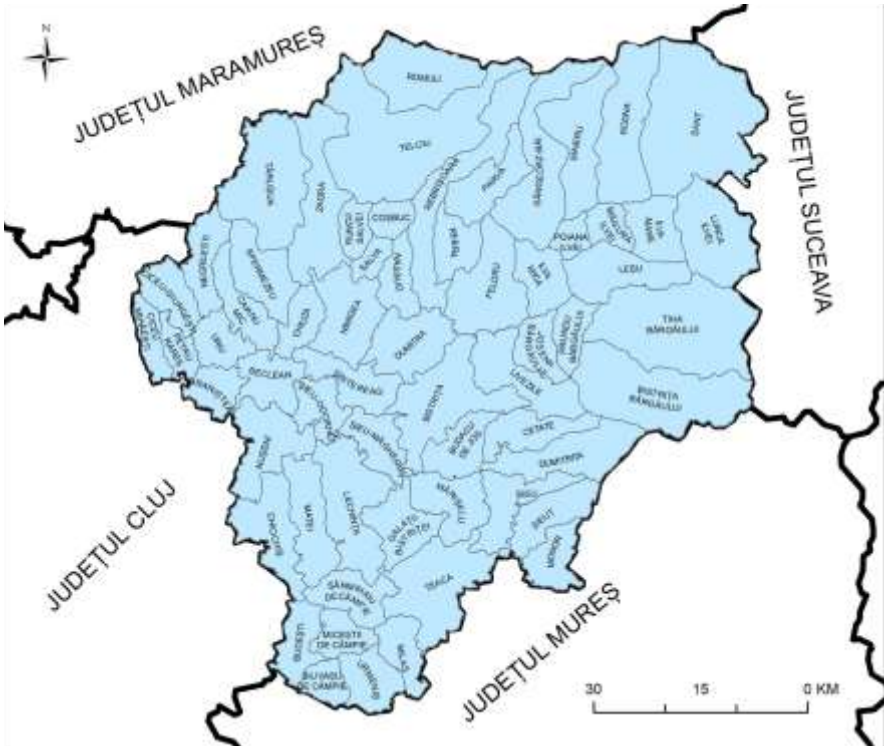
ROMÂNIA
JUDEŢUL BISTRIŢA-NĂSĂUD
CONSILIUL JUDEȚEAN

STRATEGIA DE DEZVOLTARE A JUDEȚULUI BISTRIȚA-NĂSĂUD pentru perioada 2021 – 2027

CORNEL BAN CONSULTING
DECEMBRIE 2021

Cuprins

Prefață i

Bistrița Năsăud: Orizont 2027 iii

Cadrul metodologic și financiar, date și stilul de prezentare xix

I CADRUL DE REFERINȚĂ 1

1 Prezentarea generală a județului Bistrița-Năsăud 2
1.1 Poziția geografică . . . 2
1.1.1 Unități politico-administrative . . . 3
1.1.2 Cadrul natural . . . 3
1.1.3 Utilizarea terenurilor . . . 14

2 Economia 21
2.1 Industria și serviciile: Fragilitate și perspective în era tranziției verzi . . . 21
2.1.1 Unde suntem? Privire generală . . . 21
2.1.2 Specializarea regională a județului Bistrița-Năsăud . . . 24
2.1.3 Unde vrem să fim? . . . 25
2.1.4 Cadrul european, național și regional . . . 29
2.1.5 Tabloul minimalist al industriei . . . 30
2.2 Pe ce forța de muncă se poate conta în industria județeană? . . . 36
2.2.1 Forța de muncă din industria județeană . . . 36
2.2.2 Exporturile industriale . . . 40
2.2.3 Capacitățile de cercetare-dezvoltare industrială în Bistrița-Năsăud . . . 49
2.2.4 Cum poate fi stimulată industria județului să urce pe scara complexității și valorii adăugate? . . . 56
2.2.5 Ce propunem, concret? . . . 57
2.2.6 Obiective specifice și măsuri . . . 58
2.2.7 Serviciile . . . 68
2.3 Agricultura . . . 74
2.3.1 Unde suntem? . . . 74
2.3.2 Unde vrem să fim? . . . 74
2.3.3 Cum ajungem acolo? . . . 75
2.3.4 Starea actuală a agriculturii județene . . . 75
2.3.5 Agricultura din Bistrița-Năsăud în context regional . . . 84
2.3.6 Agricultura în structura ocupațiilor . . . 86
2.3.7 Obiectiv specific: Consolidarea capacității publice de consultanță agricolă la nivel județean . . . 86
2.3.8 Obiectiv specific: Combaterea fragmentării agriculturii prin clusterele agricole specializate pe agricultura sustenabilă . . . 88
2.3.9 Obiectiv specific: Consolidarea capacității publice de consultanță agricolă la nivel județean . . . 92

2.3.10 Obiectiv specific: Repornirea pomiculturii și legumiculturii la volume mari . . . 92
2.3.11 Obiectiv specific: Redimensionarea sustenabilă a zootehniei . . . 94
2.3.12 Obiectiv specific: O regiune specializată în vinuri medii și premium pe calea înființării Regiunii Viticole și Enoturistice Nösnerland . . . 96
2.3.13 Obiectiv general 6: Program județean de irigații și educare a fermierilor despre riscurile climatice . . . 106
2.4 Referințe . . . 107

3 Dezvoltarea teritorială 109
3.1 Rețeaua publică de distribuție și alimentare cu apă potabilă . . . 110
3.1.1 Unde suntem? . . . 110
3.1.2 Unde vrem să fim? . . . 111
3.2 Rețeaua de evacuare a apei reziduale menajere și industriale . . . 112
3.2.1 Unde suntem? . . . 112
3.2.2 Unde vrem să fim? . . . 112
3.3 Rețeaua de distribuție/alimentare cu gaze naturale . . . 112
3.3.1 Unde suntem? . . . 112
3.3.2 Unde vrem să fim . . . 113
3.4 Infrastructura de telecomunicații . . . 113
3.4.1 Unde suntem? . . . 113
3.4.2 Unde vrem să fim? . . . 114
3.5 Dotările pentru transportul public . . . 114
3.5.1 Unde vrem să fim? . . . 116

4 Turismul și resursele sale din județ 117
4.1 Introducere . . . 117
4.1.1 Unde suntem? . . . 117
4.1.2 Unde vrem să ajungem? . . . 117
4.1.3 Cum ajungem acolo? . . . 117
4.2 Obiective . . . 118
4.3 Cadrul general . . . 122
4.3.1 De unde vine turismul din Bistrița-Năsăud și care sunt tendințele în ce privește oferta . . . 122
4.3.2 Un turism dependent de tranzit și dominat de turismul profesional/de afaceri – cererea . . . 132
4.3.3 Sezonalitatea . . . 139
4.3.4 Punere în perspectivă regională . . . 143
4.3.5 O moștenire a turismului de masă comunist . . . 145
4.3.6 Concluzie pentru cererea turistică . . . 148
4.3.7 Concluzii/SWOT . . . 148
4.3.8 Puncte tari . . . 148
4.3.9 Puncte slabe . . . 148
4.3.10 Riscuri . . . 149
4.3.11 Oportunități . . . 149
4.4 Viziune, obiective și soluții pentru turism . . . 150
4.5 A. Guvernanță turistică . . . 152
4.6 B. Produse turistice competitive 1 . . . 153
4.7 C. Măsuri cheie pentru dezvoltarea turistică durabilă . . . 165
4.8 D. Produse turistice competitive 2 . . . 166
4.8.1 Cadru de finanțare . . . 166

4.8.2 Tipuri de proiecte cu finanțare din fonduri europene cu rol de „deblocare" a turismului în județul Bistrița . . . 168
4.8.3 Proiect turistic prioritar: Via Nösnerlandia . . . 169
4.9 Patrimoniu arhitectural și turism cultural . . . 172
4.9.1 Obiective strategice: . . . 172
4.9.2 Principalele măsuri de intervenție . . . 172
4.9.3 Coerența și conformitatea cu politicile naționale și europene . . . 172
4.10 Studii de caz . . . 224
4.10.1 Modalități de evaluare și monitorizare, actori responsabili . . . 272
4.10.2 Modalități de implementare a celor propuse, actorilor responsabili . . . 272

5 Capital uman **274**
5.1 Demografie . . . 274
5.1.1 Populația și forța de muncă . . . 274
5.1.2 Volumul populației . . . 275
5.1.3 Structura etnică și confesională a populației . . . 278
5.1.4 Mișcarea naturală și migratorie . . . 284
5.1.5 Volumul și distribuția forței de muncă . . . 291
5.1.6 Distribuția sectorială a forței de muncă . . . 298
5.2 Referințele subcapitolului . . . 308
5.3 Sănătate . . . 311
5.3.1 Infrastructura sanitară în Bistrița-Năsăud . . . 313
5.3.2 Personalul medical . . . 318
5.3.3 Distribuția geografică a infrastructurii sanitare . . . 330
5.3.4 Potențialul medicinei aeropurtate . . . 334
5.3.5 II. Viziunea și obiectivele dezvoltării în sănătate . . . 335
5.3.6 III. Pachetul integrat de politici-programe-proiecte . . . 336
5.3.7 Studii de caz și propuneri . . . 338
5.3.8 Centre medico-sociale . . . 344
5.3.9 ANEXA A: . . . 350
5.3.10 IV. Planul de acțiune și monitorizarea implementării . . . 352
5.4 Educația și formarea . . . 353
5.4.1 Introducere . . . 353
5.4.2 Cadrul european și regional . . . 354
5.4.3 Situația învățământului în Bistrița-Năsăud . . . 356
5.4.4 Starea educației și formării în județ . . . 358
5.4.5 Învățământul informal . . . 380
5.4.6 Centre rurale de educație integrativa . . . 380
5.4.7 Formarea profesională continuă pentru adulți . . . 384
5.4.8 Referințe privind subcapitolul de educație . . . 386
5.5 Cultură și tineret . . . 388
5.5.1 Introducere . . . 388
5.5.2 Cadrul european și național . . . 391
5.5.3 Cadrul de finanțare . . . 393
5.5.4 Analiză generală . . . 397
5.5.5 Patrimoniul imaterial . . . 400
5.5.6 Patrimoniul peisagistic . . . 401
5.5.7 Vitalitatea culturală a orașului Bistrița . . . 402
5.5.8 Obiective și măsuri . . . 402
5.5.9 Puncte forte: . . . 404
5.5.10 Pericole: . . . 405
5.5.11 Puncte forte: . . . 406

5.5.12 Pericole: . . . 407
5.5.13 Coordonare cu Primăria Municipiului Bistrița . . . 413
5.6 Sportul . . . 414
5.6.1 Sportul bistrițean în trecutul recent . . . 414
5.6.2 Potențialul sportiv al județului Bistrița-Năsăud . . . 415
5.6.3 Perspectiva cetățenilor asupra problematicii sportului în județul Bistrița-Năsăud . . . 416
5.6.4 Îmbunătățirea situației sportului în județul Bistrița-Năsăud . . . 417
5.6.5 Analiza SWOT a domeniului SPORT în județul Bistrița-Năsăud . . . 417
5.6.6 Operaționalizarea strategiei de dezvoltare a educației fizice și sportului pentru județul Bistrița-Năsăud în perioada 2021- 2027 . . . 420
5.6.7 Referințe privind subcapitolul de cultură, tineret și sport . . . 423
5.7 Infrastructura socială și sărăcia . . . 425
5.7.1 O dominanță a ruralului în sens teritorial . . . 425
5.7.2 O sărăcie severă cu o vizibilă dimensiune etnică . . . 425
5.7.3 O prezență constantă a proiectelor de ameliorare a sărăciei . . . 426
5.7.4 Principii de intervenție și obiective de planificare la nivel județean . . . 427
5.7.5 Direcții de intervenție recente și surse de finanțare . . . 439
5.7.6 Concluzii . . . 440

6 Infrastructură și echiparea teritoriului 442
6.1 Unde suntem? . . . 442
6.2 Unde vrem să fim? . . . 442
6.3 Care sunt sursele de finanțare? . . . 443
6.4 Cum știm că am ajuns acolo? . . . 444
6.5 Infrastructura rutieră . . . 446
6.5.1 Importanță . . . 446
6.5.2 Noua orientare a fondurilor europene pe transport . . . 447
6.5.3 Drumurile naționale în Bistrița-Năsăud . . . 450
6.5.4 Problemele infrastructurii rutiere și soluțiile la acestea . . . 454
6.6 Infrastructura feroviară . . . 459
6.6.1 Abandonarea transportului feroviar: în contratimp cu prioritățile europene . . . 459
6.6.2 Starea transportului feroviar în județ . . . 460
6.6.3 Feroviarul: prioritate absolută în noua direcție a fondurilor europene 462
6.6.4 Priorități . . . 463
6.7 Transportul aerian . . . 464
6.8 Infrastructura edilitară . . . 464
6.8.1 Rețeaua publică de distribuție și alimentare cu apă potabilă . . . 464
6.8.2 Rețeaua de evacuare a apei reziduale menajere și industriale . . . 465
6.8.3 Rețeaua de distribuție/alimentare cu gaze naturale . . . 465
6.8.4 Infrastructura de telecomunicații . . . 466
6.8.5 Infrastructura digitală . . . 468

7 Mediul și infrastructura de mediu 469
7.1 Contextualizare . . . 469
7.2 Principalele contribuții ale capitolului . . . 469
7.3 Structura capitolului . . . 470
7.3.1 Cadru financiar, analitic, metodologie, date . . . 470
7.4 Apele . . . 472
7.5 Solurile, terenurile și schimbările climatice . . . 473

7.6 Deșeurile 475
7.6.1 Politici și măsuri 476
7.7 Clima 476
7.8 Biodiversitatea și protecția naturii 477
7.8.1 Regenerabilele 480
7.8.2 Resursele forestiere regenerabile 481
7.8.3 Direcții 486
7.8.4 Completarea și centralizarea politicilor și măsurilor propuse 488
7.9 Studii de caz 491
7.9.1 Sistemele agro-forestiere 491
7.9.2 Grădinile forestiere 491
7.9.3 Sistemele silvo-arabile 493

8 Analiza SWOT – ansamblu **496**
8.1 Elemente conceptuale și metodologice 496
8.2 Principii 496
8.3 Analiza SWOT pe categorii specifice 498
8.3.1 Prezentare generală 498
8.3.2 Economia 500
8.3.3 Dezvoltarea teritorială 506
8.3.4 Potențialul turistic 507
8.3.5 Capitalul uman 511
8.3.6 Infrastructura și echiparea teritoriului 521
8.3.7 Mediul și infrastructura de mediu 522

II STRATEGIA DE DEZVOLTARE A JUDEȚULUI **523**
8.4 A. Viziunea de Dezvoltare a Județului Bistrița-Năsăud 524
8.4.1 Tranziția spre industrie și servicii bazate pe cunoaștere și tranziția verde 524
8.4.2 Tranziția spre agricultura de cluster, viticultura medie-premium și zootehnia cu amprentă minima de carbon 524
8.4.3 Un județ-magnet pentru calitatea vieții 525
8.4.4 Un județ mai pregătit pentru acutizarea crizei climatice 525
8.5 B. Cadrul european, național și regional 526
8.6 1. Cadrul natural al județului 526
8.6.1 Cadrul european 526
8.6.2 Cadrul național și regional 527
8.7 2. Economia 527
8.7.1 Cadrul european 527
8.7.2 InvestEU 529
8.7.3 Orizont Europa 529
8.7.4 Programul Europa Digitală 529
8.7.5 Cadrul european, național și regional 530
8.7.6 Sinergii cu clustere de specializare inteligentă existente în regiunea Nord-Vest: 532
8.8 3. Turismul 533
8.8.1 Cadrul european 533
8.8.2 Cadrul național și regional 535
8.9 4. Învățământul 536
8.9.1 Cadrul european 536
8.9.2 Cadrul național și regional 541

8.10 5. Sănătate 541
8.10.1 Cadrul european 541
8.10.2 Cadrul național și regional 542
8.11 6. Infrastructura 544
8.11.1 Cadrul european 544
8.11.2 Cadrul național și regional 547
8.12 7. Mediul și infrastructura de mediu 549
8.12.1 Cadrul european 549
8.12.2 Cadrul național și regional 550
8.13 8. Cultura 550
8.13.1 Cadrul european 550
8.13.2 Cadrul național și regional 552
8.14 9. Sărăcie rurală 554
8.14.1 Cadrul european 554
8.14.2 Cadrul național și regional 555

9 C. Obiective strategice, obiective specifice, priorități, măsuri, direcții de acțiune 556
9.1 *Considerații terminologice* 556
9.2 Analiza-cadru 556
9.2.1 Obiectiv strategic 1: Un judet mai competitiv și mai inteligent 556
9.2.2 Obiectiv strategic 2: Un județ mai verde, care face tranziția spre emisii nete 0 de carbon 563
9.2.3 Obiectiv strategic 3: Un județ mai bine conectat prin creșterea mobilitățiii570
9.2.4 Obiectiv strategic 4: Un judet mai social si mai incluziv 571
9.2.5 Obiectiv strategic 5. Un județ marcat de dezvoltare integrată și sustenabilă 575
9.3 D. Coerența și conformitatea cu politicile naționale și europene 576

III PORTOFOLIUL DE PROIECTE PRIORITIZATE la nivelul Județului Bistrița-Năsăud 577

10 Top 50 proiecte 578
10.1 12 proiecte-fanion 578
10.2 50 de proiecte ordinare 581

IV CRITERII DE EVALUARE, IMPLEMENTARE ȘI MONITORIZARE A STRATEGIEI 585

11 Repere criterii de evaluare 586

V SISTEMUL DE MONITORIZARE ȘI IMPLEMENTARE A STRATEGIEI DE DEZVOLTARE a Județului Bistrița-Năsăud 588
11.1 Termeni 589
11.2 Organizare 589

Listă de tabele

1.a Utilizarea terenurilor la nivelul anilor 1990, 2006 și 2018 în județul Bistrița-Năsăud . . . 14

2.b Sumarizare cheltuieli . . . 53

4.c Gradul de urgență a intervenției asupra clădirilor alese . . . 212

5.b Numărul unităților sanitare în regiunea Nord-Vest (2019) . . . 313
5.c Evoluția numărului spitalelor după forme de proprietate . . . 315
5.d Paturi la 1.000 de locuitori . . . 315
5.e Spitale și ambulatorii de specialitate 2017 . . . 317
5.f Spitale și ambulatorii de specialitate 2019 . . . 317
5.g Medici și asistenți medicali 2017 . . . 318
5.h Medici și asistenți medicali (2019) . . . 318
5.i Dinamica numărului de medici (2004-2019) și asistenți medicali (2016-2019) 319
5.j Medici la 1.000 de locuitori . . . 319
5.l Stomatologi la 1.000 de locuitori . . . 320
5.m Evoluția numărului cabinetelor medicale de familie după forme de proprietate 321
5.o Localitățile din județul Bistrița-Năsăud ce au un deficit de medici de familie . 323
5.p Evoluția numărului cabinetelor medicale de specialitate după forme de proprietate . . . 325
5.q Evoluția numărului laboratoarelor medicale după forme de proprietate . . . 325
5.r Evoluția numărului cabinetelor stomatologice după forme de proprietate . . 327
5.s Mortalitatea infantilă la 1.000 de locuitori (1990-2019) . . . 328
5.t Evoluția numărului de paturi în unitățile sanitare publice . . . 329
5.v Distribuția distanțelor (m) din centrul localităților până la cel mai apropiat spital/specialist . . . 340
5.x Rata abandonului școlar . . . 367
5.y Topul atractivității școlilor profesionale Etapa I admitere: iulie 2019/Total județ: 43,35% realizare a cifrei de școlarizare – etapa I (față de 35% în 2018) . . 379

Prefață

Prezentul raport a fost elaborat de Cornel Ban Consulting. Materialele din această publicație sunt protejate prin drepturi de autor. Copierea și/sau transmiterea anumitor secțiuni din acest document fără permisiune poate reprezenta încălcărea legislației în vigoare. Pentru permisiunea de a fotocopia sau retipări orice secțiune a prezentului document, vă rugăm să trimiteți o solicitare conținând informațiile complete la:

- Consiliul Județean Bistrița-Năsăud (Piața Petru Rareș 1, Bistrița 420080); sau
- Cornel Ban Consulting (Copenhaga, Rorholmsgade 18, 1352).

Acest raport este transmis în conformitate cu Contractul privind Serviciile de Asistență Tehnică pentru Strategia de dezvoltare a județului Bistrița-Năsăud.

Echipa își exprimă recunoștința pentru excelentă cooperare a reprezentanților Consiliului Județean Bistrița-Năsăud și pentru îndrumarea și suportul oferit de aceștia, precum și multitudinii de actori locali și regionali care au contribuit la elaborarea acestui raport. Principalele recomandări ale Strategiei au fost discutate și calibrate la o sesiune întrunită a Consiliului Județean Bistrița-Năsăud și a reprezentaților Agenției de Dezvoltare Nord-Vest care a avut loc în luna mai a anului 2021.

Am primit comentarii și sugestii utile de la Camera de Comerț și Industrie, Instituția Prefectului, Primăriile Bistrișa și Năsăud, Asociația Comunelor din Bistrița-Năsăud, Centrul Municipal de Cultură Bistrița, Muzeul Județean Bistrița-Năsaud, Direcția Județeană de Cultură, Asociația Produs în Bistrița-Năsăud, numeroase firme din sectorul privat (industrie, agricultură, servicii). Editarea finală a fost realizată de Alexandru Gavriș căruia îi mulțumim pentru talent, precizie și efort suplimentar.

Autori:

Cornel Ban (lector universitar doctor, Copenhagen Business School, Danemarca; cercetator extern la Global Development Policy Center, Boston University, SUA)

Cătălin Berescu (arhitect, ICCVarhitect, ICCV, Academia Română)

Petre Buciu (medic, Institutul Clinic Fundeni)

Lavinia Cociubei (arhitect)

Valer Simion Cosma (cercetator științific la Muzeul Județean din Zalău; fondator al Centrului pentru Studierea Modernității și a Lumii Rurale)

Sabin Dragoman (consultant în dezvoltare turistică)

Raul Gălan (doctorand in sociologie, University of Michigan)

Alexandru Gavriș (lector universitar, Facultatea de Turism și Geografie, Academia de Studii Economice, București)

Aurelian Giugal (lector universitar doctor, Departamentul de Antropologie culturală și comunicare, Facultatea de Jurnalism din București)

Marlene Herberth (antropolog, designer și fondator KraftMade)

Andrei Herta (cercetător științific la Muzeul Județean din Zalău)

George Secăreanu (asistent de cercetare, Universitatea din București, Centrul Interdisciplinar de Cercetări Avansate asupra Dinamicii Teritoriale)

Norbert Petrovici (Conferențiar universitar doctor, Facultatea de Sociologie, Universitatea Babes-Bolyai; director al Centrului Interdisciplinar Pentru Știința Datelor din Universitatea „Babeș-Bolyai")

Darius Pripon (inginer oenolog, Crama Jelna)

Asistenți de cercetare: Alexander Wollenweber, Jonathan Hermann Enevoldsen, Stefan Christensen (Copenhagen Business School)

Bistrița Năsăud: Orizont 2027

Datele preliminare ne arată că județul Bistrița-Năsăud (BN) este marcat de câteva tendințe tipice dezvoltării de semi-periferie europeană semi-montană fără aglomerări urbane majore cu efecte de cluster gen Cluj sau București. Elaborarea Strategiei de Dezvoltare a județului Bistrița-Năsăud pentru perioada 2021-2027 pe care o propunem este gândită pentru a structura coerent și credibil planificarea inițiativelor de politici publice pentru următoarea perioadă de programare europeană care să poată ameliora problemele. În loc de generalități și deziderate nefundamentate empiric în realitatea locului, cercetarea noastră a elaborat pe baza unor criterii stabilite științific mapa de proiecte finanțabile sub egida acestei perioade de finanțare.

Munca noastră a plecat de la premisa (fundamentată pe date observabile) că județul are câteva atuuri prin raport cu altele similare din regiune: o îmbunătățire spectaculoasă a infrastructurii medicale din Bistrița, infrastructuri rutieră și școlară județeana în mare parte revitalizate, un reviriment semnificativ al industriei prelucrătoare devenită mare angajator și bine legată de lanțurile multinaționale de valoare. Se mai remarcă apariția în ultimii zece ani a unor insule de excelență în zona viticolă, a industriei alimentare și în zona culturii pe calea unor proiecte de prestigiu legate de patrimoniu construit sau școli internaționale de vară.

Pe de altă parte, datele arată că reindustrializarea viguroasă este specializată în sectorul auto de mică complexitate fragilizat de tranziția la motorul electric și plătitor de salarii puțin peste salariul mediu. Industria forestieră este de tip extractiv, cu valoare adăugată redusă. Agricultura rămâne fărâmițată și slab integrată în lanțurile de aprovizionare din retail. Cu excepțiile de rigoare, sectorul turistic rămâne vetust și un mare eșec când vine vorba de parametrul care contează: integrarea județului în marile fluxuri de turism național și internațional. Comitetul Județean de Planificare, o structură utilă stabilită cu ocazia anterioarei strategii nu operează ca structură puternică de coordonare între autorități, capital, muncă și comunități.

Viziunea noastră pentru 2027 (vezi tabel A) este bazată pe prezumția că dezvoltarea pe bază de deprinderi medii și industrii cu valoare adăugată medie duce în timp la stagnare pe fondul marilor tranziții care au început în economia europeană. Construind pe bază atuurilor existențe și folosind o strategie bine articulată și implementată prin intermediului Comitetului Județean de Planificare este imperios necesar să se puna bazele unui model de creștere hibrid, în care specializările industrial tradiționale să inceapa să funcționeze în sinergie cu motorul economic al tuturor zonelor cu venituri mari din Europa: economia cunoasterii. Viziunea noastră pentru 2027 este cea a unui județ în care dezvoltarea industrială începe să facă joncțiunea cu economia cunoasterii pe calea unui hub axat pe electromobilitate în industria autor, alături de alte politici pe educație și formare, cercetare, infrastructură și digitalizare.

Vedem de asemenea un județ care începe să aibă primele clustere agricole și viticole, o specializare crescândă pe hrana bio și gourmet, agricultura și silvicultura de tip regenerativ, și folosirea terenurilor lasate parloaga în scopul captării carbonului. Mai vedem în județ continurea investițiilor în medicina publică, cu îmbunătățirea acesibilității și înființarea unui centru de cercetare și pregătire medicală aferentă medicinei de urgentă aeropurtate (tip medevac). Vedem un sector turistic care face din Bistrița-Năsăud o sursă de bune practici pe

sustenabilitate și turism cultural, cu un patrimoniu urban și rural cuprins în mari programe de restaurare și revitalizare.

Vedem în 2027 un sector HORECA care va începe să iasa din paradigma hotelurilor și pensiunilor fără caracter și concurând ineficient pe cost, spre spații de cazare și enogastronomie în clădiri de patrimoniu și/sau noi dar sustenabile și estetic construite și decorate.

Tabelul A. Viziunea de dezvoltare

Obiective specifice ale Viziunii de Dezvoltare	Obiective specifice ale politicii de coeziune a UE pentru 2021-2027	PO vizate
O industrie mai competitivă și mai pregatită pentru obiectivul net „zero" pe calea unui hub industrial pe electromobilitate și economia circulară	O tranziție mai verde, cu emisii joase de carbon spre o economie cu emisii nete „zero" O Europa mai competitivă și inteligentă	FEDR Fondul de Coeziune
O agricultură mai competitivă și mai pregatită pentru obiectivul net „zero" pe calea înființării de clustere agricole și viticole, cu specializare crescândă pe hrana bio și gourmet,	O tranziție mai verde, cu emisii joase de carbon spre o economie cu emisii nete „zero" O Europa mai competitivă și inteligentă	FEDR Fondul de Coeziune
Silvicultură de tip regenerativ și reîmpăduriri pentru captarea emisiilor de carbon	O tranziție mai verde, cu emisii joase de carbon spre o economie cu emisii nete „zero" O Europa mai competitivă și mai inteligentă	FEDR Fondul de Coeziune
Dezvoltarea mobilității sustenabile și integrate pentru mărfuri și persoane	O Europa mai bine conectată, prin dezvoltarea mobilității	Fondul de Coeziune
Pregătirea județului pentru șocuri climatice și energetice prin perfectarea rețelei de apă potabilă, irigații, și energie regenerabilă precum și prin capacitatea de a interveni la inundații și incendii de pădure	O tranziție mai verde și cu emisii joase de carbon spre o economie cu emisii nete „zero"	Fondul de Coeziune
Reducerea decalajelor sociale prin investiții în infrastructura fizică, școlară, locativă și medicală a comunităților defavorizate	O Europă mai sociala si mai incluzivă	Fondul Social European

Nu în ultimul rând propunem viziunea unui județ care intra în competiția națională și europeană pe standardele de calitate a vieții, atacând frontal problemele sărăciei, accesului precar la servicii de sănătate, poluarii, subdezvoltării sectorului cultural și esecului școlar.

Criză climatică, deja declanșată, cere la rândul ei nu doar perfectarea rețelei de apă potabilă și pentru irigații sau mărirea capacității de a interveni la inundații și incendii de pădure, ci și atragerea de fonduri masive pentru reîmpădurire. Se impune de asemenea la acest capitol nu doar continuarea investițiilor in reteaua rutiera, dar si creșterea ponderii transportului sustenabil de mărfuri și persoane pe calea ferată electrificată, alaturi de dezvoltarea infrastructurii pietonale și de ciclism și de proiecte de dezvoltare a energiei sustenabile și de izolare termică a cladirilor publice si private.

Consecințele acutizarii crizei climatice combinate cu urbanismul eșuat, congestiei și poluarii din marile orașe românești vor mări atractivitatea zonelor relativ dinamice însă mai verzi, cu infrastructură cultural-educațională, socială si medicală rezonabila insotită de o infrastrictură sportivă dezvoltată. Aceste locuri vor fi in cele din urmă, mai vivabile. Credem

ca la acest capitol Bistrița-Năsăud are potențialul de a deveni un loc care atrage în primul rând prin aceste variabile de calitate a vieții.

Pe scurt, sugestia noastră de lucru este că în 2027 BN are potențialul de a fi o unitate administrativă cu o identitate proprie în Nord-Vestul țării. Concret, pe bază atuurilor existențe și oportunităților de finanțare națională și internațională vedem BN că un județ bazat pe țintirea sistematică a parametrilor care definesc calitatea vieții în al treilea deceniu al secolului XXI: sănătate, siguranță, echitate socială, o viață culturală vibrantă, mobilitate și locuire sustenabilă, hrană de calitate și mediu curat.

Metodologia participativa a cercetării noastre a stabilit limitele și oportunitățile prilejuite de aceste ipoteze de lucru venite din exemplele altor țări europene și a altor județe din România cu succese de nișă pe unele paliere de dezvoltare (Sibiu, Albă, Bihor, Cluj în special).

Obiectiv strategic 1 **Un județ mai competitiv și mai inteligent**	**Obiectiv strategic 2** **Un județ mai verde, care face tranziția spre emisii nete 0 de carbon**	**Obiectiv strategic 3** **Un județ mai bine conectat prin creșterea mobilității**	**Obiectiv strategic 4** **Un județ mai social și mai incluziv**	**Obiectiv strategic 5** **Un județ marcat de dezvoltare integrată și sustenabilă**
Obiectiv general 1.1. Tranziția industriei județene spre nișele industriale specifice tranziției digitalizate și spre Industria 4.0	Obiectiv general 2.1. O industrie mai verde	Obiectiv general 3.1. Decongestionarea traficului pe traseele cele mai aglomerate	Obiectiv general 4.1. Îmbunătățirea accesului populației la serviciile medicale	Obiectiv general 5.1. Dezvoltarea infrastructurii sportive și susținerea evenimentelor sportive și de agrement
Obiectiv general 1.2. Tranziția de la agricultura fărâmițată la agricultura de dimensiuni medii și mari, cu infrastructuri de aglomerare/clusterizare	Obiectiv general 2.2. O agricultură mai verde	Obiectiv general 3.2. Dezvoltarea, reabilitarea și modernizarea infrastructurii de transport rutier	Obiectiv general 4.2. Reducerea discrepanțelor regionale și județene în ceea ce privește îngrijirea primară și serviciile din spitale existente	Obiectiv general 5.2. Dezvoltarea Bistrița-Năsăud ca pol regional de dezvoltare culturală cu o definită dimensiune economică, socială și europeană
Obiectiv general 1.3. Un județ digitalizat	Obiectiv general 2.3 O mai bună gestiune a relației dintre mediu și comunități	Obiectiv general 3.3. Creșterea mobilității sustenabile	Obiectiv general 4.3. Promovarea modelelor alternative pentru prestarea serviciilor din spitale (clinică cu practică de zi, îngrijire în regim ambulatoriu, chirurgie de zi și	Obiectiv general 5.3. Dezvoltarea zonelor rurale și creșterea calității vieții în mediul rural, prin echiparea cu infrastructură și dotări

			servicii ambulatorii).	
Obiectiv general 1.4. Educația și formarea unei forte de munca competitive și pregătite pentru economia inteligenta	Obiectiv general 2.4. Tranziția serviciilor din județ spre activităţi verzi	Obiectiv general 3.4. Dezvoltarea infrastructurii de comunicații	Obiectiv general 4.4. Digitalizarea sistemului medical prin soluții E-Health	Obiectiv general 5.4. Dezvoltarea integrată și sustenabilă a zonelor urbane funcționale, a municipiilor și orașelor
Obiectiv general 1.5. Un județ mai competitiv pe piața turistică	Obiectiv general 2.5. Consolidarea măsurilor de adaptare la criza climatică în politicile de dezvoltare teritorială		Obiectiv general 4.5. Activităţi de dezvoltare a activităților medicale universitare la Bistrița	Obiectiv general 5.5. Bistrița-Năsăud: cel mai bun județ pentru familiile cu copii
Obiectiv general 1.6. Tranziția serviciilor din județ spre activităţi cu valoare adăugată mare	Obiectiv general 2.6. Dezvoltarea transportului sustenabil		Obiectiv general 4.6. Dezvoltarea infrastructurii și serviciilor de educație	
	Obiectiv general 2.7. Reducerea consumului de energie		Obiectiv general 4.7. Dezvoltarea infrastructurii și serviciilor de educație	
	Obiectiv general 2.8. Dezvoltarea energiei regenerabile			

Obiectiv strategic 1 Un județ mai competitiv și mai inteligent	
Obiectiv general:	Obiectiv specific
Tranziția industriei județene spre nișele industriale specifice tranziției digitalizate și spre Industria 4.0	▪ Dezvoltarea și susținerea activității unei pepiniere de inițiative colaborative între CDI și întreprinderi de tipul unui consorțiu județean de inovare („hub de inovare") concentrat pe electromobilitate și economie circulară ▪ Impulsionarea tranziției spre activităţi economice de avangardă care sunt promovate de UE ▪ Impulsionarea investițiilor private autohtone în IMM-uri, start-up-uri și spin-off-uri inovatoare ▪ Promovarea accesului la pieţe europene și internaționale și atragerea investițiilor străine directe în domenii de specializare inteligentă ▪ Dezvoltarea de centre de transfer tehnologic
Tranziția de la agricultura fărâmițata la agricultura de dimensiuni medii, cu infrastructuri de aglomerare/clusterizare pregătite pentru tranziția verde în sector	▪ Consolidarea capacitații publice de consultanță agricolă la nivel județean ▪ Tranziția spre forme competitive de agricultură, zootehnie și viticultură (clustere) ▪ Repornirea pomiculturii și legumiculturii la volume mari ▪ Integrarea agriculturii, zootehniei și viticulturii în lanțuri alimentare scurte ▪ Redimensionarea sustenabila a zootehniei ▪ O regiune specializată în vinuri medii și premium
Un județ digitalizat	▪ Digitalizarea administrației ▪ Stimularea digitalizării sectorului privat
Educația și formarea unei forțe de muncă competitive și pregătite pentru economia inteligentă	▪ Dezvoltarea educației superioare ▪ Creșterea angajabilității absolvenților ▪ O mai amplă dinamică a formarii profesionale continue pentru adulți
Un județ mai competitiv pe piața turistică	▪ Dezvoltarea unui sistem de guvernanță a turismului durabil la nivel județean – „guvernanța turistică" ▪ Așezarea patrimoniului arhitectural în centrul "propunerii" turistice a județului

	Bistrița-Năsăud. ▪ Sprijinirea turismului ecologic ▪ Dezvoltarea turismului de business ▪ Dezvoltarea turismului ecvestru ▪ Dezvoltarea turismului de tranzit velo sau trekking. ▪ Re-dezvoltarea modernă și ecologică a turismului de camping ▪ Dezvoltarea turismului de eveniment ▪ Dezvoltarea turismului cinematografic ▪ Promovarea de proiecte turistice care să integreze nișele de mai sus
Tranziția serviciilor din județ spre activităţi cu valoare adăugată mare	▪ Dezvoltarea centrelor de consiliere pentru serviciile de consultanță, digitale și de CDI

Obiectiv strategic 2: Un județ mai verde, care face tranziția spre emisii nete 0 de carbon	
Obiectiv general	Obiectiv specific
O industrie mai verde	Dezvoltarea industriei și cercetării axate pe industriile sustenabile (în special electromobilitate și economie circulară) Încurajarea folosirii în servicii a sistemelor de economie circulară și a sistemelor energetice și de mobilitate sustenabile
O agricultură mai verde	Integrarea agriculturii, zootehniei și viticulturii în lanțuri alimentare scurte, precum și in inițiativele de turism sustenabil propuse în Strategie *Reducerea emisiilor de metan in sectorul zootehnic*
Tranziția serviciilor din județ spre activităţi verzi	Pregătire profesională pentru instalarea și întreținerea sistemelor de energie regenerabilă Consultanță gratuită pentru antreprenorii interesați de serviciile economiei sustenabile

O mai bună gestiune a relației dintre mediu și comunități	Folosirea cadrului natural pentru a obține mai multă adaptare la schimbările climatice Susținerea prelucrării inovative a produselor forestiere Protejarea, conservarea, restaurarea biodiversității și consolidarea și menținerea serviciilor ecosistemice Dezvoltarea infrastructurii verzi-albastre Implicarea și sprijinirea comunităților locale în îndeplinirea obiectivelor de mediu Gestiunea sustenabilă a deşeurilor Modernizarea protecției cursurilor de apă Pregătirea teritoriului pentru tranziția climatică Îmbunătățirea protecției naturii și a biodiversității Extinderea spațiilor verzi și de agrement Sprijinirea turismului ecologic;
Dezvoltarea transportului sustenabil	Dezvoltarea transportului public feroviar ca factor de incluziune socială Dezvoltarea transportului rutier sustenabil ca factor de incluziune socială
Consolidarea măsurilor de adaptare la criza climatică în politicile de dezvoltare teritorială	Reducerea amprentei de carbon a sistemului energetic Gestiunea sustenabilă a resurselor de apă

	Modernizarea infrastructurii tehnico-edilitare
Reducerea consumului de energie	Reducerea consumului de energie la nivelul fondului construit prin eficientizarea energetică a clădirilor publice și private Modernizarea (extinderea) sistemului de iluminat public cu LED/panouri fotovoltaice pentru a reduce consumul de energie
Dezvoltarea energiei regenerabile	Promovarea proiectelor de energie eoliană, solară și pe bază de pompe de caldură

Obiectiv strategic 3 Un județ mai bine conectat prin creșterea mobilității	
Obiectiv general:	Obiectiv specific
Decongestionarea traficului pe traseele cele mai aglomerate	Extinderea strategică a infrastructurii rutiere în zonele cele mai aglomerate Fluidizarea digitală a traficului Instalarea de sisteme de supraveghere a traficului
Creșterea mobilității sustenabile	▪ Încurajarea instalării de prize pentru automobilele electrice în benzinarii și parcări ▪ Licitațiile pentru autobuze să țintească motoarele electrice sau cu hidrogen ▪ Dezvoltarea sistemelor de management al traficului pentru orașele mari, alături de sisteme TIC pentru optimizarea transportului public ▪ Accentuarea intermodalității rețelei feroviare, cu transportul în comun rutier și pistele de biciclete ▪ Se vor impune obligații de serviciu public pentru transportul public rutier ▪ Se va stabili că acest serviciu se efectuează pe principiile continuității, regularității, calității

	▪ Stabilirea unor tarife la nivelul suportabilității de către populație
Creşterea mobilității și accesibilității la rețeaua de transport rutier	▪ Reabilitarea şi modernizarea infrastructurii rutiere de drumuri județene și comunale care traversează județul ▪ Extinderea rețelei de drumuri județene și comunale în vederea creșterii accesibilității și mobilității în județ ▪ Construirea/ modernizarea/ reabilitarea de poduri/pasaje/ pe drumurile județene și comunale care traversează județul ▪ Centuri ocolitoare complete ▪ Drumuri expres pe destinațiile aglomerate
Dezvoltarea infrastructurii de comunicații	▪ Expansiunea rețelelor de internet de ultimă generație în zonele sub deservite, mai ales în rural

Obiectiv strategic 4 Un județ mai social și mai incluziv	
Obiectiv general	Obiectiv specific
Îmbunătățirea accesului populației la serviciile medicale publice	▪ Dezvoltarea bazei materiale a sistemului medical ▪ Dezvoltarea capitalului uman în sistemul medical ▪ Reducerea discrepanțelor regionale și județene în ceea ce privește îngrijirea primară și serviciile medicale ▪ Dezvoltarea rețelei de medicină publică primară ▪ Medici de familie la nivelul tuturor comunelor, proporțional cu populația ▪ Programe de medicină preventivă ajustate la marile cauze ale morbidității din județ ▪ Proiect-pilot de tutori de practică pentru elevii și elevele de la școala sanitară postliceală

Promovarea modelelor alternative pentru prestarea serviciilor din spitale	▪ Degrevarea SJU de cazurile simple prin descentralizarea infrastructurii medicale publice; clinică cu practică de zi, îngrijire în regim ambulatoriu, chirurgie de zi și servicii ambulatorii ▪ Dezvoltarea rețelei de medicină paliativă la domiciliu ▪ Centre Comunitare Integrate cu componentă medicală
Dezvoltarea infrastructurii și serviciilor sociale	▪ Creșterea gradului de acoperire a populației cu servicii sociale ▪ Creșterea gradului de implicare a comunității în viața socială
Digitalizarea sistemului medical	▪ Tranziția sistemului medical spre soluții digitale de tip E-Health
Activităţi de dezvoltare a activităților medicale universitare la Bistrița	▪ Încheierea de parteneriate cu universitățile de medicină pentru a poziționa Bistrița în nișe neacoperite pe piața cercetării și pregătirii medicale universitare
Dezvoltarea infrastructurii și serviciilor de educație	▪ Atenție pentru grija și educația copiilor încă din faza ante preșcolară (ECEC) ▪ Construcția, extinderea, reabilitarea, modernizarea infrastructurii educaționale și îmbunătățirea condițiilor de desfășurare a activităților educaționale ▪ Dezvoltarea calității resursei umane în domeniul educațional și de instruire ▪ Realizarea competențelor de bază ▪ Evitarea renunțării timpurii la educație și pregătire ▪ Educația superioară dezvoltată, inclusiv stagii pentru studenții de la turism, politehnică și administrație publică ▪ Angajabilitatea absolvenților ▪ Cultivarea sănătății și stării de bine printre elevi (well-being)
Reducerea sărăciei extreme	▪ Mărirea capacității administrative și tehnice de a implementa proiecte legate de prezența sărăciei extreme ▪ Legalizarea așezărilor informale și prevenirea formării de zone informale noi de sărăcie extremă

	▪ Eradicarea locuirii în condiții nedemne și construcția de ansambluri de case la o scală care să prevină segregarea

Obiectiv strategic 5: Un județ marcat de dezvoltare integrată și sustenabilă	
Obiectiv general	Obiectiv specific
Bistrița-Năsăud ca pol regional de dezvoltare culturală cu o definită dimensiune economică, socială și europeană	▪ Diversificarea actului cultural și consolidarea legăturii dintre politicile culturale și politicile pentru tineret ▪ Transformarea Bistriței în pol cultural de importanță regională ▪ Îmbunătățirea finanțării pentru cultură ▪ Protejarea patrimoniului peisagistic ▪ Atragerea de talent din orașele care dau tonul în cultură ▪ Promovarea și stimularea culturii scrise și lecturii ▪ Promovarea și stimularea programelor culturale dedicate minorităților etnice și religioase din județul Bistrița-Năsăud ▪ Promovarea integrării culturii și vieții universitare ▪ Conectarea programelor culturale la calitatea vieții persoanelor vârstnice ▪ Promovarea formelor de artă aflate în simbioză cu tehnica ▪ Reabilitarea infrastructurii culturale ▪ Dezvoltări noi de infrastructură culturală
Dezvoltarea infrastructurii și susținerea evenimentelor sportive și de agrement	▪ Construirea, reabilitarea, extinderea și modernizarea facilităților sportive ▪ Construirea, reabilitarea, extinderea și modernizarea zonelor de agrement ▪ Susținerea sportului de performanță ▪ Elaborarea strategiei de dezvoltare a educației fizice și a sportului în județul Bistrița-Năsăud pe o perioadă similară cu a strategiei naționale privitoare la sport ▪ Elaborarea și implementarea unui sistem de monitorizare a gradului de realizare a

	măsurilor propuse în prezenta strategie ▪ Finanțarea proiectelor din domeniul sportului și educației fizice în acord cu direcțiile, obiectivele și măsurile strategiei ▪ Cercetarea periodică a realităților din domeniul sportului pentru a înțelege în profunzime dinamica socială și sportivă, pentru a putea previziona evoluția fenomenului sportiv în următoarea perioadă ▪ Acțiuni de informare în școli cu privire la importanța sportului și a educației fizice ▪ Acțiuni de informare în școli cu privire la taberele de tineret și promovarea activităților recreative și de sport ▪ Utilizarea de către comunitate a bazelor sportive existente la nivelul județului ▪ Facilitarea accesului tuturor categoriilor sociale (copii, persoane vârstnice, familii tinere, persoane cu dizabilități, persoane cu probleme de socializare) la bazele sportive și tabere sportive ▪ Utilizarea de către cluburile sportive județene, cu performanțe dovedite, a bazelor sportive existente la nivel județean precum și a taberelor pentru organizarea de cantonamente și stagii de pregătire ▪ Organizarea de tabere sportive cu deschidere spre toate categoriile sociale ▪ Crearea de parteneriate public-privat și sprijinul autorităților publice locale și județene pentru înființarea și dezvoltarea taberelor sportive și de agrement ▪ Atragerea de finanțări nerambursabile ▪ Cooperare interinstituțională ▪ Cooperare cu federații și inspectoratul școlar ▪ Cooperarea cu mediul privat ▪ Perfecționarea resursei umane implicate direct în sportul de performanță (sportivi, antrenori, medici etc.) în vederea dobândirii de noi competențe ▪ Măsuri de susținere a școlarizării sportivilor de performanță pentru finalizarea tuturor ciclurilor educaționale ▪ Crearea de parteneriate cu mediul universitar pentru susținerea perspectivei interdisciplinare (sociologică, psihologică, medicală, economică) a performanței sportive ▪ Identificarea structurilor sportive care au în componență sportivi de performanță și mare performanță

	performante pe baza unor criterii prestabilite ▪ Sprijinirea LPS și a cluburilor locale pentru a deveni pepiniere ale sportului de performanță ▪ Desfășurarea de competiții – festivaluri sportive între structurile sportive și centrele rurale ▪ Creşterea nivelului competițional şi promovarea judeţului în competițiile sportive naționale şi internaționale ▪ Crearea de parteneriate public-privat și sprijinul autorităților publice locale și județene pentru dezvoltarea cluburilor sportive cu performanțe la nivel național și internațional
Dezvoltarea integrată și sustenabilă a zonelor urbane funcționale, a municipiilor și orașelor	▪ Regenerarea urbană, cu accent pe protejarea suprafețelor verzi ▪ Dezvoltarea de centre educaționale, medicale și comerciale de baza în zonele periurbane aflate în dezvoltare
Dezvoltarea zonelor rurale și creșterea calității vieții în mediul rural, prin echiparea cu infrastructură și dotări	▪ Dezvoltarea și creșterea atractivității spațiului public în mediul rural ▪ Fiecare localitate urbană va avea trotuare de-a lungul drumurilor județene și naționale ▪ Piste de biciclete pentru asigurarea mobilității locale, care să fie separate de carosabil
Bistrița-Năsăud: cel mai bun județ pentru familiile cu copii	▪ Dezvoltarea de creșe și grădinițe cu program prelungit în zonele urbane, periurbane și rurale ▪ Dezvoltarea de sisteme de vizite medicale la domiciliu pentru toți copii din județ

Notă:

Conform caietului de sarcini, Autoritatea Contractantă a determinat, pe baza obiectivelor de dezvoltare ale județului, precum și a Planului Național de Dezvoltare pentru perioada 2014-2020, o structură și un conținut minimal ale Strategiei de Dezvoltare ale Județului Bistrița-Năsăud pentru perioada 2021-2027:

I. CADRUL DE REFERINȚĂ

Capitolul 1 – Prezentarea generală a Județului Bistrița-Năsăud (Așezare, populație, suprafață, Unități administrativ-teritoriale, Cadrul natural)

Capitolul 2 – Economia județului (Agricultură, Industrie, Servicii, plus Piața muncii și forța de muncă)

Capitolul 3 – Dezvoltare teritorială (Dezvoltare urbană, Dezvoltare rurală)

Capitolul 4 – Potențial turistic (atracții, servicii și infrastructură turistică)

Capitolul 5 – Capital uman, infrastructură socială, educație și sănătate (Demografie, Educație, Sănătate). La aceste cerinte noi am adăugat un capitol special pe sărăcie rurală.

Capitolul 6 – Infrastructură, echiparea teritoriului (Rețeaua rutieră, Rețeaua feroviară, Transportul aerian, Rețele edilitare)

Capitolul 7 – Mediul și infrastructura de mediu (calitatea apelor, solului, aerului, deșeuri, schimbări climatice, biodiversitate, riscuri, energii regenerabile)

Capitolul 8 – SWOT general și pe fiecare domeniu

II. STRATEGIA DE DEZVOLTARE A JUDEȚULUI

1. Context regional, național și european
2. Viziune
3. Obiective strategice, Obiective specifice, Priorități, măsuri, direcții de acțiune
4. Coerența și conformitatea cu politicile naționale și europene

III. PORTOFOLIUL DE PROIECTE PRIORITIZATE LA NIVELUL JUDEȚULUI BISTRIȚA-NĂSĂUD – minim 50

IV. SISTEMUL DE MONITORIZARE ȘI IMPLEMENTARE A STRATEGIEI DE DEZVOLTARE A JUDEȚULUI BISTRIȚA-NĂSĂUD

S-a precizat de către Autoritatea Contractantă că „Structura și conținutul propus pentru strategie NU au caracter LIMITATIV. Denumirea capitolelor și subcapitolelor Strategiei și ordinea acestora este la alegerea consultantului. Autoritatea Contractantă va verifica în cursul recepției dacă documentul furnizat respectă conținutul minimal solicitat." Echipa a folosit această notă adâncind secțiunea pe turism cultural și introducând un capitol separat de strategie rurală. Față de alte strategii, echipa a optat pentru a aprofunda justificarea empirică a proiectelor majore propuse, aducând în dezbatere studii de caz și surse tipice cercetării universitare.

Cadrul metodologic și financiar, date și stilul de prezentare

Abordare generală

Propunem o strategie de dezvoltare care folosește ultimele metodologii calitative și cantitative pentru a identifica cu precizie nevoile reale de dezvoltare ale județului. Filosofia noastră de cercetare este clară: rezultatele muncii noastre și procesele de cercetare se fac având în minte funcționarul și partenerii săi din administrația publică, inclusiv serviciile deconcentrate, cu sediul sau cu aria de competentă în BN. În condițiile în care deficitele bugetare naționale lăsate de Covid 19 vor îngustă plajă de disponibilitate a fondurilor naționale de dezvoltare și în care finanțarea europeană se mută tot mai mult de la granturi la împrumuturi, tranziție care afectează și România, pregătirea administrației publice din BN pentru a face față acestei provocări de internaționalizare a proiectelor de dezvoltare județeană este absolut esențială.

Una din noutățile abordării noastre este structurarea consultativă a proiectului în sensul că direcțiile de bază ale cercetării și evaluarea liniilor generale de politică de dezvoltare se va face prin coordonare cu grupuri de lucru la nivelul administrației, sondarea unor eșantioane reprezentative de populație, anchetă în rândul mediului de afaceri și organizațiilor sindicale, dezbateri publice oneste și cercetare calitativă sociologică în comunități și rețelele sociale. Această abordare este menită să facă demersul de cercetare cât mai precis precum și să creeze posibilități de parteneriat pentru a transformă strategia într-o platformă de dezvoltare accelerată a județului.

Pe baza literaturii de specialitate, a rezultatelor cercetării și propriei experiențe practice a experților am administrat chestionare firmelor din județ și a populației. Interviurile s-au facut pe baza de ghiduri de interviuri semi-structurate cu administratorii sau proprietarii principalelor industrii. Finalizarea lor a avut loc după sesiuni de feedback cu grupurile de lucru din administrație.

Date

Pentru realizarea cercetării pe dinamică forței de muncă au fost utilizate date publice din surse multiple, la nivele de granulație local și județean. Datele de la Institutul Național de Statistică, seriile de date TEMPO despre mișcarea naturală a populației (nașteri, decese) și structura populației (distribuția pe sexe și vârste) ne permit să conturăm o imagine complexă despre demografia județului Bistrița-Năsăud.

Mișcarea migratorie a populației s-a conturat contura din trei surse distincte de date: datele de recensământ, datele ce țin de numărul de angajați ai companiilor după sediile acestora și distribuția salariaților după domiciliu și informațiile despre școala pe care o urmează elevii. Astfel putem reconstrui atât dinamica de formare migratorie a localităților din județ, cât și schimburile zilnice de populație navetistă.

Populația județului este în strânsă legătură cu dinamica forței de muncă, atât ca mișcare naturală, cât și ca mișcare migratorie. De aceea compoziția forței de muncă după tipurile de ocupații pe care le au și a profilului companiilor sunt aspecte cheie care ne dau o imagine în profil teritorial a zonelor de polarizare și a celor care se depopulează. Sursa datelor sunt

bilanțurile contabile ale companiilor disponibile prin Ministerul Finanțelor și Registrul Comerțului, cât și înregistrările de la Inspectoratul Teritorial de Muncă Bistrița-Năsăud. S-au folosit, de asemenea, seturile de date CORINE Land Cover și datele Oficiului pentru Studii Pedologice și Agrochimice Cluj privind calitatea solurilor și ale Direcției Județene pentru Agricultură Bistrița-Năsăud privind agricultura ecologică. Esențiale au fost datele Agenției Naționale pentru Arii Naturale protejate privind ariile protejate și planurile de management ale acestora, materialul lui Andrei Crișan publicat de Societatea Lepidopterologică Română „Suprafața ariilor naturale protejate din UAT-urile României iunie 2018" și prelucrări personale ale datelor privind suprafața și localizarea spațială a ariilor natural protejate în raport cu limitele U.A.T.-urilor. Pentru subcapitolul „Strategia forestieră", în secțiunea de analiză a fondului forestier s-au folosit date oficiale ale Gărzii Forestiere Județene Bistrița-Năsăud și ale Institutului Național de Statistică. Secțiunea de analiză a întregii vegetații forestiere, inclusiv din afara fondului forestier, s-a bazat pe date ale Global Forest Watch bazate pe imagini Landsat.

Strategia a folosit metoda studiilor de caz comparate pe partea calitativă, iar pe partea cantitativă s-au utilizat statistici descriptive și, în premieră în elaborarea strategiilor județene, s-a aplicat o metodă cunoscută în literatura de specialitate a planificării urbane ca „extended two-step floating catchment area" (E2SFCA), din categoria modelelor de interacțiune spațială de tip gravitațional. Câteva capitole au folosit cartogramarea la zi a UAT-urilor din punctul de vedere a unei multitudini de variabile. Aceste cartograme vor fi extrem de utile la luarea deciziilor sugerate în strategie, fiind extrem de usor de folosit.

În determinarea cadrului natural am utilizat date cu acces liber, pe care le-am prelucrat cu ajutorul programului Microsoft Office, iar mai apoi programul de generare a cartogramelor ArcMap 10.2. În funcție de forma în care am avut acces la sursele de date, am putut prelucra informațiile în consecință. Datele sunt preluate de pe site-ul Institutului Național de Statistică, ANCPI (Agenția Națională de Cadastru și Publicitate Imobiliară), NASA, WorldClim.org, European Environment Agency și Corine Land Cover.

Cadrele generale de finanțare externă

Strategia de dezvoltare a județului Bistrița-Năsăud pentru perioada 2020-2027 se aliniază la cu strategii și politici UE, naționale și regionale (cu accentual pe Planul de dezvoltare regională Nord-Vest 2021-2027). În tabelul din prefață am sistematizat principalele componente ale strategiei ADR NV pe exercițiul bugetar 2021-2027 iar în figura din prefață am surprins bugetele. Acțiunile cuprinse aici au fost integrate în capitolele aferente pe baza analizelor efectuate de noi.

Stil de prezentare

Formatul strategiilor de dezvoltare județeană în România este adesea extrem de descurajant, lectura lor redând în general sute de pagini de material strict descriptiv și analize SWOT create discreționar, fără suport empiric. Abordarea noastră a fost a scriem un document accesibil, evitând limbajul de lemn, listele de propuneri extrem de dense și cu justificare adesea subțire.

Pentru cineva care caută strategii concrete de dezvoltare pe un anumit subiect și vrea să le vadă în context, dar nu are timp să citească sute de pagini, am recurs la o tactică simpla, testată în administrațiile publice din Europa de Nord: am subliniat cu un stil diferit recomandările de măsuri pe care le propunem, cititorul văzându-le situate în cadrul de analiză care justifică aceste propuneri și le detaliază. Apoi, la începutul fiecărui capitol și în partea pe strategie am prezentat pe trei coloane obiectivele generale, obiectivele specific și măsurile/acțiunile concrete de realizare a lor. Acolo unde a fost cazul, am indicat și liniile de finanțare europeană aferente.

Partea I

CADRUL DE REFERINȚĂ

1 Prezentarea generală a județului Bistrița-Năsăud

Autor: George Secăreanu

1.1 Poziția geografică

Județul Bistrița-Năsăud este situat în partea de nord a României, învecinându-se la nord cu județul Maramureș, la est cu județul Suceava, la sud cu județul Mureș iar la vest cu județul Cluj. Bistrița-Năsăud face parte din Regiunea de Dezvoltare Nord-Vest alături de județele: Maramureș, Cluj, Sălaj, Satu Mare și Bihor (figura 1). Suprafața județului este de 5.355 km².

Aflat la cinci ore de trafic realist față de granița cu Ungaria și la aproximativ o zi de Germania, principală piață a exporturilor locale, județul este relativ bine poziționat din punct de vedere al geografiei economice. Un alt avantaj este că, nefiind la distanță navetabilă de Cluj-Napoca, polul economic incontestabil și orașul magnet al regiunii Nord-Vest, Bistrița are cel puțin teoretic șansa de a evita drenajul economic suferit de Gherla, Dej, Turda sau Huedin.

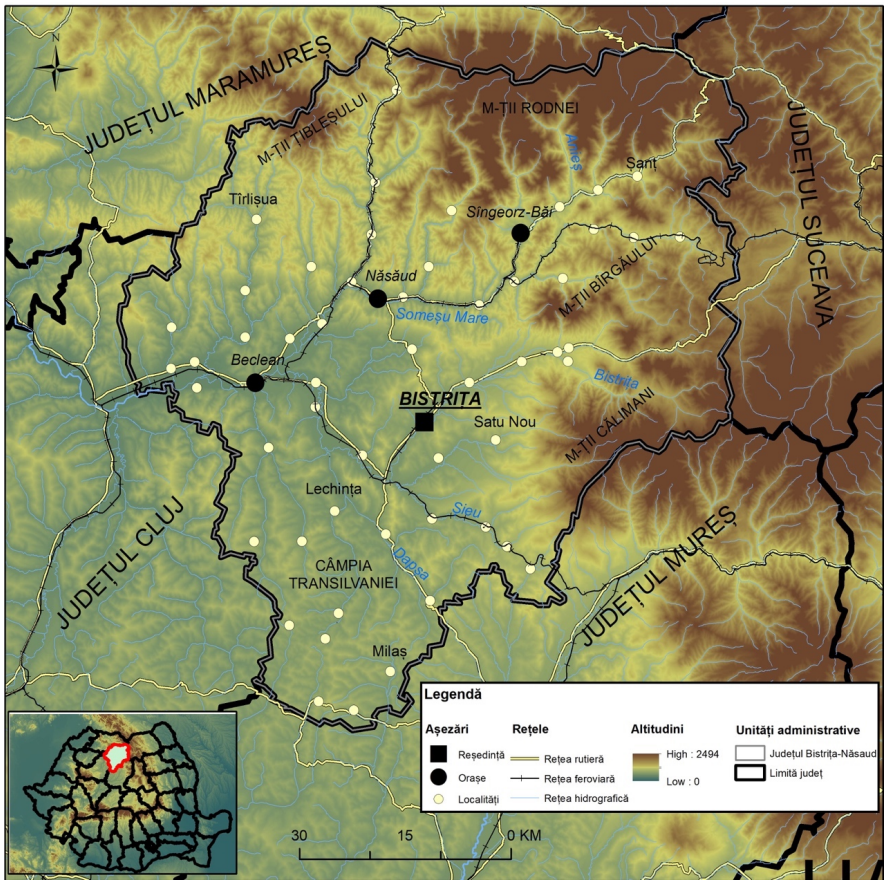

Figura 1: Poziția geografică a județului Bistrița-Năsăud

1.1.1 Unități politico-administrative

Din punct de vedere administrativ, județul este compus dintr-un municipiu (Bistrița), trei orașe (Beclean, Năsăud și Sângeorz-Băi) și 58 de comune (figura 2). Dintre unitățile administrative, 13 au o populație sub 2.000 de locuitori, iar cea mai redusă valoare o întâlnim la nivelul comunei Silivașu de Câmpie de 962 de locuitori (cu scădere de aproximativ 30% față de 1992). Reședința județului este Municipiul Bistrița și are o populație, la nivelul anului 2020, de 94.574 de locuitori (situația detaliată va fi discutată în capitolul următor).

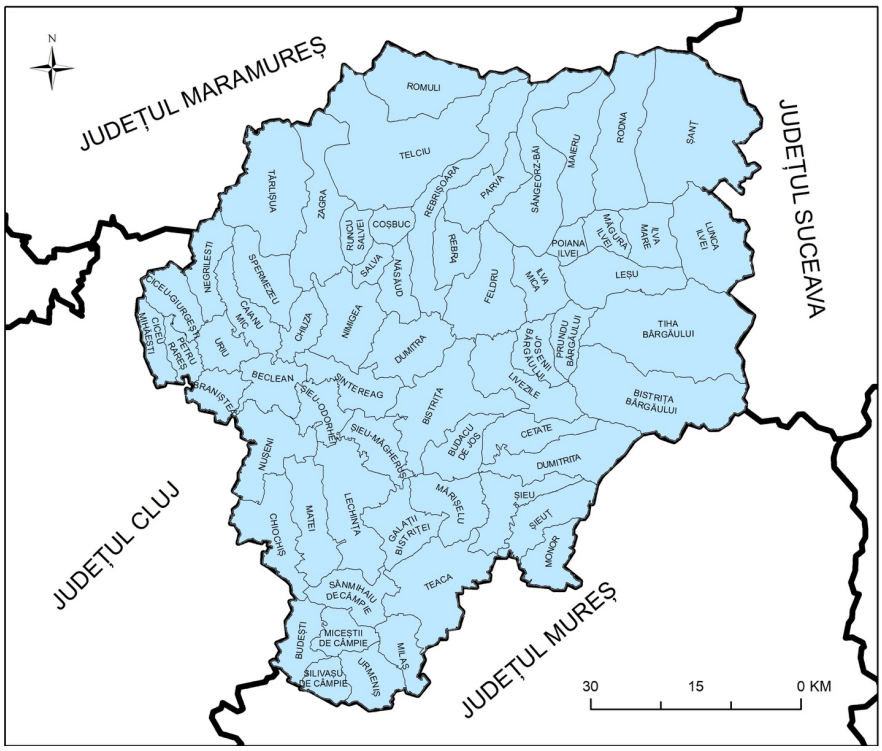

Figura 2: Cartograma unităților administrative teritoriale de la nivelul județului Bistrița-Năsăud

1.1.2 Cadrul natural

1.1.2.1 Apele

Din punct de vedere hidrografic, Someșul Mare reprezintă artera principală a județului, fiind singurul râu de grad I de pe aria județului Bistrița-Năsăud (figura 3). În total, pe arealul județului întâlnim pârâuri până la gradul VI. Alte râuri importante sunt: Bistrița, Șieu, Anieș, Rebra, Ilișua, Sălăuța, Meleș etc.

Județul Bistrița-Năsăud este grav afectat de către inundații. În acest context, în 2019 s-au propus lucrări hidrotehnice la nivelul acestuia. În total 38,7 km de râuri au fost propuși pentru recalibrarea albiei, 36,8 km de mal consolidate; 58 de praguri de fund; 3 căderi din beton. Zonele ce urmează să beneficieze de aceste lucrări sunt: Valea Teaca, Dipșa, Budac, Budușel și râul Șieu. Este important însă ca aceste lucrări să se facă cu soluții prietenoase cu biodiversitatea, altfel existând riscul respingerii lor la finanțări europene (pe lângă cel evident al pierderii biodiversității).

Poluarea rețelei hidrografice reprezintă o problemă majoră a societății actuale (a se vedea capitolul pe mediu). Creșterea consumului modern, împreună cu avansul industrial, face pentru râurile locale să fie într-un pericol constant. Astfel, în ceea ce privește calitatea apelor se identifică o stare moderată (2017): Ilva și afluenții fără Leșu, Șieu, Budac, Someșul

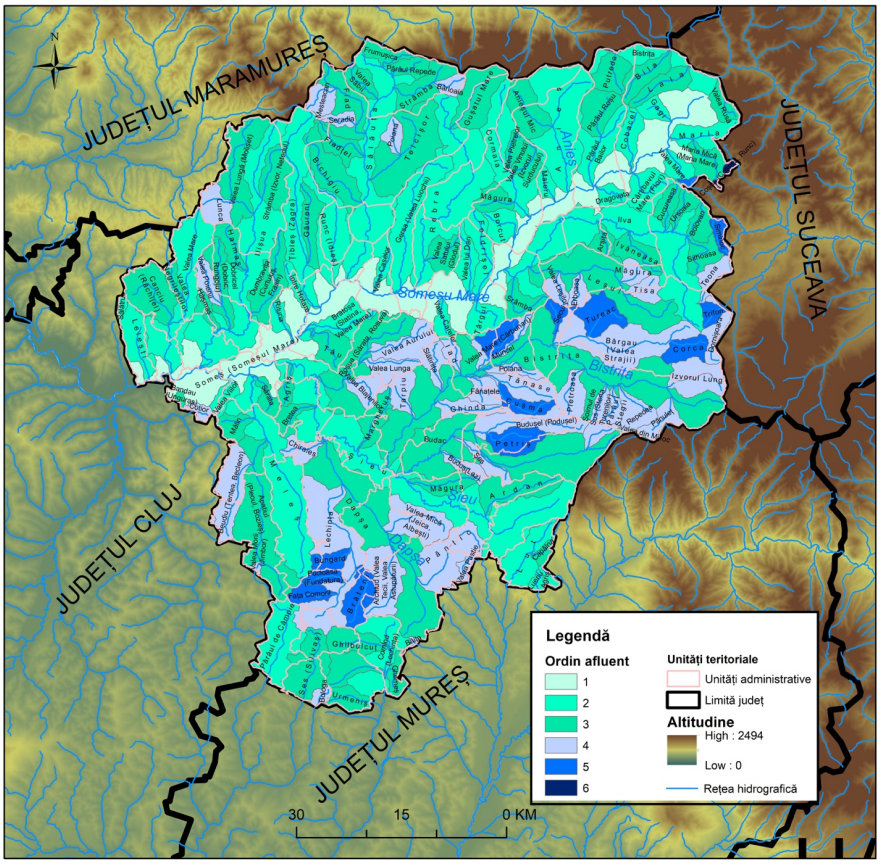

Figura 3: Cartograma bazinelor hidrografice și a ordinelor pârâurilorl

Mare, Dipșa și afluenții, Roșua și afluenții, Pârâul Băilor cu afluentul Pârâul Roșu, Pârâul Pietrelor.

Zone rurale extinse din județ nu au access la apă curată. Conform Direcției de Sănătate Publică Bistrița-Năsăud, la nivelul anului 2019 s-au identificat parametri pentru care sistemul a fost declarat neconform, la nivelul localităților: Arșița (Bacterii coliforme), Colibița, Leșu, Șanț, Rebra, (E.coli, Enterococci, Clostridium Perfringens, Bacterii coliforme, Turbiditate, Clor rezidual liber rețea), Ilva Mare, Liviu Rebreanu (E.coli, Bacterii coliforme, Clor rezidual liber rețea), Măgura Ilvei, Târlișua (Clor rezidual liber rețea), Ilva Mică (E.coli, Enterococci, Bacterii coliforme, Clor rezidual liber rețea (E.coli, Enterococci, Bacterii coliforme, Clor rezidual liber rețea), Milaș, Parva, Lunca Ilvei (E.coli, Enterococci, Clostridium Perfringens, Bacterii coliforme, Clor rezidual liber rețea), Romuli (Bacterii coliforme, Clor rezidual liber rețea), Lunca Ilvei (E.coli, Enterococci, Clostridium Perfringens, Bacterii coliforme, Turbiditate, Clor rezidual liber în rețea, Fier).

Măsuri propuse:

- Îndiguirea apelor în zonele cu risc de inundații folosind soluții neagresive cu biodiversitatea;

- Întărirea cadrului punitiv cu poluatorii, dar și a sistemelor de reciclare a deșeurilor.

- Continuarea investițiilor în infrastructura de asigurare a apei potabile.

În exercițiul financiar 2021-2027, hidrografia beneficiază de fonduri prin intermediul unor **obiective de politică** (OP). OP 2 „O Europă mai verde" are în vedere Propunerea Logică intervenției-Mediu. Obiectivul specific este dat de adaptarea la schimbările climatice, a prevenirii riscurilor și a rezilienței în urma dezastrelor (b (iv)). Prioritatea investițiilor sunt date de managementul inundațiilor și reducerea impactului acestora și ale celorlalte fenome-

ne naturale. Un astfel de mecanism include dezvoltarea unei infrastructuri de monitorizare și avertizare a fenomenelor severe prin următoarele tipuri de intervenții:

- 035 Măsuri de adaptare la schimbările climatice, prevenirea și managementul riscurilor legate de climă (inundații și alunecări de teren);
- 040 Managementul apei și conservarea resurselor apei (reutilizarea apei, reducerea scurgerilor);
- 050 Protecția naturii, a biodiversității și infrastructurii albastre și verzi.

Un obiectiv specific din același OP, include promovarea managementului (v) durabil al apei. Intervențiile pentru realizarea acestui scop cuprind:

- 039 Furnizarea de apă destinată consumului uman (extracție, tratare, distribuție, aprovizionare, etc);
- 040 Gospodărirea și conservarea apelor;
- 041 Colectarea și tratarea apelor uzate.

Inserarea acestor obiective ale politicii de coeziune se implementează prin Programele Operaționale: Programul Operațional Sănătate (POS), Programul Operațional Educație și Ocupare (POEO), Programul Operațional Incluziune și Demnitate Socială (POIDS), Programul Operațional Creștere Inteligentă, Digitalizare și Instrumente Financiare (POCIDIF), Programul Național Sectorial al Politicii Agricole Comune (PNS PAC) (Ministerul Fondurilor Europene, Planul de dezvoltare regională Nord-Vest 2021-2027).

1.1.2.2 Clima

1.1.2.2.1 Temperaturi. În ceea ce privește temperaturile medii înregistrate la nivelul județului Bistrița-Năsăud, se observă o distribuție în concordanță cu relieful local Astfel, o temperatură medie anuală ridicată, de 9 °C, se înregistrează în regiunile joase din vestul județului, în timp ce o temperatură medie anuală scăzută, de -0,4 °C (figura 4), o identificăm în partea de nord a județului, în proximitatea Munților Rodnei. Pe același raționament identificăm și temperaturile minime și maxime medii anuale (figura 5). Temperaturile minime medii oscilează între -6,6 °C și -12,4 °C, în timp ce temperaturile maxime medii oscilează între 25,4 °C și 12,6 °C.

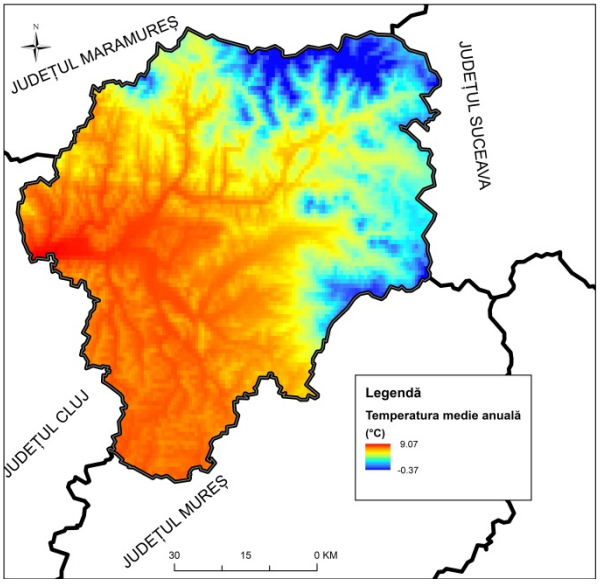

Figura 4: Temperaturi medii anuale

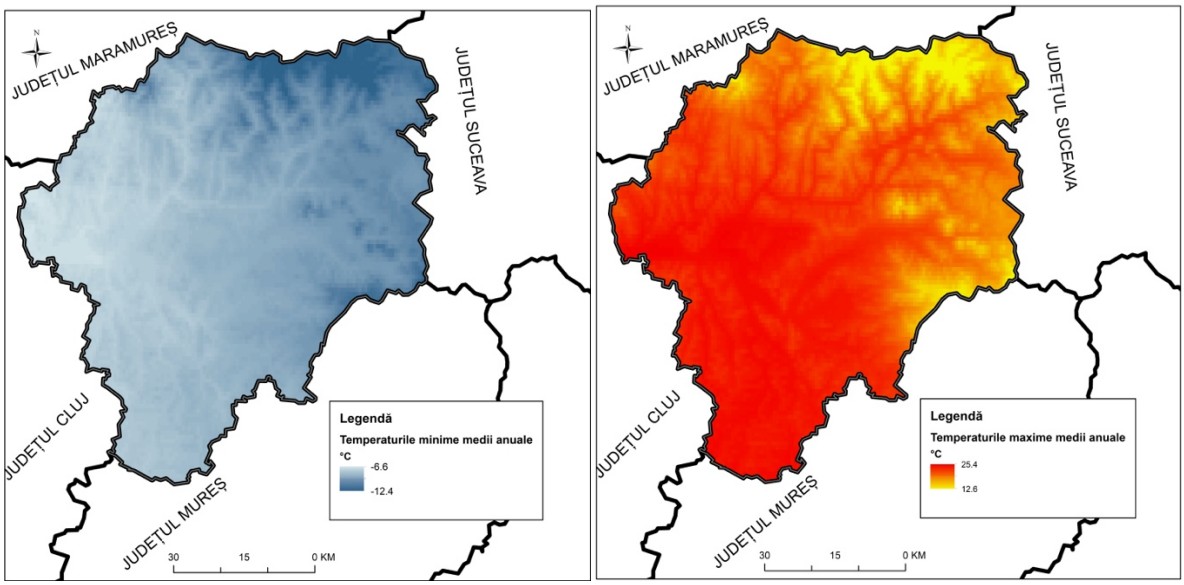

Figura 5: Temperaturile anuale (minime, maxime). Sursa: WorldClim.org

Câteva date privind temperaturile minime și temperaturile maxime înregistrate în dinamică, respectiv 1961 și 1991. Pentru o analiză edificatoare s-a ales luna în care se înregistrează cele mai scăzute și cele mai ridicate temperaturi de-a lungul anului, respectiv luna ianuarie și luna august (figura 6 și 7). După cum se poate observa, în anul 1991 temperatura medie în luna ianuarie, a fost cuprinsă între -8,8 și -14,1 °C, adică o diferență de 5,3 °C. Dispunerea spațială a acestor temperaturi este una normală, având în vedere relieful diversificat pe care îl deține județul Bistrița-Năsăud. În aceeași notă se observă că la nivelul anului 1991, în aceeași lună, temperaturile medii oscilează între -5,2 și -9,9 °C, adică o diferență de 4,7 °C și cu 0,5 °C mai puțin față de oscilația temperaturilor înregistrată în anul 1961. Diferența dintre valoarea minimă medie înregistrată între cei doi ani este de -4,2 °C, în timp ce între valoarea maximă medie înregistrată fiind o diferență de -3,6 °C.

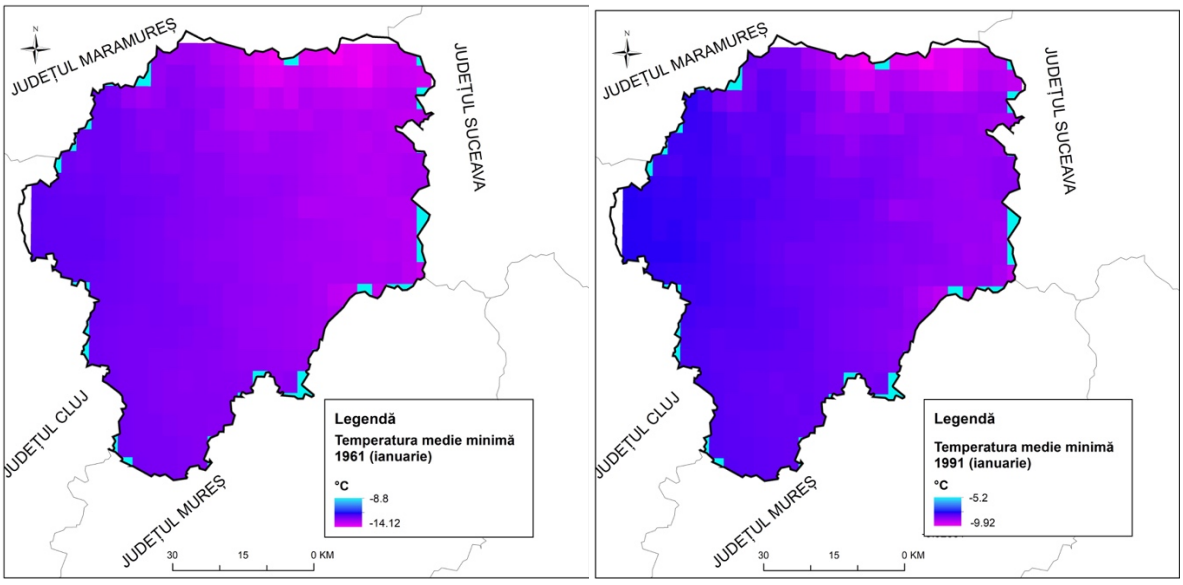

Figura 6: Temperaturile medii 1961 și 1991(ianuarie). Sursa: WorldClim.org

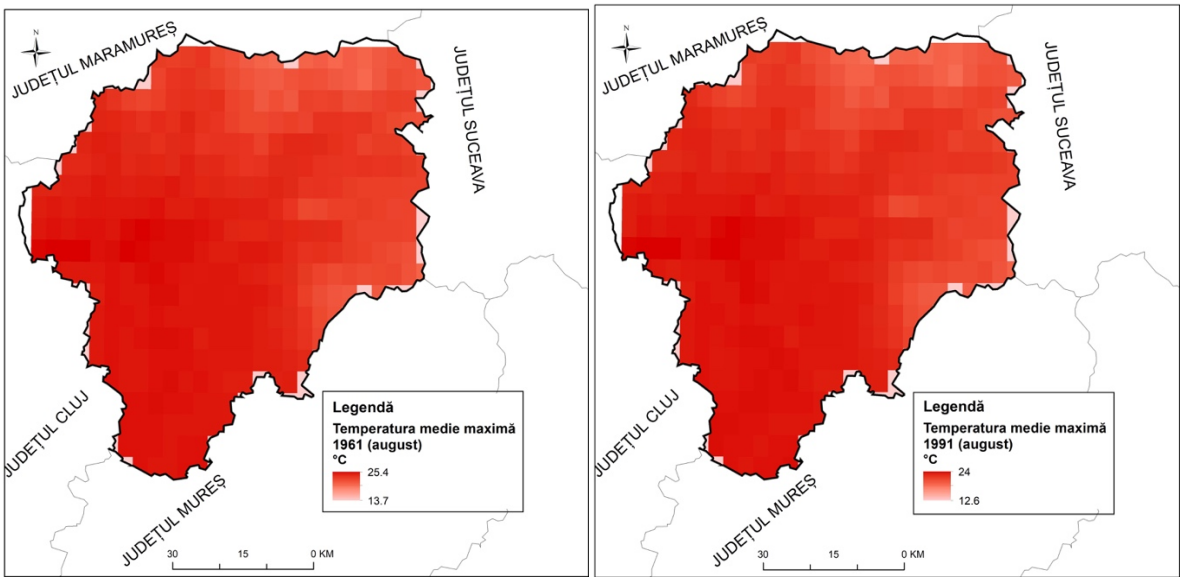

Figura 7: Temperaturilor medii 1961 și 1991(august). Sursa: WorldClim.org

În ceea ce privește luna august, la nivelul anului 1961, temperaturile medii oscilau între 25,4°C și 13,7°C, adică o amplitudine termică de 11,7°C. În anul 1991 temperaturile oscilau între 24 și 12,6°C, adică o diferență termicăde 11,4°C. Ceea ce ar trebui să îngrijoreze este faptul ca media creșterilor de temperatura medie anticipate în perioada de până în 2040 este de 1,20-1,22 grade Celsius, o creștere semnificativa, deși sub media sudului țării.

Măsura: *Dată fiind experiența altor țări, autoritățile județului ar trebui să planifice de pe acum măsuri care să conducă la adaptarea condițiilor de locuit și muncă. Recomandăm în acest sens cooperare cu autoritățile locale pentru efectuarea de PUG-uri și proiecte care să privilegieze plantarea de arbori în zonele urbane, să descurajeze extinderea excesiva pe orizontală și să promoveze transportul sustenabil. Concret, CJ ar trebui să insiste ca proiectele primăriilor să se facă urmând îndeaproape* ***Strategia Regională de Mobilitate Urbană Durabilă și Orașe Inteligente a Regiunii de Dezvoltare Nord-Vest 2021-2027.***

Obiective:
- Pregătirea teritoriului pentru tranziția climatică.
- Reducerea manifestării secetei și furtunilor asupra populației, proprietății și mediului.

1.1.2.2.2 Precipitații. Dispunerea valorilor precipitațiilor de la nivelul județului este una cu valori ridicate în partea de nord și est, valorile scăzând treptat înspre sud-vest – scăderi de la valori de 1.167 mm până la 617 mm. Distribuția precipitațiilor este una normală, principalul factor de influență fiind dat de arealul montan predominant în partea de nord și de est a județului (figura 8).

În dinamica precipitațiilor de la nivelul județului Bistrița-Năsăud, s-au analizat precipitațiile medii de la nivelul anilor 1961 și 1991 din luna mai. Astfel, în 1961, precipitațiile oscilează între 118,7 – 59,4 mm, în timp ce în 1991 valorile oscilează între 233-124 mm. Desigur, dispunerea spațială a valorilor înregistrate este în funcție de categoriile de relief întâlnite în teritoriu (figura 9).

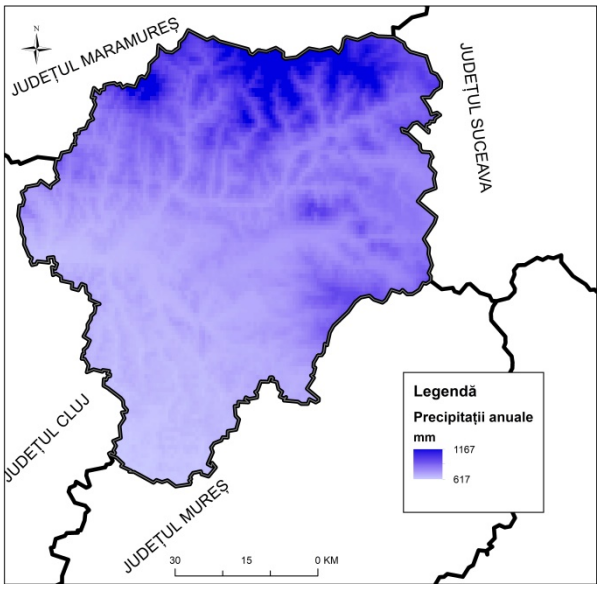

Figura 8: Cartograma precipitațiilor medii anuale

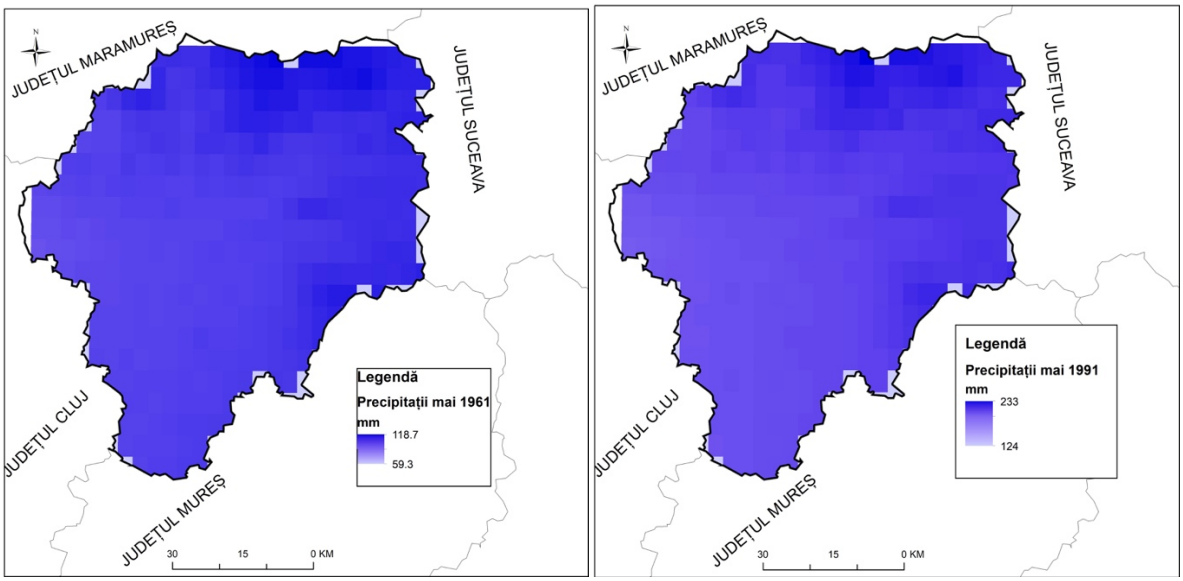

Figura 9: Cartogramele precipitațiilor medii 1961 și 1990 (mai). Sursa: WorldClim.org

Obiectiv: Îmbunătățirea protecției naturii și a diversității

Măsuri:

Pentru atenuarea efectelor secetei și furtunilor, propunem conceperea de proiecte vizând:

- Sisteme de irigații.
- Amenajări hidrotehnice în paradigma sustenabilă a cursurilor de apă.
- Strămutarea comunităților expuse riscului mari de inundații.

În cadrul OP 2 „O Europă mai verde" din Propunerea Logică a intervenției-Mediu abordează în prioritatea investițiilor managementul reducerii manifestării secetei și furtunilor asupra populației proprietății și mediului. Un astfel de mecanism include ca tip de intervenții:

- 037 măsuri de adaptare la schimbările climatice și prevenirea managementului riscuri-

lor (precum seceta). Acestea includ (RO 26) infrastructuri verzi construite pentru adaptarea la schimbările climatice.

Inserarea acestor obiective ale politicii de coeziune se implementează prin Programele Operaționale: Programul Operațional Sănătate (POS), Programul Operațional Educație și Ocupare (POEO), Programul Operațional Incluziune și Demnitate Socială (POIDS), Programul Operațional Creștere Inteligentă, Digitalizare și Instrumente Financiare (POCIDIF), Programul Național Sectorial al Politicii Agricole Comune (PNS PAC).

1.1.2.3 Biodiversitate: Parcuri și rezervații naționale

Pe teritoriul județului Bistrița-Năsăud sunt două parcuri de importanță națională, respectiv Călimani (240 ha.) și Rodnei (37.392 ha.). Din punct de vedere economic aceste parcuri pot constitui pilonul turismului din acest județ (a se vedea capitolul pe turism). Acest potențial este susținut și de către cele 21 de rezervații naturale identificate la nivelul ariei analizate (figura 10). Dispunerea acestora este preponderent sudică, în perimetrul munților Călimani.

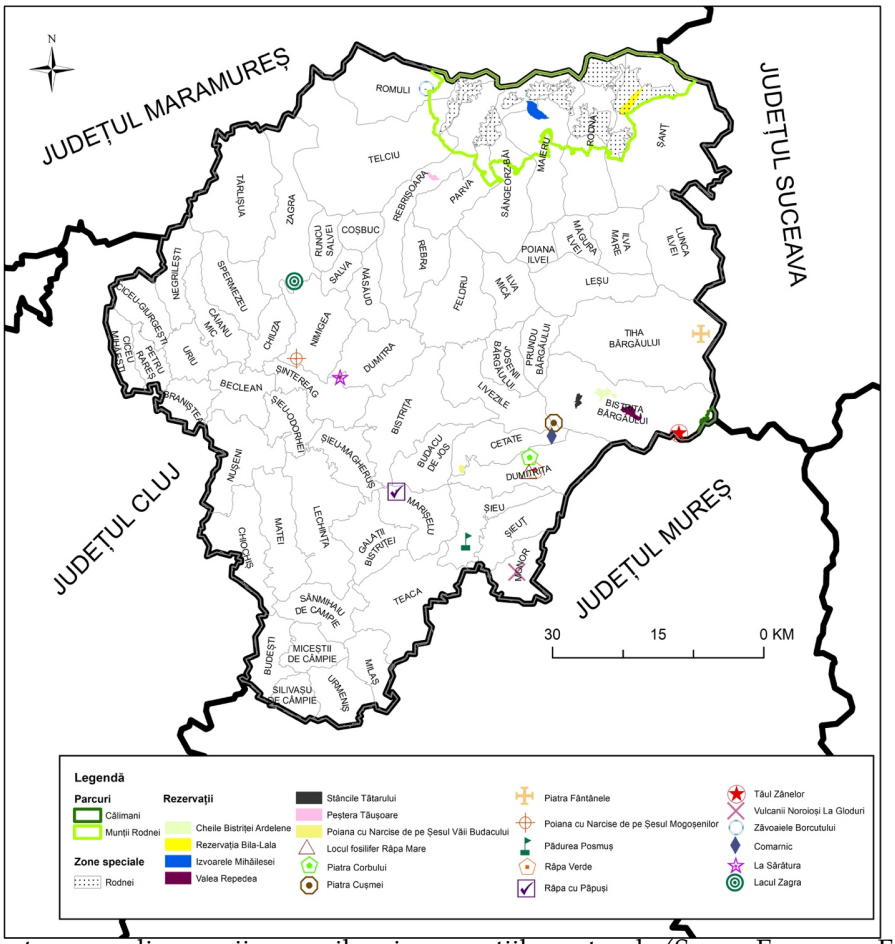

Figura 10: Cartograma dispunerii parcurilor și rezervațiilor naturale (Sursa: European Environment Agency)

Măsuri:

Îmbunătățirea protecției naturii și a biodiversității, crearea de infrastructura verde (mobilitate electrica, poteci cu minima intruziune, restaurarea ecosistemelor afectate, întărirea cadrului punitiv aplicat defrisarilor ilegale, intervenții asupra taierilor „gri" de padure, managementul riguros al deșeurilor), sistarea sporturilor auto în zonele cu biodiversitate și

aplicarea bunelor practici pe ecoturism din zonele unde acesta asigura traiul comunităților, având în același timp o amprentă minimală asupra naturii (a se vedea capitolul pe turism).

OP 2 „O Europă mai verde" din Propunerea Logică a intervenției-Mediu (b (vii)) are ca prioritate investițiile în rețeaua Natura 2000, ce cuprinde elaborarea și revizuirea planurilor de management al siturilor Natura 2000, planuri de acțiune pentru specii, refacerea siturilor Natura 2000, cât și a ecosistemelor degradate din afara ariilor protejate. Prioritatea include acțiuni de completare a nivelului de cunoaștere a biodiversității prin realizarea de studii științifice. Intervențiile de la nivelul acestui obiectiv specific sunt:

- 049 Protejarea, restaurarea și utilizarea sustenabilă a siturilor Natura 2000; - 050 Protecția naturii și a biodiversității, infrastructura verde;

Protejarea, promovarea și dezvoltarea patrimoniului natural și a ecoturismului este inclusa în cadrul OP 5 „O Europă mai apropiată de cetățenii săi" prin logica intervenției – Dezvoltarea regională și locală. Promovarea, dezvoltarea durabilă și integrarea zonelor urbane sau rurale poate fi integrată prin intermediul următoarelor tipuri de intervenții.

- 130 Protejarea, dezvoltarea și promovarea patrimoniului natural și a ecoturismului.

Inserarea acestor obiective ale politicii de coeziune se implementează prin Programele Operaționale: Programul Operațional Sănătate (POS), Programul Operațional Educație și Ocupare (POEO), Programul Operațional Incluziune și Demnitate Socială (POIDS), Programul Operațional Creștere Inteligentă, Digitalizare și Instrumente Financiare (POCIDIF), Programul Național Sectorial al Politicii Agricole Comune (PNS PAC), Programul Operațional Transport (POT), Programul Operațional Regional Nord-Vest (POR NORD-VEST) (Ministerul Fondurilor Europene, Planul de dezvoltare regională Nord-Vest 2021-2027).

1.1.2.4 Geologia

Un alt aspect important este constituit de geologia zonei (figura 11). Puternic fragmentat în partea de nord-est, spațiul analizat prezintă un impresionant mozaic al rocilor. Zona de vest și cea de sud sunt dominate de marne, argile, nisipuri, pietrișuri, calcare, șisturi, întrerupte uneori de acumulări în cute diapire sau de dacite. Dacă zona de deal și câmpie a prezentat grupări pe arele mari, în ceea ce privește aria montană identificăm un spațiu mozaicat. În partea de sud a județului, suprapus cu munții Călimani, se identifică formațiuni vulcanogen-sedimentare și andezite cu piroxeni. Zona nord-estică este dominată de roci precum: gresii calcaroase, argile șistoase bituminoase, calcare, porfiroide, șisturi cristaline, andezite, etc.

Conform unei structuri mai simpliste putem categorisi trei mari categorii de roci întâlnite la nivelul județului:

- Metamorfice (roci ce iau naștere prin presiuni sau temperaturi ridicate: serpentinite, micașisturi, migmatite metablastice, porfiroide, filite, șisturi saricito-cloritoase, șisturi cristaline, șisturi epimetamorfice, amfibolite, dolomite cristaline, gresii.
- Magmatice (în urma erupțiilor vulcanice): dacit, formațiuni vulcanogen-sedimentare (cenușă vulcanică, bombe, piroclastii etc), andezit, bazalt, diorit, pegmatite, granițe, riolite.
- Sedimentare (în urma eroziunii și acumulării rocilor): marne, argile, pietrișuri, nisipuri, brecii, conglomerate, gresii, argile cenușii și violacee, calcare, conglomerate, argile șistoase bituminoase și gresii silicioase, diapire de sare, gipsuri.

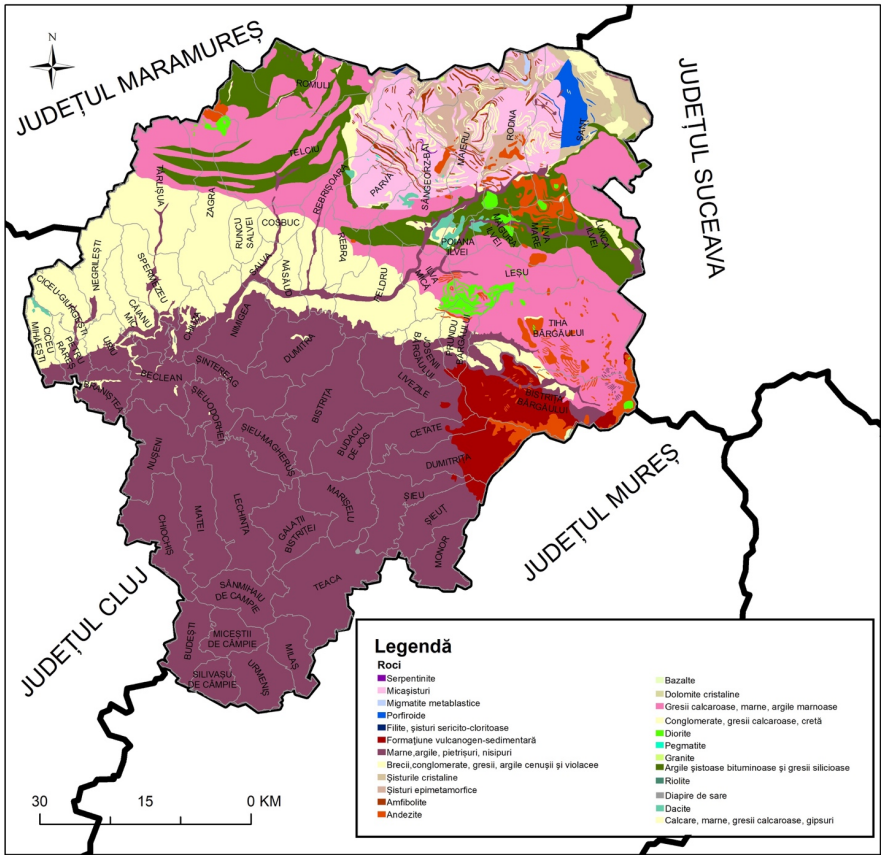

Figura 11: Cartograma geologică

1.1.2.5 Solurile

Solul, componentă de bază a agriculturii, reprezintă un element primordial în societate. Acest aspect a contat de cele mai multe ori în dispunerea așezărilor omenești (alături de sursa de apă), fiind până astăzi, un element strategic al fiecărui stat. Pe arealul județului Bistrița-Năsăud întâlnim 26 de tipuri de soluri (figurile 12 și 13). Principalele caracteristici ale solurilor țin de anumiți factori precum alcătuirea litologică (compoziție chimică, textură, structură, etc), factorul climatic, învelișul vegetal și prezența apei. La o primă vedere se pare că în partea nord-estică, suprapusă cu spațiul montan domină tipul de solurilor brune acide, feriiluviale și andosolurile.

În partea de câmpie și deal, în zona sud-vestică a județului sunt dominante solurile brune luvice, eu-mezobatice și cernoziomoide. Se remarcă în dispunerea spațială, pe cursurile râurilor, solurile aluviale. Câteva caracteristici ale solurilor regăsite la nivelul județului Bistrița-Năsăud: cernoziomurile, specifice stepei și silvostepei, are fertilitate ridicată în anii climatici normali și este indicat culturilor cerealelor, plantelor tehnici, vii și livezi;soluri negre clinohidromorfe utilizați în cadrul pădurilor, pajiști, vii, livezi, plante cerealiere și tehnice.

Se recomandă combaterea umidității și fertilizarea organică și minerală.; redzinele se întâlnesc în forme variate de relief, fiind întâlnite pe roci calcaroase, Deși au un profil scurt, aceste soluri au capacitatea de a acumula humus determinând o fertilitate ridicată. Luvisolurile, au de regulă vechime mare, culoare deschisă și migrează de regulă către partea inferioară a solului. Fertilitatea solului este moderată; cambisolurile se regăsesc de regulă în etajul montan inferior, sau culmi subcarpatice, sunt de regulă specifice pădurilor de foioase, sau amestec cu conifere; vertisolurile conțin 30% argilă, formează împreună cu humusul și oxizii de fier, compuși organo-minerali. Acest tip de sol prezintă crăpături după uscăciune și este de culoare negră-cenușie; andosolurile se formează pe formațiuni vulcanice; gleisolurile se

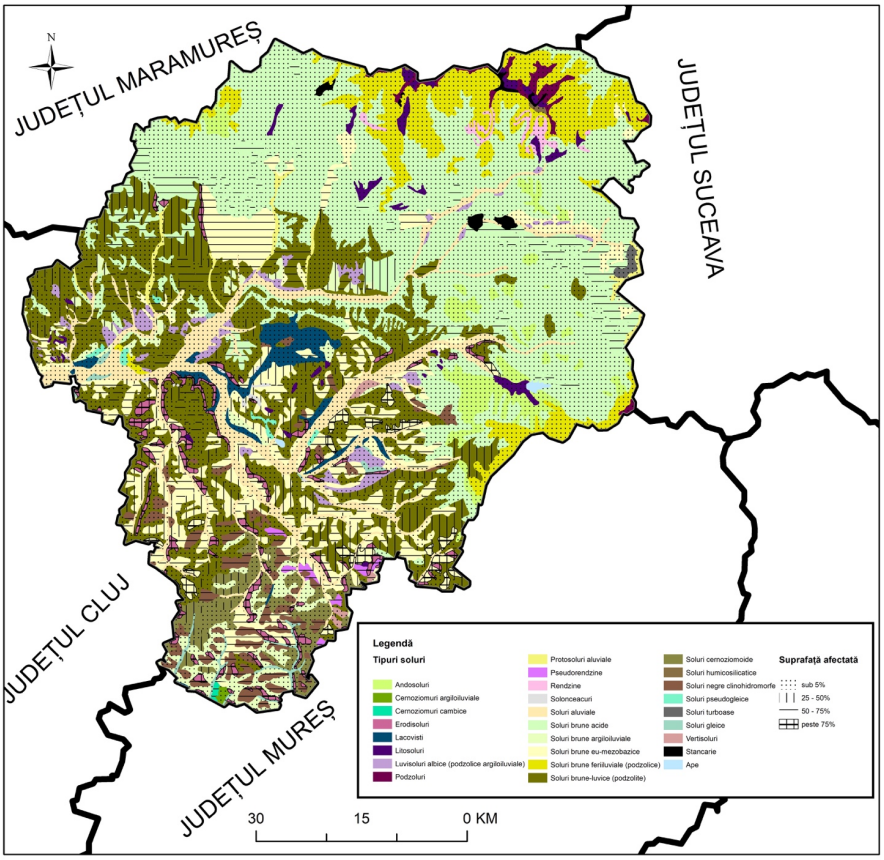

Figura 12: Tipuri de sol și suprafața afectată a acestora

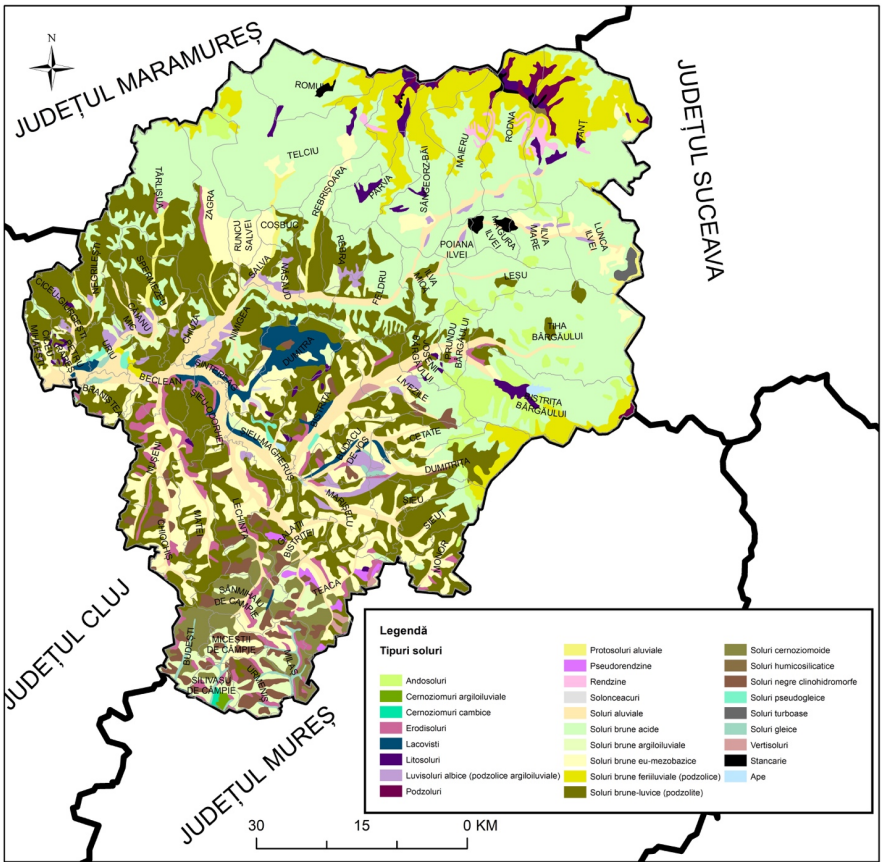

Figura 13: Tipuri de sol

întâlnesc în sectoarele joase, slab drenate, cu acțiune prelungită a apei freatice; solonceacul se caracterizează prin acumulări de săruri la suprafață, grad scăzut de humus și substanțe nutritive. Datorită acestor caracteristici, acest tip de sol este unul cu o fertilitate scăzută.; erodisolurile sunt specifice suprafețelor de teren puternic erodate ca urmare a acțiunilor antropice; litosolul este un sol ce face parte din categoria protisolurilor. Aceste soluri sunt slab dezvoltate.

Un alt aspect evidențiat când vine vorba de soluri, este cel al gradului de deteriorare a solului (figurile 12 și 14). Dominantă este categoria solurilor afectate în proporție de sub 5% (388.187 ha.), fiind dispuse cu precădere de-a lungul râurilor și în ariile montane, acolo unde întâlnim și fenomene fizice (alunecări de teren, prăbușiri). Următoarea categorie ca dispunere este cea a zonelor afectate în proporție de 50-75%, fiind de 79.695 ha., urmată de categoria 25-50% cu o suprafață de 50.948 ha. Categoria cea mai puțin extinsă este cea a gradului de deteriorare de peste 75%, fiind de 16.182 hectare.

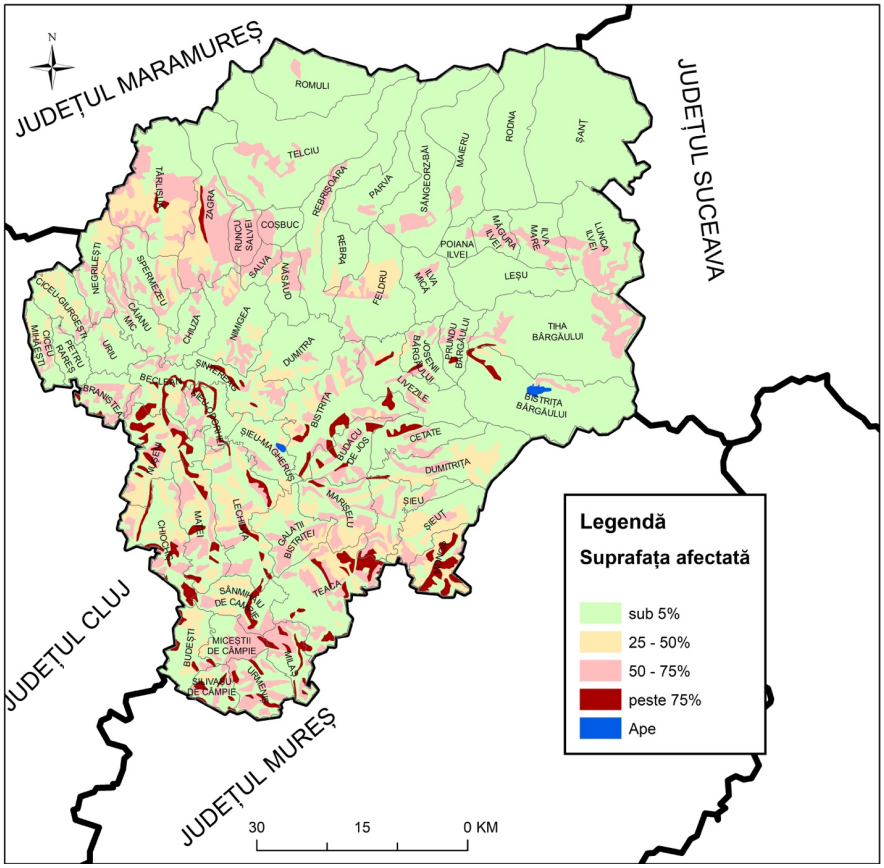

Figura 14: Suprafețe de soluri afectate

Obiectiv: îmbunătățirea protecției solului

Măsuri:

- Proiecte care să combată eroziune solului, fenomen care se va accentua cu criza climatica. Aceste proiecte ar trebui să țintească localitățile unde regăsim suprafețe ale solului extrem de afectate, toate în partea de sud a județului : Monor, Teaca, Sânmihaiu de Câmpie, Milaș, Urmeniș, Silivașu de Câmpie, Budești, Chiochiș, Nușeni, Șieu-Odorhei, Șintereag, Bistrița, Budacu de Jos, Cetate, etc. Deși majoritatea zonelor sunt afectate în proporție de peste 75%, tipurile de soluri de acolo sunt considerate soluri productive precum solurile cernoziomoide, negre sau cele brune-luvice. Principala problemă a acestor areale este constituită de către particularitățile fizice ale solului ce permit alunecările de teren.

- Prevenirea contaminării solului prin depozite de deșeuri neconforme (fără ecran protector, situate în apropierea zonelor locuite; fără control al calității și cantității de deșeuri care intră în depozite; neacoperite cu material inert la acțiunea focului sau împotriva acțiunii vântului) (Strategia Regiunii ADR Nord Vest).

- Ecologizarea siturilor industriale contaminate, din fostele platforme industriale sau terenuri poluate în urma producției pentru industria grea ((Strategia Regiunii ADR Nord Vest).

- Finanțarea elaborării hărților regionale (interactive și actualizabile electronic) care să ofere informațiile referitoare la poluarea mediului cu radon, arsen și azbest, elemente asociate cu boli grave precum cancerul. Odată disponibile, aceste informații ar trebui integrate în PUG-uri și sistemele de acordare de autorizații de construcții.

1.1.3 Utilizarea terenurilor

Cu o suprafață de 545.596 hectare, județul Bistrița-Năsăud deține cinci mari categorii de utilizare a terenurilor (tabelul 1.a). Ariile dominante la nivelul județului sunt reprezentate de către ariile agricole și arealele forestiere și semi-naturale. Aceste categorii, alături de ariile artificiale, reprezintă zonele cu modificări semnificative din punct de vedere cantitativ. Cea mai notabilă translație pe categorii majore în utilizarea terenurilor o identificăm în perioada 2006-2018, între arealele forestiere și cele agricole. Prima categorie deține o scădere de cca. 1,1%, în timp ce arealele agricole prezintă o majorare a suprafeței de 1%. Diferența procentuală de 0,1% este prezentă la nivelul ariilor artificiale.

Tabelul 1.a: Utilizarea terenurilor la nivelul anilor 1990, 2006 și 2018 în județul Bistrița-Năsăud

Categorie teren	Anul 1990		Anul 2006		Anul 2018	
	Suprafață (ha)	Suprafață (%)	Suprafață (ha)	Suprafață (%)	Suprafață (ha)	Suprafață (%)
Arii artificiale	21.091,6	3,9	19.861,9	3,7	20.519,8	3,8
Arii agricole	255.055,1	47,6	256.226,1	47,8	261.634,6	48,8
Areale forestiere și seminaturale	257.454,9	48,1	257.549,2	48,1	251.685,0	47,0
Arii umede	3.12,7	0,1	356,5	0,1	303,9	0,1
Corpuri de apă	1.682,5	0,3	1.603,2	0,3	1.453,5	0,3

Sursa date: Comisia Europeană, date prelucrate de către autor

Cu toate acestea, se observă, în dinamica întregii perioade analizate, faptul că între 1990 și 2006 procentul dispunerii spațiale a ariilor forestiere nu prezintă modificări majore. Singurele modificări ale procentelor le întâlnim între ariile artificiale și cele agricole (figurile 15, și 16). Acest fenomen se poate explica prin tranziția populației din centrele urbane locale după '90 către spațiul rural, acolo unde majoritatea populației s-a ocupat cu o agricultură de subzistență. Pe de altă parte, dispunerea spațială a ariilor artificiale a suferit modificări, ca urmare a declinului demografic între cele două perioade.

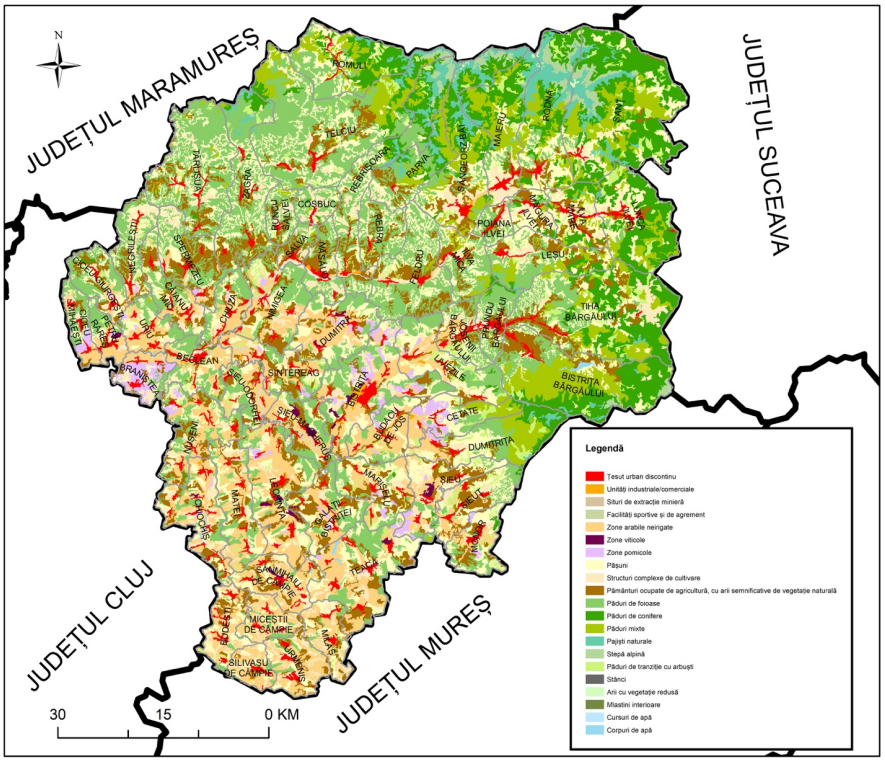

Figura 15: Utilizarea terenturilor conform Corine Land Cover (1990)

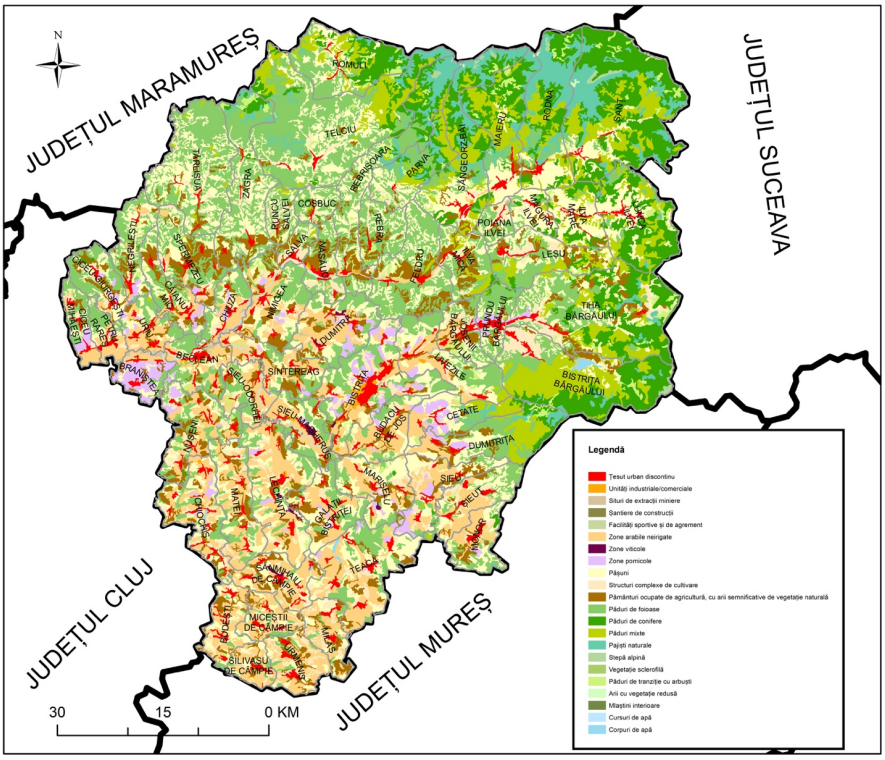

Figura 16: Utilizarea terenturilor conform Corine Land Cover (2018)

1.1.3.1 Schimbări în utilizarea terenurilor

Exploatările forestiere au fost excesive în județ, ceea ce se vede în discrepanțele majore în aceeași categorie majoră de utilizare a terenurilor. Spre exemplu, o tranziție între pădurile de foioase sau conifere către arii cu vegetație redusă sau păduri de tranziție cu arbuști poate fi considerată un regres din punct de vedere statistic, chiar dacă acest fenomen nu poate fi observat în tabelul de mai sus. Conform University of Maryland, în județul Bistrița-Năsăud, localitățile unde suprafețele împădurite s-au diminuat între 2001 până în 2019, sunt: Dumitrița, Cetate, Bistrița Bârgăului, Tiha Bârgăului, Leșu, Lunca Ilvei, Șanț, Romuli, Zagra, etc (figura 17). Un exemplu asemănător se identifică și la nivelul ariilor agricole, prin translații între terenurile ocupate în agricultură și pășuni, manifestare a declinului agriculturii din județ.

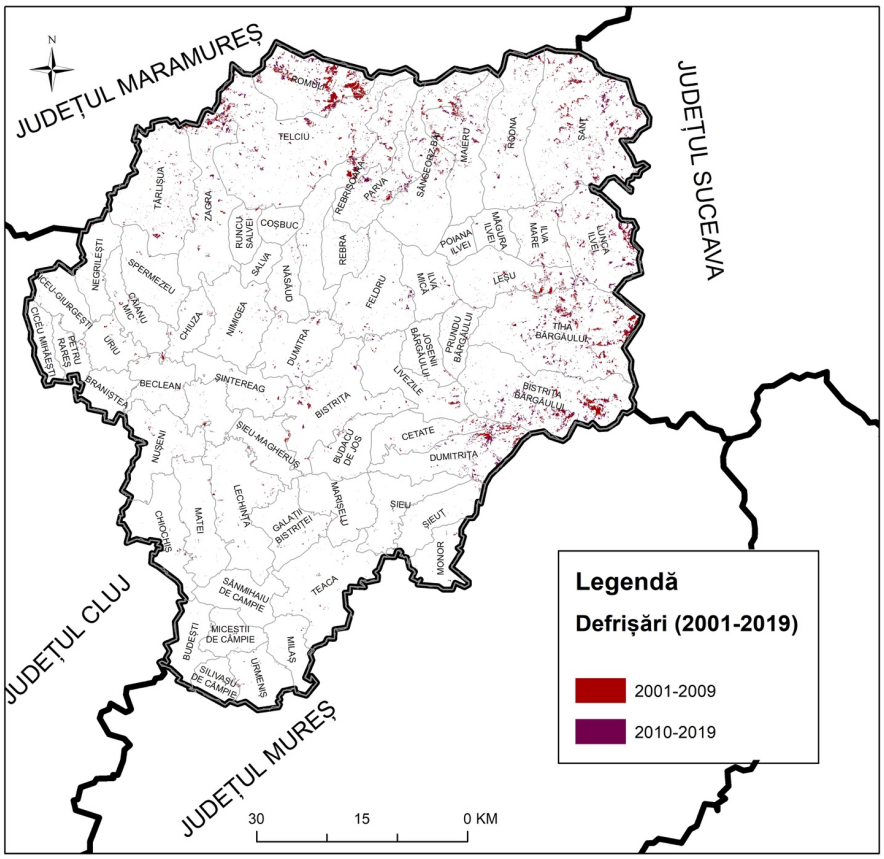

Figura 17: Defrișări în perioada 2001-2019 (Sursa: University of Maryland)

Schimbările recente ale utilizării terenurilor între 2012-2018 arată un număr de opt categorii ce au suferit modificări (figura 18). Pe de altă parte, „beneficiare" ale acestor schimbări sunt șase categorii. Cea mai întinsă categorie este cea pădurilor de conifere, acestea transformându-se în păduri de tranziție (565 ha.). Se observă faptul că schimbările înspre pădurile de tranziție au fost cele mai mari la nivelul județului, fiind de 946 ha. Toate aceste schimbări apar în categoria pădurilor al căror lemn are valoare economică ridicată. Mai precis, această dinamică atestă de fapt, defrișările ce au avut loc în zonă. A doua categorie ce a fost supusă schimărilor este cea a siturilor extractive miniere, fiind de 334 ha. Un astfel de proces înseamnă o reconversie a unor astfel de zone, ce în acest caz atestă valențe pozitive (zone pomicole, facilități sportive și de agrement, șantiere în construcție sau zone arabile neirigate).

Din perspectiva poziționării se observă schimbări majore în partea de est, de sud și central-vestică a județului. Suma spațiilor ce au suferit schimbări este de 1.680 de ha. Exem-

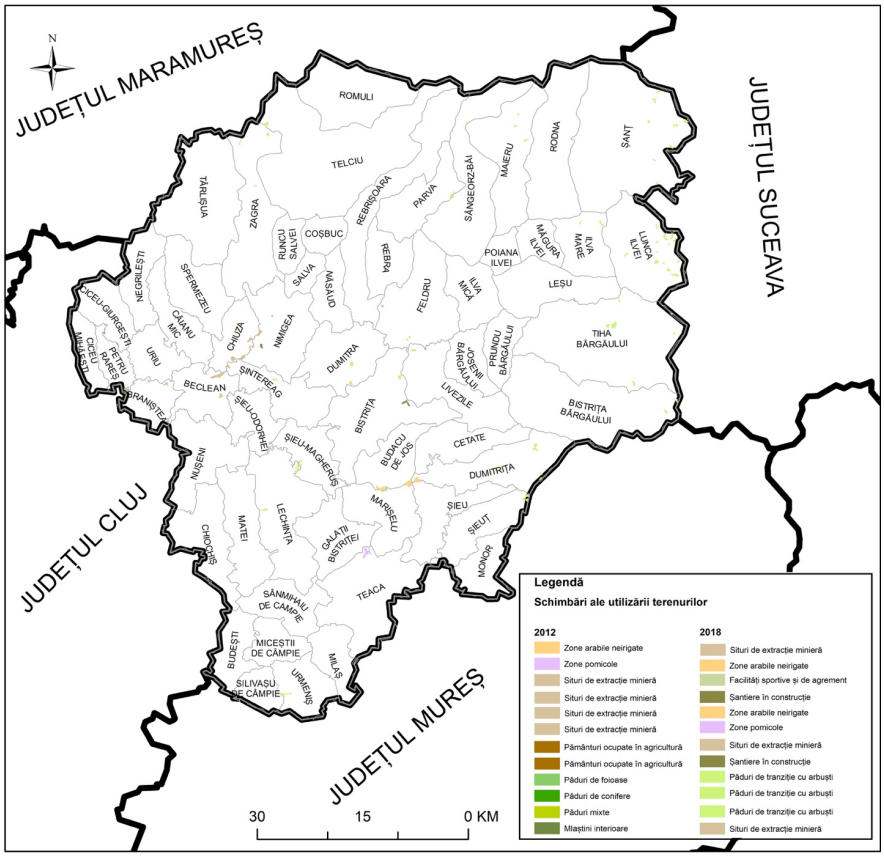

Figura 18: Schimbarea utilizării terenurilor între 2012 și 2018 (Sursa: CLC)

ple de UATB-uri pe arealul cărora au avut loc schimbări ale utilizării terenurilor sunt: Chiuza, Nimigea, Zagra, Branișstea, Beclean, Șieu-Măgheruș, Bundacu de Jos, Teaca, Urmeniș, Silivașu de Câmpie, Șieuț, Bistrița Bârgăului, Tiha Bârgăului, Livezile, Feldru, Parva, Șanț, Lunca Ilvei, Ilva Mare (figura 19).

1.1.3.2 Alunecări și eroziune

Cu un relief constrastant de la sud-vest, acolo unde predomină zona de podiș, către nord-vest (zonă cu altitudini de peste 2.000 m), județul Bistrița-Năsăud deține o paletă spectaculoasă a formelor de relief. În cadrul acestor izolinii întâlnim diferite tipuri de alunecări de teren și eroziune, după cum urmează (figura 20):

- Alunecări și eroziunea scăzută a solului sunt frecvente de-a lungul rețelei hidrografice a județului. Coroborat cu altitudini scăzute, acestea fac ca zona sud-vestică să nu prezinte, în mare parte, riscuri reale.
- în același spațiu sud-vestic întâlnim terenuri cu stabilizare foarte redusă, afectate de erozine foarte puternică, cu mari probleme din perspectiva alunecărilor de teren.
- Zona de nord-est, suprapusă pe zona montană, este predispusă unor fenomene gravitaționale precum căderi de stânci și prăbușiri.

Atât riscurile alunecărilor de teren, cât și cantitatea maximă de precipitații căzute în 24 de ore se suprapun cu profilul înălțimilor de la nivelul județului (figura 21). Valori de peste 100 de ml/m^2 căzute într-un interval de 24 de h întâlnim în zona montană a județului, în timp ce valori de sub 100 de ml/m^2 regăsim în partea central-vestică. Alunecările de teren sunt prezente îndeosebi pe arealul comunelor Târlișua, Ciceu-Giurgești, Feldru și Ilva Mică.

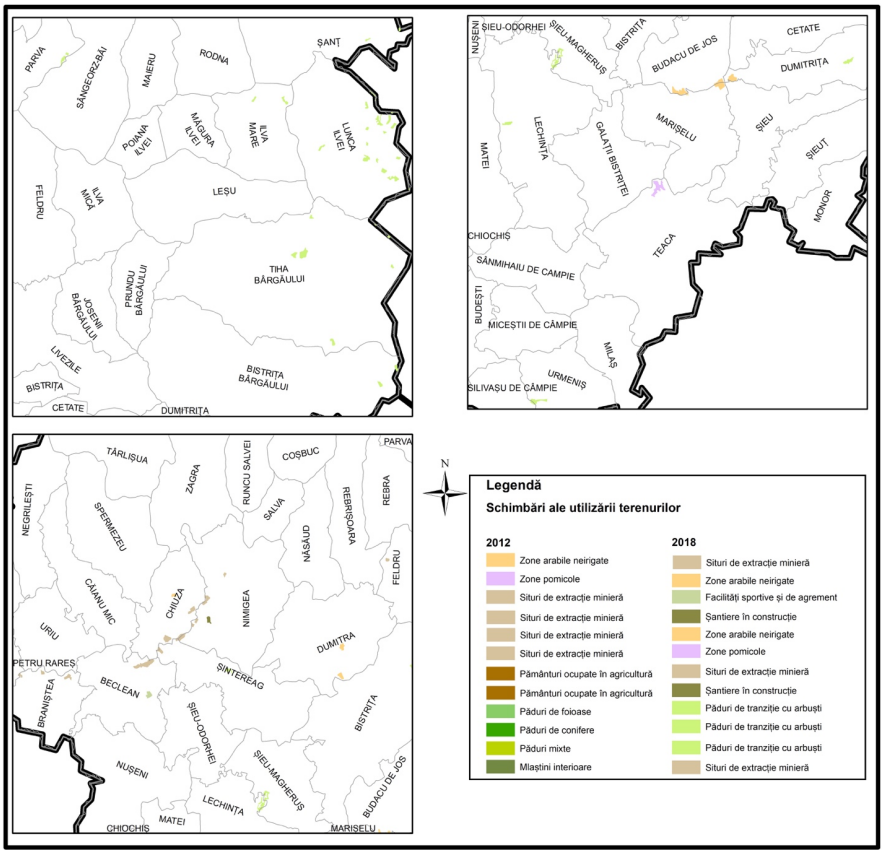

Figura 19: Schimbarea utilizării terenurilor între 2012 și 2018 la nivel local (Sursa: CLC)

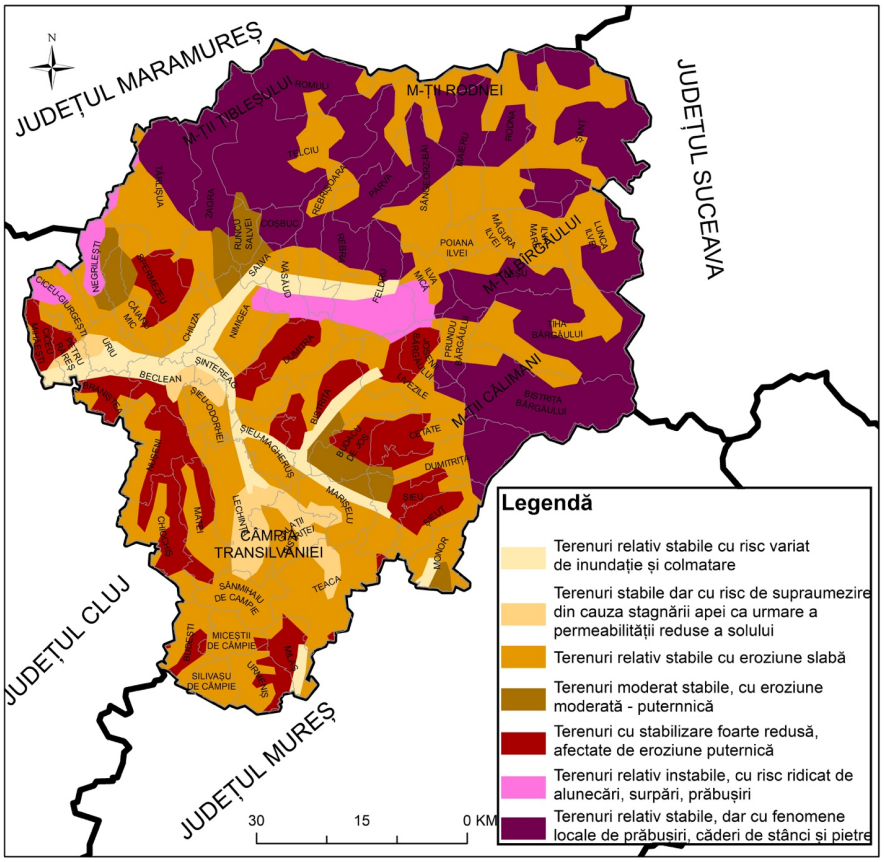

Figura 20: Tipuri de teren

Măsura: *Lucrări de stopare a alunecărilor de teren, cu prioritate pe arealul comunelor Târlișua, Ciceu-Giurgești, Feldru și Ilva Mică.*

Finanțare: O Europă mai ecologică, cu emisii scăzute de carbon (OP2)

Obiectiv: Îmbunătățirea protecției solului

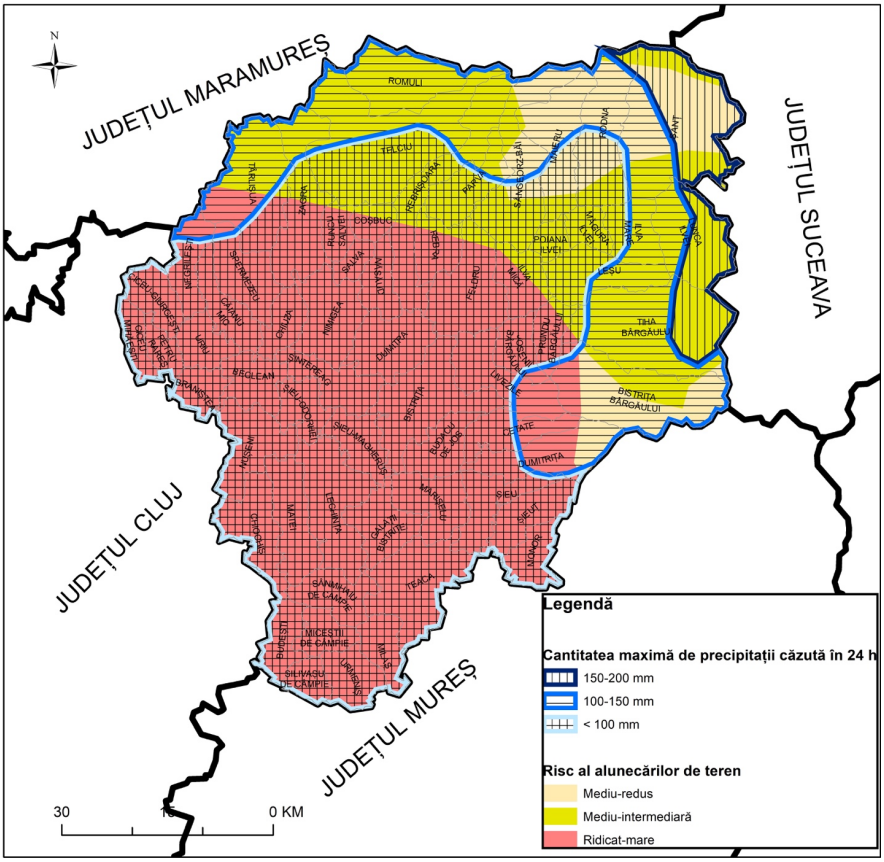

Figura 21: Riscurile alunecărilor de teren și cantitatea de precipitații maxime în 24 de ore

1.1.3.3 Suprafețe agricole

Județul Bistrița-Năsăud prezintă o structură de tip mozaic în ceea ce privește utilizarea terenurilor. Datorită în special topografiei locale, utilizarea terenurilor în anul 2018 este dispusă cu precădere în ariile cu altitudine joasă (figura 22).

În cadrul analizei se pot observa șase tipuri de utilizare agricolă. Dintre acestea, trei sunt considerate cu valoare adăugată ridicată, respectiv zonele pomicole, viticole și structurile complexe de cultivare. La polul opus se află următoarele terenuri: zone arabile neirigate, pășuni și pământuri ocupate în agricultură, cu arii semnificative de vegetație naturală. Suprafața totală a suprafețelor agricole este de 255.055 hectare față 261.634 hectare din 1990, adică aproximativ 47,6% (-1,2% față de 1990) din întreg arealul județului.

Cu o suprafață de aproximativ 607 hectare (1.400 ha. În 1990), suprafețele viticole reprezintă cea mai mică suprafață dintre suprafețele agricole. Acestea ocupă 0,3% (0,5% 1990) din suprafața agricolă și 0,1% din suprafața totală a județului. Printre UATB-urile unde întâlnim suprafețe viticole amintim: Lechința (504->110 ha.), Dumitra (64->1 ha.), Bistrița (112->5 ha.), Teaca (120->15 ha.), Șieu-Măgheruș (11->5 ha.), etc.

Următoarea suprafață, cea pomicolă, fiind de 19,5 ori mai mare față de cea viticolă, reprezintă un atu important al zonei. Printre cele mai importante suprafețe pomicole le întâlnim

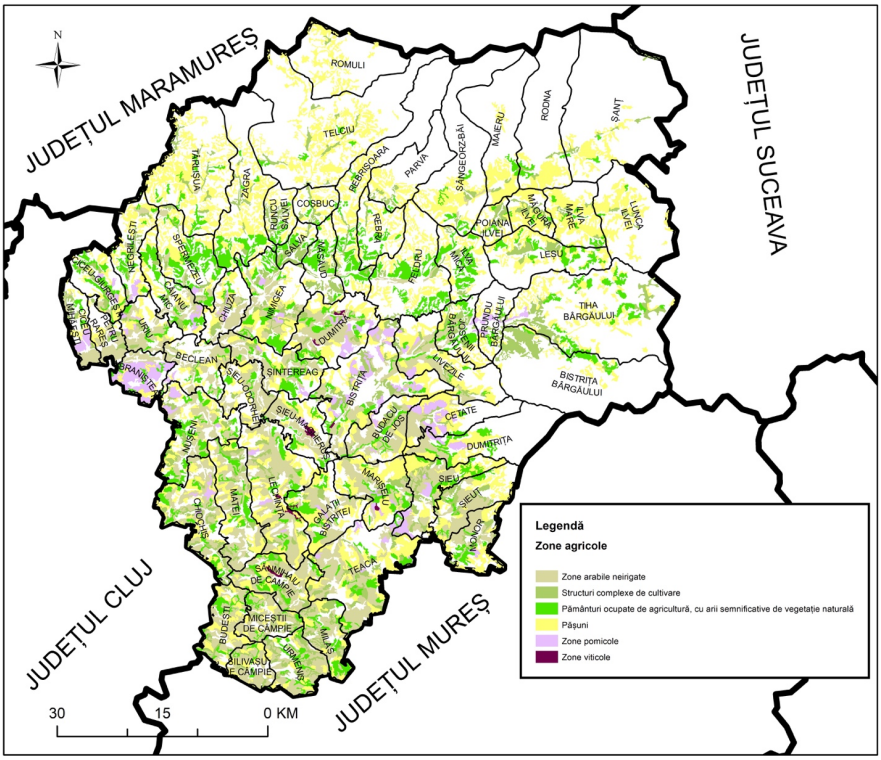

Figura 22: Terenuri agricole (CLC 2018)

în localități precum Braniștea (987-649 ha.), Bistrița (1649-1457 ha.), Cetate (513-420 ha.), Dumitra (613-391 ha.), Petru Rareș (528-78 ha.), Șieu-Odorhei (239-27 ha.) etc.

Ultima suprafață cu valoare adăugată ridicată, cea a structurilor complexe de utilizare, ocupă un procent de 13,5% din totalul suprafețelor agricole, fiind a treia din punct de vedere cantitativ.

În ceea ce privește suprafețele agricole cu o valoare adăugată mai mică, ele ocupă un procent de aproximativ 82% din totalul suprafețelor agricole. Cea mai extinsă formă este cea a pășunilor, cu 35%, fiind dominante în nord-estul județului, acolo unde întâlnim zone cu o altitudine ridicată. Pământurile ocupate de agricultură, cu arii semnificative de vegetație naturală ocupă 22,8 % din suprafața agricolă și pot fi considerate ca fiind o zonă de tranziție între suprafețele agricole și cele forestiere.

Măsura: *a se vedea capitolul pe agricultură*

2 Economia

Autori: Cornel Ban, Norbert Petrovici, George Secăreanu

2.1 Industria și serviciile: Fragilitate și perspective în era tranziției verzi

2.1.1 Unde suntem? Privire generală

Privite de sus, țările Europei Centrale și de Est (ECE) reprezintă un succes în materie de exporturi. În combinație cu geografia și cu importanța tot mai mare a producției „just-in-time" în cadrul lanțurilor de aprovizionare europene, acest model de creștere a plasat regiunea pe o traiectorie care a ocolit direcția obișnuită a dezindustrializării premature urmată de alte economii de piață emergente care nu au avut avantajele geopolitice și instituționale unice ale Asiei de Est. Așa cum arată figura de mai jos, în anii 2000, valoarea adăugată a producției industriale în PIB s-a stabilizat la un nivel apropiat sau superior celui german (cu excepția notabilă a țărilor baltice, unde valoarea adăugată a producției industriale în PIB s-a diminuat la fel ca în Ucraina sau Brazilia).[1]

Dacă în anii 1990 România și Polonia aveau ponderi ale exporturilor în PIB asemănătoare cu cele înregistrate de Europa de Sud, prin 2001 Polonia a ajuns să fie mai dependentă de exporturi decât este Germania în prezent, iar România a urmat aceeași direcție, ajungând să aibă o pondere a exporturilor în PIB apropiată de cea a Suediei și de la mijlocul anilor 2000 depășind cu mult ponderile exporturilor în PIB înregistrate de Europa de Sud și de Regatul Unit.[2]

Aceste cifre contestă ipoteza intuitivă că, date fiind piețele lor interne vaste, Polonia și România ar trebui să se apropie mai mult de modelul bazat pe consum specific Europei de Sud și Regatului Unit decât de cel bazat pe exporturi specific Germaniei și poate indica unul dintre motivele pentru care exporturile industriale din Europa de Sud s-au contractat. De asemenea, diminuarea fluxurilor de Investiții străine directe după 2008 și completarea golurilor cu fonduri europene de până la 3%-5% din PIB (Bohle 2017) au fost asociate cu o creștere puternică a exporturilor ajungându-se la o plafonare abia de curând.

Județul Bistrița-Năsăud este parte integrantă a acestei evoluții de (re)industrializare a sectorului industrial românesc în general și a celei de export în special. Județul are câteva atuuri: specializare în industria de piese auto, cu potențial pentru electromobilitate, o performanță medie pe partea de cercetare-dezvoltare (în termeni relativi față de județele com-

[1] Pentru a înțelege aceasta dinamică din semi-periferie trebuie să ne uităm ce s-a întâmplat în centru. Ori aici, în anii '90 și 2000, creșterea concurenței asiatice în raport cu complexul european de exporturi a pus presiune asupra celui din urmă. Ca să rămână competitiv în domeniul manufacturier, acesta a fost nevoit să recurgă la moderarea salariilor pe plan domestic și să se extindă, pe plan extern, în regiunea ECE aflată în imediata vecinătate. Primul rezultat a fost obținut prin relocalizarea capacității industriale cu calificări scăzute sau medii în această regiune sau cel puțin cu ajutorul acestei strategii. Ban, Cornel, and Dragos Adascalitei. "The FDI-led Growth Regimes of the East-Central and the South-East European Periphery." CBS paper, (2020).

[2] Ban, Cornel, and Dragos Adascalitei. "The FDI-led Growth Regimes of the East-Central and the South-East European Periphery." CBS paper, (2020).

[3] Ban, Cornel, and Dragos Adascalitei. "The FDI-led Growth Regimes of the East-Central and the South-East European Periphery." CBS paper, (2020).

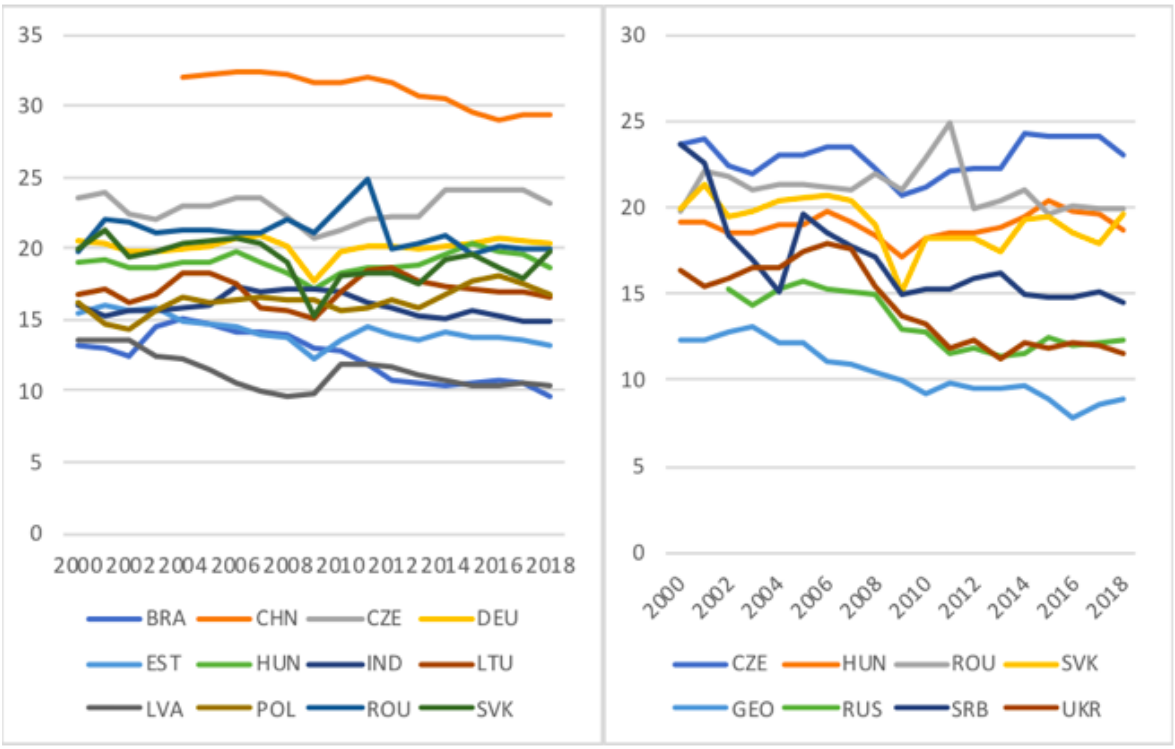

Figura 1: Valoarea adăugată a sectorului industriei prelucrătoare ca procent din PIB (Sursă: AMECO prelucrate de Ban și Adăscăliței (2020))[3]

parabile din regiune) și o forță de muncă relativ calificată în industrie, una concentrată în zona extinsă a municipiului reședință de județ.

Per total, însă, așa cum se vede în graficele de mai jos (figura 2[4] și figura 3[5], în ciuda dinamismului recent, Bistrița-Năsăud nu este un jucător greu în economia națională. În grila de lectură statistică a ADR-NV, județul este văzut ca un jucător economic minor:

> „Județul Cluj contribuie cu 41% la PIB regional și atrage cea mai mare parte a ISD (aproximativ 40%) și a resurselor de muncă (29%). Următoarele județe, ca nivel de dezvoltare, sunt Bihor și Maramureș, care contribuie la PIB regional cu 19%, respectiv 15% și dețin 22%, respectiv 18% din resursele de muncă. La polul opus, numeroase zone rămân în afara fluxurilor economice, mai ales în Satu-Mare, Bistrița-Năsăud și Sălaj. Împreună, acestea contribuie cu numai 26% la PIB regional și dețin 32% din resursele de muncă, defavorizate fiind de conectivitatea redusă, accesul slab la servicii publice și calitatea slabă a mediului de locuit."[6]

Județul Bistrița-Năsăud se află pe poziția 25 în ierarhia județelor în funcție de cifra de afaceri agregată.

95% din localitățile din județul Bistrița-Năsăud au o cifră de afaceri agregată de până la 902 milioane lei, mult sub media națională. Excepție fac Năsăud, Beclean și Bistrița.

[4]Date tehnice: Cifrele de afaceri nu se calculează pentru sectorul financiar, de aceea aceste date nu conțin acest sector.
[5]Date tehnice: centrare în mediana de 23 milioane de lei și valoare maximă 401 milioane lei, care reprezintă percentila 95%.
[6]ADR NV, Programul Operațional Regional Nord-Vest 2021-2027

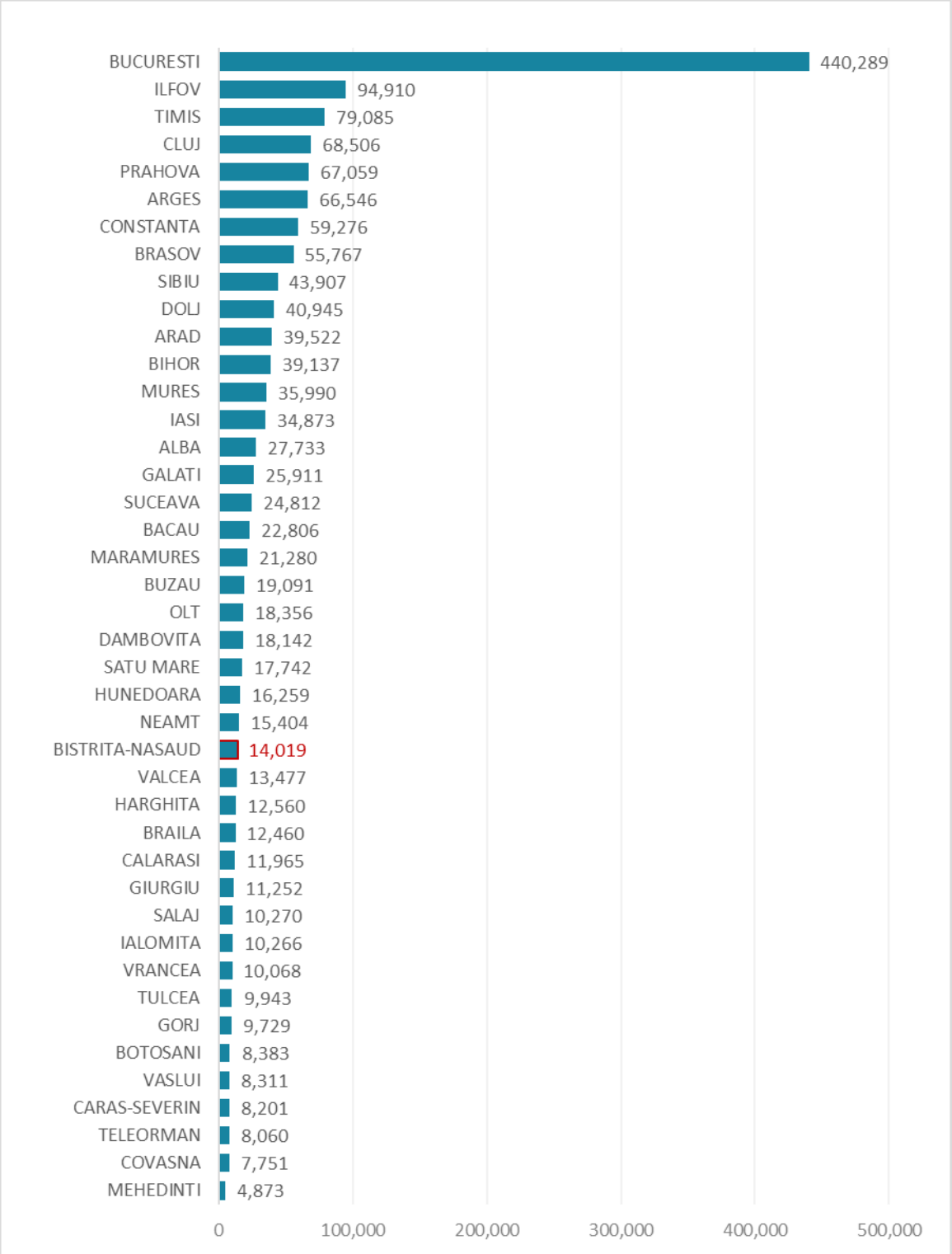

Figura 2: Cifra de afaceri agregată a sectorului privat pe județe din România (în milioane lei) (Sursă date: INS salariații după sediile firmelor și pe punctele de lucru, 2018.)

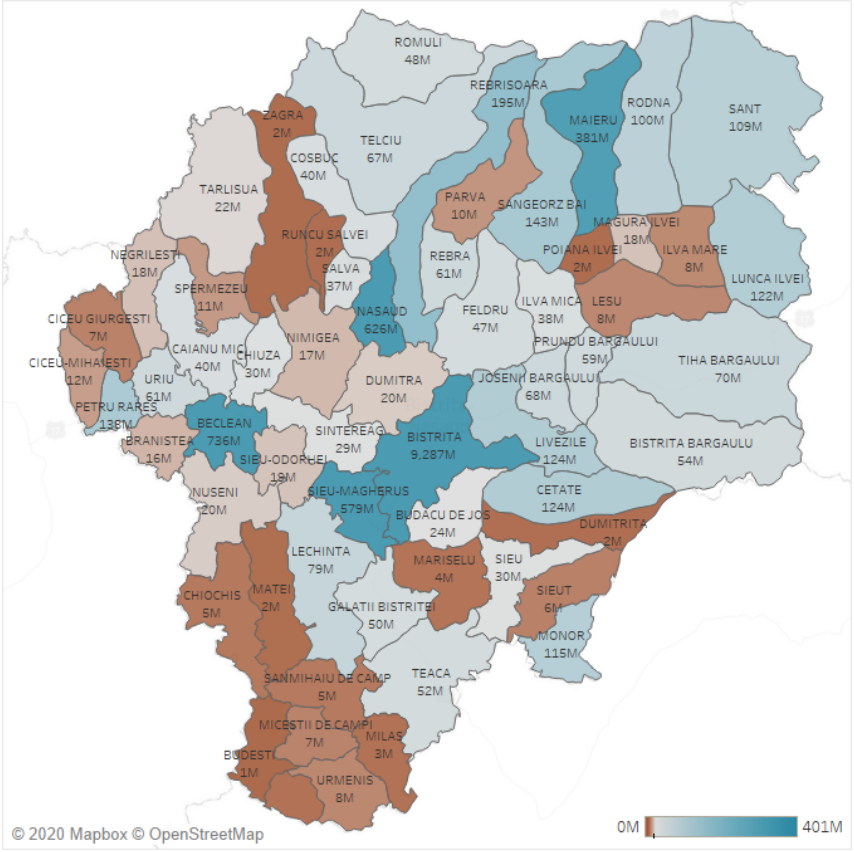

Figura 3: Cifra de afaceri agregată a sectorului privat în localitățile din jud. Bistrița-Năsăud, 2018 (Sursă date: INS salariații după sediile firmelor și pe punctele de lucru, 2018.)

2.1.2 Specializarea regională a județului Bistrița-Năsăud

Criza climatică aduce transformări de paradigmă în economia și societatea europeană. În 2021, 70% dintre consumatorii europeni erau în favoarea unor măsuri de reglementare mai stricte în ce privește mediul. Pactul Ecologic European este un proiect cu mare legitimitate și epoca post-pandemie, una marcată de turbulențe climatice și mai mari ce va accentua această tendință. Marile corporații din industrie anticipează creșteri medii de productivitate de 1% pe an în urma declanșării tranziției verzi, dublu față de perioada de după Marea Recesiune.

Pentru ca UE să-și atingă obiectivele de decarbonare, se consideră că până în 2030 trebuie investiți 330 de miliarde de euro pe an (!),[7] lucru care probabil se va realiza prin „înverzirea" piețelor financiare, un proces aflat deja în desfășurare.[8] Aceasta înseamnă că tranziția verde vine atât ca urmare a presiunilor din partea statelor din centrul economiei europene și a UE cât și din interiorul clasei acționariatului din marile companii care nu sunt blocate în extragerea și procesarea combustibililor fosili. Ideea, adesea comună în România, că tranziția verde este o marotă activistă nu merită să fie luată în serios.

De asemenea, în timpul pandemiei, marile corporații și-au digitalizat activitățile de 25 de ori mai repede decât plănuiau, iar unul din cinci angajați va lucra de acasă după termi-

[7] https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2021/html/ecb.sp210629~e6458f8392.bg.html

[8] Schoenmaker, Dirk. "Greening monetary policy." *Climate Policy* 21.4 (2021): 581-592; Kim, Jeong Won, and Jae-Seung Lee. "Greening Energy Finance of Multilateral Development Banks: Review of the World Bank's Energy Project Investment (1985–2019)." *Energies* 14.9 (2021): 2648; Vaze, Prashant, Alan Meng, and Diletta Giuliani. "Greening the financial system." *Climate Bonds Initiative: London, UK* (2019); Weber, Olaf, and Amr ElAlfy. "The development of green finance by sector." *The Rise of Green Finance în Europe*. Palgrave Macmillan, Cham, 2019. 53-78.

narea pandemiei prin comparație cu unul din 20 înainte.[9] Banca Centrală Europeană (BCE) estimează că s-ar putea cheltui 125 de miliarde de euro anual ca să se facă tranziția digitală în Europa.[10] Rețeaua pentru Înverzirea Sitemului Financiar, un grup de cercetare al băncilor naționale a canalizat mare parte a resurselor sale spre tranziția verde și digitală, schimbând direcția de intervenție a fondurilor comunitare, lucru care a luat prin surprindere multe guverne din Est, mai ales pe cele din România și Polonia.

Industria județului Bistrița-Năsăud are în față o dilemă simplă: (1) continuă cu dezvoltarea industrială centrată pe producție competitivă situată la nivelul mediu și jos a complexității industriale (măsurate conform standardului MIT Atlas of Economic Complexity)[11] și care, culmea, nu beneficiază de asistență financiară europeană concentrată pe verde și digital sau (2) începe să facă tranziția spre producție infuzată de mai multă inovație tehnologică obținută în cooperare finanțabilă european.[12] Prea puțin din ceea ce se vede în industria județului arată că există un efort concertat de a se merge pe opțiunea 2.

2.1.3 Unde vrem să fim?

Acest capitol sugerează că pentru a trece peste obstacolele specifice problemei acțiunii colective care previn deocamdată opțiunea 2, Consiliul Județean trebuie să acceseze fondurile europene pe cercetare-dezvoltare atât de prioritizate de ADR Nord-Vest pentru a face politică de inovație industrial. Pe lângă capacitarea IMM-urilor, în coordonare cu Municipiul Bistrița, să adopte tehnologii de nișă relevante tranziției spre Industria 4.0, credem ca eforturile trebuie să se concentreze pe industria bistrițeană are deja un potențial demonstrat: industria de piese auto și industria maselor plastice. Aici, direcția transformării ar trebui să fie și în sensul tranziției spre nișa cea mai dinamică și mai susținută de UE în următorii ani: electromobilitatea și economia circulară, cu accent pe reciclarea plasticului.[13] Așadar se reliefează:

[9]https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2021/html/ecb.sp210629~e6458f8392.bg.html
[10]https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2021/html/ecb.sp210629~e6458f8392.bg.html
[11]https://oec.world/en/profile/country/rou
[12]Pichler, Melanie, et al. "EU industrial policy: Between modernization and transformation of the automotive industry." *Environmental Innovation and Societal Transitions* 38 (2021): 140-152.
[13]Gillet, Guillaume. "European Battery Alliance: A European Industrial Policy Case." EEJ 9 (2020): 27; Faure-Schuyer, Aurélie. "The European Battery Alliance: Ambitions and requirements. CEPS Commentary 27 April 2018." (2018).

Obiective generale	Obiective specifice	Măsuri și acțiuni
Tranziția industriei județene spre nișele industrial specifice traziției verzi, digitalizate și spre Industria 4.0	Dezvoltarea și susținerea activității unei pepiniere de inițiative colaborative între CDI și întreprinderi de tipul unui consorțiu județean de inovare („hub de inovare")	Înființarea Bistrița Electromobility and Circular Economy Hub (BECEH) Cercetarea industrială aplicată care să lege Universitatea Tehnică Cluj-Napoca (UTCN) de firmele din domeniu. Business intelligence pe electromobilitate și economie circulară. Formare profesională continuă prin BECEH Academy. Asigurarea joncțiunii dintre industria IT clujeană și industria auto și a plasticului bistrițeana Intermedierea între firmele specializate pe electromobilitate și mediul învățământului tehnic universitar. Promovarea achiziției de tehnologii noi pentru măsuri de eco-inovare și alinierea la principiile economiei circulare Creșterea capacității de a utiliza instrumentele financiare și fondurile publice disponibile, cu accent pe cele din cadrul programului Horizon Europe

Obiective generale	Obiective specifice	Măsuri și acțiuni
	Impulsionarea investițiilor private autohtone în IMM_uri. start-up-uri și spin-off-uri inovatoare	Spațiii de co-working pentru start-upuri și spin-off-uri din zona electromobilitate si economie circulară care lucrează pe proiecte mici. Sprijinirea întreprinderilor noi, inovatoare Coordonare cu programele pentru micul și mediul capital dezvoltate de iNOVAre@Bistrita2030, proiect avansat de Primaria municipiului Bistrița, Camera de Comerț și Industrie Bistrița-Năsăud, Universitatea Tehnică din
	Tranziția digitală a industriei județene	Facilitarea de către BCEH a folosirii tehnologiilor digitale în scopul creșterii productivității (linii de producție, automatizări, robotică) automatizare, robotică, inteligență artificială, industria 4.0, printare 3D, metode avansate de producție
	Promovarea accesului la piețe europene și internaționale și atragerea investițiilor străine directe în domenii de specializare inteligentă,	Asumarea unei funcții de diplomație comercială la BECEH
	Promovarea serviciilor cu valoare adăugata mare	Promovarea sectorului digital și business services, cu aplecare deosebită pe e-commerce și e-logistics (dat fiind avantajul compartiv existent pe comerț și logistica) pe calea reformelor educaționale și de învățare continua.

Cu privire la industria auto, este de remarcat ca dat fiind că marii producători se pre-

gătesc de moartea motorului termic în 2030-2035,[14] motor în jurul căruia este axată viața industriei auto bistrițene, opțiunea 2, articulată în jurul nevoilor mobilității electrice, este singura viabilă și trebuie pregătită imediat. Această opțiune este necesară nu doar din punct de vedere al sectorului de afaceri, ci, în primul rând, din punct de vedere al angajaților. Modelul de creștere industrială bistrițean este dependent de un nivel salarial care este în medie printre cele mai mici din țară, lucru ce reflectă de obicei specializarea în produse și servicii cu valoare adăugată mică. Ori, produsele și serviciile cerute de tranziția verde vin la pachet cu o presiune de a inova, crește productivitatea, genera valoare adăugată acasă și o poziție mai bună în lanțurile de valoare ale industriei europene.[15]

Momentul este unul dramatic pentru toate țările care depind de industria auto germană și franceză, cum sunt țările din Europa Centrală și de Est. Conform unui raport de cercetare al guvernului federal german, peste 400.000 de slujbe se vor pierde în industria auto germană în următorii 10 ani ca urmare a tranziției de la motorul termic la cel electric (care are de șase ori mai puține piese componente la motor). Sugestia raportului este concentrarea de expertiză în electromobilitate sub forma unor hub-uri regionale de inovare tehnologică. Argumentul implicit este că economiile locale care vor rata startul în această cursă se vor confrunta probabil cu un șoc de dezindustrializare similar cu anilor '90.[16]

Pregatindu-se de acest scenariu foarte probabil,[17] județul va putea obține astfel un dublu dividend: supraviețuirea (și chiar avansul industriei de piese auto locale) și inserarea în lanțuri importante cu valoare adăugată superioară celei de azi. Căci potrivit aceluiași studiu, industria germană va reuși să amelioreze problemele doar reducând importurile de componente pentru mașini auto fabricate în Asia, de unde presiunea apariției European Battery Alliance. Bistrița, deci, are șansa de a prinde acest tren al electromobilității dacă Consiliu Județean folosește fondurile europene și capacitățile locale pentru a crea un hub pe electromobilitate la Bistrița.

Același lucru se poate spune despre industria reciclării plasticului. Economia circulară este un pilon esențial al Pactului Verde European.[18] România este sub presiune constantă să dezvolte aceasta industrie și în industria financiară globală costul finanțării pentru industriile ce acetivează în acest spatiu scad tot mai mult sub presiunea resimtita de investitorii instituționali de a a-și „înverzi" portofoliile. Industria maselor plastice din Bistrița-Năsăud care este deschisă să investească în cercetare-dezvoltare în această nișă își va asigura astfel un viitor.

Înainte de a analiza însă tabloul mai larg din care ies aceste zone de excelenta și potențial, să vedem în ce cadru strategic și de finanțare vor evolua ele.

[14] Haas, Tobias. "From Green Energy to the Green Car State? The Political Economy of Ecological Modernisation in Germany." New political economy (2020): 1-14; Shigeta, Naoya, and Seyed Ehsan Hosseini. "Sustainable Development of the Automobile Industry in the United States, Europe, and Japan with Special Focus on the Vehicles' Power Sources." Energies 14.1 (2021): 78; Pardi, Tommaso. "Searching for Industrial Policy: The Long Decline of the French Automotive Industry." New Frontiers of the Automobile Industry. Palgrave Macmillan, Cham, 2020. 113-135; Nieuwenhuis, Paul, Liana Cipcigan, and Hasan Berkem Sonder. "The electric vehicle revolution." Future Energy. Elsevier, 2020. 227-243.

[15] Tury, Gabor. "Electromobility in the Automotive Industry. What Role Does Technology Change Play in the Geographic Pattern of Production?." Global Economic Observer 7.2 (2019): 112-120.

[16] https://www.ft.com/content/c80707b2-361d-11ea-a6d3-9a26f8c3cba4

[17] Beuse, Martin, Tobias S. Schmidt, and Vanessa Wood. "A „technology-smart" battery policy strategy for Europe." *Science* 361.6407 (2018): 1075-1077.

[18] Kumar, Parul. "Reduce, Reuse, Recycle: Plastic and Packaging Waste in the European Green Deal and Circular Economy Action Plan." (2020); Kahlert, Sebastian, and Catharina R. Bening. "Plastics recycling after the global pandemic: resurgence or regression?." Resources, conservation, and recycling 160 (2020): 104948.

2.1.4 Cadrul european, național și regional

Semestrul European a surprins în fiecare an necesitatea investițiilor în cercetare-dezvoltare industrială (CDI) la nivel regional pentru a integra economiile regionale în logica competitivității globale. Mai concret însă, în cadrul POR, avem OP1 „O Europă mai inteligentă, prin promovarea unei transformări economice" și obiectivele specific relevante a (i) Dezvoltarea capacităților de cercetare și inovare și adoptarea tehnologiilor avansate și a (iii) Impulsionarea creșterii și competitivității IMM-urilor. Legat de acest lucru, la nivel național Documentul de Politică Industrială a României arată clar ca electromobilitatea trebuie să fie o prioritate atunci când vorbește de „lansarea unei inițiative majore privind automobilele ecologice europene, care vor contribui la promovarea noilor tehnologii, inclusiv a autovehiculelor electrice și hibride, printr-o combinație de măsuri de sprijin care cuprind cercetarea, stabilirea unor standarde comune și dezvoltarea infrastructurii necesare" (p. 34).[19]

De asemenea, Strategia ADR NV pe POR identifică două mari probleme care trebuie atacate cu finanțările pe noul POR:

1. „Lipsa acută a finanțării domeniul CDI și a resurselor umane, precum și de rezultatele slabe ale colaborării dintre mediul de afaceri și cel de cercetare, inclusiv în ceea ce privește inadecvarea infrastructurii de transfer tehnologic. Rezultatele activității de cercetare sunt modeste și nu sunt valorificate economic, atât din cauza infrastructurii insuficient dezvoltate, cât și a fragmentării lanțului de inovare la nivel regional (...) legăturile din sistemul de cercetare, academic și mediul de afaceri nu sunt consolidate, iar rezultatele activității de cercetare sunt afectate negativ, doar o mică parte a acestora reușind să fie comercializate
2. În cazul IMM-urilor, prevalența activităților cu intensitate tehnologică scăzută și slab intensive în cunoaștere, care determină riscuri ridicate în ceea ce privește reziliența și capacitatea de adaptare pe termen mediu și lung. Acestea sunt accentuate de accesul dificil la resurse, în special forță de muncă, care îngreunează eforturile de creștere a competitivității și valorificare a potențialului existent. Lipsa de resurse împiedică accesul la noi tehnologii. Totodată, lanțurile de valoare sunt insuficient consolidate, fiind necesară creșterea numărului de verigi în economia națională, susținerea dezvoltării de clustere inovative cu rol integrator și de stimulare a inovării bazată pe cerere (business driven innovation), prin canalizarea investițiilor către sectoare cu intensitate tehnologică ridicată." (pagina 11).

În plus, ADR-NV spune în Strategia de Specializare Inteligentă a Regiunii Nord-Vest 2021-2027 ca "urmărește creșterea numărului de întreprinderi inovative inclusiv prin asigurarea accesului la tehnologii noi, alinierea la standardele Industriei 4.0 și standardele economiei sustenabile, respectiv mobilizarea capitalului privat și dezvoltarea resurselor umane"(pagina 11). Pe această cale ADR remarca faptul ca tranziția spre Industria 4.0 se poate face inclusive pe zone unde există o specializare la export, cele mai mari valori ale exporturilor din regiune fiind înregistrate în special pe profilul mașini, aparate și echipamente electrice" (p. 27).[20]

Dar care sunt tipurile de activități concrete care, în viziunea ADR NV, au șanse să fie finanțate prioritar pe POR 2021-2027? Analiza indică două arii principale, fiecare detaliate pe subpuncte.

[19] http://www.economie.gov.ro/images/politici-industriale/SIPOCA7/Document%20de%20Politica%20Industriala%20a%20Romaniei.pdf

[20] https://www.nord-vest.ro/wp-content/uploads/2021/10/RIS3NV-2021-2027-versiunea-septembrie-2021-1.pdf

a. Dezvoltarea structurilor CDI în folosul întreprinderilor din sectoarele de specializare inteligentă.

1. Activități de cercetare-inovare atât pentru organizații de cercetare cât și pentru întreprinderi realizate prin cooperare intra-regională în domeniile identificate de Strategia de Specializare Inteligentă Nord-Vest denumită RIS3 (informare, promovare, parteneriate și proiecte promovate de acestea).
2. Activități de cercetare industrială și/sau dezvoltare experimentală, derulate individual sau în colaborare.
3. Activități CDI în întreprinderi, aferente specializării inteligente la nivel regional (abordare pe lanțul valoric al inovării – activități CDI, valorizare produse/servicii);
4. Activități de cercetare și inovare în centre publice de cercetare, de învățământ superior și de competență, inclusiv colaborarea în rețea;
5. Activități de inovare, inclusiv inovare de proces și organizațională, destinate IMM-urilor.

b. Sprijinirea transferului tehnologic.

1. Crearea și dezvoltarea infrastructurilor de inovare și transfer tehnologic (ITT) în scopul comercializării rezultatelor cercetării-dezvoltării (teste, prototipare, etc.), inclusiv dezvoltarea unor noi tipuri de infrastructuri care facilitează transferul tehnologic (de ex. demo-lab, living lab, fab lab, makers-space etc.[21]) și a serviciilor aferente.
2. Dezvoltare de infrastructuri (fizice și digitale) care facilitează interacțiunea între CDI și mediul de afaceri în scopul transferului tehnologic.
3. Sprijin acordat pentru desfășurarea serviciilor de transfer tehnologic.
4. Dezvoltarea unor noi tipuri de servicii de transfer tehnologic corelate cu nevoile mediului de afaceri, inclusiv consultanță specializată în afaceri.
5. Investiții pentru implementarea unui rezultat al cercetării – inovării în parteneriat între IMM-uri și ITT.
6. Sprijinirea ecosistemului de inovare. Sunt avute în vedere intervenții pentru susținerea sectoarelor economice prioritare la nivel regional, conform RIS3 2021-2027, cum ar fi: sprijin pentru trecerea de la concept până la produs dezvoltarea unui prototip minim viabil (MVP); sprijin pentru trecerea de la stadiul de start-up cu potențial mare de creștere la scale-up.
7. Dezvoltarea și susținerea activității unor structuri colaborative de management a inovării, pepinieră de inițiative colaborative între CDI și întreprinderi, de tipul Rețele/Observatoare, Consorții regionale de inovare/Huburi de inovare /DIH/Centre de resurse/clustere.

2.1.5 Tabloul minimalist al industriei

Graficul 4 arată proporțional, pe sectoare, cifra de afaceri agregată a sectorului privat, pe domenii economice în județul Bistrița-Năsăud, în anul 2018, raportat la totalul cifrei de afaceri a județului. Graficul este foarte important pentru ca ne arată sugestiv care sunt sectoarele dominante și care sunt cele marginale. Principala concluzie este ca Bistrița-Năsăud este un județ în care cifra de afaceri este concentrată în zona industriei (44% din cifra de afaceri totală), cu nișe remarcabile în automotive, utilaje avansate și produse de metal. Textilele, industria chimica, de mobilă și cea alimentară reprezintă sectoarele cu pondere importantă

[21] Laborator demonstrativ, Ecosistem de inovății deschise centrate pe utilizatori, Laborator de producție digitală, Spațiu colaborativ de explorare și producție centrat pe tehnologie avansată. Pentru detalii suplimentare a se vedea pagini tip wiki.

dar sub primele trei. Ponderea industriei este urmată de comerț (29 la sută din cifra de afaceri totală), logistică și construcții (8%), servicii (7%) și agricultura (5%). Per total, deci, în ciuda faptului ca are o populație predominant rezidentă în rural, județul este unul cu profil puternic industrial susținut de mișcări zilnice și masive de forță de munca din rural spre platformele industrial, cu deosebire spre cele din Bistrița.

CCIBN publică o ierarhizare a primelor 143 de fime din județ după marimea lor.[22] Menționăm doar ca în top 10 firme se află RAAL, Rombat, Leoni, Comelf, Indemanarea Construct, Terraplast, Iproeb, Silvania, Polimed și Carmo-Lact. Topul reflectă ponderea masiva a sectorului automotive (RAAL, Rombat, Leoni), echipamente complexe gen mașini terasiere, componente pentru centrale cogenerative cu turbine pe gaz, mașina de turnat asfalt, freza de asfalt, macaraua telescopică, concasorul și presele pentru compactat deșeuri metalice (Comelf) și echipamente electrotehnice (Iproeb), construcții și materiale de construcții (Indemanarea Construct) și mase plastice (Terraplast, Polimed). In zona rurală în top 10 se află jucatori în prelucrarea lemnului, cu evoluție spre produse mai complexe ca lemnul stratificat (Silvania International din Lunca Ilvei) și produsele lactate procesate (Carmo-Lact din Monor).

Cum se compară acest tablou industrial sectorial cu cel al altor județe din regiune? Așa cum vedem în graficul de mai jos, în punct de vedere al valorii adăugate brute (VAB), Bistrița-Năsăud are cea mai mare pondere a sectorului construcții, printre cele mai mici ponderi ale comerțului și industriei financiare și, în ciuda unei populații mari rezidente în rural, cea mai mică pondere a agriculturii în VAB. Mai mult, din analiza ADR NV stim ca județele cele mai specializate în domeniul plasticului și industriei auto în regiunea NV sunt Bistrița-Năsăud și Bihor, iar în cel al prelucrării metalului, la aceste două județe se adaugă Sălaj și Satu Mare. Pe industria de mașini, liderii sunt care activează în domeniu se regăsesc în toate județele regiunii, cele mai specializate fiind Bistrița-Năsăud, Maramureș și Satu Mare, liderul de piață cu capital majoritar românesc fiind SC Comelf SA din Bistrița-Năsăud cu cifra de afaceri de 151.767.209 lei. Competitivitatea lanțului de valoare este caracterizată de proximitatea față de piețele industrial vestice, accesul la lanțurile de aprovizionare, accesul la forța de muncă relativ calificată, specializată, și, din păcate, ieftină. Conform ADR NV, domeniul are cel mai mare potențial de creștere/export neexploatat la nivel regional, și chiar național.[23]

Comparând județul Bistrița-Năsăud cu județe comparabile din regiune, pe sectoare, în perioada de refacere economică de după criza din 2008-2009, în figurile de mai jos remarcăm următoarele tendințe:

1. Începând cu 2019, numărul de firme total (un indicator indirect al dinamicii IMM-urilor) a scăzut în industria și serviciile județului, după o perioada în care a fost relative constant (2012-2019). Acest lucru s-a întâmplat și în celelalte județe.
2. Scăderea numărului de firme agricultura a fost cea mai importantă, tendința descrescătoare începând mai devreme chiar, în 2015
3. Numărul de firme din industrie și servicii este la același nivel cu cel din Satu-Mare dar cu mult peste Zalău.
4. Pandemia a afectat dramatic cifra de afaceri și numărul de angajați în industrie, servicii și agricultura în toate județele comparate, nivelul ei din Bistrița-Năsăud, Maramureș și Satu-Mare convergând spre cel al Sălajului.

De aici decurge:[24]

[22] https://www.fabricatinbn.ro/producatori/?listing_order=id&listing_orderby=ASC

[23] https://www.nord-vest.ro/wp-content/uploads/2021/10/RIS3NV-2021-2027-versiunea-septembrie-2021-1.pdf, P 98

[24] http://www.economie.gov.ro/images/politici-industriale/SIPOCA7/Document%20de%20Politica%20Industriala%20a%20Romaniei.pdf

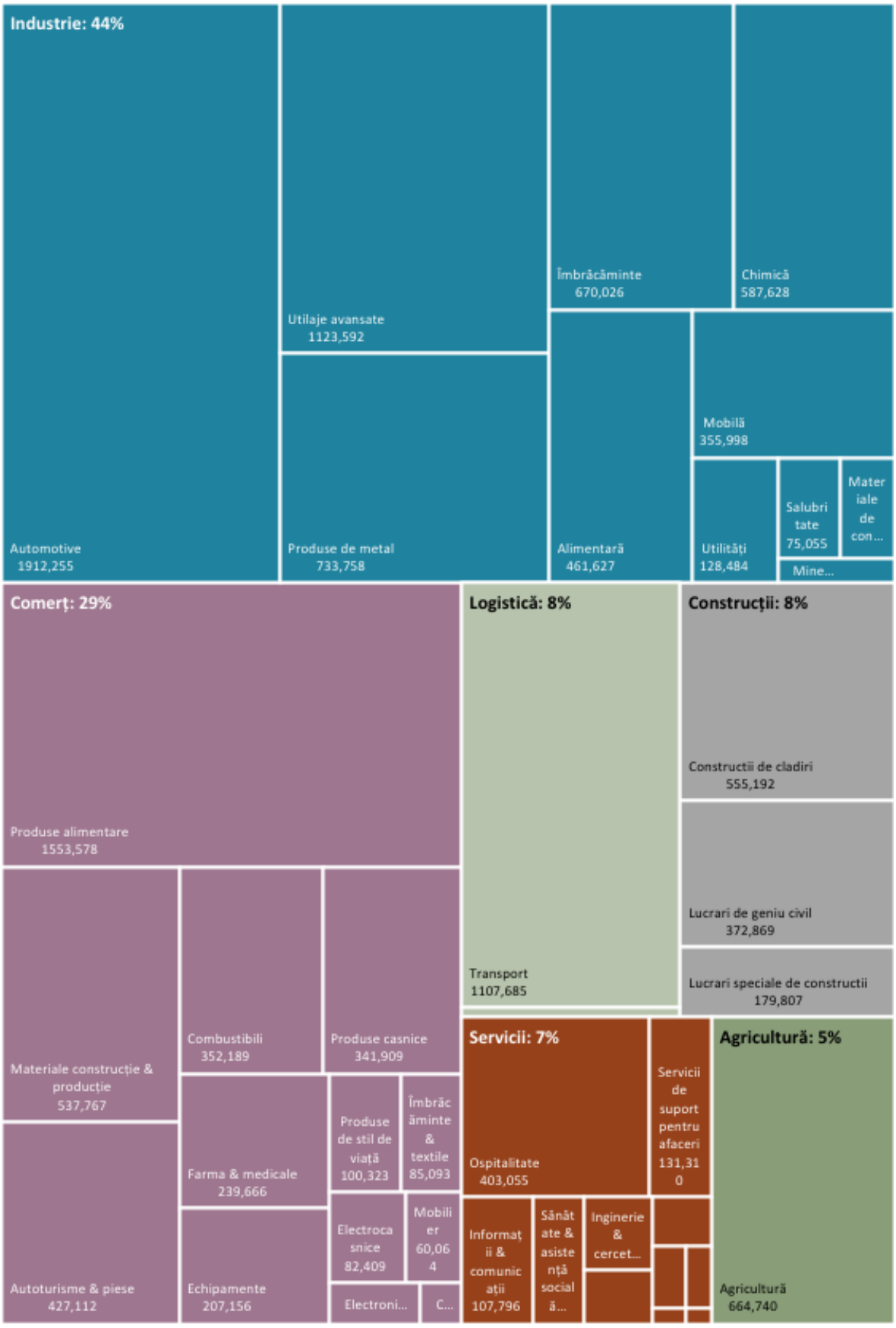
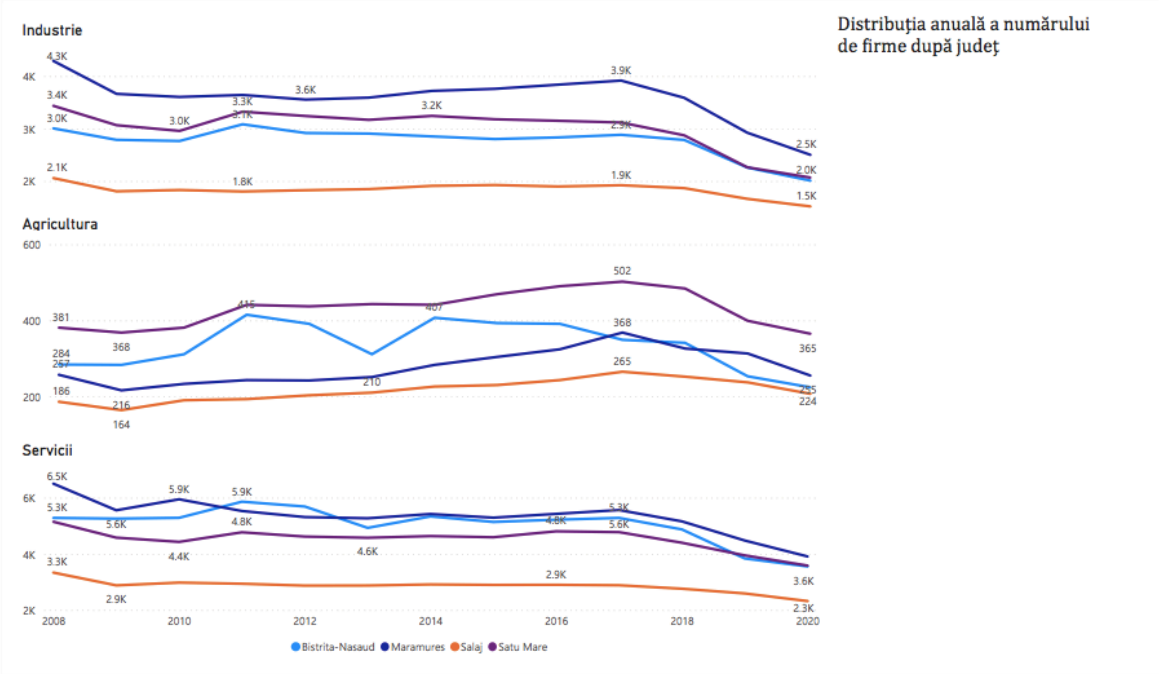

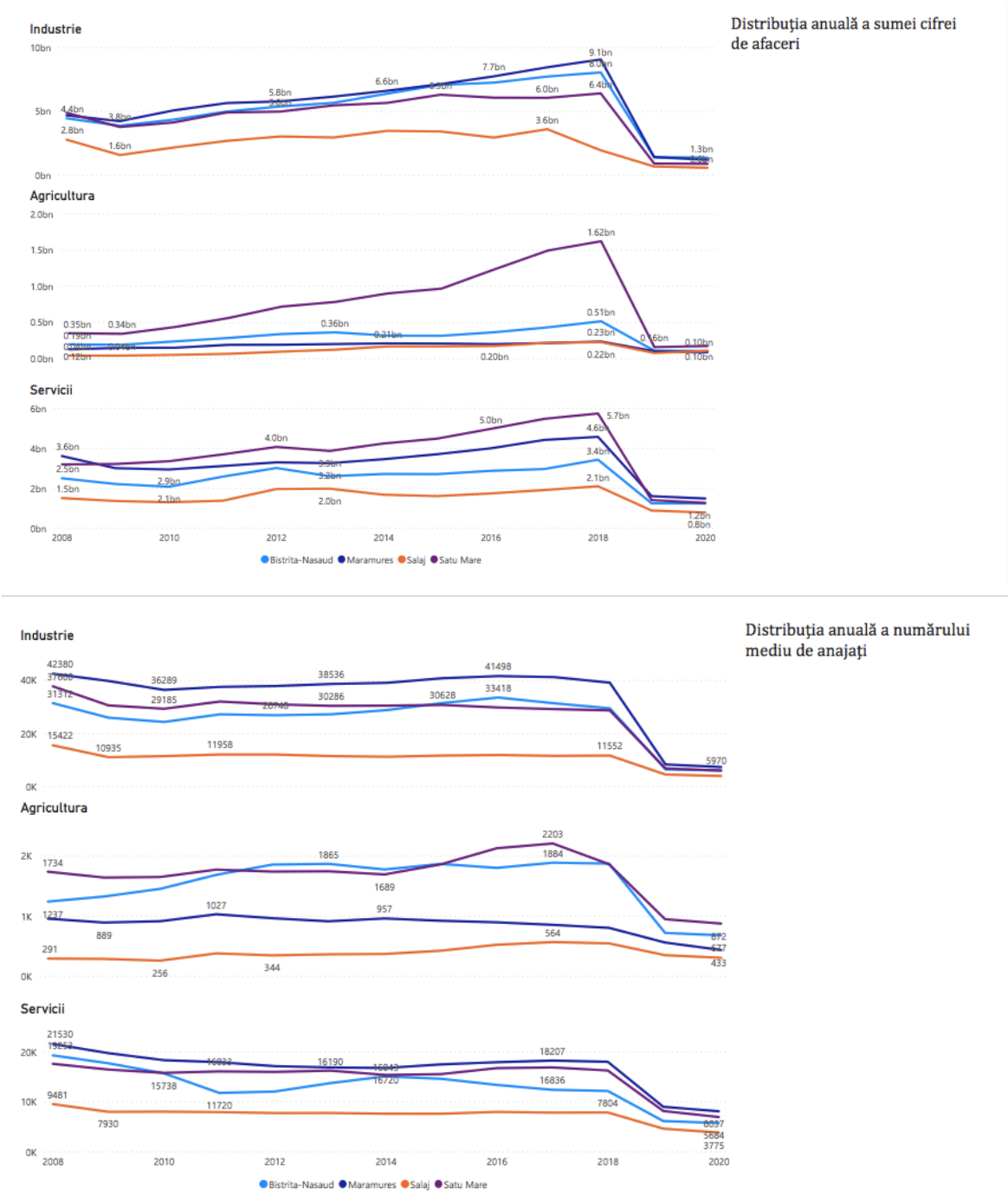
Figura 4: Cifra de afaceri agregată
Sursa date: INS salariații după sediile firmelor și pe punctele de lucru, 2018. INS TEMPO ART121A, ART122A, ART123A, CSP103B, FOM105F.

Măsura: *Parteneneriat între autorități și CCIBN pentru o abordare mai proactivă a retehnologizarii, digitalizării și dezvoltarea inovatoare, noile motoare ale unui sector IMM dinamic.*

Punerea în aplicare a strategiilor de specializare inteligentă ale ADR NV pe calea unor clustere dinamizate de un hub-uri multifuncționale dar cu specializări definite care construiesc specializare inteligentă pe potențialul real-existent în sectorul privat și public. Conform ADR NV, aceasta înseamnă "politici și strategii, incluzând politica de inovare, politica de dezvoltare regională, politica pentru IMM-uri și antreprenoriat, politica socială, internaționalizarea și promovarea exporturilor, strategiile de specializare inteligentă, atragerea de investiții autohtone și străine, cooperarea transfrontalieră." Vom detalia acest lucru mai jos, în cazul Bistrița Electromobility and Circular Economy Hub (BECEH) unde IMM-urile vor locui în spațial inovativ creat de asocierea între autorități, CCIBN, firme-lider și UTCN.

Obiectiv specific: Susținerea concertată a IMM-urilor și antreprenoriatului din județ pentru a se repara din rata mare de distrugere a acestor firme.

În 2021, 95% din localitățile din județul Bistrița-Năsăud au o cifră de afaceri agregată de până la 902 milioane lei, mult sub media națională. Excepție fac Năsăud, Beclean și Bistrița. Majoritatea covârșitoare a expansiunii industriale și serviciilor a avut loc însă în Bistrița, unde a început să apară în pol de specializare regional în industria componentelor auto și maselor plastice îndeosebi. Năsăudul și Becleanul au reușit să salveze axele de specializare din perioada comunistă (figura 5[25]).

La Năsăud, domina patru sectoare: sectorul maselor plastice (care este și principalul angajator cu cinci societăți comerciale, din care cea mai mare este SC Somplast SA), textile (SC Intex SA), componente electrice pentru motoare (1 societate comercială) mături și peri-

[25]Notă tehnică: Centrare în mediana de 23 milioane de lei și valoare maximă 401 milioane lei, care reprezintă percentila 95%.

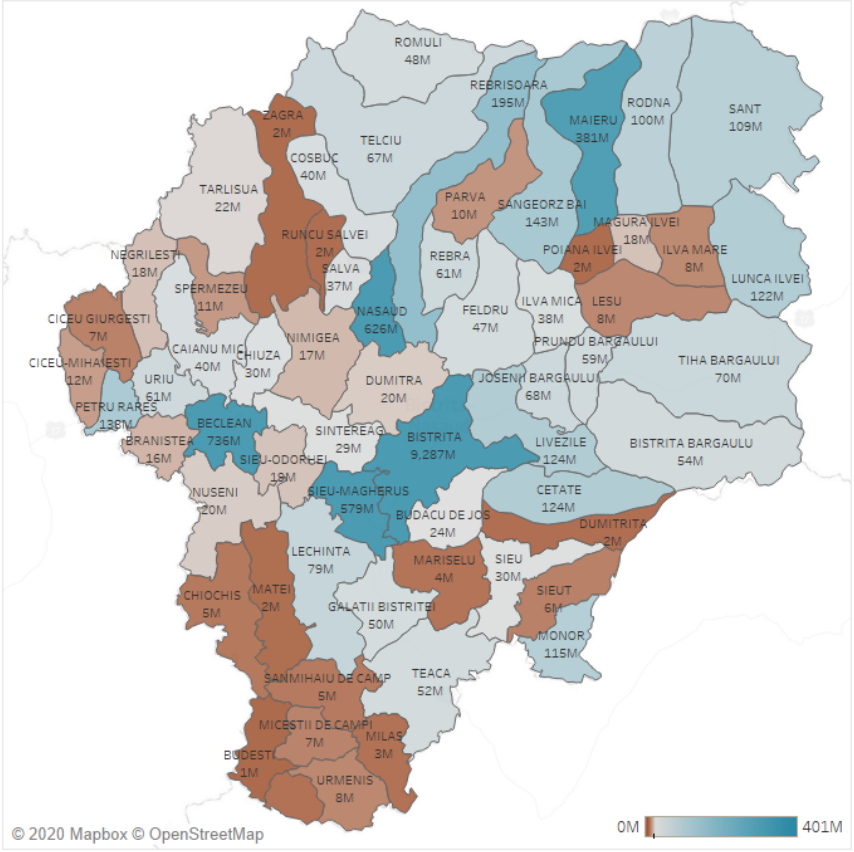

Figura 5: Sursă date: Cifra de afaceri după sediile firmelor și pe punctele de lucru, 2018

ilor (2 societăți, SC Perimex fiind cea proeminantă). Se poate spune ca SC Somplast este cea mai dinamică firmă industrială din Năsăud, lucru datorat reorientării sale spre exportul de nișă către utilizatori finali din zona ambalaje, ferestre și usi de PVC și aluminiu, folii din polietilene de joasă, medie și înaltă densitate, saci, huse, pungi, tevi și fitinguri din polietilena pentru rețele de apa, gaz și pentru protecția cablurilor electrice, produse injectate și produse suflate. Din 2012 producția a trecut peste 4.300 tone și în ultimii ani compania a făcut tranziția spre economia circulară prin activitatea de PVC reciclat micronizat și PVC reciclat regranulat. Aceasta din urma activitate este relevantă dezvoltării hub-ului de cercetare pe economie circulară dezvoltat mai jos.

La Beclean sectoarele dominante sunt producere a metalelor feroase sub forme primare și semifabricate (topire-turnare fontă, laminare oțel, trefilare sârmă, zincare sârmă, confecționare plase sudate și panouri de gard, împletituri de sârmă, cuie și sârmă ghimpată, SC Dan Steel fiind jucătorul relevant) alături de textile, tapițerie din piele și marochinărie (SC „GRUPPO UNO" SR", SC „FILECA INDUSTRY" SRL, SC „GPSESA" SRL) și transport (SC Badoc SRL). SC Dan Steel SRL este singura companie din Beclean cu unele activități de CDI.

Din munca noastră de teren rezultă că ambele orașe se luptă cu criza forței de munca în urma emigrației masive și îndreptării populației din satele limitrofe spre locuri de muncă de pe platforma industrială din Bistrița. În acest moment atragerea unor investitori industriali în zona este improbabilă din acest considerent. Spre deosebire de Năsăud și Beclean, orașul Sângeorz-Băi nu a reușit să atragă investiții în industrie (sau turism), localitatea rămânând din acest punct de vedere într-un blocaj nouă-zecist. Orașul a fost depășit din acest punct de vedere de Maieru, unde MIS Grup și SC Frasinul s-au impus ca unul dintre cei mai dinamici

jucători din județ, cu activități în zona construcțiilor complexe, instalațiilor, tratamentelor asfaltice și producției de materiale de construcție.

Din păcate, însă, nici una din aceste firme din afara Bistriței nu realizează activități de cercetare cu rezultate, doar în 2020 MIS group și alte IMM-uri rurale (Silvania International, Belco Avia) parând a începe această tranziție spre economia cunoasterii cu proiecte pe tehnologia comunicațiilor, materiale sustenabile și vechicule electrice din materiale compozite.

2.2 Pe ce forța de muncă se poate conta în industria județeană?

2.2.1 Forța de muncă din industria județeană

Dinamica forței de muncă industriale în România. În 2020 în industrie lucra 32% din forța de muncă și sectorul a contribuit cu 22,6% la formarea Produsului Intern Brut. Numărul total de persoane ocupate din sectorul industrial din România este sub valoarea din 1992 (88%), însă este la valoarea cea mai mare din ultimii 30 de ani: 37% din forța de muncă ocupată, adică 3,1 milioane de persoane (Cambir și Toma 2020). Mai mult, productivitatea muncii în industria prelucrătoare a crescut din 2008 până în 2018 cu 73% (INS Tempo IND105E), constituind în acest moment sursa de valorică pentru exporturi (Oprea, Chiran Vitty Cristian, Ștefan 2020).

Una din marile probleme ale industriei bistrițene este nivelul foarte redus al salarizării. Sigur, se poate spune că numărul mare de navetiști din rural, care au costuri de viață reduse date de supraviețuirea agriculturii de subzistență și prețurile mici la imobiliare, asigură un nivel de venit disponibil care nu este bine prins în statistici. Per total, însa, diferențele față de alte județe sunt greu de ignorat.

Geografia industrială a României. Numărul de persoane ocupate în industrie este mult mai mare în Transilvania, care a primit disproporționat de multe investiții în industrie comparativ cu celelalte regiuni din România de-a lungul perioadei socialiste (Petrovici 2018), fiind la începutul perioadei socialiste cea mai industrializată regiune din România și care avea deja în acel moment infrastructură necesară dezvoltării industriale (Ban 2020). De asemenea industria este plasată în Muntenia subcarpatică, fiind printre puținele zone din vechiul regat cu o industrie funcțională în acest moment, dar care concentrează o masă considerabilă de persoane ocupate în industrie pe coridorul București, Ploiești, Pitești, Brașov (Cambir și Toma 2020).

Există și o geografie mai precisă intra-județeană. Cea mai mare parte a producției industriale a fost localizată în 2018 în orașele cu peste 120 de mii de locuitori – 42,8% (vezi bilanțurile contabile ale firmelor, 2018, data.gov.ro). De asemenea, o parte importantă a producției industriale în orașe mai mici împrăștiate mai ales în Transilvania și pe coridorul București, Ploiești, Pitești, Brașov. Cea mai mare creștere a locurilor de muncă industriale a fost în ultimii zece ani în zonele periurbane ale orașelor. Asta pentru că majoritatea noilor parcuri industriale erau proiecte greenfield în zonele rurale din proximitatea orașelor reședință de județ, majoritatea situate în Transilvania.

Specificul expansiunii din Bistrița-Năsăud. Bistrița-Năsăud este un județ în care expansiunea forței de muncă salariale s-a realizat pe fondul creșterii muncii industriale, 43% din forța de muncă era ocupată în ianuarie 2020 în industrie, fiind peste valorile naționale. Industria este domeniul care avut o creștere constantă începând cu anul 2001 și a devenit dominant în 2008. După criza financiară din 2008 industria a stagnat, însă volumul forței de muncă a început să crească din nou începând cu 2014. Relația cu sectorul agricol este aproape inversă, de vreme ce sectorul de servicii a fost constant. Populația absorbită în industrie a provenit

aproape exclusiv din sectorul agricol. Acest aspect explică și relația de mobilate teritorială intra-județeană. Bistrița cumulează 41% din forța de muncă în industrie din județ, iar dacă luăm în calcul și ariile periurbane, atunci procentul creștere la 49%.

De vreme ce avem o relație aproape unu la unu între absorbția forței de muncă în agricultură și forța de muncă din agricultură, iar în comunele din Podișul Transilvaniei avem cea mai mare populație angajată în agricultură, nu este surprinzător că Bistrița și ariile sale periurbane au avut cel mai important schimb de populație cu aceste localități. Celelalte trei orașe și ariile lor periurbane mai cumulează încă 21,3% din forța de muncă ocupată în industrie.

Sursă date: Datele la nivel de județ provin de la INS, Balanța Forței de muncă, 01.01.2020 (Cambir și Toma 2020).; datele la nivel de localitate provin de la INS RPL 2011. Date tehnice: Datele la nivel județean sunt centrate în mediana de 37,9% persoane ocupate în industrie din totalul persoanelor ocupate în județ. Datele la nivel de localitate sunt centrate în mediana națională de 19,9% persoane ocupate în industrie din totalul persoanelor ocupate în localitate.

Conform datelor INS (figura 8), județul a cunoscut fluctuații interesante din perspectiva numărului mediu de salariați. Dacă la începutul anilor '90 populația ocupată (culoarea albastru) reprezenta aproximativ 25% din totalul populației, spre sfârșitul decadei ajunsese la un prag de sub 15%. Motivul principal este reprezentat de către reconversia economică spre o piață liberă, în care industria marilor orașe a fost lovită din plin. Se observă o ușoară creștere până în jurul valorii de 18% în jurul anului 2008, atunci când economia s-a confruntat cu criza financiară. După 2010 economia revine pe un trend ascendent, aspect ce a influențat direct ponderea numărului de angajați, depășind pentru prima dată după 1994, valoarea de 20%. Se mai pot observa doi indicatori: ponderea persoanelor tinere cu vârsta cuprinsă între 0-14 ani și ponderea populației cu vârsta de peste 65 de ani din totalul populației. Ambii indicatori prezintă valențe negative, ceea ce, dacă productivitatea muncii nu va crește, nu va putea suplini fenomenul îmbătrânirii demografice (sistemul de pensii).

Tendința generală din ultimii ani a fost de tranziție spre un județ în care forța de muncă ocupată în agricultură scade dramatic pe când cea din industrie crește puternic. Prin comparație cu tabloul național, județul are o populație mai dependentă de industrie decât media națională, unde serviciile sunt pe primul loc și comerțul este într-o puternică creștere.

Mai există un „bazin" de forță de muncă disponibilă pentru expansiunea industrială? Datele ne dau un răspuns pozitiv, cel puțin la nivel teoretic. Astfel, numărul de persoane ocupate în industria auto și de utilaje este încă sub nivelul populației ocupate cu creșterea animalelor, sector aflat oricum în declin. Așadar, se poate explora cu un studiu mai aprofundat condițiile în care aceste persoane aflate cel mai probabil în zona salariului minim, informal sau a economiei de subzistență ar fi disponibile pentru navetă sau s-ar muta în proximitatea platformelor industriale. Până atunci, în hărțile de mai jos am identificat precis UAT-urile cu densitate mare de ocupare în agricultură de unde se pot recruta angajați în industrie sau servicii, fie pe calea navetei fie prin mutarea capacităților de producție industrială în zonele unde își au rezidența acești agricultori de subzistență.

Cea mai mare parte a salariaților din industria prelucrătoare din Bistrița-Năsăud sunt ocupate în sectorul de automobile, utilaje și produse de metal. În cele mai multe din aceste fabrici munca este semi-calificată, ceea ce oferea în 2019 în aceste sectoare industriale un salariul net cu 7% peste salariul net mediu județean de 2405 lei (INS Tempo FOM106E). Aceste sectoare sunt puternic internaționalizate, cele mai mari fabrici din punct de vedere al numărului de angajați sunt deținute de companii străine (Leoni, ROMBAT). În transporturi și depozitare 51% din forța de muncă este salariată, în construcții 55%, în timp ce în industria prelucrătoare 75%. Procentele sunt mai mici decât cele la nivel național, unde în transporturi

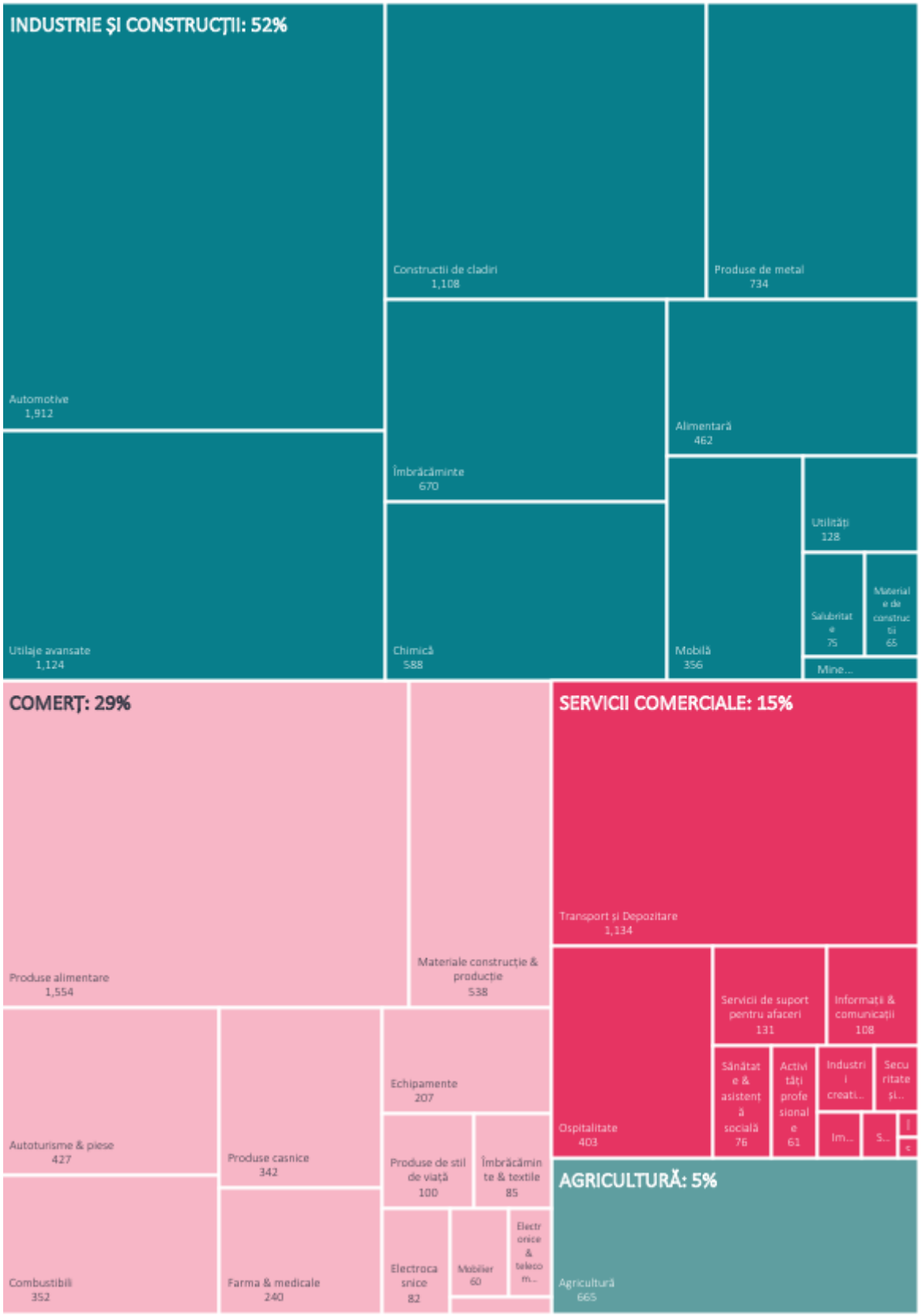

Figura 6: Proporția persoane ocupate în industrie construcții, transport și depozitare în județele din România, 1 ianuarie 2020

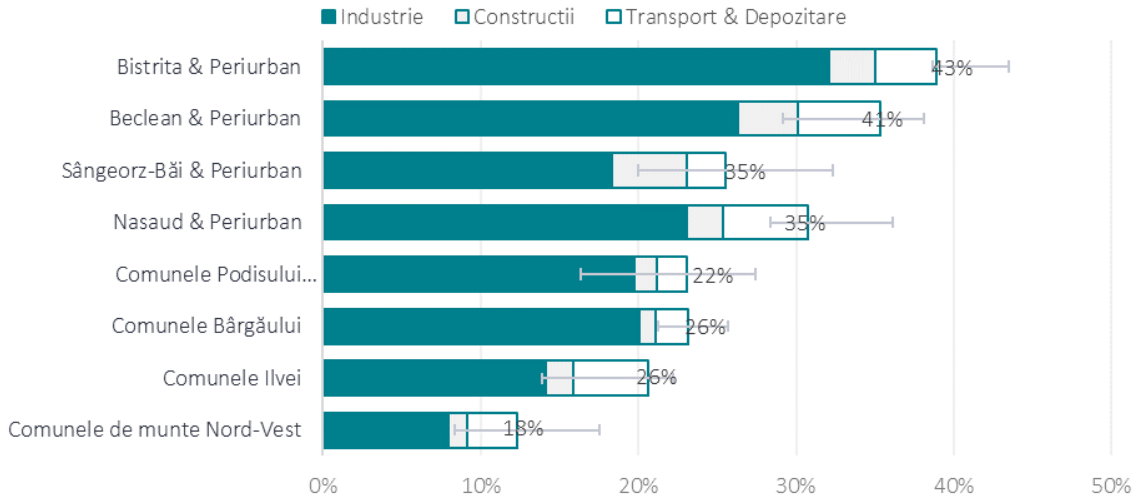

Figura 7: Proporția persoane ocupate în industrie, construcții, transport și depozitare pe tipuri de localități în Bistrița-Năsăud, pe tipuri de activități, la 1 ianuarie 2020. (Sursă date: INS RPL 2011. Date tehnice: Barele de reprezintă valorile quartilice (1,3) pe localități.)

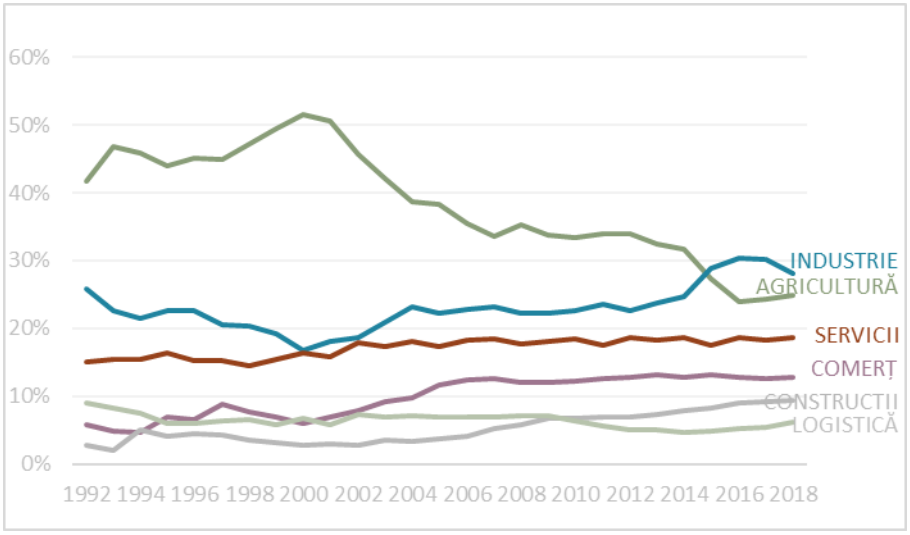

Figura 8: Dinamica ponderii numărului de angajați pe sectoare în Bistrița-Năsăud

și depozitare 63% sunt salariați, în construcții 59%, iar în industria prelucrătoare 77%. Aceste cifre sugerează că în aceste activități economice există un procent mai mare de persoane care au poziția de angajat pe cont propriu și că munca este atipică (Guga 2017).

O dinamică salarială relativ diferită se regăsește în industria alimentară, chimică, produse din lemn și mobilă, și fabricarea articolelor de îmbrăcăminte. Aici salariile medii în 2019 au fost mai mici cu 30% față de media județeană (INS Tempo FOM106E). Luate împreună, *salariile în industria prelucrătoare, sunt mai mici cu 5% decât media salarială județeană.*

Salariile în servicii. Salariile din comerț poziționau în 2019 Bistrița-Năsăud pe locul 35 în ierarhia județeană, mai mult, salariile nete fiind cu 25% mai mici decât media județeană, 14% din persoanele ocupate lucrând în acest domeniu. În serviciile comerciale, în sensul restrâns, fără transporturi și depozitare, salariile au fost în 2019 cu 9% mai mici comparativ cu media județeană.

În același timp în serviciile sociale salariile au fost în medie cu 34% mai mari decât salariul mediu din județ (INS Tempo FOM106E). Această diferență vine din compoziția educațională a forței de muncă a sectorului de servicii social, unde 55% din persoane sunt cu studii superioare. În Cluj, în 2019, **salariul net în sectorul de tehnologia informației** a fost de 7.620 lei, în timp ce în Bistrița-Năsăud a fost de 3.521 lei (INS Tempo FOM106E). Diferențele sunt foarte mari și produc efecte de filtrare a forței de muncă foarte dinamice și calificate care va cauta relocarea la Cluj din considerente profesionale (industria de IT prospera în aglomerări de firme) dar și financiare (chiar ajustând după preturile la imobiliare, Bistrița oferă condiții inferioare pentru media din industrie). În același timp, județul Bistrița-Năsăud, comparativ cu Maramureșul și Satu-Mare, are o proporție mai mare de persoane ocupate în activitățile de hoteluri și restaurante, cu salarii mai mari decât acestea (1.538 de lei). Mai mult, se poziționează pe locul 18 în ierarhia salarială a județelor în HORECA.

În Bistrița-Năsăud, sectorul care angajează cea mai mare proporție de persoane cu studii superioare este sectorul de servicii publice către populație: învățământ, sănătate, cultură, administrație publică și apărare. În general personalul cu studii superioare este cel mai scump, iar sectorul privat în Bistrița-Năsăud folosește resurse mai degrabă specializate în muncă manuală necalificată și semi-calificată. Din cei 30,6 mii de muncitori, doar 25% sunt muncitori calificați. În agricultură din cei 31,1 mii de angajați doar 2,3 mii sunt salariați, este vorba de personalul calificat și semi-calificat al sectorului.

Pe scurt, deși județul este un exportator industrial robust, salariile bune sunt în sectorul public unde se cer competențe universitare.

2.2.2 Exporturile industriale

Cum arătam anterior, județul este o unitate economică cu excedent comercial în care exporturile joaca în rol esențial. Pentru a evalua starea exporturilor este mai obiectiv să ne uitam cel puțin la ultimul an statistic neafectat de pandemie (2019). Datele arată ca cea mai mare parte a exporturilor a fost reprezentată de mașinile, aparatele și echipamentele electrice (48,3%), textilele și articolele din acestea (18,9%), piesele și componentele mijloacelor de transport (13,4%), metale comune și articole din acestea (7,1%). Principalele destinații ale exporturilor au fost Germania (39,7%), Italia (20,8%), Franța (8,7%) și Ungaria (6,1%).

Județul este o unitate economică net exportatoare, având un surplus comercial considerabil. Astfel, în 2019 exporturile au fost în valoare de 665.197.000 euro și importurile de 580.207.000 euro, marii exportatori fiind Leoni Wiring Systems, RAAL, Italtextil, Rombat, Comelf, Intex, E-Cablaje, Tessitura Di Sărata, Terasteel și Fileca Industry. RAAL Bistrița ocupă poziția cinci în top 20 al celor mai mari exportatori cu capital privat românesc în 2018, top realizat de Ziarul Financiar pe baza datelor de la INS.

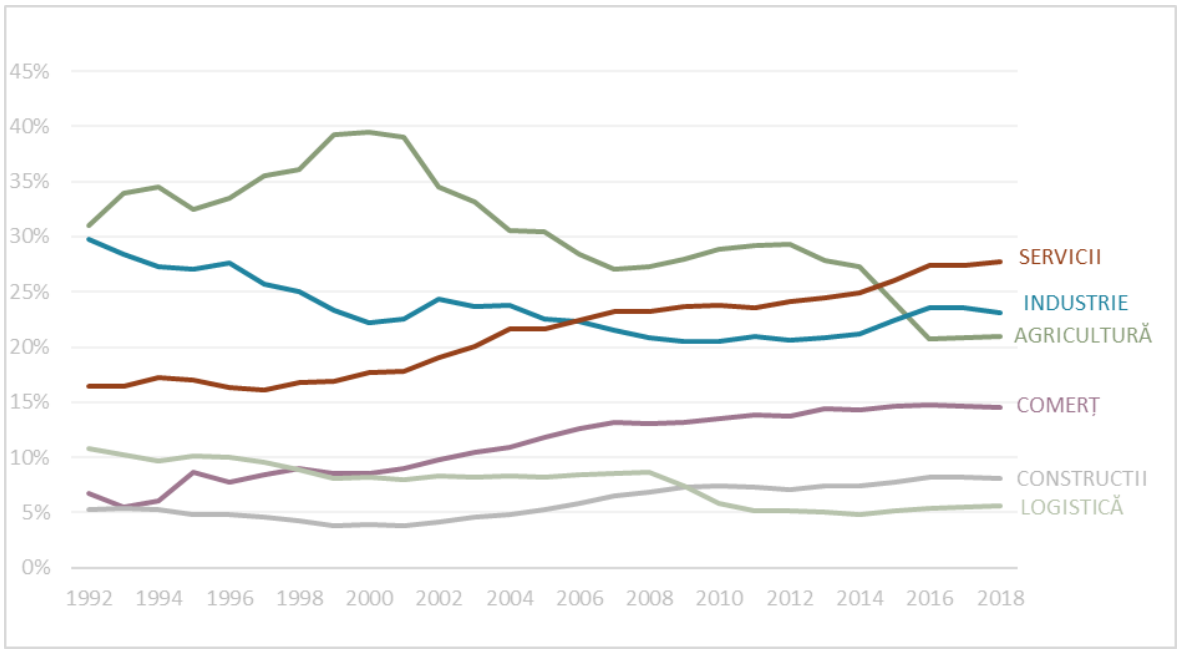

Figura 9: Distribuția persoanelor ocupate pe sectoare economice în România, 1992-2018

În anul pandemiei, în trend cu media europeană, valoarea exporturilor a scăzut la puțin peste jumătate miliard de euro, rezultatul fiind un mic deficit comercial.[26] Însă poate cel mai îngrijorător lucru este că până și înainte de pandemie, tendința era de plafonare a creșterii capacității exportatoare: în cazul afacerilor din comerțul internațional cu bunuri, cifra de afaceri a scăzut cu aproape 20% la exporturi) și 10% (la importuri).[27] În graficul 20 am făcut o descriere a involuției valorii exporturilor județului din 2017 în 2021. Graficul arată o ușoară tendință de descreștere.

Literatura relevantă pe țările exportatoare cu venit ridicat ne spune că dincolo de factorii conjuncturali, exporturile industriale în economiile de export industrial cresc în special când se potențează legăturile comerciale cu parteneri externi și amplificarea specializării regionale, mărirea competitivității de cost, mai ales privind salariile, având o contribuție minora.[28] În economiile cu venit mediu-superior și dezvoltare industrială dependentă ca România și vecinii săi din Vest, logica creșterii exporturilor este similara, inserarea în lanțurile globale și mai ales germane de valoare având un aport determinant.[29] Alte studii, însă, arată ca acolo unde specializarea industrială depinde excesiv de costul forței de muncă și aceasta nu este ajutată prin procese intense de educație și formare să facă salturi de productivitate, mai ales pe calea dobandirii de abilități relevante pentru ultimele tehnologii de producție, competitivitatea de cost poate atârna greu.[30]

Însă aceiași autori arată ca prin competitivitatea de cost nu trebuie să se înțeleagă salariul minim (standard de referință în majoritatea covârșitoare a sistemelor de salarizare a marilor jucători industriali din Bistrița-Năsăud), acesta fiind deja extrem de competitiv în

[26] https://bistrita.insse.ro/wp-content/uploads/2021/07/Final_Breviar_2020.pdf
[27] https://ideas.ro/pe-ce-se-sprijina-azi-economia-bistriteana-si-cum-poate-trece-la-un-alt-nivel/
[28] Danninger, Stephan, and Fred Joutz. "What explains Germany's rebounding export market share?." CESifo Economic Studies 54.4 (2008): 681-714.
[29] Nölke, Andreas, and Arjan Vliegenthart. "Enlarging the varieties of capitalism: The emergence of dependent market economies in East Central Europe." World politics 61.4 (2009): 670-702
[30] Adăscăliței, Dragoș, and Ștefan Guga. "Tensions in the periphery: Dependence and the trajectory of a low-cost productive model in the Central and Eastern European automotive industry." European Urban and Regional Studies 27.1 (2020): 18-34.

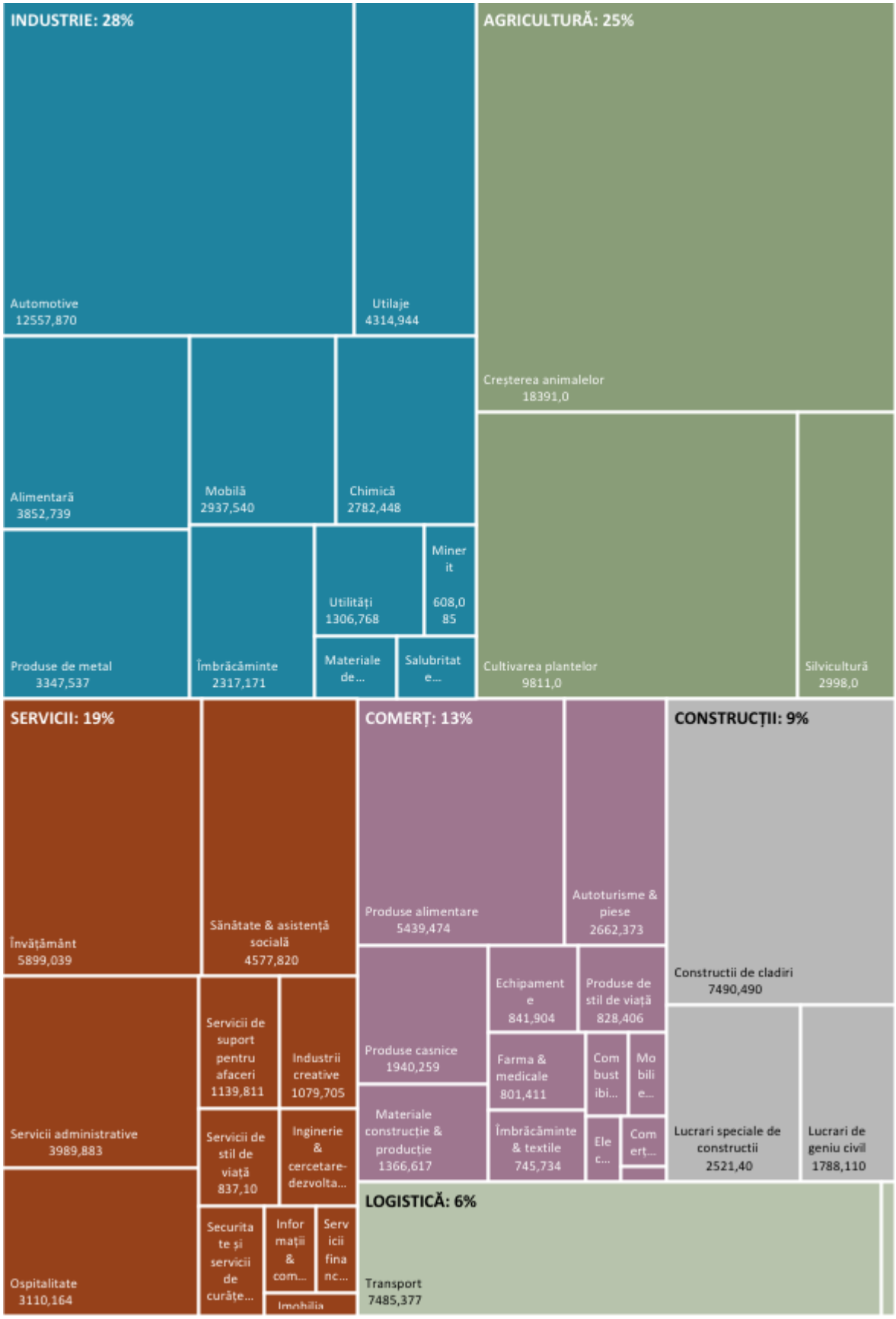

Figura 10: Distribuția persoanelor ocupate pe sectoare economice, județul Bistrița-Năsăud, 2020 (Sursă date: Inspectoratul Teritorial de Muncă Bistrița-Năsăud, Lista angajatorilor activi. INS TEMPO FOM 103D.)

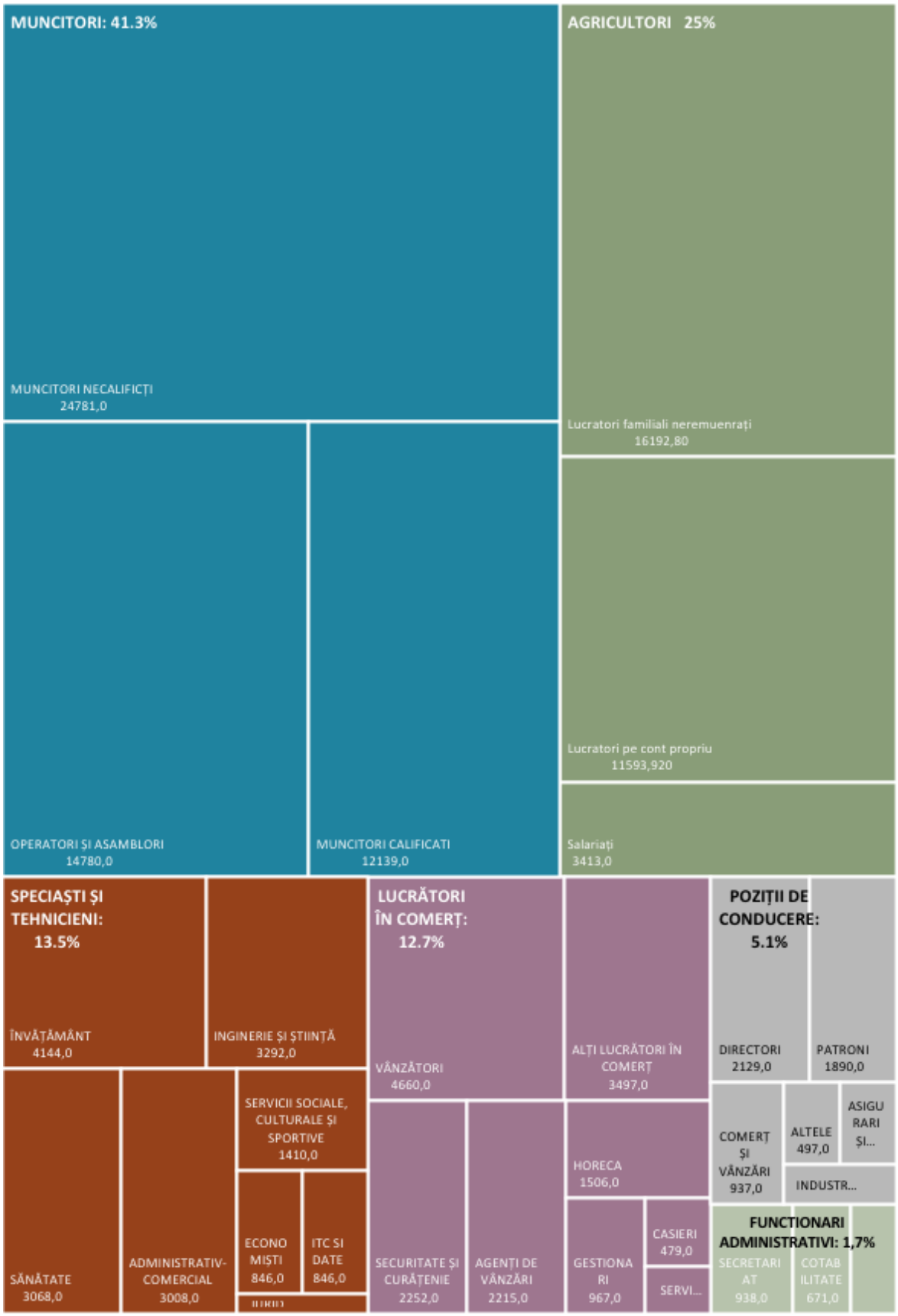

Figura 11: Distribuția persoanelor ocupate pe ocupații, județul Bistrița-Năsăud, 2020 (Sursă date: Inspectoratul Muncii, Distribuția Teritorial de Muncă Bistrița-Năsăud, Distribuția Județeană a salariaților pe coduri COR, 2020 iulie; INS TEMPO FOM103D.)

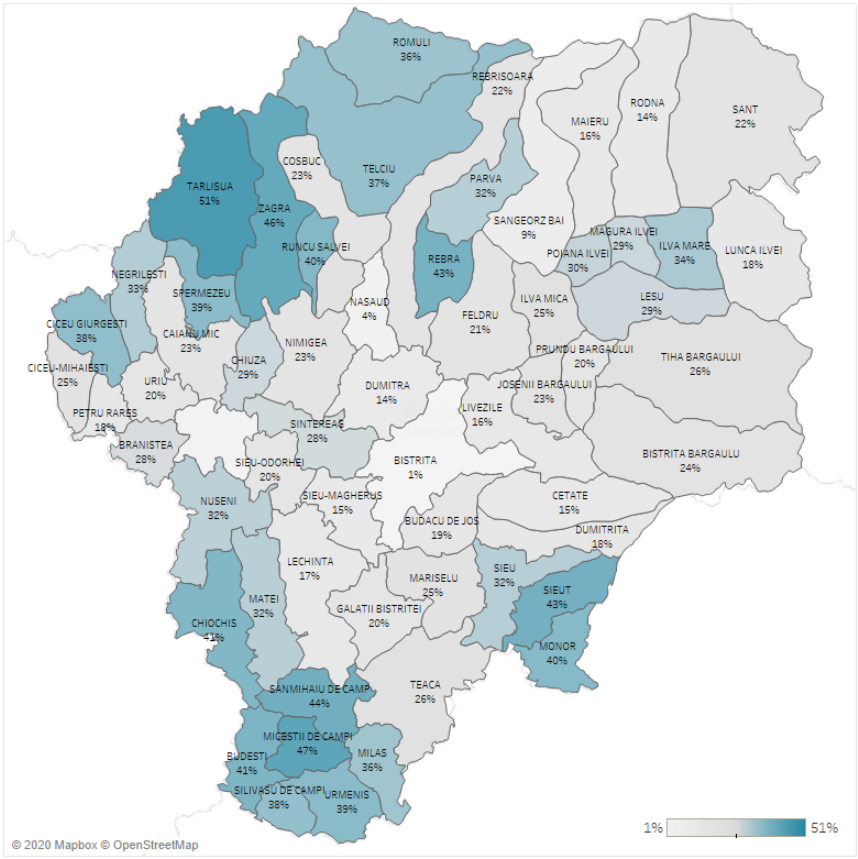

Figura 12: Proporția persoane ocupate în agricultură, 2018 (Sursă date: INS TEMPO FOM103D, 2018. INS RPL 2011. INS TEMPO POP104D.)

UE și mai având încă spațiu considerabil de a crește până s-ar ridica probleme legate de lipsa de moderație salarială.

Astfel, Ștefan Guga arată în al său studiu concludent pe această tema (și remarcile sunt relevante în județul cu care are printre cele mai mici salarii nete din țară și o pondere mare de persoane pe salariul minim sau puțin peste) ca rămâne încă mult spațiu legat de salarizare mai mare. Cea mai importantă cifra este cea care arată cu cât ar trebui să crească remunerarea orară a muncii în România (care este peste media județului), fără nici o creștere a productivității, pentru a ajunge la același nivel a productivității ajustate la salarii. Luând ca referință țările din jur, unde nivelele de impozitare reala sunt în medie mai mari pentru firme, vedem ca remunerarea orară a muncii în țară ar trebui să crească cu 28 la sută pentru a pune probleme de competitivitate de cost în raport cu Ungaria, 31 la sută față de Polonia și 18 la sută față de... Bulgaria.

Concluzia lui Guga este că:

> „Nu există nicio dovadă empirică pentru a susține ipoteza scăderii competitivității economiei României ca urmare a creșterii salariului minim. Dimpotrivă, investițiile și exporturile au înregistrat evoluții pozitive, atât la nivel național, cât și la nivel sectorial. Ideea că creșterile salariului minim afectează negativ competitivitatea pleacă de la asumpția că economia României exportă bunuri și servicii ieftine și de complexitate redusă și că acest statut trebuie conservat cu orice preț. Această asumpție este în contradicție cu obiectivul unei dezvoltări socioeconomice sustenabile. iii. Dacă privim competitivitatea din perspectiva pieței muncii, observăm că salariul minim (și salariile în general) din România este cât se poate de necompetitiv, consecința cea mai importantă fiind emigrarea în masă a forței

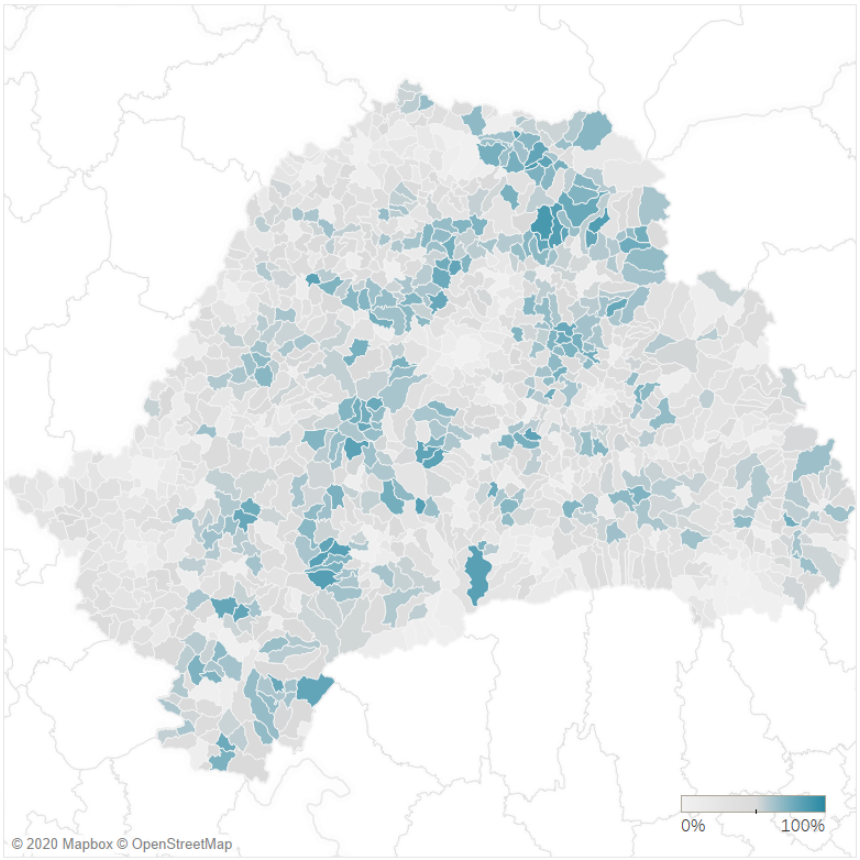

Figura 13: Proporția persoane ocupate în agricultură în localitățile din Transilvania din totalul populației ocupate, 2018 (Sursă date: INS TEMPO FOM103D, 2018. INS RPL 2011. INS TEMPO POP104D)

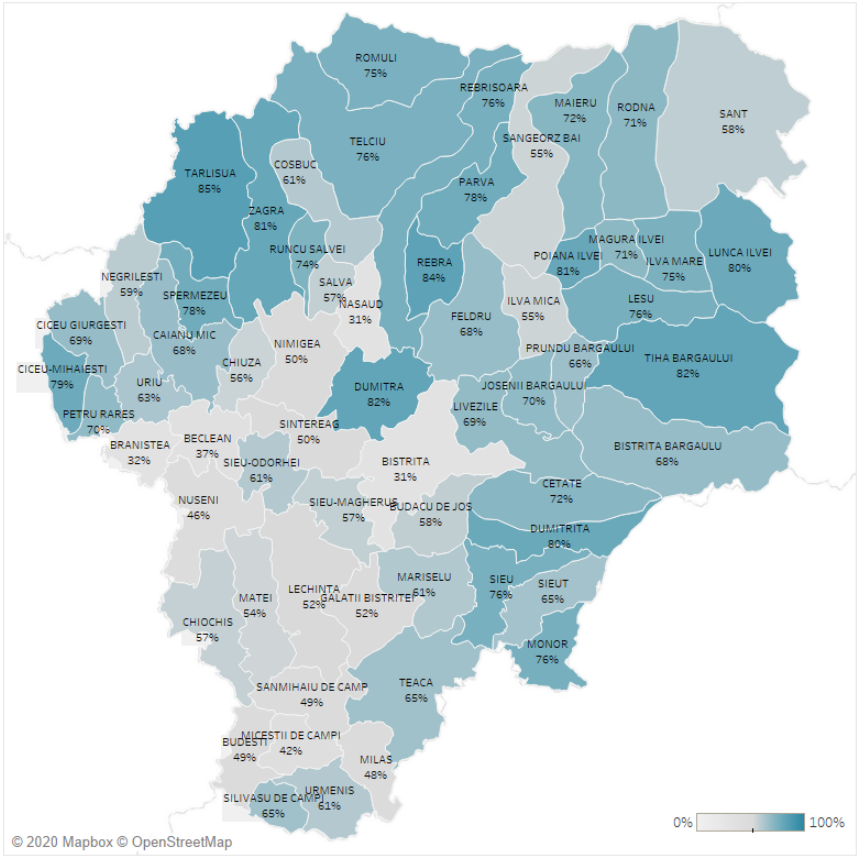

Figura 14: Proporția persoanelor ocupate cu creșterea animalelor din totalul persoanelor ocupate în agricultură, 2018. Activitățile agricole sunt dominante în zona de nord-est (Sursă date: INS TEMPO FOM103D, 2018; INS RPL 2011; INS TEMPO POP104D.)

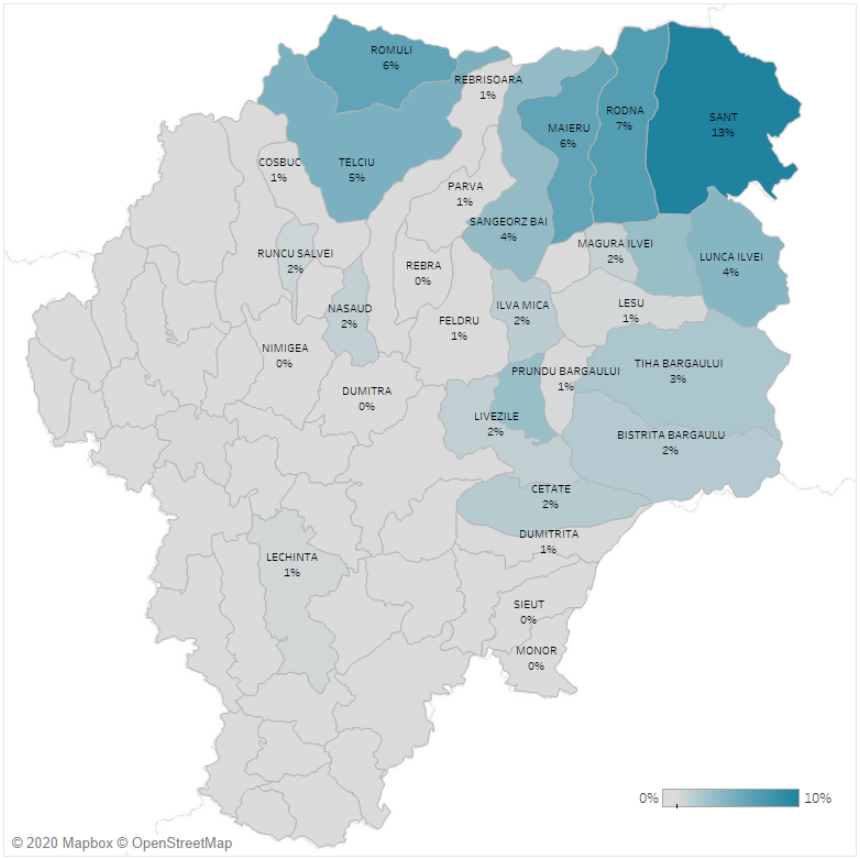

Figura 15: Proporția persoanelor ocupate în silvicultură din totalul persoanelor ocupate în agricultură, 2018 (Sursă date: INS TEMPO FOM103D 2018; INS RPL 2011; INS TEMPO POP104D.)

> de muncă. Din acest punct de vedere, România chiar a pierdut teren în ultimii ani, creșterile salariului minim fiind inferioare celor din alte state europene, asta deși salariul minim este deja semnificativ mai mic în România. Mai mult, salariul minim a pierdut teren în fața salariului median și a salariului mediu" (p. 37)

Salariile sunt prea scăzute în raport cu cât de productivi sunt salariații. Spațiul de manevră pentru Analiza relației dintre productivitate și salarii susține creșterea salariului minim, din moment ce salariații cu salarii mici au putere de negociere scăzută și „piața" nu stabilește de una singură niveluri salariale juste. Creșterile salariale pot de fapt să servească drept imbold pentru creșterea productivității, în contextul în care foarte multe firme din România au dovedit că nu sunt interesate de bunăvoie să facă investiții și să-și dezvolte strategiile în vederea creșterii productivității. Miza nu este menținerea salariilor la un nivel scăzut pentru că productivitatea e scăzută, ci creșterea productivității pentru a asigura salarii adecvate. Acest lucru se pierde din vedere, inclusiv atunci când se deplânge declinul unor sectoare de activitate care din punct de vedere obiectiv nu pot asigura decât salarii mici și condiții de muncă proaste." (p. 35)[31]

Să își îndrepte, deci, autoritățile și stakeholderii, atenția spre moderație salarială pentru a crește exporturile, mai ales când angajații au arătat ca pot oricând ieși din piața muncii locală pentru a emigra sezonier sau permanent? Realitatea este ca nu există dovezi empirice ca creșterile de salarii (și asa foarte mici) pun în pericol competitivitatea de export, mai ales ca zonele cu salarii mult mari din România nu au înregistrat această plafonare a salariilor industriale. Astfel, prin comparație cu celelalte județe din țară, în anul 2019, Bistrița-Năsăud

[31] http://library.fes.de/pdf-files/bueros/bukarest/17786.pdf

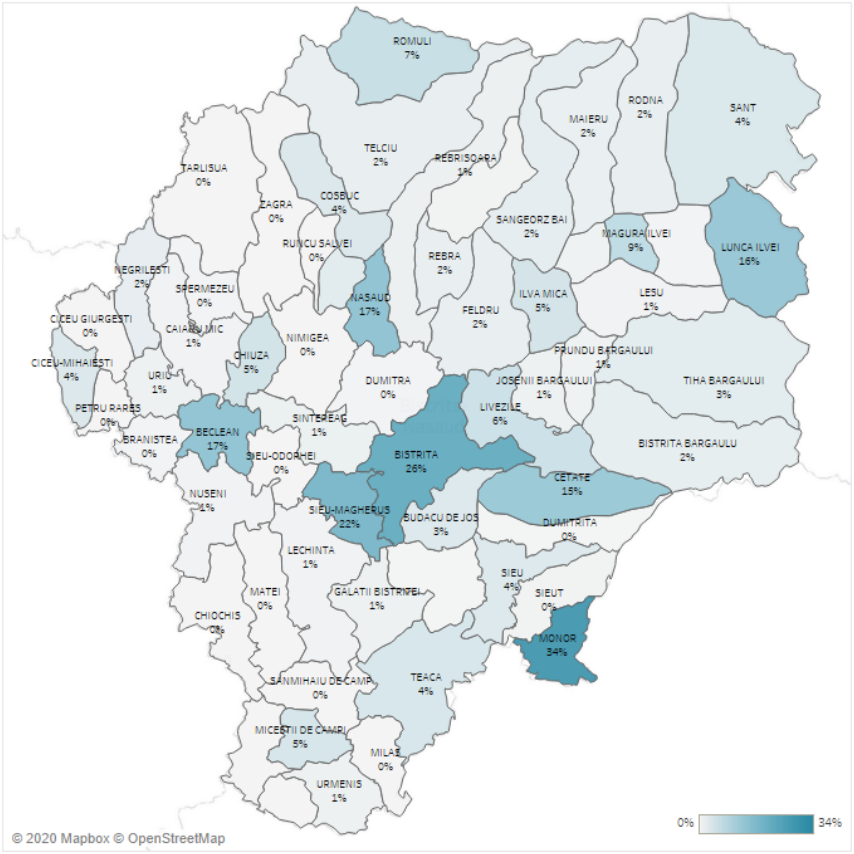

Figura 16: Proporția salariaților din sectorul industrial la populația de vârstă activă 2020 (Sursă date: INS salariații după sediile firmelor și pe punctele de lucru, 2018. INS TEMPO POP104D.)

a fost pe poziția 36 în ceea ce privește salariile nete (INS Tempo FOM106E). Chiar dacă mai mic, nivelul salariului net este similar cu cel al județelor Maramureș (poziția 31) și Satu-Mare (poziția 24), foarte diferit față de cel din județul Cluj (poziția 2) dar peste Sălaj.

Bistrița are un sector industrial important, însă compoziția forței de muncă sugerează că este vorba de produce cu valoare adăugată mică, care sunt realizate de o forță de muncă necalificată sau semi-calificată. Doar o creștere a complexității industriale și, deci, nu tăieri sau plafonări de salarii poate constitui o modalitate prin care se generează o cerere constantă de forță de muncă calificată și, eventual, cu studii superioare. Soluția trebuie căutată în specializare pe activități cu valoare adăugate mai mare decât cele de acum. După o analiză cantitativă în viziunea noastră convingătoare, specialistul Syndex o spune clar:

> „Problema exporturilor din România nu este de cost, din moment ce salariile rămân în continuare foarte scăzute în comparație cu alte țări, mai ales dacă ținem cont de productivitate. Problema ține mai degrabă de lipsa complexității și de specializarea în activități cu valoare adăugată redusă. Soluția nu pare să vină de la sine și cu siguranță nu depinde de cât de reduse sunt costurile cu forța de muncă; strategia industrială a statului și modelul de afaceri al firmelor sunt de fapt elementele vitale.“ (Guga, p. 36)

Această plafonare a potențialului industrial al județului după efectul de integrare europeană și această concluzie legată de relația între salarii, productivitate, valoare adăugată și export arătată mai sus însă încastrată în analiza macro a marilor tranziții industriale din piețele spre care exporta industria județului ne-a dus spre considerarea unei politici industriale la nivel județean, centrată pe Bistrița, în care să alegem un mare proiect fanion pe specializa-

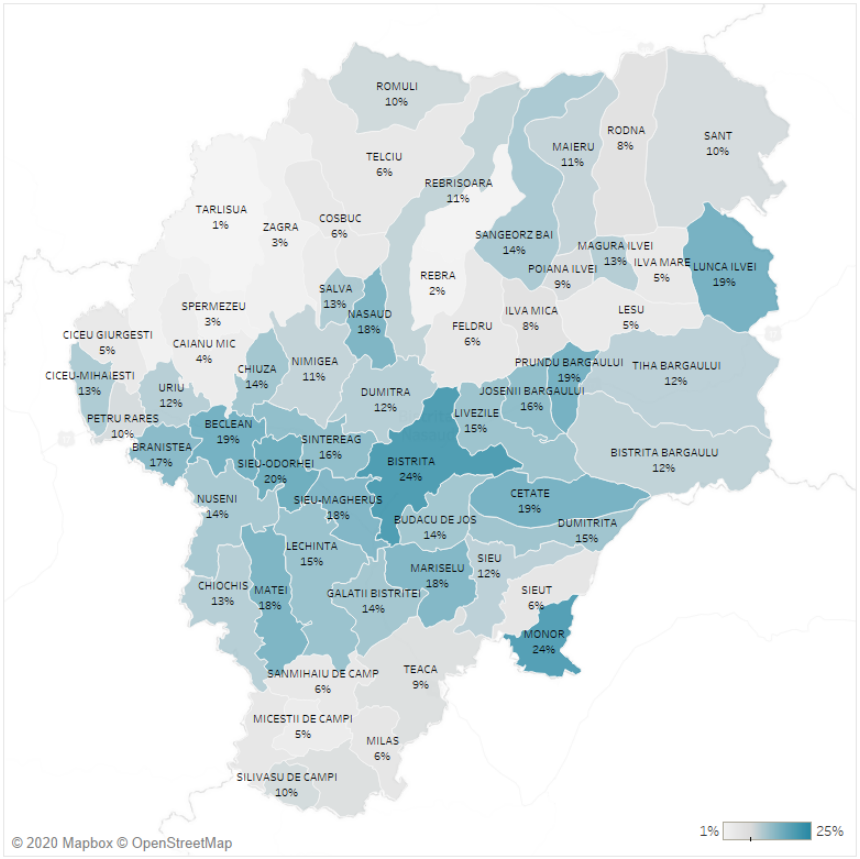

Figura 17: Proporția persoanelor ocupate în sectorul industrial la populația de vârstă activă în localitățile din județul Bistrița-Năsăud, 2011. (Sursă date: INS RPL 2011.)

rea cu cel mai bun raport între efectele de aglomerare industriala, capacitate de CDI locală și relevantă pentru redimensionarea industriei europene în urma schimbărilor din piața și strategii la nivel de UE.

În ce privește riscul delocalizării în Ucraina și Moldova, țări necuprinse în analiza de mai sus și care au într-adevăr salarii mult mai mici ca Bistrița. Analiza de risc sistematica ar presupune acces la standardele de cost interne ale companiilor, lucru greu de așteptat dată fiind confidențialitatea datelor. Indirect, însă, putem spune ca acest risc este neglijabil în cazul Ucrainei (nu există un fenomen de relocalizare a firmelor industriale din UE acolo, cu excepția unei parți mici a industriei textile. În ce privește Moldova, riscul este mic dar nu neglijabil. În ultimii ani Moldova a devenit o destinație pentru industria cablajelor, deci, în principiu, exista în risc în cazul Leoni Wiring. Pentru o evaluare precisă este însă nevoie să știm cât de mult ar conta diferența de nivel de salarizare din Bistrița și Moldova în calculele de cost ale Leoni după ce ajustam costurile moldovenești suplimentare (distanță mai mare, infrastructura mai proasta, calitate a instituțiilor mai redusa, incertitudinile juridice care decurg din lipsa ajustării cadrului juridic moldovenesc la cel European, o variabilă importantă în caz de litigiu).

2.2.3 Capacitățile de cercetare-dezvoltare industrială în Bistrița-Năsăud

Mai jos vom analiza tiparul cheltuielilor de cercetare-dezvoltare efectuate la nivel de județe, concentrându-ne pe regiunea Nord-Vest.[32] Cheltuielile brute, așa cum sunt ele afișate în foa-

[32] Analiza statistica a sectorului cercetare-dezvoltare în județul Bistrița-Năsăud a fost efectuată de Petre Buciu.

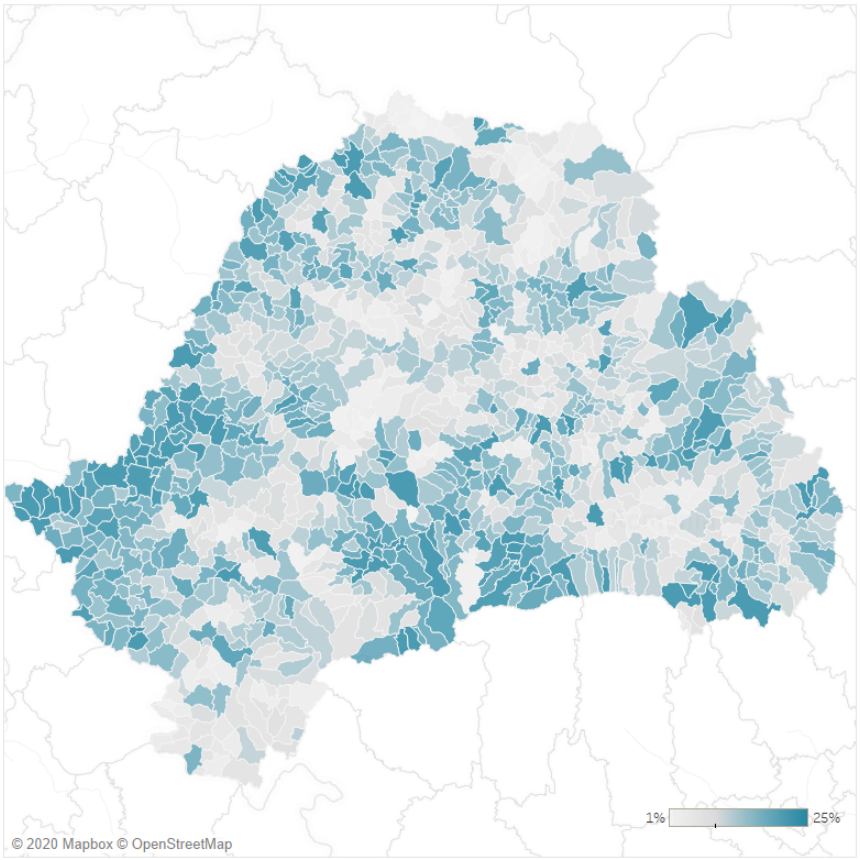

Figura 18: Proporția persoanelor ocupate în sectorul industrial la populația de vârstă activă în localitățile din Transilvania, 2018. (Sursă date: INS TEMPO FOM103D; 2018; INS RPL 2011; INS TEMPO POP104D.)

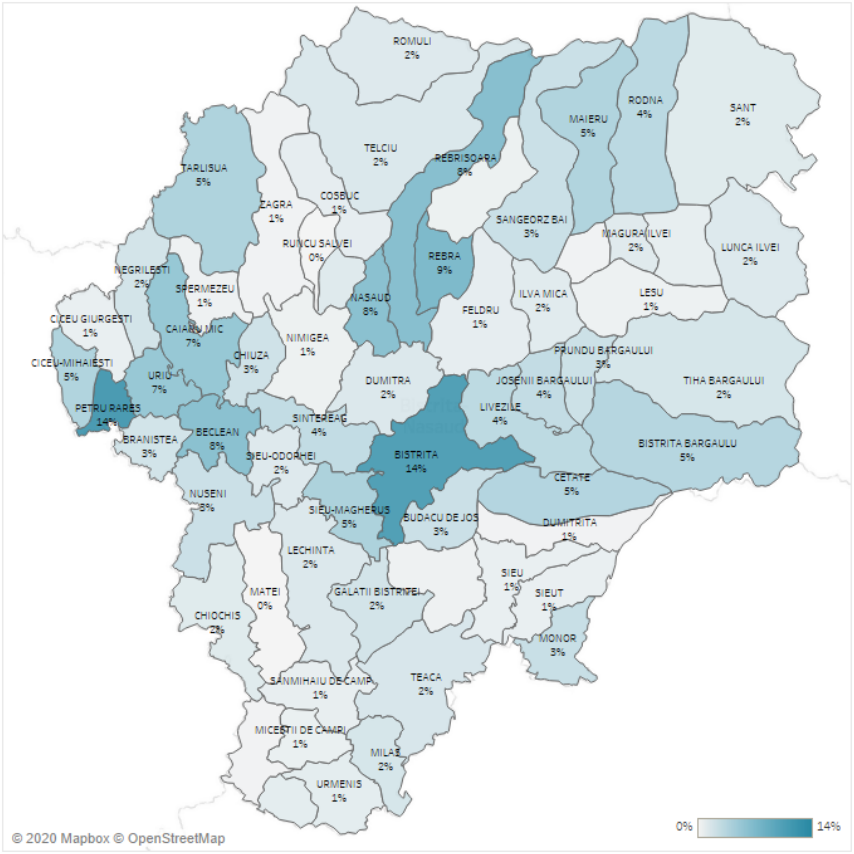

Figura 19: Proporția salariaților din sectorul comercial la populația de vârstă activă, 2011 (Sursă date: INS RPL 2011.)

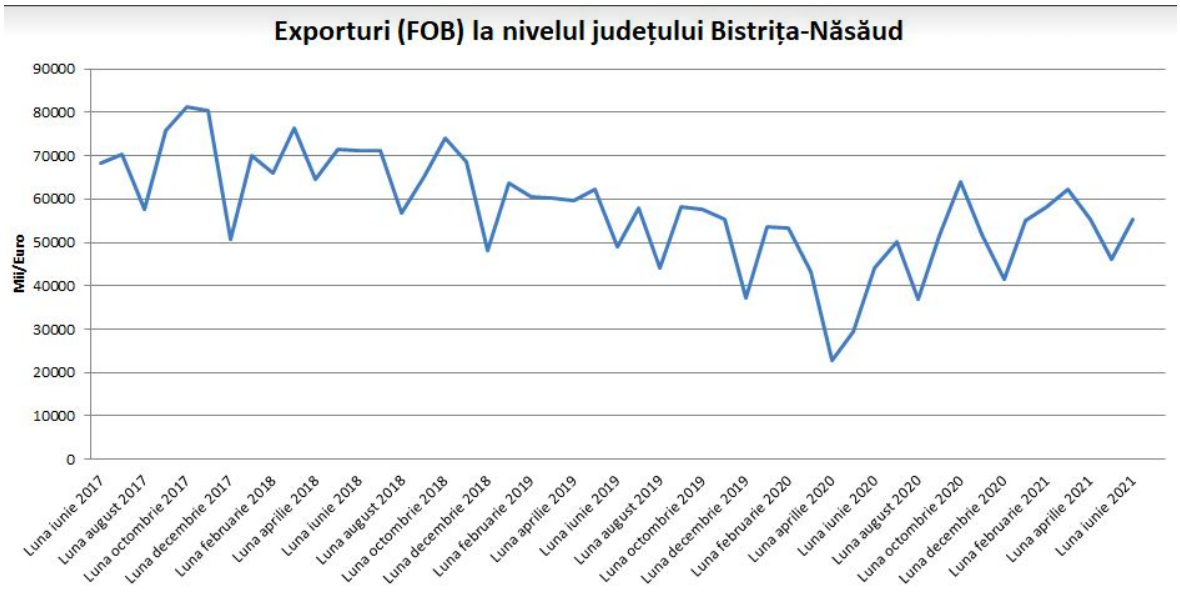

Figura 20: Exporturi

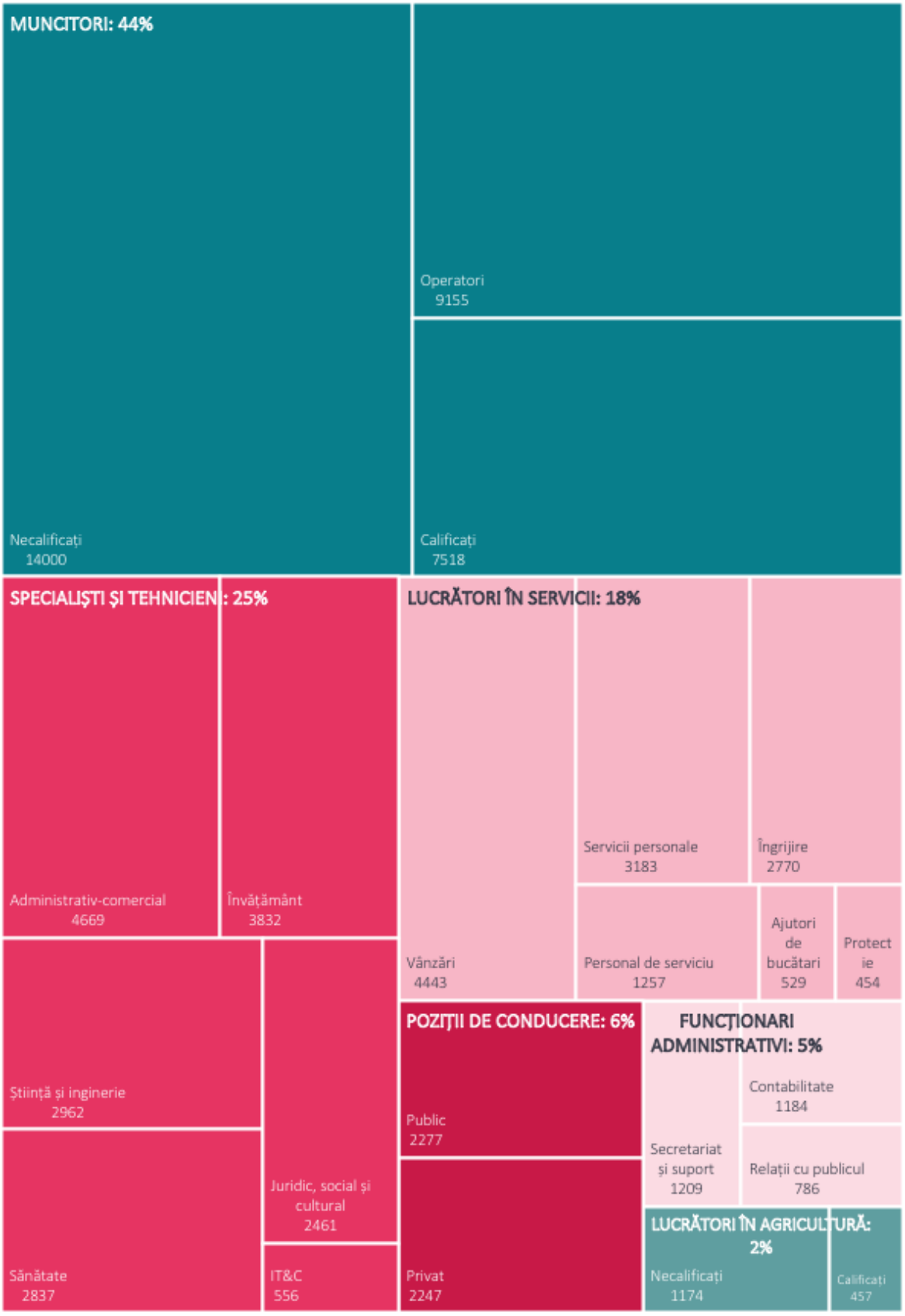

Figura 21: Distribuția persoanelor ocupate pe categorii de ocupații, județul Bistrița-Năsăud, 2020 (Sursă date: Inspectoratul Muncii București, Distribuția persoanelor ocupate după COR, 2020 iulie.)

ia CDP104B de la INS, nu sunt grăitoare întrucât sunt diferențe mari între județe. Le vom standardiza la PIB-ul județului respectiv. În valori absolute, topul e așa: București, urmat de Ilfov (care se află în scădere accelerată în ultimii ani) și apoi Argeș. Descoperim Sud-Muntenia pe primul loc, în special datorită Bucureștiului și centrului de cercetare al Renault (Renault Technologie Roumaine) de la Titu. În regiunea de Nord-Vest pe primul loc (și previzibil dată fiind ponderea universităților sale) este Clujul.

Merită să vizualizăm măcar aceste cheltuieli agregate la nivel de regiuni de dezvoltare, din care extragem regiunea București. Dacă ne uităm în structura cheltuielilor, vedem o eterogenitate destul de mare între ani, între capital și cheltuieli curente.

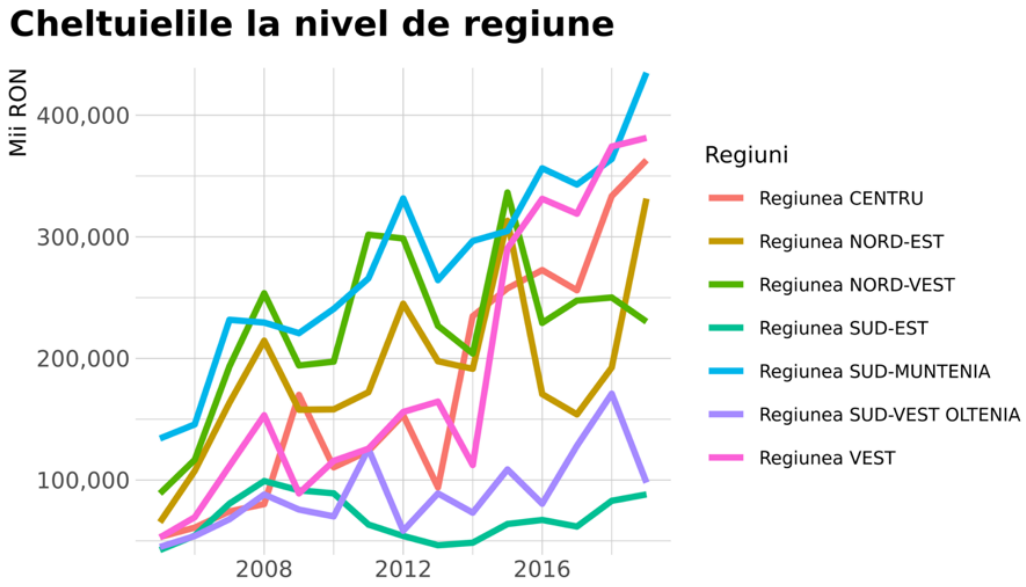

Figura 22: Cheltuieli la nivel de regiune

Sumarizăm toate aceste rezultate pentru regiunea de Nord-Vest în următorul tabel 2.b unde observăm o poziție ceva mai bună a județului Bistrița-Năsăud raportat la celelalte județe comparabile din regiune (Clujul este un previzibil outlier), în special Bihor. În Topul creativității, realizat exclusiv pe baza datelor Oficiului de Stat pentru Invenții și Mărci, au intrat Rombat SA, ICPE Bistrița S, Teraplast SA, Romfulda Prod SRL, Betak să și RAAL SA.

Tabelul 2.b: Sumarizare cheltuieli

Ani	Curente	De capital	Total	Raport
2009				
Bihor	4937	1019	5956	0,171
Bistrița-Năsăud	11667	257	11924	0,022
Cluj	150962	19204	170166	0,113
Maramureș	4722	351	5073	0,069
Sălaj	243	11	254	0,043
Satu Mare	883	-	883	-
2014				
Bihor	6038	3207	9245	0,347
Bistrița-Năsăud	11410	2596	14006	0,185

Ani	Curente	De capital	Total	Raport
Cluj	138032	32713	170745	0,192
Maramureș	1346	-	1346	-
Sălaj	7673	-	7673	-
Satu Mare	1021	20	1041	0,019
2019				
Bihor	5752	1091	6843	0,159
Bistrița-Năsăud	4151	554	4705	0,118
Cluj	194004	19460	213464	0,091
Maramureș	1598	2	1600	0,001
Sălaj	2059	77	2136	0,036
Satu Mare	1358	112	1470	0,076

ADR NV notează în Strategia de Specializare Inteligentă ca în Strategia Națională pentru Inovare și Transfer Tehnologic (ReNITT) cu ale sale centre de transfer tehnologic (CTT), centre de informare tehnologică (CIT), incubatoare tehnologice și de afaceri (ITA), oficii de legătură cu industria (OLI), și parcurile științifice și tehnologice (PST), în mai 2020, 7 din cele 37 de entități acreditate național sunt din Regiunea Nord-Vest (4 CTT, 2 CIT, 1 OLI), la care se adaugă încă un centru de transfer tehnologic cu autorizare provizorie obținută în luna mai 2020. Dintre acestea trei entități (2 CTT și 1 CIT) se regăsesc la universități în Cluj-Napoca (Universitatea Tehnică), Oradea și Baia Mare, două la institute de cercetare în Cluj-Napoca (2 CTT). În Bistrița-Năsăud există un CIT este la Camera de Comerț și Industrie Bistrița-Năsăud) și un oficiu de legătură cu industrie pe lângă o firmă privată.[33] Remarcăm pe această cale că UTCN nu se numară printre CIT-uri.

Slabiciunea Bistriței universitare costa. 34,74% din brevete sunt rezultatul activității universităților (UBB Cluj-Napoca, UTCN, Universitatea din Oradea, USAMV Cluj-Napoca și UMF Cluj-Napoca) și abia 18,31% din brevete vin din sectorul privat. Remarcăm aici ca o firma bistrițeană (RAAL SA) este printre cei mai remarcați actori cu brevete (alături de FARMEC SA, TEHNOMAG SA, CONVERGO SRL din județul Cluj, ELECTRO SISTEM SRL din județul Maramureș).[34]

În baza analizei făcute în teren de noi și de ADR NV, sursele slăbiciunii județului la nivel de CDI țin de lipsa unei universități tehnice de dimensiuni apreciabile, o colaborare slabă dintre mediul de afaceri și cel de cercetare, puține entități de inovare și transfer tehnologic (EITT) acreditate și autorizate provizoriu, lanțul de inovare este fragmentat, neexistând suficiente structuri și mecanisme funcționale de legătură. Resursele umane din sistemul de CDI sunt insuficiente iar potențialul de a atrage resurse umane calificate în sistem rămâne redus în absența unui hub de inovație. O parte din marile firme (mai ales din dinamicul sector forestier și prelucrare a lemnului) operează în zona activităților cu valoare adăugată scăzută, slab-intensive în tehnologie sau cunoaștere. În ciuda programelor europene derulate pe diverse căi, capacitatea lor de adaptare la tranziția verde rămâne extrem de slabă.

Așa cum reiese din secțiunea următoare, această slăbiciune este potențată de riscul unei forțe de muncă industriale care are șanse să fie tot mai deprofesionalizată în lipsa unor reforme imediate în stare să dea județului un sistem de învățământ. În acest fel, se poate asigura industriei bistrițene o masă critică de muncitori bine pregătiți să facă față provocărilor teh-

[33] https://www.nord-vest.ro/wp-content/uploads/2021/10/RIS3NV-2021-2027-versiunea-septembrie-2021-1.pdf

[34] P. 27 la https://www.nord-vest.ro/wp-content/uploads/2021/10/RIS3NV-2021-2027-versiunea-septembrie-2021-1.pdf

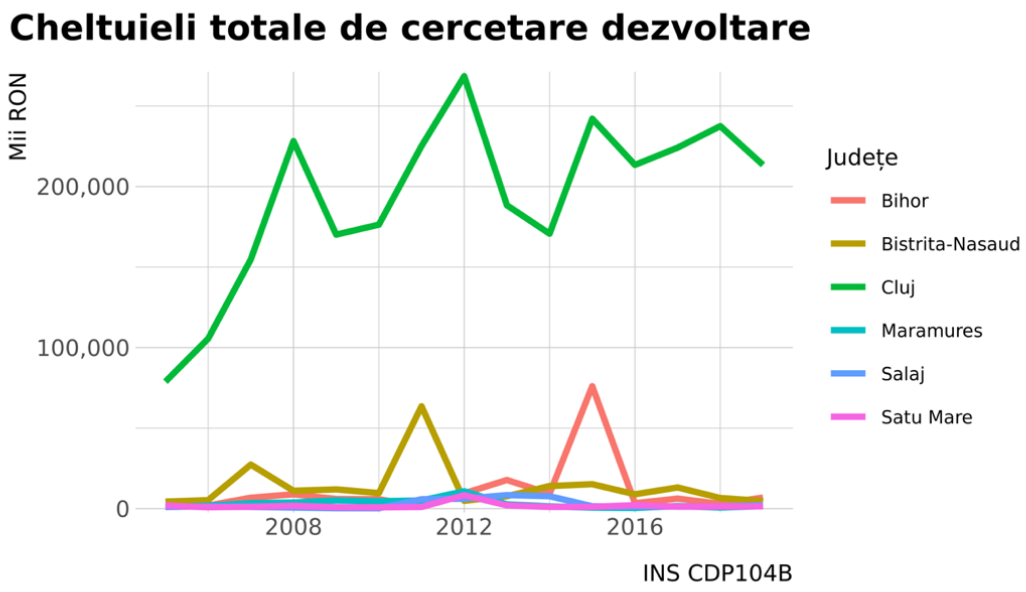

Figura 23: Cheltuieli de cercetare dezvoltare

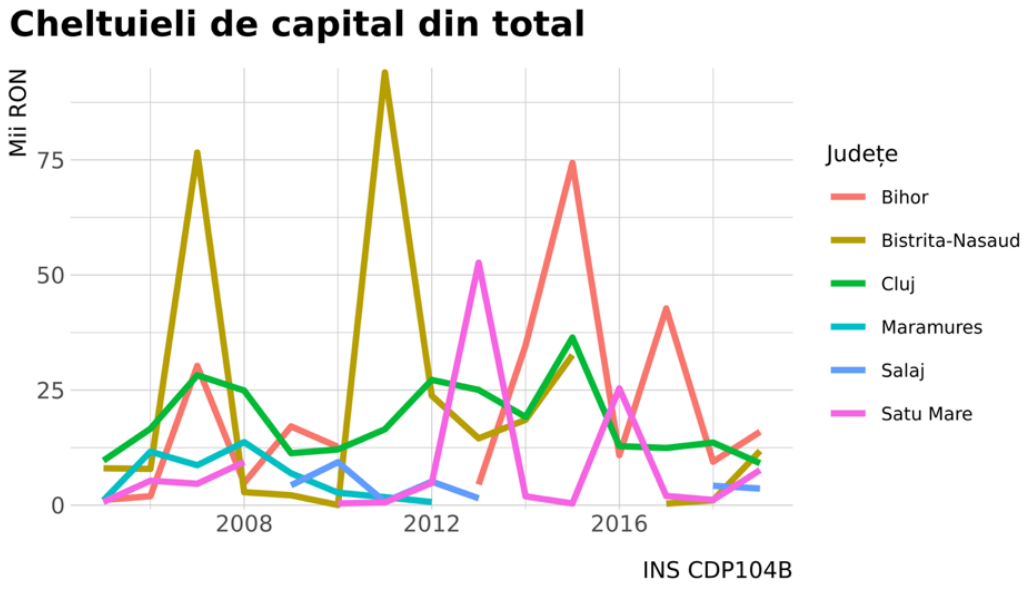

Figura 24: Cheltuieli de capital din total

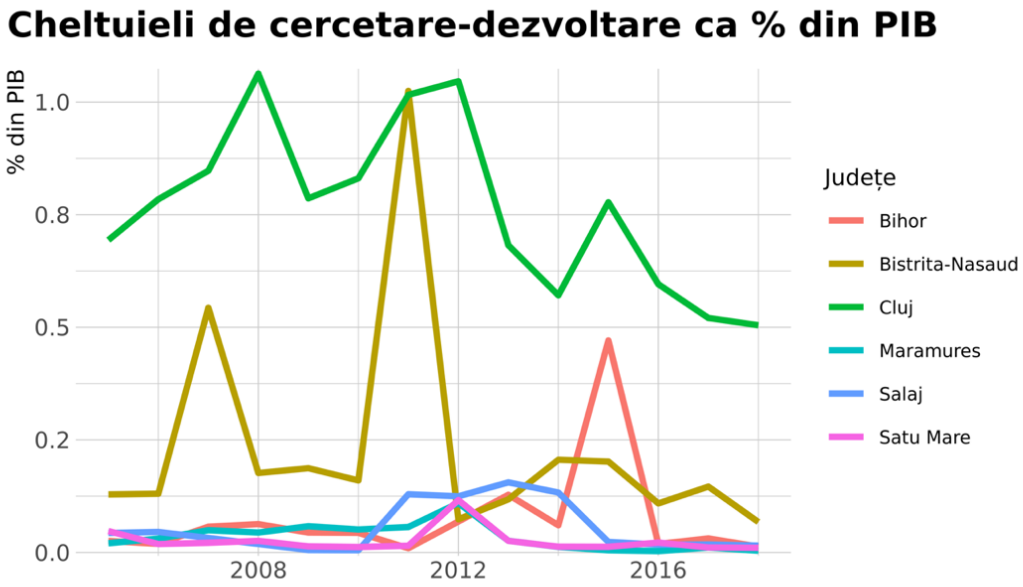

Figura 25: Cheltuieli de cercetare-dezvoltare ca procent din PIC

nice complexe ale tranziției verzi, digitalizării și presiunii de a merge spre exporturi mai complexe din punct de vedere valoric.

Urgența unei schimbări de curs se impune mai mult ca niciodată. Mai jos se vede ecartul imens între Regiunea NV și regiuni de benchmarking din Polonia sau Ungaria când vine vorba de cheltuielile pe CDI ajustate la numărul de locuitori. Pe datele furnizate de ADR NV, Regiunile Pomorskie (129,2 Euro per locuitor) și Dolnoslaskie (124,4 Euro per locuitor) din Polonia și regiunea Dél-Alföld (98,3 Euro per locuitor) din Ungaria, alocând sume semnificativ mai mari activităților de cercetare în comparație cu Regiunea Nord-Vest (21,1 Euro per locuitor)!

Această analiză este deosibit de relevantă pentru sectorul IMM, actualmente extrem de puțin implicat în activități CDI. Soluția este concentrarea politicilor industriale spre zona inovației în cluster, pe calea unor hub-uri industriale în zonele pe care există puncte forte (auto, construcții de mașini, economie circulară în cadrul industriei chimice, prelucrarea lemnului) Ideea de a dinamiza astfel IMM-urile este susținută explicit în Strategia de Specializare Inteligentă a ADR NV: „De un deosebit interes este promovarea rolului clusterelor ca integrator ai IMM-urilor românești în lanțuri de valoare globale, prin susținerea de investiții inteligente în scopul creșterii numărului de verigi la nivel național."[35]

2.2.4 Cum poate fi stimulată industria județului să urce pe scara complexității și valorii adăugate?

2.2.4.1 Inițiative pe rol

Răspunsul la această întrebare trebuie dat în principal de sectorul privat, o parte a acestuia mișcându-se în direcția dezvoltării de produse noi, cu proprietate intelectuală (IP) și valoare

[35] P 42 la http://www.economie.gov.ro/images/politici-industriale/SIPOCA7/Document%20de%20Politica%20-Industriala%20a%20Romaniei.pdf

adăugată relative ridicată. De pildă, pe lista de proiecte eligibile asumată de ADR NV[36] avem:

1. MIS Grup cu INNO-Location and SMARTEfficient business management, un proiect din Pilon III DS: Tehnologia informației și comunicațiilor.
2. Silvania International are un proiect pe producția materialelor de construcții inovative realizate cu materii prime sustenabile, avansate și compozite.
3. Carpath Weld Industries este pe lista cu o instalație de filtrare inovativa a aerului folosind saci, sub Pilon II DS 2: Tehnologii avansate de producție, Pilon III DS: Tehnologia informației și comunicațiilor.
4. Belco Avia, proiect de dezvoltare de autobuz și microbuz electric din material compozit plus drone utilitare în Livezile, Pilon II DS 1: Materiale noi (avansate și compozite)

La rândul lor, însă, autoritățile județene, locale și partenerii lor pot face câteva lucruri importante. În primul rând, dată fiind densitatea IMM-urilor în economia județului, potențialul lor legat de adoptarea sau inovarea de tehnologii avansate de producție și priortizarea lor în cadrul european, național și regional amintit, un proiect-fanion de susținere a acestora este esențial. Din fericire acest lucru s-a întâmplat deja cu proiectul iNOVAre@Bistrita2030 avansat de Primăria municipiului Bistrița, Camera de Comerț și Industrie Bistrița-Năsăud, Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, Asociația Cluj IT, și S Business Park Bistrița Sud SRL. Procesele de inovare și cooperare între firme și universități/entități de inovare din cadrul proiectului se vor alinia dezideratelor privind economia cu emisii scăzute de carbon, reziliența și adaptarea la schimbările climatice, economie circulară și digitalizare.

Proiectul este deja pe lista de proiecte eligibile a ADR NV, Pilon II DS 2: Tehnologii avansate de producție. Acest proiect ni se pare extrem de bine ajustat la nevoile micului și mediului antreprenor, având un mandate suficient de țintit (tehnologii avansate) și de larg (se adresează întregului sector IMM)

2.2.5 Ce propunem, concret?

Consiliul Județean nu are încă nici un proiect eligibil pe acest palier și prezentul capitol a identificat nevoia unui hub de electromobilitate și economie circulară (Bistrița Electromobility and Circular Economy Hub sau BECEH). De ce propunem concentrarea pe acest hub? De ce numai pe electromobilitate și economie circulară? De ce nu am propune ceva mai amplu care să largeasca limitele iNOVAAre@Bistrita2030, un Bistrița Advanced Technology Hub (BATH)? Nu este pare excesivă această îngustare a mandatului BECEH dată fiind paleta largă de specializări din afara sectorului auto/construcții de mașini/mase plastice și nedrept față de firmele din afara acestui sector?

Noi credem ca nu. Istoria politicilor industriale naționale[37] și subnaționale[38] în lume ne arată ca în afara centrelor universitare mari dotate cu activități financiare complexe legate de inovare (mai ales venture capital), efectele de aglomerare care pot crea clustere de specializare bazată pe inovare beneficiază extensiv de definirea strategica a unui număr redus de direcții de dezvoltare.[39] Analiza noastră și a ADR NV identifica sectorul industriei auto,

[36] https://www.nord-vest.ro/wp-content/uploads/2020/10/Portofoliu-Proiecte-RIS3-NV-2021-2027.pdf

[37] Rodrik, D. (2008). 4. Industrial Policy for the Twenty-first Century (pp. 99-152). Princeton University Press.

[38] Kinnunen, Tuomo, et al. "Drive for intelligence: transformative factors in smart city development." 2015 IEEE First International Smart Cities Conference (ISC2). IEEE, 2015. Howard, Thomas J., Elies A. Dekoninck, and Steve J. Culley. "The use of creative stimuli at early stages of industrial product innovation." Research in Engineering design 21.4 (2010): 263-274.

[39] Mazzucato, Mariana. "The green entrepreneurial state." The politics of green transformations. Routledge, 2015. 152-170. Mazzucato, Mariana. "A mission-oriented approach to building the entrepreneurial state." Innovate

de mașini și plasticului drept zone de specializare regională ale județului. În același timp, aceeași analiza arată ca deși există un anumit potențial le CDI, el rămâne cantonat la nivel de firma, nefiind expus la efectele de sinergie specific clusterelor, mai ales ale celor care activează în jurul unui centri-parteneriat/hub de inovație. Pentru a se crea aceste efecte este nevoie de mai mult decât birouri de co-working, diferite hub-uri de afaceri, acceleratoare precum Hub (Cluj), Cluj Cowork (Cluj), thatdevspace (Cluj), Chaos Cowork (Cluj), Zain Studio (Cluj), Coworking Oradea (Bihor). Este nevoie de o operațiune mai mare, pe modelul dezvoltat în Europa de Vest, SUA, Israel și țările asiatice unde se formează un parteneriat ancorat fizic într-un complex de clădiri în care IMM-urile roiesc în jurul unei universități tehnice[40] și a câtorva jucători mari în industria locala.[41]

Mai jos vom detalia măsurile propuse pentru BCEH ca bine comun al industriilor dominante ale județului (auto/construcții de mașini/plastic), Majoritatea pot fi aplicate, în afara BECEH, și firmelor din alte sectoare, prin programe specifice articulate în colaborări dintre autorități, CCIBN și reprezentanți și sectorului probat.

2.2.6 Obiective specifice și măsuri

Obiective specifice:
- Dezvoltarea și susținerea activității unei pepiniere de inițiative colaborative între CDI și întreprinderi de tipul unui consorțiu județean de inovare („hub de inovare") pe electromobilitate și economia circulară.
- Coordonarea hub-ului cu alte inițiative de CDI constituite de autoritățile regionale și locale.

Măsura: *Înființarea Bistrița Electromobility and Circular Economy Hub (BECEH)*

Odată înființat, BECEH va putea fi folosit ca platforma pentru următoarele măsuri:

Cercetare industrială aplicată care să lege UT de firmele din domeniu. În acest sens, POR 2021-2027 susține „crearea și dezvoltarea infrastructurilor de inovare și transfer tehnologic (ITT) în scopul comercializării rezultatelor cercetării-dezvoltării (teste, prototipare etc.), inclusiv dezvoltarea unor noi tipuri de infrastructuri care facilitează transferul tehnologic (de exemplu demo-lab, living lab, fab lab, makers-space etc.) și a serviciilor aferente" precum și „trecerea de la concept până la produs, dezvoltarea unui prototip minim viabil (MVP)."

Practic BECEH pășește în acest gol între finanțările generoase care se anunță pe electromobilitate la nivel european și expertiza bistrițeană din subsectoarele industriale relevante pentru electromobilitate. Cluster-ul poate umple acest gol promovând utilitatea cluster-ului periurban ca platformă de testare la cost competitiv pe piața europeană pentru soluții tehnice propuse de universități tehnice europene care au succes cu granturile europene din ERC și Horizon 2020 și pentru care platformele de testare din țările lor au costuri care pot excede bugetele de grant. Noul Horizon 2020 este în mod covârșitor axat pe tranziția climatică.

Business intelligence pe electromobilitate. Aceasta înseamnă că personalul clusterului face studii ad-hoc pe ultimele tehnologii relevante în electromobilitate și le trimite regulat la companiile din cluster. În acest sens, POR 2021-2027 susține „Dezvoltare de infrastructuri (fizice și digitale) care facilitează interacțiunea între CDI și mediul de afaceri în scopul transferului tehnologic" și „Dezvoltarea unor noi tipuri de servicii de transfer tehnologic corelate cu nevoile mediului de afaceri, inclusiv consultanță specializată în afaceri."

Educație profesională continuă prin Bistrița Electromobility Academy (BEA). Pe modelul AIC Bilbao, concepe programe scurte dar avansate de predare de cursuri scurte pentru

UK (2014). Dosi, Giovanni, et al. The Entrepreneurial State at Work: an Agent Based Exploration. IsIGrowth Working Paper 41, 2018. Wade, Robert. "After the Crisis: industrial policy and the developmental state in low-income countries." Global Policy 1.2 (2010): 150-161.

[40] Youtie, Jan, and Philip Shapira. "Building an innovation hub: A case study of the transformation of university roles în regional technological and economic development." Research policy 37.8 (2008): 1188-1204.

[41] Åkerman, Magnus, et al. "Modularized assembly system: A digital innovation hub for the Swedish Smart Industry." Manufacturing Letters 15 (2018): 143-146.

direcțiile de proiectare de la firmele din cluster de către specialiști în branșă, activând astfel o nouă generație de profesioniști pe ultimele standarde de specialitate. Astfel, are loc difuzia expertizei de nișă prin prezentări/ateliere/webinare organizate la platforma urbană inclusiv de specialiști internaționali în electromobilitate. Aceștia vor primi un onorariu atrăgător în acest sens din bugetul de cluster. Aici, cursanții pot proveni din mediul școlilor profesionale de mecanică auto, subinginerilor și inginerilor.

Asistența de finanțare. Formarea de rețele de colaborare (pe calea aplicațiilor de granturi, finanțări de doctorate aplicate e tc.) între direcțiile de cercetare ale companiilor românești din industria auto românească și membrii cluster-ului bistrițean. Munca de teren ne-a convins că firmele bistrițene nu știu cum să acceseze împrumuturi cu dobânda cea mai mică asigurată de Banca Europeană de Investiții sau de InvestEU.

Spațiu de co-working pentru start-upuri și spin-off-uri din zona electromobilitate care lucrează pe proiecte mici. Acest spațiu, asigurat gratuit pentru aceste entități, poate fi ocazia lor de a se lansa și a beneficia de interacțiunile cu celelalte funcții ale ecosistemului profesional din cluster, inclusiv prin maturizarea lor (scale up). În acest sens, POR 2021-2027 asigură „sprijin financiar pentru trecerea de la stadiul de start-up cu potențial mare de creștere la scale-up" și „Investiții pentru implementarea unui rezultat al cercetării – inovării în parteneriat între IMM-uri și ITT."

Asigurarea joncțiunii dintre industria IT clujeană (extrem de relevantă pentru electromobilitate mai ales pe calea specializării sale în robotica digitală) și industria auto bistrițeană în sensul inovării de produse și procese relevante decarbonizarii. Core Systems Software și Datacor pot fi partenerii bistrițeni al acestor rețele de inovare în IT.

Intermediar între firmele specializate pe electromobilitate și mediul învățământului tehnic universitar. Firmele membre din cluster precum și IMM-urile care i se pot alătura nu știu de multe ori ce capacitate de cercetare concretă există în universitățile tehnice românești sau străine. Cluster-ul poate umple acest gol, promovând nevoile de cercetare-dezvoltare a acestor firme în universități și oferind în acest sens granturi de cercetare, organizând târguri de muncă pentru absolvenți sau finanțând lucrări de doctorat atașate direct de proiecte de cercetare din cluster (RAAL are experiență în acest sens). Ulterior, odată ce cluster-ul își formează propria rețea de doctoranzi și post-doctoranzi finanțați de el, se pot forma parteneriate cu universitățile tehnice din România și din alte părți din Europa pentru aplicații la granturi europene de cercetare pe tranziția verde. Dat fiind că procesul de solicitare a fondurilor de cercetare europene este anevoios și energofag, cluster-ul va avea personal dedicat pentru a monitoriza în mod constant momentele în care pot fi solicitate fonduri noi. În acest sens POR 2021-2028 susține explicit „activități de cercetare și inovare în centre publice de cercetare, de învățământ superior și de competență, inclusiv colaborarea în rețea."

Diplomație comercială de la distanță. Multe IMM-uri relevante sau cu potențial pentru participarea în industria electromobilității nu au competențele de a obține comenzi internaționale. Cluster-ul le pune în legătură, le poate ajuta să acceseze aceste piețe monitorizând postarea de comenzi de către firme străine, licitațiile publice etc.

Sprijinirea întreprinderilor noi, inovatoare
Creșterea capacității de a utiliza instrumentele financiare și fondurile publice disponibile, cu accent pe cele din cadrul programului Horizon Europe

Autorizarea BCEH ca CIT pe electromobilitate și economie circulară vizând facilitarea folosirii tehnologiilor digitale în scopul creșterii productivității (linii de producție, automatizări, robotică) automatizare, robotică, inteligență artificială, industria 4.0, printare 3D, metode avansate de producție pe aceste zone

2.2.6.1 Premiza BECEH

Zona metropolitană Bistrița are printre cele mai coerente concentrații de companii din industria auto, care fie au devenit deja parte a demersului european de decarbonare a industriei, fie au un potențial serios în acest sens. Rombat, lider regional în branșă, a investit deja 12 milioane de euro în producerea de baterii pentru mașini electrice.[42] La rândul său, RAAL companie cu capital local, în mare parte în proprietatea angajaților și lider în exporturile industriale românești făcute de firma națională, funcționează deja ca platformă de testare pentru sisteme de răcire pentru mașini electrice având deja un sistem de răcire propriu în acest scop.[43]

RAAL lucrează deja cu Northvolt Suedia, cel mai mare membru al European Battery Alliance și proiectul de prestigiu al UE pe această dimensiune. La fel, I.C.P.E. Bistrița este eligibilă pentru o cooperare de acest gen. Firma a fost înființată în anul 1983 ca filială a Institutului de Cercetare și Proiectare pentru Electrotehnică – București. După privatizarea să în 2006 și-a consolidat poziția de inovator pe nișa produselor legate de distribuția apei având 50 de specialiști cu studii tehnice, derulând atât activități de cercetare-dezvoltare cât și activități de producție de echipamente și de implementare de tehnologii în domeniul protecției mediului. Firma are relații relativ strânse cu mediul academic, co-organizând conferințe, editând reviste cu UBB, derulând zeci de contracte de cercetare și afișând 46 de brevete. Laboratorul său de analiză a apelor este acreditat de RENAR și este certificat conform SR EN ISO 9001:2008, SR EN ISO 14001:2005 și SR OHSAS 18001:2008; fiind atestată la ANRE pentru proiectarea și executarea de instalații electrice, firma poate dezvolta sinergii în BEC.[44] în fine, Datacor, și Core Systems Software sunt companii bistrițene de tehnologia informației și comunicării (ITC) de dimensiuni medii, cu specializare pe software și respectiv activități de inovare pe sectorul de electrice, cu potențial de mobilizare în zona electromobilității. Astfel de companii bistrițene au deja departamente mari de cercetare (150 de ingineri la RAAL, inclusiv câteva doctorate atașate unor proiecte de cercetare interne) și platforme de testare a produselor inovate acolo.

Această coerența relativă (sunt toate firme din aceeași branșă) și această aplecare spre producerea de tehnologie inovată acasă mai lasă însă mult loc de dezvoltare. Acest lucru este valabil nu doar pentru aceste firme ci și pentru Bistrița ca cluster/cluster de inovație auto se află într-un moment istoric de imensă oportunitate în care:

- A demarat tranziția de la motorul tehnic la cel electric în industria auto, navală și aeronautică
- UE oferă sute de miliarde de euro sub formă de fonduri nerambursabile pentru a asigura mărirea inovării și decarbonarea industriei europene nu doar pe calea PNRR-urilor dar și a schimbărilor făcute în POR, POS și alte fonduri tradiționale (a se vedea mai sus cadrul european și regional); începând cu 2019 banca Europeană de Investiții, cu un portofoliu de împrumuturi de 600 de miliarde anual, a fost declarată bancă verde a UE, scopul său central devenind finanțarea activităților industriale de decarbonizare. La fel, Comisia a arătat ca PNRR trebuie folosit pentru electromobilitate. Conform șefei Comisiei,

  „în ansamblu, bugetul UE va sprijini tranziția către o economie mai ecologică și

[42] https://www.zf.ro/companii/rombat-a-investit-12-mil-euro-într-o-fabrica-de-baterii-li-ion-pentru-automobile-electrice-la-bucuresti-noua-fabrica-de-la-bucuresti-va-deveni-functionala-in-luna-februarie-2020-18474013

[43] https://www.eximbank.ro/automobile-hibride-si-electrice-testate-la-Bistrița-si-pregatite-pentru-livrare-in-europa-asia-si-sua/

[44] https://www.icpe-bn.ro/ro

mai durabilă în Europa, cu aproximativ 500 de miliarde de euro în următorii ani. Vom sprijini industria autovehiculelor – importantă pentru România – în tranziția către mobilitatea cu emisii zero. Vom ajuta producătorii europeni de autoturisme să fie lideri pe piața mondială a vehiculelor nepoluante."[45]

- Noile fonduri europene vin la pachet cu presiunea de a decarboniza, presiune care prinde România nepregătită; observațiile făcute recent pe PNRR și pe noul POS de către Comisie arată clar nemulțumirea acesteia față de slaba legătură dintre cercetarea universitară și industrie în proiectele puse pe masă de agențiile regionale de dezvoltare din România.
- La Bistrița se va inaugura curând campusul extensiei bistrițene a Universității Tehnice din Cluj.

Credibilitatea demersului nostru este deja demonstrată de crearea unui nou sistem de producție de către RAAL în care roboți calibrați în fabrică preiau pe scară mare activități în mod tradițional efectuate de om, ducând la creșterea flexibilității în procesele de producție și mărind productivitatea. Pasul următor este ca în colaborare cu industria IT și secția de robotică a Universității Tehnice această fabrică a viitorului (alien dreadbnoght) recent construită în Prundu Bârgăului să beneficieze de introducerea unor soluții de automatizare folosind inteligența artificială în așa fel încât roboții existenți în fabrica să acționeze reflexiv în procesul de producție a sistemelor de răcire folosind algoritmi de ultimă generație. Miza mai largă, europeană, este nu doar de a produce sisteme de răcire mai eficiente, ci de a genera proprietate intelectuală pe digitalizarea producției robotizate, o nișă cu valoare adăugată extrem de mare la nivel global (vorbim de o piață care avea o valoare de 143,5 miliarde de EUR în 2018 conform ADR NV).

Rombat are capacitatea de a inova împreună printere 3D care să producă componentele simple ale bateriilor pentru propulsia electrică, reducând astfel costurile de producție, minimizând poluarea și maximizând productivitatea. Esențial aici este ecartul tehnologic dintre aceste printere și oameni, ecart care poate fi umplut cu sisteme de inteligență artificială care să producă printere care operează pe bază de cogniție și care interacționează para-social cu operatorii umani folosind fotonica și/sau tehnologia digitală. Din acest punct de vedere ne încadrăm la nișa roboticii sociale, dar în contextul producției industriale.

Teraplast de asemenea promovează în cercetare și achiziționarea de noi tehnologii pentru a sublinia importanța reciclării PVC-ului rigid, atât post-industrial, cât și post-consum.

Așadar, Bistrița are deja industria relevantă acestei tranziții, are o locație excelentă, specialiștii aferenți și un campus ingineresc în expansiune. Ceea ce Bistrița nu are este o platformă-actor care să mobilizeze coerent și eficient acest potențial demonstrat și să-l mărească semnificativ.

În țările cu capacitate mai mare de inovație tehnologică din Europa, aceasta platformă-actor este reprezentantă hub-urile de inovație industrială specializată, fiecare cluster fiind specializat pe un anumit sector industrial (în acest caz electromobilitate). Ideea unei platforme-actor cu specializare definită este promisă la finanțare de POR 2021-2027:

„Dezvoltarea și susținerea activității unor structuri colaborative de management a inovării, pepinieră de inițiative colaborative între CDI și întreprinderi de tipul Rețele/Observatoare, consorții Regionale de inovare/Huburi de inovare/DIH/-Centre de resurse/clustere."

[45] https://www.caleaeuropeană.ro/exclusiv-interviu-ursula-von-der-leyen-pnrr-ul-romaniei-trebuie-sa-aloce-cel-putin-37-din-finanțare-combaterii-schimbărilor-climatice-sper-ca-vom-fi-in-măsura-sa-aprobam-planul-cat-mai-curand/?fbclid=IwAR2FCMJyC-YZ_vwPKm7fBXMCimVo-R9CA2DwINiHnrJ3yBO80eAm02Gb204

BECEH poate fi un pol de competență, referință și competitivitate în tehnologii de producție avansate în industria emergentă a electromobilității, industrie declarată prioritară de către Pactul Verde European, NGEU și alte inițiative la nivel de UE (Comunicarea CE nr. 800/2008; European Green Cars Initiative, etc):

- Precedent în NV: ADMATECH (specializare pe Materiale Avansate, Micro și Nanotehnologii)
- Model de bune practici: Automotive Intelligence Center (Bilbao, Spania)

2.2.6.2 Modelul: AIC-Automotive Intelligence Center (Bilbao)

AIC este un cluster de inovare în industria auto înființat în 2006 la inițiativa consiliului județean/provincial Bizkaia (Spania) împreună cu primăriile din Amorebieta-Etxano și Ermua, clusterul regiunii basce ACICAE și câteva firme de producție specializate în componente auto din zona respectivă (ZF Lemförder TVA, Pierburg, CIE Automotive, Amaya Telleria and Microdeco). Sub coordonarea consiliului județean, acești parteneri au înființat o platformă juridică care gestionează clusterul.

Ideea de bază a fost să se atragă firme și centre de cercetare interesate în tehnologii de nișă, inovație tehnologică de la planșeu la dezvoltare comercială care să vizeze produse și servicii tot mai complexe. Pentru a reuși, AIC s-a concentrat pe integrarea capacităților de inovare locale, regionale și internaționale, implementarea de proiecte independente dar complementare, și asigurarea de servicii colective pentru firmele din cluster pe calea integrării capacităților lor de proiectare și de pregătire a personalului. Pe lângă aceste activități, AIC funcționează și ca accelerator de afaceri pentru IMM-urile din automotive din toată Spania care aveau potențial de a intra pe nișe cu valoare adăugată mare, ideea fiind aceea de face din Bilbao un punct de atracție pentru ele.

AIC are două clădiri. Clădirea centrală este una compusă preponderent din birouri, spații de socializare dedicate părții de cercetare și dezvoltare de noi afaceri și are 26.700 metri pătrați. Celelalte două clădiri (de 10.000 și respectiv 800 mp) au săli de curs pentru activitățile de pregătire și conversie profesională și marele Automotive Intelligence Center cu dotări de ultimă oră care permite firmelor să își dezvolte activitățile de cercetare individuale sau reunite cu ceilalți membri ai clusterului de cercetare.

AIC este împărțit pe mai multe departamente:

1. AIC SCOPE are personal care gestionează și compilează diverse surse de date, teme definite (platforme, proiecții de piață și producție, publicații de specialitate, reglementări în diferite piețe). Scopul este elaborarea de rapoarte de utilitate (ad hoc, de monitorizare, de poziționare) pentru parteneri interesați de captat inovație tehnologică și piețe noi. Pe lângă utilitatea directă pentru parteneri, aceste studii duc AIC la conferințele și atelierele industriei auto globale, ocazie de a ridica profilul global al AIC și de a promova firmele partenere.
2. AIC ACADEMY. Acesta este centrul de pregătire înființat să asigure aptitudinile și competențele de ultimă oră cerute de industrie. AIC Academy predă peste 50 de cursuri pe an, organizează ateliere, conferințe și mai ales stagii de practică în firmele interesate. AIC Academy are un campus care ajută la formarea unui mediu bazat pe interacțiune fără ierarhii rigide și unde se poate preda cu metodologii digitalizate și participative, adesea nefiind necesară prezența fizică. Cursurile sunt foarte aplicate, de genul „Metodologia rezolvării problemelor în industria auto", „Gestiunea proiectelor în automotive," „Standarde de calitate tehnică," „Analiza sistemelor de măsurare" etc.[46]

[46]https://www.aicenter.eu/training/home

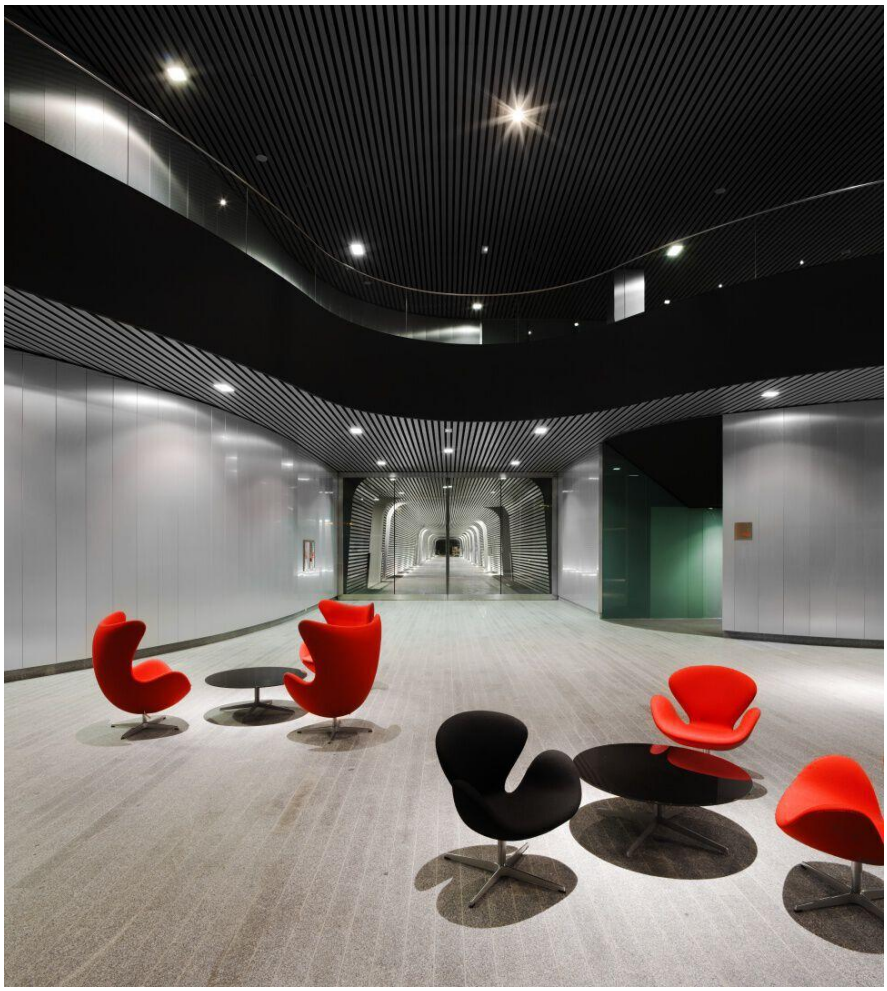

Figura 26: Sală AIC

Figura 27: Cadru AIC

3. AIC INNOVATION. Acesta este un accelerator de inovație tehnologică și este considerat „inima" AIC. El operează pentru membrii AIC sau, la comandă, pentru nemembri pe bază de contract. Activitățile tipice sunt împărțite în:
   - (a) cercetare-dezvoltare (de la identificarea unei cerințe la căutarea de parteneri care pot contribui cu competențe specifice, design, testare etc.);
   - (b) inovare ecologică;
   - (c) analiză de piață și afaceri (identificarea și studiul concurenței, studii de piață);
   - (d) evaluarea producției de masă (identificarea furnizorilor potențiali, necesitățile financiare și de echipamente);
   - (e) structurarea proceselor de producție (administrarea fabricii, recrutare de personal, proceduri administrative);
   - (f) servicii de marketing auto.
4. THE ELECTRIFICATION COMPETENCE CENTER. Aici sunt concentrate activitățile pe nișa sistemelor relevante prioritații europene a electromobilității. Accentul cade pe șasiu, caroserie, platforma de mobilitate (motor, control motor), baterie, sisteme de răcire, dar mai ales pe elemente care țin de Industria 4.0: Big Data, Smart Cells, training pe sisteme ultradigitalizate, automatizări de producție, track and trace, real time monitoring etc. În acest sens, personalul specializat elaborează rapoarte ad-hoc la comanda clientului, dar face și modelare virtuală și testare fizică.[47] ASF ADVANCED MANUFACTURING. Acesta este un centru al AIC unde se furnizează servicii pe Industrie 4.0. Concret, firmele sunt asistate să dezvolte planuri strategice pentru tranziția la Industrie 4.0 prin dosare de agilitate industrială, gestiunea digitalizată a lanțurilor de aprovizionare, cercetarea pe adâncime a proceselor de optimizare, pregătirea personalului specializat pe integrarea tehnologiilor Industrie 4.0 și interfața cu sectorul IT. Specializarea este pe extragerea de date (data mining), monitorizarea echipamentelor de producție, gestiune și CTC digitalizate, interacțiunea om-mașină, robotică și noi metode de pregătire profesională relevantă acestor sarcini.[48]
5. DEZVOLTARE VIRTUALĂ. The Virtual Development Center este o secție de proiectare, dezvoltare și validare a sistemelor din automobilul viitorului. Aici se navighează în spațiul virtual de la modelări simple de componente în mișcare, controlul vibrațiilor și teste pe răspunsul la condiții realiste de drum, la simulări de tip *driver-in-the-loop*. Centrul are simulatoare de ultimă oră (*six degrees-of-freedom motion system*), platforme de testare, softuri modulare care controlează platformele de testare pentru a maxima aproximare a realității.
6. COWORKING. AIC are o zonă de co-working pentru start-up-uri, spin-off-uri și proiecte mici care vor să se dezvolte într-o notă extrem de interactivă. Ea beneficiază de o arhitectură deosebită și echipamente de ultimă oră pentru a atrage acești actori din toate părțile Spaniei și din afară. Acești actori au și șansa de a trage beneficii din interacțiunea cu firmele mari din AIC și ecosistemul generat de acesta (ateliere, conferințe, stagii, teste deschise).

2.2.6.3 Organizarea BECEH

Pe larg, clusterele sunt organizate de autoritățile locale (în est prin intermediul banilor europeni), companiile de specialitate (atât mari cât și IMM-uri) și universități care au motivații

[47] https://www.aicenter.eu/documents/aic_asf_2019.pdf
[48] https://www.aicenter.eu/documents/aic_asf_2019.pdf

diverse în acest sens (a se vedea ultima secțiune). Inițiativa înființării lor aparține atât guvernelor naționale, cât și consiliilor regionale sau județene. Un ipotetic Bistrița Electromobility Hub ar trebui să aibă o platformă urbană (birouri, spațiu de ateliere, eventual integrată cu campusul UT) într-o locație de prestigiu care să fie atractivă pentru specialiștii din centrele universitare și una periurbană, unde să fie spații de testare pentru diverse proiecte tehnice. Hub-ul va avea un secretariat alcătuit din specialiști cu realizări măsurabile pe (a) atras fonduri europene, (b) colaborare universități-industrie și (c) relații comerciale internaționale, în special monitorizări de licitații externe, târguri industriale, anunțuri de posibilități de parteneriat industrial.

Marele avantaj al hub-urilor de inovație este că acestea aduc în același spațiu de socializare (cantina, food court-ul, cafeneaua, parcul cluster-ului) proiectanții, doctoranzii și oamenii de strategie ai formelor din cluster care altfel nu ar interacționa regulat unul cu altul. Toată literatura pe clustere arată ca aceste interacțiuni sociale generează efecte pozitive pentru inovație tehnică interdisciplinară. Mai mult, cluster-urile acționează ca aplicanți (la costuri socializate pe cluster) pentru fonduri europene și drept consultanți pe împrumuturi la BEI (unde dobândă medie este de câteva ori mai mică decât la băncile din țară).

Înainte de a intra în detalii este important să accentuam următorul lucru: hub-urile de succes sunt cele care se bazează pe un interes explicit și intens din partea sectorului privat și a centrului universitar specializat. Dacă RAAL și UT îl au, există semne de intrebare dacă același lucru se poate spune despre ROMBAT. IMM-urile vor veni, dar până atunci e nevoie de cel puțin două firme mari din județ. În acest sens sugerăm:

> **Măsura:** *Consiliul Județean să se asigure că cel puțin două firme mari de pe platforma industrială bistrițeană ancorează BECEH în economia industrială a orașului.*

BECEH ar putea duce la inovarea de:

1. **Baterii de propulsie auto și sisteme** inovatoare și competitive la prețul producerii acestora (specializarea Rombat); secția de robotică de la Universitatea Tehnică Bistrița va contribui la îmbunătățirea sistemelor de producere a acestora prin automatizare.
2. **Sisteme de răcire** pentru aceste baterii (RAAL) cerute de marii producători din European Battery Alliance; aceste sisteme sunt în faza avansată de cercetare și au fost concepute împreună cu parteneri din Suedia, fiind prezentate deja la marile târguri auto internaționale (e.g. Frankfurt Auto Show); secția de robotică de la Universitatea Tehnică Bistrița va contribui la îmbunătățirea sistemelor de producere a acestora prin automatizare.
3. **Digitalizarea proceselor de producție** de baterii și a sistemelor de răcire (Datacor, Core Systems Software și start-up-uri din industria IT)
4. **Tranziția spre ambalaje sustenabile post-plastic** la Teraplast și alții.

2.2.6.4 Sinergii cu planificarea regională

A. Prioritatea 1 a Strategiei pe inovare a ADR NV „O regiune competitivă prin inovare, digitalizare și întreprinderi dinamice" în POR 2021-2027. Buget total al ADR NV pe această prioritate: – 284,251 milioane euro.

Obiectivul priorității: crearea de parcuri științifice și tehnologice – prin construcție, modernizare, extindere și dotare cu echipamente și software necesare –, care facilitează crearea de legături între mediul de afaceri și mediul academic, respectiv cooperarea între reprezentanții mediului de afaceri. Dezvoltarea unei palete de servicii care combină oferta

de infrastructură (spațiu, echipamente) de cercetare cu servicii de sprijinire a mediului de afaceri în scopul facilitării inovării, dezvoltarea resurselor umane în scopul furnizării serviciilor specifice, și generarea (nu doar achiziționarea) de servicii specifice, inclusiv consultanță specializată în afaceri.

B. Prioritatea 2 a acestei strategii prin alinierea la standardele Industriei 4.0 și standardele economiei sustenabile, mobilizarea capitalului privat și dezvoltarea resurselor umane; sprijinirea lansării pe piață a unor produse (bunuri și servicii) noi, respectiv a comercializării acestora, servicii suport pentru mediul de afaceri: sprijinirea internaționalizării, matchmaking, încurajarea activităților de CDI în cadrul firmelor, promovarea achiziției de tehnologii noi, inclusiv pentru eficientizare energetică, utilizarea sustenabilă a resurselor, măsuri de eco-inovare și alinierea la principiile economiei circulare, mobilizarea capitalului privat pentru sprijinirea CDI; digitalizarea mediului de afaceri în domenii de specializare inteligentă; dezvoltarea resurselor umane în domenii de specializare inteligentă; sprijinirea întreprinderilor noi, inovatoare; creșterea cooperării între firmele din diferite sectoare, în special al firmelor din domenii de specializare inteligentă cu cele care pot avea un rol transversal, ca de exemplu sectorul TIC sau industrii culturale și creative, creșterea capacității de a utiliza instrumentele financiare și fondurile publice disponibile, cu accent pe cele din cadrul programului Horizon Europe, sprijinirea accesului la piețe europene și internaționale; utilizarea mai eficientă a instrumentelor financiare disponibile la nivel național și european de către mediul de afaceri, impulsionarea investițiilor private autohtone în start-up-uri și spin-off-uri atragerea investițiilor străine directe în domenii de specializare inteligentă, promovarea utilizării tehnologiilor digitale de către întreprinderi în scopul creșterii vizibilității (pagini web, comercializare on-line), facilitarea utilizării tehnologiilor digitale în scopul creșterii productivității (linii de producție, automatizări, robotică) automatizare, robotică, inteligență artificială, industria 4.0, printare 3D, metode avansate de producție.

C. Prioritatea 6 „O regiune educată". Partea de pregătire profesională care va fi integrată BECEH este integrabilă sub această prioritate. Buget regional de 138,284 milioane euro.

Elaborarea POR Nord-Vest 2021-2027 a urmărit **corelarea cu documentele de planificare existente** la nivel regional (Planul de Dezvoltare Regională Nord-Vest 2021-2027, Strategia de Specializare Inteligentă Nord-Vest RIS3, Strategia Regională de Mobilitate Urbană și Orașe Inteligente 2021-2027). De asemenea, s-au urmat liniile strategice ale politicii de coeziune europene, acțiunile propuse prin POR Nord-Vest 2021-2027. Aici BECEH se încadrează la o parte din cele cinci obiective de politică (OP) ale Comisiei Europene:

- OP 1: **O Europă mai inteligentă și mai competitivă**, prin promovarea unei transformări economice inovatoare și inteligente și a conectivității regionale TIC.
- OP2: **O Europă mai ecologică**, care realizează tranziția către o economie fără emisii de carbon și mai reziliente, prin promovarea unei tranziții energetice curate și corecte, investiții verzi și albastre, economia circulară, atenuarea și adaptarea la schimbările climatice, prevenirea și gestionarea riscurilor și mobilitatea urbană durabilă.

Mai mult decât atât, electromobilitatea este un domeniu de nișă extrem de prioritar la nivel de UE și care va juca un rol sistemic în tranziția verde, obiectiv strategic al UE și al marilor concerne auto mondiale. Astfel, BECEH se integrează la Nișele Materiale Avansate, Micro și Nanotehnologii, prioritatea II.2 tehnologii de producție avansate și Transformare digitală, prioritatea III.1 Tehnologia informației și comunicațiilor. În ultimele studii elaborate de DG Cercetare și Inovare a UE se insistă pe tehnologii robotică, esențiale pentru a îmbunătăți productivitatea în industria prelucrătoare.

Cât privește mixul de politici, BECEH se încadrează la prioritatea 1:

- **„Trepiedul" cercetare-dezvoltare-inovare adaptat nevoilor pieței prin** *dezvoltarea infrastructurii de cercetare și a resurselor umane implicate în activitatea de cercetare, cu accent pe* promovarea cooperării între entități de cercetare-dezvoltare-inovare în scopul utilizării în comun a infrastructurilor de cercetare, asigurarea accesului cercetătorilor la cele mai noi informații privind dezvoltările tehnologice, orientarea către noi domenii de cercetare și promovarea cercetării multidisciplinare, sprijinirea adaptării și utilizării în activitatea de cercetare a tehnologiilor emergente, în special a tehnologiilor generice esențiale, dar și a tehnologiilor digitale, și dezvoltarea resurselor umane implicate în activitatea de cercetare dezvoltare pe calea Academiei BEC.

2.2.6.5 Sinergii cu clustere de specializare inteligentă existente în regiunea Nord-Vest:

- Inițiativa *Green ICT Development* (*GIVE*) este un parteneriat în domeniul tehnologiilor inteligente verzi între 3 industrii: automotive, energii regenerabile și ICT. Alături de clusterul Cluj IT din Regiunea Nord-Vest în cadrul parteneriatului regăsim 7 alte organizații din 7 țări europene.

2.2.6.6 Sinergii cu proiecte trecute

Dosarul BECEH ar putea fi susținut de faptul că palierele sale care țin de expunerea afacerilor bistrițene la imperativele tranziției verzi au fost anticipate de programe europene deja derulate în județ. Finanțat în cadrul programului transnațional Interreg Dunărea al Uniunii Europene, MOVECO a fost un proiect care urmărea să crească gradul de conștientizare a economiei circulare reglementate de UEîntre companii, instituții de cercetare, autorități publice, instituții de dezvoltare economică și cetățeni. Alături de alți 15 parteneri din zona Dunării, CCIBN a beneficiat de cursuri pe cunoașterea economiei circulare.[49] Poate cel mai concret rezultat a fost o platforma de prezentare a firmelor și asociațiilor cu potențial pe această temă din județul nostru pe calea unei aplicații prietenoase.[50] Fișele tehnice generate sprijină IMM-urile în acumularea de cunoștințe suplimentare despre economia circulară. Practic, folosind aceste fișe[51] este imposibil să nu ai claritate asupra statutului de firmă de economie circulară sau clasică. Aceste cunoștințe asimilate local pot fi mobilizate pentru BEC. Un alt program pe această temă a țintit antreprenoriatul bistrițean și mai ales personalul didactic legat de antreprenoriat cu cursuri și un instrument digital de predare pe tema economiei circulare în vederea semnalării ocaziilor de a deveni antreprenor în economia verde.[52]

Camera de Comerț și Industrie Bistrița-Năsăud a implementat în 2018-2019, proiectul „Bistrița, pe harta profesională a Europei", proiect cofinanțat prin Fondul Social European, ținta proiectului fiind creșterea numărului de angajați care beneficiază de noi instrumente, metode, practici etc., de management al resurselor umane și de condiții de lucru îmbunătățite în vederea adaptării activității la dinamica sectoarelor economice cu potențial competitiv identificate conform SNC/ domeniilor de specializare inteligentă conform SNCDI, cod SMIS POCU/227/3.8/117313. Obiectivul general al proiectului țintea creșterea adaptării la schimbare a lucrătorilor, întreprinderilor și antreprenorilor în județele Maramureș, Bistrița-Năsăud, Sălaj și Satu Mare/Regiunea Nord Vest, prin dezvoltarea strategică a resurselor umane pe trei niveluri manageriale (top, mijloc, jos), din sectoarele economice cu potențial com-

[49] http://cciabn.ro/moveco/
[50] https://danube-goes-circular.eu/?q=companies
[51] http://cciabn.ro/moveco/wp-content/uploads/2019/08/FISA-3-Termeni-si-definitii.pdf
[52] www.engage-ce.eu/

petitiv identificate conform SNC și prin sprijinirea a 47 de IMM-uri. Pe scurt, un proiect de îmbunătățire a pregătirii clasei de manageri, un aspect esențial al productivității.

S-a lucrat la partea de managementul inovării, management de produs, lean management, managementul riscului, și un Mini MBA în domeniul dezvoltării strategice. De asemenea, conform CCI, s-a lucrat la compartimentele de resurse umane cu pachete de cursuri pentru perfecționarea managerilor și a inspectorilor de resurse umane care vor deprinde abilități și competențe privind planificarea strategică ținând cont de politica de dezvoltare a companiei pe termen mediu și lung. Proiectul nu s-a redus însă la clasa manageriala, ci s-a extins la antreprenori. Astfel, au fost organizate sesiuni de formare antreprenorială pe principii moderne, luând în considerare noi modele de afaceri și 15 firme mici vor fi sprijinite în demersul lor de planificare strategică a activității.

2.2.6.7 Linii europene de finanțare pentru tranziția verde (altele decât POR) eligibile pentru industria bistrițeană

2.2.6.7.1 InvestEU. Acesta este un fond administrat de Banca Europeană de Investiții care furnizează o garanție UE pentru mobilizarea finanțării publice și private prin împrumuturi, garanții, capital propriu sau alte instrumente bazate pe piață, destinate investițiilor strategice menite să sprijine cercetarea și inovarea printr-o componentă de investiții dedicată. Cu o contribuție de la bugetul UE în valoare de 15,2 miliarde EUR, InvestEU va mobiliza investiții suplimentare de peste 650 de miliarde EUR în UE.

2.2.6.7.2 Orizont Europa. Pilonul „Provocări globale" sprijină direct proiectele de cercetare legate de provocări societale, stabilind misiuni la nivelul UE, cu obiective ambițioase, pe teme care ne îngrijorează zilnic, cum ar fi mobilitatea ecologică. În contextul acestui pilon, precum și la nivelul întregului program, asumarea unei poziții de frunte în sectorul industrial pentru lanțurile europene de valoare este esențială.

Pilonul „Inovare deschisă" ține să transforme Europa în lider în domeniul inovării tehnologice. Accentul este pe tehnologiile revoluționare și cu potențial ridicat, cât și pentru companiile inovatoare care au capacitatea de a se extinde.

2.2.6.7.3 Programul Europa Digitală. Cu un buget de 9,2 miliarde EUR, PED își propune să ajute cetățenii și întreprinderile din UE să beneficieze de avantajele transformării digitale. Programul va stimula investițiile de primă linie în *date și calcule de înaltă performanță, inteligență artificială, securitate cibernetică și competențe digitale avansate*. Va promova dezvoltarea pe scară largă a tehnologiilor digitale în toate sectoarele economiei și va sprijini transformarea digitală la nivelul serviciilor publice și al întreprinderilor.

2.2.7 Serviciile

2.2.7.1 O notă despre codarea sectoarelor

În mod tradițional transportul și depozitarea sunt clasificate în nomenclatoarele oficiale ale activităților ca fiind servicii oferite către afaceri și populație. Mai mult, din punct de vedere spațial, localizarea transporturilor și depozitării au fost corelate cu activitățile comerciale. Totuși, în România, punctele nodale de transport și depozitare în ultimele două decade tind să coreleze cu numărul de salariați al unui județ în industrie, precum și cu salariații în construcții. De asemenea aceste sectoare conțin în proporții mult mai mari persoane care ocupă

poziții de muncitori manuali. De aceea, pentru analiza actuală am optat ca sectorul industrial să conțină cumulat: construcțiile, transporturile și depozitarea, industria prelucrătoare, industria extractivă și industria utilităților (energie electrică, gaz, apă, căldură, aer condiționat, deșeuri, decontaminare). În paralel, pentru această analiza, sectorul de servicii conține comerțul, serviciile comerciale și serviciile sociale, dar nu include transportul și depozitarea.

O notă despre servicii. Sectorul de servicii poate fi descompus în trei categorii mari: comerț, servicii comerciale (horeca, IT&C, intermedieri financiare și asigurări, tranzacții imobiliare, activități profesionale, științifice și tehnice, activități de servicii administrative și activități de servicii suport, alte activități de servicii) și servicii sociale (administrație publică și apărare, învățământ, sănătate și asistență socială). Această separare este adesea folosită de către INS și urmărește practicile internaționale de clasificare economică (Cambir and Toma 2020). Diferența majoră față de clasificarea aceasta constă în dezagregarea comerțului de serviciile comerciale și clasarea acestora ca o categorie distinctă.

Separarea în trei categorii distincte este folositoare pentru că este instrumentală în a evita clasificări generice ale unei economii pornind de la sectorul dominant, mai ales dacă el este cel al serviciilor, așa cum este cazul României de după 2004. În primul rând, o economie complexă necesită bunuri publice oferite populației, adesea puse la dispoziție de către stat prin servicii specializate, serviciile sociale (sănătate, educație și apărare). În al doilea rând, comerțul, care nu e neapărat un bun public, permite aprovizionarea populației, în posesia resurselor monetare, prin desfacerea bunurilor finale sau permite tranzacționarea bunurilor de producție și bunurilor intermediare pentru alte afaceri. În al treilea rând, serviciile comerciale tind să ofere suport atât populației, cât mai ales afacerilor și sunt integrate în lanțuri de furnizori care conțin bunuri industriale și agricole.

Serviciile comerciale au ajuns să reprezinte întreg sectorul de servicii și multe din speranțele de planificare economică regională sau naționale au fost legate de dezvoltarea acestui sub-sector, ca parte a tranziției spre economii creative (Florida 2002) sau specializare smart (McCann and Ortega-Argilés 2015; Thissen, van Oort and Diodato 2014). Însă serviciilor comerciale nu sunt echivalente cu serviciile în general și presupun un anumit tip de relaționare cu celelalte tipuri de servicii. Serviciile comerciale adesea se bazează sau au presupus servicii sociale avansate necesare pentru a oferi un suport consistent mobilizării resurselor locale de inovație și securitate, în același timp cu dezvoltarea serviciile de brokeraj a rețelelor internaționale de afaceri și căutarea de piețe de desfacere (Mazzucato 2018; Arora et al. 2001; Ban 2019).

2.2.7.2 Compoziția serviciilor în România.

La nivelul României serviciile sociale cumulează 30% din forța de muncă ocupată în servicii, iar comerțul și serviciile sociale cumulează câte 35%. Înainte de criza din 2008 raportul procentual era inversat: serviciile sociale și comerțul cumulau câte 35%, iar serviciile comerciale 30%. Această transformare are două surse distincte. Prima sursă este stagnarea sectorului de servicii sociale, pentru că, pe de o parte, volumul de persoane din sectorul public a rămas constant timp de doi ani prin blocarea angajărilor, cu reducerea salariului lunar cu un sfert, și, pe de altă parte, legislația a limitat numărul de angajați în administrația publică la un procent dat din volumul populației din localitate – amândouă au fost măsuri de austeritate propuse de guvernul condus de Emil Boc și au fost răspunsuri la Criza Financiară din 2008. A doua sursă este expansiunea serviciilor de IT&C-ul și BPO-ul, care au generat o creștere anuală medie a forței de muncă angajată în sectorului de servicii comerciale cu 4% începând cu 2011. Atât expansiunea sectorul de servicii comerciale, cât și cel de comerțului

este puternic datorat capitalul străin, fiind una din sursele integrării dependente a economiei românești în lanțurile de valoare continentale și, uneori, globale (Ban 2019).

2.2.7.3 Geografia serviciilor comerciale.

Dacă comerțul și serviciile sociale sunt relativ uniform răspândite în țară, serviciile comerciale sunt puternic structurate spațial. Atât forța de muncă în comerț și serviciile sociale sunt relativ proporționale cu volumul populației. Însă, primele zece județe din punctul de vedere al numărului de angajați în servicii comerciale cumulează 66% din persoanele ocupate, iar primele optsprezece județe cumulează 80% (Cambir and Toma 2020). Capitala cumulează 35% din totalul persoanelor ocupate în servicii comerciale din România cu 438,8 mii de angajați. Pe locul doi este Clujul care are 73,7 mii de angajați, iar apoi urmează Timiș (58,9 mii) și Iași (46,7 mii).

2.2.7.4 Localizarea sub-sectoarelor celor mai dinamice ale serviciilor comerciale.

În serviciile comerciale 40% din persoanele ocupate au studii universitare, în comerț 26%, iar în serviciile sociale 53% (RPL2011). Însă în București, Cluj-Napoca, Timiș și Iași 55% din persoanele ocupate în serviciile comerciale au studii superioare, un procent similar cu cel al serviciile sociale (RPL2011). Iar această compoziție se datorează în mod particular datorită tipurilor de servicii comerciale din aceste județe, care sunt puternic ancorate în serviciile externalizate: tehnologia informației și servicii de afaceri. Din totalul de 219,5 mii de persoane ocupate în IT&C din România, 71,2% au domiciliul în județele București, Cluj, Timiș și Iași (INS Tempo FOM105F), iar majoritatea lucrează efectiv în orașele cu reședințe de județ. În plus, din cele 100,7 mii de persoane ocupate în servicii financiare și de asigurări din România, 58,7% lucrează în aceleași județe.

Mai exact lucrează în patru orașe importante: București, Cluj-Napoca, Timișoara și Iași (INS Tempo FOM105F). Salariul mediu net lunar în IT&C în sept. 2020 a fost de 1318 €, iar în sectorul finanțelor și asigurărilor a fost de 1095 €. În România, media națională al salariului net a fost de 694 € (INS Tempo FOM105F). În județul Cluj, media salariului net IT&C a fost cu 26% mai mare decât media națională (INS Tempo FOM106E).

De asemenea, în Cluj-Napoca, în iulie 2020 mai mult, unul din zece angajați lucrau în IT și unul din cinci angajați lucra în sectorul serviciilor externalizate (Petrovici, Săcuiu și Petrovici 2020). În medie, în 2019, la nivel național, salariul net a fost mai mare, cu 60,2% într-o companie străină, spre deosebire de o companie locală privată (INS Tempo FOM106B), iar majoritatea locurilor de muncă în servicii externe bine plătite au fost apanajul celor patru orașe. Dinamica poate fi surprinsă sintetic printr-o cifră uimitoare: 57% din totalul impozitelor pe salarii au venit în 2019 din cele patru orașe (Execuția bugetului local, Ministerul Finanțelor Publice, 2019).

Sectorul de servicii în Bistrița-Năsăud și-a revenit în anul 2020 la nivelul anului 2008, vârful de dezvoltare care a precedat momentul crizei financiară globală, adică 32% din forța de muncă este ocupată în servicii. Procentul este semnificativ sub cifra națională de 43%. Cea mai mare parte din forța de muncă din servicii, adică 42% lucrează în comerț, în timp ce 23% lucrează în servicii comerciale și 34% lucrează în servicii sociale (Cambir and Toma 2020). Proporția forței de muncă ocupată în servicii a crescut treptat în ultimii treizeci de ani de la 22% în 1992 la 32% în 2020. Această creștere procentuală se datorează în parte creșterii cu 10,3 mii a volumului de persoane ocupate în sectorul de servicii, care se află pe trend ascendent începând cu 2000, cu o creștere anuală medie de 5%. Aproape întreaga creștere este datorată comerțului, care a crescut cu 8,7 mii de persoane în trei decade.

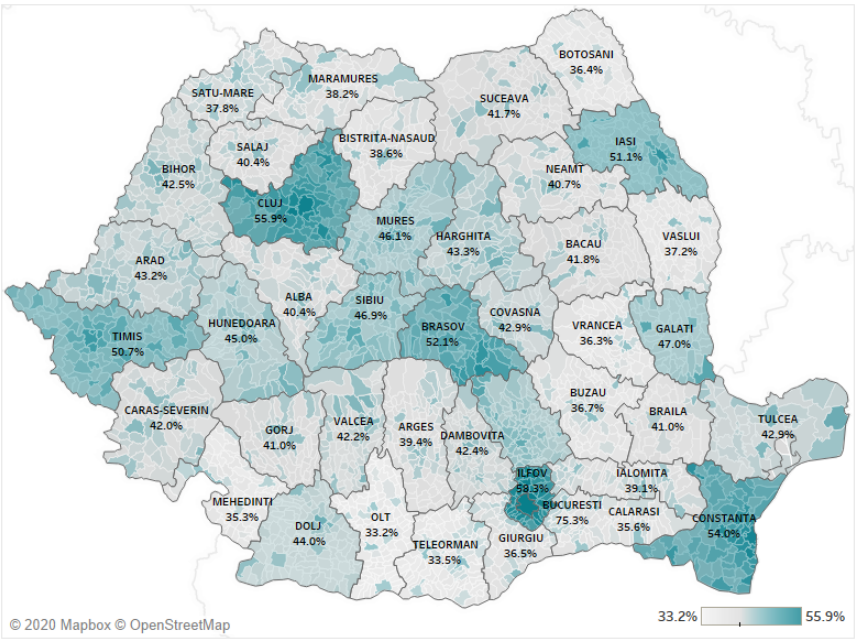

Figura 28: Proporția persoanelor ocupate în servicii în județele din România, 1 ian. 2020 (Sursă date: Datele la nivel de județ provin de la INS, Balanța Forței de muncă, 01.01.2020 (Cambir and Toma 2020); datele la nivel de localitate provin de la INS RPL 2011. Date tehnice: Datele la nivel județean sunt centrate în mediana de 22,1% persoane ocupate în servicii din totalul persoanelor ocupate în județ. Datele la nivel de localitate sunt centrate în mediana națională de 0,1% persoane ocupate în servicii din totalul persoanelor ocupate în localitate.)

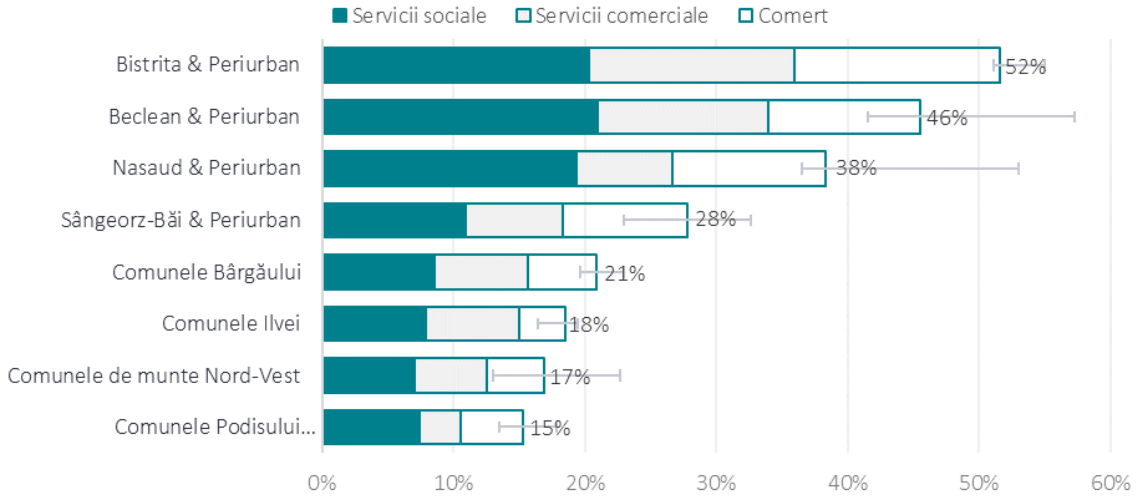

Figura 29: Proporția persoane ocupate în servicii pe tipuri de localități în județul Bistrița-Năsăud, pe tipuri de activități în servicii, la 1 ianuarie 2020. (Sursă date: datele la nivel de localitate provin de la INS RPL 2011; Date tehnice: Mărimea barele de reprezintă proporția persoanelor ocupate în servicii din totalul personalelor ocupate, iar barele reprezintă valorile quartilice (1,3) pe localități.)

Expansiunea sectorului de servicii sociale și servicii comerciale au fost relativ modeste, de fapt au stagnat amândouă în jurul a 13,9 mii de persoane, respectiv 9,5 mii persoane. Dincolo de creșterea numărului de persoane ocupate în comerț, creșterea sectorului de servicii din totalul persoanelor ocupate se datorează și transformării proporțiilor persoanelor ocupate în industrie și agricultură – este un efect matematic, nu atât de dinamică reală în populație. Treptat, industria a absorbit, începând cu anul 2000, tot mai multe persoane care au fost ocupate în agricultură.

Ori, din studiile de specialitate știm că valoarea adăugată a comerțului este mica și ca dinamica economică sănătoasă vine din servicii de valoare adăugată mare pentru producători/firme (business services) și nu atât pentru consumatori.[53] Consiliul Județean nu are pârghii directe de promovare a acestora însă o poate face indirect, pe calea impulsionării reformelor în educație digitalizata. Un studiu recent pe cazul românesc bazat pe analiza de conținut a descrierilor de posturi scoase la concurs a concluzionat că este nevoie de cultivarea atât a deprinderilor „hard" (de genul limbi străine, IT, Office Suits, Development Environments) cât și soft (rezolvarea problemelor aduse de digitalizarea economiei).[54] În acest sens un rol important l-ar avea ajustarea curiculei în școli și reorientarea programelor de învățare continuă pentru adulții cu diplome universitare cu o precară adaptare la piață muncii spre cultivarea acestor deprinderi.

Măsura: *Promovarea serviciilor cu valoare adăugată mare și mai ales din sectorul digital și business services pe calea reformelor educaționale și de învățare continuă.*

2.2.7.5 Distribuția spațială

Cele mai multe persoane ocupate în servicii sunt localizate în mediile urbane din județul Bistrița-Năsăud, unde una din două persoane lucrează în servicii, cu excepția Sângeorz-Băi unde doar una din trei persoane lucrează în servicii (RPL2011). Serviciile sociale sunt cele care domină în toate tipurile de localități din județ, dar dacă în orașe și preurbanul acestora, în jur de 40% din persoanele ocupate în servicii lucrează în servicii sociale, în celelalte localități 45%. Localitatea Bistrița concentrează cea mai mare parte din persoanele ocupate în servicii comerciale din județ, atât procentual din persoanele ocupate în servicii, cât și în cifra absolută (RPL2011). Bistrița, deci, este singurul UAT cu un sector „capitalist" în servicii.

Tipul de compoziție al forței de muncă din serviciile comerciale. Dacă în județul Cluj 54% din cei care lucrează în servicii comerciale au studii superioare, în Bistrița-Năsăud doar 35% [55]. Însă, comparația ar trebui făcută mai degrabă cu Maramureșul și Satu-Mare care au doar 30%, respectiv 27% persoane ocupate în servicii comerciale cu studii superioare (RPL2011). Pe de o parte, în Maramureș și în Satu-Mare 2,3% și, respectiv, 2,1% din forța de muncă în servicii lucrează în IT&C, în timp ce în Bistrița-Năsăud doar 0,7%, fiind al doilea județ cu cele mai puține persoane angajate în acest domeniu (Cambir and Toma 2020).

Pe de altă parte, Maramureș și în Satu-Mare au 6,5% și, respectiv, 6,0% din forța de muncă ocupată în HORECA, în timp ce în Bistrița-Năsăud 8,6%, fiind domeniul de activitate

[53] Ochel, Wolfgang, and Manfred Wegner. *Service economies în Europe: Opportunities for growth*. Routledge, 2019; Kavetskyy, Igor. "Regional differentiation of the service sector development în selected European countries." *European Journal of Service Management* 28 (2018): 193-200; Foerster-Pastor, Foerster-Metz Ulrike Stefanie, and Nina Golowko. "The need for digital and soft skills în the Romanian business service industry." *Management & Marketing* 13.1 (2018): 831-847.

[54] Foerster-Pastor, Foerster-Metz Ulrike Stefanie, and Nina Golowko. "The need for digital and soft skills în the Romanian business service industry." *Management & Marketing* 13.1 (2018): 831-847.

[55] Date tehnice: sectorul industrial conține și construcțiile, transporturile și depozitarea; sectorul serviciilor, nu conține transporturile, dar conține restul serviciilor comerciale, serviciilor sociale și comerțul.

din sectorul comercial care cumulează cele mai multe persoane (Cambir and Toma 2020). Având în vedere compoziția forței de muncă în acest moment din sectorul comercial, Bistrița-Năsăud pare specializată mai degrabă în turism, raportat la celelalte județe din regiune.

Per total, județul este unul industrial, cu un sector al serviciilor în creștere modestă pe zona private și cu specializare pe zone marcate de valoare adăugată redusă [56].

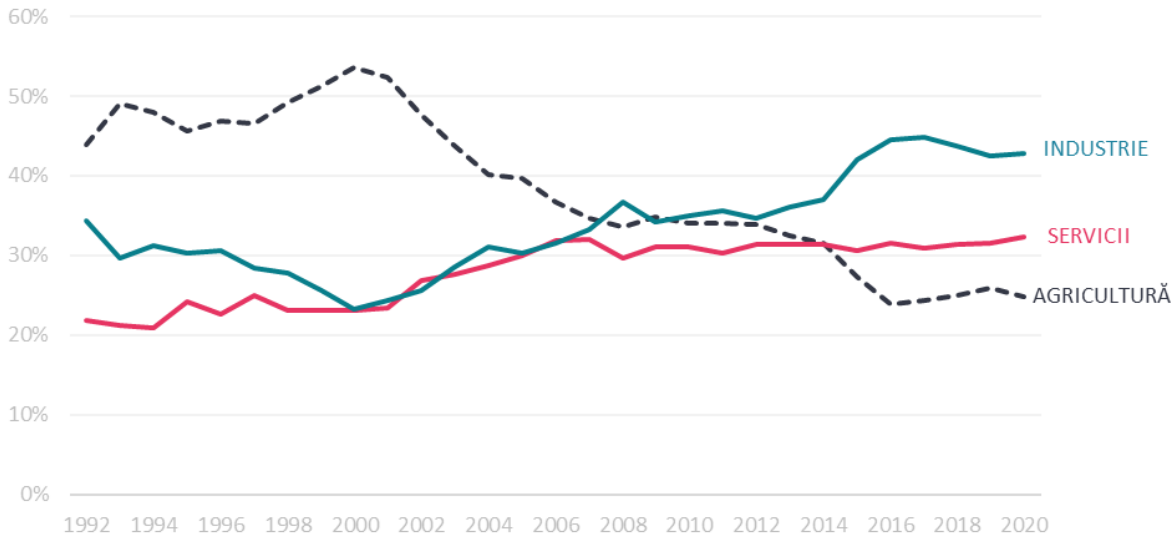

Figura 30: Proporția persoanelor ocupate pe sectoare economice în Bistrița-Năsăud, 1992-2020 (Sursa datelor: INS TEMPO FOM103A. Sursa datelor: INS TEMPO FOM103A)

Măsura: *Promovarea serviciilor cu valoare adăugată mare și mai ales din sectorul digital și business services, cu aplecare deosebită pe e-commerce și e-logistics (dat fiind avantajul compartiv existent pe comerț și logistica) pe calea reformelor educaționale și de învățare continua.*

[56]Date tehnice: Construcții și logistică cuprinde activitățile: construcții (CAEN REV 1 F și REV 2 F) și transport și depozitare (CAEN Rev 1 60-63 și CAEN Rev 2 H): Sectorul serviciilor comerciale pentru 2008-2020 cuprinde activitățile conform CAEN Rev.1(H, J-K): hoteluri și restaurante, poștă și telecomunicații; Intermedieri financiare; tranzacții imobiliare și alte servicii; celelalte activități ale economiei naționale. Pentru 2008-2020 cuprinde activitățile conform CAEN Rev.2(G-N,S,T): hoteluri și restaurante, informații și comunicații, intermedieri financiare și asigurări, tranzacții imobiliare, activități profesionale, științifice și tehnice, activități de servicii administrative și activități de servicii suport, alte activități de servicii; Sectorul servicii sociale pentru 1992-2007 cuprinde activitățile conform CAEN Rev 2 (O-R): administrație publică și apărare, învățământ, sănătate și asistență socială. Pentru 2008-2020 cuprinde activități conform CAEN Rev 2 (O-R): administrație publică (exclusiv forțele armate și asimilați), învățământ, sănătate și asistență socială, activități de spectacole, culturale și recreative.

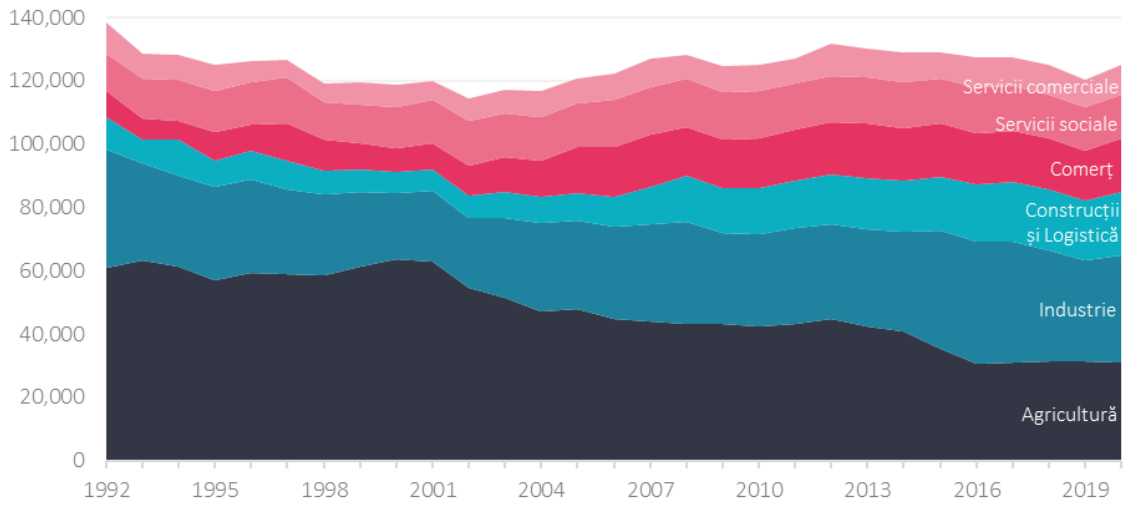

Figura 31: Distribuția persoanelor ocupate pe sectoare economice în Bistrița-Năsăud, 1992-2020 (Sursa datelor: INS TEMPO FOM103A)

2.3 Agricultura

Autori: Norbert Petrovici, Darius Pripon, Cornel Ban, George Secăreanu

2.3.1 Unde suntem?

Agricultura[57] județeană este una dominată de micile ferme de subzistență, cu un sector de agribusiness foarte redus, judecând din amprenta să în cifra de afaceri totală. Potențialul este fără îndoială real, judecând după suprafețele mari de teren disponibile acestei ramuri economice, numărului mare de persoane cu ocupația declarată în acest sector, succesului inițiativelor-pilot de promovare a lanțului scurt (Produs în BN) și posibilității a trei localități strategic localizate de evolua ca poli ai unor clustere agricole: Teaca, Lechința și Năsăud. Prețul terenurilor este mediu, permițând investițiile, însă dacă în județ s-au făcut mari lucrări de combatere a eroziunii solului suprafața irigată rămâne minora, lucru grav dată fiind criza climatica în plina desfășurare. Nivelul de mecanizare, irigare și pregătire pentru provocările crizei climatice pe calea adaptării soiurilor este redus. Nivelul de consultanță tehnică publică ce este acordată fermierilor este modest în cel mai bun caz.

2.3.2 Unde vrem să fim?

Într-o etapa nouă în care facem tranziția de la o agricultura și zootehnie fărâmițată la clustere agricole și zootehnice credibile pentru marii retaileri, în care fermierii au acces la spații de depozitare accesorizate cu servicii conexe de plasare a produselor în lanțurile de aprovizionare ale marilor retaileri, în care agricultura este făcută de fermieri educați și asistați în aspectele tehnico-birocratice ale agriculturii competitive și sustenabile și în care viticultura județului decolează spre nișa medie și premium în paralel cu dezvoltarea în direcția enoturismului și viticulturii sustenabile.

[57] Prezentul capitol s-a bucurat de feedback de la o serie de stakeholder relevanți: Consiliul Județean, Prefectura, Primaria Nasaud, Asociația Comunelor din B-N, CCIBN, Inspectoratul Scolar Județean, Produs în B-N, producători individuali, ferme medii și asociații agro-zootehnice, procesatori de lactate din zona montană (mulțumiri speciale Cooperativei Putredu).

Bistrița-Năsăud are două zone agricole distincte ca specializare și ca integrare care pot fi dezvoltate. Deși cifra de afaceri în agricultură a județului este de doar cinci la sută, iar zonele posibil a fi dezvoltate nu sunt integrate economic din punctul de vedere al activității agricole, județul Bistrița-Năsăud se poate ghida din experiența și succesul altor județe.

2.3.3 Cum ajungem acolo?

Prin

- (1) crearea de către Consiliul Județean în parteneriat cu un "miez" de producători de legume și fructe de spații de depozitare moderne în zonele de tradiție,
- (2) înființarea unei structuri de consilierea publică puternic digitalizate, dotata cu un consultant la 100 de ferme, care să fie gratuită pentru fermierii vulnerabili și a locuitorilor din mediul rural cu venituri mici și contra-cost pentru asociațiile, organizațiile și fermierii implicați în structuri de dimensiuni mari;
- (3) pregătirea fermierilor pentru criza climatica educându-i despre ce opțiuni au legate de (i) schemele de asigurare împotriva dezastrelor naturale și împotriva dăunătorilor și îmbolnăvirilor animalelor și culturilor și (ii) crearea de fonduri agricole mutuale pentru stabilizarea veniturilor în cazul volatilității prețurilor sau pierderilor suferite în urma dezastrelor naturale sau a îmbolnăvirii animalelor/culturilor;
- (4) crearea Regiunii Viticole Nösnerland care să cuprindă viticultorii, universități cu profil agricol (e.g. USAMV) inițiativele de turism gastronomic și cultural, și un wine lab sustenabil într-o locație de prestigiu (castel rural restaurant).

(1) Obiectiv general:

- Dezvoltarea agriculturii pentru a face față imperativelor de piața și ale tranziției climatice
  - Obiective specifice:
    1. Trecerea de la agricultura fărâmițată la agricultura pe suprafete medii și mari.
    2. Tranziția spre forme sustenabile de agricultura, zootehnie și viticultura.
    3. Integrarea agriculturii, zootehniei și viticulturii în lanturi alimentare scurte.
    4. O regiune specializată în vinuri medii și premium integrate în enoturism
    5. Redimensionarea sustenabilă a zootehniei
    6. Repornirea pomiculturii și legumiculturii la volume mari

Acțiunile și măsurile vor fi discutate în analiza de mai jos și vor fi sunt corelate cu obiectivele relevante din cadrul PAC, Strategiei De la Ferma la Furculița și ale Strategiei Agroalimentare a României 2020-2030.

2.3.4 Starea actuală a agriculturii județene

Cifra de afaceri agregată este suma întregii cifre de afaceri la nivel de localitate, județ, regiune sau țară. Cifra agregată a României a unu a crescut cu 59,9% între 2008 și 2018 și cu 52,4% față de 2011 (INS FirmLevel). Cifra de afaceri agregată la nivelul județean plasează Bistrița-Năsăud pe poziția 29 în ierarhia națională [58]. Din totalul județean în Bistrița se realizează 70% din cifra de afaceri agregată, iar cu tot cu ariile periurbane ale Bistriței 75%. Cumulat în mediul urban din județ se realizează 81% din cifra de afaceri agregată.

[58] Date tehnice: la nivel de localitate centrarea este în mediana de 17,7 milioane de lei și saturația maximă a paletei de culoare 8979 milioane lei, care reprezintă percentila 95%. La nivel de județ centrarea este în mediana de 29713 milioane lei și saturația maximă a paletei de culoare este cea a Ilfovului cu 161637 milioane lei, pentru a exclude Bucureștiul.

Care este situația agriculturii în acest tablou? Specializarea industrială a județului și declinul sau agricol (în ciuda celor 210.205.845,46 de euro intrate prin PNDR între 2014 și 2020)[59] devin și mai vizibile, având în vedere că în 2018 transporturile și depozitarea, construcțiile și industria cumulau 60% din cifra de afaceri a județului, iar industria plecătoare 42% din cifra de afaceri. Piesele auto, producția utilajelor și produselor de metal ocupă pozițiile cheie în ceea ce privește mărimea economică a firmelor. Comerțul concentrează 29% din cifra de afaceri agregată, cel mai important subdomeniu fiind cel al produselor alimentare. Deși județul are o dispunere preponderant agricolă acest sector cumula doar 5 la sută din cifra de afaceri.

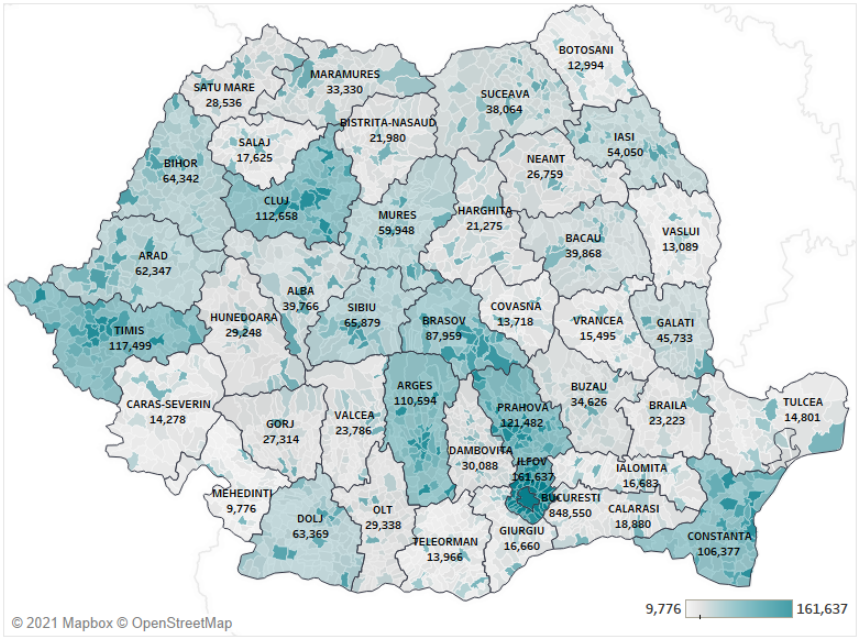

Figura 32: Cifra de afaceri agregată a sectorului privat în România, pe localități și județe 2018 (Sursă date: INS)

De asemenea, prin comparație cu celelalte județe din regiune, Bistrița-Năsăud este alături de Maramureș un județ cu o pondere mult mai redusa a terenurilor arabile.

Conform analizelor făcute de ADR NV, datorită finanțărilor PNDR, în regiune a crescut atât producția vegetală cât și cea zootehnică în perioada 2007-2017. Singurul județ din regiune care nu a înregistrat această sporire a producției vegetale este județul Bistrița-Nasaud (ADR Nord-Vest, Strategia 2021-2027, p. 172). Mai mult decât atât, dincolo de mici insule de excelență (gen AgroArdeal, Monor) capacitățile de procesare sunt infime.

Unități de prelucrare a principalelor produse de origine animală autorizate de către ANSVSA la data de 07.05.2020
Sursa: ADR Nord-Vest, Strategia 2021-2027, p. 172.

În ciuda acestor probleme, agricultura județeana are, cel puțin teoretic, potențial remarcabil. O suprafață de 535.520 de hectare, reprezentând 55,6% din suprafața județului, la nivelul anului 2014, este ocupată de suprafața agricolă. Se poate observa faptul că UATB-urile din partea central-sudică dețin cele mai mari ponderi ale suprafețelor agricole. Această zonă se suprapune pe areale cu înălțimi joase, având potențialul cel mai bun de dezvoltare agricolă modernă din județ. Practic aici găsim zona cea mai probabilă de expansiune a activității agricole în viitor.

Cele mai mari ponderi ale suprafețelor agricole se regăsesc în comunele: Sânmihaiu

[59] ADR NV, Strategia 2021-2027, p.176.

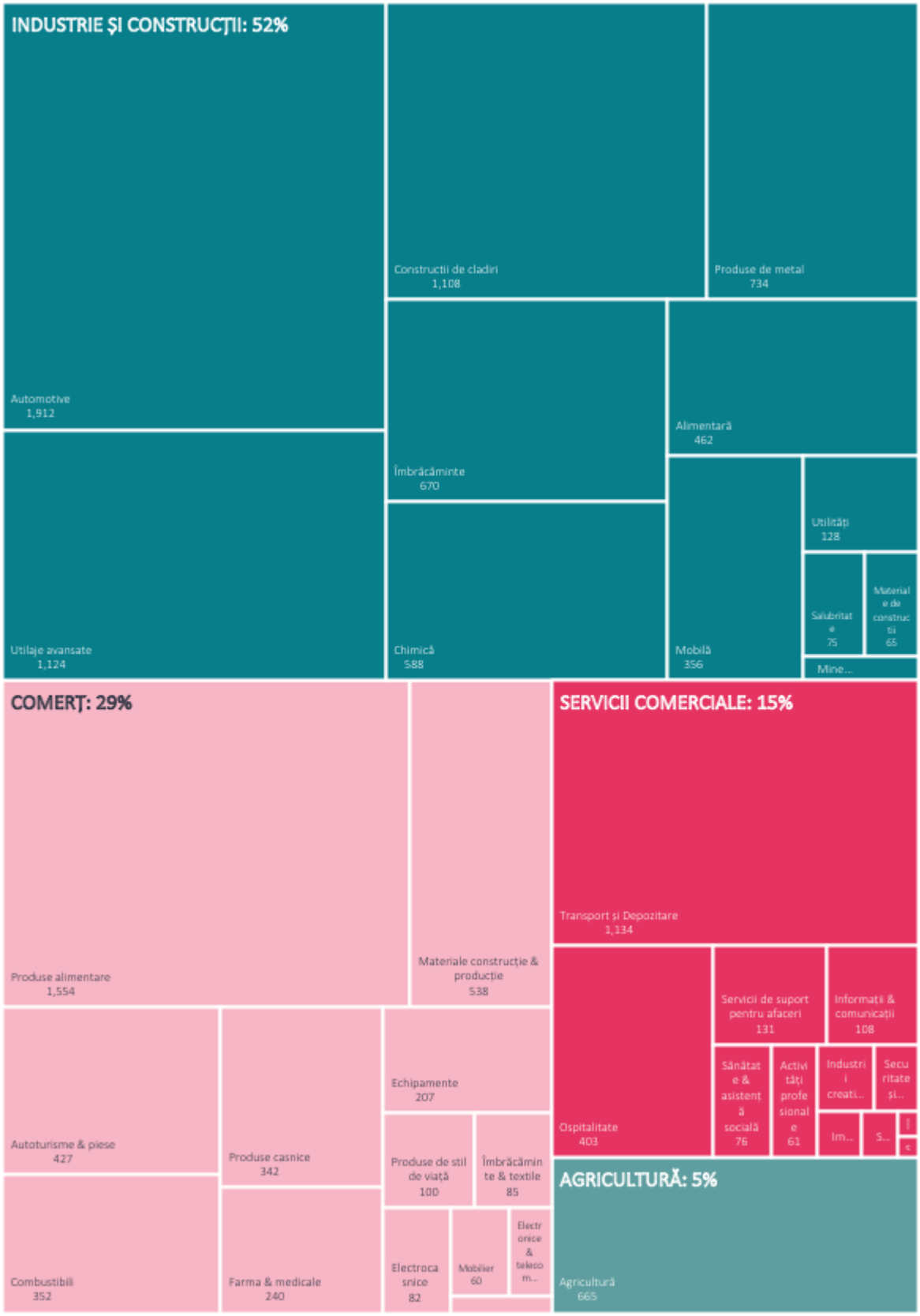

Figura 33: Cifra de afaceri după sediile firmelor și pe punctele de lucru, 2018. (Sursă date: INS salariații după sediile firmelor și pe punctele de lucru, 2018. INS TEMPO ART121A, ART122A, ART123A, CSP103B, FOM105F.)

de Câmpie (87,8%), Budești (86,8%), Miceștii de Câmpie și Milaș (85,4%), Urmeniș (83%), Silvașu de Câmpie (82%) etc. Valorile ponderilor atât de ridicate pot fi explicate prin suprafețele scăzute deținute de către UATB-urile din areale joase (cauzate de regulă, de o densitate mare a numărului de așezări).

Pe de altă parte, arealele cu altitudini ridicate, cum sunt cele din zona de nord și cea de sud-est a județului, beneficiază, de asemenea, de aportul suprafețelor agricole. Acest aspect poate fi explicat prin existența ariilor depresionare, acolo unde întâlnim zone arabile. Însă, cele mai multe suprafețe arabile sunt ocupate de pășuni și fânețe. Marele avantaj al zonei montane prin comparație cu zona de câmpie/colinară este că, nefiind colectivizată decât în foarte mică măsură, nu a cunoscut gradele mari de folosire a îngrășămintelor chimice și pesticidelor precum zona din sud. Biodiversitatea este de asemenea mai mare aici și demografia rămâne dinamica, prin contrast cu îmbătrânirea accentuate a zonei rurale din sud.

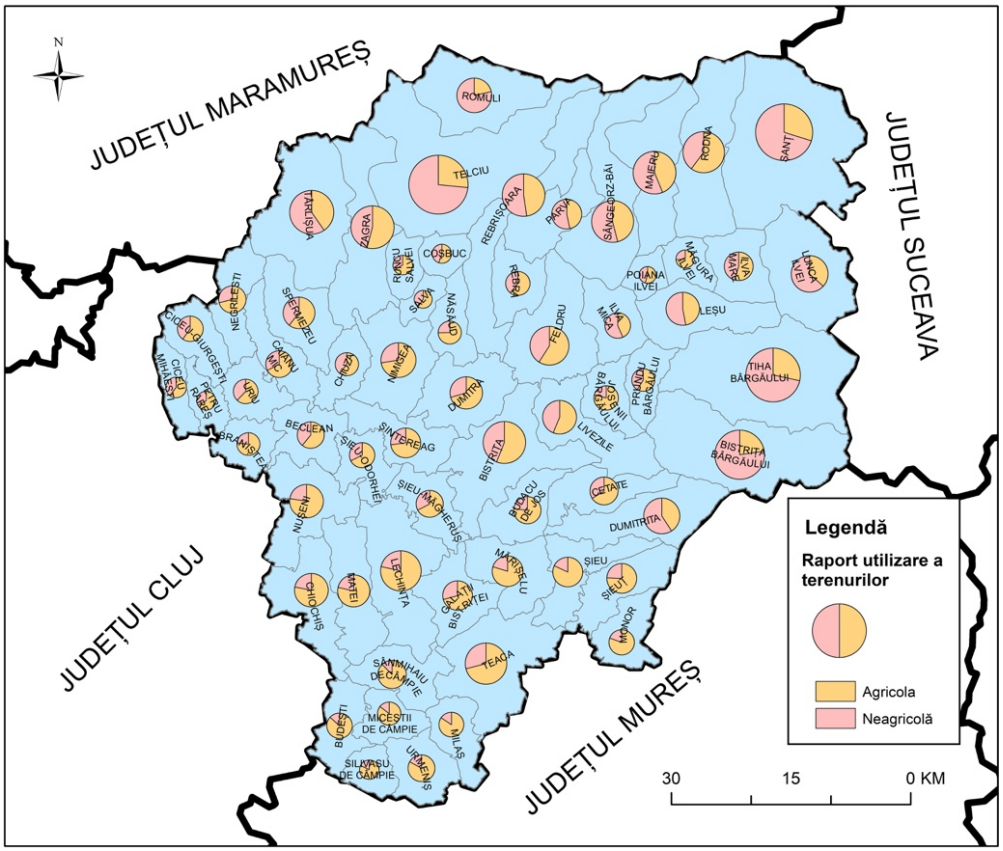

Figura 34: Utilizarea terenurilor la nivelul anului 2014 (Sursa: INS)

La nivelul județului Bistrița-Năsăud s-au identificat șase modalități de deținere a suprafețelor agricole. Categoria dominantă este cea a proprietarilor de teren, fiind de aproximativ 84%. Acest procent poate fi explicat prin împroprietăririle ce au avut loc odată cu desființarea CAP-urilor, atunci când România a migrat de la o economie centralizată către una de piață. Utilizarea cu titlu gratuit este cea de-a doua categorie a suprafețelor identificată, având o valoare de 7%. Următoarele categorii, în arendă (5%) și în concesiune (2%) sunt specifice marilor proprietari locali de terenuri.

Apariția unor exploatații agricole mari se datorează îmbătrânirii populației corelată cu noua generație care nu dorește să depindă de agricultura de subzistență din motive legate de veniturile mici și instabile. În acest context, fermierii au putut să arendeze suprafețe vaste de teren. Stimulentele primite de la APIA au avut un rol important în susținerea afacerilor din acest sector, corelate cu unele contracte ce au permis concesionarea suprafețelor pe o

perioadă de până la 49 de ani. Per total însă, după cum am arată mai sus, dincolo de unele nișe de excelență nu putem vorbi de un avânt al agriculturii în județ.

Per total gradul de utilizare al terenurilor agricole în acest scop este în declin. Conform Direcția Județeană pentru Agricultură, „dacă în perioada 2012-2016 s-a înregistrat o creștere a suprafeței agricole totale a județului Bistrița-Năsăud, în 2017 se observă o scădere cu 2969 ha, provenind din scădere suprafețelor aferente terenurilor arabile, pășunilor și livezilor." Acest declin s-a făcut în favoarea zonelor rezidențiale (în 2017 față de 2013 suprafața locuibilă totală în județul Bistrița Năsăud a crescut cu 2,95%) și zootehniei. Astfel, „în perioada 2013- 2017 terenurile scoase din circuitul agricol au fost convertite în suprafețe pentru construcții de case, case de vacanță, anexe gospodărești și construcții zootehnice. În 2017 suprafața scoasă din circuitul agricol este de 0,84 ha, din extravilan."[60]

Dincolo de problema demografiei și a motivelor tehnice, producătorii și primării din rural se plâng de formalismul și atitudinea necooperantă a APIA și DSV care trec direct la măsuri punitive pentru devieri minore (adesea se taie toată subvenția pentru motive excesiv de formale) ducând la abandon chiar de ferme mijlocii și printre tineri fermieri inițial motivați.

Măsura: *Reevaluarea spațiului de manevra al DSP și APIA care să dea timp de ajustare a fermierilor la cerințele legale atunci când acestea nu sunt respectate la litera. Funcția pedagogică a autorității pe calea calibrării măsurilor și a unor întâlniri regulate cu reprezentanții fermierilor este mai importantă ca cea represiva.*

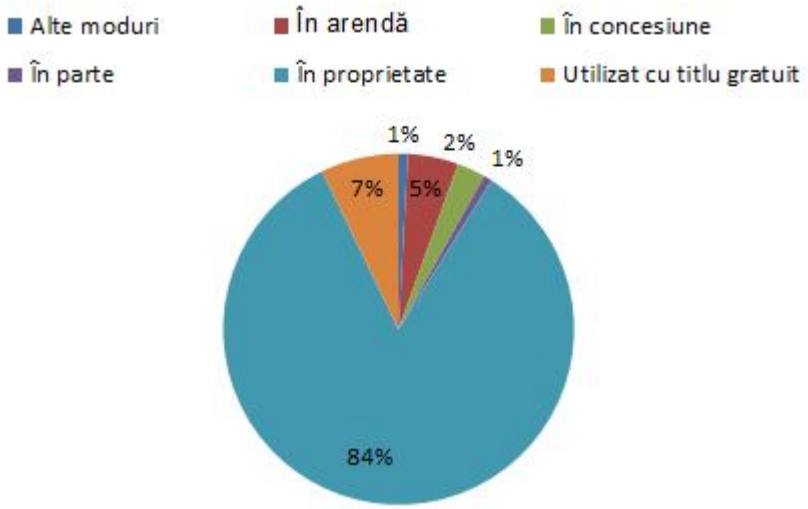

Figura 35: Modul de deținere a diverselor suprafețe agricole

Care sunt zonele cele mai mari de potențial? Avem în primul rând zootehnia montană (figura 36). Cea mai mare pondere din totalul suprafețelor agricole este deținută de către pășuni (36,2%), preponderent în UATB-uri precum: Rodna (76,4%), Șanț (69%), Maieru (61,8%), Rebrișoara (58,8%), oraș Sângeorz-Băi (54,9%) etc. Potențialul aici este enorm, mai ales datorită biodiversității deosebite în zona și categoria fânețelor (27,7% din terenurile Agricole județene) este concentrată de asemenea în nord, în comunele Ilva Mică (80,7%), Lunca Ilvei (70%), Leșu (59,5%), Ilva Mare (55,1%), Poiana Ilvei (53,9%). Cu toate acestea și în ciuda unor eforturi de lobby, nu putem vorbi de o decolare a acestei regiuni montane spre o aglomerație pe zona zootehniei sau a producției de produse lactate de nișă bio sau la volum.

[60] Angela Cordos, "Raport privind starea mediului în județul Bistrița-Năsăud, anul 2017"

Următoarea categorie este cea a suprafețelor arabile, cu o pondere de 33,2% din suprafața agricolă. Cele mai mari valori le înregistrează unitățile administrative: Urmeniș (69%), Milaș (68%), Micești de Câmpie (65,4%), Silivașu de Câmpie (65,4%) Chiochiș (65%) etc.

Categoria fânețelor ocupă o pondere de 27,7% și întâlnim valori ridicate în comunele: Ilva Mică (80,7%), Lunca Ilvei (70%), Leșu (59,5%), Ilva Mare (55,1%), Poiana Ilvei (53,9%).

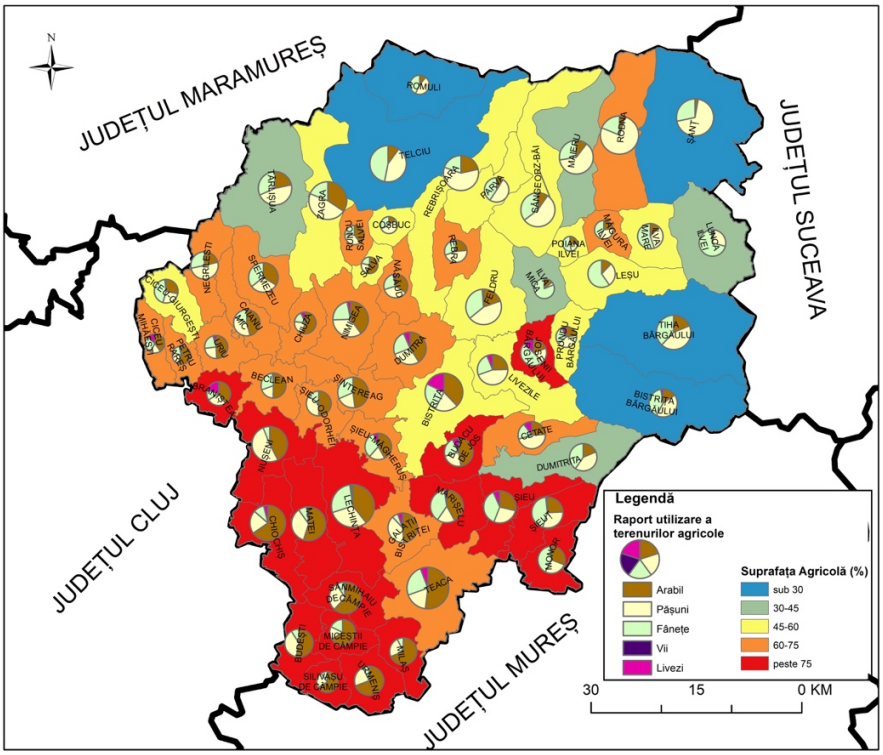

Figura 36: Utilizarea terenurilor agricole la nivelul anului 2014 (Sursa: INS)

Zona centru este una dominată cu suprafețele cele mai mari de pomicultura. Livezile ocupa 2,8% din totalul suprafeței Agricole dar zona centru are ponderile cele mai ridicate: Branișstea (20%), Municipiul Bistrița (17,8%), Ciceu-Mihăești (13,4%), Josenii Bârgăului (13%), etc. Nouă din cele 63 de UATB-uri nu dețin suprafețe pomicole pe teritoriul lor.

Ultima categorie, cea a viilor, cea mai redusă dintre toate, de 0,1%, deține ponderi ridicate în comunele: Lechința (1%), Branișstea (0,85%), Milaș (0,8%), Silvașu de Câmpie (0,7%), Teaca, Budacu de Jos. Din totalul UATB-urilor, doar 35 de unități administrative nu dețin culturi viticole.

Însă zona la care județul excelează deja în context regional este cea a rețetelor tradiționale certificate. Conform Ministerului Agriculturii și Dezvoltării Rurale, din 18 rețete consacrate, Bistrița-Năsăud avea 10 astfel de aplicații, de departe cel mai mare număr din regiune. De asemenea, era pe locul doi după Cluj cu 42 de produse din totalul de 107 la nivel de regiune. Din păcate și în contrast, avea doar 3 din 27 de produse tradiționale românești certificate.

Bineînțeles că valorile pentru anumite culturi sunt dependente direct de factorii de relief corelați cu cei climatici. Însă, acolo unde factorii externi o permit s-ar putea extinde culturile cu valoare adăugată mare precum cele viticole, pomicole, sau agricultură de nișă. Deși polii urbani nu dețin valori ridicate ale populației, deci nu includ o piață mare de consum, aceștia ar putea constitui premisa dezvoltării agricole în economiile agricole periferice.

Măsura: *Datorită diferențelor altitudinale, pot fi promovate extensiv culturi precum*

cea a cartofului, sfeclei sau hameiului. În acest context, pe baza resurselor locale, pot fi întreprinse afaceri locale cu potențial major în dezvoltarea zonei (fabrici de zahăr, bere).

O altă problemă identificată la nivelul județului este inexistența suprafețelor irigate. Până în anul 2010, existau doar 186 de hectare de suprafețe irigate. Acest lucru este cu atât mai grav cu cât impactul schimbărilor climatice afectează cu precădere sectorul agricol. Dacă suprafețele irigate lipsesc, în schimb, lucrări de combatere a eroziunii solului au avut loc până în anul 2019 pe o suprafață de 51.969 hectare, din care 95% din lucrări s-au desfășurat la nivelul suprafeței agricole amenajate. Suplimentar, până la nivelul aceluiași an s-au efectuat lucrări de drenaj pe o suprafață de 3.562 hectare, toată aceasta fiind suprafață agricolă. Lucrări de desecare s-au efectuat pe o suprafață de 10.116 de hectare, dintre care 90,7% asupra suprafețelor agricole.

Măsura: *Proiecte de irigații în zona de sud unde se pot identifica cu bazine hidrografice suficiente*

Prețurile suprafețelor agricole reprezintă un indicator important al raportului dintre calitatea terenurilor, poziția geografică dar mai ales a dezvoltării economice a zonei. În acest context la nivelul României, prețurile terenurilor oscilează între 2.500 de euro pe hectar în județe precum Maramureș, Gorj, Caraș-Severin și Mehedinți și 11.000 de euro pe hectar în Ilfov. Prețurile la nivelul județului Bistrița-Năsăud oscilează între 3.100-5.400 de euro, valori ce sunt normale față de media României, în contextul poziției geografice și a reliefului dominant din acea zonă. Un aspect important al prețului este dat de modalitatea în care factorii de relief permit comasarea suprafețelor, astfel încât să ofere profitabilitate economică.

Figura 37: Prețurile medii de vânzare (euro) pe hectar agricol în 2019 (Sursa: fermierinromania.ro)

Cartograma ratei populației ocupate în agricultură la nivelul României conturează perfect dispunerea principalilor poli economici. Excepție în acest caz fac județele Harghita și Covasna, ce nu dețin suprafețe importante de teren agricol. Se poate afirma deci, că rata populației ocupată în agricultură arată, gradul de dezvoltare economică a județului (figura 38). Județul Bistrița-Năsăud are o rată a populației ocupate cu agricultura cuprinsă între 25-35% (34%), valoare ce ar putea fi îmbunătățită prin promovarea altor sectoare economice cu valoare adăugată. Mecanizarea proceselor agricole, corelată cu crearea de noi locuri de

muncă în diverse sectoare de activitate, reprezintă soluția unei dezvoltări capabile să asigure creșterea economică a zonei.

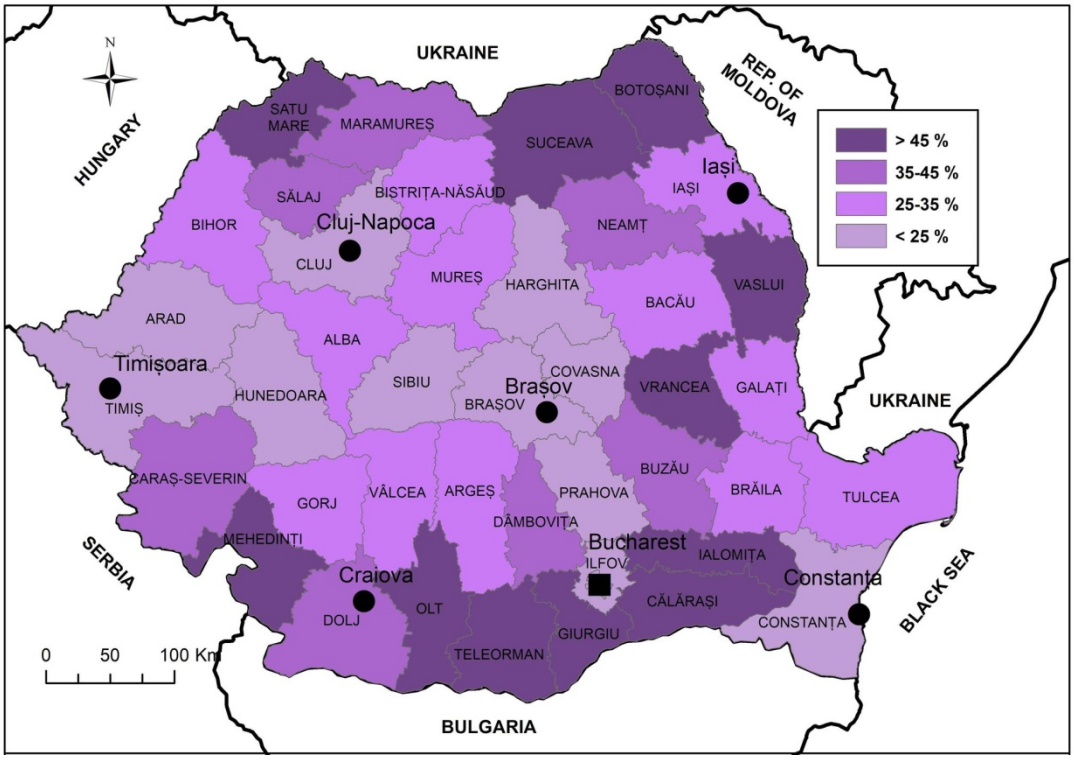

Figura 38: Rata populației ocupate în agricultură în 2018 (Sursa: INS)

Mecanizarea agriculturii este reprezentată de către numărul de tractoare la 100/ha. Valorile pot fi explicate prin două paliere, valorile ridicate arată mecanizarea agricolă, așa cum este evidențiat în figura 39, dar poate arăta lacune ce țin de modernizarea parcului tehnologic (mijloace agricole neperformante). Un rol important îl joacă și relieful, fiind direct proporțional cu suprafața agricolă existentă la nivel de județ. În acest context, județul Bistrița-Năsăud are o valoare cuprinsă între 1-1,5 tractoare la 100 ha. (1,04/100 ha.), fiind pe locul 31 la nivelul României. În aceste condiții, valorile arată carențe majore ale sistemului agricol, mai ales că mărimea medie a exploatațiilor la nivelul județului este cuprinsă între 3-4 ha. O parcelizare ridicată a suprafețelor agricole ar trebui să se bazeze pe micii agricultori și automat pe o rată a mecanizării agricole mai mare. Cu cât parcelizarea suprafețelor este mai mică, corelată cu mecanizarea agricolă ridicată, cu atât mai mult putem afirma că agricultura locală este una de subzistență.

Măsura: *Promovarea formelor cooperatiste de asociere în agricultură pentru a mări eficiența mecanizată a exploatațiilor medii, actualmente situate la nivelul precar de 3-4 ha.*

În acest context, se observă că cele mai dezvoltate județe, din perspectiva agricolă, dețin suprafețele medii ale exploatațiilor agricole cele mai mari (figura 40). Județul Bistrița-Năsăud deține valori medii ale exploatațiilor agricole cuprinse între 3-4 ha. Procesul de centralizare a suprafețelor agricole este unul de durată, iar în acest context creșterea productivității alimentare va depinde direct de acest aspect.

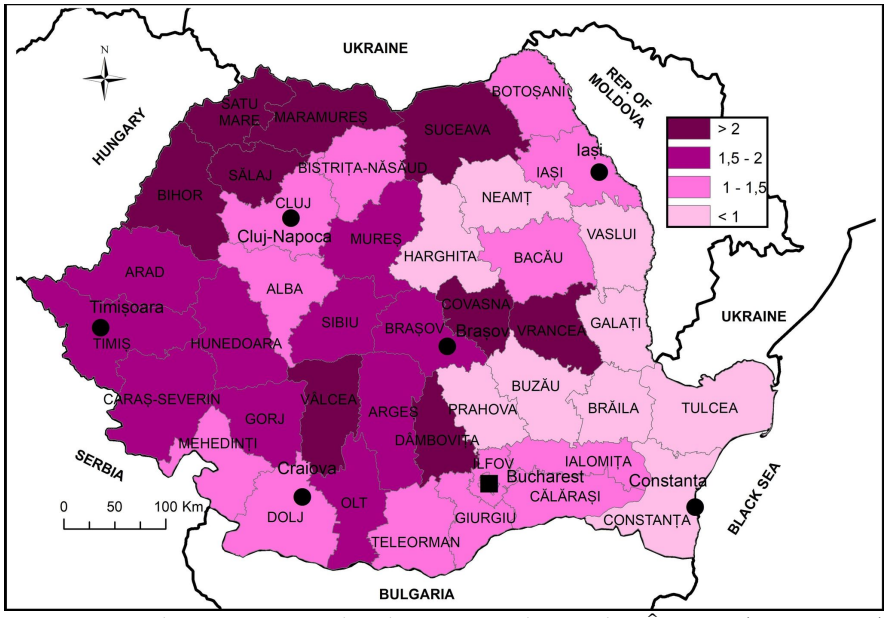

Figura 39: Utilizarea numărului de tractoare la 100/ha. În 2018 (Sursa: INS)

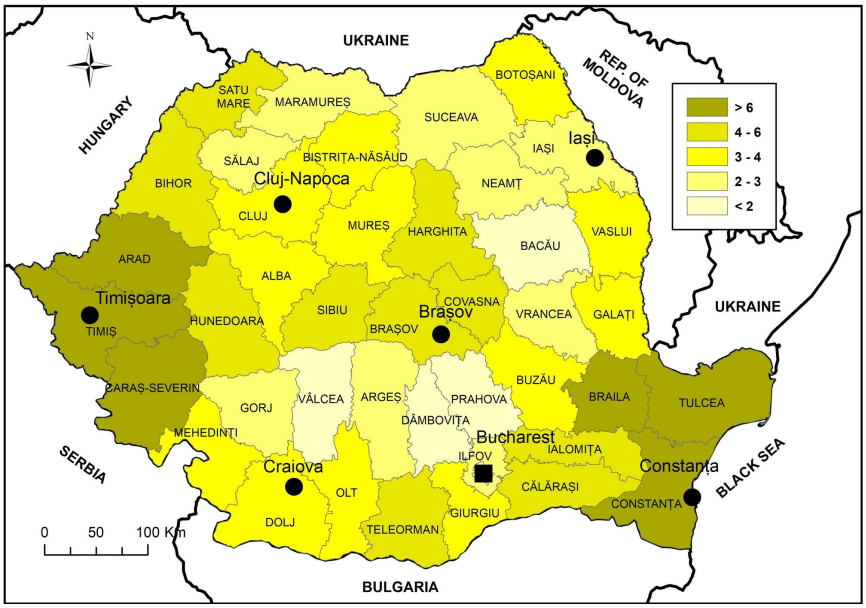

Figura 40: Distribuția mărimii medii a exploatațiilor agricole în 2016 (Sursa: INS)

2.3.5 Agricultura din Bistrița-Năsăud în context regional

În Bistrița-Năsăud 25% din persoane sunt ocupate în agricultură, procentul fiind mai mare decât cel național de 21%. Acest lucru înseamnă că în județ avem mai multe persoane, proporțional ocupate în agricultură. Totuși sunt proporții similare cu cele din Maramureș, Satu-Mare și Sălaj, județele din vecinătate și semnificativ mai mici comparativ cu județele în care agricultura este domeniul dominant, precum cele din Moldova sau Sudul Olteniei și Sudul Munteniei. În acest sens, Bistrița-Năsăud este mai aproape de Ardeal, dar are un profil mai degrabă similar cu regiunea Maramureșului istoric.[61]

Procentual Bistriț-Năsăud și Maramureș sunt similare, și puternic disimilare comparativ cu județul Cluj. Din punct de vedere geografic populația agricolă din Bistrița-Năsăud este concentrată în proporție de 26% în comunele din podișul Transilvaniei, iar în județul Cluj 24% din forța de muncă din agricultură se află tot în Podișul Transilvaniei. Istoric cele două zone au fost timp de câteva secole integrate de-a lungul văilor în exploatații agricole feudale comune.

Din punct de vedere al populațiilor ocupate în agricultură volumele sunt similare în localitățile din Podișul Transilvaniei din județul Cluj (12,5 mii) și județul Bistrița-Năsăud (15,5 mii). Aceste localități au fost resurse pentru cele două județe pentru reconversie a populației din agricultură, înspre industrie. În județul Cluj platforma industrială de la Jucu concentrează cea mai mare parte din forța de muncă în industrie din județ, cu excepția municipiului Cluj-Napoca (Petrovici, Săcuiu, and Petrovici 2020). Podișul Transilvaniei se continuă și în județul Mureș, iar cu aria din Cluj și Bistrița-Năsăud constituie un areal etnografic distinct, așa cum aminteam mai sus. Această zonă nu are în acest moment însă un punct de coordonare distinct al activității agricole și, care, are un important potențial economic legat de afaceri în agricultură. Comune din Podișul Transilvaniei au fost punctele de origine ale migrației interne spre orașul Bistrița, Cluj-Napoca și Târgu-Mureș, iar această migrație a fost, în mod particular, cea a tinerilor – de aceea satele acestea tind să fie mult mai îmbătrânite. Trendul acesta sugerează că aceste comune este puțin probabil să poată să rămână și pe viitor un furnizor de forță de muncă pentru expansiunea industrială al celor trei județe.

Agricultură montană. Cea mai mare parte din forța de muncă din agricultură [62] nu este totuși localizată însă în Câmpia Transilvaniei în Bistrița-Năsăud, ci cele mai mari proporții de persoanele ocupate în agricultură se regăsesc în comunele de Nord Est și Vest din județ (RPL, 2011). Este notabil este procentul foarte mare de persoane în agricultură din orașul Sângeorz-Băi (15%) – ceea ce dă un caracter rural acestei localități urbane [63]. Dar centrul de greutate este, din punct de vedere al persoanelor ocupate în agricultură, în zona de Vest a județului, în localitățile din Munții Țibleșului, unde activitatea dominantă este cea de zootehnie. Localitățile acestea constituie un corp comun cu localitățile din estul Maramureș care au o specializare similară. Din nou, și aceste localități au nevoie de un centru de coordonare al activității agricole, iar în acest caz Năsăudul, din motive istorice, are cele mai multe șanse să ocupe un astfel de loc.

Proporția persoanelor ocupate în agricultură pe tipuri de localități în 2019 (Sursă date: local de la INS RPL 2011)

Coordonare agricolă

[61] În această evaluare este necesară să facem o notă legată de valorile absolute. În județele Maramureș și Cluj, în 2020, au fost câte 52 de mii de persoane ocupate în agricultură, comparativ cu Bistrița-Năsăud unde au fost 31 de mii.

[62] Date tehnice: Datele la nivel județean sunt centrate în mediana de 24,4% persoane ocupate în agricultură din totalul persoanelor ocupate în județ. Datele la nivel de localitate sunt centrate în mediana națională de 26,7% persoane ocupate în agricultură din totalul persoanelor ocupate în localitate.

[63] Date tehnice: Barele de reprezintă valorile quartilice (1,3) pe localități.

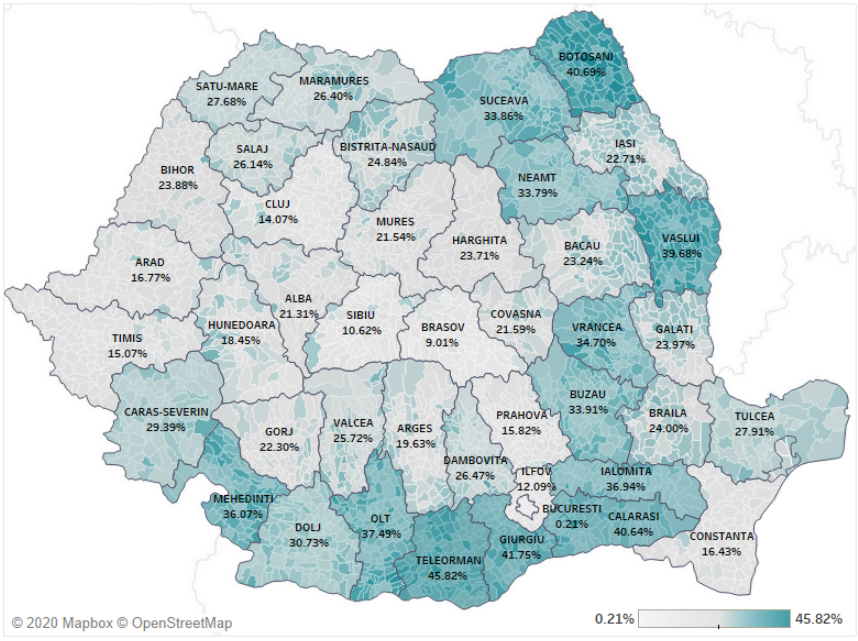

Figura 41: Proporția persoanelor ocupate în agricultură în 2019 (Sursă date: județean de la INS, Balanța Forței de muncă, 01.01.2020; local de la INS RPL 2011)

Fără investiții strategice care vizează construirea de rețele agricole, localitățile rurale sunt prea mici pentru a fi luate în considerare sau pentru a profita de oportunitățile care decurg dintr-o economie de scară prin alianțe. Atât Teaca, cât și Lechința se află în orbita Bistriței. Totuși este notabil procentul de 30% al populației ocupate în agricultură din periurbanul Bistriței (RPL 2011).

La nivel național proporția persoanelor ocupate în agricultură în localitățile periurbane al reședințelor de județ cu mai puțin de 120 de mii de locuitori este de 16% (RPL 2011). Periurbanul orașelor din Bistrița-Năsăud, păstrează un aer mai pronunțat rural, decât urban.

Măsura: *Pentru periurbanul bistrițean, propunem proiecte de dezvoltare în infrastructura necesară pentru procesul de rechiziție a produselor agricole, depozitare, prelucrare și apoi distribuție în parteneriat cu servicii specializate pentru afaceri agricole și industrie alimentara din Bistrița.*

Agricultura intensivă, care se bazează în principal pe fertilizatori sintetici și produse de protecția plantelor, pune presiune tocmai asupra resursei care o susține: solul sănătos și productiv. În anul 2019, în Bistrița-Năsăud s-au folosit în agricultură 5703 tone de îngrășăminte chimice, mai puțin cu 118 tone decât în 2018, dar de 10 ori mai mult decât în anii 2012-2016 (596 tone anual). Suprafața pe care s-au folosit îngrășăminte chimice a fost de 58940 ha.[64]

Tot în 2019 au fost aplicate în agricultură 9882 kg de pesticide, cu aproape 50 de tone mai puțin decât în 2018 (59583 kg) și de zece ori mai puțin decât în anii 2009-2016 (96111 kg în medie pe an).[65] De asemenea, la nivelul județului se poate observa o scădere progresivă a numărului de fermieri și suprafețe angrenate în agricultura ecologică.

- Evaluarea riguroasă a fermelor care folosesc îngrășăminte chimice și pesticide și
- Asistență administrativă pentru fermierii care practică agricultura biologică

[64] INS Tempo, AGR104A
[65] INS Tempo, AGR106A

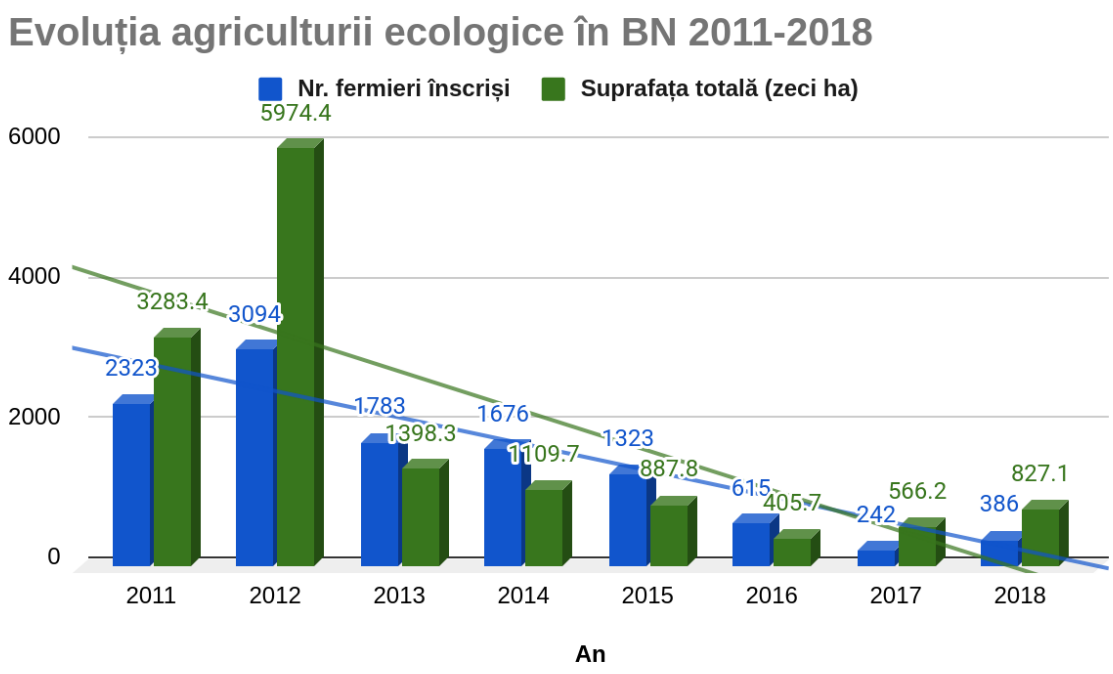

Figura 42: Evoluția agriculturii ecologice

2.3.6 Agricultura în structura ocupațiilor

Conform clasificărilor standard, în care transportul și depozitarea este partea a sectorului de servicii, în județul Bistrița-Năsăud serviciile sunt ramura economică dominantă, cuprinzând 39% din forța de muncă. Însă așa cum argumentam mai sus, din punct de vedere spațial, al compoziției forței de muncă și a dinamici temporale transportul și depozitarea, alături de construcții pot fi clasificate, mai larg, ca parte a sectorului industrial. În reprezentările structurii forței de muncă am optat pentru o formă hibridă. Însă chiar după ani de declin, agricultura ocupa încă un rol important,

Pentru a putea totuși reconstrui structurile obișnuite de reprezentare sectorială, transporturile și depozitarea le-am clasificat de data aceasta în sectorul de servicii. Însă am separat comerțul de restul serviciilor comerciale.

În cele ce urmează capitolul va reliefa două proiecte fanion: clusterele agricole și regiunea viticolă.

2.3.7 Obiectiv specific: Consolidarea capacității publice de consultanță agricolă la nivel județean

În UE agricultura este un domeniu foarte tehnic. Participanții trebuie să fie versatili în folosirea de coduri de bune practici agricole, norme de eco-condiționalitate în cadrul schemelor și măsurilor de sprijin pentru agricultori, norme agrotehnice pentru diminuarea efectelor schimbărilor climatice, energii regenerabile etc. În țări cu sectoare agroalimentare puternice ca Țările de Jos, Spania, Danemarca, Franța sau Italia, autoritățile publice inițiază educarea fermierilor în tehnologii noi de producție agricolă la prelucrare, planificare de afaceri și de marketing, inclusiv prin informare și diseminare. Există în acest sens structuri teritoriale de consultanță gratuita pentru micii fermieri și contra cost (rezonabil) pentru fermele mari.

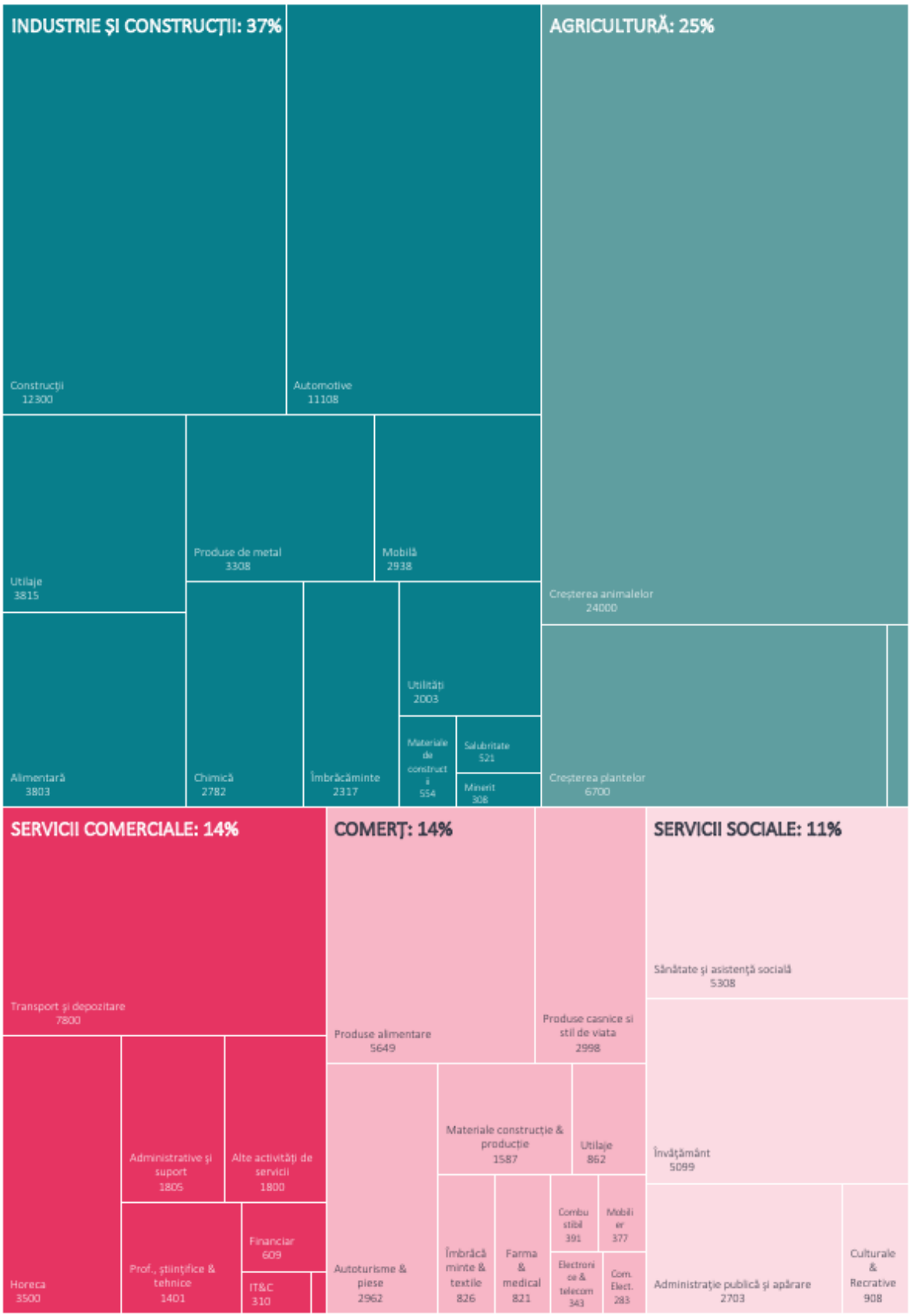

Figura 43: Distribuția persoanelor ocupate pe sectoare economice în 2020 (Sursă date: Inspectoratul Teritorial de Muncă Bistrița-Năsăud, Lista angajatorilor activi. Institutul Național de Statistica, Balanța forței de muncă la 01.01.2020.)

Aceste structuri au și componente de cercetare și formare, care sunt în legătură cu nevoile specifice de recrutare, selecție, evaluare și formare de personal (Strategia 2020-2030).

Organizată în jurul fermelor tradiționale de subzistență operate de persoane lipsite de această pregătire și expuse vulnerabilităților create de lipsa de asociere, agricultura județeana este slab pregătită să facă față concurentei sectoarelor agricole din țări care nu au astfel de probleme. În ton cu Strategia Agroalimentara 2020-2030 (p. 57), cu capacitățile instituționale disponibile la nivel județean și pentru a depăși acest handicap atât de dramatic pentru marea masa locuitorilor zonei rurale, propunem:

Măsuri:

- Înființarea unei structuri de consilierea publică gratuită pentru fermierii vulnerabili și a locuitorilor din mediul rural cu venituri mici și contra-cost pentru asociațiile, organizațiile și fermierii cu dimensiuni mari; în cadrul structurii trebuie atinsă ținta europeană propusa de Strategia Agroalimentară a României 2020-2030 de un consultant la 100 de ferme, procesul de consultanță urmând a fi îmbunătățit, utilizând baza materială și resursele umane ale Stațiunii de Cercetare și Producție Pomicolă Bistrița, Direcției de Agricultura și a liceelor agricole din județ. Pentru a opera pe baza de dovezi bine sistematizate, rețeaua de consultanță Agricolă județeană trebuie să se bazeze pe implementarea unei arhitecturi de informații integrată. Acest lucru a fost susținut la nivel de reforma a direcțiilor de agricultura în Strategia Agroalimentara a României 2020-2030. Dotată cu un antrepozit de date și capacitate de procesare a lor, din care cele legate de raportul cerere-ofertă în piețele retail este probabil cea mai importantă, această consultanță publică va putea trasa direcții cu privire la investiții, tendințe în piața, resurse financiare și umane etc.

- Asistență pentru intabularea în ritm alert a terenurilor, lipsa clarității juridice blocând investițiile.

- Angajarea în Direcția Agricolă de consultant specializați pe consilierea tinerilor fermieri.

- Asociația Comunelor din BN să angajeze specialist în agricultura și consultanță agricolă pe modelul județelor Iași și Dâmbovița.

2.3.8 Obiectiv specific: Combaterea fragmentării agriculturii prin clusterele agricole specializate pe agricultura sustenabilă

Conform Strategiei Agricole a României, politicile publice trebuie să combată *integrarea redusă pe piață și lanțuri agroalimentare ineficiente.*

> „Fragmentarea excesivă a unei mari părți din baza de aprovizionare agricolă având repercusiuni atât în amonte (acces la input-uri), cât și în aval (prelucrarea, comercializarea și distribuția produselor agricole și alimentare) și slăbind potențialul de dezvoltare al multor activități cu valoare adăugată mai mare. De asemenea, existența unor lanțuri de distribuție lungi, care plasează fermierii în captivitate între furnizorii și clienții lor grevează prosperitate acestora. Practica actuală de interpunere a cel puțin doi intermediari (angrosist + detailist) între producător și consumator face ca beneficiile să ajungă într-o mică proporție la fermieri. Această ineficiență grevează în mod direct productivitatea și chiar motivația de investiții a fermierilor, în special a celor cu ferme de semi-subzistență."

Strategia națională arată ca măsura trebuie să fie „crearea de lanțuri alimentare scurte, precum crearea și dezvoltarea de grupuri de producători, vor ajuta exploatațiile să se integreze mai bine pe piețele naționale și europene," sarcină ce presupune „investiții în îmbunătățirea infrastructurii rețelelor de comercializare, care vor fi sprijinite pe termen mediu prin

PNDR" și structuri de planificare a ofertei pentru a-și asigura cantitate, calitate, ritmicitate și termene de livrare scurte, respectarea principiilor de trasabilitate (pp. 22-27).

Cat privește agricultura sustenabilă, România rămâne în urma mediei UE-15, unde proporția agriculturii ecologice este de trei ori mai mare. Prin contrast, în regiunea noastră, în țări ca Cehia proporția este de 7 ori mai mare. Pentru a fi viabilă, această formă de agricultura are nevoie de competență tehnico-birocratică cu sistemele de certificare și sprijinul constant al cercetării și inovării, al managementului integrat al solului și al apei și folosirea îngrășămintelor organice cu o capacitate crescută de retenție a apei (Strategia Agroalimentara 2020-2030, p. 41). Agricultura ecologică va continua să fie sprijinită pe termen mediu prin măsura specifică din PNDR 2014-2020.

Din acest punct de vedere rezultatele din județ au fost dezamăgitoare după o anumită decolare în perioada 2012-2016, condițiile de mai sus nefiind îndeplinite. Practic, orice fermier doritor a fost lăsat să aplice, ajungându-se la cazuri tragice în care persoane cu situație precară au ajuns să fie executate de ANAF. Problemele reliefate de conversațiile noastre cu specialist și de muncă noastră de teren în Șieu, Mocod și Dumitra sunt cinci: (1) fermierii sunt copleșiți de sarcinile tehnico-birocratice ce țin de certificare, (2) fermele lor au dimensiuni relative mici (în jur de 10 hectare) și, (3) lipsite de spații moderne de depozitare-procesare și contracte cu marii retaileri, sunt reduse la debușeele comune (piețele urbane din județ) unde sunt în competiție directă cu produse nesustenabile dar cu durată de viața pe raft mai lunga (4) pe o piața încă insuficient de sofisticată pentru a înțelege superioritatea produsului sustenabil și (5) nu a existat legătură cu activitățile de cercetare-dezvoltare. În aceste condiții eșecul este probabil până și în comunități extrem de dedicate cum este zona Șieu unde activat 170 de fermieri bio în 2016, dar din care câteva zeci au renunțat pe parcurs.[66]

În sincronie cu Strategia națională și regională dar detaliind mai departe susținem ca șansa agriculturii în județ este formarea, în sudul județului și/sau în zona montană, de lanțuri scurte de aprovizionare alcătuită în jurul unor clustere agricole bazate pe specializare, atragerea de specialiști, activități de cercetare-dezvoltare, pregătire continua și comercializarea de produse agrico-alimentare din categoria premium și sustenabil obținute pentru a combate fragmentarea, valoarea adăugată redusa și poziția inferioară în lanțurile lingi de aprovizionare a marilor angrosiști și detailiști.

Care ar trebui să fie specializarea clusterelor? Răspunsul a fost deja dat de ADR NV în Strategia să pe 2021-2027 alcătuită în aliniere cu a să Strategie de Specializare Inteligentă a regiunii Nord-Vest:

> „Regiunea Nord-Vest are un potențial agricol bun în special pentru cultivarea legumelor (inclusiv ciuperci) și fructelor (mere, căpșuni, piersici, nuci, prune), respectiv pentru creșterea animalelor, în acest caz fiind prezent întregul lanț valoric. De asemenea, regiunea deține avantaj comparativ în domeniul grăsimilor și uleiurilor animale sau vegetale" (p. 176)

Pe ce ne bazăm în acest demers? Pe dovezi ca există pe plan internațional o tendință ca lanțurile de valoare ale marilor distribuitori să includă actori agricoli de dimensiuni medii (gen regiuni dintr-un județ) care operează în nișe agricole. Este cazul lanțului american de segment premium Whole Foods, ale cărui lanțuri de aprovizionare includ subregiuni agricole din Italia, Islanda, Peru, Polonia care nu depășesc ca dimensiuni sudul județului Bistrița-Năsăud (e.g. subregiunea San Marzano din Italia pentru suc de roșii premium, nordul Islandei pentru carne de oaie categoria premium). Aceste rezultate au fost obținute în mare parte prin efectele de cluster agricol ale acestor subregiuni și elemente de marketing

[66] https://www.mediafax.ro/economic/peste-o-mie-de-producatori-bio-din-bistrita-nasaud-au-renuntat-sa-mai-practice-agricultura-ecologica-16208726

care au insistat pe specificitatea ecologică, gastronomică sau de consum etic asociat cu acele subregiuni.[67] Produse, procesate și promovate profesionist, dar beneficiind de volumele mari și flexibilitatea unor clustere specializate, produsele agricole sau zootehnice ale județului pot avea șansa de a fi competitive internațional.

Ce presupune un cluster agricol în condițiile actuale din piața și finanțare europeană? Este o forma de organizare a producției prin adâncirea cooperării între unitățile active în agricultura și zootehnie, de la ferme mici la complexe mari, cooperare facilitată de autoritățile publice locale, instituțiile de cercetare și învățământ și investitori din domenii conexe (procesare, marketing, design). Ținta este specializarea pe nișe cu competiție moderată (produse cultivate și procesate cu o amprentă redusa de carbon în cadrul lanțului scurt, alimente fără gluten sau amidon etc.), diversificată orizontal (legate de agroturism și turism de patrimoniu) și care maximizează bunăstarea comunităților rurale (în loc să le folosească drept obiect de land grabbing sau forța de muncă captiva). Consiliul de administrație al asociației care gestionează clusterul trebui să include reprezentanții consiliului județean, ai sectorului privat, autoritățile din domeniul siguranței fitosanitare, și ai instituțiilor de învățământ și cercetare implicate.

Activitățile clusterului agricol se concentrează în jurul cercetării, producției, procesării și comercializării. În centrul clusterului se află o autoritate locală (consiliu județean și/sau alianța de primarii), marii jucători din agricultura locală și o instituție de cercetare/învățământ relevanța care să furnizeze clusterului nu doar inovație pe produse, ci și informații despre schimbările în natura cererii din piață, a orientării finanțării externe, designului de ambalaje etc. Ideal ar fi ca aceste clustere sa aducă avantaje nu doar marilor firme private ci și comunităților largi în măsura în care acestea pot constitui cooperative agricole care să formeze o aglomerare coerentă de gospodării de subzistență și ferme medii. Din păcate însă, până acum comunitățile rurale din județ au fost sceptice față de diversele inițiative de asociere, chiar dacă acest scepticism a costat comunitățile în termeni de dotare, productivitate, profitabilitate sau chiar supraviețuire în competiția economică. Acest eșec este vizibil în fenomenele de abandonare a pământului și depopulare rurală.

Esența clusterului agricol este o paletă de specializări sensibile la schimbările din piață, ceea pe permite adaptabilitate și câștigurile de productivitate aduse de producția în volume mari. Cu cât inițiativele constituirii lor vin de la marii jucători din sectorul agricol privat cu atât șansele de viabilitate ale clusterului sunt mai mari. Însă acolo unde această inițiativă nu există și nivelul de cooperare între firmele relevante este redus, o autoritate precum Consiliul Județean, prin competență sa legată de atragerea de fonduri europene pe activități favorizate de UE, poate rezolva cel puțin primele faze ale problemei acțiunii colective.

Pe lângă aspectele economice și ecologice, clusterele agricole moderne au o importantă componentă legată de asigurarea forței de muncă calificate. Fără perfecționarea pregătirii, este dificil de imaginat cum firmele din domeniu pot avea creșteri semnificative de productivitate. Aceasta presupune integrarea liceelor cu profil agricol în reformele aduse de cluster în comunități. Reforma liceelor cu profil agricol în direcțiile sugerate de Strategia Agroalimentara 2030-2050 este esențială căci aproape trei sferturi dintre fermierii români sunt fără pregătire profesională, "nivelul slab al educației în rândul celor care lucrează terenurile agricole românești fiind unul din factorii care frânează competitivitatea sectorului agricol" (Strategia Agroalimentara 2020-2030, p. 51) fără această reformă fiind greu de imaginat cum se va face trecerea către o agricultură bazată pe cunoaștere.

[67] Barrientos et al., 2011

2.3.8.1 Obiectiv specific: Creșterea gradului de profesionalism în ferme

Învățământ dual în liceele cu profil agricol prin care fermierii susțin costurile și pregătirea de mecanizatori, meserie unde salariul de debutant este de 700 de euro net și nu ar fi deci probleme cu atractivitatea calificării .

Cursuri de mecanizatori prin CCIBN pe specializarea mecanizator.

Studiile de specialitate ne spun că fără penetrarea lanțurilor de valoare naționale sau internaționale, șansele unui cluster sunt firave. De aceea poate cea mai importantă parte a unui cluster agricol este personalul specializat în relațiile cu furnizorii și clienții precum și cel care asigura standardele de calitate și certificare.[68] Deși aceste standarde sunt decise de marii jucători din comerțul alimentar, aplicarea lor se face în primă instanță la nivel de producător. Cu cât producătorii sunt organizați în clustere, cu atât mai eficientă și riguroasă este aplicarea standardelor. Așa cum remarcă o serie de studii,[69] acești specialiști în intermedierea relațiilor clusterului cu distribuitorii este o condiție de bază a unui cluster de succes nu doar în sensul activităților de marketing și negociere, ci și a activităților de coordonare verticală și orizontală în interiorul clusterului, pentru a se obține standardele uniforme cerute de distribuitori, activități de lobby, etc. Mai mult decât atât, clusterele ar fi mai bine poziționate să valorifice sistemele oficiale de de recunoaștere și de promovare a mărcilor locale prin includerea acestora în schemele de calitate din UE, respectiv Specialitate tradițională garantată (STG), Denumire de Origine Protejată (DOP) și Indicație Geografică Protejată (IGP) sau certificare ecologică, lucru de altfel accentuat în Strategia Agroalimentara a României (p. 31) în care se arată ca pentru produsele agroalimentare tradiționale se are în vedere:

1. „Susținerea financiară pentru promovarea produselor tradiționale românești pe piața internă și europeană (participare la târguri, expoziții și alte manifestări interne și internaționale) – prin utilizarea fondurilor de la bugetul de stat alocate pentru creșterea competitivității produselor românești la export;
2. Asigurarea și garantarea condițiilor de protecție a denumirilor produselor tradiționale românești pe piața internă și europeană și de promovare a acestora.
3. De asemenea, sistemul de calitate Indicație Geografică Protejată (IGP), Denumire de Origine Protejată (DOP), Specialitate Tradițională Garantată (STG) oferă producătorilor instrumentele corespunzătoare de identificare și promovarea a acelor produse ale căror caracteristici specifice sunt protejate la nivel național și European. Noua oportunitate oferită de eticheta „Produs montan" oferă alternative adecvate fermelor mici și medii, precum și micii industrii de procesare a alimentelor."

Deși situația generală din județ nu este tocmai încurajatoare în ceea ce privește forme chiar minime de asociere, există situații care promit să fie nișe de excelenta. Există de pildă o inițiativa interesantă în zona Sângeorz-Băi unde 119,000 de euro fonduri europene nerambursabile[70] au fost investiți în agricultura bio și lanțuri scurte de aprovizionare pentru produse lactate. Inițiativa vine de la un parteneriat între doi producători de lapte și produse lactate din zona Sângeorz-Băi, două unități de învățământ (Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară din Cluj-Napoca, Școala Gimnazială „Artemiu Publiu Alexi" Sângeorz-Băi), o pensiune agroturistică și un GAL. Este exact genul de inițiative care poate da naștere

[68] (Gereffi, 1994; Schmitz and Knorringa, 2001).

[69] Bell and Giuliani, 2007; Batterink et al., 2010; Caniels and Romijn, 2003; Clarke and Ramirez, 2014; Kilelu et al., 2013, 2017a; Mmari, 2015; Poulton et al., 2010; Shou and Intarakumnerd, 2013; Szogs, 2008; Szogs et al., 2011; Visser and Atzema, 2008; Watkins et al., 2015

[70] Submăsura 16.4 este Dezvoltarea piețelor locale exclusiv prin lanțuri scurte de aprovizionare pentru produse lactate.

unui cluster de lactate în zona montană.[71] Proiectul durează doi ani se află în stadiu de implementare, dată finalizării fiind aprilie 2022, fiind extrem de interesant ce se va întâmpla după ce va opri finanțarea.

Concentrarea acestor clustere în jurul agriculturii sustenabile este dezirabilă dată fiind nișa bio în expansiune la marii retailer. Pe de altă parte, însă, este adesea foarte greu să convingi fermierii să facă tranziția spre acest tip de agricultura. Ori tocmai în acest spațiu autoritățile publice județene pot interveni. Cea mai comprehensiva analiza a studiilor științifice publicate pe acest subiect ne arată ca autoritățile pot interveni pentru a schimba atitudine și convingerile fermierilor pentru a-i îndemna să ia măsuri legate de acestă tranziție. Ori acestă sarcină presupune campanii orchestrate și susținute de informare despre oportunitățile financiare din nișa agriculturii sustenabile, despre consecințele pentru mediu ale agriculturii industriale și despre modalitățile în care se poate practica agricultura sustenabilă. Ori județul dispune încă de o generație (e adevărat îmbătrânită) de fermieri care are încă memoria agriculturii sustenabile, memorie ce poate fi mobilizată în cadrele agriculturii mecanizate pentru a se atinge standardele cerute de retailerii care cer hrana de acest gen, clusterele asigurând predictibilitatea livrării de volume mari. În condițiile în care participarea la inițiativele de agricultura sustenabilă a fost per total un eșec în județ, fiind nerealistă așteptarea ca fermierul mediu cu a sa puțină educație să facă față sarcinilor tehnico-birocratice ce țin de certificare, schimbarea de abordare la nivelul autorităților este esențială.

Astfel, scăderea drastică a numărului de fermieri bio între 2015 și 2017, scădere din care sectorul nu și-a revenit, oferă niște lecții interesante în acest sens.

2.3.9 Obiectiv specific: Consolidarea capacității publice de consultanță agricolă la nivel județean

Măsura: *Coordonare între Consiliul Județean și alte instituții publice și ONG-uri (gen Produs în Bistrița-Năsăud) pentru a-i informa pe fermieri despre avantajele agriculturii sustenabile și de a-i susține cu asistență tehnică de durată pentru a-i ajuta să facă față rigorilor certificării.*

În baza analizei din primul capitol, vedem trei mari clustere de acest gen: în sud la Lechința și Teaca (cereale, vie) și în Nordul bogat în resurse cu apă la Năsăud (legume și agricultură montană). În aceste localități se vor construi centre de depozitare, logistice și de consultanță făcute pe baza unei asocieri CJ, GAL-uri, primarii, producători și ONG-uri de profil. Din munca noastră de teren rezultă că există interes și susținere pentru această propunere, inclusive la primării și producători.

2.3.10 Obiectiv specific: Repornirea pomiculturii și legumiculturii la volume mari

Majoritatea plantațiilor pomicole din județ sunt îmbătrânite, cu vârste mai mari de 30 ani, cu potențial productiv redus, în declin sau abandonate. Producția de fructe, deși de calitate, este redusa cantitativ și cu debușee minore. Cu capacitate de stocare degradate și vetuste, capacitatea de a livra în sistemele de distribuție moderna este redusa. Conform strategiei naționale de agricultura, motivele sunt investiția deosebit de costisitoare pentru înființarea unei plantații, alături de costurile ridicate de întreținere a plantației pe rod. Deși au înregistrat un mic reviriment, mai ales în zona Dumitra și culoarul Mocod-Beclean, suprafețele de sere au o capacitate mică de a livra în extrasezon.

[71] https://timponline.ro/proiect-care-sustine-agricultura-tradiționala-din-sangeorz-bai-dat-ca-exemplu-de-catre-afir/

Măsurile de sprijin pentru restructurare în pomicultură propuse de strategia națională vorbesc de transferul rezultatelor cercetării către sector, cooperare, înființare de pepiniere și plantații pomicole și, mergând pe filieră, până la organizare, depozitare, condiționare, procesare, marketing și valorificare. "Se va finanța înființarea plantației, producția de material săditor, sistemul de susținere și de irigații, dotarea cu utilaje, partea de depozitare și procesare," se spune acolo.

Guvernul are în acest sens (din 2014) un program tematic[72] vizând investiții în active fizice în sectorul pomicol de la 100.000 la 450.000 de euro (de la investiții pentru procesarea/marketingul produselor la dezvoltarea sistemelor de irigații cu un consum redus de apa, producerii de energie din surse regenerabile), cultivarea cooperării cercetării în sector, acces la material săditor certificat, stimularea asocierii producătorilor, ca măsură de întărire a rolului acestora în relație cu procesatorii și marile lanțuri de magazine. Acest program nu a fost încă accesat în județ deși conform agricultorilor intervievați de noi în sudul județului criza apei este acuta, ceea ce îngreunează atât cultivarea de legume în volum mare cât și zootehnia.

Acestea sunt inițiative adresate producătorilor dar ce pot face autoritățile județene pentru a stimula această dinamica? Sugerăm în acest sens:

> **Măsura:** *Mandatarea Direcției pentru Agricultura Bistrița-Năsăud pentru a colabora cu Stațiunea de Cercetare-Dezvoltare pentru Pomicultura Bistrița în vederea oferirii de servicii de asistență tehnică producătorilor eligibili pentru astfel de programe, urmând ca Stațiunea să fie partenerul de cercetare în aceste programe*

Prin măsura 1.2.1 „Modernizarea exploatațiilor agricole" din cadrul PNDR 2007-2013, MADR a susținut financiar sistemele de depozitare și prin Strategia Agro-alimentara 2020-2030 "guvernul se va axa pe sprijinirea îmbunătățirii capacității de depozitare atât pentru completarea necesarului de spații pentru semințe de consum cât și pentru acoperirea necesarului pentru sectorul legume și fructe, prin noul PNDR." În acest sens Strategia Agroalimentara arată că „existența spațiilor de depozitare va permite câștiguri suplimentare fermierilor, care nu vor mai fi nevoiți sa-și vândă producția imediat după recoltare, când prețurile de obicei înregistrează scăderi; de asemenea, concentrarea producției va facilita procesul de negociere a prețurilor cu traderi/marile lanțuri de magazine." În sine, aceste spații nu rezolva problema până la final, intrarea în lanțurile marilor retaileri presupunând și servicii de planificare eventual digitalizare a livrărilor la volum și în extrasezon. În acest sens sugerăm

> **Măsura:** *Crearea de către Consiliul Județean în parteneriat cu un „miez" de producători de legume de spații de depozitare modern de fructe și legume în zonele de tradiție, spații cu temperaturi controlate și capabile să asigure serviciilor de planificare digitalizată a ofertei pentru asigura cantitate, calitate, ritmicitate și termene de livrare scurte, cu respectarea principiilor de trasabilitate.*

Este notabil de asemenea ca MADR are un proiect de cercetare referitor la zonarea speciilor pe bazine pomicole în funcție de condițiile pedoclimatice, tradiție, impact socioeconomic și de mediu. Tendința europeană este înființarea de bănci genetice pentru speciile de fructe și legume locale, existând în acest sens un proiect european (ENSCONET) și o rețea specializată (European native Seed Conservation Network). Proiectul are deja o baza de date, un protocol de înregistrare a datelor de germinație, și un sistem de gestiune a datelor. Comi-

[72] portal.afir.info/informatii_generale_pndr_investiții_prin_pndr_sector_pomicol_sm_4_1a_exploatatii_pomicole

sia europeană susține aceste inițiative, existând Directiva pe Habitate și o listă a plantelor amenințate (BGCI). În aceste condiții propunem

> **Măsura:** *Înființarea, pe modelul de bune practici ENSCONET, a fondurilor POR și cu susținerea programului de cercetare pomicolă a MADR, a unei "arhive genetice" pentru speciile locale de fructe și legume aflate în risc de dispariție și care să fie folosite în eventualele inițiative gastronomice de nișă indicate la capitolul pe turism.*

2.3.11 Obiectiv specific: Redimensionarea sustenabilă a zootehniei

În ultimii ani a avut loc o decimare a zootehniei de familie, mai ales în zona de nord. Efectivele de animale au scăzut drastic în zona de munte a județului. În zona tradițională Sângeorz-Băi și Maieru, de la 3700 de bovine s-a ajuns la o mie, fermierii citând veniturile mici asigurate de această activitate. Lipsiți de cooperative sau alte forme de organizare care să ofere procesare/abatorizare centralizata, fermierii au vândut la prețuri care nu asigură un trai decent. Într-adevăr, până și fermierii cei mai bine orientați, cum ar fi cei care cresc vaci de carne Angus, au opoziție extrem de precarizată de lipsa acestor capacități centralizate de procesare.[73] Presa locală a arătat în dese rânduri numeroasele eșecuri ale unor ferme medii moderne afectate de acest flagel.[74] Dacă zootehnia are vreo șansă să își reducă amprenta de carbon, ea poate începe de la zootehnia de pășune practicată de comunitățile tradiționale, acestei practici putându-se altoi cu intervențiile modern schițate mai jos.

Până acum, acest lucru însă nu s-a întâmplat și sectorul se îndreaptă spre zootehnia industriala, fermele de acest timp începând să apară în sudul județului. Prezenta secțiune susține ca acest tip de zootehnie are o viața de raft foarte scurtă din punct de vedere al susținerii financiare atât de esențială oferită de UE. Motivul este clar: dezastrul climatic și planul UE de a obține emisii nete zero în 2050.

Mesajul de bază este că zootehnia tradițională își trăiește ultimii ani. O bogată literatura[75] și poziții oficiale la nivelul cel mai înalt în UE ne arată ca emisiile de metan rezultate din agricultură pot crește cu 60% până în anul 2030, și majoritatea provin din creșterea vacilor. Ovinele și bovinele produc între 19 și 48 de ori mai multe gaze decât plantele bogate în proteine (calculat pe baza kilogramelor de mâncare oferite. Mai mult decât atât, 66% din emisiile de amoniac provin de la vaci. Consensul științific este clar pe acest palier.[76]

Deocamdată UE nu are o politică de reducere a șeptelurilor și reducere a consumului de carne roșie, cu ținte specifice. Însă rolul unei strategii este să anticipeze tendințe probabile și a comandat studiul „Future of EU livestock: how to contribute to a sustainable agricultural sector?" pe care **producătorii de carne ar trebui să îl citească cu atenție**. Este însă de anticipat ca la presiunea țintelor de carbon adoptate de UE, Politica Agricolă Comună va cere în timp scăderea cererii pentru carne de vită pe calea reducerii șeptelurilor de bovine pentru a diminua eficient emisiile de metan. Nu este vorba aici doar de activism, ci de consensul științific,[77] de propriile imperative ale UE a reduce impactul agriculturii UE asupra mediu-

[73] https://timponline.ro/efectivele-de-vaci-si-cai-au-scazut-drastic-in-zona-de-munte-ce-ar-trebui-facut-sa-avem-mancare-sanatoasa/

[74] https://www.bistriteanul.ro/zootehnia-din-judet-la-pamant-fermierii-isi-scot-fermele-la-vanzare-pe-olx/

[75] Pentru sinteza a se vedea https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/ar4-wg3-chapter8-1.pdf

[76] Desjardins, Raymond L., et al. "Carbon footprint of beef cattle." Sustainability 4.12 (2012): 3279-3301; Nguyen, Thu Lan T., John E. Hermansen, and Lisbeth Mogensen. "Environmental consequences of different beef production systems in the EU." Journal of Cleaner Production 18.8 (2010): 756-766; Nijdam, Durk, Trudy Rood, and Henk Westhoek. "The price of protein: Review of land use and carbon footprints from life cycle assessments of animal food products and their substitutes." Food policy 37.6 (2012): 760-770.

[77] Bryngelsson, David, et al. "How can the EU climate targets be met? A combined analysis of technological

lui și de criticile aduse din exterior ca încă nu există coerență între PAC și European Green Deal,[78] acesta din urma urmând a taxa importul de produse cu emissi mari la granitele UE.[79] Asadar nu activiștii, ci partenerii comerciali ai UE[80] vor pune presiune pe o decizie care fie va asuma nesustenabilitatea sectorului zootehniei, fie va lua măsuri drastice, așa cum s-au luat deja în Țările de Jos.

Specialiștii cred că orice metodă prin care se reduc emisiile de metan este binevenită și există un val nou de specialiști centrați pe studii genetice foarte complexe, în încercarea de a preveni formarea de gaze în timpul digestiei. Ca soluție intermediară, marii producători de carne de vită reunite în rețeaua BOVINE a început deja să integreze prioritățile Farm to Fork prin proiecte de sechestrare a carbonului, scurtarea lanțului de aprovizionare pentru a mări eficiența proceselor de hrănire, optimizarea numărului de vitei per vaca, investiții în cercetare-dezvoltare care să minimizeze amprenta de metan și carbon a sectorului.

În consecință, spațiul de mișcare în zootehnie este pe eficientizarea proceselor de hrănire, medicamente pentru complexele zootehnice existente care are rolul de a „captura" metanul în rumen (primul stomac al vacilor) și de a-l transforma în glucoză în paralel cu o dietă strictă și respectarea orelor de hrănire a animalelor, și evitarea marilor complexe zootehnice și investiția în zootehnia de munte tradițională, cu pășunat, și accentual pus pe creșterea vitelor pentru lapte, nu pentru carne. Din acest punct de vedere recomandăm sistemul de bune practici adoptat de formele de vaci din Italia, care au deja ținta de emisii nete zero în 2030[81] și sistemele de gestiune centralizată a substituirii îngrășămintelor chimice cu gunoi de grajd sau a folisirii acestuia la producția de energie cu biomasa.[82] Conform pachetului legislativ „Energie – schimbări climatice" statele membre trebuie să atingă ținta de 10% biocarburanți în consumul de combustibil utilizat în transport. În acest context, activitățile agricole conexe sectorului de energie regenerabilă vor aduce un aport semnificativ de valoare adăugată prin: utilizarea biomasei la obținerea de energie termică în cadrul fermei; utilizarea biocarburanților de generația I la executarea lucrărilor agricole mecanizate precum și la lucrările de îmbunătățiri funciare; implementarea tehnologiilor de colectare și valorificare a reziduurilor agricole; realizarea de microinstalații de obținere a biogazului în fermă sau în grupuri de ferme; gestionarea modernă a dejecțiilor organice din zootehnie va scădea volumul emisiilor de gaze cu efect de seră din agricultură (Strategia Agroalimentara 2020-2030, p. 42).

Recomandăm de aceea

Măsura: *Constituirea de clustere zootehnice bazate pe pășunat tradițional, tratamente antimetan, reducerea amprentei de amoniu în fermele mari prin sisteme de distribuție a gunoiului de grajd în loc de îngrășăminte chimice sau pentru producția de energie bio, captarea apei de ploaie pentru a reduce consumul de apă în ferme, îmbunătățirea pășunilor pentru a mări productivitatea per animal, optimizarea consumului de proteine pentru*

and demand-side changes in food and agriculture." Food Policy 59 (2016): 152-164; Hayden, Anne, et al. Possible economic and environmental impacts from changes to the coupled beef support payments for EU beef production. No. 2230-2019-1962. 2019.

[78] Holmes, Peter, Tom Reilly, and Jim Rollo. "Border carbon adjustments and the potențial for protectionism." Climate Policy 11.2 (2011): 883-900.

[79] https://www.sustainability-times.com/green-consumerism/environmentalists-bewildered-by-eu-approach-to-meat-consumption-and-farm-to-fork/

[80] https://www.thecattlesite.com/news/56669/editorial-eu-agriculture-requires-consistency-between-the-green-deal-and-trade-policy/

[81] https://www.efanews.eu/en/item/17115-environment-italian-farms-will-be-zero-carbon-in-10-years.html

[82] Hermansen, John E., and Troels Kristensen. "Management options to reduce the carbon footprint of livestock products." Animal Frontiers 1.1 (2011): 33-39.

reducerea excrementelor și emisiilor,[a] *și evitarea proiectelor axate pe producția de carne de vită.*

[a]https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/ar4-wg3-chapter8-1.pdf

2.3.12 Obiectiv specific: O regiune specializată în vinuri medii și premium pe calea înființării Regiunii Viticole și Enoturistice Nösnerland

2.3.12.0.1 Spre un brand specific în viticultura și oenoturismul județean Vinul este parte integrantă, chiar cea mai prețioasă parte dintr-o construcție unică, construcția unui loc, *terroir*. Acesta, vinul, este într-o strânsă corelație cu istoria, mediul înconjurător, arta, cultura, patrimoniul culinar. Dincolo de aceasta, însă, vinul poate fi parte importantă, a economiei de export locale și liantul pentru mănunchiul de activități, care poate transforma o regiune ignorată de fluxurile de turism (mai ales de turism premium) într-o destinație turistică internațională. Zona Toscana din Italia, Burgundia din Franța și Mendoza din Argentina ilustrează pe deplin acest lucru. Credem că județul Bistrița-Năsăud este bine poziționat să facă tranziția spre acest club internațional. Pentru aceasta însă, este necesar un mare efort, atât din partea sectorului privat cât și a Consiliului Județean și primăriilor din zonele cu podgorii.

Județul Bistrița-Năsăud are ca parte integrantă faimoasa podgorie Lechința. Spunem faimoasă pentru că aceasta a făcut parte din *Weinland*-ul Ungariei, Transilvaniei istorice și apoi a Imperiului Habsburgic. Încă din secolul al XIV-lea (cazul frescei Navicella 44, operă a pictorului Petrus Murator, plătită în butoaie de vin din Jelna), în castrul roman de la Orhei s-au găsit amfore, care erau folosite pentru păstrarea vinului. Vinurile din această podgorie au făcut calea castelelor Transilvănene și a curților imperiale, în ultimul mileniu.

Cum arăta un observator al zonei:

> „Plantațiile viticole sunt situate în general pe versanții sudici, sud-estici și sud-vestici și pe văile dintre dealuri unde există resurse de căldură și lumină; acestea constituie un adăpost pentru vița de vie, împotriva vânturilor, brumelor târzii de primăvară și a brumelor timpurii de toamnă. Climatul este tipic temperat, moderat continental, cu ierni aspre și veri relativ calde și umede, dar continuate cu toamne calde, până în octombrie inclusiv, favorabile maturării strugurilor. Calitatea vinurilor cu denumire de origine controlată „LECHINȚA" este asigurată în primul rând de climă și solul regiunii. Condițiile naturale întâlnite aici sunt dintre cele mai favorabile cultivării viței-de-vie, întreaga zonă fiind încadrată în categoria B."[83]

În județ, momentan dispunem de patru producători de vinuri premium, care dețin propriul domeniu, propria cramă, propria vie: *Crama Jelna – Jelna, Bistrița-Năsăud, podgoria Lechința. 26 de hectare; Valea Ascunsă – Teaca-Viile Tecii, Bistrița-Năsăud, podgoria Lechința. 20 de hectare; Casa de vinuri Zaig - Teaca, Bistrița-Năsăud, podgoria Lechința. 13 hectare; Lechburg – Lechința, Bistrița-Năsăud, podgoria Lechința. 70 ha*. Aceste crame au confirmat atât la nivel național, cât și internațional. Spre exemplu Crama Jelna, a adus doar în anul 2020, 12 medalii internaționale, dintre care 4 medalii de aur.

Pe lângă acești producători consacrați mai există trei producători care deservesc piața de vinuri vrac în principal, care sunt momentan cu realizări locale: *Ateliere Bănică – Lechința, Bistrița-Năsăud, podgoria Lechința. 45 hectare; Crama Harșian – Dumitra, Bistrița-Năsăud, podgoria Lechința.10 hectare; Crama Mureșan – Lechința, Bistrița-Năsăud, podgoria Lechința.10 hectare*. După cum vedeți, actual ca și suprafață, de pe care se culeg struguri și se produce vin, ju-

[83]https://www.ciulea.ro/incursiune-in-crama-jelna/

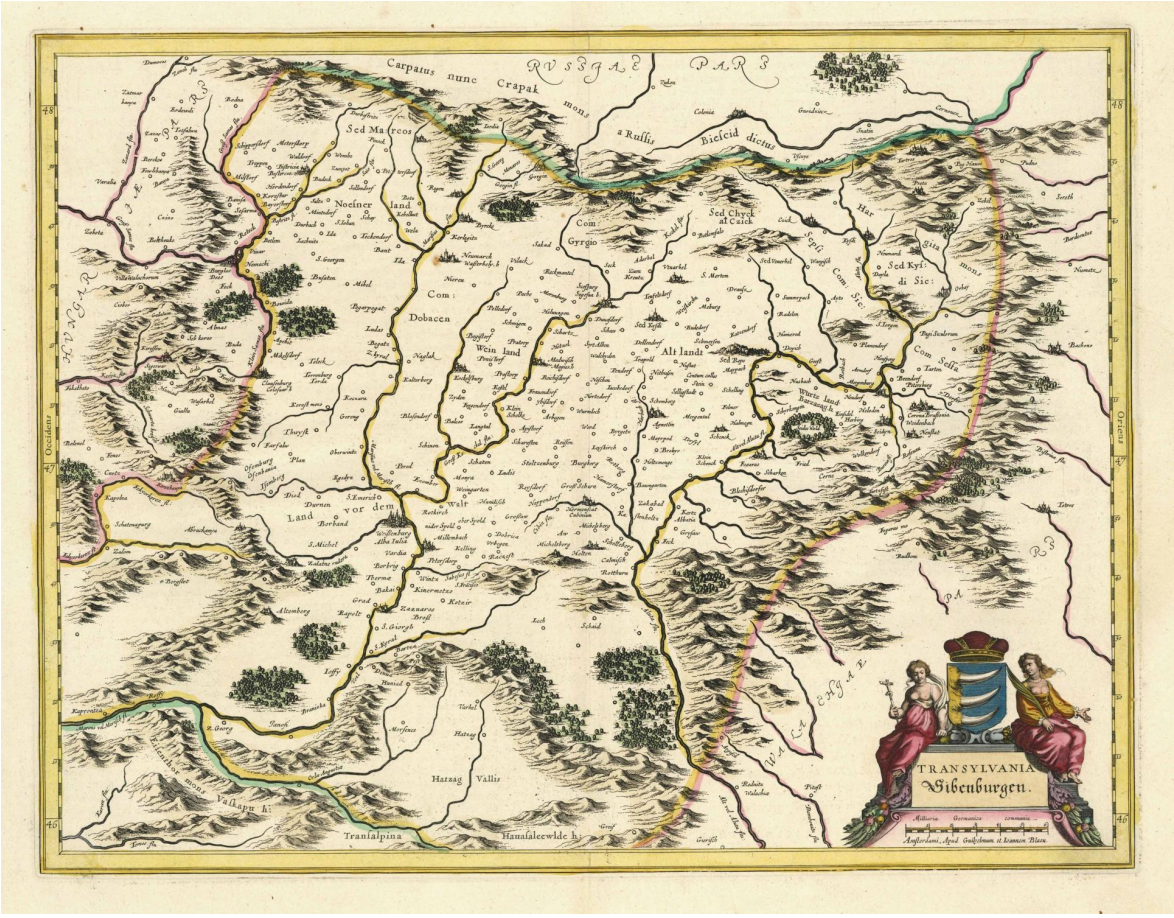

Figura 44: Transylvania Sybensburgen (Sursa: abebooks)

dețul este la 164 hectare, cu mențiunea că există probabilitatea ca acest număr să fie undeva mai aproape de 200 hectare. Așa cum vom arăta mai jos, zona de sud a județului Bistrița-Năsăud ar avea multe de câștigat dacă direcția investițiilor ar fi canalizată, spre viticultură sustenabilă și oenoturism.

2.3.12.0.2 Spre viticultura viitorului în era tranziției c limatice. Tragedia schimbărilor climatice este în plină desfășurare și în cercurile internaționale de specialiști se discută serios, nu dacă industria vinului trebuie să se adapteze urgent, ci cum.[84] în România acest lucru nu a fost bine înțeles, însă tocmai acest retard poate fi o invitație pentru viticultorii din județ să capteze primii, cu beneficiile cunoscute, această nișă lăsată d escoperită. Pe lângă beneficiile economice legate de previzibilul tratament fiscal favorabil aplicat în UE producătorilor sustenabili, această reorientare este și în principiu pozitivă, dată fiind responsabilitatea tuturor pentru a decarboniza activitățile economice.

Direcția pe care o propunem este așadar, cea a unei dezvoltări sustenabile, a unei „pânze" puternice care să lege castele restaurate, crame cu vinuri excepționale, cazare la aceste crame sau în pensiuni premium, povestea acestor zone, a oamenilor, natura care este nativ sustenabilă în Județul Bistrița-Năsăud, bogăția culinară a zonelor noastre. Toate acestea pot fi integrate într-un plan capabil și cu o strategie coerentă, vor aduce un imens prestigiu, locuri de muncă, nivel de trai ridicat, indice de fericire ridicat, flux de turiști cu posibilități materiale și culturale, creșterea valorii proprietăților de patrimoniu, dezvoltare culturală și multe altele.

Aceasta este cea mai importantă propunere a noastră. Viitorul vinului într-o țară cu subvenții de zeci de ori mai mici ca în Franța, de pildă, este în inovație și profesionalizarea cercetării cu efect de cluster.

> **Măsura:** *NWL(Noserland Wine Lab) va fi un laborator de analiză și cercetare a vinului, care să integreze și să deservească toți producătorii de vin, laborator care să aibă în plus și o funcție enoturistică și de laborator universitar pentru USAMV, funcții care vor dinamiza economic zona afectată de stagnare de pe culoarul Teaca-Milas.*

Campusul BWL va avea cercetători USAMV și din privat, cursanți la diversele școli de vară pe viticultură și enoturism, enoturiști și ateliere în viticultură enologică.[85] Pe model european, am aduce cercetarea de acest gen într-un pol de dezvoltare în zonă rurală, oarecum vitregită din această parte a județului dar care, prin lipsa dezvoltării haotice specifică zonei de nord, de pildă, are la dispoziție acest mare capital care este un peisaj natural neafectat de construcții improprii, panouri publicitare, densitate automobilistică și alte asemenea plăgi.

În termeni de finanțare și expunere internațională, Bistrița Wine Lab poate fi integrat în rețeaua European Wine Lab, un dialog comunitar între cercetători, investitori, județe/regiuni, mediul universitar și, poate cel mai importat lucru, crame medii și mici din zone considerate dezavantajate (cum este zona noastră din acest punct de vedere) pentru a difuza soluțiile

[84] Merloni, Eva, et al. "Adaptive capacity to climate change în the wine industry: A Bayesian Network approach." *Wine Economics and Policy* 7.2 (2018): 165-177; Ollat, Nathalie, et al. "The challenging issue of climate change for sustainable grape and wine production." *Oeno One* 51.2 (2017): 59-60; Aigrain, P., et al. "Using foresight exercise to design adaptation policy to climate change: The case of the French wine industry." *BIO Web of Conferences*. Vol. 12. 2019; Naude, R. T., and M. J. Naude. "Impact of Climate Change and Extreme Weather Conditions on wine growing within the Stellenbosch region." *Journal of Contemporary Management* 16.2 (2019): 111-134.

[85] Mamalis, Spyridon, et al. "The Wine Lab Project Exploring the Views from Experts." *Strategic Innovative Marketing and Tourism* (2020): 411.

care funcționează și pentru a accelera inovația în acest sector. Prioritatea este una europeană și poate fi accesată ca atare.

BWL va fi esențial pentru producătorii de vin. El va cerceta particularitățile zonei și promova fără fabulații elementele de performanță și unicitate. Rezultantele cercetării să fie puse în valoare și create noi produse oenologice pentru piața aceasta. Se pot găsi modalități de a patenta sustenabilitatea naturală a zonei noastre și a crea un brand din aceasta. Cel mai important însă, trebuie făcute studii pe sol pentru a demonstra lipsa de eroziune a acestuia. Trebuie făcute studii pe sol și climă, micro-climă pe micro-plaiuri, pentru depistarea Grand-Cru-urilor, adică a parcelelor care indiferent de condițiile climatice ale anului, va da mereu vinuri de excepție. Astăzi nu avem nici-un cru în podgoria noastră. Nu pentru că nu ar fi potențial, ci pentru că nu a fost know-how și pentru că nu a fost forță financiară. Studiile pe sol ne vor revela tipologia solului, mineralele, drenajul și viața de care dispune, pentru a putea aplica tehnologia sustenabilă necesară pentru cultura viței-de-vie pe el. Apoi în cramă, vinificația trebuie să urmeze aceeași tehnologie/filozofie.

Model: Wine lab of Macerata

Având în vedere inexistența unei strategii la nivel național, pe domeniul viticulturii și vinului precum și inexistența unei strategii pe dezvoltarea conceptului de slow wine și slow food, considerăm că elementele mai sus menționate pot reprezenta o formă incipientă de strategie pentru dezvoltarea acestui ecosistem.

2.3.12.0.3 Enoturism, patrimoniu și brandul Nösnerland Partea aceasta presupune turismul, în jurul cramelor, în macro-zona acestora și micro-zona acestuia. Macro-turismul, presupune un drum al vinului care să lege cramele cu podgoriile lor și care să puncteze pe acest traseu cât mai multe puncte de atracție(castele, muzee, păduri, munți, lacuri, restaurante și puncte locale gastronomice, hoteluri, conace). Așa cum s-a arătat, o singură cramă, oricât ar fi de sofisticată, nu poate să atragă prea mult oenoturim, fiind nevoie să existe o masă critică în acest sens. Până acum, doar Crama Jelna și într-o anumită măsură Liliac (care are o parte din vie în județul Bistrița-Năsăud și o parte în județul Mureș, ca și cramă este înregistrată în județul Mureș, ca și Denumire de Origine Controlată face parte din podgoria Lechința) întrunesc condițiile de bază în acest sens, restul nefiind mai mult decât niște baze de producție, fără aplecare spre oenoturism.[86] Din acest punct de vedere este de remarcat că dovezile compilate științific ne arată că nici costul și nici distanța nu acționează ca inhibitori pentru oenoturism.[87]

Din Toscana (Italia) în Mendoza (Argentina),[88] multe regiuni au înțeles că oenoturismul duce vizitatorul dincolo de pereții cramei și spre toate capilarele economiei regiunii: gastronomie, agricultură, zootehnie, învățământ, hoteluri. El oferă o nișă de experiențe din niște enclave premium pe care turismul convențional nu le poate genera. Impactul oenoturismului este considerabil. În 2009, oenoturiștii din Australia au cheltuit 7 miliarde de dolari australieni iar cei din California 2 miliarde de dolari americani.

Studiile[89] arată că oenoturiștii au profile de vârstă care se schimbă de la regiune la re-

[86] Getz, Donald, et al. "Critical success factors for wine tourism." *International Journal of Wine Marketing* (1999).

[87] Marzo-Navarro, Mercedes, and Marta Pedraja-Iglesias. "Critical factors of wine tourism: incentives and barriers from the potential tourist's perspective." *International Journal of Contemporary Hospitality Management* (2012).

[88] Schlüter, Regina G., and Juana Norrild. "Enotourism în Argentina: the power of wine to promote a region." *Tourism în Latin America*. Springer, Cham, 2015. 71-84.; Pastor, Gabriela Claudia, Laura María Torres, and Lucio Marinsalda Pastor. "Landscape enclaves: wine capitalism and luxury tourism în Mendoza, Argentina." *Journal of Political Ecology* 27.1 (2020): 580-593.

[89] Ali-Knight, J. and Carlsen, J. (2003) An exploration of the use of extraordinary experiences în wine tourism', in: L. Lockshin and C. Rungie (eds) Proceedings of the Internațional Colloquium în Wine Marketing. Adelaide, Australia: Wine Marketing Group, University of South Australia. BEVERLAND, M. (2001) Generation X

giune, însă arată că tendința tinerilor oenoturiști, este să frecventeze producătorii mici, de nișă, producătorii care caută să exprime prin vinul lor, o amprentă a locului, terroir-ul, cei care creează un vin cultural. Majoritatea dintre ei fac oenoturism, ca parte dintr-o experiență turistică mai largă în regiunea cu podgorii, numărul oenoturiștilor puri, fiind redus peste tot în lume. Dovezile pe care le avem din studii, arată că autoritățile regionale pot sprijini oenoturismul printre tineri, organizând festivaluri și concerte în zonele cu podgorii.

Un număr de studii[90] arată că oenoturiștii, nu vin doar pentru vin, ci și pentru shopping, gastronomie, patrimoniu, peisaje, cultură și recreere. De o apreciere deosebită printre oenoturiști se bucură rutele cu monumente istorice (ruta Nösnerland este evidentă aici), evenimentele speciale, ceea ce presupune integrarea cramelor în strategiile de dezvoltare a culturii, conservare a peisajului și a turismului cultural, adică așa numitele experiențe estetice. Așa cum arată studiile, acestea întrec de departe orice altă formă de experiență, care poate fi vândută oenoturiștilor. Practic legătura între artă, muzică, patrimoniu construit, în destinațiile viticole este extrem de bine documentată.[91] Mai mult decât atât, pentru oenoturismul de distanță mare (gen americani care merg la degustări în Europa) legătura între vin, cultură (mai ales patrimoniu construit) și activități outdoor/turism activ este determinantă.[92] Motivul este că vinul este poziționat ca un bun de lux, care include un stil de viață în care arta și cultura joacă un rol important. (Charters, 2006).

Ideea este de a atinge reputația că „sunt multe de făcut și văzut" pe calea refuncționalizării patrimoniului, nu doar ca spațiu muzeal, ci mai ales ca spații de cazare și servire a mesei, magazine de specialitate, tururi specializate cu ghid, edutainment (sinteza de distracție și educație). Williams (2001), de pildă, a descoperit o schimbare în partea de marketing la turismul viticol: mai mult accent pe dimensiunea estetică a peisajului rural, lucru ce ar trebui să pună presiune pe modul în care se construiește în rural[93]. Din acest punct de vedere acoperișurile din tablă din Jelna, Lechința și Teaca, halele utilitariste sau cimitirele de mașini de pe traseu, distrug mult din resursa oenoturistică a zonei și trebuie treptat elimina-

and wine consumption, Australian and New Zealand Wine Industry Journal, 16(1), 91±96. Bruwer, J. (2002) Marketing wine to Generation X consumers through the cellar door, The Australian and New Zealand Grapegrower and Winemaker, (Dec), 67±71. Bruwer, J. (2003) South African wine routes: some perspectives on the wine tourism industry's structural dimensions and wine tourism product, Tourism Management, 24, 423±425. Cambourne, B., Macionis, N., Hall, C. M. and Sharples, L. (2000) The future of wine tourism, in: C. M. Hall, L. Sharples, B. Cambourne, and N. Maciones (eds), Wine Tourism Around the World: Development, management and markets, Oxford: Elsevier Science, 297±320. Carlsen, J. (1999) The First Australian Wine Tourism Conference, Tourism Management, 20(4), 367± 368. CARLSEN, J. (2002a) Segmentation and pro®ling of the wine festival visitor market, in: C. Cullen, G. Pickering and R. Phillips (eds) Bacchus to the Future: The Inaugural Brock University Wine Conference, St. Catharines: Brock University Press, 257±278. CARLSEN, J. (2002) Regional wine festival and event research: The case of the Margaret River Wine Region, in: J. Carlsen (ed.) Ten Years of Tourism Research. CAUTHE conference proceedings 1993 to 2002, Gold Coast: Co-operative Research Centre for Sustainable Tourism.

[90] Pentru o sinteză a se vedea Quadri-Felitti, Donna, and Ann Marie Fiore. "Experience economy constructs as a framework for understanding wine tourism." *Journal of vacation marketing* 18.1 (2012): 3-15.

[91] Charters S (2006) Wine & Society: The Social and Cultural Context of a Drink. Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann. Charters S and Ali-Knight J (2000) Wine tourism—a thirst for knowledge? International Journal of Wine Marketing 12(3): 70–80. Charters S and Ali-Knight J (2002) Who is the wine tourist? Tourism Management 23(3): 311–319. Charters S, Fountain J and Fish N (2009) 'You felt like lingering...' Experiencing 'real' service at the winery tasting room. Journal of Travel Research 48(1): 122–134. Charters S and Pettigrew S (2005) Is wine consumption an aesthetic experience? Journal of Wine Research 16(2): 121–136. Christensen J (2009) Global Experience Industries: The Business of the Experience Economy. Oakville, CT: Aarhus University Press.

[92] Getz, Donald, and Graham Brown. "Critical success factors for wine tourism regions: a demand analysis." *Tourism management* 27.1 (2006): 146-158.

[93] Williams A (2006) Tourism and hospitality marketing: fantasy, feeling and fun. International Journal of Contemporary Hospitality Management 18(6): 482–495

te. Prin contrast, bisericile evanghelice din Teaca, Vermeș, Jelna, Chiraleș trebuie restaurate și funcționalizate interesant, așa cum s-a propus în capitolul pe patrimoniu.

Trăirea experiențelor locale este unul din deziderateleturiștilor, iar experiențele gastronomice reprezintă o componentă de bază a acestor experiențe.

Ideea unor restaurante, fie ele și cu specific tradițional, în fiecare localitate din mediul rural cu potențial turistic, nu este viabilă economic și nici de dorit. Pandemia a produs schimbări în comportamentul tuturor, învățându-ne să apreciem spațiul din jurul nostru, să căutăm locuri retrase, mai puțin aglomerate, ceea ce este valabil și pentru frecventarea unităților de alimentație publică, fapt ce întărește convingerea cu privire la indezirabilitatea multitudinii de unități de tip restaurant în mediul rural.

Soluția cea mai potrivită și care răspunde cerințelor crescânde pentru oferirea de experiențe gastronomice, nu doar pentru turiștii care vin din altă parte, ci și pentru o anumită categorie, din ce în ce mai numeroasă, a membrilor comunităților urbane din județ care vor să mănânce „ca la mama acasă", o constituie punctele de gastronomie locală. Acestea **se pliază perfect pe strategia Uniunii Europene – „Din fermă, în furculiță", aducând în farfuriile clienților/ turiștilor, materia primă din gospodărie/ ferma proprie, din comunitatea locală, din comunitățile învecinate, de la producătorii locali. Sunt structurate ca și unități cu capacitate restrânsă – număr restrâns de clienți ce servesc masa în același timp –, produsele reflectă specificul și gustul bucătăriei locale și sunt realizate prin procedee/ metode tradiționale, pe cât posibil.**

Acest tip de organizare are o funcțiune economică directă, contribuind la asigurarea/ creșterea veniturilor celor care produc alimente de bază, oferind servicii de alimentație publică în deplină siguranță pentru consumator, fie ca activitate de bază, fie în mod suplimentar activităților agricole sau de mică producție alimentară. În același timp, ele vin să contribuie la dezvoltarea diferitelor forme de turism cum ar fi turismul rural, ecoturismul, turism cultural, enoturismul. Este, spre exemplu, tipul de experiență pe care îl caută călătorii de pe Via Transilvanica.

Prin urmare, fiecare gospodărie țărănească poate susține dezvoltarea durabilă a comunităților rurale prin valorificarea superioară a produselor locale în cadrul punctelor de gastronomie locală.

Mai mult, în noile alocări de fonduri europene, prin PNDR, punctele de gastronomie locală devin domenii eligibile pentru finanțare, ceea ce este o oportunitate extrem de importantă.

Obiectiv specific: Integrarea agriculturii, zootehniei și viticulturii în lanturi alimentare scurte, inițiativele de turism sustenabil propuse în Strategie.

Măsura: *Dezvoltarea punctelor de gastronomie locală – ca modalitate de valorificare superioară a produselor locale, de aport de venituri pentru fermieri/ producători/ gospodării și de susținere a turismului județului – sub patronajul și monitorizarea „Produs în Bistrița-Năsăud".*

Este de remarcat demersul început de Asociația „Produs în Bistrița-Năsăud", cu sprijinul Consiliului Județean, de promovare și sprijinire a înființării unor puncte gastronomice locale. Continuarea acestuia și includerea în strategia de turism a județului este o condiție sine-qua-non pentru atingerea obiectivelor de dezvoltare locală durabilă. Deschiderea punctelor gastronomice locale trebuie, însă, atent monitorizată la natura locală a produselor și consiliată profesionist, pentru ca acestea să nu se afunde, din punct de vedere estetic sau gastronomic, în kitsch-ul care descurajează clientela – a se vedea aici și secțiunile reprezentative din capitolul Turism. Se impune elaborarea unui ghid de calitate, cu standarde de estetică în amenajarea spațiului și gastronomie, elaborat sub coordonarea Asociației „Produs în

Bistrița-Năsăud", la care să adere aceste puncte, Asociația urmând să monitorizeze respectarea prevederilor din Ghid. În acest sens, se impune alocarea de fonduri suplimentare, de la bugetul județului către „Produs în Bistrița-Năsăud", atât pentru elaborarea ghidului cât și pentru asigurarea remunerării resursei umane care să asigure consilierea deținătorilor/ potențialilor deținători și monitorizarea periodică a punctelor de gastronomie.

În plus, aceste puncte ar putea oferi experiențe de tip „brunch", pe modelul Transilvanian Brunch și chiar asocierea la inițiative ca Transilvanian Brunch – vezi aici și recomandările din capitolul Turism.

Studii de caz: Drumul vinului din Slovenia și Spania

Figura 45: Castel restaurant (epoca habsburgică) într-o podgorie din Cehia

2.3.12.1 Promovarea brandului Nösnerland

Tot așa cum există regiunea Rioja în Spania, regiunea Toscana în Italia, regionea Mendoza în Argentina, regiunea Rhone în Franța sau Tokaj în Ungaria, și vinurile din județul nostru trebuie să să aibă un brand regional cu rezonanță globală. Vinurile de la Jelna sau Liliac pot avea premii internaționale, dar nu sunt parte a unui brand regional, pentru că acesta nu există și trebuie creat. Propunerea noastră în acest sens este brandul **„Regiunea Nösnerland"**, brand care trebuie promovat profesionist, cu concursul autorităților județene. Beneficiile pe termen lung (impozite și taxe, slujbe decent plătite, dezvoltarea sectoarelor conexe, de la agricultură la construcții) putând fi considerabile.

Motivare: Regiunea viticolă a județului este exclusiv localizată în sudul său, și are origini săsești. De altfel coloniștii sași au adus butucii de viță-de-vie în căruțele cu care au venit în această zonă din vestul Europei. Acesta poate fi un brand extrem de vizibil pentru județul nostru pe o piață globală brutal de competitivă și adesea nereceptivă (din motive istorice) vinului estic dar și o formă de a onora identitatea multiculturală, istoric vorbind, a acestei regiuni oenoturistice și viticole.

Pe scurt, aceasta însemnă trasee de minim 2-3 zile, cum ar fi turul bisericilor evanghelice restaurate și refuncționalizare din sudul județului, a castelelor din Posmuș și Comlod cu evenimentele lor. Drumul Vinului realizat prin extinderea mocăniței din Teaca, alături de piste de bicicletă de-a lungul ei, conservarea peisajului prin interzicerea defrișărilor și a construcțiilor care nu respectă standardele regionale ale OAR (a se vedea capitolul pe patrimoniul construit). Șansele oenoturismului într-o regiune sluțită de construcții urâte, intravilane in-

Figura 46: Popas în Transilvania. Sursa: Financial Times

Table 2. Indicators of the 4Es in literature on wine tourists

Article	Year	Entertainment	Education	Esthetics	Escapist
Alant and Bruwer	2004			X	
Ali-Knight and Charters	2001		X		
Ali-Knight and Carlsen	2003				X
Alonso et al.	2007			X	
Axelsen and Swan	2010	X			
Bruwer and Alant	2009		X	X	
Beames	2003				X
Brown and Getz	2005				X
Carlsen	2004	X	X		
Carmichael	2005	X		X	
Charters and Ali-Knight	2000		X		X
Charters	2006	X			
Charters and Pettigrew	2005			X	
Charters et al.	2009			X	
Cohen and Ben-Nun	2009			X	X
Dodd and Bigotte	1997				X
Frochot	2000	X			
Fountain and Charters	2010				X
Galloway et al.	2008		X		
Getz and Brown	2006	X		X	
Getz and Carlsen	2008	X	X		
Johnson and Bruwer	2007			X	
Mitchell and Hall	2006	X	X		
Park et al.	2008	X	X		
Peters	1997			X	
Pikkemaat et al.	2009			X	
Sparks	2007		X		X
Williams	2001			X	
Williams and Kelly	2001	X	X		
Yuan et al.	2005	X	X		

Figura 47: Indicators of the 4Es on wine tourism (Sursa: Quadri-Felitti, Donna, and Ann Marie Fiore. "Experience economy constructs as a framework for understanding wine tourism." *Journal of vacation marketing* 18.1 (2012): 3-15)

vadate de stâne și grajduri construite din materiale industriale, poluată de trafic greu, sunt minime.

Educația a fost de asemenea în mod repetat identificată ca o sursă de atracție pentru oenoturiști pe calea dezvoltării personale în zona oenologiei și gastronomiei. Pentru a atinge acest nivel, însă, o regiune are nevoie de o masă critică de profesioniști.

Măsuri pentru CJ: Cursuri de specializare în pairing și organizare de festivaluri și alte evenimente culturale în zonele viticole.

2.3.12.1.1 Studiu de caz: Jelna Micro-turismul, presupune legături pe care le are o singură cramă cu podgoria sa. Crama Jelna este un studiu de caz în acest sens. Aici se face vizita și degustarea în și la cramă, înnoptarea la pensiunea cramei, gustarea gastronomiei locale la restaurantul cramei. Vizitarea podgoriei cu un punct de petrecere și de vedere 360 a podgoriei. Se organizează vizite la Biserica Evanghelică, care adăpostește fresca replică la, La Navicella a lui Giotto di Bondone, vizitarea casei fostului vinificator din 1832 din centrul viticol Jelna și ferma Peica(Antoduti), pentru a vedea vacile și manufactura de brânzeturi de acolo. Adesea cei care vin la crama, vin de pe Via Transilvanica, și fac drumeții pe Dealul Negru, în piemontul munților Călimani, pentru frumusețea naturală a locului. În cadrul podgoriei Lechința sunt 7 crame care au vie și care produc vin. Ele însumează 164 de hectare de viță-de-vie. Țelul trebuie să fie pentru următorii 10 ani, atingerea unui număr de 40 de producători cu o suprafață de vie individuală între 7 și 24 hectare. Astfel s-ar atinge un minim de 300 de hectare de viță-de vie alături de alți jucători, producător de vinuri. Această condiție ar transforma podgoria și întreg turismul local.

Figura 48: Restaurantul și pensiunea de la Crama Jelna

2.3.13 Obiectiv general 6: Program județean de irigații și educare a fermierilor despre riscurile climatice

Pe scenariile climatice existente generate de Institutul Național de Meteorologie, în România temperatura va crește treptat din intervalul 1961-1990 până în intervalul 1991-2099 cu 2 grade C iarna și cu 3,5-4,5 grade C vara. Acesta înseamnă porțiuni de vreme tropicală, scurtarea sezonului de iarnă, reducerea semnificativă a grosimii stratului de zăpadă și creștere riscului de secetă și fenomene meteo neobișnuite. Programul Național de Dezvoltare Rurală pentru 2014-2020 prevede instrumente și măsuri pentru gestionarea schimbărilor climatice de acest gen și autoritățile județene se pot mobiliza în acest sens cu programe organizate de rețeaua sa de consultanță publică, programe care să asigure

- Sisteme de irigații în sudul județului, unde este criza de apă acută pentru agricultura și zootehnie. Corelativ, se pot face îndiguiri și sisteme de stocare a apei în lunca Someșului, unde există un risc de inundații, apă care apoi să fie canalizată spre sud.

- Educarea fermierilor despre ce opțiuni au legate de (i) scheme de asigurare împotriva dezastrelor naturale și împotriva dăunătorilor și îmbolnăvirilor animalelor și culturilor și (ii) crearea de fonduri agricole mutuale pentru stabilizarea veniturilor în cazul volatilității prețurilor sau pierderilor suferite în urma dezastrelor naturale sau a îmbolnăvirii animalelor/culturilor.

2.3.13.1 Implementare, monitorizare, evaluare

Consiliul Județean va coordona instituțiilor abilitate și mediul privat pentru a fi asigurate și promovate programele integrate propuse mai sus, cautând în același timp finanțarea națională și europeană de rigoare.

Implementare – Sugerăm ca CJ să se asigure ca propunerile de mai sus să fie familiare publicului de fermieri, procesatori, traderi și asociații active în agricultură, organizații ale societății civile, partide politice parlamentare. Obiectivele strategice vor fi prinse în planuri și proiecte complementare și mai ales în platformele de coordonare dintre CJ, pe de o parte și ADR NV și MADR pe de altă parte.

Monitorizare și evaluare – evaluarea presupune analiza beneficiilor și riscurilor unei intervenții finanțate din fonduri publice. Monitorizarea ofera baza empirică a activității de evaluare, în timp ce evaluarea poate dovedi necesitatea îmbunătățirii sistemului de indicatori (ADR NV, 2021-2027, p. 252).

Sugerăm ca CJ să formeze cu stakeholderii din public și privat un Comitet de Lucru pe Sectorul Agricol care să monitorizeze semestrial, și să evalueze anual și îndeplinirea obiectivelor și măsurilor propuse, urmând ca acestea să fie calibrate în funcție de schimbările din contextual național, regional și european. O aplicație IT să faciliteze procedura de monitorizare ar fi ideala în acest context. Sugerăm ca în maximum 6 luni de la aprobarea prezentei Strategii să se elaboreze metodologia de monitorizare și evaluare care va defini concret nivelul de monitorizare, perioadele la care se va face aceasta, formele și instrumentele de monitorizare, metodele și sursele de colectare a informațiilor, standardizarea rapoartelor și periodicitatea elaborării acestora (corelarea și interdependența rapoartelor de monitorizare și evaluare), indicatori și ponderea acestora, riscuri (potențiali factori interni și externi care pot genera efecte negative), mecanisme de colaborare și coordonare interinstituționale, calendarul activităților și responsabilitățile în procesul de monitorizare și de evaluare, măsuri post monitorizare și evaluare.

Aliniată la Strategia ADR NV, monitorizarea ar trebui include minimum următoarele elemente:

- situația socio-economică a zonei rurale din perspectiva evoluției indicatorilor macroeconomici;
- realizările, problemele și perspectivele în ceea ce privește implementarea recomandărilor pe agricultura;
- înregistrarea exemplelor de bună practică.

Atât monitorizarea cât și evaluarea se vor face folosind date calitative cât și date statistice, de la Institutului Național de Statistică, Baza de date TEMPO – online, EUROSTAT, rapoartele periodice legate de investițiile finanțate prin FESI, rapoarte de implementare pe programe, studii și anchete privind investițiile publice (din bugetul național sau local) și private (anchete în rândul investitorilor privați), alte publicații.

2.4 Referințe

Link-uri:

https://adevarul.ro/locale/galati/opt-tramvaie-moderne-cumparate-primaria-galati-costa-vor-puse-circulatie-1_5e73626b5163ec4271093969/index.html

https://Bistriţabusiness.ro/buget-de-560-000-lei-pentru-sf-ul-necesar-centurii-ocolitoare-a-Năsăudului/?fbclid=IwAR29FVwfVkjEhL_77CaslfWMuJrmetMxd_nXfwszohcdo4cCNCYr-NkRvsiI

https://ec.europa.eu/regional_policy/ro/projects/Serbia/cycling-facilities-put-romania-serbia-cross-border-area-on-the-tourist-map

www.economica.net/100-de-tramvaie-noi-in-bucuresti-astra-vagoane-calatori-castigatoare-_189654.html

https://timponline.ro/un-proiect-implementat-in-Bistrița-Năsăud-considerat--etalon--pentru--por-2014-2020-in-regiunea-de-nord-vest/?fbclid=IwAR1zuqz8cd_lOgUPHf2Dm1Al-i5yYPNGNFJ-DVcHpwBAEiu0HsVpXt_stCc

https://timponline.ro/vesti-despre-autostrada-nordului-ce-a-anuntat-ministrul-transporturilor/?fbclid=IwAR3wOfwmgIFuxlMe3WvL8Rdb4fCs6mS4iW0TE420wGWUSu_PRW0RrFJw-c

https://timponline.ro/opt-treceri-cf-din-Bistrița-Năsăud-vor-fi-modernizate-cu-bani--europeni/

https://timponline.ro/ponta-si-rus-au-taiat-panglica-la-gara-europeană-Bistrița-sfintita-de-ips-andrei-foto/

https://timponline.ro/interventii-de-tip-quick-wins-pe-sectorul-cf-dej-beclean-ilva-mica-prin-pnrr/?fbclid=IwAR2QnCVHeSiNm9VdRa4PJ70Cie1P5jzYsAL55nYDgxyqgJl58boruUgq-87s

https://timponline.ro/cfr-a-lansat-prima-licitatie-pentru-modernizarea-liniei-cf-apahida-ilva-mica/?fbclid=IwAR0CsXFV9Ya9EWEbDTd76P2KoY6BGXWCIpGXEpkfBE35BZvWp6sY-p62b4

https://timponline.ro/lucrările-la-centura-becleanului-scoase-la-licitatie-cat-costa-amenajarea-drumuluide11km/?fbclid=IwAR0a5XIb173JqCsrCI8MbxnyGwGGqvywsaZ_F7bxu5-vAdG6FZH0mDxCWbfU

https://parcnaturalvacaresti.ro/2017-08-29-bicicle-ti-n-v-c-re-ti-traseu-de-eco-ciclism-n-parcul-natural-v-c-re-ti

www.mmediu.ro/app/webroot/uploads/files/Cadrul-național-de-Politica_Combustibilii-Alternativi-in-Sectorul%20Transporturilor%281%29.pdf

Articole:

Antohi, V. M., Zlati, M. L., Ionescu, R. V., Neculiță, M., Rusu, R., Constantin, A., 2020, Attracting European Funds în the Romanian Economy and Leverage Points for Securing their Sustainable Management: A Critical Auditing Analysis, Sustenability, Volume 12, Issue 13, 1-26.

Benassi, S., Márquez-Ramos L., Martínez-Zarzoso I. Suárez-Burguet, C., 2015, Relationship between logistics infrastructure and trade: Evidence from Spanish regional exports, Transportation Research Part A: Policy and Practice, Volume 72, 47-61.

Borda-de-Agua, L., Barrientos, R., Beja, P., Pereira, H. M., 2017, Railway Ecology, Springer Open, 1-336, DOI 10.1007/978-3-319-57496-7.

Costea, M., Hapenciuc, C. V., Arionesei., G., 2017. The general transport infrastructure-A key determinant of competitiveness of tourism în Romania and CEE-EU countries. CBU Conference Proceedings 5:79.

Creel, J., Holzer, M., Saraceno, F., Walt, A., Wittwer, J., (2019). How to spend it: A proposal for a European Covid-19 recovery programme, Policy Report 38, 1-25.

Melecký, L. 2018. The main achievements of the EU structural funds 2007– 2013 în the EU member states: efficiency analysis of transport sector. Equilibrium. Quarterly Journal of Economics and Economic Policy, 13(2), 285–306. doi: 10.24136/eq.2018.015.

Ministerul Transporturilor, Infrastructurii și Comunicațiilor, Compania Națională de Căi Ferate „CFR" S.A. Strategia de dezvoltare a infrastructurii feroviare 2021-2025, 1-296.

Pavel, A., Moldovan. B., Neamtu, B., Hindea, C., 2019. Are investments în Basic Infrastructure the Magic Wand to Bost the Local Economy of Rural Communities from Romania? Sustenability, 11 (1), 282, 1-32.

Stawiarska, E., Sobczak, P., 2018. The Impact of Intelligent Transportation System Implementations on the Sustainable Growth of Passenger Transport în EU Regions, Sustenability, 10 (5), 1318, 1-32, https://doi.org/10.3390/su10051318.

Veebel, V., Ploom, I., Markus, R., 2018. EU-Financed Peripheral Large-Scale Infrastructure Projects and the White Elephant Syndrome: the Example of Rail Baltica. Romanian Journal Of European Affairs, Vol 18, No.1, 17-39.

3 Dezvoltarea teritorială

Autori: George Secăreanu și Cornel Ban

(1) Obiectiv general

- Dezvoltarea rețelei publice de alimentara cu apă potabilă
  - Obiectiv specific
    - Eliminarea totală a discrepantelor rural-urban la asigurarea de apă curată tuturor locuitorilor județului
  - Măsuri/acțiuni
    - Asigurarea potabilității apei potabile în toate zonele rurale
  - Obiectiv specific
    - Adaptarea la schimbările climatice, a prevenirii riscurilor și a rezilienței în urma dezastrelor (b (iv)).
  - Măsuri/acțiuni
    - Promovarea managementului durabil al apei
    - Unele stații de tratare cu motoare cu eficiență energetică redusă trebuie modernizate și securizate corespunzator
    - mărirea contorizării consumului de apa
    - Realizarea de noi surse de captare, depozitare și aducțiuni, inclusive pri ealizarea de rețele de captare pentru ape pluviale și canalizarealor spre sisteme de irigații și apă menajeră
    - Îndiguirea apelor în zonele cu risc de inundații folosind soluții neagresive cu biodiversitatea.
    - Dezvoltarea unei infrastructuri de monitorizare și avertizare a fenomenelor severe prin următoarele tipuri de intervenții:
      - 035 măsuri de adaptare la schimbările climatice, prevenirea și managementul riscurilor legate de climă (inundații și alunecări de teren);
      - 040 managementul sustenabil al apei și conservarea resurselor apei (reutilizarea apei, reducerea scurgerilor);
      - 050 protecția naturii, a biodiversității și infrastructurii albastre și verzi.

(2) Obiectiv general

- Dezvoltarea rețelei de evacuare a apei reziduale menajere și industriale
  - Obiectiv specific
    - Modernizarea rețelei de canalizare în spiritul tranziției verzi și a reducerii diferentelor urban-rural
  - Măsuri/acțiuni
  - Stații de epurare în toată zona rurală penru a opri deversarea apelor uzate direct în cursul unor ape;
  - Toate sistemele de colectare a apei uzate să aibă în punctul terminal o stație de tratare,
  - Motoarele stațiilor de tratare să opereze cu emisii reduse de carbon.

(3) Obiectiv general
- Reforma rețelei de gaze în spiritul tranziției verzi
  - Obiectiv specific
    * Evaluarea continuării expansiunii rețelei de gaz
  - Măsuri/acțiuni
    * Planurile de dezvoltare a infrastructurii energetice a CJ ar trebui să țintească proiecte de dezvoltare a energiei durabile care să inlocuiasca gazul și alți combustibili fosili (eoliene, panouri solare, pompe de căldură)

(4) Obiectiv general
- Dezvoltarea infrastructurii de comunicații
  - Obiectiv specific
    * Expansiunea rețelelor de internet de ultimă generație în zonele subdeservite, mai ales în rural
  - Măsuri/activități
    * Condiții stricte pentru companiile ce asigura servcii de internet pentru a se asigura o calitate mai uniformă a internetului la standardele ultimilor generații de rețele

3.1 Rețeaua publică de distribuție și alimentare cu apă potabilă

3.1.1 Unde suntem?

Din cele 62 de unități administrativ-teritoriale din județul Bistrița-Năsăud, în anul 1990 doar 14 aveau o rețea de distribuție a apei potabile. În 2007, numărul localităților cu rețea de apă potabilă a crescut exponențial, cu aproximativ 150%, la trendul pozitiv contribuind fondurile europene utilizate în perioada de preaderare a României la Uniunea Europeană. Acest trend s-a menținut și în perioada următoare, iar în anul 2020 88,7% din totalul unităților administrative ale județului aveau acces la apă potabilă.

Dacă ne referim la lungimea conductelor de apă, și aici putem vorbi de un real progres. Dacă în anul 1990 existau doar 319 km de conducte, în 2020 s-a ajuns la 1.507 km, adică o creștere cu 372%. Din analiza datelor de la Institutul Național de Statistică reiese faptul că doar o unitate administrativ-teritorială a înregistrat un regres în ceea ce privește lungimea conductelor de alimentare cu apă potabilă, anume comuna Dumitra (o scădere cu 21%).

Capacitatea instalațiilor de producere a apei potabile a înregistrat în 2020 o creștere de aproximativ 14,6% față de 2007 la nivel județean (183.608 mc/zi). La nivel general se observă un progres al capacității de producere a apei potabile, dar totuși unele localități precum Sângeorz-Băi (-0,1%), Livezile (-73,3%), Șieuț (-5%) și Parva (-12,5%) au fost pe un trend negativ.

Un alt aspect sesizat este cel al consumului de apă pentru uz casnic, acolo unde la nivel județean s-a înregistrat o creștere de 23,5% în anul 2020 față de anul 2007. Deși se observă o evoluție pozitivă a acestor indicatori, totuși, așezările urbane înregistrează un declin al consumului de apă, excepția făcând doar orașul Sângeorz-Băi. Aceste valori pot fi puse pe seama scăderii demografice a așezărilor respective, sau, în cazul unei creșteri, pe seama extinderii rețelei de apă. La nivel rural, se menține trendul pozitiv al comunelor ce au acces la acest serviciu, cu un surplus de 27 de comune. În aceste condiții, consumul de apă pentru uz casnic reprezintă un atu în creșterea calității vieții a comunităților județului Bistrița-Năsăud.

Zone rurale extinse din județ nu au access la apă curată. Conform Direcției de Sănătate Publică Bistrița-Năsăud, la nivelul anului 2019 s-au identificat parametri pentru care sistemul a fost declarat neconform, la nivelul localităților: Arșița (Bacterii coliforme), Colibița, Leșu, Șanț, Rebra, (E.coli, Enterococci, Clostridium Perfringens, Bacterii coliforme, Turbiditate, Clor rezidual liber rețea), Ilva Mare, Liviu Rebreanu (E.coli, Bacterii coliforme, Clor rezidual liber rețea), Măgura Ilvei, Târlișua (Clor rezidual liber rețea), Ilva Mică (E.coli, Enterococci, Bacterii coliforme, Clor rezidual liber rețea (E.coli, Enterococci, Bacterii coliforme, Clor rezidual liber rețea), Milaș, Parva, Lunca Ilvei (E.coli, Enterococci, Clostridium Perfringens, Bacterii coliforme, Clor rezidual liber rețea), Romuli (Bacterii coliforme, Clor rezidual liber rețea), Lunca Ilvei (E.coli, Enterococci, Clostridium Perfringens, Bacterii coliforme, Turbiditate, Clor rezidual liber retea).

Alte probleme identificate:

1. Grad de uzură ridicat la unele conducte de aducțiune
2. Fosele septice în rural constituie risc de sănătate și cer sisteme de canalizare modernă
3. Unele stații de tratare sunt au motoare cu eficiență energetică redusă;
4. Pierderi de apă în sistemele de alimentare cu apă
5. Întreruperea frecventă a furnizării apei potabile în unele zone datorită unor avarii în rețele de alimentare;
6. Calitate necorespunzătoare a apei potabile în zonele rurale.
7. Grad redus de contorizare a consumului de apă;
8. Disparități între zone urbane și rurale în ceea ce privește accesul egal la alimentarea cu apă a locuitorilor

3.1.2 Unde vrem să fim?

Continuarea investițiilor în infrastructura de asigurare a apei potabile.
Asigurarea potabilității apei potabile în toate zonele rurale

Obiectiv specific: Eliminarea discrepanțelor rural-urban la asigurarea de apă curată locuitorilor județului.

În exercițiul financiar 2021-2027, hidrografia beneficiază de fonduri prin intermediul unor obiective de politică (OP). OP 2 „O Europă mai verde" are în vedere Propunerea Logică intervenției-Mediu.

Măsuri:
Promovarea managementului durabil al apei
Unele stații de tratare cu motoare cu eficiență energetică redusă trebuie modernizate și securizate corespunzator
Mărirea contorizării consumului de apa
Realizarea de noi surse de captare, depozitare și aducțiuni, inclusive prin realizarea de rețele de captare pentru ape pluviale și canalizarea lor spre sisteme de irigații și apă menajeră
Îndiguirea apelor în zonele cu risc de inundații folosind soluții neagresive cu biodiversitatea.
Dezvoltarea unei infrastructuri de monitorizare și avertizare a fenomenelor severe prin următoarele tipuri de intervenții:
- 035 măsuri de adaptare la schimbările climatice, prevenirea și managementul riscurilor legate de climă (inundații și alunecări de teren);

Obiectiv specific: Adaptarea la schimbările climatice, a prevenirii riscurilor și a rezilienței în urma dezastrelor (b (iv)).

- 040 managementul apei și conservarea resurselor apei (reutilizarea apei, reducerea scurgerilor);
- 050 protecția naturii, a biodiversității și infrastructurii albastre și verzi.

Obiectiv specific: promovarea managementului (v) durabil al apei.

Măsuri:
- 039 – furnizarea de apă destinată consumului uman (extracție, tratare, distribuție, aprovizionare, etc);
- 040 – gospodărirea și conservarea apelor;
- 041 – colectarea și tratarea apelor uzate.

3.2 Rețeaua de evacuare a apei reziduale menajere și industriale

3.2.1 Unde suntem?

Canalizarea reprezintă unul dintre cei mai importanți factori ce contribuie la creșterea calității vieții de la noi din țară, mai ales în mediul rural. Dacă până în anii '90 principalele așezări ce beneficiau de acest serviciu erau cele din mediul urban sau periurban, odată cu intrarea în Uniunea Europeană situația s-a schimbat.

În anul 1990, în județ erau 114,5 km de rețea de canalizare. După 30 de ani lungimea rețelei a crescut la 363 de km, iar prezența acesteia a crescut – de la nouă unități teritoriale la 37. De reținut faptul că, spre deosebire de alți indicatori tehnico-edilitari, în cazul de față s-a înregistrat o creștere la nivelul tuturor așezărilor administrative. Acest aspect arată importanța acestui serviciu, cât și nivelul subdezvoltat al rețelei în anul 1990.

Probleme:

1. În localitățile din mediul rural nu există stații de epurare, deversarea apelor uzate făcându-se direct în cursul unor ape;
2. Nu toate sistemele de colectare a apei uzate au în punctul terminal o stație de tratare.

3.2.2 Unde vrem să fim?

Obiectiv specific: Modernizarea rețelei de canalizare în spiritul tranziției verzi și a reducerii diferențelor urban-rural

Măsuri:

Stații de epurare în toată zona rurală pentru a opri deversarea apelor uzate direct în cursul unor ape;

Toate sistemele de colectare a apei uzate să aibă în punctul terminal o stație de tratare,

Motoarele stațiilor de tratare să opereze cu emisii reduse de carbon.

3.3 Rețeaua de distribuție/alimentare cu gaze naturale

3.3.1 Unde suntem?

La capitolul gaze naturale situația este una interesantă. Dacă în 1990 doar patru unități dispuneau de o rețea de gaze, în 2007 numărul acestora a crescut de patru ori. Din păcate, acest ritm nu s-a păstrat, ajungându-se în 2020 ca rețeaua să cuprindă doar o așezare administrativă în plus.

Pe de altă parte, din perspectiva lungimii conductelor de distribuție a gazelor, în anul 1990, județul Bistrița-Năsăud dispunea de o rețea de 98,5 km, ajungându-se la 571,8 km în

2007 și la 805,8 km în 2020. Din aceste date se poate trage concluzia că localitățile ce au acces la gaz au reușit să-și extindă rețeaua, deservind o proporție mare a populației locale. Totuși, alături de rețeaua de canalizare, acestea sunt în continuare deficitare în comparație cu accesul populației la rețeaua de energie electrică sau apă potabilă.

Consumul total de gaze (incluzând și industria), a scăzut la 64.953 mii/mc în 2020, față de 78.232 mii/mc în 2007. Acest aspect indică fie o scădere a sectorului industrial, fie (poate) o eficientizare a acesteia. La nivel de uz casnic, trendul este unul ascendent, datorat în special extinderii rețelei de gaze. De remarcat este faptul că în 2020 ponderea consumului de gaze pentru uz casnic din totalul de consum de la nivelul județului este de 60%, în timp ce în 2007 era de 47%.

3.3.2 Unde vrem să fim

Măsura: *Evaluarea continuării expansiunii rețelei de gaz.*

Obiectiv specific: Consolidarea măsurilor de adaptare la criza climatică

Gazul este un combustibil fosil de tranziție cu o amprentă de carbon mai mare ca lemnul de foc sau cărbunele. Este în desfășurare în proiect de extindere a rețelelor cu gaz în tot județul în urma unor studii de oportunitate aprofundate.

CJ și primăriile membre ADI Gaz au identificat sursa de finanțare pentru lucrările la infrastructura de distribuție a gazelor, a realizat studiile de fezabilitate și s-a lucrat la cererile de finanțare din fonduri europene. Sunt vizate 26 comune: Budacu de Jos, Cetate, Dumitrița, Mărișelu, Șieu, Șieuț, Monor, Salva, Coșbuc, Telciu, Romuli, Teaca, Galații Bistriței, Micești de Câmpie, Sânmihaiu de Câmpie, Nușeni, Șintereag, Branișstea, Petru Rareș, Ciceu Giurgești, Negrilești, Chiuza, Nimigea, Zagra, Șieu-Odorhei, Dumitra. În faza a doua se vor conecta satele de pe Valea Bârgăului, Valea Someșului, Valea Ilvelor și Valea Țibleșului.

Măsura: *Planurile de dezvoltare a infrastructurii energetice a CJ ar trebui să țintească proiecte de dezvoltare a energiei durabile care să înlocuiască gazul și alți combustibili fosili (eoliene, panouri solare, pompe de căldură).*

Infrastructura de gaz este importantă pe termen scurt dar în 10-15 ani ar putea deveni deja vetustă în contextul în care UE are planuri concrete de a atinge emisii nete 0 în 2050 și în care criza climatica vine la pachet cu o criza a resurselor de apă atât de importante în mix-ul energetic al județului (barajul de la Colibița).

Inserarea acestor obiective ale politicii de coeziune se implementează prin Programele Operaționale: Programul Operațional Sănătate (POS), Programul Operațional Educație și Ocupare (POEO), Programul Operațional Incluziune și Demnitate Socială (POIDS), Programul Operațional Creștere Inteligentă, Digitalizare și Instrumente Financiare (POCIDIF), Programul Național Sectorial al Politicii Agricole Comune (PNS PAC) (Ministerul Fondurilor Europene, Planul de Dezvoltare Regională Nord-Vest 2021-2027).

3.4 Infrastructura de telecomunicații

3.4.1 Unde suntem?

Din cele 48 de zone ce dețin spații în care nu există rețea fixă de internet în bandă largă sau planificată, în următorii trei ani se numără două categorii: cele cu rețele 3G (8 sate) și cele fără rețea 3G (40 de sate). Ele predomină în special în zonele rurale marginalizate din partea de sud și nord-vest a județului.

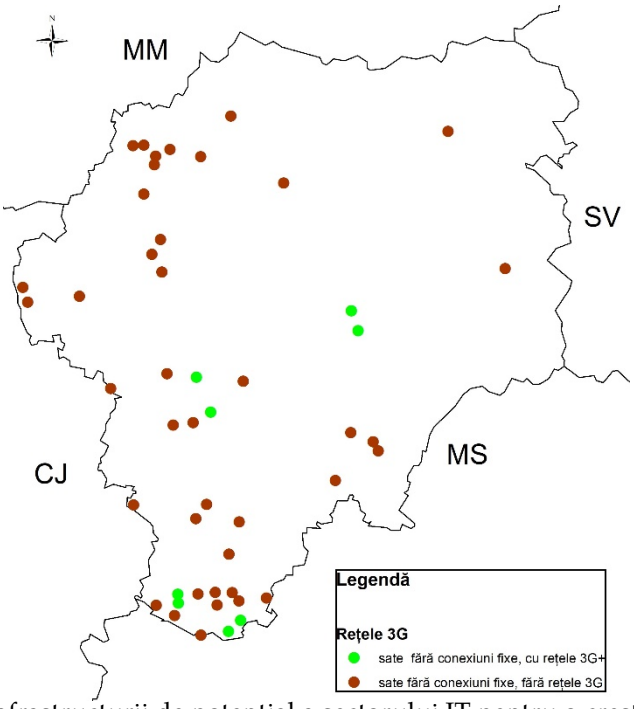

Figura 1: Dispunerea infrastructurii de potențial a sectorului IT pentru o creștere economică. Sursa: Banca Mondială https://geowb.maps.arcgis.com/apps/MapJournal/index.html?appid=a7ab584e3f3e455d996bb13a1b632e00

3.4.2 Unde vrem să fim?

Obiectiv: Expansiunea rețelelor de internet de ultimă generație în zonele subdeservite, mai ales în rural

Măsura: *Condiții stricte pentru companiile ce asigura servicii de internet pentru a se asigura o calitate mai uniformă a internetului la standardele ultimilor generații de rețele*

3.5 Dotările pentru transportul public

Unde suntem

La capitolul transport public, datele existente pe site-ul Institutului Național de Statistică prezintă o dinamică negativă. Dacă în anul 1990 se înregistrau 7.617 mii/pasageri, acest număr ajunge la valoarea de 2.417 mii/pasageri în anul 2020. Cauzele acestei scăderi sunt multiple, însă principalul motiv se datorează creșterii numărului de autoturisme personale. În acest context, unele curse locale au dispărut sau și-au redus frecvența.

În conformitate cu art. 8 alin. 1 din Legea 51/2006 privind serviciile comunitare de utilități publice „Autoritățile administrației publice locale au competență exclusivă, în condițiile legii, în tot ceea ce privește înființarea, organizarea, gestionarea și funcționarea serviciilor de utilități publice, precum și în ceea ce privește crearea, dezvoltarea, modernizarea, reabilitarea și exploatarea bunurilor proprietate publică sau privată a unităților administrativ-teritoriale, care compun sistemele de utilități publice.” În cazul gestiunii delegate, conform prevederilor Legii nr.51/2006, republicată, cu modificările și completările ulterioare, contractul de delegare a gestiunii serviciilor de utilități publice poate lua forma unui contract de achiziție publică de servicii pentru transportul persoanelor la nivel județean, contract care presupune transferul din partea autorităților administrației publice județene, unuia sau mai multor operatori de drept privat, cu statut de societăți reglementate de Legea nr.31/1990, republicată, cu modificările și completările ulterioare, sarcinile și responsabilitățile proprii cu privire la prestarea, exploatarea și administrarea serviciului public.

CJBN și-a asumat acest rol. Prin Hotărârea nr.81 din data de 30.06.2021 CJ a aprobat Programul de transport public județean de persoane, prin curse regulate, în județul Bistrița-Năsăud, pentru perioada 2022-2031, graficele de circulație cu stațiile aferente, structurarea traseelor pe grupe de trasee, și modalitatea de atribuire a gestiunii Serviciului de transport public județean de persoane prin curse regulate, în județul Bistrița-Năsăud, prin gestiune delegată.

Statistic însă, situația transportului în comun arată un declin pronunțat. Dacă în anul 1990 se înregistrau 7.617 mii/pasageri, acest număr ajunge la valoarea de 2.417 mii/pasageri în anul 2020. Cauzele acestei scăderi sunt multiple, însă principalul motiv se datorează creșterii numărului de autoturisme personale. În acest context, unele curse locale au dispărut sau și-au redus frecvența.

Starea drumurilor pe care se desfășoară transportul județean de persoane este rezonabil de bună în urma modernizării sau reabilitării drumurilor în ultimii ani. Acesta este un punct forte important. La fel este și sistemul de informare digitalizat din stațiile bistrițene de autobuz.

Însă pe de altă parte de la autoritățile județene aflam ca mijloacele de transport (91 de autovehicule în total din care 34 microbuze cu capacități cuprinse între 10 și maxim 22 locuri și 57 de autobuze cu capacități cuprinse între 25 și 78 locuri) cu care se desfășoară transportul de călători pe traseele din județul Bistrița-Năsăud aparțin operatorilor care au atribuite licențele de traseu; acestea au capacități cuprinse între 10 și 78 locuri.

Din păcate vechimea lor este cuprinsă între 2 și 30 de ani, cu o medie de circa 12,8 ani. Doar 24,18% din totalul de vehicule au o vechime de până în 8 ani. Aceste vehicule sunt extrem de poluante. Circa 36,26% din autovehicule având norme EURO 5 și EURO 6, iar 26,37% dintre autovehicule au norme de poluare sub EURO 3; starea tehnică a autovehiculelor este în general corespunzătoare, autovehiculele se încadrează în normele RAR impuse și sunt într-o stare bună de funcționare. Este de asemenea nepotrivit ca niciun autovehicul de transport județean nu are sistem de taxare/validare a titlurilor de transport.

Pe această cale apreciem decizia CJBN de a „împinge" transportatorii spre transportul public sustenabil. Potrivit Programului Operațional Regional Nord-Vest 2021-2027, varianta septembrie 2021, consiliile județene sunt eligibile pentru îmbunătățirea transportului județean de călători prin achiziționare de material rulant pentru conectare inter-urbană, pentru creșterea mobilității forței de muncă, fiind vizate achiziții de mijloace de transport în comun pentru deplasarea forței de muncă pe rețeaua rutieră județeană.

În conformitate cu Strategia POR Nord-Vest 2021-2027:

> „Dezvoltarea unor sisteme ecologice de transport public județean ar constitui o alternativă viabilă, civilizată și modernă prin care să fie facilitată deplasarea persoanelor între localități, atât în scopuri lucrative cât și în scopuri de recreere și turism. Un astfel de proiect vine să răspundă unei conectivități insuficiente între orașe și între zonele înconjurătoare acestora. Sistemele de transport județene pot lua în calcul în prima etapă dezvoltarea unui sistem pilot de transport public ecologic/verde cu autobuze electrice."

În consecință, CJ a introdus în Documentația de atribuire a Contractelor de delegare a gestiunii Serviciului public de transport județean de persoane prin curse regulate, în județul Bistrița-Năsăud următorul conținut:

> „Pe parcursul executării contractului de delegare, în situația în care Entitatea Contractantă va pune la dispoziția Operatorului autovehicule electrice (nepoluante), în schimbul dreptului și obligației de exploatare a autovehiculelor puse la dispoziție de către Entitatea Contractantă, Operatorul se obligă să plătească Entității

Contractante o redevență calculată anual similar amortizării ca valoarea anuală a bunurilor puse la dispoziție și raportată la gradul de suportabilitate al populației, în conformitate cu prevederile art.29 alin.(11) din Legea nr.51/2006 a serviciilor comunitare de utilități publice."

De asemenea, Consiliul Județean Bistrița-Năsăud a anunțat ca dorește să facă pe parcursul derulării contractelor de delegare a gestiunii serviciilor publice de transport călători investiții într-un *„Sistem integrat de e-ticketing, urmând ca autobuzele utilizate de operatori pe durata contractelor de delegare să fie echipate cu terminale/cablaje care să permită instalarea componentelor sistemului de e-ticketing".*

Stațiile de transport public sunt marcate deficitar pe traseele de transport județean, nu sunt semnalizate corespunzător, sunt neamenajate în sensul că nu dispun de amenajări minimale pentru protecția călătorilor în așteptare - refugii pentru călători, alveole, copertine, bănci de așteptare etc.

3.5.1 Unde vrem să fim?

Obiectiv general: Dezvoltarea transportului public rutier ca factor de incluziune socială și stimularea acestuia în detrimentul autoturismului

- Obiective specifice:
- Scăderea amprentei de carbon a mijloacelor de transport în comun
- Asigurarea continuității serviciilor de transport prin programele de transport, corelate cu fluxurile de călători și
- Informarea constantă a călătorilor de momentul sosirii mijlocului de transport public

Măsuri:

În cadrul gestiunii delegate, CJBN să ceară în viitor ca operatorii autorizați pe transport public să opereze cu flota sub 8 ani vechime, cu prioritizarea celor care au motorizare sustenabilă, să aibă facilități sau adaptări pentru accesul și transportul persoanelor cu dizabilități, sisteme de taxare a biletelor.

Amenajarea corespunzătoare a stațiilor de autobuze din întregul județ, inclusive dotarea lor cu monitoare securizate care să indice ora și minutul sosirii autobuzului, monitoare legate la un server județean centralizat al tuturor operatorilor de transport public rutier din județ.

Aplicarea de către CJ a anunțului de implementare a unui sistem integrat de e-ticketing, urmând ca autobuzele utilizate de operatori pe durata contractelor de delegare să fie echipate cu terminale/cablaje care să permită instalarea componentelor sistemului de e-ticketing".

4 Turismul și resursele sale din județ

Autori: Cornel Ban, Lavinia Cociubei, Sabin Dragoman, Marlene Herberth

4.1 Introducere

4.1.1 Unde suntem?

Vorbim de un județ cu dominanță a turismului de tranzit și de afaceri cu sejururi scurte, o sezonalitate puternic dezechilibrată în favoarea perioadei estivale și puțin propice dezvoltării sustenabile a sectorului turistic, o fragmentată și insuficientă valorificare durabilă a destinațiilor montane și în final o moștenire dificilă și problematică a turismului de masă comunist. Remarcăm însă și promisiunea unor nișe de excelență cum ar fi potențialul pentru turismul patrimonial (centrul istoric bistrițean, castelele în curs de reabilitare de la Posmuș și Comlod, zona de patrimoniu vestimentar acoperită la Salva), turismul de cadru natural (via Transilvanica) și turismul sportiv (mai ales în urma recentului complex turistic aflat în construcție în zona Wonderland). Repatrierea colecției de covoare orientale medievale și de steaguri ale breslelor săsești aflate azi în Nürnberg (Germania) în urma refugiului comunității săsești din 1944, și expunerea lor în Biserica Evanghelică restaurată, ar da și mai mare portanță turismului cultural bistrițean[1].

4.1.2 Unde vrem să ajungem?

Obiectivul general va fi acela ca în termen de zece ani județul Bistrița-Năsăud să devină o destinație atractivă și cunoscută la nivel național pentru turismul patrimonial, eno-gastronomic, sportiv și de natură, dar și ca reședință temporară pentru artiști și tineri creativi și inovativi atrași de atuurile zonei, cu deosebire pe partea de cost și clădiri accesibile ca preț. Noua orientare a turismului de business spre monumente istorice restaurate din zone rurale cu peisaj natural protejat și facilități enoturistice întregește acest tablou.

4.1.3 Cum ajungem acolo?

Prin dezvoltarea unui sistem de guvernanță a turismului durabil la nivel județean – „guvernanța turistică"; emergența unor produse turistice competitive și durabile cu o poziționare în jurul patrimoniului cultural și natural și prin implementarea unui pachet de măsuri-cheie care să facă viabile noile produse turistice.

Proiectele cele mai importante pe care le sugerăm leagă patrimoniul restaurat de pensiunile din zona montană, Via Transilvanica, centrele istorice, domeniile viticole, punctele gastronomice locale, zonele de agrement Colibița-Figa și Mocănița Transilvaniei. Preluarea (în concesiune) de către CJ bisericilor evanghelice din Teaca, Vermeș și Chiraleș în vederea restaurării lor ar întregi salba de monumente istorice care să dea greutate și portanță unui turism cultural cu vizibilitate internațională pe modelul succesului obținut pe acest palier

[1]Sugestie încorporată în urma consultării publice din ianuarie 2022 și intervenției lui Adrian Florin Chereji

în sudul Transilvaniei. Avantajul suplimentar al județului nostru este moștenirea unei mai intense interferente culturale româno-maghiaro-săsești, cadrul natural și un potențial gastronomic și mai ales enologic superior.

Obiective generale:

1. În termen de zece ani județul Bistrița-Năsăud să devină o destinație atractivă și cunoscută la nivel național.
2. Așezarea patrimoniul arhitectural în centrul „propunerii" turistice a județului Bistrița-Năsăud.
3. Promovarea turismului de nișă: eco, eno, de business, ecvestru, de tranzit velo sau trekking, camping, eveniment și cinematografic.
4. Dezvoltarea integrată a turismului.

4.2 Obiective

(2) Obiectiv general: în termen de zece ani județul Bistrița-Năsăud să devină o destinație atractivă și cunoscută la nivel național

- Obiectiv specific 1: Dezvoltarea unui sistem de guvernanță a turismului durabil la nivel județean – „guvernanța turistică"
- Măsuri/acțiuni
  - Elaborarea unei strategii de dezvoltare turistică a județului – cu participarea tuturor actorilor din sector (turism, produse locale, alte servicii conexe), cu obiective și măsuri concrete, măsurabile, pornind de la concluziile Strategiei de față și bazată pe o analiză ulterioară, riguroasă a clientelei turistice (tip de clientele, motivații de vizită, circulații turistice efective, obiective vizitate, pattern-uri de comportament turistic, etc.)
  - Înființarea Organizației de management a destinației Bistrița-Năsăud care să se ocupe cotidian și continuu de dezvoltarea produselor turistice, coordonarea tuturor celor implicați în furnizarea lor (cazare, servicii turistice, comunicare etc.) și a contribui la rezolvarea numeroaselor probleme care pot apărea
  - O strategie de marketing-comunicare turistică și de brand teritorial și a o pilota, modifica astfel încât măsurile din teritoriu pentru produsele turistice să fie cunoscute de publicul cărora le sunt adresate. Conceptul „Poarta Transilvaniei" este interesant, dar nu a devenit încă un brand național recognoscibil.
  - Dezvoltarea platformelor de promovare turistică și interacțiune cu turiștii
  - Dezvoltarea unor circuite turistice transfrontaliere / transnaționale

(3) Obiectiv general: Așezarea patrimoniul arhitectural în centrul "propunerii" turistice a județului Bistrița-Năsăud.

(4) Obiective specifice:

- Stoparea distrugerii sistematice a patrimoniului construit prin intervenții ilegale sau neadecvate asupra clădirilor istorice.
- Monitorizarea în timp a stării de conservare a monumentelor istorice din județ
- Abordarea sustenabilă a mediului construit prin restaurarea inteligentă și reutilizarea adaptativă a clădirilor de patrimoniu.
- Susținerea cercetării și inovării în domeniul protecției patrimoniului cultural.
- Dezvoltarea infrastructurii care să susțină turismul cultural în zone cu elemente cheie pentru patrimoniul cultural al județului.

- Dezvoltarea unei infrastructuri culturale în mediul rural prin creare unor spații adecvate pentru activitățile culturale și artistice.
- Măsuri
  - Ghidurile OAR se vor atasa dosarelor necesare elaborării de autorizații de construcție pentru anu se mai distuge arhitectura tradițională
  - Punerea în siguranță a patrimoniului arhitectural
  - Reabilitarea sustenabilă a clădirilor de patrimoniu
  - Restaurarea și refuncționalizarea unor obiective cheie (Posmuș, Comlod, bisericile evanghelice din Teaca, Vermeș, Chiraleș)
  - Înscrierea obiectivelor reabilitate în trasee turistice existente
  - Organizarea unor școli de vară trans disciplinare în domeniul patrimoniului
  - Sprijinirea asociațiilor și ONG-uri în domeniul protecției patrimoniului
  - Sprijinirea specializării și certificării meșterilor în domeniul construcțiilor
  - Elaborarea unui ghid zonal pentru protejarea peisajelor culturale
  - Structurile enoturistice moderne (crame și restaurant de crame) pun corect în valoare peisajele istorice (incluzând aici atât cele agricol-naturale cât și cele arhitectural-rurale) și obiectele de patrimoniu și că oferta de cazare respectă pe cât posibil principiile eco-turismului (între ele menționăm în special impactul scăzut asupra mediului, intensitatea redusă a fluxurilor turistice, implicarea comunităților locale prin produse și servicii obținute la maxim la nivel local, interpretarea și explicarea condițiilor reale locale).
  - Castelul de la Posmuș poate fi un punct nodal în acest demers cu o școală de ghizi ai patrimoniului local, inclusiv vernacular sau rural, care să se formeze în paralel cu școala de restaurare și materiale tradiționale, cu inspirație din inițiativele Mihai Eminescu Trust în zona Sibiu-Brașov.
  - Pe turismul balnear, reabilitarea „urbană" a patrimoniului construit. Ca și la Borsec, aici vilele și casele de vacanță trebuie reabilitate fidel istoric și arhitectural, cu materialele de origine și parțial introduse într-un circuit turistic care să profite de pe urma existenței unor infrastructuri de wellness deschise și turiștilor care vor decide să se cazeze „la vilă". De asemenea, se poate imagina un concurs de soluții și reabilitări pentru vile turistice cum sunt cele de la Sângeorz-Băi, pe modelul încercărilor de la Băile Herculane, Govora
  - Promovarea profesionistă a patrimoniului textil de pe Valea Somesului ca brand internațional și punct de interes al turismului cultural

(4) Obiectiv general: Promovarea turismului de nișă

- Obiectiv specific: Sprijinirea turismului ecologic
- Măsuri/acțiuni
  - Promovarea eco-turismului activ în zona montană prin centralizarea locurilor de cazare și experiențelor oferite pe toate platformele, promovarea punctelor de gastronomie locală și arhitecturii tradiționale modernizate pe baza ghidurilor OAR,
  - Apărarea patrimoniului peisagistic și subvenționarea serviciilor de certificare ecologică prin granturi.
  - Aplicarea principiilor eco-turismului cu oferte pachet de cazare cât mai autentice în zona rurală (cu evitarea la maxim a kitschului și a modernizării exagerate) cu eno-gastronomie specific locală (realizată cu produse efectiv locale care să aducă un venit localnicilor și să îi motiveze să se implice în turism)

pe principiul slow tourism, cu descoperirea tradițiilor și folclorului local dar și cu o componentă de turism activ în natura
  - Asistența oferită asociațiillor și punctelor gastronomice locale (PGL) care pot oferi produse și mâncăruri cu adevărat locale, eliberate de clișeele „produselor românești" generice și care pot aduce venituri suplimentare micilor producători locali.
  - Conectarea diferitelor rute locale la rețele ca Via Transilvanica sau Eurovelo și va trebui să se gândească alături de parteneri locali din destinații, inserarea lor pe aceste rețele și dezvoltarea de servicii dedicate: camping ecologic, servicii pentru bicicliști (ex. posibilitatea de reparații minime, infrastructură de indicatoare și soluții de infrastructură specifice circulației velo).
  - Programul Bistrița city-break: Aici ofertei turistice urbane a municipiului Bistrița de tip city-break (sejur scurt pentru descoperirea orașului și patrimoniului lui) i se adaugă o ofertă de activități și descoperire în zona din vecinătatea orașului, unde turiștilor li se pot oferi experiențe foarte interesante și diverse de descoperire a vinurilor, viilor și cramelor din județ alături de gastronomia specific locală și chiar de vizitarea unor locații patrimoniale ca Posmuș. Calendar de evenimente de calitate, se vor crea premisele pentru ca municipiul Bistrița să înceapă să devină destinația pentru un turism de tip city-break. Trebuie accentuată importanța implicării studenților, tinerilor și artiștilor în acest demers prin măsuri precum: cazare studențească în centru, spații de cursuri și școli de vară, primirea de calfe și meșteri/meșteșugari pe modelul Sibiului. Această poziționare tinerească va muta accentul dinspre turismul de afaceri de mică anvergură către un turism de agrement de tip city-break pentru o clientelă mai dinamică și mai interesată de destinație pentru ea însăși și pentru specificul ei. În acest fel se va genera un cerc virtuos prin care clientela tinerească va acționa ca un ambasador al destinației, așa cum s-a întâmplat la Cluj-Napoca.
  - Deschiderea punctelor gastronomice locale trebuie atent monitorizată la natura locală a produselor și conciliate profesionist, să nu se afunde în kitsch-ul care descurajează clientela. Din păcate, în zona rurală din BN nu există încă niciun restaurant sau punct gastronomic local care să fie decorat profesionist, decorul fiind esențial pentru asigurarea de venituri consistente din această afacere.
  - Amenajarea de puncte de belvedere pe baza de criterii de peisagistica pentru punerea în valoare a naturii și patrimoniului județului[2]. Un exemplu ar fi cel de a pune în legătură infrastructura pentru biciclete sau cea de promenada publică cu pontoane cu acces public în zona lacului Colibița.
  - Crearea de zone de promenada în jurul lacurilor, pentru a deschide către public întreaga zona naturală a unor atracții atât de importantă ca lacul Colibița și a crea o atmosfera de imersiune calmă și fără opreliști în natura bistrițeană.
- Obiectiv specific: Dezvoltarea turismului de business
- Măsuri/acțiuni
  - Atragerea de branduri turistice internațional din nișa hotel boutique care să accepte restauraea unor complexe arhitcturale în centrul istoric al Bistriței

[2]Pentru a vedea propuneri concrete de soluții pentru amenajarea unor puncta de belvedere în teritoriu, un bun exemplu este acest ghid realizat pentru zona transfrontalieră România-Bulgaria

  - Organizarea de tururi speciale de eco- și eno-turism dar și turism ecvestru pentru turiștii de afaceri cazați
  - Tururi de o noapte pentru peisajele agricole și naturale din sudul județului folosind Mocănița Transilvaniei și castelul de la Posmuș/Comlod pentru cazare și interpretare a istoriei zonei, se poate organiza un tur de o zi în care să se combine eno-gastronomia locală cu descoperirea patrimoniului săsesc de la Teaca, Jelna, Lechința, etc.
- Obiectiv specific: Dezvoltarea turismului ecvestru
- Măsuri/acțiuni
  - O ofertă de turism ecvestru pe via Transilvania și via Nösnerlandia
- obiectiv specific: Dezvoltarea turismului de tranzit velo sau trekking
- Măsuri/acțiuni
  - Rețea de velo-rute care să conecteze marile puncte de acces în județ (municipiul Bistrița) și infrastructura feroviară cu Via Transilvanica și cu principalele atracții naturale ale județului (munții Rodnei, zona Colibița, zona dealurilor din sudul județului), astfel încât turiștii velo care vor ajunge fie pe cale ferată, fie legat de marea axă care va deveni Via Transilvanica să poată accesa atracțiile județene prin acest mod de transport
  - Nu doar amenajări și marcări, cât un demers de interpretare a teritoriului/atracțiilor sale și crearea în parteneriat public-privat a infrastructurii de servicii adiacente (cazare, reparații velo, etc.).
- Obiectiv specific: Re-dezvoltarea modernă și ecologică a turismului de camping
- Măsuri/acțiuni
  - Replicarea de bune practici la nivel european (Franța, Țările de Jos
  - Licitații pentru ca operatori de eco-camping europeni să dezvolte campinguri de calitate pentru copii, tineret sau clientele mai în vârstă.
- Obiectiv specific: Dezvoltarea turismului de eveniment
- Măsuri/acțiuni
  - Calendar multianual de evenimente recurente bazate pe specificul și oferta cultural-patrimonială a județului
  - Identificate acele tipuri de evenimente de calitate care pot atrage tineretul și care pot întări poziționarea patrimonială și de cultură contemporană care folosește inteligent patrimoniul arhitectural, ecleziastic și urban al județului
  - Festivaluri de jazz, festivaluri de fotografie, festival de artă contemporană axată pe reutilizarea patrimoniului, școli de vară de restaurare, festivaluri de reenactment istoric, festival gastronomic în natură pentru redescoperirea gastronomiei tradiționale în conexiune cu ce poate oferi natura și teritoriul.
  - Invitarea de persoane resursă sau specialiști recunoscuți în domeniu care pot patrona/superviza zile dedicate botanicii culinare sau reînvierii vechilor meniuri din secolele trecute tocmai în cadrul lor istoric-arhitectural.
- Obiectiv specific: Dezvoltarea turismului cinematografic
- Măsuri/acțiuni
  - Festivaluri de film tematic la Comlod și Posmuș
  - Exloatarea reflexiva, nu în kitch, a legendei Dracula

(5) Obiectiv general

- Obiectiv specific: Promovarea de proiecte turistice care să integreze nișele de mai sus

- Măsuri/acțiuni
  - Proiect turistic prioritar: Via Nösnerlandia ca traseu turistic integrat: patrimonial, cicloturistic, eno-gastronomic, enoturistic și ecologic
  - Produs: Eno-gastro-turism cuplat cu city-break și cu turism patrimonial
  - Produs: Sejur de lungă durată pentru tinerii artiști sau artizani

4.3 Cadrul general

Turismul în județul Bistrița-Năsăud nu pare a se diferenția în mod fundamental de profilul tipic al județelor românești care includ o zonă montană carpatină importantă și un centru urban (capitala de județ) cu un patrimoniu istoric remarcabil, care sunt și centre de activitate economică. Aceste caracteristici tipice – în marea lor majoritate neîmbucurătoare – sunt: o dominanță a turismului de tranzit și de afaceri cu sejururi scurte, o sezonalitate puternic dezechilibrată în favoarea perioadei estivale și puțin propice dezvoltării sustenabile a sectorului turistic, o incoerentă și insuficientă valorificare durabilă a destinațiilor montane și în final o moștenire dificilă și problematică a turismului de masă comunist.

În cele ce urmează vom detalia aspectele sumarizate mai sus, plecând și axându-ne pe datele statistice disponibile[3]. Trebuie menționat că orice analiză cu privire la turismul românesc este puternic limitată atât de lipsa unor date detaliate cu privire la frecventarea și circulația turistică (ex. lipsa datelor cu privire la originea turiștilor, cu privire la cheltuielile la nivelul destinației) cât și de fiabilitatea scăzută a raportării într-un sector unde economia gri are o pondere dintre cele mai importante în țară. Cu toate acestea, informațiile disponibile sunt suficiente pentru a orienta și permite o analiză a evoluțiilor relevante. Analizele de mai jos vor putea informa mai bine și soluțiile propuse în legătură cu patrimoniul arhitectural, ca inserție economică a acestuia.

4.3.1 De unde vine turismul din Bistrița-Năsăud și care sunt tendințele în ce privește oferta

Înainte de a putea realiza o analiză a actualității turismului bistrițean este necesar să trecem rapid în revistă trecutul recent al acestuia. Această imagine poate fi ilustrată în mod sintetic prin analiza evoluției structurilor de cazare, elemente centrale ale economiei turistice și singure locații în care date statistice fiabile sunt colectate. Astfel, pe baza statisticilor disponibile la Direcția Regională de Statistică Bistrița-Năsăud, se poate observa ca în perioada de după 1989 capacitatea de cazare a avut o evoluție caracterizată printr-o fluctuație pe mai multe paliere. Nici până astăzi ea nu a revenit la volumul de locuri existent în 1990 – nu foarte mare nici în acel moment la nivel național – însă a parcurs un proces de modernizare și diversificare, mai ales acest din urmă aspect fiind evidențiat de statistici, ilustrare probabilă a slabei capacități de poziționare a județului ca o destinație cunoscută și atractivă la nivel național.

Cum se poate observa din graficul de mai jos, dacă hotelurile au rămas dominante, în ultimii 10 ani pensiunile (agroturistice sau turistice) precum și într-o mai mică măsură cabanele au înregistrat evoluții pozitive, probabil datorate atât creșterii cererii de servicii turistice cât mai ales schemelor de finanțare din fonduri UE disponibile după 2007 pentru dezvoltarea și/sau modernizarea acestor structuri de cazare. Cum se va vedea și mai jos și cum este natural, aceste noi structuri au apărut mai ales în zona rurală, fie în proximitatea orașelor,

[3]Dacă nu se menționează altă sursă toate datele statistice utilizate sunt cele ale Institutului Național de Statistică – Direcția Regională de Statistică Bistrița-Năsăud.

fie, mai ales, în zonele montane ale județului. O altă observație importantă este totuși descreșterea capacității de cazare în hoteluri și cvasi-dispariția taberelor școlare. Dacă ultima se explică prin dificultățile de reconversie a acestor structuri ale educației în comunism (privatizare dificilă, dezinteres, scăderea populației școlare, etc.), prima poate indica modificarea profilului turistic al județului către o destinație de natură, cu pierderea atractivității centrelor care erau vizitate în mod tradițional.

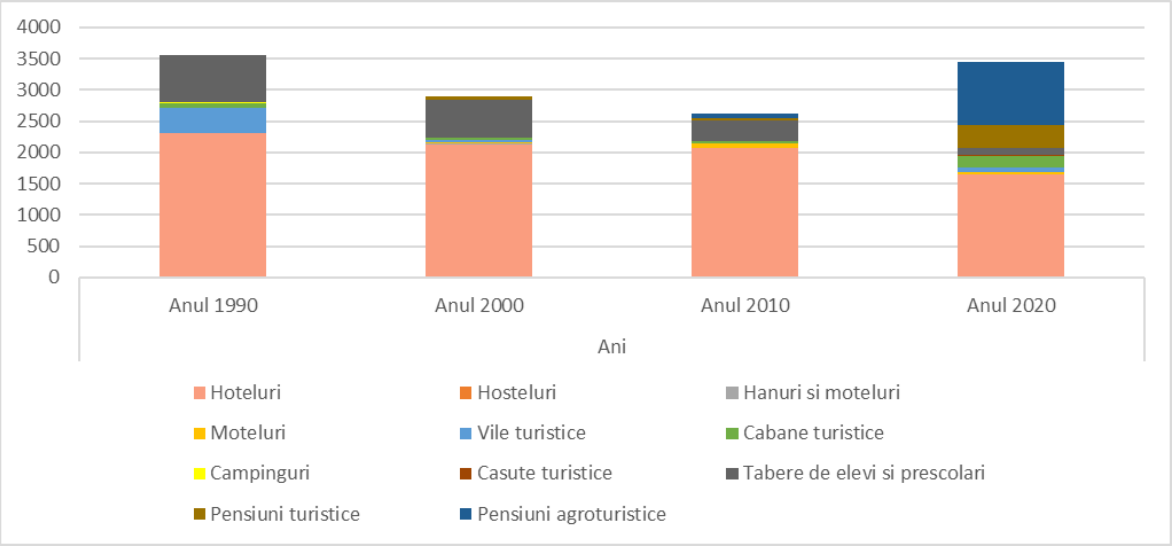

Figura 1: Capacitatea de cazare turistică existentă pe tipuri de structuri de primire turistică (locuri de cazare) (Sursa: INS)

Comparând elementele de mai sus cu informațiile statistice cu privire la locurile de cazare efectiv „puse la dispoziție" pe piața[4] turistică, se poate observa o rafinare a concluziilor de mai sus. Deși locurile de cazare în hoteluri scad, ele sunt încă dominante în profil general și mult mai disponibile decât media celor din noile formate care cresc, precum cele ale pensiunilor. Trebuie totuși menționat că pensiunile agroturistice marchează o creștere importantă a locurilor efectiv disponibile din 2016 încoace, efect probabil al dezvoltării cererii pe acest segment și al emergenței unor destinații în zonele montane, așa cum se va vedea mai jos.

4.3.1.1 Distribuția teritorială a capacității de cazare – destinații

Așa cum am văzut mai sus, evoluția din ultimii 30 de ani a profilului capacității de cazare turistică a județului este una înceată, cu suișuri și coborâșuri care par a fi depășite doar în ultimii ani, pe fondul apariției unor destinații intra-județene dominate de formatul pensiunii (agroturistice sau nu). Mai jos avem un tablou al evoluției întregii capacități de cazare efective (locuri-zile) a județului între 2001 și 2019 la nivelul localităților din județ. Se pot observa câteva elemente:

- Principala destinație de masă a județului – stațiunea balneo-climaterică Sângeorz-Băi – este cea de unde a dispărut mare parte din capacitatea de cazare hotelieră pierdută în perioada analizată. Se adaugă și orașul Năsăud care aproape că dispare de pe harta turistică;

[4]Diferența între locuri și locuri-zile în statisticile INS este următoarea: numărul de locuri este acel număr pentru care structura de cazare are o autorizare, iar numărul de locuri-zile sunt acele locuri puse zilnic la dispoziția turiștilor în mod efectiv de către acea structură turistică. Cele din urmă sunt calculate de către INS prin adunarea zi de zi a locurilor puse la dispoziția turiștilor. Ca atare acest din urmă indicator este o măsură mai fiabilă a capacității de cazare efectiv disponibilă într-o destinație/pe un teritoriu dat.

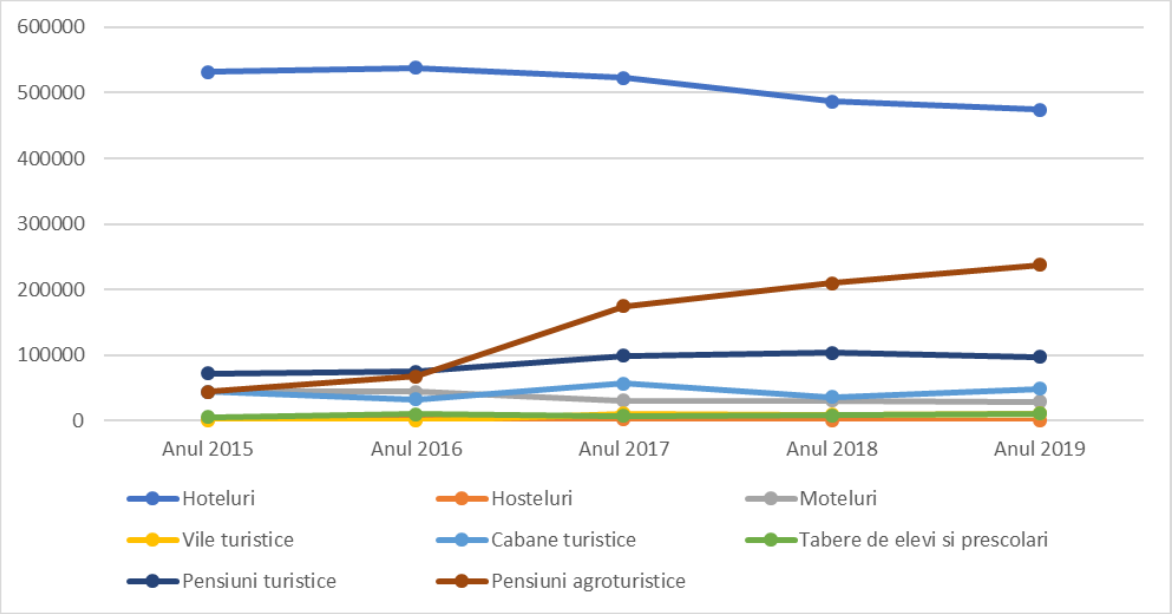

Figura 2: Capacitatea de cazare turistică în funcțiune (locuri-zile) BN (Sursa: INS)

- Principalul beneficiar al deschiderii de noi capacități de cazare – multe hoteliere – este municipiul Bistrița, care devine, de departe, destinația județeană cu cea mai mare capacitate de cazare, ceva natural având în vedere și rolul probabil de poartă de intrare turistică a reședinței de județ;
- În afara celor două localități menționate mai sus, toate celelalte localități menționate își cresc capacitatea de cazare sau apar pe harta turistică pentru prima dată;
- între cele de mai sus se evidențiază comunele din zona lacului Colibița, cele din zona pasului Tihuța-Piatra Fântânele și din zonele rural-etnografice de la poalele masivului munții Rodnei. Cu toate acestea, vorbim totuși în absolut de valori mici ale capacității de cazare, care nu poate fi caracterizată cu adevărat ca fiind una „de masă" în termeni cantitativi;
- Practic se poate spune că, cel puțin la nivel de ofertă de cazare, sunt pe cale să se individualizeze niște zone în cadrul județului care structurează teritoriul în câteva destinații:
  - Destinația urbană a reședinței de județ, principalul oraș al județului, municipiul Bistrița
  - Destinația rural-montană a lacului Colibița. Odată terminate marile lucrări de infrastructură rutieră de aici, este necesară elaborarea de urgență a unui cod de arhitectură pentru a opri urâțirea zonei de construcții, efectuate fără nicio regulă de integrare în peisaj sau tradiția locului. Concret, sugerăm ca aprobările pentru noi construcții să se dea doar pe baza respectării normativelor din ghidul aferent regiunii, aprobat de Ordinul Arhitectilor din Romania;
  - Destinația Piatra-Fântânele. Destinația Piatra-Fântânele. Ancora aici este Tășulea-sa Social cu a sa Via Transilvanica precum și speranțele legate de punctele gastronomice locale și investițiile la Hotel Dracula, pe care le va face noul proprietar. În aprecierea noastră este esențial să se evite capcana turismului kitch, de valoare adăugată redusă, încercat timp de decenii cu rezultate ambaransante. Mitul lui Dracula poate fi utilizat creativ și cu bun gust, eventual pe calea dezvoltării turismului activ, gastronomic și de spa. În acest sens ni se pare esențială legarea lui de obiectivele de pe Via Nosnelandia prin Via Transilvanica. Dezvoltarea turismului

ecvestru și gastronomic ni se pare a fi o bună oportunitate, date fiind caracteristicile locului.

- Destinația zona rural-montană a munților Rodnei. Parcul Național Muntii Rodnei este printre cele mai spectaculoase din Europa Centrală și de Est din punct de vedere al biodiversitatii, peisajelor și legăturii cu agricultura și zootehnia tradițională. El poate constitui polul de dezvoltare turistică pentru Sângeorz-Băi, Rodna, Parva, Maieru și alte localități de la poalele sale. Esențial aici este un consorțiu între primării și consiliul județean pentru a creiona și implementa o strategie turistică integrată pentru această destinație.
- Destinația zona rural-montană a munților Țibleș. Specificitatea zonei din jurul acestui masiv este conturarea unor servicii gastronomice cunoscute la nivel local și național în comuna Romuli (Nina Rus, Mădălina Dancs) precum și potențialul de tren turistic de pe traseul Salva-Vișeu, unde avem poate cele mai spectaculoase viaducte și peisaje montane observabile feroviar, din țară, după cele din Banatul montan. Este nevoie însă de suport pentru a da portanță și coerență turismului ecologic de aici, turism care poate avea un efect de antrenare pentru Năsăud, Telciu și Romuli în special. Esențial aici este un consorțiu între primării și consiliul județean, pentru a creiona și implementa o strategie pentru această destinație[5].

Pentru a înțelege și mai bine dinamica reală a versantului ofertei turistice în județul Bistrița-Năsăud sunt prezentate mai jos graficele raportării capacității de cazare realmente oferite clienților la capacitatea din documentele de autorizare (cea scriptic disponibilă)[6]. Am realizat câte un grafic pentru principalele tipuri de cazare. Cum era de așteptat, hotelurile sunt structurile de cazare care rămân deschise în mod constant de-a lungul anului. Cu toate acestea, pe lângă Sângeorz-Băi care datorită cel mai probabil unei sezonalități foarte marcate – capacitatea hotelieră e închisă în perioada iernii – și destinații mai recente par a nu putea menține capacitățile de cazare deschise. Acesta este un semn clar al cererii slabe în perioade lungi din an sau al inadecvării între formatul produsului turistic oferit și destinație. Este cazul capacității hoteliere din zona Bistrița-Bârgăului sau a celei din Șieu-Măgheruș unde în 2019 doar 60% din capacitatea autorizată a și fost efectiv deschisă.

În ce privește cabanele turistice, situația e mai fluctuantă, cu o situație mai dificilă pentru anumite destinații care dispar din statistică și cu o situație mai bună pentru altele cum sunt comunele Rodna, Șanț, Telciu (toate în zona munților Rodnei) unde în ultimii ani, cabanele au reușit să rămână deschise mare parte din an. O situație interesantă este reușita aparentă a formatului cabanei în proximitatea municipiului Bistrița, la Cetate. Acest format ar trebui investigat suplimentar, pentru a înțelege resorturile și a trage concluzii cu privire la potențialul și poziționarea turistică a zonei peri-urbane a Bistriței dar și a municipiului însuși, ca cel mai probabil piața emitentă sau poartă de intrare pentru această zonă.

Pensiunile sunt unul dintre segmente de cazare care s-au dezvoltat în ultimii 10-15 ani în județ și care reprezintă, alături de pensiunile agroturistice (trebuie spus că pensiunile sunt de fapt formatul urban al pensiunilor agroturistice), formatul de primire care corespunde poziționării de marketing turistic a destinațiilor bistrițene și deci cerinței majorității clientelei actuale. Evoluția indicatorului discutat anterior și ilustrat în graficul de mai jos pentru formatul pensiunilor este una per total pozitivă și evocatoare pentru adaptarea acestuia la

[5]Sugestii încorporate după dezbaterea publică din ianuarie 2022. Mulțumim lui Viorel Urda și Mădălinei Dancs pentru corespondență și participare.

[6]Calculul a fost realizat pe baza datelor INS și a constant în raportarea numărului de locuri-zile (indicator explicat mai sus) la produsul înmulțirii numărului de locuri autorizat cu numărul de zile dintr-un an. Astfel acea structură care oferă în toate zilele anului numărul de locuri pentru care a primit autorizare, va afișa o valoare de 100% în legătură cu acest indicator compus.

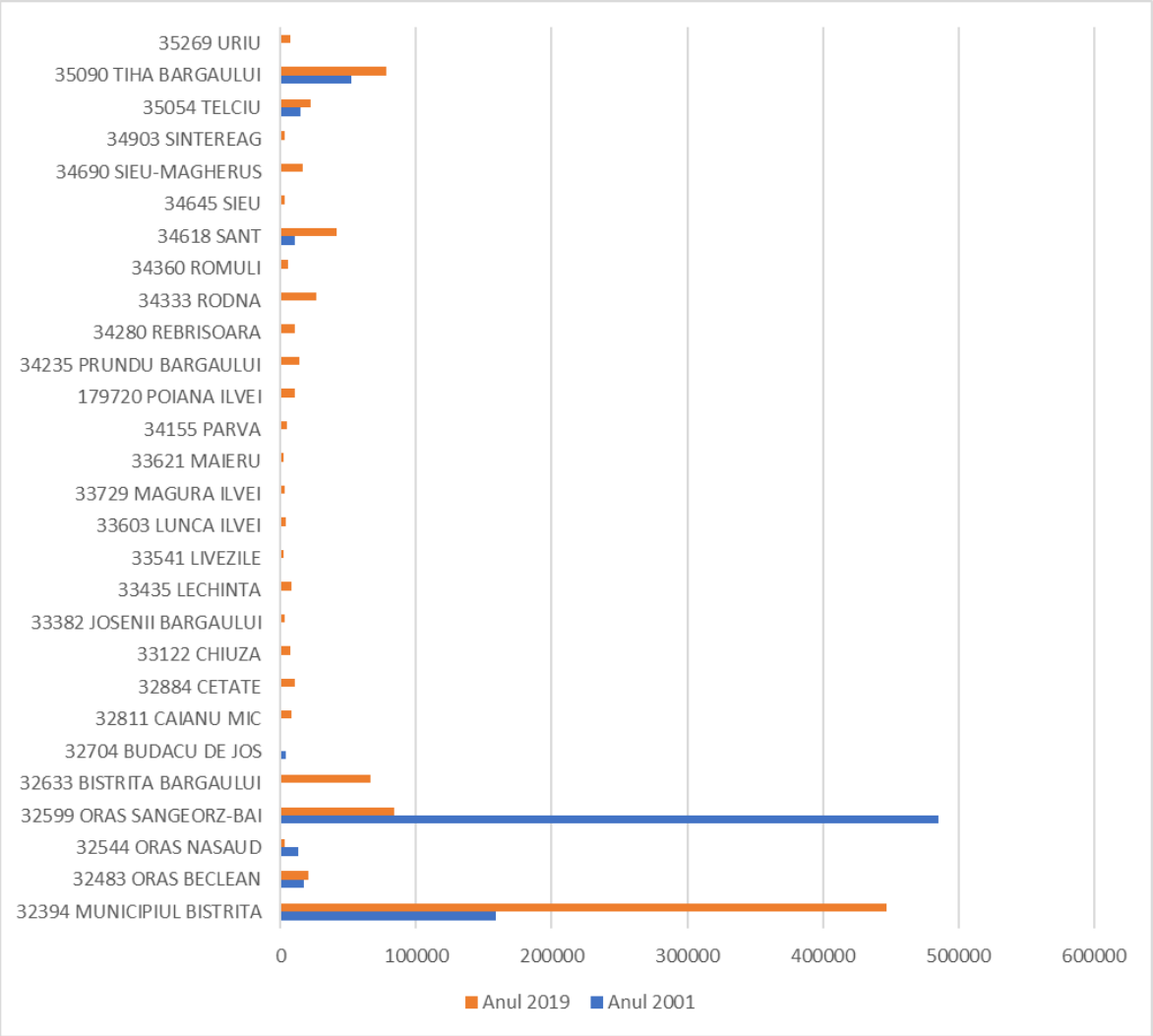

Figura 3: Capacitatea de cazare pe localități în locuri-zile (2019 vs. 2001), (Sursa: INS)

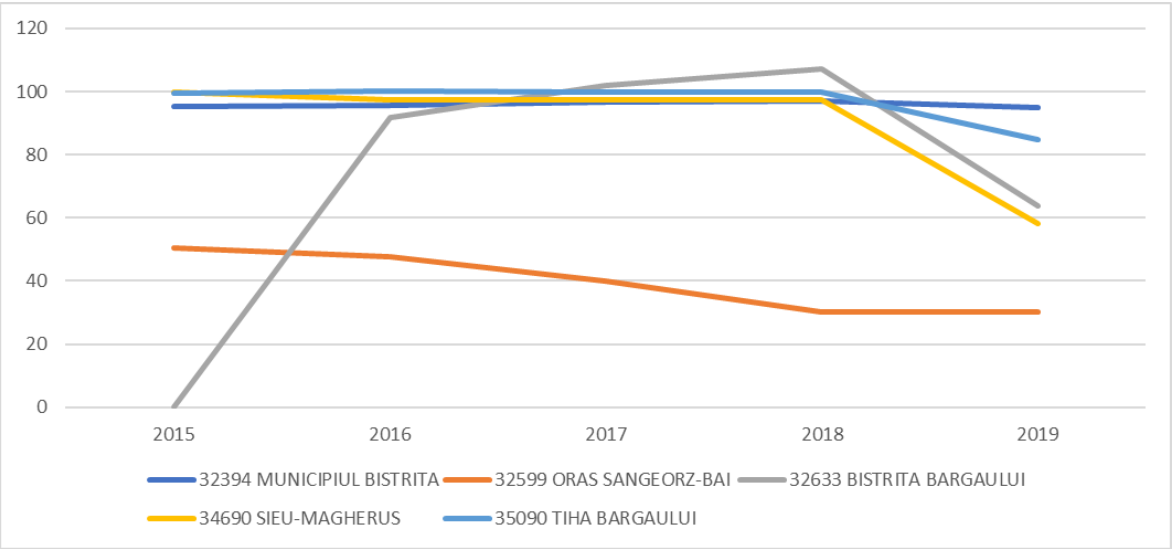

Figura 4: Evoluție pondere (%) oferta cazare reală (locuri-zile) față de capacitatea autorizată (locuri), Hoteluri, (Sursa: INS)

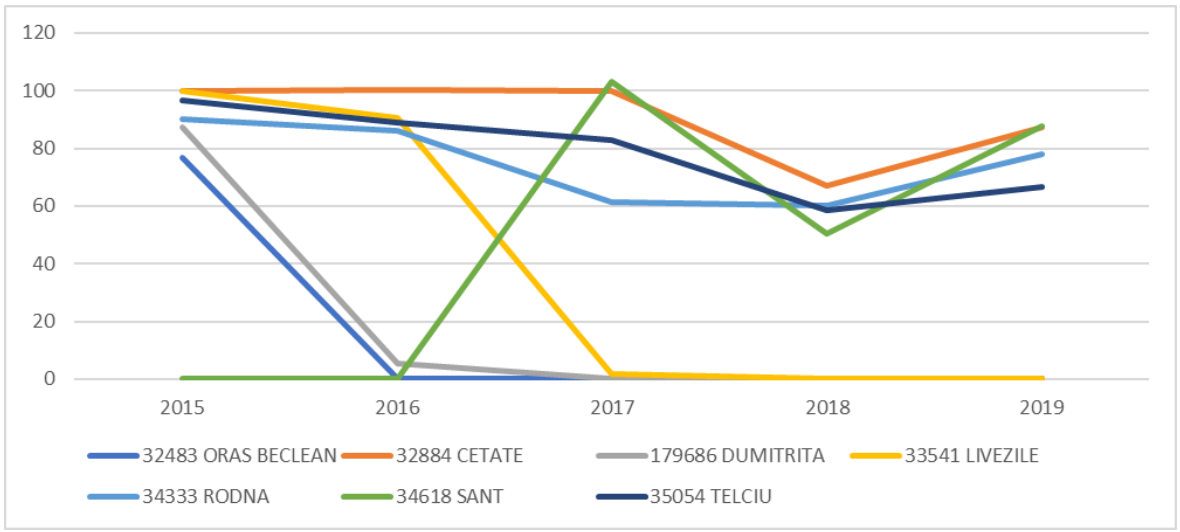

Figura 5: Evoluție pondere (%) oferta cazare reală (locuri-zile) față de capacitatea autorizată (locuri), Cabane turistice, (Sursa: INS)

cerința clientelei turistice: în localitățile unde turismul crește sau se menține, capacitatea de cazare a pensiunilor rămâne deschisă aproape complet în mod constant. La Sângeorz-Băi, o destinație balneară tradițională, ele au dificultăți mari și par a nu reuși să suplinească declinul atractivității produsului turistic în sine care este cura balneo-climaterică, care suferă din cauza caracterului învechit al ofertei și a lipsei infrastructurilor moderne de cură. De asemenea, și pensiunile sunt afectate de declinul Năsăudului ca punct de intrare turistică în zona etno-culturală omonimă.

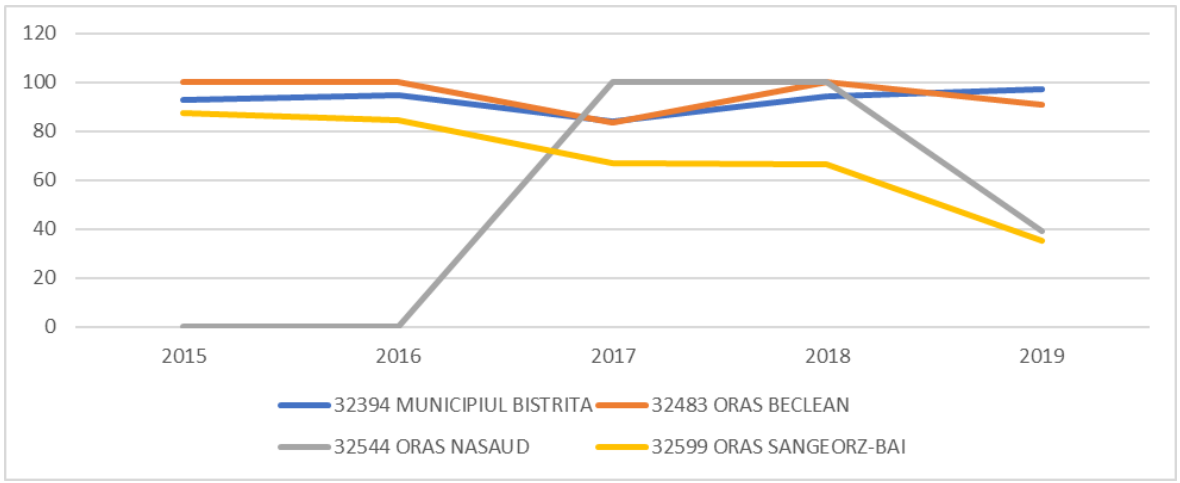

Figura 6: Grafic 6 Evoluție pondere (%) oferta cazare reală (locuri-zile) față de capacitatea autorizată (locuri), Pensiuni, (Sursa: INS)

Prelungind în zona rurală analiza de mai sus și ilustrând evoluția pensiunilor agro-turistice prin graficul de mai jos, se ajunge facil la concluzia că și acestea reușesc destul de greu să-și mențină deschisă capacitatea turistică pentru turiști, datorită atât profilului sezonalității (a se vedea mai jos), doar flexibilitatea mai mare a acestui format față de cel al hotelului făcând posibilă menținerea multora. Cu toate acestea pensiunile agro-turistice sunt formatul în care s-a dezvoltat mare parte din capacitatea de cazare turistică a ultimului deceniu. Practic majoritatea noilor locuri de cazare create și introduse pe piață în ultimii 10 ani sunt în acest format. Se poate observa ca în destinațiile intra-județene unde acest format s-a dezvol-

tat cel mai mult (zona Colibița) capacitatea de cazare efectiv deschisă anual se situează între 60% și 70%, o cifră care ridică semne de întrebare asupra sustenabilității economice și mai ales asupra capacității produsului turistic actual cu toate aspectele sale (oferta activități, tip de cazare, gastronomie, sezonalitate, tip clientela actuală, autenticitatea și calitatea arhitecturală etc.) de a asigura o bază solidă pentru viitorul acestei destinații și implicit a pensiunilor agroturistice. În alte zone mai izolate sau unde densitatea de cazări este mai mică pensiunile agro-turistice par să fie mai bine plasate să aibă o cerere suficientă cât să mențină deschisă întreaga capacitate de cazare. Trebuie de asemenea menționat că pensiunile agro-turistice din sudul județului sunt printre cele care reușesc să înregistreze rate de deschidere anuală superioare, un aspect demn de reținut având în vedere faptul că sudul județului este o zonă slab vizată de turiști, deși are nu doar potențial ci permite și un acces facil turiștilor prin proximitatea față de Bistrița.

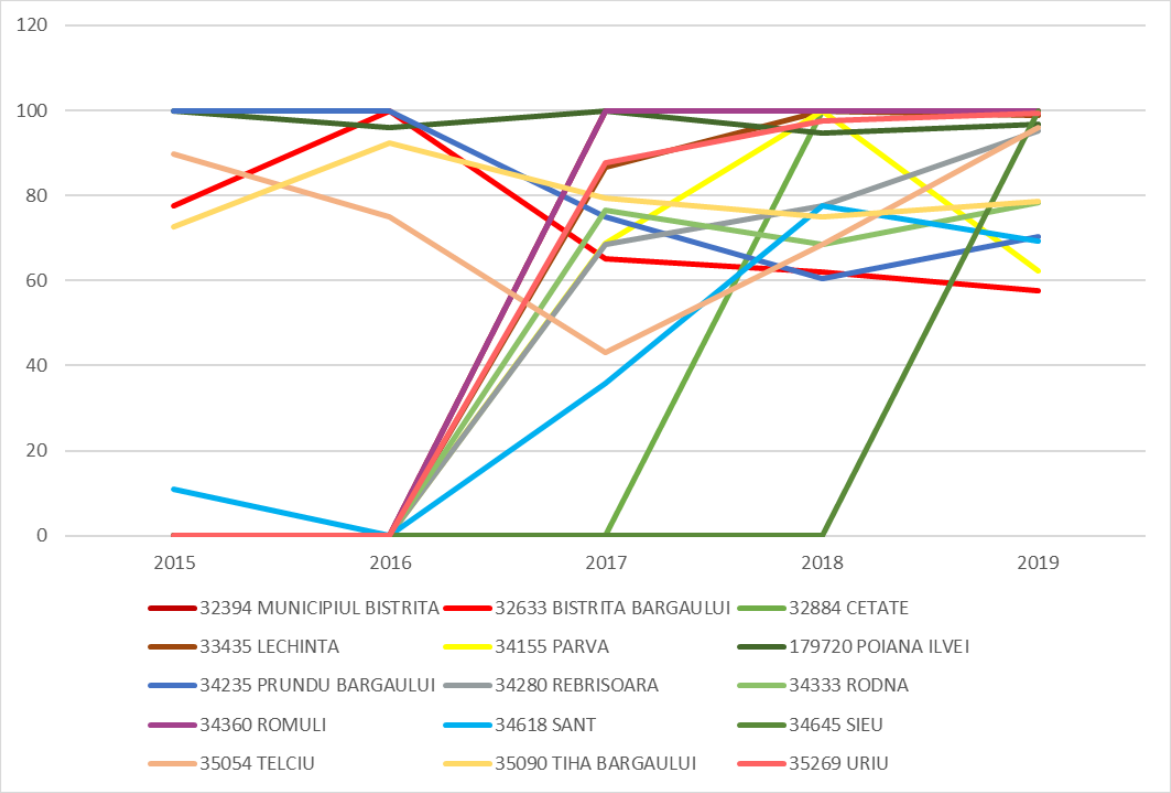

Figura 7: Evoluție pondere (%) oferta cazare reală (locuri-zile) față de capacitatea autorizata (locuri), Pensiuni agroturistice, (Sursa: INS)

4.3.1.2 Punere în perspectiva regională

Pentru a înțelege mai bine situația ofertei turistice a județului Bistrița-Năsăud trebuie să comparăm cu situația și evoluțiile din același sector din județele învecinate. În acest sens, am ales județele Cluj, Maramureș, Suceava și Mureș. Pe scurt, argumentele pentru acestea sunt, în afara vecinătății, următoarele: Maramureșul și Suceava pentru similitudinea ofertei turistice prin mixul patrimonial-natură destul de similar Bistriței-Năsăud (fiind totuși conștienți de faptul că MM și SV includ patrimoniu UNESCO), Clujul pentru că este un județ vecin care include un pol urban major de atracție turistică a ultimilor ani cu o evoluție aproape „fulgurantă" și care poate deci reprezenta un referențial pentru creșterea și dezvoltarea turismului de masă; Mureșul pentru că este un județ vecin cu un profil geografic și patrimonial nu foarte diferit de cel al Bistriței-Năsăud, însă cu o atractivitate net superioară, ceea ce poate reprezen-

ta un model de urmat în termeni de pași concreți pentru poziționarea de marketing turistic a județului Bistrița-Năsăud.

Din graficul comparativ al evoluției capacității de cazare (locuri) se poate observa că județul Bistrița-Năsăud este cel mai slab „performer" al grupului. Creșterea capacității de cazare a județului după 2010 este incomparabil mai lentă și slabă decât cea celorlalte județe, nereușind nici măcar să egaleze capacitatea de cazare din 1990. Deși pentru o dezvoltare turistică durabilă, controlată mai bine și cu efecte pozitive reale pentru comunitățile locale, acest lucru nu este în sine negativ, performanța slabă menționată mai sus este o indicație clară a lipsei de poziționare turistică și de marketing eficace pentru destinația Bistrița-Năsăud sau mini-destinațiile din interior. Acest lucru este cu atât mai evident cu cât turismul intern în România a amorsat o creștere susținută după aderarea la UE și finanțarea modernizării și dezvoltării capacităților de cazare, fapt vizibil din creșterile puternice din județul Cluj, Suceava și Mureș, unde capacitatea s-a dublat.

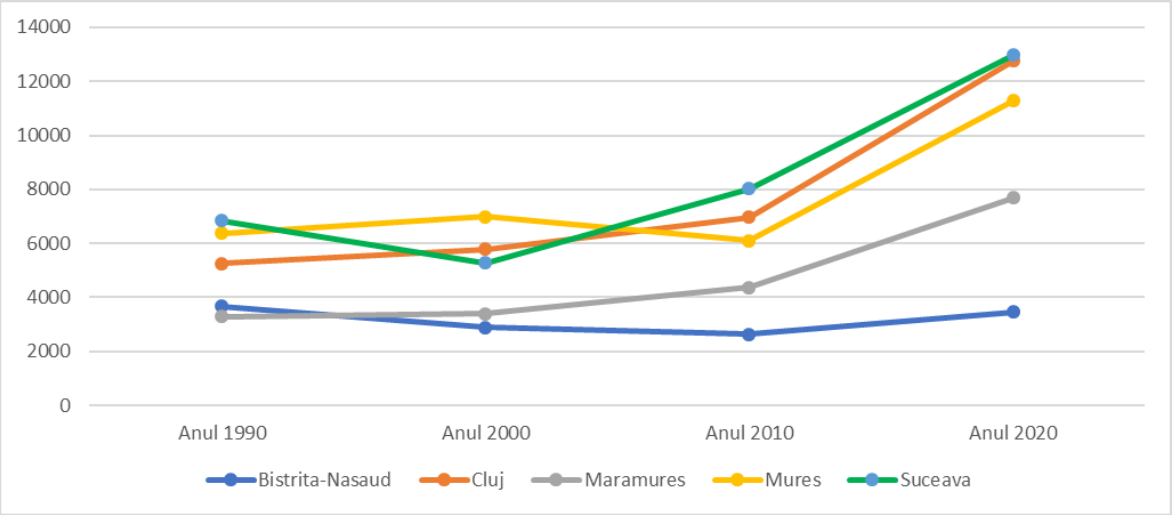

Figura 8: Evoluția capacității de cazare (locuri) în județele vecine județului BN, sursa: INS

Un aspect important pentru caracterizarea evoluției capacității de cazare este evoluția formatelor acesteia, așa cum am văzut la primul grafic de mai sus aferent Bistriței. Mai jos, ilustrăm această evoluție pentru fiecare dintre județele din comparație. Dacă mai toate județele pleacă în 1990 de la un profil de format de cazare tipic pentru statul centralizat și planificator comunist, ele evoluează diferit, profilul final fiind evocator al poziționării lor turistice pe piața națională dar și internațională. Acest din urmă fapt este cel care este util analizei turistice pentru județul Bistrița-Năsăud.

Mai jos, graficul prezintă situația județului Cluj, un județ dominat turistic de orașul Cluj, de oferta să urbană dar și de rolul său de re-emitent de turiști către zonele patrimoniale sau rurale din județ, cum este cazul Bonțida – Electric Castle. Dacă, în mod natural, numărul de locuri de hotel se triplează, traducând apariția unei cereri cu volum mare și cu o putere de cumpărare superioară, apar și pensiunile, fenomen general al ultimilor ani în întreaga țară. Traducând afluența clientelei tinere, segmentul hostelurilor cunoaște și el o dezvoltare. Hotelurile apartament sunt un efect al dezvoltării economice și al turismului de afaceri, dar și al turismului de eveniment. Popasurile, motelurile apar și ele ca un format al tranzitului care se dezvoltă ca efect al atracției generale a județului.

Față de cele de mai sus situația din Bistrița indică:

- Un sector hotelier mult mai slab și ca evoluție și ca pondere pe fondul nereușitei Bistriței de a se poziționa ca o destinație de turism de patrimoniu/de agrement;

- Inexistența formatelor de cazare pentru tineret (hostel-urilor) care trădează inexistența ofertei turistice pentru acest segment „pionier” al destinațiilor emergente;
- Inexistența hotelurilor-apartament, ceea ce indică un turism profesional/de afaceri mai slab;
- Inexistența unui calendar de evenimente atractive.

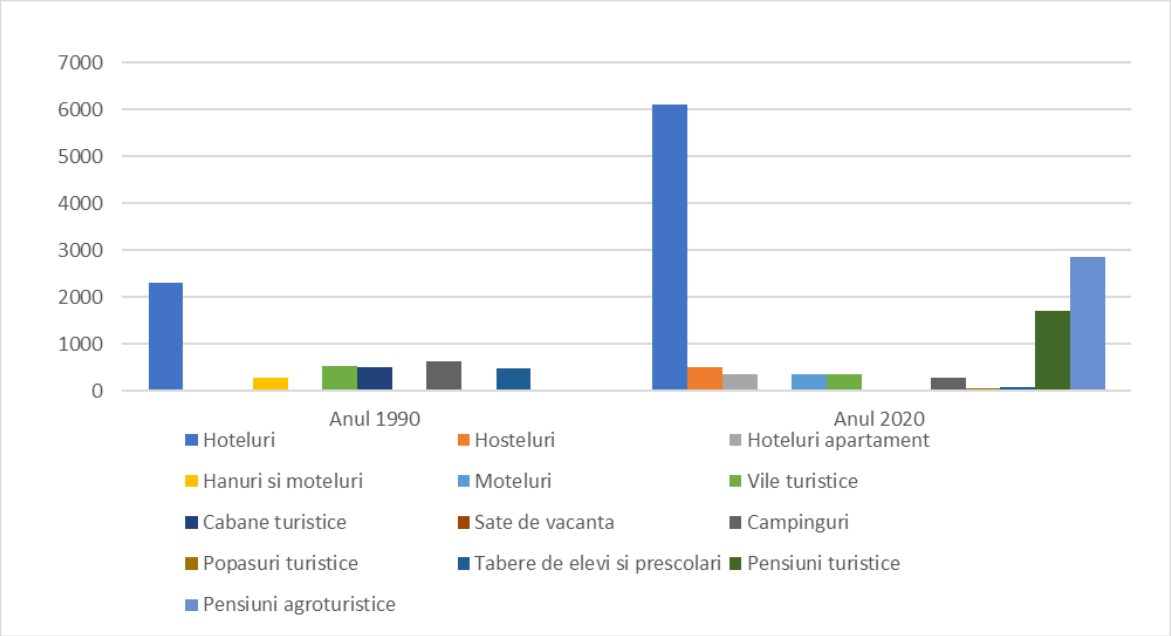

Figura 9: Evoluția structurii capacității de cazare din județul Cluj, sursa: INS

În cazul Maramureșului se poate observa că deși capacitatea de cazare a hotelurilor crește, taberele de elevi și vilele turistice și cabanele, două formate moștenite din comunism, aproape dispar și sunt înlocuite de pensiuni, hosteluri și campinguri. Această evoluție este evident ilustrativă pentru poziționarea Maramureșului ca o destinație a autenticității rurale și a cadrului natural „pur”. Comparația cu județul Bistrița-Năsăud subliniază din nou slaba intensitate turistică precum și neclara poziționare turistică a acestuia comparat cu județul Maramureș. Astfel, cu toate că este o destinație puternic poziționată ca o destinație de natură și autenticitate rurală, Maramureșul are pe lângă o capacitate mult mai mare în zona de pensiuni și o capacitate hotelieră mai mare ca cea a Bistriței-Năsăud. De asemenea formatele tinerești moderne prezente în Maramureș cum sunt hostelurile și campingurile lipsesc aproape total în Bistrița-Năsăud.

Ca și în județele anterior analizate, și în cazul județului Mureș capacitatea de cazare a evoluat puternic între sfârșitul comunismului și astăzi. O primă privire a graficului de mai jos indică faptul că a avut loc o diversificare clară a formatelor de cazare. Ca și în Cluj și Maramureș, și aici capacitatea hotelieră a crescut puternic și au apărut pensiunile ca o a doua mare categorie, inexistentă în 1990. De asemenea au apărut și s-au dezvoltat formate legate de turismul tânăr – hostelurile – și s-au menținut mult mai bine ca în alte județe structuri dedicate turismului activ în natură cum sunt camping-urile, taberele de elevi și cabanele. De asemenea, în această zona au apărut și bungalourile. Motelurile s-au dezvoltat și ele legate de tranzitul turistic, probabil legat de o clientelă din Ungaria, dar nu numai. Imaginea de ansamblu este a unei capacități de cazare dominate, desigur, de hoteluri dar mult mai diversificată și traducând o poziționare turistică care se împarte între atractivitatea Târgu-Mureșului (incluzând aici și un anumit turism medical legat de centrul de excelență în cardiologie care există aici) și cea a zonelor rurale și naturale. Deși pare a fi per total o destinație unde tu-

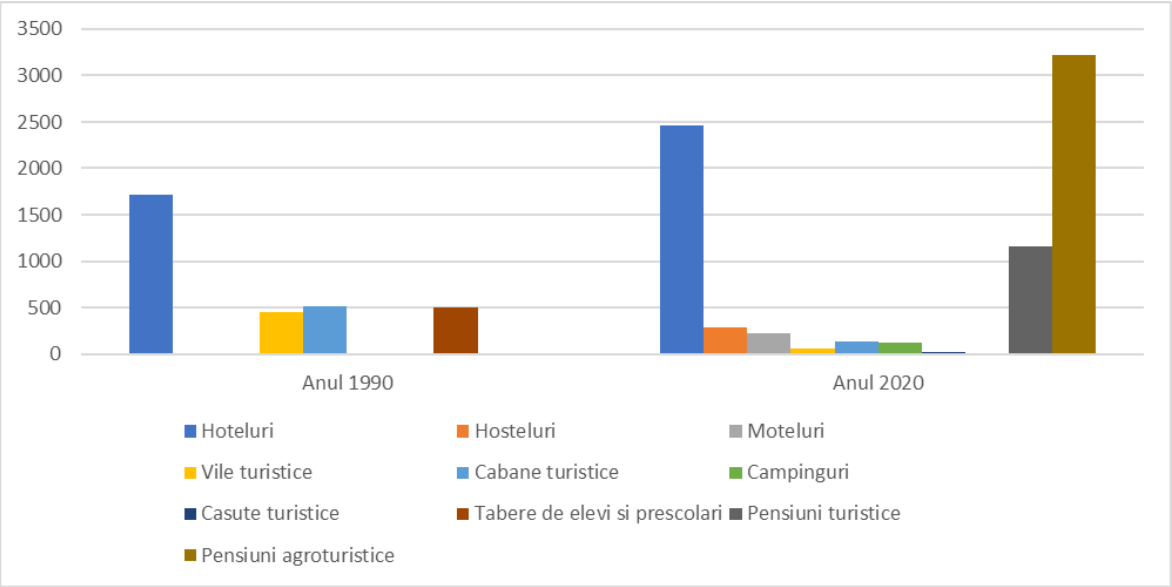

Figura 10: Evoluție capacitate cazare în județul Maramureș, (Sursa: INS)

rismul „de afaceri" sau profesional este mai puțin intens ca în Cluj și unde turismul în zona rurală este mai puțin bazat pe produsul etnografie-tradiții ca în Maramureș, Mureșul este o destinație dintre cele mai funcționale la nivelul regiunii în care e inserată Bistrița-Năsăud. Având în vedere cele de mai sus, comparația este iarăși defavorabilă Bistriței, cu o subliniere a lipsei de poziționare clară și competitivă a acesteia, cu un accent pe diferența radicală în abordarea ofertei în zona rural-naturală. Dacă în Mureș zonele naturale beneficiază de structuri de cazare care presupun interacțiunea durabilă cu natura și descoperirea activă – așa cum se întâmplă peste tot în Europa de Vest – prin campinguri, cabane, tabere de elevi, în Bistrița acest segment e mai puțin prezent, pensiunile fiind mult mai importante. De asemenea pare ca Bistrița ca reședință de județ nu reușește să aibă o atractivitate suficientă pentru a impulsiona dezvoltarea sectorului hotelier și nu are o ofertă concretă/articulată pentru tineret (lipsa hostelurilor).

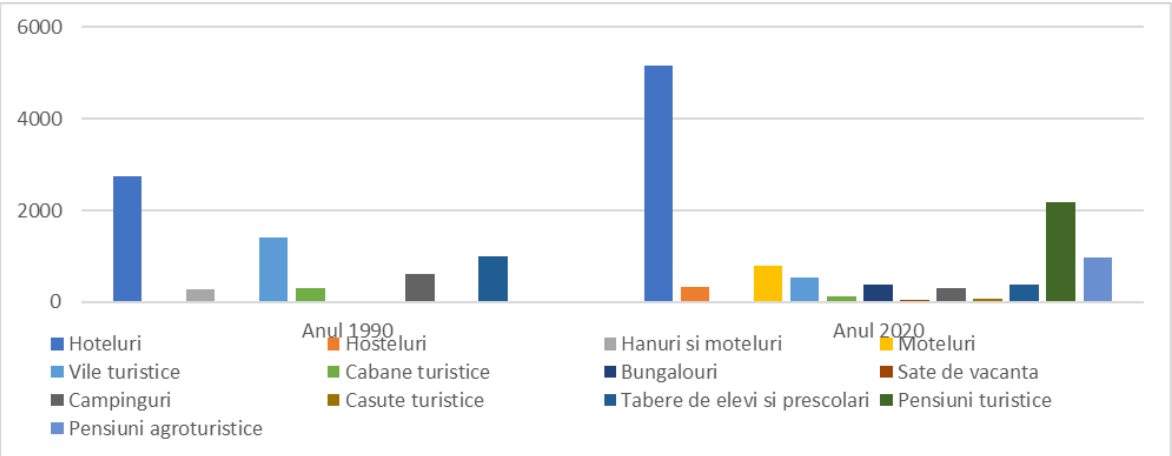

Figura 11: Evoluția structură capacitate de cazare, județul Mureș, sursa: INS

Și în cazul județului Suceava, care desigur datorită profilului turistic dat de prezența patrimoniului UNESCO al bisericilor pictate, are o poziționare care limitează relevanța unei comparații, se observă însă o clară diversificare a capacității de cazare, cu o dezvoltare a

segmentului hotelier și o explozie a pensiunilor agroturistice sau nu. Și aici însă turismul tineresc și activ există, în ciuda unui profil mai degrabă de turism patrimonial și religios, generând apariția hostelurilor și păstrarea unor structuri precum cabanele turistice, campingurile, bungalourile. Diferit de Mureș dar similar cu Bistrița, aici au dispărut taberele pentru elevi. Satele de vacanță, motelurile, popasurile și căsuțele turistice sunt un efect al turismului de familie cu buget redus și al turismului de tranzit. Structurile destul de dezvoltate ale turismului de tranzit se explică și prin circulația turistică generată de distribuirea în teritoriu a atracțiilor, în special a Mânăstirilor bucovinene. Comparația cu Bistrița-Năsăud este iarăși defavorabilă acesteia din urmă, deși atrage atenția similitudinea dezvoltării pensiunilor agroturistice. Reiese iarăși slaba dotare a Bistriței pentru turismul tineresc și activ în natură, de scară mică și de bună calitate cu specific arhitectural local, precum și slaba evoluție în sectorul hotelurilor. În ce privește turismul tineresc, trebuie accentuată această diferență deoarece Suceava nu este o destinație eminamente tinerească, ceea ce subliniază încă o dată slaba dotare a Bistriței cu o ofertă de cazare gândită pentru acest segment de clientelă.

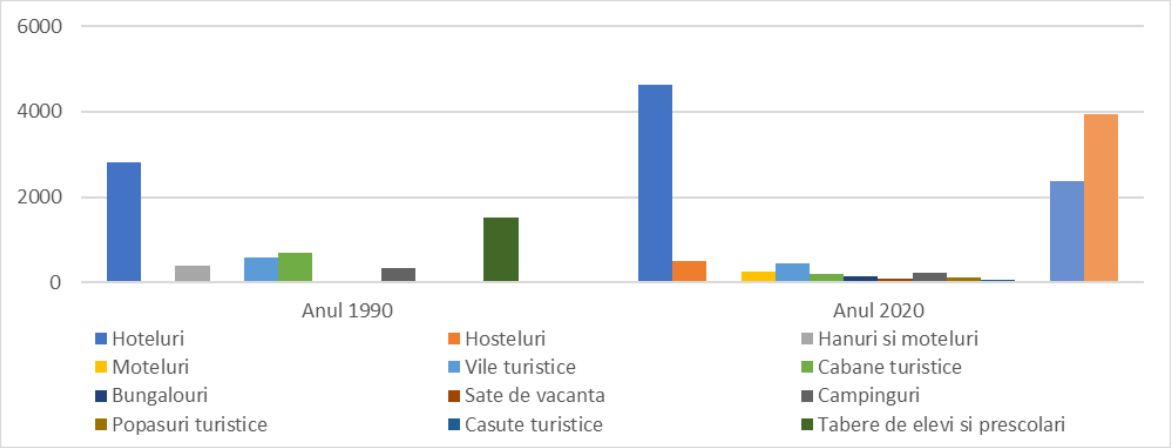

Figura 12: Evoluție structura capacitate cazare județul Suceava, sursa: INS

4.3.1.2.1 Concluzie pentru oferta turistică. Ca o rapidă concluzie a analizei ofertei de structuri de cazare – singurul aspect care se poate analiza pe baza datelor statistice disponibile cu privire la oferta turistică – putem spune că județul Bistrița-Năsăud, care la ieșirea din comunism era un județ destul de turistic în termenii perioadei, bazând-se în principal pe oferta balneo-climaterică, a înregistrat o evoluție problematică care a condus la pierderea poziției relative. Astăzi, cel puțin din perspectiva ofertei, județul nu reușește să se poziționeze cu adevărat în termeni de marketing și are o economie turistică dintre cele mai puțin dezvoltate din zona sa.

4.3.2 Un turism dependent de tranzit și dominat de turismul profesional/de afaceri – cererea

După analiza ofertei turistice, vom trece mai jos la analiza cererii turistice, în fapt la datele statistice cu privire la frecventarea turistică, la fluxurile de turiști pe care îi înregistrează diferitele structuri de cazare prezentate mai sus. Trebuie subliniat din start că această imagine este una parțială, în special datorită lipsei datelor cu privire la tranzit, la frecventarea diferitelor atracții turistice și cu privire la veniturile generate de aceste fluxuri. Statisticile disponibile tratează doar turiștii care petrec măcar o noapte într-una din structurile de cazare înregistrate oficial în județ. Cu toate acestea, datele sunt suficiente pentru a înțelege trăsătu-

rile majore ale turismului bistrițean și tendințele care se manifestă puternic. Cererea este în fond acel centru nevralgic atât de sensibil în sectorul turistic care trebuie constant analizat pentru a asigura o dezvoltare turistică durabilă a teritoriului și atracțiilor unei destinații.

Cele două grafice de mai jos care prezintă evoluția sosirilor și înnoptărilor în ultimii 5 ani în întreg județul Bistrița-Năsăud ilustrează o evoluție per total pozitivă, dar care trădează lipsa unei politici serioase de dezvoltare turistică și de creare a unor produse turistice competitive pe piața internă dar și internațională, o piață încă imatură dar care nu reușește să își găsească calea. În lipsa acestor produse, frecventarea turistică crește, însă limitat și fluctuant. Astfel, dacă sosirile cresc de la an la an – cu o încetinire clară a creșterii în ultimii ani de dinaintea pandemiei Covid19 – înnoptările, care măsoară mai fidel atractivitatea unei destinații, cresc fluctuant, cu o valoare în 2019 egală cu cea din 2017.

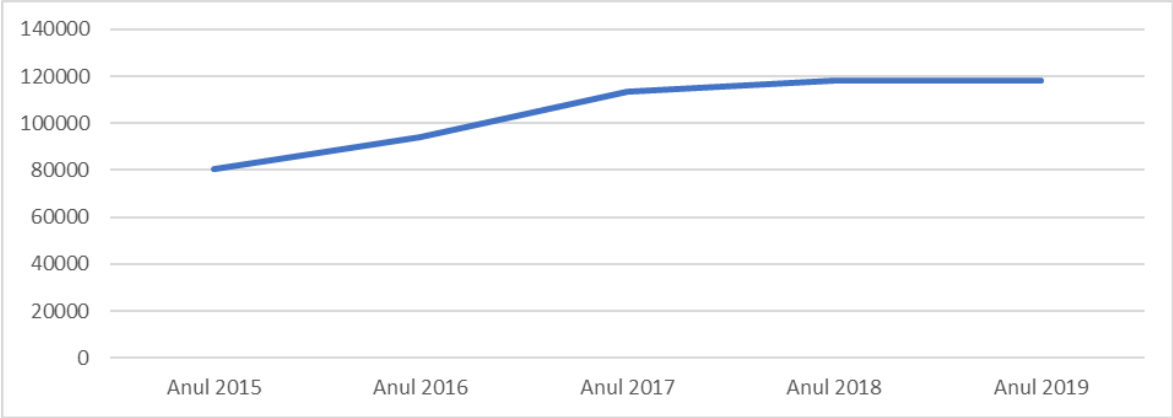

Figura 13: Evoluția sosirilor în Bistrița-Năsăud, (Sursa: INS)

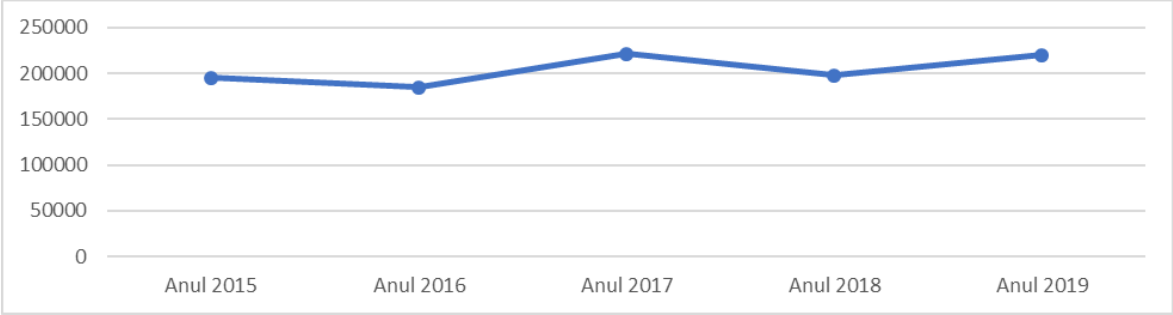

Figura 14: Evoluția înnoptărilor în BN, (Sursa: INS)

Pentru a înțelege mai corect care este întâlnirea acestei cereri cu oferta de cazare analizată anterior, graficul de mai jos prezintă evoluția indicelui de ocupare a cazărilor în funcție de formatul acestora. Se observă o relativă constanță a acestor indici și plasarea generală între 10% și 30%. Aceasta reprezintă o problemă deoarece presupune că frecventarea este prea scăzută pentru a asigura durabilitatea modelului economic al cazărilor actuale și trădează lipsa de produs turistic competitiv al destinației Bistrița-Năsăud. Fapt interesant, doar taberele de elevi și preșcolari afișează o rată de ocupare net superioară, ajungând chiar și la 50%, în condițiile în care acest format a scăzut după 1990 și Bistrița are una dintre cele mai mici dotări de acest tip dintre județele învecinate. Și această constatare subliniază inexistența unei strategii eficace de dezvoltare turistică și a unei politici publice de încurajare a acestui format atât de îndrăgit în vestul, nordul și sudul Europei.

Trebuie de asemenea subliniat că formatul atât de „dinamic” în dezvoltarea de noi ca-

pacități de cazare al pensiunilor (fie ele agroturistice sau nu) afișează rate de ocupare dintre cele mai mici. Aceste valori sunt prea mici pentru ca vreo sub raportare – deseori verificată în cazul statisticilor turistice – să poată să fie cauza acestei sub-frecventări. Ipoteza cea mai plauzibilă este lipsa de atractivitate a acestui format așa cum e el în acest moment. Finanțarea din fonduri UE a dezvoltării de capacități de cazare în pensiuni în perioada 2007-2013 a generat o creștere nesustenabilă a acestora în multe zone din țară. Desigur, aceste probleme apar și din cauza unor produse turistice deficitare aflate în spatele acestor oferte de cazare, dar și a proastei gestionări urbanistic-turistice a destinațiilor: pensiunile au un stil arhitectural netradițional sau de o calitate îndoielnică și încearcă să ofere servicii (ex. gastronomie netradițională) sau au nevoi (ex. tratarea deșeurilor și apelor uzate generate) pe care teritoriul respectiv nu le poate oferi imediat la volumul cerut. Văzând cifrele din graficul de mai jos pare a fi urgentă elaborarea unei strategii turistice județene și implementarea unor măsuri pe termen lung care să asigure sustenabilitatea sectorului.

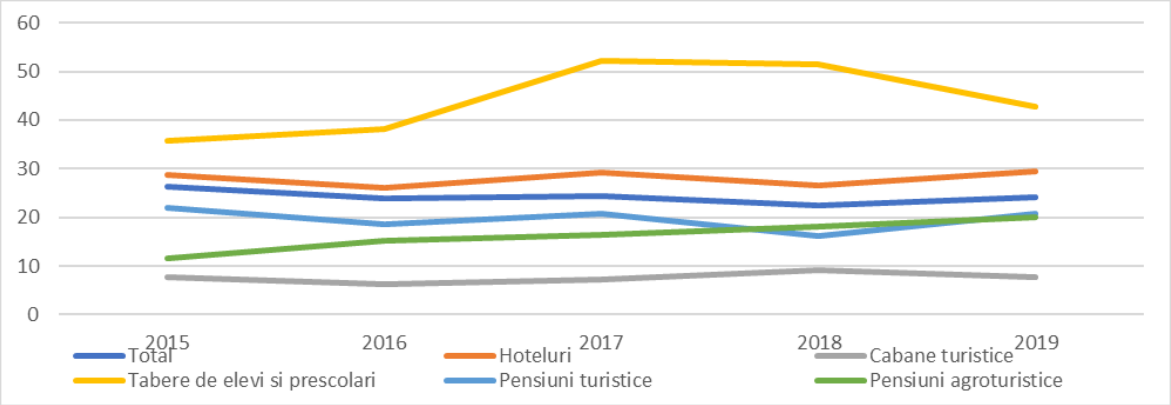

Figura 15: Indicii de ocupare netă a capacității de cazare (%), sursa: INS

Ca pentru a întări cele de mai sus, graficul de mai jos prezintă evoluția duratei medii a sejurului în ultimii 20 de ani. Am ales această perioadă mai lungă pentru a fi mai edificatori cu privire la urgența unor măsuri sistemice, de strategie generală, cu implicarea autorităților publice în sector. Cum se poate constata, durata medie a sejurului scade aproape în fiecare an din 2001 până astăzi. Deși scăderea duratei odată cu diversificarea și creșterea ofertei, cu dezvoltarea turismului profesional este naturală, trecerea de la peste 4 înnoptări în 2001 la sub 2 înnoptări în 2019, o înjumătățire, reprezintă un real semnal de alarmă, întrucât durata medie scăzută reprezintă atât oportunități mai scăzute de a obține venituri suplimentare pentru economia locală (turistul vine, vizitează sau face ce dorește și apoi pleacă rapid), o favorizare a structurilor mari (hoteluri) în fața micilor actori implicați în sectorul turistic (turistul nu are timp să descopere teritoriul destinației, intră în contact doar cu structurile mari, ușor de identificat și înțeles pe termen scurt) și o defavorizare netă a zonelor rurale și naturale în fața celor urbane cu pierderea șansei de atragere de venituri suplimentare exact acolo unde ele sunt cele mai necesare (turistul nu caută să descopere zonele mai puțin accesibile, rămâne în reședință de județ și în marile zone de tranzit). Aceasta are un efect negativ asupra notorietății destinației și asupra capacității sale de a atrage turiști. Cu alte cuvinte, este urgent ca turismul să se „reinventeze" în Bistrița-Năsăud prin crearea de produse turistice de nișă, atractive, construite pe active locale reale și durabile care să poziționeze destinația într-o zonă competitivă.

Un alt aspect important al cererii turistice este categoria/tipul de turiști pe care o destinație reușește să îi atragă. În mod evident orice destinație își dorește turiști cu venituri de nivel superior care să viziteze atracții și să încerce experiențe cât mai specifice/diferențiatoa-

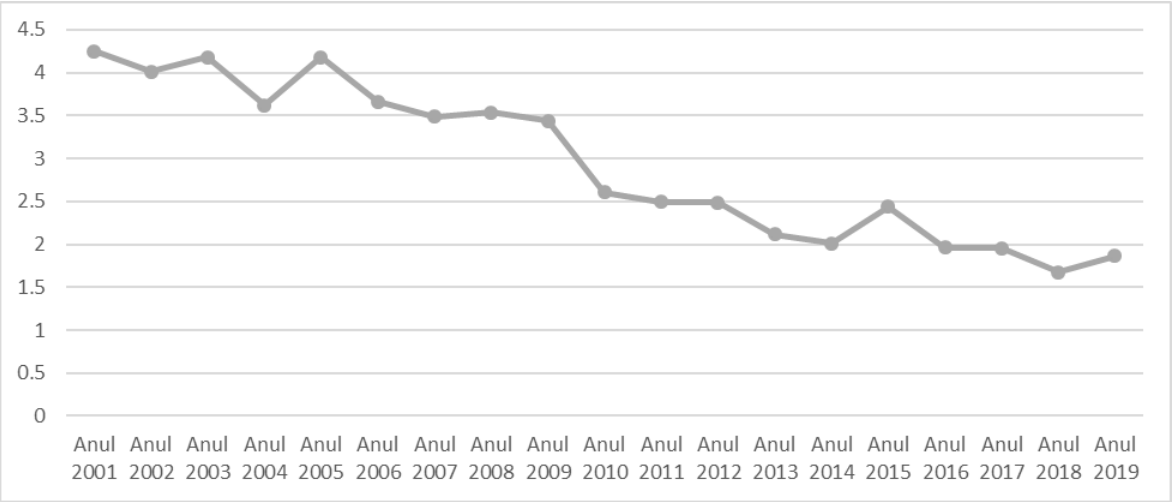

Figura 16: Evoluția duratei medii a sejurului în BN (număr de înnoptări), sursa: INS

re ale acelei destinații, astfel încât ei să fie fidelizați și să acționeze la rândul lor ca ambasadori ai acelei destinații. Turistul străin în Europa centrală și de est este în acest sens deseori un semn al drumului parcurs de dezvoltarea turistică și o hârtie de turnesol asupra atractivității reale a destinației. În lipsa studiilor și statisticilor detaliate cu privire la clientelele turistice care frecventează Bistrița-Năsăud, singurele informații disponibile cu privire la tipul de clientele sunt cele de mai jos: numărul de înnoptări ale străinilor și numărul de înnoptări per forma de cazare a acestora și ale românilor.

Cum se poate observa, Bistrița-Năsăud nu este o destinație frecventată de turiștii străini, ei reprezentând constant un procent mic din totalul înnoptărilor și o valoare extrem de mică în cifre absolute. Și mai problematic, frecventarea de către turiștii străini pare a avea o tendință de scădere. Ar fi necesară o analiză mai detaliată a turiștilor străini actuali pentru a se înțelege în primul rând care este scopul vizitei lor (de agrement sau de afaceri), care este piața emitentă de unde vin și ce fac mai exact în destinație.

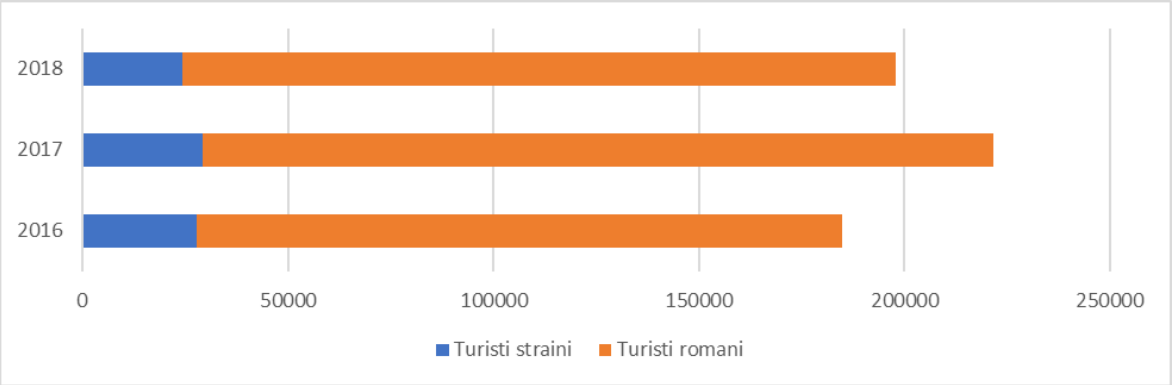

Figura 17: Înnoptări turiști străini vs. români, (Sursa: INS)

Pentru a încerca să înțelegem mai bine mobilul sau motivația vizitei clientelelor, iată mai jos două grafice care prezintă formele de cazare folosite de turiștii străini și cei români. Fără a pretinde că este o ipoteză absolut corectă, experiența analizei turistice în context românesc sugerează că turiștii străini interesați de destinație ca atare (nu o vizitează pentru motive profesionale) se regăsesc în clientelele pensiunilor și ale micilor structuri de cazare. Ei caută autenticul și nu neapărat confortul hotelier. Având acestea în minte și observând că

turiștii străini preferă la Bistrița cazarea hotelieră într-o proporție atât de mare, ipoteza conform căreia turiștii străini nu sunt atrași în zonele rurale sau montane autentice ale județului este extrem de plauzibilă. Fie că oferta turistică nu este vizibilă, fie că nu este atrăgătoare, fie că turiștii străini au o motivație strict profesională pentru vizita lor, pare clar că județul nu reușește în acest moment să atragă turiști în afara reședinței de județ și a marilor axe de circulație. Aceasta înseamnă cel mai probabil că turistul străin care vizitează o face nu pentru ca a răspuns unei oferte de produs turistic specific, ci pentru că a avut o nevoie profesională să viziteze Bistrița-Năsăud. De altfel, se poate observa diferența față de distribuția turiștilor români, care se cazează mult mai mult în pensiuni, moteluri și cabane, deși și în cazul lor supra-reprezentarea cazării hoteliere în total înnoptări față de ponderea ei în total capacitate de cazare în funcțiune este sugestivă asupra prezenței non-neglijabile a turiștilor „de afaceri".

Per total, rezultă și de aici o incapacitate a noilor structuri din zonele rurale și montane (pensiunile), cele care ar trebui să-și construiască oferta în jurul unor produse turistice specifice, de a atrage suficient de mulți turiști, indiferent dacă sunt străini sau români.

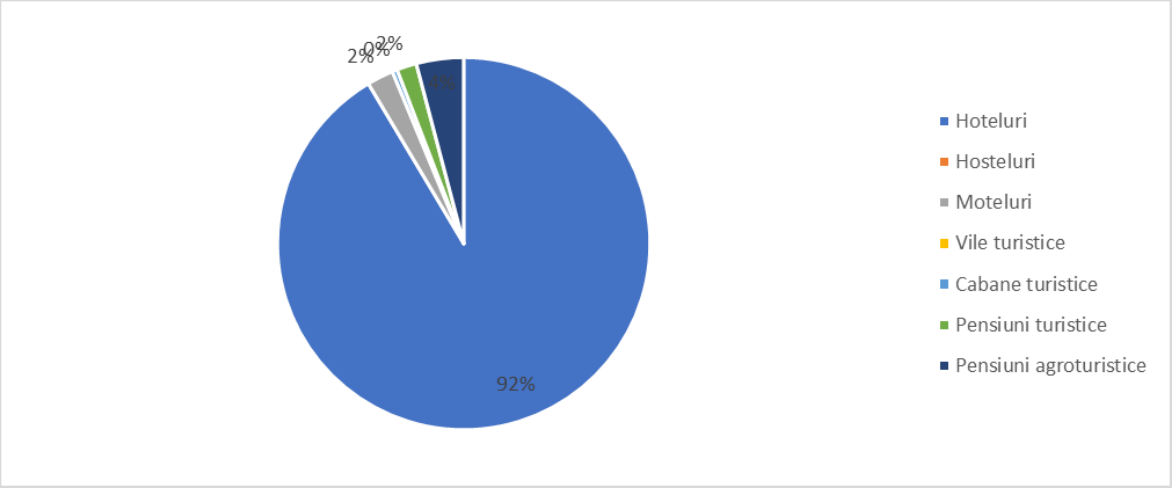

Figura 18: Înnoptări turiști străini pe tipuri de cazare 2018, (Sursa: INS)

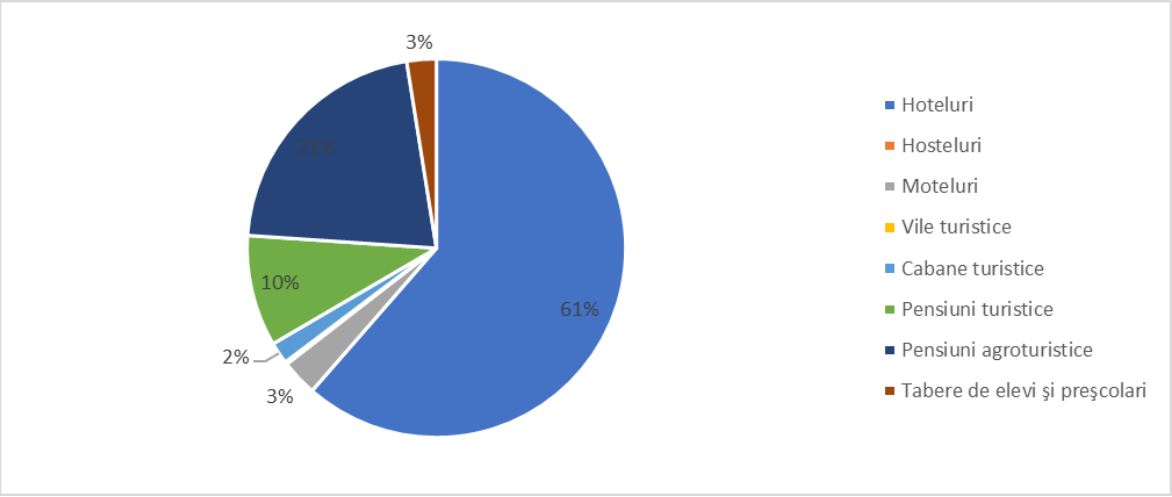

Figura 19: Înnoptări turiști români pe tipuri de cazare 2018, (Sursa: INS)

4.3.2.1 Distribuție teritorială a călătoriilor – destinații

Pentru a înțelege mai bine utilizarea turistică a teritoriului și pentru a identifica unde sunt acele infra-destinații la nivel județean care atrag în acest moment turiștii, am realizat, ca și în cazul ofertei (capacității de cazare), mai sus, analiza ilustrată în graficele de mai jos pe sosiri și înnoptări pe localități în 2019. Astfel, am identificat care sunt acele micro-poluri de frecventare care sunt sau au potențial de destinație turistică în cadrul județului Bistrița-Năsăud, care sunt la baza percepției turiștilor cu privire la județ și care sunt punctul de plecare pentru orice strategie ulterioară de dezvoltare a turismului sustenabil. Concluziile sunt următoarele:

- Principala destinație este municipiul Bistrița. Cea mai mare parte a sosirilor (2/3 din total) și înnoptărilor (peste 50%) se înregistrează în municipiul reședință de județ, care îl califică astfel ca principala poartă de acces turistic în județ (aici se opresc pentru prima oară turiștii și de aici au oportunitatea să exploreze județul);
- O a doua destinație este zona lacului Colibița (comuna Bistrița Bârgăului și probabil chiar și Prundu Bârgăului);
- O a treia destinație este cea a comunei Tiha Bârgăului care include zonele Piatra Fântânele și Pasul Tihuța, unde în ultima perioadă dezvoltarea de pensiuni a fost rapidă, chiar dacă problematică ecologic și chiar turistic, aspect evident din diferența între numărul de sosiri și cel, mult mai mic, de înnoptări;
- O destinație care rămâne importantă, chiar dacă în scădere, este orașul Sângeorz-Băi, unde principala motivație a curei balneare se poate observa și din durata lungă a sejurului, ceea ce explică diferența de poziție în ierarhie între sosiri și înnoptări. În ce privește turismul balnear o importantă dezvoltare care se adresează mai ales clientelei locale și regionale, a avut loc la Băile Figa, unde o infrastructură nouă vizează oferirea de servicii de tratament în conexiune cu agrement, petrecerea timpului liber în grupuri mai mari sau mai mici în aer liber;
- O altă destinație pare a fi cea a zonei montan-rurale din jurul masivului Rodnei – valea Someșului (Telciu, Sant, Romuli, Rodna), care trebuie mai atent analizată pentru a se înțelege motivațiile turiștilor care o vizitează;
- O destinație, mult mai mică, este și cea a orașelor (Beclean, Năsăud) și a localităților ca Uriu unde e necesară analiza suplimentară a motivațiilor de vizită ale turiștilor;
- în fine, o ultimă zonă de frecventare, care însă nu poate fi considerată încă o destinație, datorită fluxurilor foarte slabe în statistici, este cea a zonei de la sudul reședinței de județ cu Lechința, Cetate chiar și Teaca. Aici, datorită dezvoltărilor încă limitate, măsurile coerente de strategie județeană turistică pot permite emergența unor produse turistice de calitate cu potențial de rebrand-uire a întregului județ, în special în zona patrimonială (castele) și cea eno-gastronomică bazată pe activele locale deja prezente.

Trebuie de asemenea subliniat dezechilibrul între prima destinație și restul destinațiilor în termeni de frecventare, ceea ce subliniază încă o dată faptul ca județul nu este o destinație de agrement, ci una esențialmente profesională. De asemenea, aceasta sugerează că nu există o notorietate a destinațiilor în afara reședinței de județ și probabil nici o poziționare de marketing clară a întregului județ. Cu alte cuvinte, nu e clar ce înseamnă Bistrița turistică, care e promisiunea de marketing, la ce se așteaptă clientela turistică când se gândește la Bistrița-Năsăud.

Durata medie a sejurului în principalele localități turistice – graficul de mai jos – permite o înțelegere, desigur limitată, dar totuși suplimentară, a felului în care funcționează destinațiile discutate mai sus. Așa cum am indicat și în capitolul dedicat ofertei (capacității de cazare), durata medie de ședere în destinații este scăzută și nu doar ca nu permite un model sănătos

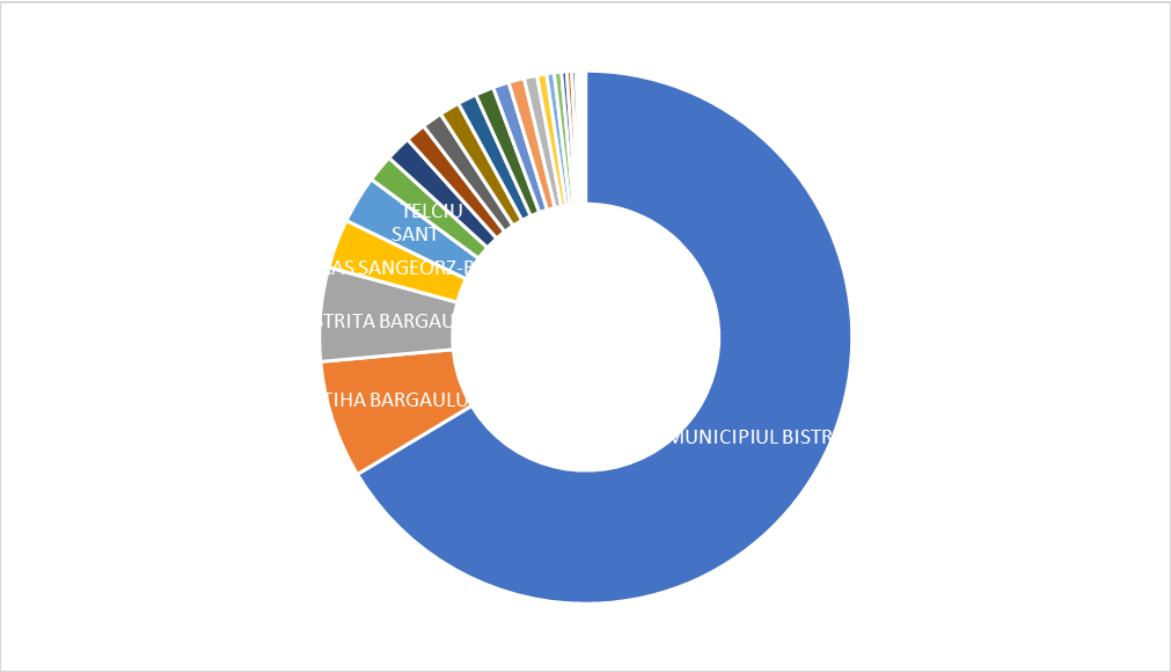

Figura 20: Sosiri pe localități – 2019, (Sursa: INS)

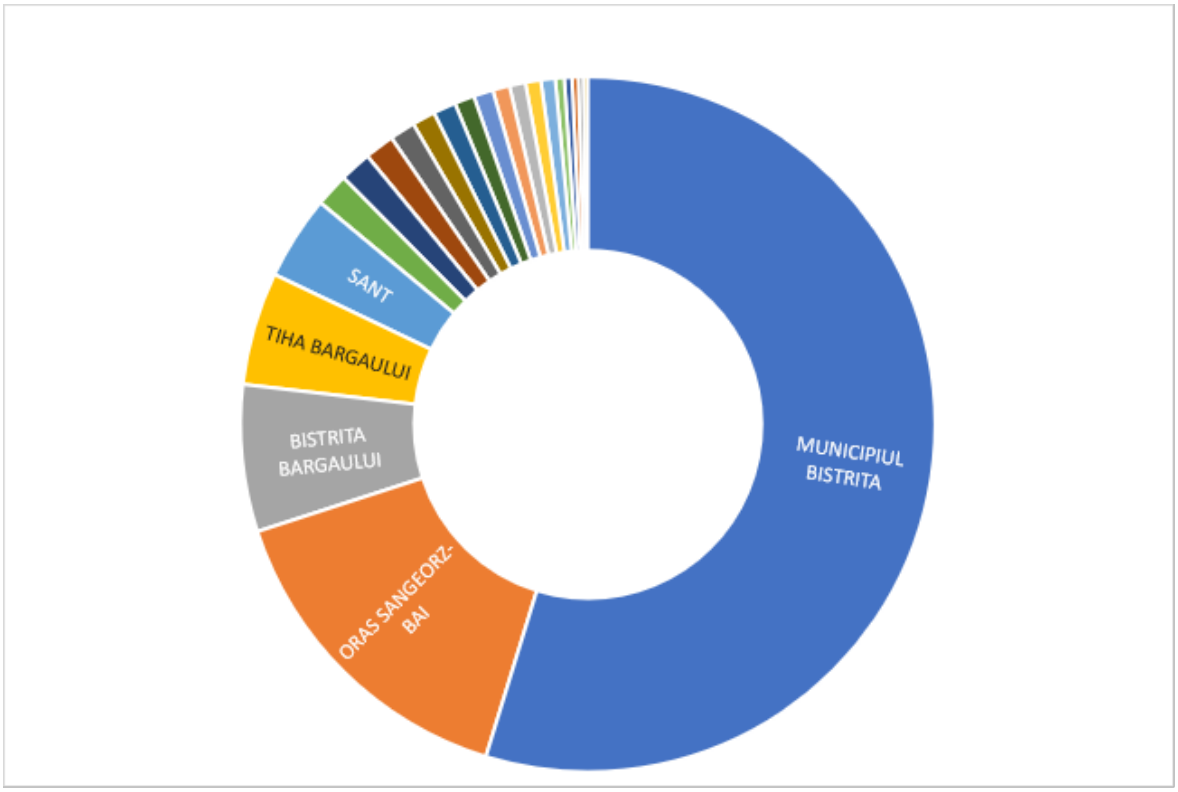

Figura 21: Înnoptări pe localități – 2019, (Sursa: INS)

de operare a capacității de cazare, dar sugerează și faptul că nicio destinație nu are ce oferi dincolo de perioada de circa două sau maxim trei înnoptări. Excepția comunei Șanț (munții Rodnei) în 2018 care a ajuns la o medie de peste trei înnoptări trebuie analizată suplimentar pentru a se înțelege factorul local care a făcut-o posibilă. Ce este îngrijorător este că nu apar diferențe majore între destinația urbană majoră care e Municipiul Bistrița (unde profilul urban presupune o dominanță a vizitei scurte, a „short break"-ului sau a vizitei pentru motive profesionale) și destinații de natură care, în mod normal, ar trebui să aibă o durată medie net superioară. Astfel, nici zona lacului Colibița, nici zona sudului județean (Lechința, Teaca) nu afișează durate medii constant peste două înnoptări. Aceasta presupune turism de week-end chiar și în sezonul de vară, sezonul principal al acestor destinații (se va vedea mai jos). Pentru destinații care nu sunt imediat accesibile și necesită deplasare specială, aceasta poate ascunde o rată mare de insatisfacție a clientelei.

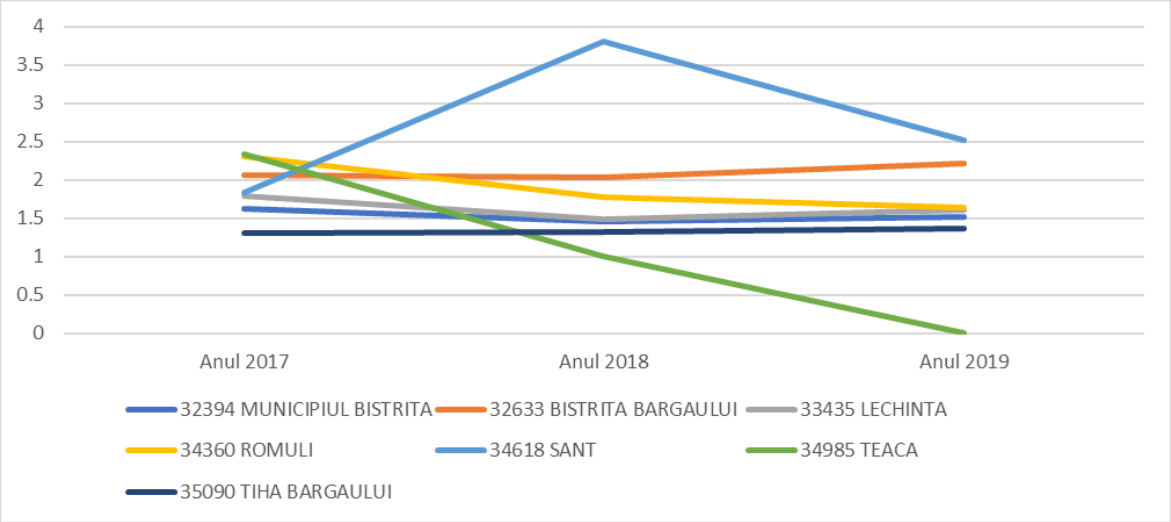

Figura 22: Evoluție durata medie a sejurului principale localități turistice BN, sursa: INS

4.3.3 Sezonalitatea

Un aspect esențial oriunde se dorește un management profesionist al turismului și obținerea de efecte pozitive pentru comunitățile locale în termeni de venituri suplimentare și dezvoltare durabilă a sectorului turistic, este sezonalitatea. O sezonalitate dezechilibrată cu o frecventare care are loc aproape în totalitate în lunile de vară reprezintă o amenințare atât pentru actorii economici care depind de fluxurile financiare generate de turiști, cât și pentru caracterul prietenos cu mediul al externalităților circulației turistice. Astfel, o diferență prea mare de circulație turistică între sezoane presupune o gestiune mult mai dificilă a deșeurilor, a apelor uzate și pune o presiune disproporționată pe anumite infrastructuri cum sunt cele de transport din zonele izolate sau naturale.

Graficul de mai jos prezintă sezonalitatea turismului în județ. Așa cum era de așteptat, sezonalitatea este puternic dezechilibrată, cu o frecventare în lunile de iarnă constant sub o tremie din cea din timpul verii. Se observă de asemenea că la nivel județean extra-sezonul durează din octombrie până în mai și că perioada sărbătorilor de iarnă nu are niciun efect la nivel de județ, lunile decembrie și ianuarie fiind lunile cu cea mai mică frecventare.

Constatările de mai sus se pot înțelege mai bine urmărind, pe cât permit statisticile și granularitatea lor, ce se întâmplă cu sezonalitatea la nivelul fiecărei destinații infra-județene. Astfel, cum se poate vedea în graficul de mai jos, municipiul Bistrița are o sezonalitate clar

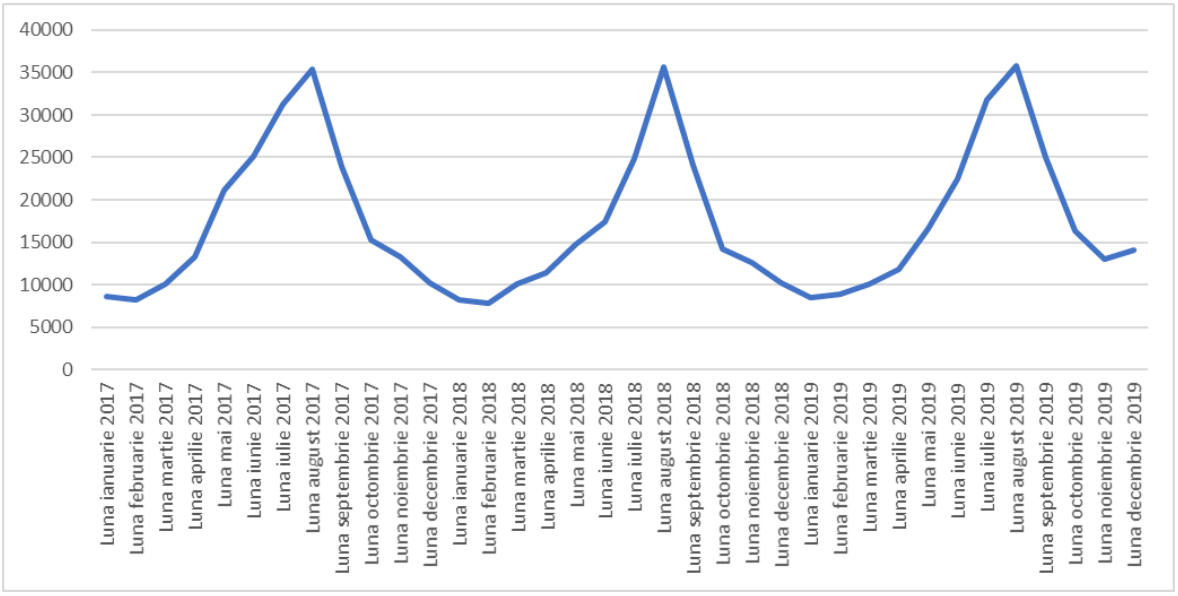

Figura 23: Evoluție lunară a înnoptărilor (sezonalitate) în județul BN, (Sursa: INS)

dezechilibrată, cu un sezon de 2 sau 3 luni vara (luna august este constant cea mai frecventată) și cu extra-sezon în rest unde se remarcă lunile de iarnă când turismul ajunge la niveluri extrem de joase. Interesant de observat este că luna decembrie 2019 a înregistrat o frecventare turistică semnificativ mai bună ca lunile decembrie din anii anteriori. Cum decembrie 2019 a fost o lună remarcabil de caldă, datele ar putea indica iarăși că frecventarea este dependentă de starea vremii, ceea ce ar fi încă o confirmare a inexistenței unor produse turistice inteligent construite pentru a nu depinde strâns de vreme și sezon.

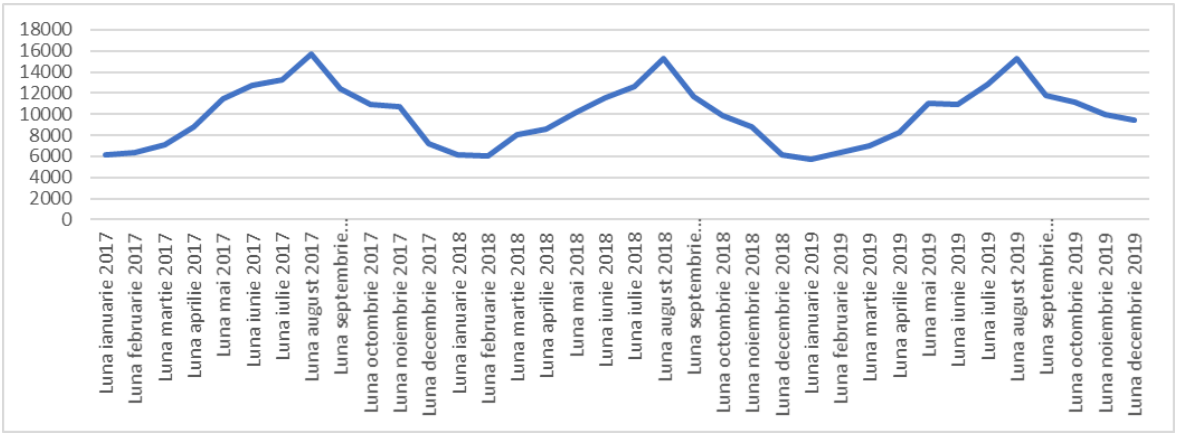

Figura 24: Grafic 24 Sezonalitate municipiul Bistrița, (Sursa: INS)

Mergem mai departe și observăm mai jos graficul cu sezonalitatea localităților de pe valea Someșului sau poalele munților Rodnei. Deși există și aici o clară dezechilibrare cu o frecventare maximă în perioada estivală și o scădere majoră a acesteia în rest, există anumite semne că unele locații și cazări reușesc să atragă clienți în perioada sărbătorilor de iarnă. Fiind destinații montan-rurale, dominate de pensiuni, acest fapt nu este surprinzător. Cu toate acestea, se poate observa că există însă și situații când în luni ca noiembrie, februarie sau martie se înregistrează creșteri ale frecventării. Pe fondul unei frecventări în cifre absolute mici, diferențe punctuale meteorologice pot justifica asemenea modificări. E nevoie de investigații suplimentare, dar este posibil ca atractivitatea în extra-sezon să fie dependentă

de starea vremii, oferta de produs turistic jucând un rol aproape nul în decizia de vizitare. Cu alte cuvinte, graficul de mai jos indică că nu există măsuri active pentru atragerea turiștilor, cazările așteaptă turiștii sperând la „vreme frumoasă".

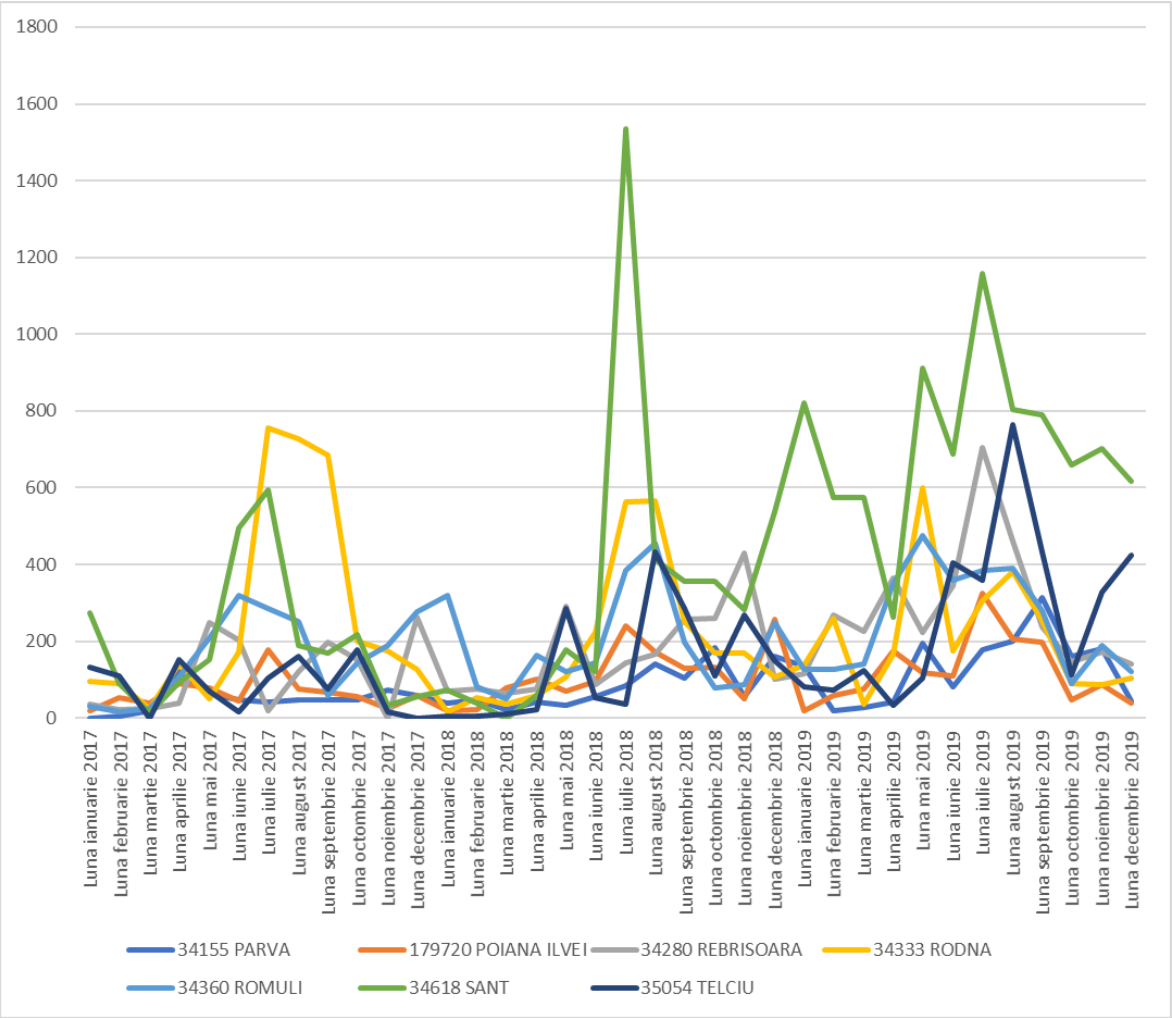

Figura 25: Sezonalitate zona munții Rodnei, (Sursa: INS)

Am încercat în graficul de mai jos să ilustrăm sezonalitatea în micul urban și în zonele peri-urbane, deși nu vorbim de niște destinații ca atare și valorile sunt prea mici pentru a fi foarte relevante. Cu toate acestea, ele indică o sezonalitate similară estival înaltă cu o scădere pronunțată iarna, însă principala concluzie este că aceste localități par a dispărea turistic, probabil pe fondul lipsei de ofertă de produs turistic, a creșterii calității și disponibilității cazării în Bistrița și a mobilității între aceste localități.

Cum am văzut ca zonele Colibița și Piatra Fântânele sunt a doua destinație a județului pe lângă reședința de județ, este important să observăm că și aici sezonalitatea este una pregnant estivală, cu o anumită frecventare și în perioada sărbătorilor de sfârșit de an, însă nu foarte importantă. Interesant este că zona lacului Colibița a început să atragă mai recent turiști, egalând zona de frecventare mai veche a Pasului Tihuța. Un posibil motiv ar fi că zona lacului folosește capitalul de natură frumoasă și curată de care dispune.

Sezonalitatea în rest este similară. Pare că imediat ce o destinație își dezvoltă capacitatea de cazare, sezonalitatea capătă structura dezechilibrat estivală. Cu cât frecventarea e mai mare, cu atât sezonalitatea este mai dezechilibrată, fapt ce validează ipoteza lipsei de produs turistic și măsuri strategice de poziționare a destinației. Practic, în lipsa unei oferte lizibile și

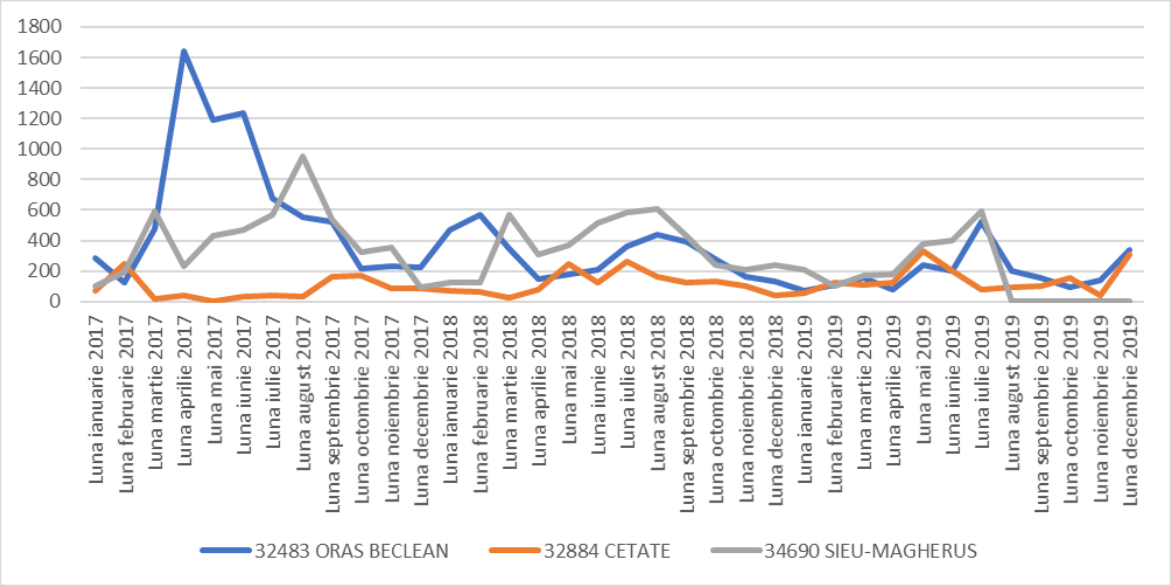

Figura 26: Sezonalitate zona urban și peri-urban, (Sursa: INS)

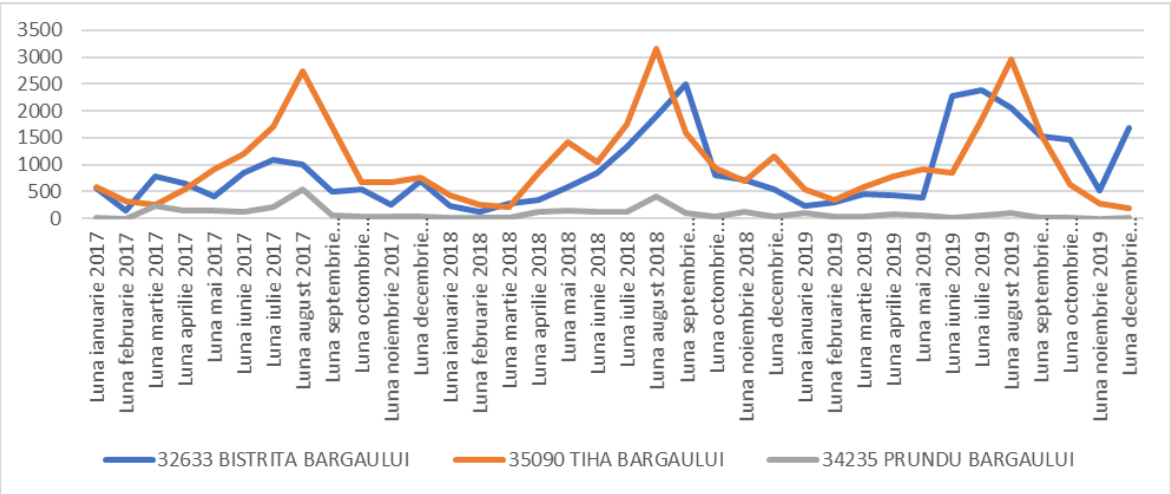

Figura 27: Sezonalitate zona montană Colibița, pasul Tihuța (Piatra Fântânele etc.), (Sursa: INS)

cu specificitate locală, turiștii vin întâmplător, în virtutea perioadei de vacanțe, nu datorită unei „chemări conștiente a destinației". Acest lucru se observă la Lechința și în alte zone din sudul județului unde în ciuda potențialului eno-gastronomic și patrimonial, dacă un an este ploios vara (2019) atunci frecventarea scade la jumătate față de anul anterior.

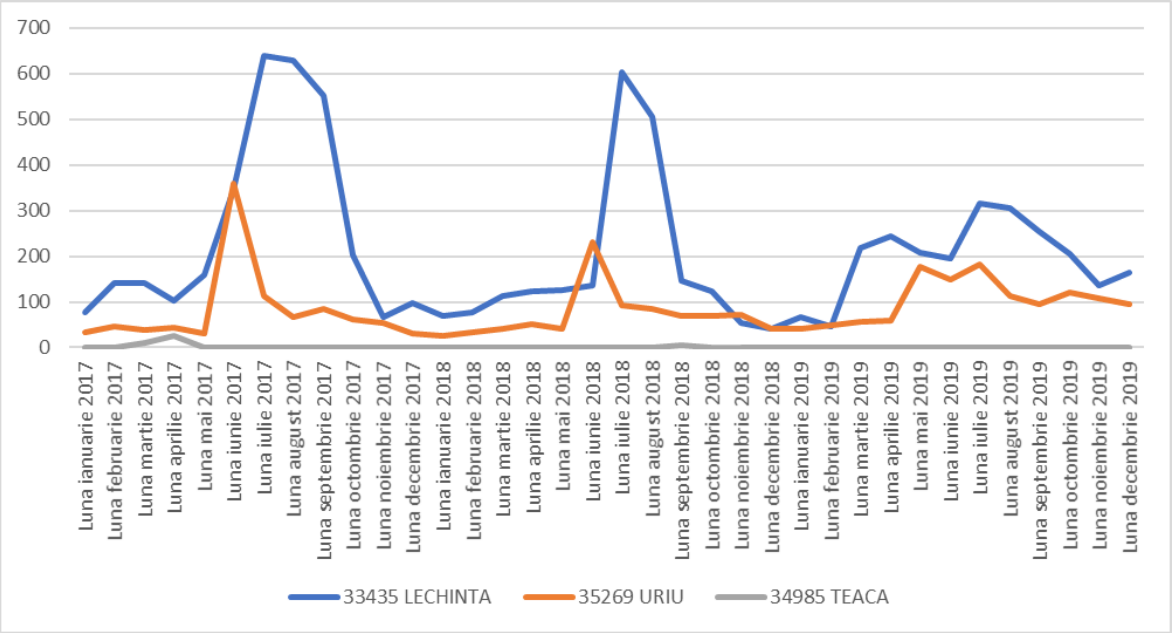

Figura 28: Sezonalitate în afara principalelor destinații, (Sursa: INS)

Lipsa posibilităților de a pilota crizele datorate vremii sau altor situații este principala concluzie a sezonalității întregului județ Bistrița-Năsăud. O echilibrare a frecventării prin propunerea unor produse turistice care sunt fie atractive pe perioade mai lungi în timpul anului, fie nu depind strict de sezon, este esențială pentru dezvoltarea durabilă a turismului. Produse ca ecoturismul la scară mică, „slow" dar distribuit mai echilibrat în teritoriu, turismul cultural și patrimonial cuplat cu cel enoturistic, turismul balnear cuplat cu cel de natură sălbatică sau eno-turismul, sunt alternative utile și absolut fezabile în zona Bistriței. Acestea trebuie însă inserate într-un demers coerent strategic, gestionat coordonat de către Consiliul Județean și actorii din domeniu.

4.3.4 Punere în perspectivă regională

Cum am făcut și în cazul ofertei, vom pune cererea turistică (frecventarea) în județul Bistrița-Năsăud în contextul său zonal, comparând cu județele vecine, astfel încât să tragem concluzii utile cu privire la ce e de făcut pentru turismul bistrițean.

Analizele ilustrează faptul că la nivelul frecventării, ca și în cazul disponibilității cazării, județul Bistrița-Năsăud este pe ultimul loc între vecinii direcți. Numărul de înnoptări anuale în județ reprezintă doar o cincime din înnoptările din județul Suceava și o șesime din cele ale județului Cluj sau Mureș. Practic, acest lucru spune că turismul este un sector marginal, dar indică și un potențial de creștere serioasă. Acest potențial este de fapt și un risc și presupune că dezvoltarea trebuie gestionată strategic și cu atenție pentru a nu crea dezvoltări necontrolate cu efecte negative pe termen lung, așa cum se întâmplă în alte zone (Rânca, valea Prahovei) și cum este pe cale să se întâmple la Piatra Fântânele.

Comparația duratei medii a sejurului arată că Bistrița-Năsăud este printre județele cu cea mai mare fluctuație (scădere) a duratei medii a sejurului și are o valoare dintre cele mai

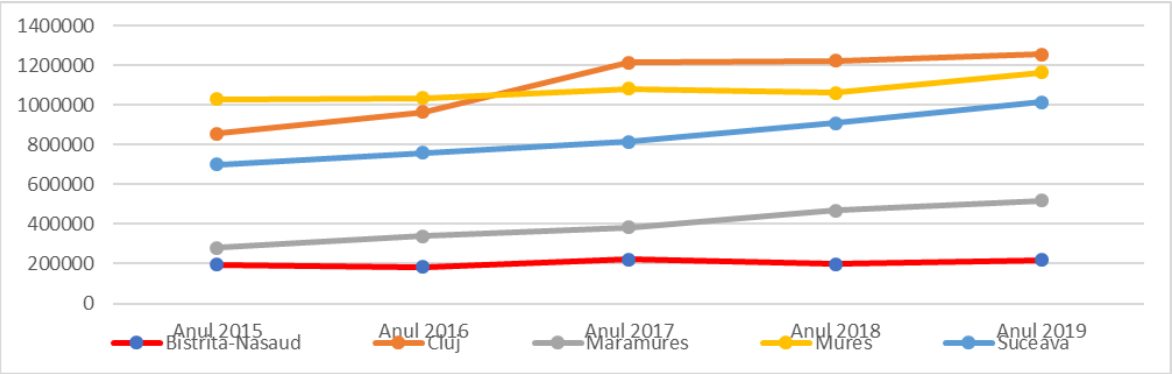

Figura 29: Evoluția înnoptărilor comparativ între județele limitrofe BN, (Sursa: INS)

scăzute. Doar județul Sibiu se poziționează mai jos, însă la o frecventare mult mai mare ca volum. Este un semn de întrebare de ce în spațiul a 5 ani Bistrița scade atât de radical în această direcție. Ipoteza pe care o putem reitera și aici este cea a inexistenței unei poziționări coerente și conștiente pe baza unor produse turistice bine articulate, ceea ce conduce la o incapacitate de a reține clientela și o pierdere de competitivitate pe piața turistică internă. Deși acest fenomen pare a fi comun și altor județe, el este frapant în cazul Bistriței. Faptul că Suceava și Harghita, județe care împart cu Bistrița caracterul de județe rural-montane, cu zone urbane mici, poate fi util într-o comparație ulterioară a produselor lor turistice rurale. Cum se știe că Suceava mizează pe produsul turistic patrimonial bine întreținut (prin virtutea apartenenței la patrimoniul mondial UNESCO) și Harghita are o ofertă bine construită de turism rural durabil, autentic și de joasă intensitate, concluziile pentru Bistrița par evidente și presupun urmărirea acestor bune practici pentru zonele rurale și montane, în special cele care nu au făcut încă obiectul unor dezvoltări majore. Același lucru va trebui făcut în ce privește turismul patrimonial din zona rurală și cel de city-break din Sibiu, Brașov și Cluj care pot instrui măsurile necesare în zonele omoloage din Bistrița-Năsăud.

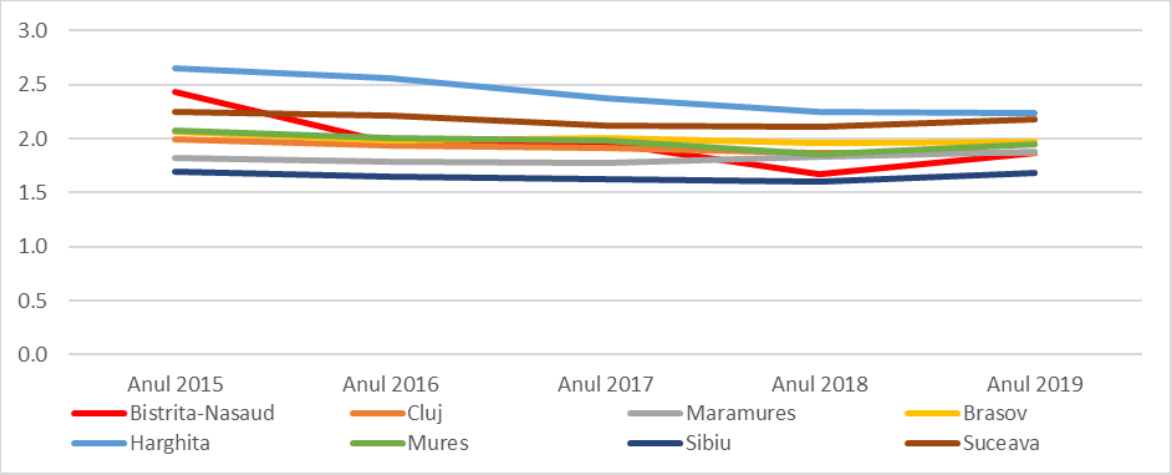

Figura 30: Durata medie a sejurului, (Sursa: INS)

Având în vedere faptul că frecventarea turistică din reședința de județ domină de departe frecventarea din restul teritoriului, am considerat utilă o comparație cu privire la sezonalitatea acesteia. Am ales să comparăm sezonalitatea turismului la Bistrița cu cea dintr-un centru urban apropiat care are un relativ succes turistic, cu o vizibilitatea în creștere la nivel național: Târgu-Mureș. Reședința județului Mureș are o sezonalitate mult mai echilibrată ca

cea a Bistriței, în ciuda unor valori aproape duble de înnoptări. Îndeobște, așa cum am văzut, creșterea frecventării se face automat cu dezechilibrarea sezonalității. Acest lucru pare a nu se aplica, decât parțial, la Târgu-Mureș. Municipiul mureșean are un sezon care se prelungește din primăvara până toamna târziu, iar frecventarea iarna este doar puțin mai scăzută ca vara. Diversitatea ofertei turistice a municipiului Târgu-Mureș și poziționarea să la nivel național precum și profilul clientelei târgmureșene trebuie atent analizate de către Bistrița, în vederea unei strategii urbane turistice pentru diversificarea clientelei și creșterea turismului de agrement și city-break.

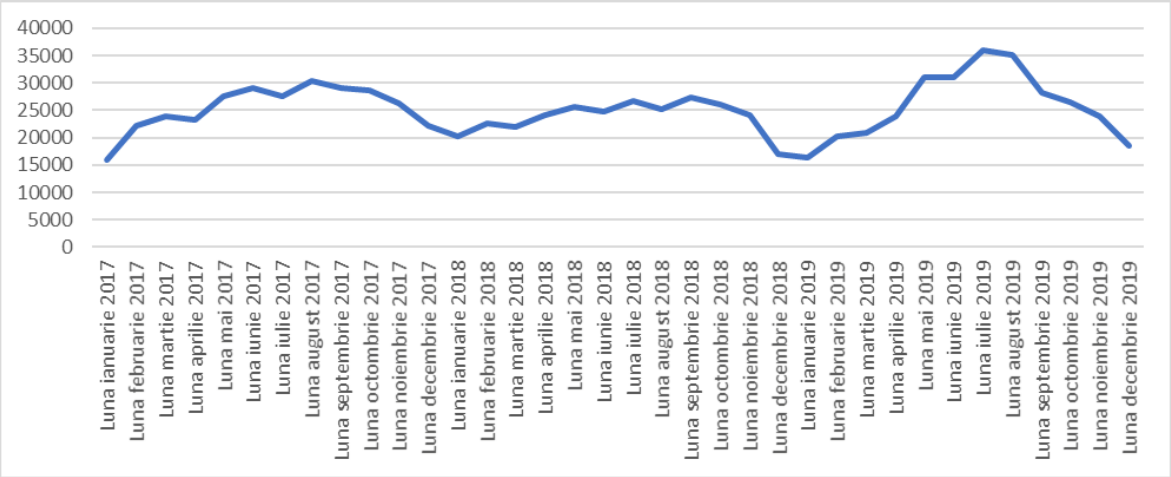

Figura 31: Sezonalitate municipiul Târgu-Mureș, (Sursa: INS)

Pentru a pune în perspectivă regională frecventarea turistică din zona rural-patrimonială a județului Bistrița-Năsăud, unde am văzut că turismul se dezvoltă neunitar și problematic, am ales să prezentăm mai jos cum arată sezonalitatea frecventării într-una din localitățile sucevene cele mai cunoscute: Gura Humorului. Cum aceasta include și satul Voroneț, este mai mult decât clar de ce datele acesteia pot fi folosite cu îndreptățire într-un benchmark util localităților rurale ale Bistriței unde există castele și alte obiecte de patrimoniu remarcabile însă slab puse în valoare. Gura Humorului, care e utilizată de turiști nu doar pentru vizitarea faimoasei Mânăstiri Voroneț, ci și ca punct de plecare pentru vizitarea tuturor faimoaselor mânăstiri sucevene, prezintă o sezonalitate dezechilibrată cu un vârf estival tipic, însă la valori absolute care depășesc pe cele ale municipiului Bistrița. De asemenea, se poate observa că, diferit față de destinațiile rurale ale Bistriței, frecventarea iarna nu este aproape nulă. Cu toate acestea, dezechilibrul sezonalității este cert și este o avertizare cu privire la felul inabil de a permite sau încuraja dezvoltarea unei destinații. Gura Humorului arată cum ar putea arăta sezonalitatea în zona unor castele bistrițene (Posmuș), și cât de important este ca produsul turistic să nu fie doar bazat pe vizitarea castelului și pe activități simple, estivale.

4.3.5 O moștenire a turismului de masă comunist

O analiză scurtă dar specială pentru stațiunea Sângeorz-Băi este necesară, având în vedere atât tradiția și istoria acesteia cât și importanța pe care încă o are în turismul bistrițean. Sângeorz-Băi este poate, alături de Băile Herculane și Borsec, una dintre stațiunile care ilustrează decăderea și soarta vitregă a patrimoniului balnear al României în perioada postcomunistă și eșecul transformării sale capitaliste. Dacă în 1990 turismul bistrițean aproape ca era sinonim cu Sângeorz-Băi (am văzut mai anterior care era ponderea capacității de cazare din stațiune în total), astăzi Sângeorz nu mai reprezintă decât o mică parte din total. Rămasă

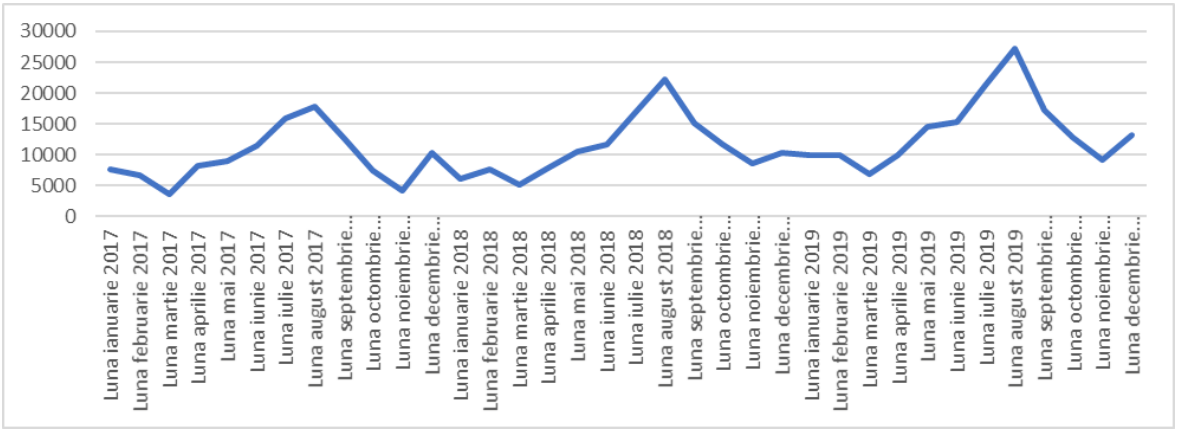

Figura 32: Sezonalitate Gura Humorului – SV, (Sursa: INS)

prizoniera sistemului de tichete de tratament subvenționate de stat prin sistemul de pensii publice, cu o capacitate hotelieră nemodernizată corespunzător (capacitatea hotelieră a scăzut puternic față de 1990 dar și față de 2001) și cu un patrimoniu arhitectural-turistic (vilele) neinclus corespunzător în circuitul turistic, stațiunea înregistrează scăderi ale frecventării. Cu o ofertă turistică învechită care nu reușește să integreze corect conceptul de wellness sau împrejurimile naturale în produsul turistic astfel încât să atragă clientela, stațiunea este în plină declasare la statutul de comună turistică cu o ofertă care nu se remarcă prin nimic. Această tristă realitate este ilustrată de statisticile prezentate anterior, precum și de cele de mai jos.

Durata medie a sejurului la Sângeorz-Băi, un indicator unde în mod normal o stațiune balneară tradițională excelează, datorită curei balneare lungi, prezintă o tendință de scădere către media de 8-10 înnoptări. Această evoluție este ilustrativă și grăitoare cu privire la „spirala vicioasă" în care sunt prinse toate stațiunile balneare românești în care privatizarea post 1990 nu a reușit să modernizeze capacitățile de tratament și nici produsul turistic în sine, și unde dependența de sistemul tichetelor de tratament poate fi asemuită adicției unui toxicoman: sistemul asigură un venit constant operatorilor din zonă, însă în scădere constantă (odată cu scăderea demografică a celor care se pensionează), nefiind suficient pentru a asigura investiții de modernizare și blocând stațiunea într-o imagine de „îmbătrânire" care o condamnă la scăderea frecventării.

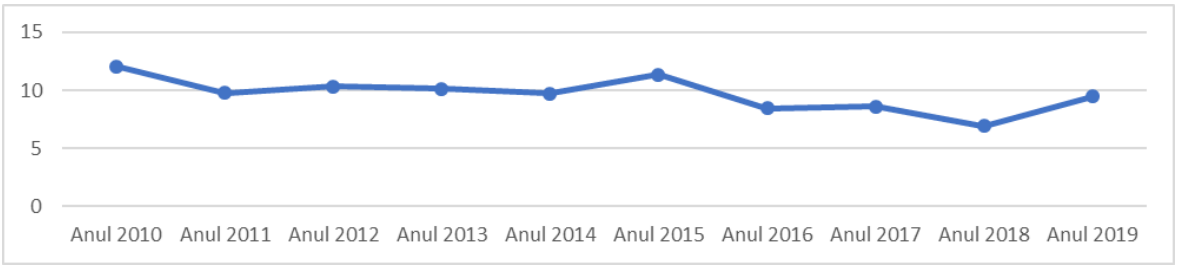

Figura 33: Evoluție durata medie a sejurului Sângeorz-Băi, (Sursa: INS)

În ceea ce privește sezonalitatea, aceasta este și ea un aspect al dependenței de clientela de pensionari români și de unicul produs turistic bazat pe cura medicalizată a stațiunii. Practic, stațiunea e închisă între noiembrie și aprilie, deși zona în care e poziționată ar putea să asigure un produs turistic mult mai interesant.

Sezonalitatea uneia dintre stațiunile românești care au reușit tranziția către wellness și

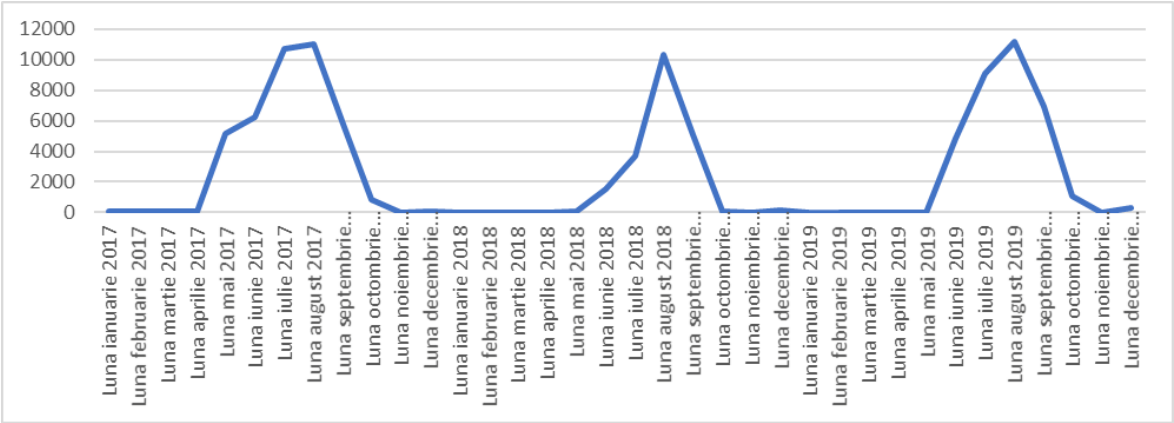

Figura 34: Sezonalitate Sângeorz-Băi, (Sursa: INS)

care atrag o clientelă turistică diversă (tineri, familii) pe lângă clientelele tradiționale balneare, Sovata, este utilă în aceasta comparație. Graficul de mai jos arată cum o frecventare de 7-10 ori mai mare poate fi mult mai bine etalată pe parcursul anului. Cu toate că frecventarea iarna e mai scăzută, ea nu este nulă și este chiar importantă în perioada sărbătorilor de iarnă. Diferența majoră între Sângeorz-Băi și Sovata este, pe lângă existența unei baze materiale modernizate în cazul ultimei, existența unui produs turistic de wellness care se adresează clientelei tinere.

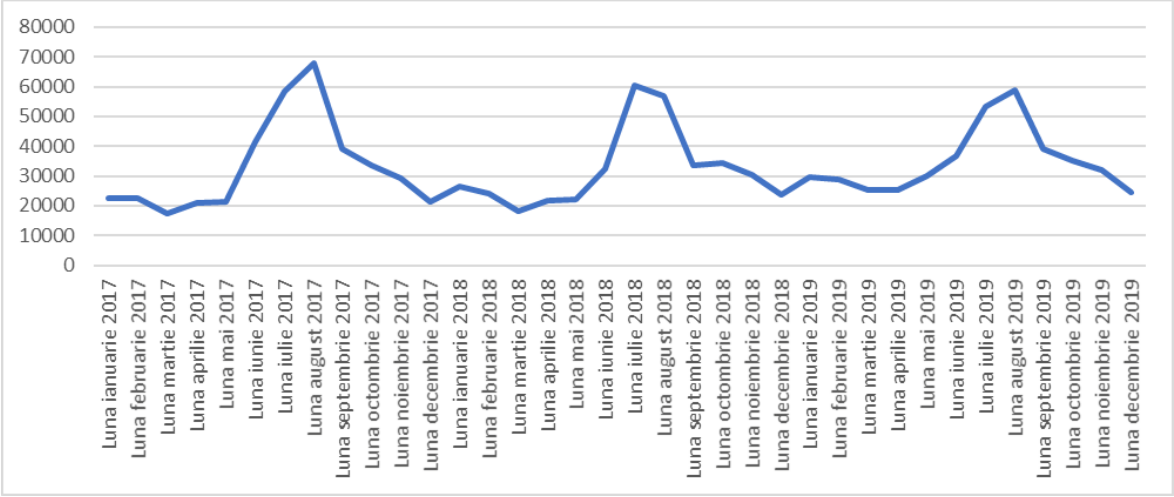

Figura 35: Sezonalitate Sovata, (Sursa: INS)

Constatările „Strategiei naționale pentru dezvoltarea turismului balnear”[7] cu privire la stațiune par că sunt în continuare valabile, iar proiectele de modernizare întreprinse cu fonduri europene în perioada 2007-2013 nu par să fi condus la o ameliorare a atractivității stațiunii, datorită concentrării exclusive pe elemente de infrastructură urbană de bază, nu pe reabilitarea patrimoniul balnear sau arhitectural. De altfel, structura proprietății bazei materiale și a patrimoniului arhitectural al stațiunii este una din barierele majore pentru renașterea acesteia. O parte din recomandările Strategiei naționale pentru dezvoltarea turismului balnear sunt în continuare valabile și pot fi integrate într-o strategie de dezvoltare turistică județeană care să permită crearea unei destinații model la Sângeorz-Băi, care să lege oferta de wellness de cea de patrimoniu și ecoturism.

[7]https://sgg.gov.ro/new/wp-content/uploads/2019/08/ANEXA.pdf , pg. 28-31

O mențiune importantă trebuie făcută cu privire la recenta dezvoltare a infrastructurii de cazare, tratament balnear și agrement de la Băile Figa, unde țintirea corectă a cererii de „agrement" și centrarea serviciilor balneare mai mult pe zona de wellness/spa și mai puțin pe cea tradițională puternic medicalizată (cum e cea moștenită din perioada comunistă la Sângeorz-Băi) a condus la un succes de piață turistică cert. Băile Figa, ca și alte inițiative de acest fel din țară (un exemplu sunt Băile Boghiș) care decid să plece „de la zero" ignorând marile stațiuni balneare și infrastructura lor învechită, reușesc să identifice cererea și să o țintească eficient, răspunzând unei nevoi de wellness în natură, așa cum recomandă, de altfel, Strategia națională pentru dezvoltarea turismului balnear din 2009. Proiectul și dezvoltarea de la Băile Figa vor trebui studiate atent și în legătură cu alte dezvoltări turistice durabile, în special cu privire la clientelele mai exigente din străinătate sau de la distanțe mai mari.

4.3.6 Concluzie pentru cererea turistică

Cererea sau mai precis frecventarea turistică evidențiată la nivelul structurilor de cazare – deci ignorând tranzitul – este printre cele mai slabe din zonă și se bazează în proporție covârșitoare pe turismul de scurtă durată al celor care vizitează reședința de județ. Celelalte destinații înregistrează volume mici de turiști. Sezonalitatea turistică este extrem de dezechilibrată în favoarea sezonului estival. Toate elementele cu privire la cerere par a indica un turism care se dezvoltă „în virtutea inerției", a creșterii turismului la nivel național, fără a se reuși o poziționare turistică specială a județului care să atragă și fidelizeze clientele și să conducă la o sezonalitate echilibrată. Stațiunea Sângeorz-Băi își continuă declinul post-1989 și nu pare a găsi calea pentru a se reinventa.

Măsura: *Realizarea unei analize riguroase a clientelelor turistice ale județului (tip de clientele, motivații de vizită, circulații turistice efective, obiective vizitate, pattern-uri de comportament turistic, etc.). Ea trebuie apoi să informeze o strategie cu obiective și măsuri concrete, măsurabile, în ce privește dezvoltarea turistică.*

O parte din măsurile-far, cu potențial de afirmare a unei identități de marcă a județului ca destinație turistică, sunt prezentate în Strategia de față. Cu toate acestea o analiză dedicată a clientelelor turistice ale județului trebuie realizată (tip de clientelă, motivații de vizită, circulații turistice efective, obiective vizitate, pattern-uri de comportament turistic, etc.). Ea trebuie apoi să informeze o strategie cu obiective și măsuri concrete, măsurabile în ce privește dezvoltarea turistică.

4.3.7 Concluzii/SWOT

4.3.8 Puncte tari

- Patrimoniu natural și arhitectural impresionant
- Resurse pentru turism rural slow (eno-gastro) și ecoturism impresionante, mai ales în zona de sud și centru a județului, mult timp ignorată
- Creștere a frecventării turistice în județ și în special în municipiul Bistrița
- Infrastructura de cazare în curs de modernizare, în special cea hotelieră
- Inițiative pozitive care trebuie continuate ca cele de la Băile Figa

4.3.9 Puncte slabe

- Capacitate de cazare nouă cu o rată de ocupare scăzută

- Sezonalitate puternic dezechilibrată
- Calitate problematică a noilor structuri de cazare din punct de vedere al arhitecturii tradiționale
- Intensitate turistică slabă a județului comparat cu vecinii
- Un turism de agrement slab
- O zonă de sud a județului slab dezvoltată turistic
- Un turism balnear în scădere și o infrastructură învechită

4.3.10 Riscuri

- Dezvoltare urbanistică haotică, în special în zonele naturale valoroase ale județului (Piatra Fântânele, Colibița, valea Someșului)
- O canibalizare cu județele vecine în măsură în care poziționarea turistică a Bistriței e similară cu cea a vecinilor și nu reușește să se demarce, mai ales în ce privește clientela pentru turism patrimonial și eco, care nu este atât de numeros
- Un impact negativ major al schimbărilor climatice asupra frecventării (veri cu ploi torențiale)

4.3.11 Oportunități

- Utilizarea fondurilor europene disponibile pentru reabilitarea inteligentă apatrimoniului, în special în zona rurală și conectarea lui la fluxurile culturale și economice
- Dezvoltarea turismului rural pe bază de resurse autentice care să fie adaptate cererii (ex. turism ecvestru) și utilizând fondurile pentru dezvoltarea rurală
- Dezvoltarea unor produse de turism de natură bazate pe forme mai active de produs turistic (camping, cabane în zone mai puțin accesibile, etc.)
- Utilizarea fondurilor europene pentru crearea unor produse de turism de wellness la Sângeorz-Băi cu reabilitarea corectă a patrimoniului arhitectural
- Dezvoltarea recentă a domeniului viticol de calitate (Lechința, Jelna, etc.) care pot reprezenta un potențial de utilizare turistică și cuplare cu o oferta gastronomică și patrimonială și legare de oferta similară din județele limitrofe
- Utilizarea unor inițiative ca Via Transilvanica pentru conectarea noilor produse turistice la fluxurile de turiști
- Schimbările climatice pot crește cererea pentru turism slow în zona rurală și pentru sejururi prelungite la care o ofertă nouă a județului poate răspunde.

Pentru a nu repeta ceea ce am concluzionat în cadrul analizelor cu privire la oferta și cererea turistică, putem spune doar că județul ar trebui să își întărească imaginea de marcă în sectorul turistic prin niște intervenții decise, inteligente și atractive care să fie pilotate în mod strategic de către Consiliul Județean împreună cu actorii relevanți din sectorul turistic. Este necesară o analiză de marketing care să mizeze pe atuurile competitive cu resurse realmente (umane, patrimoniale, economice) locale pentru construirea produselor turistice, atât în zona de eco-turism, turism de natură, turism eno-gastronomic și turism patrimonial.

Pentru a reuși o poziționare competitivă, care să fie diferită de cea a vecinilor și să atragă atenția, trebuie ca turismul să nu fie perceput ca un sector izolat, separat de alte activități economice și de resursele culturale și să facă obiectul unor măsuri curajoase și care maximizează utilizarea patrimoniului cultural.

4.4 Viziune, obiective și soluții pentru turism

Dezvoltarea turistică nu este un obiectiv în sine, turismul fiind doar un epifenomen care indică însă foarte precis dacă un teritoriu atrage sau este ignorat de toate tipurile de fluxuri (de la investiții până la artiști), dacă societatea și economia respectivului teritoriu sunt capabile să ofere acele experiențe care sunt de fapt turismul. Cum aceste experiențe sunt fructul interacțiunii a extraordinar de mulți factori, ele sunt foarte sensibile și pot da seama de starea societății, economiei sau mediului teritoriului pe care se produc. De aceea, am decis să folosim turismul ca un vehicul de dezvoltare, ca un motor al integrării socio-economice durabile a teritoriului județean, în special al zonelor rurale izolate sau afectate de declin demografic. Scopul întregului demers de dezvoltare turistică din strategia de față nu este acela de a crea condițiile pentru simpla creștere a frecventării turistice a unor zone din județ, ci de a folosi abordarea turistică pentru a reintegra durabil teritoriile județene într-un proces de dezvoltare socio-economică judicioasă, de calitate. De altfel o dezvoltare turistică care nu implică nici comunitățile locale, nici nu e bazată pe folosirea durabilă a unor resurse locale valoroase, cum sunt obiectele de patrimoniu, poate repede reprezenta o povară și externalități negative majore (costuri sociale, costuri cu infrastructurile supra-utilizate în lipsa veniturilor, sezonalitate dezechilibrată, poluare, etc.) așa cum se poate constata și în alte zone din Europa sau chiar România unde teritoriile suferă de supra-turism.

Având în vedere cele de mai sus precum și concluziile analizei turistice (în special în ce privește zonele frecventate astăzi și lipsa de poziționare competitivă a județului) și cele cu privire la patrimoniul arhitectural al județului, putem considera că măsurile pentru dezvoltarea turismului au două mari scopuri:

1. Să creeze premisele pentru ca județul Bistrița-Năsăud să devină o destinație atractivă atât pentru turiști cât și pentru artiști, investitori, etc.

2. Să asigure reintegrarea socio-economică a zonei de sud și centru a județului, în special a zonelor rurale prin crearea atractivității lor teritoriale

Analizele cu privire la situația turismului nu au nici o valoare dacă nu ajuta la „degajarea" unei soluții, la emergența unor „piste de acțiune" bazate pe ipoteze care reies natural din datele existente și din cele cu privire la resursele/activele turismului în județ, așa cum sunt patrimoniul arhitectural și cel natural-rural-agricol. Cu alte cuvinte, viziunea generală trebuie să fie o punere în coerență a unor soluții care țintesc specific problemele identificate în analiza. Așa cum spuneam și la începutul capitolului, datele despre turism sunt utile pentru a „informa" soluțiile pentru patrimoniul arhitectural și cel rural-natural. Se poate considera că într-adevăr datele de mai sus reușesc acest lucru, ele permit să se precizeze măsurile de intervenție cu privire la patrimoniul arhitectural.

Astfel pare evident că județul nu este poziționat în acest moment ca o destinație competitivă și nu comunică o ofertă de călătorie sau locuire bazată pe specificul și activele locale. Ca atare revenirea la atuurile, activele reale pe care le are județul și regândirea poziționării sale ca destinație turistică (de agrement sau afaceri, pe termen scurt sau mai lung, de rezidență temporară) este esențială. între principalele sale atuuri, așa cum am văzut în capitolul dedicat, cel cu potențialul cel mai mare de a asigura un atu competitiv, autentic și durabil este patrimoniul arhitectural în mod evident, dat fiind relieful, atracțiile și situația turistică, natura și patrimoniul rural (gastronomie, viticol, tradiții, etc.) aceste aspecte trebuie să fie conectate la poziționarea patrimonială, așa cum se întâmplă în multe zone ale Europei.[8]

[8]Principiile eco-turismului sunt detaliate de către Societatea Internațională pentru Ecoturism ca fiind: 1) Minimizarea impactului fizic, social, comportamental și psihic al turismului; 2) Asigurarea conștientizării și respectului mediului și culturii locale; 3) Furnizarea unor experiențe pozitive atât pentru vizitatori cât și pentru gazde; 4)

Astfel, obiectivul general va fi acela ca în termen de zece ani, județul Bistrița-Năsăud să devină o destinație atractivă și cunoscută la nivel național pentru turismul patrimonial, cultural, eno-gastronomic și de natură, dar și ca reședință temporară pentru artiști și tineri creativi și inovativi.

Măsuri generale:

1. Dată fiind bogăția și valoarea remarcabilă a patrimoniul arhitectural, CJ ar trebui să îl așeze în centrul „propunerii" turistice a județului Bistrița-Năsăud.

2. În jurul punctelor forte patrimoniale ar urma să se structureze și o ofertă de tip eno-gastronomic și una de turism de natură, toate într-o optica eco-turistică, adică una care să fie respectuoasă cu mediul dar și cu comunitățile locale, asigurându-le rolul de actor central în noile evoluții și oferindu-le noi oportunități economice durabile și de calitate.

Astfel, **obiectivul general** va fi acela ca în termen de zece ani județul Bistrița-Năsăud să devină o destinație atractivă și cunoscută la nivel național pentru turismul patrimonial, cultural, eno-gastronomic și de natură, dar și ca reședință temporară pentru artiști și tineri creativi și inovativi.

Măsuri specifice

1. Dezvoltarea unui sistem de guvernanță a turismului durabil la nivel județean – „guvernanță turistică"

2. Emergența unor produse turistice competitive și durabile cu o poziționare în jurul patrimoniului arhitectural și natural – „noi produse turistice noi competitive"

3. Implementarea unui pachet de măsuri-cheie care să facă viabile noile produse turistice – „măsuri de viabilizare turistică"

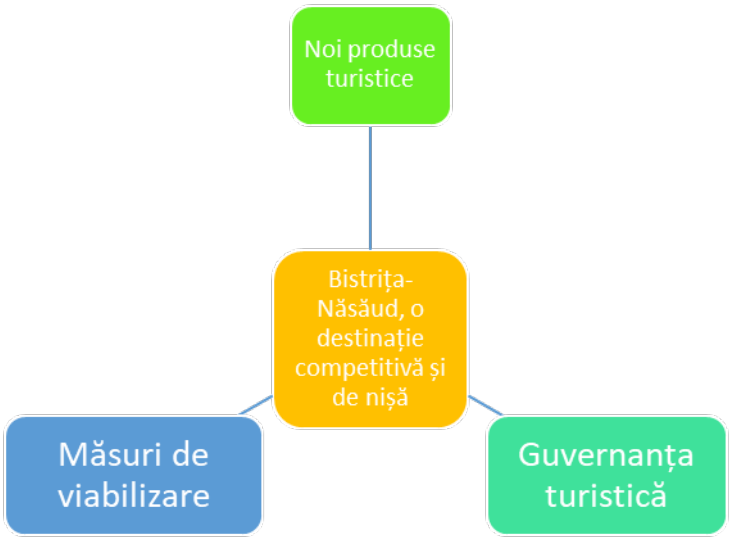

Figura 36: Direcții principale de acțiune

Furnizarea de beneficii financiare directe pentru conservarea mediului și a patrimoniului arhitectural; 5) Generarea de beneficii financiare atât pentru localnici cât și pentru firmele din sectorul turistic; 6) Furnizarea unor experiențe interpretative vizitatorilor care să sensibilizeze cu privire la situația politica, de mediu și socială a destinațiilor; 7) Proiectarea, construirea și operarea unor echipamente și structuri turistice cu impact scăzut; 8) Recunoașterea drepturilor și a credințelor/tradițiilor localnicilor și implicarea lor în proiectele turistice pentru a le crește capacitatea de auto-dezvoltare și implicare economică.

4.5 A. Guvernanță turistică

Pentru a putea asigura atingerea obiectivului general și a pune turismul județean pe o traiectorie calitativă durabilă, este necesară dezvoltarea guvernanței, gestiunii profesioniste a turismului la nivelul județului. Aceasta trebuie să ia fie forma de inspirație anglo-saxonă a Organizației de management a destinației Bistrița-Năsăud (în engleză Destination Management Organisation – DMO) fie cea mai instituțională de inspirație franceză a Oficiului de turism al Bistriței-Năsăud. Indiferent de opțiune, acest demers presupune reunirea minim formalizată (asociație, parteneriat, etc.) a Consiliului Județean și a actorilor (stakeholderilor) din domeniul turistic înțeles în sens larg, ca incluzând orice persoană fizică sau juridică care are legătură cu domeniul turismului așa cum este el conceput în viziunea de mai sus. Astfel, asociații de montaniarzi și muzee sau asociații culturale își au tot atât locul cât hotelieri sau operatori de transport și agenții de turism. Această structură, ideal prezidată de Consiliul Județean, conform modelului instituțional francez, va avea rolul de a implementa strategia turistică a județului, inclusiv urmărirea măsurilor necesare (vezi mai jos) infrastructurale sau de reabilitare a patrimoniului și de a asigura managementul marketingului teritorial („cum se prezintă județul"). Tot această structură va asigura o monitorizare a evoluției turistice, a produselor turistice (vezi mai jos) și a nevoilor de intervenție în ce privește modificarea acestora astfel încât dezvoltarea turistică să rămână viabilă, durabilă și benefică comunităților locale.

Pentru a reuși cele de mai sus, Organizația de management a destinației Bistrița-Năsăud va trebui să angajeze câteva persoane-resursă care să fie retribuite și care să se ocupe cotidian și continuu de dezvoltarea produselor turistice, coordonarea tuturor celor implicați în furnizarea lor (cazare, servicii turistice, comunicare etc.) și a contribui la rezolvarea numeroaselor probleme care pot apărea. Teoretic, această strucură poate fi construită prin adaptarea ADI Turism și implicarea personalului acesteia.

Finanțarea poate fi asigurată prin contribuții de la bugetul public și prin contribuții ale actorilor din sectorul turistic, la început voluntare, dar cu timpul obligatorii, pe măsură ce activitatea acestei structuri se va dovedi benefică tuturor celor implicați. Un bun exemplu de reușită în acest sens este Asociația Județeană de Turism Sibiu, unde modelul francez și activitatea asiduă de ani de zile sprijinită activ și financiar de Consiliul Județean Sibiu a condus la emergența unor produse turistice de succes, cunoscute deja la nivel european.

Pentru a reuși dezvoltarea turistică durabilă a județului și a evita supra-turismul și problemele de utilizare dezechilibrată a infrastructurilor și serviciilor publice (cum e salubrizarea sau epurarea apelor) cu care se confruntă alte zone din țară, este necesar ca Organizația de management a destinației să se implice în certificarea eco-turistică a unor destinații județene, pe baza criteriilor oficiale de ecoturism din Strategia națională de dezvoltare a ecoturismului aprobată prin H.G. 358/2019[9].

Sugerăm ca destinații inițiale:

- Zona Jelna-Posmuș-Teaca-Comlod-Lechința sau o zone mai larga care să le includă și să se axeze în jurul Mocăniței Transilvaniei;
- Zona lacului Colibița cu o eventuală includere a zonei Piatra Fântânele și chiar a zonei munților Călimani;
- Municipiul Bistrița
- Zona munții Rodnei:

[9]http://economie.gov.ro/images/transparenta-decizionala/Anexa_2_HG_Strategie_ECO.pdf

- Valea Someșului Mare de la Șanț la Sângeorz-Băi cu o extensie în zona rurală a văii Ilvei (Poiana Ilvei – Măgura Ilvei – Lunca Ilvei – Ilva Mare)
- Zona montană și rurală Romuli-Telciu-Parva-Coșbuc-Năsăud

Remarcăm aici nișa de excelență existentă reprezentată de patrimonial vestimentar bine conservat și reprodus de Virginia Linul la Salva. Costumele populare sunt realizate integral manual și Casa Costumului Popular Virginia Linul este un succes comercial național care inspira. Astfel de inițiative antreprenoriale au însă nevoie de susținere profesionistă pentru a deveni și branduri turistice internațional, lucru care înseamnă cel puțin un site în engleza și amplasarea magazinului într-o clădire de patrimoniu. Modelul de bune practici este în acest sens de start-up-ul românesc MindtheGap[10], cel care exportă produse textile și de ceramică inspirate de patrimoniul transilvănean în peste 80 de tari.

O altă sarcină foarte importantă a Organizației de management a destinației Bistrița-Năsăud va fi aceea de a concepe o strategie de marketing-comunicare turistică și de brand teritorial și a o pilota, modifica astfel încât măsurile din teritoriu pentru produsele turistice să fie cunoscute de publicul cărora le sunt adresate.

4.6 B. Produse turistice competitive 1

Mai jos sunt prezentate pe scurt o serie de produse turistice care au potențial major de a contribui la o poziționare competitivă și de nișă a județului Bistrița-Năsăud, așa cum s-a sugerat prin viziunea și obiectivele de mai sus și așa cum reiese din tendințele cererii turistice naționale și internaționale actuale.

a) Promovarea eco-turismului activ în zona montană prin centralizarea locurilor de cazare și experiențelor oferite pe toate platformele, promovarea punctelor de gastronomie locală și arhitecturii tradiționale modernizate pe baza ghidurilor OAR,
b) apărarea patrimoniului peisagistic și subvenționarea serviciilor de certificare ecologică prin granturi.
c) promovarea profesionistă a patrimoniului textil de pe Valea Someșului ca brand internațional și punct de interes al turismului cultural

Măsura: *1. Promovarea eco-turismului activ în zona montană.*

Promovarea se poate realiza prin centralizarea locurilor de cazare și experiențelor oferite pe toate platformele, promovarea punctelor de gastronomie locală și arhitecturii tradiționale modernizate pe baza ghidurilor OAR, apărarea patrimoniului peisagistic și subvenționarea serviciilor de certificare ecologică prin granturi.

Acest produs turistic pleacă de la principiile ecoturismului evocate anterior și prezentate în Strategia națională de dezvoltare a ecoturismului (HG 358/2019) pentru a pune la dispoziția turiștilor servicii de cazare și agrement în mijlocul naturii în principalele zone montane ale județului. Este vorba despre cazare fie în zona rurală din satele de munte (folosind și încurajând folosirea pentru aceasta a arhitecturii tradiționale modernizate pe baza ghidurilor OAR și a practicilor ecologice în domeniu) fie în cabane montane cu capacități limitate și de cuplarea acesteia cu petrecerea timpului în mod activ în natură prin ghidaj turistic și interpretare a naturii județene. Se vor propune în acest cadru servicii ca: trekking montan, călărie în zone accesibile montane, cățărare, schi de tură, etc. care ar trebui sprijinite de o ofertă de ghizi montani capabili să pună în valoare patrimoniul natural al zonelor

[10] Vezi detalii la https://da.zf.ro/dupa-afaceri/style/doi-antreprenori-romani-trimit-tapet-tapiserii-corpuri-iluminat-20277673

montane ale județului. În zona rurală oferta de turism activ, sportiv va trebui completată de o ofertă de descoperire a tradițiilor locale și a gastronomiei locale specifice, cu un accent pe asociațiile locale care pot oferi produse și mâncăruri cu adevărat locale, eliberate de clișeele „produselor românești" generice și care pot aduce venituri suplimentare micilor producători locali. Se va profita de posibilitățile acordate de legislație pentru ca micile structuri de cazare, la localnici, să furnizeze și alimentație turiștilor din ceea ce există la nivel local.

Foarte important este să existe un demers de tipul celui de la Sibiu pentru dezvoltarea capacității locale gastronomice în zonă. Se va pune accentul pe produse specifice locale, pe ingredientele locale. Se poate încerca asocierea la inițiative ca Transilvanian Brunch.

Pentru a atrage turiștii activi managementul destinațiilor sau cel turistic județean va trebui să se sprijine conectarea diferitelor rute locale la rețele ca Via Transilvanica sau Eurovelo și va trebui să se gândească alături de parteneri locali din destinații, inserarea lor pe aceste rețele și dezvoltarea de servicii dedicate: camping ecologic, servicii pentru bicicliști (ex. posibilitatea de reparații minime, infrastructură de indicatoare și soluții de infrastructură specifice circulației velo).

Se va încuraja certificarea ecologică a spațiilor de cazare și a serviciilor oferite la nivelul destinației astfel încât ele să fie lizibile în specificitatea lor pentru clienți și pentru a se asigura un nivel de calitate și sustenabilitate adecvat unui turism de calitate durabil (exemplu de schemă de certificare privată):

- Clientela principală: turiști români și străini, cupluri sau grupuri de tineri, familii cu copii.
- Posibila sursă principală a clientelei: Cluj, Timișoara, București, Iași.
- Zonă: destinații ca cele din zona munții Rodnei (cu valea Someșului și zona Telciu-Romuli), munții Călimani, lacul Colibița, Piatra Fântânele.

„Proiectul Raven's Nest – The Hidden Village, din Sălciua de Sus, a fost deschis în iulie 2016, iar de atunci numărul de vizitatori a crescut până la un total de 2.500 de persoane în 2020 (grad de ocupare 95%). Dintre aceștia, jumătate sunt turiști români, iar jumătate străini." Prețul mediu al unui sejur de 3 zile pentru o familie este de 650 de euro. [...] În total, Raven's Nest – The Hidden Village cuprinde trei case arhaice recondiționate după arhitectura transilvăneană, în care sunt distribuite 11 camere. Capacitatea totală de cazare este de până la 26 locuri. Activitățile locului sunt destinate anotimpului cald, cum ar fi drumețiile montane, explorarea împrejurimilor locului sau a zonelor de relaxare in-house (hamacele, cinemaul outdoor, spa-ul outdoor). Din acest motiv, reprezentanții proiectului consideră că pe parcursul iernii opțiunile ar fi limitate, în plus, neexistând posibilitatea practicării sporturilor de iarnă în apropiere." (vezi Produs în Ardeal)

Măsura: 2. *Promovarea eno-gastro-turismului cuplat cu city-break și cu turism patrimonial*

Acest produs este unul dublu. El este centrat în jurul ofertei turistice a municipiului Bistrița, care va reprezenta oricum poarta de acces și vitrina turistică județeană și este ilustrată la produsul turistic „city-break" dedicat de mai jos. Aici ofertei turistice urbane a municipiului Bistrița de tip city-break (sejur scurt pentru descoperirea orașului și patrimoniului lui) i se adaugă o ofertă de activități și descoperire în zona din vecinătatea orașului, unde turiștilor li se pot oferi experiențe foarte interesante și diverse de descoperire a vinurilor, viilor și cramelor din județ alături de gastronomia specific locală și chiar de vizitarea unor locații patrimoniale ca Posmuș.

Cazarea va fi asigurată în principal în oraș cu alternativa unor sejururi scurte de „descoperire" la Posmuș, în crame sau la localnici. Și aici va trebui să se asigure că structurile de

Figura 37: Mini-studiu de caz: Raven's Nest (Sălciua)

cazare respectă caracterul arhitectural al zonei în care sunt amplasate, că structurile moderne (crame) pun corect în valoare peisajele istorice (incluzând aici atât cele agricol-naturale cât și cele arhitectural-rurale) și obiectele de patrimoniu și că oferta de cazare respectă pe cât posibil principiile eco-turismului (între ele menționăm în special impactul scăzut asupra mediului, intensitatea redusă a fluxurilor turistice, implicarea comunităților locale prin produse și servicii obținute la maxim la nivel local, interpretarea și explicarea condițiilor reale locale).

Foarte important, se va pune accentul pe utilizarea Mocăniței Transilvaniei ca mijloc extrem de atractiv, cu potențial de marcă teritorială, de prezentare a teritoriului din zona proximă Bistriței. De asemenea, foarte important este să existe un demers de tipul celui de la Sibiu pentru dezvoltarea capacității locale gastronomice în zona de sud a județului. Se va pune accentul pe produse specifice locale, pe ingredientele locale. Se poate încerca asocierea la inițiative ca Transilvanian Brunch.

Se vor putea organiza : tururi speciale de eno-turism pentru turiștii de afaceri cazați în Bistrița sau pentru turiștii city-break, tururi de o noapte pentru peisajele agricole și naturale din sudul județului folosind Mocănița Transilvaniei și castelul de la Posmuș pentru cazare și interpretare a istoriei zonei, se poate organiza un tur de o zi în care să se combine eno-gastronomia locală cu descoperirea patrimoniului săsesc de la Teaca, Jelna, Lechința, etc. Se va putea profita fără riscuri de existența unei oferte oenologice în județele din vecinătate (ex. Batoș lângă Reghin) pentru a crește atractivitatea tururilor.

De asemenea, având în vedere cadrul rural și potențialul reprezentat atât de tipul de clientelă vizat cât și de resursa de cai încă disponibilă, ar trebui dezvoltată o ofertă clară de turism ecvestru cu puncte de plecare, ghidaj și trasee care să valorifice atracțiile patrimoniale și eno-gastronomice. Ar fi utilă, în funcție de zona rurală vizată, să se studieze exemplele deja funcționale și de succes atât din zona secuiască, cât și din zona Vatra Dornei – Munții

Figura 38: Gastronomie și patrimoniu la Cincșor

Călimani (https://taradornelor.ro/calarie/) sau zona săsească. Există deja ghiduri practice din România în domeniu care trebuie valorificate (vezi Asociația Aer și Fundatia ProPark). De asemenea, pare că în zona Munților Rodnei există deja inițiative în domeniul turismului ecvestru montan.

Figura 39: În cramă la Jelna

În ce privește vizita patrimonială, vor trebui identificate acele obiecte de patrimoniu care sunt în proximitatea Bistriței și care pot avea cel mai mare impact și asigurată interpretarea de specialitate, dar fără academism și cu cat mai mare atenție la realitatea istorica a comunităților

săsească și maghiară: biserica de la Teaca (care trebuie reabilitată cu mare atenție), biserica de la Herina, biserica de la Jelna cu frescele sale, castele ca Posmuș, chiar Comlod, etc.

Pentru a atrage către zona patrimonială, se pot imagina o serie de evenimente de reconstituire a unor momente istorice sau a vieții cotidiene din diferite perioade istorice (reenactement) cu o anumită regularitate. Se poate imagina o refacere a invaziei mongole, viața la castelul de la țară a nobilimii ardelene de secol 18 sau 19, viața în burgul medieval al Bistriței, etc.

- Clientela principală: turiști români sau străini, cupluri sau grupuri de tineri, teambuilding, familii cu copii, seniori (în special străini).
- Posibila sursă principală a clientelei: Cluj, Timișoara, București, Iași și străinătate
- Zona: din Bistrița spre sudul județului

Măsura: *3. Promovarea turismului patrimonial*

Turismul patrimonial vizează în special crearea cadrului pentru ca turiștii să poată vizita și înțelege patrimoniul județului. Astfel trebuie gândită modalitatea prin care se poate asigura reabilitarea durabilă și corectă a patrimoniului în acord cu ghidurile OAR, cu regulile internaționale de reabilitare a patrimoniului și prin care se poate asigura disponibilitatea interpretării/explicării corecte a acestuia. Castelul de la Posmuș poate fi un punct nodal în acest demers cu o școală de ghizi ai patrimoniului local, inclusiv vernacular sau rural, care să se formeze în paralel cu școala de restaurare și materiale tradiționale, cu inspirație din inițiativele Mihai Eminescu Trust în zona Sibiu-Brașov. De asemenea, se poate imagina un concurs de soluții și reabilitări pentru vile turistice cum sunt cele de la Sângeorz-Băi, pe modelul încercărilor de la Băile Herculane, Govora, etc.

Plecând de la cele de mai sus se vor gândi pachete turistice cu cazare – pe cât posibil în case și obiecte de patrimoniu reabilitate, pe modelul Mihai Eminescu Trust, care să asigure descoperirea patrimoniului și explicarea lui. Sejururile pot fi de 2 până la 4 nopți cu vizite intensive pe parcursul zilei și descoperiri eno-gastronomice seara.

Figura 40: Decor neo-transilvan la Micloșoara (stânga) și Viscri (dreapta)

În acest cadru, Mocănița Transilvaniei poate fi folosită pentru a descoperi patrimoniul într-un mod special, cu observarea peisajelor specifice zonei săsești a județului.

- Clientela principală: turiști români sau străini, cupluri sau familii cu copii, seniori (în special străini)
- Posibila sursa principală a clientelei: București, Cluj, străinătate
- Zona: tot teritoriul județului, dar în special sudul și zona Sângeorz-Băi

Măsura: *3. Promovarea eco-turismului cu eno-gastro-turism în zona de vest a județului*

În această zonă centrată în Beclean-Năsăud-Uriu, accentul trebuie să cadă pe atracțiile rurale și naturale pentru petrecerea timpului liber, al micilor vacanțe de „refacere", de evadare din stresul cotidian și urban. Aici se va insista pe aplicarea principiilor eco-turismului cu oferte pachet de cazare cât mai autentice în zona rurală (cu evitarea la maxim a kitschului și a modernizării exagerate) cu eno-gastronomie specific locală (realizată cu produse efectiv locale care să aducă un venit localnicilor și să îi motiveze să se implice în turism) pe principiul slow tourism, cu descoperirea tradițiilor și folclorului local dar și cu o componentă de turism activ în natura cât mai sălbatică, neamenajată. Aceste tipuri de produse sunt dedicate mai ales turiștilor aflați în centre urbane nu foarte îndepărtate, cum este Clujul, care vor să redescopere viața la țară în mod autentic.

Și aici, pentru a valorifica atractiv zona rurală, utilizând resurse autentice și locale, ar trebui ca pachetelor de mai sus să le fie asociate o ofertă de turism ecvestru. Păstrăvăria Rin este un exemplu de bune practici în gastronomia de nișă care a reușit să își facă o reputație națională. Deschiderea punctelor gastronomice locale trebuie atent monitorizată la natura locală a produselor și conciliate profesionist, să nu se afunde în kitsch-ul care descurajează clientela. Din păcate, în zona rurală din BN nu există încă niciun restaurant sau punct gastronomic local care să fie decorat profesionist, decorul fiind esențial pentru asigurarea de venituri consistente din această afacere.

Figura 41: Spațiu gastronomic la Cincșor

Pentru a asigura o atractivitate crescută, punctele de interes natural din această zonă (ex.: Tăul Căianului) ar trebui conectate prin infrastructura velo de marile axe de circulație.

- Clientela principală: turiști români și străini, tineri dar și persoane peste 40 de ani, seniori
- Posibila sursă principală a clientelei: Cluj, Timișoara, Brașov, etc.
- Zona: Beclean-Năsăud-Uriu

Măsura: *4. Promovarea turismului de wellness la Sângeorz-Băi cuplat cu eco-turism (rural) și eno-gastro-turism*

Acest produs este absolut esențial pentru a nu pierde notorietatea și patrimoniul balnear al stațiunii Sângeorz-Băi. Ca și alte stațiuni balneare românești, Sângeorz-Băi are nevoie de reinventarea ofertei turistice balneare. Conform Strategiei balneare naționale a României și aici trebuie investit în refacerea bazei de tratament astfel încât aceasta să devină modernă și să ofere servicii de wellness pentru o clientelă mai tânără, pe lângă cea în vârstă beneficiară de bilete de tratament. Oferta de wellness, îngrijiri preventive trebuie separată de cea puternic-medicalizată.

Dacă modele străine există în Strategia Națională Balneară, Sovata oferă un exemplu de bună practică la nivel național. Oferta de wellness trebuie să varieze de la sejururi scurte la unele mai lungi curative dar gândite în funcție de nevoile unei clientele urbane moderne în căutare de relaxare, refacere sau chiar servicii slab-medicalizate legate de afecțiuni actuale generate de sedentarism, stres, deconectarea de natură, etc. Oferta trebuie să repună cadrul natural în centru, reintegrând Sângeorz-Băi în zona sa geografică. Astfel, se pot imagina sejururi mai scurte sau mai lungi (chiar până la sejurul vechi tip pentru cura balneară de 21 de zile) care să includă pe lângă terapii wellness și o ofertă tipic eco-turistică rurală sau în natură: înnoptări în zona rurală, mese cu produse locale cât mai sănătoase, călătorii în zona munților Rodnei, imersiunea în pădure, etc. Terapiile wellness trebuie să folosească cât mai mult produse locale și să fie asigurate de un personal bine instruit și fidelizat prin venituri superioare, astfel încât experiența să fie una de calitate înaltă.

Pentru ca stațiunea să poată să redevină un centru turistic dinamic, nu este însă suficientă reconstrucția infrastructurii de cură sau a zonei de cazare, este necesar un efort considerabil pentru reabilitarea „urbană" a patrimoniului construit. Ca și la Borsec, aici vilele și casele de vacanță trebuie reabilitate fidel istoric și arhitectural, cu materialele de origine și parțial introduse într-un circuit turistic care să profite de pe urma existenței unor infrastructuri de wellness deschise și turiștilor care vor decide să se cazeze „la vilă". Pentru a crește notorietatea stațiunii în legătură cu această formă de cazare se pot organiza școli de vară de restaurare pe câte o vilă importantă.

Figura 42: Castel Daniel, Baraolt

Pentru a conecta oferta balneară mai bine cu cadrul rural din jur și a îi crește atractivitatea, o măsură cu o eficacitate rapidă ar fi și în cazul acestui produs turistic, dezvoltarea unei oferte de tururi ecvestre care să utilizeze caii încă disponibili local, să se bazeze pe localnici formați ca ghizi pentru explorarea zonei rurale din jurul Sângeorz Băi.

Ar trebui explorată posibilitatea ca resursa medicală încă existentă să fie utilizată pentru crearea unei oferte de turism medical de recuperare.

- Clientela principală: tineri în team-building, cupluri, seniori
- Posibila sursă principală a clientelei: Cluj, București dar și străinătate
- Zona: Sângeorz-Băi dar și alte localități de pe valea Someșului Mare

Măsura: *5. City-break la Bistrița*

Plecând de la poziționarea turistică și teritorială propusă de consultantul Primăriei Bistrița pentru municipiu ca „Burg medieval high&slow" și în urma implementării recomandărilor acestuia pentru refuncționalizarea spațiilor din centrul istoric al orașului (incluzând reamplasarea atractivă a centrului de informare turistică), pentru reabilitarea arhitecturală de calitate și durabilă (incluzând formarea unui corp de meșteri de restaurare prin reactivarea breslelor) și pentru structurarea unui calendar de evenimente de calitate, se vor crea premisele pentru ca municipiul Bistrița să înceapă să devină destinația pentru un turism de tip city-break. Trebuie accentuată importanța implicării studenților, tinerilor și artiștilor în acest demers prin măsuri precum: cazare studențească în centru, spații de cursuri și școli de vară, primirea de calfe și meșteri/meșteșugari pe modelul Sibiului. Această poziționare tinerească va muta accentul dinspre turismul de afaceri de mică anvergură către un turism de agrement de tip city-break pentru o clientelă mai dinamică și mai interesată de destinație pentru ea însăși și pentru specificul ei. În acest fel se va genera un cerc virtuos prin care clientela tinerească va acționa ca un ambasador al destinației, așa cum s-a întâmplat la Cluj-Napoca.

Pentru a întări această poziționare și a reuși atragerea tinerilor, mai ales la început, este imperios necesar ca oferta de petrecere a timpului din oraș să fie completată cu oferta oenoturistică și culturală din proximitate. De asemenea, trebuie asigurată utilizarea la maxim a structurilor muzeelor și caselor memoriale din centru pentru evenimente de calitate (jazz, teatru, performanțe de artă contemporană) pentru a reuși generarea unei dinamici tinerești similar reușitei din jurul Muzeului Țăranului Român la București. Legat de aceasta și de exemplul bucureștean, așa cum sugerează și consultantul primăriei, e necesară oferirea unui spațiu permanent, într-o clădire de patrimoniu restaurată, echipei de la Produs în BN care au dovedit timp de 5 ani capacitatea organizării unei operațiuni comerciale cu artizanat gastronomic local și care poate deveni un produs de marcă teritorială și poate fi un argument pentru vizitarea teritoriului județean în afara orașului.

Trebuie lucrat prin structura de management a destinației județene și împreună cu primăria și structurile de cazare din oraș la programe de petrecere a timpului pentru vizitatorii de tip city-break. E nevoie ca turiștii să fie îndrumați către atracții, către evenimente, către restaurante, în mod structurat și lizibil, pentru a crea încet acea dorință de vizitare a Bistriței în sine și a o transforma dintr-o destinație vizitată în tranzit într-o destinație căutată pentru ea și pentru oferta să turistică. În acest sens toți cei care oferă servicii turiștilor (cazări, restaurante, structuri culturale, muzeale, de spectacol) vor trebui încurajați să urmărească să folosească vectorii digitali de prezentare/promovare/vânzare actuali cei mai uzitați de turiști: TripAdvisor, Airbnb, Booking, Facebook, Youtube, etc.

- Clientela principală: Tinerii, familii cu copii, seniori străini
- Posibila sursă principală a clientelei: Cluj, București, Timișoara, Brașov, etc.
- Zona: Municipiul Bistrița și proximitatea să imediată

Măsura: *6. Promovarea sejurului de lungă durată pentru tinerii artiști, cercetători sau artizani*

Acest produs este legat de propunerea de funcționalizare a Castelului de la Posmuș și de poziționarea municipiului Bistrița ca destinație tinerească pentru artiștii contemporani tineri

și de propunerile de dezvoltare a cazărilor de tip loft de calitate în zona centrală în special în podurile caselor istorice. Aici, legat de evoluția unor programe de educație universitară precum și de cea a reabilitărilor de calitate a caselor din Bistrița sau a castelelor ca Posmuș (este fundamental ca reabilitarea să nu se facă grăbit, fără participarea unor specialiști autentici, eventual prin crearea unor mari concursuri internaționale de restaurare și arhitectură pentru amenajarea unor spații abandonate și prin organizarea de școli de vară pentru studenții de arhitectură pe modelul restaurării Casei Enescu din Mihăileni[11], a proiectelor Ambulanței pentru Monumente sau a Școlii de la Bunești și prin implicarea unor structuri ca Mihai Eminescu Trust) se vor putea asigura cazări pe termen lung pentru artiști „rezidenți" sau pentru studenți la facultăți de artă, arhitectură, etc.

Ansamblul bisericii evanghelice din satul Apoș, comuna Bârghiș, jud. Sibiu

Figura 43: Sejur de restaurare

Fundamental este să fie identificată acea sau acele „structuri" ancoră pentru dezvoltarea artei în Bistrița și a poziționării acesteia. Se poate explora posibilitatea ca artă fotografică să fie favorizată pe baza tradiției săsești în domeniu și ca întreaga dinamică inițială să fie organizată în jurul Casei Argintarului (pe lângă Castelul de la Posmuș) care trebuie deschisă către artele moderne și contemporane prin competiții de granturi pe modelul Institutului Cultural Român sau a Administrației Fondului Cultural național.

- Clientela principală: tineri artiști și studenți
- Posibila sursa principală a clientelei: de oriunde
- Zona: municipiul Bistrița sau castelul Posmuș, eventual Comlod

Măsura: *7. Promovarea turismului de tranzit velo sau trekking*

Produsul turism de tranzit velo sau trekking este de fapt o combinație a celorlalte produse, în special a celor eco-turistice, însă el e specific prin faptul că vizează satisfacerea așteptărilor unor turiști speciali: cei care se deplasează pe jos sau cu bicicleta. Aceste forme de turism sunt prin definiție de tranzit însă tocmai de aceea au enormul avantaj al mobilității ridicate care permite descoperirea în detaliu a unui teritoriu mai întins la nivelul destinații-

[11]https://www.propatrimonio.org/proiecte-pro-patrimonio/george-enescu-house/?lang=en

lor. Extrem de la modă în ultimii ani și cu o creștere rapidă, în special turismul velo și hipic reprezintă oportunități majoră pentru județul Bistrița-Năsăud.

Figura 44: Turism hipic la Miclosoara (Kalnocky Estates)

Acest produs constă în asigurarea infrastructurii de călătorie în județ (în special marcajele specifice conform standardelor internaționale) pe baza unor trasee gândite atent și în legătură cu specificul destinațiilor stabilite deja și asigurarea cazării cu servicii specifice pentru velo-turiști (reparații biciclete, indicații speciale, prim-ajutor, etc.).

Un foarte important aspect al acestui produs turistic este că nu poate exista în izolare, el trebuie să fie pus pe piață prin conectarea județului și a traseelor sale la rețelele majore naționale și pan-europene. Astfel, pentru biciclete județul trebuie să identifice maniera cea mai propice prin care se poate conecta și afilia instituțional la Euroveloroutes și lucra împreună cu deja experimentatele asociații românești de eco-turism și mobilitate pe bicicletă. În ce privește trekking-ul, trebuie explorată conectarea la traseele turistice deja existente în județele învecinate, conectarea la Via Transilvanica și la alte rute, eventual chiar și la cele de pelerinaj confesional. Conectarea la aceste rețele trebuie să se facă astfel încât poziționarea patrimonială a turismului județean să fie pusă în valoare și turiștii să poată beneficia de servicii corecte și adecvate nevoilor lor (opriri la intervale regulate, infrastructura de ghidare dar și interpretare în lipsa ghizilor, servicii de prim-ajutor în puncte cheie, amenajarea atracțiilor turistice astfel încât să poată primi astfel de turiști, etc.).

Asociat acestui tip de turism se poate imagina re-dezvoltarea modernă și ecologică a turismului de camping care a cunoscut o perioadă de glorie în perioada comunistă. Se pot identifica bune practici la nivel european (Franța) și organiza licitații pentru ca operatori de eco-camping europeni să dezvolte campinguri de calitate pentru copii, tineret sau clientele mai în vârstă.

- Clientela principală: tineri, cupluri, familii cu copii, seniori activi
- Posibila sursă principală a clientelei: Cluj, Iași, București
- Zona: Tot teritoriul județean

Măsura: *8. Promovarea turismului de eveniment*

Turismul de eveniment va trebui să se dezvolte pe bază de cooperare între actorii instituționali și cei privați, plecând de la un calendar de evenimente recurente bazate pe specificul

Figura 45: Slow Cycling Transylvania la Copșa Mare

și oferta cultural-patrimonială a județului. Cum am evocat și cu privire la city-break-ul la Bistrița, vor trebui identificate acele tipuri de evenimente de calitate care pot atrage tineretul și care pot întări poziționarea patrimonială și de cultură contemporană care folosește inteligent patrimoniul arhitectural, ecleziastic și urban al județului. De asemenea, evenimentele pot avea și o dimensiune mai mică și pot viza patrimoniu eno-gastronomic prin utilizarea cramelor pentru degustări sau pentru evenimente culinare asemănătoare celor organizate de My Transylvania sau Cincșor.

Se pot astfel sugera ca fiind posibil de organizat: festivaluri de jazz, festivaluri de fotografie, festival de artă contemporană axată pe reutilizarea patrimoniului, școli de vară de restaurare, festivaluri de reenactment istoric, festival gastronomic în natură pentru redescoperirea gastronomiei tradiționale în conexiune cu ce poate oferi natura și teritoriul. Foarte important este să se invite persoane resursă sau specialiști recunoscuți în domeniu (exemplu: Mădălina Santa de la Szikra sau Mona Petre de la Ierburi Uitate) care pot patrona/superviza zile dedicate botanicii culinare sau reînvierii vechilor meniuri din secolele trecute tocmai în cadrul lor istoric-arhitectural.

- Clientela principală: tinerii români și străini
- Posibila sursă principală a clientelei: diversă, dar în principal Cluj-Napoca, București, Timișoara, Ungaria
- Zona: municipiul Bistrița, lacul Colibița, castelul de la Posmuș, Lechința-Teaca-Jelna, Sângeorz-Băi, etc.

4.6.0.1 Tipuri de proiecte cu finanțare din fonduri europene cu rol de „deblocare" a turismului în județul Bistrița

Pentru a face un pas în plus în direcția concretă a dezvoltării produselor turistice evocate mai sus, iată mai jos câteva sugestii de tipuri de proiecte care, cel mai probabil, vor fi eligibile spre finanțare în perioada 2021-2027 din diferite fonduri europene (cel mai important fiind FEDER prin POR Nord-Vest):

- Măsura: Trasee de biciclete/velo-rute pentru conectare inter-modală a infrastructurii feroviare (gările) cu marile zone de atracție turistică, în special cele rurale, montane și balneare. Un bun exemplu ar putea fi conectarea gărilor din proximitate cu Băile Figa sau cu lacul Colibița.

Foarte important ar fi să existe o rețea de velo-rute care să conecteze marile puncte de acces în județ (municipiul Bistrița) și infrastructura feroviară cu Via Transilvanica și cu principalele atracții naturale ale județului (munții Rodnei, zona Colibița, zona dealurilor din sudul județului), astfel încât turiștii velo care vor ajunge fie pe cale ferată, fie legat de marea axă care va deveni Via Transilvanica să poată accesa atracțiile județene prin acest mod de transport ne-motorizat. Evident că acest demers presupune nu doar amenajări și marcări, cât un demers de interpretare a teritoriului/atracțiilor sale și crearea în parteneriat public-privat a infrastructurii de servicii adiacente (cazare, reparații velo, etc.).

- Măsură: Trasee de biciclete pentru conectarea căilor de acces menționate mai sus de obiectivele de patrimoniu (Posmuș, Teaca, etc.).

- Măsură: Amenajarea zonelor de campare cu abordare pe bază de bune practici ecologice europene (ex. alimentare electrică sustenabilă, ape uzate gestionate durabil, etc.) și amplasare inteligentă în cadru natural curat, autentic, dar în proximitatea rețelelor de bicicletă sau a căilor ferate menționate mai sus.

- Măsură: Amenajarea de puncte de belvedere pe bază de criterii de peisagistică pentru punerea în valoare a naturii și patrimoniului județului (pentru amenajarea unor puncte de belvedere în teritoriu există propuneri concrete de soluții în ghidul realizat pentru zona transfrontalieră România-Bulgaria). Un exemplu ar fi cel de a pune în legătură infrastructura pentru biciclete sau cea de promenadă publică cu pontoane cu acces public în zona lacului Colibița.

- Măsură: Crearea de zone de promenadă în jurul lacurilor, pentru a deschide către public întreaga zonă naturală a unor atracții atât de importante ca lacul Colibița, și a crea o atmosferă de imersiune calmă și fără opreliști în natura bistrițeană.

- Măsură: bază de recuperare medicală în zona lacurilor/montană. Amenajarea, pe baza studiilor de caz din Strategia pentru dezvoltarea turismului balnear în România și a unei analize aplicate județului Bistrița a unor **baze de recuperare medicală în zona lacurilor/-montană** care să profite de existența unei clientele străine interesate de servicii de recuperare în cadru curat natural (pe baza Directivei 2011/24/UE privind aplicarea drepturilor pacienților în cadrul asistenței medicale transfrontaliere).

Exemplele de mai sus sunt în mod evident doar niște propuneri care trebuie detaliate pe baza unor analize atente de oportunitate și eligibilitate pentru obținerea de fonduri UE, însă ele reprezintă măsuri rapide, inteligente care pot debloca rapid o dezvoltare durabilă a turismului în județ cu efecte rapide asupra bunăstării locale și a intrării într-un cerc virtuos de dezvoltare locală bazată pe turism durabil și echitabil.

4.7 C. Măsuri cheie pentru dezvoltarea turistică durabilă

Pe lângă măsurile direct legate de crearea produselor turistice, o serie de alte măsuri/acțiuni sunt necesare, dacă nu mai importante pentru a asigura că județul devine atractiv din toate punctele de vedere și nu există factori negativi care fac inutile eforturile de pe alte planuri. Astfel, o gestiune dezastruoasă a zonei forestiere cu o continuare a imaginii de dezastru ecologic pune sub semnul întrebării capacitatea județului de a proiecta o imagine verde, de destinație ecologică curată și sănătoasă cu efecte negative asupra atracției unor produse ca cel de wellness sau cel de turism montan. De asemenea, o gestiune proastă a deșeurilor cu efectele bine cunoscute în poluarea cursurilor de apă, poate reprezenta o amenințare directă la adresa oricăror produse turistice care mizează pe caracterul „bucolic", „neatins" al zonei rurale sau a calității patrimoniului arhitectural. Într-adevăr, ce sens au eforturile de a reabilita un castel ca cel de la Posmuș și a-l amplasa în centrul unui turism rural de calitate dacă câmpuri pline de gunoaie (în plus ne-bio-degradabile) apar la marginea satelor.

Am organizat mai jos aceste măsuri-cheie pe trei domenii, în funcție de zonele unde ele se manifestă cel mai puternic: zona patrimoniului arhitectural, zona gestiunii deșeurilor și zona managementului forestier durabil:

Măsura: *a) Reactivarea patrimoniului arhitectural*

Vezi recomandările din capitolul „Reactivarea patrimoniului arhitectural":

1. Punerea în siguranță a patrimoniului arhitectural
2. Reabilitarea sustenabilă a clădirilor de patrimoniu
3. Refuncționalizarea unor obiective cheie
4. Înscrierea obiectivelor reabilitate în trasee turistice existente
5. Organizarea unor școli de vară trans-disciplinare în domeniul patrimoniului
6. Înființarea de asociații și ONG-uri în domeniul protecției patrimoniului
7. Sprijinirea specializării și certificării meșterilor în domeniul construcțiilor
8. Respectarea ghidurilor de arhitectură în mediul rural (ghiduri OAR)
9. Elaborarea unui ghid zonal pentru protejarea peisajelor culturale

Măsura: *b) Gestiunea durabilă a deșeurilor, în special în zonele naturale*

Vezi recomandările din capitolul pe mediu

Măsura: *c) Gestiunea durabilă a zonei forestiere*

Vezi recomandările din capitolul pe mediu

Pentru a nu repeta ceea ce am concluzionat în cadrul analizelor cu privire la oferta și cererea turistică, putem spune doar că județul ar trebui să își întărească imaginea de marcă în sectorul turistic prin niște intervenții decise, inteligente și atractive care să fie pilotate în mod strategic de către Consiliul Județean împreună cu actorii relevanți din sectorul turistic. Este necesară o analiză de marketing care să mizeze pe atuurile competitive cu resurse realmente locale (umane, patrimoniale, economice) pentru construirea produselor turistice, atât în zona de eco-turism, turism de natură, turism eno-gastronomic și turism patrimonial.

Pentru a reuși o poziționare competitivă, care să fie diferită de cea a vecinilor și să atragă atenția, trebuie ca turismul să nu fie perceput ca un sector izolat, separat de alte activități economice și de resursele culturale și să facă obiectul unor măsuri curajoase și care maximizează utilizarea patrimoniului cultural.

Figura 46: Turism activ categoria premium bazat pe îmbinarea între patrimoniul natural și construit la Stejăreni(Sursa: Financial Times)

4.8 D. Produse turistice competitive 2

4.8.1 Cadru de finanțare

Strategia ADR Nord-Vest (2021-2027)

Dezvoltarea și valorificarea potențialului turistic

Acțiuni orientative:

- Dezvoltarea infrastructurii de turism (unități de cazare, dotări, facilități etc.)
- Reabilitarea / revitalizarea obiectivelor turistice
- Amenajarea de trasee turistice (inclusiv cicloturism)
- Dezvoltarea platformelor de promovare turistică și interacțiune cu turiștii
- Dezvoltarea unor circuite turistice transfrontaliere / transnaționale
- Promovarea integrată a regiunii ca destinație turistică (mai ales prin parteneriate între autorități locale, centrale, furnizori de servicii și comunitate)
- Sprijinirea turismului ecologic
- Valorificarea obiectivelor turistice de nișă și a formelor neconvenționale de turism (turismul paranormal, turismul negru, turismul genealogic, turismul de film etc.)

Urmând cadrul ADR NV, mai jos sunt prezentate pe scurt o serie de produse turistice care au potențial major de a contribui la o poziționare competitivă și de nișă a județului Bistrița-Năsăud, așa cum s-a sugerat prin viziunea și obiectivele de mai sus și așa cum reiese din tendințele cererii turistice naționale și internaționale actuale.

1. **Produs: Eco-turism activ în zona montană**

Acest produs turistic pleacă de la principiile ecoturismului evocate anterior și prezentate în Strategia națională de dezvoltare a ecoturismului (HG 358/2019) pentru a pune la dispoziția turiștilor servicii de cazare și agrement în mijlocul naturii în principalele zone montane ale județului. Este vorba despre cazare fie în zona rurală din satele de munte (folosind și încurajând folosirea pentru a aceasta a arhitecturii tradiționale modernizate pe baza ghidurilor OAR și a practicilor ecologice în domeniu) fie în cabane montane cu capacități limitate și de cuplarea acesteia cu petrecerea timpului în mod activ în natură prin ghidaj turistic și interpretare a naturii județene. Se vor propune în acest cadru servicii ca: trekking

montan, călărie în zone accesibile montane, cățărare, schi de tură, etc. care ar trebui sprijinite de o ofertă de ghizi montani capabili să pună în valoare patrimoniul natural al zonelor montane ale județului. În zona rurală oferta de turism activ, sportiv va trebui completată de o ofertă de descoperire a tradițiilor locale și a gastronomiei locale specifice, cu un accent pe asociațiile locale care pot oferi produse și mâncăruri cu adevărat locale, eliberate de clișeele „produselor românești" generice și care pot aduce venituri suplimentare micilor producători locali. Se va profita de posibilitățile acordate de legislație pentru ca micile structuri de cazare, la localnici, să furnizeze și alimentație turiștilor din ceea ce există local.

Pentru a atrage turiștii activi, managementul destinațiilor sau cel turistic județean va trebui să sprijine conectarea diferitelor rute locale la rețele ca Via Transilvanica sau Eurovelo și va trebui să gândească alături de parteneri locali din destinații inserarea lor pe aceste rețele și dezvoltarea de servicii dedicate: camping ecologic, servicii pentru bicicliști (ex. posibilitatea de reparații minime, infrastructura de indicatoare și soluții de infrastructură specifice circulației velo).

Se va încuraja certificarea ecologică a spațiilor de cazare și a serviciilor oferite la nivelul destinației astfel încât ele să fie lizibile în specificitatea lor pentru clienți și pentru a se asigura un nivel de calitate și sustenabilitate adecvat unui turism de calitate durabil (exemplu de schema de certificare privată:)

- Clientela principală: turiști români și străini, cupluri sau grupuri de tineri, familii cu copii.
- Posibila sursă principală a clientelei: Cluj, Timișoara, București, Iași.
- Zona: destinații ca cele din zona munții Rodnei (cu valea Someșului și zona Telciu-Romuli), munții Călimani, lacul Colibița, Piatra Fântânele.

Produs: Sejur de lungă durată pentru tinerii artiști sau artizani

Acest produs este legat de propunerea de funcționalizare a Castelului de la Posmuș și de poziționarea municipiului Bistrița ca destinație tinerească pentru artiștii contemporani tineri și de propunerile de dezvoltare a cazărilor de tip loft de calitate în zona centrală în special în podurile caselor istorice. Aici, legat de evoluția unor programe de educație universitară precum și de cea a reabilitărilor de calitate a caselor din Bistrița sau a castelelor ca Posmuș (este fundamental ca reabilitarea să nu se facă grăbit, fără participarea unor specialiști autentici, eventual prin crearea unor mari concursuri internaționale de restaurare și arhitectură pentru amenajarea unor spații abandonate și prin organizarea de școli de vară pentru studenții de arhitectură pe modelul restaurării Casei Enescu din Mihăileni sau a Școlii de la Bunești și prin implicarea unor structuri ca Mihai Eminescu Trust) se vor putea asigura cazări pe termen lung pentru artiști „rezidenți" sau pentru studenți la facultăți de artă, arhitectură, etc.

Produs: Turism de tranzit velo sau trekking

Acest produs constă în asigurarea infrastructurii de călătorie în județ (în special marcajele specifice conform standardelor internaționale) pe baza unor trasee gândite atent și în legătură cu specificul destinațiilor stabilite deja și asigurarea cazării cu servicii specifice pentru velo-turiști (reparații biciclete, indicații speciale, prim-ajutor, etc.).

Un foarte important aspect al acestui produs turistic este că nu poate exista în izolare, el trebuie să fie pus pe piață prin conectarea județului și a traseelor sale la rețelele majore naționale și pan-europene. Astfel, pentru biciclete județul trebuie să identifice maniera cea mai propice prin care se poate conecta și afilia instituțional la Euroveloroutes și lucra împreună cu deja experimentatele asociații românești de eco-turism și mobilitate pe bicicleta. În ce privește trekking-ul trebuie explorată conectarea la traseele turistice deja existente în județele învecinate, conectarea la Via Transilvanica și la alte rute, eventual chiar și la cele de

pelerinaj confesional. Conectarea la aceste rețele trebuie să se facă astfel încât poziționarea patrimonială a turismului județean să fie pusă în valoare și turiștii să poată beneficia de servicii corecte și adecvate nevoilor lor (opriri la intervale regulate, infrastructura de ghidare dar și interpretare în lipsa ghizilor, servicii de prim-ajutor în puncte cheie, amenajarea atracțiilor turistice astfel încât să poată primi astfel de turiști, etc.).

Asociat acestui tip de turism se poate imagina re-dezvoltarea modernă și ecologică a turismului de camping care a cunoscut o perioadă de glorie în perioada comunista. Se pot identifica bune practici la nivel european (Franța) și organiza licitații pentru ca operatori de eco-camping europeni să dezvolte campinguri de calitate pentru copii, tineret sau clientele mai în vârstă.

- Clientela principală: tineri, cupluri, familii cu copii, seniori activi
- Posibila sursă principală a clientelei: Cluj, Iași, București
- Zona: Tot teritoriul județean

4.8.2 Tipuri de proiecte cu finanțare din fonduri europene cu rol de „deblocare" a turismului în județul Bistrița

Pentru a face un pas în plus în direcția concretă a dezvoltării produselor turistice evocate mai sus, iată mai jos câteva sugestii de tipuri de proiecte care, cel mai probabil, vor fi eligibile spre finanțare în perioada 2021-2027 din diferite fonduri europene (cel mai important fiind FEDER prin POR Nord-Vest):

- **Trasee de biciclete/velo-rute pentru conectare inter-modală** a infrastructurii feroviare (gările) cu marile zone de atracție turistică, în special cele rurale, montane și balneare. Un bun exemplu ar putea fi conectarea gărilor din proximitate cu Băile Figa sau cu lacul Colibița.
- **Trasee de biciclete pentru conectarea cailor de acces** menționate mai sus de obiectivele de patrimoniu (Posmuș, Teaca, etc.).
- **Amenajarea zonelor de campare** cu abordare pe baza de bune practici ecologice europene (ex. alimentare electrică sustenabilă, ape uzate gestionate durabil, etc.) și amplasare inteligentă în cadru natural curat, autentic dar în proximitatea rețelelor de bicicletă sau a cailor ferate menționate mai sus.
- **Amenajarea de puncte de belvedere** pe baza de criterii de peisagistica pentru punerea în valoare a naturii și patrimoniului județului[12]. Un exemplu ar fi cel de a pune în legătură infrastructura pentru biciclete sau cea de promenada publică cu pontoane cu acces public în zona lacului Colibița.
- **Crearea de zone de promenada în jurul lacurilor**, pentru a deschide către public întreaga zonă naturală a unor atracții atât de importantă ca lacul Colibița și a crea o atmosfera de imersiune calma și fără opreliști în natura bistrițeană.
- Amenajarea, pe baza studiilor de caz din Strategia pentru dezvoltarea turismului balnear în România[13] și a unei analize aplicate județului Bistrița a unor **baze de recuperare medicală în zona lacurilor/montană** care să profite de existența unei clientele străine interesate de servicii de recuperare în cadru curat natural (pe baza Directivei 2011/24/UE privind aplicarea drepturilor pacienților în cadrul asistenței medicale transfrontaliere).

[12] Pentru a vedea propuneri concrete de soluții pentru amenajarea unor puncta de belvedere în teritoriu, un bun exemplu este acest ghid realizat pentru zona transfrontalieră România-Bulgaria: www.spatial.mdrap.ro/files/Project%20results/Work%20Package%206/Panoramic%20viewpoints.pdf

[13] https://sgg.gov.ro/1/wp-content/uploads/2019/08/ANEXA.pdf

Exemplele de mai sus sunt în mod evident doar niște propuneri care trebuie detaliate pe baza unor analize atente de oportunitate și eligibilitate pentru obținerea de fonduri UE, însă ele reprezintă măsuri rapide, inteligente care pot debloca rapid o dezvoltare durabilă a turismului în județ cu efecte rapide asupra bunăstării locale și a intrării într-un cerc virtuos de dezvoltare locală bazată pe turism durabil și echitabil.

4.8.3 Proiect turistic prioritar: Via Nösnerlandia

Traseu turistic integrat: patrimonial, cicloturistic, eno-gastronomic, enoturistic și ecologic

Probleme sistemice

România a fost criticată în Semestrul European pentru întârzieri legate de proiecte care să țintească reducerea amprentei sale de carbon precum și pentru carențe legate de situația comunităților marginalizate.

- Problema 1: Amprenta de carbon.

Turismul este o activitate poluantă și este un sector în creștere în România, el făcându-se preponderent cu automobilul, ceea ce înseamnă consum mare de resurse energetice. Politicile publice de stimulare a turismului sustenabil sunt extrem de nedezvoltate în România și pe măsură ce țara noastră devine o destinație, este important să demareze inițiative care să îl „înverzească", țara noastră urmând a se conforma astfel principiului enunțat de Comisie potrivit căruia „dezvoltarea autonomă a destinațiilor și protejarea mediului în care se găsesc acestea, pe de o parte, și dezvoltarea unei activități economice competitive, pe de altă parte" trebuie să fie la baza strategiilor pe turism (COM/2007/0621).

- Problema 2: Sărăcie și marginalizare în zona rurală.

Sudul județului Bistrița-Năsăud este o zonă săracă la venituri medii dar care se pretează la turism sustenabil. Aici sunt concentrate o parte a comunităților marginalizate din județ, care nu au acces la oportunitățile de pe piața muncii din zona Bistriței. Eșecurile legate de incluziunea socială a acestor comunități sunt o problemă semnalată repetat de Semestrul European.

- Problema 3: Deteriorarea patrimoniului care ar fi ancora acestui turism.

Restaurarea în regim sustenabil a patru biserici săsești seculare (Teaca, Vermeș, Chiraleș, Corvinești și Livezile) ar impulsiona conservarea și gestionarea durabilă a patrimoniului, iar restaurarea și extinderea patrimoniului industrial reprezentat de Mocănița Transilvaniei, tren care leagă marile obiective, ar reduce la minimum utilizarea resurselor și a poluării în cadrul destinațiilor turistice, crearea unui turism accesibil tuturor fără discriminare și îmbunătățirea calității locurilor de muncă din sectorul turismului, trei obiective listate în Agenda Comisiei pentru un turism european durabil și competitiv (COM/2007/0621). Aceste restaurări ar afirma performanța țării noastre pe Noul Bauhaus al Comisiei, care promovează sustenabilitatea, estetica, incluziunea.

Care sunt atuu-rile zonei Nösnerland pentru turismul sustenabil?

1. Zonă naturală deosebit de frumoasă, cu o floră deosebită și densitate locativă mică;
2. Accesibilă cu transport feroviar electrificat până la Bistrița;
3. Transport local pe cea mai valoroasă parte a traseului cu mocănița electrică. Există deja o linie de tren cu ecartament îngust revitalizată de un ONG local (Asociația Mocănița Transilvaniei) care leagă marile biserici săsești, castele și crame. Extinsă ca rețea și însoțită de piste de biciclete, ea ar putea fi mijlocul de transport sustenabil care ar invita la lăsarea mașinii în park-and-ride-urile de la intrarea în arealul turistic Nösnerland;

4. Sate cu arhitectură vernaculară, pretabilă la restaurări sustenabile și cu cadre ambiente neafectate de modernizări nepotrivite, trafic sau industrie
5. Gastronomie locală disponibilă la restaurantele de cramă și punctele gastronomice de pe parcurs;
6. Șase podgorii, din care trei (Lechința, Teaca și Jelna) sunt recunoscute cu premii internaționale și exporturi robuste. Crama Jelna practică viticultura sustenabilă;
7. Zeci de sate săsești cu o arhitectură deosebită și cu o densitate apropiată de zona Târnavelor și frumusețea coridorului Viscri Sighișoara. Aceste sate au comunități marginalizate care pot beneficia de dezvoltarea turismului sustenabil, pe modelul Viscri-Richiș, existând în zona ONG-uri care pot fi finanțate să pregătească aceste comunități pentru acest gen de activități prinparteneriat cu Mihai Eminescu Trust;
8. Rețea în creștere de produse gastronomice locale certificate și inserate în exportul de produse bio;
9. 14 castele nobiliare de valoare arhitecturală deosebită. Unul dintre ele (Posmuș) este în curs de restaurare și va intra în circuitul cultural în toamna anului 2021 cu o componentă educațională pe partea de arhitectură și restaurări sustenabile.

Ce este de făcut pentru crearea unui coridor turistic sustenabil?

- Revitalizarea mocăniței existente și extinderea ei pentru a asigura transportul ecologic.
- Piste pentru turul velo de 72 de kilometri „castele și biserici fortificate pe bicicletă„ integrabil cu existența Via Transilvanica. O mare parte a acestora pot însoți traseul mocăniței.
- Sisteme park-and-ride pentru mașini la intrările din arealul Nösnerland. În acest fel se va încuraja mobilitatea sustenabilă în interiorul zonei turistice.
- Asistență pentru stabilirea și gestiunea de puncte gastronomice și pensiuni în case tradiționale restaurate sustenabil pe ghidul OAR pentru Câmpia Transilvaniei în satele din zonă.
- Programe de formare profesională pentru membrii comunităților marginalizate în meserii și meșteșuguri relevante în restaurări de arhitectură tradițională
- Consolidarea și restaurarea bisericilor evanghelice din Teaca, Vermeș, Corvinești, Chiraleș și Livezile.
- Asigurarea unui sistem de gestiune a peisajului natural pentru a evita deteriorarea acestuia prin defrișări, construcții și funcționalizări inadecvate turismului sustenabil.
- Restaurări efectuate în cadrul noului standard european LEVEL(s), care aduce un număr minim de indicatori, cu pârghie maximă pentru a oferi sustenabilitate. Acest proiect urmărește performanța pe parcursul diferitelor etape ale unui proiect de construcție, pentru a oferi o imagine completă pe tot parcursul ciclului de viață și pentru a implementa economia circulară în construcții. În România există o singură clădire istorică restaurată astfel (în Sighișoara).
- În cazul clădirilor istorice, intervențiile vor ține cont de baza de date HiBERATLAS care cuprinde exemple de bune practici pentru reabilitări eficiente din punct de vedere energetic ale unor clădiri istorice din Europa. Proiectul a fost finanțat de Uniunea Europeană. Fiecare exemplu descrie obiectivele de sustenabilitate care au fost atinse, metodele adoptate pentru conservarea sau restaurarea elementelor arhitecturale istorice valoroase, intervențiile și echipamentele tehnice utilizate și, după caz, metodele de finanțare a lucrărilor, în special la clădiri publice.
- O colaborare pro-activă cu administrația locală este un pas cheie pentru a explora alte opțiuni eficiente, cum ar fi localizarea surselor regenerabile de energie în structuri alternative situate în imediata apropiere a sitului de patrimoniu, dar care nu sunt vizibile

în mod deschis din locuri publice și puncte de vedere, cum ar fi curtea complexului de clădiri. Proiectul cu finanțare europeană 3EnCult a identificat deja aceste soluții.

- Restaurările se vor face pe principiul economiei circulare. Proiectul concret aici este înființarea unui centru de colectare a materialelor de construcții recuperate, pentru a deservi șantierele de reabilitări din Nösnerland (sistemul danez REDBRICK și Sydhavn).
- Restaurările se vor face exclusiv folosind materiale sustenabile și maximizând utilizarea meșterilor locali.

Cadrul european de finanțare și interpretarea să europeană

Cadrul european principal este POR 2021-2027, prioritatea „P6 „O regiune atractiva" și OP5 „O Europă mai aproape de cetățeni prin promovarea dezvoltării durabile și integrate a zonelor urbane, rurale și de coastă și a inițiativelor locale" via e (i) Favorizarea dezvoltării integrate sociale, economice și de mediu la nivel local și a patrimoniului cultural, turismului și securității în zonele urbane. În lectura ADR-NV:

> „O regiune atractivă urmărește reducerea dezechilibrelor teritoriale cauzate de dezvoltarea urbană necontrolată, printr-o abordare bazată pe teritoriu, la nivelul cartierelor urbane, zonelor metropolitane, ariilor funcționale. Intervențiile vor avea un caracter integrat, multi-sector, vizând în special mobilitatea urbană sustenabilă, asigurarea accesului la servicii publice pentru cetățeni și protecția mediului. De asemenea, intervențiile au în vedere valorificarea potențialului economic al turismului, în special în zonele mai puțin dezvoltate și în mediul rural, prin: asigurarea conectivității, reabilitarea și modernizarea siturilor și obiectivelor. Aceste intervenții vor susține dezvoltarea economică a zonelor rămase în urmă" (pagina 7)[14]

Concret, ADR NV propune în POR 2021-2027:

1. Intervenții asupra infrastructurii edilitare a stațiunilor (căile de circulație, parcările, spațiile verzi și recreative, fațadele clădirilor),
2. Investiții pentru promovarea patrimoniului cultural și natural și pentru integrarea potențialului turistic al regiunii în rețelele de trasee turistice de mai mare anvergura.
3. Susținerea diversificării activității economice și a oportunităților în zonele rurale, în special prin susținerea turismului și valorificarea patrimoniului cultural și natural. Se arată că „din cauza accesibilității și conectivității reduse, numeroase obiective cu potențial turistic din mediul rural nu sunt valorificate economic. Un număr însemnat de resurse turistice au potențial ridicat în a fi (mai bine) valorificate, însă rămân în umbră în lipsa unor amenajări minime care să permită vizitarea lor în condiții optime. În ciuda potențialului ridicat, activitatea turistică este concentrată în câteva centre, restul obiectivelor rămânând în mare măsură nevalorificate."

ADR NV mai amintește că Master Planul pentru Dezvoltarea Turismului Balnear susține dezvoltarea „turismului balnear verde", respectiv dezvoltarea sectorului balnear împreună cu cea a ecoturismului, prin crearea de produse comune care să utilizeze elementul natural pentru cură și relaxare și elementele de cură și terapiile asociate pentru a potența oferta ecoturistică. Mai jos vom elabora modul în care aceste priorități se pot articula în proiecte dată fiind situația concretă din județ.

[14]https://mfe.gov.ro/wp-content/uploads/2020/07/1fed4bfeaae713df1ade0bc20959023e.pdf

4.9 Patrimoniu arhitectural și turism cultural

Autori: Lavinia Cociubei, Marlene Herberth, Cornel Ban, Valer Cosma

4.9.1 Obiective strategice:

- Protecția și valorificarea durabilă a patrimoniului cultural.
- Includerea obiectivelor de patrimoniu ca element cheie în dezvoltarea turismului sustenabil din județ, corelat cu diversificarea oportunităților culturale și artistice ale județului.

Obiective specifice:

- Stoparea distrugerii sistematice a patrimoniului construit prin intervenții ilegale sau neadecvate asupra clădirilor istorice.
- Monitorizarea în timp a stării de conservare a monumentelor istorice din județ
- Abordarea sustenabilă a mediului construit prin restaurarea inteligentă și reutilizarea adaptativă a clădirilor de patrimoniu.
- Susținerea cercetării și inovării în domeniul protecției patrimoniului cultural.
- Dezvoltarea infrastructurii care să susțină turismul cultural în zone cu elemente cheie pentru patrimoniul cultural al județului.
- Dezvoltarea unei infrastructuri culturale în mediul rural prin creare unor spații adecvate pentru activitățile culturale și artistice.
- Integrarea patrimoniului românesc, maghiar și săsesc în culoarul de turism sustenabil și cultural Via Nösnerlandia.

4.9.2 Principalele măsuri de intervenție

1. Punerea în siguranță a patrimoniului arhitectural
2. Reabilitarea sustenabilă a clădirilor de patrimoniu
3. Refuncționalizare unor obiective cheie
4. Înscrierea obiectivelor reabilitate în trasee turistice existente
5. Organizarea unor școli de vară transdisciplinare în domeniul patrimoniului
6. Înființarea de asociații și ONG în domeniul protecției patrimoniului
7. Sprijinirea specializării și certificării meșterilor în domeniul construcțiilor
8. Respectare ghidurilor de arhitectură în mediul rural (ghiduri OAR)
9. Elaborarea unui ghid zonal pentru protejarea peisajelor culturale
10. Sprijinirea specializării și certificării meșterilor în domeniul construcțiilor
11. Respectare ghidurilor de arhitectură în mediul rural (ghiduri OAR)
12. Elaborarea unui ghid zonal pentru protejarea peisajelor culturale
13. Preluarea de către CJ a bisericilor evanghelice din Teaca, Vermeș (actuală ordodoxă) și Chiraleș în vederea restaurării și funcționalizării lor pentru circuitul turistic Via Nösnerlandia.

4.9.3 Coerența și conformitatea cu politicile naționale și europene

4.9.3.1 Cadrul european

Obiectivele și metodele de intervenție propuse prin strategia de dezvoltare sunt în concordanță cu **„Cadrul de acțiune european pentru patrimoniul cultural”**.

“Cadrul de acțiune european pentru patrimoniul cultural se bazează pe 5 piloni:

1. Patrimoniul cultural pentru o Europă favorabilă incluziunii: participare și acces pentru toți.
2. Patrimoniul cultural pentru o Europă durabilă: soluții inteligente pentru un viitor coerent și durabil.
3. Patrimoniul cultural pentru o Europă rezilientă: protejarea patrimoniului aflat în pericol.
4. Patrimoniul cultural pentru o Europă inovatoare: mobilizarea cunoștințelor și a cercetării.
5. Patrimoniul cultural pentru parteneriate mondiale mai puternice: intensificarea cooperării internaționale."[15] Agenda UE 2030[16] include pentru prima dată cultura, atât ca o dimensiune transversală la nivelul mai multor obiective, cât și direct, în cadrul Obiectivului de Dezvoltare Durabilă (ODD) 11 – dezvoltarea unor orașe și comunități durabile. Valorificând această oportunitate, cultura a fost inclusă de Ministerul Culturii în cadrul Raportului Național Voluntar din 2018 al României privind implementarea Agendei 2030. Cu această ocazie a fost menționat parteneriatul cu UNESCO în implementarea proiectului Indicatori Cultura pentru Dezvoltare prin intermediul căruia s-au calculat peste 20 de indicatori care măsoară contribuția culturii la dezvoltare. Obiectivul 11 – dezvoltarea unor orașe și comunități durabile în care este încurajată o mai proactivă protejare a patrimoniului cultural material și imaterial; motivul este că acesta constituie o resursă unică, neregenerabilă, strategică și un element central al identității naționale și europene. În cadrul unui eurobarometru realizat în 2017, 71% dintre europeni au indicat că locuitul în proximitatea locurilor de patrimoniu cultural poate îmbunătăți calitatea vieții. Acest obiectiv este singurul căruia îi corespunde un indicator adresat direct culturii, care a fost propus spre a fi calculat și la nivel național, respectiv, Ponderea din bugetul național (sau local) care este dedicată protejării patrimoniului cultural și natural, inclusiv a siturilor de patrimoniu mondial (Cristina Cotenescu, Manager Public/Politici Publice, Ministerul Culturii, 2020).

Programul Operațional Regional (2021-2027) are OP5 „O Europă mai aproape de cetățeni prin promovarea dezvoltării durabile și integrate a zonelor urbane, rurale și de coastă și a inițiativelor locale" în care obiectivele specifice includ:

- Favorizarea dezvoltării integrate sociale, economice și de mediu la nivel local și a **patrimoniului cultural, a turismului** și securității în zonele urbane.
- Favorizarea dezvoltării integrate sociale, economice și de mediu la nivel local și a **patrimoniului cultural, a turismului** și securității în afara zonelor urbane.

La această rubrica ADR NV notează:

> „Patrimoniul cultural se confruntă însă cu provocări importante în ceea ce privește condițiile fizice care se deteriorează treptat. Starea majorității monumentelor este precară, iar calitatea siturilor de patrimoniu cultural sau a activităților legate de acesta este considerată slabă de către vizitatori. O bună parte dintre acestea necesită conservare, protejare sau investiții pentru dezvoltarea și valorificarea lor prin includerea în circuite turistice (...) în conformitate cu prioritățile strategice regionale, sunt necesare investiții pentru promovarea patrimoniului cultural și natural și pentru integrarea potențialului turistic al regiunii în rețelele de trasee turistice de mai mare anvergură; agricultura și agricultura urbană în vederea valorificării potențialului specific al teritoriului."

[15] Cadrul de acțiune european pentru patrimoniul cultural https://op.europa.eu/ro/publication-detail/-/publication
[16] Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă, https://www.mae.ro/node/35919

Dezvoltarea sustenabilă se află de câțiva ani la baza proiectelor europene. În acest context, sustenabilitatea mediului construit este un subiect actual și deosebit de important, dezbătut de actori importanți în industria arhitecturii și construcțiilor, la nivel mondial. **Pactul Verde European** cuprinde între obiectivele sale sustenabilitatea mediului construit și eficientizarea energetică a fondului construit existent, reutilizarea adaptativă a clădirilor existente, incluzând clădirile de patrimoniu fiind una dintre măsurile de reducere a amprentei de carbon.

4.9.3.2 Cadrul național și regional

În Strategia pentru cultură și patrimoniu național 2016-2022 se reafirmă rolul culturii ca un a pilon al dezvoltării durabile, alături de sectorul economiei, sectorul social și cel de mediu. Conform ADR Nord-Vest, patrimoniul este o forma de capital comunitar a cărui restaurare se materializa pe calea includerii sale în circuite turistice. Din acest punct de vedere județul este pe locul doi, după Cluj, la numărul de obiective de patrimoniu. Conform Programul Operațional Regional Nord-Vest 2021-2027 (pagina 3):

1. „O bună parte a siturilor necesită conservare, protejare sau investiții pentru a putea fi incluse în circuite turistice. Activitatea turistică este concentrată în câteva centre, restul obiectivelor rămânând în mare măsură nevalorificate.
2. Lista de resurse (vestigii istorice, edificii religioase, obiective turistice culturale, patrimonial turistic etnografic, monumente, amenajări și activități cu funcție turistică, amenajări hidrologice) este completată de lista monumentelor istorice, care totalizează 4.480 de obiective de patrimoniu, dintre care 998 de tip A, de interes național sau universal (dintre care 310 în mediul urban), iar 3482 de tip B (dintre care 1583 în mediul urban). Dintre acestea, 40% se află în Cluj, 17% în Bistrița-Năsăud și 14% în Maramureș."

Mai departe, între principalele provocări ale noului exercițiu bugetar, ADR NV listează următoarele probleme:

- „conectivitatea redusă sau deficitară, în special în zonele metropolitane sau către obiective turistice/ de patrimoniu cu potențial economic ridicat, care însă au o accesibilitate redusă, rămânând nevalorificate
- nivel de ridicat de degradare a obiectivelor de patrimoniu" (p. 6)

Dată fiind această prioritate a ADR, există o deschidere tematică importantă în POR pentru a inițiia un adevărat front al restaurărilor în județ. Mai jos vom prezentăm în detaliu lista de priorități.

4.9.3.3 Măsura 1: Punerea în siguranță a patrimoniului arhitectural

> „Se poate spune că procesul de degradare sau distrugere conștientă a patrimoniului cultural și-a încheiat demult destinul unei manifestări punctuale, dobândind la ora actuală un caracter generalizat, extins atât la suprafața întregii țări, cât și în profunzimea identității sale. Rănile deschise se extind de la castelele sau bisericile fortificate din Transilvania, la bisericile de lemn din nordul Olteniei, de pe valea Mureșului, sau la bisericile de zid din Vâlcea, de la alterarea zonelor protejate din București la condamnarea caselor „vechi" din Peninsula Constanței, la degradarea unor clădiri din Oradea– ilustrări remarcabile ale Secession-ului sau

Art Nouveau-ului – până la anularea unui mediu istoric complex cum este cel al Roșiei Montane."[17]

Figura 47: Restaurare

„România a intrat în competiția proiectelor europene cu povara unei istorii devastatoare, marcată de politica sistematică a regimului comunist de distrugere a vestigiilor trecutului: centre istorice, monumente ecleziale cu întregul lor tezaur de artă au fost pulverizate și odată cu acestea s-a destrămat memoria și identitatea comunităților cărora le aparțineau. Trecutului comunist, separat de frontiera anului 1989, i s-a adăugat experiența recentă a României, pe parcursul căreia, la capătul a aproape două decenii de exercițiu democratic, asistăm la aceleași erori de abordare a problemelor patrimoniului construit și natural. Lipsită de prioritate în planificarea și alocarea bugetelor de stat succesive, situată, în ciuda oricăror declarații sau a statisticilor optimiste, în afara politicilor prioritare de dezvoltare ale țării, Cultura – și cu aceasta întregul patrimoniu material și imaterial – așteaptă încă să fie recunoscută."[18]

Specialiștii consideră că cea mai urgentă problemă a patrimoniului construit din România este starea avansată de degradare în care se află o mare parte din monumentele istorice, care duce la pierderi irecuperabile ale materialului istoric și uneori chiar la distrugerea totală a monumentelor.[19]

Degradarea sistematică a patrimoniului imobil a început o dată cu naționalizarea din anul 1948, în special în cazul reședințelor nobiliare, datorită politicii sistemului comunist. Acestea au fost confiscate și transformate, în majoritatea cazurilor în clădiri utilitare (grajduri, sedii CAP, spitale) pentru a aliena memoria colectivă asupra clasei sociale care le-a edificat. Aceste transformări au alterat aspectul și modul de funcționare al clădirilor, pentru a le adapta la noile funcțiuni. De asemenea puținele piese de patrimoniu mobil din interior,

[17] RAPORTUL Comisiei Prezidențiale pentru Patrimoniul Construit, Siturile Istorice și Naturale, 2009, p 2
[18] Ibid., p. 8
[19] Arh. Eugen Vaida, Asociația Monumentum, distinsă cu Premiul Europa Nostra, Premiul Patrimoniului European http://ambulanta-pentru-monumente.ro/monumente/, 2020

rămase în urma devastărilor de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, au fost înstrăinate sau distruse.

Totuși, prin simpla utilizare a clădirilor și din nevoia bunei funcționări a activităților pe care le găzduiau, conducerea comunistă a întreținut clădirile istorice. Schimbarea regimului politic de după anul 1989 a adus cu sine desființarea mai multor structuri care funcționau în aceste clădiri. Abandonul în masă a declanșat degradarea fizică a monumentelor, datorită lipsei întreținerii, dar mai ales a deschis poarta pentru vandalism și furtul materialelor de construcții și a puținelor piese de patrimoniu mobil care a mai rămas în castele.

Distrugerile și pierderile irecuperabile s-au accelerat în ultimele două decenii, problemele majore fiind acolo unde clădirile nu au fost revendicate, au rămas în proprietatea statului, dar majoritatea nu sunt incluse în programe de finanțare, din lipsa interesului și viziunii administrației locale.

Cu o situație similară s-au confruntat și alte stat din estul Europei. Castelele din Slovenia au trecut printr-un proces similar de naționalizare, în timpul regimului comunist. Însă în prezent, majoritatea castelelor și conacelor sunt valorificare la nivel național, chiar și prin programe guvernamentale. Un exemplu este castelul Jablje, care a fost utilizat ca locuințe sociale, în anii de socialism, este în prezent Centrul de Perspectivă Europeană, fiind valorificat printr-o investiție publică. Aici au loc frecvent evenimente naționale și internaționale, fiind un centru cultural de prestigiu; **prima metodă de intervenție propusă este și cea mai urgentă**. Stoparea distrugerii continue la care sunt supuse clădirile de patrimoniu, în special în mediul rural, unde există numeroase monumente istorice (biserici fortificate, reședințe nobiliare) abandonate, este necesară pentru împiedicare dispariției acestora și valorificare lor în viitor.

Acest lucru se poate realiza, la nivel județean, printr-un program de finanțare a proprietarilor (publici sau privați), cu scopul de a pune în siguranță clădirile de patrimoniu, chiar și cele care nu au o funcțiune actuală, independent de un proiect de reabilitare al acestora.

Este foarte important ca proiectul de punerea în siguranță și lucrările de construcții aferente să fie realizat de către specialiști, firme care pot demonstra competență și experiență în domeniu.

4.9.3.4 Studiu de caz

Un exemplu de succes este **proiectul Consiliului Județean Sălaj** (anexa 1) prin care au fost puse în siguranță bisericile din lemn din județ. Proiectul a fost finanțat în bugetul local, iar lucrările au fost executate prin intermediul Asociației „Ambulanța Monumentelor". Biserici puse în siguranță prin acest proiect[20]:

- Borza, Biserica de Lemn
- Brusturi, Biserica de Lemn „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril"
- Porț, Biserica Greco-Catolică de Lemn
- Răstolțu Deșert, Biserica de Lemn
- Șoimușeni, Biserica Ortodoxă de Lemn
- Zalnoc, Biserica de Lemn

[20] Asociația „Monumentum", Proiectul „Ambulanța monumentelor", distinsă cu Premiul Europa Nostra, Premiul Patrimoniului European http://ambulanta-pentru-monumente.ro/monumente/

Figura 48: Biserica de lemn din Brusturi și Zalnoc, Sălaj

RECOMANDARE: Inițierea unui proiect similar de punere în siguranță a patrimoniului din județ. Pe baza unui proiect de finanțare, proprietarii publici sau privați ai clădirilor de patrimoniu aflate în pericol, pot beneficia de finanțare pentru intervenția de urgență, însă lucrările vor fi realizate în parteneriat cu o asociație sau firmă de construcții specializată în reabilitarea patrimoniului, care poate dovedi experiență în domeniu. Acest proiect nu cuprinde etapa de reabilitare a obiectivului, ci doar intervențiile de urgență pentru punerea în siguranță (e.g. consolidări structurale, reparații învelitoare, eliminarea infiltrărilor de apă îndepărtare vegetație parazitară)

4.9.3.4.1 Stoparea distrugerii sistematice a patrimoniului construit O acțiune la fel de importantă este stoparea demolărilor și mutilării patrimoniului construit prin intervenții ilegale sau neadecvate asupra clădirilor istorice. Acest lucru se poate face prin urmărirea activităților de construcție la nivelul județului și intervenția autorităților acolo unde se fac lucrări care pun în pericol elemente de patrimoniu.

4.9.3.4.2 HARTA ȘANTIERELOR SUSPECTE, Asociația Centrul pentru Mediu Construit Inițiativa are ca scop inventarierea șantierelor distructive sau care încalcă regulamentul local de urbanism, cu sau fără autorizație de construire, cu precădere în zonele protejate din punct de vedere istoric sau natural. Harta este actualizată continuu, aproape în timp real. Inițiativa suplinește o zonă neacoperită de legislația românească și anume „neidentificarea abaterii" de către organele de control. Primele rezultate din Municipiul Reghin arată că organele de control au identificat maxim 6% din totalul șantierelor neautorizate în timp ce centrul istoric și-a pierdut elemente aflate sub protecție. Neidentificarea lucrărilor neautorizate nu este sancționată încă de legislația în vigoare astfel garantarea protecției patrimoniului de către stat nu este aplicabilă.

Asociația Centrul pentru Mediu Construit a implementat un serviciu de hartă bazat pe contribuție civică de specialitate, al cărui conținut este public cu valoare cel puțin statistică pentru legiuitor. Datele din teren sunt culese de arhitecți, topografi, juriști și arheologi voluntari sub girul asociației Centrul pentru Mediul Construit și prin membrii săi.

- Datele culese sunt puse la dispoziție publicului larg prin harta vizuală semi-interactivă.
- Datele culese sunt interoperabile cu majoritatea aplicațiilor GIS prin protocolul de cooperare WMS astfel încât funcționării publici oricăror instituții care operează cu GIS, pot adăuga acest serviciu ca un strat vizibil peste alte date spațiale (de exemplu organele de control ISC, Arhitecți șefi etc.). Pentru autosusținerea inițiativei este posibil ca serviciul de hartă să fie pus la dispoziția autorităților pe baza de abonament.[21]

GIS-ul (Sistem Informațional Geografic) este cadrul care permite culegerea, gestionarea și analiza datelor. Având rădăcinile în știința geografiei, GIS-ul integrează mai multe tipuri de date. Analizează locații spațiale și organizează straturi de informații în vizualizări utilizând hărți și scene 3D. Având această capabilitate unică, GIS-ul dezvăluie o înțelegere mai profundă a datelor, cum ar fi modele, relații și situații – ajutând utilizatorii să ia decizii mai inteligente.[22]

RECOMANDARE:

Această platformă poate fi implementată la nivelul județului în cadrul diferitelor structuri: ISC, Direcția Județeană a Patrimoniului, Muzeul Județean etc. O astfel de acțiune ar putea responsabiliza ulterior și administrațiile locale responsabile cu emiterea autorizațiilor de construire/ demolare și sancționarea intervențiilor ilegale asupra clădirilor de patrimoniu.

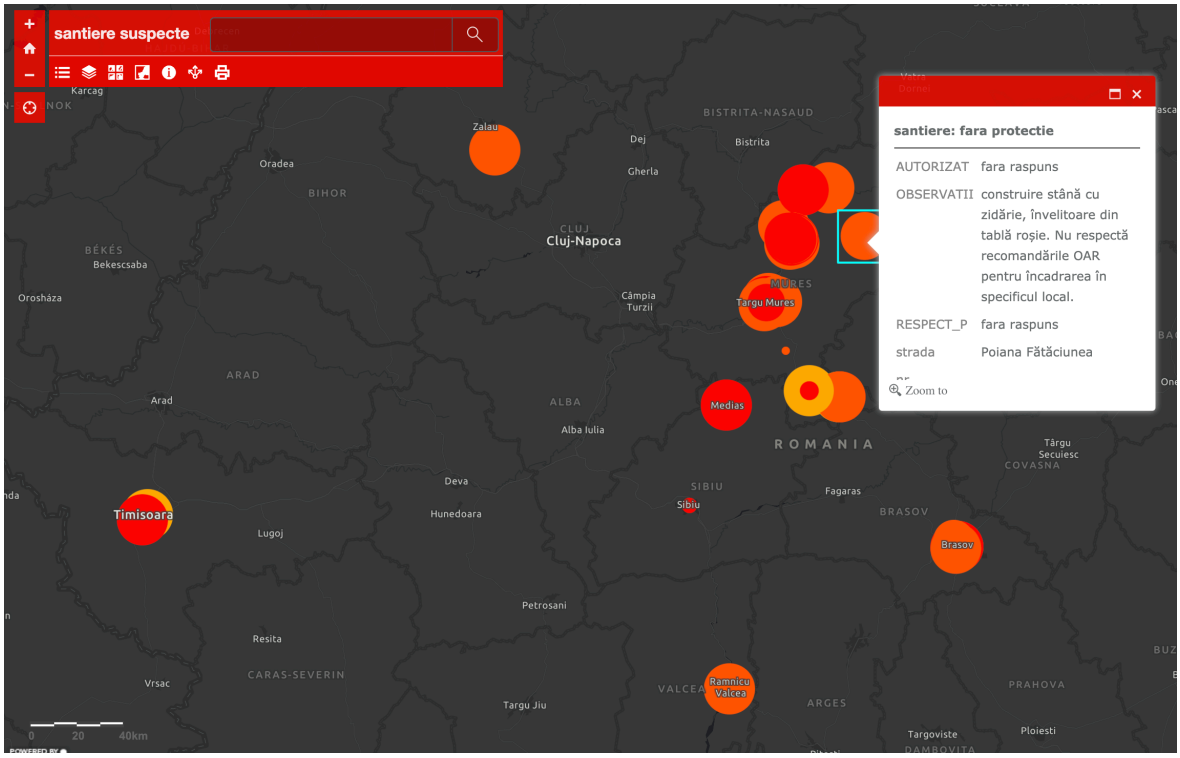

Figura 49: Harta Șantierelor suspecte, platforma web

În acest moment, clasarea unei clădiri istorice ca monument istoric și includerea să în Lista Monumentelor Istorice este singurul cadrul legislativ pentru protejarea clădirilor istorice din România. Însă, după cum am demonstrat, fondul construit istoric are o valoare inestimabilă, depășind clasarea să ca obiect de patrimoniu. Există numeroase cazuri în care clădiri reprezentative pentru peisajul cultural al unei zone (ex. case săsești tradiționale, imo-

[21] http://mediuconstruit.ro/proiecte/harta-santierelor-suspecte/
[22] www.esri.ro/ro-ro/what-is-gis/overview

bile, conace, gospodării tradiționale), dar neclasate ca monumente istorice, au fost demolate, cu efecte negative pe mai multe planuri: cultural, ecologic, social, urbanistic.

Am observat anterior că însăși reutilizare unei construcții existente are un impact pozitiv asupra mediului prin reducerea emisiilor de dioxid de carbon rezultate din activitățile de construcție. Așadar, recomandăm mereu reciclarea clădirilor existente sau a materialelor de construcții recuperate. Acolo unde clădirea nu are o suprafață suficientă pentru destinația propusă, se pot face extensii ale clădirii, într-o manieră contemporană și respectând identitatea clădirii istorice. Există ghiduri pentru reabilitare, atât în mediul rural cât și urban, cu exemple de bune practici în adaptarea clădirilor existente: **Ghidul OAR pentru adaptarea la specificul local în zonele rurale** (**vezi anexele 2, 3, 4 din ghid**) sau **Ghidul Municipiului Timișoara pentru reabilitarea clădirilor din centru istoric.**[23]

4.9.3.5 Măsura 2: Reabilitarea sustenabilă a clădirilor de patrimoniu

Dezvoltarea sustenabilă se află de câțiva ani la baza proiectelor europene. Dezvoltarea trebuie să îndeplinească nevoile actuale, fără a periclita șansa de prosperare a generațiilor viitoare. Eficiența economică, incluziunea socială, responsabilitatea ecologică și respectul față de resursele planetei sunt esența dezvoltării sustenabile[24] și fac diferența între un proiect finanțabil și unul nefinanțabil de UE.

în acest context, sustenabilitatea mediului construit este un subiect actual și deosebit de important, dezbătut de actori importanți în industria arhitecturii și construcțiilor, la nivel mondial.

4.9.3.5.1 Exemple de proiecte de sustenabile în domeniul construcțiilor

1. LEVEL(s), proiect UE

Proiectul european LEVEL(s) reprezintă Cadrul european pentru clădiri sustenabile. LEVEL(s) este o nouă abordare europeană de evaluare și raportare a performanței sustenabilității clădirilor, pe parcursul întregului ciclu de viață al clădirilor. Folosind standardele existente, cadrul LEVEL(s) cu indicatorii săi oferă un limbaj comun pentru sustenabilitatea clădirilor, care poate fi utilizat direct pe proiecte de construcții și portofolii sau ca bază pentru alte inițiative, politici, scheme și acțiuni, pentru a include o gândirea pentru comportamentul pe toată durata de viață a clădirii și circularitate.

LEVEL(s) aduce un număr minim de indicatori, cu pârghie maximă pentru a oferi sustenabilitate. Acest proiect urmărește performanța pe parcursul diferitelor etape ale unui proiect de construcție, pentru a oferi o imagine completă pe tot parcursul ciclului de viață și pentru a implementa economia circular. Cadrul LEVEL(s) oferă ghiduri și resurse pentru implementarea proiectelor sustenabile. Pentru a se îndepărta de modelul economiei liniar de „a lua, a fabrica și a risipi" către un model circular eficient din punct de vedere al utilizării resurselor, Europa are nevoie de un mediu construit sustenabil."[25] Acest proiect se adresează autorităților publice, stakeholderilor în politici publice, arhitecților și urbaniștilor, economiștilor și firmelor de construcții.

Beneficiile participării la acest proiect European sunt: identificarea punctele de interes, construirea unui viitor sustenabil, alinierea la politicile europene și cadrul European dezvoltat, conectarea la o rețea de profesioniști în domeniul construcțiilor din Europa.

[23] Îndrumar reabilitare corectă cladiri istorice Timișoara. https://issuu.com/brcci/docs/indrumar_reabilitare_-corecta_-cladir

[24] Site-ul Comisiei Europene, secțiunea Dezvoltare sustenabilă https://ec.europa.eu/environment/sustainable-development/

[25] https://ec.europa.eu/environment/topics/circular-economy/levels_en

2. COPENHILL, Copenhaga, Danemarca, 2017

CopenHill este o uzină electrică din orașul Copenhaga, proiectată de Bjarke Ingels Grup (BIG), una dintre cele mai cunoscute firme de arhitectură la nivel mondial. Clădirea este certificată cu cel mai înalt standard ecologic, funcționând prin transformarea deșeurilor capitalei în energie electrică „curată". Cu un design inedit, aceasta alimentează orașul, mai mult chiar, a devenit un centru pentru comunitate, datorită elementelor integrate în clădire, cum ar fi acoperișul amenajat ca pârtie de schi artificială sau fațada folosită ca perete pentru alpinism.

> „Un exemplu clar de durabilitate hedonistă – că un oraș durabil nu este numai mai bun pentru mediu - este, de asemenea, mai plăcut pentru viața cetățenilor săi. Ca centrală electrică, CopenHill este atât de curată încât am reușit să transformăm masa clădirii în fundament pentru viața social a orașului." (arhitectul clădirii, Bjarke Ingels)[26]

Figura 50: Clădirea uzinei electrice ecologice, cu acoperișul amenajat ca pârtie de schi

Sectorul construcțiilor este responsabil pentru 36% din emisiile de CO_2 din Europa (IEA, 2019). „Problema reducerii acestor efecte negative asupra mediului nu mai reprezintă o strategie pentru viitor ci o metodă de acțiune strict necesară pentru prezent." **Direcția europeană în domeniul construcțiilor este clară, însă aceasta nu se rezumă doar la construcțiile noi.**

Utilizarea la capacitate maximă a **fondului construit existent**, implicit și a clădirilor de

[26]https://www.dezeen.com/2019/10/08/big-copenhill-power-plant-ski-slope-copenhagen

patrimoniu, reprezintă primul pas spre sustenabilitate în acest domeniu. Demolarea clădirilor istorice, indiferent de clasarea ca monument istoric sau nu, trebuie evitată iar potențialul clădirilor recuperat prin proiecte de reabilitare sustenabile și inovative, care pun în valoare materialul istoric.

Eficientizarea energetică a clădirilor este o metodă de a reduce impactul clădirii asupra mediului natural, atât în etapa de construcție cât și pe toată durata de viață a clădirii.

Clădirile istorice sunt considerate, în general, de o performanță energetică redusă, deși sistemele empirice de construcție sunt capabile să ofere condiții de confort interior foarte ridicate, datorită materialelor tradiționale utilizate, a inerției termice ridicate și a cavităților de aer din sistemele de anvelopantă. Utilizarea tehnologiei energiilor regenerabile în reabilitarea acestora reprezintă o provocare ce a fost abordată și studiată în numeroase exemple la nivel mondial.[27]

Proiectele de reabilitare care își propun o abordare sustenabilă trebuie să țină cont, totuși, de **valoarea culturală și arhitecturală a clădirii**. Studiile și unele exemple negative din mediul construit, în special în România, arată că o abordare strict din punct de vedere a eficienței energetice poate compromite o clădire istorică, modificându-i aspectul și volumetria originală. Metodele de izolare termică specifice construcțiilor noi, cum ar fi izolația termică exterioară, înlocuirea tâmplăriei originale din lemn cu tâmplărie PVC și geam termopan, înlocuirea învelitorilor tradiționale etc. nu pot fi adoptate ca atare în cazul reabilitărilor monumentelor istorice.

4.9.3.5.2 Exemple negative de intervenții de termoizolare la clădiri istorice în România

[27] Cabeza, Luisa F., Alvaro de Gracia, and Anna Laura Pisello. "Integration of renewable technologies în historical and heritage buildings: A review." Energy and Buildings 177 (2018): 109

Figura 51: Exemple cu probelem la fundație, izolație, tâmplărie, acoperiș

4.9.3.5.3 Modele de bune practici în reabilitarea sustenabilă Comisia Națională de Urbanism din Suedia (Boverket, 2010) a identificat riscuri de distrugere semnificative a clădirilor de patrimoniu atunci când se intervine prin metode convenționale de eficientizare energetică. Soluția oferită de aceștia este de a efectua un studiu amănunțit al clădirii, realizat de specialiști, înainte de intervenție, pentru a înțelege starea actuală și modul său de funcționare. Doar prin cunoașterea aprofundată se pot apoi adopta cele mai potrivite soluții tehnice pentru reducerea consumului de energie, protejându-se, în același timp, elementele valoroase ale clădirii.

Obținerea unei clădiri sustenabile presupune luarea în considerarea a energiei consumate pe întreg ciclul de viață al clădirii. Aceasta înseamnă și energia consumată în timpul șantierului, transportul și proveniența materialelor folosite. Deși este un aspect mai puțin dezbătut și luat în considerare în normative și legislație, acesta este considerat la fel de im-

Figura 52: GREȘIT: Izolația termică exterioară, distrugerea elementelor arhitecturale ale fațadei, anularea completă a identității istorice a clădirii, zugrăvirea în culori neadecvate, imobil București

Figura 53: GREȘIT: Pridvorul Bisericii Schitul Maicilor din București, închis cu tâmplărie PVC și geam termopan

portant precum consumul de energie activă al unei clădiri (dat de instalații termice, electrice, ventilare etc.).[28]

4.9.3.5.4 Studii de caz

Agenția suedeză pentru energie a finanțat un program numit „Salvează și protejează" care studiază eficiența energetică a clădirilor de patrimoniu. Programul își propune să dezvolte și să disemineze cunoștințe și soluții tehnologice care contribuie la eficiența energetică în aceste clădiri fără a distruge sau distorsiona valorile și echipamentele acestora.

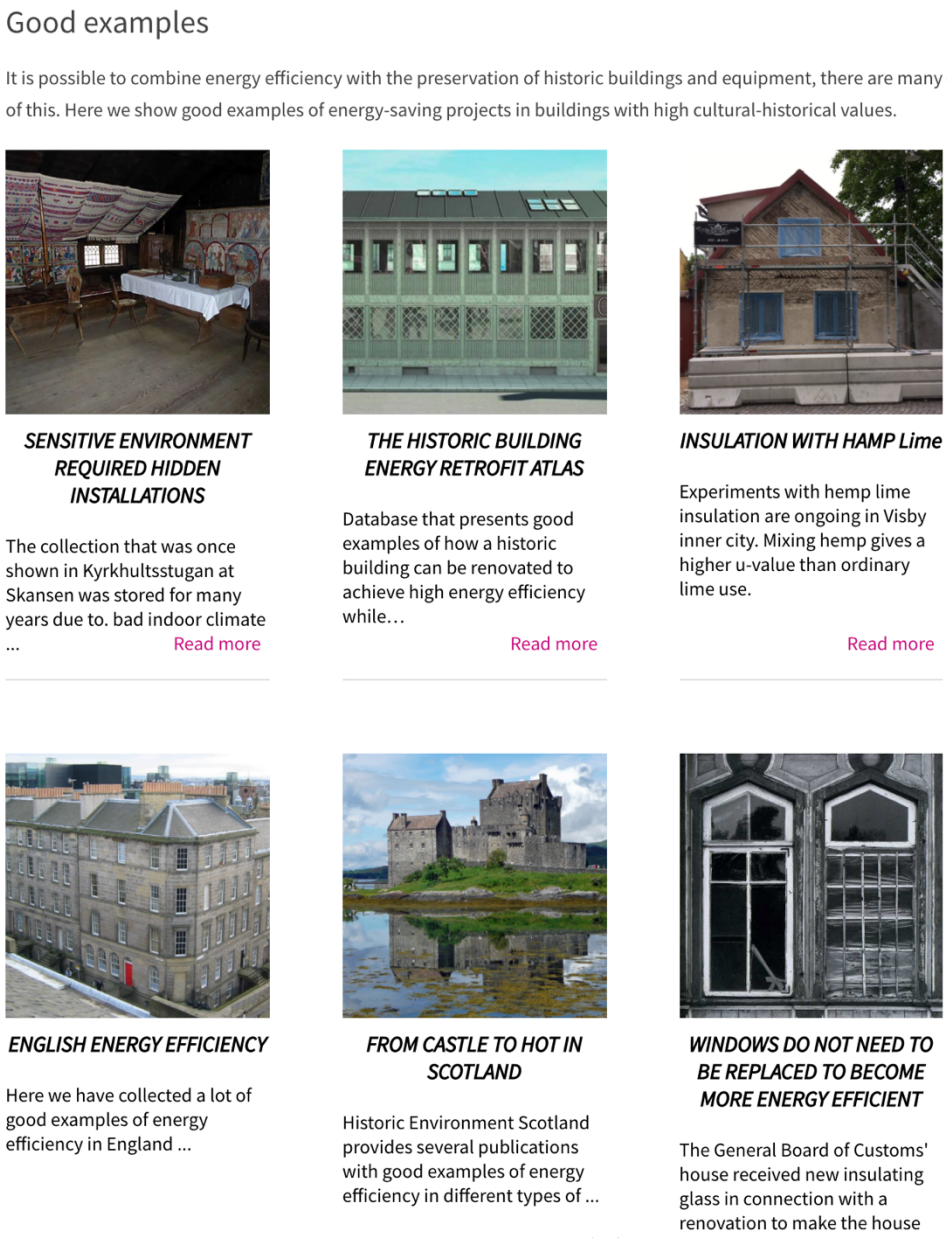

Figura 54: Exemple bune

Studiile au fost realizate în colaborare cu Universitatea Upsala, Universitatea din Gävle, Universitatea din Gotland, KTH și Universitatea din Gothenburg. [29] Proiectul are patru eta-

[28] Lidelöw, Sofia, et al. "Energy-efficiency measures for heritage buildings: A literature review." Sustainable cities and society 45 (2019): 232

[29] Site-ul proiectului, www.sparaochbevara.se/forskningsprogrammet/

pe, ultima etapă fiind în desfășurare (2019-2024). Subiectele studiate sunt variate și creează o bază de cunoștințe reprezentative pentru proiectele ce urmează a fi implementate.

Câteva exemple sunt:

Eficientizarea energetică a bisericilor medievale[30]

Obiectivul principal a fost să se prezinte o strategie de încălzire și eficiență energetică în care să se poată oferi oamenilor o zonă locală de confort termic, lăsând în același timp mediul climatic natural neschimbat în restul bisericii. În cooperare cu Universitatea Gotland și Biserica Suediei, Departamentul de Fizică a Construcțiilor WSP din Divizia de Mediu din Stockholm a adoptat o abordare ingenioasă a utilizării încălzirii locale, și anume încălzirea aerului din jurul congregației cu căldură radiantă, mai degrabă decât încercând să încălzească central întreaga clădire (figura 55).

Figura 55: Biserica din Harg, Suedia. Aici a fost implementat sistemul de încălzire „invizibil", cu suflante de aer cald în bănci, sistem dezvoltat în urma studiului preliminar asupra bisericilor medieval din Suedia

Deoarece încălzirea locală difuzează cantități mici de căldură, a fost considerată mai benefică pentru clădirile istorice care nu sunt eficiente din punct de vedere energetic, întrucât a abordat problemele legate de pierderea de căldură, eficiența energetică, conservarea inventarelor bisericilor, precum și nivelul sporit de confort al enoriașilor, protejând în același timp mediul înconjurător. Producerea unui mediu confortabil a necesitat multe calcule și cercetări originale. Astăzi, soluția a fost aplicată în două dintre bisericile din Gotland.

Echipa a testat sisteme similare în catedrale și castele ruinate din alte părți din Suedia.

Eficiență energetică inteligentă a clădirilor istorico-culturale în climă rece[31]

Proiectul de cercetare a analizat case valoroase din lemn de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Studiile de caz au constat în părți ale unui portofoliu de clădiri rezidențiale cultural-istorice din Malmberget și Kiruna (figura 57). Proiectul a fost legat de transformările societale extinse cauzate de operațiunile miniere din câmpurile de

[30] https://www.wsp.com/en-MY/projects/save-and-preserve

[31] www.sparaochbevara.se/forskningsprogrammet/smart-energieffektivisering-av-kulturhistoriska-byggnader-i-kallt-klimat/

Figura 56: Studiu aprofundat al comportamentului energetic al clădirii

minereu. Transformările sociale amenință părți mari din stocul clădirilor existente prin demolări. Acest lucru a creat necesitatea de a păstra clădirile cultural-istorice prin mutarea și îmbunătățirea acestora. Rezultatele se bazează pe performanța energetică și termică a clădirilor prin analiza construcției lor și evaluarea valorilor cultural-istorice. Proiectul a publicat un dosar în care sunt oferite sfaturi cu privire la eficiența energetică a caselor din lemn situate în zone cu climat rece.

Aceste **subiecte sunt de actualitate**, iar **metodologia de studiu este relevantă și pentru patrimonial arhitectural din România.**

Există chiar și **studii realizate de instituții guvernamentale** care au publicat concluziile tehnice și ghiduri pentru eficientizarea energetică a clădirilor de patrimoniu. Următoarele trei proiecte majore au fost **finanțe de Uniunea Europeană:**

Energy Efficiency for EU Historic Districts – (EFFESUS)

Statele membre ale **Uniunii Europene** s-au angajat **să economisească 20% din consumul lor de energie** primară până în 2020 și astfel să reducă emisiile de CO_2. În consecință, **un efort principal al Uniunii Europene** este **creșterea eficienței energetice a clădirilor**.[32] Clădirile și cartierele istorice au primit până acum puțin atenție. Prin urmare, scopul proiectului EFFESUS este de a investiga toate aspectele legate de energie relevante pentru clădirile istorice și districtele urbane. Proiectul va lua în considerare atât eficiența energetică a clădirilor individuale, ansamblurilor de construcții și cartiere, cât și generarea de energie din surse regenerabile în districtele urbane istorice.[33] Studiul se bazează pe intervenții experimentale asupra unor clădiri istorice din orașe europene, pentru a studia comportamentul energetic al clădirii, după aplicarea tehnologiilor axate pe sustenabilitate.

[32]Sursa https://www.politico.eu/article/buildings-will-make-or-break-the-eus-green-deal/
[33]https://www.effesus.eu/about-effesus/objectives

Figura 57: Clădiri istorice studiate

Figura 58: Mănăstirea benedictină din Bamberg, Germania. Aplicarea unui mortar izolant și monitorizarea comportamentului energetic al clădirii în timp, proiectul EFFESUS

Figura 59: Senzori aplicați pe tencuială

Climat pentru Cultură (Climate for Culture)

Prin intermediul studiilor de caz, proiectul dorește să adune informații despre complexitatea climatului interior și exterior al clădirilor, echipamentelor tehnologice și a conservării elementelor arhitecturale, prin examinarea celor mai frecvente tipologii istorice, clasificate în funcție de clima regiunii în care se află. Studiile de caz reprezintă o bază de cunoștințe pentru studiul degradărilor, fiind un suport pentru luarea deciziilor în intervențiile viitoare. Informațiile se referă la proiecții climatice până în anul 2100, și au fost culese prin simulări pe modele digitale în diferite scenarii climatice care au permit o estimare a impactului schimbărilor climatice asupra obiectelor de patrimoniu mobil sau imobil.

Clădirile alese pentru studiile de caz se află în diferite stări de conservare, de la ruine la clădiri utilizate, din diferite zone climatice ale Europei.

Efficient Energy for EU Cultural Heritage (3ENCULT)

> „Proiectul 3ENCULT adresează golul profesional dintre restaurarea clădirilor istorice și protecția mediului, domenii care nu ar trebui să fie deloc opuse: clădirile istorice vor supraviețui doar dacă sunt utilizate. Reabilitările eficiente din punct de vedere energetic sunt utile atât pentru protecția structurii istorice cât și pentru confortul utilizatorilor și „confortul" obiectelor artistice pe care le adăpostește clădirea (mobilier, fresce, picturi etc.). Proiectul 3ENCULT demonstrează că atingerea coeficienților eficienței energetice este posibilă și pentru clădiri de patrimoniu."

În cadrul acestui program a avut loc, în anul 2014, la Alba-Iulia, un atelier cu tema reabilitărilor. În cadrul acestui proiect a fost creată baza de date **HiBERATLAS** care cuprinde exemple de bune practici pentru reabilitări eficiente din punct de vedere energetic ale unor clădiri istorice din Europa. Proiectul este finanțat de Uniunea Europeană. Fiecare exemplu descrie obiectivele de sustenabilitate care au fost atinse, metodele adoptate pentru conservarea sau restaurarea elementelor arhitecturale istorice valoroase, intervențiile și echipamente-

Figura 60: Clădiri istorice studiate

le tehnice utilizate și, după caz, metodele de finanțare a lucrărilor, în special la clădiri publice.[^94] Tipurile de clădiri sunt variate, din mai multe țări europene, prezentând provocări și tehnologii utilizate diferite.

RECOMANDARE:

Realizarea unor astfel de studii, la nivel județean, prin obținerea de finanțări europene sau buget local. Acestea ar fi extrem de utile deoarece ar centraliza cercetarea unor probleme comune șantierelor de reabilitare. Județul Bistrița-Năsăud are în patrimoniu mai multe clădiri istorice, biserici, conace, castele abandonate care au nevoie de o documentare și cercetare amplă, premergătoare lucrărilor de intervenție (conservare sau reabilitare). Un proiect de cercetare realizat anterior ar ușura munca de proiectare și ar asigura un standard mai înalt de calitate în implementarea proiectelor. De asemenea, datorită costurilor ridicate ale unui proiect de restaurare, de cele mai multe ori bugetul nu include studii amănunțite ale comportamentului energetic al clădirii, ele nefiind cerute de legislație.

Studiile vor fi realizate de echipe multidisciplinare, în colaborare cu alte instituții, specialiști sau asociații active în domeniul protejării patrimoniului, cum ar fi facultăți de arhitectură din România, facultăți de istorie și artă, muzee, restauratori români și internaționali, asociații precum Asociația Monumentum, Pro Patrimoniu, Asociația Soxen/ Kraftmade, Centrul pentru Studierea Modernității și a Lumii Rurale din Telciu, Mihai Eminescu Trust etc.

4.9.3.5.5 Tehnici și materiale pentru reabilitări sustenabile Vom prezenta câteva exemple de tehnologii și materiale actuale, utilizate în reabilitarea sustenabilă a clădirilor de patrimoniu. Acestea au scop informativ, nu reprezintă sugestii tehnice concrete. Soluțiile arhitecturale implementate în proiectele de reabilitare vor fi alese și propuse pe baza proiectului tehnic

Figura 61: Clădiri istorice reabilitate

realizat de echipe de proiectare specializate în domeniul reabilitării patrimoniului și cu experiență în domeniu, fiind adaptate fiecărei clădiri în parte.

Surse de energie regenerabilă

Energie solară

Integrarea energiei solare în clădirile istorice este de obicei dificilă. Un motiv este lipsa spațiului util. O altă preocupare mai mare este necesitatea de a proteja arhitectura clădirii. Încercările de a integra sistemele de energie solară în componentele clădirii reprezintă probabil cea mai populară strategie din patrimoniul cultural, în ciuda barierelor arhitecturale menționate mai sus. Proiectul cu finanțare europeană 3EnCult a arătat o varietate de soluții posibile de integrare în acoperișuri și fațade. În plus, proiectul a subliniat cum o colaborare pro-activă cu administrația locală este un pas cheie pentru a explora alte opțiuni eficiente, cum ar fi localizarea surselor regenerabile de energie în structuri alternative situate în imediata apropiere a sitului de patrimoniu, dar care nu sunt vizibile în mod deschis din locuri publice și puncte de vedere, cum ar fi curtea complexului de clădiri.[34]

Historical England, o agenție guvernamentală britanică de renume, al cărei scop este protecția patrimoniului, a realizat un studiu pentru integrarea panourilor fotovoltaice la clădirile istorice.[35] Un exemplu de soluție propusă în acest studiu ar fi mascarea panourilor fotovoltaice amplasate în curtea ansamblului istoric cu garduri de nuiele care se înscriu în atmosfera locului și nu afectează imaginea generală a clădirii (figura 63).

Deși panourile fotovoltaice aduc beneficii pentru consumul de energie și impactul asu-

[34]Cabeza, Luisa F., et. al., op. cit, p.

[35]Caroline Cattini, Historic England, Energy Efficiency and Historic Buildings, Solar Electric (Photovoltaics), 2018

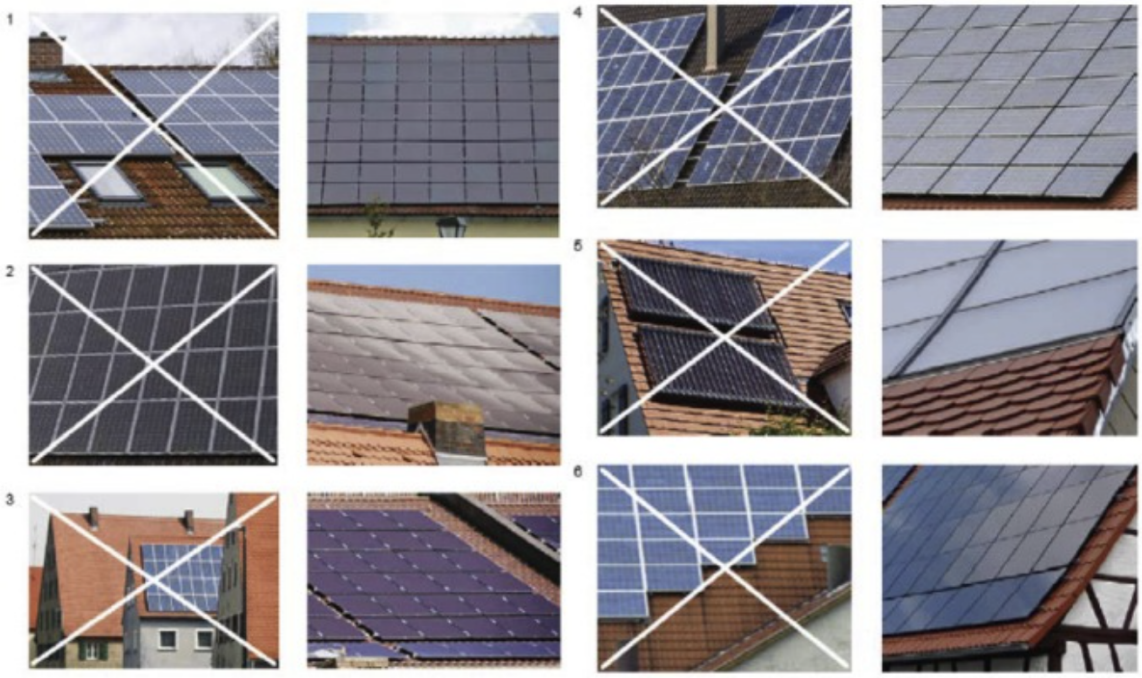

Figura 62: Comparație de metode corecte și greșite de încorporare a panourilor

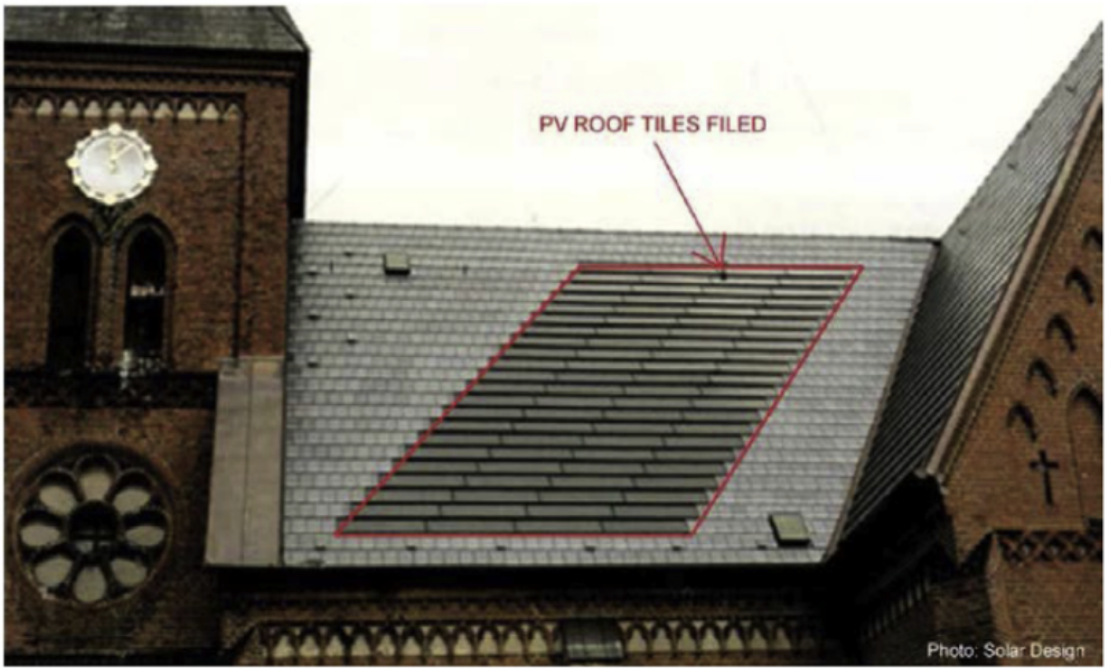

Fig. 17. Roof integration of PV system in a heritage religious building in Germany [10].

Figura 63: Curtea ansamblului istoric, panouri fotovoltaice ascunse prin gardul de nuiele, acestea devin invizibile, nu modifică aspectul curți monumentului istoric.

pra mediului natural, **amplasarea neadecvată și haotică** a acestora **în mediul rural, în zone urbane sau rurale protejate** sau în general **în cazul clădirilor istorice**, poate avea **repercusiuni grave asupra calității mediului construit** și **a peisajelor culturale**. Așadar recomandăm **realizarea unui ghid județean pentru implementarea panourilor fotovoltaice** în zonele rurale și la clădiri istorice și impunerea respectării acestuia în cadrul comisiilor de specialitate și autorităților locale care emit autorizații de construire.

Sisteme geotermale

POMPE DE CĂLDURĂ

Ca o scurtă definiție, pompele de căldură sunt sisteme care extrag căldura din apă, sol sau aer și o redirecționează pentru încălzirea clădirii. Pompa de căldură este practic o instalație care produce căldură fără să utilizeze combustibil, folosind doar resurse din natură. Astfel, căldura este extrasă din mediul înconjurător folosind principiul de transfer invers (figura 64), de la o zona rece, la o zona caldă, cu ajutorul unui compresor, aceasta fiind ulterior răspândită în interiorul locuinței, prin intermediul unei instalații cu radiatoare, ventilo-convectoare sau încălzire prin pardoseală. Dacă este necesară o răcire a clădirii pe timp de vară, pompele sunt reversibile, reprezentând un ansamblu complet cu posibilitatea de comutare de pe încălzire pe răcire. Astfel, funcția de răcire este posibilă prin inversarea ciclului, iar răcirea încăperilor poate fi realizată prin ventilo-convectoare.

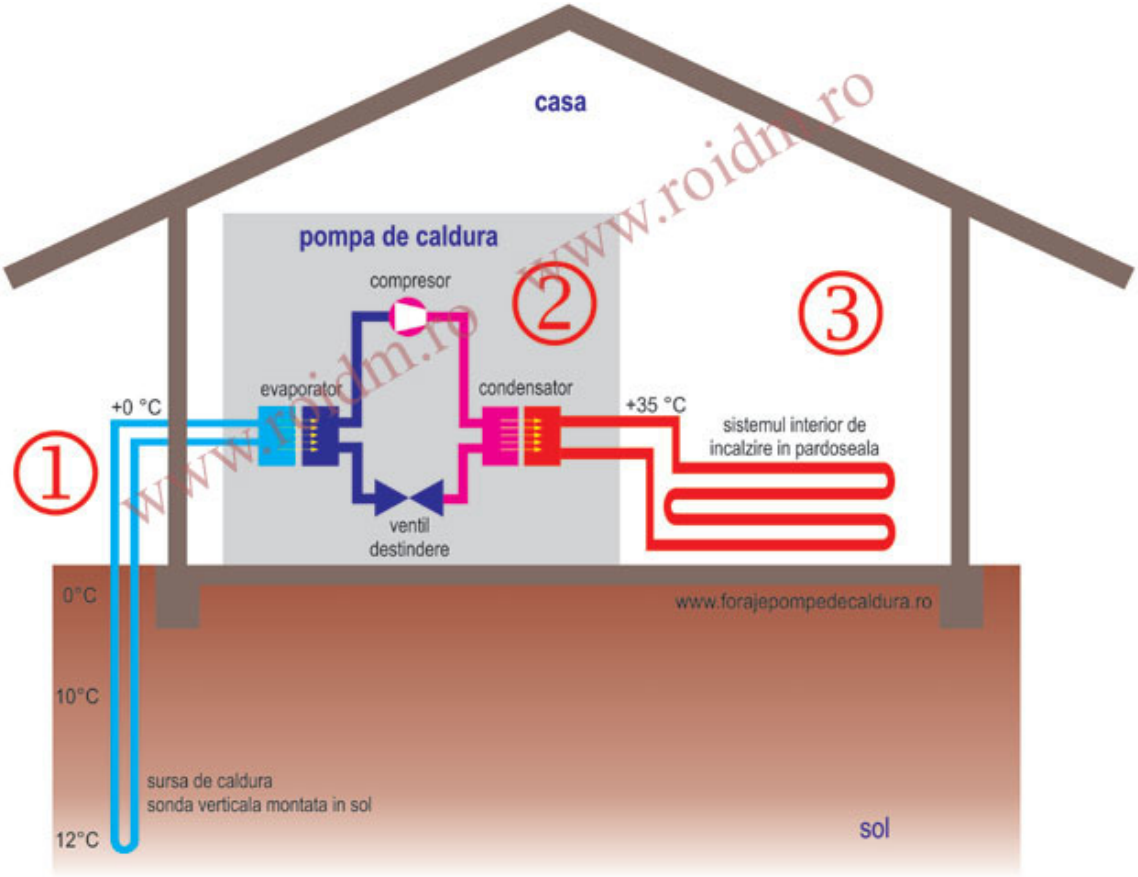

Figura 64: Principiul de funcționare al pompelor de căldură

Există mai multe tipuri de pompe de căldură, în funcție de agentul folosit (aer, sol, apă sau combinații sol-apă, aer-apă, etc.) dar și în funcție de amplasarea instalației exterioare a

pompei de căldură (figura 65). În ceea ce privește dimensiunile unei pompe de căldură, la interior, aceasta ocupa aproximativ aceeași suprafață ca un cazan în condensație pe gaz.

O pompă de căldură poate reduce rapid costurile de încălzire a clădirii, investiția inițială recuperându-se într-un timp destul de scurt.

Figura 65: Pompe de căldură- amplasarea instalației exterioare

Există standarde de instalare și dezvoltare de metode de proiectare pentru sisteme geotermale de înaltă eficiență, cum ar fi pompele de căldură sursă la sol, care au potențialul de a reduce energia de răcire cu 30-50% și energia de încălzire cu 20- 40% și sunt capabili să reducă emisiile de gaze cu efect de seră în atmosferă.[36]

RECOMANDARE:

După cum demonstrează numeroase studii de specialitate în domeniul reabilitării patrimoniului construit, sistemul pompelor de căldură poate fi adaptat cu succes în cazul clădirilor istorice. Acestea trebuie implementate, însă, doar în urma **unui studiu realizat de către specialiști** pentru fiecare clădire în parte, pentru a determina dacă sistemele pot fi utilizate fără a pune în pericol elemente valoroase ale ansamblului arhitectural sau vestigii arheologice.

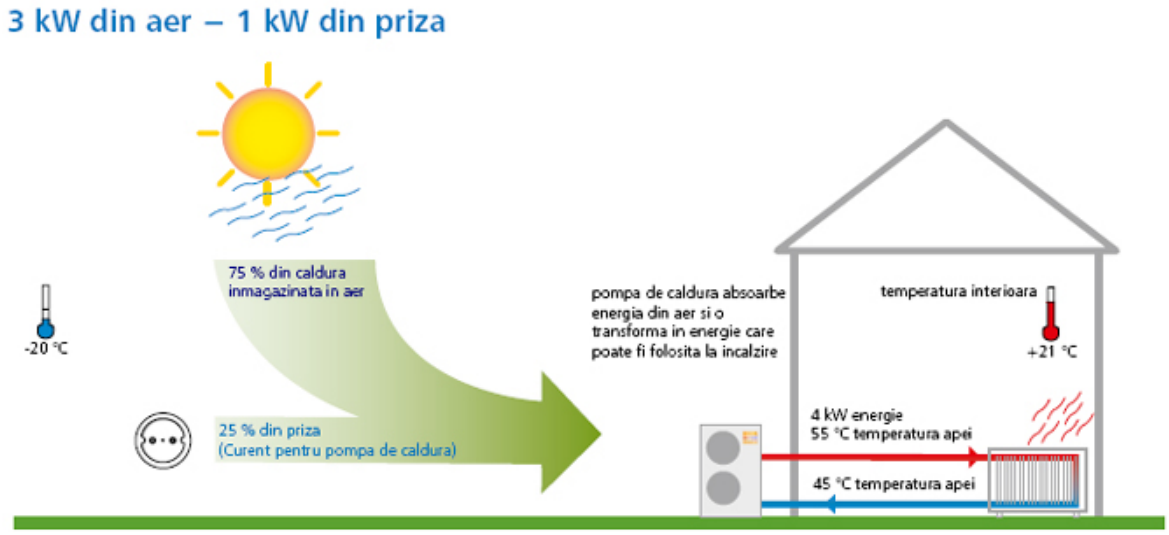

Figura 66: Pompe de căldură- amplasarea instalației exterioare

4.9.3.5.6 Studii de caz

[36]Cabeza, Luisa F., Alvaro de Gracia, and Anna Laura Pisello. "Integration of renewable technologies în historical and heritage buildings: A review." Energy and Buildings 177 (2018): 96-111.

În continuare prezentăm câteva studii de caz de clădiri istorice care utilizează pompe de căldură pentru sistemul de încălzire.

1. CASTELUL ZENA, ITALIA

Clădirea are o planimetrie pătrată, dar cu o latură lipsă, cu o curte interioară, și este înconjurată de un zid corespunzător vechiului șanț al fortificației. O grădină vastă cu vegetație bogată înconjoară perimetral castelul. Clădirea originală a fost probabil construită în secolul al XIII-lea, dar ulterior a fost modificată și transformată până la ultima restaurare efectuată în anii 1970. Castelul are o funcțiune rezidențială, dar găzduiește și evenimente. În acest studiu de caz, datorită constrângerilor istorice și a efortului de instalare necesar, s-a decis excluderea tehnologiilor de încălzire și ventilare mecanică (HVAC) aparținând categoriei sistemelor pe bază de aer cald, optându-se pentru sisteme pe bază de apă. Au fost amplasate ventilo-convectoare la interior, datorită integrării ușoare a acestora.

Având în vedere constrângerile de mediu și peisaj, tehnologiile eoliene, fotovoltaice și solare termice au fost excluse. Prin urmare, pompele de căldură au fost alese ca sistem de generare care utilizează energie regenerabilă. Două tipuri diferite de sisteme de pompă de căldură au fost comparate prin simulare computerizată. Prima a fost pompa de căldură electrică utilizată pe scară largă, bazată pe un ciclu de compresie alimentat electric, iar a doua a fost o pompă de căldură cu absorbție cu gaz. Mai mult, au fost analizate două tipuri de ambele tehnologii ale pompei de căldură.

Figura 67: Castelul Zena, Bologna

Prima a fost o pompă de căldură cu sursă de aer, în timp ce a doua a fost o pompă de căldură cu sursă de apă conectată la fântâna existentă. Rezultatele studiului, care au luat în considerare aspectele de mediu și fezabilitatea economică, au concluzionat că ultima, pompa electrică de căldură conectată la fântâna deja existentă, a fost cea mai bună alegere întrucât prezintă o perioadă de recuperare de 7 ani.

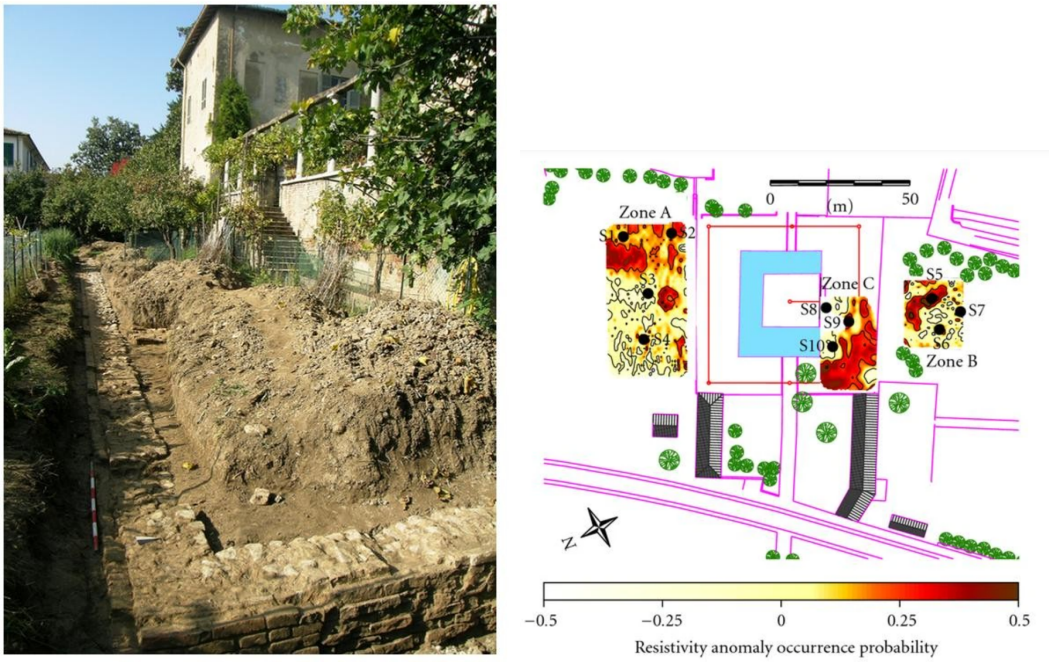

Figura 68: Sit arheologic și zona de încărcare arheologica din apropierea castelului

Acesta este un studiu relevant și datorită încărcăturii sale arheologice. În numeroase zone ale sitului s-au făcut descoperiri arheologice din diferite etape ale clădirii, așadar sistemul pompelor de căldură a fost conceput astfel încât instalația să nu afecteze în niciun fel aceste zone.

2. **BISERICA COLLEMAGGIO, L'AQUILA, ITALIA**

Acest studiu de caz prezintă și compară diferite strategii de încălzire pentru Biserica Collemaggio din orașul L'Aquila, Italia. Studiul a fost finalizat prin implementarea cu succes a unui sistem de încălzire cu pompă de căldură pe bază de apă și la interior, un sistem de încălzire în strane. Cercetarea confirmă faptul că sistemul de încălzire radiantă montat în strane este o variantă eficientă pentru încălzirea bisericilor, clădiri istorice, deoarece combină un conform termic local suficient pentru utilizatori, în timp ce economisește energie și afectează foarte puțin elementele artistice (picturi, tencuieli, obiecte bisericești, etc.) și structura clădirii.

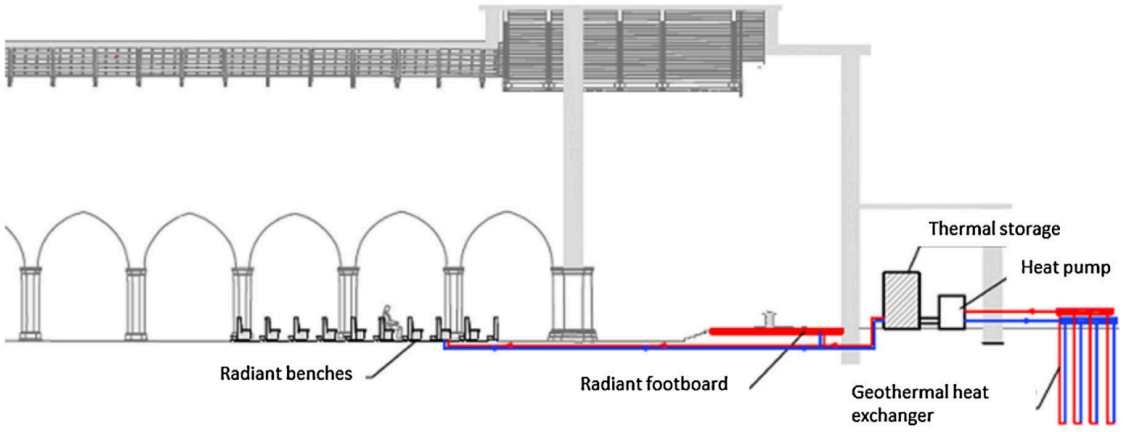

Figura 69: Secțiune transversal biserică, schema sistemului de încălzire pe bază de pompă de căldură și încălzire în strane.

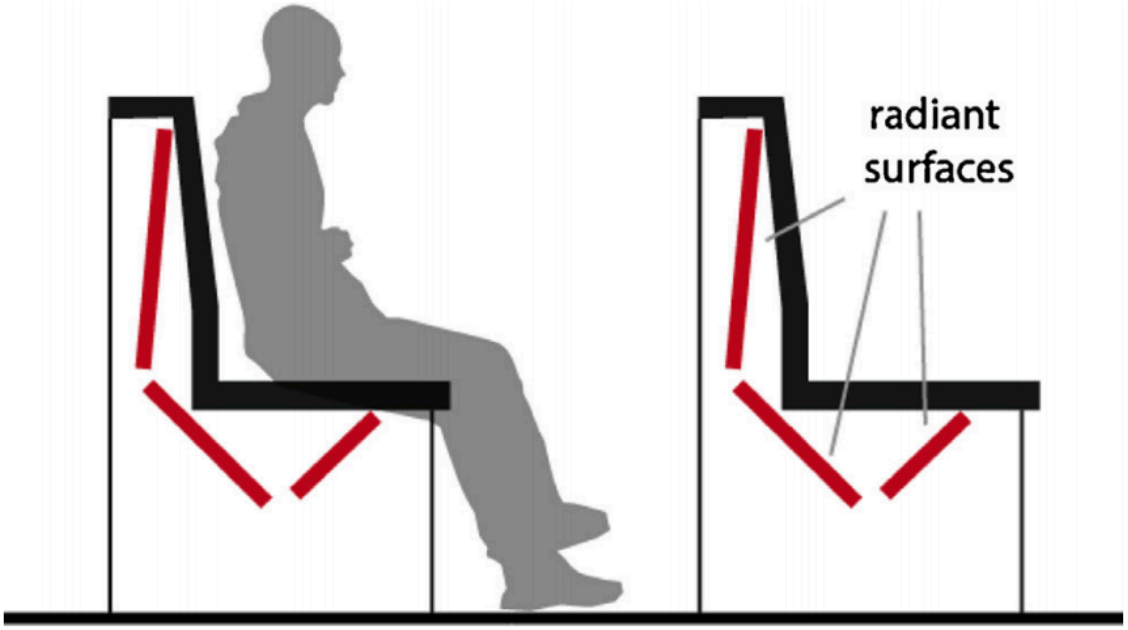

Figura 70: Suprafete radiante montate în structura stranelor, amplasate strategic, în urma cercetărilor, pentru a oferi conformtul termic optim utilizatorilor

Figura 71: Biserica Collemagio, Italia

În esență, lucrarea demonstrează că un astfel de sistem este foarte durabil, deoarece este capabil să:

- Reducă semnificativ necesarul de energie termică în timp ce asigură confort local bun;
- Utilizeze soluții energetice de înaltă eficiență pentru generarea de energie termică
- Acopere o parte considerabilă a necesarului de energie folosind energie regenerabilă (prin pompe de căldură)
- Reducă cantitatea de emisii de gaze cu efect de seră provenite din încălzirea clădirii.[37]

MATERIALE SUSTENABILE

Plaja de materiale sustenabile coincide cu cea a materialelor naturale folosite în tehnicile tradiționale de construcție. Acestea sunt deja folosite pe scară largă în proiectele de restaurare profesioniste, în România. În acest domeniu amintim activitatea proiectului „Ambulanța Monumentelor" sau proiectul „Albastru" , un proiect de reabilitare și protejare a caselor tradiționale din Transilvania.

MATERIALE TRADIȚIONALE RECUPERATE

în primul rând, pentru o abordare sustenabilă a proiectelor de reabilitare recomandăm reutilizarea materialelor de construcție recuperate din demolări, provenite de la alte construcții vechi. În majoritatea cazurilor, materiale precum cărămida plină tradițională, țigla tradițională, grinzi sau alte elemente din lemn, tâmplării de ferestre și uși, parchet, dușumele etc. pot fi recuperate integral în timpul demolării.

Recomandăm, la nivelul județului înființarea unui **centru de colectare a materialelor de construcții** recuperate, pentru a deservi șantierele de reabilitări din regiune. Acest tip de inițiative se încadrează în modelul economiei circulare, așadar sunt finanțabile prin PNRR.

Câteva exemple de proiecte din Europa pentru recuperarea și refolosirea materialelor de construcții:

1. PROIECTUL REBRICK, Copenhaga, Danemarca

Proiectul REBRICK își propune o manipulare mai rațională a deșeurilor de la demolări prin curățarea automată a cărămizilor de lut. Deoarece arderea cărămizilor noi consumă foarte multă energie și resurse, reutilizarea cărămizilor economisește mediului înconjurător 0,5 kg CO_2 per cărămidă. Eficiența resurselor se află pe agenda europeană; trebuie să ne gestionăm resursele într-un mod inteligent pentru a le face să dureze cât mai mult posibil. Simultan, ne confruntăm cu schimbări climatice considerabile. O modalitate de a gestiona eficient resursele din deșeurile de construcții și demolări și, prin urmare, de a reduce impactul asupra mediului, este prelungirea ciclului de viață al cărămizilor de lut prin curățarea cărămizilor și refolosirea acestora.

Prin intermediul unei unități de demonstrație la scară completă din zona metropolitană a orașului Copenhaga, proiectul REBRICK va dezvolta și demonstra capacitatea tehnică de a produce cărămizi reutilizabile în cadrul specificațiilor pieței. Proiectul REBRICK se va concentra pe dezvoltarea și modificarea tehnologiei pentru a realiza o producție la scară comercială. Producția poate fi apoi adaptată la diferite cerințe regionale din Europa, cu diferențe în ceea ce privește costurile forței de muncă, greutatea cărămizii și tipurile de mortar. În același timp, REBRICK își propune să asigure o replicare rapidă a pieței europene. Acest lucru se va întâmpla prin dezvoltarea unei strategii de marketing cuprinzătoare și prin stabilirea de canale de vânzare.

Diseminarea rezultatelor proiectului va face ca utilizarea cărămizilor refolosite în Europa să fie o alegere evidentă.

[37] Niccolò Aste, Stefano Della Torre, Rajendra S. Adhikari, Michela Buzzetti, Claudio Del Pero, Fabrizio Leonforte, Massimiliano Manfren, Sustainable church heating: The Basilica di Collemaggio case-study, 2016

Figura 72: Reutilizarea cărămizilor

Figura 73: Fațada din cărămidă reciclată a unei clădiri de locuințe în Copenhaga, dezvoltator Lendager Group

Figura 74: Utilizare greșită a cărămizilor

Figura 75: Extensie de cărămidă a unei case din Polonia

2. CENTRUL DE RECICLARE SYDHAVN, Copenhaga, Danemarca

Centrul de reciclare Sydhavn este o **stație de reciclare** ce oferă o serie de alte activități care sprijină sustenabilitatea și reciclarea. În componența centrului funcționează un **magazine de materiale reciclate** unde pot fi achiziționate materiale precum cărămida, lemn, euro paleți, uși și ferestre, gresie uzată, plăci de pardoseală, blaturi de masa, lămpi, obiecte sanitare și scule și multe alte lucruri, la prețuri accesibile. Materialele sunt predate centrului de către cetățeni.

Venitul provenit din activitatea magazinului susține activitatea centrului de reciclare.

Pentru o utilizare mai ușoară, centrul de dimensiuni foarte mari, funcționează în sistem de auto-servire, iar plata se efectuează printr-o aplicație pe telefonul mobil.

Figura 76: Reciclare

Centrul de reciclare Sydhavn organizează, de asemenea, **ateliere, evenimente și dezbateri, precum și cursuri.**

> „Toate activitățile se bazează pe modul în care putem deveni mai buni la utilizarea resurselor noastre. Acesta poate fi, de exemplu, ateliere de reparare a lucrurilor deteriorate și reciclarea materialelor uzate sau o discuție cu privire la reciclare și reutilizare. Colaborăm cu cetățeni, organizații și companii la activități. Aceasta înseamnă că avem oameni cu cunoștințe profesionale deosebite care să se ocupe de predare. De exemplu, un antreprenor care repară el însuși hainele uzate predă în cadrul atelierelor cursuri de reparații ale hainele pătate, la fel cum un

profesor de la departamentul de mobilier al școlii de design predă cursuri pentru realizarea mobilierului din deșeuri."

În cadrul centrului funcționează și un **laborator de testare.** în atelierul de 135 m2, mai mulți antreprenori calificați lucrează la dezvoltarea ideilor de afaceri circulare. Antreprenorii au acces la mașini și scule care pot prelucra diferite tipuri de materiale. Lucrările se desfășoară în principal în lemn și textile, iar antreprenorii primesc, materialele din articolele predate la centrul de reciclare.

MATERIALE TERMOIZOLANTE NATURALE

Se recomandă utilizarea exclusivă a materialelor ecologice, din resurse naturale, sau materiale provenite din surse vegetale sau animale.

În mod paradoxal, deși multe dintre materialele naturale au fost tradițional utilizate în construcții durabile și sănătoase de sute de ani, acestea au fost total ignorate tehnic și legislative-normativ, fiind considerate demodate sau „rușinos a fi utilizate" (de exemplu, chirpiciul din argilă, vălătucii, paiele, lâna de oaie, uneori chiar și lemnul, varul natural etc.), în comparație cu produsele de sinteză, poluante încă din faza de fabricare și pe toată durata de exploatare, dar care sunt considerate moderne (de exemplu, PVC, BCA, polistirenul expandat sau extrudat, produsele aglomerate cu rășini sintetice ș.a.). Acolo unde este posibil, se recomandă să se apeleze la materialele locale naturale, la tehnicile tradiționale și la meșterii populari.[38]

Tencuiala pe bază de var și cânepă este un material natural care are capacitatea de a izola termic clădirea, iar în același timp reduce problemele de umiditate ale clădirilor istorice, păstrând aspectul specific. Un studiu științific realizat de Universitatea Lund, Suedia a testat și documentat proprietățile acestui material de a îmbunătăți comportamentul energetic al clădirii.[39]

TÂMPLĂRII

Ferestrele și ușile clădirilor istorice vor fi realizate din lemn (masiv sau stratificat) tratat cu ulei, vopsit sau ceruit cu soluții naturale, cu feronerie metalică. Pentru tâmplăria exterioară, se va folosi lemn de esență tare. În realizarea acestora, se vor respecta tehnicile tradiționale și se vor activa, pe cât posibil, meșterii din zonă. Tâmplăria poate fi simplă sau dublă, în funcție de necesarul de izolare termică corelat cu climatul și factorii de mediu din zona în care se inserează construcția. Elementele componente ale tâmplăriei: rame, cercevele, șprosuri, traverse etc. se vor realiza din lemn. În mod excepțional, pentru o anumită conformare la reglementările privind rezistența la foc, care nu poate fi obținută cu lemn, sau rezistența la deteriorările cauzate de animale, se poate folosi tâmplărie metalică, strict în amplasamentele impuse de lege.[40]

Pentru îndeplinirea cerințelor actuale privitoare la eficiența energetică, se poate folosi vitrajul termoizolant (sticlă termopan, cu două sau trei foi). Pentru a asigura un grad sporit de izolare fonică (pentru construcțiile situate pe lângă drumurile cu circulație intensă sau dacă funcția o impune), atât pentru vitrajul termoizolant, cât și pentru vitrajul simplu de la geamurile duble, se pot folosi foi de sticlă de grosimi diferite, care „rup" vibrația sunetului. Geamul folosit va fi cu preponderență transparent și poate fi acoperit cu diverse folii care să realizeze controlul solar, fără a modifica culoarea și textura acestuia. Nu se vor folosi: geam bombat, geam reflectorizant, geam oglindă. În mod excepțional și justificat, atunci

[38]Ghid OAR – Zona Nösnerland, pag. 46 (anexa)

[39]www.sparaochbevara.se/forskningsprogrammet/uppfoljning-av-hampakalk-som-tillaggsisoleringsmaterial-for-historiska-byggnader/

[40]Ghid OAR – Zona Nösnerland, pag. 46 (anexa)

Figura 77: Tencuială var și cânepă la clădiri tradiționale din Suedia

Figura 78: Exemple de recuperare a tâmplăriei

când contextul și funcția o impun, se pot folosi și alte tipuri de prelucrări/acoperiri ale sticlei (de exemplu: folii speciale necesare măsurilor antiefracție sau antivandalism).[41]

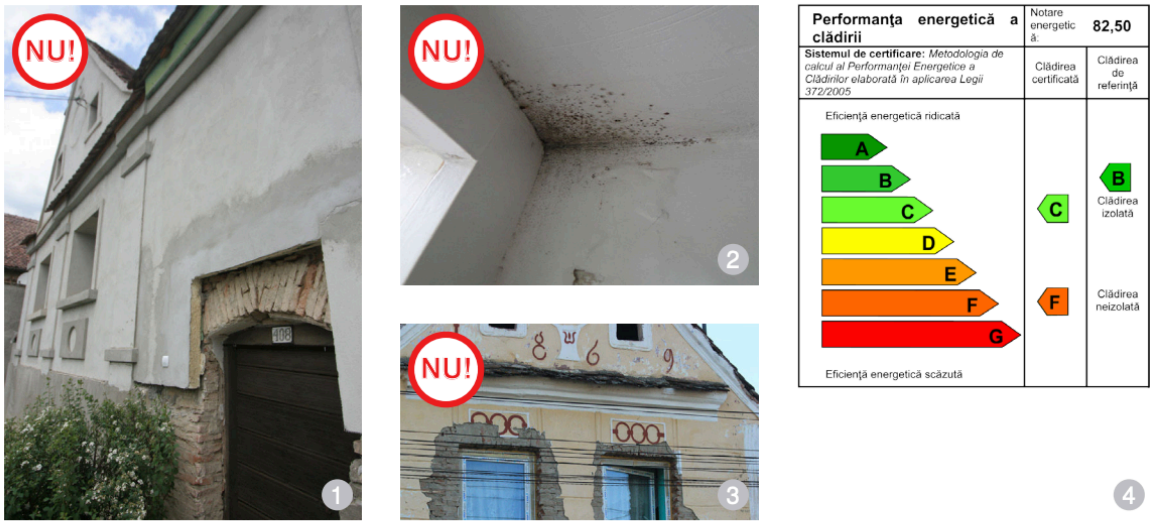

Figura 79: Exemple greșite

TENCUIELI ȘI ZUGRĂVELI TRADIȚIONALE

O greșeală comună la intervențiile asupra clădirilor istorice este utilizarea tencuielilor pe bază de ciment. Fiind impermeabile, acestea creează cel mai frecvent probleme de umiditate, la nivelul soclurilor și a pereților exteriori.

Ghidul „Cum ai grijă de o casă cu arhitectură tradițională”, realizat de restauratorul Ștefan Vaida, în cazul proiectului „Albastru”[42] descrie concret rețete pentru materialele care ar trebui folosite corect în reabilitarea unei case tradiționale, de la reparații ale tencuielii la zugrăveli și conservarea elementelor decorative valoroase ale clădirii.

Albastru este un proiect cultural independent conturat în jurul unor serii de filme, fotografii și întâlniri cu oameni pasionați. Acesta dorește să pună în valoare moștenirea culturală a caselor tradiționale din Transilvania.

VAR HIDROFOB PENTRU TRATAREA SOCLURILOR

Conform cercetărilor lui Alexander Herberth în cadrul KraftMade Research & Lab asupra patrimoniului construit din Transilvania, inclusiv a Bisericilor fortificate și a rețetelor tradiționale de hidroizolare în tencuială s-a stabilit realizarea varului hidrofob pentru soclurile clădirilor realizat printr-o combinație specifică de var, nisip și praf de piatră vulcanică sau țiglă (așa numitul ciment roman) ca cea mai eficientă și eficace metodă de eliminare capilară a umidității clădirilor istorice.

ÎNCĂLZIRE PASIVĂ

Conceptul din spatele „caselor pasive” reduce consumul de energie prin construirea de reședințe cu consum redus de energie care se alimentează prin utilizarea energiei provenite

[41] Ibid., pag. 46
[42] https://www.albastru.ro/cum-ai-grija-de-o-casa-cu-arhitectura-tradiționala/

Figura 80: Imagini din timpul reparațiilor

de la căldura corpului oamenilor, aparatele electrice și lumina soarelui. Sistemul caselor pasive a fost adoptat, în Suedia, pentru numeroase clădiri cu destinație publică (gări, clădiri administrative, birouri)

De exemplu, sistemul geotermal aflat la stația centrală din Stockholm (figura 81) captează căldura corporală de la peste 250.000 de navetiști zilnici. Căldura este introdusă în apă printr-un regulator de căldură, iar apă încălzită este apoi pompată în Kungsbrohuset din apropiere pentru a asigura încălzirea. Răcirea clădirii este asigurată de apă din lacul Klara din apropiere, utilizând la maximum mediul înconjurător.[43]

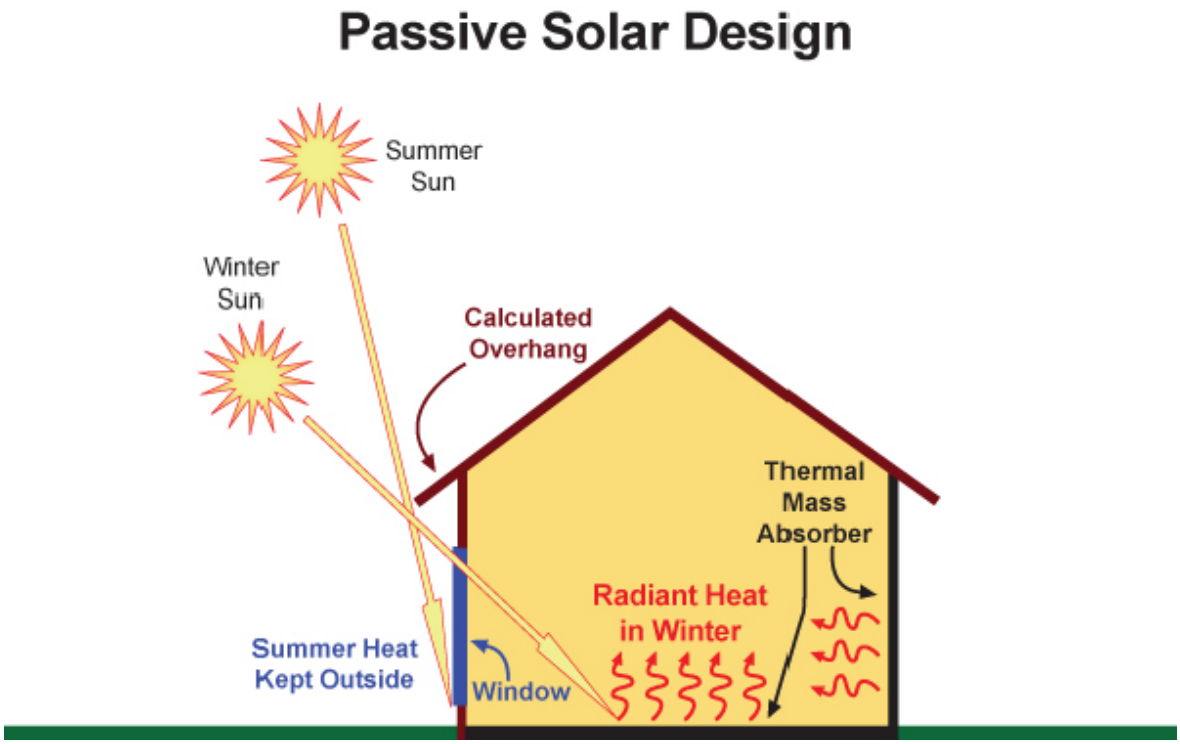

Figura 81: Principiul de funcționare al caselor pasive

CERTIFICĂRI DE SUSTENABILITATE

O metodă de creștere a standardului de calitate în domeniul reabilitării clădirilor istorice este obținerea unei certificări pentru clădiri sustenabile. Acestea sunt standarde internaționale, recunoscute de numeroase instituții de prestigiu, printre care și Uniunea Europeană. Deși sunt mai frecvente pentru construcțiilor noi, există o cerere tot mai mare pentru certificarea proiectelor de reabilitare a clădirilor istorice. În România există numeroase clădiri cu certificare de sustenabilitate, însă doar una dintre acestea este un monument istoric (clădirea Crisma Offices, Timișoara, figura 82)[44].

Recomandăm obținerea acestor certificări pentru proiectele de reabilitare, acolo unde este posibil deoarece acestea reprezintă și un avantaj pentru finanțarea din proiectele Europene, prin programele de dezvoltare sustenabilă și energii verzi.

Câteva exemple de certificări:

- **BREEAM** – standard britanic
  - recunoscut de UE

[43]https://sweden.se/nature/7-examples-of-sustainability-in-sweden/
[44]https://www.adp.ro/sustainability#/crisma-offices-brbreeam-refurbishment-excellent/

Figura 82: Crisma Offices, Timișoara

  - activ în 86 de țări
  - 81% din certificări la nivel mondial
  - asigură standardul de calitate a reabilitării
  - studiază activ problema reabilitării monumentelor istorice
  - partener național Trust (organizație prestigioasă pentru protecția patrimoniului în Marea Britanie)
- **PASSIVHAUS** – standard german pentru case pasive
- **LEED** – standard folosit în Statele Unite ale Americii

Pentru aprofundarea argumentelor pentru reabilitări sustenabile recomandăm studiul realizat de BREEAM (anexa 2). Acesta prezintă comportamentul clădirilor istorice după implementarea tehnologiilor pentru eficientizare energetică, comparat cu cel al construcțiilor noi. Concluziile studiului arată că aceste tehnologii sunt perfect compatibile cu clădirile de patrimoniu și pot fi implementate fără a afecta negativ monumentul.

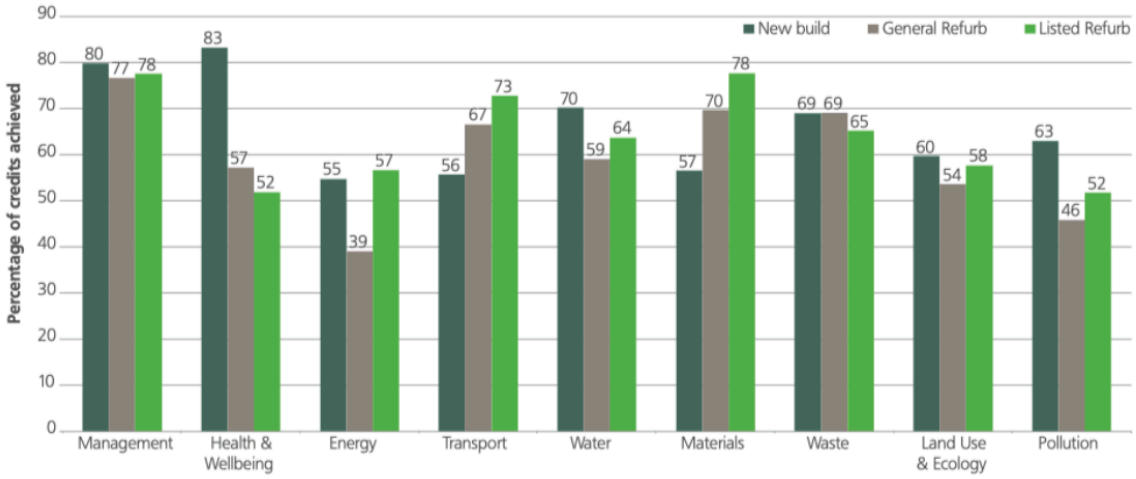

Figura 83: Comparație între comportamentul clădirilor noi (verde închis), clădiri vechi (gri) și clădiri monumente istorice (verde deschis), în diferite sectoare ale proiectelor de reabilitare: management, sănătate, energie, transport de materiale, apă, materiale, deșeuri, ecologie, poluare, studiu BREEAM

4.9.3.6 Măsura 3: Refuncționalizarea unor obiective cheie

Un prim impediment în valorificarea clădirilor de patrimoniu rural este implementarea unei funcțiuni sustenabile pentru contextul social și economic al acestora, deoarece majoritatea clădirilor și-au pierdut în totalitate funcțiunea, în ultimele două decenii. În zona rurală, ne lovim de o mentalitate limitativă cu privire la funcțiunile pe care le-ar putea primi aceste clădiri.

Vedem puține programe culturale, precum muzee, biblioteci, săli de spectacole, centre culturale sau comunitare, în mediul rural, pe fondul lipsei de personal calificat și parteneriate public-private cu societatea civilă și ONG-urile de specialitate.

În ceea ce privește dezvoltarea durabilă, cultura a fost recunoscută încă din anii 2000 ca un al patrulea pilon al dezvoltării durabile în cadrul Agendei 21 pentru cultură, contribuția acesteia la dezvoltare durabilă regăsindu-se și în cadrul Convenției UNESCO din 2005 pentru promovarea și protejarea diversității expresiilor culturale, convenție ratificată de România.

Astfel, Agenda UE 2030 include pentru prima dată cultura, atât ca o dimensiune transver-

sală la nivelul mai multor obiective, cât și direct, în cadrul Obiectivului de Dezvoltare Durabilă (ODD) 11 – dezvoltarea unor orașe și comunități durabile. Valorificând această oportunitate, cultura a fost inclusă de Ministerul Culturii în cadrul Raportului Național Voluntar din 2018 al României privind implementarea Agendei 2030. Cu această ocazie a fost menționat parteneriatul cu UNESCO în implementarea proiectului Indicatori Cultura pentru Dezvoltare prin intermediul căruia s-au calculat peste 20 de indicatori care măsoară contribuția culturii la dezvoltare.

Obiectivul 11 – dezvoltarea unor orașe și comunități durabile în care este încurajată o mai proactivă protejare a patrimoniului cultural material și imaterial; movitul este că acesta constituie o resursă unică, neregenerabilă, strategică și un element central al identității naționale și europene. În cadrul unui eurobarometru realizat în 2017, 71% dintre europeni au indicat că locuitul în proximitatea locurilor de patrimoniu cultural poate îmbunătăți calitatea vieții. Acest obiectiv este singurul căruia îi corespunde un indicator adresat direct culturii, care a fost propus spre a fi calculat și la nivel național, respectiv, Ponderea din bugetul național (sau local) care este dedicată protejării patrimoniului cultural și natural, inclusiv a siturilor de patrimoniu mondial (Cristina Cotenescu, Manager Public/Politici Publice, Ministerul Culturii, 2020).

În tandem cu reabilitarea și refuncționalizarea infrastructurii culturale/ a patrimoniului construit sunt de altfel activitățile și proiectele culturale și artistice, fără de care strategiile sunt lipsite de esență. Astfel se pot îndeplini și alte obiective de dezvoltare durabilă ca de exemplu eradicarea sărăciei (ODD 1) prin crearea de noi venituri din turism cultural și adiacente, asigurarea unei vieți sănătoase și promovarea bunăstării (ODD 3), realizarea egalității de gen (ODD 5) și reducerea inegalităților în general (ODD 10). Acestea sunt realizabile prin implicarea comunităților rezidente în cadrul proiectelor artistice, prin adaptarea ofertei culturale la diversitatea nevoilor contemporane, inclusiv tururi virtuale, ghiduri/aplicații audio pentru nevăzători, expoziții care să cuprindă dimensiuni multi-senzoriale, digitizarea resurselor de patrimoniu – toate dublate de adaptarea infrastructurii culturale la diverse nevoi specifice. De altfel, inovarea și investițiile în infrastructura culturală, care sprijină accesul echitabil al tuturor, inclusiv prin tehnologii digitale, contribuie la îndeplinirea ODD 9.

Deși sunt specifice orașului, implementarea lor în zone rurale, prin reconversii ale monumentelor istorice abandonate, ar putea produce efecte pozitive. Kevin Lynch argumentează capacitatea „unui mediu ușor manipulabil, care invită și provoacă acțiuni", ca fiind un „excelent mediu pentru creștere"[45]. Mediul construit poate fi un instrument educativ, un instigator la schimbare, dacă este deschis și inteligibil, dacă este bogat în informații noi și dacă oferă oportunități pentru exercitarea noilor funcțiuni."[46]

Așadar, acolo unde există nevoia de educare pentru a asigura protejarea monumentelor, putem argumenta că însăși monumentele pot fi răspunsul problemei, reabilitarea și deschiderea acestora către comunitate generând educație, atunci când programul este implementat într-un mod accesibil utilizatorilor.

În urma parcurgerii inventarului de clădiri de patrimoniu al județului Bistrița-Năsăud, au fost alese următoarele clădiri pentru posibile refuncționalizări culturale, abordate conform celor menționate anterior. Aceste obiective sunt în momentul de față abandonate, nu au o destinație clară, se află într-o stare precară, unele în pericol de prăbușire altele deja ruinate, dar au un mare potențial cultural și turistic. De asemenea, în multe dintre cazuri am identificat un context favorabil pentru o funcțiune culturală, fie datorită istoriei clădirii sau a zonei bogate din punct de vedere cultural în care se află.

[45]Lynch, Kevin, „What time is this place?", (Cambridge, The MIT Press, 1972), p. 221
[46]Ibid.

A CASTELE ȘI CONACE
1. Castelul Wesselenyi Comlod - valoare arhitecturală deosebită, se află pe traseul Mocănița Transilvaniei
2. Castelul Teleki Posmuș - valoare arhitecturală deosebită, dimensiuni ample
3. Castelul Banffy Urmeniș și hambarul castelului - spațiu amplu, poziția centrală în localitate
4. Castelul Petrichevich-Horváth, Ilișua - valoare arhitecturală deosebită
5. Conacul Torma Cristeștii-Ciceului - istoria bogată a familiei de arheologi Torma
6. Conacul Wesselenyi Chiochiș - dimensiuni ample
7. Castelul Bethlen Cristur Șieu - poziția centrală în localitate
B BISERICI
1. Biserica Evanghelică Teaca - valoare arhitecturală deosebită, se află pe traseul Mocănița Transilvaniei
2. Biserica Evanghelică Corvinești - de interes deosebită
3. Biserica Evanghelică Vermeș - valoare arhitecturală deosebită, cadrul natural
4. Biserica Evanghelică Moruț - cadrul natural atractiv, turn clopotniță recuperabil
5. Biserica Evanghelică Chiraleș - apropierea de Bistrița
6. Biserica Evanghelică Lechința - biserică fortificată, valoare arhitecturală deosebită
7. Biserica Evanghelică Jelna - elemente artistice deosebite
C ALTE CLĂDIRI
1. Casa scriitorilor Valea Vinului - valoare culturală
2. Patrimoniu arhitectural Sângeorz- Băi - patrimoniu balnear
3. Cinematograful „23 August”, Bistrița - poziția centrală în oraș, dimensiuni ample
D PATRIMONIU INDUSTRIAL
1. Mocănița Trasilvaniei - vestigii de transport de patrimoniu care integrează podgoriile și o mare parte a patrimoniului natural și arhitectural identificat

Tabelul 4.c: Gradul de urgență a intervenției asupra clădirilor alese

Nr. Obiectiv Stare Grad de urgență a intervenției
1. Castelul Wesselenyi Comlod abandonat
2. Castelul Teleki Posmuș în curs de reabilitare
3. Castelul Banffy Urmeniș și hambar abandonat
4. Castelul Petrichevich-Horváth Ilișua neutilizat
5. Conacul Torma Cristeștii-Ciceului ruină
6. Conacul Wesselenyi Chiochiș abandonat
7. Conacul Bethlen Crișstur- Șieu ruină
8. Biserica Evanghelică Teaca neutilizată
9. Biserica Evanghelică Vermeș precolaps
10. Biserica Evanghelică Corvinești abandonat
11. Biserica Evanghelică Moruț ruină
12. Biserica Evanghelică Chiraleș abandonată
13. Biserica Evanghelică Lechința neutilizată
14. Biserica Evanghelică Jelna ruină
15. Casa scriitorilor Valea Vinului abandonată
16. Patrimoniu arhitectural Sângeorz-Băi abandonat
17. Cinematograful „23 August”, Bistrița necesită intervenție urgentă stare bună de conservare

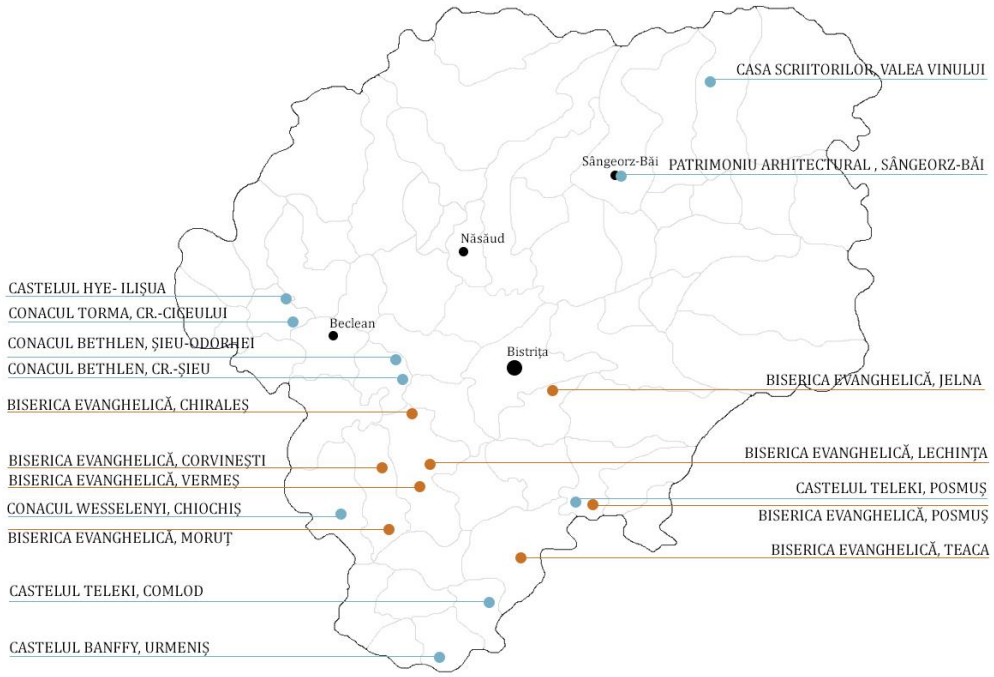

Figura 84: Clădirile alese pentru refuncționalizare

Figura 85: Castelul Wesselenyi, Comlod

PUNCTE FORTE:

- Valoare arhitecturală deosebită: ancadramente de piatră sculptată din diferite perioade istorice (figura), plăci comemorative din piatră sculptată pe fațada clădirii, elemente decorative de fațadă din piatră sculptată, urme de pictură pe tâmplăria interioară (figura),
- Grădina castelului și terenul împădurit din apropiere, oferă cadrul natural pentru activități culturale și gastronomie (figura)
- Poziția într-o zonă puternic rurală, cu peisaje naturale atractive(figura)
- Situarea pe traseul „Mocăniței Transilvaniei", care va amplifica fluxul turistic al zonei, conectând punctele de atracție ale zonei: cramele de vin, biserici, conace
- Absența tâmplăriilor și finisajelor interioare facilitează, în acest caz, adoptarea de soluții arhitecturale sustenabile.

PERICOLE:

- Degradarea continuă a clădirii poate duce la colaps și pierderea definitivă a monumentului arhitectural (figura)

- Implementarea unei funcțiuni care nu include comunitatea locală
- Tăierea arborilor seculari din grădina castelului, ar duce la pierderi irecuperabile pentru atmosfera locului
- Dezvoltarea haotică a localității în urma creșterii economice, apariția unor pensiuni și obiective turistice a căror arhitectură nu respectă ghidurile arhitecturale pentru zona rurală

RECOMANDĂRI:

Activitatea principală a localnicilor este agricultura, cu numeroase gospodării care produc legume, fructe și produse lactate. Acestea vor fi prima sursă de aprovizionare pentru funcțiunea propusă prin reabilitarea castelului. În sat există câteva gospodării tradiționale abandonate care și-au păstrat specificul arhitectural. Acestea pot fi reabilitate și transformate în unități de cazare pentru turiști și utilizatorii conacului după refuncționalizare.

Respectarea ghidurilor de arhitectură pentru integrarea în mediul rural (Ghiduri OAR) și adoptarea respectării lor ca cerință obligatorie pentru obținerea autorizației de construire. Satul Comlod se află în Zona Câmpia Transilvaniei. (anexa 4) Cu cât individualitatea unităților de cazare este mai mare iar autenticitatea culturală este păstrată, cu atât prețurile solicitate turiștilor vor fi mai mari.

Standardizarea prețurilor pentru unitățile de cazare atunci când pensiunile turistice au o arhitectură similară, standardizată și anonimă (regiunea sub-montană Sâmbăta de Sus – Drăguș, în urma accesării fondurilor SAPARD s-a dezvoltat prin construcția neîngrădită a unor unități hoteliere similare, singurul punct concurențial rămas este prețul, drept pentru care regiunea nu este un obiectiv turistic de prestigiu).

O toaletare a copacilor aflați în apropierea castelului, făcută responsabil, de specialiști, care nu pune în pericol arborii, dar rezolvă problemele de proximitate față de clădire, acolo unde este cazul. De asemenea recomandăm propunerea pentru clasarea parcului castelului și includerea să în lista monumentelor istorice.

Figura 86: Peisaj natural din zona Comlod

FUNCȚIUNE PROPUSĂ:

Centru pentru gastronomia transilvăneană

Figura 87: Propunere Centru pentru gastronomie Transilvăneană, Castelul Wesselenyi, Comlod ©ilustrație Lavinia Oniț

Restaurant, spațiu pentru ateliere culinare – laborator și centru de cercetare gastronomic și antropologic, arhivă de bucătărie microregională, spațiu de referință pentru specialități și creativitate culinară, bucătărie atelier, gazdă evenimente tip târguri de producători și retreat / tabere de creație și instruire, experimentare (cazare camping pe domeniu sau cazare gospodării tradiționale în sat).

4.9.3.7 STUDIU DE CAZ:

1. NOMA DANEMARCA

Noma este un restaurant și Institut culinar care a inspirat întreaga lume pornind de la Chef Rene Redzepi și restaurantul său din Copenhaga, Danemarca și ambiția să de a redefini bucătăria nordică. Restaurantul este distins cu două stele Michelin și a fost numit „cel mai bun restaurant din lume" de Restaurant Magazine de patru ori în ultimul deceniu. „Inovația" absolută adusă de acest restaurant este conceptul său de „foraging", adică ingrediente culese din flora spontană și experimentele sale de fermentare și procesare tradițională. De fapt, nu este deloc o inovație ci mai degrabă o redescoperire a metodelor tradiționale de prezervare și procurare a hranei perfectate timp de secole de populațiile tradiționale. Interesant este că această tendință a făcut de atunci înconjurul lumii, iar avantajul României este că, de fapt, multe dintre aceste tehnici sunt încă vii, cunoscute și utilizate de către gospodăria tradițională și sunt astfel integrate în „Noua Bucătărie Românească".

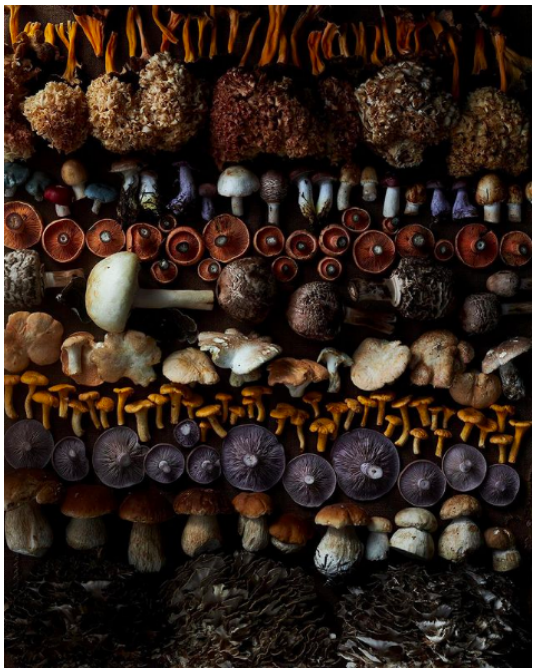

Figura 88: Exemple specifice Noma

Ceea ce face Noma foarte special între restaurantele lumii este îngrijirea unor grădini, sere și laboratoare proprii în care se cultivă, se fac experimente și se cresc aproape toate ingredientele servite clienților, fiind specializat pe hiper-regionalism și localism. Toate acestea reprezintă un exemplu excelent pentru refuncționalizarea unui domeniu vast cum este cel de la Comlod, cu participarea comunității, dar și cu aportul specialiștilor.

Oportunitatea constatată în România în momentul actual este redefinirea bucătăriei românești, nașterea conceptului de „Noua bucătărie românească" documentată și chiar studiată în lucrări academice, predarea materiei de „Antropologie culinară" (curs coordonat de Monica Stroe) la Universitatea SNSPA București la Masteratul de Antropologie înființat de antropologul Vintilă Mihăilescu și apariția unei serii de bucătari/Chefi premiați care sunt preocupați de aceste tendințe. Lipsește însă un cadru organizat și un spațiu dedicat de experimentare și arhivare, iar acest monument istoric ar putea să intervină exact în această breșă, să unifice și să ofere o platformă fertilă pentru toate aceste inițiative și tendințe disparate, creând o axă turism-educație-academic-culinar-experimental de reputație internațională.

POTENȚIALI PARTENERI/Titulari cursuri:

1. Mihai Iosif Toader & Simion Bogdan Mihai – Canal Youtube

Echipa Fragmente – „Fragmente" este o poveste culinară în care un chef și un muzician îmbină și transmit într-un mod inedit că microregionalul reprezintă o punte între trecut și viitor. Este o abordare antropologică pe de o parte, în care Chef Mihai Iosif Toader călătorește pe teritoriul României vizitând gospodării autentice, necosmetizate, în căutarea de rețete tipice, regionale, în care se păstrează ingredientele și rețetele originale, pentru a le prezenta și arhiva. Pe baza acestora creează apoi împreună cu cei mai cunoscuți și premiați bucătari urbani interviuri extensive și rețete inovative în care se folosește spiritul bucătăriei românești autentice din cercetările de teren.

2. Andrei Chelaru, titularul premiului „Great Chefs of Tomorrow 2019" Gault Millau Romania
3. Adriana Soholodeanu, titular curs despre Istoria Gustului, Fundația Calea Victoriei și doctorand cu tema Noua Bucătărie Românească.
4. Monica Stroe, antropolog culinar, titular curs Masterat Antropologie, SNSPA București

STAGII DE PRACTICĂ PENTRU ELEVI ȘI STUDENȚI: Parteneriat cu instituții de învățământ (licee și facultăți) pentru ca elevii și studenții să poată desfășura stagii de practică. Fie că vin însoțiți de coordonatori de practică de la instituțiile de învățământ la care sunt înscriși, fie doar sub îndrumarea specialiștilor puși la dispoziție de către instituția unde se desfășoară practica, un astfel de centru poate deveni o atracție pentru tineri. Posibilitatea de a le asigura cazare sau de a le intermedia cazare în sat este iarăși un atu.

2. CENTRU PENTRU CULTURĂ ȘI COMUNITATE, Castelul Wesselenyi-Bethlen Dragu

Lavinia Oniț, Proiect diplomă, Facultatea de Arhitectură și Urbanism Cluj-Napoca 2019

Proiectul urmărește promovarea protecției și reabilitarea patrimoniului construit existent, mai specific patrimoniul reședințelor nobiliare, castele și conace, din Transilvania. O mare parte dintre acestea se află în zone rurale, în strânsă legătură cu istoria și viața satelor în mijlocul cărora se află. Așadar, aceste obiecte arhitecturale de valoare sunt o resursă pentru dezvoltarea comunităților din vecinătate, din punct de vedere cultural și economic.

Satul Dragu, județul Sălaj, este o astfel de localitate, a cărei istorii este strâns legată de cea a Castelului Bethlen, situat în centrul localității, în apropierea școlii și a Primăriei.

Obiectivul proiectului este de a reintegra monumentul în viața satului și în circuitul cultural al Transilvaniei, prin reabilitarea și refuncționalizarea acestuia într-un spațiu cultural, cu o importantă latură comunitară. Programul de arhitectură propus este unul mixt, ca răspuns specific nevoile întâlnite în sat, un loc de întâlnire și schimb între membrii comunității locale.

Clădirea castelului devine un spațiu cultural flexibil, care poate prelua festivaluri de muzică, artă sau dans naționale și internaționale, clădirea propusă venind în completarea castelului cu spații de cazare, restaurant și cafenea, dar și funcțiuni destinate comunității locale, cum ar fi biblioteca și bucătăria comunitară. Clădirea anexă a castelului, momentan folosită ca depozit pentru utilaje agricole va deveni un spațiu de producție pentru cidru și suc de mere din fructe provenite din livada satului.

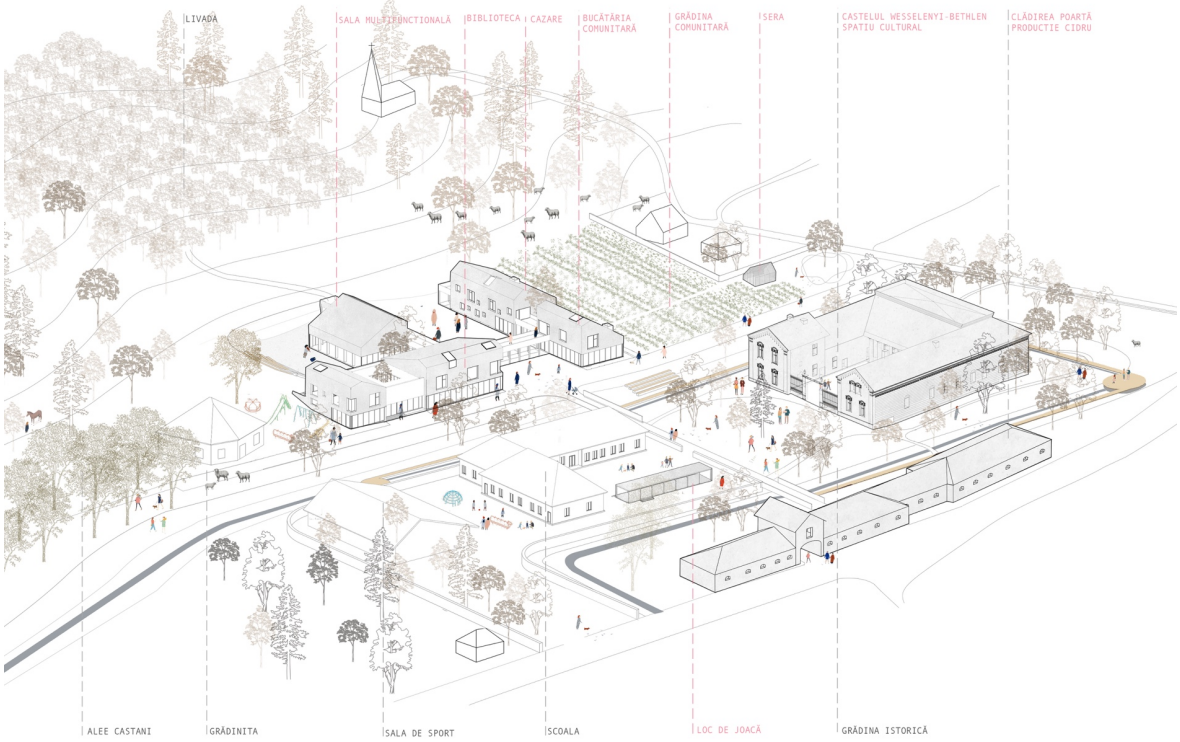

Figura 89: Concept reactivarea Castelului Wesselenyi Dragu

PUNCTE FORTE:

- Valoare arhitecturală centrală pentru regiune și comunitate
- Spații generoase cu destinație culturală finalizate în 2021
- Clădiri adiacente din Posmuș care pot servi drept spații de cazare pentru artiști, turiști și vizitatori
- Parcul dendrologic al castelului și situarea în apropierea comunității sătești pentru proiecte integrate și dezvoltarea simultană – efecte spill over turiști săteni

Figura 90: Propunere bucătărie Comunitară

Figura 91: Propunere amenajare grădina Castelului Wesselenyi Dragu

Figura 92: Castelul Teleki, Posmuș

PERICOLE:

- Implementarea unei funcțiuni care nu include comunitatea locală (ex. muzeu în care oamenii vin și pleacă după câteva ore de vizită, fără interacțiune și fără să cheltuie bani în comunitate; spațiu cultural care să nu fie explicat comunității sau apropriat de aceasta, care să nu interacționeze cu localnicii fiind etichetat ca și „cultură înaltă", exclusivă);
- Lipsa unei infrastructuri de cazare și masă pentru reținerea turiștilor și a participanților la proiecte culturale mai multe zile/săptămâni în localitate.

FUNCȚIUNE PROPUSĂ:

Pentru a susține funcțiunea de centru cultural dată prin proiectul de reabilitare în desfășurare, vom propune câteva colaborări și intervenții care vor crește interesul pentru acest loc, transformându-l într-un hub cultural pentru regiune.

Spații artistice în colaborare cu Fabrica de Pensule, Cluj-Napoca:

Dimensiunile generoase ale Castelului permit ca aici să coexiste activitatea mai multor organizații culturale din regiune, cum ar fi Muzeul Județean Bistrița- Năsăud, Fabrica de Pensule, Universitatea Babeș-Bolyai etc.)

RECOMANDARE: Echipa de consultanță a prospectat posibilitățile concrete oferite de colaborarea cu Fabrica de Pensule (Cluj-Napoca), instituție devenită prestigioasă în cei peste 10 ani de funcționare și performanță pe scena artistică internațională. Includem astfel în anexa informații despre proiectul și parcursul Fabricii de Pensule, Portofoliul acesteia și propunerile concrete de programe pentru Grajdurile Castelului Posmuș ca variantă de oferire în administrare un spațiu, finanțare și program pentru desfășurarea și activarea castelului cu artă contemporană, artiști de prestigiu și conexiunea cu comunitatea locală. Menționăm de asemenea că există un plan concret de management care ar putea fi implementat în colaborare cu CJ Bistrița-Năsăud odată cu prospectarea unei finanțări pentru această platformă.

Ateliere restaurare tâmplării:

Școala de vară în domeniul restaurării

Tabără de fotografie și film documentar: invitați 5-6 fotografi în fiecare an, specialiști în antropologie vizuală și regizori de top din România și străinătate care să țină cursuri și să coordoneze activități de teren cu cursanții înscriși. Proiecții de filme documentare în aer liber și înăuntru, cu intrare liberă pentru orice doritor, din comunitate sau din afara comunității. Ateliere gratuite de inițiere în arta fotografică pentru elevii din sat. Expoziție finală care să reunească cele mai bune fotografii realizate în perioada cursurilor. Expoziția ar putea fi itinerantă ulterior în alte spații expoziționale din județ. O astfel de tabără se poate realiza în parteneriat cu Facultatea de Teatru și Film, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială din Cluj și Centrul pentru Studierea Modernității și a Lumii Rurale din Telciu. Din cele mai bune

fotografii făcute de cursanți și fotografii invitați ar putea fi realizate o succesiune de expoziții care să fie găzduite în toate locațiile de pe traseu. Se pot organiza tematic sau pe autori, dar conectate prin faptul că au la bază tabăra de la Posmuș. O astfel de tabără poate fi itinerantă, fiind organizată în fiecare an în altă locație de pe acest traseu turistic, cu Posmușul ca centru expozițional principal.

Figura 93: Tabăra Internațională de Fotografie, zi petrecută la Marin, comuna Crasna, Sălaj, 2019

Stagii de practică pentru studenții în științe sociale și arte vizuale:

Facultățile caută astfel de parteneri pentru ca studenții să poată desfășura cele două săptămâni de practică prevăzută în programa anuală. Posibilitatea de a asigura cazare gratuită (sau foarte ieftină) reprezintă un avantaj, mulți studenți fiind condiționați de costurile de cazare în alegerea locului în care-și fac practica. O astfel de locație le oferă posibilitatea de a explora comunitățile rurale din jur, iar pe de altă parte contribuie la vizibilitatea instituției gazdă și a comunității. Materialele rezultate în urma stagiilor de practică – interviuri video și audio, fotografii – ar intra și în patrimoniul instituției gazdă, pentru a fi arhivate sau folosite în scopuri de cercetare sau expoziționale.

Tabără internațională de improvizație muzicală: de la muzica țărănească la jazz (sub patronajul lui Lucian Ban, născut în Teaca și foarte atașat de locurile natale).

Tabăra ar putea merge pe două direcții majore:

- Muzică: artiști de jazz și muzici tradiționale (world music), alături de tarafuri țărănești și instrumentiști locali care să realizeze timp de o săptămână ateliere cu tineri cursanți înscriși în tabără. Cursurile de peste zi sunt completate de momente de jamm sesion la ceas de seară, deschise publicului. La finalul unei săptămâni de cursuri și jamm sesion-uri, tabăra se încheie într-un weekend cu două seri de concerte în curtea castelului,

promovate în așa fel încât să atragă și public din Bistrița sau alte orașe. Nu trebuie să lipsească vinurile și gastronomia locală, cu evenimente de prezentare și cu interzicerea accesului în zona de festival (concerte și camping) cu alte alimente și băuturi decât cele locale. Desigur, cele două zile de concerte și sesiuni de degustări de vinuri și gastronomie locală trebuie însoțite de un târg de produse locale organizat de asociația Produs în Bistrița-Năsăud.

- Dans: cursuri de dansuri țărănești locale (românești, ungurești și țigănești) care să evidențieze componenta interculturală locală și să ofere oricui este interesat să învețe și să petreacă învățând posibilitatea de a savura dansul și muzica live într-un context adecvat. Cursurile să fie susținute de instructori de la instituțiile și asociațiile de profil sau de localnici interesați să se implice. Cursurile de peste zi ar trebui să se încheie cu seri de petreceri, cu muzică live cântată de tarafuri locale sau formule de taraf tradițional alcătuite din instrumentiști angajați ai instituțiilor de cultură din județ, unde cursanții să poată dansa între ei, cu instructorii și cu localnicii interesați să petreacă și să interacționeze cu oaspeții.

Figura 94: Cursuri de dans

Nu trebuie să lipsească standurile cu băuturi locale (vinuri, bere, pălincă, siropuri etc.) și preparate culinare. Pe partea de dans, un model în acest sens vedem în tabăra de dansuri populare organizată anual la Răscruci, comuna Bonțida, județul Cluj de fundația Kallós Zoltán, care are la bază metoda Táncház (casa de dans) de învățare a dansurilor tradiționale și de transmitere a moștenirii culturale, asumând o componentă multietnică și combinând dansul cu muzica țărănească performată live de tarafuri tradiționale din zonă. Tabăra atrage anual câteva sute de tineri maghiari din Ungaria și Transilvania, precum și tineri de alte naționalități interesați să învețe aceste dansuri și să savureze muzica țărănească live și pe-

trecerile care încheie fiecare zi de cursuri. O prezență importantă o reprezintă localnicii din Răscruci, Bonțida sau alte localități apropiate, atrași în special de petrecerile organizate seara și mândri că pot arăta oaspeților ceea ce ei au învățat organic, în comunitățile lor, fără să aibe nevoie de cursuri și instructori profesioniști.

Dansul trebuie dat jos de pe scenă și repus în context, permițând interacțiunea directă între public, cursanți și instructori prin intermediul petrecerilor. Inspirată din paradigma Táncház, această idee trebuie să fie fundamentul unui astfel de eveniment, atât pentru a facilita o reconstituire cât mai apropiată de atmosfera pe care o crea în trecut jocul în sat, cât și pentru a oferi participanților posibilitatea unor experiențe complexe și intense, prin faptul că nu asistă pasivi, ci devin parte din eveniment. O astfel de formulă ar putea particulariza tabăra de muzică și dans și ar putea-o face atractivă pentru cei interesați să învețe să danseze, să practice ceea ce știu/au învățat deja sau doar să petreacă într-un cadru viu și diversificat. De asemenea, pentru cei pasionați de muzică și improvizație muzicală, fie că vorbim de profesioniști, fie de amatori, o astfel de tabără oferă șansa de a exersa și învăța cu artiști renumiți, precum și de a explora universuri muzicale largi. Publicul adunat pentru dans, jamm sesionuri, petreceri și concerte, fie în calitate de cursanți, fie localnici sau tineri care ajung doar pentru câteva seri, are ocazia de a vizita expozițiile permanente sau temporare găzduite de această locație. Pentru cursanții interesați să învețe/practice (muzică sau dans) se percepe o taxă în care să fie inclusă cazarea, mesele, accesul la cursuri și petreceri. Pentru cei din localitate, din Bistrița sau alte locuri, interesați să participe la concerte, petrecerile de seară sau la sesiunile de improvizație muzicală, accesul ar trebui să fie gratuit, compensându-se financiar prin faptul că vor consuma produse în incinta taberei.

Dinspre componenta de jazz, activitatea internațională a lui Lucian Ban și constantele sale turnee în România probează capacitatea acestuia de a mobiliza nume sonore ale scenei jazzului și disponibilitatea de a se angaja într-un astfel de proiect. În plus, nume precum Nicholas Simion, Mircea Tiberian, Mihai Iordache sau Maria Răducanu, care au explorat constant zona etno-jazzului și care s-au implicat în diferite forme în proiecte care îmbină ideea de festival cu educația muzicală, sunt potrivite pentru a fi cooptate într-un astfel de demers. Dinspre zona criticii de jazz și a etnomuzicologiei merită semnalat numele lui Theodor Constantiniu, critic de jazz (revista Jazz Compass și Jazzdeadreptu), instrumentist și etnomuzicolog angajat la Arhiva de Folclor a Academiei Române din Cluj. Este și membru fondator al Centrului pentru Studierea Modernității și a Lumii Rurale din Telciu și este interesat să se implice în pregătirea și coordonarea unui astfel de proiect.

Rezidențe de cercetare și creație artistică:

Posmușul trebuie să fie una din locațiile care să găzduiască artiști și cercetători interesați să documenteze diverse aspecte de ordin social, cultural sau istoric al regiunii, în vederea elaborării unor lucrări științifice și a unor creații artistice. (vezi detalii despre programul de rezidențe de cercetare și creație).

Punct de oprire pe traseul VIA TRANSILVANICA

4.10 Studii de caz

1. DOMENIUL BOISBUCHET Design Architecture Nature

Un exemplu excelent cum ateliere artistice/de design/meșteșugărești pot constitui o bună sursă de venit pentru a finanța o parte din cheltuielile spațiului-monument istoric și programele culturale sau expozițiile din cadrul unui centru cultural precum Teleki-Posmuș este modelul de business al Domaine de Boisbuchet din Franța. Importanța acestui studiu de caz este dată de calitatea excelentă și renumele internațional al titularilor de cursuri și

ateliere oferite, precum și întreţeserea dintre temele artistice abordate și spațiul în care se desfășoară – clădirea monument și domeniul/natura înconjurătoare.

Boisbuchet a fost visul unui expert în design: Alexander von Vegesack. Acesta și-a dorit un loc unde designul se întâlnește cu educația într-un sens larg. În urmă cu 25 de ani a cumpărat domeniul Boisbuchet cu o suprafață de 150 de hectare. De atunci, profesioniști și studenți se adună în acest spațiu în fiecare an pentru a experimenta și a învăța cum specialiști de succes își structurează munca și cum abordează probleme de design. Atelierele de vară, parcul arhitectural, expozițiile și comunitatea oferă o perspectivă aparte și inspirație pentru o experiență creativă unică.

În fiecare an, sunt invitați cei mai inspirationali arhitecți și designeri din toată lumea pentru a oferi ateliere de o săptămână la Domaine de Boisbuchet. Fiecare titular de atelier consideră cu atenție mediul natural înconjurător de care se poate folosi și concepe o temă pentru a fi explorată de participanți. Fiecare atelier este o experiență „hands-on" care oferă garanția de a învăța prin activități concrete, cu mâinile proprii, având la dispoziție materiale și unelte puse la dispoziție de organizatori. Pe parcursul săptămânii, participanții învață despre procesul și tehnicile designerilor de top și au ocazia să între într-o rețea de participanți cu preocupări similare.

Spațiile de cazare nu se află în castelul propriu-zis, care găzduiește expoziții și colecția permanentă, ci într-o clădire adiacentă de serviciu cu camere care includ între 3 și 6 paturi la comun pentru participanți. Întrucât castelul este într-o zonă departe de transport public sau alte magazine/farmacii/facilități urbane, sunt organizate transport de la cel mai apropiat oraș/gară și se servește masa la fața locului – mese ușoare, vegetariene. Cu toate aceste precarități organizatorice, chiar dacă taxele de participare sunt ridicate (cca 1.000 EUR/săptămână), faptul că titularii de curs sunt de renume internațional, iar programul este adaptat și respiră unicitatea spațiului, a peisajului și a unui mod de lucru autentic în natură, face ca aceste ateliere să aibă un imens succes atrăgând participanți din toată lumea.

2. CHATEAU ORQUEVAUX Rezidențe internaționale pentru artiști și scriitori

Un alt exemplu interesant de spațiu monument devenit centru cultural cu integrarea comunității adiacente este Castelul Orquevaux din regiunea rurală Champagne-Ardenne. Castelul are pe lângă facilitățile din clădirea principală, alte două clădiri de pază care au fost transformate în locuințe și fostele grajduri care oferă ateliere de lucru pentru artiști. Satul Orquevaux se află în imediata vecinătate a castelului și are doar 80 de locuitori. Aici au fost amenajate alte câteva căsuțe care pot fi închiriate artiștilor în cazul în care pe domeniul Castelului nu mai este loc sau au nevoi speciale – vor să petreacă rezidența împreună cu familiile sau animalele de companie. Astfel se creează efectul de „spill-over" – adică beneficiul comunității adiacente domeniului care devine în acest fel parte integrantă în activitățile castelului și poate oferi și extra servicii-punte rezidenților care vin să lucreze și să petreacă timp liber în acest cadru.

De fapt, artiștii care petrec timp în aceste spații sunt încurajați să privească tot peisajul înconjurător ca un mare atelier în aer liber, unde inspirația vine mai ales din natură, și le este permisă instalarea pe dealurile și câmpiile înconjurătoare pentru a picta sau a crea.

„Castelul Orquevaux pune accent pe experiența umană și procesul creativ. Programul

de Rezidențe este conceput astfel încât să creeze un mediu propice pentru dezvoltarea personală și expresia artistică, fără a pune accent pe produsul final." Este mai degrabă vorba de stimularea creativității prin experiențele aproape de natură care revitalizează mintea și perspectivele, astfel încât procesul de schimbare a perspectivei, de a privi cu alți ochi mediul înconjurător și propria muncă este cel mai important.

3. Akademie Schloss Solitude, Stuttgart, Germania

Akademie Schloss Solitude este un program internațional de rezidență pentru artiști, care a sprijinit peste 1.400 de tineri artiști și oameni de știință din peste 120 de țări de când a fost fondat în 1990. Formează o rețea globală și transdisciplinară importantă pentru scena artistică internațională. Programul este finanțat prin subvenții de la statul Baden-Württemberg. În conformitate cu locația și istoria palatului, Solitude este un loc de retragere și libertate pentru artă și viață pentru oaspeții săi. Bursierii și invitații folosesc academia ca incubator artistic, ca suprafață de proiecție, ca schimb de contacte sau ca o oportunitate de a realiza un proiect fără a respecta convențiile. Casa reprezintă un concept deschis al artei și este modelată în mod deliberat de oaspeții săi.[47]

Programul arhitectural cuprinde 45 de locuințe amenajate pentru artiști rezidenți și 3 apartamente pentru oaspeți, un amfiteatru, o bibliotecă, o cafenea și spații destinate publicului. De asemenea, unul dintre hambarele castelului este folosit ca spațiu pentru concerte.[48]

Din punct de vedere arhitectural, limbajul folosit este unul minimal, cu spații simple, funcționale, arhitectura castelului devenind un fundal pentru activitatea artiștilor rezidenți.

[47]https://www.akademie-solitude.de/de/akademie/ueber-uns/
[48]https://www.akademie-solitude.de/de/akademie/ueber-uns/

Folosind o paletă de culori neutră și materiale naturale, elementele specifice arhitecturii baroc sunt puse în evidență, cu atenție pentru istoria clădirii și diferitele etape de edificare. Grădina castelului este o extensie a spațiilor interioare, fiind de asemenea un spațiu pentru evenimente și instalații artistice.

Figura 95: Cazare artiști

»Temple Solitude« by Ariel Schlesinger surrounded by fellows in summertime. Photo: Frank Kleinbach

Figura 96: Clădirea academiei

RECOMANDARE: Spații artistice în colaborare cu Fabrica de Pensule, Cluj-Napoca

Având în vedere studiile de caz de mai sus care cuprind două modele de bună practică de a include atât mediul natural înconjurător, cât și comunitatea adiacentă în atmosfera, serviciile și modelul de business pentru generarea de venituri pentru spațiul cultural și co-

munitate în ansamblu, am prospectat posibilități concrete de a ajunge la rezultate similare cu parteneri prestigioși din România. Astfel, am selectat din discuțiile avute colaborarea cu Fabrica de Pensule (Cluj-Napoca), instituție devenită prestigioasă în cei peste 10 ani de funcționare și performanță pe scena artistică internațională, una dintre singurele din România care ar putea oferi un astfel de cadru contemporan spațiului cultural Teleki Posmuș.

Includem informații despre proiectul și parcursul Fabricii de Pensule, Portofoliul acesteia și propunerile concrete de programe pentru Grajdurile Castelului Posmuș ca variantă de oferire în administrare un spațiu, finanțare și program pentru desfășurarea și activarea castelului cu artă contemporană, artiști de prestigiu și conexiunea cu comunitatea locală. Menționăm de asemenea că există un plan concret de management care ar putea fi implementat în colaborare cu CJ Bistrița-Năsăud odată cu prospectarea unei finanțări pentru această platformă, cel puțin pentru primii ani de construcție a prestigiului local și al investiției în infrastructură. Pentru a ajunge la performanțele modelelor prezentate este crucială implicarea comunității pentru servicii de cazare și masă și investiții în infrastructura specifică (cel puțin pentru 20-30 de persoane în același timp).

RECOMANDARE: Centru de excelență în tehnici meșteșugărești provenite din patrimoniu

Cultural Intellectual Rights Initiative împreună cu KraftMade (Asociația SOXEN/ Portofoliu) sunt două inițiative românești în domeniul documentării, salvgardării și revitalizării tehnicilor meșteșugărești bazate în Transilvania și active internațional. În 2020 au primit premiul European Social Innovation Award pentru proiectul WHY WE CRAFT? care are ca scop lansarea la nivel european a unei metodologii de lucru în domeniul designului vestimentar împreună cu artizani tradiționali pentru sustenabilitatea și regândirea unui sector poluant și exploatator, precum și creditarea și cooperarea în termeni legali și de drepturi de autor cu artizanii care sunt altfel excluși din procesul de compensare și creditare a muncii. Din județul Bistrița-Năsăud a fost inclusă în acest proiect pilot european creatoarea Virginia Linul și astfel Castelul Teleki Posmuș poate oferi spațiile sale pentru ateliere, tabere de creație și expoziții ale acestui proiect european. Acest proiect oferă posibilitatea spațiului Teleki Posmuș de a-și dezvolta prestigiul nu numai în domeniul artei contemporane, dar de a deveni un centru viu unde meșteșugul și tehnicile tradiționale nu sunt numai prezentate muzeal ci devin un patrimoniu viu, în curs de creație și dezvoltare, o arhivă și un punct de plecare/referință pentru studenții interesați de meșteșuguri, artă și design. În colaborare cu acești parteneri se pot organiza cursuri, ateliere de meșteșug și design cu studenți și participanți după modelul prezentat în studiile de caz, se pot curatoria expoziții și realiza cercetări pentru arhivarea tehnicilor meșteșugărești specifice regiunii.

PUNCTE FORTE:

- Poziția centrală în localitate, ideală pentru o funcțiune destinată comunității locale
- Conservată relativ bună, fără probleme structurale majore, facilitează o intervenție cu buget mai restrâns
- Clădirea hambarului aflată în proprietatea UAT, poate fi un punct de plecare pentru reabilitare, până la soluționare problemelor de proprietate ale clădirii principale

PERICOLE:

- Implementarea unei funcțiuni care nu include comunitatea locală, fiind astfel o soluție nesustenabilă din punct de vedere social.
- Neglijarea sau chiar demolarea hambarului, mai puternic degradat decât clădirea conacului

RECOMANDARE:

Ținând cont de amploarea clădirii castelului, raportat la dimensiunea localității, utilizarea să exclusiv ca spațiu comunitar nu va fi eficientă din punct de vedere economic, așadar funcțiunea publică poate fi cuplată cu una comercială.

FUNCȚIUNE PROPUSĂ:

HAMBAR: Bibliotecă și cafenea

Fiind deja în proprietatea Primăriei Urmeniș, hambarul poate fi punctul de plecare în reabilitarea castelului, funcțiunea introdusă aici va crea interes din partea localnicilor și comunității artistice/ culturale din regiune pentru clădirea principală care urmează să fie reabilitată și destinația pe care o va primi.

Dedicată comunității locale, cafeneaua este un loc în care utilizatorii (tineri din localitate, vizitatori) intră în contact cu istoria locului și importanța protejării patrimoniului, prin expoziții și evenimente realizate în cadrul bibliotecii. Există multe exemple de asociere a celor două funcțiuni, în Europa. Această asociere ar fi benefică deoarece actuala bibliotecă este practic abandonată, lucru des întâlnit în mediul rural, ea nefiind organizată astfel încât să fie atractivă pentru public.

CASTEL:

Oportunitatea emergentă în Bistrița-Năsăud este revitalizarea regiunii rurale prin agroturism și oenologie. Având în vedere studiile de caz prezentate care și-au dovedit eficacitatea în pre-condiții similare, propunem ca funcțiune finanțabilă și utilă pentru dezvoltarea durabilă a regiunii un HUB regional de conectare a factorilor interesați în domeniul agricultură-oenologie-turism, cercetare, dezvoltare și inovație în vederea sustenabilității și adaptării la schimbările climatice.

RECOMANDARE:

Uniunea Europeană este interesată de inovație în domeniul producției locale de hrană și adiacente, în tandem cu sustenabilitatea pe termen lung, considerarea și adaptarea la schimbările climatice previzibile și stabilizarea migrației tinerei forțe de muncă.

Conform unui studiu publicat în Earth Science Review domeniul viticol este unul pus în pericol de eroziunea accentuată a solului și nevoia mare de apă. Pe de altă parte, în Bistrița-Năsăud au apărut companii noi și premiate de producție a vinului, dar sunt și păstrate o mulțime de tehnici de producție a hranei locale, există o piață activă și cu potențial de expansiune în domeniul producției premium la nivel European. Pe de altă parte, județul se confruntă cu depopulare masivă, mai ales în sectorul de vârstă 18-30 ani, grup esențial pentru sustenabilitatea demografică a județului. Cu acest gen de probleme se confruntă multe regiuni din Europa, astfel că propunem soluții care au fost de succes în astfel de spețe, cum ar fi „Hub-urile de inovație în producție și management agricol-viticol-hrană-turism" din Puglia, sudul Italiei, unde sunt implicați mai ales tineri agricultori dar și antreprenori, precum și institute de cercetare și autorități locale.

STUDII DE CAZ

1. DARe PUGLIA

DARe Puglia este un parteneriat public-privat care activează în sudul Italiei de 10 ani. Prin realizarea unui set de politici publice locale destinate dezvoltării inovative la un loc cu stimulente de investiții, sistemele locale de producție au atras atenția internațională a unor grupuri industriale. Aceste politici însă stabilesc și reglementează standarde de calitate ale produselor și norme de producție durabilă în domeniul agricol-viticol-hrană. Acest lucru a dus mai apoi la o accelerare a turismului. Pentru a se întâlni cu cererea turiștilor și a face experiențele culinare locale mai accesibile, au început să se creeze clustere de mici producători locali care au mai mare putere de reprezentare și acoperirea costurilor de prezentare și des-

facere, ceea ce a dus de asemenea la crearea de locuri de muncă locale și atragerea populației în detrimentul migrației, observându-se un proces durabil de regenerare locală.

DARe este un HUB de guvernanță locală și un loc de colaborare, cercetare între factorii interesați de domeniul agricol-viticol-hrană-turism și adiacente, pe când VAZAPP (descris mai jos) este mai degrabă un loc de evenimente și networking între tinerii locali, membrii cooperatori, cercetători, producători și antreprenori. DARe Puglia oferă prin programe finanțate UE (precum Interreg, Horizon 2021, etc.) stimulente de investiții locale, iar o metodologie aprofundată și studii de caz amănunțite sunt accesibile prin proiectul RURITAGE (Regenerare Rurală prin Patrimoniu, un proiect european HORIZON 2020 în care 54 de parteneri din UE și regiuni terțe colaborează pentru crearea unor modele de succes de regenerare rurală. Este un proiect care transformă zonele rurale în laboratoare cu scopul de a demonstra că patrimoniul rural și natural este un motor de regenerare).

2. VAZAPP PUGLIA HUB

Vazapp este un HUB RURAL în regiunea Puglia din sudul Italiei dedicat îmbunătățirii domeniilor de agricultură și producția hranei prin crearea de noi căi ale vechilor tradiții și înțelepciune provenită din patrimoniul imaterial local. Se definește ca o comunitate de tineri pasionați cu rădăcini adânci și pasiune pentru pământ și cu ochii pe viitor. Organizează proiecte și evenimente comune care au la bază produse care spun poveștile locului și activează relații pe termen lung. Colaborează cu toate domeniile conexe, fiind un proiect integrat și bazat pe cercetare academică și experiența practică, constituindu-se într-o voce comună capabilă să reprezinte interesele regiunii și stimulând turismul în moduri noi și generatoare de venituri și bunăstare pentru o regiune până atunci uitată.

Figura 97: Castelul Petrichevich-Horváth, Ilișua

Figura 98: Curtea castelului

PUNCTE FORTE:

- Clădire în stare recuperabilă
- Proprietate privată – oportunitate de parteneriat public-privat pentru reintegrarea în funcțiunea și circuitul public

PERICOLE:

- Substanță istorică distrusă datorită faptului că din 1952 și până la retrocedare a funcționat un orfelinat de copii proveniți din focare TBC
- Proprietate privată – posibilitatea ca proprietarii să nu fie cooperanți

FUNCȚIUNE PROPUSĂ: Specializare inteligentă în Regiunea Centru (domeniu finanțabil) – Centru de cercetare și inovare pentru Robotică și Industrii culturale și creative (Parteneri – Universitatea Babeș Bolyai – Dept. Robotică Bistrița, alți factori interesați identificabili)

STUDII DE CAZ

Smart Specialisation Regions – Ecosisteme regionale culturale și creative (platformă din care România face parte doar adiacent prin proiectul RURITAGE cu două regiuni – CJ Harghita/traseul de pelerinaj Maria UT[49] și **Asociația SOXEN/KraftMade cu festivalul FUGA LOLELOR**)[50]

Bogăția Patrimoniului cultural și ingeniozitatea și inovația Industriilor Culturale și Creative în Europa a avut un impact extensiv în termeni economici și sociali pe tot teritoriul UE, precum și în contextele naționale. Industriile Culturale și Creative contribuie în economie cu 5,3% din GVA European (Valoarea Adăugată Brută) și oferă locuri de muncă pentru mai mult de 12 milioane de oameni în UE, adică 7,5% din totalul angajaților în economie.

[49]https://www.ruritage.eu/role-models/via-maria-2/
[50]https://www.ruritage.eu/additional-replicators/cincu-romania/

Dintr-o perspectivă umanistă, cultura promovează cetățenia activă, valori comune, incluziune socială și dialog intercultural în cadrul Uniunii și în toată lumea. Pentru toate aceste motive, ONU a declarat participarea la viața culturală un drept fundamental.

Potențialul de creștere poate fi accelerat de Noile Tehnologii (NT):

- Industriile Culturale și Creative (ICC) sunt recunoscute ca și catalizatoare ale NT facilitând inovația. Designul este din ce în ce mai mult considerat ca un instrument strategic pentru inovație care are în centrul său utilizatorul.
- ICC sunt într-o poziție strategică pentru a genera efecte de spill-over în alte industrii. Cultura și creativitatea au un impact direct asupra sectoarelor precum turismul și sunt integrate în toate etapele lanțului valoric ale sectoarelor gastronomice/producția hranei, design vestimentar și industriilor high-end (de lux).
- ICC sunt strategice pentru îmbunătățirea vieții, transformarea comunităților și economiilor regionale, pentru generarea creșterii economice și bunăstării și crearea de locuri de muncă calificate. Combinația arte-piețe și tehnologii pot fi subsumate și companiilor low-tech sau sectoarelor prestatoare de servicii în domeniul bunăstării și calității vieții (educație, habitat).

Programul Ecosisteme regionale culturale și creative (CCRE-S3) își propune stimularea unor noi perspective și oportunități în relație cu experiențe culturale și creative destinate comunităților locale și rezidenților prin implicarea a patru grupe profesionale care utilizează, aplică și implementează noile tehnologii în cadrul sectoarelor culturale și creative:

- Antreprenori creativi (inclusiv din arte și design), arhitecți, urbaniști;
- Profesioniști în domeniul patrimoniului cultural din cadrul instituțiilor culturale;
- Intermediari, facilitatori și manageri culturali și creativi (instituții și operatori culturali care promovează participarea, implicarea culturală și comunicarea experiențelor culturale)
- Publiciști și profesioniști din sectorul audio-vizual implicați în diverse forme de producție culturală (inclusiv digitală)

CCRE-S3 promovează investiții și proiecte colaborative care au în centrul lor Tehnologii digitale (sisteme informaționale geo-referențiale, senzori seismici acustici și ultrasonici, Drone Remote Sensing – UAV, Fotogrametrie digitală și modelare 3D-4D, protocoale, advanced multimedia, aplicații mobile, smart guides, gamification și serious games, Realitate expandată, aplicații 5G, etc.), Fotonică (sisteme laser pentru restaurare, instrumente laser pentru diagnoză și archeometrie, raze X și tomografie, holografie, etc.) și alte KET (nanomateriale pentru dezacidificare, curățare, consolidare, biomateriale pentru restaurare, tratamente microunde, nanotuburi pentru încălzire controlată, etc.)

De asemenea, CCRE-S3 va cultiva dialogul între toți factorii implicați pentru a armoniza noi modele de industrii culturale și creative bazate pe Human-Centred Design și experiența îmbunătățită a utilizatorului final, creativitatea Economiei Circulare și Regenerarea Teritoriilor, și paradigme deschise și colaborative de inovare.

RECOMANDARE: Având în vedere studiul de caz și încadrarea în Strategia Regiunilor cu Specializare Inteligentă, recomandăm crearea unui centru de inovare finanțabil prin acest program al ADR NV pentru a cataliza regiunea într-un viitor comparabil cu alte regiuni inovatoare și sustenabile din Europa. Din nou, o colaborare între universități, instituții publice, ONG-uri și alți factori interesați din zonă se pot pune bazele unei strategii pe termen lung de inovare continuă și adaptare la noile realități determinate inclusiv de criza medicală actuală pentru a genera un răspuns rezilient și integrarea să pe piață și astfel și creșterea competitivității forței de muncă tinere.

PUNCTE FORTE:

- Istoria strâns legată de cea a familia de arheologi Torma, (a fost reședința familiei) deschide oportunități pentru reabilitări conexe domeniului arheologiei
- Poziția geografică, între orașele Cluj-Napoca și Bistrița

PERICOLE:

- Parcelarea și construirea de locuințe individuale pe terenul conacului
- Demolarea ilegală pe fondul stării avansate de degradare a clădirii

FUNCȚIUNI PROPUSE:

Centru de arheologice pentru tineri în Colaborare cu Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca

Zsófia Torma s-a născut în anul 1832 în Cristeștii Ciceului, în Bistrița-Năsăud. A moștenit pasiunea familiei sale pentru arheologie, domeniu în care a avut importante realizări atât tatăl său cât și fratele său. În 1861, Zsófia Torma părăsește locuința părintească și se mută la sora să din Peștișu Mic, pentru ca apoi să se stabilească definitiv la Orăștie, localitate unde în acele vremuri exista un mare interes pentru trecutul istoric. Ea devine prima femeie arheolog din Transilvania și descoperă obiecte ceramice, figurine inscripționate distribuite apoi muzeelor din Berlin, Mainz, Munchen și Cluj-Napoca. A descoperit pentru prima dată, în 1874, existența unei „scrieri" preistorice în sud-estul Europei.

Figura 99: Fotografie arhivă conacul Torma

În 1880, devine unul dintre membrii fondatori ai Societății de Istorie și Arheologie a Comitatului Hunedoara, pentru ca, în august, să participe la a XI-a întâlnire a Societății Germane de Antropologie, de la Berlin, unde duce o colecție valoroasă de obiecte preistorice găsite la Turdaș. Între cei 470 de participanți sunt cercetători renumiți, printre care și celebrul Schliemann, descoperitorul Troiei, care s-a arătat impresionat de descoperirile de la Turdaș. Cei doi se sfătuiesc și ajung la concluzia că populațiile neolitice descoperiseră scrierea și își propun descifrarea acesteia. Zsófia Torma propune chiar începerea săpăturilor la Sarmizegetusa, în speranța că decriptarea scrierii dacice ar putea ajuta la citirea inscripțiilor

din Troia. În casa ei a amenajat primul muzeu al Orăștiei. Caută date în folclor și etnografie pentru a completa informația istorică și pentru asta cutreieră întreg Comitatul Hunedoara.

O parte din rapoartele sale arheologice, cuprinse în patru volume, sunt încă nevalorificate, dar în 1882 publică mai multe studii sub titlul „Despre istoria străveche a cetății Hunedoarei". Femeia, arheolog autodidact, a pătruns în urma muncii sale în „lumea bună" a arheologiei mondiale, pe care a impresionat-o datorită intuiției sale. I se spune Ioana d'Arc a arheologiei transilvănene.

Istoria primei femei arheolog din Transilvania este practic necunoscută la nivel național. Un centru dedicat vieții și descoperirilor Zsófiei Torma și a familiei sale, amenajat în reședința acesteia reprezintă o metodă de recuperare a clădirii în pericol de dispariție, dar și a memoriei locului, strâns legată de moștenirea arheologică.

Acest centru va fi un muzeu interactiv și o școală de arheologie pentru tineri, organizat ca tabere de studiu, în care copii și tineri pot fi inițiați domeniul arheologiei de către profesioniști în domeniu. Clădirea conacului va prelua spațiile centrale ale funcțiunii, sala de întâlniri, bibliotecă, spațiu expo, laborator, iar cazarea participanților se va realiza în gospodării tradiționale din sat, amenajate în acest scop. De asemenea un astfel de program ar trebui să includă vizite la situri și șantiere arheologice din județ sau regiune pentru a crește conștientizarea asupra bogăției arheologice din România.

Recomandăm o colaborare între universități și instituții din regiune, cum ar fi Universitatea Babes-Bolyai Cluj-Napoca și Muzeul de istorie a Transilvaniei, din Cluj-Napoca, care au o legătură strânsă cu activitatea arheologilor Torma, și Muzeul Județean Bistrița-Năsăud pentru administrarea și organizarea centrului.

STUDII DE CAZ

CENTRUL DE ARHEOLOGIE CROW CANYON

În taberele de arheologie ale Crow Canyon, studenții cu vârste cuprinse între 12 și 18 ani vor săpa un sit arheologic din sud-vestul Colorado. Aceste tabere științifice includ, de asemenea, oportunități pentru adolescenți de a află despre culturile nativilor americani și includ o excursie la Parcul Național Mesa Verde din apropiere, un sit al Patrimoniului Mondial UNESCO. Crow Canyon excavează în prezent situri locuite de comunități băștinașe cu aproape 1.000 de ani în urmă. În 2015, USA Today a numit taberele vară de arheologie una dintre cele mai bune 10 tabere de aventură pentru copii.

Acestea durează între 1-3 săptămâni, iar costul este între 1.000 și 1.500 dolari per săptămână. Centrul organizează de asemenea cursuri și conferințe în domeniul arheologiei, în colaborare cu Universități de renume din Statele Unite.

PUNCTE FORTE:

- Valoare arhitecturală
- Dimensiunile ample ale turnului dau posibilitatea ca acesta să fie utilizat ca spațiu artistic/ expozițional
- Contextual favorabil la nivelul comunității locale pentru o refuncționalizare
- Existența unor asociații implicate la nivel local care ar putea prelua organiza evenimente atractive și prelua administrarea spațiului cultural, Asociația Mocănița Transilvaniei, Asociația PRO TEKE

PERICOLE:

- Intervenții neadecvate asupra clădirii, printr-un proiect de reabilitare neprofesionist
- Degradarea continuă a clădirii

FUNCȚIUNE PROPUSĂ:

Centru cultural multifuncțional

Figura 100: Activități din tabăra de arheologie

Figura 101: Activități din tabăra de arheologie

Figura 102: Biserica envanghelică Teaca

Acest centru va funcționa dual ca centru de prezentare a regiunii patrimoniale Nösnerland și spațiu liturgic. Spațiul deschis poate găzdui cu ușurință evenimente culturale diverse din categoria „High" aui vernaculaea. Prin activitățile variate desfășurate în biserică și mai ales prin funcția sa permanentă de centru de introducere în turismul cultural din regiune și hub pentru drumul vinului, aceasta va fi readusă la viață și va intra din nou în viața comunității locale, fiind în același timp un catalizator pentru dezvoltarea comunității sătești.

Pe modelul studiului de caz, biserica, împreună cu alte clădiri istorice din localitate care sunt abandonate și sunt în pericol de demolare: școala, câteva case săsești, poate fi utilizată pentru o perioadă de timp de către o organizație artistică/ culturală care să ocupe spațiile în mod gratuit, în schimbul întreținerii reabilitării acestora.

Turnul clopotniță va fi amenajat ca spațiu de îndrumare turistică și expozițional permanent, pentru un mic muzeu al istoriei bisericii și a comunității săsești din zonă, dar și pentru instalații artistice și expoziții temporare, în colaborare cu alte asociații culturale din județ, cu ar fi Centrul pentru Studierea Modernității și a Lumii Rurale, Asociația Mocănița Transilvaniei etc. Ultimul nivel al turnului poate deveni un spațiu de belvedere, având o perspectivă 360° spectaculoasă asupra localității. Aici pot fi ținute și diverse evenimente ocazionale, de exemplu degustări de vin, în colaborare cu crame de vin din zonă. Astfel, poate exista și o **sursă de venit pentru întreținerea centrului cultural**, prin închirierea spațiului către diverse afaceri din județ și nu numai.

Pentru a nu pierde spațiul interior util al bisericii și pentru a nu afecta imaginea acesteia prin compartimentări interioare, mobilierul necesar pentru organizarea diferitelor tipuri de evenimente poate fi depozitat la sediul asociației care va administra centrul sau în spații puse la dispoziție de administrația locală (prioritatea fiind clădirile săsești în stare avansată de deteriorare care pot fi puse în siguranță cu această ocazie).

STUDII DE CAZ

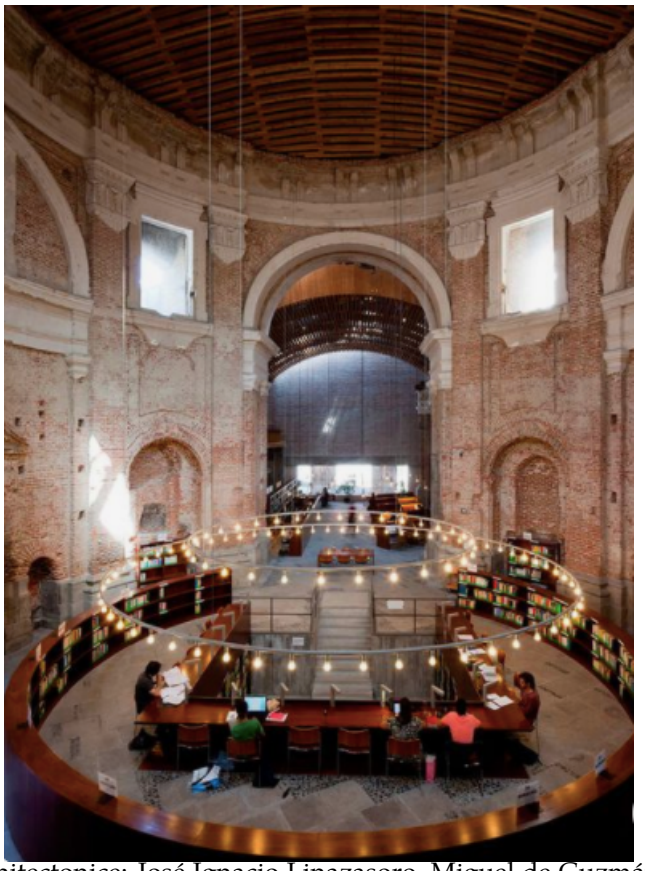

Figura 103: Sugestii arhitectonice: José Ignacio Linazasoro, Miguel de Guzmán · Centro Cultural Escuelas Pías de Lavapiés (Madrid, Spania)

Casa Economiei circulare, Mănăstirea de maici Roubaix, Franța

Asociația non-profit Zerm și-a stabilit reședința în Roubaix, în fosta mănăstire a ordinului „Clarelor sărace", abandonată din anul 2008 (figura 104). Clădirea a fost clasată ca monument istoric în 2010 și a fost păstrată în viață de atunci de către organizația non-profit „Les Amis du Monastère des Clarisses de Roubaix" (Prietenii mănăstirii Clarelor sărace din Roubaix), pe baza sponsorizărilor și donațiilor primite.

Figura 104: Clădirea mănăstirii din Roubaix

Imaginată ca o acțiune alternativă asupra patrimoniului arhitectural, ocuparea tempo-

rară a acestei clădiri le permite locuitorilor să experimenteze modalități practice, economice și simple de a răspunde nevoilor esențiale, cum ar fi locuința, munca, sărbătorirea și locuirea împreună pe măsură ce trec zilele și anotimpurile.

Activitățile organizației sunt axate pe economia circulară, adică recuperarea și utilizarea materialelor folosite și a deșeurilor, și transformarea lor în cadrul atelierelor creative. Scopul lor este de a produce zero deșeuri din activitate și întreținerea clădirii. Aici locuiesc momentan 8 artiști membri ai asociației, cu un mod de viață frugal și axat pe legătura cu mediul înconjurător. Aceștia cresc animale de curte, așa cum făceau înainte și măicuțele și au propria grădină de legume.

În ultimii 10 ani, orașul Roubaix promovează dezvoltarea durabilă și o politică de deșeuri zero și încearcă să transforme mănăstirea deconsacrată într-un loc dedicat accelerării tranziției către verde în toată țara, iar proiectul reconversiei mănăstirii este integrat în acest proiect de dezvoltare a orașului.

PUNCTE FORTE:

- Valoare arhitecturală deosibită: biserică fortificată săsească, din sec. XV – XX, stil gotic târziu cu elemente renascentiste, turn clopotniță și elemente decorative în stil rococo la interior.

- Casa parohială, de lângă biserică, poate fi reabilitată și folosită pentru a prelua susține funcțional reabilitarea bisericii.
- Amplasarea într-o zonă cu peisaje naturale atractive

PERICOLE:

- Colaps structural

FUNCȚIUNE PROPUSĂ:

Micro-muzeu al mestesugurilor săsești, cu o componentă istorică și alta etnografică.

Un spațiu în care să fie condensată istoria sașilor bistrițeni și în care să se poată organiza periodic evenimente sau un simpozion anual pe tema istoriei și moștenirii săsești.

Muzeu-Școală pentru prezervarea meșteșugurilor tradiționale (țesut, pictură pe mobilier și ceramică, modelaj în lut etc.) adresat copiilor.

Interesul pentru meșteșugurile tradiționale se cultivă de la vârste fragede, așa că un astfel de centru este esențial pentru pregătirea în timp a unor generații din rândul cărora să se poată recruta viitori restauratori. Dincolo de acestea argumente de ordin pedagogic și practic, o astfel de școală muzeu este necesar și din perspectiva familiarizării noilor generații cu patrimoniul local material și imaterial și cultivării interesului pentru cultura materială locală.

Pe modelul școlii-muzeu de la Piscu-Țigănești (vezi studiul de caz), refuncționalizarea acestui spațiu ar viza, în primul rând, copiii din comunitate și din comunitățile vecine, oferindu-le accesul la o serie de activități extrașcolare esențiale pentru formarea lor. Pe lângă aceasta, existența unor spații de cazare ar permite organizarea unor tabere pentru cei mici, interesați să se familiarizeze cu astfel de meșteșuguri și, în cazul celor din urban, să petreacă un timp într-o comunitate rurală și să participe la activități împreună cu elevi din rural. Școala-muzeu ar oferi oportunitatea meșterilor să-și practice meseria și să transmită mai departe cunoștințele lor teoretice și practice. Apoi, unele instituții de cultură din județ au în schema profesională angajați care cunosc astfel de meșteșuguri și care se ocupă cu prezervarea și transmiterea moștenirii culturale materiale și imateriale. Apariția unui astfel de spațiu, cu o astfel de misiune, oferă posibilitatea acestora să practice în afara instituțiilor. Asumarea unei abordări multiculturale, în vederea explorării și prezervării diverselor culturi locale (românească, săsească, ungurească) ar particulariza școala-muzeu și ar putea-o face atractivă în timp și în afara județului.

Este foarte important ca un astfel de proiect să asume din start o componentă socială, țintind spre copiii din familii modeste, din comunitate sau alte comunități, spre a-i familiariza cu astfel de activități și spre a le ușura parcursul profesional ulterior.

Clădirea trebuie refuncționalizată în așa fel încât să aibă deopotrivă spațiu expozițional, spațiu pentru ateliere și activități cu publicul, spațiu de cazare pentru meșteșugari invitați și pentru copii veniți în tabere. Casa parohială, aflată lângă biserică poate prelua spațiile de cazare și cele de birou sau utilități. Aceasta trebuie inclusă în conceptul de reabilitare al bisericii, fiind valoroasă pentru întreg ansamblul arhitectural.

STUDII DE CAZ

MUZEUL-ATELIER ZESTREA ȚIGĂNEȘTIULUI (Școala de la Piscu)

Acesta este un mic muzeu sătesc în care au fost adunate obiecte etnografice dăruite de oamenii din Țigănești: oale de lut, scoarțe, alte obiecte gospodărești dar și trei frumoase troițe/răstigniri, aduse din cimitirul satului pentru a putea fi protejate. Expunerea este încă în curs de realizare. Până când va dobândi un statut și un program oficial de funcționare, muzeul este cadrul obișnuit pentru unele activități artistice ale copiilor de la Țigănești și poate fi deschis pentru vizitare, la cerere, mai ales în zilele de școală, aparținând de Gimnaziul Țigănești.

Figura 105: Sugestie vizuală: Ancadrament piatră gotic, Biserica Evanghelică Vermeș

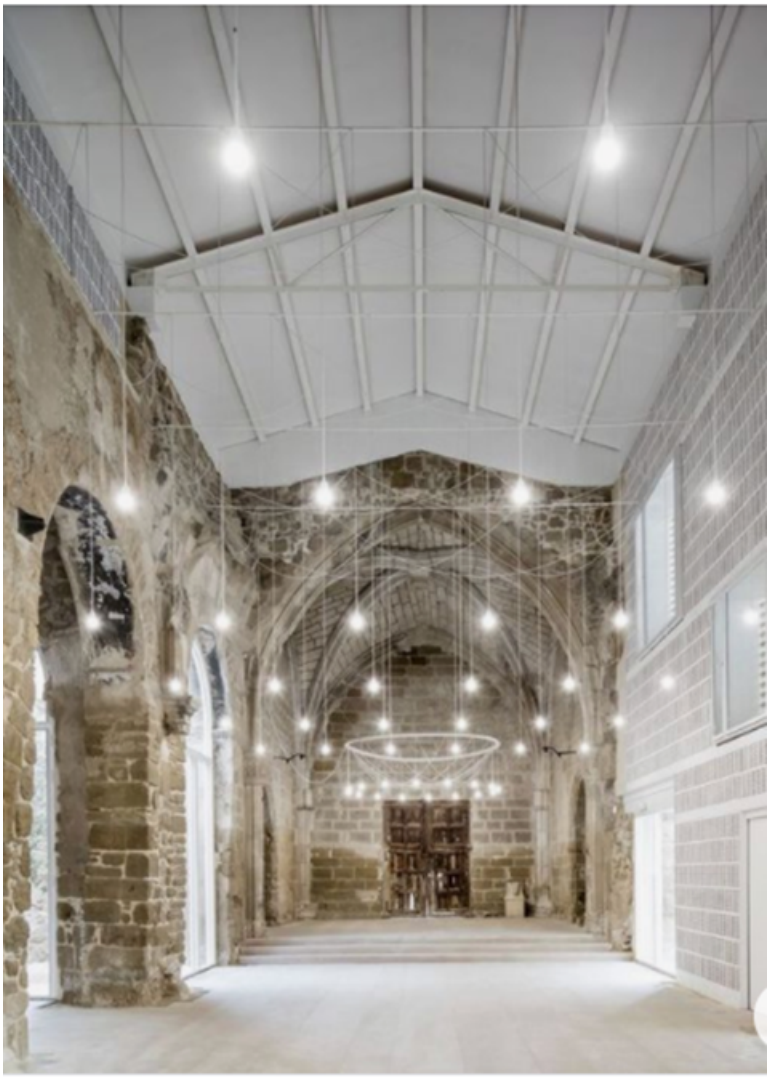

Figura 106: Sugestie vizuală: Santa María de Vilanova de la Barca / AleaOlea architecture & landscape. Photograph by Adrià Goul

Țigănești este un sat cu mulți copii. Ei provin din familii cu stare materială medie, dar și din familii sărace. O parte importantă a acțiunilor culturale prilejuite de înfrățirea noastră le sunt dedicate, în cadrul unor școli de vară care sperăm să devină un obicei la Țigănești. Cursuri de meșteșug, teatru, animație, limba engleză, muzică folk, ortografia limbii române, excursii în împrejurimile Țigăneștiului și tabere în România, sunt mijloacele prin care încercăm să le aducem atașament față de satul natal dar și deschidere către lume.

Figura 107: Școala de la Piscu

În cei 15 ani de activitate, Școala de la Piscu a reușit să atragă sponsorizări din partea Kaufland România și să câștige finanțări din partea Administrației Fondului Cultural Național pentru diverse proiecte educaționale, oferind un model de lucru pentru alte inițiative asemănătoare. Esențială în acest parcurs a fost existența infrastructurii, a unui spațiu adecvat pentru activități și componenta socială asumată din start în proiect.

RECOMANDĂRI:

1. Crearea unor spații care să permită existența unui muzeu-școală, în care să se desfășoare activități în vederea transmiterii cunoștințelor teoretice și practice specifice diferitelor meșteșuguri tradiționale, precum și exersarea constantă a acestora, în cadrul elevilor interesați. E esențial ca elevii sau tinerii interesați să poată avea acces la un spațiu de lucru și la materiale necesare practicii constante.
2. Conectarea la această școală a meșterilor existenți și a specialiștilor din instituțiile de cultură pentru a asigura instructorii necesari.
3. Spațiu de cazare pentru tabere, pentru copii din afara comunităților și pentru a caza meșteșugari invitați să lucreze o perioadă în comunitate.
4. Cooptarea în echipa de coordonare a unei persoane cu pricepere și experiență în scrierea și coordonarea de proiecte finanțate de UE sau de alte instituții din România.

PUNCTE FORTE:

- Apropierea de Lechința, Vermeș și Bistrița. Ușor de inclus pe un traseu care să includă mai multe clădiri de patrimoniu din acest areal

PERICOLE:

Figura 108: În școala de la Piscu

Figura 109: Biserica evanghelică Corvinești

Figura 110: Altarul bisericii Corvinești

- Colaps structural

FUNCȚIUNE PROPUSĂ:

Spațiu de activități și arhivare pentru Centrul pentru Studierea Modernității și a Lumii Rurale

Architecți: Garmendia Cordero Arquitectos

Figura 111: Cadre de refuncționalizare cu intervenție estetică minimă

Înființat în 2016 și având sediul în comuna Telciu, unde s-au desfășurat și majoritatea activităților și proiectelor care i-au adus notorietate națională și internațională, această asociație care reunește cercetători în științe sociale și umane și artiști interesați de lumea rurală funcționează fără a avea un spațiu propriu-zis pentru activități, mizând pe suportul logistic al diferiților parteneri instituționali, dintre care principalii sunt Primăria și Consiliul Local Telciu și Liceul Tehnologic Telciu. Absența unui spațiu adecvat pentru un centru de cercetare, în care să se poată organiza o bibliotecă, o arhivă, un spațiu pentru evenimente și birouri pentru cercetători, limitează dezvoltarea acestei asociații, în pofida capacității demonstrate de a mobiliza nume de talie mondială din mediul academic și artistic și de a atrage la evenimente precum Conferințele de vară de la Telciu (fondate în 2012) și Școala de vară de la Telciu (fondată în 2016) participanți și invitați din afara țării (SUA, Filipine, Egipt, Japonia, Chile, Spania, Germania, Ungaria, Polonia, Rusia, Bulgaria, Serbia, Republică Moldova, India, Elveția, Italia, Franța, Suedia, Finlanda, Cehia, Ucraina, Pakistan, Turcia, Maroc, Danemarca, China, Canada, Marea Britanie, Țările de Jos, Portugalia, Puerto Rico).

Două coordonate majore au structurat înființarea și dezvoltarea acestui centru de cercetare a lumii rurale:

- Ancorarea într-o comunitate rurală a instituției în sine, nu doar prin plasarea în mediul

Figura 112: Biserica sec XV refuncționalizată ca centru laic

rural a sediului formal, ci și prin organizarea unor evenimente și proiecte de anvergură în afara marilor centre urbane. Chiar dacă universitarii, cercetătorii și artiștii implicați, atât ca membri ai asociației, cât și ca invitați sau colaboratori, locuiesc și activează preponderent în mari centre universitare și culturale din România și străinătate, reușesc să se adune periodic în comuna Telciu și-și asociază măcar o parte din activitate cu această comunitate rurală, devenind ambasadori în lume ai acesteia. În timp, s-a reușit dezvoltarea unei întregi rețele internaționale, dovedită prin parteneriatele dezvoltate (unele implicând sponsorizări și co-finanțări) cu Fundația Friedrich Ebert, Institutul de Sociologie al Universității Albert-Ludwigs-Universität din Freiburg, Germania, American Council of Learned Societies (ACLS) din SUA, Centrul pentru Studii Sociale al Universității din Coimbra, Portugalia, Universitatea din Delaware, SUA, Universitatea Lucian Blaga din Sibiu sau Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj și prin creșterea exponențială a evenimentelor, precum și construirea unui brand inedit (un centru de cercetare într-un sat), cu largă vizibilitate și notorietate internațională.

- Intersectarea dintre cercetarea științifică în domeniul socio-uman cu artele, în proiecte care au asumat o componentă educațională puternică și care au considerat fundamentale activitățile în comunitate și interacțiunea cu oamenii din sat. Rezidențele de cercetare și creație artistică *Culese din Telciu* (inițiate în 2018) au dus în Telciu și Romuli, pentru câteva luni, artiști și cercetători care au explorat comunitățile și au realizat creații inspirate din viața oamenilor de acolo, unele chiar în colaborare cu localnici.

Figura 113: Școala de vară de la Telciu

Producțiile realizate au fost itinerate ulterior în turnee naționale, punând Telciu pe harta comunităților producătoare de artă. Artiștii au lucrat cu tinerii din sat în cadrul numeroaselor ateliere organizate pe timpul verii în cadrul celor 4 ediții ale *Școlii de vară de la Telciu* și au lăsat creații artistice în comunitate (de exemplu, trei pereți decorați de artista Lucia Mărneanu la grădinița și Liceul Tehnologic Telciu, un perete la un local din sat). Motivul principal

pentru această asociere dintre cercetarea științifică și artă a fost dorința de a dezvolta în timp o abordare particulară, care să diferențieze activitatea centrului de alte instituții de cercetare și cultură și care să permită o diseminare mai largă a rezultatelor cercetărilor și documentărilor realizate.

Există o întreagă direcție artistică în care documentarea este o etapă esențială producerii unei creații artistice, fie că vorbim de filme, spectacole de teatru, literatură sau arte vizuale. Pe de altă parte, dorința de a duce rezultatele muncilor de cercetare și de a stârni interesul pentru cunoaștere în afara mediului academic a contribuit la această apropiere de artă, pentru că limbajul artistic oferă modalități de comunicare mult mai accesibile și mai vii a rezultatelor diverselor cercetări. Succesul unor spectacole de teatru documentar produse de asociație – *Fabrici și Uzine* (r. Adina Lazăr, 2019) și *Celule de bază* (r. Petro Ionescu și Raul Coldea, 2020) probează atât eficiența acestei abordări, cât și capacitatea de a particulariza activitatea asociației în peisajul academic și cultural.

Figura 114: Lucia Mărneanu și elevi din Telciu decorează un perete al școlii din Telciu cu tema Universul Cărților (2017)

Proiectele desfășurate de asociație nu doar că au pus comuna Telciu pe harta națională și internațională academică și culturală, nu doar că au construit o întreagă rețea de parteneriate și colaborări cu instituții de cultură și cercetare (teatre, asociații, biblioteci, muzee, universități, institute de cercetare), ci ca au dus în timp la formarea unei echipe capabilă să atragă finanțări și co-finanțări (7 proiecte câștigate în 4 ani, la sesiunile de finanțări organizate de Administrația Fondului Cultural Național) și să coordoneze o campanie de strângere de fonduri în 2018 la care s-a strâns mai mult decât suma necesară prin diverse donații. În plus, activitatea asociației a fost recompensată în 2018 prin nominalizarea la Gala Premiilor AFCN și prin câștigarea în 2019 a premiului pentru cel mai bun proiect cultural la secțiunea Incluziune Socială și Dialog Intercultural.

Asigurarea unui spațiu generos într-o comunitate rurală din apropierea Bistriței pentru un astfel de centru de cercetare și creație artistică ar fi atât o modalitate de valorificare adec-

Figura 115: Eleve de liceu la atelierul de introducere în film documentar cu regizorul Vlad Petri (2017)

vată a unei clădiri de patrimoniu, cât și de a asigura posibilitatea trecerii într-o nouă etapă de dezvoltare a acestei asociații. Desigur că Telciu va rămâne inima acestui centru, proiectele menționate urmând să fie reluate în măsura în care ieșirea din pandemie va permite, dar un spațiu adecvat va permite realizarea uneia dintre ideile majore care au stat la baza înființării acestei asociații și care nu s-a putut pune în practică tocmai din lipsă de infrastructură: **crearea unei școli de cercetare socio-antropologică și documentare vizuală a ruralului contemporan**, cu un spațiu în care să fie posibilă găzduirea unor cercetători și artiști din România și alte țări, a arhivei rezultate în timp și a unor evenimente cu public.

Un astfel de spațiu ar trebui să fie prevăzut cu spații de muncă, arhivare, cazare, expoziție și evenimente (conferințe, proiecții de filme, concerte) și cu o zonă de camping pentru evenimente care implică un număr mai mare de participanți în sezonul cald. Pe modelul dezvoltat la Telciu în cadrul proiectului *Culese din Telciu*, s-ar putea dezvolta un proiect de rezidențe de cercetare și creație artistică și la Corvinești, ținta fiind documentarea unui areal mult mai larg și producția unor lucrări științifice și artistice solide și relevante.

Crearea unui astfel de program se poate face pe trei direcții majore:

1. 2-3 burse anuale pentru care să se organizeze un concurs de proiecte. Existența unor burse de 4-5.000 de lei/lună ar genera o competiție serioasă, având în vedere penuria de finanțări din domeniul cultural și academic.

Organizarea unei tabere de documentare antropologică care să atragă tineri din România și străinătate și, prin parteneriate cu instituții academice de prestigiu din România și alte țări, să aducă timp de câteva săptămâni cercetători de calibru internațional pentru a coordona explorările în teren pe teme de cercetare relevante din perspectivă economică, culturală, socială. O astfel de tabără va atrage tineri cercetători dornici să facă muncă de teren consistentă și sub îndrumarea unor specialiști de anvergură. Materialul documentar rezultat în urma unor astfel de incursiuni ar rămâne în cadrul instituției gazdă și poate fi folosit pentru analize și studii foarte utile inclusiv instituțiilor locale, în vederea elaborării unor măsuri și politici publice.

2. Locație gratuită pentru cercetători (am primit deja interesul UBB-Sociologie), artiști, documentariști care au nevoie fie de un spațiu de recluziune pentru a scrie sau finaliza

o lucrare, fie de un spațiu de reședință în vederea desfășurării unor cercetări de teren. În mediul academic și artistic una dintre marile piedici în calea desfășurării unor activități de documentare solidă în teren o constituie cazarea și accesul la un spațiu de lucru adecvat (birou cu o bibliotecă), așa că apariția unui astfel de spațiu ar fi repede remarcat și ar atrage interesul a numeroși cercetători, documentariști și artiști din România și străinătate.

Toate lucrările (științifice sau artistice) la realizarea cărora acest spațiu a contribuit, fie și doar parțial, ar urma să fie prezentate și în județ, în cadrul unor evenimente specifice (lansări de carte, proiecție de film, prezentare de spectacol, expoziție etc.) în baza unui contract cu beneficiarul rezidenței. Toate costurile aferente ședерii și desfășurării muncilor de teren ar trebui să și le acopere beneficiarii.

În completarea acestui program de rezidențe, care ar urma să acopere un spectru larg, atât ca specializări (etnografie, sociologie, antropologie, istorie, arte vizuale, etnomuzicologie etc.), cât și din punct de vedere tematic, sub aceeași umbrelă instituțională și în același spațiu ar merita construit un departament centrat pe documentarea foto-video a ruralului. Miza ar fi multiplă:

- Includerea în circuitul producției de filme documentare și propulsarea în timp a locației ca o referință în cinematografia și fotografia documentară.
- în acest sens, ar fi foarte inspirată o bursă anuală pentru regizori și fotografi, în baza unui concurs de proiecte.
- De asemenea, ar fi indicată realizarea și consolidarea unor parteneriate cu facultățile de profil din țară și cu marile festivaluri de film documentar (Astra Sibiu, One World Romania, Pelicam). Astfel de parteneriate sunt cât se poate de fezabile, beneficiile fiind în avantajul tuturor părților.
- Crearea în timp a unei arhive foto-video care să devină o atracție de interes pentru cercetători și pasionați. Dincolo de valoarea documentară, o astfel de arhivă este o modalitate foarte eficientă de explorare și prezervare a culturii și identității locale.

3. Promovarea zonei, atât prin atragerea în timp a documentariștilor, cât și prin circulația materialelor foto și video pe care aceștia le realizează.

Odată funcționalizată în această direcție, includerea locației în circuitul turistic se face cu ușurință atât prin vizibilitatea pe care o va conferi o astfel de instituție și activitățile găzduite, cât și prin faptul că în interior, în spațiul expozițional, va fi mereu ce arăta turiștilor. În plus, nu trebuie subestimată capacitatea de atragere a unor vizitatori de prezența în zonă a unor cercetători, artiști sau documentariști, precum și efectul de vizibilizare a locației și a comunității prin intermediul articolelor de presă (de specialitate sau generalistă) generate de diversele evenimente sau prezențe notorii.

Datorită rețelei instituționale deja construită în jurul centrului și datorită interesului crescând pentru lumea rurală, în contextul efectelor multiple generate de criza climatică, o astfel de locație poate deveni un hub de cercetare a ruralului în jurul căruia să orbiteze un număr mare de cercetători și instituții de profil interesate de oportunitățile oferite. Activitatea acestui centru ar fi interconectată cu activitatea de cercetare, creație artistică și diseminare din alte locații, contribuind la propulsarea județului ca spațiu dinamic și foarte bine conectat global în plan academic și artistic.

Criza climatică și impactul acesteia asupra comunităților rurale reprezintă o urgență fără precedent pentru autoritățile publice, așa că este absolut necesară o bună cunoaștere și înțelegere a modurilor în care comunitățile rurale percep efectele acesteia și cum le influențează existența. În acest sens, prin activitatea de până acum, prin capacitatea de mobilizare a cercetătorilor interesați de problematici specifice lumii rurale și prin parteneriatele deja existente, Centrul pentru Studierea Modernității și a Lumii Rurale se impune ca un partener de

Figura 116: Publicul așteptând să înceapă un spectacol de teatru educațional pentru adolescenți la căminul cultural din Telciu, Școala de vară de la Telciu 2019

nădejde pentru autorități, sectorul privat și comunitățile rurale. Asigurarea infrastructurii necesare consolidării și extinderii activității de cercetare, documentare vizuală și organizare de activități în comunitate ar permite impunerea județului ca loc de referință în câmpul științelor socio-umane, atât în plan național, cât și internațional.

STUDII DE CAZ

RURALIA INSTITUTE, FINLANDA

Institutul Ruralia are ca misiune centrală examinarea dezvoltării durabile și a relației în continuă schimbare între problemele locale și cele globale din perspectiva zonelor rurale. Institutul servește ca partener expert și beneficiază de competența și expertiza Universității din Helsinki în activitățile de cercetare. Aproximativ 50 de experți sunt angajați într-o vastă cooperare internațională, națională și regională în consorțiile universitare din Mikkeli și Seinajoki.

Activitățile de cercetare și dezvoltare de la Institutul Ruralia sunt interactive, cercetările servind drept inspirație pentru măsurile de dezvoltare și invers. Punctele de plecare ale activităților de cercetare și dezvoltare includ un model de operare a rețelei, parteneriate și o bună utilizare a întregului capital intelectual al Universității din Helsinki. Experții institutului participă activ la dezbaterile publice și participă la diferite grupuri de lucru.

Institutul Ruralia efectuează cercetări multidisciplinare care depășesc limitele diferitelor domenii academice. În cadrul institutului, domeniile de bază ale cercetării includ fenomene din domeniile antreprenoriatului și bunăstării din perspectiva zonelor rurale. La nivel social, institutul examinează dezvoltarea durabilă și interacțiunea dintre zonele rurale și urbane într-o lume globalizată.

Cooperarea internațională și națională diversificată în domeniul cercetării îmbunătățește activitatea de cercetare a institutului. Institutul se străduiește întotdeauna să publice

rezultatele cercetărilor în revistele de top din domeniu, într-o formă popularizată în reviste comerciale și în seria de publicații a institutului.

Institutul oferă periodic burse naționale și internaționale cercetătorilor care abordează tematici relevante pentru lumea rurală și care pot contribui substanțial la înțelegerea diverselor fenomene și procese care afectează comunitățile rurale și care pot contribui la dezvoltarea unor politici și măsuri benefice pentru lumea rurală.

Figura 117: Promovare Ruralia

Institutul Ruralia coordonează și participă la procesele de dezvoltare menite să creeze și să piloteze noi modele de operare și inovații relevante pentru dezvoltarea zonelor rurale. Obiectivul este de a combina cunoștințele științifice la nivel universitar, expertiza și cunoștințele practice bazate pe experiență într-o manieră orientată spre soluții, în cooperare cu partenerii.

De rezultatele cercetărilor și de activitățile de dezvoltare beneficiază atât întreprinderile, cât și operatorii din sectorul public și din sectorul terț din zonele rurale și promovează eficacitatea diferitelor instrumente de politică.

RECOMANDĂRI:

Refuncționalizarea spațiului în așa fel încât să permită desfășurarea unor activități cu publicul (proiecții de filme, expoziții, conferințe etc.), cazarea unor invitați, spații de lucru și spațiu de arhivare-bibliotecă.

Valorificarea parteneriatelor naționale și internaționale construite în timp de Centrul pentru Studierea Modernității și a Lumii Rurale și extinderea acestora.

Transformarea locației într-un hub de cercetare socio-antropologică și documentare foto-video a lumii rurale, care să producă cercetări, producții documentare și evenimente de anvergură și relevanță deopotrivă locală și globală.

Bugetarea a trei poziții de angajați permanent care să se ocupe cu organizarea și coordonarea activităților de cercetare și prezentare (evenimente), scrierea de proiecte care să atragă finanțări europene sau naționale pentru activități de cercetare și organizare de evenimente culturale (Europa Creativă, Administrația Fondului Cultural Național), comunicarea și PR-ul activităților desfășurate, atragerea de colaboratori și valorificarea parteneriatelor existente.

Bugetarea a minim două burse anuale de cercetare și documentare a lumii rurale din arealul bistrițean, cu focus asupra problemelor generate de criza climatică.

Interconectarea activității din această locație cu activitatea culturală și de cercetare a instituțiilor din județ și cea desfășurată de diverse asociații partenere în alte locații (Posmuș, Comlod, Vermeș etc.)

Restaurarea s-ar putea face minimalist, expunând elementele deteriorate

PUNCTE FORTE:

- Peisajul natural
- Valoare arhitecturală, elemente gotice
- Turnul bisericii încă intact

PERICOLE:

- Prăbușirea zidului ruinei
- Poluarea zonei înconjurătoare cu clădirii care nu respectă specificul rural

FUNCȚIUNE PROPUSĂ:

Spațiu co-working în natură

Profitând de amplasarea într-o zonă cu peisaje naturale atractive, ruina bisericii poate deveni punctul central al unui spațiu destinat tinerilor din orașe care caută (tot mai mult în contextul actual) să petreacă timp în mediul rural, în natură. Munca de acasă, în online facilitează astfel de relocări chiar și pe o perioadă mai lungă de timp.

Printr-un parteneriat public- privat, în colaborare cu un ONG biserica, împreună cu 1-2 gospodării tradiționale din apropiere și construcții temporare (model studiu de caz) ar putea fi o astfel de destinație pentru rezidențe pe perioade scurte (câteva săptămâni sau luni), în care tineri profesioniști din mediul urban pot experimenta viața la sat, printr-o experiență autentică, cu specific local. Ruina bisericii devine un spațiu comun, cu o cafenea la parter, spații expo la etaj și belvedere la ultimul nivel.

Spațiile de cazare ar funcționa în sistem de închiriere dar cu posibilitate de aprovizionare cu produse locale, prin parteneriate cu mici producători locali și experiențe gastronomice tradiționale, mâncare provenită de la gospodării din sat, din produse ecologice, sau vinuri de la crame din județ.

Turnul poate fi restaurat și decorat minimalist, folosind ca ancoră a comunității.

Măsura: *Biserica trebuie integrată în programul de reședințe pentru artiști cu centrul la Castelul Teleki, din Posmuș, obținându-se un cluster de spații culturale și artistice în sudul județului: Castelul Teleki Posmuș, Biserica Evanghelică Teaca, Castelul Wesselenyi Comlod, biserica Evanghelică Moruț, Biserica Evanghelică Vermeș.*

Cu siguranță o astfel de experiență ar fi extrem de atractivă și pentru persoane din străinătate, din țări puternic urbanizate, unde nu mai există la fel de multe zone cu peisaje rurale

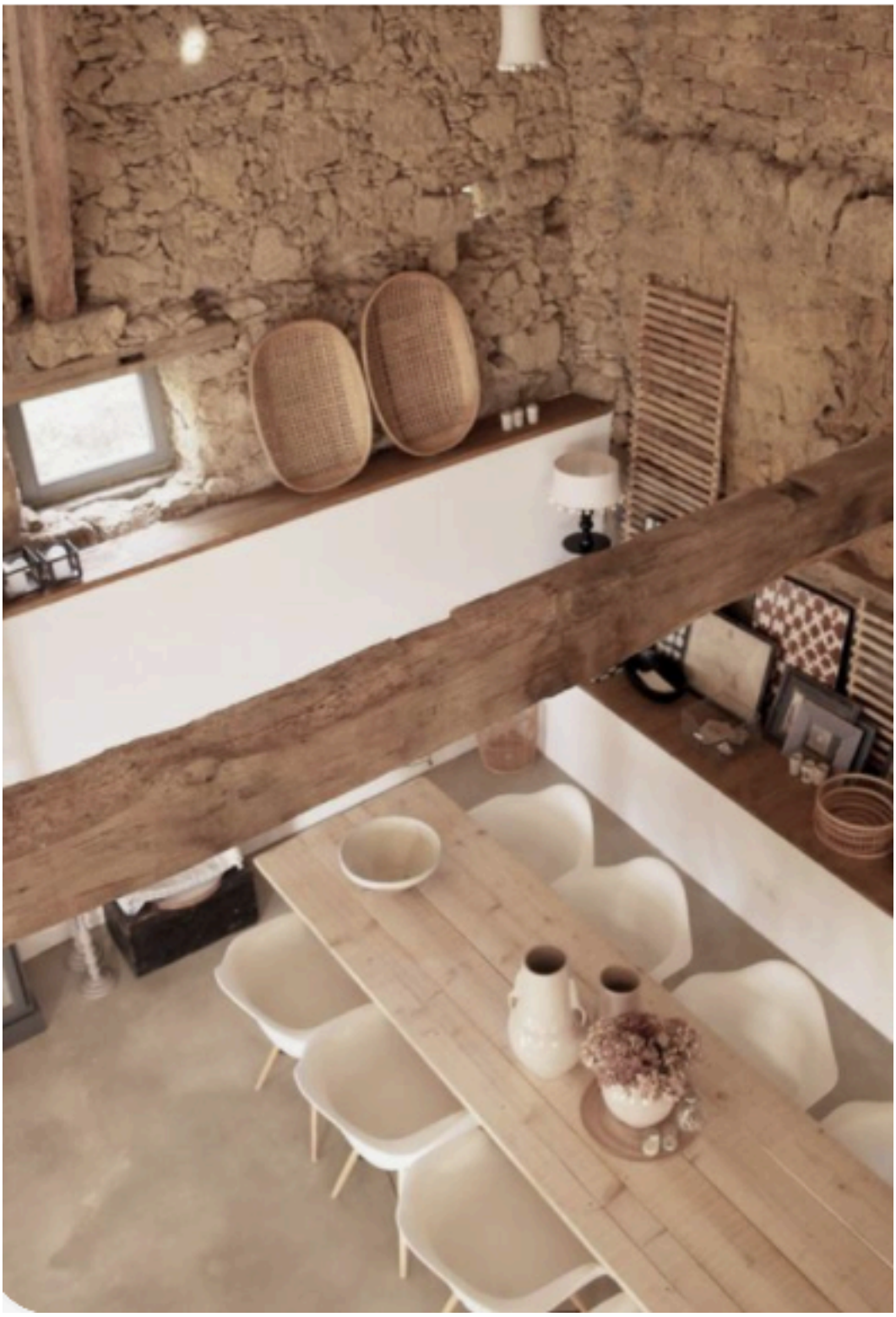

Figura 118: Exemplu de restaurare 1

Figura 119: Exemplu de restaurare 2

Figura 120: Biserica evanghelică Moruț

conservate ca cele pe care le mai avem, încă, în România. Astfel s-ar crea o comunitate de persoane din domenii diverse, entuziastă pentru protejarea și reactivarea patrimoniului cultural și a mediului rural.

Un astfel de proiect poate fi dezvoltat printr-un concurs de proiecte deschis ONG-urilor și asociațiilor active în acest domeniu, interesate să preia administrarea și întreținerea clădirilor. De asemenea se pot obține finanțări din fonduri Europene pentru sustenabilitate și tranziția verde.

Tendințele din societate apărute în post-pandemie și tertiarizarea economiei în online susțin această idee. Conform INS, în 2020 au plecat de la țară la oraș 78.000 de locuitori, iar de la oraș la țară 116.000, iar diferența netă dintre cele două fluxuri migraționiste este de 38.000 de persoane, dublă față de anii anteriori. Conform specialistului în demografie Dumitru Sandu, „dacă analizăm datele INS cu cele ale unui studiu lansat anul trecut realizat cu ajutorul Băncii Mondiale pe un eșantion foarte mare, de 10.000-15.000 de orășeni, că o bună parte din plecările din urban în rural au fost făcute în ruralul izolat, cu un mediu natural curat și cu o poluare mai mică."[51]

STUDII DE CAZ

We Wilder, Armeniș, Caraș-Severin, România

Primul hub rural din România situat în munții sălbatici din sud-vestul Carpaților. Credem că putem schimba realitatea rurală prin reunirea diferitelor persoane, prin crearea de noi comunități în cele deja existente, prin îmbunătățirea experiențelor creative în mijlocul naturii, prin bucurarea mâncării locale și prin faptul că tinerii sunt mândri că trăiesc într-o zonă rurală înconjurat de natură. Hub-ul este un plan pentru dezvoltarea buzunarelor sălbatice autosustenabile. Cabine individuale cu ferestre imense unde oamenii se pot reconecta la ei

[51]https://www.zf.ro/profesii/romanii-pleaca-mars-oras-tara-2020-s-dublat-fluxul-pozitiv-catre-20205699

înșiși, la natură și la munca lor. Un spațiu comun care funcționează și ca o bucătărie comunitară, unde ne convocăm pentru a lua masa sau pentru a împărtăși idei. Totul într-o grădină imensă, pe „Dealul cel Mare", care oferă o priveliște uluitoare, direct pe Muntele Țarcu.[52]

Figura 121: Cadrul natural și atracții ale proiectului We Wilder

Figura 122: Tipuri de clădiri propuse, construcții temporare, din materiale naturale, care nu afectează mediul natural, sursa www.wewilder.com

PUNCTE FORTE:

- Apropierea de municipiul Bistrița
- Volumul interior al navei bisericii foarte amplu, potrivit pentru evenimente culturale diverse
- Grădina exterioară a bisericii poate fi, de asemenea folosită ca spațiu de evenimente / artistic

PERICOLE:

- Degradări structurale viitoare
- Risc de colaps al bolții navei

[52] www.wewilder.com

FUNCȚIUNE PROPUSĂ:

Spațiu cultural multifuncțional

Fiind atât de aproape de Bistrița, clădirea poate prelua evenimente de cultură înaltă ale orașului care se pretează unui locaș de cult încă în funcțiune. De asemenea acest spațiu se pretează pentru concerte pentru proiecte muzicale periodice, în special vara, menite să aducă publicul în afara orașului pentru micro-evenimente care să implice și eventuale târguri sau prezentări (pe model Castelul Banffy de la Bonțida, unde se fac 2-3 evenimente vara, care atrag câteva zeci sau sute de clujeni).

Ar fi foarte potrivit pentru proiecții de filme în cazul unui festival de film. De exemplu Filmul de Piatră, un festival de film din județul Neamț a fost mutat din 2019 din Piatra Neamț în Bistrița-Năsăud, la Piatra Fântânele. Aceasta ar putea fi una dintre multiplele locații ale festivalului.

Indiferent de funcționalitate, clădirea ar trebui conectată cu cripta familiei Bethlen de la intrarea în sat, în prezent plină de gunoaie și neîngrijită. Cripta are potențial să atragă turiștii dornici de senzații tari.[53]

Figura 123: Cripta familiei Bethlen

RECOMANDĂRI GENERALE PENTRU REFUNCȚIONALIZAREA CLĂDIRILOR:

Toate clădirile de patrimoniu restaurate și incluse într-un traseu turistic trebuie prevăzute cu spațiu expozițional în care să fie găzduite în fiecare an 2-4 expoziții pe care cei care parcurg traseul să le poată vedea. Expozițiile ar trebui promovate la pachet cu traseul turistic, cu campanii de informare la fiecare nouă expoziție și cu call-uri periodice pentru artiștii interesați să expună. Apoi, aceste spații ar trebui conectate cu planul de rezidențe de cercetare și creație artistică pe care-l propun la nivel de județ.

Rezidențele ar urma să implice cazarea unor artiști și/sau cercetători în câteva locații un-

[53]www.enciclopediavirtuala.ro/monument.php?id=371

de există infrastructură adecvată și cel puțin o parte dintre ele ar viza documentarea și elaborarea unor creații artistice cu puternice tușe locale, un fel de paradigmă „foraging" transpusă în câmpul artistic.

În acest sens, un exemplu potrivit este spectacolul de teatru *Celule de bază* creat de Petro Ionescu și Raul Coldea în 2 ani de rezidență artistică în cadrul programului *Culese din Telciu*. Spectacolul are la bază trei povești de viață culese din Telciu și Romuli în 2019 și transpuse într-un text dramatic pe baza căruia în 2020 s-a realizat un spectacol de teatru care asumă o puternică tușă locală. Desigur, cel mai la îndemână ar fi expozițiile de fotografie, pictură, sculptură, instalații, țesături etc. sau expoziții documentare pe diverse subiecte documentate local, dar cu relevanță mai mare, mai precis, expoziții care să combine într-o serie de panouri imagini și texte informative realizate în cadrul unor munci de documentare antropologică sau etnografică.

Colaborarea pentru proiectele de reabilitare, restaurare, sau orice tip de intervenție asupra acestor clădiri **doar cu firme de proiectare și firme de construcție specializate în patrimoniul construit**, care pot demonstra experiență anterioară în domeniu, printr-un portofoliu de lucrări de succes.

Proiectele de reconversie trebuie **gândite în profunzime** din punct de vedere al fezabilității și sustenabilității propunerii, al contextului local, fiecare comunitate rurală având specificul său. Nu există o rețetă de succes aplicabilă tuturor clădiri istorice, sustenabilitate însemnând și utilizarea resurselor locale și a unicității fiecărui monument în parte. Așa cum am observat în studiile caz, **respectarea patrimoniului cultural local** și **includerea comunității locale** în procesul de reabilitare și reconversie a clădirilor sunt fundația pe care se pot construi ulterior proiecte culturale de succes.

4.10.0.1 Înscrierea obiectivelor reabilitate în trasee turistice existente

A. VIA TRANSILVANICA

„Celor cărora le place să călătorească, au colindat deja potecile țării. Știm, însă că nu există în România un circuit care să ne încurajeze să îl parcurgem altfel decât cu mașina. Tăsuleasa Social și-a propus să amenajeze un drum care va porni de la Putna, unde se odihnește Ștefan cel Mare, va străbate Transilvania și toate bogățiile culturale ale acesteia și va ajunge până la Drobeta Turnu-Severin – unde a intrat pentru prima dată în țară Regele Carol. Ne-au inspirat potecile de pelerinaj din Spania și cele de anduranță din Statele Unite sau India, am văzut că astfel de drumuri au influențat culturi, au format comunități și au contribuit la dezvoltarea zonelor pe care le străbăteau. Via Transilvanica este un drum **curajos** fiindcă ne face să redescoperim repere și să vorbim despre cine suntem noi cu adevărat, de la firul de iarbă de la malul Dunării până la crestele munților. Via Transilvanica este **identitate**. Pentru că ne oferă șansa să ne cunoaștem mai bine istoria și astfel să ne înțelegem mai bine pe noi ca nație."[54]

Traseul propus cuprinde devierea drumului pentru a cuprinde alte 9 clădiri de patrimoniu, de interes pentru publicul țintă al acestui traseu. Obiectivele incluse oferă dotări noi pe parcurs, datorită funcțiunilor pe care le găzduiesc. (HoReCa, spații culturale și artistice, repere turistice).

RECOMANDARE:

De studiat în detaliu fezabilitatea traseului propus, ținând cont de criteriile celorlalte porțiuni Via Transilvanica (stadiu teren, peisaj, proprietar teren etc) – propunerea grafică este orientativă.

[54]https://viatransilvanica.com/concept/

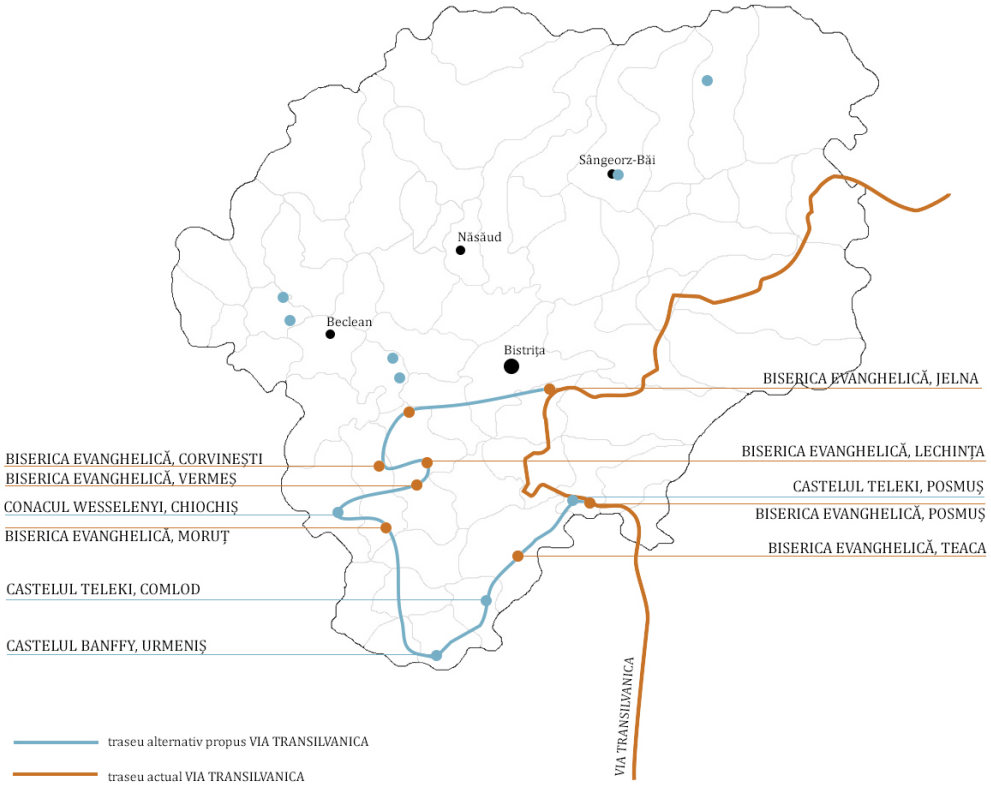

Figura 124: Propunere traseu

Figura 125: Imagine Youtube

B. MOCĂNIȚA TRANSILVANIEI

Construită înainte de Primul Război Mondial, calea ferată îngustă lega orașul Târgu Mureș de nordul Câmpiei Transilvaniei și facilita transportul de mărfuri și pasageri dinspre mediul rural către cel urban. În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, linia a fost prelungită cu încă 20 de kilometri, până la Lechința, din rațiuni militare. Au urmat 43 de ani de exploatare CFR, iar în 1997 a fost trecută în conservare. În anul 2010, 75 de kilometri de șină au fost ridicați din teren pentru a fi vânduți la fier vechi, Asociația Mocănița Transilvaniei intervenind și reușind să salveze de la distrugere porțiunea de 35 de kilometri dintre Teaca (BN) și Râciu (MS).

În anul 2018, Asociația Mocănița Transilvaniei, un ONG cu sediul în Bistrița, a concesionat traseul de cale ferată și a inițiat un proiect pentru repunerea mocăniței în funcțiune și dezvoltarea facilităților turistice locale.

Traseul actual al liniei pe suprafața județului Bistrița-Năsăud se desfășoară între localitățile Teaca și Milaș, având o lungime de 23 de kilometri. Acesta pornește din gara Teaca, de la o altitudine de 350 de metri și urcă în primii 10 km până la 500m, oferind o panoramă frumoasă înspre Valea Comlodului.

Linia străbate pădurea Ocniței pe o distanță de 4 kilometri, formând adesea tuneluri de vegetație. La coborâre spre Orosfaia, traseul prezintă elemente tehnice remarcabile, curbe cu rază mică, deblee și ramblee, adaptate reliefului deluros. La km 14 este fosta haltă Comlod, aflată la 400 de metri de Castelul Teleki din Comlod, facilitând accesul către acesta, pe un drum agricol. La km 16 se găsește gara din localitatea Orosfaia, iar la km 21, gara din localitatea Milaș. Traseul mocăniței se remarcă prin zona rural-arhaică pe care o străbate, specificul arealului viticol, precum și printr-o sălbăticie florală și faunistică.

Ne propunem să transformăm terasamentul căii ferate dintre Teaca și Lechința într-o pistă pentru biciclete (unde nu mai există cale ferată, o distanță de 20km), pentru a ajuta la îmbunătățirea mobilității rurale prin facilitarea accesului locuitorilor din sate către centrul de comună, precum și pentru crearea de circuite cicloturistice care să conecteze cramele, arealele viticole de pe traseu (Teaca – Viile Tecii – Valea Ascunsă – Dipșa, Tonciu – Lechința Kofenberg – Lechința) și Via Transilvanica (Posmuș – Jeica – Valea Ascunsă – Viile Tecii – Teaca).

Figura 126: Ciclism pe Valea Loarei (Franța)

Povestea Vinului în Mocănița Transilvaniei este proiectul prin care ne propunem să dăm valoare specificului traseului mocăniței, arealul viticol al Podgoriei Lechința. În felul acesta, putem crea o legătură puternică între turismul viticol și cel feroviar, prin transformarea gări-

lor, hambarelor și a clădirilor ce țin de calea ferată îngustă, în locuri cochete pentru degustare vin, produse locale și experiențe meșteșugărești autentice.[55]

Figura 127: Traseu Mocănița Transilvaniei

Monumente incluse:

- Castelul Teleki, Comlod
- Biserica Evanghelică, Teaca
- Biserica Reformată, Lechința

În această propunere, Castelul Teleki de la Comlod devine un centru de interes pe traseul mocăniței. El poate fi un popas în cadrul traseului prestabilit, unde turiștii pot petrece pauza de prânz la cafeneaua conacului, restaurant sau cramă, sau chiar o destinație în sine, pentru workshop-uri, evenimente, expoziții. În acest caz, vizitatorii pot opta pentru trenul electric ca mod de transport spre conac.

Figura 128: Echipa din spatele proiectului, sursa foto Asociația Mocănița Transilvaniei

[55]Cristian Moldovan, membru fondator, Asociația „Mocănița Transilvaniei", 2020

4.10.0.2 Înființarea unor școli de vară transdisciplinare în domeniul patrimoniului

4.10.0.2.1 Studii de caz

Centrul de specializare în reabilitarea patrimoniului construit, Castelul Bánffy, România

Scopul general al centrului este promovarea excelenței în reabilitarea mediului construit, și în mod special predarea tehnicilor tradiționale de construire, care pot fi utilizate în lucrările de restaurare și întreținere a clădirilor istorice. Centrul promovează principiul intervențiilor minimale, a compatibilității materialelor și tehnologiilor aplicate la restaurarea clădirilor istorice cu cele originale, folosirea resurselor umane și materiale locale. Este stipulată de asemenea necesitatea cunoașterii îndeaproape a construcțiilor, analizei și relevării clădirilor istorice înainte și pe parcursul intervențiilor.

Fundația Transylvania Trust organizează cursuri practice din 2001, încercând să soluționeze lipsa de profesioniști și muncitori calificați în domeniul protecției patrimoniului construit. Până în prezent au participat în jur de 3.000 cursanți din 28 de țări (România, Albania, Australia, Brazilia, Belgia, Franța, Ungaria, Polonia, Serbia, Slovenia, Suedia, Regatul Unit, Statele Unite, etc.).

Taberele sunt destinate în special studenților arhitecți, ingineri constructori, peisagiști, arheologi, istorici de artă, precum și altora interesați. Cursurile sunt adresate de asemenea muncitorilor din industria construcțiilor care doresc să se specializeze în domeniu, dar și altor persoane care sunt interesate de restaurarea monumentelor istorice.

Structura cursului:

Pregătire teoretică în prima zi. Prelegerile profesorilor invitați din străinătate vor fi traduse simultan în trei limbi: română, maghiară, engleză.

Pregătire practică în cadrul unuia dintre ateliere:

1. Zidărie, restaurare de bolți (9 zile), tehnici murale (frescă, secco, sgraffito, stuc, marmorino – 2 zile),
2. Pietrărie – doar în modulul 1.,
3. Dulgherie, tâmplărie tradițională și restaurare mobilier vechi[56]

2. Școala de Vară la Castel, Castelul Teleki, Gornești

Cu un puternic caracter interdisciplinar, „Școala de Vară la Castel" îmbină activități de cercetare, observare și interpretare, cu experiența autentică de la castelul familiei Teleki. Principalul obiectiv al acestui proiect este creionarea unei strategii de revitalizare a castelului baroc și a domeniului din Gornești.

Specializări conexe ce contribuie la definirea unei strategii sustenabile de revitalizare:

- economie și turism cultural
- sociologie și antropologie
- istoria artei
- arhitectură și peisagistică

Fiecare specializare trebuie să formuleze un punct de vedere referitor la viitorul castelului, iar negociere dintre aceste puncte de vedere are ca scop creionarea unei strategii sustenabile de revitalizare a domeniului.

METODOLOGIE:

- Prezentări de specialitate
- Cercetare și observare
- Centralizarea și prelucrarea informației primare

[56] www.heritagetraining-banffycastle.org/index.php/ro/bhct/centru-de-practica

- Jocuri de stimulare a creativității

Atât studiile de specialitate cât și definirea strategiilor se realiza prin metode alternative de educație scopul fiind dezvoltarea capacității de lucru în echipe și a creativității.

Figura 129: Școala de vară, Castelul Teleki, Gornești

Studiile de specialitate se vor desfășura conform metodologiei determinate împreună cu îndrumătorii.[57]

Școala de Vară de la Telciu, Bistrița-Năsăud

Apărută în 2016, Școala de vară de la Telciu este un demers educațional inovativ, inițiat de Centrul pentru Studierea Modernității și a Lumii Rurale, ca o dezvoltare firească a conferințelor internaționale organizate în satul transilvănean Telciu începând cu 2012.

Școala de vară se desfășoară în afara campusurilor urbane, într-un sat așezat în vecinătatea Maramureșului, pe Valea Sălăuței, fiind parte a „Țării Năsăudului". Ambele regiuni rurale au identități istorice și etnografice complexe datorită caracterului multietnic, multicultural și multi-confesional. De asemenea, ele au internalizat de-a lungul timpului diferite procese de modernizare și subdezvoltare, urbanizare și ruralizare, înrădăcinare și dezrădăcinare, de la proiectele de militarizare a zonei de către administrația imperială habsburgică, până la amplele și multiplele efecte produse de migrația transnațională din anii post-socialismului.

Școala de vară de la Telciu țintește crearea unui loc de întâlnire între universitari, artiști, teoreticieni, practicieni, activiști, studenți, elevi din școlile/liceele locale, tineri și adulți din localitate și din apropiere. Obiectivul nostru este, astfel, realizarea unor discuții relevante pentru viața de zi cu zi despre procesele sociale, politice, culturale și istorice din România și din context regional și global. Școala de vară se dorește un loc și un timp de întâlnire între gândirea decolonială, studiile postcoloniale și post-socialiste, și istoriile locale, care fa-

[57] http://coalitie.castelintransilvania.ro/scoala-de-vara-la-castel-2018-de-pe-domeniul-teleki-gornesti/

cilitează eforturile necesare pentru o reconstrucție socială, culturală și economică de la bază. Asumând aceste direcții, Școala de vară pune accent pe importanța cunoașterii și activității locale simultan sau în raport de rezistență cu procesele globale ale puterilor politice, sociale și economice care au format asimetriile sistemului capitalist atât la nivel global, cât și local. Astfel, această inițiativă subliniază rolul și poziția ruralității în crearea lumii contemporane."[58]

Școala de vară de la Telciu propune o schimbare de accent dinspre proiectele metropolitane de dezvoltare rurală înspre abordări care văd în lumea rurală comunități cu dreptul la un trai demn, care reprezintă un izvor de dezvoltare socio-economică și culturală, nu numai un tărâm al resurselor (resurse naturale, forță de muncă etc.) sau al escapismului.

Școala de vară de la Telciu este ancorată într-o varietate de domenii academice, precum istoria, antropologia, sociologia, filosofia, economia politică și științele politice, după cum reiese atât din cursurile și atelierele propuse în fiecare an, cât și din specializările participanților (cursanți și profesori deopotrivă). În același timp, Școala de vară cuprinde și o serie de activități în comunitate, menite să aducă împreună oaspeții și localnicii într-un exercițiu de învățare cu sens dublu.

Figura 130: Școala de Scriere

Timp de opt zile, cursurile și atelierele academice sunt completate de multiple activități; amintim:

- Ateliere dedicate elevilor din Telciu și localitățile vecine – teatru, introducere în film documentar, modelaj în lut, pictură murală, desen narativ și altele;
- Spectacole de teatru politic, urmate de discuții ale artiștilor implicați cu localnicii și cursanții oaspeți;

[58] http://telciusummerschool.ro/ro/descriere/

- Proiecții de filme artistice și documentare urmate de discuții;
- Proiecții de filme pentru copii;
- Lansări de carte și reviste;
- Întâlniri cu scriitori și teoreticieni contemporani;
- Drumeții prin împrejurimi, asezonate cu povești locale;
- Petreceri în discoteca satului și explorări ale gastronomiei locale.

Pe lângă toate acestea, începând din 2017, Școala de vară cuprinde și o rezidență de o lună și jumătate, de care beneficiază doi artiști angajați într-un proiect de educație prin artă adresat elevilor din Telciu și localitățile vecine.

Un alt aspect care particularizează Școala de vară de la Telciu, ține de costurile implicate. În contextul în care evenimente asemănătoare au costuri prohibitive pentru o bună parte dintre posibilii cursanți, mai ales pentru cei din Sudul Global (în care includem și Europa de Est) ne-am propus din start să creăm o școală cât mai accesibilă sub acest aspect. Datorită sprijinului financiar primit din partea autorităților locale și județene, la care se pot adăuga fondurile obținute prin proiecte culturale și donații/sponsorizări, avem posibilitatea să percepem taxe foarte mici pentru participanții din afara localității și a județului: 100 de lei (25 euro) pentru cursanții români, 50 de euro pentru cursanții din țările cu salariul minim sub 1.000 de euro/lună și 100 de euro pentru cei din țările cu salariul minim peste 1.000 de euro/lună. La acestea se adaugă posibilitatea cazării gratis la cort, într-un camping pus la dispoziție de administrația locală sau în chirie camere în casele localnicilor, la prețuri sub cele solicitate de pensiunile din localitate. De asemenea, pentru mese se oferă tarife speciale la restaurantele din localitate, partenere în proiect. Mai multe detalii despre aceste aspecte, în anunțul publicat cu ocazia fiecărei ediții.[59]

Figura 131: Imagine activități

[59]http://telciusummerschool.ro/ro/descriere/

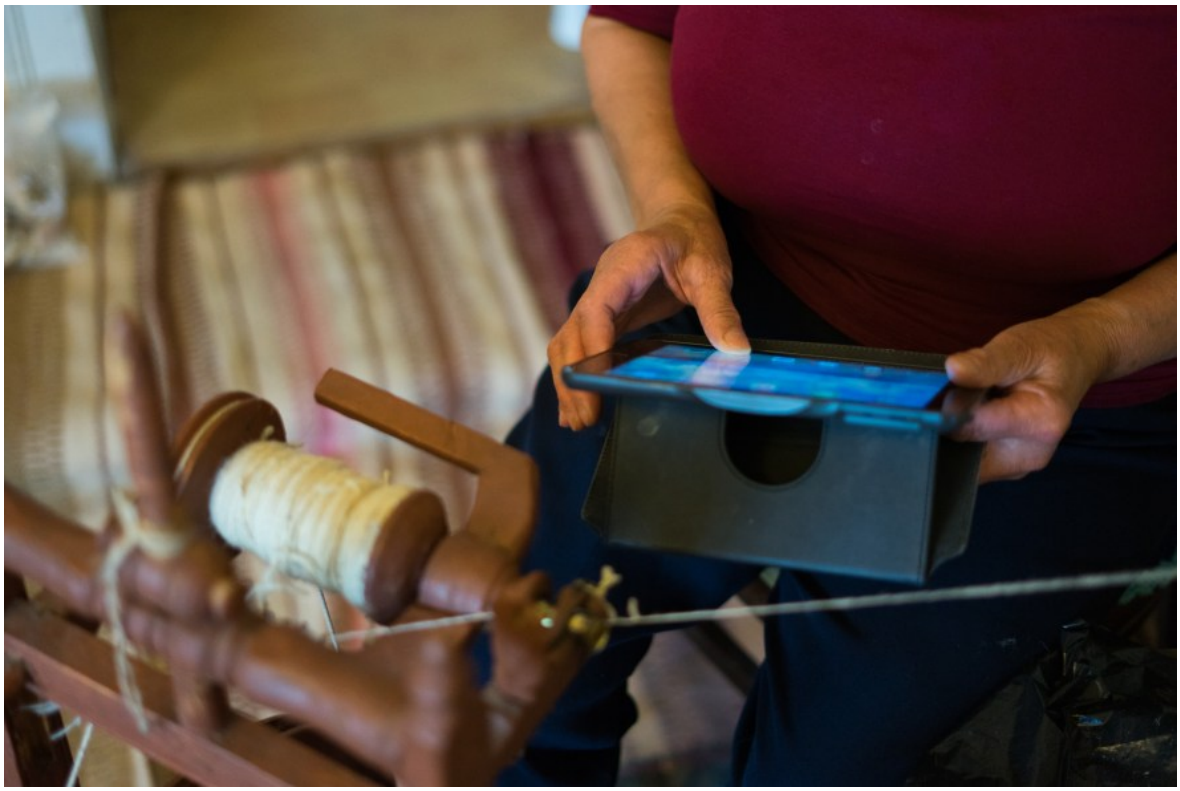

Figura 132: Imagine activități

Alte exemple de școli de vară în domeniul restaurării și protecției patrimoniului pot fi găsite pe site-ul Harta Meșterilor în Construcții (figura 133 împreună cu informațiile despre funcționarea, obiectivele și organizarea acestora).[60]

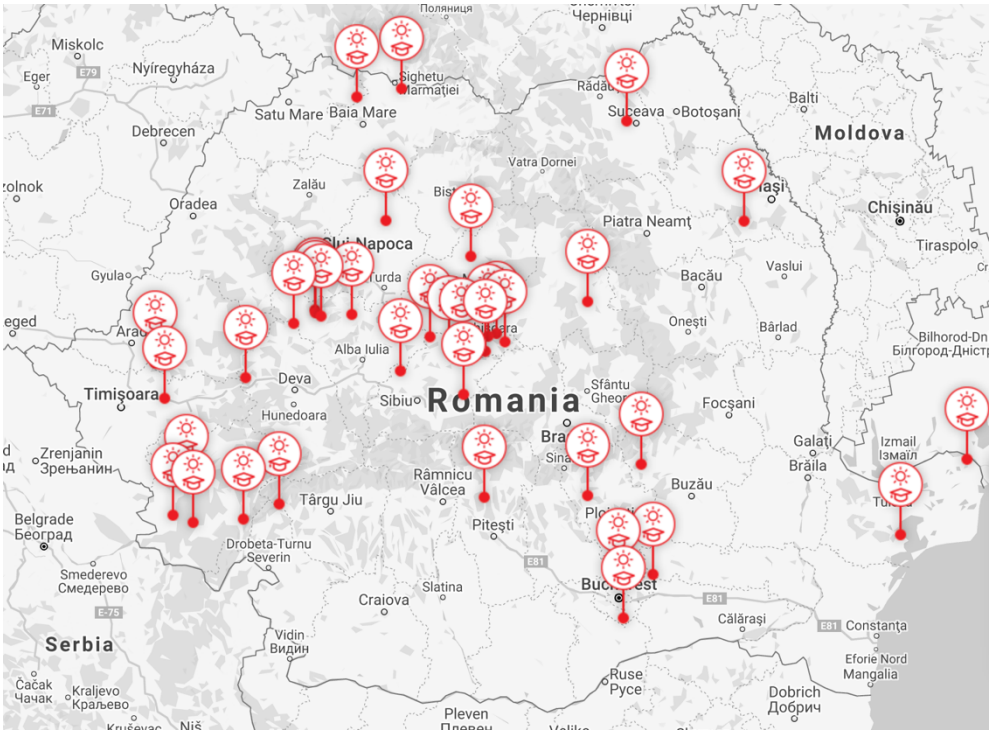

Figura 133: Harta școlilor de vară în domeniul restaurării și protecției patrimoniului

[60] https://hartamesterilorconstructii.ro/#școli-de-vara

4.10.0.3 Susținerea înființării de asociații și ONG-uri în domeniul protecției patrimoniului

În România se înființează tot mai multe ONG-uri cu scopul protecției patrimoniului, datorită conștientizării din partea generațiilor tinere a importanței și valorii patrimoniului. Multe dintre acestea au chiar o activitate notabilă și au reușit să pună în siguranță monumente istorice, acolo unde administrația locală a eșuat în protejarea acestora.

Prin sprijinirea asociațiilor existente și încurajarea formării de noi asociații în acest domeniu, Consiliul Județean ar putea crește interesul pentru patrimoniu și ajuta la salvagardarea acestuia. Aici este foarte importantă și componenta educațională a activității ONG-urilor. Prin evenimentele și activitățile lor, publicul larg poate intra mult mai ușor în contact cu patrimoniul și valorile culturale ale acestuia, ceea ce duce la conștientizare și educare în legătura cu acest subiect.

Exemple de ONG-uri cu activitate notabilă în reabilitarea patrimoniului din România:

- Asociația Monumentum/ Ambulanța pentru Monumente
- Mihai Eminescu
- Asociația Locus/ Herculane Project – activă în județul Bistrița-Năsăud printr-un proiect de reabilitare a patrimoniului balnear din Sângeorz- Băi
- PRO PATRIMONIO
- Școala de la Piscu
- Asociația SOXEN/KraftMade

4.10.0.4 Sprijinirea specializării și certificării meșterilor în domeniul construcțiilor tradiționale

Există un vid în domeniul reabilitării clădirilor istorice, dat de lipsa meșterilor autorizați care execute lucrări și tehnici tradiționale sau realizează materiale de construcții tradiționale, cum ar fi țigla, șindrila, stuf, produse din lemn, cărămizi tradiționale etc. Deși în România încă mai există meșteri care cunosc și practică meșteșuguri tradiționale în construcții[61], produsele lor sunt, de multe ori, imposibil de utilizat în șantierele de reabilitare, din cauza lipsei autorizărilor și certificărilor necesare.

RECOMANDARE:

O soluție pentru această problemă este sprijinirea meșterilor locali în obținerea certificărilor și autorizărilor necesare pentru a putea livra produsele utilizate pe șantiere, prin programe de finanțare.

Pe modelul studiului de caz, puncte de fabricare a materialelor de construcții tradiționale sunt necesare la nivel regional, pentru a putea oferi prețuri competitive pe piața materialelor de construcții, iar costul de transport este un factor foarte important.

STUDIU DE CAZ:

ȚIGLĂRIA TRADIȚIONALĂ DIN APOȘ

Descriere proiect:

Sesizând pericolul de dispariție la care sunt supuse învelitorile istorice din Transilvania, sub amenințarea produselor industriale, Asociația Monumentum demarează la începutul anului 2013 construirea unei țiglării tradiționale la Apoș în județul Sibiu. Cele 14 tipuri diferite de forme ale țiglelor istorice transilvănene aflate în colecția asociației vor primi o noua viață la începutul lui iunie 2015 când țiglăria va începe să producă. Prin reintroducerea învelitorilor tradiționale în peisajul satelor transilvănene se dorește revigorarea unui meșteșug aflat pe cale de dispariție care nu poate fi transmis decât din generație în generație; secretul

[61] https://hartamesterilorconstructii.ro/

producerii țiglei manuale fiind extrem de greu de deslușit altfel. Asociația Monumentum va dona țiglăria unui meșter cunoscut din Bățanii Mari, județul Covasna, care va implica comunitatea din Apoș în manufacturarea țiglelor. Țiglăria, care va avea și un spațiu de expunere a colecției de țigle istorice inscripționate este amplasată strategic într-un punct din care să poată deservi Valea Hârtibaciului și Valea Tărnavelor, distanța de livrare fiind un factor care cântărește decisiv în costul final al achiziției. Țigla confecționată manual este unul dintre puținele produse care poate intra în competiție cu prețurile produselor industriale, îmbătrânește frumos iar calitatea este net superioară țiglelor industriale.

Proiectul a fost realizat cu suportul Alteței Sale Regale, Printul de Wales, Anglo Romanian Trust for Traditional Architecture, Global Heritage Fund și Asociația Mioritics, precum și nenumăraților iubitori ai patrimoniului și a comunității din Apoș.[62]

Figura 134: Clădirea țiglăriei din Apoș respectă specificul local și se înscrie perfect în peisajul cultural al zonei

4.10.0.5 Respectare ghidurilor de arhitectură pentru încadrarea în specificul local în mediul rural (ghiduri OAR RURAL)

Zonele de interes din Ghidul OAR pentru județul Bistrița- Năsăud sunt:

- **ZONA CÂMPIA TRANSILVANIEI**
- **ZONA NĂSĂUD ȘI BÂRGĂU**
- **ZONA Nösnerland**

RECOMANDARE:

Aceste ghiduri trebuie preluate de către administrațiile locale care emit autorizații de construire și **implementate ca o condiție necesară pentru autorizare**, în special acolo unde nu există comisii de specialitate care verifică proiectele de arhitectură.

EXEMPLE DE RECOMANDĂRI DIN GHIDUL OAR:

1. **ZONA CÂMPIA TRANSILVANIEI**

[62] http://asociatiamonumentum.ro/cms/construirea-tiglariei-tradiționale-din-apos2/

2. **ZONA NĂSĂUD ȘI BÂRGĂU (anexa 3)**
3. **ZONA Nösnerland (anexa 4)**

4.10.0.6 Elaborarea unui ghid zonal pentru protejarea peisajelor culturale

În completarea ghidurilor OAR pentru încadrarea în specificul local (punctul 8), pentru protejarea peisajelor culturale din zonele rurale ale județului ar fi utilă elaborarea unor ghiduri care să cuprindă tipuri de clădiri și peisaje ce nu sunt cuprinse în ghidurile actuale, care se adresează mai mult problemelor arhitecturale specifice localităților și clădirilor de locuit. Bisericile din mediul rural, reședințele nobiliare, cetățile, au nevoie de o abordare specifică acestor tipuri de clădiri și amplasării lor, uneori în afara localităților sau în peisaje naturale. Aceste ghiduri sunt o bază de cunoștințe valoroase pentru proiectele de reabilitare a monumentelor istorice.

> „Cu foarte rare excepții, casele vechi, de lemn sau de zid, sunt abandonate și demolate pentru a face loc unor construcții noi, al căror aspect exhibă o neputință, generalizată pe întreg teritoriul țării, de a exprima valorile identitare, așa cum reușesc s-o facă elemente din patrimoniul național rural percepute ca definitorii pentru anumite comunități, teritorii și epoci. În pofida faptului că această realitate este de mult timp invazivă, nu există un sistem de informare și educare eficient pentru a susține conservarea peisajului cultural rural în ansamblul său. Comunitățile locale nu sunt suficient încurajate să înțeleagă potențialul de bunăstare materială al patrimoniului pe care l-au abandonat și importanța acestuia pentru păstrarea identității locale și naționale în contextul unei dezvoltări de perspectivă. Mijloacele care ar permite dezvoltarea pe termen lung sunt cu atât mai puțin susținute prin acțiuni coerente de instruire și educare. Un corolar al acestor realități este dispariția meșteșugurilor tradiționale – astăzi fapt aproape împlinit la nivel statistic. Această sărăcire exponențială a matricei patrimoniului cultural național diminuează periculos – la un nivel a cărui amploare este dificil încă de prevăzut – șansele de revitalizare a patrimoniului rural și prin aceasta a patrimoniului cultural național."[63]

RECOMANDARE:

Ghidurile vor fi realizate printr-o **colaborare pluridisciplinară** a Consiliului Județean cu instituții culturale și Universități, cum ar fi Muzeul Județean Bistrița sau din alte județe, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj, facultăți de arhitectură din România sau din străinătate, alte instituții internaționale care activează în domeniu, dar și specialiști și asociații active în mediul cultural.

Recomandăm, de asemenea, ca în cadrul finanțărilor pe digitalizare favorizate de PNRR să se aibă în vedere crearea unei **platforme online cu acces liber**, în care toate informațiile cercetărilor pot fi centralizate și accesate de toți actorii implicați în acest sector.

CADRU DE Finanțare

- Programul „Europa Creativă". Acest program urmărește protejarea, dezvoltarea și promovarea diversității și a patrimoniului european în domeniul cultural, precum și creșterea competitivității sectoarelor culturale și creative, în special competitivitatea sectorului audiovizual.
- Planul de dezvoltare Regională al ADR Nord-Vest (2021-2027).

[63] Raportul Comisiei Prezidențiale pentru Patrimoniul Construit, Siturile Istorice și Naturale, 2009, p 2

- Restaurarea și valorificarea monumentelor istorice (inclusiv schimbarea funcțiunii dacă este oportun);
- Promovarea obiectivelor propuse pentru înscrierea în patrimoniul mondial UNESCO;
- Promovarea și păstrarea tradițiilor și obiceiurilor locale;
- Integrarea obiectivelor de patrimoniu antropic în circuite turistice;
- Realizarea evenimentelor culturale care să pună în valoare specificul și identitatea regiunii.

4.10.1 Modalități de evaluare și monitorizare, actori responsabili

Monitorizarea și evaluarea indicatorilor ce vor rezulta din implementarea respectivelor obiective ale strategiei propuse se va face de către o echipă mixtă, existând la momentul actual o serie de actori importanți care și-au demonstrat în ultimii ani expertiza în domeniul politicilor, protejării și promovării patrimoniului național.

Se va căuta măsurarea defalcată pe mai multe paliere pentru a putea urmări în mod specific pașii de parcurs, dar și de revizuit (cross-check) atunci când ceva trebuie identificat, readaptat sau reactualizat pentru a răspunde necesităților imediate. Astfel, propunem monitorizarea și evaluarea la nivel de politici și strategii, nivelul macro (inclusiv date statistice), protecție și punere în siguranță (comisii specializate) și refuncționalizare/turism.

Astfel, în domeniul politicilor și strategiilor, Comisia pentru Sănătate, Cultură, Tineret și sport din cadrul Consiliului Județean Bistrița-Năsăud va colabora cu serviciul public deconcentrat – Direcția Județeană pentru Cultură Bistrița-Năsăud, care poate avea la dispoziție ajutorul Centrului de Cercetare și Consultanță în Domeniul Culturii (pentru date statistice și strategii).

Pentru monitorizarea obiectivelor de protecție și punere în siguranță a monumentelor istorice se va putea colabora cu Institutul Național al Patrimoniului, Ordinul Arhitecților din România, dar și Ambulanța pentru Monumente sau Petrus Italus Trust ca ONGuri angajate în acțiuni concrete locale și cu o echipă mobilă. De asemenea, un instrument important digital ar putea fi aplicația Harta Șantierelor Suspecte prezentată în Strategie.

Indicatorii de refuncționalizare și promovare turistică vor fi stabiliți și măsurați cu ajutorul organizației de managementul destinației turistice, putându-se colabora cu recent înființatul Centrul național de informare și promovare a patrimoniului cultural (colaborare între ProPatrimonio și INP).

4.10.2 Modalități de implementare a celor propuse, actorilor responsabili

Implementarea măsurilor propuse în strategie se bazează de asemenea pe un parteneriat public-privat eficient, unde rolul cheie îl au în multe puncte primăriile locale. Acestea trebuie să își asume un rol fie de inițiatori ai proiectelor de protecție și promovare a patrimoniului și arealelor adiacente (localități, peisaje), fie ca facilitatori platformă pentru punerea la dispoziție a unor instrumente financiare și/sau logistice pentru medierea și facilitarea realizării proiectelor de către proprietarii privați sau ONGurile specializate.

Este important ca în acele instituții locale unde nu există instrumente (mecanisme de finanțare pentru cultură și patrimoniu) și/sau personal specializat în domeniul culturii, se pot susține sesiuni de specializare la Centrul de Cercetare și Consultanță în Domeniul Culturii pentru fluidizarea procesului pe termen lung. Pe termen scurt și mediu se pot căuta colaborări cu firme de consultanță specializate, experți independenți cu portofoliu și/sau ONGuri specializate.

Se va urmări de către Consiliul Județean traseul **politică / strategie-finanțare-factori interesați strategici** pentru atingerea obiectivelor și apoi **co-interesarea acestora** prin: evenimente de rețea, conferințe, informări, călătorii de studiu, proiecte de detaliere a diverselor secțiuni ale strategie în vederea realizării proiectelor agreate ca fiind de interes prioritar pentru județ.

5 Capital uman

Autori: Cornel Ban, Petre Buciu, Valer Cosma, Aurelian Giugăl, Alexandru Gavriș, Norbert Petrovici, George Secăreanu

Capitolul despre capitalul uman cuprinde: demografie, sănătate, educație și formare, infrastructura socială, cultură și tineret.

5.1 Demografie

5.1.1 Populația și forța de muncă

Județul are o populație de 326.887 locuitori (figura 1), într-o ușoară scădere comparativ cu perioada anilor '90 (o scădere de 3.239 persoane și un procent de aproximativ 0,8%). Dacă la nivelul numărului populației județul Bistrița-Năsăud a reușit să țină sub control fenomenul de depopulare, în ceea ce privește structura pe grupe de vârstă se observă diferențe structurale majore (1992 versus 2020). Diferențele pe categorii mari de vârstă între cele două perioade sunt: populația tânără (0-14 ani) – 9,3%, populația adultă (15-64 ani) – 4%, populația îmbătrânită (peste 65 ani) +5,3% (figura 2). Aceeași analiză comparativă cu media de la nivel național a anului 2020 arată o poziție bună a județului: +0,8% populație tânără, +3% populație adultă și – 3,8% populație îmbătrânită (figura 2). La nivel județean, în anul 2020, populația feminină avea o pondere de 50,3%.

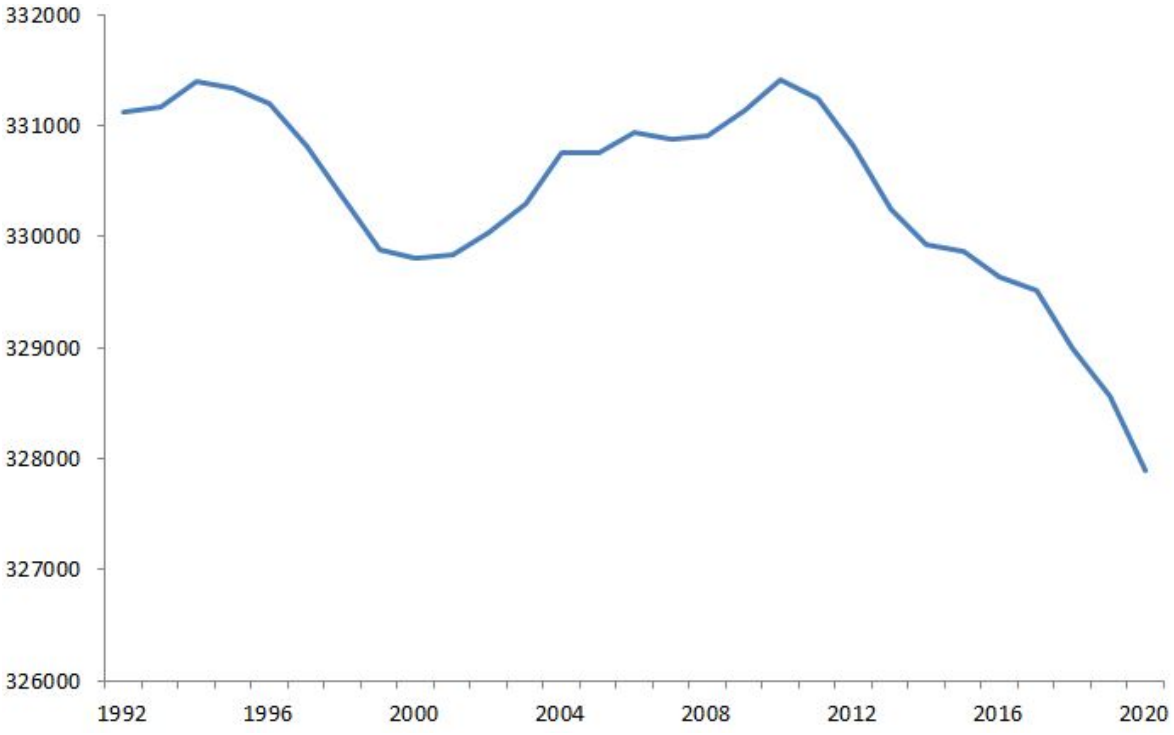

Figura 1: Dinamica numărului de locuitori (Sursa: INS)

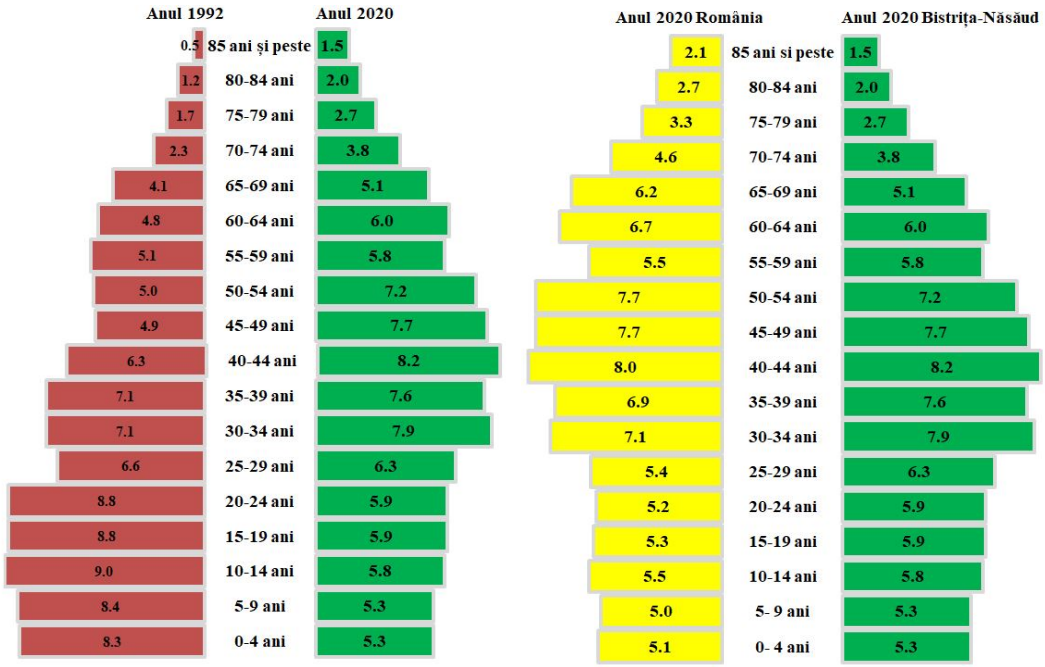

Figura 2: Piramida vârstelor la nivel județean (Sursa: INS)

Distribuția urban-rural (figura 3) indică un procent mai mare al populației rurale (63,9% în 1992), distincția păstrându-se și în 2020 – o scădere a ruralului cu 3,6% și un procent de 60,3%.

Figura 3: Distribuția mediului de trai (Sursa: INS)

5.1.2 Volumul populației

Populație relativ constantă. Volumul populației în ultimii treizeci de ani în județul Bistrița-Năsăud a fost relativ constant, în jurul a 330 de mii de persoane. Datele legate de populație

sunt înregistrate exhaustiv în timpul recensămintelor o dată pe decadă, iar anual avem o estimare a populației folosind registrele birourilor de *Evidență a Populației*. Între 2008 și 2020, în județul Bistrița-Năsăud datele de la Evidența Populației sugerează că avem o scădere modestă de 1% a populației.

Diferența dintre datele de recensământ și cele de evidența populației. La recensământul populației din 2011, în județul Bistrița-Năsăud au fost numărate 286,225 persoane. În același an, pornind de la registrele ținute de către Evidența Populației în județ au fost 330,916, adică cu 16% mai multe persoane. Însă, pornind de la experiența recensământului din 2011 și discrepantele dintre datele de la Evidența populației, ne putem aștepta ca numărarea a populației la recensământul din 2021 să indice o populație propriu-zisă de 285 de mii de persoane, dacă diferența procentuală va fi similară între sursele de date.

Populația pe tipuri de localități la recensământ. Populația rurală se distribuia în 2011 în sate, care aveau în medie 812 persoane, similar mediei de 802 persoane per sat din România. Cele trei orașe de talie mică aveau fiecare în jur de 10 mii de persoane: Beclean, Năsăud și Sângeorz-Băi. La recensământ în Bistrița locuiau 75,076 persoane, iar în Evidența Populației în același an erau înregistrate 91,586, cu 22% mai multe persoane.

Populația pe tipuri de localități conform Evidenței Populației. Localitățile urbane din județul Bistrița-Năsăud au înregistrat în ultima decadă o creștere de 3%, cu excepția Năsăudului care a scăzut cu 3%. Localitatea urbană cea mai dinamică din acest punct de vedere, a fost Sângeorz-Băi care a avut o creștere a populației cu 5%. Cu toate acestea, nu s-a schimbat distribuția populației pe medii. Populația din județ locuiește într-o proporție mai mare în mediul rural comparative cu restul Transilvaniei și cu restul României.

- În Bistrița-Năsăud 60% din populație trăiește în mediul rural și 40% în mediul urban.
- În Transilvania 42% din populație trăiește în mediul rural și 58% în mediul urban.
- În România 46% din populație trăiește în mediul rural și 54% în mediul urban.

Dinamici naționale de concertare spațială a populației. La nivelul României în ultimii treizeci de ani, a scăzut populația la nivelul localităților. Această dinamică este una mai generală care vine atât din îmbătrânirea populației și scăderea natalității (mișcarea naturală a populației), cât și din imigrație internaționale (mișcarea migratorie a populației). Contracția populației României a fost de 9,3%. Însă în paralel, avem o concentrare a populației în anumite localități, iar această dinamică este și mai accentuată în ultima decadă.

- În ultimii zece ani în 75,5% din localitățile din România volumul populației a scăzut, iar în 21% din localități au avut loc creșteri de populație.
- Pentru 2% dintre localități creșterea a însemnat cel puțin o dublare a populației. Aceste transformări spațiale au avut loc în timp ce populația României a scăzut cu 1,7%.

Dinamici similare în Bistrița-Năsăud de concertare spațială a populației. Dinamica populației la nivelul localităților este similară și în Bistrița-Năsăud.

- Pentru 56% din localitățile din județul Bistrița-Năsăud populația a scăzut, în ultimii 30 de ani. Pentru 26% din localități populația a crescut.
- Cele mai consistente creșterile de populație sunt în primul inel de localități din jurul municipiului Bistrița. **Creșterile de populație din jurul Bistriței indică un proces de periurbanizare în primul inel de localități din jurul reședinței de județ și este similar tuturor reședințelor de județ din România.**
- Însă, spre deosebire de restul României, aceste dinamici de periurbanizare nu s-au intensificat în ultimii zece ani, fiind, de fapt, un procesul de durată mai lungă.

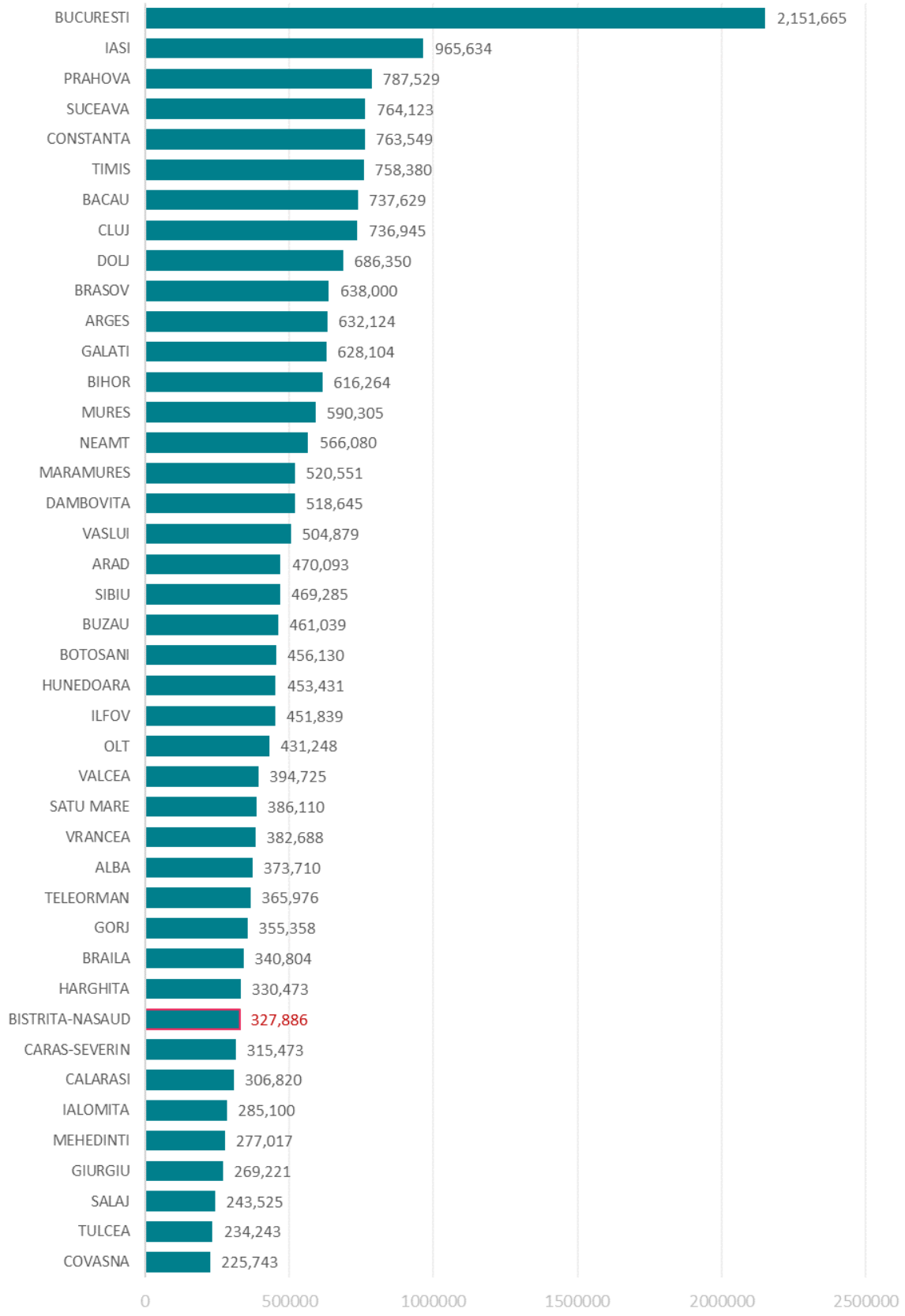

Figura 4: Volumul populație din județul Bistrița-Năsăud în context național, în 2020 (Sursă date: INS Tempo POP107D.)

5.1.3 Structura etnică și confesională a populației

Compoziție etnică și religioasă. În județul Bistrița-Năsăud, la recensământul populației 13,5% s-au declarat ca fiind de altă etnie decât cea română și 26,3% s-au declarat de altă religie decât cea ortodoxa. Însă acest tip generic de clasificare etnică și confesională trebuie pus în perspectivă istorică, pentru că a produs spațializări distincte ale populației în județ.

Districtului Săsesc al Bistriței. Bistrița a fost localitatea urbană centrală a Districtului Săsesc al Bistriței și are o istorie de cel care se întinde pe șapte secole. La recensământul din 2010 s-au declarat de etnie germană 428 de persoane în județul Bistrița-Năsăud din care 234 locuiau în municipiul Bistrița și încă 46 locuiau în satele din fostul district al Bistriței. Din totalul celor de etnie germană, doar 44 s-au declarat a fiind de sași. Datele sugerează indubitabilă că în acest moment în Districtul Bistriței nu există o prevalență a etnicilor sași în populație, ceea ce ar fi dificil după trauma istorică a deportărilor din 1944 și apoi după emigrarea plătită după 1968 spre Germania Federală (Poledna 2001). Cu toate acestea există o moștenire foarte importantă care este înscrisă în patrimoniul localităților în care au fost dominanți numeric. Acest patrimoniu are aspecte multiple, precum case și clădiri, trama stradală și planificarea teritorială, infrastructură de conectivitate și peisaj agricol. Tocmai acest peisaj cultural, înscris în alcătuirea acestor localități, le face atât de atrăgătoare pentru sub-urbanizarea care are loc în acest moment în jurul Bistriței.

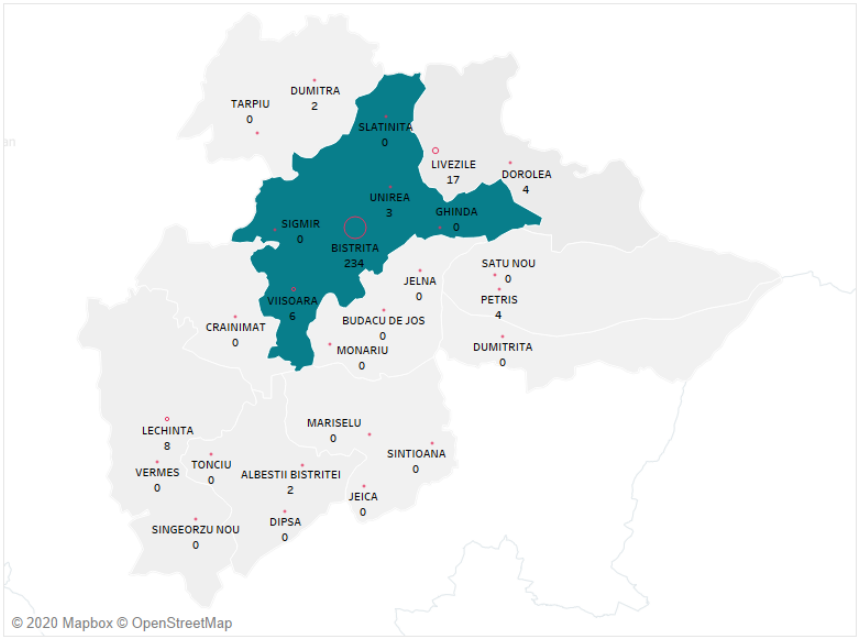

Figura 5: Proporția minorităților etnice din totalul populației unităților administrative teritoriale, 2011 (Sursă date: RPL, 2011.)

Etnicii maghiarii locuiesc preponderent în Podișul Transilvaniei (14,350 la recensământul din 2011). Zona de Sud-Vest al județului este o zonă colinară care permite practicarea agriculturii, denumită din acest motiv și Câmpia Transilvaniei. Chiar dacă zona aparține administrativ județului Bistriței-Năsăud, din punctul de vedere al tranzacțiilor economice, culturale și etnice aparține unui areal mai larg care intersectează județul Cluj și Mureș. Zonă se numește *Mezőség* și are un profil distinct etno-cultural din punctul de vedere al portului popular, ritualurilor populare, muzică, sau dansului. Peisajul agricol a fost modelat puternic de nevoile țăranilor, dar mai ales al familiilor aristocratice ale Ungariei și apoi ale Imperiului Habsburgic. Familiile nobiliare transilvănene precum, Apafi, Bánffy, Bethlen, Dezsőfi, Hunyadi, Kemény, Losonci, Mikes, Teleki, Wass, etc. au moștenit și au cumpărat terenuri-

le agricole și satele din zonă, adesea cu tot cu țăranii iobagi care le locuiau. Iobăgia a fost o instituție socială care a persistat îndelung până în secolul al XIX-lea, cu excepția satelor săsești unde eliberarea începe în sec. XVI (Prodan 1976). Ca atare, în această zonă există o densitate considerabilă de castele și case nobiliare, care constituie un patrimoniu distinct și valoros de cel al Districtului Săsesc Bistrița. Fiind istoric integrat cu comitatele Solnok-ului Interior, Dăbâca, Cluj și Turda, sudul actual al Bistriței comunică ca arie cu spațiile agricole care gravitează mai degrabă în jurul localității Mociu, Ceanu Mare și Sic din județul Cluj.

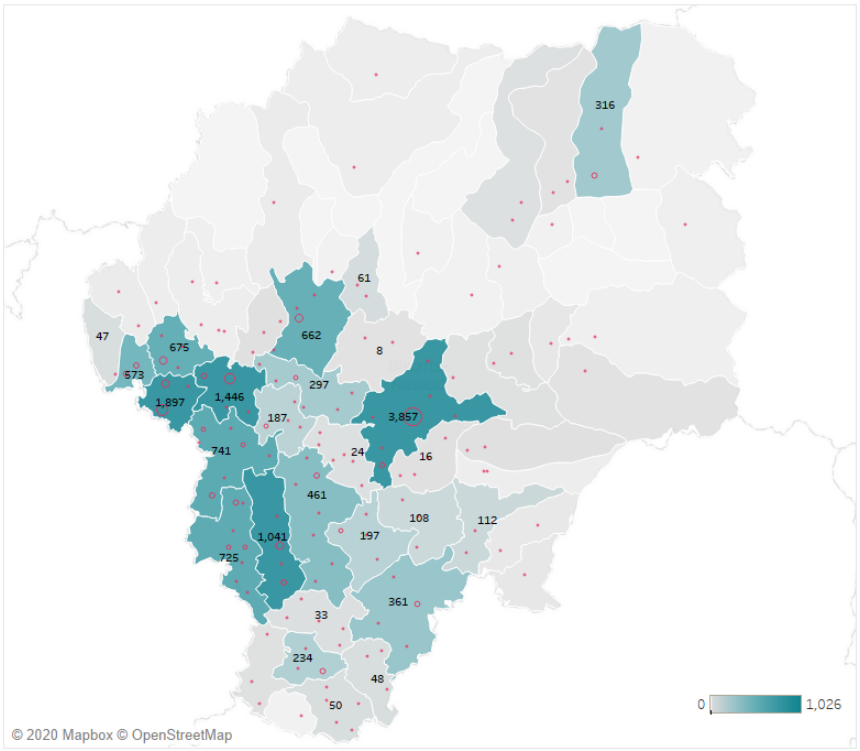

Figura 6: Numărul persoanelor de etnie maghiară localitățile inferioare (sate) și localitățile superioare (UAT) din Județul Bistrița-Năsăud, 2011 (Sursă date: INS RPL, 2011)

Etnicii roma. În județ există un număr aproape la fel de mare de persoane de etnie romă (11,937 la recensământul din 2011), precum cele de etnie maghiară. Distribuția acestora este similară, în sudul județului, însă preponderent în zona de centru-sud și sud est. Rațiunea acestei distribuții este istorică și e legată de politica nobiliară din regiune față de țărani. În satele din Districtul Sătesc Bistrița iobăgia dispare treptat în secolul al XVI-lea. În Teaca sau Lechința după eliberarea iobagilor de la sfârșitul secolului al XV-lea, apare treptat o clasă de muncitori agricoli fără pământuri agricole, denumiți jeleri. Cea mai mare parte dintre ei, sunt români și roma și sunt folosiți pentru muncile de viticultură și piscicultură pentru care târgurile acestea devin treptat renumite. De asemenea în Bistrița populațiile roma sunt folosite ca jeleri la muncile din târg. În aceste localități continuă să existe cele mai mari comunități, iar în Lechința și Teaca, unde s-a reluat tradiția viticolă persoanele de etnie roma continuă să joace un rol important de bazine de forță de muncă zilieră. În medie populația roma din județ are, colectiv, cel mai mic stoc de educație: 6 ani, comparat cu populația română care are 9 ani, maghiară care are 10 ani, sau săsească care are 11 ani. Din 49 de comunități marginalizate în județul Bistrița-Năsăud, 12 sunt comunități roma (Tești liuc, Grigoraș, and Stănculescu 2016).

Profilul confesional al județului. Cea mai mare parte din populația județului Bistrița-Năsăud este de confesiune ortodoxă. Dacă media națională este de 81% în județ este cu două

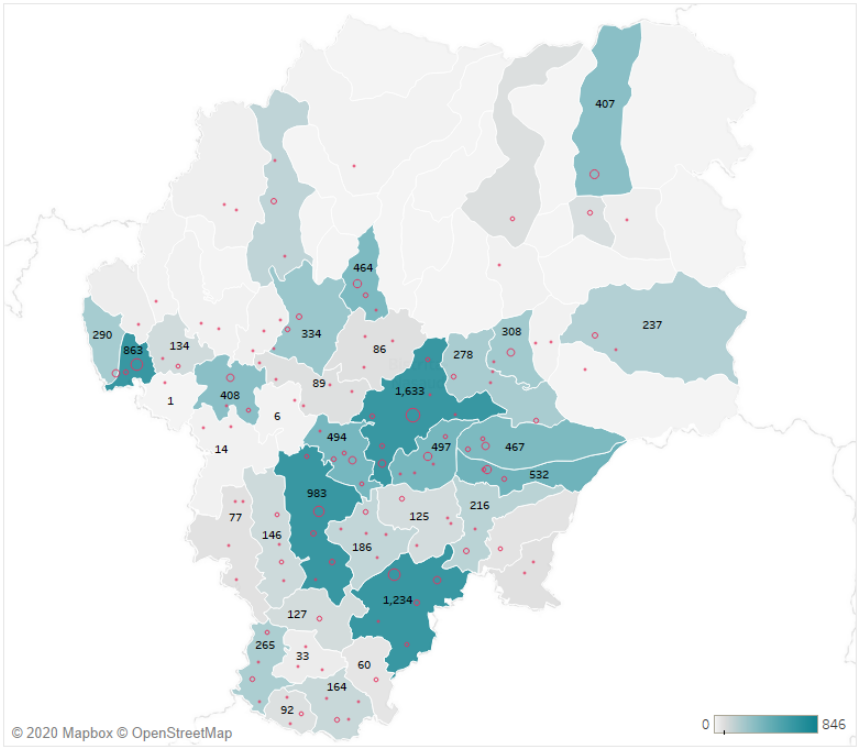

Figura 7: Numărul persoanelor de etnie roma localitățile inferioare (sate) și localitățile superioare (UAT), 2011 (Sursă date: INS RPL, 2011)

procente mai mică (RPL2011). Diferența este datorată volumului mai mare de persoane de confesiuni neoprotestante, dar și protestante și catolice.

Confesiunile neoprotestante. La nivel național media persoanelor care aparțin unor confesiuni neoprotestante este de 3%, însă la nivelul județului este de 9%. În Transilvania sunt localizate 64% din persoanele de diferite confesiuni neoprotestante din România și în mod particular în regiunea nord vest are cea mai mare concentrație (28% din totalul național). Din acest punct de vedere, Bistrița-Năsăud este similar cu alte județe din regiune: Arad (12%), Bihor (11%), Sălaj (10%). Ceea ce este specific județului Bistrț-Năsăud este prevalența mult mai mare a confesiunii penticostale din totalul neoprotestanților (77,82%), de fapt, este cea mai mare din regiune și din țară (RPL2011).

Gog (2016) observa că de-a lungul anilor 2000 cel mai dinamic sector de populație din punct de vedere al conversiunilor religioase este populația romă, care este atrasă de mesajul penticostal, care istoric apare în Statele Unite ale Americii ca o formă religioasă carismatică elaborat de minoritățile rasiale opresate. Mesajul radical de respingere a viciilor și formele angajante ritualice au făcut din penticostalism o metodă prin care grupurile discriminate au putut să își ceară demnitatea în mod public. Chiar dacă la nivel de județ nu există o diferență dintre procentul persoanelor de confesiune neoprotestantă și penticostală în cadrul populațiilor de etnie roma și cele de etnie română (procentul fiind de 9% în ambele cazuri), totuși există diferențe spațiale semnificative, unele comunități roma fiind în proporții mult mai mari convertite la penticostalism: Sângeorz-Băi (90%), Năsăud (31%), Sânmihaiu de Câmpie (24%), Matei (24%), Petru Rareș (20%), Teaca (10%). E important de notat aici, că studiile anterioare arată că în toate aceste localități există comunitățile roma marginalizate (Tesliuc, Grigoraș, and Stănculescu 2016; Stănculescu and Anton 2016). Această observație statistică vine să confirme ipoteza propusă de Gog (2016) și să atragă atenția că este posibil ca demnitatea acestor populațiilor marginale să fie amenințată.

Confesiunile protestante. În România 51% din etnicii maghiari sunt protestanți și 42%

sunt catolici. În Bistrița-Năsăud 78% sunt protestanți și 11% catolici. Cea mai mare parte din reformați sunt calvini (96%), o mică parte sunt luterani (3,2%) și unitarieni și mai puțin (0,5%). În întreaga zonă *Mezőség* calvinii sunt dominanți, iar populațiile catolice sunt puternic localizate în anumite sate. Această distribuție spațială are rațiuni istorice și e legată de structuri sociale care s-au format în ultimele cinci secole și continuă să aibă o puternică influență asupra prezentului.

Protestantism și iobăgie. Iobăgia, până la 1848, a fost un mod cheie de organizare a muncii agricole, în special în zona *Mezőség*, care a fost traversată de mai multe comitate organizate de-a lungul văilor Podișului Transilvaniei. Districtul Bistriței, dominat de târguri săsești independente sau deținute de către familii nobiliare mici și medii au prețuit libertatea pentru proprii târgoveți. Însă acest tip de organizare nu neapărat a fost extins asupra satelor aparținătoare. Orașul Bistrița putea să preia pământurile satelor din jur și să transforme populația locală în iobagi.

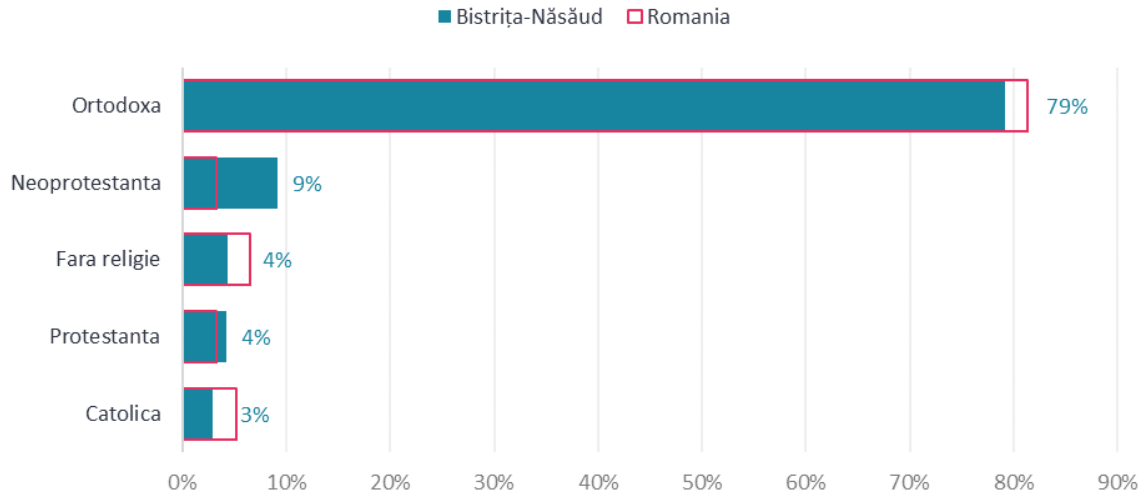

Figura 8: Distribuția procentuală a persoanelor pe categorii confesionale în județul Bistrița-Năsăud și în România, 2011 (Sursă date: INS RPL, 2011.)

Aceasta a fost o sursă de motivație pentru unele sate și târguri de graniță să conceadă și să se militarizeze în secolul al XVIII-lea. Odată cu presiunea Casei de Habsburg sate de graniță din Năsăud au fost transformate în regimente într-o politică mai largă de asigurarea securității de-a lungul graniței de est a imperiului.

Această structură de proprietate a latifundiilor cu iobagi (Prodan 1976) face ca mesajul reformat să devină, la fel ca și în restul Europei, puternic consonant cu populația rurală țărănească și cu cea a târgoveților. În Transilvania reforma a generat forme de discurs religios autonome și radicale, prin doctrinele unitariene, care și-au găsit susținători în Districtul Bistriței și în cele șapte scaune săsești, dar și în spațiile rurale dominate de țăranii iobagi. O dată cu ascendența Imperiului Otoman în regiune și după victoria armatelor acestuia la Mohács în 1526, familiile nobiliare locale au apelat adesea la politici duplicitare pentru a-și asigura independentă atât față de Poarta Otomană, cât și față de Casa de Habsburg, în ascensiune. Rolul familiei Zápolya a fost central, precum și politica acesteia de alianțe cu turcii împotriva Vienei. Religia a avut un rolul unui instrument cheie în aceste opoziții, tocmai pentru că protestantismul a permis independența față de Viena. Inițial Ioan I. Zápolya, apoi Izabela, și mai ales datorită primului Principe Transilvan, Ioan al II-lea Zápolya, o dată cu apariția acestui titlu și instituție în 1570, au sprijinit libertatea de expresie religioasă, care a avut efectul creșterii autorității religioase a calvinismului, luteranismului și mai ales a unitarismului.

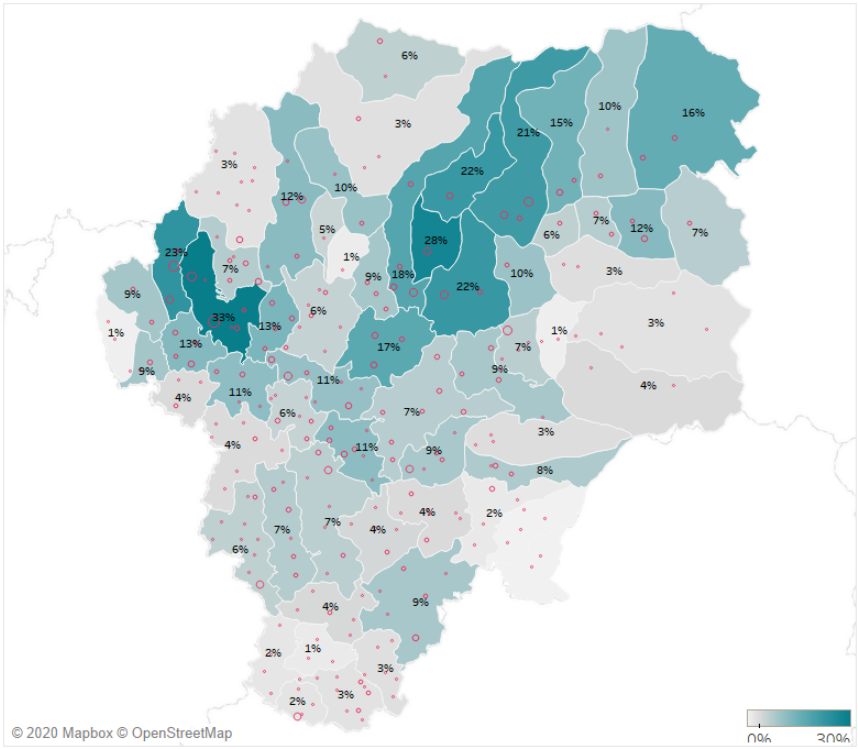

Figura 9: Proporția persoanelor de confesiune neoprotestantă din totalul populației unităților administrative teritoriale, 2011 (Sursă date: INS RPL, 2011.)

Ioan al II-lea Zápolya se convertește el însuși la unitarianism (Köpeczi 2001). Nobilimea locală a sprijinit însă forme mai puțin radicale de protestantism, precum calvinismul, pentru a evita și efectele nedorite de a gestiona presiunile de eliberare iobagilor. Mai mult, John Zápolya a fost cel care a zdrobit violent răscoala țărănească al lui György Dózsa (1514). În mod particular familiile de nobili care aveau teritorii în regiune *Mezőség*, precum familia Banffi, Bethlen, Losonci, și Teleki au sprijinit printr-o politică educațională și culturală circulația de cărți calvine, ca o contrapondere la unitarismul radical.

Contra-reforma și casele nobiliare. Ca parte a strategiei de control al Transilvaniei, Casa de Habsburg după a doua bătălie, de data aceasta victorioasă de la Mohács din 1687, și cucerirea Transilvaniei, a ridicat o serie de familii la rangul de mare familie nobiliară. Casele Bethlen, Bánffy (lineajul Losonc), Kemény (lineajul Magyargyerőmonostor) au fost printre primele (Szilvay 2018). Mișcarea a fost realizată tocmai pentru a slăbi instituția prințului, dar și pentru a mări latifundiile familiilor nobiliare transilvane, care erau incomparabil mai mici cu cele transdanubiene, și pentru a crea o contrapondere reală (Köpeczi 2001). Toate aceste familii nobiliare aveau posesiuni în zona de sud vest al județului Bistriței-Năsăud. De asemenea, Casa de Habsburg a susținut contra-reforma și sprijinit catolicismul în Transilvania, un moment cheie fiind reconversia în 1716, când catedrala din Cluj a trecut de la Biserică Unitariană înapoi la Biserică Catolică. Populațiile țărănești din zona *Mezőség* rămân în continuare, în mare parte protestante, presiunea majoră a contrareformei are loc în special în orașe și târguri.

Cea mai mare parte din etnicii maghiari din Bistrița și Beclean și astăzi sunt de confesiune catolică, iar în rest, în mediul rural sunt calvini. Excepție face localitatea Nușeni, unde există o comunitate catolică semnificativă de limbă maghiară, ceea ce ține de o contingență istorică: la 1856 în urma conflictului cu pastorul reformat o treime din familii se convertesc la catolicism (Tagányi 1900).

După lupta de la Mohács 1687 și noul val al contrareformei sprijinit de Casa de Habsbu-

rg, în 1698 avem actul de uniune al Mitropoliei de la Alba Iulia cu biserica Catolică, ceea ce va duce la o trecere treptată a etnicilor Români la Greco-Catolicism (Pop, Nägler, and Bărbulescu 2005). În județul Bistrița-Năsăud există o comunitate importantă greco-catolică puternic localizată în satele militarizate din ale regimentelor românești năsăudene: Fledru, Sângorz-Băi, Maieru, Telciu. Iar în satele din sudul județului etnicii români din satele preponderent maghiare s-au convertit la greco-catolicism și nu la calvinism.

Etnici români. Comunele din nordul județului sunt locuite în proporție de 93% de etnici români, din care 87% sunt de confesiune creștin ortodoxă, 10% neoprotestantă și 1% sunt greco-catolici. Această omogenitate etnică și religioasă este rezultatul unei istorii foarte specifice legate de formarea regimentelor grănicerești în satele din Valea Rodnei (1762), Valea Șieului (1764), Valea Mureșului (1783) și Valea Bârgăului (1804) și care au fost coordonate administrativ și militar din capitala regiunii, orașul Năsăud.

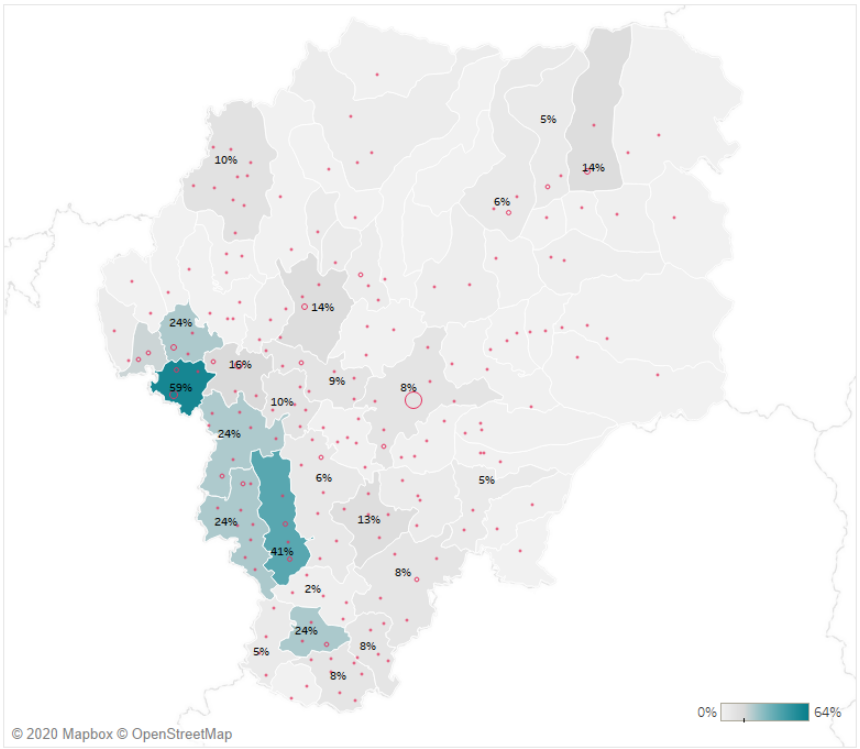

Figura 10: Proporția persoanelor de confesiune catolică și protestantă din totalul populației unităților administrative teritoriale, 2011 (Sursă date: INS RPL, 2011)

Regimentele grănicerești au fost mobilizate permanent până în 1851. În cadrul politicii Imperiale Habsburgice, localitățile de la granița de Est și Sud începând cu secolul al XVIII-lea au avut populații permanent mobilizată și plătită, transformând adesea țăranii în grăniceri, iar familiile acestora în familii libere.

Identitate locală specifică. Efectele acestui tip de politică au fost de lungă durată. Militarizarea a creat treptat o arie relativ omogenă, datorită circulației populație în interiorul acestui teritoriu coordonat de noile instituții care au însoțit formarea regimentului de grăniceri. Portul tradițional și ritualurile de trecere s-au omogenizat creând o zonă distinctă etnografică (Rus 2018). De asemene s-a creat o comunitate în jurul acestor localități, cu o identitate stabilă locală în jurul profesiei militare și a valorilor asociate: disciplină, cinste, onoare, ordine, care s-au transformat într-un patrimoniu imaterial intangibil și o resursă comunitară valoroasă (Rus 2016).

Omogenizare etnică. În 1762 prin decret imperial sunt scoase din jurisdicția Bistriței satele de munte din Nordul și Estul județului și se înființează regimentul de grăniceri cu centrul

în Năsăud. Un prim efect a fost că populațiile săsești, secuiești, maghiare și evreiești, care locuiau în aceste sate au părăsit ținutul regimentului, în timp ce pentru țăranii români a fost o garanție a continuării statutului de țărani liberi primit de la Regele Matei (Onofreiu and Bolovan 2012). Regimentul II al Năsăudului a fost alcătuit ca urmare a acestui calcul de oportunitate din partea populațiilor locale, constituit în proporție de 97% din etnici români. La 1772 regimentul de infanterie avea 3.000 de persoane organizate în 12 companii (Rus 2016).

Reorganizare teritorială. Organizarea regimentului militar a însemnat o transformare semnificativă a peisajului montan pentru a asigura accesibilitatea și aprovizionarea. Au fost regularizate cursurile de apă ale râului Someș și Sălăuța pentru a permite plutăritul, au fost îndiguite malurile, s-au construit poduri solide pentru a permite circulația mărfurilor, a echipamentelor militare și a proviziilor, s-au defrișat păduri pentru a fi introduse terenurile în circuitul agricol, s-au introdus noi instrumente și tehnici agricole pentru a mări productivitatea și a asigura un flux continuu de produse (Rus 2018). Au fost delimitat precis hotarele satelor, au fost adunate în vatră așezările împrăștiate, s-au fixat terenurile cu risc de alunecare, prin pomi și copaci (Rus 2018). Acest transformări au fixat trama stradală și conexiunile între sate și au creat un peisaj specific satelor ordonate actuale din această zonă. Din punct de vedere cultural s-a creat un sistem de școli sătești în vatra satelor, iar în Năsăud s-au fondat o serie de școli specializate (școala normală, școala secundară, școală de meserii, școală comercială, institut militar). Chiar și după dizolvarea a instituție grănicerești în 1851 și relocarea regimentului la Alba-Iulia, locuitorii Năsăudului au dezvoltat rețeaua de instituții locale școlare, din fondurile grănicerești s-a extins școala normală în 1852, s-a înființat în 1888 un liceu, s-a construit un sediu pentru ASTRA. De fapt, Năsăudul dintr-un centru regional care coordona producția agricolă pentru marile familii nobiliare, în mod notabil familia Bethlen, care avea două castele aici, s-a românizat prin însăși modul în care a funcționat armata habsburgică, și a devenit un centru de cultură local cu un important rol în constituirea unei inteligheții locale românești (Vlașin 2017).

Demobilizarea regimentului de grăniceri a avut loc tocmai datorită succesului proiectului instituțional local de a asigura un flux de persoane educate pentru armată. După revoluția de la 1848, administrația imperială habsburgică a fost circumspectă cu populațiile românești și cu atât mai mult cu o populație pe care a omogenizat-o prin militarizare. În ciuda faptului că regimentul de grăniceri a rămas loial imperiului în timpul evenimentelor din 1848, administrația nu a dorit să riște, tocmai pentru că Năsăudul a ajuns un centru cultural important pentru naționalismul românesc (Vlașin 2017; Onofreiu and Bolovan 2012).

5.1.4 Mișcarea naturală și migratorie

Surse ale dinamicii populației. Volumul populației poate crește sau scădea în funcție de două tipuri de mișcări ale populației: mișcarea naturală (natalitate și mortalitate) și mișcarea migratorie (migrație internă țării, migrație externă în străinătate și navetism). Volumul populației județului est în jur de la 327 de mii de locuitori. Tendința a fost de ușoară scădere, în trei decade județul s-a contractat cu 3 mii de persoane, adică proporțional e o scădere de 0,9%. De vreme ce populația României s-a contractat cu 4,2% în aceeași perioadă, putem afirma că scădere la nivelul județului este minoră și ne permite chiar să argumentăm că am avut de a face cu o populație staționară. Aceste diferențe sugerează că cele două tipuri de mișcări ale populației au un specific local care face ca județul să fie relativ diferite în raport cu tendințele naționale.

Natalitate peste medie datorită distribuției pe medii a populației. Județul Bistrița-Năsăud are una din cele mai mar rate de natalitate, adică născuți la mia de locuitori, din România. Mai

mult, această rată s-a menținut peste valoarea națională de-a lungul ultimelor trei decade. În 2019 doar județele Ilfov, Suceava și Sălaj aveau o natalitate mai mare decât Bistrița-Năsăud. Aspectul împărtășit în comun de județele Suceava, Sălaj și Bistrița este o proporție mai mare a populației în mediul rural, comparativ cu mediul urban (într-o situație similară se află și Harghita). De vreme ce ratele de natalitate sunt mai mari în mediul rural, putem să explicăm de unde vine dinamismul acestor județe. În cazul județelor Ilfov, Iași, Cluj, Brașov, Timiș, Bihor, celelalte județe din topul celor mai dinamice zone din România, din punctul de vedere al natalității, este vorba de familiile atrase de piața muncii foarte dinamică din orașul cel mai important al județului, care au sub-urbanizat în primele inele de localități din jurul acestor municipii. În cazul capitalei este vorba de o sub-urbanizare în primele două inele de localități, ceea ce acoperă în mare măsură întreg județul Ilfov. În cazul județului Iași și Bihor pe lângă tendințele de sub-urbanizare în jurul Municipiilor Iași și Oradea, la nivel de județ avem o proporție mai mare de persoane care sunt domiciliate în mediul rural. În Moldova 54% din persoane locuiesc în mediul rural, iar în Transilvania doar 41%. Cu cele 63%, Bistrița-Năsăud are cea mai mare proporție de persoane în mediul rural din Transilvania, urmată îndeaproape de Sălaj cu 61%.

Variații ale ratei de natalitate. Nu în toate localitățile din Bistrița-Năsăud rata de natalitate este peste cea medie de 8,5 născuți vii la mia de locuitori. În unele localități din comunele de munte din Nord Vest precum și în unele comune din Podișul Transilvaniei ratele sunt mai mici decât cele naționale, chiar dacă este vorba de comunități rurale.

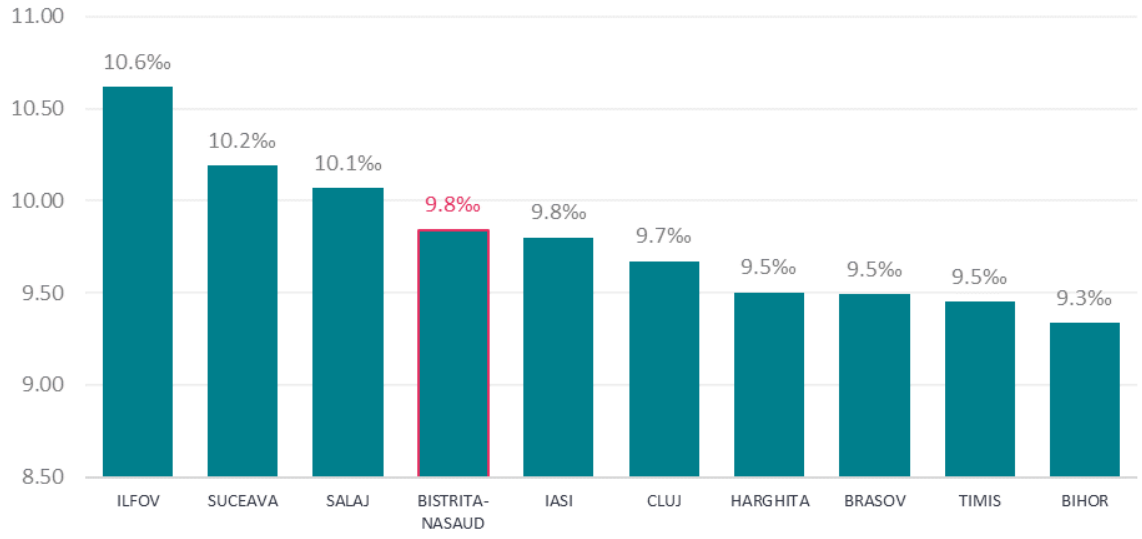

Figura 11: Născuți vii la o mie de locuitori pe județele din România, 2019 (Sursă date: INS Tempo POP107D, POP201D.)

Sau, invers, rata de natalitate este mult mai mare decât media națională și peste cea județeană în câteva zone. Să le luăm pe rând.

Sub-urbanizare în jurul Bistriței. Rata de natalitate este mare în primul inel de localități din jurul municipiului Bistrița, ceea ce indică că avem o sub-urbanizare a familiilor tinere. Localitățile acestea au crescut ca populație în ultimele trei decade cu 14,2%, iar în ultima decadă cu 4,3%. Creșterea volumului populație este corelat aici cu ratele de natalitate mai mari. Trebuie să calificăm aceste cifre și posibilă interpretare cauzală. În localitățile din primul inel din jurul Bistriței o femeie are în medie 1,65 copii, ceea ce este o cifră cu mult sub rata de înlocuire de 2 (RPL2011). În Municipiul Bistrița cifra este de 1,15 copii și mai

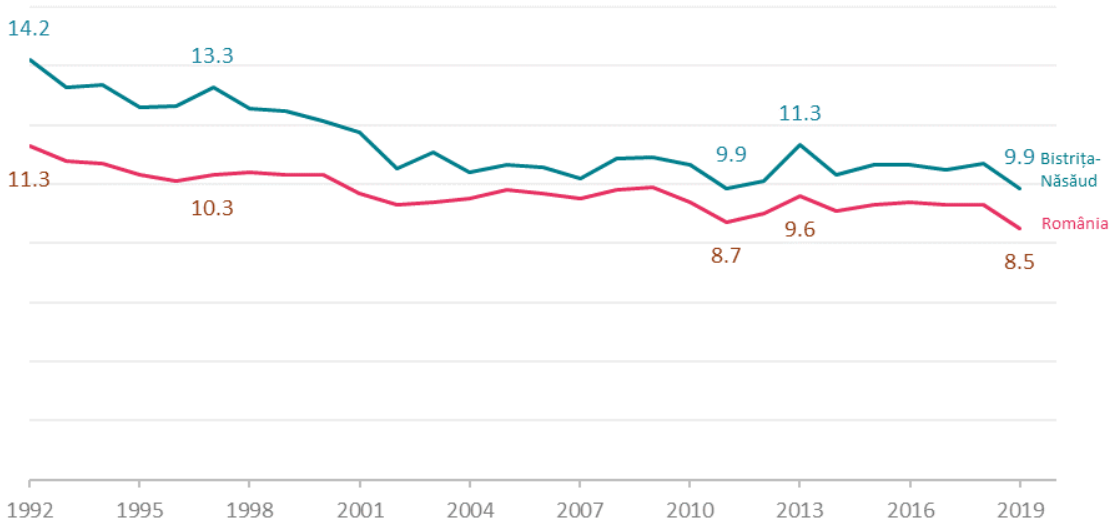

Figura 12: Născuți vii la o mie de locuitori în Bistrița-Năsăud comparativ cu România, 1992-2019 (Sursă date: INS Tempo POP107D, POP201D.)

departe de cifra de înlocuire a populației. Ceea ce sugerează că dinamica populației în ariile periurbane nu se datorează mișcării naturale, ci mișcării migratorii.

Comunele Bârgăului au avut și ele o creștere de 3,3% în ultimele trei decade, însă în ultimii zece ani volumul populație este staționar. Natalitatea este mult mai mare decât cea națională și cea județeană, în jur de 10,1‰. În același timp în medie o femei are în aceste comune 1,54 copii, ceea ce e cea mai mică cifră agregată din județ (RPL2011). Paradoxul vine din faptul că pe de o parte creșterile de populație și, în același timp natalitatea peste medie, se datorează în special localității Josenii Bârgăului care se află în prelungirea localității Livezi și care împreună au format o zonă compactă de sub-urbanizare a familiilor tinere în jurul municipiului Bistrița. Faptul că avem o medie atât de mică a numărului mediu de copii pe femeie, dar totuși o populație relativ constantă în Tiha Bârgăului și Bistra Bârgăului ne sugerează, din nou, că migrația este cea care a stabilizat volumul de populație. În mod particular un joc central pare a fi jucat de către turismul estival și montaniard din jurul lacului de acumulare Colibița, care a atras o astfel de populație care lucrează în HORECA.

Natalitate foarte mare în Sângeorz-Băi și localitățile sale periurbane. În aceste localități natalitate este foarte mare, 13,9 ‰, iar numărul mediu de copii per femeie în Sângeorz-Băi este mai mare comparativ cu localitățile rurale proxime (Maieru, Rodna, Șanț): 1,64, respectiv 1,60 (RPL2011). Mai mult numărul mediu de copii per femeie în Sângeorz-Băi est puternic diferit de media urbană din județ de 1,22 sau din urbanul din România de 1,1.

Natalitate diferențiată confesională. Sângeorz-Băi, în mod paradoxal are o dinamică a mișcării naturale similare cu a populației rurale din județ sau din țară și nu una specific urbană (INS Pop104D 2020). Această dinamică este dată de proporția mult mai mare a populației neoprotestante. În medie, în județul Bistrița-Năsăud femeile urbane neoprotestante au născut au 1,95 copii, aproape de rata de înlocuire, iar în mediul rural au 2,1 copii, peste rata de înlocuire a generațiilor (RPL 2011). Este cea mai mare rata din județ pentru o categorie socială. *Natalitatea și numărul de copii per femeie nu este legat de etnicitate, nu există diferențe semnificativ statistice dacă controlăm confesiunea religioasă și mediul de rezidență.* Indiferent de localizare în județ populațiile neoprotestante tind să aibă o natalitate mai mare și un număr mediu de copii mai mare (RPL 2011). Bistrița-Năsăud, așa cum notam mai sus, are una din cele mai mare procente de persoane de confesiuni neoprotestante și cea mai mare din țară

de confesiune penticostală. În Sângeorz-Băi, proporțional, avem cea mai mare comunitate neoprotestantă din județ: una din cinci persoane este neoprotestantă (22%).

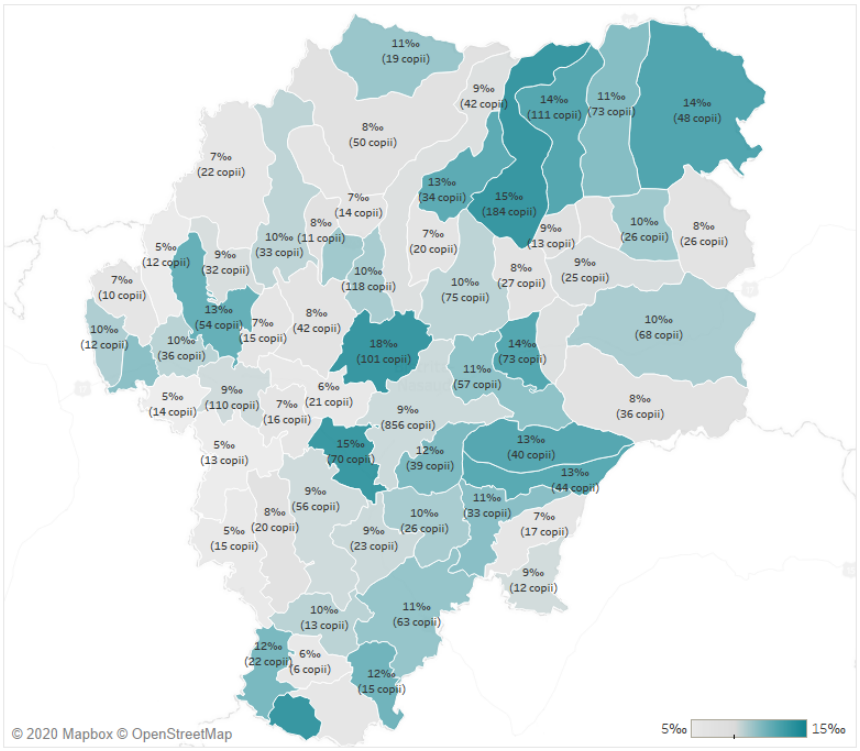

Figura 13: Născuți vii la o mie de locuitori (rata de natalitate) și numărul de născuți vii, 2019 (Sursă date: INS Tempo POP107D, POP201D)

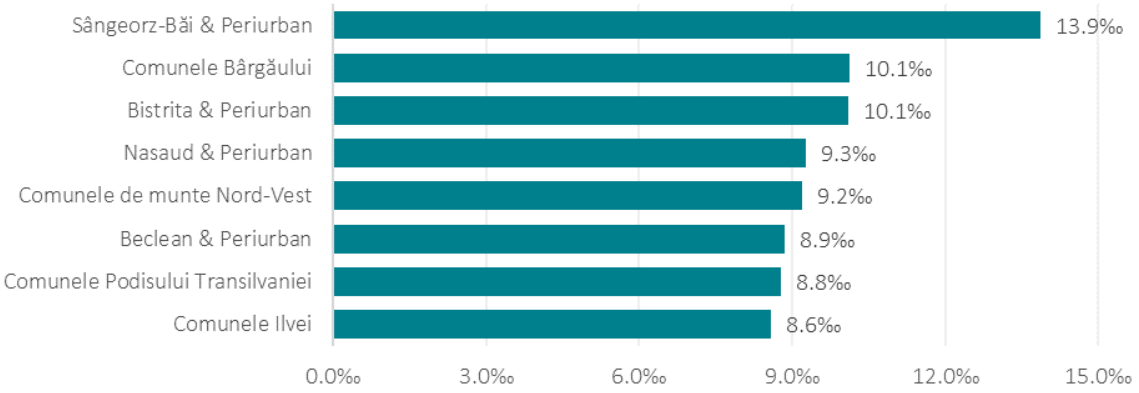

Figura 14: Născuți vii la o mie de locuitori (rata de natalitate) pe tipuri de localități în Bistrița-Năsăud, 2019 (Sursă date: INS Tempo POP107D, POP201D)

Iar proporția persoanelor de confesiuni neoprotestante pentru Sângeorz-Băi împreună cu ariile periurbane este similară (17%). Atât etnicii români, cât și romi sunt neoprotestanți în proporție de 18% (RPL 2011). Această compoziție confesională a zonei face ca natalitatea să fie mai mare în acest oraș, explicând astfel valorile mari de copii născuți de o femeie.

Istoria lungă a distincțiilor dintre străin și localnic. Sabău (2015) arată că după desființarea regimentului grăniceresc năsăudean locuitorii au investit prin noi structuri instituționale și identitare în a se delimita ca și grup distinct. La început patrimoniul regimentului grăniceresc este trecut în custodia noii structuri administrative al Districtul Năsăud (1851-1976), iar apoi în 1972, cu decizia luată prin vot patrimoniul trece în proprietatea necondiționată a

comunelor, care în 1879 se transformă într-o „Comunitate de Avere" folosită colectiv pentru a investi în dezvoltarea rețelei școlare locale și în a susține comunitatea instituțional. Chiar și după înființarea Comitatului Bistrița-Năsăud (1876-1920) care alipește Districtul Năsăud și Districtul Bistrița, cu părți din comitatul Dăbâca, în fostele comune grănicerești distincția dintre „fii grănicerilor" și „străini" devine un mecanism major de reglementare a proprietății: casele și pământurile nu erau vândută „străinilor" (decizie luată prin vot la 1863 la Primăria Năsăud). De asemenea familiile, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, se formează în tot mai mare măsură prin mariajul între descendenții grănicerilor (Sabău 2015). Distincțiile dintre străin și localnic sunt un mod de organizare a proprietății și dinamicii comunității comunele contemporane din zona Năsăud (Rus 2018). „Mentalitatea grănicerească" formată în secolul al XVIII -lea (Lumperdean 1994) a fost transformată în „fală grănicerească" în secolul al XIX-lea (Sabău 2015) și apoi „folclor năsăudean" și „mândrie locală" în a doua parte a secolul XX (Rus 2018). Transformarea în mândrie locală s-a realizat în perioada socialistă prin integrarea opoziției „străin"/„localnic" în discursului naționalist al anilor 1970 și 1980 ai epocii Ceaușescu (Verdery 1994). Melanjul și hibridizările succesive culturale al zonei au fost șterse și omogenizate în termenii generici de „folclor românesc" și „mândrie năsăudeană". În mod surprinzător, anii postsocialiști nu au venit ca un șoc major economic pentru zonă tocmai pentru că dinamica investițiilor din perioada socialistă nu a schimbat profilul economic al zonei, în continuare orientat spre agricultură în Nord-Vestul zonei Năsăudene și în turism local și agricultură în zona de Nord-Est. Pe de altă parte zona a stagnat pentru cea mai mare parte a ultimelor trei decenii din punctul de vedere al dezvoltării economice.

Dacă ar fi să construim o ipoteză de lucru, pornind de la observațiile lui Gog (Gog 2014; Gog and Roth 2012) confesiunea penticostală oferă resurse identitare populațiilor române în a trasa distincțiile dintre o comunitate virtuoasă și străini, într-un mod analog cu cel descris pentru populațiile marginalizate roma. Gog (Gog 2014; Gog and Roth 2012) arată că penticostal-ismul a fost atrăgător pentru comunitățile marginalizate atât în perioada socialismului de stat, cât și în perioada ulterioară post-socialistă pentru că organizarea confesiunii permite construirea propriilor structuri locale comunitare și oferă posibilitatea unor narațiuni identitare pentru a delimita grupul social al credincioșilor de persoanele exterioare, prin retrasarea ritualică a demnității celor desemnați ca aparținând confesiunii și a străinilor. Acestor observații nu li se pot da aici substanță prin referințe la studii antropologice, însă dinamica neobișnuită etnică și confesională solicită o calificare, chiar și sub forma unei ipoteze, a proceselor care par a structura în mod neobișnuit mișcarea naturală și a convertirilor religioase, legate statistic la nivel de subcategorii de populație.

Raportul de dependență. Natalitatea mai mare în din ariile periurbane ale Bistriței și a celor din Sângeorz-Băi și a ariilor sale periurbane este în oglindă în raport cu localitățile din sudul județului în care avem o populație îmbătrânită. În localitățile din zona *Mezőség* media de vârstă este cea mai mare din județ (INS Tempo POP104D, semnificativ statistic), iar populația cu vârste peste 63 de ani reprezintă 22% din totalul populației (media județeană fiind 17,5%). Raportul de dependență este o măsură care surprinde structura populației prin compararea volumului populației de vârstă activă, pe de o parte cu volumul populației tinere și al populație vârstnice, pe de altă parte. Acest fapt face ca atât în zonele de nord, cât și în zonele de sud ale județului volumele de populație activă să fie mai mici comparativ cu cele tinere și vârstnice. În timp ce în nord avem o natalitate foarte mare și un procent mare de persoane tinere din totalul populației, în sud avem o populație îmbătrânită. Însă structura populației este mai puternic distorsionată în zonele de sud, populația îmbătrânită fiind mai mare decât cea activă.

Ca dinamică temporală, volumele de populație tânără (până la 18 ani) sunt în creștere după 2010, reprezentând 20% din totalul volumului de populație județean. În același timp,

după 2010 avem o ușoară scădere a populației vârstnice cu 3,6%. Însă, dinamica notabilă, este contracția populației de vârstă active care a scăzut între 2010 și 2020 cu 7,5%. Având în vedere dinamica națională contracția este similară cu cea din România.

Migrație internă interjudețeană. între recensământul din 2002 și 2011 și-au schimbat reședința 18,4 mii de persoane în județul Bistrița-Năsăud, adică 6% din totalul populației (RPL2011). Pentru populația care locuia la momentul recensământului avem informații legate de ultima reședință pe care au avut-o. Cea mai mare parte din migrație, 56,2% a fost internă județului. Adică, au venit din afara județului 8 mii de persoane, clasând județul Bistrița-Năsăud pe poziția 22 în ierarhia celor mai atractive județe din România. Dintre persoanele relocate în Bistrița-Năsăud, au venit 22,6% din Cluj, din străinătate 15%, din Mureș 13%, din Maramureș 5,5% și 4,8% din Suceava (RPL2011). Doar 10% (27 de mii) din populația județului a avut o altă reședință în afara județului, ceea ce plasează județul pe poziția a zecea în rândul județelor cu cea mai mică migrație externă (RPL2011). Din aceste 15 mii s-au stabilit în Bistrița-Năsăud și au 15% au avut o reședință în Cluj-Napoca, Dej sau București, fiind în general, persoane cu educație universitară (RPL2011).

Migrație internă intrajudețeană. Municipiul Bistrița este destinația cea mai importantă pentru migrația internă intrajudețeană, apoi orașele Beclean și Năsăud. Însă, această creionare a migrației intra-județene este făcută cu tușă mult prea groasă pentru a surprinde specificul mișcărilor de populație. Tocmai pentru că localitățile din județ au o dinamică proprie de recrutare a populației și avem localități între care există schimburi populație. Mai mult, aceste schimburi de populație internă au fost relativ stabile. Durata pentru care avem date de calitate este cea între 1945 și 2011, dar, așa cum aminteam, sunt date retrospective, sunt pentru rezidenții în Bistrița-Năsăud în 2011.

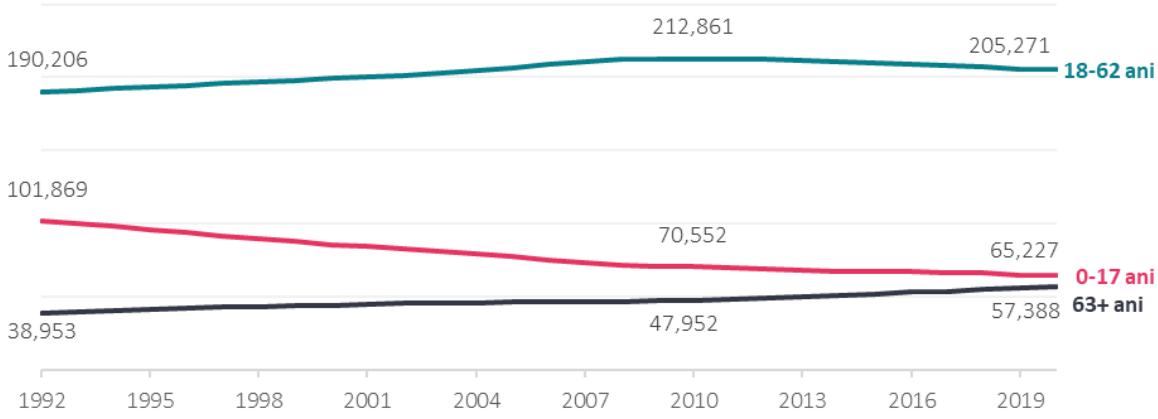

Figura 15: Dinamica categoriilor de populație după vârstă în Bistrița-Năsăud, între 1992 și 2020 (Sursă date: INS Tempo POP104D.)

Așa cum ne așteptam, având în vedere istoria mai lungă a localităților și încorporările succesive în formațiuni sociale distincte, direcția de mișcare și volumele fluxurilor au rămas proporțional constante pentru populația rezidentă în 2011, indiferent de momentul schimbării rezidenței. Adică, diferitele formațiuni sociale au reușit să structureze teritoriul județean în areale coerente din punct de vedere al populației care, ulterior, în perioada socialistă și post-socialistă, au generat fluxuri similare intra-județene de-a lungul decadelor de după al doilea război mondial. Așadar, se regăsesc proporții similare fie că este vorba de migrația dintre 1945 și 1968 (pentru această perioadă există doar o migrațiune mai mare dinspre Dej, Bistrița aparținând administrativ regiunii Cluj), migrația dintre 1968 și 1990 sau migrația de după 1990.

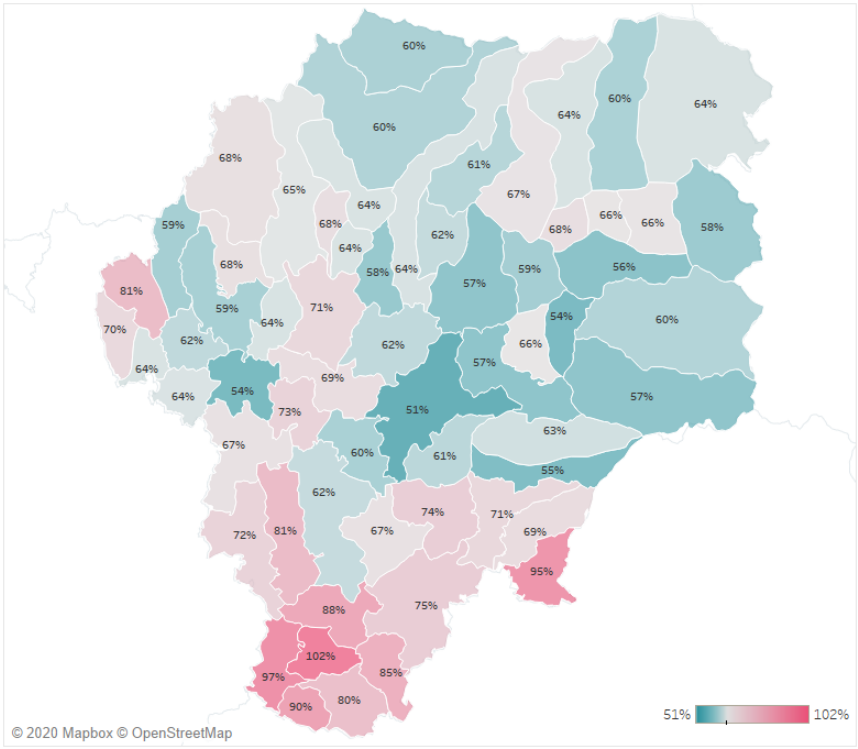

Figura 16: Raportul de dependență: populația tânără (sub 18 ani) și vârstnică (peste 62 ani), la populația de vârstă activă (între 18 și 62 de ani), 2020 (Sursă date: INS Tempo POP104D)

Tipologie localități. Există trei grupuri de localități din punctul de vedere al migrația internă tipice intrajudețene.

- Primul este cel format de Municipiul Bistrița și ariile sale periurbane împreună cu comunele din Podișul Transilvaniei (62% din rezidenții care s-au mutat în Bistrița și ariile periurbane provin din aceste comune) și comunele Bârgăului. Acest fapt explică faptul că cel mai mare numărul de etnici maghiar din județ locuiesc în localitatea Bistrița. Mai mult locuitorii din comunele din Podișul Transilvaniei au fost cei mai mobili, iar acest lucru nu este surprinzător având în vedere ocupațiile preponderent agricole ale acestor sate.
- Mai există un al doilea grup de localități cu mobilitate teritorială tipică: Sângeorz-Băi și cele două comune alăturate Rodna și Șanț, precum și comunele din Lunga Ilvei.
- Al treilea grup este cel din comunele din Munții Țibleșului și Năsăud și Beclean. Becleanul și Năsăudul și-au recrutează mai bine de o treime din populația mobilă din comunele de munte din Nord-Est. Surprinzător însă față de istoria lungă, Năsăudul nu a jucat rolul de magnet pentru localitățile din Nord-Vest.

Navetism. Din totalul persoanelor ocupate în județul Bistrița-Năsăud 13% fac naveta fac naveta spre una spre una din localitățile județului, 2% fac naveta spre ale județe, iar 3% lucrează în străinătate. Municipiul Bistrița atrage cei mai mulți navetiști (RPL2011). Cea mai mare parte din navetism este intern, însă per total pleacă zilnic spre muncă cu 8 mii de persoane în afara județului, mai mult decât cei care vin să muncească în județ – adică 0,5% (Cambir and Toma 2020). Navetismul este foarte puternic concentrat în câteva localități și este legat în special de forța de muncă industrială. În Beclean și Năsăud 1 din 3 persoane ocupate face naveta, iar în Bistrița 1 din 5 persoane ocupate în localitate fac naveta. Tot 1 din 5 persoane fac naveta și în localitățile rurale Șieu-Măgheruș și Prundul Bârgăului care au amândouă platforme industriale.

Table: Migrație interjudețeană între categorii de localități în județul Bistrița-Năsăud, în perioada 1945-2011.

	Localități destinație emigranți								
Localități origine emigranți	A	B	C	D	E	F	G	H	Origine
A. Beclean & Periurban	392 (11)	231 (31,8)	84 (-8,7)	1317 (-4)	27 (-14,7)	583 (-4,9)	6 (-12,9)	32 (-11,4)	2682
B. Comunele de munte Nord-Vest	1840 (8,2)	1255 (31,5)	1395 (4,8)	4694 (-6)	122 (-12,6)	1673 (-20)	144 (-5,7)	282 (-1,2)	11405
C. Năsăud & Periurban	280 (-6,7)	339 (27,2)	746 (24)	2765 (-6,8)	48 (-13,0)	737 (-27)	73 (5,6)	144 (-0,1)	5132
D. Bistrița & Periurban	637 (-5)	325 (-29,7)	414 (0,7)	4095 (-9,5)	582 (-3,6)	2088 (51,2)	100 (-12,6)	166 (-14,1)	8407
E. Comunele Bârgăului	65 (-9,2)	20 (-20,5)	45 (-13,3)	1741 (10,8)	1327 (97,5)	153 (-26,8)	70 (1,8)	30 (-7,9)	3451
F. Comunele Podișului Transilvaniei	1249 (9)	363 (-3)	352 (-2,5)	11281 (25,5)	149 (-18,7)	2401 (-2,6)	85 (-7,2)	167 (-8,1)	16047
G. Comunele Ilvei	85 (-7,2)	101 (-7,9)	294 (-4,1)	1417 (-7)	175 (-0,8)	370 (-17,5)	507 (52,7)	357 (18,6)	3309
H. Sângeorz-Bai & Periurban	73 (-6,8)	127 (-7,2)	178 (-3,1)	1092 (-8,6)	42 (-8,9)	273 (-20,7)	200 (23)	725 (66,6)	2710
Total destinație	4621	2761	3521	28402	2472	8278	1185	1903	53143

Sursă date: INS RPL2011, Pearson $\chi^2 = 24628$, p < 0,001; Cramer C = 0,563.

Date tehnice: reziduurile standardizate ajustate reprezintă o descompunere a intensității asocierii dintre originea localității unei persoane și destinația rezidenței. Dacă valorile sunt mai mici ca -2 atunci între localitățile de origine și destinație nu există schimbare de populație, iar dacă valorile sunt mai mari ca 2 atunci există o schimbare de populație. Procedura statistică ține constant volumul populației a unui tip de localități, separând fluxurile între origine și destinație.

Date tehnice: Rețeaua reprezintă schimburile tipice de populație între localitățile de origine și destinație, folosind reziduurile standardizate ajustate folosind algoritmul Fruchterman and Reingold 1991 (Fruchterman and Reingold 1991) de dispunere spațială.

5.1.5 Volumul și distribuția forței de muncă

Persoane ocupate și angajate în România. Pe baza legislației muncii din România, Institutul Român de Statistică diferențiază între următoarele categorii de persoane active: angajați (salariați), angajatori (patroni), lucrători pe cont propriu și lucrători familiali neremunerați. (1) Angajați: în 2020, conform seturilor de date INS (Cambir and Toma 2020), 92,7% din totalul persoanelor ocupate din mediul urban au fost salariați (angajați), comparativ cu doar 56,3% din mediul rural. (2) Lucrători pe cont propriu: în 2020, doar 5% din totalul persoanelor angajate din mediul urban au fost lucrători independenți, comparativ cu 28,3% din mediul rural. (3) lucrătorii familiali neremunerați: în 2020, reprezentau doar 0,6% din populația ocupată urbană, în comparație cu 14,6% din zonele rurale care nu au contract de muncă.

Această structură a ocupării forței de muncă are o serie de consecințe, deoarece cei care au statutul de persoană ocupată, dar fără salariu, tind să rămână în afara sistemului de asigurări sociale – cu excepția persoanelor co-asigurate de partenerilor acestora. O mare parte din

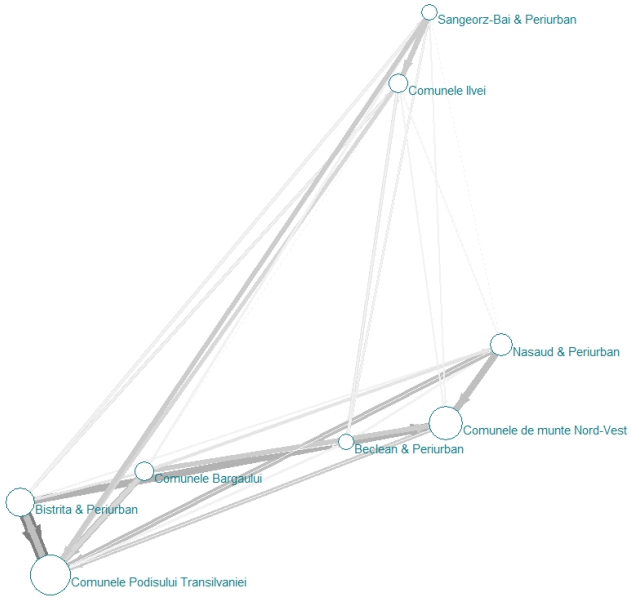

Figura 17: Migrație interjudețeană între categorii de localități în județul Bistrița-Năsăud, între 1945 și 2011 (Sursă date: INS RPL2011)

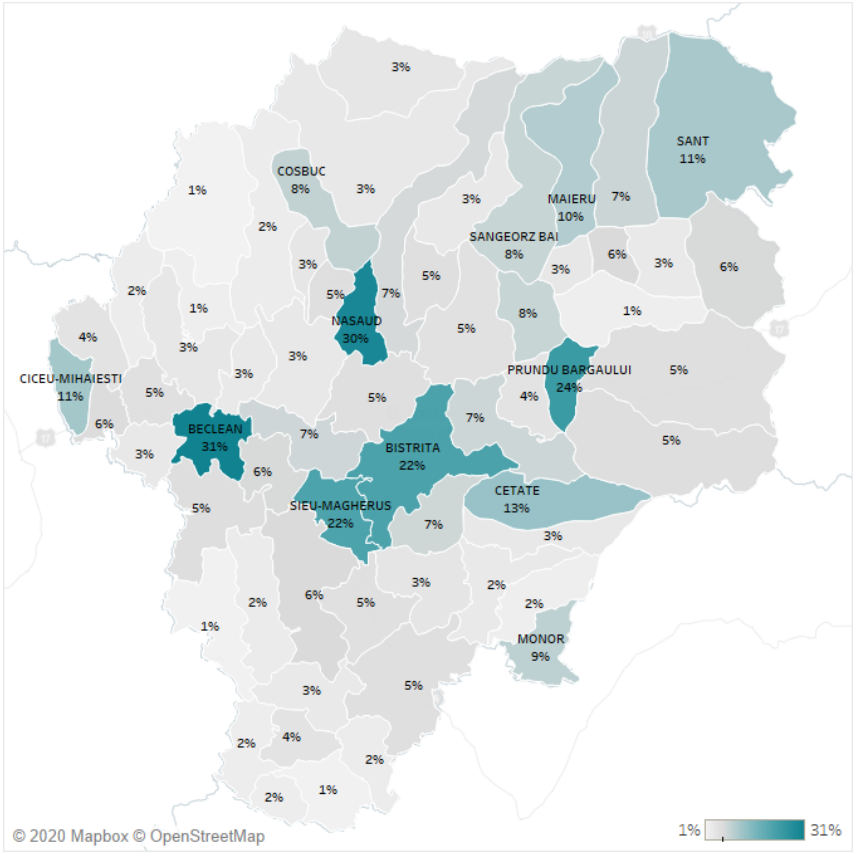

Figura 18: Proporția persoanelor ocupate care fac naveta din totalul persoanelor ocupate în localitate 2011 (Sursă date: INS RPL, 2011)

sistemul de asigurări sociale este legat de contribuții, multe beneficii sunt puternic corelate cu a fi un angajat sau angajator.

Persoane ocupate și angajate în Bistrița-Năsăud. O persoană rezidentă este cea care locuiește în mod obișnuit la o adresă anume în timpul zilei și a făcut acest lucru cel puțin 12 luni. În Bistrița-Năsăud populația rezidentă a fost la 1 ianuarie 2020 de 277,7 mii de persoane, iar acest volum nu conține persoanele care au emigrat din România (populația domiciliată a fost de 327,8 mii).

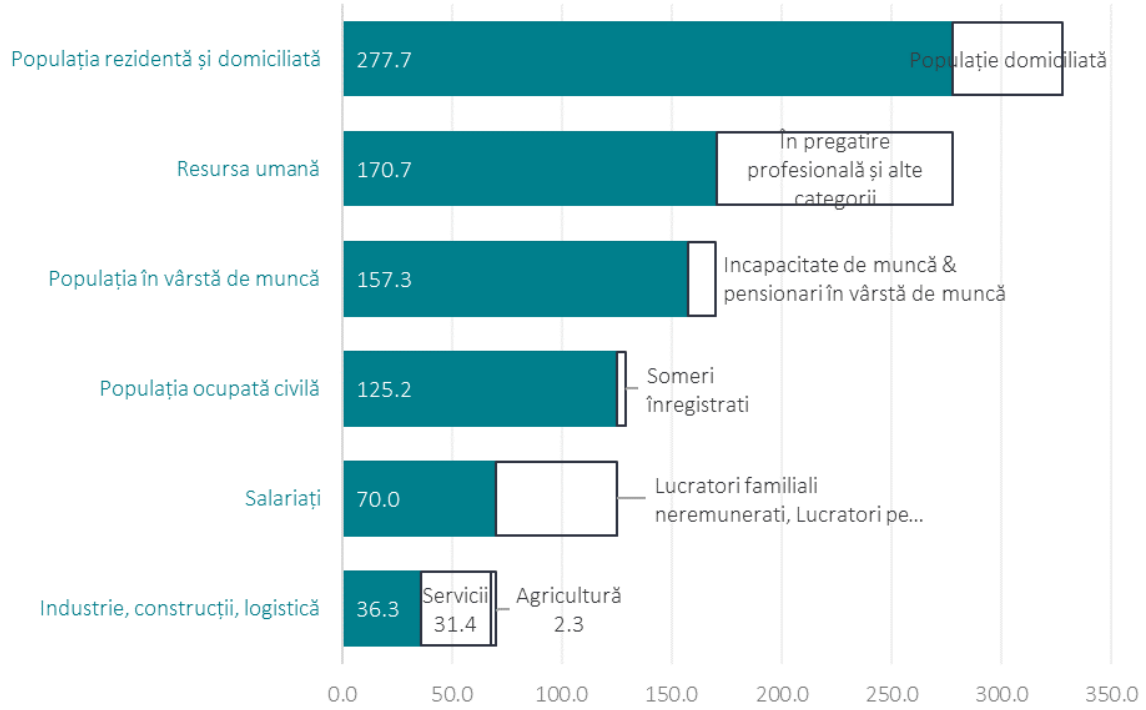

Figura 19: Proporția persoanelor ocupate care fac naveta din totalul persoanelor ocupate în localitate, Bistrița-Năsăud, 2011 (Sursă date: INS Tempo FOM104D, Sursă date: INS BFM2020)

În ianuarie 2020 resursa umană potențială a județului a fost de 170,7 de mii de persoane. Resursa actuală de muncă, dacă excludem persoanele cu incapacitate de muncă și pensionarii în vârstă de muncă, a fost de 157,3 mii persoane. Dintre aceștia, populația ocupată civilă este de 125,3 mii de persoane, dintre care patroni 1,27%, salariații sunt 55,9%, lucrători pe cont propriu 25,8%, lucrător familial neremunerat 16,9%. Bistrița-Năsăud este pe poziția a 32 în rangul volumelor interne de populație ocupată, însă acest lucru este firesc, având în vedere că județul ocupă poziția 34 în ierarhia volumelor de populație rezidentă.

Distribuția pe genuri și medii a persoanelor ocupate. Există o diferență majoră între structura ocupării forței de muncă în zonele rurale și urbane atât în România, cât și în Bistrița-Năsăud. Statutul de salariat este un fenomen urban, în timp ce lucrătorii pe cont propriu și lucrătorii familiali neremunerați sunt fenomene rurale. Atât angajatorii, cât și angajații sunt localizați două treimi în mediul urban și o treime în mediul rural. În Bistrița-Năsăud lucrători pe cont propriu 91,5% locuiesc în rural și 97% din lucrător familiali neremunerat sunt tot rurali. Dacă două treimi din lucrătorii pe cont propriu sunt bărbați, două treimi din lucrătorii familiari neremunerați sunt femei. Această distribuție similară este similară cu cea de la nivelul României. La recensământul din 2011 (ultimul dată la care avem date pe gen, mediu și statut ocupațional), în România 83,7% dintre lucrătorii independenți erau din mediul rural, iar 67% din cei care desfășurau activități independente din mediul rural erau bărbați. În același timp

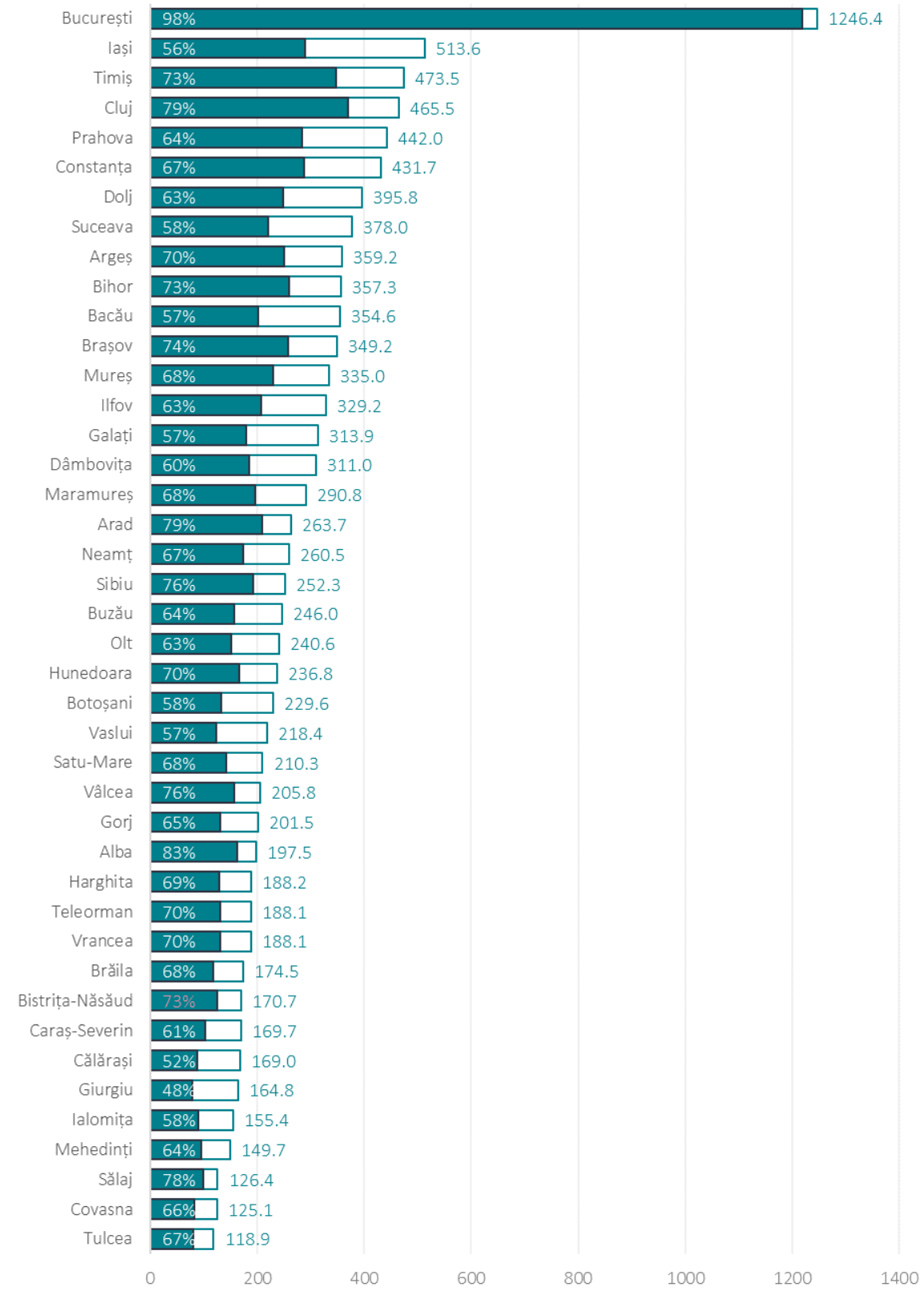

Figura 20: Volumul resurselor de muncă, al persoanelor ocupate și procentul de persoane ocupate din totalul resurselor de muncă din Bistrița-Năsăud în contextul județean al României, în 2020 (Sursă date: INS, BFM2020)

în 2011, 95,2% dintre lucrătorii familiali neremunerați erau din mediul rural, iar dintre ei 66,3% erau femei. Muncitorii agricoli sunt preponderent independenți (bărbați), muncitori familiali care contribuie (femei), dar și muncitori ocazionali sau „zilieri" care nu apar ca o categorie separată de ocupare a forței de muncă în statisticile naționale, în ciuda unei legi dedicate (Legea 52) / 2011 privind lucrătorii ocazionali).

Proporția salariaților din resursa de muncă. Salariații reprezintă așadar doar o fracțiune din populația de vârstă activă și alături de patroni una din cele două categorii de populație cu venituri stabile. Celelalte două mari categorii tind să fie puternic concentrate, așa cum argumentam în mediul rural. România rămâne țara cu cea mai mare pondere a populației care lucrează în agricultură din Europa (Eurostat TAG00020). În Bistrița-Năsăud una din patru persoane de vârstă activă de muncă este ocupată în agricultură (24,8%), proporție care plasează județul pe poziția 21. Mai mult, majoritatea covârșitoare a lucrătorilor pe cont propriu, așa cum menționam mai sus, locuiesc în rural, ceea ce este diferit comparativ cu județe precum Brașov, Cluj, Ilfov, Timiș. Această informație este importantă pentru a califica că, pe de o parte, procentul de 41% salariați din totalul populație de vârstă activă din Bistrița-Năsăud pune județul pe poziția 18 în ierarhia județeană, iar pe de altă parte procentul de 56% de salariați din populația de persoanele ocupate pune județul pe poziția 26. Mai mult ca în alte județe, disjuncția dintre urban și rural este și mai mare: mediul urban este în mai mare măsură predominant un loc al angajaților și angajatorilor, iar ruralul un loc al lucrătorilor pe cont propriu și lucrătorilor familiali neremunerați, care lucrează în agricultură. Însă Bistrița-Năsăud se situează pe poziția a zecea în topul județelor în funcție de proporția persoanelor ocupate din totalul resurselor de muncă, adică la 73%.

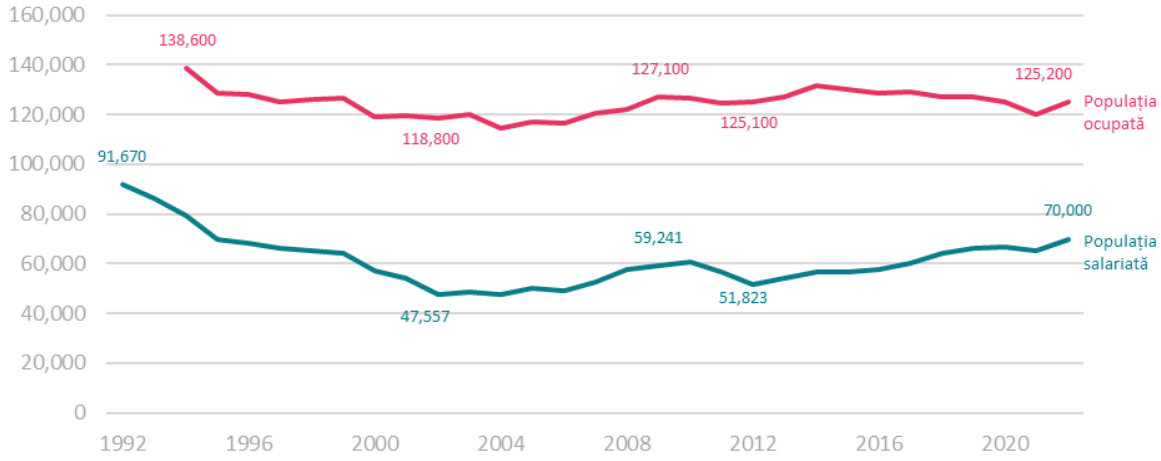

Figura 21: Dinamica numărului de salariați în Bistrița-Năsăud, între 1990 și 2020 (Sursă date: INS Tempo FOM104D, INS BFM2020.)

Dinamica numărului de salariaților din 2020 comparativ cu 2011, raportată la anul 2011, pe județele României (Sursă date: INS Tempo FOM104D, INS BFM2020.)

Dinamica volumului de salariați în România. Între dinamica temporală a volumelor de populație și cea a volumelor de salariați din *România* există o corelație consistentă pozitivă (72%). Volumul salariaților a scăzut cu 26% între 1992 și 2017. (1) în România, scăderea numărului total al populației salariate din totalul populației precedă anul 1990 cu cinci ani. Populația angajată din România a scăzut de la 42% în 1985 la 35% în 1990. (2) De-a lungul anilor 1990-2000 populația salariată a scăzut dramatic ajungând până la un minim de 22% din populație. Volumul de salariați scade de-a lungul anilor 1990-2000 până la 4,1 milioane angajați. (3) După macrostabilizarea de la începutul anilor 2000, începând cu anul 2002 volumul salariaților crește treptat până la 5 milioane în 2008. (4) Criza Financiară din 2008 are

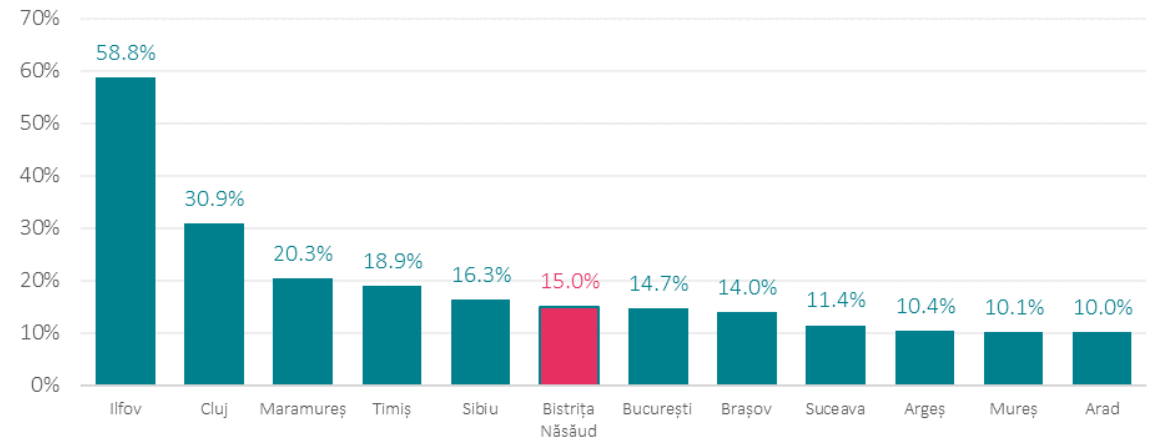

Figura 22: Dinamica numărului de salariaților din 2020 comparativ cu 2008, raportată la anul 2008, pe județele României (Sursă date: INS Tempo FOM104D, INS BFM2020)

un impact semnificativ asupra volumului de salariați, astfel în 2010 volumul total este de 4,3 milioane de salariați. Însă treptat, până la pandemia din 2020 avem o creștere a salariaților. După 2011, România a devenit ofertant de forță de muncă pe piețele europene și angajarea a cunoscut o traiectorie crescătoare ajungând până în 2020 la o populație angajată de 27% din populația totală. În ianuarie 2020 totalul salariaților a fost de 5,4 milioane salariați.

Dinamica volumului de salariaților în Bistrița-Năsăud. *Bistrița-Năsăud* a avut o dinamică similară a numărului de salariați cu cea din România urmând același momente cheie de expansiune și contracție. Totuși există unele diferențe importante. (1) Prima este că momentul de contracție din anii 1990 nu a fost la fel de sever. Dacă în România numărul de salariați între 1992 și 2002 a scăzut cu 44,0%, în Bistrița-Năsăud scăderea procentuală a fost de 39,5%. (2) Iar momentul de expansiune din anii 2000 a avut o amplitudine mai mare în Bistrița-Năsăud comparativ cu România. Dacă creșterea volumul salariaților a crescut în România cu 10,5%, în județ a crescut cu 27%. (3) însă criza financiară din 2008-2010 a fost resimțită mai acut în Bistrița-Năsăud contracția fiind de 15%, în timp ce în România a fost de 13,3%. (3) Creșterea economică post-criza globală s-a simțit mai puternic în Bistrița decât la nivel național, am avut o expansiune a salariaților între 2010 și 2020 cu 35,1%, comparativ cu o creștere de 23,3%.

Geografia salariaților în România. Din punct de vedere regional în Ilfov (cu tot cu capitala) și Ardeal (înțeles ca fiind compus din regiunile istorice Banat, Crișana, Maramureș și Transilvania) avem cea mai mare proporție de persoane ocupate din totalul resursei umane, precum și cea mai mare pondere de salariați din totalul resurselor de muncă. Din acest punct de vedere Bistrița-Năsăud este similar cu Sălajul și Caraș-Severin și nu se plasează în media regională a Ardealului. Totuși, la nivel de proporție a salariaților din persoanele ocupate Bistrița-Năsăud, județul nu face un corp separat, din contră este similar cu județele Maramureș, Sălaj, Satu-Mare, Alba și Caraș-Severin. În toate aceste județe există o pondere mai mare a persoanelor ocupate în agricultură.

Geografia salariaților în Bistrița-Năsăud. Cele patru localități urbane din județ concentrează 76% din salariații din județ, iar 95% din localitățile din județul Bistrița-Năsăud au o piață a muncii cu cel mut 1590 de salariați (INS Tempo FOM104D). Excepție fac Năsăud, Beclean și Bistrița. Ceea ce nu este surprinzător având în vedere dinamica națională. În România, orașele continuă să aibă cea mai mare pondere de angajați în populația în vârstă de muncă. Ponderea medie a angajaților în totalul populației în vârstă de muncă (18-62 de ani)

din orașe a fost în 2019 până la 64%, ca și în 2008, înainte de criza financiară (INS Tempo FOM104D, POP107D).

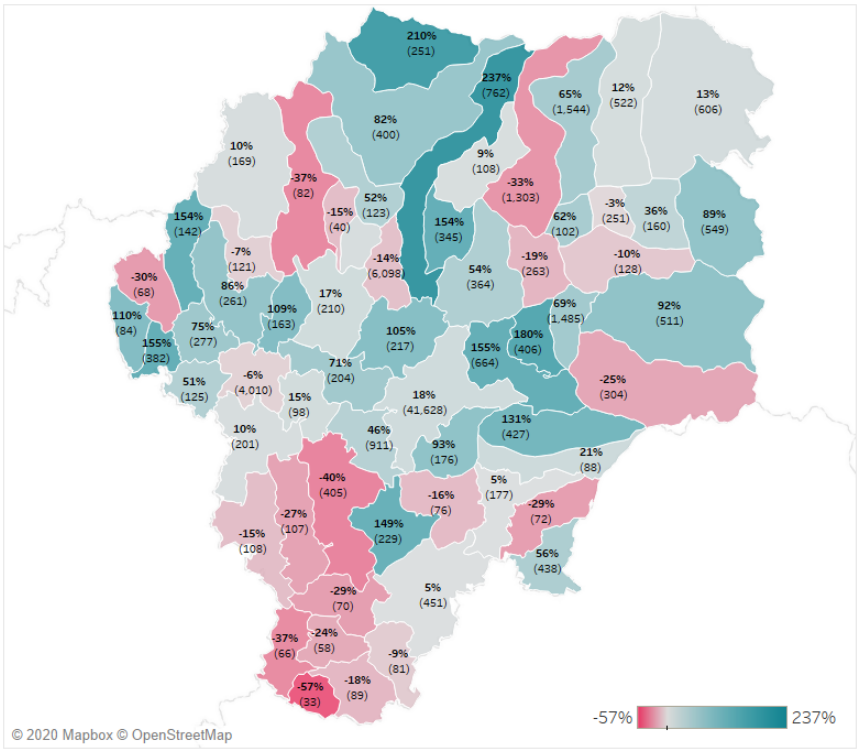

Figura 23: Dinamica procentuală între 2010 și 2020 și numărul de salariați în localitățile din Bistrița-Năsăud (în paranteze) (Sursă date: INS Tempo FOM104D)

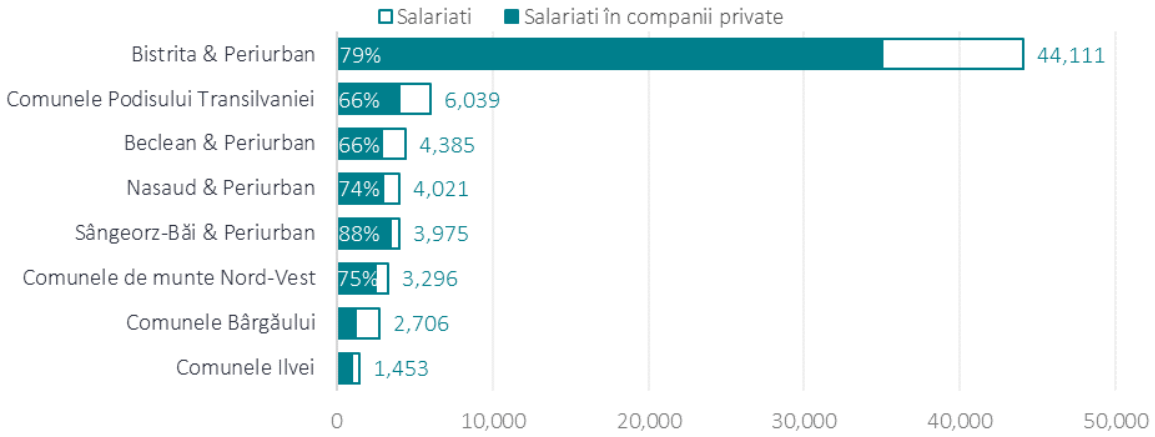

Figura 24: Dinamica procentuală între 2010 și 2020 și numărul de salariați în localitățile din județul Bistrița-Năsăud (Sursă date: pentru salariații domiciliați într-o localitate INS Tempo FOM104D. Pentru salariații în companii private Bilanțurile contabile 2018, data.gov.ro)

Cu excepția Bistriței care a crescut în termeni de număr de salariați față de momentul de vârf din 2008 cu 19% până în 2019, celelalte trei orașe au mai puțin angajați în acest moment. Localitatea cu cea mai puternică contracție a numărului de salariați este Sângeorz Băi care a scăzut cu o treime (33% față de 2008). Un fenomen nou în România este faptul că ponderea angajaților în zonele periurbane din populația activă este similară cu cea a orașelor. În zonele periurbane, care deseori servesc drept zone rezidențiale pentru cei care lucrează în orașe, structura ocupării este destul de diferită de cea înregistrată în zonele rurale și seamănă mai

mult cu un oraș. Indiferent de tipul de strategie economică a orașelor mari, o constantă a ultimei decade a fost faptul că firmele din industria prelucrătoare au crescut în mod semnificativ în zonele rurale din România, adesea în primul și al doilea inel al orașelor mari. În Bistrița-Năsăud dinamica spațială a salariaților este similară cu cea națională. O treime din salariații domiciliați în mediul rural, de fapt locuiesc în periurbanul unui oraș.

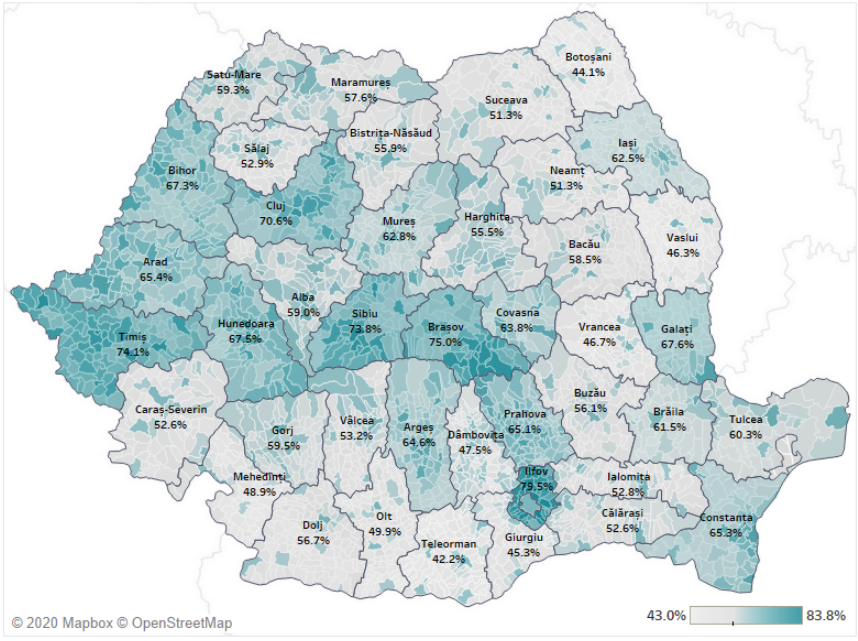

Figura 25: Proporția salariaților din persoanelor ocupate la 1 ian. 2020 (Sursă date: Datele la nivel de județ provin de la INS BFM2020datele la nivel de localitate provin de la INS Tempo FOM103D 2018. Date tehnice: Atât datele la nivel județean, cât și cele la nivel de localitate sunt centrate în mediana națională la nivel județean de 58,7% mii persoane salariate din totalul resurselor de muncă, iar saturația minimă și maximă a culorii este trunchiată în intervalul 1% – 99%, adică 43,0%; 83,8%)

5.1.6 Distribuția sectorială a forței de muncă

O reconfigurare a economiei globale cu efecte în România. După criza financiară din 2008 s-au intensificat procesele de globalizare care localizează procesele secundare ale organizațiilor globale către noi spații specializate în operațiuni. Modelul de afaceri din spatele procesului de globalizare este găsirea celor mai ieftine bazine de forță de muncă, însă, de data aceasta, spre deosebire de externalizarea anterioară a muncii industriale, este vorba de o forță de muncă calificată și înalt calificată (Peck 2018). Chiar dacă vorbim de muncă efectuată de gulere albe, există un nivel ridicat de repetitivitate; doar sectoarele de tehnologia informației există și operațiuni de cercetare și dezvoltare. Cea mai mare parte din procesele care fac obiectul externalizărilor de outsourcing și offshoring sunt cele de *Business Process Outsourcing* și *Information Technology Outsourcing* (Oshri, Kotlarsky, and Willcocks 2015). Munca manuală continuă să fie externalizată, însă o parte din munca non-manuală a fost mutată în ariile cu o rentabilitate mai mare în ceea ce privește costurile forței de muncă. La nivel european, Europa Centrală și de Est a devenit spațiul care a capitalizat cel mai multe dintre externalizările din Europa de Vest (Oshri, Kotlarsky, and Willcocks 2015).

România a beneficiat de acest nou trend devenind o destinație pentru capitalul străin (Oshri, Kotlarsky, and Willcocks 2015). În 2018, 26,2% din angajații din sectorul privat din România au lucrat într-o companie cu capital integral străin (INS TEMPO FOM104B). Simultan România ultimei decade a beneficiat atât de dezvoltarea sectorul de servicii externalizate

(ITO & BPO outsourcing), cât sectorul de externalizare industrială (manufacturing outsourcing). România a avut o creștere mare în sectorul ITC în ultimul deceniu, acesta fiind al doilea cel mai mare contribuitor la creșterea PIB între 2011 și 2011 (în medie 16%).

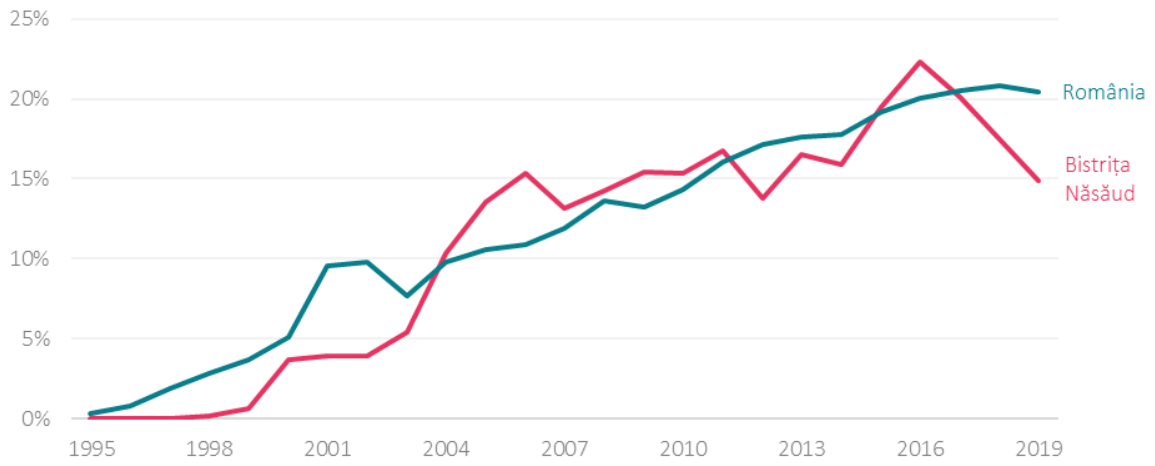

Figura 26: Proporția salariați firme cu proprietate integral străină din totalul salariaților din firme cu proprietate privată, între 1995 și 2019, în județul Bistrița-Năsăud și România (Sursa datelor: INS TEMPO FOM103A; Date tehnice: sectorul de industriilor conține și construcțiile, transporturile și depozitarea; sectorul serviciilor, nu conține transporturile, dar conține restul serviciilor comerciale, serviciilor sociale și comerțul în același timp, între 2011 și 2020 industria a contribuit cel mai mut, cu 24% în medie, la creșterea anuală a Produsului Intern Brut)

Tipuri de muncă externalizate (*oursourcing & offshoring*). Există o corelație foarte puternică între numărul de salariați dintr-un județ și numărul de salariați în sectorul industrial (mai precis industria prelucrătoare), și serviciile comerciale (mai precis tehnologia informației și comunicațiilor și servicii de afaceri pentru firme). Localizarea salariaților în tehnologia informațiilor și comunicațiilor este puternic circumscrisă urban, și de fapt limitată la câteva orașe: București, Cluj-Napoca, Timișoara și Iași. De asemenea, localizarea salariaților în industria prelucrătoare se corelează spațială cu distribuția salariaților privați în România (Pearson $r = 0{,}56$, $p < 0{,}001$ – cu controlul volumul resursei de muncă județene), însă distribuția este mai degrabă județeană și nu este strict localizată în orașele reședință de județ. Primele 10 județe din cumulează 52% din salariații din România și 33% din angajații în sectorul industrial. Însă, județele au avut resurse diferite și strategii diferite economice.

Motoare de creștere. În orașe mari precum București, Cluj-Napoca, Timișoara și Iași formarea de locuri de muncă a fost în special în sectorul de servicii de outsourcing, vizibil în datele de balanța forței de muncă prin creșterea sectorului de servicii comerciale. În alte orașe mari precum Arad, Brașov, Ploiești, Pitești, Craiova, Satu-Mare s-au format locuri de muncă în special în sectoarele industriale. Unele orașe precum Oradea, Sibiu, Baia Mare au încercat să combine cele două procese cu grade diferite de succes, și au format locuri noi de muncă urbane atât în servicii externalizate cât și în industrie. Județele au urmărit îndeaproape strategia reședințelor lor urbane. Per total, la nivel național după macro stabilizarea economică din 2000 și reînceperea creșterii economice din 2002, treptat sectorul de servicii a devenit, tot mai important.

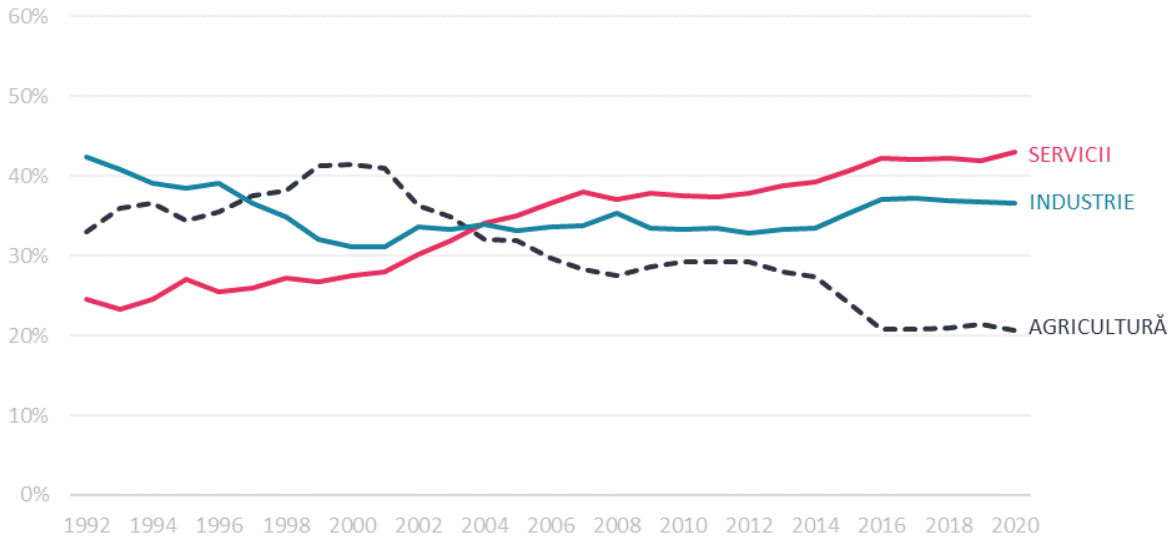

Figura 27: Distribuția persoanelor ocupate pe sectoare economice în România, 1992-2020 (Sursa datelor: INS TEMPO FOM103A, INS BFM2020.; Date tehnice: sectorul industrial conține și construcțiile, transporturile și depozitarea; sectorul serviciilor, nu conține transporturile, dar conține restul serviciilor comerciale, serviciilor sociale și comerțul)

5.1.6.1 Geografia salariaților în România.

Din punct de vedere regional în Ilfov (cu tot cu capitala) și Ardeal (înțeles ca fiind compus din regiunile istorice Banat, Crișana, Maramureș și Transilvania) avem cea mai mare proporție de persoane ocupate din totalul resursei umane, precum și cea mai mare pondere de salariați din totalul resurselor de muncă. Din acest punct de vedere Bistrița-Năsăud este similar cu Sălajul și Caraș-Severin și nu se plasează în media regională a Ardealului. Totuși, la nivel de proporție a salariaților din persoanele ocupate Bistrița-Năsăud, județul nu face un corp separat, din contră este similar cu județele Maramureș, Sălaj, Satu-Mare, Alba și Caraș-Severin. În toate aceste județe există o pondere mai mare a persoanelor ocupate în agricultură.

Cu excepția Bistriței care a crescut în termeni de număr de salariați față de momentul de vârf din 2008 cu 19% până în 2019, celelalte trei orașe au mai puțin angajați în acest moment. Localitatea cu cea mai puternică contracție a numărului de salariați este Sângeorz Băi care a scăzut cu o treime (33% față de 2008).

Un fenomen nou în România este faptul că ponderea angajaților în zonele periurbane din populația activă este similară cu cea a orașelor. În zonele periurbane, care deseori servesc drept zone rezidențiale pentru cei care lucrează în orașe, structura ocupării este destul de diferită de cea înregistrată în zonele rurale și seamănă mai mult cu un oraș. Indiferent de tipul de strategie economică a orașelor mari, o constantă a ultimei decade a fost faptul că firmele din industria prelucrătoare au crescut în mod semnificativ în zonele rurale din România, adesea în primul și al doilea inel al orașelor mari.

În Bistrița-Năsăud dinamica spațială a salariaților este similară cu cea națională. O treime din salariații domiciliați în mediul rural, de fapt locuiesc în periurbanul unui oraș.

Date tehnice: Atât datele la nivel județean, cât și cele la nivel de localitate sunt centrate în mediana națională la nivel județean de 58,7% mii persoane salariate din totalul resurselor de muncă, iar saturația minimă și maximă a culorii este trunchiată în intervalul 1%–99%, adică 43,0% și 83,8%.

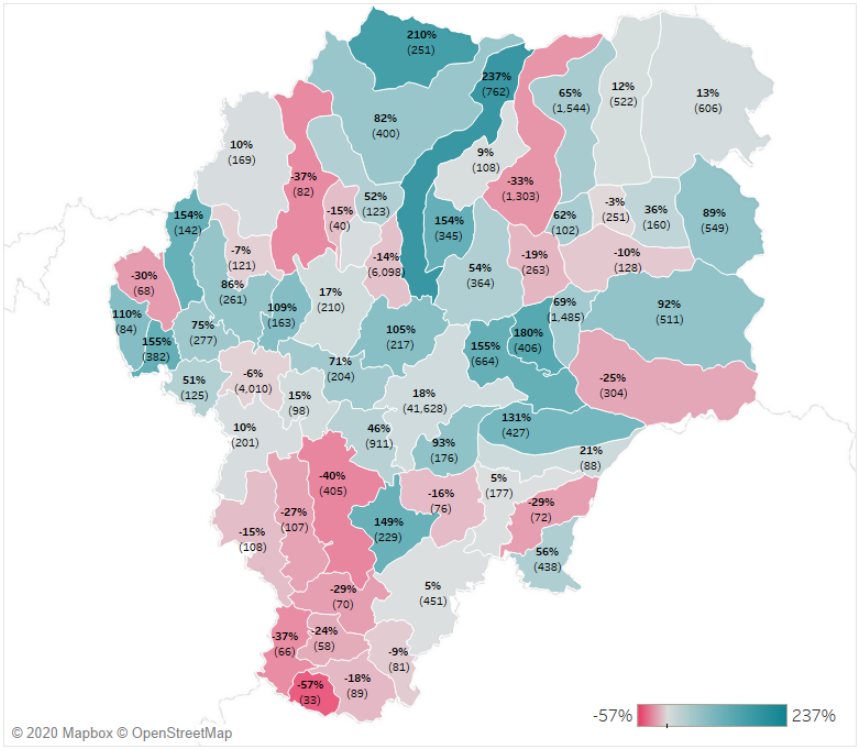

Figura 28: Dinamica procentuală între 2008 și 2018 și numărul de salariați în localitățile din județul Bistrița-Năsăud (în paranteze) (Sursă date: INS Tempo FOM104D.)

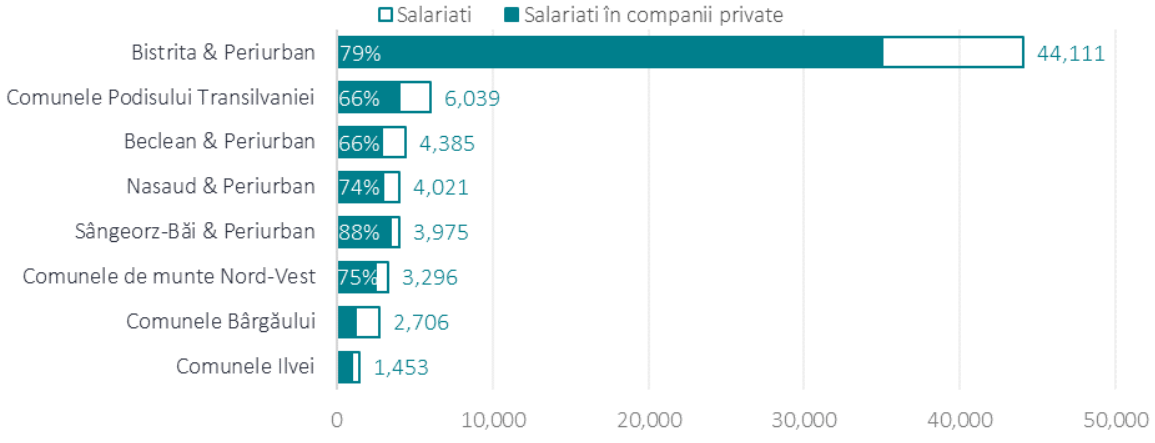

Figura 29: Dinamica procentuală între 2008 și 2018 și numărul de salariați în localitățile din județul Bistrița-Năsăud (Sursă date: pentru salariații domiciliați într-o localitate INS Tempo FOM104D. Pentru salariații în companii private Bilanțurile contabile 2018, data.gov.ro.)

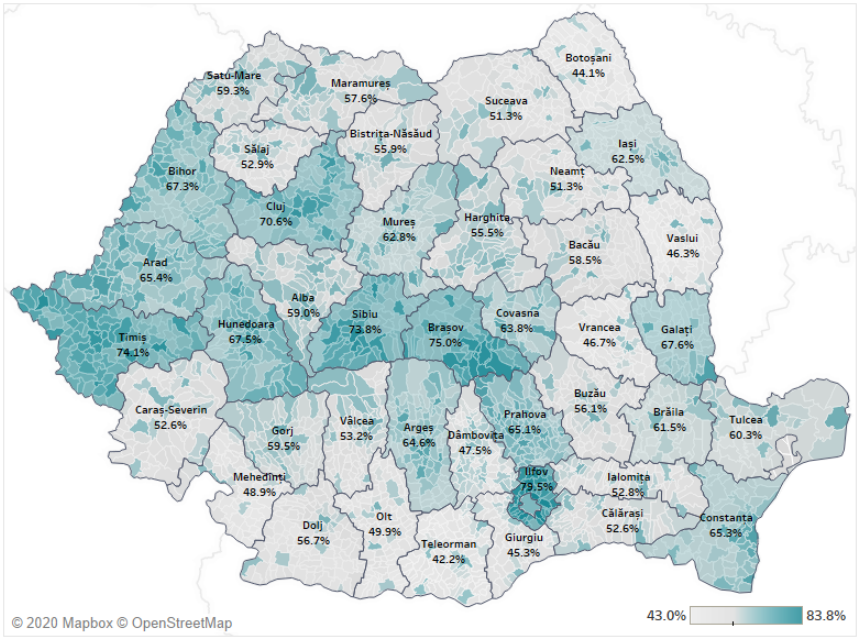

Figura 30: Proporția salariaților din persoanelor ocupate la 1 ian. 2020 (Sursă date: Datele la nivel de județ provin de la INS, Balanța Forței de muncă, 01.01.2020; datele la nivel de localitate provin de la INS Tempo FOM103D 2018.)

Dacă la nivel local, județul Bistrița-Năsăud prezintă o revenire a ponderii numărului de angajați, la nivel național, județul ocupă categorii joase; atât din perspectiva resursei de muncă existente cât și a numărului mediu de salariați județul prezintă carențe. Principalul motiv al acestui statut este populația redusă comparativ cu celelalte județe. Din această categorie mai fac parte alte 13 județe. Când vine vorba despre numărul mediu de salariați, doar județul Alba migrează către o categorie pozitivă, în schimb categoria „primește" alte trei județe. Principalii poli economici sunt: Municipiul București, Iași, Timiș, Cluj, Dolj, Constanța, Ilfov, etc (figura 31). Dispunerea acestei categorii nu ține cont de poziția geografică, ci mai degrabă de contextul istoric.

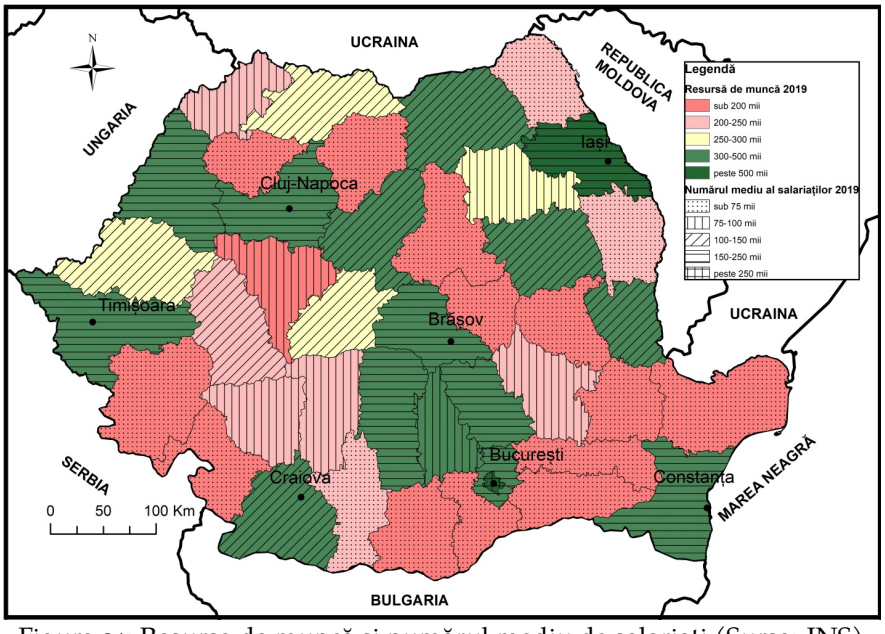

Figura 31: Resursa de muncă și numărul mediu de salariați (Sursa: INS)

Următorul aspect analizat este cel al ratei șomajului la 1 ianuarie 2020 (figura 32). Cea

mai mică rată a șomajului, de sub 1,5%, o întâlnim la nivelul județelor: Timiș, Arad, Bihor, Cluj, Ilfov și Municipiul București. Dacă primele patru județe se remarcă prin dezvoltarea exporturilor datorat în special poziției lor geografice la nivelul României, ultimele două reprezintă „locomotivele țării". Din intervalul județelor cu o rată a șomajului cuprinsă între 1,5-2,5% fac parte șase județe cu tipologii diferite a construcției economice. În categoria de mijloc a ratei șomajului, adică intervalul 2,5-3,5 întâlnim județul Bistrița-Năsăud alături de alte 13 județe.

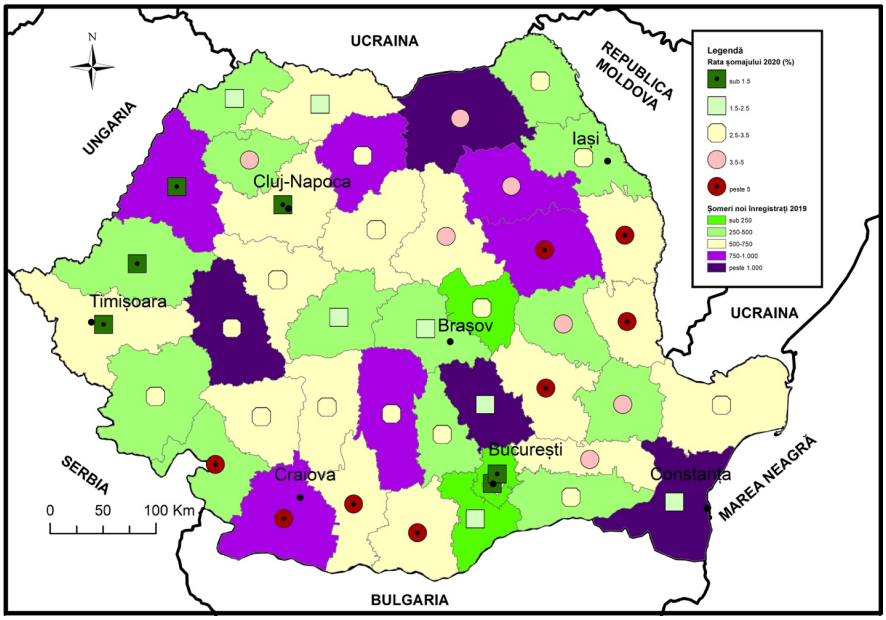

Figura 32: Rata șomajului și numărul de șomeri (Sursa: INS)

Pe de altă parte, numărul noilor șomeri înregistrați arată o dispunere aleatorie a acestui indicator. Dacă unele valori se bazează pe numărul mare al locuitorilor din acel județ, în alte cazuri, deși numărul populației este cu mult mai mic, acestea arată o „efervescență" a economiei locale. Regenerarea pieței de capital este un atu al economiei de piață, fiind factorul care se traduce prin regenerarea naturală a firmelor.

Un alt aspect important este reprezentat de către siguranța locului de muncă și a conflictelor de interese (figura 33). Acești indici arată calitatea și siguranța condițiilor de muncă oferite de către angajor angajatului. Astfel de manifestări nu se întâlnesc la nivelul județului Bistrița-Năsaud. Întregul proces evidențiat are o dispunere aleatorie.

Analiza în Componente Principale și Clasificarea Ierarhică Ascendentă are rolul de a grupa unitățile teritoriale care au aceleași caracteristici, în urma căreia rezultă o tipologie. Rolul acestei analize este de a evidenția trăsăturile comune între mai multe unități administrative.

Prima analiză, cea a numărului de salariați în funcție de originea capitalului (figura 34), este constituită din cinci categorii. Județul Bistrița-Năsăud aparține categoriei patru și se caracterizează printr-un număr peste media națională a căror firme au capital privat și cooperativist. Această categorie se caracterizează printr-un număr scăzut față de media națională a salariaților a căror firme au capital străin. Categoria a IV-a, formează un „cordon" ce începe cu județele Dobrogei, continuă prin Bărăgan și sudul Moldovei ajungând până în nordul țării la județul Bistrița-Năsăud. Din această categorie fac parte 11 județe.

Alte caracteristici ale categoriilor rezultate sunt:

- Prima categorie se caracterizează printr-un capital ce aparține proprietății publice de interes național, adică cei mai mulți angajați depind de instituțiile publice locale. Aceste

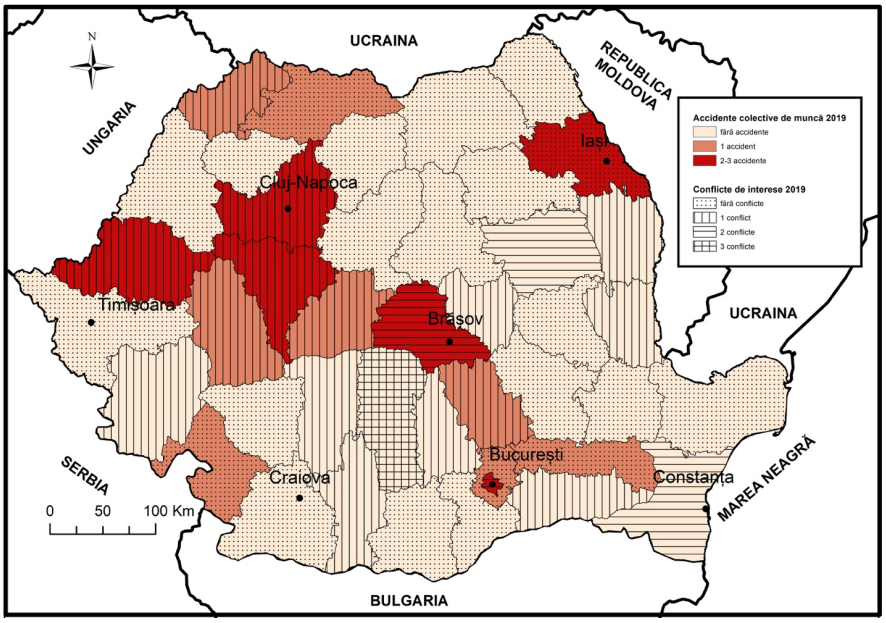

Figura 33: Numărul accidentelor colective de muncă și al conflictelor de interese (Sursa: INS)

județe au în componența lor atât capital privat, mixt și de tip cooperativist peste media națională. Principala problemă este dată de către lipsa capitalului străin.

- A doua categorie, cea a județelor dezvoltate, se caracterizează printr-un capital străin accentuat. La polul opus se află angajați din proprietate publică de interes național.
- A treia categorie cuprinde județele ce dețin capital privat sub media națională, dar cu un capital obștesc, străin și de interes național peste media națională.
- Ultima categorie, din care face parte doar județul Gorj, se caracterizează prin capital de stat și majoritar de stat. Această caracteristică este posibilă datorită existenței Complexului Energetic Turceni-Rovinari.

Industria joacă un rol important în dezvoltarea economică a unei țări, fiind în funcție de natura să un atu al noilor tehnologii. A VI-a categorie, din care face parte și județul Bistrița-Năsăud, are ca principală caracteristică o industrie prelucrătoare peste media națională. După cum se poate observa, această categorie este specifică regiunii Transilvania, fiind cunoscută pentru numărul mare de fabrici prin prisma legăturilor mult mai rapide cu vestul Europei.

Alte caracteristici ale componentelor sunt:

- Prima componentă, reprezentată cu roșu, se caracterizează prin industria extractivă (Hunedoara), energetică (Constanța), sau prin distribuția apei, salubritate și gestionarea deșeurilor.
- A doua componentă, prezentă la nivelul județului Gorj, se evidențiază printr-un număr peste media națională a salariaților în industria extractivă și energetică.
- A treia componentă, majoritară la nivel național, unde se observă o grupare în zona sud-estică a României. Caracteristica de bază a acestei categorii este aceea că valorile numărului de salariați sunt în media națională la nivelul tuturor tipurilor de industrii.
- Ultima categorie analizată cuprinde patru județe și se caracterizează prin valori ridicate ale salariaților în industria energetică. Dacă pentru județele Mehedinți sau Vâlcea se cunoaște potențialul hidroenergetic, pentru județele Dolj și Ilfov încadrarea în această categorie poate fi pusă pe seama faptului că aici există sediul unor companii cu acest profil.

A treia analiză este cea mai vastă din punct de vedere al numărului de indicatori luați

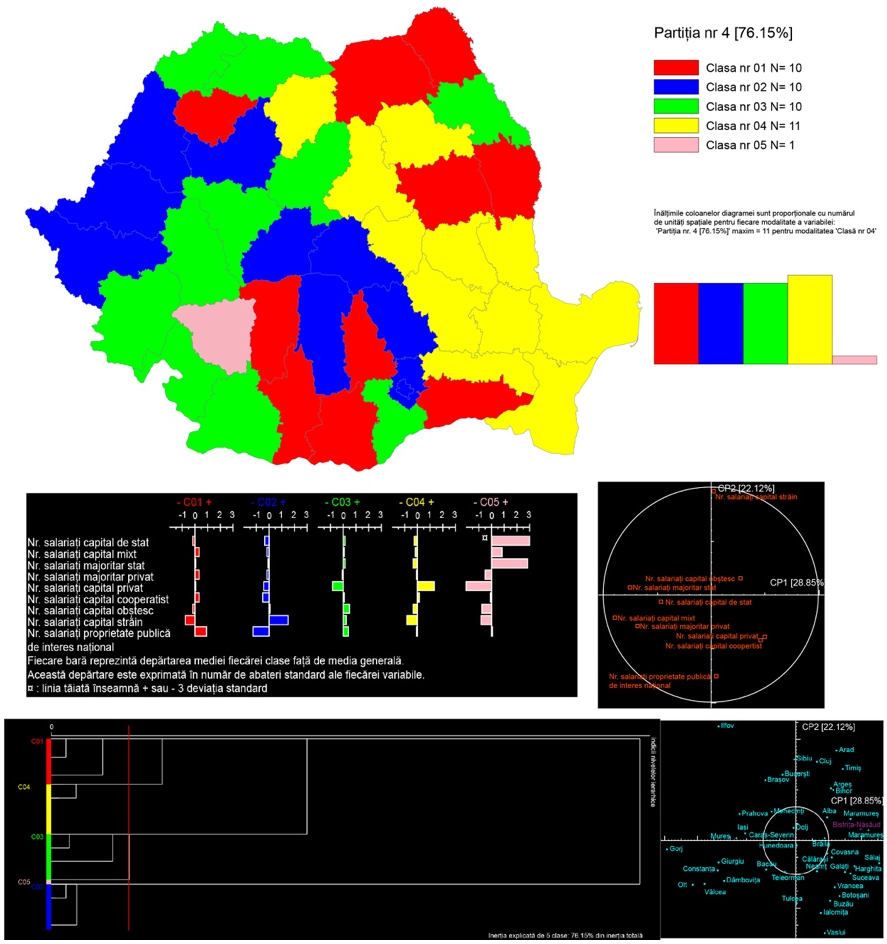

Figura 34: Tipologia numărului de salariați în funcție de originea capitalului (Sursa: INS)

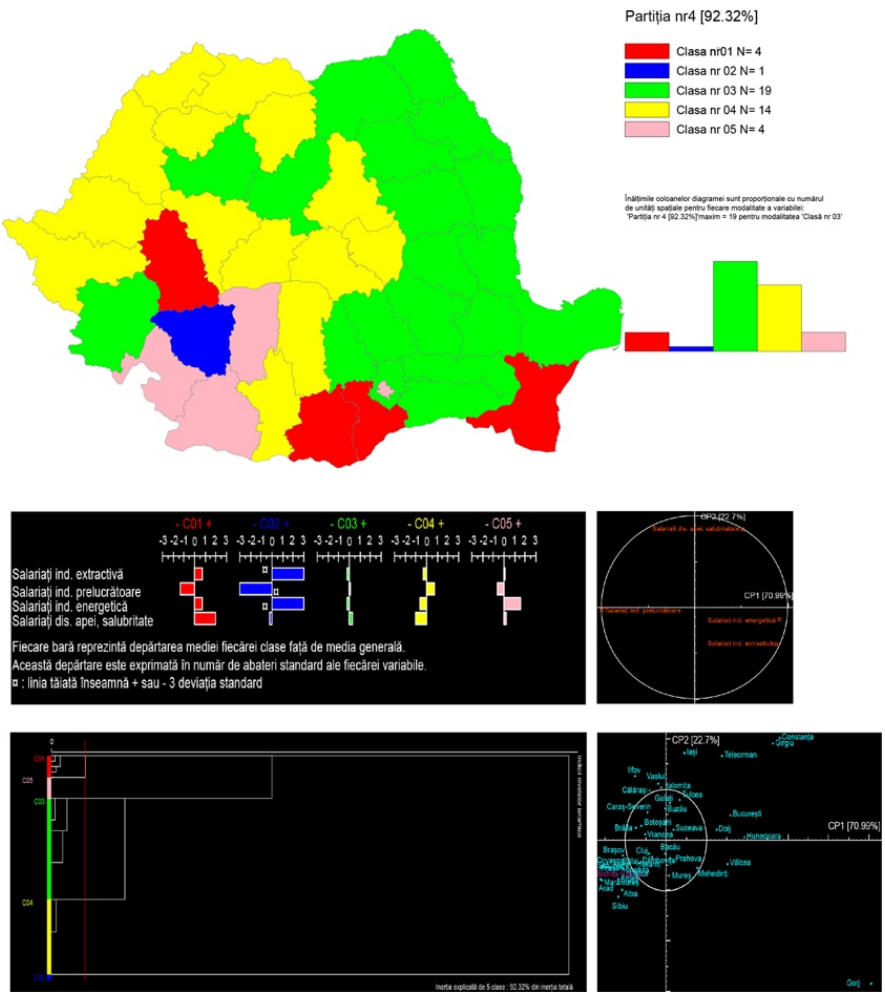

Figura 35: Tipologia numărului de salariați pe tipuri de industrie (Sursa: INS)

în considerare (16). Analiza cuprinde clasificarea tuturor domeniilor locurilor de muncă. Județul Bistrița-Năsăud face parte din prima componentă și se remarcă prin valori medii la nivelul tuturor indicatorilor luați în considerare. De asemenea, reprezintă categoria ce cuprinde cele mai multe județe (figura 36).

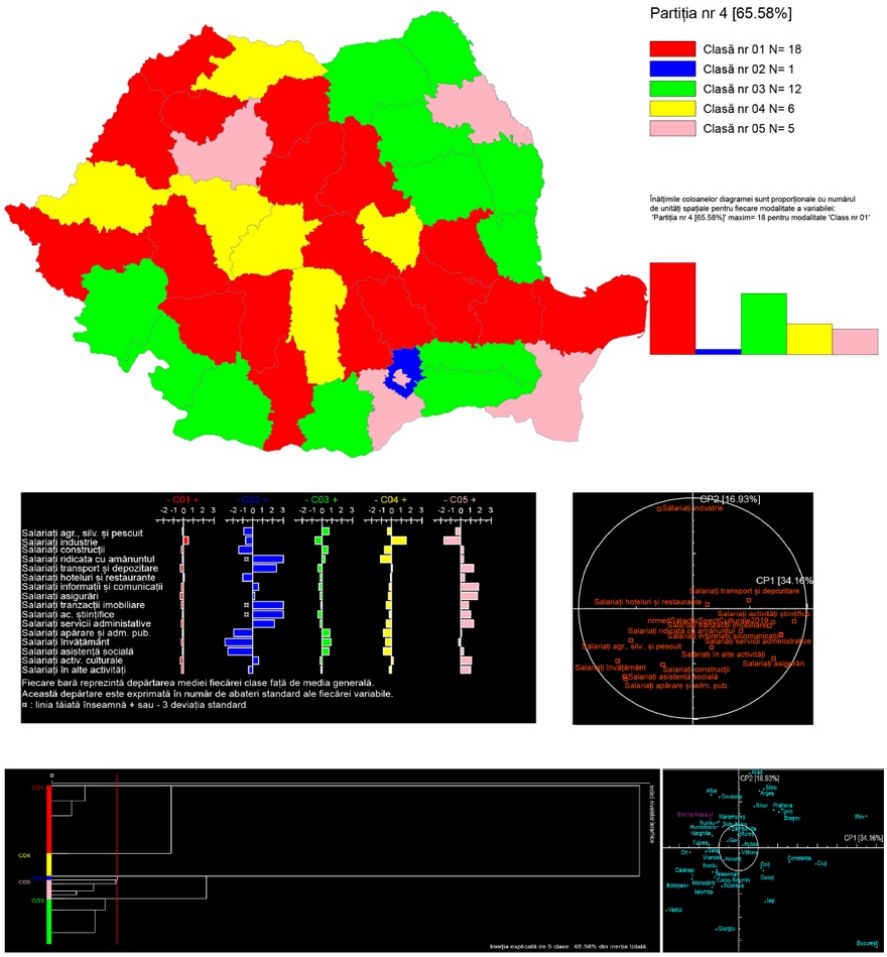

Figura 36: Tipologia numărului de salariați pe clasificarea domeniilor de activitate (Sursa: INS)

Alte caracteristici ale componentelor sunt:

- Componenta a doua, din care face parte doar județul Ilfov – se observă valori peste media națională la nivelul salariaților din serviciile cu ridicata și cu amănuntul, transport și depozitare, tranzacții imobiliare și activități științifice. La polul opus se întâlnesc domenii precum asistență socială, învățământ și apărare.
- Următoarea componentă este asemănătoare primei categorii din perspectiva valorilor față de mediile naționale. Județele ce fac parte din a treia categorie se regăsesc cu precădere în partea de est și sud a țării. Principalele caracteristici ale locurilor de muncă sunt: domeniul agricol, silvic și piscicol; construcții; asistență socială; învățământ; apărare și administrație publică, etc.
- În componenta a patra se observă valori peste media națională a angajaților în industrie. Majoritatea județelor le regăsim la nivelul Transilvaniei.
- Ultima componentă este specifică prin valori pozitive a indicatorilor față de medie, cu excepția domeniilor precum industrie, agricultură și învățământ.

Ultima analiză se apleacă asupra nivelul studiilor deținute de către șomeri. Județul Bistrița-Năsăud și de această dată face parte din categoria județelor cu rate medii ale șome-

rilor pe toate categoriile de studii. De altfel, categoria este cea mai numeroasă din punct de vedere cantitativ.

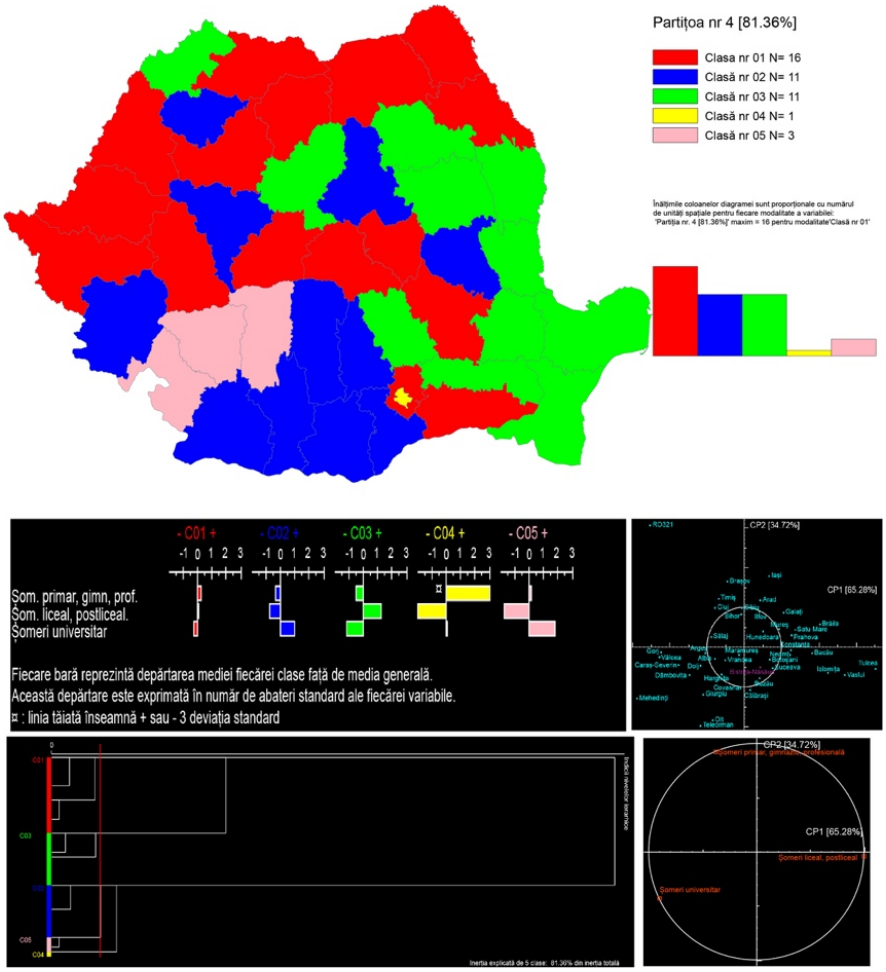

Figura 37: Tipologia nivelului de studii a șomerilor (Sursa: INS)

Alte caracteristici ale componentelor sunt:

- Din categoria a doua fac parte județele ce prezintă valori ridicate ale numărului de șomeri cu studii universitare.
- Din a treia categorie, preponderent în estul țării, se remarcă prin valori ridicate ale numărului de șomeri cu studii liceale și o absorbție importantă a persoanelor cu studii universitare.
- Din categoria a patra face parte doar Municipiul București și se caracterizează printr-un aflux al șomerilor cu studii primare, gimnaziale și profesionale.
- Ultima categorie se evidențiază printr-o rată crescută a șomerilor cu studii superioare. Această caracteristică se regăsește la nivelul a trei județe: Mehedinți, Gorj și Vâlcea. La polul opus întâlnim persoanele ce au studii la nivel liceal și postliceal.

Așadar, județul Bistrița-Năsăud, deși mic din punct de vedere economic, se află în zona de tranzit a analizei. Un aspect important este dat de către poziția geografică, fiind apropiat de mari centre economice precum Cluj-Napoca și Brașov.

5.2 Referințele subcapitolului

Arora, Ashish, Alfonso Gambardella, Salvatore Torrisi, Tom Hardiman, Tom Higgins,

Sean O'riain, and Patrick Mcnutt. 2001. „In the Footsteps of the Silicon Valley? Indian and Irish Software în the Internațional Division of Labour."

Ban, Cornel. 2019. „Dependent Development at a Crossroads? Romanian Capitalism and Its Contradictions." *West European Politics* 42 (5): 1041–68.

Ban, Cornel. 2020. „Organizing Economic Growth: Romania And Transylvania On The Eve Of The Great War." *Acta Musei Porolissensis* XLII (1): 16–30.

Cambir, Andreea, and Cornelia Toma. 2020. „Balanța Forței de Muncă La 1 Ianuarie 2020." București.

Florida, Richard L. 2002. *The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*. New York: Basic Books.

Fruchterman, Thomas M. J., and Edward M. Reingold. 1991. „Graph Drawing by Force-directed Placement." *Software: Practice and Experince* 21 (11): 1129–64.

Gog, Sorin. 2014. „The 'New Heavenly Citizenship': Gypsiness and the Pentecostal Ethno-Politics of Identity în *Does East Go West? Anthropological Pathways Through Postsocialim*, edited by Christian Giordano, Francois Ruegg, and Andrea Boscoboinik, 197–217. Reihe: LIT Verlag Münste.

Gog, Sorin. 2016. „The Religious Roma Diaspora în the Context of Neo-Liberal European Governance: Citizenship, Social Inclusion and Political Spiritualities." Viena.

Gog, Sorin, and Maria Roth. 2012. „The Roma People of Romania." în *The Wiley-Blackwell Companion to Religion and Social Justice*, 388–401. Chichester, UK: John Wiley & Sons, Ltd. https://doi.org/10.1002/9781444355390.ch26.

Guga, Ștefan. 2017. *Munca Atipica în Romania: O Perspectivă de Ansamblu*. A II-A. București: Next Publishing.

Köpeczi, Béla, ed. 2001. *The History of Transylvania: From the Beginnings to 1606*. New York: Columbia University Press.

Lumperdean, Ioan. 1994. „'La Longue Durée' în Mentalitatea Și Limbajul Grănicerilor Năsăudeni. Repere Economico-Sociale Și Politico-Naționale." *Revista Bistriței* VIII (1): 1337–147.

Mazzucato, Mariana. 2018. *The Entrepreneurial State: Debunking Public vs. Private Sector Myths*. London: Penguin Random House Books.

McCann, Philip, and Raquel Ortega-Argilés. 2015. „Smart Specialization, Regional Growth and Applications to European Union Cohesion Policy." *Regional Studies* 49 (8): 1291–1302.

Onofreiu, Adrian, and Ioan Bolovan. 2012. *Contribuții Documentare Privind Istoria Regimului Grăniceresc Năsăudean*. Cluj-Napoca: Argonaut.

Oprea, Radu Mugur, Chiran Vitty Cristian, and Mihaela Elena Ștefan, eds. 2020. *Anuarul de Comerț Internațional Al României*. București: Institutul Național de Statistică.

Oshri, Ilan, Julia Kotlarsky, and Leslie Willcocks. 2015. *The Handbook of Global Outsourcing and Offshoring: The Definitive Guide to Strategy and Operations*. 3. ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Peck, Jamie. 2018. *Offshore. Exploring the Worlds of Global Outsourcing*. Oxford: Oxford University Press.

Petrovici, Norbert. 2018. *Zona Urbană. O Economie Politică a Socialismului Românesc*. Edited by Editura Tact și Presa Universitară Clujeană. Cluj-Napoca.

Petrovici, Norbert, Karina Săcuiu, and Alexandra Petrovici. 2020. „Cluj-Napoca în Figures." Cluj-Napoca.

Poledna, Rudolf. 2001. *Sint Ut Sunt, Aut Non Sint?: Transformări Sociale La Sașii Ardeleni După 1945: O Analiză Sociologică Din Perspectivă Sistematică*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.

Pop, Ioan Aurel, Thomas Nägler, and Mihai Bărbulescu, eds. 2005. *The History of Transylvania*. Cluj-Napoca: Romanian Cultural Institute. Prodan, David. 1976. *Iobagia în Transilvania în Sec. XVII*. București: Editura Academiei RSR.

Roșca, Cristina, and Mădălina Panaete. 2020. „Ce Se întâmplă Cu Businessul Din Suceava?" *Ziarul Financiar*, April 2, 2020.

Rus, Dana-Maria. 2016. „Identitatea Grănicerească Năsăudeană în Contextul Stăpânirii Austriece Din Prima Jumătate a Secolului Al XIX-Lea: Expresie a Patrimoniului Cultural Imaterial." *Cibinium* XVI (1): 229–32.

Rus, Dana-Maria. 2018. „Regimentul I Românesc de Graniță (1762-1851) și Influențele Sale în Satul Tradițional Românesc din Zona Năsăudului." *Muzeul Olteniei Craiova. Oltenia. Studii și Comunicări. Arheologie-Istorie* XXV (1): 280–87.

Sabău, Claudia Septimia. 2015. *Si Ne-Au Facut Din Graniteri, Tarani... Mentalități Colective în Satele Năsăudene Foste Graniceresti în a Doua Jumatate a Secolului Al XIX-Lea*. Cluj-Napoca: Editura MEGA.

Stănculescu, Manuela Sofia, and Simona Anton. 2016. „Atlasul Zonelor Urbane Marginalizate Din România." Bucharest.

Szilvay, Gergely. 2018. „The Restoration of the Transylvanian Hungarian Aristocrats." *Hungarian Review* IX (3): 1–13.

Tagányi, Károly, ed. 1900. *Szolnok-Dobokavármegye Monographiája*. Deésen : Szolnok-Dobokavármegye közönsége,

Teșliuc, Emil, Vlad Grigoraș, and Manuela Sofiau Stănculescu, eds. 2016. „Atlasul Zonelor Rurale Marginalizate și Al Dezvoltării Umane Locale Din România." București: Banca Mondială.

Thissen, Mark, Frank van Oort, and Dario Diodato. 2014. *Regional Competitiveness and Smart Specialization în Europe: Place-Based Development în Internațional Economic Networks*. Northampton, MA: Edward Elgar Publisher.

Verdery, Katherine. 1994. *Compromis Și Rezistență: Cultura Română Sub Ceaușescu*. București: Humanitas.

Vlașin, Cornelia. 2017. „Fondurile Grănicerești Năsăudene și Formarea Elitelor Românești din Țara Năsăudului." *Revista Bistriței* XXX (1–2): 179–92.

Wolff, Manuel, and Thorsten Wiechmann. 2018. „Urban Growth and Decline: Europe's Shrinking Cities în a Comparative Perspective 1990–2010." *European Urban and Regional Studies* 25 (2): 122–39.

5.3 Sănătate

Autori: Buciu Petre, Raul Galan și Aurelian Giugăl

Unde suntem?

În România, indexul accesului la îngrijiri de sănătate și al calității serviciilor a crescut de la 66,8 în anul 2000, la 78,3 în 2016, scor mai mic decât în majoritatea statelor UE (Ungaria – 81,1, Grecia – 90,4, Franța - 91). Pe de altă parte, 46% din populație are acces la o consultație medicală: 45% la medicul de familie, 17% la un medic specialist și 4% la o internare la spital. Accesibilitatea la consultațiile medicale se situează mult sub media UE28: 78% din populație are acces la o consultație medicală, 71% la o consultație la medicul de familie, 47% la un medic specialist și 10% la o internare la spital[1].

România are mai puțini medici și asistenți medicali pe cap de locuitor decât majoritatea țărilor UE. În pofida creșterii forței de muncă în domeniul sănătății în decursul ultimului deceniu[2], sistemul de sănătate din România este afectat în continuare de deficite de medici și de asistenți medicali. În 2017, existau 2,9 medici practicanți la 1.000 de locuitori, cifră aflată pe locul trei între cele mai scăzute cifre din UE (media UE fiind de 3,6) și 6,7 asistenți medicali la 1.000 de locuitori (media UE fiind de 8,5).

Unde vrem să fim?

(7) Îmbunătățirea accesului populației la serviciile medicale

- Dezvoltarea bazei materiale a sistemului medical
- Dezvoltarea capitalului uman în sistemul medical
  - Mărirea numărului de paturi de spital, macar până la media regiunii Nord-Vest
  - Stimularea apariției punctelor de lucru ale centrelor de dializa la distante rezonabile și digitalizarea acestora
  - Continuarea programelor de atragere de personal medical nou în județ pentru a atinge media națională ajustată la numărul de locuitori. Județul Bistrița-Năsăud ar avea nevoie de un număr dublu de medici pe teritoriul său pentru a ajunge la media națională și chiar mai mulți pentru a se putea compara cu județul Bihor.
  - Stimulente pentru atragerea a minimum 46 medici de familie.
  - Măsuri de atragere a investițiilor în cabinete medicale de specialitate private în paralel cu edificarea unora publice

(8) Reducerea discrepanțelor regionale și județene în ceea ce privește îngrijirea primară și serviciile din spitale existente

- Expansiunea sistemului public în medicina de specialitate
- Țintirea asistenței medicale primare către mediile vulnerabile

[1] Ibidem, p. 5.

[2] Spre exemplu, în ultimii ani la Spitalului Județean de Urgență Bistrița au fost angajați 50 de medici, provenind din diverse zone ale țării, care au urmat cursurile universităților de medicină la Cluj-Napoca, Târgu Mureș sau Iași, ceea ce înseamnă o sporire a personalului medical cu peste 40% – vezi Maria Rebrișorean (2019). „Spitalul Județean de Urgență Bistrița și-a mărit echipa. Circa 50 de medici tineri au ales să își desfășoare activitatea la Bistrița". *Realitatea de Bistrița*, 5 februarie. Disponibil online la https://realitateadeBistrița.net/spitalul-județean-de-urgenta-Bistrița-si-a-marit-echipa-circa-50-de-medici-tineri-au-ales-sa-isi-desfasoare-activitatea-la-Bistrița-foto/. Mai mult, în 2019, la 10 ani după ce plecaseră din țară, doi chirurgi hiperspecializați, chirurgie hepatică și transplant hepatic, chirurgie oncologică și chirurgie laparoscopică (Sever Moldovan), medic ATI (Anca Moldovan), au ales să se întoarcă la Spitalul Județean din Bistrița – vezi Flavia Danciu (2019). „Lazany: Am câștigat! Doi medici foarte buni se reîntorc din Franța pentru a ajuta pacienții din Bistrița". *Bistrițeanul*, 12 martie. Disponibil online la www.bistrițeanul.ro/lazany-am-castigat-doi-medici-foarte-buni-se-reintorc-din-franta-pentru-a-ajuta-pacientii-din-Bistrița/.

  - Înființarea de cabinete publice de obstetrică, ginecologie și pediatrie în mediul rural.
  - Programe care să asigure accesibilitatea serviciilor stomatologice medicale pentru persoanele vulnerabile și din medii defavorizate sau sărace. O prima interventie ar trebui să fie reînființarea cabinetelor stomatologice școlare.
  - Cabinete medicale școlare la 1.000 de elevi dotate cu personal calificat.
  - Construcția unui spital în Rodna. Conform analizei noastre, cea mai mare ameliorare a inegalității de acces apare în urma implementării scenariului cu comuna Rodna, urmat imediat de Maieru și Sîngeorz-Băi.
  - Casele de Sănătate Integrate pe modelul belgian și polonez pentru creșterea accesului la servicii medicale primare și de specialitate și cu obiective ambitioase pe latura cercetării, informatizării proceselor și metodelor noi de investigație și tratament.

(9) Promovarea modelelor alternative pentru prestarea serviciilor din spitale (clinică cu practică de zi, îngrijire în regim ambulatoriu, chirurgie de zi și servicii ambulatorii).

- Degrevarea SJU de cazurile simple prin dezcentralizarea infrastructurii medicale publice
- Întărirea medicine preventive
  - Înființarea de ambulatorii în afara Bistriței și Becleanului
  - Înființarea de centre medicale de bază în zonele situate la peste 60 de minute de cel mai apropiat centru medical
  - Achiziționarea de ambulante ultraperformante care să preia dinamic sarcini ale centrelor de urgenta.
  - Asigurarea efectiva a prevenției prin stimularea vizitelor medicale la domiciliu pentru persoanele în vârstă și cu handicap.
  - Stabilirea unui parteneriat cu școlile de asistenți medicali din județ pentru crearea unei duble specializări de asistent medical-asistent social.
  - Înființarea de case sigure pentru persoanele vulnerabile se confruntă cu un risc ridicat de nu apela (din diferite cauze) la ajutor în caz de urgență (medicală, de violență domestică etc.).
  - Sistem de transport non-urgent pentru pacienții aflați în situați sociale vulnerabile
  - Programe de igienă și prevenție prin înființarea de bai publice, mașini de spalat comunitare și distribuitoare de produse de igiena personală, alimentare și pachete de urgență pentru îngrijirea nou-născuților în cadrul infarstructurii caselor de sănătate și caselor de siguranță
  - Înființarea a 20 de centre medico-sociale distribuite uniform în cadrul județului, după modelul belgian, în scopul reducerii decalajelor socio-economice. Acestea vor fi echipate cu suficient personal sanitar și resurse pentru a deservi între 5.000 și 20.000 de persoane. În acest scop au fost alese locații pentru aceste centre astfel încât accesibilitatea populației arondate către aceste centre să fie relativ uniformă

(10) Digitalizarea sistemului medical prin soluții E-Health

- Tranziția sistemului medical spre soluții digitale
  - Crearea unei baze de date integrate a pacientului (și cu o variantă anonimizată pentru cercetare)
  - Publicarea unei variante anonimizate a tuturor acestor date sau încheierea

unei colaborări cu universitățile sau institutele de cercetare din țară prin care acestea să aibă acces la aceste date anonimizate.
  - Soluții de stocare a datelor medicale pe termen lung – arhivarea și procesarea datelor medicale - Vendor Neutral Archiving;
  - Soluții inovative de telemedicină bazate pe procesarea imaginilor medicale și obtinerea unei a doua opinii medicale în centre medicale universitare

(11) Activități de dezvoltare a activităților medicale universitare la Bistrița

- Încheierea de parteneriate cu universitățile de medicina pentru a pozitiona Bistrița în nișe neacoperite pe piața cercetării și pregătirii medicale universitare
  - Înființarea la Bistrița în parteneriat cu o universitate de medicina a unui program de rezidentiat pentru medici și de specializare pentru asistente medicale pe medicină de urgență aeropurtată
  - Burse pentru studenți din universitățile de medicină, din școlile de asistenți medicali și din facultățile de asistență socială, urmând modelul burselor oferite de Poliția Română, co condiția rămânerii lor pentru a practica în județ

5.3.1 Infrastructura sanitară în Bistrița-Năsăud

Remarcabil pentru investițiile generoase și bine executate în Spitalul Județean de Urgență care nu doar că au scos efectiv județul din nivelul de avarie în care se află în prima parte a anilor 2000 dar au și creat nișe profesionale deosebite, per total infrastructura sanitară a județului Bistrița-Năsăud rămâne mai apropiată ca structură generală de a județului Sălaj, și a suferit unele modificări semnificative în cursul anilor.

Astfel, în anul 2019, conform tabelului 5.b, județul Bistrița-Năsăud se remarcă mai ales prin numărul scăzut de cabinete medicale de specialitate, acesta reprezentând punctul slab cel mai evident prin comparație cu restul regiunii. Astfel, existau doar 32 de asemenea cabinete în anul 2019, comparativ cu 107 în județul Sălaj și 360 în Cluj. Județul Bistrița-Năsăud are și cel mai mic număr de spitale, respectiv 4, comparativ cu 6 în județele Sălaj și Satu Mare, 14 în Bihor și 36 în județul Cluj. Nu este doar județul cu cel mai mic număr de spitale din regiune, ci din întreaga țară (dacă excludem Giurgiu care l-a devansat în anul 2010), județul Bistrița-Năsăud fiind la egalitate o serie de județe din acest punct de vedere, precum Tulcea, Botoșani, Covasna, Mehedinți, Ialomița, etc. (figura 38).

Tabelul 5.b: Numărul unităților sanitare în regiunea Nord-Vest (2019)

Unități	Bihor	B-Năsăud	Cluj	Maramureș	Sălaj	Satu Mare
Cabinete stomatologice	720	186	793	368	176	206
Cabinete medicale de familie	372	137	340	245	108	128
Farmacii	332	98	339	212	82	162
Laboratoare de tehnică dentară	48	57	184	82	32	38
Societate civilă medicală de specialitate		56	2	3	2	8
Cabinete medicale de specialitate	265	31	360	226	107	175
Laboratoare medicale	84	23	187	87	28	61
Puncte farmaceutice	5	23	1	17	19	26
Cabinete medicale școlare	65	20	46	17	6	20
Cabinete medicale de medicină generală	7	11	43	11	2	6
Alte tipuri de cabinete medicale	10	7	7	4	2	5

Unități	Bihor	B-Năsăud	Cluj	Maramureș	Sălaj	Satu Mare
Ambulatorii integrate spitalului	14	4	18	9	5	4
Centre de diagnostic și tratament	6	4				
Spitale	14	4	36	13	6	6
Ambulatorii de specialitate	1	2	15	3	1	1

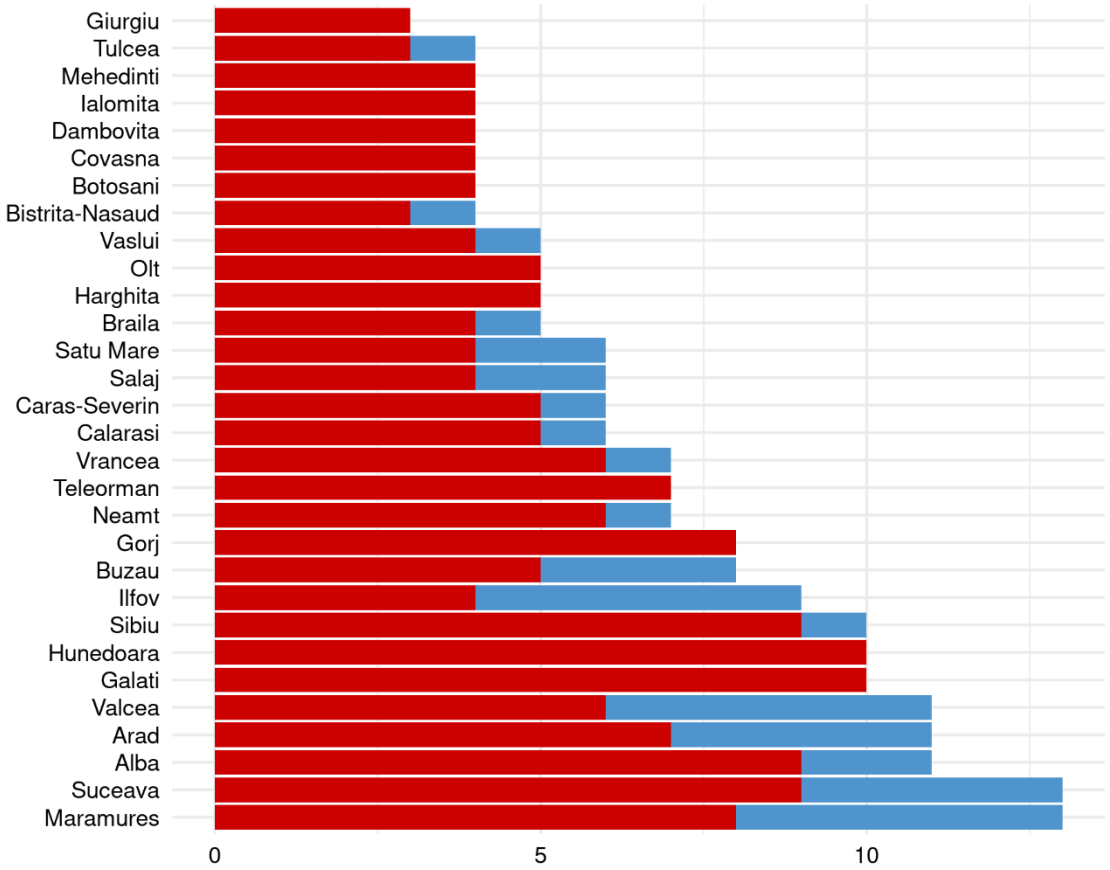

Figura 38: Numărul de spitale (publice – cu roșu și private – cu albastru) în diferite județe ale României

Situația s-a modificat și în timp. Datorită reformelor structurale din Sănătate din ultimele trei decenii, observăm un trend favorabil unităților sanitare în formă de proprietate privată, în special în cadrul cabinetelor medicale de familie care înlocuiesc vechile dispensare, dar și în al cabinetelor medicale de specialitate care au luat locul vechilor policlinici. Apar în mod semnificativ, și cu precădere în ultimii ani, o serie de spitale private (Sanovil), cu capacități tot mai mari. Astfel, Sanovil, a deschis în 2021 cu 3 milioane de euro un spital de recuperare, oncologie și îngrijiri paliative extrem de necesar în județ. Noul spital are 62 de paturi dintre care 12 pentru spitalizare de zi și 50 pentru spitalizarea continuă. Saloanele au două paturi, baie proprie, mobilier modern și tv. În 2021, Bistrița a cucerit două trofee la cea de a V-a ediție a Galei Elitelor Medicale. Unul a ajuns la Spitalul Județean și unul la Clinica SANOVIL („Cea mai dinamică societate medicală”.)

Aceste evoluții pot fi surprinse în tabelele următoare pentru cele mai importante categorii. Pentru spitale, observăm creșterea numărului de spitale private pentru județul Cluj și într-o măsură mult mai mică în Maramureș. În aceeași perioadă de timp, numărul spitalelor de stat rămâne constant sau scade ușor în unele județe, cel mai semnificativ în județul Bihor.

Tabelul 5.c: Evoluția numărului spitalelor după forme de proprietate

Județe	Proprietate	2005	2010	2012	2014	2016	2018	2019
Bihor	Privată	0	1	2	2	2	2	2
	Publică	15	15	11	12	12	12	12
Bistrița-Năsăud	Privată	0	1	1	1	1	1	1
	Publică	3	3	3	3	3	3	3
Cluj	Privată	4	8	13	19	22	16	17
	Publică	19	19	19	19	19	19	19
Maramureș	Privată	0	2	2	3	4	5	5
	Publică	9	9	8	8	8	8	8
Sălaj	Privată	1	2	2	2	2	2	2
	Publică	5	6	4	4	4	4	4
Satu Mare	Privată	0	0	1	1	2	2	2
	Publică	5	5	4	4	4	4	4

Numărul total de paturi, numărul de medici și personalul medical standardizați la 1.000 de locuitori sunt considerați indicatori importanți ai calității sistemului sanitar. Numărul total de paturi în spitale, atât publice cât și private, a scăzut semnificativ de-a lungul timpului în toate județele regiunii Nord-Vest, începând imediat după anul 2000, valorile fiind relativ constante după anul 2010 până în prezent. Figura 39 și tabelul 5.d servesc ca ilustrație în acest scop.

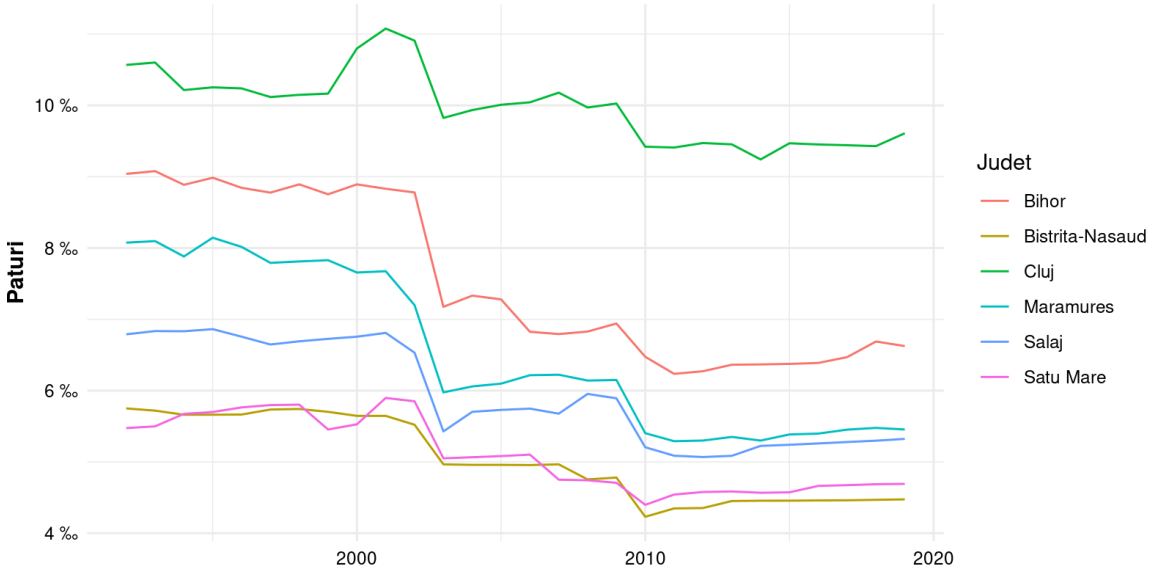

Figura 39: Numărul de paturi la 1.000 de locuitori în regiunea Nord-Vest

Tabelul 5.d: Paturi la 1.000 de locuitori

Județ	Indicator	1999	2004	2009	2011	2013	2015	2017	2019
Bihor	Total ‰	8,75	7,33	6,9	6,2	6,4	6,4	6,5	6,6
	Private (%)	0	0	2	3	3,4	3,6	3,7	6,8
Bistrița-Năsăud	Total ‰	5,7	4,96	4,8	4,3	4,5	4,5	4,5	4,5
	Private (%)	0	0	2	5,7	5,6	5,6	5,6	5,6
Cluj	Total ‰	10,17	9,94	10	9,4	9,5	9,5	9,4	9,6
	Private (%)	0,11	0,31	1,7	2,3	2,6	6,3	7,1	9,7

Județ	Indicator	1999	2004	2009	2011	2013	2015	2017	2019
Maramureș	Total ‰	7,83	6,06	6,1	5,3	5,4	5,4	5,5	5,5
	Private (%)	0	0	1,1	1,7	2,3	4,2	5	5,2
Sălaj	Total ‰	6,73	5,7	5,9	5,1	5,1	5,2	5,3	5,3
	Private (%)	0	6,1	11,3	13,3	12,6	13,8	13,8	13,8
Satu Mare	Total ‰	5,45	5,07	4,7	4,5	4,6	4,6	4,7	4,7
	Private (%)	0	0	0	1,2	1,2	1,2	2,9	2,9

O observație interesantă reieșită din tabel este că procentul paturilor spitalicești în unități private este peste tot în creștere. Bistrița-Năsăud nu face excepție de la acest lucru, dar nici nu iese în evidență, spre deosebire de județul Sălaj, unde aproximativ 14% din numărul total de paturi de spital sunt în unități private. O concluzie importantă din acest tabel este că județul Bistrița-Năsăud are cel mai mic număr al paturilor de spital din întreaga regiune, fiind afectat la fel ca toate celelalte de reformele structurale din Sănătate ce au avut loc în ultimele trei decenii. Este important de realizat că în ciuda acestui trend, poziția regiunii Nord-Vest și chiar a României în general în Europa se menține destul de bună la acest capitol, doar Austria având o medie mai mare de 7 paturi de spital la mia de locuitori în anul 2017, România imediat pe locul al doilea.

Măsura: *Mărirea numărului de paturi de spital, măcar până la media regiunii Nord-Vest.*

Despre paturile de spital existente în județul Bistrița-Năsăud se cunoaște că sunt în număr de 1470 în anul 2019, din care 1079 se află doar în Municipiul Bistrița, iar din acestea la rândul lor 997 sunt în Spitalul Județean de Urgență Bistrița. Există, așadar, o concentrare mare a acestor resurse, dar situația nu e specifică doar acestui județ. **Ce este caracteristic județului Bistrița-Năsăud este modul în care interacționează acest număr limitat de paturi cu geografia particulară a județului, cu densitatea populației rezidente și cu geometria interesantă a drumurilor pentru a produce bariere semnificative accesului către aceste spitale pentru un număr semnificativ de locuitori.** Acest aspect va fi analizat în detaliu ulterior și are implicații importante pentru planificarea spațială a viitoarelor resurse.

Un alt fenomen notabil este apariția centrele medicale de specialitate cu paturi de spital despre care Institutul Național de Statistică are informații doar începând cu anul 2018. Numărul lor total din întreaga regiune Nord-Vest este momentan foarte mic, însumând 215 paturi în anul 2019. Tot în 2018 INS colectează și primele date despre punctele de lucru ale centrelor de dializă, Bistrița-Năsăud fiind singurul județ din regiune neavând niciun asemenea punct înregistrat până în anul 2019. Apariția ulterioară Centrului Diaverum a mai atenuat din această problema însă este evident ca acesta este insuficient.

Măsura: *Stimularea apariției punctelor de lucru ale centrelor de dializă la distanțe rezonabile și digitalizarea acestora*

Finanțare: OP1: Axa prioritară 7 – Măsuri FSE care susțin cercetarea, informatizarea și utilizarea de metode de investigare, intervenție, tratament

Referitor la numărul de spitale și ambulatorii de specialitate există importante distincții. La nivel național, în 2017, existau 576 de spitale (un spital la 34.104 persoane) și 99 ambulatorii (un ambulatoriu la 198.424 persoane). Județul Bistrița-Năsăud este din nou codaș: (i) doar 4 spitale (un spital pentru 70.347 persoane) și un singur ambulatoriu, ceea ce plasează județul în coada clasamentului în comparația cu județele vecine (tabelul 5.e și figurile 40).

Tabelul 5.e: Spitale și ambulatorii de specialitate 2017

Județ	Populația (1)	Spitale (2)	Coloana 1/2	Ambulatorii spec. (3)	Coloana 1/3
TOTAL	19.643.949	576	34.104	99	198.424
Bistrița-Năsăud	281.387	4	70.347	1	281.387
Cluj	702.780	42	16.733	12	58.565
Maramureș	465.423	12	38.785	2	232.712
Mureș	540.719	15	36.048	7	77.246
Suceava	628.316	12	52.36	1	628.316

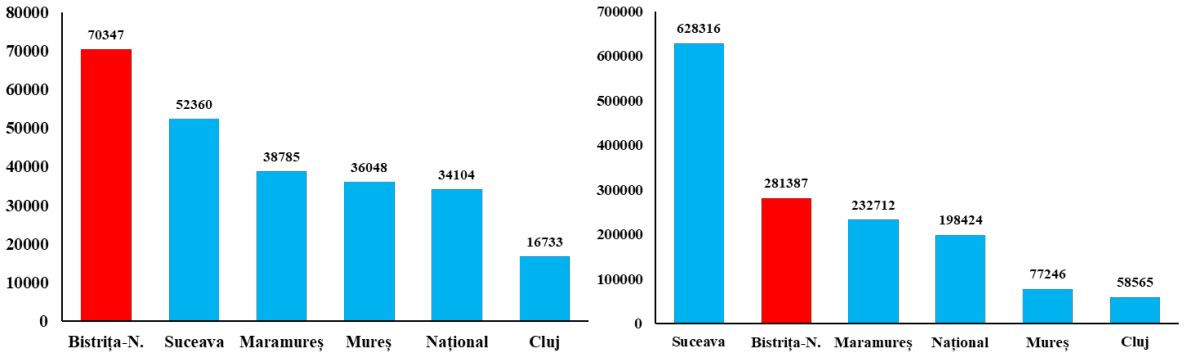

Figura 40: Numărul de locuitori/spital și locuitori/ambulatoriu (2017)

Situația din 2019 este similară cu cea din 2017, cu mențiunea că acum Bistrița-Năsăud urcă un loc, cu două ambulatorii de specialitate (un ambulatoriu la o populație de 139.426), județul clasându-se peste media națională și peste cea a județelor vecine Maramureș și Suceava (tabelul 5.f și figura 41). După cum lesne se poate observa, situația se prezintă mult mai bine în județele Cluj și Mureș. Cum aceste județe sunt unele cu puternice centre universitare medicale, județul Bistrița-Năsăud cel mai bine poate fi comparat cu județele Maramureș și Suceava.

Tabelul 5.f: Spitale și ambulatorii de specialitate 2019

Județ	Populația (1)	Spitale (2)	Coloana 1/2	Ambulatorii spec. (3)	Coloana 1/3
TOTAL	**19.414.458**	**523**	**37.121**	**125**	**155.316**
Bistrița-Năsăud	278.851	4	**69.713**	2	**139.426**
Cluj	706.905	36	**19.636**	15	**47.127**
Maramureș	460.689	13	**35.438**	3	**153.563**
Mureș	535.193	14	**38.228**	6	**89.199**
Suceava	624.563	13	**48.043**	1	**624.563**

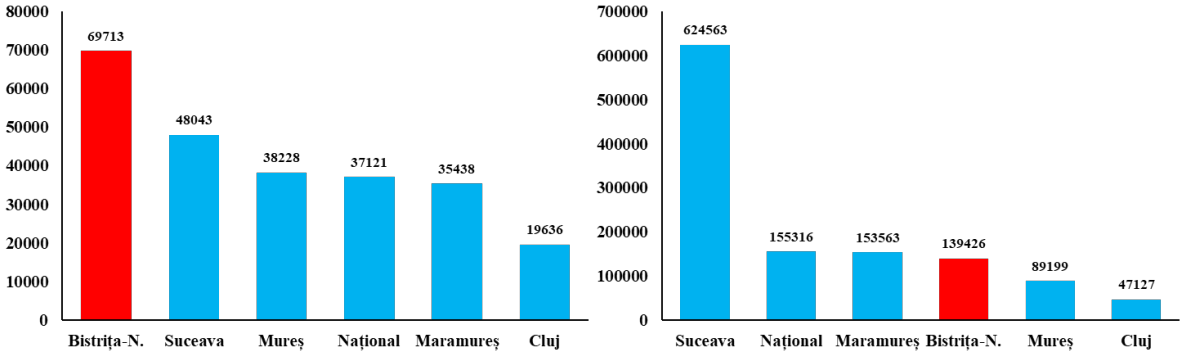

Figura 41: Numărul de locuitori/spital și locuitori/ambulatoriu (2019)

5.3.2 Personalul medical

Datele statistice din România, disponibile pe TEMPO Online, sunt puțin diferite de cele europene, 2,98 medici practicanți la 1.000 de locuitori și 6,48 asistenți (tabelul 5.g și figurile 42). În cazul județului Bistrița-Năsăud, situația este chiar mai proastă, fie că o comparăm cu media națională, fie comparativ cu județele învecinate – penultimul loc la medici la 1.000 de locuitori și ultimul loc la asistenți medicali (2017).

Ca un exemplu de bune practici, în 2017, în județul Bistrița-Năsăud, s-a deschis o stație de pompieri și paramedici SMURD. Amplasată în localitatea Lechința, stația trebuie să răspundă rapid la situațiile de urgență pentru circa 28.000 de oameni. Noul punct de lucru a fost realizat printr-un parteneriat între primăria localității Lechința, Consiliul Județean și Inspectoratul pentru Situații de Urgență al Județului Bistrița-Năsăud[3].

Tabelul 5.g: Medici și asistenți medicali 2017

Județ	Populația	Medici	Medici‰	Asist. medicali	Asist. medicali‰
TOTAL	19.643.949	58.583	**2,98**	127.208	**6,48**
Bistrița-Năsăud	281.387	460	**1,63**	1.597	**5,68**
Cluj	702.780	3.617	**5,15**	4.184	**5,95**
Maramureș	465.423	877	**1,88**	3.638	**7,82**
Mureș	540.719	2.401	**4,44**	4.042	**7,48**
Suceava	628.316	953	**1,52**	3.681	**5,86**

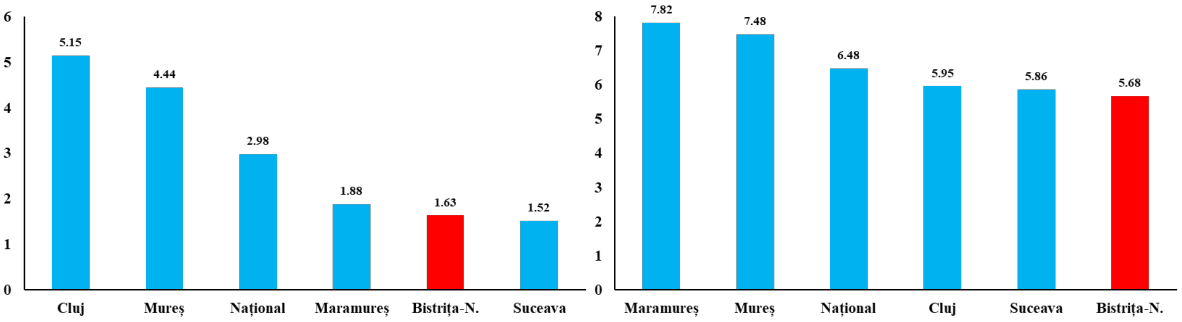

Figura 42: Numărul de medici și asistenți medicali la 1.000 de locuitori (2017)

Situația nu se schimbă radical în 2019, cu mențiunea că România crește la 3,26 medici practicanți la 1.000 de locuitori, fiind aproape de media europeană din 2017 (tabelul 5.h). Situația din Bistrița-Năsăud este și ea ușor îmbunătățită comparativ cu 2017, dar, totuși, județul are o poziție mult inferioară județelor Cluj sau Mureș (figura 43).

Tabelul 5.h: Medici și asistenți medicali (2019)

Județ	Populația	Medici	Medici‰	Asist. medicali	Asist. medicali‰
TOTAL	19.414.458	63.303	**3,26**	135.037	**6,96**
Bistrița-Năsăud	278.851	480	**1,72**	1.714	**6,15**
Cluj	706.905	3.947	**5,58**	4.679	**6,62**
Maramureș	460.689	926	**2,01**	3.759	**8,16**
Mureș	535.193	2.608	**4,87**	4.116	**7,69**
Suceava	624.563	950	**1,52**	3.759	**6,02**

[3]www.mai.gov.ro/inaugurarea-unei-noi-statii-de-pompieri-si-paramedici-smurd/.

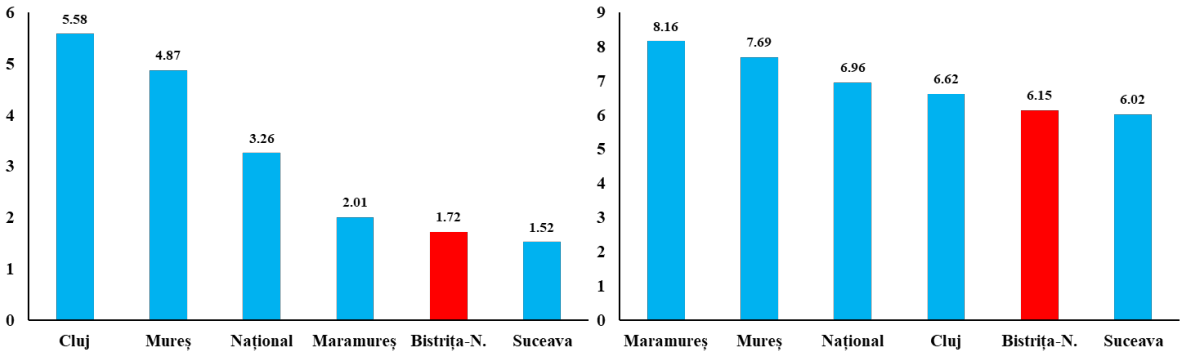

Figura 43: Numărul de medici și asistenți medicali la 1.000 de locuitori (2019)

Per ansamblu, pe parcursul ultimilor 16 ani, evoluția numărului de medici a fost ușor pozitivă, crescând în toate cele 5 județe și la nivel național (după cum se observă, comparativ cu celelalte județe, Bistrița-Năsăud este pe ultimul loc) – tabelul 5.i. În ceea ce privește asistenții medicali, creșterea se remarcă în toate cele cinci județe analizate, creșterea în Bistrița-Năsăud fiind de 9% față de 2016 (ultimul an cu date disponibile).

Tabelul 5.i: Dinamica numărului de medici (2004-2019) și asistenți medicali (2016-2019)

Medici (exclusiv stomatologi)					
Județ	**2004**	**2010**	**2017**	**2019**	**2019 față de 2017 (%)**
Național	48.150	5.2204	58.583	63.303	110,09
Bistrița-Năsăud	436	423	460	480	114,74
Cluj	3.440	3.512	3.617	3.947	124,46
Maramureș	744	795	877	926	149,37
Mureș	1.746	2.032	2.401	2.608	112,43
Suceava	845	947	953	950	99,68
Asistenți medicali					
Județ	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2019 față de 2016 (%)**
Național	122.792	127.208	130.567	135.037	109,87
Bistrița-Năsăud	1.560	1.597	1.652	1.714	116,25
Cluj	4.025	4.184	4.370	4.679	105,18
Maramureș	3.574	3.638	3.754	3.759	105,24
Mureș	3.911	4.042	4.098	4.116	104,16
Suceava	3.609	3.681	3.711	3.759	104,15

Din regiunea Nord-Vest Bistrița-Năsăud este județul cu cel mai mic număr de medici la mia de locuitori și cea mai lentă creștere a acestui indicator de-a lungul anilor, dar situația nu este mai bună nici în Satu Mare, Sălaj, Maramureș. Doar județele Bihor și Cluj înregistrează valori peste media națională de 3 ‰ și tot în aceste județe creșterea a fost mai accelerată.

Un alt aspect la care se remarcă Bistrița-Năsăud este cel mai mare procent de medici care lucrează în forme de proprietate privată, respectiv 45,2% din toți medicii în anul 2019. Aceste procente mari sunt specifice regiunii cu excepția județului Bihor și, mai ales, a județului Cluj unde doar aproximativ 15% din medicii de pe teritoriul respectiv sunt în mediul privat.

Tabelul 5.j: Medici la 1.000 de locuitori

Județ	Indicator	1999	2004	2009	2011	2013	2015	2017	2019
Bihor	Total ‰	1,72	2,0	2,6	3,0	2,9	3,1	3,1	3,7
	Privați (%)	2,27	10,4	47,4	42,9	40,7	39,4	40,9	37,5

Județ	Indicator	1999	2004	2009	2011	2013	2015	2017	2019
Bistrița-Năsăud	Total ‰	1,30	1,3	1,2	1,3	1,3	1,3	1,4	1,5
	Privați (%)	2,57	7,3	16,7	20,9	20,6	44,0	45,9	45,2
Cluj	Total ‰	3,96	4,8	4,9	5,1	5,0	5,2	5,0	5,4
	Privați (%)	1,12	10,4	14,4	15,3	16,3	22,5	15,0	14,7
Maramureș	Total ‰	1,35	1,4	1,5	1,5	1,6	1,6	1,7	1,8
	Privați (%)	2,58	7,5	18,6	21,1	22,0	41,5	41,2	40,6
Sălaj	Total ‰	1,25	1,3	1,3	1,5	1,6	1,6	1,8	1,9
	Privați (%)	0,61	10,4	18,2	43,6	43,9	45,0	43,9	40,7
Satu Mare	Total ‰	1,18	1,4	1,3	1,4	1,5	1,5	1,6	1,6
	Privați (%)	1,46	29,0	34,8	36,0	36,5	40,2	41,3	38,7

Cât privește personalul sanitar mediu, situația județului Bistrița-Năsăud este similară, înregistrând o creștere în ultimii ani în rând cu toate județele regiunii. Doar județul Maramureș înregistrează o creștere spectaculoasă și susținută aici. În privința formei de proprietate public sau privată, și aici județul Bistrița-Năsăud este județul cu cel mai mare pondere în favoarea mediului privat, respectiv 41%.

Tabel: Personal sanitar mediu la 1.000 de locuitori

Județ	Indicator	1999	2004	2009	2011	2013	2015	2017	2019
Bihor	Total ‰	5,7	5,3	6,3	6,0	6,0	6,0	6,4	6,7
	Privați (%)	3,6	12,0	32,0	33,5	31,0	31,0	30,6	32,7
Bistrița-Năsăud	Total ‰	5,2	4,8	4,5	4,5	4,6	4,8	5,2	5,6
	Privați (%)	4,0	6,7	22,8	26,9	27,5	38,7	39,1	41,0
Cluj	Total ‰	7,2	7,2	6,9	6,3	6,2	6,7	6,6	7,3
	Privați (%)	1,9	5,3	15,2	20,9	23,4	32,9	25,9	28,6
Maramureș	Total ‰	5,4	5,3	6,1	6,7	7,0	7,5	7,9	8,2
	Privați (%)	6,6	10,0	20,1	23,3	27,9	39,3	40,4	40,2
Sălaj	Total ‰	5,0	4,6	5,6	5,2	4,4	4,6	5,0	5,1
	Privați (%)	2,5	10,4	21,4	34,0	39,8	41,3	40,8	38,7
Satu Mare	Total ‰	4,7	4,6	4,5	4,6	4,5	4,4	4,5	4,8
	Privați (%)	3,4	18,4	31,3	36,8	40,1	42,8	40,5	38,5

Măsura: *Continuarea programelor de atragere de personal medical nou în județ pentru a atinge media națională ajustată la numărul de locuitori. Județul Bistrița-Năsăud ar avea nevoie de un număr dublu de medici pe teritoriul său pentru a ajunge la media națională și chiar mai mulți pentru a se putea compara cu județul Bihor.*

Un alt aspect al resurselor umane care scoate din nou în evidență județul Bistrița-Năsăud este cel al farmaciștilor.

Și, în sfârșit, situația medicilor stomatologi unde există mai multă uniformitate între județe.

Tabelul 5.l: Stomatologi la 1.000 de locuitori

Județ	Indicator	1999	2004	2009	2011	2013	2015	2017	2019
Bihor	Total ‰	0,18	0,46	0,83	0,95	1,04	1,13	1,19	1,23
	Privați (%)	10,17	47,42	96,52	97,64	98,14	96,29	93,78	94,73

Județ	Indicator	1999	2004	2009	2011	2013	2015	2017	2019
Bistrița-Năsăud	Total ‰	0,25	0,30	0,44	0,41	0,52	0,51	0,52	0,79
	Privați (%)	28,57	48,48	63,70	64,44	71,35	93,49	93,53	95,74
Cluj	Total ‰	0,48	0,77	0,95	1,20	1,32	1,51	1,31	1,35
	Privați (%)	14,45	52,55	74,30	70,83	71,46	84,31	83,11	81,40
Maramureș	Total ‰	0,27	0,33	0,52	0,56	0,61	0,65	0,67	0,72
	Privați (%)	50,00	49,15	72,30	75,84	77,57	98,83	98,00	98,67
Sălaj	Total ‰	0,16	0,19	0,33	0,40	0,49	0,58	0,60	0,65
	Privați (%)	44,19	67,35	83,53	98,00	98,37	98,62	98,65	98,74
Satu Mare	Total ‰	0,13	0,27	0,47	0,53	0,58	0,62	0,56	0,54
	Privați (%)	17,31	63,55	93,09	95,67	95,61	98,76	97,70	97,16

În privința cabinetelor medicale de familie (tabel 5.m) există o schimbare structurală amplă în favoarea cabinetelor medicale private, aceasta accentuându-se după 2010 și afectând cu întârziere și județul Bistrița-Năsăud. Deși numărul total al cabinetelor medicale de familie se menține relativ constant de-a lungul întregii regiuni, ele sunt acum private într-o proporție covârșitoare. În Bistrița-Năsăud a existat o accelerare a acestui proces după anul 2015, pe când în județe precum Bihor ea a avut loc înaintea anului 2010.

Tabelul 5.m: Evoluția numărului cabinetelor medicale de familie după forme de proprietate

Județe	Proprietate	2005	2010	2012	2014	2016	2018	2019
Bihor	Privată	105	356	353	362	361	372	372
	Publică	232	1	2	2	0	0	0
Bistrița-Năsăud	Privată	7	45	43	52	137	137	136
	Publică	143	103	102	94	1	1	1
Cluj	Privată	150	177	180	190	349	349	340
	Publică	201	165	164	158	0	0	0
Maramureș	Privată	60	93	99	108	255	254	245
	Publică	197	171	161	162	1	0	0
Sălaj	Privată	23	106	115	116	112	111	108
	Publică	88	6	0	0	0	0	0
Satu Mare	Privată	128	145	132	127	137	129	127
	Publică	21	18	16	19	1	1	1

În ceea ce privește medicina de familie (tabelul 5.3.2), aceasta suferă de un deficit de personal și infrastructură, dar și de o distribuție neuniformă pe județe, regiuni, cu precădere între mediul rural și cel urban. Astfel, 328 de comune din România nu au niciun medic de familie, 2,5% din populație nu au niciun medic de familie în comuna în care locuiesc, iar din 1.414 de localități (comune și orașe) lipsesc 2.187 de medici de familie. Doar 1.496 de localități (47%) au suficienți medici de familie, iar 271 de localități au mai mulți medici de familie decât este necesar pentru populația existentă[4]. Pentru județele analizate, cifrele indică anumite uniformitate (Tabelul 4), valoare medie națională fiind de 0,62 medici de familie la 1.000 de locuitori, cu Bistrița-Năsăud ocupând penultimul loc, atât în 2017, cât și în 2019 (0,51 medici/1.000 de locuitori atât în 2017 cât și în 2019).

Tabelul 13. Numărul de medici de familie și promile (2017 și 2019)

[4] „Programul Operațional Sănătate 2021-2027", p. 6.

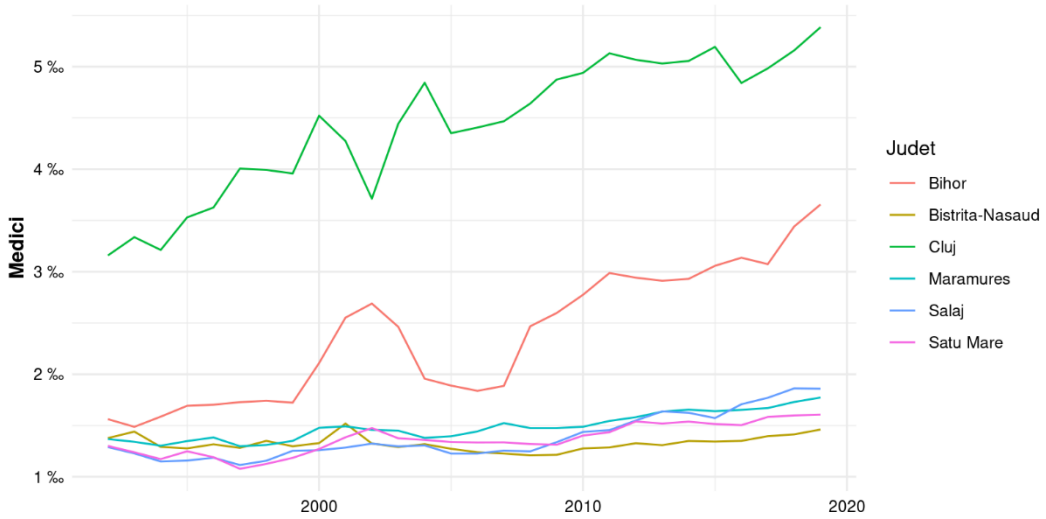

Figura 44: Evoluția numărului de medici la mia de locuitori în regiunea Nord-Vest

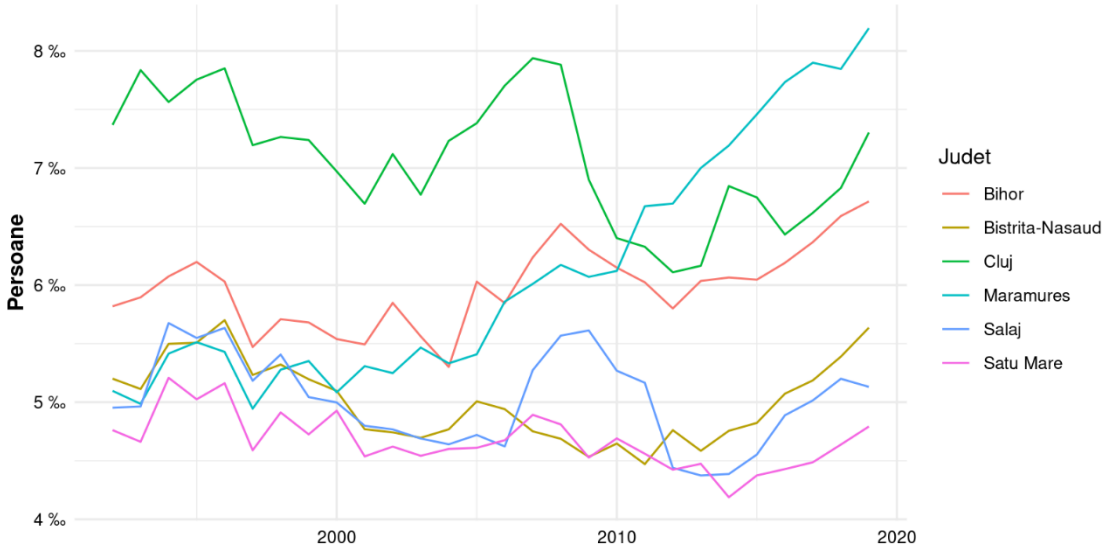

Figura 45: Personal sanitar mediu la 1.000 de locuitori în regiunea Nord-Vest

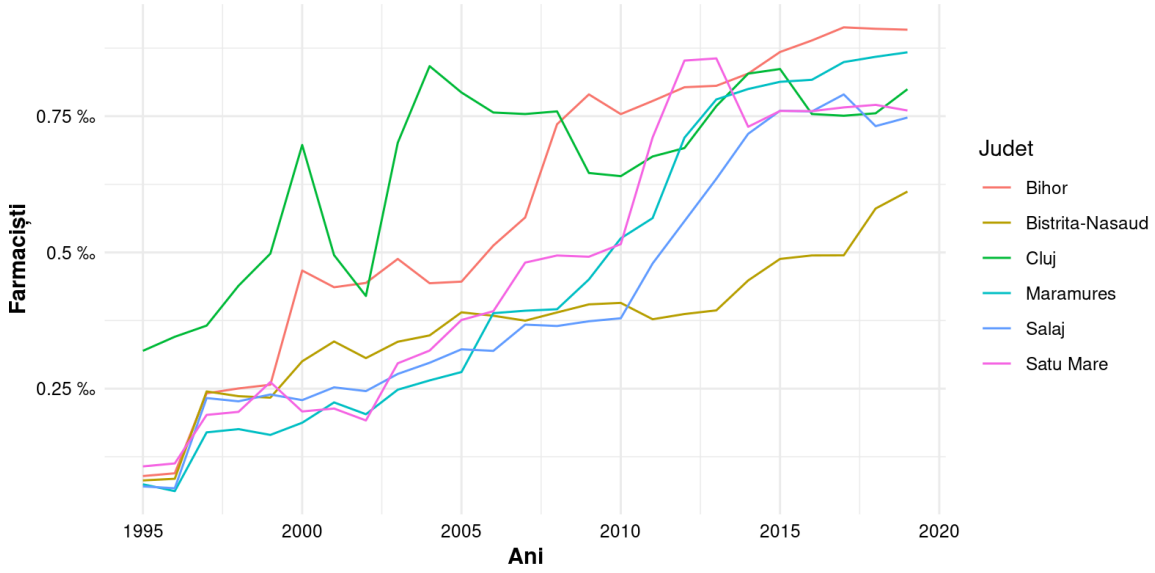

Figura 46: Numărul de farmaciști la 1.000 de locuitori în regiunea de Nord-Vest

	Medici de familie 2017	Populația 2017	‰Medici familie 2017	Medici de familei 2019	Populația 2019	‰Medici familie 2019
TOTAL	12.185	19.643.949	0,62	12.187	19.414.458	0,63
Bistrița-Năsăud	143	281.387	0,51	141	278.851	0,51
Cluj	414	702.78	0.,59	413	706.905	0,58
Maramureș	251	465.423	0,54	246	460.689	0,53
Mureș	370	540.719	0,68	392	535.193	0,73
Suceava	299	628.316	0.,48	281	624.563	0,45

În județul Bistrița-Năsăud există trei comune fără medic de familie (Ciceu-Mihăiești – 1198 locuitori, Monor – 1346 locuitori și Runcu Salvei – 1325 locuitori) și două comune ce împart același medic de familie (Poiana Ilvei – 1518 locuitori și Lunca Ilvei – 3299 locuitori). Constatăm un deficit de medici de familie atât în urban, cât și în rural. După standardele INS și datele oferite de Federația Națională a Patronatelor Medicilor de Familie, județul Bistrița-Năsăud ar trebui să aibă un total de 185 de medici de familie (72 în urban și 113 în rural), însă totalul acestora este de doar 139 (59 în urban și 80 în rural), majoritatea cu vârste înaintate și aparținând aceleiași cohorte. Astfel, în lipsa unor intervenții, ne așteptăm ca acest deficit să crească și județul să între într-o criză majoră a medicilor de familie odată cu pensionarea celei mai numeroase cohorte. Această criză va afecta în special zonele rurale, deja foarte vulnerabile și cu acces îngreunat la servicii medicale.

După cum se vede în tabelul 5.0, 33 de UAT-uri din județ (53% – 3 orașe și 30 de comune) au un deficit de medici de familie și nici un UAT nu are excedent. Acest deficit este extrem de grav în zona cu populație densă din nord-estul județului (Valea Someșului și Valea Ilvei), precum și în municipiul Bistrița. De altfel, singurul oraș cu un număr adecvat de medici de familie este Năsăud. **Astfel, aproximativ 248,000 de oameni (76% din populația județului) trăiesc în localități cu acces deficitar la servicii de medicină primară.** Acest lucru, împreună cu lipsa ambulatoriilor în afara Bistriței, sunt corelate cu un nivel relativ scăzut al calității vieții, o rată a morbidității mare, diagnosticarea târzie a afecțiunilor grave și implicit un nivel scăzut al eficienței tratamentelor, imposibilitatea implementării eficiente a programelor de prevenție, supra-aglomerarea spitalelor existente și un nivel crescut al costurilor medicale. De asemenea, în lipsa personalului medical, reziliența sistemului de sănătate în perioade de criză sau pandemie este foarte scăzută.

Măsuri:
- Stimulente pentru atragerea a minimum 46 medici de familie.
- Înființarea de ambulatorii digitalizate în afara Bistriței

Finanțare: OP1: Axa prioritară 7 – Măsuri FSE care susțin cercetarea, informatizarea și utilizarea de metode de investigare, intervenție, tratament

Tabelul 5.0: Localitățile din județul Bistrița-Năsăud ce au un deficit de medici de familie

UAT	Populație totală	Nr. Medici de familie	Medici de familie necesari	Deficit de medici de familie	Medici de familie 1.000 de locuitori
Bistrița	94303	46	52	6	0,46
Sângeorz-Băi	11875	4	7	3	0,34

UAT	Populație totală	Nr. Medici de familie	Medici de familie necesari	Deficit de medici de familie	Medici de familie 1.000 de locuitori
Maieru	8211	3	5	2	0,37
Rebrișoara	4880	2	3	2	0,41
Rodna	6378	2	4	2	0,24
Beclean	12257	6	7	1	0,49
Cetate	2971	1	2	1	0,34
Chiochiș	2774	1	2	1	0,36
Ciceu-Mihăiești	1198	0	1	1	0
Dumitra	5623	2	3	1	0,36
Dumitrița	3312	1	2	1	0,3
Feldru	7835	3	4	1	0,38
Ilva Mică	3433	1	2	1	0,29
Josenii Bârgăului	5389	2	3	1	0,37
Lechința	6222	2	3	1	0,32
Leșu	2853	1	2	1	0,35
Livezile	5156	2	3	1	0,39
Lunca Ilvei	3299	1	2	1	0,15
Nușeni	2775	1	2	1	0,36
Prundu Bârgăului	6392	3	4	1	0,47
Rebra	2788	1	2	1	0,36
Runcu Salvei	1325	0	1	1	0
Salva	2772	1	2	1	0,36
Șieu	2928	1	2	1	0,68
Șieu-Măgheruș	4694	2	3	1	0,43
Șintereag	3639	1	2	1	0,27
Spermezeu	3663	1	2	1	0,27
Teaca	5803	2	3	1	0,34
Telciu	5944	2	3	1	0,34
Tiha Bîrgăului	6685	3	4	1	0,45
Tîrlișua	3313	1	2	1	0,3
Uriu	3724	1	2	1	0,27
Zagra	3455	1	2	1	0,29

Fenomenul de tranziție de la proprietatea publică la cea privată s-a petrecut și în cadrul cabinetelor medicale de specialitate (tabelul 5.p), cu mențiunea că numărul total de unități de acest tip a crescut semnificativ peste tot, cu excepția județului Bistrița-Năsăud, iar tranziția dinspre public spre privat a avut loc în prima parte a anilor 2000, cu excepția județelor Cluj și Maramureș unde ea s-a definitivat în anul 2015. Însă cabinetele medicale de specia-

litate în proprietate publică au fost întotdeauna în proporție minoritară. Un alt trend demn de menționat și în particular important pentru județul Bistrița-Năsăud este scăderea semnificativă a numărului de cabinete medicale de specialitate private (și implicit totalul, singurele existente în județ fiind cele private) după anul 2014, trend care e specific doar acestui județ. Astfel, doar în Bistrița-Năsăud numărul acestor cabinete este mai mic în 2019 decât era în 2005, pe când în restul regiunii el este chiar și de 2-3 ori mai mare. Bistrița-Năsăud este chiar județul cu cel mai mic număr de cabinete medicale de specialitate din țară, începând cu anul 2015. Toate aceste evoluții sunt ilustrate în figura 47. Mai mult decât atât, în județul Bistrița-Năsăud nu există **nici un cabinet de specialitate în spațiul rural.**

Măsura: *Atragere de cabinete medicale de specialitate private în paralel cu edificarea unora publice*

Tabelul 5.p: Evoluția numărului cabinetelor medicale de specialitate după forme de proprietate

Județe	Proprietate	2005	2010	2012	2014	2016	2018	2019
Bihor	Privată	114	217	240	248	264	265	265
Bistrița-Năsăud	Privată	43	59	62	80	31	33	31
Cluj	Privată	159	259	353	291	360	362	360
	Publică	35	35	36	34	0	0	0
Maramureș	Privată	102	185	200	214	213	223	226
	Publică	36	36	37	35	0	0	0
Sălaj	Privată	64	76	80	86	100	110	107
Satu Mare	Privată	110	135	163	175	185	177	175

Și în cazul laboratoarelor medicale (tabelul 5.q) avem o scădere relativ ușoară a celor private în ultimii ani, trend care este din nou specific județului Bistrița-Năsăud.

Tabelul 5.q: Evoluția numărului laboratoarelor medicale după forme de proprietate

Județe	Proprietate	2005	2010	2012	2014	2016	2018	2019
Bihor	Privată	10	23	16	16	16	17	17
	Publică	0	73	65	71	66	70	67
Bistrița-Năsăud	Privată	3	17	18	17	16	16	10
	Publică	0	12	12	13	13	13	13
Cluj	Privată	21	67	72	40	43	44	63
	Publică	0	116	127	121	120	117	124
Maramureș	Privată	16	18	19	28	33	36	35
	Publică	0	38	47	46	47	50	52
Sălaj	Privată	5	6	8	7	8	8	8
	Publică	0	17	16	17	19	20	20
Satu Mare	Privată	11	18	20	20	23	24	26
	Publică	0	20	27	26	30	34	35

În sfârșit, cabinetele stomatologice suferă același fenomen de tranziție caracteristic cabinetelor medicale de familie, dinspre forma de proprietate publică spre cea privată (tabelul 5.r).

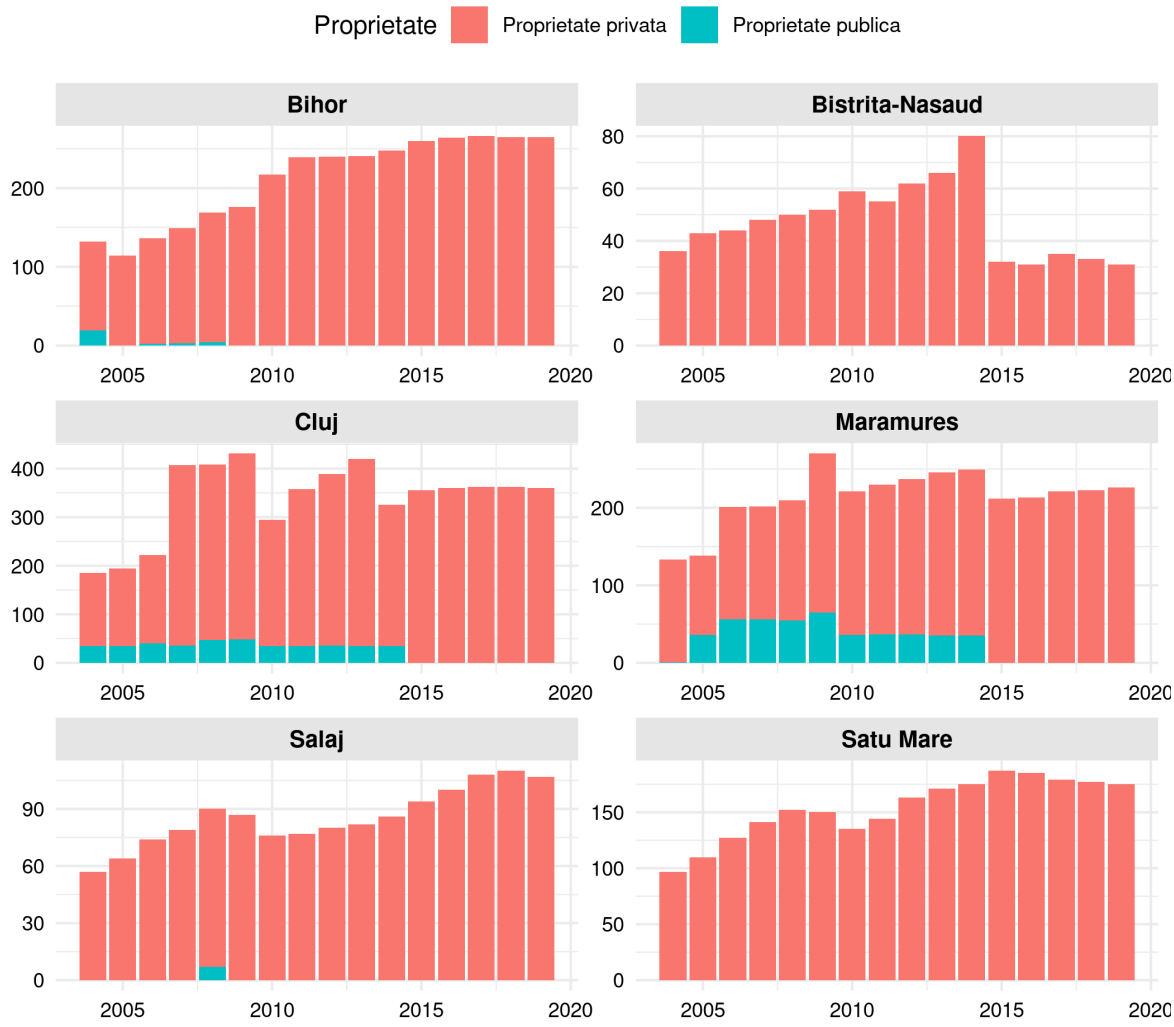

Figura 47: Evoluția numărului de cabinete de specialitate (private și publice) în Nord-Vest

Tabelul 5.r: Evoluția numărului cabinetelor stomatologice după forme de proprietate

Județe	Proprietate	2005	2010	2012	2014	2016	2018	2019
Bihor	Privată	248	564	616	663	692	719	719
	Publică	57	2	1	1	0	1	1
Bistrița-Năsaud	Privată	59	100	124	135	157	173	184
	Publică	45	46	43	46	2	2	2
Cluj	Privată	328	550	645	710	855	792	792
	Publică	126	114	112	110	1	1	1
Maramureș	Privată	137	220	242	258	344	363	367
	Publică	78	68	69	68	1	1	1
Sălaj	Privată	51	101	127	153	171	176	176
	Publică	12	0	0	0	0	0	0
Satu Mare	Privată	82	181	209	224	226	215	205
	Publică	36	9	7	9	1	1	1

Accesibilitatea la servicii medicale pentru persoanele vulnerabile și din medii defavorizate sau sărace în România și implicit județul Bistrița-Năsăud este precară. Această situație este gravă în special în ceea ce privește accesul la servicii stomatologice. În județ există 173 de cabinete stomatologice și 210 medici stomatologi (din care aproximativ 25% sunt în rural). Cu toate acestea, din totalul cabinetelor, doar 37 (21%) au încheiat un contract cu CNAS. Astfel, unitățile stomatologice la care persoanele sărace au acces sunt supra-aglomerate și la distanțe mari, ceea ce face ca o mare parte din locuitorii județului să nu aibă acces deloc la îngrijire stomatologică.

În total, în județ sunt 0,64 medici stomatologi/1,000 de locuitori, diferența dintre urban și rural fiind mult mai mare decât la medicii de familie. Astfel, dintr-un total de 210 medici stomatologi, 156, reprezentând 1,2/1,000 de locuitori sunt în urban și doar 54, reprezentând 0,27/1,000 de locuitori sunt în rural. În total sunt 23 de comune în județ fără cabinet stomatologic: Braniștea, Budacu de Jos, Budești, Chiuza, Ciceu-Mihăiești, Dumitrița, Galații Bistriței, Ilva Mare, Leșu, Mărișelu, Matei, Miceștii de Câmpie, Milaș, Monor, Negrilești, Parva, Romuli, Runcu Salvei, Șieu-Odorhei, Silivașu de Câmpie, Șintereag, Spermezeu și Șanț. Pe lângă acestea, alte 4 comune au sub 0,2 medici stomatologi/1,000 de locuitori: Josenii Bârgăului, Lechința, Nimigea și Teaca.

Lipsa aproape totală a accesului la îngrijire stomatologică gratuită este extrem de gravă în special pentru copii și adolescenți. Deși tradițional cabinetele școlare erau o soluție, astăzi județul Bistrița-Năsăud mai are doar 8 cabinete școlare deschise, din care nici unul în rural. Ceea ce vedem este o abandonare a populației vulnerabile, mai ales a celei din mediul rural. Efectele negative sunt foarte vizibile în timpul pandemiei, când lipsa personalului medical școlar face imposibilă re-deschiderea școlilor în siguranță din moment ce nu există personal pregătit care să testeze și să urmărească starea de sănătate a elevilor și personalului didactic. Deși conform legislației naționale trebuie să existe un cabinet medical școlar la fiecare 1.000 de elevi, în continuare în județ există școli și licee ce deservesc o întreagă regiune fără a avea personal medical calificat.

- Programe care să asigure accesibilitatea serviciilor stomatologice medicale pentru persoanele vulnerabile și din medii defavorizate sau sărace. O primă intervenție ar trebui să fie reînființarea cabinetelor stomatologice școlare.
- Cabinete medicale școlare la 1.000 de elevi dotate cu personal calificat.

Corelat cu deficitul de medici și lipsa echipamentelor medicale insuficiente, România

avea în anul 2017 una dintre cele mai ridicate rate ale mortalității infantile din UE – 6,7 la 1.000 de născuți vii, comparativ cu media UE de 3,6 în 2017 – vezi *România. Profilul de țară din 2019 în ceea ce privește sănătatea*, p. 4 (6,4 conform datelor furnizate de Institutul Național de Statistică – vezi Tabelul 5.s). În 2019 situația s-a îmbunătățit, valoarea de 6,1, oricum fiind mult mai mare decât media europeană. Cum era de așteptat, situația este mai bună în mediul urban (5 la 1.000 de născuți vii în 2017 și 4,7 în 2019) și mai rea în mediul rural (8,1 în 2017 și 7,7 în 2019).

Tabelul 5.s: Mortalitatea infantilă la 1.000 de locuitori (1990-2019)

Județ		1990	2017	2019
Național	Total	26,9	6,4	6,1
Bistrița-Năsăud	**Total**	**25,3**	**8,2**	**8,3**
Cluj	Total	19,5	4,5	5,6
Maramureș	Total	28,2	7,4	6,6
Mureș	Total	21,9	7,2	8,9
Suceava	Total	23,2	6,4	6,7
Național	Urban	24,1	5	4,7
Bistrița-Năsăud	**Urban**	**24,4**	**7,3**	**7,1**
Cluj	Urban	15,4	3,6	4,6
Maramureș	Urban	29,6	5	5,4
Mureș	Urban	17,6	5,1	6,5
Suceava	Urban	18	5,2	5,1
Național	Rural	29,7	8,1	7,7
Bistrița-Năsăud	**Rural**	**25,8**	**8,8**	**9,2**
Cluj	Rural	26,8	6,2	7,4
Maramureș	Rural	26,8	10,8	8,2
Mureș	Rural	25,7	9,2	10,9
Suceava	Rural	25,8	7,2	7,8

Județul Bistrița-Năsăud se clasa pe ultimul loc în 2017 (o medie de 8,2), fiind devansat de Mureș în 2019 (tabelul 5.s). Este de remarcat faptul că în mediul rural din Bistrița-Năsăud, mortalitatea infantilă a crescut în intervalul 2017-2019 (8,8 în 2017 și 9,2 în 2019). Una dintre cauze este faptul că toate cabinetele și medicii specialiști (inclusiv cele de obstetrică și ginecologie și pediatria) se află în urban, deși în 2019 59% (2,073) din noile mame locuiau în rural. Astfel, în medie, o femei însărcinată sau mamă a unui nou-născut din mediul rural se află la 26 de km (ce se parcurg în medie în 30 de minute) de cel mai apropiat cabinet medical de specialitate.

Distanța mare, precum și factorii economici și psihologici sunt obstacole majore pentru noile mame (în special cele din medii defavorizate și vulnerabile). Astfel, acestea merg la mult mai puține consultații în timpul și după sarcină decât este recomandat și au acces foarte limitat la investigații timpurii, ceea ce duce la o rată foarte ridicată atât a mortalității infantile cât și a mortalității materne, mai ales în mediul rural.

Măsura: *Înființarea de cabinete publice de obstetrică, ginecologie și pediatrie în rural.*

Lipsa personalului medical de specialitate, precum și deficitul de medici de familie și medici școlari sunt corelate cu o lipsă a eficienței programelor de prevenție în domeniul sănătății femeilor, a sănătății sexuale și a planificării familiale. Acest lucru se observă prin faptul că rata de fertilitate a adolescentelor din județ este în creștere (33,1 născuți vii la 1.000

de femei pentru grupa de vârstă 15-19 ani, comparativ cu 28,4 în 2016). Astfel, 8,4% din nou-născuții din județ în 2018 au mame adolescente – acest procent este de 3 ori mai mare în rural (11,4%) decât în urban (4,3%).

Măsura: *Extinderea îngrijirii de specialitate ginecologice, pediatrice și de planificare familială în mediul rural.*

Cum trecerea la asistența medicală ambulatorie se află într-un stadiu incipient la noi (42% din cheltuielile pentru sănătate fiind încă direcționate către serviciile spitalicești – media UE este de doar 29%), în județul Bistrița-Năsăud s-ar putea merge pe linia europeană. Asta înseamnă că s-ar putea încuraja asistența medicală primară, adică tocmai această asistență medicală ambulatorie, eliminându-se în acest fel presiunea de pe cheltuielile cu spitalele. Din totalul cheltuielilor efectuate din Fondul Asigurărilor sociale de sănătate (FASS) 5,9 reprezintă cheltuiala cu asistența medicală primară și 5,5% cheltuiala în asistența medicală de specialitate ambulatorie[5], iar în perioada ianuarie-decembrie 2018 serviciile medicale în ambulatoriu reprezentau 16,87% din totalul cheltuielilor cu serviciile medicale, medicamentele și dispozitivele medicale.[6]

Iată cum, în chiar Sinteza Programului Operațional Sănătate 2021-2027, este subliniat faptul că „asistența medicală primară, asistența medicală ambulatorie de specialitate, spitalele, sectorul sănătății publice și cel al asistenței sociale funcționează fragmentat neintegrat îngreunând accesul populației la servicii medicale integrate, iar capacitatea de îngrijire în asistența medicală primară, în ambulatoriile de specialitate este distribuită neuniform și insuficient utilizată, astfel că majoritatea serviciilor medicale continuă să fie furnizate în spitale."[7] Sinteza operațională arată că resursele de asistență medicală primară și de sănătate publică dezvoltate în ultimii 10 ani, asistența medicală comunitară sunt insuficient dezvoltate și integrate în sistemul de sănătate, cu rol nu foarte bine clarificat și personal insuficient nu foarte bine pregătit.

Foarte important, deși numărul de paturi în spitale a scăzut în ultimii 30 de ani, rămâne unul din cele mai mari din UE – vezi *România. Profilul de țară din 2019 în ceea ce privește sănătatea*, p. 21. La nivel național, de la 207.001 paturi în 1990, s-a ajun la doar 125.144 de paturi în 2019 (o scădere de aproape 40%). Situația este similară în cele cinci județe analizate (tabelul 5.t). În Bistrița-Năsăud existau 1.388 de paturi în 2019, cu 838 de paturi mai puțin față de anul 1990 – atunci existau 2.226 de paturi în unitățile sanitare publice. Tabelul de mai jos indică faptul că scăderea a fost una constantă în cei 30 de ani postcomuniști: (i) una mai rapidă în primul deceniu post-1989 (20% în 2000 față de 1990 la nivel național), (ii) cu o ușoară stabilizare în următorii 19 ani, dar, desigur, cu aceiași scădere.

Tabelul 5.t: Evoluția numărului de paturi în unitățile sanitare publice

Categoria	1990	%	2000	%90	2010	%90	2019	%90
Total	207.001	100	166.817	80,59	129.247	62,44	125.144	60,46
B.-Năsăud	2.226	100	1.862	83,65	1.370	61,55	1.388	62,35
Cluj	9.130	100	7.764	85,04	6.571	71,97	6.360	69,66
Maramureș	5.014	100	4.167	83,11	2.851	56,86	2.701	53,87
Suceava	4.700	100	4.112	87,49	2.990	63,62	2,901	61,72
Mureș	6.844	100	5.161	75,41	3.823	55,86	3.798	55,49

[5]Vezi „Sinteza Programului Operațional Sănătate 2021-2027", p. 5.
[6]Raportul de activitate CNAS, 2018. Disponibil la www.cnas.ro/page/rapoarte-de-activitate.html.
[7]„Sinteza Programului Operațional Sănătate 2021-2027", p. 5.

Calculat la 1.000 de locuitori, datele indică faptul că Bistrița-Năsăud se află în proximitatea mediei UE, 4,98 de paturi la 1.000 de locuitori, dar cu valori inferioare județelor învecinate, practic județul aflându-se pe ultimul loc dintre cele cinci comparate (figura 48).

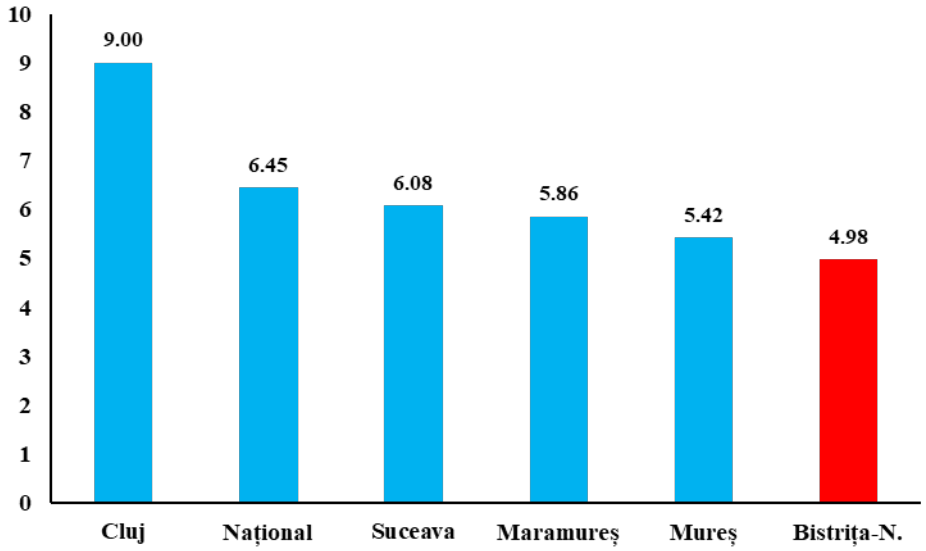

Figura 48: Numărul de paturi de spital la 1.000 de locuitori(2019)

5.3.3 Distribuția geografică a infrastructurii sanitare

Inspectând următoarele trei hărți tematice ale regiunii Nord-Vest observăm o aglomerare masivă a resurselor sanitare în marile municipii, în general reședințe de județ, cu localități mici fără medici de familie, farmacii sau cabinete stomatologice care există în toate județele, cele mai multe de acest fel fiind în Satu Mare. Situația județului Bistrița-Năsăud e una tipică din acest punct de vedere, ea asemănându-se cel mai mult cu cea a județului Sălaj.

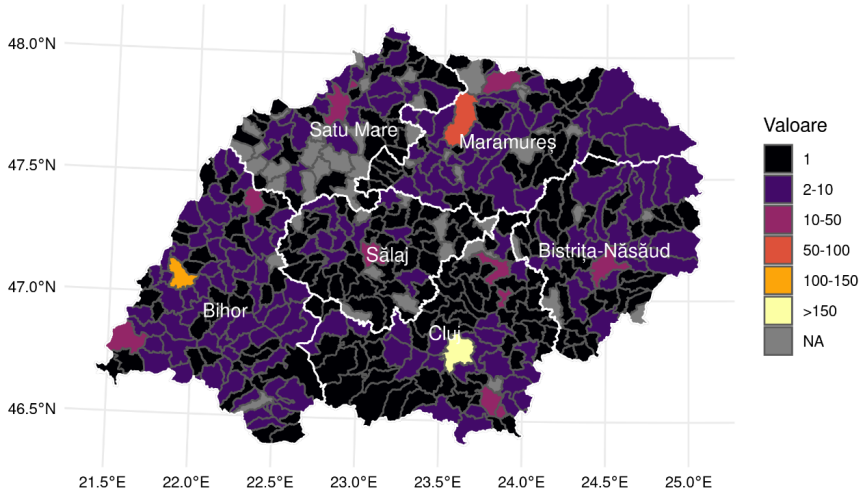

Figura 49: Numărul cabinetelor de medicină de familie în regiunea Nord-Vest (la nivel de UAT)

În mod concret, în anul 2019 județul Bistrița-Năsăud are 5 localități dintr-un total de 62 care nu au nici cabinet de medic de familie, nici farmacie (tabelul 5.3.3). Situația să relativă în regiune e mai proastă decât a județelor Cluj și Bihor, dar mai bună decât a județului Sălaj.

Tabel: Localități rămase fără medic de familie și/sau farmacii

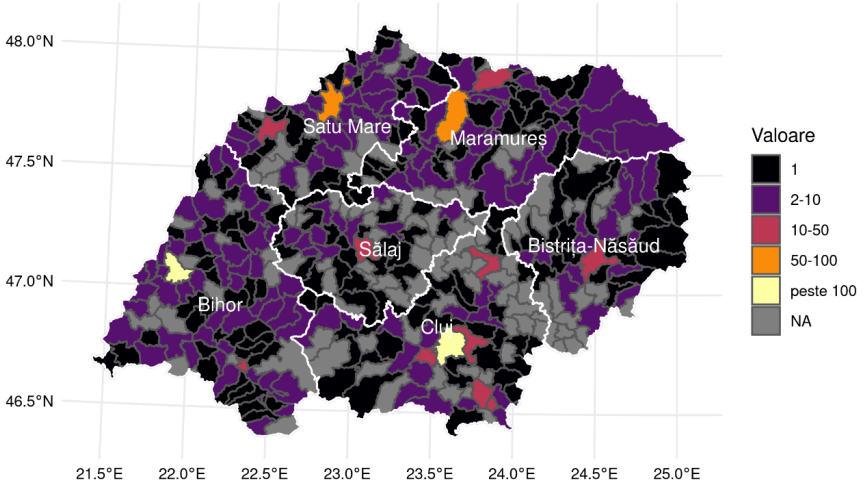

Figura 50: Numărul farmaciilor în regiunea Nord-Vest (la nivel de UAT)

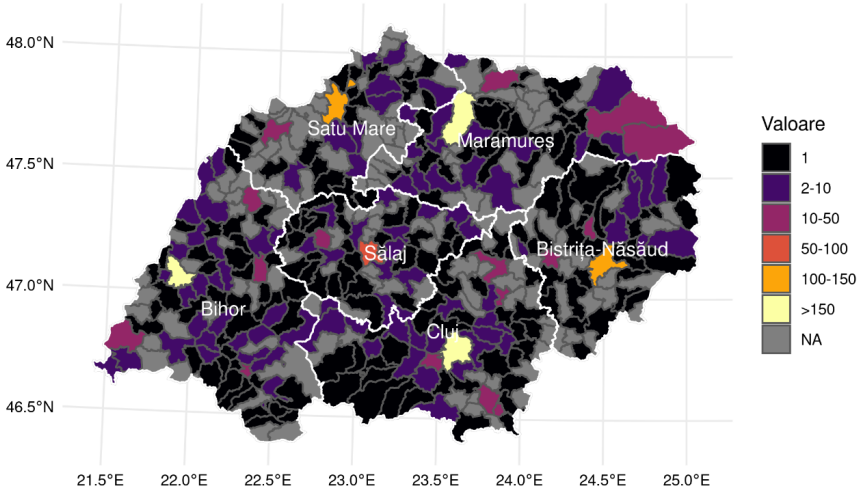

Figura 51: Numărul cabinetelor stomatologice în regiunea Nord-Vest (la nivel de UAT)

Județ	Medic și/sau farmacie	Niciunul
Bihor	100	1
Bistrița-Năsăud	57	5
Cluj	79	2
Maramureș	73	3
Sălaj	52	9
Satu Mare	60	5

Cele cinci localități sunt toate comune cu populații mici, în scădere. Ele sunt: Monor, Chiochiș, Ciceu-Mihăiești, Poiana Ilvei și Runcu Salvei. Cea mai populată dintre ele este Chiochiș, cu 2993 de locuitori în 2015, în scădere de la 3145 de locuitori înregistrați în anul 2011. Suprafața comunei este însă relativ mare față de media județului (aproximativ 92 kmp), astfel că locuitorii ei trebuie să parcurgă distanțe mari până la cel mai apropiat centrul medical.

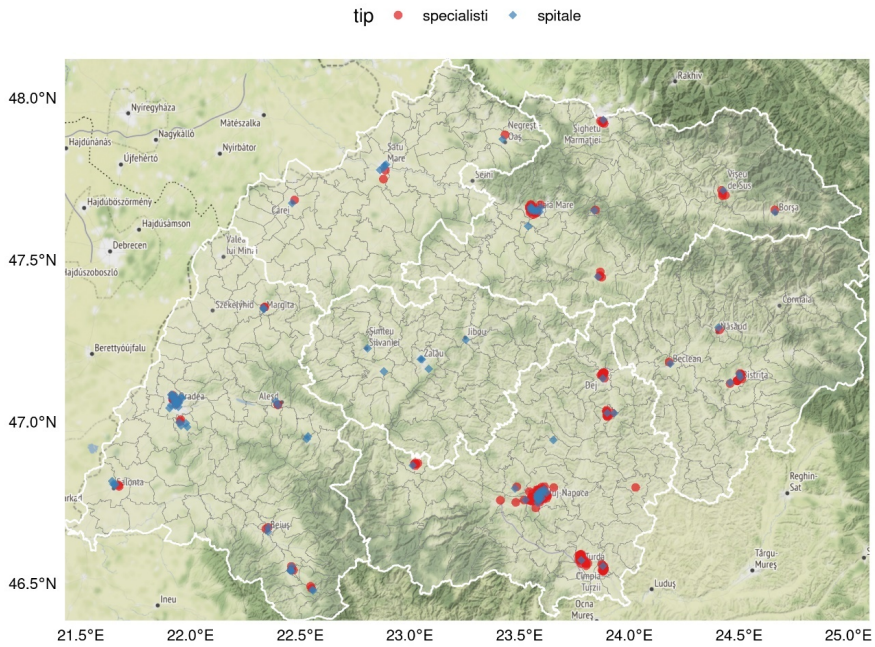

Figura 52: Spitale și cabinete medicale de specialitate în regiunea Nord-Vest

Dat fiind numărul scăzut de paturi de spital din județ cât și a concentrării spațiale a resurselor existente, s-a efectuat o analiză a accesibilității spațiale a populației la paturile de spital. Aceasta servește la identificarea zonelor relativ inaccesibile și, drept urmare, propuneri de locații pentru noile spitale astfel încât ca ele să deservească cât mai multă populație cu bariere spațiale distribuite cât mai uniform. În acest scop s-a aplicat o metodă cunoscută în literatura de specialitate a planificării urbane ca „extended two-step floating catchment area" (E2SFCA), din categoria modelelor de interacțiune spațială de tip gravitațional. Metoda s-a aplicat doar spitalelor publice întrucât ele trebuie să fie de interes planificatorul regional. Au fost excluse din această analiză un număr mic de spitale publice din întreaga regiunea Nord-Vest care deservesc doar o specialitate medicală restrânsă – pneumoftiziologie, psihiatrie și recuperare medicală. Motivul a fost acela că nu dorim vicierea analizei spațiale cu resurse sanitare care nu sunt de largă folosință pentru majoritatea potențialilor pacienți din zona respectivă. Altminteri, ele sunt la rândul lor extrem de necesare, în special spitalele de psi-

hiatrie care, conform informațiilor primite de la DSP Bistrița-Năsăud, sunt în mod continuu supuse unui grad mare de ocupare a paturilor existente.

Metoda folosită delimitează populația aflată în proximitatea unui punct de interes (spital cu un anumit număr de paturi) în diferite arii pe baza timpilor de trafic (rutier). Astfel populația din jurul unui punct va fi împărțită în zone de 0-15 minute; 15-30 minute; 30-45 minute, 45-60 minute și 60-90 minute. Orice trece de 90 de minute este considerat inaccesibil. Conform convențiilor folosite în spațiul anglo-saxon, limita recomandată este de 60 de minute. În cadrul acestor zone delimitate se calculează un raport dintre resurse (numărul de paturi de spital accesibile în locația respectivă) la populația existentă în acea zonă. În funcție de intervalul de călătorie în care se află zona respectivă față de punctul de interes se folosește un coeficient de amortizare care penalizează raportul calculat în mod descrescător, anume exponențial cu distanța. Astfel, populațiile din zona 60-90 minute vor avea o accesibilitate de aproximativ 10 ori mai mică decât cele din zona 0-15 minute, imediat lângă spitalul respectiv. Valoarea absolută a coeficientului nu este importantă în sine, întrucât vom judeca indicele de accesibilitate spațială în mod relativ.

Metoda ia în seamă toate drumurile existente pentru a calcula timpii de călătorie și însumează pentru fiecare locație unde există populație, influențele calculate de mai sus, de la toate spitalele din zonă nu doar cel mai apropiat. Măsura este intuitivă pentru că realizează o dezagregare a numărului de paturi la mia de locuitori în funcție de densitatea populației dar și de distanțele rutiere pe care acea populație trebuie să le străbată. În acest scop putem cuantifica zone relativ accesibile sau inaccesibile în cadrul aceluiași teritoriu în scopul unei mai bune planificări a resurselor viitoare, pentru a remedia inegalitățile de acces deja existente.

Pentru calculul detaliat al acestor indicatori sunt însă necesare date care descris precis densitatea populației într-o rezoluție cât mai fină. În acest scop s-a folosit rețeaua de densitate a populației calculată de GEOSTAT cu metode dasimetrice, pe baza datelor recensământului din 2011 dar și a imaginilor din satelit. Rezoluția rețelei este de 1 kmp, care la rândul ei a fost interpolată arial la celule(pixeli) de 250 mp și extrapolate la anul 2020 folosind datele cu populația la domiciliu din anul 2020 la nivel de comună furnizate de INS. Pentru fiecare spital din regiunea Nord-Vest s-au creat arii de delimitare bazate pe timpii de călătorie de la spitalul respectiv în zone de 0-15 min, 15-30 min, 30-45 min, 45-60 min și 60-90 min. S-a considerat că orice depășește 90 de minute este inaccesibil. Întrucât valoarea absolută a indicatorului nu este ușor interpretabilă sau importantă în sine, datorită unor opțiuni arbitrare pentru coeficientul de penalizare în funcție de distanțe, cifrele au fost discretizate în decile, întrucât ne interesează raportul relativ al locațiilor (foarte accesibilă, relativ accesibilă sau inaccesibilă). Rezultatul este afișat în figura 53.

Periferiile județelor sunt cel mai greu accesibile, spitalele fiind în general poziționate central. Acest lucru nu este doar un artefact cauzat de existența granițelor județelor care acționează ca bariere în calculele spațiale, efectul lor a fost înlăturat tocmai pentru a modela mai precis scenarii reale în care unii pacienți se pot deplasa mai degrabă către spitalele din județul vecin dacă acestea sunt mai apropiate. Însă chiar și permițând pentru acest lucru, periferiile județelor sunt în mod evident cele mai inaccesibile zone pentru spitale, indiferent de locația lor în regiune. Situația particulară a județului Bistrița-Năsăud din acest punct de vedere nu este tocmai bună, având valori medii absolute mai mici decât celelalte județe ale regiunii (explicat parțial și de numărul de paturi mai scăzut) dar și o inegalitate semnificativă între zonele din interiorul județului. Astfel, nu doar că resursele sunt limitate, ele sunt distribuite în poziții care limitează accesul multor pacienților din județ.

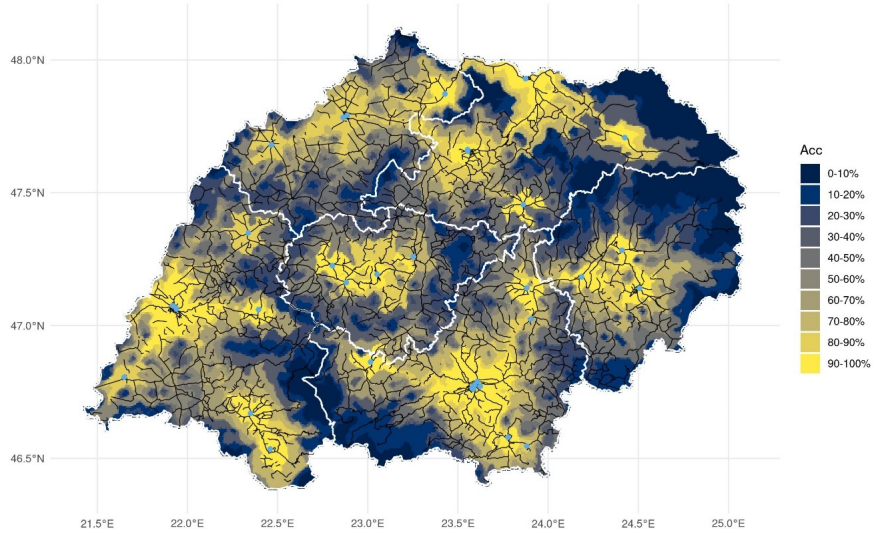

Figura 53: Accesibilitatea spațială către spitale în regiunea Nord-Vest

Măsura: *Reducerea inegalității teritoriale în accesarea serviciilor medicale prin (1) înființarea de centre medicale de bază în zonele situate la peste 60 de minute de cel mai apropiat centru medical (2) achiziționarea de ambulanțe ultraperformante care să preia dinamic sarcini ale centrelor de urgență.*

5.3.4 Potențialul medicinei aeropurtate

La Bistrița-Năsăud există azi la Spitalul Județean Bistrița al treilea heliport din România destinat pacienților în stare gravă care necesită transport către marile centre universitare, finanțat cu bani europeni. Există planuri pentru a dezvolta și o secție de cardiologie intervențională. În acest fel cazurile de infarct transportate aerian la Bistrița ar putea fi tratate chiar în interiorul aceluiași spital, activitățile respective putând evolua către un centru de pregătire și cercetare în domeniul acestei nișe medicale.

Cu privire la medicina aeriană, se impun câteva clarificări: în primul rând, pe lângă infrastructura de transport aerian este nevoie de resursă umană pregătită în acest sens și echipament medical performant cu care vor fi dotate mijloacele de transport respective, resursă umană care să înțeleagă fiziologia umană în condiții extreme. Este nevoie de o pregătire intensivă a personalului care va trebui să trateze pacienți cu afecțiuni deseori grave la o altitudine ridicată și cu echipament limitat. Altitudinea ridică și ea o serie de probleme separate pentru tratamentul pacientului întrucât o serie de parametri biomedicali sunt afectați de presiunea aeriană. Pneumotoraxul, afecțiune rezultată în urma traumatismelor toracice puternice, care constă în acumulare de aer în pleura pulmonară, va fi semnificativ mai greu de tratat în condiții de presiune aeriană mai scăzută. În ciuda presurizării artificiale, presiunea din cabină rămâne totuși mai mică decât cea de la sol, lucru care poate agrava pneumotoraxul în timpul zborului, dar și o serie de alte afecțiuni. De asemenea, mai există și efectul inerției care poate antrena diferit segmentele osoase rezultate în urma unei fracturi, agravând-o și provocând durere suplimentară pacientului. Transportul aerian trebuie să se desfășoare în condiții de maximă siguranță, să fie pregătit pentru a prelua pacienți din cadrul și din afara

țării, echipamentul trebuie să fie suficient cât să permită continuarea tratamentelor necesare între unitățile spitalicești, fără întreruperea lor.

Aceste echipe, de obicei de două persoane, trebuie să fie foarte eficiente și să lucreze sub presiune în condiții de limitare de spațiu, echipamente și de izolare. Responsabilitățile lor sunt multiple: diagnosticarea și tratarea bolilor și afecțiunilor specifice mediului aerian; să colaboreze cu membrii echipajului în scopul menținerii sănătății lor și a pacienților; să trateze pacienți atât cu boli acute cât și cronice. Se pune, de asemenea, problema unui corp de acreditare care să pregătească și să acrediteze personalul necesar. Este important de menționat că pregătirea acestor echipe este una continuă și de lungă durată. Multe abilități vor trebui reverificate în timp, întrucât echipele care lucrează normă întreagă pe ambulanța aeriană nu vor avea o expunere tipică la patologia obișnuită de spital pe care o au colegii lor medici de pe sol, astfel că există riscul degradării anumitor abilități și competențe importante în timp. Drept urmare, personalul va trebui să facă dovada reevaluării în mod periodic.

Alți furnizori de servicii de ambulanță aeriană (precum Air Alliance Medflight din Germania) trimit personalul să lucreze o parte din timp pe sol, în condiții obișnuite de spital. E considerat bună practică ca personalul să fie expus și unor furnizori externi de training, pe lângă ceea ce primesc de la propriul furnizor. Există furnizori internaționali de training, precum CCAT Aeromedical Training care oferă pregătire pentru toate nivelurile, de la studenți la experți, a căror ofertă ar putea fi consultată ca să servească ca bază pentru un program de rezidențiat în medicină aeriană în România. Chiar și în România există exemplul dat de Medevac Trust Air Samaritanus, un parteneriat dintre Trust Air și ambulanța privată Samaritanus care lucrează cu 25 de medici și 50 de asistenți medicali cu peste 600 de misiuni de repatriere și salvare medicală aeriană.

Măsura: *Înființarea la Bistrița în parteneriat cu o universitate de medicină a unui program de rezidențiat pentru medici și de specializare pentru asistente medicale pe medicina de urgență aeropurtată.*

Finanțare: OP1: *Axa prioritară 5 – Abordări inovative în cercetarea din domeniul medical*

5.3.5 II. Viziunea și obiectivele dezvoltării în sănătate

5.3.5.1 Cadrul european

În documentul Comisiei Europene intitulat *Principalele instrumente care sprijină planul de redresare al UE* (instrumentul „Next Generation EU") se stipulează că programul în domeniul sănătății este „menit menit să contribuie la pregătirea Europei împotriva viitoarelor amenințări la adresa sănătății". Iată de ce, investițiile vor pune accent pe:

- Securitatea sanitară și capacitatea de reacție la situații de criză;
- Prevenirea și supravegherea pe termen lung a bolilor, accesul la sănătate, diagnosticare și tratament, colaborarea transfrontalieră în domeniul sănătății.

Prin programul „UE pentru sănătate" 2021-2027 – O viziune pentru o Uniune Europeană mai sănătoasă", Uniunea Europeană încearcă să răspundă situației generate de pandemia COVID-19, una ce are un impact major asupra sistemelor medicale, personalului medical și pacienților în Europa. Cu investiții în valoare de 9,4 miliarde de euro, prin programul „UE pentru sănătate" se vor furniza fonduri țărilor membre UE, organizațiilor și ONG-urilor din domeniul sănătății. Solicitările de finanțare vor putea fi depuse începând cu 2021[8].

[8] „UE pentru sănătate" 2021-2027 – O viziune pentru o Uniune Europeană mai sănătoasă". Disponibil online la https://ec.europa.eu/health/funding/eu4health_ro.

Sunt câteva domenii de acțiune, de la (i) prevenirea bolilor și promovarea sănătății în condițiile îmbătrânirii populației, (ii) transformarea digitală a sistemelor de sănătate și (iii) accesul grupurilor vulnerabile la asistență medicală. Prioritățile Comisiei în materie de sănătate includ (i) lupta împotriva cancerului, (ii) reducerea numărului de infecții rezistente la antimicrobiene și (iii) îmbunătățirea ratelor de vaccinare.

În România, „Programul Operațional Sănătate 2021 –2027" este un program multifond, finanțarea fiind asigurată prin Fondul European de Dezvoltare Regională (FEDR), Fondul Social European+ (FSE+) și Cofinanțare Națională – Buget de Stat (CN-BiS). Raportul de țară din 2019 identifică câteva probleme cu care se confruntă sistemul de sănătate:

- Asistență medicală primară slab consolidată.
- Transferul îngrijirilor medicale de la nivelul spitalelor în regim ambulatoriu este încă într-un stadiu incipient.
- Capacitate redusă a sistemului de sănătate publică de a oferi acces egal și echitabil la servicii preventive, atât în domeniul bolilor transmisibile, cât și al bolilor cronice, inclusiv educație pentru sănătate și promovarea eficace a unui stil de viață sănătos.
- Slaba dotare cu echipamente medicale necesare.
- Absența unui sistem informatic integrat de sănătate care să furnizeze suportul științific pentru elaborarea politicilor de sănătate[9].

După cum programul menționează, a remedia presupune a avea o abordare integrată care să conducă la: (1)îmbunătățirea serviciilor de diagnostic și tratament la pachet cu nevoia de a investi în programe preventive de sănătate publică (2) Evitarea competiției pentru resurse între sectorul curativ al sistemului de sănătate și cel preventiv (3) Un sistem integrat în intervențiile de sănătate de tip FSE (instruire resurse umane, dezvoltare de metodologii și proceduri, elaborare criterii de asigurare și control al calității serviciilor medicale etc.), coordonat cu intervenții de tip FEDER (investiții în infrastructura fizică a unităților sanitare, aparatură etc.). Astfel, pe baza datelor prezentate anterior, propunem ca pe lângă continuarea dezvoltării verticale a Spitalului Județean Bistrița, să introducem o a doua axă prioritară orizontală. Aceasta este reprezentată de extinderea geografică (mai ales în mediul rural) a infrastructurii sanitare, astfel încât cei 200,000 de locuitori ai comunelor din județ să aibă acces la cât mai multe servicii medicale și de prevenție cât mai aproape de propria locuință.

5.3.6 III. Pachetul integrat de politici-programe-proiecte

În acest context, programul operațional promovează trei tipuri de măsuri:

A. **Măsuri cu impact asupra stării de sănătate:**

1. Reducerea morbidității și mortalității prin boli netransmisibile (reducerea factorilor de risc, dezvoltarea de criterii și mecanisme de asigurare și control al calității serviciilor preventive, curative și de recuperare și reabilitare, elaborarea de metodologii/ghiduri-/protocoale/recomandări de furnizare a serviciilor de sănătate în condiții de siguranță și eficacitate, dezvoltarea serviciilor de diagnostic de precizie și a tratamentelor personalizate).
2. Reducerea morbidității și mortalității generate de bolile transmisibile prin creșterea capacității de diagnostic și supraveghere a acestor bolilor și creșterea capacității de răspuns la epidemii.
3. Îmbunătățirea stării de sănătate a mamei și copilului: creșterea capacității de monitorizare pre și postnatală.

[9] „Programul Operațional Sănătate 2021-2027".

B. **Măsuri asupra serviciilor de sănătate:**

1. Creșterea accesului egal și echitabil la servicii de sănătate preventive și curative de calitate, în special pentru populații dezavantajate.
2. Dezvoltarea serviciilor de asistență medicală primară: creșterea și consolidarea capacității cabinetelor de medicină de familie, dezvoltarea și consolidarea asistenței medicale comunitare, creșterea capacității de prevenire a serviciilor de medicină școlară.
3. Dezvoltarea și consolidarea serviciilor de medicină de urgență și de îngrijire a pacientului critic.

C. **Măsuri transversale:**

1. Asigurarea sustenabilității și creșterea predictibilității în sistemul de sănătate: dezvoltarea capacității de elaborare a politicilor de sănătate bazate pe evidențe științifice.
2. Creșterea gradului de informatizare a sistemului de sănătate, utilizarea tehnologiilor moderne de comunicare și e-sănătate.
3. Creșterea investițiilor dedicate cercetării în domeniul medical și îmbunătățirea utilizării efective a rezultatelor cercetării în practica medicală.
4. Dezvoltarea și modernizarea infrastructurii de sănătate[10].

Coordonare cu strategia ADR Nord-Vest

Planul Regional Privind Serviciile De Sănătate al Regiunii Nord-Vest propune următoarele obiective (cu respectarea obiectivelor Strategiei Naționale de Sănătate 2016-2020):

- Îmbunătățirea accesului populației la serviciile medicale și creșterea, în același timp, a nivelului de echitate în prestarea serviciilor;
- Reducerea discrepanțelor regionale și județene în ceea ce privește îngrijirea primară și serviciile din spitale existente;
- Creșterea nivelului de eficacitate, eficiență, productivitate și eficiență a costurilor în prestarea serviciilor;
- Asigurarea calității și a siguranței în acordarea serviciilor medicale;
- Dezvoltarea coordonării și a complementarității la nivelul diferiților furnizori de servicii medicale și cu sectorul social;
- Promovarea modelelor alternative pentru prestarea serviciilor din spitale (clinică cu practică de zi, îngrijire în regim ambulatoriu, chirurgie de zi și servicii ambulatorii).
- Soluții de Telemedicină e-health/m health (Sisteme Informatice Medicale Distribuite formate din aplicații medicale autonome conectate la baze de date medicale distribuite; Acces bazat pe Internet la serviciile medicale – interacțiune pacient-doctor prin intermediul serviciilor web: off web: off-line sau on-line; Portaluri medicale rețele de tip „medical social networks"; Supervizare continuă a pacienților prin intermediul unor dispozitive portabile medicale și non-medicale;
- Soluții de stocare a datelor medicale pe termen lung – arhivarea și procesarea datelor medicale – Vendor Neutral Archiving;
- Soluții inovative de telemedicină bazate pe procesarea imaginilor medicale etc.

Principalul pilon de finanțare pentru cele propuse mai jos:

Programul Operațional Sănătate (POS) 2021-2027: finanțări legate de Obiectivul de politică 4 „O Europă mai socială, prin implementarea Pilonului european al drepturilor sociale" (OP4), dar și de Obiectivul de politică 1 „O Europă mai inteligentă, prin promovarea unei transformări economice inovatoare și inteligente" (OP1).

Următoarele axe sunt dedicate OP1:

[10]Ibidem, p. 2.

- Axa prioritară 5 – Abordări inovative în cercetarea din domeniul medical
- Axa prioritară 6 – Informatizarea sistemului medical
- Axa prioritară 7 – Măsuri FSE care susțin cercetarea, informatizarea și utilizarea de metode de investigare, intervenție, tratament

5.3.7 Studii de caz și propuneri

Efortul susținut de dezvoltare și modernizare a Spitalului Județean Bistrița din ultimii ani a dus la o creștere rapidă a calității actului medical și la dezvoltarea serviciilor de medicină secundară și terțiară din județ. Pe lângă investițiile în infrastructură și aparatură medicală modernă, spitalul a reușit să implementeze și o politică de resurse umane de succes, atrăgând medici și asistenți bine pregătiți din principalele centre universitare din țară și din vestul Europei – probabil cea mai mare provocare în contextul deficitului extrem de personal medical din România. O a treia reușită majoră o reprezintă situația financiară a spitalului – singurul din regiunea de Nord-Vest ale cărui venituri depășesc cheltuielile. Astfel, Spitalul Județean Bistrița este un exemplu de dezvoltare instituțională sustenabilă ce contribuie în mod direct la creșterea calității vieții din județ.

Cu toate acestea, dezvoltarea infrastructurii de sănătate trebuie să ia în considerare structura demografică a județului – municipiul Bistrița reprezintă doar 29% din populație, în timp ce 60% locuiește în mediul rural, unde infrastructura sanitară lipsește sau e minimă. Astfel, locuitorii județului se află în medie la 37 km (43 de minute) de Spitalul Județean Bistrița. Viziunea prezentată aici pornește de la necesitatea prioritizării serviciilor de medicină primară și de prevenție și creșterea și democratizarea accesului la servicii medicale de calitate. Astfel, pe baza datelor prezentate anterior, propunem ca pe lângă continuarea dezvoltării verticale a Spitalului Județean Bistrița, să introducem o a doua axă prioritară orizontală. Aceasta este reprezentată de extinderea geografică (mai ales în mediul rural) a infrastructurii sanitare, astfel încât cei 200,000 de locuitori ai comunelor din județ să aibă acces la cât mai multe servicii medicale și de prevenție cât mai aproape de propria locuință.

Măsura: *Construcția unui spital în Rodna*

În imaginea de mai jos (figura 54) avem accesibilitățile spațiale discretizate la nivel de cuantilă, în prezent, în județul Bistrița-Năsăud, împreună cu toate drumurile județului care permit traficul vehiculelor auto. Este evident deficitul în comunele din nord, în particular nord-est, unde se găsesc cele mai mici valori ale accesibilității din întreaga regiune Nord-Vest. Acest lucru se datorează populației relativ numeroase din acest teritoriu care se află la distanțe foarte mari de orice spital, cu puține căi de acces. În scop de ameliorare a inegalității spațiale de acces în cadrul județului, dar și a creșterii capacității totale, lucru care este oricum necesar, propunem cinci scenarii plauzibile de locații pentru un nou centru medical. În fiecare din aceste scenarii este analizat impactul asupra inegalității spațiale de acces.

În fiecare din acest scenariu este aleasă o locație convenabilă pentru plasarea unui spital cu un număr de 165 de paturi pentru a deservi populația din zonă și analizăm care este locația ce amortizează cel mai tare inegalitatea spațială existentă.

Analizăm și distribuția acestor unități sanitare în cadrul județului și a regiunii folosind o metodă mai simplă, dar totodată mai robustă în prezența erorilor de geo-localizare care intervin în cazul acestor locații mai mici, multe în ele în zonele rurale. Aceasta constă în analiza distanțelor euclidiene dintre mijlocul localităților până la cea mai apropiată unitate sanitară de un anumit tip. Cabinetele medicale de specialitate vor fi analizate împreună cu spitalele.

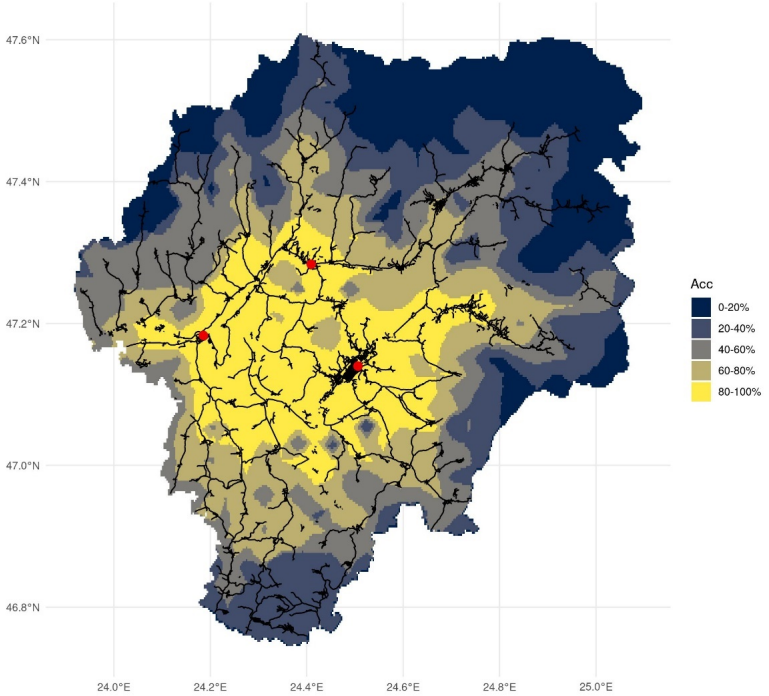

Figura 54: Accesibilitatea spațială către spitale în județul Bistrița-Năsăud în prezent

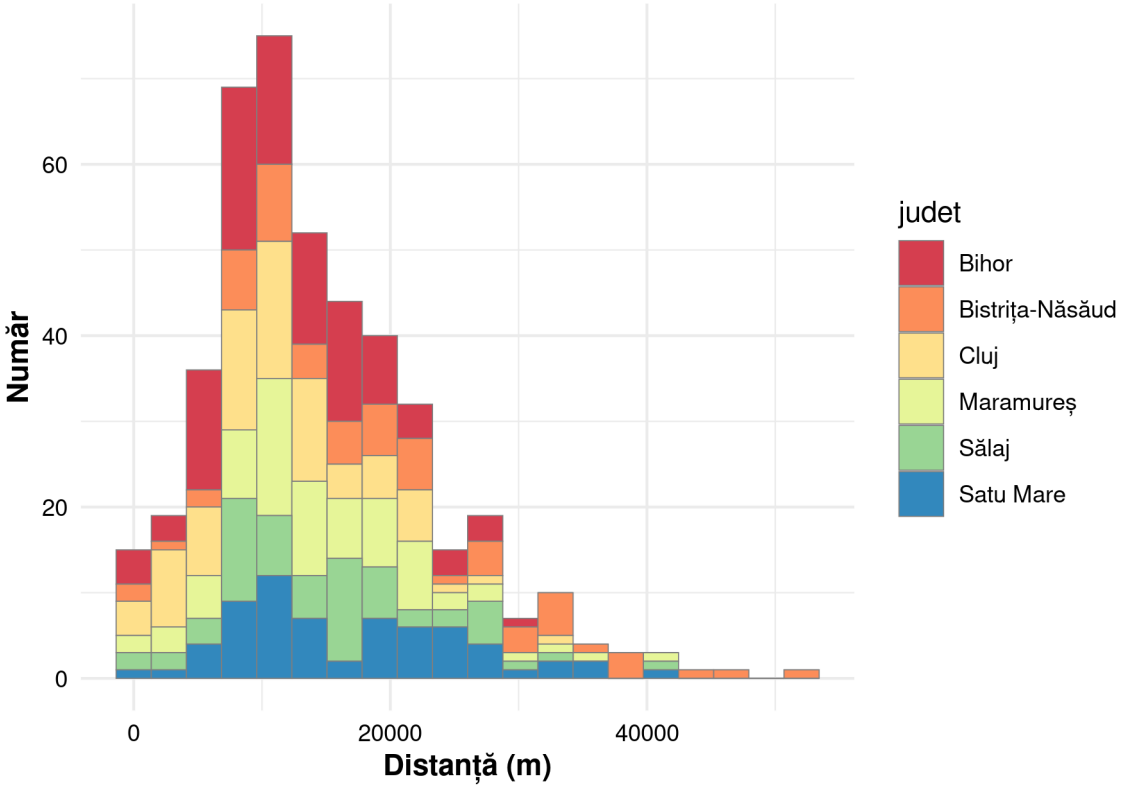

Figura 55: Distanțele euclidiene între centrul localităților și cea mai apropiat spital sau centru specialist

Doar în cazul județului Satu Mare vedem o distribuție cu aspect bimodal a acestor distanțe, iar Bistrița-Năsăud se distinge prin cea mai mare medie, mediană, cuartila 3 și valoare maximă a acestei distribuții a distanțelor, ceea ce sugerează că există un număr semnificativ de localități situate la o distanță mai mare de aceste resurse sanitare. Mediana acestei distribuții este de aproximativ 18 km pentru Bistrița-Năsăud, față de 14 km pentru Sălaj și Satu Mare, 12 km pentru Maramureș și 10,5 km pentru județul Cluj. **Localitatea obișnuită din județul Bistrița-Năsăud, așadar, este la o distanță aproape dublă de cea mai apropiată resursă medicală de tip spital/specialist față de localitatea obișnuită din județul Cluj.**

Tabelul 5.v: Distribuția distanțelor (m) din centrul localităților până la cel mai apropiat spital/specialist

Județ	Min.	1st Qu.	Mediana	Media	3rd Qu.	Max.
Bihor	677	7,564	11,547	12,432	16,213	30,406
Bistrița-Năsăud	511	10,371	18,029	19,865	27,968	52,389
Cluj	338	6,691	10,587	11,187	14,682	32,435
Maramureș	471	9,710	12,909	14,668	19,373	42,379
Sălaj	917	8,782	14,068	14,954	18,384	39,894
Satu Mare	1,237	9,840	14,162	16,767	23,138	41,211

Vizualizăm aceste distribuții și geografic în harta tematică din figura 56, împreună cu numele localităților ale căror centre se află la o distanță mai mare de 35 de kilometri de cel mai apropiat centru medical din județ.

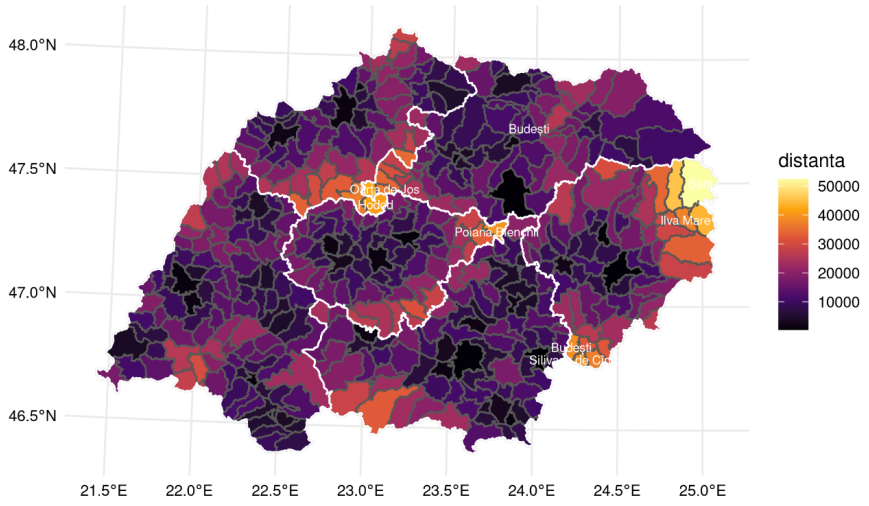

Figura 56: Distanțele euclidiene între centrul localităților și cel mai apropiat spital sau medic specialist

Harta ne confirmă din nou relativa lipsă de accesibilitate din zona de nord-est a județului Bistrița-Năsăud. Astfel, pentru construcția noului spital, propunem locația care corespunde cu cea mai mare ameliorare a inegalității spațiale pentru întreg județul. Apoi analizăm ce impact are scenariul ales asupra inegalității spațiale inter-județene. Propunem pentru început un centru medical cu capacitate de 165 de paturi (o simplă opțiune care mimează numărul de paturi din spitalul George Trifon din orașul Năsăud, cel mai mic spital public din județ) în una dintre cele cinci locații: orașul Sângeorz-Băi, comuna Maieru, comuna Rodna, comuna Sînmihaiu de Câmpie, comuna Teaca. Primele trei sunt locații situate în nord, iar celelalte două sunt din sudul județului. Ele sunt comune sugerate de autoritățile județene și de DSP ca potențiale locații pentru noi unități sanitare cu paturi, și sunt aflate în două regiuni periferice ale județului, din care accesul spre spitale este dificil, lucru vizibil și în hărțile prezentate. Conform analizei noastre, cea mai mare ameliorare a inegalității de acces apare în urma implementării scenariului cu comuna Rodna, urmat imediat de Maieru și Sângeorz-Băi.

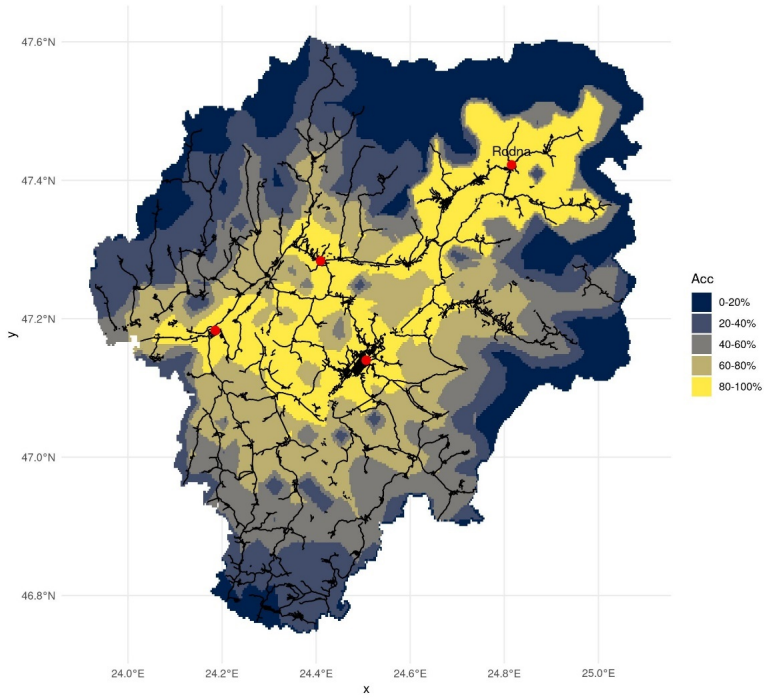

Figura 57: Accesibilitatea spațială în condițiile unui centru medical ipotetic în Rodna

Locațiile din sud contribuie mai degrabă la agravarea inegalității spațiale de acces, întrucât în ciuda faptului sunt ele însele relativ slab deservite de acces către spitalele din zonă, geometria drumurilor și distribuția populației în această zonă a județului contribuie la o creștere a accesului într-o mare parte din centrul județului, unde accesibilitatea este și în prezent foarte bună, fără a afecta cu nimic regiunile din Nord, unde nevoia este cea mai mare. Locațiile din sud nu sunt, așadar, potrivite pentru un nou spital cu o capacitate semnificativă, ci pentru ele trebuie găsite soluții locale, de asistență medicală primară, pe scară mai mică, care deservesc exact acele comune. O altă soluție teoretică ar fi îmbunătățirea drumurilor existente sau planificarea unor căi de acces suplimentare, care să conducă direct și rapid către marile orașe din mijlocul județului.

Rodna este o locație semnificativ mai bună și decât orașul Sîngeorz-Băi, acest lucru datorându-se geometriei drumurilor din regiune – comuna Rodna fiind situată pe o intersecție care face legătura imediat cu comunele relativ izolate dar bine populate din zonă: Ilva Mare și Lunca Ilvei. Acest lucru contribuie în mod pozitiv la reducerea timpilor de trafic

de-a lungul unor zone relativ bine populate, ceea ce face Rodna propunerea noastră de locație pentru un nou spital, locație care prezintă avantaje și din punctul de vedere al finanțării proiectului, având acces la fondul de dezvoltare rurală.

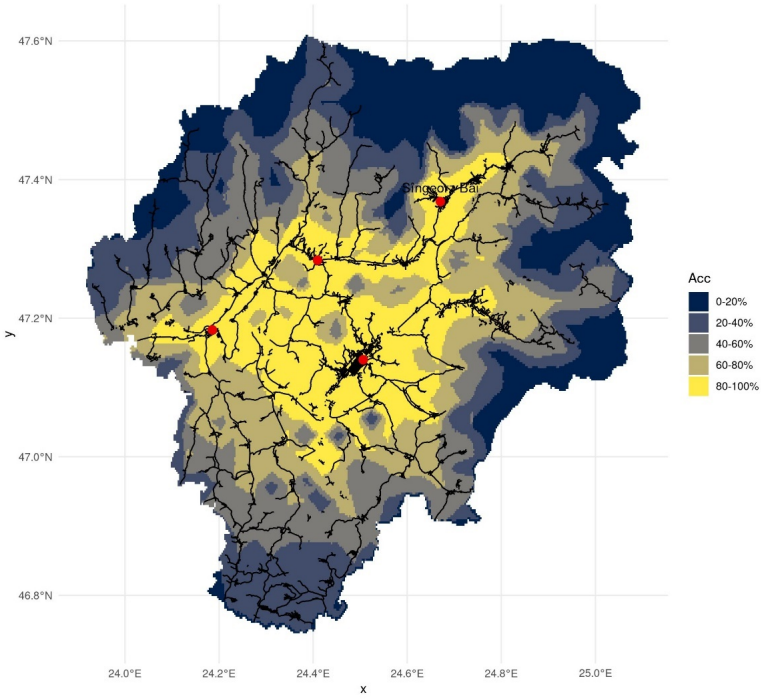

Figura 58: Accesibilitatea spațială în condițiile unui centru medical ipotetic în Sîngeorz-Băi

În urma implementării scenariului Rodna, inegalitatea de acces se reduce semnificativ între județele regiunii Nord-Vest. Așa cum arată analiza, cuantila cea mai puțin accesibilă din întreaga regiune este populată în proporție de 29,7% doar cu locații din Bistrița-Năsăud, fiind cel mai bine reprezentat județ în această cuantilă inaccesibilă. În condițiile scenariului nostru ipotetic cu un centru medical de 165 de paturi la Rodna, procentul rămâne doar 24,2%, cu îmbunătățiri ușoare pentru unele zone care vor intra în primele două cuantile mai privilegiate ale regiunii (top 40% ca accesibilitate).

Rezultatul poate părea modest, Bistrița-Năsăud abia atinge profilul județului Maramureș în ciuda acestui acestui nou centru, dar acest lucru este explicat de numărul mai mic de paturi în total per județ, metrica noastră fiind influențată și de acest factor atunci când facem comparații inter-județene, pe lângă timpii de deplasare și distribuția populației în diferite teritorii. Cât despre impactul reducerii inegalității spațiale din cadrul județului Bistrița-Năsăud, ilustrăm motivele opțiunii noastre pentru comuna Rodna în analizele realizate aici.* 20% din suprafața județului, cea mai inaccesibilă suprafață din județ, devine în medie de 3,18 ori mai bine deservită în urma acestui scenariu. În condițiile scenariilor cu locațiile din sud acestă suprafață rămâne la fel de inaccesibilă în raport cu restul județului, lucru care contribuie la agravarea inegalității spațiale de acces și o distribuție și mai concentrată a resurselor disponibile. Tocmai de aceea, propunerea noastră de locație pentru un nou spital rămâne comuna Rodna sau, în orice caz, una din cele trei locații din nordul județului.

Măsura: *Casele de Sănătate Integrate pe modelul belgian și polonez pentru creșterea accesului la servicii medicale primare și de specialitate și cu obiective ambitioase pe latura cercetării, informatizării proceselor și metodelor noi de investigație și tratament.*

Finanțare: OP1: Axa prioritară 7 – Măsuri FSE care susțin cercetarea, informatizarea și utilizarea de metode de investigare, intervenție, tratament

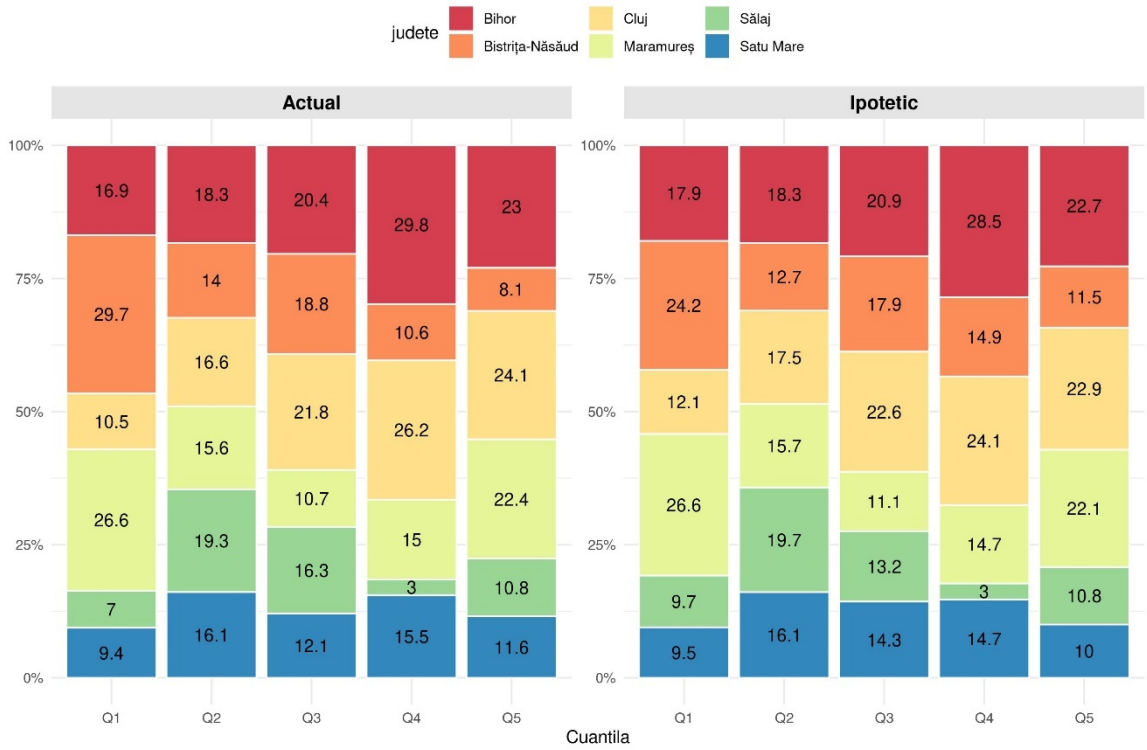

Figura 59: Ameliorarea inegalității spațiale inter-județele în urma implementării scenariului de la Rodna

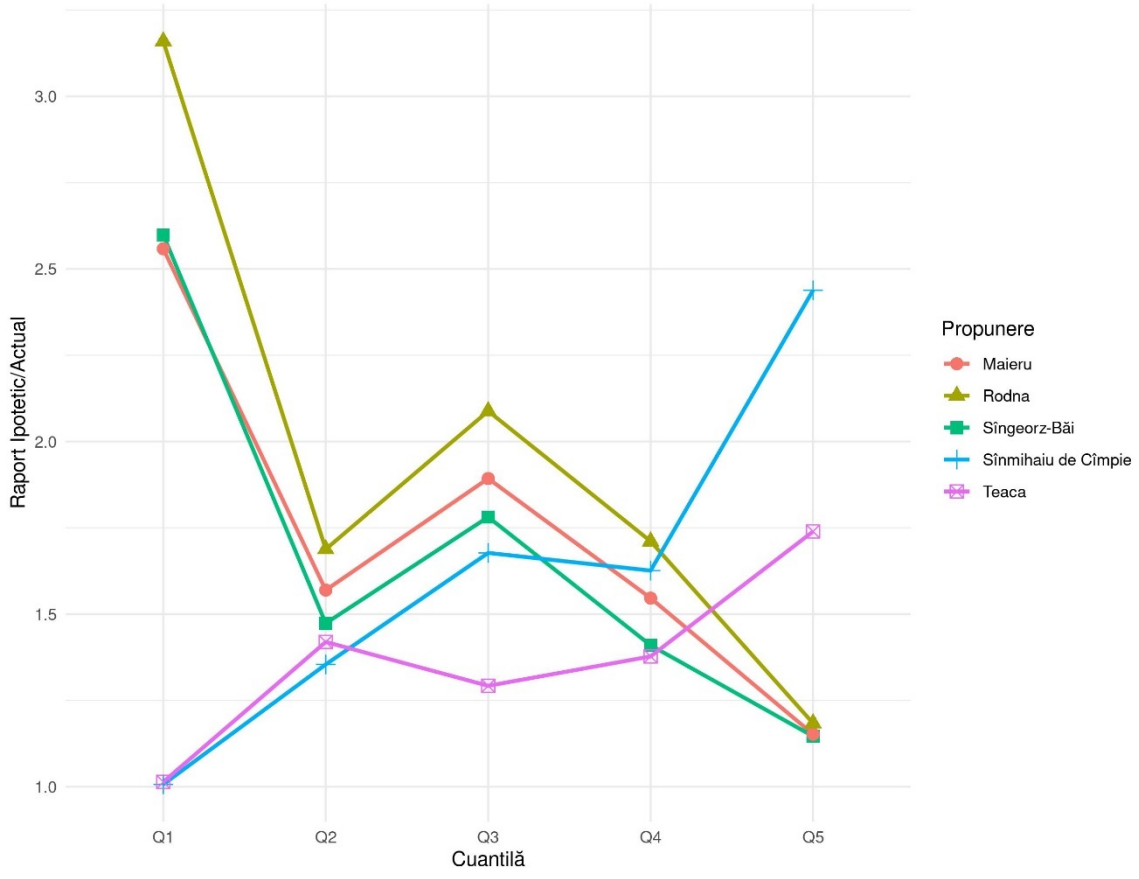

Figura 60: Reducerea inegalității spațiale în județ în condițiile diferitelor scenarii ipotetice propuse

5.3.8 Centre medico-sociale

După cum am prezentat anterior, infrastructura sanitară în zonele rurale ale județul Bistrița-Năsăud este minimă – pe lângă deficitul major de medici de familie, lipsa totală a cabinetelor de specialitate și aproape totală a celor stomatologice care au contract cu CNAS sunt principalele obstacole pentru majoritatea locuitorilor județului. Nivelul de digitalizare este de asemenea foarte redus. Acești factori pot fi eliminați prin crearea unor centre medicale (sau medico-sociale) integrate, distribuite uniform în zonele rurale, urmând modelul consacrat în Belgia (și preluat și de Franța) a caselor medicale (maisons medicales).

În anii 1980, Belgia se confrunta cu o scădere masivă a calității vieții, scumpirea serviciilor medicale și scăderea accesului pentru persoanele defavorizate. Soluția găsită a fost aceea a dezvoltării unei axe orizontale solide care să aducă cât mai multe servicii medicale cât mai aproape de cetățean. Astfel, în ultimii 40 de ani a fost dezvoltată o rețea densă de case medicale – conform legislației belgiene, o casă medicală se înființează la fiecare 10,000 de locuitori, având prioritate zonele rurale și cele defavorizate. Fiecare casă medicală belgiană are medic generalist, infirmier, kinetoterapeut, psiholog, asistenți/te și mediator. Acestea sunt entități autonome ce se auto-administrează și au contract cu casa națională de sănătate, iar principalul lor scop este de a oferi îngrijire fizică și psihică continuă și holistică ce au în vedere mediul familial, profesional și socio-economic. Această prioritizare a prevenției și a îngrijirii continue duce la eficientizarea sistemului de sănătate – diagnosticul bolilor cronice este timpuriu, iar agravarea acestora (și implicit nevoia de servicii medicale secundare și terțiare) este întârziată. Totodată, aceste case medicale reduc în mod semnificativ efectul inegalității economice asupra stării de sănătate și a calității vieții, contribuie la creșterea coeziunii sociale și democratizarea accesului la îngrijire medicală. Datorită acestor factori, casele medicale sunt eligibile pentru finanțare europeană, prin programul de dezvoltare rurală (P6 – incluziune socială și dezvoltare locală și M7 – servicii de bază și regenerare rurală). Mai mult, modelul belgian este unul descentralizat, în care regiunile și nu statul federal sunt responsabile pentru aceste case medicale, astfel încât ele pot reprezenta un model adecvat pentru Consiliul Județean.

Acest model al caselor medicale este similar cu cel al centrelor ambulatorii/clinicilor ambulatorii din alte țări europene (Grecia, Polonia), a căror înființare și construcție au fost de asemenea finanțate prin Fondul de Dezvoltare Regională și Fondul de Dezvoltare Rurală. Spre exemplu, un astfel de centru ambulator, ce include o parte specializată în îngrijirea persoanelor cu dizabilități, a fost construit într-un oraș de 18,000 de locuitori din Polonia. Ambulatorul oferă îngrijire medicală, consultații, tratamente și intervenții, ce includ analize cardiovasculare, analize oncologice, terapii de recuperare și un centru dedicat sănătății mintale a copiilor. O mare atenție este acordată îngrijirii pe termen lung și reabilitării fizice, ocupaționale și sociale a persoanelor cu dizabilități. Principalele efecte a înființării acestei instituții este creșterea calității serviciilor medicale la care au acces locuitorii regiunii, ce a dus la o scădere a pensionărilor pe caz de boală, reducerea șomajului și o creștere a calității vieții pentru persoanele vârstnice.

Principalul avantaj al modelului centrului ambulator este acela că include și cabinete medicale de specialitate și aparatură de analize și diagnostic – aspecte ce lipsesc total atât în orașul Sângeorz-Băi cât și în toate zonele rurale. Astfel, propunerea noastră e aceea de a înființa centre integrate de sănătate în principalele regiuni rurale ale județului (și în Sângeorz-Băi) care să îmbine serviciile de medicină primară și de prevenție oferite de casele medicale belgiene cu cabinete de specialitate adaptate în funcție de nevoile medicale ale fiecărei regiuni și cu cabinete stomatologice cu contract cu CNAS. Dacă urmăm criteriile belgiene, județul ar necesita 20 de astfel de centre (*aici urmează o analiză spațială detaliată, în care vom propune 3*

scenarii – un centru/10,000, un centru/15,000 și un centru/20,000. Pentru fiecare centru vom calcula locația ideală care minimizează distanțele față de cetățeni și o propunere a specialităților necesare în funcție de profilul demografic și medical al fiecărei regiuni – vezi anexa A pentru un prim scenariu). La acest moment, considerăm prezența a 3 specialități ca prioritară: în primul rând, obstetrica și ginecologia și pediatria, pentru reducerea ratelor mortalității infantile, mortalității materne și a adolescentelor însărcinate. În al doilea rând, din moment ce 2/3 din toate decesele din județ au ca principală cauză afecțiunile cardio-vasculare, este necesară creșterea accesului la îngrijire continuă de specialitate cardio-vasculară. (*Aici putem veni cu un scenariu care include și paturi de spital – DSP-ul a propus deja paturi de spital la Teaca și Rodna*).

Din punct de vedere administrativ, aceste centre integrate pot fi fie autonome (urmând modelul belgian), fie parte a Spitalului Județean Bistrița, sau o combinație a celor două. Propunem crearea unui consorțiu de finanțare între primăriile comunelor ce vor fi deservite de fiecare centru și Consiliul Județean. În funcție de nevoile fiecărui astfel de consorțiu, centrul poate fi extins pentru a include centre de zi pentru bătrâni sau persoane cu handicap (*urmând un model german finanțat european ce a dus la o creștere a ratei persoanelor ocupate*), creșe sau centre de reabilitare. Toate aceste investiții în alte state europene au contribuit la creșterea economică și la îmbunătățirea calității vieții.

Pentru partea de medicină primară și prevenție recomandăm adoptarea modelului belgian (ce a fost deja adoptat și în Franța). Pentru a maximiza eficiența programelor de prevenție și a adresa cauzele structurale ale degradării calității vieții, este foarte importantă adoptarea aspectelor integrate și holistice a îngrijirii continue. Pentru asta, propunem o integrare în cadrul centrului a îngrijirii medicale, psihologice și sociale. Astfel, propunem ca fiecare centru să aibă pe lângă personal medical și psiholog și asistent social. Această abordare urmează încurajarea Comisiei Europene de a investi în *one-stop-shops*, inclusiv în serviciile sociale.

Măsura: *Asigurarea efectiva a prevenției prin stimularea vizitelor medicale la domiciliu pentru persoanele în vârstă și cu handicap.*

În dezvoltarea acestei infrastructuri este foarte important să luăm în considerare și tranziția ecologică. Pentru a crește eligibilitatea pentru fonduri europene și pentru a contribui la reducerea emisiilor de carbon, recomandăm, unde este posibil, construcția unor clădiri noi care să găzduiască aceste centre, ce folosesc în mare parte materiale reciclabile, produse local. De asemenea, clădirile noi pot fi construite cu mijloace de ultimă generație de protecție contra incendiilor. Aceste clădiri ar trebui să fie independente energetic (cu propria infrastructură solară). La fiecare poate fi construită și o stație de încărcare a mașinilor electrice – datorită locațiilor aproximativ uniform distribuite a acestor centre, această inițiativă poate duce la crearea unei prime infrastructuri pentru automobile electrice din județ. Astfel, fiecare centru poate fi echipat cu automobile electrice pentru vizitele medicale la domiciliu sau pentru dialize, ce pot fi foarte eficiente având în vedere scopul acestor centre de a minimiza distanțele față de cetățeni.

Măsura: *Noile construcții medicale să fie edificate folosind principiile arhitecturii și infrastructurii verzi*

În cele din urmă, considerăm necesară integrarea acestor servicii medicale (cel puțin fizic în aceeași clădire) cu cele sociale, pentru a adresa cauzele socio-economice ale degradării sănătății fizice și psihice și a integra programele de prevenție medicale cu cele sociale. Astfel, prezența serviciilor medicale și sociale aproape de cetățean, în special în zonele rurale ce sunt mai slab dezvoltate economic, crește semnificativ coeziunea socială, crește capacitatea de reacție și reziliență a autorităților publice și eficiența programelor de sănătate publică, de

dezvoltare regională și de prevenție. Toate acestea contribuie semnificativ la creșterea calității vieții, a accesului echitabil la oportunități și la dezvoltarea economică sustenabilă a acestor regiuni.

Problema resursei umane

Cu toate acestea, principala provocare pe care o prevedem este cea a personalului medical, ce deseori evită zonele rurale, în special cele sărace. Din moment ce problema în sine este sistemică, soluția poate fi de asemenea doar sistemică, prin crearea unui pachet de măsuri și investiții care să aducă în zonele rurale personal medical și social bine pregătit. Propunerea noastră este ca acest pachet să fie construit în jurul a 4 direcții principale:

Măsuri:

- Asigurarea de condiții de viață ridicate pentru personalul medical și social în zonele rurale prin construcția unor locuințe noi după criteriile impuse de tranziția ecologică, renovarea unor case cu valoare arhitectonică după aceleași criterii, ce pot fi închiriate la sume modice sau date spre folosință personalului medical și social.

- Dezvoltarea infrastructurii sociale, de exemplu înființarea de creșe, și oferirea consilierii de carieră pentru familiile și partenerii personalului medical și social.

- Burse școlare (plătite de consorțiul de finanțare) pentru studenți din universitățile de medicină, din școlile de asistenți medicali și din facultățile de asistență socială, urmând modelul burselor oferite de Poliția Română. Aceste burse ar trebui să acopere cheltuielile de școlarizare și de trai a studenților pe toată durata studiilor, aceștia angajându-se ca după absolvire să lucreze cu normă întreagă pentru un număr de ani într-unul din centrele integrate din județ. În cazul nerespectării angajamentului, studentul să fie obligat să returneze întreaga bursă. Astfel, în funcție de nevoile locale, în fiecare an consorțiul poate cere ca recipienții burselor din acel an să aleagă o specializare anume și să urmeze anumite cursuri opționale. Pentru succesul unei astfel de inițiative, recomandăm ca bursele să fie în primul rând oferite elevilor din comunele respective, cu prioritate pentru cei ce provin din familii defavorizate. Astfel, pe lângă implementarea unei politici de resurse umane sustenabile, aceste burse pot contribui și la reducerea inegalității sociale și creșterea accesului la oportunități profesionale pentru tineri defavorizați.

- Adoptarea unor proceduri de îngrijire a personalului medical. Pandemia COVID-19 ne-a arătat că un sistem medical este la fel de sănătos și rezilient ca personalul medical din interiorul său. Astfel, considerăm că medicii, asistenții, psihologii trebuie să fie ei în primul rând sănătoși fizic și psihic pentru a îi putea îngriji pe ceilalți. De aceea, propunem ca autoritățile locale (Consiliul Județean și primării) să ofere acestora posibilitatea efectuării de analize și examene medicale periodice. De asemenea, considerăm necesar accesul gratuit, des și continuu la consiliere psihologică și profesională telefonică, online sau în persoană, în special pentru personalul medical și social ce acceptă un post în zone rurale sau defavorizate. Astfel, propunem angajarea de către Consiliul Județean a unui psiholog specializat în sprijinirea cadrelor medicale și a unui consilier profesional specializat în asistență socială în zonele rurale, a căror principală misiune să fie sprijinirea personalului medical și social.

- Stabilirea unui parteneriat cu școlile de asistenți medicali din județ pentru crearea unei duble specializări de asistent medical-asistent social. Astfel, propunem acordare de burse școlare dedicate asistenților în special pentru urmarea acestei specializări. De asemenea, propunem colaborarea cu aceste școli pentru dezvoltarea unui curriculum specializat în asistența medicală și socială în zonele rurale și defavorizate și adaptarea lui la situația particulară a județului Bistrița-Năsăud.

- Înființarea de case sigure pentru persoanele vulnerabile se confruntă cu un risc ridicat de nu apela (din diferite cauze) la ajutor în caz de urgență (medicală, de violență domestică

etc.). Construcția acestor case de sănătate integrate vor contribui în mod decisiv la creșterea accesului la servicii medicale de calitate. Cu toate acestea, în ciuda existenței unei infrastructuri sanitare dezvoltate, accesul la servicii medicale rămâne un obstacol pentru persoanele vulnerabile – persoanele vârstnice, singure, cu dizabilități sau sărace – ce nu au cunoștințele necesare sau posibilitatea fizică sau psihică de a se programa sau deplasa la medic. Pe lângă asta, în zonele rurale fără reprezentanți ai autorităților locale, persoanele vulnerabile se confruntă cu un risc ridicat de nu apela (din diferite cauze) la ajutor în caz de urgență (medicală, de violență domestică etc.).

Propunerea noastră are ca model un proiect de succes implementat în SUA, ce are ca scop crearea unei infrastructuri de asistență și ajutorare la nivelul cel mai apropiat de cetățeni. Această infrastructură are doi piloni – desemnarea și marcarea în fiecare sat (și cartier în zonele urbane) a unei locuințe sau locații ca *safe house* (casă/loc de siguranță) și instruirea și angajarea cu jumătate de normă în fiecare sat și cartier a unui asistent comunitar. De multe ori, locuința asistentului comunitar este cea desemnată ca loc de siguranță. Aceasta este o locație cunoscută unde orice persoană poate merge oricând și cere ajutorul, asistentul comunitar oferind asistență imediată și contactând autoritățile relevante. Persoanele pot apela la locul de siguranță în caz de urgență sau pentru a obține consiliere pentru contactul cu autoritățile publice. După cum vom prezenta în cadrul propunerii legate de programe de prevenire și igienă, aceste locuri de siguranță pot deservi și ca locuri unde persoanele în nevoie pot avea acces la pachete alimentare sau de igienă de urgență.

Astfel, asistentul comunitar are un rol foarte important – acela de a fi un prim punct de sprijin și ajutor și de îndruma persoanele în relația lor cu autoritățile publice, medicale, sociale etc. În primul rând, asistentul comunitar trebuie să cunoască toate procedurile astfel încât să poate reacționa corespunzător și să contacteze autoritățile relevante în funcție de caz. În interiorul locațiilor de siguranță, aceștia oferă protecție și sprijin până la sosirea la fața locului a autorităților relevante. Fiind membrii ai comunității, asistenții comunitari sunt cei mai în măsură să analizeze situația și gravitatea acesteia și să acționeze în interesul persoanei ce a cerut ajutorul.

Pe lângă situațiile de urgență, asistenții comunitari pot avea un rol foarte important în sprijinirea persoanelor în vârstă sau vulnerabile pentru programări la medic, îndrumare spre asistență socială etc. De asemenea, ei pot reprezenta principalul sprijin pentru personalul medical și social în efortul lor de prevenție și informare. Implicând persoane din comunitate, aceste programe, precum și eforturile de vaccinare sau răspuns al autorităților în caz de criză, pot deveni mult mai eficiente.

Astfel, propunerea noastră este de a angaja cu jumătate de normă câte un asistent comunitar în fiecare sat și cartier. De asemenea, propunem angajarea în cadrul Consiliului Județean (serviciul protecție socială) a unor asistenți sociali al căror rol este instruirea, monitorizarea și consilierea asistenților comunitari. Crearea unei rețele de asistenți comunitari și locuri de siguranță extinsă duce pe termen mediu și lung la o creștere a eficienței sistemului medical și de asistență socială.

Asistentul comunitar reprezintă un factor informat, aproape de cetățean ce face ca procedurile de acces la servicii să fie respectate și crește eficacitatea programelor de prevenție și informare, ducând, pe termen mediu și lung la o creștere a calității serviciilor și o scădere a cheltuielilor.

Suntem încrezători că investițiile concomitente în spații de locuit, infrastructură socială, acces la îngrijire fizică și psihică gratuită și continuă și în burse condiționate de întoarcerea în zonele rurale din județ pot rezolva pe termen lung problema structurală a deficitului personalului medical și social.

Măsura: *Sistem de transport non-urgent pentru pacienții aflați în situații sociale vulnerabile*

Pentru creșterea accesibilității la servicii medicale pentru cele mai vulnerabile persoane care au cea mai mare nevoie de îngrijire continuă (persoanele vârstnice, cu dizabilități, cu mobilitate scăzută sau cele sărace), propunem crearea unui sistem de transport non-urgent de la domiciliu la unitățile și cabinetele medicale. Acest serviciu ar trebui să fie gratuit în baza unei programări la medic. Pentru a contribui la eforturile tranziției ecologice, propunem ca fiecare casă de sănătate integrată să fie echipată cu automobile electrice care să fie folosite atât pentru vizitele la domiciliu ale personalului medical cât și pentru transportul non-urgent al pacienților. De asemenea, acestea pot fi folosite și pentru transportul pacienților de la casele de sănătate la spitalele din județ în caz de nevoie.

Pentru a eficientiza acest sistem de transport propunem crearea unei aplicații prin care să se facă aceste programări și care să verifice direct existența programării la medic. Pentru persoanele fără acces la internet, această programare poate fi făcută de către asistentul comunitar din satul sau cartierul pacientului. Această aplicație ar verifica automat veridicitatea cererii și ar calcula traseul cel mai eficient pentru fiecare automobil de transport în fiecare zi. De asemenea, considerăm necesară dotarea și cu automobile concepute pentru transportul pacienților cu dizabilități locomotorii. În contextul în care fiecare casă de sănătate este dotată cu puncte de încărcare pentru automobilele electrice, acest sistem va contribui la reducerea costurilor pe termen mediu și lung și va crește accesul rapid al persoanelor vulnerabile la servicii medicale primare, ceea ce va contribui la prevenirea agravării stării acestora.

Măsura: *Programe de igienă și prevenție prin înființarea de bai publice, mașini de spălat comunitare și distribuitoare de produse de igiena personală, alimentare și pachete de urgență pentru îngrijirea nou-născuților în cadrul infrastructurii caselor de sănătate și caselor de siguranță.*

După cum ne-a arătat pandemia de COVID-19, o igienă corectă este fundamentală în menținerea sănătății publice. Din păcate, România și implicit județul Bistrița-Năsăud are o problemă majoră de igienă. Principalul factor care contribuie la această problemă este lipsa toaletelor și băilor și a alimentării cu apă caldă în interiorul locuințelor, mai ales în mediul rural. În județul Bistrița-Năsăud doar 47% din persoanele din zonelor rurale locuiesc într-o casă cu baie interioară (în unele comune, cum ar fi Micești de Câmpie sau Urmeniș, această rată este de sub 15%). Asta înseamnă că peste 100.000 de persoane nu au baie sau toaletă în interior – cel mai mare obstacol în păstrarea unei igiene adecvate.

Astfel, până la soluționarea permanentă a acestei probleme sistemice, propunem construirea unor băi publice (echipate cu toalete, dușuri și vestiare) în zonele rurale. În centrele unde vor exista case de sănătate, propunem ca aceste băi publice să fie în aceeași clădire sau în proximitatea lor, iar în celelalte în proximitatea locurilor de siguranță. Aceste băi publice trebuie separate după sex, pentru a proteja demnitatea umană. Considerăm că accesul la toalete curate și la apă caldă este fundamental pentru menținerea sănătății publice.

Un alt aspect al igienei ce este îngreunat de lipsa apei calde în casă este accesul la mașini de spălat și igiena hainelor. De cele mai multe ori în zonele rurale și vulnerabile, lipsa mașinilor de spălat și spălatul hainelor cu mâna este o povară semnificativă pentru femei. Pe lângă asta, de cele mai multe ori eficiența spălării este redusă, fiind imposibilă sterilizarea hainelor. De aceea, propunem ca fiecare casă de sănătate să aibă și spălătorie deschisă membrilor comunității. Acestea pot fi fie deschise spre folosirea directă de către membrii comunității, fie administrată de un angajat care să spele hainele pentru oameni. Mutarea spălării hainelor

într-o spălătorie modernă are și un impact de mediu important, apă menajeră folosită putând fi tratată și reciclată, evitându-se astfel deversarea ei în natură. Astfel, accesul la mașini de spălat și uscătoare crește igiena personală și scutește femeile de un efort fizic semnificativ, îmbunătățind calitatea generală a vieții. Este foarte important ca aceste servicii (spălătoria și băile publice) să fie în aceeași clădire sau în proximitatea casei integrate de sănătate. Faptul că persoanele merg fizic în acea clădire constant crește șansa ca acestea să se informeze și să participe în programele de prevenție organizate de personalul medical și social. De asemenea, este mult mai ușor pentru personal de a ține o evidență și a intra în contact cu membrii comunității pentru evaluarea calității vieții acestora și a stării lor de sănătate.

Pe lângă accesul la băi publice și spălătorii este foarte importantă asigurarea accesului la produse de igienă. Astfel, propunem ca fiecare casă de sănătate și loc de siguranță să aibă pachete de urgență cu produse de igienă care să fie distribuite la cerere persoanelor care temporar nu își permit achiziționarea acestor produse. Este extrem de important ca aceste pachete să conțină produse de igienă feminină care să fie distribuite în special adolescentelor și tinerelor din mediul rural. Accesul la produse de igienă (mai ales feminine) și o baie cu apă caldă este cel mai important și eficient program de prevenție în sănătatea publică.

Recomandăm de asemenea să fie distribuite la cerere pachete de urgență alimentare și pachete de urgență pentru îngrijirea nou-născuților. Pachetele de urgență alimetare ar trebui să includă mâncare neperisabilă cu o valoare nutrițională adecvată care să permită persoanei în cauză depășirea în siguranță a perioadei dificile în care se află. De asemenea, aceste pachete pot fi concepute în așa fel încât să fie un model nutrițional pentru persoanele ce le primesc. Accesul la pachete de urgență pentru îngrijirea nou-născuților este fundamentală în efortul de a diminua mortalitatea infantilă și de a promova sănătatea mamei și copilului. Asigurarea unor condiții de trai minime (prin acces la alimente, produse de igienă și de îngrijirea copilului) în timpul perioadelor dificile este fundamentală în efortul de prevenție și promovare a sănătății publice. De cele mai multe ori, precaritatea economică, chiar și tempo-rară, are consecințe majore asupra stării de sănătate – de aceea, asigurarea condițiilor minime de trai este o politică de sănătate publică ce pe termen mediu și lung are ca efect eficientizarea sistemului de sănătate și micșorarea cheltuielilor.

Programele de prevenție în sănătate trebuie de asemenea să aibă o latură educațională și de informare continuă. În situația actuală, principalul obstacol în eficientizarea programelor de prevenție o reprezintă lipsa infrastructurii medico-sociale și a personalului, în special în zonele rurale. Acest obstacol va fi însă depășit prin crearea caselor de sănătate și dezvoltarea rețelei de asistenți comunitari, care pot fi principalii promotori ai programelor de informare în sănătate. În județul Bistrița-Năsăud două treimi din decese sunt cauzate de afecțiuni cardio-vasculare, astfel încât este necesară prioritizarea programelor nutriționale. Acestea trebuie adaptate particularităților regionale și accesului sezonier la alimente. Primirea pachetelor de urgență sau folosirea gratuită a băilor publice și spălătoriilor pot fi condiționate de participarea la scurte lecții de nutriție și igienă, organizate de către asistentul comunitar local sau de personalul casei de sănătate. De asemenea, este fundamentală introducerea educației pentru sănătate în școli. În lipsa unei materii propriu-zise care să fie predată constant, evenimente și lecții suplimentare pot fi organizate în colaborare între școală și personalul medico-social.

Măsura: *Crearea unei baze de date integrate a pacientului (și cu o variantă anonimizată pentru cercetare)*

Eficientizarea serviciilor de sănătate și sociale prin creșterea efectelor pozitive pe care le au asupra calității vieții și diminuarea, pe termen mediu și lung a cheltuielilor generale,

este imposibilă fără o analiză și recalibrare continuă care să maximizeze folosirea resurselor. Această analiză nu se poate însă realiza fără acces la date integrate atât despre instituții și activitățile acestora cât și despre starea de sănătate nivelul de trai a oamenilor. Pentru a asigura această eficientizare, este nevoie de integrarea tuturor bazelor de date și digitalizarea sistemelor de sănătate și asistență socială, care să facă mult mai ușoară atribuirea eficientă a resurselor și respectarea procedurilor de asistență și îngrijire care să maximizeze efectul asupra sănătății și calității vieții cetățenilor. Această bază de date poate fi conectată și cu un portal al pacientului, pe care acesta sau asistentul comunitar din proximitate să îl folosească pentru a se asigura că beneficiază de asistență continuă.

Propunem, de asemenea, publicarea unei variante anonimizate a tuturor acestor date sau încheierea unei colaborări cu universitățile sau institutele de cercetare din țară prin care acestea să aibă acces la aceste date anonimizate. Astfel, cercetătorii pot evalua într-un mod continuu activitățile și procedurile urmate, precum și efectul acestora asupra sănătății publice și a nivelului de trai și propune îmbunătățiri și investiții care să eficientizeze principalele zone vulnerabile. Astfel, prin asigurarea unei analize continue de către profesioniști în sănătate publică și științe sociale, putem să asigurăm sustenabilitatea serviciilor oferite și să accelerăm creșterea calității vieții în județul Bistrița-Năsăud.

În urma consultării publice cu specialiștii am mai adăugat următoarele sugestii:

a. Dezvoltarea rețelei de medicina publică primară.
b. Dezvoltarea rețelei de medicină paliativă la domiciliu.
c. Medici de familie la nivelul tuturor comunelor, proporțional cu populația.
d. Centre Comunitare Integrate în loc de Case Comunitare Integrate (pentru acestea din ur
e. Programe de medicină preventivă ajustate la marile cauze ale morbidității din județ.
f. Inserarea tabelului cu evoluția numărului de asistente și moașe din județ.
g. Proiect-pilot de tutori de practică pentru elevii și elevele de la școala sanitară pos
h. Integrarea învățământului superior de specialitate pentru asistenți în cadrul partner

5.3.9 ANEXA A:

Cabinete medico-sociale:

Ca parte din propunerea noastră de a îmbunătății accesul la serviciile de sănătate, în special pentru categoriile sociale defavorizate, sugerăm înființarea a 20 de centre medico-sociale distribuite uniform în cadrul județului, după modelul belgian, în scopul reducerii decalajelor socio-economice. Acestea vor fi echipate cu suficient personal sanitar și resurse pentru a deservi între 5.000 și 20.000 de persoane. În acest scop au fost alese locații pentru aceste centre astfel încât accesibilitatea populației arondate către aceste centre să fie relativ uniformă. Afișăm doar unul din scenariile posibile, calculate pe baza metodei *„p-median"* care alege aceste locații minimizând timpii de trafic rutier de la fiecare localitate din acea zonă către locația propusă.

Pentru zonele urbane, dar și acolo unde populația domicilată depășește 20.000 de persoane se recomandă mai multe astfel de centre astfel încât sarcina asupra lor să nu depășească acest număr. În zona arondată Bistriței se recomandă 5 asemenea centre întrucât populația existentă în acest teritoriu este de aproximativ 100.000 de persoane. Zonele sunt obținute combinând localitățile arondate fiecărui centru găsit de algoritm. Întrucât nu există granițe definite la nivel de localitate, ci doar la nivel de UAT, au fost scindate aceste granițe folosind metoda poligoanelor de proximitate Voronoi.

Întrucât nu este obligatoriu ca o anumită localitate să fie deservită doar de un singur centru, calculăm același indice de accesibilitate spațială prin metoda E2SFCA pentru a cuantifica în mod realist accesibilitatea populației la aceste noi centre.

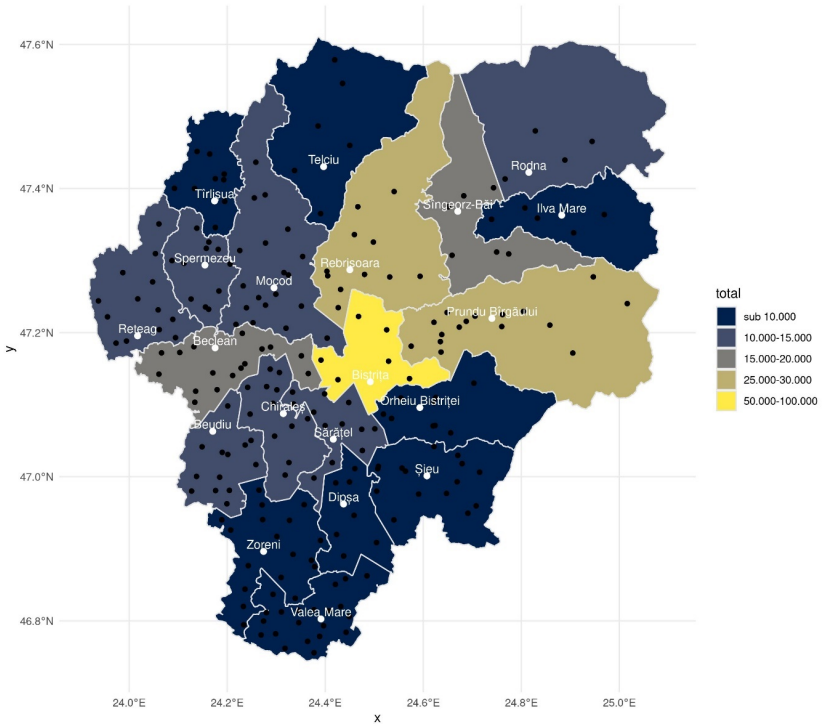

Figura 61: Propuneri pentru locațiile centrelor medico-sociale

Vedem că deși majoritatea locațiilor propuse sunt importante centre rurale, există unele locații (în special în partea de sud a județului) care, pentru minimizarea distanțelor, apar în sate slab populate. Astfel, Valea Mare (comuna Urmeniș) poate fi înlocuită cu Ureniș, Zoreni poate fi înlocuită cu Sânmihaiu de Câmpie și Beudiu cu Nușeni. Această analiză urmează să fie perfecționată, astfel încât locațiile propuse să ia în considerare și infrastructura deja existent și populația localităților în care propunem construcția centrelor.

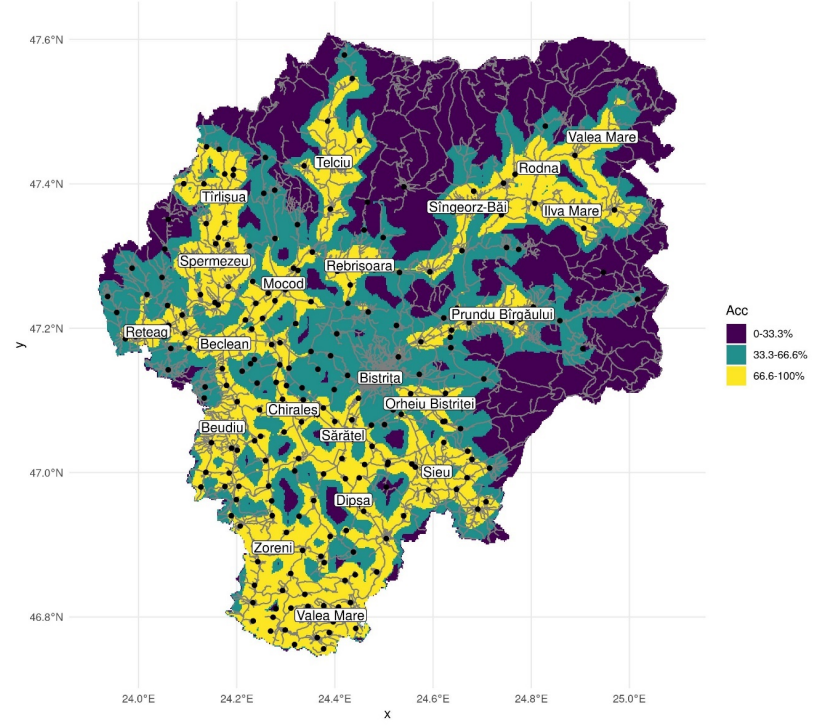

Figura 62: Accesibilitatea spațială a noilor centre, asumând capacități egale

5.3.10 IV. Planul de acțiune și monitorizarea implementării

Centrul medical cu paturi de spital de la Rodna din scenariul nostru urmează a fi monitorizat și evaluat de Consiliul Județean și DSP. Consiliul Județean va monitoriza evoluția implementării centrelor medico-sociale cu tot cu pregătirea asistenților comunitari, împreună cu primăriile. Ridicarea unor noi centre de medicină de familie pentru comunele cu deficit va fi supervizat de Consiliul Județean împreună cu DSP. Este necesară și formarea unor comisii de monitorizare tematică care vor supraveghea progresul înregistrat conform unei metodologii cantitative clare. Astfel, reducerea inegalității spațiale între rural și urban poate fi monitorizată prin aceeași metodologie folosită de strategia de față (E2SFCA), creșterea numărului personalului medical, reducerea mortalității infantile, toate acestea se vor vedea în cifrele furnizate de INS. Programele de educație sanitară și pentru igienă propuse în strategia de față vor fi implementate și monitorizate de Consiliul Județean în parteneriat cu DSP și ONG-urile specializate. În ceea ce privește monitorizarea strategiei generale este important să notăm în primul rând unde suntem acum.

Unde suntem ? Suntem într-un județ care se află la coada clasamentului din regiune la câteva metrici cheie: numărul de paturi de spital, personal medical la mia de locuitor, numărul de spitale, inegalitate spațială de acces la spitale, mortalitate infantilă și nu numai. Unele puncte au cunoscut o ușoară ameliorare în anii recenți, plus anumite reușite majore foarte recente precum centrul de cardiologie intervențională de la Spitalul Județean Bistrița, dar convergența înregistrată este în mare parte insuficientă raportat la nevoile existente. Datorită inegalității spațiale mari de acces avem un număr foarte mare de cetățeni, majoritatea, care trăiesc cu acces deficitar la serviciile medicale de medicină primară, plus un număr semnificativ de comune cu deficit de medici de familie. Unde vrem să fim? Ar trebui ca în șase ani să ajungem la reducerea inegalității de acces la servicii medicale de bază între rural și urban la nivelul mediei regiunii Nord-Vest, prin dezvoltarea rețelei de centre medico-sociale cu tot ce presupune ea în strategia de față, a spitalului de la Rodna și a creșterii numărului de medici de familie în zonele deficitare. Ridicarea nivelului general al igienei și al educației sanitare de bază ar trebui să se reflecte în statistici demografice și de sănătate mai bune, dar acest lucru va fi vizibil doar pe termen lung. Accesul îmbunătățit la servicii de sănătate și planificare familială, în sinergie cu accesul crescut la produse de igienă ar trebui să ducă la scăderea mortalității materno-fetale și infantile. Dezvoltarea mai multor centre de dializă și spitale de psihiatrie, măsuri implicite care reies din analiza strategiei de față, este de asemenea importantă pentru creșterea calității vieții locuitorilor. Astfel, cu relativ puțin efort, este posibil ca județul Bistrița-Năsăud să depășească media regiunii la aceste metrici importante.

Cum ajungem acolo? Urmând pașii dezvoltați în strategia de față și prin colaborarea Consiliului județean cu DSP, ONG-uri specializate și primării în dezvoltarea proiectelor propuse. Este nevoie de investiții masive în sănătate, capitol la care județul Bistrița-Năsăud nu stă prea bine în prezent, în ciuda unor progrese punctuale, doar pentru a reduce ecartul rural-urban, atât de semnificativ în regiunea Nord-Vest. Comisiile de monitorizare se vor asigura, urmând o grilă metodologică cantitativă clară, unde anume se situează progresul obținut la un moment dat, dar și cât mai este până la atingerea obiectivelor finale propuse.

5.4 Educația și formarea

Autor: Alexandru Gavriș și Cornel Ban

5.4.1 Introducere

5.4.1.1 Unde suntem?

Județul are licee de elită performante în urban, dar și eșec școlar în liceele din rural mai ales. Dotarea materială a cunoscut mari îmbunătățiri pe anumite paliere dar rămâne deficitara pe altele, cu precădere în zona educației preșcolare, profesionale și incluzive. Bistrița universitara se dezvolta în sincronie cu nevoile industriei prelucrătoare dar există loc de creștere la învățământul tehnic și specializări superioare în turism. Învățământul profesional este sub potențial și servește prea puțin nevoile din piața muncii, lucru ce alimentează precaritatea și salariile mici frustrând în același timp angajații. Educația continuă a înregistrat progrese remarcabile, mai ales pe palierul formării „gulerelor albe", antreprenorilor și angajaților din serviciile mediu calificate însă mai are mult loc de creștere pe palierul competențelor cerute de industria prelucrătoare. Elevii din școlile primare și generale din rural sunt expuși la riscul unui start modest din cauza inegalităților structurale dintre învățământul rural și urban. În fine, într-un mediu economic dinamic care cere o paleta de calificări în schimbare, formarea adulților este esențială și până acum nu a primit resursele adecvate provocării enunțate.

5.4.1.2 Unde vrem să fim?

În 2030 Bistrița ar trebui să reducă ecartul educațional rural-urban și să fie cel mai bun județ pentru preșcolarii din regiunea Nord-Vest, să aibă un campus UTCN mai bine închegat și dotat, inclusiv la nivelul cazării pentru studenți, campus care să ocupe o nișă distinctă pe piața academică și a muncii, cu majoritatea liceelor tehnologice transformate în școli profesionale duale legate de cererea concretă din piața și cu un sistem de educație și formare continua care să poată facilita angajabilitatea și conectarea la trasformarea verde și digitală.

5.4.1.3 Cum ajungem acolo?

Ținând dotarea școlilor și pregătirea after-school a școlilor din rural, investind masiv în creșe, grădinițe și programe de sănătate pentru elevii din medii vulnerabile, extinzând campusul UTCN prin achiziția și reabilitarea de spații în centrul istoric în vederea transformării lor în locuințe pentru cadrele dictactice și de cercetare precum și în cămine pentru studenți, legând UTCN de Bistrița Electromobility Hub, muncind la convingerea profesorilor de licee tehnologice, a părinților și elevilor de gimnaziu și a angajatorilor ca dezvoltarea învățământului dual este preferabil status-quo-ului din liceele tehnologice de acum a căror tranziție la învățământ dual va evolua în simbioză cu centrele de formare continuă ale CCIBN și AJOFM cu centre de formare continua. Date fiind imperativele tranziției verzi și digitalizării la nivel european, sistemele județene de educație și formare trebuie să demareze programe de calificare în abilități care țin de instalarea și operarea sistemelor de energie verde, economia circulară, agricultura regenerativă, captura de carbon, sau Revoluția Industrială 2.0.

5.4.1.4 Cum știm că am ajuns acolo?

Când comisiile de monitorizare tematică stabilite după adoptarea acestei strategii vor măsura performanță obținută pe o metodologie cantitativă clară.

5.4.2 Cadrul european și regional

Deși regiunea de Nord-Vest este înțesată de școli și universități de elită la nivel național, iar în ultimul deceniu s-a reabilitat o mare parte a infrastructurii școlare, sistemul regional de învățământ are probleme majore. Cum se arată în Strategia ADR Nord-Vest legată de POR 2021-2027,

> „Creșterea numărului de elevi în ciclul primar (cu aprox. 30%), solicită din plin infrastructura școlară, astfel încât aprox. 200 (10%) dintre unitățile școlare din regiune sunt supra-aglomerate sau nu pot răspunde cererilor. Pe de altă parte, estimările arată diferențe majore de utilizare a infrastructurii existente, peste jumătate dintre elevi învățând fie în școli supraaglomerate, fie în unele subutilizate. Clasele pregătitoare amenajate conform standardelor reprezintă excepții. De asemenea, accesul elevilor cu dizabilități fizice este limitat în 247 de școli (aprox. 12%), în timp ce peste 1.000 (aprox. 52%) au nevoie de dotări, 637 au nevoie de reabilitare, modernizare sau extindere, iar alte aproape 800 de unități școlare nu au autorizație ISU sau sanitară. Un număr de 134 de școli sunt situate în zone urbane metropolitane, calitatea infrastructurii în acest caz fiind esențială pentru atragerea și menținerea copiilor în sistemul de educație. Accesul la transport școlar este, de asemenea afectat de întârzierea optimizării rețelei școlare nu a permis investiții durabile în infrastructura educațională, aspect identificat și în Raportul de țară 2020" (pagina 6).

Potrivit Raportului asupra stării învățământului din B-N, în ce privește autorizația sanitară de funcționare (ASF), în cele 299 unități școlare din județ, situația este următoarea:

- 252 unități cu ASF
- 47 unități fără ASF

Motivele neautorizării sunt: clădiri vechi, încălzire cu sobe metalice,grupuri sanitare de exterior, școli fără gard împrejmuitor. Toate cele 11 unități de învățământ private sunt autorizate. Legat de autorizația de securitate la incendiu în județul Bistrița-Năsăud sunt:

- 135 clădiri cu destinația de învățământ care funcționează cu autorizație de Securitate la incendiu
- 47 de clădiri cu destinația de învățământ care funcționează fără a deține autorizație de Securitate la incendiu.

Restul clădirilor existente (300), nu necesită autorizație de Securitate la incendiu datorită neîncadrării în prevederile HG nr. 571/2016 pentru aprobarea categoriilor de construcții și amenajări care se supun avizării și/sau autorizării privind securitatea la incendiu, sau datorită neîncadrării lucrărilor executate la construcțiile existente în categoria lucrările de modificare și/sau schimbare de destinație, stabilite de art.30 alin.(1) din Legea nr. 307/2016 privind apărarea împotriva incendiilor, cu modificările și completările ulterioare.

În ceea ce privește unitățile de învățământ, sunt autorizate privind securitatea la incendiu un număr de 33 de școli și nu au primit autorizarea un număr de 53 de școli. Nu necesită autorizație de Securitate la incendiu 32 de unități de învățământ.

La nivel european, calitatea educației școlare era privită prin prisma tuturor statelor membre (România nu era parte în 2000) ca obiectiv cu cea mai mare prioritate politică (Commision 2001). 16 indicatori au fost grupați în patru arii tematice referitoare la realizarea școlară (attainment), succes și tranziție, monitorizarea educației, resurse și structuri. Acești indicatori au avut rolul de a impulsiona Uniunea Europeană spre dezideratul de a fi cea mai competitivă economie. Ulterior această abordare a fost înlocuită de concentrarea atenției pe educație continuă (Commision 2018). Aceste competențe sunt monitorizate de 35 de

indicatori cuprinși în șase arii tematice dedicate specific educației („Structural Indicators for Monitoring Education and Training Systems în Europe – 2018. Eurydice Report" 2018).

Mai recent, trecând prin aceste repere parte a strategiei europene 2020, politicele centrate pe educație sunt conectate cu obiectivele de dezvoltare durabilă (SDG4) care la rândul lor necesită orientare și translare pe specificul regional.

Perioada 2021-2027 are la bază cinci obiective politice. Acestea trebuie neapărat conectate la discursul legat de educație. Astfel, fiecare dintre cele cinci obiective politice (o Europă mai inteligentă, mai ecologică, mai conectată, mai socială, mai aproape de cetățeni) sugerează direcții de dezvoltare a cadrului educativ. Mai ales în obiectivul specificat de incluziune și accente sociale, educație este clar delimitată. Astfel trebuie să se țină cont de Programul Operațional Educație și Ocupare.

Pe de altă parte, obiectivele sunt susținute prin șapte inițiative: Uniunea inovării, Tineretul în mișcare, Agenda digitală pentru Europa, o Europă eficientă din punctul de vedere al utilizării resurselor, o politică industrială adaptată erei globalizării, strategia pentru noi competențe și noi locuri de muncă și Platforma europeană de combatere a sărăciei.

- O Uniune Europeană mai conectată cu tinerii (Connecting EU with Youth);
- Egalitate pentru toate genurile (Equality of All Genders);
- Societăți incluzive (Inclusive Societies);
- Informare și dialog constructiv (Information and Constructive Dialogue);
- Sănătate mintală și bunăstare (Mental Health and Wellbeing);
- Dezvoltarea tinerilor în mediul rural (Moving Rural Youth Forward);
- Locuri de muncă de calitate pentru toți (Quality Employment for All);
- Învățământ de calitate (Quality Learning);
- Spații ale tinerilor și participare pentru toți (Space and Participation for All);
- O Europă verde și durabilă (Sustainable Green Europe);
- Organizații de/pentru tineret și programe europene (Youth Organisations and European Programmes);
- Lifelong Learning Platform, o inițiativă ce acoperă 50.000 de instituții de educație și formare cu milioane de beenficiari care asigură o paletă de programe educaționale formale și informale ce accentuează formarea pe întreg parcursul vieții, de la ciclul preșcolar la formarea adulților.

La acestea se contextualizează reperele stabilite la nivel național. În acest sens, documentul „Strategia de dezvoltare a României în următorii 20 ani, 2016-2035" are ca prim punct proiectul „Școala și educația în viziunea Academiei Române", iar „Strategia națională pentru îmbunătățirea infrastructurii educaționale 2018-2023" accentuează rolul infrastructurii ca factor esențial al procesului educațional.

Pe baza Fondurilor Europene din perioada 2021-2027, Obiectivului de Politică 4 „O Europă mai socială", include Propunerea Logică a intervenției – Ocupare. Acest obiectiv general include obiective specifice care ar putea duce la îmbunătățirea accesului pe piața muncii pentru toate persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă prin dezvoltarea mecanismului de integrare multidisciplinară a politicilor de ocupare prin armonizarea cadrului legal între serviciile oferite forței de muncă; valorificarea potențialului economic al tinerilor; asigurarea forței de muncă necesare în zonele care înregistrează deficite; promovarea spiritului antreprenorial, prin sprijinirea inițiativelor, prin:

1.1 Armonizarea cadrului legal;

1.2 Mecanism multidisciplinar de implementare a politicilor;

1.3 Pilotare servicii integrate;

2.1 Identificarea persoanelor din grupurile țintă;

2.2 Furnizarea de pachete de măsuri de ocupare în vederea ocupării și integrării pe piața muncii;

2.3 Îmbunătățirea și adaptarea serviciilor de planificare personalizată a activităților;

3.1 Realizare de rețele de lucrători tineri;

3.3 Încurajarea formelor flexibile de angajare a tinerilor;

4.1 Inițierea de studii;

5.1 Dezvoltarea de scheme de ajutor financiar pentru afaceri pe cont propriu;

5.4 Asistență și consultanță în afaceri.

Alte obiective specifice cuprind modernizarea instituțiilor și a serviciilor pieței muncii pentru a evalua și anticipa necesarul de competențe; promovarea participării echilibrate după gen; promovarea adaptării la schimbarea lucrătorilor, întreprinzătorilor și antreprenorilor; îmbunătățirea calității, eficacității și a relevanței sistemului și promovarea învățăturii pe tot parcursul vieții.[11]

Inserarea acestor obiective ale politicii de coeziune se implementează prin Programele Operaționale: Programul Operațional Dezvoltare Durabilă (PODD), Programul Operațional Regional NORD-VEST (POR NORD-VEST) (Ministerul Fondurilor Europene, Planul de dezvoltare regională Nord-Vest 2021-2027). Acest raport arată că județul Bistrița-Năsăud are multe atuuri dar și mult de recuperat pentru a reduce ecartul față de nevoile educaționale ale tranziției spre economia verde, reforma industrială pe care o presupune sau deficitul social acumulat în comunități rurale sărace.

5.4.3 Situația învățământului în Bistrița-Năsăud

În România și implicit în județul Bistrița-Năsăud educația și formarea pot beneficia de o conectare mai bună la cadrul european. Există implicare la nivelul experților și rezonanță politică însă aplicabilitatea cadrului de referință european este pe alocuri disonantă. Analiza de față are ca obiectiv evaluarea situației din perspectiva celor șase arii tematice europene cuprinse în Eurydice Report pe 2018:

- Grija și educația încă din faza antepreșcolară (ECEC)
- Realizarea competențelor de bază
- Evitarea renunțării timpurii la educație și pregătire
- Educația superioară
- Angajabilitatea absolvenților
- Mobilitatea învățării (learning mobility)

Cele opt competențe sunt abordare diferențiat și nu unitar, de unde problemele rezultate în cadrul secțiunii „situația existentă".

Ca alte județe din regiune, în Bistrița-Năsăud situația educației are multe provocări. Factorii care contribuie la problemele din sistemul de educație sunt numeroși și consecință a direcțiilor generale de la nivel național. Astfel, emigrația cauzată de situația socială precară, schimbările planurilor de învățământ, salarizarea personalului didactic și auxiliar, limitarea

[11] Printre cele mai importante tipuri de intervenție se identifică: 6.1 Dezvoltarea de sisteme funcționale pentru identificare și anticipare a nevoilor de competențe; 6.2 Creșterea capabilității instituțiilor relevante; 6.3 Consolidarea cadrului de monitorizare și evaluare a politicilor; 7.1 Consolidarea parteneriatelor pentru formarea profesională; 8.1 Dezvoltarea unor programe de promovare a femeilor; 8.2 Spirjin acordat angajatorilor pentru sprijinirea copiilor angajaților; 8.3 Stimularea angajatorilor în acceptarea unor forme de muncă flexibile; 9.2 Dezvoltarea capacității Comisiilor județene pentru autorizarea furnizorilor de formare profesională; 9.4 Actualizarea și dezvoltarea de noi standarde ocupaționale conform noilor cerințe ale pieței muncii; 10.1 Corelarea nevoilor cu competențele angajatorilor; 10.5 Stimularea participării adulților la programe de învățare (Ministerul Fondurilor Europene).

programelor de formare profesională, bugetul alocat educației sunt doar câteva dintre direcțiile care se răsfrâng puternic și în Bistrița-Năsăud. Așa cum remarca un expert:

> „România va reuși să-și transforme sistemul de învățământ într-unul echitabil și bun pentru toți elevii doar în momentul în care clasa politică și societatea vor înțelege că nu poți face schimbări fără să plătești. Dacă educația este prioritatea zero, acest lucru trebuie să se reflecte în finanțare. Iar primul obiectiv în educație în acest sens ar trebui să fie transformarea meseriei de profesor în cel mai atractiv job din țară. Creșterile salariale din ultimii ani sunt salutare, dar nu suficiente. Ce așteptări să ai să fie profesorii motivați, când salariul unui debutant a fost pentru mai bine de jumătate din deceniul trecut sub 1500 lei? Nici acum nu cred că poți avea așteptări să atragi cei mai motivați oameni în sistem, când un profesor debutant nu câștigă mai mult de 2300 lei net."[12]

Imaginea problematică a educației este deja reliefată de analize anterioare și nu este cazul să aducem în discuție decât elementele noi, cu sugestii de politici concrete. De exemplu, Brad et al. (2013) descrie situația complicată prin care trece județul, situație care continuă și în prezent. Soluțiile propuse pentru rezolvarea problemelor erau orientate spre structura curriculară, resurse, relații comunitare și management. Toate acestea sunt dependente însă de variațiile determinate de racordarea la ansamblul politicilor naționale și înțelegerea superficială a politicilor europene. Astfel pe baza datelor și a situației din județ se poate observa disonanța între piața muncii și oferta educațională. Așa cum se arată în Brad et al. (2013) activitățile educative au tendințe cultural-social-teoretice și mai puțin practice. Pe baza acestor considerente prezentăm situația existentă în contextul reperelor europene deja prezentate. Considerăm aceste propuneri rezonabile însă insuficient detaliate și lăsând loc de mai mult în lumina analizei de mai jos.

Domeniul 4	**Programe**
Capitalul uman	- Programe adecvate de formare a resursei umane potrivit dinamicii pieței de muncă - Stimularea performanțelor în învățământul școlar și liceal - Calificarea / recalificarea în domeniile cu potențial competitiv, în vederea configurării condițiilor pentru specializare inteligentă - Dezvoltarea antreprenoriatului - Atragerea și dezvoltarea resurselor de consultanță și expertiză în specializare inteligentă și competitivitate - Atragerea de investiții potrivit potențialului capitalului uman - Susținerea structurilor neguvernamentale cu potențial de catalizare a spiritului întreprinzător

[12] https://scoala9.ro/editorial-cercetatorul-in-stiintele-educatiei-mihai-vasile-poti-sa/776/

Însă, așa cum vom arată mai jos, există multe culoare pe care autoritățile județene pot promova reforme și proiecte cu impact probabil.

5.4.4 Starea educației și formării în județ

Prezenta analiză nu își propune să repete sau să parafrazeze analizele bogate făcute stării învățământului județean de către Inspectoratul școlar Județean. Scopul unei strategii este să fie selectiva și să propună măsuri noi care să fie finanțabile, utile economiei locale și elevilor. Scopul strategiei nu este sa facă sinteze derivative ale unor analize oficiale făcute deja competent.

În acest sens am identificat câteva probleme care pot intra în raza de acțiune a Consiliului Județean și partenerilor sai. Cadrul cu care aveam de a face este unul în care primăriile și consiliile locale sunt reprezentate în consiliile de administrație ale școlilor (LEN art. 96, alin. 2, 3) și avizează propunerea proiectului de buget și prezentarea raportului de execuție bugetară a directorului școlii. (LEN art. 96, alin. 7 și art. 97, alin 2). Directorul are responsabilitatea principală, dar este dependent de aprobarea consiliului de administrație, în special când vine vorba de cheltuieli. CJ și/sau inspectoratul școlar nu au nici un reprezentant în consiliul de administrație însă „Consiliile locale și Consiliul Județean, respectiv consiliile locale ale sectoarelor municipiului București pot contribui din bugetele proprii la finanțarea de bază și complementară a unităților de învățământ preuniversitar de stat." (LEN art. 103, alin. 2), prerogativa pe care CJ a județului Bistrița-Năsăud a folosit-o adesea pentru a ajuta autoritățile locale.

Înainte de a intra în analiza este de remarcat ca fondul discuției este **declinul demografic** care duce la scăderea unităților de învățământ (figurile 1a și 1.b). Astfel, în anul școlar 2019 se înregistrau doar 110 unități de învățământ la toate nivelurile de educație. Numărul de elevi (44,819) era concentrat însă în urban (50,9 la sută versus 47,6 la sută în rural), lucru ce poate fi atribuit „suburbanizarii" orașelor. Domină unitățile din rural (63 versus 38 în urban), mai existând 5 școli speciale și 4 cluburi (figura 2). Este o scădere dramatică față de vârful înregistrat în 1995, când existau 605 unități în județ. Singura variabilă care pare îmbunătățită este educația liceala. Astfel, numărul de licee a crescut față de anii 1990, dar a reintrat pe o ușoară pantă descendentă: de la un maxim de 33 licee în 2010, în 2019 sunt înregistrate 27 licee.

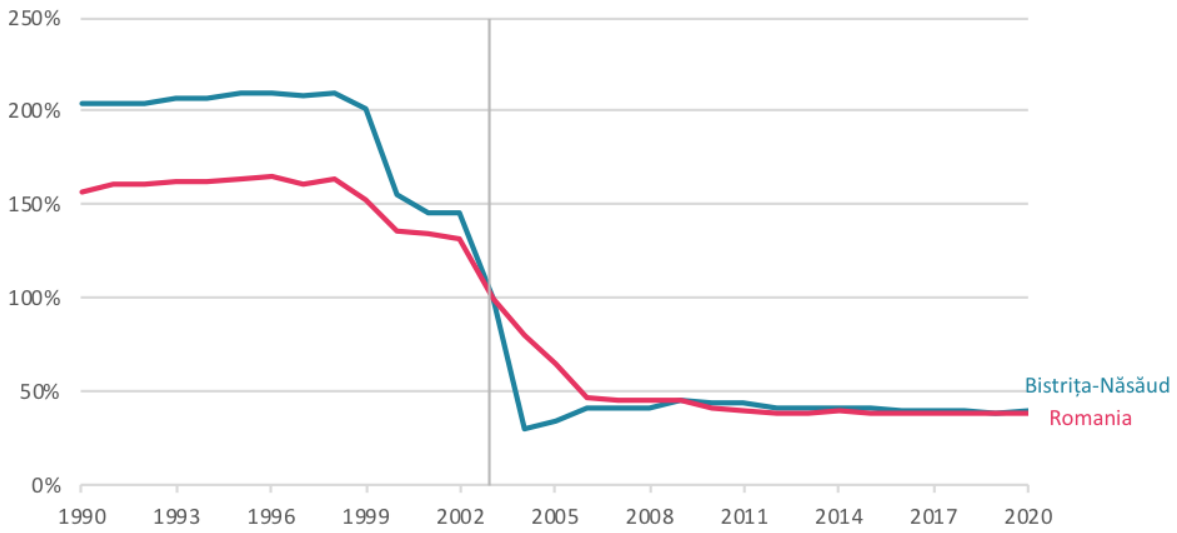

Figura 63: Dinamica unităților de învățământ în România și Bistrița-Năsăud raportat la 2003

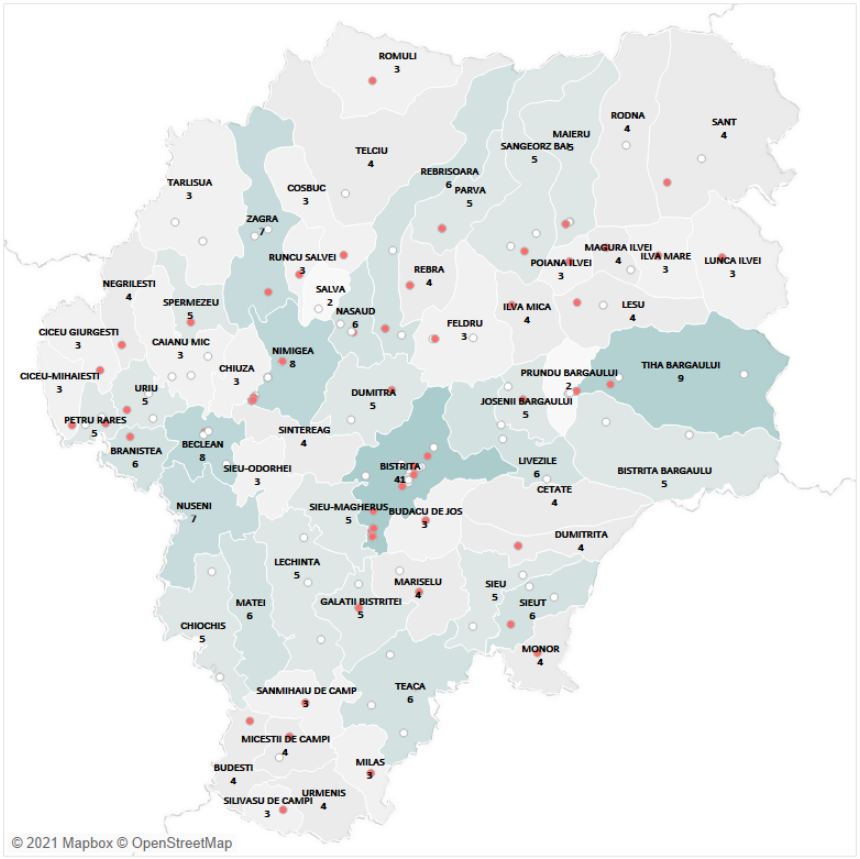

Figura 64: Rețeaua de unități de învățământ care oferă școlarizare la nivel primar și gimnazial, Bistrița-Năsăud, 2020-2021. Cu roșu sunt unităților de învățământ acreditate și autorizate provizoriu

Pe de altă parte însă, există oportunități de finanțare robuste pe calea fondurilor europene. Care sunt punctele nevralgice din zona educației și formării care vor fi finanțate pe noul exercițiu bugetar European? Potrivit ADR NV și Strategiei sale pe POR 2021-2027 (p. 7) se vor finanța.

- Îmbunătățirea infrastructurii educaționale pentru învățământul preuniversitar, inclusiv profesional și tehnic, inclusiv pentru accesibilitatea elevilor cu dizabilități;
- Îmbunătățirea infrastructurii pentru activități extrașcolare și turistice pentru copii și tineri.
- Dotarea materială a bazei educației și formării și inegalitățile urban-rural sunt priorități urgente la nivel de ADR și mai ales în POR. Același document al ADR NV (pagina 45) arată că:

  „Analiza fundamentată pe datele din Sistemul Informatic Integrat al Învățământului din România, dar și evaluările de impact ale investițiilor în infrastructura educațională prin POR 2007-2013 și 2014-2020, evidențiază diferențele semnificative între urban-rural și între nivelurile de învățământ, fapt ce conduce la ineficiență și inegalitate. Astfel, aproape 60% dintre unitățile de învățământ dispun de o capacitate extinsă deservind doar 34% din populația școlară totală, în timp ce, în cealaltă extremă, în special în marile centre urbane, 10% dintre unitățile de învățământ sunt supraaglomerate, deservind aproape un sfert din populația școlară totală. Fenomenul de supraaglomerare predomină în școlile secundare și din mediul urban, 24% dintre elevii din mediul urban și 23% dintre elevii din învățământul secundar fiind expuși acestui fenomen. Capacitatea insuficientă a

sălilor de clasă ar putea conduce la creșterea riscului de părăsire timpurie a școlii, adâncind probleme precum: repetenția, adecvarea vârstei elevilor la nivelul clasei și abandonul școlar."

Graficul 65 arată probleme mari în unele UAT-uri legate de diferența dintre populația școlară efectiva și cea de vârstă școlară. El arată un procent extrem de redus de copii prinși în educația antepreșcolară, perioada decisiva pentru dezvoltarea ulterioară (Pierrehumbert et al). Mai târziu, 18 la sută dintre copiii din preșcolar, 20 la sută din cei din primar, 25 la sută din cei din gimnazial și 27 la sută din cel liceal rămân descoperiți, intrând practic în abandon școlar. Sunt pierderi imense pentru societatea și economia județului. Deși nivelurile de abandon sunt similar cu media națională la ciclurile superioare ar fi utilă studierea cauzelor pe plan local.

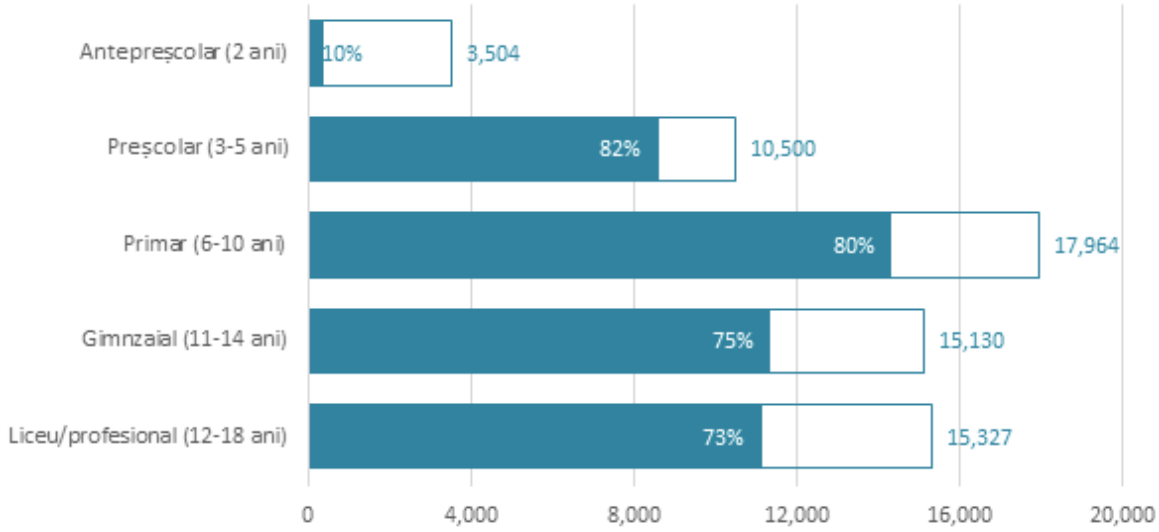

Figura 65: Gradul de cuprindere al unităților de învățământ, pe nivele, Bistrița-Năsăud, 2020

Zonele de relativa aglomerare din județ se pot vedea mai jos (în special Năsăudul și Maieru) (figura 66) însă este evident ca până și aceste valori sunt mult sub media națională (figura **??**), valorile medii scăzând în continuu (figura 68).

Așa cum arată figurile de mai jos, asimetria rural-urban este semnificativa atât la nivelul dotării tehnice cât și privind infrastructura sportiva. Aceasta din urma este o componentă analitică standard în noile strategii de dezvoltare județene, și a fost remarcată ca deficitara în general de ADR NV. Pe de alta parte, însă, există inegalități mari între anumite comune din rural pe ambele variabile.

Prima problema identificată de noi este **starea bazei materiale** ce însoțește infrastructura din sistemul de educație și formare (școli, grădinițe, creșe, biblioteci școlare și ale unităților universitare, săli de gimnastică, bazine de înot, laboratoare cu calculatoare tip PC, săli de sport, terenuri de sport) Aceasta cunoscut o evoluție inegală. Pe de o parte, în ultimul deceniu s-a investit foarte mult în starea clădirilor, județul Bistrița-Năsăud fiind remarcabil pentru nivelul de atenție arătat reabilitării școlilor și grădinițelor din zona urbana și rurală. Este chiar remarcabil cât de multe clădiri școlare s-au reabilitat. Pe această cale restaurarea atentă a Colegiului Național Liviu Rebreanu și a fostului Tribunal pentru a servi drept clădire pentru extensia Universității Tehnice este o înmănunchere de bune practici.

În același timp, însă, cu privire la obiectivele europene (de mai sus) ale construirii de societăți inclusive (nu segregate) și învățământ de calitate în simbioză cu obiectivele Pactului

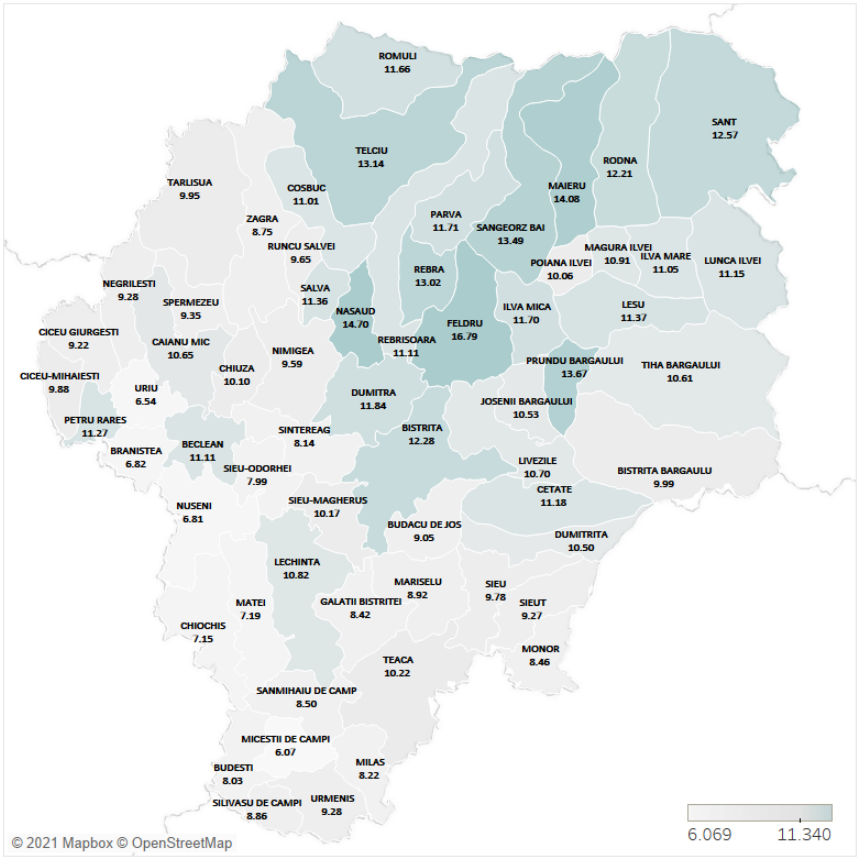

Figura 66: Populația școlară care revine per cadru didactic, în sistemul preuniversitar, Bistrița-Năsăud, 2020-2021

Verde European pe mobilitate sustenabilă, remarcăm ca periurbanizarea Bistriței nu a fost însoțită de dezvoltarea corelativa a creșelor, grădinițelor și școlilor primare în aceste zone, ceea ce duce la dificultăți legate de transport la orele de vârf, securitatea deplasării copiilor și, nu în ultimul rând, calitatea vieții părinților și copiilor. Pe măsura ce Bistrița se va dezvolta (este unul din orașele-magnet remarcat de Banca Mondiala)[13], problema se va acutiza.

De asemenea, în munca noastră de teren am remarcat densitatea mică a dotărilor pentru elevii cu dizabilități, puținătatea grădinițelor cu program prelungit din rural și fondurile slabe de achiziții pentru bibliotecile rurale, trei variabile ce alimentează pe mai departe inegalitățile structural criticate de obiectivele europene și regionale. Aceasta situație afectează mai ales ariile tematice europene Grija și educația încă din faza antepreșcolară (ECEC)

Măsuri:

1. Construirea de școli și grădinițe în zonele periurbane ale Bistriței în proporție cu densitatea locuirii.

2. Grădinițe cu program prelungit în zona rurală pentru a facilita accesul părinților la locuri de muncă, mai ales la cele navetabile.

3. Dotarea tuturor școlilor din județ pentru a acomoda elevii cu dizabilități.

Cu privire la *infrastructura pentru transport, cazare și activități extrașcolare*, aici imaginea este destul de complexa. Ca punct forte, județul mai dispune încă de o baza semnificativa de cămine școlare, multe dintre ele bine reabilitate. Dacă la terenurile de sport s-au făcut progrese în multe localități din urban și rural, și dacă s-a investit bine, mai ales în Bistrița, în

[13]https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/27874

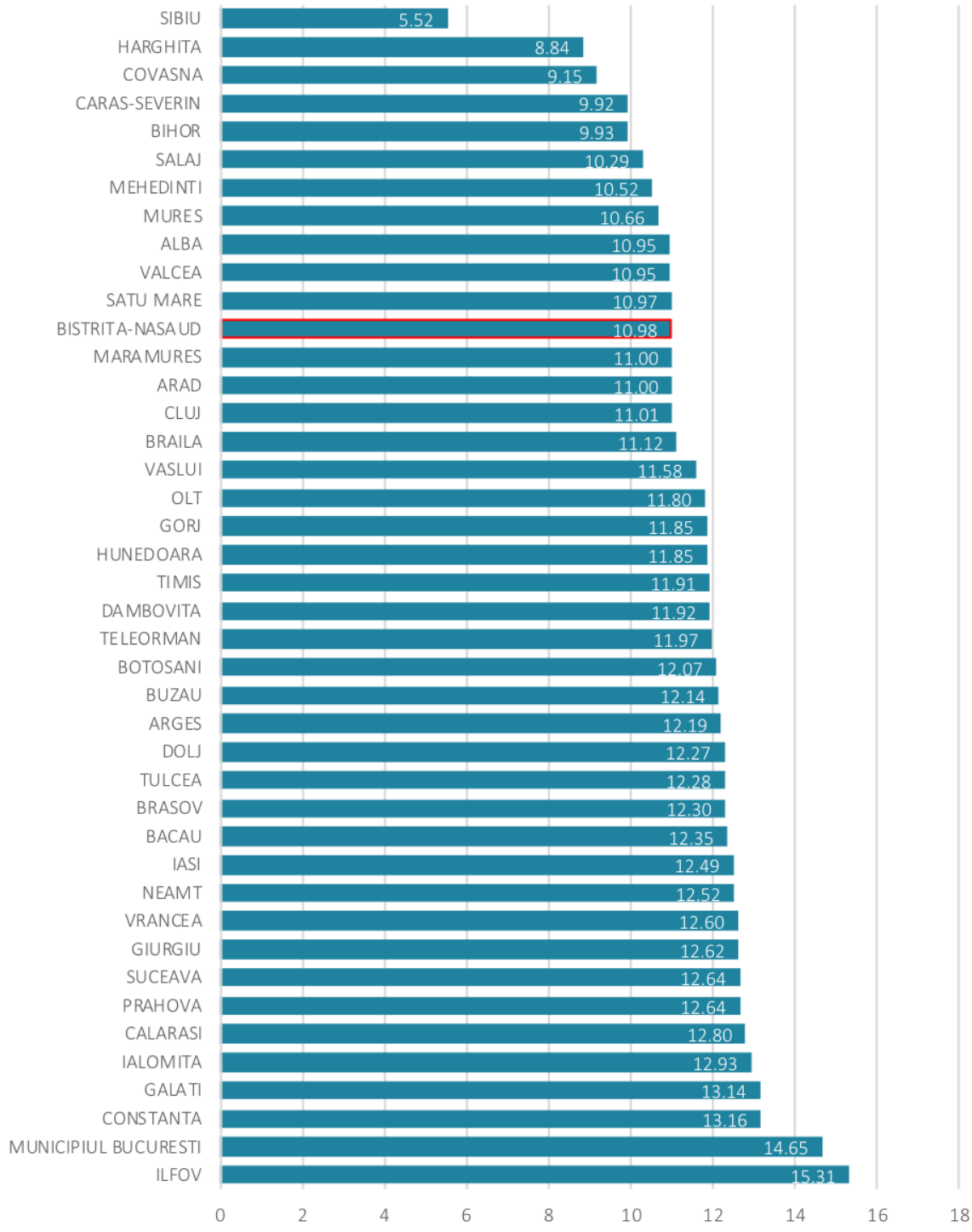

Figura 67: Populația școlară care revine per cadru didactice, pe județe, în sistemul preuniversitar, 2020-2021

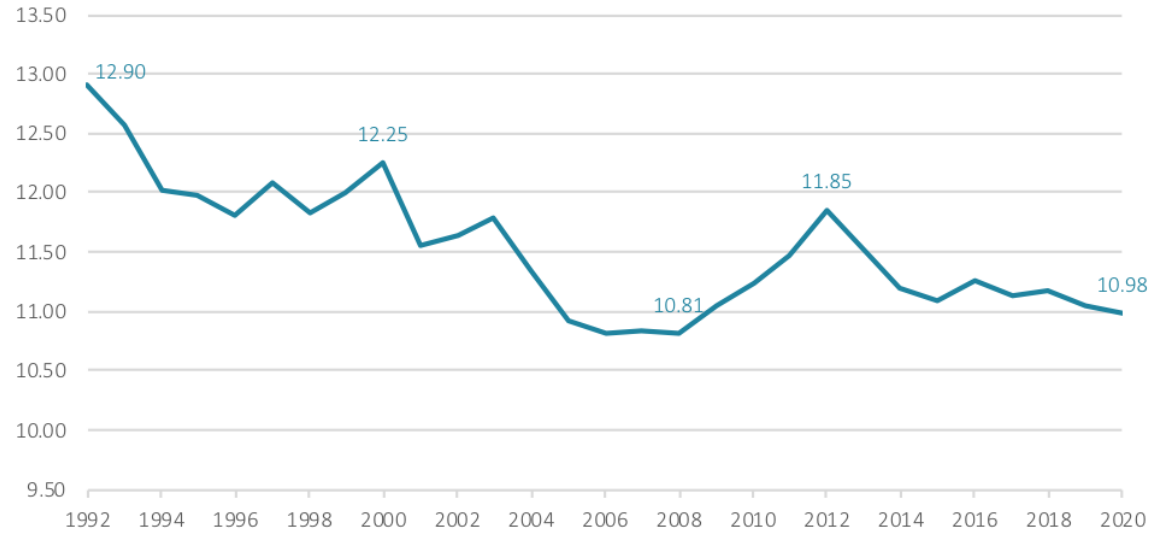

Figura 68: Populația școlară care revine per cadru didactic, în sistemul preuniversitar, Bistrița-Năsăud, 2020-2021

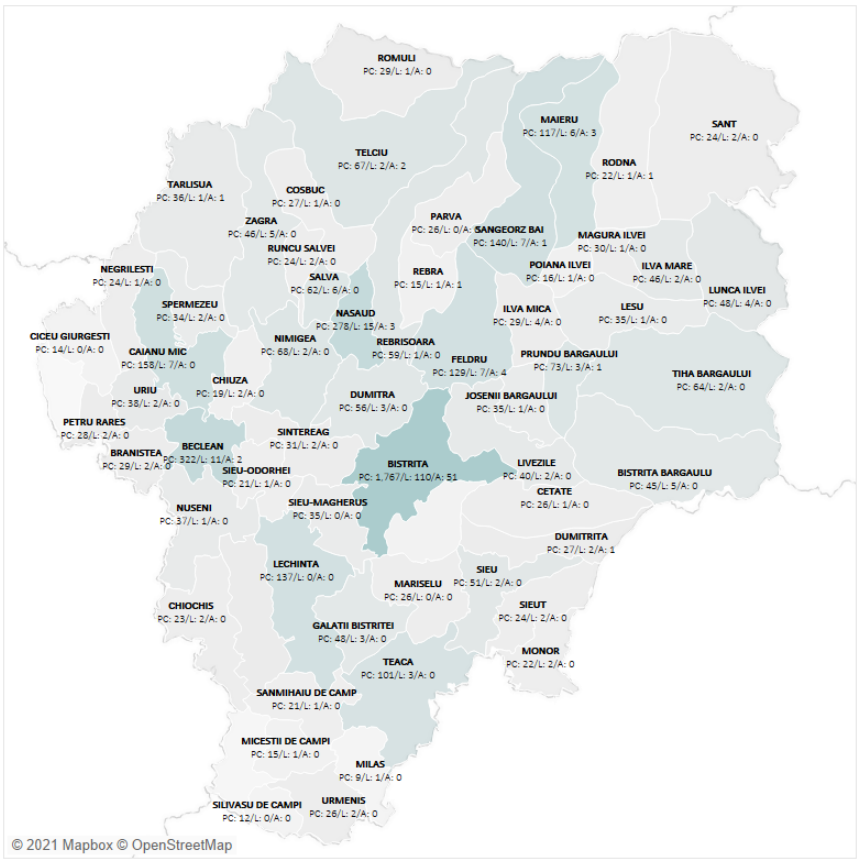

Figura 69: Computere (PC), laboratoare (L) și ateliere (A), în urban versus rural, 2020-2021

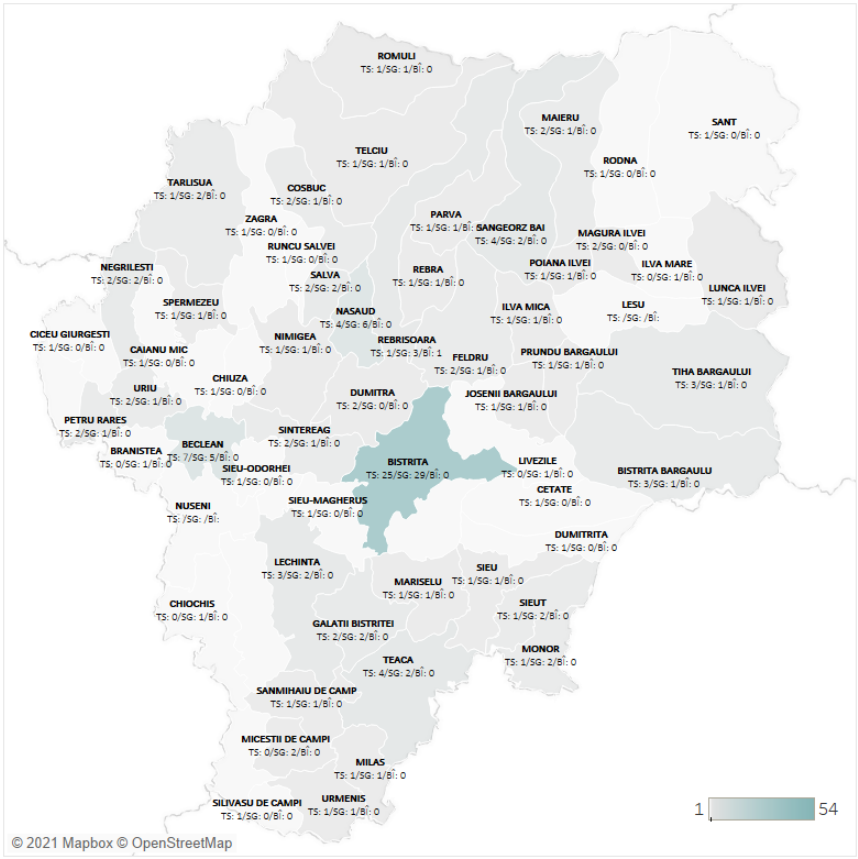

Figura 70: Infrastructura școlară sportivă: terenuri sportive (TS), săli de gimnastică (SG) și bazine de înot (BÎ) 2020-2021

centrele pentru tineret, în ceea ce privește numărul de bazine școlare de înot, județul Bistrița-Năsăud nu deține nici o unitate în ultimii 10 ani, indiferent de forma de învățământ. În teren am remarcat emacierea bazei de tabere școlare accesibile. Cât privește transportul pentru elevi, se constată puține localități cu valori îngrijorătoare (mai mari de 0,5), dar destul de multe aflate într-o situație (0-0,5) ce poate deveni ușor critică, fiind necesare intervenții robuste în acest sens întrucât situația actuală afectează negative, fizic vorbind, aria tematică comunitară „Realizarea competențelor de bază."

Nu lipsit de importantă ni se pare faptul ca în Bistrița nu există decât o inițiativa-pilot legată de mutarea navetei elevilor din mașina familiei în autobuze școlare, proces de transformare esențial dacă se dorește decongestia orașului la orele aglomerate și reducerea diferențelor de statut economic și social între elevi. În continuare în zona montană a județului există probleme legate de transportul elevilor din cătune.

În ceea ce privește integrarea recomandărilor pactului European pentru Sănătate Mintală și Bunăstare[14], pact ce își propune să reducă efectele afecțiunilor psihologice care adesea se instalează la vaste fragede, infrastructura școlară trebuie sporită cu o baza de analiza empirică și oportunități de recreere activa și de învățare în natura de genul celor făcute ani de zile de către Tășuleasa Social, organizație ale cărei bune practici pe acest palier le susținem cu entuziasm. Costul problemelor de sănătate mentală este de peste o jumătate de trilion de euro anual în Europa și de aceea combaterea să trebuie să fie un obiectiv crucial.

Măsuri:

1. Baze de date multianuale pe sănătatea mentală a copiilor și adolescenților
2. Programe legate de bullying și cyler-bullying
3. Protocoale de combatere a abandonului școlar
4. Pregătirea cadrelor didactice în tematica sănătății mentale și stării de bine (well-being)
5. Construirea de bazine de înot școlare
6. Investiții în baza materială a taberelor școlare și construirea de tabere școlare noi în zona montană, a Via Transilvania și a zonelor cu patrimoniu turistic bogat (a se vedea capitolul pe turism) astfel urmând a se obține efecte de sinergie cu măsurile sugerate pe turism.

În ceea ce privește performanța sistemului, rezultatele județului sunt medii. O imagine a calității educației prin prisma dobândirii de aptitudini de bază („Structural Indicators for Monitoring Education and Training Systems în Europe – 2018. Eurydice Report" 2018) este furnizată și de situația rezultatelor obținute la examenul de Bacalaureat. Conform informațiilor disponibile pe situl Ministerului Educației, în anul 2021 rata promovabilității a fost de 71,1%, peste Sălaj și Satu Mare dar sub Cluj, Maramureș și Bihor (figura 1). Per total, este o performanță medie și, dacă ajustăm cu faptul ca vorbim de un județ eminamente rural, performanța este peste medie (județe cu populație urbana mai mare au scoruri mai mici).

În 2020 din cele 21 de licee, doar nouă au avut o rată a promovabilității de peste 50%, număr oricum problematic (figura 8). Există fără îndoială poli de excelență care trebuie remarcați, precum Colegiul Național „Liviu Rebreanu" cu o rată de promovabilitate de 96,85%. La cealaltă extrema se află Liceul Tehnologic Lechința cu 7,14%, acesta din urmă plasându-se pe ultimul loc și în anul 2019. Situația a fost și mai complicată în 2018 când patru licee au avut rate de promovabilitate sub 10%, extrema fiind Liceul Tehnologic Forestier Bistrița cu doar 3,85%.

[14]https://ec.europa.eu/health/sites/default/files/mental_health/docs/2017_mh_schools_en.pdf

În vederea unei corelări bazată pe date a ofertei colare și a cererii de pe piața muncii propunem:

Efectuarea de către Inspectoratul Județean de Învățământ în parteneriat cu Camera de Comerț și Industrie și reprezentanți ai angajatorilor și salariaților a unei analize riguroase legate de tranziția liceelor tehnologice cu promovabilitate extrem de mică în mod repetat la bacalaureat la învățământul dual (a se vedea mai jos).

Cu ocazia consultarii publice am preluat sugestia IJP B-N de a lansa campanii publice (cu accent pe școli) de combatere a criminalității, protecția patrimoniului și mediului. Numai astfel se poate rupe cercul vicios care alimenteaza aceste forme de criminalitate.

Un tablou îngrijorător este oferit de inegalitățile de rezultat între urban și rural. Așa cum se vede în datele Ministerului Educației privind promovabilitatea la examenul de Bacalaureat, procentul candidaților reușiți provine din urban în procent de 73,2% în timp ce din rural doar în procent de 26,8 la sută. Ecartul este imens și reflectă probleme atât problemele structurale ale finanțării învățământului la nivel național cât și falia crescândă între România urbană și cea rurală. Studiile de specialitate arată ca autoritățile locale și județene pot ajută la reducerea ecartului nu doar pe calea modernizării clădirilor școlare și dotării lor cu calculatoare, ci mai ales cu angajarea de personal care să asiste elevii, după ore, să folosească această tehnologie și să aprofundeze materialul predat la clasă[15]. Cel mai importat lucru de reținut din literatura de specialitate însă este ca aceste inegalități se trag din asimetrii de clasa socială tot mai mari, asimetrii care peste tot în lume își lasă amprenta încă din copilărie, copii din clasa precariatului, clasa muncitoare plătită cu salariul minim sau cei excluși din piața mucii au peste tot în lume un start în viața extrem de inegal în lipsa unor sisteme care să reduce consecințele acestor disparități[16]. Situația adusa de Covid-19 a accentuat acest hău care se naște între lumea învingătorilor și a celor lăsați în urma de sistemul de învățământ, cu consecințe extrem de negative pe termen lung pentru aceștia din urma[17]. Deși marea rezolvare tine de schimbări macro în economia politică a României, sugerăm ca dat fiind obiectivul asumat European și regional al edificării de sisteme educaționale inclusive sunt necesare următoarele:

Măsuri:

- Efectuarea unei analize sociologice și antropologice riguroase care să stabilească în ce măsura ecartul urban-rural la bacalaureat pe care îl vedem în județ poate fi ameliorat de măsuri ale autorităților județene și locale.

- Programe de acces la tehnologia numerică a școlilor rurale și subvenționarea programelor de after-school din acestea pentru a reduce deficientele de dotare tehnică și acces la suport educațional.

O altă arie tematică de referință în analiza noastră și extrasa din Eurydice Report este protecția împotriva riscului de abandon școlar. În ceea ce privește renunțarea la educație și pregătire („Structural Indicators for Monitoring Education and Training Systems în Europe

[15]Chen, Ruey-Shin, and I-Fan Liu. "Research on the effectiveness of information technology în reducing the Rural–Urban Knowledge Divide." Computers & Education 63 (2013): 437-445; Burdick-Will, Julia, and John R. Logan. "Schools at the rural-urban boundary: Blurring the divide?." The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science 672.1 (2017): 185-201; Unicef. An unfair start: Inequality in children's education în rich countries. United Nations, 2019.

[16]UNICEF. An unfair start: Inequality în children's education în rich countries. United Nations, 2019; Zhang, Huafeng. "Opportunity or new poverty trap: Rural-urban education disparity and internal migration în China." China Economic Review 44 (2017): 112-124.

[17]Unicef. An unfair start: Inequality in children's education în rich countries. United Nations, 2019; Zhang, Huafeng. "Opportunity or new poverty trap: Rural-urban education disparity and internal migration în China." China Economic Review 44 (2017): 112-124.

– 2018. Eurydice Report", 2018), situația pare rezonabilă comparativ cu județele din regiune, așa cum se vede în tabelul 5.x. În statistică însă nu este inclus abandonul universitar care este transferat în cifre către alte județe. Aceasta se întâmplă ca urmare a faptului că în Bistrița-Năsăud nu există nici o universitate proprie județului; sunt doar filiale ale universităților cu sediul în alte județe.

Tabelul 5.x: Rata abandonului școlar

Niveluri de educație		Anul 2010	Anul 2015	Anul 2016	Anul 2017
		Procente	Procente	Procente	Procente
Învățământ primar	Total țară	1,8	1,8	1,6	1,7
și gimnazial	Bistrița-Năsăud	1,6	1,3	1,3	1,6
	Cluj	1,4	1,1	1,2	1
	Maramureș	1,7	1,6	2,6	1,6
	Mureș	2,3	2,1	2,9	2,4
	Suceava	0,9	1,1	1	0,5
Învățământul secundar			3,6	2,6	2,6
(liceal și profesional)	Bistrița-Năsăud		3,1	2,9	2,3
	Cluj		2,7	1,9	2,2
	Maramureș		3	2,3	2
	Mureș		4,7	3,4	3,4
	Suceava		2,3	1,7	2,4

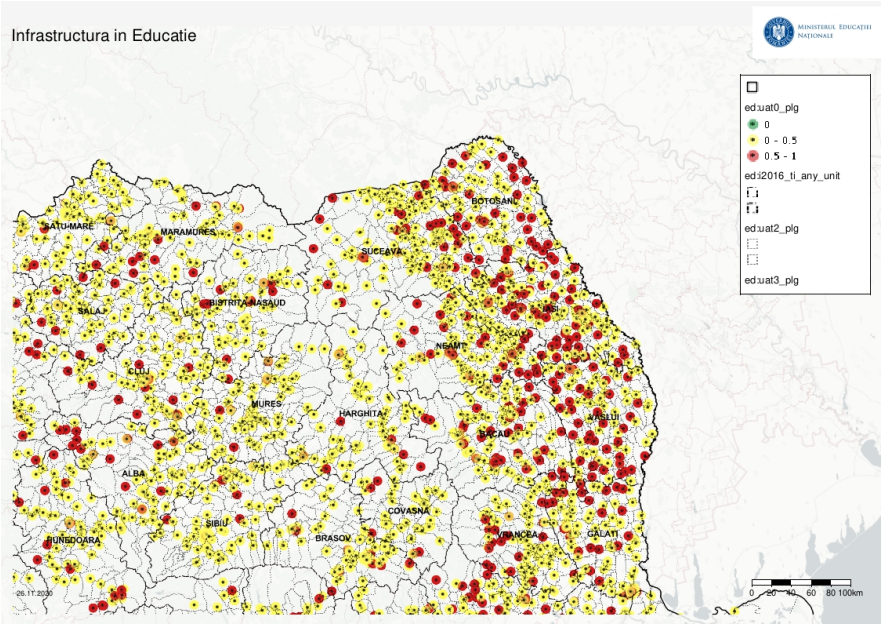

Figura 71: Transport școlar

Proiect-fanion 1: Consolidarea Bistriței ca centru de pregătire turistică și tehnică universitară

Specialiștii Băncii Mondiale (studiul Orașe-Magnet)[18] ne spun că dezvoltarea și atractivitatea orașelor din România se corelează cu posesia unui centru universitar. Motivul este ca absolvenții sunt recrutați de firmele locale dintr-un bazin destul de important. România are

[18]https://www.apulum.ro/index.php/primaria/document/orae-magnet-migraie-i-navetism-in-romania-studiu-world-bank-group

câteva orașe medii fără tradiție universitara dar care au reușit să dezvolte un centru universitar notabil. De pildă Alba Iulia, oraș fără universitate în 1990, are azi un campus de 5,000 de studenți. Așa cum se vede mai jos, performanța Bistriței a fost mai modesta. Per total, numărul de studenți a crescut mult între 1992 și 2010, după care a scăzut de la 1680 în acest din urma an la 1190 în 2020. Începând cu 2013, Bistrița a început să absolve masteranzi.

Atât Babeș-Bolyai cât și Universitatea Tehnică Cluj-Napoca au extensii la Bistrița. Fiecare joaca un rol valoros în peisajul educațional al județului. Însă din punct de vedere al efectelor de sinergie cu celelalte capitole, credem ca se impune o concentrare a atenției pe extensia UBB la Geografia Turismului și mai ales extensia UTCN.

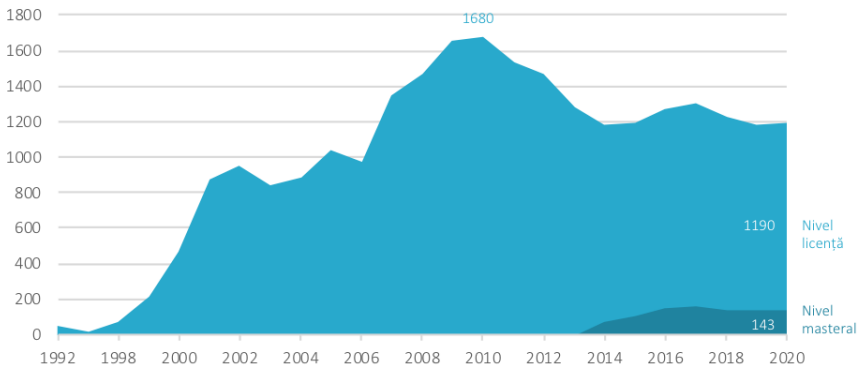

Figura 72: Dinamica studenților, pe nivele de studiu, în Bistrița-Năsăud, 1992-2020

Asa cum arată capitolul pe turism, județul are nevoie de personal mai bine calificat pe axa dezvoltării turismului de business, cultural, sportiv și peisagistic. Credem ca Geografia Turismului de la UBB extensia Bistrița se pretează foarte bine la potențarea acestui domeniu. În acest sens studiile de specialitate sugerează ca este necesara integrarea procesului de învățare în piața muncii din "teren" încă din anii facultății, inclusive privind abilități numerice, limbi străine și gestiune economic-financiară[19]. Pentru a stimula acest efort propunem:

Măsuri:

- Un curriculum adaptat nevoilor exprimate de către operatorii din turism și autoritățile publice, nevoi descoperite pe calea unor chestionare efectuate de Camera de Comerț.

- Acordarea de burse județene studenților de la Geografia Turismului care efectuează stagii de vară specializate în unități turistice, ONG-uri de turism si/sau elemente ale administrației publice specializate pe turism unde, stagiul trebuind să presupună activități de traducere în practică a cunoștințelor dobândite.

Învățământul tehnic universitar din Bistrița este mai venerabil. O unitate de pregătire a subinginerilor a existat încă din 1979, absolvenții de acolo fiind esențiali pentru valul de industrializare rapidă a Bistriței anilor '80. Mai recent, o extensie a UTCN începând să funcționeze în 1995 cu 20 de studenți și a ajuns acum la 500 de studenți. Dincolo de dimensiunile modeste, extensia este foarte bine legată de specializarea zonei în industria prelucrătoare, în special Facultatea de Inginerie Industrială, Robotică și Managementul Producției cu trei

[19] Agut, S., R. Grau, and Jose M. Peiró. "Competency needs among managers from Spanish hotels and restaurants and their training demands." International Journal of Hospitality Management 22.3 (2003): 281-295; Agut, Sonia, and Rosa Grau. "Managerial competency needs and training requests: The case of the Spanish tourist industry." Human Resource Development Quarterly 13.1 (2002): 31-52.

specializări (inginerie industrială, inginerie și management, robotică)[20]. Numărul studenților este însă foarte mic (în total, la buget, sunt 115 locuri, iar cu taxă alte 68), neexistând un „campus" propriu-zis, în sensul unui ansamblu de săli de curs, clădiri administrative și spații de cazare pentru studenți.

Consolidarea și expansiunea extensiei și, în timp, studierea oportunității de a crea o universitate tehnică specializată pe sectoarele dominante (auto, mase plastice), în sinergie cu BECEH trebuie să fie prioritara. Așa cum arată un studiu al Băncii Mondiale[21],

> „Orașele cu un sector industrial dominant, cum ar fi Galați, Bistrița, Tulcea, Buzău sau Călărași, atrag în general navetiști cu nivel inferior de studii (cea mai mare pondere a navetiștilor calificați cu studii secundare și secundare inferioare meșteșugari, operatori, asamblori etc.), deoarece nu oferă locuri de muncă atractive pentru lucrătorii cu studii superioare."

Pe de altă parte apreciem ca date fiind resursele mărci pe care le necesita înființarea unei universități bistrițene de sine-stătătoare, dificultatea de găsi personal calificat și problemele de calitate a cercetării și predării în universitățile românești noi, suntem de părere ca o astfel de instituție nu poate fi creată în mod serios înainte de orizontul 2030-2040.

Până și în condițiile actuale, în care extensiile UTCN și UBB beneficiază de un transfer reputațional major, avem de a face în special cu un corp profesoral itinerant în mare parte. De pildă, extensia UTCN are un număr redus de profesori-cercetători care sunt rezidenți și care se pot implica în activități de cercetare susținute pe plan local și care cer prezență cvasipermanentă în oraș. Renovarea clădirii vechiului Tribunal (7 milioane de lei) și dotarea laboratoarelor la nivelul Clujului oferă șansele de reducere a acestui decalaj. Vorbim de un prim etaj cu amfiteatru cu 140 de locuri, laboratoare de electronică, robotică și săli de seminar. La etajul al doilea vor fi încă un amfiteatru cu 140 de locuri, laboratoare de fizică, chimie și electronică. În total vor fi 18 săli și 2.700 de metri pătrați.

Toate acestea reprezintă un avans major însă pentru a reține personalul didactic și de cercetare în oraș este nevoie ca CJ să facă același lucru pe care l-a făcut cu medicii tineri atrași la SJU: locuințe de serviciu atractive. Dată fiind preferința culturală a universitarilor tineri de azi de a trăi în zone pietonalizate, apropiate de cafenele, restaurante și centre de cultura/loisir și dat fiind obiectivul de a avea o baza universitara mai bine înrădăcinată sociologic în oraș recomandăm:

Măsuri:

- Achiziția de spații în centrul istoric și reabilitarea lor ca locuințe de serviciu atractive decorate profesionist prin concurs de proiecte pentru studenții de la arhitectura din marile centre universitare.

- Elaborarea unui studiu de oportunitate legat de înființarea unei universități tehnice în orizontul de timp 2030-2040.

Un exemplu relevant este campusul urban al UBB, un adevărat centru de iradiere a dezvoltării economiei cunoașterii în Cluj sau cel al Universității Lund din Suedia, unde cazarea universitarilor este aproape exclusiv făcută în imobile istorice restaurate.

Considerăm de asemenea util un program de stagii pentru studenții cei mai buni de la

[20] Cealaltă facultate, nelegată de sectorul industrial bistrițean este Facultatea de Inginerie Electrică cu specializarea inginerie medicală.

[21] Orașe-magnet: https://www.apulum.ro/images/uploads/fisiere/116400-ROMANIAN-REVISED-PUBLIC-Magnet-Cities-Migration-and-Commuting-in-Romania-RO.pdf, p. 40.

administratie publică pentru a forma practic viitoarele cadre ale administrației publice locale și județene[22].

Figura 73: Cazare profesoarală în Lund, Suedia

Deși clădirea Tribunalului va rezolva problema dotărilor didactice, o universitate nu livrează maximul de contribuție la economia locală dacă nu are un campus care să atragă nerezidenți. În acest sens, directorul Extensiei Universitare Bistrița a UTCN – Prof. Dr. Ing. Virgil Ispas afirma că „din păcate, nu avem deloc locuri de cazare. Nu am putut lua studenți din zona Moldovei din cauza acestui impediment că nu avem cămine studențești."[23]

Există semnale ca absolvenți de liceu merituoși dar cu o situație financiară precară adesea renunță la universitate din cauza costurilor orașelor mari și scumpe precum Clujul. Pe modelul City University of London, o universitate care a pariat cu succes la lansarea sa pe specializări tehnice pentru fii și fiicele clasei muncitoare britanice, Bistrița se poate poziționa competitiv pe piața academică din România printr-o combinație imbatabilă de educație universitară tehnică legată de producția și cercetarea din industria auto și subvenționarea costului vieții pentru o masa critică de studenți. Proximitatea față de spațiile de predare fiind esențială și dat fiind că Bistrița nu are încă o reputație ca spațiu universitar atractiv pentru nerezidenți, propunem:

Măsura: *Achiziția clădirii Poștei Vechi și transformarea ei în rezidență studențească în care jumătate din locuri să fie oferite studenților cu o situație materială dificilă.*

Finanțare: FEDR, prioritatea 5, „O regiune educată", o88 Infrastructuri pentru învățământul profesional și tehnic și educația adulților.

Pe lângă retenția cercetătorilor și atragerea de studenți nerezidenți, aceste achiziții/comodate însoțite de restaurări ar fi un important motor de regenerare urbană în centrul istoric ale cărui probleme au fost lăsate să treneze de decenii.

Proiect-fanion 2: Tranziția liceelor tehnologice spre învățământul dual

Există în județ un număr considerabil de instituții de învățământ concentrate pe învățământul profesional, aproape jumătate dintre acestea fiind concentrate în Bistrița. (figura

[22]Mulțumim lui Ioan Petras pentru sugestie.

[23]https://timponline.ro/universitatea-tehnica-pe-val-la-Bistrița-numar-record-de-studenti-in-anul-intai-si-planuri-mari/

74), raport care se reflectă și pe palierul liceelor teoretice (figura 75) și de învățământ postliceal (figura 76).

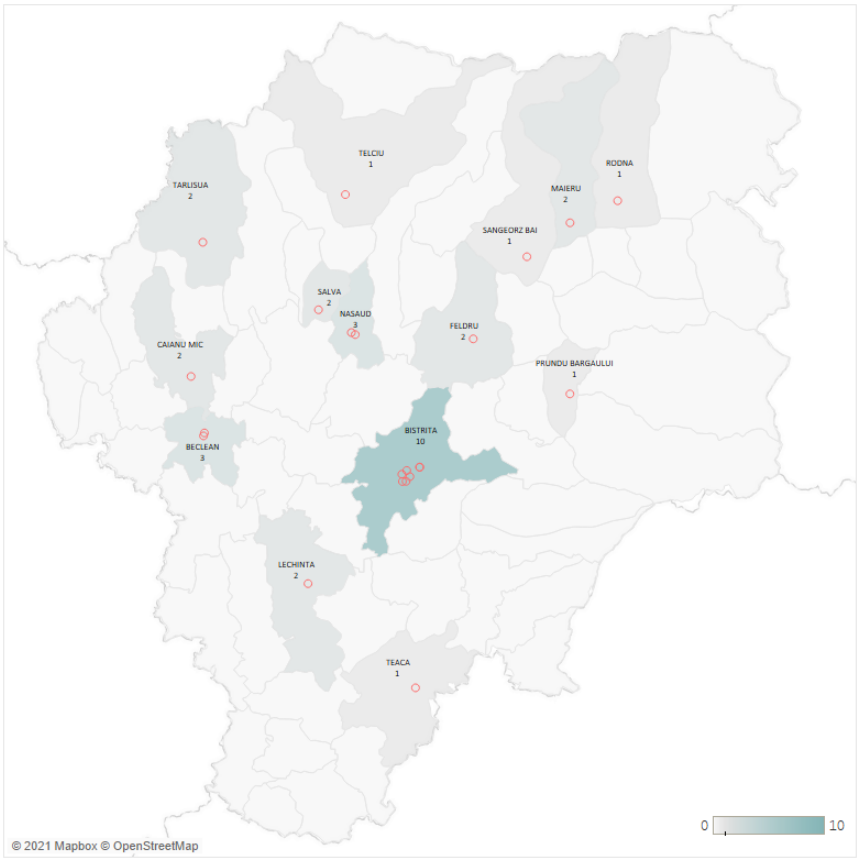

Figura 74: Rețeaua de unități de învățământ care oferă școlarizare la nivel profesional, Bistrița-Năsăud, 2020-2021

Raportul Eurydice (2018) accentuează angajabilitatea absolvenților ca arie tematică importantă. Fără o forță de muncă înzestrată cu deprinderi profesionale (și mai ales tehnice și digitale) sofisticate, strategia industrială descrisă în capitolul pe industrie este damnată din start. În acest sens, susținem ca învățământul dual umple eficient acest gol. Acolo se studiază cel puțin trei ani, clasele se formează la inițiativa firmelor interesate care apoi își angajează elevii și în timpul școlii asigură pregătirea lor practică pe tehnologiile zilei. Firmele asigură și o bursă profesională (minim 200 de lei) plus alte facilități (masă, transport). Precedentul bistrițean este clasa dual de la Teraplast sau colaborările RAAL[24]:

> „RAAL a angajat numai în acest an școlar 6 sau 7 elevi de la profesională, specialitatea sudură. Dacă au 18 ani lucrează opt ore, dacă nu au împlinit 18 ani, lucrează 6 ore. Dimineața copiii vin la curs, după-amiaza sunt în fabrică. Așa se face o legătură între unitatea de învățământ și fabrică. Copiii aceștia au un viitor fiindcă lucrează efectiv. E un lucru bun. De exemplu, sunt copii care sunt specializați pe roboți și le place foarte mult."

Ori, datele ministeriale ne arată o surclasare evidentă a învățământului profesional și dual bistrițean (100 de clase) de către ciclul liceal (303 clase), cu o pondere relativ redusă a postlicealului (11 clase). Conform Camerei de Comerț și Industrie, necesarul de angajați anual este de 3.000 de persoane, majoritatea în industrie, din care o mare parte semi-calificați

[24]https://timponline.ro/criza-forței-munca-acuta-fabrica-județ-ajuns-angajeze-elevi/

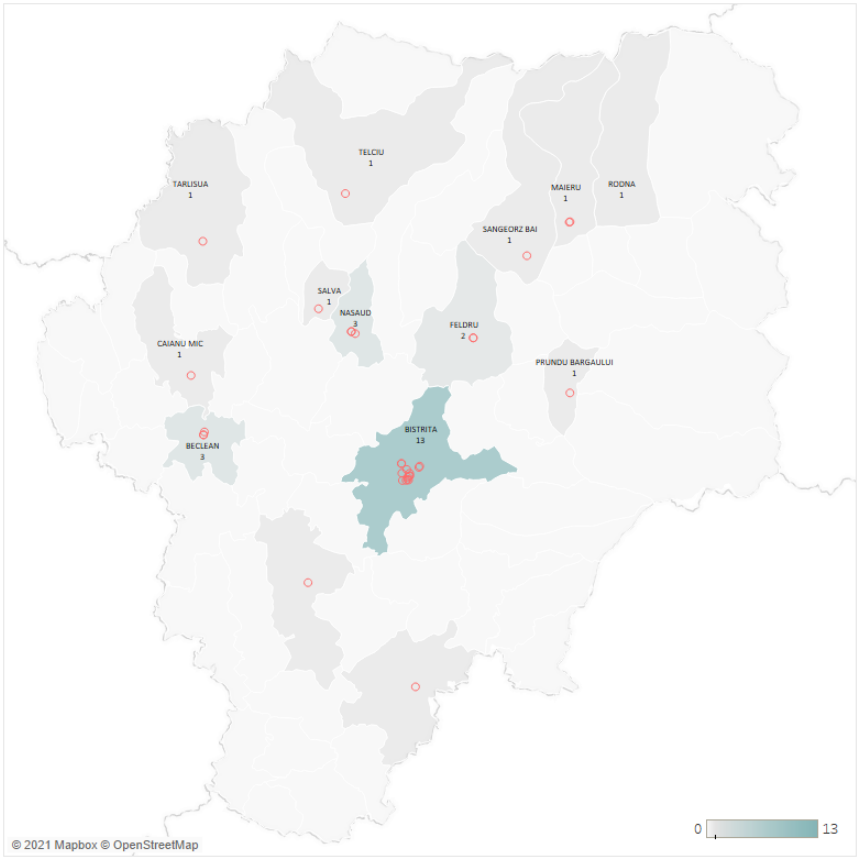

Figura 75: Rețeaua de unități de învățământ care oferă școlarizare la nivel liceal, 2021

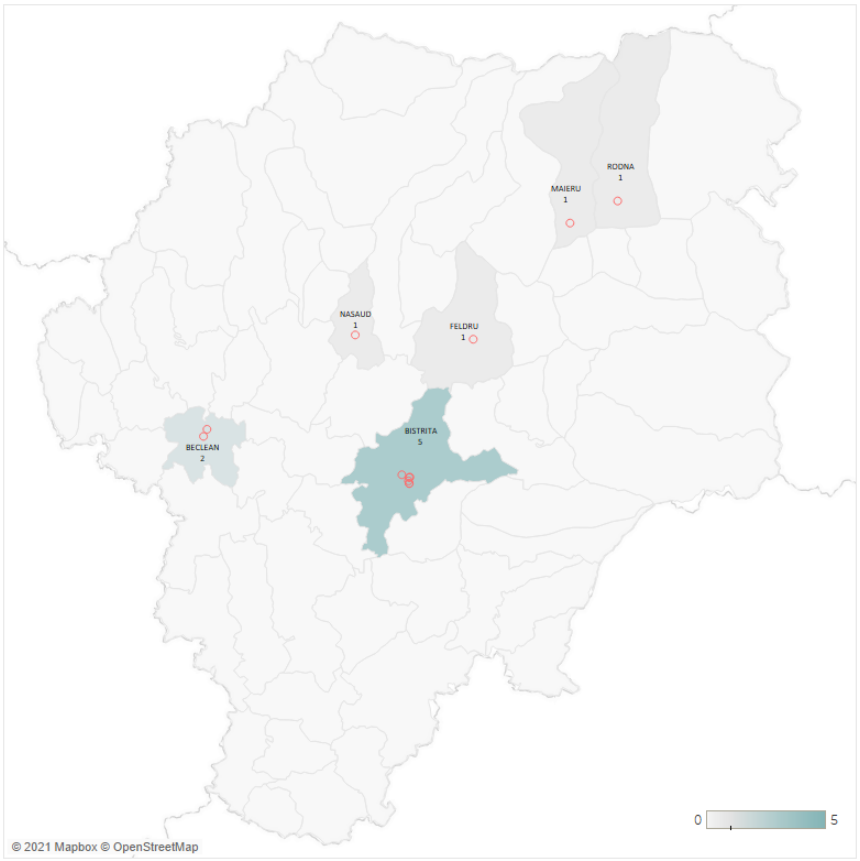

Figura 76: Rețeaua de unități de învățământ care oferă școlarizare la nivel post-liceal, 2021

și calificati[25]. Sistemul de învățământ județean actual nu reușește să ii livreze pe aceștia. Figura 77 de mai jos ilustrează clar declinul drastic al acestui tip de învățământ după 2011 dar și ușoara să revenire în ultimii ani.

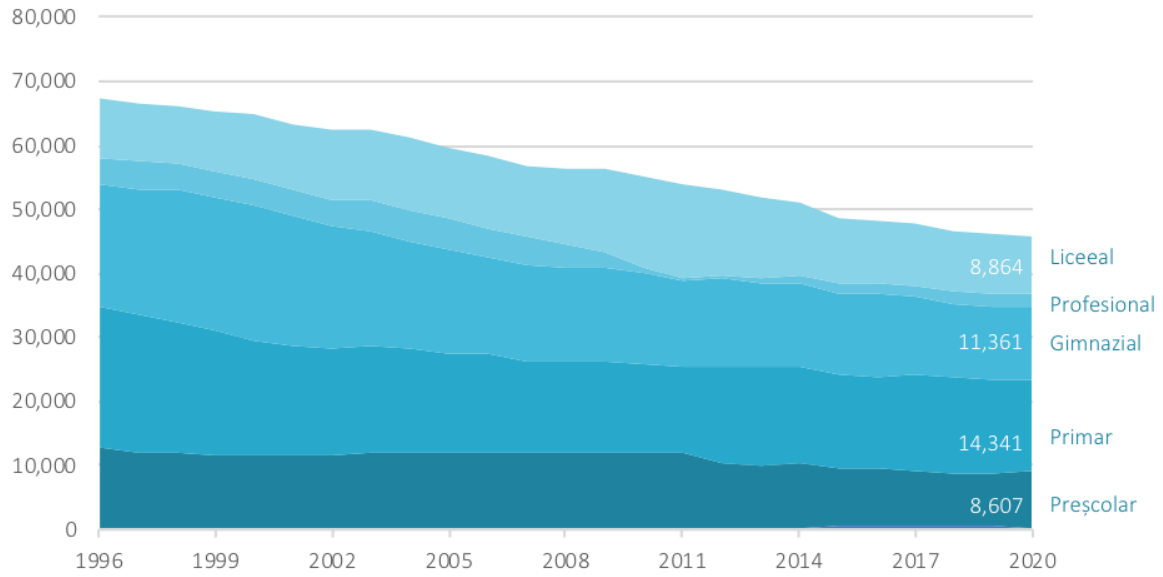

Figura 77: Dinamica populației de școlare, pe niveluri, Bistrița-Năsăud, 1992-2020

Județul BN are doar 6 clase pentru format tehnicieni, și aceasta fără parteneriate durabile cu companiile private. Cele din Bistrița oferă specializării în domenii cerute pe piața (tehnician în telecom, automatizări, mașini comandă numerică), însă o sumedenie de specializări tehnice extrem de solicitate în piața, de la sudori (doar 3 clase în tot județul) la tâmplar (1 clasă) și instalator (1 clasă) nu sunt asigurate suficient sau chiar deloc (constructori).

Raportul este cu mult inferior mediei europene. În medie, 50 la sută din tinerii europeni între 15 și 19 ani sunt înscriși în aceste forme de învățământ. În țări cu industrii extrem de specializate și locuri de muncă pentru muncitori extrem de bine plătite, precum Austria, 68 la sută din elevii de gimnaziu merg în învățământul profesional general și 45% în dual. Doar o cincime merge la licee teoretice. Cu toate acestea, elevii de la vocațional din aceste țări pot da examen la universitate, acest tip de învățământ „neîngropând" perspectivele celor care se răzgândesc pe parcurs.[26]

Învățământul profesional suferă în fostele țări comuniste din cauza calității și motivării reduse (colapsul industrial postcomunist jucând un rol important), dar mai ales de nepotrivirea dintre slujbele căutate de imperativul dublu al tranziției climatice și ieșirii României din statutul de țară a muncii ieftine. Învățământul dual poate fi soluția la aceste probleme pentru că asigură o tranziție mai ușoară spre piața muncii cu salarii mai ridicate, gradul de satisfacție al elevilor din școlile vocaționale din Cehia (un campion al tranziției spre o economie complexă) fiind mai ridicat.[27] Studiile efectuate în Republică Cehă, de pildă, au arătat că aceasta este o opțiune foarte atractivă pentru companii întrucât elevii lucrează în companii încă din anul al doilea, costurile companiei fiind mai mici decât beneficiile.[28] Pentru a face mai

[25]https://timponline.ro/firmele-județ-dispuse-angajeze-forta-munca-republica-moldova-cati-basarabeni-nevoie-foto/
[26]Bergmann, N., A. Scheele, and C. Sorger. 2019. „Variations of the Same? A Sectoral Analysis of the Gender Pay Gap în Germany and Austria." *Gender, Work, and Organization* 26 (5): 668-687. doi:10.1111/gwao.12299.
[27]https://ojs.cbuic.cz/index.php/peb/article/view/24
[28]https://dk.upce.cz/handle/10195/75087

atractive aceste forme de învățământ, Consiliul European a susținut „creșterea substanțială a numărului de locuri de ucenici și stagiari" asociate cu aceste programe.[29] La fel a făcut și Comisia Europeană,[30] sindicatele și patronatele europene (European Federation of Education Employers EFEE & the European Trade Union Committee for Education ETUCE).[31]

Susținerea pentru învățământul profesional este bazată pe conceptul de „plasă de siguranță" asigurată de competențele dobândite („profesia ca brățară de aur"). Studiile arată că procentul de NEETs (tineri care nu sunt nici angajați, dar nici în școală/Neither în employment nor în Education or training) sunt mult mai puțin vulnerabili la șomaj[32]. Riscul automatizării este serios,[33] însă într-o economie județeană bazată pe alternativa dura între industrie cu valoare adăugată în general redusă și munca necalificată în agricultură/îngrijire, aceasta problemă pare un mai puțin presantă ca în economiile mai avansate.

Trebuie ținut cont că cu orice formă de învățământ profesional asigură aceste rezultate. Un studiu recent, ce compară Cehia, Austria și Germania, arată ca în Cehia, unde învățământul dual este redus (ca în România), pregătirea profesională având loc mai mult în sala de clasă (75%), efectele pozitive pe piața muncii pentru angajat, nemaivorbind de cele legate de creșterile de productivitate aduse firmei de competențele obținute în sistemul austro-german în care elevul își petrece 60-80 la sută din timp ca ucenic în firmă, sunt mult mai modeste și, pe termen lung, chiar negative.[34] Ori, în județul Bistrița-Năsăud, situația înscrierii în aceste forme de învățământ oricum nepopulare arată așa: profesional 44,4% și dual 29,16%. Este exact invers față de sistemele austriece, germane și elvețiene care fac performanță.

Ideea accentului pus pe învățământul dual are susținere substanțială în mediul de afaceri, politic și administrativ din România însă suntem conștienți că există bariere din partea școlilor, a părinților, a comunității și riscuri atașate acestora. Astfel, în munca de teren am aflat ca personalul didactic este rezervat față de tranziția propusa de noi întrucât ea presupune incertitudine în cariera lor. La rândul lor, părinții și elevii sunt rezervați din cauza stigmei asociate cu învățământul tehnic neuniversitar. Conform unui studiu făcut de Inspectorat, 80 la sută din elevii de gimnaziu își doreau liceu și doar 16 la sută erau atrași de profesional, procent în ușoară creștere. Ceea ce îngrijorează este orizontul de așteptare la profesională: 33 la sută aleg mecanic auto, urmat de meserii din servicii cunoscute pentru productivitate și salarii reduse (ospătar, vânzător, frizer) iar nu în specializări extrem de bine remunerate și cerute (constructor, instalator, electrician, tâmplar, operator mașini cu comanda numerica, sudor).

Existența unor rezerve însă nu trebuie să constituie însă o invitație la pasivitate față de o stare de fapt care în mod evident este punitiva pentru elevii din școli cu promovabilitate infima la bacalaureat/sau rezultate incerte la plasare în locuri de muncă acceptabil remune-

[29] European Council. 2012. „Statement of the Members of the European Council 30 January 2012." http://europa.eu/rapid/press-release_DOC-12-1_en.htm on 23 March 2021

[30] European Commission. 2016. „Investing în Europe's Youth." Brussels: Publications office of the European Union. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0940&from=EN on 23 March 2021; European Commission. 2018. „Opinion on the Future of Vocational Education and Training Post 2020." https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=20479&langId=en on 15 March 2021

[31] European Federation of Education Employers [EFEE] & the European Trade Union Committee for Education [ETUCE]. 2017. „Joint ETUCE and EFEE Statement on Improving Vocational Education and Training în Europe." www.csee-etuce.org/images/attachments/ST_ETUCE-and-EFEE-on-VET_20171123.pdf on 23 March 2021.

[32] Bol, T., and H. G. Van De Werfhorst. 2013. „educațional Systems and the Trade-Off between Labor Market Allocation and Equality of educațional Opportunity." *Comparative Education Review* 57 (2): 285–308. doi:10.1086/669122.

[33] Arntz, M., T. Gregory, and U. Zierahn 2016. „The Risk of Automation for Jobs în OECD Countries: A Comparative Analysis." *OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 189.* Paris: OECD Publishing

[34] www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13636820.2021.1931946

rate și este nefavorabilă angajatorilor care se plâng de lipsa forței de muncă calificate. În ce-i privește pe profesori, anxietatea acestora trebuie recunoscută ca legitima. Pe de altă parte, există posibilități multiple de a-i adapta la noul sistem prin programe țintite de reconversie profesională. În fine, angajatorii trebuie la rândul lor cointeresați mai eficient în susținerea acestor instituții de învățământ. Comelf, de pildă, deși duce lipsă de forță de muncă, nu mai angajează elevi de la Liceul Tehnologic „Grigore Moisil" Bistrița unde aceștia se pregătesc pe specialitățile Comelf. Impresia noastră din munca de teren este ca angajatorii sunt dezamăgiți de presiunea generațională de a emigra și de calitatea cursurilor de instruire profesională[35].

Trebuie apreciată aici activitatea Inspectoratului Școlar Județean care a organizat ediții ale „Săptămânii meseriilor" cu concursuri pe meserii dedicate elevilor din unitățile de învățământ cu specific profesional din județul Bistrița-Năsăud. Camera de Comerț și Industrie Bistrița-Năsăud, prin Centrul Europe Direct Bistrița, și Inspectoratul Școlar Județean Bistrița-Năsăud au organizat concursuri pe meserii care aduc împreună elevi, cadre didactice, experți, unități de învățământ și societăți private din județ[36]. Însă pentru a atrage elevii de gimnaziu trebuie poate tactici diferite care să fie fundamentate sociologic.

Dacă obiectivul unui sistem de învățământ este un parcurs școlar care duce fie spre universitate fie spre muncă tehnică calificată, o situație în care un număr important de licee județene, mai ales în zona rurală, generează absolvenți și fără bacalaureat și fără calificări tehnice relevante, absolvenți adesea vulnerabili migrației sezoniere, este un sistem foarte greu de apărat. Nu este o opinie, ci un fapt. Iar dacă încercările de a convinge părinții și copiii au eșuat, poate este din cauza unor abordări insuficient fundamentate. Sugerăm de aceea:

> **Măsura:** *Efectuarea de către autorități (Inspectorat școlar) în parteneriat cu CCIBN și o echipa de sociologi universitari specializați a unui studiu de sociologia educației și muncii care să explice rezistența la învățământul dual.*

Aceasta se impune cu atât mai mult cu cât județe comparabile au trecut peste acest impediment. Astfel, în Alba în 2020 avem:

- Liceul Tehnologic „Alexandru Domșa" Alba Iulia: 108 locuri în domeniul mecanicii și electromecanicii (modelier, operator mașini cu comandă numerică, electromecanic utilaje și instalații industriale), în parteneriat cu companiile Saturn (metalurgie), Star Assembly (componente auto) și Ipec (ceramică);
- Liceul Tehnologic „Dorin Pavel" Alba Iulia: 14 locuri în domeniul mecanicii (sudor), în parteneriat cu companiile apă CTTA (apă-canal), Nidemi Metal (confecții metalice);
- Liceul Tehnologic „Timotei Cipariu" Blaj: 126 de locuri în domeniul mecanicii (operator mașini cu comandă numerică, rectificator, mecanic utilaje și instalații industriale) și electric (electrician constructor)), în parteneriat cu companiile IAMU (mașini-unelte) și Bosch Automotive (componente auto);
- Liceul Tehnologic Sebeș: 57 de locuri în domeniul industriei pielăriei (confecționer articole din piele, marochiner), mecanicii (lăcătuș construcții metalice și utilaje tehnologice), industriei lemnului (tâmplar universal), în parteneriat cu companiile Sofianastasia (pielărie), Rapel (pielărie), Dupex (mobilier urban din plastic-metal), Kronospan (prelucrarea lemnului);
- Colegiul Tehnic „Ion D. Lăzărescu" Cugir: 60 de locuri în domeniul mecanicii (operator

[35]https://timponline.ro/criza-forței-munca-acuta-fabrica-județ-ajuns-angajeze-elevi/
[36]Raport anual privind starea învățământului din județul Bistrița-Năsăud octombrie 2019

mașini cu comandă numerică) și electromecanicii (electromecanic utilaje și instalații industriale), în parteneriat cu companiile Uzina Mecanică Cugir (armament) și Star Transmission (componente auto).

Întrebăm, deci, de ce eșuează Bistrița acolo unde a reușit Alba? Răspunsul trebuie să primească un răspuns bazat pe studii mai aprofundate de sociologia educației și a muncii, dar și pe programe pilot pe oferire de stimulente și contracte cadru mai atractive.

Finanțare: FEDR, prioritatea 5, „O regiune educată", 088 Infrastructuri pentru învățământul profesional și tehnic și educația adulților

În general, există un consens că sistemul educațional cel mai bun este în Germania și Elveția. Ceea ce caracterizează aceste sisteme este (1) lipsa stigmei sociale atașată elevilor din sistem și (2) implicarea masivă a patronatului din IMM-uri.[37] Adică exact opusul situației din județ, unde stigma socială este cel mai des invocată de părinți pentru a-și justifica insistența de a evita învățământul dual și unde implicarea IMM-urilor este minimală.

Practic IMM-urile germane cu până la 249 de angajați asigură majoritatea posturilor de ucenic.[38] Rata de angajare a absolvenților este de 88 la sută, egală cu cea a absolvenților de universitate și mult peste cea a absolvenților de liceu teoretic (68 la sută), avantajul consolidându-se pe parcursul vieții. Practic, unul din doi absolvenți de gimnaziu alege învățământul profesional general care oferă 327 de specializări și din aceștia 89 la sută aleg învățământul dual propriu-zis (cu ucenicie), mult peste media OCDE de 34 la sută, și numai 21 la sută aleg învățământul profesional care are loc preponderent în școala. 92 la sută din elevii de profesională aleg parcursuri care le țin deschisă calea spre universitate (față de media OCDE de 70 la sută).

În 2018 s-a modificat Legea Educației să permită elevilor de până la 26 de ani să între în sistemul de clase duale. Modificarea este importantă, mai ales dat fiind numărul mare de elevi care abandonează școala, trudind adesea în emigrație unde fac slujbe necalificate care nu le asigura o carieră.

Conform fondatorilor proiectului, acest sistem are multe avantaje pentru companii, elevi și administrația locală așa cum reiese din următoarele fragmente ale proiectului[39]:

- ADMINISTRAȚIE PUBLICĂ LOCALĂ: 1. Crește gradul de incluziune socială a tinerilor din mediile defavorizate sau din mediul rural; 2. Cofinanțarea corespunzătoare și dezvoltarea infrastructurii de instruire practică asigurate prin investiții ale operatorului economic în parteneriat cu administrația publică locală; 3. Valorificarea resursei umane formată din cei care abandonează școala înainte de a obține o calificare (tineri NEETs sau tineri până în 26 de ani cu șomaj în plată); 4. Reducerea costurilor sociale de susținere a tinerilor la școală prin transfer integrat din partea operatorului economic și a administrației publice locale, care au studii și calificări neadaptate cerințelor actuale ale operatorilor economici; 5. Asigură o dezvoltare economică sustenabilă și predictibilă prin creșterea numărului de muncitori calificați ce obțin în urma prestării muncii calificate venituri substanțiale conducând la creșterea nivelului de trai și a calității vieții în comunitățile de unde provin;

[37] Šćepanović, Vera. "Skills on wheels: Raising industry involvement în vocational training în the Czech Republic, Slovakia and Hungary." *New Frontiers of the Automobile Industry*. Palgrave Macmillan, Cham, 2020. 401-428.

[38] Hippach-Schneider, U., and A. Huismann 2019. „Vocational Education and Training în Europe: Germany." *Cedefop ReferNet VET în Europe* Reports *2018*. Retrieved from https://-cumulus.cedefop.europa.eu/files/vetelib/2019/Vocational_-Education_-Training_-Europe_-Germany_-2018_-Cedefop_-ReferNet.pdf on 30 March 2021

[39] www.scoalafarasomeri.ro/; www.bistrițeanul.ro/scrisoare-deschisa-de-la-fondatorul-proiectului-scoala-fara-someri-dupa-ce-cl-rodna-a-respins-proiectul-infiintarii-unui-centru-de-excelenta-pentru-formare-profesionala-in-sistem-dual/

- COMPANII 1. Selectează elevii cu care semnează contract individual de pregătire practică și îi pregătește în conformitate cu cerințele actuale ale companiei; 2. Operatorul economic se implică în alegerea conținutului curriculumului (curriculum tehnic și curriculum la decizia locală), colaborează cu școala pentru stabilirea tutorilor de practică și se implică în pregătirea activă și la zi a profesorilor; 3. Operatorul economic participă activ la formarea tinerilor (atât din punct de vedere al abilităților și cunoștințelor tehnice cât și din punct de vedere al culturii organizaționale proprii); 4. Elevii aflați în stagiul de practică pot fi angrenați în activitatea curentă a operatorului economic fără a intra sub incidența Codului Muncii (fără a fi nevoit operatorul economic de a le întocmi contract individual de muncă cu cel puțin minimum pe economie); 5. Primesc facilități fiscale (acordate prin normele metodologice ale Codului Fiscal) pentru bursa profesională suplimentară, cazare, masă și transport, dar și pentru investițiile realizate în atelierele școlii, acordate de statul român (deductibilitate 100%) prin acordul de parteneriat semnat cu școala și administrația publică locală; 6. Se reduce gradul de mobilitate a resursei umane din cadrul operatorului economic și se facilitează retenția și integrarea noilor angajați fără costuri suplimentare; 7. Se reduc costurile cu selecția și recrutarea forței de muncă deoarece aceasta este deja integrată în cadrul companiei; 8. Se elimină timpul de adaptare a viitorului angajat la locul de muncă, și se mărește productivitatea în prima perioada de angajare; 9. Școala profesională în sistem dual contribuie la consolidarea, dezvoltarea și sustenabilitatea mediului de afaceri local și regional.
- ELEVI: 1. Se adresează oricărui absolvent de gimnaziu cu vârsta până în 26 de ani; 2. Elevul alege calificarea și operatorul economic unde va învăța o meserie căutată, cerută și bine plătită; 3. Își poate continua studiile la liceu (seral) iar după promovarea bacalaureatului își poate continua studiile prin școala postliceală sau învățământ superior; 4. Semnează un contract individual de pregătire practică cu operatorul economic și școală, contract care se transformă în contract individual de muncă după absolvirea școlii profesionale; 5. Primesc bursă profesională de stat lunară de 200 lei și bursă suplimentară, cazare, masă și transport, oferite de operatorul economic prin contractul individual de pregătire practică.

Pentru a centraliza și (re)profesionaliza acest sistem date fiind condițiile specific României propunem în acest sens:[40]

Sunt greu de imaginat aceste lucruri la Bistrița? Pariul este că nu (deja exista la Teraplast și urmează Leoni), existând un număr de companii mari din industrie care au deficit de muncă calificată și resursele necesare. Un exemplu de bune practice este parteneriatul dintre Continental și Liceul Tehnologic „Independența" din Sibiu.

5.4.4.1 Potențial

Există solicitări explicite din partea mediului de afaceri bistrițean în acest sens. După succesul de la Teraplast, în 2021, la solicitarea companiei Leoni, Instituția Prefectului a lansat Inspectoratului Școlar Județean și școlilor cu profile profesionale din Bistrița invitația de a participa la discuții pe tema posibilității unei colaborări între cele două medii cu scopul de a specializa elevii din învățământul post gimnazial în domenii precum mecanică, electronică și electrică.

[40]Conform autoprezentării proiectului www.bistrițeanul.ro/scrisoare-deschisa-de-la-fondatorul-pro-iec-tului-scoala-fara-someri-dupa-ce-cl-rodna-a-respins-proiectul-infiintarii-unui-centru-de-excelenta-pentru-formare-profesionala-in-sistem-dual/

Leoni a expus Inspectoratului un pachet de oferte de colaborare pentru dezvoltarea învățământului dual și profesional, arătându-se în același timp dispusă să pună la dispoziție ateliere complet echipate pentru elevii care se pregătesc în domeniile sale prioritare. Pentru a-i atrage pe elevi Leoni oferă stimulente și transport. Este încurajator că elevii de la Liceul Tehnologic vor intra în sala de training din Leoni 4 pentru practică, urmând ca din anul școlar 2022-2023 și celelalte două licee tehnologice din Bistrița să intre într-un parteneriat cu firma Leoni.[41]

5.4.4.2 Studiu de caz: Sibiu

La Sibiu, compania Continental a demarat sistemul de învățământ profesional dual în 2018 pe specializarea electronică și electromecanică în cadrul Liceului Tehnologic „Independența." Primii 29 de absolvenți intră în Continental Sibiu pe poziții de operatori și tehnicieni pentru industria auto în august 2021. Pe parcursul celor 3 ani de vocațională elevii au primit o bursă lunară de 500 lei, 200 lei din partea statului și 300 lei din partea Continental. Printre punctele de atracție au fost transportul sau cazarea gratuită, masa gratuită și burse de merit pentru elevii cu rezultate bune, precontract de angajare la Continental. Ca în Germania sau Austria, parcursul elevilor nu este limitat la o carieră de muncitor (de guler albastru). Cei care aleg să continue studiile după școala profesională se pot întoarce la liceu pentru a obține diploma de bacalaureat.

Parteneriatul s-a derulat în condiții care au făcut această opțiune foarte atractivă, astfel că pentru noua Clasă a IX-a Continental, specializarea „Electronică. Aparate și Echipamente" au existat 72 de concurenți pe 30 de locuri disponibile. Ceilalți 42 dintre candidați au fost redistribuiți la celelalte specializări, de data aceasta de profesională clasică, ale liceului.

Figura 78: Școala dual Continental, Sibiu

Continental a sprijinit în același fel Liceul Tehnologic „Simion Bărnuțiu" din Carei, Colegiul Energetic „Ferdinand I" din Timișoara, s-a implicat în dezvoltarea Școlii Profesionale

[41] (Sursa: Instituția Prefectului Bistrița-Năsăud, www.facebook.com/PrefecturaBN

Germane Kronstadt din Brașov și, de trei ani deja, susține învățământul profesional dual și în Sibiu prin colaborarea cu Colegiul Tehnic „Independența".

O altă condiție pentru viabilitatea învățământului dual pe piața muncii este ca sistemul dual să ofere specializări extrem de diverse. Dacă în Bistrița-Năsăud se oferă o mână de specializări, din care doar patru sunt relevante industriei (mecanic auto, sudor, electrician, lăcătuș), în Austria se oferă 218 specializări prin ucenicie, din care o parte importantă revine industriei. Ceea ce îngrijorează însă și mai mult în cazul învățământului profesional bistrițean este însă concentrarea solicitărilor maxime din școlile profesionale pe direcția unor calificări care pe piața muncii sunt cunoscute pentru productivitate redusă și remunerare precară (ospătar, comerciant, bucătar, textilist) și nu în zona formării de competențe pentru industrie. Situația este cu atât mai frustrantă cu cât firmele se confruntă cu o criza de muncitori calificați și tranziția verde în automotive înseamnă o luptă și mai acerbă pe locurile de muncă ce vor rămâne, cei care „prind primul tren" în această cursă fiind cei care vor reuși să mențină nivelul de angajare în industrie (de la motorul termic de 3-4 mii de piese se merge către cel electric cu 4-500 de piese).

Măsura: *Reforma curriculară și parteneriate cu firmele care se confruntă cu lipsa forței de muncă calificate pentru a oferi stagii de ucenicie în specializări mult mai variate și mai adaptate nevoilor tranziției verzi și digitalizării industriei.*

Tabelul 5.y: Topul atractivității școlilor profesionale Etapa I admitere: iulie 2019/Total județ: 43,35% realizare a cifrei de școlarizare – etapa I (față de 35% în 2018)

Liceu	Total locuri	Elevi etapa I	Realizat CȘ	Solicitare minimă	Solicitare maximă
Lic. Rodna	28	23	82,1 %	-	Mec.-auto
Lic. Telciu	28	22	78,5 %	-	Lăcătuș
Lic. Servicii-Bistrița	112	84	0,75	Cofetar	Ospătar (28) Bucătar(28)
Lic. S.H. Sîngeorz -Băi	28	20	71,4 %	-	Comerciant
Lic. Gr. Moisil –Bistrița	112	70	62,5 %	Lăcătuș	Mec.-auto
Lic. Teaca	28	17	60,7 %	-	comerciant
Lic Prundu - Bârgăului	28	17	60,7 %	-	Sudor
Șc. Prof. Salva	28	16	53,5 %	-	Alimentație
Lic. Maieru	56	27	48,2 %	Hotelier	Mec.-auto
Lic. Lechința	28	12	42,8 %	-	lăcătuș
Lic. Agricol Beclean	56	18	32,1 %	Mec.- agric.	Mec.-auto
Lic. Economic Năsăud	28	9	32,1 %	Recepționer	-
Lic. Silvic	56	16	28,5 %	Operat. Chim.	Pădurar
Lic. H. Coandă Beclean	112	32	28,5 %	Operator CN	Textile
Lic. Căianu Mic	28	8	28,5	Mec.-auto	-
Lic. Feldru	84	22	26,1 %	Sudor	Electric

Liceu	Total locuri	Elevi etapa I	Realizat CȘ	Solicitare minimă	Solicitare maximă
Lic. Agricol Bistrița	84	17	19,0 %	Brutar	Mec.-auto
Lic. Tehn. Bistrița	56	9	0,16	Tâmplar	electric
Șc. Prof. Târlișua	28	0	0	sudor	-

Sursa: Inspectoratul Școlar Județean Bistrița-Năsăud

5.4.5 Învățământul informal

Este recunoscută învățarea informală sau non-formală în accederea la structurile de învățământ superior. De exemplu, o persoană cu abilități de programare, hacking sau abilități artistice și tehnice, dar care arată dezinteres major fătă de educația formală din licee sau școli tehnice înfruntă bariere majore ca urmare a accentului pus pe partea teoretică a procesului de admitere și a susținerii unui program de Bacalaureat complex. Astfel învățământul terțiar este un alt indicator care din start înregistrează probleme majore.

Măsura: *Înființarea unui Centru Județean de Tineret și Educație Integrativă*

Finanțare: OP4 „O Europă mai socială prin implementarea Pilonului european al drepturilor sociale" (ii) Îmbunătățirea accesului la servicii de calitate și favorabile incluziunii în educație, formare și învățarea pe tot parcursul vieții prin dezvoltarea infrastructurii;

5.4.6 Centre rurale de educație integrativa

Însă poate și mai importantă este o abordare noua, chiar dacă la nivel informal, legată de nivelul extrem de precar de educație în zonele rurale sărace (a se vedea capitolul pe sărăcie rurală). Există la acest moment în Transilvania mai ales șantiere de restaurări de sute de milioane de euro contractate pe următorii ani și principala lor problema este slaba ofertă de forța de muncă calificată. Adesea licitațiile se repetă pentru că puținii ofertanți sunt prinși în prea multe contracte și nu au de unde angaja. Există o cerere semnificativă de țiglă solzi confecționată manual, cărămidă manuală, execuția de intervenții de conservare și confecționare a tâmplăriei istorice etc. Atelierele de meșteșug ar putea fi susținute de meșteri înscriși în Harta Meșterilor în Construcții.[42] Acesta este o aplicație demarată de către Ordinul Arhitecților din România și finanțată din Timbrul Arhitecturii („Cartarea meseriilor tradiționale și emergente și a produselor derivate din domeniul construcțiilor din România") și a presupus cartarea meseriilor tradiționale și emergente din domeniul construcțiilor și a produselor lor derivate și includerea acestora într-o hartă accesibilă publicului larg, constructorilor, proiectanților și beneficiarilor proiectelor cu finanțare privată sau europeană. Județul nostru are încă mii de construcții tradiționale și astfel de ateliere se pot executa direct pe ele, urmărind protejarea arhitecturii tradiționale a satelor și ameliorarea colaborării dintre proiectant și executanți, relație care a suferit în urma desființării școlilor de meserii, astfel de mini hub-uri educaționale având și o importantă funcție socială în comunitățile vulnerabile. Conform ADR NV, în regiune:

> „30% dintre școlile din regiune (173 de unități) au un nivel mediu sau ridicat al indicelui de risc socio-educațional (școlile cu risc crescut de abandon școlar, cu

[42] https://hartamesterilorconstructii.ro/

un nivel scăzut de pregătire a cadrelor didactice, cu rezultate slabe la evaluările naționale și aflate în localități cu un nivel scăzut de dezvoltare socio-economică), cele mai multe regăsindu-se în Satu-Mare (43%, 27 unități), iar cele mai puține în Maramureș (16%, 17 unități). Dintre aceasta, cele mai vulnerabile au și o pondere numeroasă a elevilor de etnie romă." (Stategie POR 2021-2027, p. 6)

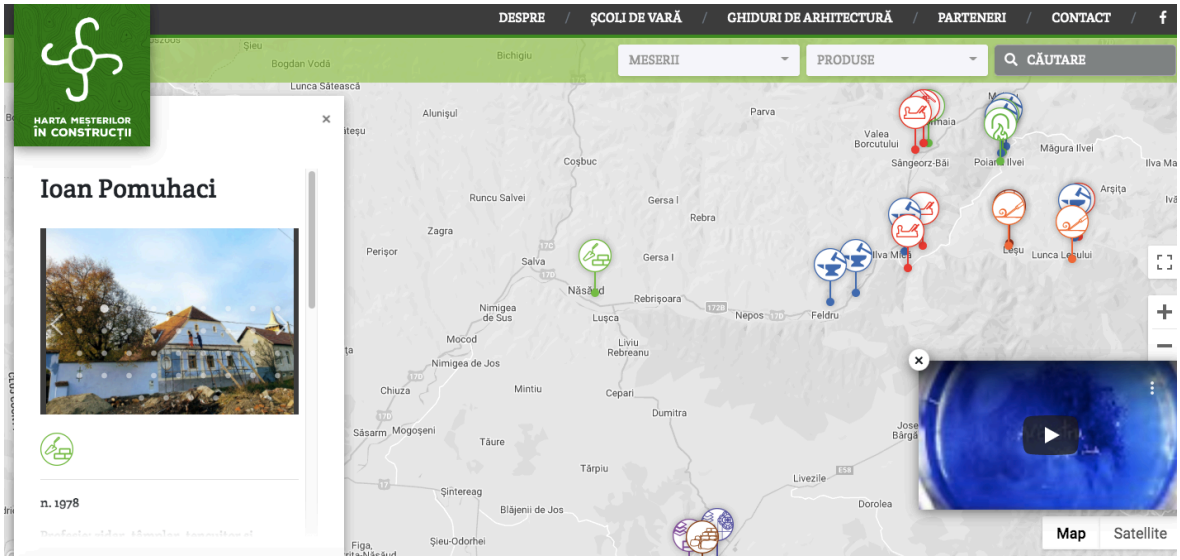

Figura 79: Localizare meșter

Conform proiectului,

„Necesitatea repertorierii meșterilor și a produselor lor reprezintă o prioritate de maximă importanță pentru România în contextul creșterii exponențiale a pieței construcțiilor, atât în domeniul restaurării și amenajării clădirilor tradiționale, cât și în domeniul arhitecturii ecologice de secol XXI. În domeniul restaurării și conservării patrimoniului arhitectural, care, la nivel european reprezintă 27% din piața construcțiilor, decizia de folosire a anumitor materiale este direct legată de posibilitatea de execuție din partea meșterilor și a disponibilității materialelor și produselor locale, fapt care se răsfrânge în mod direct asupra soluțiilor propuse prin proiectele de arhitectură. Comisia Europeană a aprobat în noiembrie 2017 un raport în privința politicilor în domeniul patrimoniului și a meșteșugurilor tradiționale și emergente care să stea pe viitor la baza acțiunilor tuturor stakeholderilor implicați în domeniul patrimoniului (public, elaboratori de politici, mediatori și specialiști). La elaborarea acestui document a participat inclusiv un membru al Grupului de lucru RURAL al OAR. România este prima țară care implementează acest proiect prioritar în baza raportului Comisiei Europene – „Towards an integrated approach to cultural heritage for Europe – Prospectus on skills, training and knowledge transfer for tradițional and emerging heritage professions".[43]

Potrivit acestui raport, „s-a constatat o lipsă a cunoștințelor practice din partea specialiștilor în soluțiilor pe care le propun prin proiect ceea ce se răsfrânge direct asupra calității obiectului de arhitectură și că în general școlile de vară de arhitectură care își propun revitalizarea meșteșugurilor tradiționale sau a celor emergente din domeniul construcțiilor sunt coordonate sau au fost înființate tot de către arhitecți sau organizații cu activitate de profil. Acest fapt se constată cu precădere în România, ca urmare, maparea și promovarea lor ar

[43]https://hartamesterilorconstructii.ro/

duce invariabil la creșterea calității în arhitectură. Atelierele și școlile de vară de arhitectură care se desfășoară în 90% dintre cazuri în mediul rural joacă recent un rol major pentru educația non-formală și in-formală a arhitecților și a viitorilor arhitecți având ca scop dezvoltarea unor competențe transversale și abilități soft și practice complementare formării clasice din universitățile de profil. Numai în ultimii patru ani s-a dublat numărul inițiativelor care oferă activități în domeniul arhitecturii prin promovarea și utilizarea materialelor locale ecologice, a meșteșugurilor tradiționale și emergente, a unor tehnici și principii de conservare a clădirilor istorice și a cercetării și documentării fondului construit existent."[44]

Măsura: *Edificarea de centre rurale de educație integrativa centrate pe pregătirea profesională a elevilor din medii vulnerabile în meșteșuguri căutate pe șantierele de restaurări de imobile tradiționale.*

5.4.6.1 Studiu de caz: Țiglăria Apoș

În 2013, sesizând pericolul de dispariție a învelitorilor istorice din Transilvania, sub amenințarea tablei ondulate și a țiglei industriale, Asociația Monumentum cu suportul Alteței Sale Regale, Printul de Wales, Anglo Romanian Trust for Traditional Architecture, Global Heritage Fund și Asociația Mioritics a construit o țiglărie tradițională în Apoș, județul Sibiu. Aici meșteri romi confecționează 14 tipuri diferite de țiglele istorice transilvănene. Acestea sunt foarte căutate de șantierele de restaurări, unde se prioritizează achiziționarea de țiglă tehnic nouă, dar executată tradițional (a se vedea învelitoarea de pe acoperișul Bisericii Sfântul Mihail din Cluj-Napoca, aflată în proces de restaurare în 2021).

Asociația Monumentum a donat țiglăria unui meșter cunoscut din Bățanii Mari, județul Covasna, care a implicat tinerii din comunitatea din Apoș în efectuarea țiglelor. Țiglăria a fost amplasată strategic într-un punct din care să poată deservi Valea Hartibaciului și Valea Târnavelor, densă în șantiere de restaurare, distanța de livrare fiind un factor decisiv în costul final al achiziției (țigla este grea și deci scumpă la transport). Potrivit specialiștilor, țigla realizată manual îmbătrânește frumos, iar durabilitatea ei este mai mare ca la țiglele industriale, așa cum se poate vedea pe mii de învelitori din Transilvania.

Cu fonduri europene, se pot construi țiglării și cărămidării-școala, se pot organiza ateliere de predat tencuire tradițională și tâmplărie etc.

Astfel de proiecte ar fi finanțabile prin POR, OP4 „O Europă mai socială și inclusivă prin implementarea Pilonului european al drepturilor sociale," (ii) îmbunătățirea accesului egal la servicii de calitate și favorabile incluziunii în educație, formare și învățare pe tot parcursul vieții prin dezvoltarea infrastructurii, inclusiv prin promovarea rezilienței pentru educația și formarea la distanță și online," ADR arătând sub acest obiectiv pagina 15) ca „Acțiunile POR vor contribui la realizarea obiectivelor Strategiei Naționale de Incluziune a Romilor 2021-2027, prin asigurarea infrastructurii școlare corespunzătoare în școlile din comunitățile vulnerabile, cu pondere ridicată a elevilor de etnie romă." De asemenea „POR prevede investiții în reabilitarea, modernizarea, extinderea și dotarea centrelor multidisciplinare de tineret" (p. 16). În cadrul aceluiași OP4 aceste centre se potrivesc și cu obiectivul specific e(ii) Favorizarea dezvoltării integrate și incluzive sociale, economice și de mediu la nivel local, a culturii, a patrimoniului.

[44] https://hartamesterilorconstructii.ro/

Figura 80: Țiglăria din Apoș

5.4.6.2 Centrul Județean de Tineret și Educație Integrativă Bistrița-Năsăud

Beneficiarii propusului „Centrul Județean de Tineret și Educație Integrativă Bistrița-Năsăud" vor fi nu doar elevii de pe raza județului înscriși în învățământul de masă, dar și elevii din învățământul special și special integrat (beneficiari ai educației incluzive), copiii instituționalizați în centrele din cadrul Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului și elevii atipici dar talentați. Centrul ar trebui să dispună nu doar de bazinul didactic de înot (ar urma să fie primul de acest gen din județ); de săli de sport; dar mai ales de săli de ateliere/biblioteca/cabinete în care elevii să-și exprime ideile și preocupările atipice dar utile social.

Aspectele generate de abandonul școlar și nerecunoașterea învățării informale sunt probleme ranforsate de încă un indicator, de această dată, parte a mobilității învățării („Structural Indicators for Monitoring Education and Training Systems în Europe – 2018. Eurydice Report" 2018). Astfel, ca urmare a politicilor naționale nu există posibilitatea portabilității granturilor, proiectelor și împrumuturilor între județe sau localități și nici recunoașterea calificărilor pentru a participa la concursuri privind trepte superioare de educație în conformitate cu Spațiul european al învățământului superior. Acestea au efecte în dezvoltarea bazei materiale și pregătirea personalului.

5.4.6.3 Competențe pentru tranziția verde: Dezvoltarea învățământului tehnic relevant sistemelor de adaptare la schimbările climatice

Pe măsură ce dezastrul climatic se întețește va fi nevoie de oameni calificați care să se ocupe de măsurile de adaptare. Studiile arată că este nevoie de specialiști pregătiți să monitorizeze sistematic impacturile crizei, să identifice soluții care să minimizeze aceste riscuri și să planifice răspunsuri clare și eficiente. Ele susțin introducerea de calificări în adaptare climatică și gestiunea situațiilor de dezastru. Modelul poate fi găsit în European Union Pacific Technical Vocational Education and Training în Sustainable Energy and Climate Change Adaptation

Project (EU PacTVET) și presupune cursuri intensive în instituții existente.[45] Cursurile pot viza pregătirea fermierilor, silvicultorilor, a autorităților locale,[46] a elevilor din liceele agricole/silvice,[47] precum și a studenților de la UT.[48] Aceste cursuri ar trebuie oferite și în cadrul educației continue.[49]

Deja companiile de energie anunță investiții masive în sisteme de energie sustenabilă. Acestea vor avea nevoie de un număr mare de angajați care să le instaleze și să le întrețină. Învățământul bistrițean ar trebuie să anticipeze aceasta transformare sistemică introducând în specializări relevante în acest sens. Ori, așa cum arată dinamica programelor de subvenții pentru instalarea de panouri solare sau pompe de căldură, există o criza acută de personal calificat la nivel național. Abilitățile cerute sunt la intersecția dintre cele specifice unui instalator și unui electrician, doua meserii acoperite în nomenclator dar care sunt predate separat.

Măsura: *Formarea de personal cu abilități tehnice avansate în zona tranziției verzi, cum ar fi tehnicieni pe implementarea programelor de sisteme energetice alternative la clădiri vechi sau noi* (*solar, pompe de căldură*).

5.4.7 Formarea profesională continuă pentru adulți

Conform EURYDICE, învățarea pe tot parcursul vieții se refera la activitățile de învățare desfășurate de fiecare persoană de-a lungul vieții în contexte formale, non-formale și informale, în scopul dobândirii sau dezvoltării competențelor dintr-o perspectivă personală, civică, socială sau profesională. Ea include educația și îngrijirea preșcolarilor, educația școlară, învățământul superior, educația adulților și formarea continuă. Formarea profesională a adulților, finalizată cu certificate de calificare sau de absolvire cu recunoaștere națională și/sau certificate de competențe profesionale, este o activitate de interes general care face parte din sistemul național de educație și formare profesională[50]. Legea Educației Naționale 1/2011 prevede cadrul general de reglementare și integrare pentru învățarea pe tot parcursul vieții în România și este reflectată în Strategia națională de învățare pe tot parcursul vieții 2015 -2020.

În județul Bistrița-Năsăud formarea profesională pentru adulți este asigurata de o serie de actori dintre care cei mai important sunt Camera de Comerț și Industrie Bistrița Năsăud și Agenția Județeană pentru Ocuparea Forței de Muncă Bistrița-Năsăud. Cursurile. CCI-BN este unul dintre cei mai importanți furnizori de formare profesională din județul Bistrița Năsăud și a dus în mare parte greul predării de abilități antreprenoriale tehnice relevante firmelor din județ gen calificare presator mase plastice, administrator pensiune turistica, informatica, comunicare în engleză și germană, vânzător, contabil, manager de proiect, inspector

[45] Hemstock, Sarah Louise, et al. "A case for formal education in the Technical, Vocational Education and Training (TVET) sector for climate change adaptation and disaster risk reduction în the Pacific Islands region." *Climate Change Adaptation în Pacific Countries*. Springer, Cham, 2017. 309-324.

[46] Nguyen, Thi Phuoc Lai, Giovanna Seddaiu, and Pier Paolo Roggero. "Declarative or procedural knowledge? Knowledge for enhancing farmers' mitigation and adaptation behaviour to climate change." *Journal of Rural Studies* 67 (2019): 46-56.

[47] Migliorini, Paola, et al. "Agroecology în mediterranean Europe: Genesis, state and perspectives." *Sustainability* 10.8 (2018): 2724.

[48] Molthan-Hill, Petra, et al. "Climate change education for universities: A conceptual framework from an international study." *Journal of Cleaner Production* 226 (2019): 1092-1101.

[49] Becker, Gerhard. "Climate Change Education for Sustainable Development în Urban educațional Landscapes and Learning Cities. Experiences Perspectives from Osnabrück." *Lifelong Learning and Education în Healthy and Sustainable Cities*. Springer, Cham, 2018. 439-469.

[50] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/adult-education-and-training-64_ro

resurse umane, asistent manager, specialist în managementul deșeurilor, PSI. Alte specializări extrem de solicitate la marii angajatori (sudor, operator de mașini-unelte complexe etc). Lipsesc însă atât la CCIBN cât și la AJOFM, golul fiind umplut o vreme de firme precum Comelf și de școala de sudură unde se desfășoară atât activități de instruire, cât și activități de calificare în meseria de sudor, în conformitate cu cerințele standardului ocupațional.

Cu această ocazie este de reliefat problema de abordare a sectorului privat care adesea este puțin interesat de educație și formare chiar atunci când este vorba de abilitățile ultimelor tehnologii de producție. Conform unui reprezentat CCIBN care a oferit feedback pe această analiza, instituția a organizat timp de 4 ani un curs autorizat de operator la mașini cu comandă numerică și nici un agent economic nu a fost interesat. De asemenea, pasivitatea multora din cei care ar putea câștiga mult mai bine în urma unor calificări cerute pe piața necesită investigații ample, rolul antropologiei, sociologiei și microeconomiei fiind elementar. Dat fiind obiectivul dublu de a consolida competitivitatea economică a județului pe calea calificărilor în nișe cu valoare adăugată mare, sugerăm:

Măsura: *Efectuarea de către Inspectoratul Județean, CCIBN, și partenerii sociali în cooperare cu cercetători în sociologie, antropologie și microeconomie a unui studiu amplu care se edifice motivele neaccesării suficiente de către forme și potențiali angajați a programelor actuale de educație și formare precum și bunele practici care au reușit o mare deblocare în alte părți.*

Deși AJOFM face eforturi importate, trebuie să existe o analiză riguroasă a cursurilor de formare profesională făcute acolo. Cursurile au loc prin Centrul propriu de Formare Profesională. Întinse pe 20 de săptămâni, programele de formare profesională gratuite pentru persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă (șomeri indemnizați și neindemnizați) din anul 2020 acopereau minimal nevoile industriei prelucrătoare. Din cele 26 de specializări anunțate[51], doar două (instalator instalații tehnico sanitare și de gaze; operator introducere și validare date) cultivau competențe tehnice și ar putea fi relaționate explicit cu nevoile industriei din județ. Situația lipsei ofertei de forță de muncă specializată este acută la unii angajatori. La RAAL, de pildă, un maistru afirmă:

> Noi facem practica în RAAL (Prundu Bârgăului -n.r.). Setea mare de forță de muncă din RAAL ne obligă să facem muncitori în două zile dacă se poate, iar acest lucru se întâmplă acum.[52]

În baza cercetărilor efectuate de diverse programe de cercetare care au identificat bune practici în acest domeniu propunem:

Măsura: *Înființarea de Centre Comunitare de Învățare Permanentă, cu precădere în zonele rurale unde oportunitățile educaționale sunt mai reduse.*

Obiectivul acestor centre este maximizarea numărului de adulți atrași în programele de formare. Ele sunt asumate ca răspuns la țintele strategice asumate în cadrul Strategiei Naționale pentru Învățarea pe tot Parcursul Vieții, unde aceste centre comunitare sunt descrise ca având un rol major în crearea infrastructurii necesare pentru învățarea permanenta, cu precădere în zonele rurale unde oportunitățile educaționale sunt mai reduse. În Elveția ele sunt finanțate de stat, în proporție de 20 la sută, și de membri, în proporție de 80 la sută. Se lucrea-

[51] https://infoBistrița.ro/formare-profesionala/
[52] https://timponline.ro/criza-forței-munca-acuta-fabrica-județ-ajuns-angajeze-elevi/

ză cu statul și cu autoritățile locale dar au și colaborări cu mediul privat, cu întreprinderile mici și mijlocii, dar și cu alte instituții cu nevoie de personal calificat[53].

Potrivit directorului al Institutului Român de Educație a Adulților,

> România se află mult sub media europeană în ceea ce privește participarea populației la programe de educație pe tot parcursul vieții. Acest lucru e cauzat de mai multor factori, între care și lipsa unei rețele integrate de furnizori de formare, precum și absența acestor furnizori în zone unde nevoia este ridicată[54].

Ca răspuns la această situație încă din anul 2015, în parteneriat cu autoritățile locale și județene, aceste Centre funcționează în vestul țării, în județele Timiș, Arad, Caras Severin și Hunedoara. Guvernul României a susținut această dinamica și emis o hotărâre în august 2017 pentru aprobarea Metodologiei de acreditare, evaluare periodica, organizare și funcționare a Centrelor Comunitare de Învățare Permanentă. În vestul țării, centrele au fost dotate cu aparatura necesara și mobilier. Pentru a da substanță reală acestor centre este esențial ca formatorii să poate fi detașați de către angajatorii interesați și activitatea practica se se efectueze în fabricile/fermele etc. interesate.

Consiliul Județean nu are pârghii directe de promovare abilităților pentru industria și serviciile cu valoare adăugată ridicată. Însă o poate face indirect, pe calea impulsionării reformelor în educație digitalizata[55]. Un studiu recent pe cazul românesc bazat pe analiza de continut a descrierillor de posturi scoase la concurs a concluzionat ca este nevoie de cultivarea atât a deprinderilor „hard" (de genul limbi străine, IT, Office Suits, Development Environments) cât și soft (rezolvarea problemelor aduse de digitalizarea economiei)[56]. Dat fiind ecartul dintre numărul de absolvenți de specializări marcate de cerere mică pe piața muncii și nevoile tranziției la economia cunoașterii un rol important l-ar avea:

Măsura: *Reforma de învățare continuă în vederea cultivării de abilități digitale pentru adulții cu diplome universitare care nu sunt atractive pe piața muncii.*

5.4.8 Referințe privind subcapitolul de educație

Brad, Stelian, Mihaela Vrabete, Mocan Bogdan, Fulea Mircea, Brad Emilia, and Liliana Pop. 2013. „Strategia de dezvoltare a județului Bistrița-Năsăud pentru perioada 2014-2020." Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca; Consiliul Județean Bistrița-Năsăud..

Barrett, Beverly. Globalization and change în higher education: The political economy of policy reform în Europe. Springer, 2017.

Białecki, Ireneusz, Maciej Jakubowski, and Jerzy Wiśniewski. "Education policy in Poland: The impact of PISA (and other international studies)." European Journal of Education 52.2 (2017

European Commision. 2001. „European report on the quality of school education. Sixteen quality indicators. Report based on the work of the Working Committee on Qu-

[53] www.alice.ch

[54] https://epale.ec.europa.eu/ro/content/centrele-comunitare-de-învățare-permanenta-o-noua-sansa-pentru-cei-defavorizati-jud-timis

[55] Cosmulese, C. G., Grosu, V., Hlaciuc, E., & Zhavoronok, A. (2019). The Influences of the Digital Revolution on the Educational System of the EU Countries; Mannila, Linda, Lars-Åke Nordén, and Arnold Pears. "Digital competence, teacher self-efficacy and training needs." Proceedings of the 2018 ACM Conference on International Computing Education Research. 2018.

[56] Foerster-Pastor, Foerster-Metz Ulrike Stefanie, and Nina Golowko. "The need for digital and soft skills în the Romanian business service industry." *Management & Marketing* 13.1 (2018): 831-847.

ality Indicators." Luxembourg: European Commision. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Ac11063.

European Commision. 2018. „Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learningText with EEA relevance." *Official Journal of the European Union* 61 (4 June): 1–13. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:C:2018:189:TOC#TN1.

Ministerul Educației și Cercetării. 2018. „Strategia privind modernizarea infrastructurii educaționale 2017-2023." Ministerul Educației și Cercetării.

Owens, Taya Louise. "Higher education în the sustainable development goals framework." European Journal of Education 52.4 (2017): 414-420.

Pastore, Francesco, and Klaus F. Zimmermann. "Understanding school-to-work transitions." International Journal of Manpower (2019).

Persson Thunqvist, Daniel, Anna Hagen Tønder, and Kaja Reegård. "A tale of two reforms: Institutional change în vocational education and training în Norway and Sweden în the 1990s." European Educational Research Journal 18.3 (2019): 298-313.

Pierrehumbert, Blaise, et al. "Child care în the preschool years: Attachment, behaviour problems and cognitive development." European Journal of Psychology of Education 11.2, 201-214

Remington, Thomas F. "Public–private partnerships în TVET: adapting the dual system în the United States." Journal of Vocational Education & Training 70.4 (2018): 497-523.

„Structural Indicators for Monitoring Education and Training Systems în Europe – 2018. Eurydice Report." 2018. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

5.5 Cultură și tineret

Autori: Valer Cosma și Alexandru Gavriș

5.5.1 Introducere

5.5.1.1 Unde suntem?

Când vine vorba de producție și consum cultural, județul Bistrița-Năsăud se remarcă printr-o densitate de evenimente și activități, în care predomină cele cu caracter folcloric, deși nu lipsesc și evenimente de altă natură, mai complexe și cu recunoaștere națională și internațională. Peisajul cultural este completat de activitatea unor artiști (în special scriitori și artiști plastici) și operatori culturali cu reputație națională și internațională, care activează atât independent, cât și în calitate de angajați sau colaboratori ai instituțiilor culturale locale (muzee, centre culturale, biblioteci). Nu în ultimul rând, trebuie menționată infrastructura culturală, din păcate insuficient de diversificată și lipsită de dinamismul și anvergura unui teatru de repertoriu sau a unei instituții profesioniste de spectacole de tipul unei filarmonici sau opere. Infrastructura culturală existentă, ale cărei puncte forte sunt centrele culturale și muzeele, este puternic limitată ca program și activități de situația resursei umane, în unele cazuri insuficientă și, în multe din instituțiile în care există, preocupată într-un grad covârșitor de activități și produse culturale cu caracter folcloric sau de evenimente culturale fără relevanță națională și internațională.

5.5.1.2 Unde vrem să ajungem?

Bistrița-Năsăud are potențialul să devină un județ cu o producție culturală solidă și diversificată, cu câteva evenimente de calibru internațional și cu un public conștient de importanța culturii ca parte din procesul de educație continuă și incluziune socială dar și ca și componentă semnificativă în creșterea calității vieții cetățenilor. În acest sens, este imperios necesară valorificarea infrastructurii culturale și a patrimoniului material și imaterial existente printr-o serie de programe de educație prin cultură, de susținere a producției culturale locale și de promovare a acesteia prin evenimente, publicații și platforme online. Promovarea unui jurnalism cultural competent și cercetarea științifică a culturii din perspectiva științelor sociale pot stimula legătura între actorii culturali și public și este în acest sens imperios necesară. Astfel de programe de educație prin cultură pot fi elaborate și implementate prin colaborări între instituțiile de cultură, sectorul cultural independent și instituțiile educaționale din județ, insistând pe racordarea acestora la rețelele de producție și consum cultural existente la nivel național și internațional. Dezvoltarea unor programe de rezidențe pentru artiști, care să cuprindă și o dimensiune educativă, pe lângă componenta de creație și diseminare, este un mijloc foarte eficient și accesibil financiar, de a realiza o parte din aceste deziderate. O altă inițiativă esențială pentru a atinge un astfel de obiectiv, este înființarea unui teatru de repertoriu la Bistrița, a cărui activitate să aibă o componentă educațională consistentă, atât în zona artelor spectacolului (teatru, dans, performance-uri), cât și a altor arte, având forța să conecteze în diverse proiecte și activități alte instituții de cultură și educație, precum și sectorul cultural independent. Un teatru care să fie mai mult decât un spațiu unde să se desfășoare spectacole, ci să fie un veritabil centru de producție și educație artistică, este o instituție-cheie pentru dinamizarea vieții culturale a oricărei comunități urbane prestigioase, cu reverberații puternice și în zonele peri-urbane. Pe lângă teatru, menținerea și dezvoltarea unui public meloman prin susținerea, în continuare, a unui program de tip stagiune muzicală trebuie să rămână printre obiectivele culturale importante dovedit fiind faptul că acest tip

de program poate suplini eficient din punct de vedere financiar și al resurselor umane lipsa unei instituții muzicale profesioniste.

Cultura		
Bistrița-Năsăud ca pol regional de dezvoltare culturala cu o definită dimensiune economică, socială și internațională	Diversificarea actului cultural și consolidarea legăturii dintre politicile culturale și politicile pentru tineret	Evaluarea cu mai multă rigoare de către finanțatori (CJ, consilii locale, primării) a decalajului dintre finanțarea acestora și a altor forme de cultură finanțată public, atât sub aspectul alocărilor bugetare, cât mai ales al posturilor și resursei umane recrutate din instituțiile de cultură. Turneu anual de spectacole de teatru în rural. Atragerea tinerilor spre activități cultural-educaționale în parteneriat cu instituțiile de învățământ și centrele pentru tineret
	Transformarea Bistriței în pol cultural de importanță regională	Restaurarea centrului istoric al Bistriței ca obiectiv cultural prioritar până în 2027 pe modelul Oradea. Refuncționalizarea acestui patrimoniu și aplicarea riguroasă a prevederilor legale legate de intervenții neconforme. Facilități oferite organizațiilor care organizează școli de vară cu finanțare proprie, granturi etc.
	Îmbunătățirea finanțării pentru cultură	Mărirea bugetului de finanțări pentru ONG-urile active pe palierul culturii și patrimoniului. Mărirea bugetului de finanțări pentru ONG-urile active pe palierul culturii și patrimoniului.

Cultura		
	Protejarea patrimoniului peisagistic	PUG-uri care limitează planurile de dezvoltare în extravilan și interzic construcțiile nespecifice și din materiale nesustenabile
	Atragerea de talent din orașele care dau tonul în cultură	Rezidențe și burse pentru artiști nerezidenți. Teatru de repertoriu la Bistrița. Susținerea actului de creație artistică prin accesul la spații adecvate pentru artiști (săli de repetiții cu dotări adecvate tipului de activitate, ateliere de lucru, materiale etc.) și prin burse de creație pentru artiștii din județ ; podurile centrului istoric pot fi convertite în studiouri atractive la nivel internațional pe modelul Clujului sau Sibiului. Politici de dezvoltare a festivalurilor și școlilor de vară cu vizibilitate națională și internațională. O caravană cinematografică pe timp de vară
	Promovarea și stimularea culturii scrise și lecturii	Organizarea unui târg de carte anual la Bistrița. Pe lângă beneficiile evidente pentru cultura scrisă și piața cărții în context local acest eveniment poate deveni și un model de dezvoltare a unor parteneriate economice public-privat în domeniul culturii.

Cultura		
	Promovarea și stimularea programelor culturale dedicate minorităților etnice și religioase din județul Bistrița-Năsăud	Evenimente culturale punctuale dedicate minorităților, Organizarea unui eveniment anual multicultural la Bistrița care să recupereze academic și performativ bogăția patrimoniului multicultural al județului.
	Promovarea integrării culturii și vieții universitare	Organizarea de evenimente culturale de popularizare a științelor (naturii sau sociale) care să abordeze în același timp valoarea și provocările etice ale științei și tehnologiei pentru societatea contemporană
	Conectarea programelor culturale la calitatea vieții persoanelor vârstnice	Grupuri de creație care să dinamizeze cultural viața bunicuțelor și bunicilor noștri
	Promovarea formelor de artă aflate în simbioză cu tehnica	Centru de artă Kinetică care să realizeze interfața între arta, UTCN și centrele de tineret existente care déjà fac performanță în robotică, tehnologie de nișă etc.

5.5.2 Cadrul european și național

Cu mici excepții, modelele trecute de analiză sau prezentare a dezvoltării culturale (Brad et al. 2013; TAAS Consultancy n.d.) au ținut cont de o abordare ancorată la perspective descriptive. În aceste analize accentul a căzut pe identificarea obiectivelor și reperelor culturale. De aceea nu vom relua aspectele monografice, iar cadrul de referință va face doar trimitere la respectivele materiale. Valoarea lor însă rămâne importantă deoarece ne permite să conectăm discuția la reperele deja stabilite, înțelegând că fără cunoașterea fondului cultural existent este riscant să evidențiem o strategie integrativă. Astfel, ceea ce trebuie avut în vedere, și prezenta strategie dorește să evidențieze, ține de posibilitatea de conectare a culturii și sectoarelor creative din județul BN cu reperele stabilite atât la nivel național (Ministerul culturii 2016; Mucică et al. 2016; Vlad, Surdu, and Spinei 2017) cât și european (Bína et al. 2012; European Commision 2018b).

Pentru a putea să conturăm cadrul de referință pe care mai apoi să construim o strategie de dezvoltare în concordanță cu reperele europene, naționale și locale este important să stabilim un prim reper. Este vorba despre raportarea la cultură și ce înseamnă aceasta în condițiile actuale. Prin această raportare putem constata că la nivel european există un cadru de refe-

rință – Rețeaua sistemului statistic european vizând cultura (European Commision 2018a, 2018b) – în care sunt stabilite 10 domenii culturale.[57]

În plus, perioada 2021-2027 are la bază cinci obiective de politică. Deși aceste cinci obiective politice sunt indirect legate de cultură, ele trebuie neapărat conectate la discursul cultural. Astfel, fiecare dintre cele cinci obiective politice (o Europă mai inteligentă, mai ecologică, mai conectată, mai socială, mai aproape de cetățeni) sugerează reorientarea cadrului cultural. Obiectivele sunt susținute prin șapte inițiative: Uniunea inovării, Tineretul în mișcare, Agenda digitală pentru Europa, o Europă eficientă din punctul de vedere al utilizării resurselor, o politică industrială adaptată erei globalizării, strategia pentru noi competențe și noi locuri de muncă și Platforma europeană de combatere a sărăciei.

În acord cu reperele europene strategia culturală implica și câteva obiective derivate din acestea la nivel național. Astfel, axele prioritare derivate din ultima strategie ce vizează în analiză perioada 2016-2022 (Ministerul Culturii 2016) evidențiază: cultura ca factor de dezvoltare durabilă, economia creativă, accesul la cultură și diversitatea expresiilor culturale, cultura română în circuitul cultural internațional și capacitatea sectoarelor culturale și creative de susținere a restului axelor prioritare. Observăm deci o răsfrângere a cadrelor europene în raportare sinergică la țintele de ansamblu ale uniunii cu accent pe dezvoltare durabilă (Agenda 2030) și creativitate. Pe de altă parte, situația de raportare națională poate fi conectată și de proiectul 9 al strategiei de dezvoltare a României elaborat de Academia Română (Vlad, Surdu, and Spinei 2017).

Cât privește cadrul financiar, în cadrul priorității 6 a POR 2021-2027 (O regiune atractivă) se specifică două obiective specific extrem de aplicabile: e (i) Favorizarea dezvoltării integrate sociale, economice și de mediu la nivel local și a patrimoniului cultural, turismului și securității în zonele urbane e (ii) Favorizarea dezvoltării integrate sociale, economice și de mediu la nivel local și a patrimoniului cultural, turismului și securității în afara zonelor urbane. În cadrul acestui exercițiu bugetar, ADR NV arată că investițiile prevăzute „continuă intervențiile finanțate în perioadele anterioare de programare" și vizează nu numai conservarea, protecția și valorificarea durabilă a patrimoniului cultural și natural, ci și „dezvoltarea serviciilor culturale" (p.54).

Deși reprezintă o componentă esențială inclusiv din perspectivă economică, cultura nu trebuie redusă la divertisment și evaluată strict prin prisma capacității de a „distra" publicul și de a-l mobiliza să participe la diverse evenimente. Viața culturală a comunităților este într-o strânsă legătură cu educația și poate contribui, pe lângă desfătare, la o mai bună cunoaștere și înțelegere a cine suntem ca indivizi și comunități, precum și a lumii în care trăim.

În acest sens, propunerile pe care le avansăm au în vedere cele trei obiective strategice, cu dimensiuni sociale, economice și internaționale, asumate în noua agendă europeană pentru cultură[58]. „Cultura reprezintă o forță transformatoare pentru regenerarea comunităților (și) Participarea culturală îmbunătățește, de asemenea, sănătatea și bunăstarea." sunt doar

[57] 1. Patrimoniu cultural (muzee, monumente istorice,situri arheologice, patrimoniu intangibil); 2. Arhive; 3. Biblioteci; 4. Carte și Presă; 5. Arte vizuale (Arte plastice, fotografie, design); 6. Arte interpretative (muzica, dans, teatru, arte combinate și alte spectacole „live"); 7. Audiovizual și media (Film, radio, televiziune, video, fonograme, opere multimedia, videograme); 8. Arhitectură; 9. Publicitate; 10. Artizanat și meșteșuguri. La acestea se adaugă sectoarele culturale și creative care cuprind: arte vizuale, artele spectacolului, patrimoniu, film și video, televiziune și radio, software (inclusiv jocuri video), muzică, carte și mass-media, design, arhitectură, publicitate, toate însoțite de industrii suport. Așadar în funcție de aceste două cadre europene trebuie să se realizeze raportarea la cultură, însă ținând cont și de celelalte ținte ale planului de redresare al UE (instrumentul „Next Generation EU").

[58] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?qid=1527241001038&uri=COM%3A2018%3A267%3AFIN-&fbclid=IwARobFWhvojIwWniCD8s36AKziSuAT4ZZJS4DH6GBptFYBzDWCq4_SWb7f6U.

două idei centrale extrase din această agendă, care au ghidat elaborarea acestor propuneri în conformitate cu obiectivele strategice ale Agendei Culturale Europene din 2018:

1. Dimensiunea socială – valorificarea potențialului culturii și al diversității culturale pentru coeziunea și bunăstarea socială.
    - Încurajarea capacității culturale 13 a tuturor europenilor prin punerea la dispoziție a unei game largi de activități culturale și prin oferirea de posibilități de participare activă
    - Încurajarea mobilității profesioniștilor din sectoarele culturale și creative și eliminarea barierelor din calea mobilității lor
    - Protejarea și promovarea patrimoniului cultural european ca resursă comună, pentru a-i sensibiliza pe cetățeni cu privire la istoria și la valorile noastre comune și pentru a consolida sentimentul unei identități europene comune.
2. Dimensiunea economică – sprijinirea creativității bazate pe cultură în domeniul educației, al inovării, al creării de locuri de muncă și al creșterii
    - Promovarea artelor, a culturii și a gândirii creative în educația și formarea formală și non-formală, la toate nivelurile, precum și în învățarea pe tot parcursul vieții
    - Încurajarea unor ecosisteme favorabile pentru industriile culturale și creative, prin promovarea accesului la finanțare, a capacității de inovare, a remunerației echitabile a autorilor și creatorilor, precum și a cooperării trans-sectoriale
    - Promovarea competențelor necesare în sectoarele culturale și creative, inclusiv a competențelor digitale, antreprenoriale, tradiționale și specializate.
3. Dimensiunea externă – consolidarea relațiilor culturale internaționale
    - Sprijinirea culturii ca motor de dezvoltare socială și economică durabilă
    - Promovarea culturii și a dialogului intercultural în vederea dezvoltării unor relații intercomunitare pașnice
    - Consolidarea cooperării în domeniul patrimoniului cultural[59]

Un alt cadru avut în vedere în elaborarea acestor propuneri e reprezentat de obiectivele generale fixate în Strategia pentru Cultură și Patrimoniu Național 2016-2022, care are drept coordonate majore cultura ca factor de dezvoltare durabilă, economia creativă, dezvoltarea capacității sectoarelor culturale și creative, continua integrare a culturii române în circuitul internațional și creșterea accesului la cultură și diversitatea expresiilor artistice. Astfel, obiective generale precum Valorificarea resurselor culturale – elementelor de identitate locală și regională pentru susținerea dezvoltării durabile și creșterea calității vieții; o mai bună protejare a patrimoniului cultural, dezvoltarea publicului pentru cultură, dezvoltarea creativității contemporane, diversificarea culturii și amplificarea intervențiilor culturale pentru grupurile vulnerabile și minorități, îmbunătățirea serviciului public în domeniul culturii, extinderea și modernizarea infrastructurii culturale etc. se reflectă din plin în propunerile avansate.

5.5.3 Cadrul de finanțare

Condițiile de finanțare trebuie să fie diversificate. În afară de cadrul specific european, lecțiile din proiecte precedente au arătat că este nevoie de o combinare de instrumente de finanțare prin granturi, donații, venituri proprii și diferite modalități de finanțare nerambursabilă (Europanostra 2013). Accentul trebuie deci să fie pe un mix optim de soluții de finanțare în funcție de proiectul cultural la care se aplică. Mai mult, condițiile recente de mutare a multor

[59]https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?qid=1527241001038&uri=COM%3A2018%3A267%3-AFIN&fbclid=IwARobFWhvojIwWniCD8s36AKziSuAT4ZZJS4DH6GBptFYBzDWCq4_SWb7f6U

activități în mediul online pot să conducă la atragerea de fonduri prin platforme de donații și sau beneficii ulterioare în urma platei în avans. În plus, trebuie să se aibă în vedere faptul că aplicația poate fi constrânsă de reglementările referitoare la mediul înconjurător, standarde sociale, surse de finanțare, costuri de operare și menținere (Europanostra 2013).

Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, la capitolul (titlul XIII) de cultură prevede un context favorabil culturii. Contextul însă nu este sprijinit de programe concrete de finanțare, ci doar indirect sau cel puțin la parametri cu mult sub potențialul de acțiune al Uniunii (Ottavio Reho and Larue 2020).

Finanțarea culturii implică un cadru diversificat de resurse, legi și interacțiuni, dar care sunt particulare la nivel de țară, regiune și program de dezvoltare. De aceea nu există un model optim de pentru finanțarea culturii. Astfel, aplicațiile nu trebuie să fie bazate doar pe fondurile europene. Pentru a putea ajunge la acestea important în primele faze este esențial să se apeleze intens la soluțiile de finanțare publică. Motivul este dat de costurile de operare și mentenanță care în timp revin spectrului local. Ele sunt baza de acțiune pe termen lung privită dintr-o perspectivă sustenabilă. Este critic deci ca proiectele să poată să își dezvolte propriul circuit de finanțare pentru operare și mentenanță (Dimitriyadis, Akyuz, and Basturk 2012).

Apoi aplicațiile necesită susținerea investițiilor private. În România atragerea surselor de finanțare privată este dependentă de acceptarea sistemelor de donații și mobilizare privată pe cât posibil similar cu modele vestice, dar păstrând și elemente locale. În acest sens se recomandă (Europanostra 2013) o diversificare a surselor de finanțare privată:

- Finanțare din resursele private ale deținătorului obiectivului cultural
- Finanțare din surse private terțe (fonduri culturale, fundații)
- Finanțare din donații de la firme
- Finanțare privată pentru costurile de operare și mentenanță prin comercializare (cu grijă) a unor părți și servicii din obiectivul cultural (vezi model MacLean and Yago (2011) p. 26 și Bonini Baraldi and Ferri (2019))
- Finanțare obținută din utilizarea privată a obiectivelor culturale

Fondurile europene nu implică doar atragerea finanțării din partea structurilor Uniunii Europene. Trebuie avute în vedere și granturile cu state europene din afara uniunii precum și împrumuturi de la Banca Europeană de Investiții sau din acordurile bilaterale (Europanostra 2013).

Sintetizând aceste repere observăm că, indiferent de sursa de finanțare, partea cea mai importantă gravitează în jurul unei „guvernări cu și prin rețele" (Rhodes 1996) și a unui proces cultural (Smith 2006) care de cele mai multe ori este intens politizat. Succesul pare să depindă de cum este politizat obiectivul cultural fără a fi evidentă această acțiune și de cât de puternice sau stabile vor fi rețele ce pot gravita în jurul intereselor ce determină obiectivul.

Cadrul european de finanțare a dezvoltării Next Generation EU propune fonduri substanțiale de redresare. În ceea ce privește cultura însă, direcțiile de acțiune sunt de obicei lăsate mai la urmă. Totuși este important de văzut ansamblul direcțiilor care permit aplicarea la proiecte cu valențe sinergice. Astfel, succesul aplicațiilor depinde de caracteristicile de eligibilitate și de contribuția așteptată prin multiple direcții (dezvoltare regională, turism, competitivitate, etc.) (Europanostra 2013). În plus racordarea la cadrul de dezvoltare durabilă este vitală (Ministerul culturii 2016). Aceste considerente indică faptul că în cadrul dezvoltării locale 2021-2027 centrate pe cultură trebuie să se țină cont de contextul strategic european (vezi detalii Agenția de Dezvoltare Regională (ADR) Nord-Vest (2020)) și de instrumentele specifice sectorului în discuție.

Pentru cultură, deci, se remarcă câteva posibile instrumente în cadrul cărora se pot realiza aplicații:

- Recovery and Resilience Facility €560 miliarde
  - având în vedere obiectivele programului de a crea locuri de muncă în construcți, renovare și industrii bazate pe lucrul fizic intensiv se pot realiza proiecte de renovare culturală în care construcțiile vechi să fie reabilitate și aduse la standarde de locuire corespunzătoare, păstrând în același timp caracteristicile istorice și pe cele specifice patrimoniului local.
- REACT-EU €55 miliarde
  - deși nu vizează direct sectorul cultural, instrumentul de finanțare poate fi folosit indirect în corelație cu alte sectoare pentru „investiții destinate remedierii consecințelor crizei asupra pieței forței de muncă, inclusiv prin subvenții pentru angajare, scheme de șomaj tehnic și măsuri de ocupare a forței de muncă în rândul tinerilor, sprijinirea sistemelor de sănătate și furnizarea de capital circulant pentru întreprinderile mici și mijlocii" (Agenția de Dezvoltare Regională (ADR) Nord-Vest 2020, 11).
- Just Transition Fund €32,5 miliarde
  - este un alt instrument indirect ce vizează ameliorarea impacturilor socio-economice prin susținerea recalificării și ajutarea IMMurilor să creeze oportunități de dezvoltare.
- European Agricultural Fund for Rural Development €15 miliarde
  - poate permite finanțarea indirectă a culturii locale în condițiile formulării aplicațiilor prin prisma accentului pe alimentație cu valențe nutritive, sigură și sustenabilă, capabilă să fie integrată în lanțuri de furnizare durabile.

Aceste linii generale sunt pot fi însă particularizate de direcții noi posibil să apară în perioada 2021-2027 în funcție de schimbările regionale și globale. Astfel este util a se vedea regulat pagina portalului de finanțare Funding & tender opportunities din cadrul Single Electronic Data Interchange Area și oportunitățile generale vizând cultura și creativitatea.

Pe lângă instrumentele generale expuse ca fiind esențiale, în următoare perioadă se recomandă să fie realizate proiecte în proiectele deja existente. În acest sens se poate apela la:

- **Programul Erasmus+** prin care să se încerce dezvoltarea de programe centrate pe subprogramul „Erasmus for young entrepreneurs" care poate fi folosit în cultură. În cadrul perioadei anterioare, proiectele de succes prin prisma sinergiei dintre cultură și educație au vizat în special: educație și pregătire vocațională (VET). În acest sens e necesar să fie pus accentul pe capitalul cultural și conectarea acestuia la capitalul identitar.
- **Programul Improving Guidance and Knowledge Sharing Between Land Managers, Conservationists and Local Communities to Preserve Cultural Heritage Landscapes under and Outside Natura 2000** este o altă oportunitate de a învăța din experiența altor regiuni și consilii locale pentru a le aplica în cadrul dezvoltării culturale din județ.
- **Programul Europa Creativă** pune accentul pe „protejarea, dezvoltarea și promovarea diversității și a patrimoniului european în domeniul cultural și lingvistic, precum și creșterea competitivității sectoarelor culturale și creative, în special competitivitatea sectorului audiovizual." (Agenția de Dezvoltare Regională (ADR) Nord-Vest 2020,

10) Este deci important să se încerce punerea în valoare a patrimoniului multicultural și conectarea culturiii cu sectoarele creative. Se pot folosi coordonatele de la https://www.interregeurope.eu/rcia/ și reperele date de proiectele câștigate anterior în cadrul: proiectelor de traducere literară, platforme, pregătire și educație artistică (de film).

- **Programul Europa Digitală** vizează consolidare dezvoltării referitoare la „calculul de înaltă performanță, inteligența artificială, securitatea cibernetică și competențele digitale avansate și asupra asigurării utilizării acestora pe scară largă în întreaga economie și societate." (Agenția de Dezvoltare Regională (ADR) Nord-Vest 2020, 11) Repere importante de aplicare sunt la **Digital Culture**.

La nivel național instrumentele de finanțare pot fi racordate la programele deja existente și la cele noi introduse. Ministerul Culturii (2016) prevedere posibilitatea de a finanța proiecte prin:

- programul național de finanțare a cercetării arheologice.
- proiecte consolidate, proiecte ale uniunilor de creație și proiecte ale minorităților pe baza criteriilor și normelor din OMC 2116 din 26.02.2016.
- fondul de urgență care implică „cerința de produse sau servicii culturale ... a cărei nesatisfacere poate prejudicia interesele imediate ale unei comunități" (p. 132).
- programul Cultural Național pentru susținerea financiară a taberelor de creație plastică
- proiecte culturale organizate cu prilejul Zilei Culturii Naționale.
- programul Acces în baza OG 51/1998.
- programul CultIN.
- finanțările puse la dispoziție anual prin Administrația Fondului Cultural Național (AFCN)
- sprijinirea revistelor și publicațiilor culturale în baza Legii 136/2015.
- programul național pentru achiziția de cărți.
- programul Tezaure Umane Vii
- programul de mobilitate al Ministerului Culturii (posibil a fi relansat).
- programul de asigurare a co-finanțării nerambursabile pentru participarea operatorilor culturali la Programul Cultural (posibil a fi relansat).
- programul pentru acoperirea costurilor lucrărilor de protejare și de intervenție asupra monumentelor istorice în baza HG 1430/2003 și HG 610/2003.
- programul PA16/RO12 Conservarea și revitalizarea patrimoniului cultural și natural (încheiat)
- programul PA17/Ro13 Promovarea diversității în cultură și artă în cadrul patrimoniului cultural european.
- programul Antreprenoriat cultural, patrimoniu cultural și schimburi culturale.
- programul România Creativă
- fonduri gestionate de Ministerul Culturii pentru reabilitarea monumentelor istorice și finalizarea construcției, renovarea sau reabilitarea clădirilor culturale de interes public din România.
- instituțiile subordonate Ministerul Culturii care acordă finanțări nerambursabile pentru programe și proiecte culturale, precum și fonduri provenite din alte surse și alocate pentru acțiuni culturale.
- programe de finanțare alimentate din fonduri structurale și de coeziune pentru România gestionate la nivel național de alte instituții decât MC și instituțiile subordonate.
- programe de finanțare alimentate din fonduri publice de la bugetul de stat gestionate la nivel național de alte instituții decât MC și instituțiile subordonate

5.5.4 Analiză generală

Deși infrastructura culturală de care dispune județul este redusă ca diversitate, Bistrița-Năsăud se situează, conform unui raport al ADR-NV, cu cifre din 2018, pe poziția a III în regiune. Față de 2014, județul a coborât o poziție în acest top. Punctele forte ale județului (locul I în regiune) sunt centrele culturale.

În Bistrița-Năsăud există 11 muzee, lucru care poziționează județul în anul 2018 pe locul IV la nivel regional din perspectiva dotării teritoriale cu muzee raportat la numărul de locuitori (3,34 muzee/100 mii locuitori). Muzeele din Bistrița-Năsăud sunt în general muzee cu profil etnografic și case memoriale, cu o concentrare mai mare în mediul rural decât urban. Deși în număr mai redus, regăsim însă și muzee cu profil istoric, de artă, artă religioasă sau științe ale naturii. În domeniul expozițional, venind dintr-o zonă privată, este de remarcat apariția și activitatea Galeria de Artă Concentric, care s-a impus rapid în peisajul cultural bistrițean, prin calitatea evenimentelor.

În ceea ce privește bibliotecile, Bistrița-Năsăud își păstrează locul II la nivel regional din perspectiva numărului de biblioteci raportate la numărul de locuitori (6,05 biblioteci/1.0000 locuitori), chiar dacă numărul acestora (199 biblioteci) a scăzut cu 13% comparativ cu anul 2014.

Cele 10 centre culturale existente plasează Bistrița-Năsăud pe locul I în regiune la acest capitol. Ca un mare minus, spune raportul ADR-NV, în județ nu există săli de teatru dramatic și de păpuși.

Radiografiind viața culturală a județului Bistrița-Năsăud, putem observa 4 mari categorii care o structurează:

1. **Muzeografică:** sunt 11 muzee în tot județul, din care 4 organizate în jurul unor case memoriale. Fie că vorbim de expozițiile de bază sau de expoziții temporare și evenimente care le însoțesc (sau altfel de evenimente realizate cu diferite prilejuri), această componentă a vieții culturale vizează contactul cu publicul, având o importantă funcție identitară și educațională, precum și de arhivare, informare și canonizare. De asemenea, muzeele sunt esențiale în peisajul cultural evenimențial, în maniere foarte diverse, fie organizând evenimente proprii, fie fiind gazda unor manifestări culturale organizate de alte instituții sau asociații. De asemenea, joacă un rol fundamental în sectorul expozițional, având contribuție esențială în propulsarea, recunoașterea și canonizarea unor artiști. În registrul expozițional, cu aplecare strict înspre artele vizuale, trebuie evidențiată și activitatea Galeriei de Artă Concentric, spațiu care s-a impus rapid ca loc de referință în peisajul cultural local și național. Dat fiind rolul esențial al Muzeului Județean ca centru absolut al acestei infrastructuri muzeale și curator al celor mai prestigioase imobile de patrimoniu propunem:

   Măsura: *Finanțarea sporită și stabilizată multianual pentru Muzeul Județean.*

2. **Evenimențială:** agenda culturală a județului este alcătuită dintr-un lung șir de evenimente și activități, mai restrânse sau mai ample, precum festivaluri, vernisaje, lansări de carte, școli de vară, simpozioane etc. Aceste evenimente, cu durate și anvergură diferită, sunt organizate de instituții de cultură precum Biblioteca Județeană, muzeele din cadrul Complexului Muzeal Bistrița-Năsăud, Centrul Județean de Cultură Bistrița-Năsăud, case de cultură, primării etc. sau de operatori privați, fie că vorbim de persoane, asociații sau SRL-uri. Se remarcă, evident, cele cu caracter repetitiv, care se întind pe mai multe zile și care includ participare din afara județului, uneori chiar internațională, atât la nivel de invitați, cât și la nivel de public (Poezia e la Bistrița, ArtForest,

Figura 81: Sală de expoziție la Muzeul Județean Bistrița-Năsăud. Foto: Muzeul Județean Bistrița-Năsăud

Filmul de Piatră, RoLand Jazz Festival, Școala de vară de la Telciu, Conferințele de vară de la Telciu, Way Too Far Rock Festival, Nunta Zamfirei). Altele cu caracter regulat sau intermitent, precum spectacolele de teatru, concertele, proiecțiile de film cuprinse în programul celor două cinematografe sau în cadrul altor evenimente etc.

3. **Folclorică:** La o primă privire, manifestările și activitățile cu caracter folcloric (dansuri populare, muzică, expoziții etnografice etc.) domină peisajul cultural județean iar în multe localități reprezintă singurele tipuri de manifestări culturale existente. Susținute de instituțiile publice locale și județene, atât evenimentele în sine, cât și activitatea din restul anului a profesioniștilor angajați ai acestor instituții, activitățile care intră în această categorie au un caracter pronunțat popular și sunt cele care reușesc să mobilizeze cel mai mare număr de spectatori. În același timp, însă, trebuie evaluat cu mai multă rigoare decalajul dintre finanțarea acestora și a altor forme, propunem:

Măsura: *Evaluarea cu mai multă rigoare de către finanțatori (CJ, consilii locale, primării) a decalajului dintre finanțarea acestora și a altor forme de cultură finanțată public, atât sub aspectul alocărilor bugetare, cât mai ales al posturilor și resursei umane recrutate din instituțiile de cultură.*

4. **Producție:** această categorie se referă la procesele „invizibile" care structurează activitatea artiștilor și viața culturală a comunităților în care aceștia activează sau în care se desfășoară diferite evenimente specifice consumului cultural. Totuși, în această epocă dominată de comunicare și PR, inclusiv această componentă a vieții culturale devine tot mai vizibilă sau e mai lesne de vizibilizat, după cum arată imaginile și comunicatele care prezintă pregătirea unor activități, exercițiile de rutină, rutina unui artist în atelierul său sau la masa de lucru etc. În afara profesioniștilor din domeniul folcloric, angajați în instituții de stat în calitate de dansatori, rapsozi sau instrumentiști și a unei minorități de artiști sau organizatori de evenimente angajați de asemenea în instituții publice, în diferite poziții, producția nu beneficiază de aceeași susținere financiară și logistică, comparativ cu celelalte trei categorii menționate în această ordonare. Ne referim la susținerea actului de creație artistică prin accesul la spații adecvate pentru artiști

(săli de repetiții cu dotări adecvate tipului de activitate, ateliere de lucru, materiale etc.) și prin burse de creație pentru artiștii din județ și rezidențe de cercetare și creație artistică pentru artiști din afara județului. Pe de altă parte, proiecte culturale venind din zona sectorului cultural independent, dar cu susținere financiară și logistică din partea autorităților locale și județene, precum seria de simpozioane de creație *ArtForest* de la Sângeorz Băi sau programul de rezidențe de cercetare și creație artistică *Culese din Telciu* au probat atât interesul artiștilor pentru a explora și crea în județul Bistrița-Năsăud, cât și impactul pozitiv al acestui tip de programe.

Figura 82: ArtForest 2009, Sângeorz-Băi. Foto Vlad Petri

Patrimoniul construit

Reperele județului BN din perspectiva patrimoniului construit cuprind 225 monumente clasa A de interes național, respectiv 540 monumente clasa B de interes local (Brad et al. 2013, 126). Accentul unităților aparținătoare patrimoniul construit revine spațiilor urbane, acestea având avantajul concentrării monumentelor. Pe de altă parte, spațiile rurale sunt caracterizate de nuanțe ale evoluțiilor comunităților locale, ale căror avantaje – de cele mai multe ori minore – sunt transferate patrimoniului imaterial centrat pe obiceiuri și tradiții și izolat în cadrul patrimoniului construit în funcție de rarul interes acordat unuia sau altuia. Astfel, la o sumară prezentare a patrimoniului construit se evidențiază (Brad et al. 2013): 2 ansambluri urbane, 4 ansambluri rurale, 81 biserici și mănăstiri, 191 case, 15 castele, 2 cetăți, 2 cazarme, 17 unități de cetăți și elemente de fortificație, 6 muzee, 6 școli, 11 monumente de for public, un pod, o piatră tombală și un mormânt, 60 de unități de arhitectura religioasă de zid, 21 de unități de arhitectura religioasă de lemn, 18 imobile urbane și rurale care pot fi vizitate. Datele actualizate pot fi urmărite pe situl Institutului Național al Culturii, deși ultima actualizare este din 2015, accesarea fiind în în 15 ianuarie 2021).

Plecând de la aceste repere în perioada 2015-2020 se remarcă un proces limitat de restaurare a obiectivelor construite (sursa: Programul Național de Restaurare – Achiziții).

- 2015 – Biserica de lemn Sf. Arhangheli Mihail și Gavril (Dobriceni, com. Spermezeu), Ansamblul bisericii evanghelice CA (Jelna, com. Budacu de Jos), Biserica de lemn Sf. Prooroc Ilie (Petriș, com. Cetate), Biserica evanghelică CA (Petriș, com. Cetate), Ansamblul Bisericii reformate (Nușeni, com. Nușeni), Biserica de zid Intrarea în Biserica a Maicii Domnului (Bistrița) – 0 lei
- 2016, 2017, 2018 – 0 lei
- 2019 –Biserica de lemn Sf. Prooroc Ilie (Petriș, com. Cetate), Biserica de lemn „Sf. Cuv. Parascheva" (Țigău, Lechința), Biserica de lemn „Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil" (Bungard, com. Lechința) – 20000 lei
- 2020 – Pod acoperit din lemn („pod grăniceresc" peste râul Sălăuța din sat/com. Coșbuc), Castelul Teleki (Comlod, com. Milaș), Castelul Teleki (Posmuș), Biserica de lemn Sf. Prooroc Ilie (Petriș, com. Cetate), Biserica de lemn „Sf. Cuv. Parascheva" (Țigău, Lechința), Biserica de lemn „Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil" (Bungard, com. Lechință) – 1015 + 3015 lei.

Privind oferta patrimoniului construit ar putea să apară aprecieri conform cărora aceasta este restrânsă în comparație cu alte județe și că nu există o relevanță internațională a monumentelor. Este însă o abordare limitată. Asta deoarece concentrarea obiectivelor este foarte mare. În plus, ceea ce contează în dezvoltarea culturală și formarea unui cadru de referință culturală sunt relațiile de implicare și conectare (la nivel de județ și dincolo de le) care să valorizeze resursele existente selectiv. Acestea par mai ales exprimate de participarea locuitorilor județului la activități care conturează și păstrează viu patrimoniul imaterial.

Măsura: *A se vedea capitolul pe turismul cultural, cu accent pe turismul de patrimoniu*

5.5.5 Patrimoniul imaterial

Referitor la patrimoniul imaterial, acesta este dezvoltat în jurul tradițiilor și obiceiurilor. Ca în multe alte părți ale României, activitățile culturale tradiționale vizează datini, obiceiuri legate de religie, etnie, etape ale constituirii și evoluției familiei, agricultură și natură, chiar și literatură. Se remarcă astfel diverse sărbători cu specific local ce îmbină elemente pre-creștine cu momentele naturii, șezători, tradiții religioase multiculturale (o listă detaliată este la Brad et al. 2013 și https://patrimoniubn.ro/direcția-județeana-pentru-cultura-Bistrița-Năsăud/ – harta). Toate acestea însă se află într-un avansat proces de erodare pe măsură ce societatea se urbanizează.

La aceste tradiții, trebuie amintită valoare specială a multiculturalismului, care deși a fost puternic afectat de transformările politice, sociale și economice, poate să augmenteze forța de dezvoltare și să susțină mobilizarea resurselor (exemple în http://www.diversitate-multiculturala.ro/ și studiul asociat proiectului). De altfel, județul BN, alături de județele Botoșani și Iași, au participat la conturarea unui festival al diversității multiculturale începând cu anul 2015. Pe de altă parte, însă, se poate remarca un multiculturalism firav când vine vorba de promovarea publică a tradițiilor comunităților maghiare și rome.

Totuși elementele de multiculturalitate sunt limitate la mediul urban. Ar trebui ca o mare parte din vitalitatea acestei dimensiuni culturale să fie orientată și spre mediul rural. În satele bistrițene, mai ales în zona de interferență româno-maghiaro-săsească, există o concentrare însemnată de obiective și apropierea unor astfel de obiective poate determina circuite specifice. Un exemplu de dezvoltare multiculturală poate fi îndreptat către monumentele și obiceiurile sașilor „din Nord" (https://admin.revistasinteza.ro/vizita-la-ceilalti-sasi/) și ale maghiarilor, pe lângă cele deja bine puse în evidență ale comunităților românești, așa cum arată capitolul anterior.

5.5.6 Patrimoniul peisagistic

Pe lângă patrimoniul construit și cel imaterial, trebuie avut în vedere și patrimoniul peisagistic, componentă cu posibilitate de dezvoltare internațională, date fiind variațiile prezente în județ. Din acest punct de vedere județul are locuri spectaculoase, deși fragilizate de o dezvoltare haotică, în special în domeniul imobiliar. Elementele de natură, dar și îmbinarea natură-antropic conturează reprezentări variate capabile în a adăuga suport tipurilor de patrimoniu material și imaterial. Îmbinarea naturii și producției antropice (materiale și imateriale) deschid posibilități de valorificare sustenabilă prin includerea în circuitul platourilor de filmare internaționale, centre de recuperare și îngrijire, turism „high and slow" atent cu natura până la obsesie.

În conformitate cu cadrul stabilit de UNESCO (Rössler 2007; UNESCO 2019) trebuie avute în vedere acele peisaje conturate de interacțiunea dintre activitatea umană și natură. În acest sens se remarcă: peisaje special conturate de activitatea umană (grădini, parcuri), peisaje evoluate organic sub impulsul activităților umane cu o evoluție întreruptă (gen fabrici comuniste, localități abandonate) sau aflate în continuitate (sate cu un anume profil patrimonial și agricol), peisaje asociative care reflectă îmbinarea puternică dintre manifestările religioase, artistice sau culturale cu elementele naturale. În cadrul acestor peisaje culturale este posibil de realizat o aplicație la unul dintre cele șase ținuturi specifice județului: Ținutul Bistriței, Ținutul Năsăudului, Ținutul Bârgăului, Ținutul Călimanilor, Ținutul Ciceului și Ținutul de Cîmpie (exemplu de urmat: https://tinutulbuzaului.org, adaptări locale: http://www.tinutulsarii.ro/ro/descopera/tinutul-sarii.html sau dintr-o perspectivă comercială: https://www.tinutulzimbrului.ro/en/home/).

Ținuturile din BN îmbracă teritorii reprezentative atât pentru dezvoltarea culturală, socială, cât și de mediu la nivel local. Ce trebuie avut în vedere este accentul pe oameni, nevoile sociale ale acestora și dezvoltare durabilă care este conturată în teritoriul respectiv (Rössler 2007) în contextul menținerii unui peisaj cultural definitoriu. Aceste aspecte devin și mai importante în cadrul Convenției Europene a Peisajului. Este vorba de accentul pe peisaje cotidiene, peisaje și elemente de patrimoniu ce nu sunt neapărat privite ca parte a patrimoniului internațional. Astfel sunt încurajate inițiativele naționale de reliefare a peisajelor cotidiene în dinamica lor. Ele pot fi conturate și dezvoltate în cadrul Consiliului Europei (2018), fiind suficiente exemple de urmat și adaptat (exemple https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/strategy-21-good-practices).

Realizarea succesului în conturarea patrimoniului peisagistic cultural are la bază o serie de valori. Astfel, în cadrul analizei realizate pe un peisaj cultural din Suedia (Stenseke 2009) succesul poate fi dependent de interacțiunea flexibilă la nivel de:

- încredere și respect dintre fermieri, agricultori, țărani și autorități
- înțelegere comună
- influență locală
- bani în timp (în exemplul suedez se vorbește de 20 de ani fonduri pentru diverse proiecte conexe și nu direct vizând partea culturală)
- depășire a implementării direcțiilor forțate venite de sus în jos
- necesitatea înregistrării documentelor care urmăresc progresul dezvoltării peisajului cultural
- depășire a tarelor cu rădăcini istorice
- informare și transparență
- structuri locale de putere cu inițiativă și șarm
- adaptare la schimbări
- aptitudini de comunicare și colaborare (esențiale)

În acest registru, patrimoniul peisagistic cultural devine critic în dezvoltarea economică și socială locală deoarece „exprimă valori și identitate, organizează comunitățile și relațiile lor prin dimensiuni estetice și simbolice ... esențiale pentru bunăstarea spirituală a oamenilor" (Boccardi and Cécile 2013, 4).

5.5.7 Vitalitatea culturală a orașului Bistrița

Într-o abordare națională, etalonul urban al județului, orașul Bistrița ocupă locuri modeste la nivel cultural. Încadrarea și raportarea se realizează prin analiza complexă reliefată de studiul „Vitalitatea Culturală a Orașelor din România" – ediția 2018 care cuprinde datele din intervalul 2010-2015 (Dinu et al. 2019). Studiul analizează cinci categorii de indicatori: infrastructură culturală, participare culturală, buget/cheltuieli pentru activități culturale, resurse umane specializate și industrii creative, toate acestea cuprinzând 38 de indicatori. Astfel, Bistrița ocupă locul 15 (din 46 de orașe) în clasamentul general al orașelor analizate în funcție de vitalitatea culturală. Astfel, la nivelul intervalului 2010-2015 valoarea de 0,24 plasează Bistrița în treimea superioară, dar această poziție este sub acele orașe incluse în studiu ce aparține județelor limitrofe. Totuși este de remarcat că există o evoluție îmbunătățită față de valoarea negativă de -0,13 înregistrată în 2010. Cea mai mare valoare a indicelui de vitalitate a fost în 2013, reprezentând 0,44.

Autorii studiului de vitalitate culturală (Dinu et al. 2019) arată detaliat clasamentul și pe fiecare indice în parte la nivelul fiecărui an. Bistrița ocupă cea mai bună poziție în cadrul indicelui de infrastructură culturală. Locul al doilea a fost ocupat în anul 2014, când orașul a înregistrat o valoare de 0,52. La polul opus este poziția indicată de indicele participării culturale, unde valoarea de -0,43 plasa orașul Bistrița pe locul 44 în 2011.

Pe baza evoluției indicelui de vitalitate și a fiecărei componente a acestuia, Dinu et al. (2019) sugerează câteva repere de urmărit:

- cheltuielile bugetare au fost însemnate
- există fluctuații
- resursa umană pare să aibă o bază solidă de specializare
- baza de infrastructură culturală s-a îmbunătățit simțitor, reflectându-se în participarea culturală
- industriile creative sunt neglijate, determinând poziții codașe indiferent de anul analizat, chiar dacă sunt contraexemple punctuale
- tendința culturală pare să fie îndreptată într-o direcție descendentă
- exemplele din orașele de succes indică prezența sinergică a industriilor creative și a resurselor umane specializate în raport cu ceilalți indicatori
- consumul cultural este fluctuant, dar poate menține și stimula vitalitatea locală

Toate aceste detalii ale ofertei culturale arăta că județul Bistrița-Năsăud are o dimensiune locală. Aici valorile culturale rămân concentrate pe încercarea de păstrare a dimensiunii locale și o aparentă concurență cu județele vecine.

5.5.8 Obiective și măsuri

Obiectiv general: Transformarea Bistriței în pol cultural de importanță regională

O ofertă culturală variată și densă contribuie substanțial la creșterea calității vieții cetățenilor și la sporirea atractivității județului din perspectivă turistică. De asemenea, având în vedere problema exodului celor tineri către orașe dinamice din punct de vedere cultural și profesional, precum Clujul, întărirea segmentului cultural și diversificarea ofertei culturale prin noi programe și printr-o colaborare strânsă cu sectorul cultural independent, Bistrița

poate deveni un pol de cultură suficient de dinamic încât să amelioreze acest exod. Dezvoltarea industriei locale și dezvoltarea turismului au nevoie de o viață culturală ofertantă pentru a putea atrage un număr mai mare de turiști și forță de muncă tânără și calificată.

Dat fiind rolul esențial al Muzeului Județean ca centru absolut al acestei infrastructuri muzeale și curator al celor mai prestigioase imobile de patrimoniu propunem și date fiind episoadele de volatilitate în finanțarea sa propunem:

Obiectiv specific: Consolidarea finanțării județene și municipale pentru cultură

Măsura: *Efectuarea de către finanțatori a unui buget multianual pentru Muzeul Județean*

De asemenea, dată fiind centralitatea societății civile în politica europeană și națională de dezvoltare culturală propunem

Obiectiv specific: Atragerea de talent din orașele care dau tonul în cultură

Măsura: *Mărirea bugetului de finanțări pentru ONG-urile active pe palierul culturii și patrimoniului.*

Pe lângă susținerea mobilității profesioniștilor din sectoarele culturale și creative, în conformitate cu Agenda Europeană pentru Cultură, un program județean de rezidențe de cercetare și creație pentru artiști, la început de carieră sau consacrați, reprezintă o modalitate foarte eficientă de a susține deopotrivă producția artistică și de a conferi vizibilitate și prestigiu diferitelor locații.

Măsura: (1) *Rezidențe și burse pentru artiști nerezidenți*

Cu atât mai mult se pretează pentru a găzdui artiști și evenimente locațiile cu potențial turistic și cu patrimoniu material și imaterial care trebuie promovat în vederea integrării în circuitul turistic. În baza unei burse de 4-5.000 lei/lună, artiștii vor documenta și elabora o creație artistică specifică domeniului artistic în care activează și, după caz, pot desfășura ateliere și întâlniri cu elevii din localitățile gazdă. Astfel de rezidențe vor fi urmate de turnee și prezentări în instituțiile de cultură și educație din județ, precum Biblioteca Județeană, licee, case de cultură, case memoriale etc.

Creațiile rezultate vor îmbogăți patrimoniul cultural local, iar salba de evenimente rezultate într-un astfel de program vor diversifica viața culturală a comunităților și vor facilita contactul cu artiști contemporani și produse/manifestări artistice proaspete pentru publicul local. Promovarea creației și activității fiecărui artist implică automat și promovarea locațiilor gazdă și a instituțiilor care coordonează rezidențele, fie că vorbim de postări ale artiștilor rezidenți pe conturile personale de pe rețelele sociale, fie de materiale în presa județean și mai ales în presa culturală.

Literatură: având în vedere că în județ sunt 4 case memoriale dedicate unor scriitori precum Liviu Rebreanu, George Coșbuc sau Ion Pop-Reteganul, o rezidență anuală acordată unui scriitor contemporan ar fi un mod foarte potrivit de a dezvolta moștenirea culturală din domeniul literaturii. Rezidențele pot fi conectate cu aceste localități prin turnee de lecturi publice, lansări de carte și întâlniri cu publicul local. Pe de altă parte, aceste rezidențe trebuie puse în legătură cu patrimoniul material local, fie prin cazarea scriitorilor beneficiari, fie prin organizarea de evenimente, precum și cu mediul școlar.

Arte plastice: bursă anuală de cercetare și creație pentru 1-2 artiști plastici din România, care să lucreze în spații și locații puse la dispoziție de instituțiile de cultură din județ și care să lase în patrimoniul local lucrările rezultate. Amenajarea unor ateliere și spații expoziționale pentru artiști plastici din județ și din afara județului în clădirile de patrimoniu reabilitate sau

în curs de reabilitare reprezintă o modalitate foarte eficientă de refuncționalizare a acestora, de reintegrare în circuitul artistic și de promovare a diverselor locații prin conectarea la trasee turistice culturale.

Fotografie și film documentar: bursă anuală pentru fotografi și/sau regizori de film documentar în diverse localități din județ în vederea realizării unor materiale documentare (filme, expoziții, albume). La final, acestea pot fi expuse/itinerate în spațiile expoziționale din județ sau prezentate în cadrul unor evenimente speciale: proiecții de film în aer liber sau în săli închise, în funcție de context. Această categorie de rezidențe contribuie semnificativ la procesul de arhivare a unor aspecte relevante ale vieții sociale și culturale prezente și, în același timp, pe lângă valoarea documentară și artistică, se încadrează procesului de digitalizare a producției și consumului cultural.

Dramaturgie/Teatru: burse anuale pentru dramaturgi români în vederea susținerii dramaturgiei românești și a producției de teatru inspirat din teme locale. Un astfel de program ar trebui elaborat sub egida sau în parteneriat cu un teatru local (viitor teatru de repertoriu la Bistrița) sau cu un teatru independent, pe modelul Reactorului de Creație și Experiment din Cluj sau Centrul Educațional Replika din București, precum și o instituție universitară de profil (Facultatea de Teatru și Film din Cluj sau Facultatea de Teatru din Mureș). Textele dramatice rezultate în cadrul acestor rezidențe, fie că e vorba de teatru documentar, fie texte care, chiar dacă nu sunt încadrabile teatrului documentar, implică și o componentă consistentă de documentare în teren, ar trebui puse în scenă și ulterior itinerate spectacolele rezultate.

Evaluarea măsurii 1

5.5.9 Puncte forte:

- Existența unei rețele de case memoriale/muzee dedicate unor scriitori de talie națională și internațională (Liviu Rebreanu, Coșbuc, Reteag, Maieru) și a Casei Scriitorilor de la Valea Vinului (Rodna) justifică existența unor burse literare și responsabilizează generația actuală. Acestea pot fi puse în valoare prin integrarea într-un program de rezidențe de creație, cu un program aferent de evenimente. Localitățile care le găzduiesc pot deveni locații în care să locuiască temporar scriitorii beneficiari ai burselor, dacă există un spațiu de cazare și creație adecvat.
- Existența în Bistrița și într-o serie de localități rurale (Posmuș, Corvinești, Vermeș, Chiraleș, Comlod, Rodna) a unor clădiri de patrimoniu care, odată restaurate și dotate adecvat, pot deveni centre de creație artistică, dotate cu spații de cazare, pentru artiștii rezidenți și pentru artiștii și meșteșugarii locali. Fie că vorbim de spații din clădirile istorice din centrul Bistriței, aflate în proprietatea Primăriei, fie de spații/clădiri din rural, aflate în proprietatea Consiliului Județean, restaurarea și refuncționalizarea acestora prin transformarea în poli de creație artistică contribuie semnificativ la revitalizarea ariilor în care sunt așezate și facilitează conexiunea cu turismul cultural, contribuind la vizibilitatea comunităților locale.
- Existența unor spații expoziționale generoase, atât în instituțiile de cultură locale, cât și în sfera privată (Galeria de Artă Concentric), cu o bună conexiune cu mediul artistic contemporan, în special pe zona artelor plastice.
- Existența unor precedente remarcabile în zona rezidențelor și taberelor de creație artistică (Art Forest Sângeorz-Băi, Natura și Arta – Tășuleasa, Culese din Telciu, etc.) probează impactul pozitiv al unor astfel de inițiative culturale.
- Digitalizarea facilitează contactul cu un public mult mai larg și mai diversificat, atât din județul Bistrița-Năsăud, cât și la nivel național sau internațional, iar multe dintre

creațiile artistice, în special din domeniul artelor vizuale, se pretează la o difuzare online. Pe de altă parte, o bună mediatizare în online a programului de rezidențe și a evenimentelor aferente poate contribui atât la vizibilitatea producțiilor artistice, cât și a arealului geografic în care acestea sunt produse și pe care, în diferite forme, îl explorează și valorifică în registru artistic.

5.5.10 Pericole:

- Transformarea într-o rețea clientelară a programului de burse, care să influențeze selecția artiștilor beneficiari și mai ales calitatea creațiilor rezultate.
- Finanțarea insuficientă a programului sau sincope în finanțarea programului de rezidențe afectează profund predictibilitatea acestuia și potențialul de a-l impune rapid ca un program de referință la nivel național.
- Așteptări nerealiste în privința impactului evenimentelor culturale aferente programului de rezidențe și a rezidențelor în sine, la nivelul publicului local. Mai precis, obsesia cuantificării impactului unui eveniment cultural prin prisma numărului de participanți. Pe de o parte, astfel de evenimente (vernisaje de expoziții, lansări de carte, întâlniri cu scriitori, proiecții de filme documentare etc.) nu sunt evenimente de masă și mobilizează un public restrâns. Pe de altă parte, creșterea numerică și diversificarea publicului necesită timp și constanță în evenimente. Așa că, un astfel de program poate contribui la formarea și creșterea cantitativă a publicului consumator de evenimente culturale.
- Strategie de comunicare defectuoasă, incapabilă să evidențieze programul de rezidențe, evenimentele și creațiile artistice. Conținutul textual și fotografic realizate pentru promovarea programului de rezidențe este esențial în procesul de vizibilizare și trebuie să se evite cantonarea într-un limbaj simplist, standard și fără vână artistică. O comunicare adecvată poate avea o contribuție majoră în propulsarea programului de rezidență în peisajul cultural național și în transformarea acestuia într-un reper pe harta evenimentelor de calibru, încât să genereze deopotrivă o competiție consistentă între artiști, cât și evenimente de înaltă ținută.
- Realizarea simplistă și neatractivă a platformei digitale dedicate programului de rezidențe poate limita semnificativ impactul asupra publicului larg și de specialitate și poate restrânge vizibilitatea.

Măsura: (2) *Înființarea unui teatru de repertoriu la Bistrița, eventual cu reabilitarea clădirii în stil Art Nouveau (fost) Cinema Omnia/23 August*

Această măsură ar urma să se facă cu o echipă stabilă de actori, regizori, scenografi și tot ce presupune o echipă artistică, pentru a transforma județul într-un centru de producție teatrală, nu doar de consum a unor spectacole produse în altă parte. Activitatea unui astfel de teatru presupune realizarea unor producții proprii, cu personalul existent sau cu invitarea periodică a unor regizori și dramaturgi contemporani pentru a pune în scenă spectacole. De asemenea, un astfel de teatru găzduiește periodic și producții ale altor teatre, uneori în baza unor parteneriate care presupun itinerare reciproce ale unor producții. După cum se poate observa din activitatea unor teatre de repertoriu, precum cele din Piatra-Neamț, Turda sau Râmnicu-Vâlcea, un teatru permite construirea în timp a unei întregi platforme culturale și educaționale, unde se desfășoară, pe lângă stagiunea de spectacole, ateliere cu elevi de gimnaziu și liceu, lecturi publice, sau cursuri pentru amatori. De asemenea, pe modelul Teatrului Tineretului din Piatra-Neamț, se pot dezvolta proiecte de teatru educațional adresate elevilor din comunitățile rurale sau din comunitățile defavorizate din orașele județului

(programul LanSaTT) și se pot organiza reprezentații periodice în sălile de spectacole din alte orașe ale județului.

Un județ care a dat României un regizor de talia lui Radu Afrim, unul dintre cei mai apreciați, prolifici și influenți regizori de teatru din România de azi, trebuie neapărat să aibă un teatru de repertoriu care să faciliteze în timp o producție dramaturgică consistentă și să racordeze orașul la producția contemporană de teatru din România și străinătate. Județul își permite să susțină două ansambluri de dansuri populare, deci sigur își permite să susțină un teatru de repertoriu cu bugetul aferent necesar producției. Diversele activități interactive adresate celor mici sau vârstnicilor (întâlniri periodice cu actorii, cluburi de lectură și povești, ateliere educaționale etc.) contribuie substanțial la îmbunătățirea calității vieții. Un teatru este mai mult decât un spațiu în care se prezintă periodic spectacole de teatru, iar înființarea unei instituții cu mize multiple pentru dinamizarea vieții culturale a județului, se încadrează deplin obiectivului general privind extinderea și modernizarea infrastructurii culturale asumat în Strategia pentru Cultură și Patrimoniu Național 2016-2022

Județe mai puțin dezvoltate economic, precum Neamț, își permit susținerea unui teatru de repertoriu și a unor evenimente specifice de talie internațională, îmbogățind zestrea culturală a județului și sporind prestigiul comunității care-l găzduiește. Orașe, precum Turda, cu o populație mai mică decât Bistrița, reușesc de asemenea să susțină un teatru de repertoriu cu o activitate bogată, care atrage un public consistent și variat la diversele activități pe care le desfășoară și găzduiește, ceea ce arată că un astfel de deziderat este nu doar realist, ci un mijloc foarte eficient de creștere a calității vieții populației și de diversificare a vieții culturale locale.

Evaluarea măsurii (2)

5.5.11 Puncte forte:

- Existența teatrului de proiecte „Liviu Rebreanu" la Bistrița, în cadrul Palatului culturii face mai ușor procesul, prin transformarea acestuia într-un teatru de repertoriu, de sine stătător, cu o echipă artistică, administrativă și tehnică proprie și cu un buget care să susțină 2-3 producții proprii anuale.
- Amplasarea clădirii actualului teatru de proiecte permite transformarea sa rapidă într-un pol al culturii locale, atât prin stagiunea de spectacole (proprii și invitate), cât și prin alte activități specifice care se pot desfășura, cu ajutorul echipei artistice.
- Apropierea de Târgu-Mureș și Cluj-Napoca, orașe care au facultăți și masterate de teatru, permite construirea rapidă a unei echipe artistice tinere și stabilirea unor parteneriate prin care tinerii studenți să poată avea acces la sălile de spectacol ale viitorului teatru, pentru prezentarea unor spectacole de licență și pentru vizionarea spectacolelor din stagiunea proprie.
- Existența unui public educat consumator ocazional de teatru, care se deplasează până la Cluj-Napoca, Târgu-Mureș sau Sibiu pentru a putea viziona spectacole de teatru.
- Existența unor teatre independente, care funcționează în regim de ONG, în Cluj-Napoca sau Mureș, unde activează un număr considerabil de actori, regizori și manageri de proiecte foarte competenți, cu reputație solidă în branșă, inclusiv cu premii la Gala UNITER. Ne referim în special la Reactor de Creație și Experiment din Cluj, asociație care desfășoară o activitate impresionată și care reunește o echipă extrem de talentată de actori, regizori, tehnicieni și manageri culturali. Aceștia pot fi cooptați, recrutați pentru construcția unui viitor teatru la Bistrița, fiind un pas înainte în cariera lor colectivă și individuală.

5.5.12 Pericole:

- Organizarea inadecvată a spațiului și dotarea precară pot limita semnificativ dezvoltarea unui teatru de repertoriu care să permită producerea și găzduirea unor spectacole de anvergură.
- Subfinanțarea viitoarei instituții. Pe lângă salarizarea echipei, bugetul necesar unor producții de anvergură trebuie să fie unul solid, în perspectiva impunerii rapide a viitorului teatru pe harta instituțiilor de profil. Experiența unor teatre mici, din orașe cu nivel economic sau demografic similar Bistriței, arată că realizarea unor producții de impact, împreună cu o viziune managerială racordată la fenomenul teatral contemporan din marile teatre ale lumii, poate face vizibil un teatru nou (sau cu management nou) în 3-4 ani.
- Viziune managerială și artistică limitată, deconectată de la producția teatrală recentă din marile teatre ale Europei, restrânge masiv potențialul unei astfel de instituții.
- O echipă artistică angajată fără o selecție riguroasă, de către o comisie care să reunească atât nume consacrate ale teatrului, cât și tineri care s-au impus în domeniu, condiționează într-o manieră negativă calitatea producțiilor și implicit evoluția instituției.
- Absența unei dimensiuni comunitare în activitatea instituției face imposibilă racordarea teatrului la tipuri variate de public ca vârstă, interese și gusturi, precum și cultivarea în timp a unui public tot mai consistent.

Măsura: (3) *Susținerea actului de creație artistică prin accesul la spații adecvate pentru artiști (săli de repetiții cu dotări adecvate tipului de activitate, ateliere de lucru, materiale etc.) și prin burse de creație pentru artiștii din județ*

Măsura: (4) *Politici de dezvoltare a festivalurilor și școlilor de vară cu vizibilitate națională și internațională*

Evenimentele care au construit deja o tradiție și care s-au impus în peisajul cultural național și internațional necesită o finanțare adecvată și susținere logistică pentru a-și consolida poziția și pentru a se dezvolta. Un festival precum, *Poezia e la Bistrița* a devenit un eveniment de referință pentru literatura românească, un fapt remarcabil care contribuie semnificativ la păstrarea orașului și implicit a județului în categoria locurilor de referință pentru literatura română.

Un alt eveniment, totalmente inedit în peisajul cultural și academic românesc și est-european, este *Școala de vară de la Telciu*. Inaugurată în 2016 în comuna Telciu, ca o continuare și completare a Conferințelor de vară de la Telciu (organizate anual începând cu 2012) acest eveniment care durează 8 zile intersectează cursurile academice susținute de profesori universitari de anvergură internațională din România și străinătate, cu ateliere educaționale adresate elevilor din sat, spectacole de teatru documentar prezentate la căminul cultural și proiecții de filme în aer liber la care participă localnici, invitați și studenții participanți.

Disclaimer! Evenimentul a fost fondat de Valer Simion Cosma, Manuela Boatcă (directoare a Institutului Sociologic al Universității Albert Ludwigs din Freiburg, Germania) Ovidiu Țichindeleanu (filosof și traducător român, stabilit la Chișinău) și Matei Costinescu (Facultatea de Sociologie a Universității din București.

Încă de la prima ediție, școala de vară a avut invitați de talie internațională, precum regretatul profesor Vintilă Mihăilescu și Mladina Tlostanova (Suedia). Cu timpul, echipa organizatorică a crescut și s-a înnoit, dezvoltându-se și un consiliu academic care reunește profesori din România și străinătate care au susținut cursuri la diferite ediții și care se reunesc

anual la Telciu, în cadrul acestui eveniment. Prezența unor profesori de anvergură internațională, precum Julie Klingern (Delaware University, SUA) sau Don Kalb (University of Bergen, Norvegia) a atras cursanți din toată lumea, precum și numeroși profesori, cercetători și artiști din România, interesați să-i întâlnească, să le audieze prelegerile și să poarte o discuție degajată într-un cadru neacademic.

Începând cu 2017, evenimentul a fost profilat pe două planuri majore, care se intersectează în cele 8 zile când se intersectează publicul local cu cel din afara localității. Pe de o parte, au fost organizate activități în comunitate, adresate în special celor tineri, care acoperă toată vacanța de vară (ateliere de teatru educațional, cursuri de engleză, ateliere de film documentar, ateliere de pictură murală, ateliere de educație muzicală etc.), în 2019 rezultând chiar și un spectacol de teatru educațional realizat de actrița Katia Pascariu (Teatrul Evreiesc de Stat din București) și dramaturga Mihaela Michailov (Universitatea de Artă Teatrală și Cinematografică din București) împreună cu elevi ai Liceului Tehnologic din Telciu. Spectacolul a fost prezentat la căminul cultural din Telciu, în fața unei săli arhipline, după care a fost prezentat la București, tot în fața unei săli arhipline, în sala de spectacole a Centrului Educațional Replika. Pe de altă parte, unei veri de activități artistice și educaționale în comunitate, i se adaugă cele 8 zile intensive de spectacole de teatru documentar, proiecții de film, dezbateri, târg de carte și cursuri academice susținute de profesori din România, SUA, UK, Norvegia, Germania, Suedia, Spania, China și Republică Moldova.

Evenimentul a crescut de la an la an, atât ca număr de invitați și activități, cât mai ales ca participanți (studenți, masteranzi, doctoranzi) din România și străinătate, încât din 2019, datorită insuficienței spațiilor de cazare numărul participanților a fost limitat. Din 2020, comuna Telciu a rămas fără cămin cultural și fără o sală de spectacole adecvată, ceea ce face imposibilă desfășurarea spectacolelor incluse în programul fiecărei ediții. Cele 4 ediții au fost finanțate în cea mai mare parte prin fonduri obținute de la Administrația Fondului Cultural Național de echipa Centrului pentru Studierea Modernității și a Lumii Rurale, în baza unor concursuri de proiecte. Primăria și Consiliul Local Telciu au asigurat o cofinanțare de aproximativ 10% din bugetul total al fiecărei ediții, iar pentru edițiile din 2018 și 2019 a mai fost o cofinanțare de aproximativ 20% din partea Consiliului Județean Bistrița-Năsăud, prin Centrul Județean de Cultură Bistrița Năsăud. Din 2018 evenimentul a beneficiat și de susținerea financiară a fundației Friedrich Ebert România (aproximativ 10% din bugetul total).

Evenimentul s-a impus repede pe harta internațională, după cum reflectă nu doar locurile din care provin cursanții străini și unii invitați, ci și o serie de materiale de presă și faptul că unele universități recomandă studenților participarea la acest eveniment estival, inclusiv prin anunțuri pe site-ul instituției. În jurul acestui proiect s-a coagulat în timp atât o rețea de parteneriate naționale și internaționale, cât și o rețea academică și artistică.

Dincolo de locația de vis, într-o comună montană a județului, ceea ce particularizează această școală de vară în raport cu alte școli de vară din Europa este intersectarea disciplinelor academice cu artele și educația artistică, și mai ales faptul că oferă participanților posibilitatea de a cunoaște viața comunității locale și de a gusta evenimente împreună cu localnicii.

Pe partea de spectacole, în cele patru ediții s-au pus în scenă la Telciu 11 spectacole de teatru documentar, ceea ce a făcut ca actori cunoscuți în special din cinematografia românească și internațională, precum Alexandru Potocean, Voica Oltean sau Katia Pascariu să devină prezențe constante în comunitate, inclusiv pe perioade mai lungi.

Pentru un județ care nu are o universitate proprie sau un centru de cercetare de anvergură internațională, acest eveniment a reprezentat o modalitate eficientă de a fi pus pe harta lumii academice internaționale și de a construi într-un timp foarte scurt o tradiție prestigioasă prin calitatea invitaților și activităților desfășurate.

Măsura: (5) *O caravană cinematografică pe timp de vară*

Model Cinemobilul sau Caravana TIFF și turnee anuale de spectacole de teatru independent (spectacole cu distribuție mică, scenografie minimală și structură accesibilă publicului nefamiliarizat cu spectacolele de teatru). Printr-un parteneriat cu principalele festivaluri de film din România se poate facilita accesul la producții cinematografice autohtone și internaționale la prețuri convenabile și la organizarea unor proiecții ocazionale la care să participe regizori sau actori care au fost parte din producție.

Figura 83: Publicul la Telciu, înainte de începerea spectacolului de teatru Foreplay (regia Ozana Nicolau), credit foto Ioana Ofelia

Măsura: (6) *Turneu anual de spectacole de teatru în rural.*

Lansarea ruralului în afara politicii culturale și reducerea să la loc de consum pentru folclor merită revizuită. Un teatru itinerant este în acest sens un mijloc de a facilita accesul publicului defavorizat la producții artistice contemporane, ușor de itinerat și pus în scenă, potrivindu-se din plin dimensiunii sociale asumată ca obiectiv strategic în Agenda Europeană pentru Cultură (2018), care prevede „încurajarea capacității culturale a tuturor europenilor prin punerea la dispoziție a unei game largi de activități culturale și prin oferirea de posibilități de participare activă."[60]

Propunem un parteneriat cu Reactorul de creație și Experiment din Cluj și Teatrul Educațional Replika pentru ca aceștia să itinereze din producțiile lor în județ și să includă în proiectele lor de turnee finanțate de AFCN reprezentații și în județ, în schimbul unei cofinanțări și a accesului gratuit la spații adecvate.

[60] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?qid=1527241001038&uri=COM%3A2018%3A267%3AFIN-&fbclid=IwAR0bFWhvojIwWniCD8s36AKziSuAT4ZZJS4DH6GBptFYBzDWCq4_SWb7f6U

- Asociații precum Reactor de Creație și Experiment din Cluj, Reciproca, Teatrul Educațional Replika, Create Act Enjoy și multe altele pot contribui la diversificarea ofertei culturale în orașele din județ, prin realizarea de evenimente și turnee în baza unor parteneriate prin care să aibă acces la infrastructură și co-finanțări. Un alt aspect important îl presupune susținerea producției artistice prin colaborări cu artiști din zona independentă în căutare de spațiu de lucru, de reprezentații și cofinanțări. Seria de reprezentații de spectacole de la Telciu (2016-2019) evidențiază deopotrivă interesul artiștilor din sectorul independent pentru a juca și în alte locații decât în marile orașe, cât și impactul pozitiv asupra publicului local al unor spectacole de teatru contemporan, care abordează teme actuale și relevante pentru comunități.

Teatrul documentar reprezintă una din ariile care s-au dezvoltat foarte puternic în ultimii ani și care are o dublă aderență la comunitățile mici, rurale și urbane. Pe de o parte, prin documentările necesare pregătirii unui astfel de spectacol, multe localități au atras, din varii motive, echipe de documentariști și artiști interesați să documentez probleme actuale.

Pe de altă parte, una din mizele etice ale acestei categorii de producții este întoarcerea în comunitățile în care s-a făcut documentarea pentru a prezenta creațiile artistice rezultate din prelucrarea materialelor documentare. Fiind un tip de teatru cu o profundă dimensiune socială, spectacolele rezultate abordează probleme comune pentru largi categorii de populație, din comunități foarte diverse, ceea ce face ca publicul să se regăsească mult mai ușor în spectacolele prezentate. Un alt aspect esențial pentru acest tip de spectacole îl reprezintă opțiunea pentru un limbaj accesibil mult mai accesibil publicului larg, integrând elemente specifice teatrului popular, adeseori într-o îmbinare foarte atractivă cu mijloace recente de expresie și punere în scenă (proiecții video, animații etc.) Majoritatea spectacolelor realizate presupun decoruri minimale și flexibile, tocmai din dorința de a putea fi puse în scenă, cu adaptări minimale, în spații foarte variate, adeseori lipsite de dotările necesare (cămine cultural, săli de clasă, case de cultură, teatre independente etc.)

Obiectiv specific: Diversificarea actului cultural și consolidarea legăturii dintre politicile culturale și politicile pentru tineret

Măsura: *1. Pentru diversificarea actului cultural este necesară o atenție sporită la diferitele grupuri țintă vulnerabile și identificarea temelor culturale sensibile pentru societate care trebuie apoi mediate prin cultură. Menționăm aici două astfel de teme foarte importante pentru tineri și pentru societatea contemporană : tema femeii, a genului social și a relațiilor de gen și tema sănătății mintale și a incluziunii persoanelor cu dizabilități (vezi de exemplu un parteneriat cultural cu Centrul de Resurse și Referințe în Autism Micul Prinț Bistrița). Apoi, evenimentele culturale trebuie orientate mai apăsat către cultura copiilor și adolescenților (în lumea europeană există adevărate industrii culturale dedicate doar acestor categorii)*

Măsura: *2. Atragerea tinerilor spre activități cultural-educaționale în parteneriat cu instituțiile de învățământ și centrele pentru tineret*

Se impune sprijinirea în cadrul centrelor de tineret existente a tinerilor artiști din județ sau din județele învecinate, dispuși să se relocheze temporar pentru a lucra și locui în astfel de spații, lăsând în schimb ceva comunității care-l găzduiește. Cultura e mai mult decât entertainment – cultura e în strânsă legătură cu educația și este esențială în procesul de formare a unor cetățeni activi, responsabili și implicați în comunitățile în care trăiesc

Din experiența de organizator și facilitator cultural în proiecte precum Școala de vară de la Telciu, LaNsatT sau Beciul Creativității Critice (la MJIAZ) elevii de gimnaziu sunt cei mai receptivi la diversele proiecte educaționale extrașcolare și la activități care contribuie

deopotrivă la lărgirea orizontului cultural și familiarizarea cu artele, cât și la formarea unor tipuri de public receptive la diverse forme de expresie artistică. Elevii de liceu sunt mult mai greu de prins și de convins, așa că, o strategie pe termen lung trebuie să înceapă să construiască pornind de la elevii de gimnaziu, în primul rând.

Obiectiv specific: Promovarea și stimularea culturii scrise și lecturii

Există deja în Bistrița evenimente consacrate dedicate culturii scrise (vezi Festivalul Poezia e la Bistrița) care atrag deja turiști anual și aduc un beneficiu de imagine orașului și județului. Cu toate acestea, trebuie să existe o politică coerentă de promovare a scriitorilor care activează în Bistrița – temporar sau permanent sau care sunt în legătură cu patrimoniul cultural bistrițean prin creația lor – prin participarea la târguri de carte naționale și internaționale și prin promovarea traducerilor. De asemenea trebuie stimulată dezvoltarea unui public de cititori și piața de carte locală precum și cea a comentariului cultural avizat și competent.

Obiectiv specific: Promovarea și stimularea programelor culturale dedicate minorităților etnice și religioase din județul Bistrița-Năsăud

Măsura: *organizarea unui târg de carte anual la Bistrița. Pe lângă beneficiile evidente pentru cultura scrisă și piața cărții în context local acest eveniment poate deveni și un model de dezvoltare a unor parteneriate economice public-privat în domeniul culturii.*

Județul Bistrița este marcat de o istorie socială multiculturală. Atât patrimoniul material cât și cel imaterial ale minorităților etnice și religioase e parte din esențială din patrimoniul cultural al județului.

Măsura: *pe lângă alte evenimente culturale punctuale dedicate minorităților, propunem organizarea unui eveniment anual multicultural la Bistrița care să recupereze academic și performativ bogăția patrimoniului multicultural al județului.*

Obiectiv specific: Promovarea integrării culturii și vieții universitare

Tinerii județului au deja oportunitatea de a avea o viață universitară în Bistrița. Această situație are un potențial de dezvoltare care trebuie fructificat. Pentru aceasta este nevoie la nivelul publicului de o mai complexă înțelegere a culturii academice și produselor ei, știința și tehnologia. Educația științifică este deja pretutindeni integrată în activitatea sectorului cultural fie că e vorba despre noile tehnologii, ecologie sau științele sociale.

Măsura: *Organizarea de evenimente culturale de popularizare a științelor (naturii sau sociale) care să abordeze în același timp valoarea și provocările etice ale științei și tehnologiei pentru societatea contemporană*

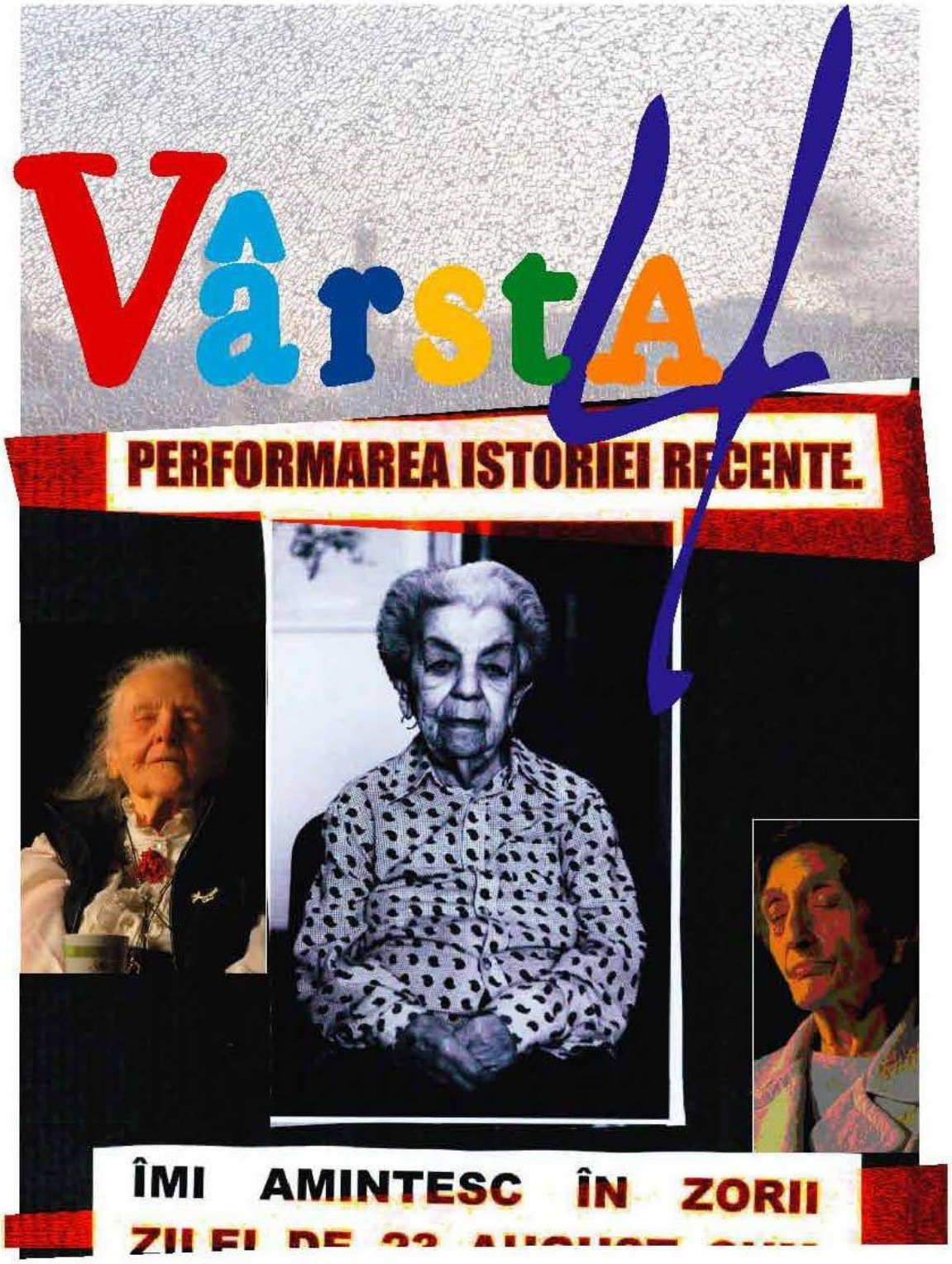
Obiectiv specific: Conectarea programelor culturale la calitatea vieții persoanelor vârstnice

Măsura: *Măsura: grupuri de creație care să dinamizeze cultural viața bunicuțelor și bunicilor noștri*

Studiu de caz: Grupul de Creație Vârsta 4 al Centrului rezidențial pentru persoane vârstnice „Amalia și Șef Rabin Dr. Moses Rosen"

Este un grup creat în colaborare cu colectivul de actori compus din: regizorul David Schwartz și actorii Katia Pascariu, Mișa Dumitriu, Paul Dunca, Alice Monica Marinescu, Mihaela Michailov, Jak Neumann. Activitatea desfășurată de Grupul de creație Vârsta 4 face parte din noul concept „Îmbătrânirea activă" prin care rezidenții sunt încurajați să se implice și să participe la activități creative (teatru, dans, scris, desen, blogging, etc.) activități care aduc un ajutor substanțial în procesul de tratare al afecțiunilor cognitive.

Grupul de creație Vârsta 4 a luat ființă în anul 2009, în cadrul programului Vârsta 4, rezidenții căminului de persoane vârstnice „Moses Rosen" din București exersează împreună cu echipa tangaProject tehnici de artă comunitară.

[wi

Rezidenții și coordonatorii au organizat împreună:

- Proiecții de film în care propunerile sunt făcute alternativ de către artiști și rezidenți;
- Ateliere de story-telling în care își împărtășesc istoriile personale;

- Blogul care documentează activitățile comunității și este administrat de domnul Pompiliu Sterian;
- Ateliere de colaj și desen în care creează reprezentări ale lumii din jur și auto-reprezentări, sau elaborează hărți personale ale vieții lor, cu evenimentele marcante;
- Reconstrucția unor evenimente istorice majore elaborată din punctul de vedere al fiecărui participant;
- Ateliere de solo-performance, bazate pe experiențe personale;
- Spectacole de teatru comunitar cu rezidenți implicați ca dramaturgi și performeri;
- Concerte, mese și sărbători comunitare, la care artiștii și membrii comunității ascultă muzică, dansează și petrec împreună; Centrul de artă comunitară Vârsta 4 este un loc de întâlnire, dezbatere și lucru împreună, inițiat de comunitatea rezidenților căminului Moses Rosen, împreună cu artiștii tangaProject.

Centrul de artă comunitară Vârsta 4 se deschide pe 30 mai 2011, în urma experienței de lucru împreună timp de 18 luni, a rezidenților și echipei de artiști.

Centrul de artă comunitară Vârsta 4 își propune:

- Să facă din activitățile de artă comunitară o componentă permanentă a vieții la Cămin;
- Să stabilească o strategie pe termen lung, astfel încât programul să continue și după eventuala retragere a coordonatorilor;
- Să creeze un program de rezidențe artistice la căminul Rosen, cu scopul de a coopta și antrena voluntari care să fixeze și să ducă mai departe activitatea;
- Să înființeze o bibliotecă a Centrului, structurată pe mai multe direcții: o arhivă a proiectului Vârsta 4; o bază de studii teoretice despre proiecte de artă comunitară pentru persoane instituționalizate, psihologia îmbătrânirii, terapie prin artă etc.;
- Să inițieze o strategie de multiplicare a programului Vârsta4 în alte cămine de vârstnici, prin promovarea și transmiterea modelului de lucru;
- Să facă schimb de experiență și să împărtășească metodele programului Vârsta 4 cu alte cămine de vârstnici, cu alți artiști și practicieni, cu organizații sau grupuri interesate de practicarea artei comunitare împreună cu persoane instituționalizate.

5.5.13 Coordonare cu Primăria Municipiului Bistrița

5.5.13.1 Evaluare și monitorizare

Exceptând propunerea înființării unei noi instituții de cultură – un teatru de repertoriu la Bistrița – majoritatea propunerilor ar urma să fie implementate de către instituțiile de cultură existente (Centrul Județean de Cultură Bistrița-Năsăud, Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud și Biblioteca Județeană „George Coșbuc" Bistrița-Năsăud), fie separat, fie prin intermediul unei structuri noi, federative, care să reunească experți din toate instituțiile și să fie manageriate de cineva extern. Pentru buna desfășurare a acestora și pentru rapida conectare la rețelele culturale existente, este recomandată cooptarea unor persoane cu experiență în coordonarea unor programe culturale din sectorul cultural independent. Un astfel de coordonator ar trebui să fie susținut de o echipă capabilă să identifice colaboratori instituționali locali și naționali, artiști, publicații culturale, tipuri de public și alte surse de finanțare decât cele disponibile local în vederea implementării, dezvoltării și consolidării acestor programe de creație și educație culturală.

În vederea evaluării și monitorizării propunerilor pentru dezvoltarea culturii ar trebui ca la nivelul județului să fie înființată o structură aferentă autorității publice județene, care să coopteze alături de reprezentanți ai instituțiilor culturale județene și locale și a unor operatori

culturali independenți, un board/comitet de artiști și manageri culturali bistrițeni consacrați la nivel național, fie că rezidă sau nu în județ.

Această structură va avea ca scopuri principale monitorizarea sectorului cultural public și independent, evaluarea activităților desfășurate în diferite proiecte pe parcursul anului, evaluarea rezultatelor acestora și avansarea de propuneri pentru îmbunătățirea acestor programe. Acest comitet/board ar trebui să se reunească cel puțin o dată pe an și pe baza rapoartelor structurii care manageriază programele, ar trebui să emită o serie de concluzii și recomandări. În cazul teatrului de repertoriu, evaluarea se va face anual de către o comisie organizată de către autoritatea publică județean care finanțează activitatea.

5.6 Sportul

Potrivit art. 91(1) din Legea nr.215/2001 privind administrația publică locală, republicată, în atribuțiile consiliul județean intră și cele privind (a) dezvoltarea economico-socială a județului și (d) atribuții privind gestionarea serviciilor publice din subordine. În exercitarea atribuțiilor prevăzute la alin. (1) lit. d), consiliul județean asigură, potrivit competențelor sale și în condițiile legii, cadrul necesar pentru furnizarea serviciilor publice de interes județean, dintre care menționăm ca puncte principale de interes pentru prezenta strategie: (4) cultura, (5) tineretul și (6) sportul.

Menționăm că reglementarea specifică a domeniului sportului în țara noastră se regăsește în "Strategia națională pentru sport (2016-2032)", propusă de Ministerul Tineretului și Sportului. Prezenta strategie a județului Bistrița – Năsăud este în concordanță cu obiectivele în domeniul sportului la nivel național.

Prezenta strategie pentru dezvoltarea sportului în județul Bistrița-Năsăud, este un document programatic redactat în acord cu legislația și documentele directoare la nivel european (Cartea Albă a Sportului publicată în anul 2007 de Comisia Europeană, Tratatul de la Lisabona, 2009, cu articolul 165 TFEU-competența UE în sport, Comunicarea Comisiei Europene-Dezvoltarea dimensiunii europene în sport, 2011, Rezoluția Consiliului European - Planul de lucru în sport 2011-2014, 2017-2020 și sprijinul financiar în domeniu prin programul Erasmus +, programul UE pentru educație, formare, tineret și sport pentru perioada 2014-2020) și național.

5.6.1 Sportul bistrițean în trecutul recent

După 1990, sportul își continuă avântul în primele două decenii. Fotbalul ține steagul sus prin promovarea echipei Gloria în prima divizie și menținerea ei acolo până în 2013. Cupa României și un loc 3 în campionat sunt cele mai mari performanțe ale acestui club, care are în acest moment o timidă urmașă în Liga a treia.

Un centru puternic de copii și juniori s-a dezvoltat în această perioadă, peste 300 de copii instruindu-se în cadrul clubului de fotbal. Tenisul de masă, halterele și gimnastica, cunosc perioade excelente odată cu înființarea de centre olimpice la Bistrița. Atletismul, schiul fond și boxul completează lista sporturilor cu care a făcut istorie Clubul Sportiv Municipal în acești ani.

Din păcate, însă, după 2015 sportul bistrițean stagnează și chiar regresează. Echipa de fotbal retrogradează, iar celelalte ramuri sportive sunt destul de modest reprezentate, cu excepția acelora care beneficiază de centre olimpice, unde adună toată spuma juvenilă a României.

Acum câțiva ani, județul Bistrița-Năsăud ajunsese la contra-performanța de a nu fi reprezentat la niciun sport de echipă în primele 3 ligi. Acest lucru vine ca un imbold pentru conducătorii județului care decid să înființeze un club sportiv în subordinea consiliului județean, Gloria 2018. Preluând echipa de handbal a CSM-ului din Liga a doua, Gloria 2018 ajunge în prima ligă, termină un campionat pe locul 3 și prinde un sfert de finală în Cupa EHF, aceasta fiind cea mai mare performanță internațională a unui sport de echipă din județul nostru.

În ce privește bazele sportive, după anii 90, noutățile sunt legate doar de sălile de sport construite în multe localități prin program guvernamental și de pârtia de schi de pe Dealul Cocoșului. Însă, în lucru se află cea mai mare investiție din toate timpurile în județul nostru, o sală polivalentă pe Dealul Cocoșului, ce ar putea fi inaugurată în toamna acestui an, 2022. Problema cea mai mare a infrastructurii sportive bistrițene rămâne legată de stadionul Jean Pădureanu, care se află într-o stare continuă de degradare și care nu își găsește proprietar, fiind scos la licitație de câțiva ani.

Un alt punct luminos este dezvoltarea de la firul ierbii a sportului auto, unde Transylvania Rally și îndeosebi pilotul și antreprenorul sportiv Mihai Ban au dus județul în competiții internaționale (Ungaria, Maroc, Arabia Saudită), performanță care culminează în 2022 cu terminarea în condiții respectabile a raliului Dakar, o premieră pentru România.

5.6.2 Potențialul sportiv al județului Bistrița-Năsăud

Pentru a evidenția potențialul sportiv al județului Bistrița-Năsăud am analizat o serie de indicatori, precum:

- numărul de antrenori (abordare comparativă cu alte județe) și evoluția acestora la nivelul județului în perioada 1992-2017;
- numărul de secții sportive și evoluția acestora în județ de-a lungul perioadei 1992-2017;
- numărul de sportivi legitimați și evoluția numărului acestora în județul Bistrița-Năsăud, în perioada 1992-2017;
- numărul de arbitri și evoluția acestora în perioada 1992-2017.

Datele sunt de la Institutul Național de Statistică, până în 2017, ultimul an când au fost procesate.

În ceea ce privește numărul de antrenori, județul nostru avea 281 de antrenori în 1992. În 2017, când datele au fost centralizate ultima dată, avem 98 de antrenori. Suntem în coada clasamentului pe județe, pe locul 27, Ialomița având sub 40 pe ultima poziție, iar Constanța ocupând prima poziție cu aproape 350.

La capitolul sportivi legitimați, avem în 2017 un număr de 3373, față de 3030 în 1992, o creștere mică în cei 25 de ani în care mișcarea sportivă a progresat. Suntem pe locul 5 de la coadă între județele țării, înaintea județelor Sălaj, Mehedinți, Tulcea și Caraș Severin. Pe primul loc în acest clasament este Clujul, cu aproape 1400 de sportivi legitimați.

Și în ce privește numărul de secții sportive stăm prost, tot pe locul 5 de la coadă. Avem 92 de secții sportive în 2017 față de 122 câte aveam în 1992. În acest clasament conduce județul Timiș cu 356 de secții, iar după noi mai sunt doar județele Gorj, Sălaj, Tulcea și Mehedinți.

În clasamentul arbitrilor, stăm ușor mai bine, dar prost comparativ cu anii 90. Avem în 2017 un număr de 111 arbitri, față de 365 câți aveam în 1992. Județul nostru este pe locul 28 în țară, pe prima poziție fiind Clujul cu aproape 500 și pe ultima Tulcea cu 50.

În concluzie, apreciem că, județul Bistrița-Năsăud înregistrează cifre foarte slabe comparativ cu celelalte județe ale României, dar și cu anii 90. Analiza în profunzime a ultimelor

trei decenii relevă o serie de deficiențe (tendințe extrem de nefavorabile) care impun atenție în vederea soluționării printr-o strategie integrativă și coerentă pe termen scurt, mediu și lung.

5.6.3 Perspectiva cetățenilor asupra problematicii sportului în județul Bistrița-Năsăud

Interviurile cu cetățenii sunt importante pentru că aduc dimensiunea complementară, calitativă în analiza aspectelor legate de sport. Au fost realizate trei interviuri de grup cu tineri din intervalele de vârstă 18-25 și 25-30 dar și cu maturi din intervalul 30-50 de ani. Analiza interviurilor se regăsește mai jos:

5.6.3.1 Practicarea sportului sau a activităților sportive

Majoritatea participanților au hobby-uri sportive, practicate la nivel de amatori și realizează activitățile sportive neangajând sume importante de bani, de preferat în mod gratuit. Apare ideea foarte bine conturată de includere ca activitatea de timp liber, sportul. Există, în proporție mai mică și cei care nu practică nici un sport în timpul liber, dar care și-ar dori pe viitor să practice. De remarcat este faptul că gătitul și gameing-ul sunt destul de prezente printre hobby-urile tinerilor.

5.6.3.2 Direcția în care merge sportul în județul Bistrița Năsăud

Percepția este în general negativă. Cei puțini care consideră că sportul este pe o direcție bună în județul nostru au remarcat performanțele bune ale echipei de handbal, ce produc curente opinionale de susținere și încurajare a sportului în societate. Se schimbă mentalitatea față de mișcare și educație fizică. Se trece de la mișcarea ca formă terapeutică la mișcare ca mod de viață. Participanții recunosc efectele pozitive ale activității fizice asupra organismului și asta face ca și la nivel de percepție să se încadreze pe un trend ascendent. La nivelul copiilor și chiar al tinerilor, sportul este promovat și prin implicarea părinților, care conștientizează beneficiile sportului pentru copiii aflați în plină dezvoltare fizică și cognitivă. De asemenea, se schimbă mentalitatea și în ce privește sportul de performanță. Tot mai mulți agreează ideea trecerii de la sportul de performanță spre sportul de masă și participarea efectivă a cetățenilor la activități sportive de masă.

5.6.3.3 Sinteza elementelor pozitive

- Locuri amenajate pentru mișcare, cum ar fi Pădurea Schulerwald sau Parcul Municipal;
- Dezvoltarea privată a bazelor sportive, cum ar fi terenurile sintetice de la Școli;
- Începerea construirii unor piste de biciclete;
- Pârtia mică de schi este folosită de tot mai mulți începători;
- Echipa de handbal a creat o emulație în rândul tinerilor.

5.6.3.4 Sinteza elementelor negative

O bună parte din tinerii intervievați consideră că județul Bistrița-Năsăud, la nivel de sport, merge pe o pantă descendentă. Mai multe aspecte i-au determinat să considere că sportul se îndreaptă în direcția greșită, mai exact:

- Lipsa investițiilor în toate sporturile și în infrastructură, în performanță, lipsa motivației de a face sport și mișcare, lipsa condițiilor pentru performanță. Un alt aspect menționat de tineri: rata obezității în România este foarte ridicată;

- Lipsa bazei materiale și a promovării;
- Lipsa de evenimente sportive;
- Neimplicarea administrațiilor locale;
- Lipsa spectatorilor la evenimente sportive.

5.6.4 Îmbunătățirea situației sportului în județul Bistrița-Năsăud

O sinteză a soluțiilor privind îmbunătățirea situației sportului, în urma analizei datelor obținute, fără a fi prezentate neapărat într-un top, ar include:

- promovarea mai multor discipline sportive și dezvoltarea disciplinelor tradiționale;
- creșterea numărului de ore de sport în școli ar putea duce la conștientizarea importanței sportului și, mai departe, prin practică la includerea sportului într-un mod de viață sănătos;
- dezvoltarea sportului de performanță prin includerea disciplinelor sportive cu potențial de creștere într-un plan de măsuri finanțat prin proiect și de la bugetul de stat;
- creșterea investițiilor este o soluție ce atinge mai multe aspecte în dezvoltarea sportului și de aceea autoritățile trebuie să fie responsabile în definirea bugetelor de investiții în sport și infrastructura sportivă;
- încurajarea mișcării și pe de altă parte, a comportamentului ecologic prin dezvoltarea unor sisteme alternative de transport între localitățile apropiate, în special piste de biciclete;
- acțiuni de informare și conștientizare în rândul părinților cu privire la importanța sportului, activității fizice și a educației fizice;
- susținerea mobilității resursei umane între cluburi și asociații sportive și a sportivilor pentru realizarea schimburilor de experiență și pentru dezvoltarea unui sentiment de comunitate sportivă;
- acțiuni sportive pentru copii și tineri, pentru includerea sportului și activității fizice, alături de alimentația sănătoasă, în preocupările generațiilor viitoare;
- creșterea numărului de acțiuni sportive pentru elevi și studenți;
- promovarea voluntariatului în sport și încurajarea antrenorilor și a profesorilor de educație fizică să desfășoare acțiuni de promovare a sportului și a beneficiilor mișcării fizice;
- construirea unor baze sportive de nivel internațional care să atragă competiții importante (terenuri, săli, spații de cazare);

- construirea unei baze sportive publice la care să aibă acces gratuit toți cetățenii;
- deschiderea terenurilor de la școli și licee pentru acces public și gratuit.

5.6.5 Analiza SWOT a domeniului SPORT în județul Bistrița-Năsăud

Pe baza analizei SWOT propunem prioritizarea acelor direcții de dezvoltare din județ care conduc la sporirea practicării sportului de masă și creșterea stării de sănătate a cetățenilor, prin valorificarea posibilităților oferite de factorii externi și care minimalizează amenințările existente în domeniu.

5.6.5.1 Puncte tari

- Tradiția rezultatelor de nivel internațional în unele ramuri de sport;
- Capacitatea de a organiza competiții naționale și internaționale în județul nostru;

- Existența legii sportului care îi vizează direct pe cei implicați în sportul de performanță;
- Existența unor antrenori de valoare, recunoscuți pe plan internațional;
- Valorificarea domeniilor sportive tradiționale și cu rezultate performante;
- Valorificarea infrastructurii sportive existente;
- Valorificarea potențialului instituțional existent în sport în județul Bistrița-Năsăud: asociații sportive, cluburi sportive, organizații sportive s.a.;
- Valorificarea fondurilor europene nerambursabile în domeniul sportului și activității sportive;
- Existența unor evenimente sportive cu tradiție în județul Bistrița-Năsăud, campionate, competiții la nivel local regional și național;
- Posibilitatea practicării sporturilor cu motor, enduro, ciclism, ș.a. raportat la condițiile geografice ale județului Bistrița-Năsăud;
- Posibilitatea practicării sporturilor pe apa (caiac, canoe);
- Posibilitatea practicării sporturilor de iarnă, raportat la condițiile geografice ale județului;
- Atitudine pro activă a Consiliului Județean Bistrița-Năsăud în dezvoltarea instituțională și sprijinul financiar pentru domeniul sportului.

5.6.5.2 Puncte slabe

- Atragerea insuficientă de fonduri din sectorul de stat și privat;
- Management defectuos al organizațiilor sportive locale, care se ocupă de implementarea sportului la copii și juniori;
- Utilizarea unor metodologii de pregătire învechite;
- Scăderea numărului de copii care se îndreaptă spre sport și a numărului de sportivi de performanță legitimați;
- Orientarea pregătirii spre rezultate și nu spre instruire;
- Neimplicarea antrenorilor în susținerea opțiunilor educaționale ale sportivilor;
- Decizii manageriale inadecvate realității;
- Lipsa unor programe de reinserție socială a foștilor sportivi de performanță, după încheierea carierei sportive;
- Lipsa investițiilor în sport, proporționate pentru fiecare zonă geografică;
- Infrastructură sportivă insuficientă sau inadecvată;
- Număr redus de medici sportivi;
- Infrastructura sportivă deficitară în mediul rural;
- Nivel redus de conștientizare la nivelul populației în ceea ce privește importanța unui stil de viață activ și beneficiile activității fizice asupra sănătății;
- Existența unui număr limitat de specialiști din domenii conexe sportului, care pot contribui la creșterea performanței;
- Oportunități limitate de practicare a sportului de către toate categoriile de populație (copii, tineri, vârstnici etc.);
- Cercetare limitată în domeniul sportului/finanțare precară a cercetării în domeniul sportului/ număr limitat al specialiștilor și cercetătorilor în sport;
- Atragerea insuficientă de fonduri din sectorul privat spre sportul de masă și/sau de performanță;
- Acces dificil sau insuficient al populației, la facilitățile sportive deja existente;
- Finanțare insuficientă sau greșit direcționată;
- Fonduri insuficiente din sectorul privat, direcționate către sportul pentru toți și către sportul de performanță;

- Motivația scăzută a cadrelor didactice și a tehnicienilor, dar și din partea elevilor/studenților, care nu se regăsesc într-un sistem în care educația fizică și sportul nu au un statut important recunoscut.

5.6.5.3 Oportunități

- Potențialul activității sportive de a îmbunătăți nivelul de sănătate publică atât la nivel fizic, cât și mental;
- Potențialul activității sportive de a preveni și reduce comportamentele anti-sociale, în special în rândul tinerilor;
- Disponibilitatea tinerilor de a-și schimba stilul de viață și a se orienta spre activitatea fizică;
- Implicarea în domeniul politic, a oamenilor de sport, astfel încât deciziile de ordin politic să fie în acord cu realitatea domeniului;
- Existența unei instituții universitare de prestigiu în județul Bistrița-Năsăud cu specializare în domeniul educației fizice și sportului, care oferă capacitatea de formare a resursei umane;
- Calitatea și cantitatea resursei umane din județul Bistrița-Năsăud care urmează studii de specialitate în domeniul sportului;
- Existența unor canale și tehnologii ieftine de comunicare informală care permit conectarea populației generale, în număr mare, la informațiile relevante în practicarea activității sportive (acces internet-site-uri de specialitate, social media, telefonie mobilă etc.);
- Apariția unei săli multifuncționale în Wonderland, care va crește numărul și calitatea evenimentelor sportive majore din județ, precum și fluxul financiar;
- Accesarea fondurilor nerambursabile europene în domeniul sportului și a activității sportive;
- Scăderea semnificativă a cheltuielilor pe sănătate, rezultată prin adoptarea unui stil de viață activ;
- Promovarea sportului de masă și de performanță în funcție de specificitatea geografică a zonei;
- Cooperarea transfrontalieră cu actori relevanți din sport și comunități din țările vecine;
- Dezvoltarea bazei de selecție a sportivilor de înaltă performanță prin creșterea cantitativă/calitativă a resursei umane și a infrastructurii în mediul rural;
- Implicarea părinților în susținerea financiară a activităților sportive;
- Maximizarea rezultatelor sportive prin investiții în sporturile specifice zonelor geografice.

5.6.5.4 Amenințări

- Lipsă/investiții insuficiente în infrastructura de sport atât din mediul urban cât și rural;
- Degradarea bazei materiale sportive din mediul rural;
- Existența unui număr semnificativ de persoane în populația generală cu boli cardiovasculare, obezitate și alte afecțiuni cronice ce derivă din sedentarism;
- Educația deficitară în școală în domeniul sănătății publice (importanța exercițiului și sportului practicat frecvent pentru o viață sănătoasă);
- Baza de selecție redusă pentru sportul de performanță;
- Incidență crescută a cazurilor de dopaj, a violenței, corupției și pariurilor ilegale;
- Creșterea dezinteresului pentru finanțarea sportului și a activităților sportive;

- Finanțare insuficientă sau greșit direcționată;
- Infrastructură învechită sau insuficientă - degradarea accentuată a unor baze sportive, care poate duce într-un final la închiderea acestora;
- Capacitatea redusă a actorilor din domeniul sportului în județul Bistrița-Năsăud de a organiza competiții majore, internaționale, în județ, în sporturile care atrag un număr mare de spectatori, datorită lipsei infrastructurii adecvate (stadion modern cu capacitate mare de număr de locuri), fapt ce conduce automat la un flux financiar în scădere în economia județului;
- Cheltuieli ridicate pe probleme de sănătate pentru cei care duc un stil de viață sedentar;
- Promovare insuficientă a evenimentelor sportive județene;
- Existența infrastructurii sportive de calitate cu preponderență în centrele urbane;
- Stagnarea/pierderea unor ramuri sportive datorită lipsei finanțării și măsurilor deficitare de motivare/retenție a resursei umane calificate;
- Sedentarismul, lipsa educației pentru mișcare, alimentația necorespunzătoare, sărăcia și marginalizarea unor segmente ale populației;
- Creșterea șomajului, deteriorarea nivelului de trai al populației;
- Incidență mare a bolilor cardio-vasculare, obezității și a altor afecțiuni cronice ce derivă din sedentarism;
- Emigrarea tinerilor cu potențial pentru practicarea sportului;
- Instabilitate politică la nivel județean.

5.6.6 Operaționalizarea strategiei de dezvoltare a educației fizice și sportului pentru județul Bistrița-Năsăud în perioada 2021- 2027

5.6.6.1 Componenta 1. Încurajarea sportului de masa

Obiectiv general 1: Promovarea sportului și valorilor sale în școli **Obiectiv specific A**: Dezvoltarea centrelor sportive la nivel rural

Măsuri:

1. Încurajarea apariției de noi centre sportive în mediul rural (Cluburi sportive persoane juridice de drept privat, Cluburile sportive persoane juridice de drept public, Cluburile sportive, organizate ca societăți comerciale sportive;
2. Înființarea de noi asociații județene pe ramuri de sport;
3. Înființarea de noi asociații județene pe ramuri de sport;
4. Stabilirea disciplinelor sportive promovate pe fiecare centru în parte:

Obiectiv specific B: Dezvoltarea resursei umane în domeniul sportului la nivel județean

Măsuri:

1. Identificarea bazinelor de recrutare a populației sportive;
2. Identificarea resursei umane suport din mediul rural (profesori de educație fizică și sport și antrenori);
3. Atragerea și susținerea resursei umane suport în mediul rural;
4. Măsuri de informare a populației generale, a populației sportive și a resursei umane suport (dezbateri publice, conferințe, mese rotunde, workshopuri, acțiuni sportive de popularizare);
5. Sprijinirea participării la activitatea sportivă pentru persoanele cu dizabilități, copii din familii și medii dezorganizate sau aparținând altor categorii sociale defavorizate.

Obiectiv specific C: Identificarea obstacolelor în dezvoltarea centrelor sportive la nivel rural

Măsuri:

1. Creșterea accesibilității centrelor sportive prin asigurarea transportului copiilor la centre;

2. Susținerea finanțării centrelor sportive;

3. Măsuri privind asigurarea continuității participării populației sportive la activitățile centrelor sportive;

4. Măsuri privind stabilizarea resursei umane de suport (profesori de educație fizică și sport și antrenori).

Obiectiv general 2: Cercetare științifică și asistență metodologică din partea mediului universitar în domeniul sportiv

Obiectiv specific: Realizarea de studii suport privind diagnoza domeniului sportiv județean

Măsuri:

1. Realizarea de campanii județene de promovare a sportului pentru toți în cadrul instituțiilor de învățământ, cu preponderență în mediul rural;

2. Măsurarea consumului de sport, a motivației și a factorilor sociali pentru impulsionarea participării la activități sportive;

3. Evaluarea posibilităților instituțiilor publice și private de a răspunde opțiunilor cetățenilor din județul Bistrița-Năsăud privind consumul de sport;

4. Sprijinirea publicării rapoartelor de cercetare și a altor materiale științifice sau de popularizare din domeniul sportului pentru diseminarea informației către actorii relevanți la nivel județean.

5.6.6.2 Componenta 2. Susținerea sportului de performanță

Obiectiv general 1: Promovarea sportului la nivel național și internațional

Obiectiv specific A: Dezvoltarea sistemului de selecție a sportivilor de performanță

Măsuri:

1. Identificarea structurilor sportive care au în componență sportivi de performanță și mare performanță;

2. Susținerea financiară de către administrația publică locală a structurilor sportive performante pe baza unor criterii prestabilite;

3. Sprijinirea Liceului cu Program Sportiv și a cluburilor locale pentru a deveni pepiniere ale sportului de performanță;

4. Desfășurarea de competiții – festivaluri sportive între structurile sportive și centrele rurale; 5. Creșterea nivelului competițional și promovarea județului în competițiile sportive naționale și internaționale; 6. Crearea de parteneriate public-privat și sprijinul autorităților publice locale și județene pentru dezvoltarea cluburilor sportive cu performanțe la nivel național și internațional.

Obiectiv specific B: Dezvoltarea resursei umane în domeniul sportului la nivel județean

Măsuri:

1. Perfecționarea resursei umane implicate direct în sportul de performanță (sportivi, antrenori, medici etc.) în vederea dobândirii de noi competențe;

2. Măsuri de susținere a școlarizării sportivilor de performanță pentru finalizarea tuturor ciclurilor educaționale; 3. Crearea de parteneriate cu mediul universitar pentru susținerea perspectivei interdisciplinare (sociologică, psihologică, medicală, economică) a performanței sportive.

5.6.6.3 Componenta 3. Dezvoltarea infrastructurii sportive

Obiectiv general 1: Preluarea/Dezvoltarea taberelor sportive la nivel județean

Obiectiv specific A: Promovarea taberelor sportive în școli

Măsuri:

1. Acțiuni de informare în școli cu privire la importanța sportului și a educației fizice;

2. Acțiuni de informare în școli cu privire la taberele de tineret și promovarea activităților recreative și de sport;

3. Utilizarea de către comunitate a bazelor sportive existente la nivelul județului;

4. Facilitarea accesului tuturor categoriilor sociale (copii, persoane vârstnice, familii tinere, persoane cu dizabilități, persoane cu probleme de socializare) la bazele sportive și tabere sportive;

5. Utilizarea de către cluburile sportive județene, cu performanțe dovedite, a bazelor sportive existente la nivel județean precum și a taberelor pentru organizarea de cantonamente și stagii de pregătire;

6. Organizarea de tabere sportive cu deschidere spre toate categoriile sociale;

7. Crearea de parteneriate public-privat și sprijinul autorităților publice locale și județene pentru înființarea și dezvoltarea taberelor sportive și de agrement.

Obiectiv general 2: Inaugurarea și folosirea noii săli polivalente

Obiectiv specific A: Atragerea unor competiții naționale și internaționale aducătoare de fonduri proprii

Măsuri:

1. Atragerea de finanțări nerambursabile;

2. Cooperare interinstituțională;

3. Cooperare cu federații și inspectoratul școlar;

4. Cooperare cu mediul privat.

Obiectiv general 3: Înființarea unui stadion lângă Sala Polivalentă **Obiectiv specific A**: Continuarea demersurilor pentru finanțarea unei asemenea investiții

Măsuri:

1. Atragerea de finanțări nerambursabile și sponsorizări;

2. Cooperare interinstituțională.

5.6.6.4 Concluzii și recomandări

Cercetarea a avut ca obiectiv elaborarea Strategiei de dezvoltare a educației fizice și a sportului în județul Bistrița-Năsăud pentru perioada 2021–2027 și indicarea modului de operaționalizare a direcțiilor incluse în strategie.

Fenomenul sportiv a fost abordat printr-o metodologie mixtă, dimensiunea cantitativă și dimensiunea calitativă și a inclus o abordare specifică analizelor din domeniul științelor sociale. Pe baza datelor colectate și analizate au fost elaborate și dezvoltate direcții de acțiune și măsurile specifice de implementare:

- Direcția strategică 1- Încurajarea sportului de masă
- Direcția strategică 2- Susținerea sportului de performanță
- Direcția strategică 3- Dezvoltarea infrastructurii sportive

Se recomandă următoarele:

1. Elaborarea strategiei de dezvoltare a educației fizice și a sportului în județul Bistrița-Năsăud pe o perioadă similară cu a strategiei naționale privitoare la sport. De asemenea, cercetări și actualizări anuale ale strategiei în funcție de rezultatele implementării și de dinamica socială și economică;

2. Elaborarea și implementarea unui sistem de monitorizare a gradului de realizare a măsurilor propuse în prezenta strategie;

3. Finanțarea proiectelor din domeniul sportului și educației fizice, în acord cu direcțiile, obiectivele și măsurile strategiei;

4. Cercetarea periodică a realităților din domeniul sportului pentru a înțelege în profunzime dinamica socială și sportivă, pentru a putea previziona evoluția fenomenului sportiv în următoarea perioadă.

5.6.7 Referințe privind subcapitolul de cultură, tineret și sport

Agenția de Dezvoltare Regională (ADR) Nord-Vest. 2020. „Planul de dezvoltare regională Nord-Vest 2021-2027." 2020. www.nord-vest.ro/wp-content/uploads/2020/06/SWOT-Draft-PDR-2021-2027.pdf.

Andreou, George. 2006. "EU Cohesion Policy în Greece: Patterns of Governance and Europeanization." *South European Society and Politics* 11 (2): 241–59.

Athanassiou, Evangelia. 2020. "Transferring sustainability: imaginaries and processes în EU funded projects în Thessaloniki." *Urban Research & Practice*, 1–22.

Bína, Vladimír, Philippe Chantepie, Valérie Deroin, Guy Frank, Kutt Kommel, Josef Kotýnek, and Philippe ROBIN. 2012. "European Statistical System Network on Culture, Final Report.; Strategic framework for the EU's cultural policy." European Commision. https://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/reports/ess-net-report_en.pdf.

Boccardi, Giovanni; Duvelle, and Cécile. 2013. "Sub-Session 3A-a: Introducing Cultural Heritage into the Sustainable Development Agenda." UNESCO.

Bonini Baraldi, Sara, and Paolo Ferri. 2019. "From communism to market: business models and governance în heritage conservation în Poland." *Journal of Management and Governance* 23 (3): 787–812. https://doi.org/10.1007/s10997-018-09448-8.

Brad, Stelian, Mihaela Vrabete, Mocan Bogdan, Fulea Mircea, Brad Emilia, and Liliana Pop. 2013. „Strategia de dezvoltare a județului Bistrița-Năsăud pentru perioada 2014-2020." Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca; Consiliul Județean Bistrița-Năsăud.

Council of Europe. 2018. "European Cultural Heritage Strategy for the 21st Century." May 2018. https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/strategy-21-toolkit.

Dimitriyadis, Irini, Süreyya O. Akyuz, and Feride H. Basturk. 2012. "A Proposition for a Mechanism to Provide Supplemental Funding for Cultural Heritage." *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 62. Elsevier: 1332–6. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.09.227.

Dinu, George, Anda Becuț Marinescu, Carmen Croitoru, George Matu, Iulian Oana, and Veronica Hampu. 2019. *Vitalitatea culturală a orașelor din România – ediția 2018*. Editura Universul Academic.

Europanostra. 2013. "Funding sources for preserving Cultural Heritage Monuments and Sites. The specific case of the '7 Most Endangered' Initiative by EIB-I and Europa Nostra." November 25, 2013. http://www.europanostra.org/wp-content/uploads/2017/04/7ME-2013-EIBI-HeritageFundingOverview.pdf.

European Commision. 2018a. "European Statistical System Network on Culture, Final Report.; Strategic framework for the EU's cultural policy." 2018.

———. 2018b. "A New European Agenda for Culture - Background Information Accompanying the document." https://ec.europa.eu/culture/sites/default/files/2020-08/swd-2018-167-new-european-agenda-for-culture_en.pdf.

MacLean, Caitlin, and Glenn Yago. 2011. "Cultural Heritage as an Economic Development Resource în Israel." Israel: Milken Institute, Financial Innovations Lab Report.

Ministerul culturii. 2016. „Strategia pentru cultură și patrimoniu național 2016-2022." București: Ministerul Culturii. http://culturainmiscare.ro/wp-content/uploads/2017/10/-Strategie-Culturala.pdf.

Ministerul Tineretului și Sportului 2016. Strategia națională pentru sport și tineret în România, disponibil la adresa http://politicisport.ro/wp-content/uploads/2016/07/Strategia-Nationalapentru-Sport-si-Tineret-in-Romania-pentru-perioada-2016_2032.pdf

Mucică, Delia, Anda Becuț, Bianca Bălșan, Carmen Croitoru, Pîrvu Ionică, Virgil Nițulescu, and Alexandru Oprea. 2016. „Strategia sectorială în domeniul culturii și patrimoniului național pentru perioada 2014-2020." București: Centrul de Cercetare și Consultanță în Domeniul Culturii.

Ottavio Reho, Federico, and Theo Larue. 2020. "A Europe That Protects Its Heritage." *European View* 19 (2): 247–48. https://doi.org/10.1177/1781685820973471.

Peirce, F. Lewis. 1979. În *The Interpretation of Ordinary Landscapes: Geographical Essays*, edited by Donald W. Meinig, 11–32. New York, Oxford: Oxford University Press. https://pdfs.semanticscholar.org/5958/808e8b4bdd07891d0951515e2901b08b767a.pdf.

Rhodes, Roderick Arthur William. 1996. "The New Governance: Governing Without Government." *Political Studies* 44 (4): 652–67.

Rössler, Mechtild. 2007. "World Heritage cultural landscapes: A UNESCO flagship programme 1992 – 2006." *Landscape Research* 31 (4): 333–53.

Sănduță, Constantin, adn Popițan, Dumitru. 2001. Cavalerii Sportului în Bistrița-Năsăud, editura Dacia: București.

Smith, Laurajane. 2006. *Uses of Heritage*. London: Routledge. Stenseke, Marie. 2009. "Local participation în cultural landscape maintenance: Lessons from Sweden." *Land Use Policy* 26 (2): 214–23. https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2008.01.005.

TAAS Consultancy. n.d. "Studiu sectorial multiculturalitate în sectoarele cultură și artă la nivelul județului Bistrița-Năsăud." Accessed October 2, 2020. http://www.diversitate-multiculturala.ro/wp-content/uploads/2017/02/6.-MULTICULTURALITATE-Bistrița.pdf.

UNESCO. 2019. "The Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention." UNESCO. https://whc.unesco.org/document/178167.

Vasiluță-Ștefănescu, M., Varga, M.G. 2016. Sociologia sportului. Recuperarea sportului tradițional românesc: Oina, ProUniversitaria: București

Vlad, Valentin-Ionel, Alexandru Surdu, and Victor Spinei. 2017. *Strategia de dezvoltare a României în următorii 20 de ani. Cultura românească între național, localizare în zona proximă și universal. Europa multilingvistă, cultura electronică*. Editura AcaDEMIEI.

5.7 Infrastructura socială și sărăcia

5.7.1 O dominanță a ruralului în sens teritorial

Județul Bistrița-Năsăud are un caracter preponderent rural, cu orașe mici și foarte mici și cu comune de mărime medie, răspândite relativ egal pe teritoriul județului. Acest profil teritorial particular guvernează atât înțelegerea situației comunităților sărace, cât și configurarea unei plaje de soluții.

Așa cum se vede în figura de mai jos, în ciuda profilului rural al populației, județul este departe de a avea nivelurile mari de sărăcie din sud-vestul și nord-estul țării. Se poate însă identifica o relativă concentrare a sărăciei în zona de sud și nord-vest a județului, dar caracterul dominant al localizării teritoriale a sărăciei este mai degrabă unul diseminat, cu mici zone de sărăcie severă și largi zone de sărăcie relativă care gravitează în jurul centrelor urbane în care se produce bunăstarea. Față de modele contemporane predominante de dezvoltare, în care urbanul, suburbanul, pre-orășenescul și ruralul formează un sistem de Zone Urbane Funcționale (ZUF), Bistrița-Năsăud este într-un stadiu incipient de dezvoltare teritorială în regim policentric, dominant în Europa, lucru nu neapărat negativ, dar care pune sub semnul întrebării alinierea la strategiile curente de dezvoltare de tip metropolitan.

Ceea ce pare să fie similar cu centrele mai mari este faptul că ZUF-ul orașului reședință de județ concentrează și o parte a sărăciei județului. Cu alte cuvinte, pe măsură ce orașul Bistrița se va dezvolta, dominanța economică a acestuia în teritoriul învecinat va produce inegalități din ce în ce mai vizibile între localitățile din aria de influență. Așa cum s-a arătat în capitolul 2, suburbanizarea orașului este vizibilă, dar moderată în raport cu media națională.

Ruralul bistrițean este, în acest context, un teritoriu aflat preponderent *în afara* unor zone de influență urbană imediată, dar care, din lipsă de autonomie economică, sunt puternic afectate de centrele îndepărtate, regionale, naționale și europene. Strategia județeană trebuie astfel conectată ca înțelegere la aceste niveluri, pentru a echilibra puternicele tendințe de spoliere a ruralului sau de turistificare a acestuia și a produce o dezvoltare locală care să pună accent pe avantajele competititve ale orașelor mici și a comunelor compacte.

5.7.2 O sărăcie severă cu o vizibilă dimensiune etnică

Caracterul etnic al sărăciei este destul de prezent la nivelul județului, un număr disporporționat de mare de romi fiind afectați de fenomene de marginalizare socială și spațială. Deși numărul oficial al romilor nu este mare, recensământul luând în calcul doar etnia autodeclarată (capitolul 2), caracterul compact al comunităților și prezența lor în majoritatea localităților ne semnalează faptul că județul se înscrie într-un model de conviețuire etnică specific Transilvaniei, cu un număr relativ mare de romi integrați social și etnic, cu un procent mai mic de romi care locuiesc în comunități compacte și relativ tradiționale și cu un număr deloc neglijabil de romi afectați de excluziune socială care trăiesc în mici comunități destructurate, fără tradiții și fără structuri de conducere comunitară.

Bistrița-Năsăud nu se distinge în mod deosebit din acest punct de vedere față de județele vecine, având chiar comunități de romi mai mici ca dimensiune și neavând nici un ghetou notoriu la nivel național. Dar cifrele oficiale cu privire la componența etnică trebuiesc puse sub semnul întrebării, situația autodeclarării etniei fiind una de puternică subraportare. Consecința acestei situații particulare a politicii identitare a romilor nu ar trebui să creeze dificultăți în planul politicilor publice atâta vreme cât problema sărăciei nu este etnicizată.

Bistrița-Năsăud are o bună practică în acest sens, sărăcia fiind tratată ca o problemă socio-economică, și nu ca o problemă etnică, iar practica ar trebui continuată.

În termeni de practici de intervenție însă, dimensiunea etnică trebuie luată în calcul în sensul principiului politicilor europene promovate de Consiliul Europei prin documentele care au stat la baza primei Decade de Incluziune a Romilor, din care poate cel mai relevant este cel de adresare explicită, dar non-exclusivă[61]. Aceste principii trebuiesc incluse în strategiile locale de dezvoltare, cu accent pe dezvoltarea socio-culturală și favorizarea exprimării identității etnice și de grup, dar cu obiective explicite de prevenire a segregării și de incluziune a tuturor celor afectați de marginalizare economică.

5.7.3 O prezență constantă a proiectelor de ameliorare a sărăciei

Proiectele de intervenție în zone defavorizate au fost o prezență constantă la nivel de județ. În termeni relativi, adică în raport cu alte județe și cu media națională, ele se situează bine, chiar peste medie, în termeni absoluți, adică în ceea ce privește impactul asupra sărăciei, ele se dovedesc prea puține și de dimensiuni insuficiente pentru a produce efectele așteptate.

O evaluare corectă a unor astfel de programe se poate face numai la mare distanță de la implementare, mecanismele de monitorizare nefiind însă puse la punct. Este nevoie, ca și în toate celelalte județe, de evaluarea periodică independentă a stării de sărăcie și a modului în care politicile publice locale și proiectele realizate au dus la schimbare socială. Aceasta se realizează astăzi sectorial, în principal de către Ministerul Muncii și Protecției Sociale, dar integrarea datelor și transformarea lor în obiective specifice pică în sarcina Consiliului Județean. Potrivit rapoartelor MMPS, județul Bistrița-Năsăud se află doar marginal sub media sărăciei naționale de 22,33% cu o valoare de 21,9%[62]. Deși profilul statistic este doar vag mai echilibrat decât media națională în ceea ce privește prezența sărăciei relative și extreme, autoritățile locale au o abordare mai sensibilă față de familiile și comunitățile aflate în dificultate decât în multe alte localități din țară. Spre deosebire de practicile curente în multe municipalități, evacuările se fac cu respectarea prevederilor legale în ceea ce privește asigurarea unei alternative de locuire.

Astfel, numărul și calitatea locuințelor sociale noi date în folosință în ultimii ani în Viișoara de exemplu, este mai mare decât într-un județ mult mai bogat, cum este Clujul. Deși situația rezultată din comasarea unor familii aflate în dificultate financiară nu este ideală, și are potențialul de a genera probleme în timp, alternativa de locuire oferită de administrație este una decentă, cu evitarea situațiilor de degradare gravă a condițiilor de viață. Cu alte cuvinte, deși sărăcia la nivel de județ este destul de mare, situându-se la nivelul mediei naționale, atitudinea față de problemele generate de sărăcie și excluziune poate fi un motiv de mândrie locală. O parte din proiecte pot fi considerate de succes, cum ar fi cele de la Teaca și Lechința, dar capacitatea administrativă și tehnică de a le implementa este încă redusă, neexistând încă nici suficient personal la nivel administrativ, nici suficienți actori ai societății civile pentru a dezvolta proiecte noi.

Măsura: *Mărirea capacității administrative și tehnice de a implementa proiecte legate de prezența sărăciei extreme.*

[61] Este vorba de principiul al doilea: „Explicit but not exclusive targeting", unul din cele zece principii prezente în documentul https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/lsa/108377.pdf

[62] https://mmuncii.ro/j33/images/Documente/MMPS/Rapoarte_si_studii_MMPS/2019_-_Raport_grupuri_vulnerabile_final.pdf

5.7.3.1 Zone de locuire defavorizată

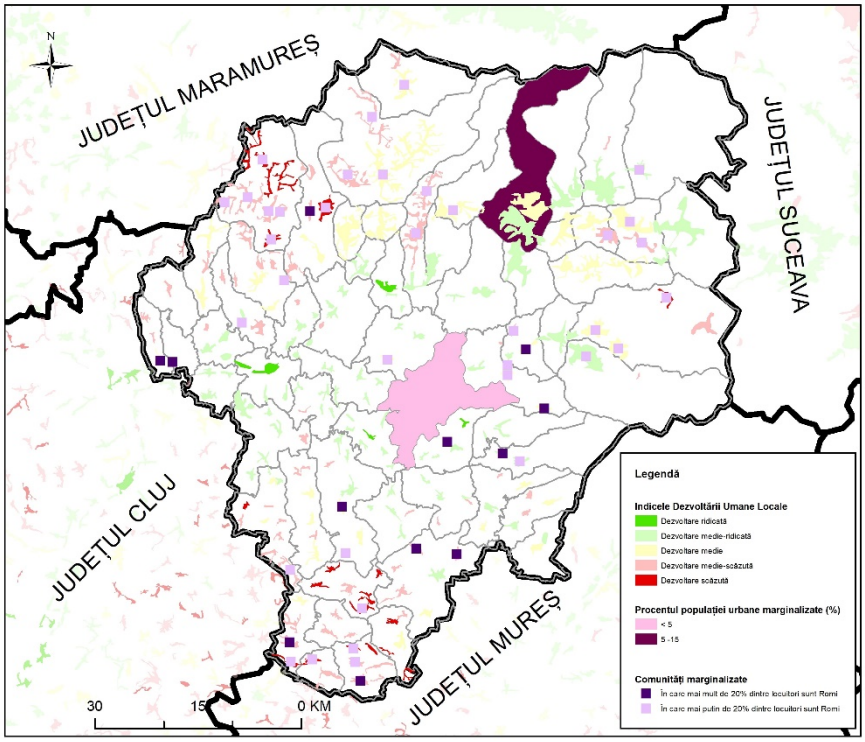

Figura 84: Dezvoltare Umană Locală și populație marginalizată

La nivelul județului se constată o relativă prezență mai importantă a sărăciei în zona de sud, acolo unde există și o concentrare de comunități compacte de romi. În ceea ce privește marginalizarea, datele prelucrate din Atlasul Zonelor Urbane Marginalizate ne arată că, din punct de vedere statistic, doar Sângeorz-Băi depășește 5%, datele de recensământ fiind însă slab concludente în ceea ce privește componența etnică. În linie cu situația generală din țară este însă vorba despre comunități marginalizate de mici dimensiuni, între 200-600 persoane, aflate de cele mai multe ori în arii afectate de sărăcie mai largi, cu o relativă mixitate socială și etnică. Din acest punct de vedere zonele trebuiesc judecate în funcție gradul de segregare spațială și etnică, unele dintre ale având caracter de ghetou, altele de zonă de locuire etnică, în care o comunitate tradițională își desfășoară existența potrivit unor cutume specifice, altele fiind zone de tranziție. Pentru a dezvolta planuri particularizate este nevoie de o analiză detaliată la nivel de localitate a fiecăreia dintre aceste zone.

Măsura: *Elaborarea unui plan județean de combatere a sărăciei extreme care să fie bazat pe o hartă detaliată a sărăciei la nivel de localitate.*

5.7.4 Principii de intervenție și obiective de planificare la nivel județean

OBIECTIVUL 1 – Legalizarea așezărilor informale

Romii locuiesc în multe cazuri pe terenuri sau în locuințe pentru care nu au acte legale. Fenomenul locuirii ilegale este *în creștere* și el trebuie înțeles nu numai la nivel de individ și de familie ci la nivel de zonă, acolo unde discriminarea este mai difuză dar este rezultatul unui proces istoric care a dus la o multitudine de probleme ale locuirii comunităților de romi.

Măsura: *Legalizarea așezărilor informale dar și prevenirea formării de zone informale noi de sărăcie extrema este prima măsură strategică pentru îmbunătățirea locuirii romilor.*

5.7.4.1 Obiective specifice:

a. Legalizarea tuturor situațiilor de locuire ilegală în următorii patru ani prin includerea obiectivului în planurile și strategiile guvernamentale, alocarea de fonduri pentru studiile de urbanism și amenajarea teritoriului, cadastru și pentru compensații financiare dar și prevederea de sancțiuni pentru autoritățile locale care nu ating obiectivul.

Legalizarea trebuie făcută, în mod ideal, pentru toate cazurile în același timp. Dezechilibrul în timp sau decalajul între UAT-uri nu pot duce decât la translarea zonelor de locuire ilegală sau la formarea de zone noi. Ordinea operațiilor este esențială pentru atingerea obiectivelor și aceasta este de la mare la mic: analiză teritorială, legalizarea zonelor prin includerea lor în planurile de urbanism la nivel de localitate, realizarea de operațiuni urbanistice minimale, menite să ofere un viitor zonei și legalizarea terenurilor. Atragem atenția că practica curentă a legalizării terenurilor care nu respectă acestă logică duce la blocare dezvoltării pe termen nedefinit.

Legalizarea nu este numai o operațiune juridică ci și una urbanistică care urmărește integrarea spațial-teritorială, desființarea zonelor de locuire neviabile și asigurarea resurselor de teren pentru dezvoltarea localităților. Practica curentă a abordării separate a acestor aspecte ale legalizării este o greșeală strategică majoră care poate fi contracarată prin adoptarea unor norme obligatorii privitoare la elaborarea de planuri.

Legalizarea este o operațiune care urmează evaluării unei zone și luării deciziei de modernizare. Ea poate îmbrăca mai multe forme: concesiune, eliberare de titluri, punere în posesie ca urmare a dreptului de uzucapiune sau de superficie, închiriere, drept de folosire cu titlu gratuit etc. Legalizarea este singura cale spre stabilitate iar fără aceasta nici un program ulterior nu poate avea efecte durabile.

Ca recomandări se poate adăuga și reevaluarea și îmbogățirea cadrului legal cu privire la formele de folosire a terenurilor pentru construcții pentru că, alături de concesiune și vânzare, este nevoie de introducerea de forme de parteneriat public-privat care să stimuleze inițiativa în materie de investiții în locuințe sociale.

Studiu de caz: Josenii Bârgăului

Figura 85: Uliță rezultată ca spațiu rezidual în urma dezvoltării informale a construcțiilor, fără respectarea cerințelor minimale de urbanism

În comună se găsește o comunitate care viețuiește pe malul râului, în luncă, într-o zonă cu pericol de inundație aflată în proprietatea Apelor Române. Acest regim de proprietate, precum și obligațiile care rezultă din statutul de zonă de protecție a cursurilor de apă fac imposibilă legalizarea de facto a zonei. În aceste condiții, extinderea rețelelor este imposibilă, chiar ilegală, iar controlul asupra legalității fondului construit este inexistent. Densificarea recentă, produsă de o relativă și modestă creștere a veniturilor unor familii implicate în migrație devine astfel un pericol semnificativ pe termen lung, putând genera situații periculoase prin limitarea severă a accesului oricărui fel de utilaj pe ulițele de dimensiuni modeste, prin îngustarea nepermisă a căilor de evacuare, dar și prin generarea de deșeuri în apropierea unui curs de apă.

Acest tip de situație depășește semnificativ capacitatea autorităților locale de a genera soluții și generează o enormă frustrare la nivelul unei părți a comunității, care se vede în imposibilitatea de a se alinia la standardul de echipare a străzilor adiacente. Se creează astfel o presiune ca dezvoltarea zonei să urmeze o cale nesustenabilă și ilegală.

Pentru a ajuta autoritățile locale este nevoie de proiecte de nivel supra-local care să integreze toate dimensiunile și specialitățile necesare rezolvării situației. O situație asemănătoare, dar de dimensiuni mai mici se poate găsi în comunele Rodna și în satul Petriș. Acest tip de expunere la hazard de mediu este relativ frecvent la nivel național și afectează în mod disproporționat comunitățile sărace. Dat fiind riscul sporit de inundații în contextul schimbării climatice, astfel de zone trebuie să ocupe locuri prioritare în dezvoltarea de proiecte complexe dedicate acestei situații de vulnerabilitate multiplă.

b. Folosirea cadrului legal și instituțional pentru a preveni formarea de zone de locuire informala pe calea acordării de locuințe de urgență

În condițiile în care populația aflată în zone de locuire defavorizată tinde să crească, atât prin evacuările forțate, a căror victimă predilectă sunt romii, cât și prin sporul natural al populației, preocuparea pentru prevenirea formării de zone informale trebuie să fie egală cu cea pentru rezolvarea problemelor existente prin promovarea de politici locale de protecție a grupurilor vulnerabile (locuințe de urgență, subvenții, concesiuni, dezvoltare de echipamente publice în zone defavorizate etc.).

Un sistem simplu de protecție (safety net) al celor aflați în situații de insecuritate a locuirii (cei care stau în chirie în locuințe sub-standard, cei care sunt tolerați în spații reziduale etc.) trebuie să poată să ofere adăpost temporar celor care își pierd locuințele. Locuințele de urgență sunt cu atât mai necesare cu cât un cutremur major se apropie cu rapiditate, inundațiile afectează un număr în creștere de persoane, iar evacuările din casele naționalizate nu s-au încheiat încă. Un număr de minim 100 de astfel de adăposturi ar trebui proiectate în următorii doi ani iar baza materială asigurată deja pentru execuția lor rapidă.

Studiu de caz: Dorohoi

Figura 86: Locuințe sociale în regim de urgență pentru o comunitate de romi din municipiul Dorohoi

Exemplul de la Dorohoi este cel al unor locuințe pe structură de lemn realizate în „sistem american", ceea ce a permis lucrul pe timp de iarnă prin folosirea de tehnici uscate și darea în folosință în termen de șase luni. Cele 36 de apartamente, 32 de unități cu trei camere și patru locuințe individuale cu patru camere, au fost destinate inițial pentru găzduirea a 190 de persoane care locuiau în case cu pericol iminent de colaps structural. Ele și-au dovedit reziliența la inundațiile catastrofale din 2010, dar și limitele din cauza insuficienței spațiului locativ față de numărul mare de beneficiari și a plasării cartierului la limita localității, ceea ce a creat o situație de segregare.

Intervențiile de urgență, chiar când sunt bine făcute, nu ajută la integrarea pe termen lung a comunităților defavorizate. Pentru a asigura un echilibru social și a promova dezvoltarea este nevoie de o planificare comprehensivă, mult anterioară apariției situației de urgență.

Vulnerabilitatea cea mai importantă a județului Bistrița-Năsăud este cea legată de inundațiile care pot afecta locuințele construite ilegal prea aproape de cursurile râurilor, în zone inundabile, dar planificarea trebuie să ia în calcul situații de hazard multiplu.

Studiu de caz: Viișoara

Figura 87: Cartierul Viișoara, o zonă relativ bine conectată la oraș, dar lipsită de echipamente urbane

Municipiul Bistrița este una dintre puținele localități din România cu rezultate în ceea ce privește construirea de locuințe sociale. Acest fapt trece aproape neobservat la nivel național deși ar putea constitui un motiv foarte întemeiat de promovare a unei imagini pozitive a municipiului. În comparație cu județele învecinate de exemplu, mai dezvoltate economic, cum ar fi Clujul și Mureșul, Bistrița-Năsăud a construit un număr mult mai mare de locuințe publice și de locuințe convenabile (prin programul ANL), ajutând astfel familiile tinere și familiile aflate în dificultate să aibă un trai decent.

Construirea de locuințe trebuie însă să respecte nu numai standardele minimale ci și anumite principii de planificare urbană care țin de asigurarea mixității etnice și sociale, de acces la servicii și echipamente urbane, de absența segregării.

Spre exemplu, cartierul Viișoara, deși oferă un standard de locuire decent are potențialul de a deveni o zonă de segregare urbană a romilor. În comparație cu cele mai multe localități din România, care ignoră problemele locative ale populațiilor vulnerabile și procedează de multe ori la relocarea romilor în locuințe improprii - cu enorm de multe cazuri care arată un caracter clar discriminatoriu al acestor politici – municipiul Bistrița are o politică urbană proactivă, dar care, din păcate, nu ia în calcul efectele pe termen lung ale comasării populației vulnerabile pe același teritoriu[63]. Numeroase cartiere sociale și mono-etnice sau

[63]Regenerarea urbană urmează în Europa un trend care a depășit faza eradicării zonelor de sărăcie extremă, dar care urmărește îmbunătățirea calității vieții în arii afectate grav de degradare. Un caz foarte cunoscut în studiile urbane este cel al cartierului Hoogvliet, din Rotterdam, în care îmbătrânirea populației a dus la degradarea semnificativă a întregului mediu social și la o creștere semnificativă a infracționalității. https://www.crimsonweb.org/spip.php?article51

cu o preponderență a unei minorități se află în acest moment în Europa și în lume în procese de regenerare urbană radicală, care includ demolări și mutarea populației, din cauza aglomerării în timp de probleme sociale. Un exemplu care trebuie luat în calcul este cel al celebrelor Vele di Scampia, un satelit al orașului Napoli, locuințe sociale de o calitate inițial excepțională, premiate pentru arhitectura deosebită, devenite un paradis al drogurilor și violenței și care au început să fie demolate recent în urma eșuării multor programe de asistență care s-au dovedit ineficiente[64]. Lipsa dotărilor urbane a dus în timp la o degradare accentuată a calității locuirii, ceea ce trebuie luat în calcul și în cazul locuințelor sociale de la Viișoara, cartier care va avea nevoie de un proiect de integrare spațială și socială pe termen lung pentru a contracara efectele unui proces de comasare a unui mare număr de familii vulnerabile în același spațiu și a preveni transformarea lui într-un Ferentari local.

Un proiect alternativ, de foarte bună calitate, posibil cel mai bun din România în acest moment, este cel realizat în Budacul de Jos prin fonduri guvernamentale, cu o locuire de o calitate deosebit de bună și cu perspectiva ca familiile respective să se integreze perfect din punct de vedere social și să ofere un viitor sigur copiilor lor.

OBIECTIVUL 2 – Eradicarea locuirii în condiții nedemne și construcția de ansambluri de case la o scara care să prevină segregarea

Problema locuirii în condiții nedemne în România este de dimensiuni mari, este gravă, relativ omogen distribuită în teritoriu și caracterizată de lipsă de vizibilitate. Estimările arată că mai mult de 90% din cei care trăiesc în condiții de sărăcie locativă extremă sunt romi. La nivelul județului Bistrița-Năsăud situația este relativ mai bună decât în județele din jur, cu toate acestea, cazurile de locuire improprie au același efect devastator pe termen lung pentru dezvoltarea comunităților și persoanelor marginalizate. Introducerea problemei pe agenda publică trebuie să urmărească promovarea valorilor democratice legate de solidaritate, pace socială, demnitatea persoanei și egalitate de șanse.

Studiu de caz: Cetate

Figura 88: Fost bloc de locuințe pentru muncitori, actualmente „privatizat”

În pofida creșterii economice a ultimilor ani, sărăcia extremă este încă o prezență con-

[64]https://ilgiornaledellarchitettura.com/2020/03/04/per-la-rinascita-di-scampia-non-basta-ammainare-le-vele/

stantă în localitățile din România, având rădăcini adânci și persistând în condiții de ilegalitate, abuzuri și neglijență administrativă. Pe un teren privat din comuna Cetate, ca urmare a unor acțiuni desfășurate cu rea credință de o organizație neguvernamentală și a unor situații neclare din perioada de tranziție economică se găsește o mică comunitate care locuiește în condiții improprii.

Dată fiind natura privată a locuirii, autoritatea locală nu are posibilitatea de a interveni. Pe de altă parte, dată fiind gravitatea deosebită a situației este nevoie de o soluție care să protejeze viața și demnitatea persoanelor. Deprivarea multiplă la care au fost expuși de generații nu le oferă membrilor acestei comunități nici o șansă de a ieși din această situație.

Soluțiile posibile pot fi găsite chiar în satele învecinate, la Jelna și la Budacul de Jos, unde au fost realizate apartamente prin programele ANL. Programele naționale de locuințe sociale de la Ministerul Dezvoltării nu sunt accesate suficient de către autoritățile locale, responsabilii din minister acuzând frecvent faptul că banii rămân necheltuiți.

În condițiile unei lipse de concurență pe această linie de finanțare, localitățile din județ ar putea, pe baza practicilor pozitive din Bistrița, Beclean, Budacu și Jelna, să încerce să generalizeze acest tip de finanțare, dar nu în regim de oportunism de finanțare ci subordonat unui plan de combatere a sărăciei la nivel de județ, care să permită o reechilibrare a forței de muncă necesare pentru dezvoltarea localităților.

Studiu de caz: Jelna

Figura 89: Locuințe sociale la Jelna

Locuințe ANL realizate pe ternul pus la dispoziție de primărie. Standardul este asemănător cu ce de la Budacul de Jos, familiile întreține cu conștiinciozitate locuințele, contrazicând stereotipurile negative asociate locuirii sociale. Găsirea unui teren adecvat este principalul obstacol în cazul multora dintre proiecte. Realizarea unui proiect urbanistic și arhitectural adecvat este de asemenea o provocare.

Figura 90: Bucătărie curată în Budacu de Jos

Succesul intervenției de la Budacu este dat de scara adecvată a ansamblului de case, care cuprinde 14 unități locative. Plasarea ușor excentrică a construcțiilor nu reprezintă un caz de segregare spațială, dată find mărimea foarte mică a localității și structura locală a proprietăților.

Calitatea locuirii este deosebit de bună, nu perfect omogenă, dar asigurând un standard minim de decență pentru toți locuitorii. Problemele asociate locuirii sunt la intersecția dintre cele specifice locuirii rurale (prezența șobolanilor de câmp în apropierea caselor de exemplu, care nu are de-a face cu gunoiul, destul de bine gestionat), cu cea urbană, specifică ansamblurilor compacte, în care problemele de vecinătate apropiată trebuiesc negociate și reglementate prin structuri asociative, momentan absente.

5.7.4.2 Obiective specifice

a. Monitorizarea zonelor de locuire defavorizată de către Consiliul Județean

Existența unui sistem de zone de locuire cu probleme reclamă o acțiune concertată, una care depășește posibilitățile autorităților locale. Nivelul optim de monitorizare este cel județean. Propunem înființarea unui post de monitor al locuirii în zone defavorizate la nivel de Consiliu Județean care să aibă responsabilitatea colectării de date oficiale conform metodologiilor de îmbunătățire a locuirii.

Datele trebuie să fie publice proactiv pe site-ul instituției pentru a permite dezvoltarea de politici publice locale și evaluări externe. Monitorul trebuie să fie o persoană specializată care să informeze exact diferitele direcții existente: Biroul Arhitectului Șef, Biroul Județean pentru Romi, Direcția de Sănătate Publică, Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului, etc. Dublarea raportărilor generale pe care inspectorii și responsabilii serviciilor publice existente le realizează la nivel de localitate cu o raportare specifică comunităților defavorizate este absolut necesară din motive de a) dinamică accentuată a situației la nivel de comunitate; b) lipsă acută de date specifice cu caracter tehnic pe baza cărora să se creeze proiecte de intervenție bine calibrate; c) nevoie de a întări colaborarea între direcții, absolut esențială în crearea de proiecte de integrare.

b. Eliminarea segregării rezidențiale pe calea expunerii la condiții de risc de mediu, expunere la condiții improprii de locuit, îngrădirea accesului la utilități, refuzul la închiriere sau vânzare, evacuare fără asigurarea de alternative locative.

Discriminarea locuirii poate cuprinde situații de: segregare rezidențială, expunere la condiții de risc de mediu, expunere la condiții improprii de locuit, îngrădirea accesului la utilități, refuzul la închiriere sau vânzare, evacuare forțată. Cadrul legislativ existent este insuficient, dar este posibilă dezvoltarea unor practici anti-segregare și anti-excluziune care să stopeze tendințele actuale de creare de enclave de sărăcie etnică.

c. Relansarea programelor de locuințe sociale și definirea regulilor de folosire a acestora.

Pentru păturile foarte sărace și pentru tineri, locuința în proprietate personală nu este, matematic vorbind, posibilă din punct de vedere economic. Pentru a menține echilibrul social și a favoriza dezvoltarea societății, toate statele moderne europene au la dispoziție atât un stoc semnificativ de locuințe cât și reguli stricte de folosire a lor. În Țările de Jos stocul de locuințe sociale este încă de 30% din stocul total după o masivă privatizare a acestora, în Austria de 24%, în Marea Britanie de 17,6%, iar în Franța de 16,8%. Pe lângă aceasta există și prevederi legale foarte stricte legate de controlul chiriilor, mai mult de jumătate din cetățenii germani locuind în locuințe cu chirie protejată. O țintă de 500 de locuințe publice, în principal locuințe sociale pentru următorii patru ani poate fi atinsă prin dezvoltarea de programe alternative de locuire.

Invocarea nivelului de dezvoltare al României nu mai este un argument adecvat, dată fiind creșterea semnificativă a PIB-ului din ultimii ani și a faptului că țări mult mai sărace au dezvoltat proiecte mult mai mari de locuințe sociale pentru persoanele defavorizate. De exemplu, economiile aflate în dezvoltare extensivă, cum sunt cele din Asia de Sud-Vest[65], își bazează activitatea economică pe forța de muncă atrasă în cartiere de locuințe sociale de mari dimensiuni. Nu numai India, Vietnam[66], Thailanda[67] sau Indonezia au această abordare, dar și zonele economice de mare performanță din Brazilia[68] sau Africa de Sud au grijă să asigure condiții decente pentru muncitorii și specialiștii necesari industriilor în dezvoltare, nu numai prin programe de locuințe sociale, dar și prin programe de locuințe ieftine, de credite accesibile, sau de subvenții pentru construire.

d. Lansarea de programe de construcții de locuințe în sisteme asistate parțial: autoconstruire, parteneriat public-privat, subvenții.

Pe lângă locuințele în sistem public este necesară asistența și pentru cei aflați în situații grele dar în sistem privat sau pentru cei care vor să își construiască locuințe prin forțe proprii. Sistemul actual de ajutoare date de primărie sau de stat pentru reparații, pe criterii de urgență sau pe criterii electorale, trebuie suplimentat cu unul în care cel care subvențiile creează premizele ca individul să își rezolve singur problemele. Baza de dezvoltare a acestui tip de acțiuni este legea parteneriatului public-privat. Pe lângă aceasta trebuie luat în calcul modelul Agențiilor de Închiriere Socială[69] (Social Rental Agency), structuri de intermediere între locatarul vulnerabil și proprietar care garantează atât siguranța chiriașului, cât și respectare proprietății celui care închiriază.

5.7.4.3 Măsuri specifice

a. Îmbunătățirea infrastructurii, a echipării edilitare și a locuințelor.

Locuirea în condiții nedemne se găsește de cele mai multe ori în zone sub-echipate, cu infrastructură nedezvoltată sau în criză. Orice program pe termen lung trebuie să înceapă cu eliminarea dezavantajelor structurale ale unei arii de locuire în criză. Locuințele dezavantajate existente, fie ele în proprietate de stat sau privată, au nevoie de monitorizare și de programe de intervenție care să elimine situațiile de locuire improprie, insalubră, care pune în pericol viața locatarilor sau dezvoltarea normală a acestora.

OBIECTIVUL 3 – Integrarea teritorial-urbanistică a comunităților de romi prin îmbunătățirea condițiilor de locuit

Integrarea socială prin îmbunătățirea locuirii trebuie văzută ca o acțiune care anulează efectele excluziunii și nu ca o acțiune de impunere a culturii majoritare asupra unei minorități etnice. Ea urmărește în primul rând eliminarea situațiilor de locuire nedemnă și nu schimbarea modului de viață a unor comunități tradiționale. În egală măsură integrarea vizează și populația majoritară, ea nefiind un scop în sine ci o etapă a unui proces de dezvoltare comunitară. Accentul trebuie pus pe cristalizarea într-o formă normativă a voinței politice, pe creerea de instituții și mecanisme de planificare și control noi și pe recalificarea profesioniștilor existenți.

Obiective specifice

a. Realizarea unei planificări spațial-teritoriale inclusive.

Situația curentă este una în care numeroase zone locuite în mod istoric de romi nu figurează în planurile de urbanism ca zone de locuire. Toate documentele de urbanism și amenajarea teritoriului care nu reflectă situația din teren trebuiesc actualizate iar toate pla-

[65] https://www.pdpu.ac.in/downloads/SPM-JEM2020Chapter4.pdf
[66] https://vir.com.vn/vietnam-home-to-513-social-housing-projects-for-workers-81714.html
[67] https://www-sciencedirect-com.am.e-nformation.ro/science/article/pii/S1878029615002935?via%-3Dihub
[68] https://readingroom.law.gsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1065&context=jculp
[69] https://www.feantsaresearch.org/download/article-2-56529072930559942675.pdf

nurile de dezvoltare trebuie să conțină planuri explicite și detaliate pentru zonele de locuire defavorizată (ZLD).

b. Crearea de programe de eliminare a stigmatului asociat unor zone locuite de romi.

Nu numai romii săraci sunt afectați de discriminare ci și cei integrați economic și chiar cei bogați. Eliminarea stereotipurilor și o atitudine proactivă pentru eliminarea discursurilor urii (hate speech) sunt măsuri necesare pentru prevenirea conflictelor interetnice. Este nevoie de programe culturale cu scop educativ și de întărire a coeziunii la nivel de localitate.

Studiu de caz: Ferentari

Figura 91: Aleea Livezilor din Ferentari a ajuns să fie imaginea emblematică a unui întreg cartier. Lipsa unei alternative decente de locuire duce la agravarea problemelor în ariile care au fost deja afectate puternic de excluziune

Cunoscutul cartier bucureștean are o notorietate națională ca zonă de locuire etnică potențial periculoasă și afectată de grave probleme sociale. Primăria Municipiului București a realizat un diagnostic urban urmat de recomandări, iar primăria de sector o versiune a unui plan de regenerare urbană care au cuprins studii aprofundate de sociologie și urbanism. Avantajele infrastructurii bucureștene sunt aici anulate de gravitatea problemelor din anumite zone ale cartierului.

Importanța stigmatizării este enormă, un cartier cu aproximativ 70.000 de locuitori fiind afectat simbolic de prezența unor zone de ghetou care cuprind doar câteva mii de locuitori. Gradația de la locurile afectate de droguri și prostituție la locuirea normală este destul de fină, dar ușor perceptibilă.

Deși locuirea colectivă („la bloc") este recomandabilă pentru programele de locuire socială și a celor de locuire publică (pentru tineri, ieftină, de serviciu, etc), este bine ca ea să fie formată din unități cu relativ puține apartamente, zonele de blocuri de tip ansamblu de locuit fiind cel mai greu de gestionat pe termen lung. Zona Viișoara din Bistrița sau micul ansamblu de blocuri la Rodna au un potențial negativ din acest punct de vedere și degradarea lor trebuie prevenită din timp.

c. Prevenirea segregării rezidențiale prin măsuri active de politici sociale și de planificare urbană.

Europa se află în ultimii ani pe o pantă de creștere a rasismului, atât la nivel de atitudine

cât și ca număr de incidente. O formă agravantă pe termen lung este dezvoltarea de ghetouri pentru romi, fenomen de amploare și instituționalizat pentru o vreme în state vecine, ca Slovacia și Ungaria, state care acum încearcă să repare efectele unor politici greșite, realizarea de lagăre pentru romi în Italia și Franța (sub denumirea de sate ale solidarității) sau dezvoltarea necontrolată de zone de locuire informală. Pentru a asigura un viitor echilibrat al localităților și a nu compromite șansele de dezvoltare ale comunităților rome trebuie urmărită evitarea oricărei forme de separare forțată pe criterii etnice, evitarea programelor care promovează dezvoltarea de enclave etnice și repararea situațiile de segregare existente. Segregarea nu trebuie confundată cu dezvoltarea organică a zonelor de locuire etnică, în care comunitățile vor să își păstreze identitatea și stilul de viață, ci trebuie circumscrisă unor politici care să prevină abuzurile și discriminarea, ocrotind în același timp dreptul la identitate.

Exemplu de principii de planificare urbană

De ce nu se începe cu construcția de locuințe răspândite în teritoriu?

- Pentru că, dacă zona respectivă este afectată de probleme grave (segregare, poluare, instabilitate a terenului, risc de inundații etc.) nu vom face decât să fixăm locuirea pe un teritoriu nepotrivit și să instituționalizăm ghettoul.
- Pentru că nu se pot face locuințe pentru toți cei care ar avea nevoie de o casă în comunitatea respectivă (nevoia este, și va rămâne pentru multă vreme, sensibil mai mare decât resursele disponibile) deci se crează inegalitate socială și dezechilibre irecuperabile.
- Pentru că o locuință este doar o parte a procesului de integrare socială iar dacă vine ca singură măsură de intervenție nu poate fi întreținută de familia respectivă și – fie se degradează, fie familia este rapid înlocuită cu una care poate face față cheltuielilor. Saltul cultural și economic de la o casă de pământ sau de la o baracă improvizată la o locuință standardizată este, de cele mai multe ori, prea mare.
- Pentru că, dacă sunt locuințe sociale, generează costuri insuportabile pentru locuitori și primărie iar dacă se vând ieftin se pune problema inegalității față de persoanele aflate în sărăcie în alte zone sau care fac parte din altă etnie.
- Pentru că standardele actuale sunt prea ridicate pentru cei ce locuiesc în sărăcie accentuată iar construcțiile noi realizate în sistemul de stat sunt cam de 5-7 ori mai scumpe decât cele în regim de autoconstruire, neadaptate nevoilor și realizate prin sisteme de licitație care generează corupție.
- Pentru că sunt percepute ca fiind un cadou sau un drept și crează o așteptare care nu poate fi onorată.
- Pentru că rata de creștere a populației în aceste zone nu poate fi egalată de rata de construire actuală.
- Pentru că sunt modul cel mai ineficient de a cheltui banii publici atunci când se raportează sumele cheltuite la numărul de beneficiari. În toate cazurile de probleme comunitare trebuie găsite soluții de care să beneficieze întreaga comunitate.
- Pentru că cei care sunt demolați nu au unde să stea pe parcursul construirii și de cele mai multe ori rămân în bordeie.
- Pentru că vor califica zona respectivă drept pol de atracție în cadrul sistemului de zone de locuire defavorizată ceea ce va atrage noi locuitori informali, dornici de a beneficia de cadouri electorale.

d. Realizarea de programe de integrare

Ne aflăm în perioada inițială a programului Roma Integration 2020, care urmează primei Decadăe a Integrării Romilor, program european la care au aderat douăsprezece țări, printre care și România, și care a fost susținută de Banca Mondială, UNDP, OSCE, OSI și de către Consiliul Europei. Politicile de incluziune implementate în diferite state au avut

rezultate pozitive[70], promovând soluții punctuale de rezolvare a problemelor de sănătate, educație sau locuire, dar au fost insuficiente pentru „reducerea decalajelor", obiectiv principal al programului[71]. Continuarea acestor politici este mai diversă astăzi, cu mai mulți actori instituționali care sprijină aceste programe, cum ar fi AMPOCU, Granturile Norvegiene, FRDS, FDSC, etc. În România se desfășoară din ce în ce mai multe astfel de proiecte, unele fiind foarte vizibile, cum ar fi cel de la Cluj-Napoca, dedicat comunității de la Pata Rât[72], sau altele mai mari.

Studiu de caz: Teaca, Lechința

Figura 92: Văile Tecii, „Dallas", unii dintre locuitori nu au suficientă educație pentru a citi o simplă factură. Anxietatea socială generată de analfabetism îi pune în situația de a intra în panică de câte ori sosește un plic la poartă

Figura 93: Pinticu, locuință în stare iminentă de colaps în care locuiește o familie cu patru copii. În plan îndepărtat, locuință în șantier de douăzeci de ani, care are în mijloc un bordei în care se locuiește de tot atâtat timp

[70] https://www.econstor.eu/bitstream/10419/141816/1/786167602.pdf
[71] https://www.opendemocracy.net/en/can-europe-make-it/end-of-decade-what-happened-to-roma-inclusion/
[72] https://adizmc.ro/pata-2/

Programele desfășurate în localitățile Teaca și Lechința au fost printre cele mai ambițioase la nivel național, având un grup țintă de dimensiuni mari și desfășurându-se pe o perioadă de trei ani. Intervenția de la Teaca[73] de exemplu a vizat îmbunătățirea accesului la școală pentru 200 de copii și programe de formare profesională pentru 600 de adulți, de asemenea furnizarea de servicii medicale și sociale pentru 1.000 de persoane.

Au existat și pachete minimale de îmbunătățire a locuirii, constând în reparații minimale sau în adăugarea uni camere pentru familiile numeroase. În pofida efortului depus, nevoile se dovedesc a fi mult mai mari decât ceea ce ar putea fi oferit printr-un proiect punctual. Putem considera că efortul de integrare socială ar trebui să fie egal ca intensitate și durată în timp cu cel în care familiile respective au fost în situație de excluziune. Proiectele au relevat o lipsă acută de personal specializat în asistență socială, formare profesională și lucru cu comunități defavorizate, o parte din servicii fiind furnizate de firme și asociații nonguvernamentale venite de la distanță mare față de județ. O strategie sustenabilă de intervenție presupune astfel atât întărirea structurilor existente la nivel de județ și la nivel local, cât și sprijinirea cadrului asociativ local, absolut esențial în promovarea agendei incluziunii sociale.

5.7.5 Direcții de intervenție recente și surse de finanțare

Potrivit Planului de Dezvoltare Regională Nord Est 2021-2027, zonele urbane marginalizate (ZUM), au fost sprijinite prin intervențiile prevăzute de POR 2014-2020, în cadrul Axei 9 - Sprijinirea regenerării economice și sociale a comunităților defavorizate din mediul urban, Prioritatea de investiții 9.1 - Dezvoltare locală plasată sub responsabilitatea comunității (DLRC)[74]. Prioritatea a fost reluata în noul exercițiu bugetar. Este de asemenea de adăugat ca FEDR și Fondul de coeziune sunt de asemenea centrate pe combaterea sărăciei și mai ales a celei urbane. Astfel, unul din obiectivele FEDR atinge explicit problema locuirii decente ca factor de dezvoltare atunci când țintește „o Europă mai socială prin implementarea Pilonului european al drepturilor sociale" („OP 4") prin câteva instrumente printre care se află (i) sporirea eficienței piețelor forței de muncă și facilitarea accesului la locuri de muncă de calitate prin dezvoltarea infrastructurii sociale și (ii) îmbunătățirea integrării socioeconomice a comunităților marginalizate, a migranților și a grupurilor dezavantajate prin măsuri integrate care să includă asigurarea de locuințe și servicii sociale.

Intervențiile din cadrul acestei priorități de investiții pot include diverse tipuri de investiții, în funcție de nevoile specifice identificate la nivel local în cadrul SDL, elaborate de către Grupurile de Acțiune Locală (GAL), și se referă la investițiile în infrastructura de locuire, investiții în infrastructura de sănătate, servicii sociale – construcția/ reabilitarea/ modernizarea/ dotarea centrelor comunitare integrate medico-sociale; investiții în infrastructura de educație); investiții în amenajări ale spațiului urban degradat al comunității defavorizate, construirea/ dotarea cu echipamente a infrastructurii întreprinderilor de economie socială de inserție.

De asemenea, comunitățile marginalizate sunt susținute și din POCU 2014-2020 – AP 5 – Dezvoltare locală plasată sub responsabilitatea comunității. Acțiunile care se finanțează prin Axa Prioritară 5 din POCU 2014-2020 (OS 5.1) cuprind măsuri integrate destinate co-

[73]Măsuri integrate pentru îmbunătățirea situației socio-economice a persoanelor defavorizate din comunitățile marginalizate ale comunei Teaca, județul Bistrița-Năsăud", finanțat prin POCU, Axa prioritară 4 „Incluziunea socială și combaterea sărăciei", https://impacteaca.com/

[74]https://www.nord-vest.ro/wp-content/uploads/2021/02/PDR-NV-2021-2027-versiunea-feb-2021.pdf?fbclid=IwARom4gB4MO2RoaNCvWwWu9XoOTNfA4NunxvWyv-8G_Ccy_toXRpSAC-F-ms>, pag. 55-62

munității marginalizate vizate de SDL, în următoarele domenii: educație, ocupare, dezvoltare/furnizare de servicii (sociale/ medicale/ medico-sociale); asistență socială; combaterea discriminării sau segregării.

În ceea ce privește marginalizarea se pot continua programele destinate incluziunii populației de etnie romă cum au fost: POCU 2014-2020 care s-a adresat persoanelor dezavantajate prin axa 4 (Incluziune socială și combaterea sărăciei), sau axa 5 (Dezvoltare locală), continuate în noul exercițiu finaciar în scopul de a atinge obiectivele Pilonului european al drepturilor sociale[75] prin Obiectivul 4 al politicii de coeziune 2021-2027. Fondul Român de Dezvoltare Socială (FRDS) are în mod constant apeluri pentru programe de susținere a incluziunii sociale (cu accent pe comunitățile de romi), dezvoltare socioeconomică, egalitate de șanse, combaterea sărăciei, sau dezvoltare comunitară și educație. La acestea se adăugă posibilitățile deschise prin PNRR, conjugate cu noua Strategie de incluziune a romilor din 2020[76], aflate dealtfel în deplină continuitate cu cele enunțate în 2009 în cadrul Decadei de incluziune a romilor.

Recent adoptata Strategie Națională a Locuirii 2017-2030 afirmă că locuințele dețin cea mai mare parte din utilizarea energiei din România. Pentru creșterea eficienței energetice, legislația națională s-a aliniat politicilor europene de îmbunătățire a eficienței energetice prin alinierea la standardul NZEB (Near Zero Energy Building), statuat prin Directiva UE privind performanța energetică a clădirilor (DPEC). Programul de eficiență energetică spre zero (nZEB) are mai multe direcții, cererea de finanțare depășește ofertele existente, iar documentațiile aferente devin din ce în ce mai sofisticate. În aceste condiții este imperios necesară întărirea capacității tehnice a administrației de a elabora proiecte de reabilitare termică la standardele curente.

5.7.6 Concluzii

Zonele de locuire defavorizată concentrează o serie de probleme sociale care sunt expresia acumulării în timp a unor fenomene de excluziune, inegalitate, discriminare și abandon administrativ. Repararea acestor situații cere în primul rând o stabilitate locativă exprimată prin siguranța locuirii și asigurarea unui standard minim decent de calitate a locuirii. Numai pe această bază se pot desfășura programe cu adevărat eficiente de inserție în muncă, de sănătate și de educație. Îmbunătățirea locuirii înseamnă mult mai mult decât construcția sau repararea caselor, ea impune o planificare la nivel de zonă. A repara sau a construi case în zone de locuire defavorizată fără un plan de dezvoltare integrată înseamnă a instituționaliza ghetourile existente.

În cazul zonelor locuite de romi, planurile de regenerare pentru zone cu probleme sau de dezvoltare integrată pentru zone noi trebuie să fie în mod particular mai complexe decât planificările obișnuite pentru a lua în calcul și problemele de discriminare istorice și componenta identitară etnică. Planurile trebuiesc eșalonate: cele pe termen scurt cuprind acțiuni care se desfășoară în intervale de trei luni până la doi ani, cele pe termen mediu de doi până la patru ani iar cele pe termen lung pe maxim 9 ani. În acest context construcția de locuințe este doar o parte a îmbunătățirii locuirii și este mai degrabă partea finală a unui proces de regenerare urbană cu componente de dezvoltare comunitară, infrastructură, educație, legalizarea a așezărilor informale, participare publică, destigmatizare, etc. Cea mai mare parte a locuințelor se vor îmbunătăți de la sine dacă reparăm disfuncționalitățile la nivel de zonă.

[75] https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-action-plan_en

[76] https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combatting-discrimination/roma-eu/roma-equality-inclusion-and-participation-eu_en

Priorități:

- Prima prioritate a unui plan de locuire pentru zone marginalizate este **legalizarea tuturor situațiilor de informalitate și includerea zonelor de locuire defavorizată în planurile de urbanism locale**. Pentru aceasta se vor urmări prevederile legii 350/2001, recent completată cu prevederile Ordinului 3494/27.07.2020 în ceea ce privește așezările informale[77]. Criteriile care trebuiesc urmărite în cadrul priorităților sunt cele legate de asigurarea egalitatății de șanse pentru toți locuitorii și de asigurarea dezvoltării durabile a localităților.
- A doua este **crearea de structuri de monitorizare a situației existente la nivel județean**. Crearea unui corp de specialiști în problematica locuirii marginalizate trebuie să vizeze două obiective: formarea unor elite rome specializate în locuire și implicarea mai multor specialiști din toate domeniile în problematica locuirii defavorizate, indiferent de etnie.
- A treia este adoptarea unor **politici publice locale active care să prevină discriminarea în materie de locuire, în toate formele ei**. Legislația actuală îi protejează în principiu pe cetățenii aflați în situații foarte grele de locuire: gropi de gunoi, terenuri industriale poluate, zone inundabile etc., dar este nevoie de politici locale care să prevină evacuările și să creeze, de exemplu, condiții de relocare din zonele inundabile care să sprijine eficient familiile expuse.
- A patra este realizarea unui plan de îmbunătățire a locuirii având ca punct final îmbunătățirea locuințelor. Îmbunătățirea locuirii se produce printr-o planificare urbană adecvată, cea a locuințelor prin programe de construire, ordinea fiind strictă, întâi se rezolvă situația la nivel de urbanism, după aceea la nivel de locuințe.

[77] http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/228632

6 Infrastructură și echiparea teritoriului

Autori: Cornel Ban și George Secăreanu

6.1 Unde suntem?

Regiunea Nord-Vest, implicit județul Bistrița-Năsăud a cunoscut o dezvoltare deosebită în context regional din punct de vedere a rețelei de drumuri județene și comunale însă nu dispune de o rețea de drumuri rapide și autostrăzi. La aceasta se adaugă lipsa centurilor ocolitoare și lipsa unei conexiuni de drum rapid pe rutele aglomerate.

Infrastructura feroviară este deficitară, existând diferențe mari chiar față de starea infrastructurii la nivel național (care și ea este una precară). Legăturile interjudețene deficitare sunt dublate de lipsa de inter-modalitate cu rețeaua rutieră și în special cu transportul public. Prin urmare, lipsa unui transport feroviar competitiv pentru navetiștii zonelor industriale va aglomera și mai mult traficul auto oricum în creștere, ceea ce va determina creșterea nivelului poluării. De asemenea, lipsa trotuarelor de-a lungul drumurilor cu trafic intens a dus la un număr mare de victime ale accidentelor și reduce calitatea vieții în rural.

La acestea se adaugă și (i) digitalizarea slaba a infrastructurii de transport (ii) traficul îngreunat de trecerile la nivel de cale ferată lipsite de sisteme de semnalizare, (iii) inexistența unui aeroport sau alternativa unei legături feroviare rapide cu Aeroportul din Cluj-Napoca. (IV) lipsa trotuarelor pe lângă șoselele aglomerate din mediul rural.

La nivelul echipării teritoriului remarcăm progrese remarcabilă la infrastructura de apă și gaz însă rămân decalaje mari legate de canalizare și folosirea dotărilor sustenabile și digitale.

6.2 Unde vrem să fim?

În ceea ce privește obiectivele dezvoltării, pentru capitolul Infrastructură și echiparea teritoriului facem referire la următoarele direcții de acțiune:

- Mobilitate durabilă în cadrul zonelor urbane funcționale, municipiului și orașelor, cu accent pe cordonul feroviar Beclean-Bistrița-Valea Bârgaielor și Beclean-Ilva Mica.
- Promovarea și dezvoltarea tehnologiilor digitale (obiectivul specific 1 din Planul de dezvoltare al regiunii nord-vest 2021-2027)[1];
- Digitalizarea serviciilor publice dedicate comunității, vizitatorilor și actorilor economici (obiectivul specific 3);
- Dezvoltarea infrastructurii de transport în lungul rețelei TEN-T (obiectivul specific 5 – acesta și următoarele trei);
- Creșterea conectivității locale feroviare și rutiere la rețeaua TEN-T;
- Îmbunătățirea infrastructurii și serviciilor digitale.

[1]Planul de Dezvoltare Regională (PDR) Nord-Vest 2021-2027. Disponibil online la https://www.nord-vest.ro/wp-content/uploads/2021/02/PDR-NV-2021-2027-versiunea-feb-2021.pdf.

- Îmbunătățirea infrastructurii pietonale, ciclistice și de transport public urban și interurban.

Pentru obiectivul ce vizează promovarea și dezvoltarea tehnologiilor digitale, măsurile orientative vizează (i) securitatea cibernetică la pachet cu inițierea de start-up-uri/spin-off-uri în domeniul securității cibernetice. Tot în cadrul acestui obiectiv se va urmări (ii) sprijinirea digitalizării în mediul universitar și dezvoltării universitare, universitatea fiind văzută ca pol de competență în domeniul digital, inclusiv prin crearea și dezvoltarea unor platforme digitale, e.g. baze de date și biblioteci virtuale, laboratoare, dotare tehnică și echipamente (live streaming). (iii) Investițiile pentru servicii și echipamente necesare pentru transformarea digitală a microîntreprinderilor și IMM-urilor reprezintă un alt punct important, respectiv adoptarea acelor tehnologii și a instrumente digitale care conduc la inovarea modelului de afaceri, inclusiv Hub-urilor Inovative Digitale.

În fine, dezvoltarea infrastructurii de tip 5G, mai ales în instituțiile publice, precum și dezvoltarea și extinderea infrastructurii de tip broad band, mai ales în mediul rural, reprezintă și ele acțiuni menite să ajute la dezvoltarea digitală.

În ceea ce privește dezvoltarea infrastructurii de transport în lungul rețelei TEN-T, creșterea conectivității locale feroviare și rutiere la rețeaua TEN-T și sprijinirea mobilității durabile în cadrul zonelor urbane funcționale, municipiului și orașelor principalele acțiuni implică:

- Electrificarea și modernizarea căilor ferate (inclusiv modernizarea gărilor);
- Construirea de centuri și variante ocolitoare;
- Construirea și reabilitarea legăturilor rutiere secundare către rețeaua rutieră și nodurile TEN-T;
- Electrificarea și modernizarea căilor ferate (inclusiv modernizarea gărilor);
- Construirea de noi drumuri menite să asigure creșterea conectivității în zonele metropolitane (noile drumuri vor include transport public, trotuare generoase și piste pentru biciclete etc.);
- Dezvoltarea serviciilor de transport public la nivel micro-regional (inclusiv în scop turistic);
- Dezvoltarea unor trasee de cicloturism;
- Modernizarea, optimizarea și dezvoltarea sistemelor de transportului public;
- Reconfigurarea circulațiilor în zonele rezidențiale (calmarea traficului, zone pietonale etc.);
- Dezvoltarea sistemelor de management al traficului;
- Realizarea de campanii și evenimente dedicate mobilității urbane durabile[2].

6.3 Care sunt sursele de finanțare?

Finanțarea implementării planului trebuie să se încadreze în alocările posibil de accesat. Principala sursă de finanțare va fi cea dată de Fondurile Europene Structurale și de Investiții (FESI):

(i) Program Operațional Transport (POT).
(ii) Conectivitate fizică și digitală ridicată.
(iii) Economie competitivă, bazată pe inovare și digitalizare.

[2]Ibidem, pp. 237-244.

6.4 Cum știm că am ajuns acolo?

Atunci când comisiile de monitorizare tematică stabilite după adoptarea acestei strategii vor măsura performanța obținută pe o metodologie cantitativă clară și ușor de aplicat.

1. Obiectiv general – Decongestionarea traficului pe traseele cele mai aglomerate
    - 1.1. Obiectiv specific – Dezvoltarea transportului public feroviar
    - Măsuri și direcții
        - Reabilitarea rețelei feroviare Beclean-Bistrița și Bistrița-Bistrița Bârgăului dat fiind afluxul masiv al navetiștilor din aceste zone spre platformele industriale ale Municipiului Bistrița. Reabilitarea ar mari viteza medie la 80 de kmh ceea ce ar reduce masiv afluxul rutier care aglomerează orașul la orele în care oamenii intra la schimb și ar îmbunătăți calitatea vieții celor care astfel nu ar mai petrece mult timp în trafic. Cu un transport feroviar rapid, ideea unei zone metropolititane în Bistrița care să nu fie sufocată de trafic ar putea prinde contur.
        - Accentuarea intermodalității rețelei feroviare cu transportul în comun rutier și pistele de biciclete pe modelul observabil în Țările de Jos sau Danemarca. Prioritatea trebuie să fie construirea de halte pentru navetiști legate de pistele de bicicleta și dotate cu stații de parcare a bicicletelor în dreptul marilor fabrici din Bistrița.
        - Intervenții pe lânga autoritățile centrale pentru reabilitarea căii ferate cu potențial turistic Salva-Vișeu și sprijin financiar pentru trenul turistic cu ecartament îngust teaca-Lechința, actualmente conservat de Asociația Mocănița Transilvaniei (vezi capitolul pe patrimoniu industrial).
        - Digitalizarea infrastructurii feroviare pentru a maximiza mobilitatea și atractivitatea transportului feroviar, mai ales în ceea ce privește transportul de marfa și mutarea lui din camion în tren.
        - Dotarea cu platouri de încărcare de containere de pe marile platforme industriale din județ pentru a le pune ușor pe trenurile de marfă care apoi să le distribuie spre lanțurile de aprovizionare (predominant intra-firmă) care constituie mare parte a exporturilor județului.
        - O mai bună coordonare între autoritățile județene pentru a determina autoritățile centrale să reduca decalajele de investiții în drumurile naționale din județ.
    - 1.2. Obiectiv specific – Decongestionarea traficului în zonele urbane cele mai aglomerate
    - Măsuri și direcții
        - Centuri ocolitoare complete
        - Drumuri expres pe destinațiile aglomerate
        - Piste de biciclete pentru asigurarea mobilității locale care să fie separate de carosabil și trotuare de-a lungul tuturor drumurilor comunale și județene acolo unde spatiul permite, pe modelul abordat în Slovenia, Țările de Jos sau Danemarca. Instalarea de parcări securizate pentru biciclete în stațiile pentru transportul în comun.
        - Intervenții la autoritățile centrale pentru a se asigura semnalizarea inteligentă a tuturor trecerilor la nivel de cale ferată.
        - Integrarea serviciilor de transport public în baze de date și aplicații menite să

ajute și încurajeze cetățenii să folosească modalități de deplasare cu un impact cât mai redus asupra mediului.
  - Dezvoltarea sistemelor de management al traficului pentru orașele mari, alături de sisteme TIC pentru optimizarea transportului public
- 1.3. Obiectiv specific – Dezvoltarea infrastructurii sustenabile de transport
- Măsuri și direcții
  - Încurajarea instalării de prize pentru automobilele electrice în benzinarii și parcari
  - Licitațiile pentru autobuze să țintească motoarele electrice sau cu hidrogen
  - Piste de bicicleta între localitățile cu relief plan
  - Trotuare de-a lungul tuturor drumurilor comunale și județene acolo unde spatiul permite
- 1.4 Obiectiv specific – Fluidizarea digitală a traficului
- Măsuri și direcții
  - Dezvoltarea sistemelor de management al traficului pentru orașele mari, alături de sisteme TIC pentru optimizarea transportului public

2. Obiectiv general – Modernizarea infrastructurii tehnico-edilitare
   - 2.1. Obiectiv specific – Consolidarea măsurilor de adaptare la criza climatică
   - Măsuri și direcții
     - Planurile de dezvoltare a infrastructurii energetice a CJ ar trebui să țintească proiecte de dezvoltare a energiei durabile care să inlocuiasca gazul și alți combustibili fosili (eoliene, panouri solare, pompe de căldură)
     - Îndiguirea apelor în zonele cu risc de inundații folosind soluții neagresive cu biodiversitatea.
     - Întărirea cadrului punitiv cu poluatorii dar și a sistemelor de reciclare a deseurilor.
     - Continuarea investițiilor în infrastructura de asigurare a apei potabile.
     - Promovarea managementului durabil al apei
     - Unele stații de tratare cu motoare cu eficiență energetică redusă trebuie modernizate și securizate corespunzator
     - mărirea contorizării consumului de apa
     - Toate sistemele de colectare a apei uzate să aibă în punctul terminal o stație de tratare,
     - Realizarea de noi surse de captare, depozitare și aducțiuni, inclusive prin realizarea de rețele de captare pentru ape pluviale și canalizarealor spre sisteme de irigații și apă menajeră
   - 2.2. Obiectiv specific – Eliminarea disparităților urban-rural în dotări tehnico-edilitare
   - Măsuri și direcții
     - Expansiunea infrastructurii de gaz și apă în rural construind pe avansul existent.
     - Program masiv de canalizare în rural
     - Asigurarea potabilității apei potabile în toate zonele rurale
     - Stații de epurare în toată zona rurală penru a opri deversarea apelor uzate direct în cursul unor ape;

3. Obiectiv general – Un județ digitalizat
   - 3.1. Obiectiv specific – Digitalizarea adimistrației și actorilor economici

- Măsuri și direcții
  - Digitalizarea întregii administrații publice județene și locale
  - Securitatea cibernetică la pachet cu inițierea de start-up-uri/spin-off-uri în domeniul securității cibernetice.
  - Sprijinirea digitalizării în mediul universitar și dezvoltării universitare, universitatea fiind văzută ca pol de competență în domeniul digital, inclusiv prin crearea și dezvoltarea unor platforme digitale, e.g. baze de date și biblioteci virtuale, laboratoare, dotare tehnică și echipamente (live streaming).
  - Investițiile pentru servicii și echipamente necesare pentru transformarea digitală a microîntreprinderilor și IMM-urilor reprezintă un alt punct important, respectiv adoptarea acelor tehnologii și a instrumente digitale care conduc la inovarea modelului de afaceri, inclusiv Hub-urilor Inovative Digitale.

6.5 Infrastructura rutieră

6.5.1 Importanță

Competitivitatea internațională este dată de către factorii economici și de infrastructura de transport.[3] De la această premisă putem observa că partenerii comerciali țin de aspectele geografice, pe care literatura de specialitate le-a neglijat. De altfel, competitivitatea internațională este tangentă cu îmbunătățirea tehnologică în comunicații și transport. La fel, calitatea infrastructurii este un ingredient esențial al calității vieții într-o regiune.[4] Statul, prin asigurarea infrastructurii necesare, se concentrează direct asupra bunăstării economice a cetățeanului.

Studiile ne arată că transporturile sunt vectorul economic ce facilitează creșterea capacității unei regiuni de expediere, al timpilor de livrare, al deplasărilor publice. Uniunea Europeană, prin tratatul de la Maastricht din 1992, a propus ca obiectiv crearea unei rețele transeuropene de transport, astfel încât regiunile să comunice mai ușor între ele, și, indirect, care să ajute la scăderea inechităților economice (Benassi et all, 2015). Mai nou, prin Pactul Verde European își propune tranziția spre transportul sustenabil: dinspre motorul termic spre cel electric sau pe hidrogen, de la rutier spre feroviar și velo.[5]

Aceasta interpretare este susținută de analizele ADR NV în strategia să pe POR 2021-2027:

> „Traficul rutier este afectat de un grad ridicat de congestie. În lipsa dotărilor, obiectivelor de interes și a locurilor de muncă, noile zone rezidențiale din periurban generează deplasări frecvente către centrele urbane. Infrastructura de transport nu este adaptată pentru a susține acest număr ridicat de deplasări, ceea ce duce la aglomerarea traficului. Trama stradală în dezvoltările rezidențiale din periurban este neierarhizată și nemodernizată, iar legăturile cu polii de creștere

[3] Dyr, Tadeusz, and Karolina Ziółkowska. "Economic infrastructure as factor of the region's competitiveness." *Central European Review of Economics & Finance* 6.3 (2014): 5-19.; Peters, Jonathan R., Robert E. Paaswell, and Joseph Berechman. *Economic Competitiveness: Performance Measures for Transportation*. No. RF 55657-05-18. 2008.

[4] Cervero, Robert. "Transport infrastructure and global competitiveness: Balancing mobility and livability." *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 626.1 (2009): 210-225.

[5] Brewer, Thomas. "Transportation Emissions on the Evolving European Agenda." *Transportation Air Pollutants*. Springer, Cham, 2021. 71-85; Hainsch, Karlo, et al. *Make the European Green Deal real: Combining climate neutrality and economic recovery*. No. 153. DIW Berlin: Politikberatung kompakt, 2020; Lancaster, Ed, and Fabian Küster. "Combining bikes and trains to improve intermodality. Regulation on Rail passengers' rights and obligations (recast)." (2020).

sau orașele mari sunt puține și deja suprasolicitate. Numărul orașelor care beneficiază de sisteme de management al traficului este încă foarte redus. Excepțiile sunt reprezentate de orașe precum Cluj-Napoca, Zalău, care au implementat sisteme de management al traficului în perioada 2007-2013, și Oradea, care deține un sistem de management al traficului dedicat prioritizării tramvaiului.

Transportul public reușește cu greu să deservească aceste zone; fie circulă doar pe principalele artere, fie poate asigura doar o frecvență scăzută, de regulă peste 20 min. În ciuda faptului că regiunea are un sistem de transport public bine dezvoltat, din perspectiva liniilor de transport public și al pasagerilor transportați, congestia legăturilor principale are un impact negativ și asupra mijloacelor de transport public care nu își pot respecta programul. Acest aspect face ca o mare parte din rezidenții noilor dezvoltări să fie dependentă de autovehiculul personal, ceea ce suprasolicită legăturile rutiere cu centrul urban. Calitatea transportului public local este afectată și de vechimea mijloacelor de transport" (p. 4).[6]

„Progresul în ceea ce privește infrastructura pentru biciclete este încă lent. Pistele realizate în numeroase localități au avut greșeli serioase de proiectare, ceea ce a dus la o slabă utilizare. Lipsa facilităților care să permită o deplasare sigură a bicicliștilor în mediul urban este principalul motiv pentru care ponderea acestui mod de deplasare este încă redus (sub 5%). În orașele mai mici, principala constrângere în calea dezvoltării de piste pentru biciclete este legată de străzile cu un profil prea îngust și de dificultatea de a interveni pe drumurile naționale (practic principala axă de transport), administrate de CNAIR. De asemenea, lipsa unor centuri sau variante ocolitoare face foarte dificilă dezvoltarea infrastructurii pentru biciclete care să permită o deplasare în siguranță a bicicliștilor" (p. 5).[7]

6.5.2 Noua orientare a fondurilor europene pe transport

Rapoartele de țară emise în contextul Semestrului European subliniază faptul că regiunile din România sunt sub-performante din punct de vedere al infrastructurii, iar lipsa dotării de transport suficiente și moderne este un obstacol în calea integrării teritoriale.[8]

Finanțările europene pe transport se fac în funcție de politicile de coeziune a U.E., find de cinci feluri: Fondul European de Dezvoltare Regională (FEADR), Fondul Social European (FSE), Fondul de Coeziune (FC), Fondul Agricol European pentru Dezvoltare Rurală (FEADR) și Fondul pentru Pescuit (FEPAM). La sfârșitul anilor '90, Uniunea Europeană a ales o rețea prioritară cheie a rețelei transeuropene (TEN-T), care să asigure două obiective cheie: reducerea costurilor comerciale și dezvoltarea socio-economică a regiunilor subdezvoltate. (Melecký, 2018).

Dacă privim problemele actuale determinate de pandemia actuală, dublată de efectele schimbărilor climatice, observăm probleme structurale majore, pe care economiile Uniunii Europene nu le pot face față singure. De aceea Comisia Europeană a aprobat mecanisme de susținere comună în acest sens (programul SURE). De asemenea, programul este cel al Fondului de Recuperare, care urmărește acoperirea decalajelor financiare determinate de impactul pandemic (2.000 mild. Euro-2021-2030). Pactul Verde European, așa cum sugerează numele, are în vedere susținerea laturilor economice cu impact climatic. Garanția pentru

[6]https://mfe.gov.ro/wp-content/uploads/2020/07/1fed4bfeaae713df1ade0bc20959023e.pdf
[7]https://mfe.gov.ro/wp-content/uploads/2020/07/1fed4bfeaae713df1ade0bc20959023e.pdf
[8]https://mfe.gov.ro/wp-content/uploads/2020/07/1fed4bfeaae713df1ade0bc20959023e.pdf

aceste proiecte este de 750 mild. Euro, ce urmează a fi rambursat după 2028, pe o perioadă de 30 de ani.

Un alt fond propus, este cel de redresare națională, care include proiecte de 1.500, mild Euro în sănatate, trenuri rapide, autostrăzi și schimbări climatice (Creel et all, 2019). Din acești bani, România are alocat un buget de aproximativ 80 de mild. de euro. În acest context, investițiile în infrastructură sunt un factor important în creșterea atractivității față de potențialii investitori, forță de muncă.

Uniunea Europeană a acordat prin OP 3 „O Europă mai conectată", Propunerea Logică intervenției – Transporturi. Obiectivul de Politică (3), include dezvoltarea unei rețele TEN-T durabilă, reziliență în fața schimbărilor climatice, inteligentă, sigură și intermodală (3.2). Acest obiectiv specific asigură dezvoltarea rețelelor TEN-T centrală și globală de transport rutier (3.2.1), pe calea ferată (3.2.2), îmbunătățirea serviciilor de transport pe cale ferată (3.2.3), îmbunătățirea siguranței pentru reducerea deceselor și impactului asupra mediului (3.2.5), prin:

- 056/057/060/061 Autostrăzi și drumuri nou construite, îmbunătățite sau reconstruite-Rețeaua centrală TEN-T;
- 077 Infrastructuri pentru combustibilii alternativi;
- 064/065/067/068- Căi ferate nou construite, reconstruite sau îmbunătățite-rețeaua centrală și globală TEN-T;
- 072 Active feroviare mobile.

Un alt obiectiv specific este reprezentat de către dezvoltarea unei mobilități naționale, regionale și locale durabile (3.3), ce include dezvoltarea rețelelor rutiere naționale (3.3.1) și dezvoltarea rețelelor feroviare (3.3.2), prin:

- 058/059/62 Legături rutiere secundare nou construite, alte drumuri de acces naționale nou construite sau reconstruite și îmbunătățite;
- 066/069 Construirea de noi căi ferate și reconstruirea sau îmbunătățirea lor.

În cadrul obiectivului de politică (OP 1) UE „O Europă mai inteligentă", se abordează în cadrul priorităților de investiții naționale și regionale, digitalizarea pentru creșterea siguranței și îmbunătățirea serviciilor de mobilitatea de transport (6). Aceste intervenții includ:

6.1 Dezvoltarea de instrumente de digitalizare pentru îmbunătățirea siguranței și securiății pentru toate modurile de transport.

6.2 Finanțarea instrumentelor de digitalizare, precum sisteme de ERTMS/ETCS, RIS/-VTMIS pentru toate tipurile de transport.

OP 5 include obiectivul de politică CLLD (dezvoltarea locală plasată sub responsabilitatea comunității). Acest obiectiv, are ca priorități de investiții dezvoltarea rețelelor regionale și locale de transport pe calea ferată; reducerea emisiilor de carbon în municipiile reședință de județ și zona lor funcțională prin investiții bazate pe planurile de mobilitate urbană durabilă; reducerea emisiilor de carbon în municipiile și orașele în zona lor funcțională prin investiții bazate pe planurile de mobilitatea urbană durabilă, prin:

- 073 Infrastructuri de transport urban curat; Modernizarea șinelor de tramvai din Municipiul Iași, pe o distanță de 5.7 km., prin Programul Operațional Regional Axa 4.1, semnat în 2019 reprezintă un program important în modernizarea infrastructurii urbane. Valoarea proiectului este de 24,2 mil. euro, și are termen de finalizare 36 de luni.
- 074 Material rulant de transport urban curat; Un program reprezentativ este cel contractat de către Primăria București în anul 2020, ce include cumpărarea a 100 de tramvaie de la Astra Vagoane Călători, în valoare de 180 mil. euro. Acest proiect este finanțat

de către Uniunea Europeană și are rolul de a facilita transportul în comun (economica.net).

Tot același constructor a câștigat în anul 2020 un contract de livrare a opt tramvaie cu Municipiul Galați. Contractul a fost finanțat de către U.E, în valoare de 11 mil. euro, termenul de livrare fiind de 18 luni (adevărul.ro).

- 075 Infrastructură de ciclism; Un proiect interesant finanțat de către U.E este o inițiativă ce se numește „Tour de Banat". Aceasta are în vedere construirea unei piste de biciclete între satul Srpska Crnja și din Districtul Banatul Central și orașul Jimbolia. Scopul acestui proiect este cel de a atrage turiști în acea regiune și de a facilita noi moduri de deplasare nepoluante. Proiectul include un centru regional care să ofere indicații cu privire la traseele locale. Turul are o lungime de 290 de km., este marcat și face parte din coridorul EuroVelo 13 ce leagă Norvegia de Bulgaria (europa.eu)

Bicicliști în Văcărești este o altă inițiativă ce propune un traseu de eco-ciclism în Parcul Natural Văcărești. Cu o lungime de 8 km, străbate și înconjoară parcul, scopul acestui traseu a fost acela de a facilita accesul populației într-un peisaj natural. Traseul este prevăzut cu indicatoare și rampe de acces (parcnaturalvacaresti.ro).

- 077 Infrastructuri pentru combustibilii alternativi (Ministerul Fondurilor Europene). Rețeaua Ten-T central, prevede ca până în 2032, zona centrală din România să beneficieze de stații de combustibili alternativi. Distanța amplasării unor astfel de stații trebuie să fie de 70 de km pentru a asigura deplasarea autovehiculelor. Stațiile sunt prevăzute cu pompe de încărcare precum energie electrică, GPL, GNC. Proiectul include un număr de 70 de puncte de încărcare (mmediu.ro).

Inserarea acestor obiective ale politicii de coeziune se implementează prin Programele Operaționale: Programul Operațional Regional Nord-Vest (POR Nord-Vest), Programul Național Sectorial al Politicii Agricole Comune (PNS PAC), Programul Operațional Creștere Inteligentă, Digitalizare și Instrumente Financiare (POCIDIF), Programul Operațional Transport (POT), Programul Operațional Regional Nord-Vest (POR Nord-Vest) (Ministerul Fondurilor Europene, Planul de dezvoltare regională Nord-Vest 2021-2027).

De pildă, în POR 2021-2027 există OP2 „O Europă mai ecologică, cu emisii scăzute de carbon prin promovarea tranziției către o energie nepoluantă și echitabilă, a investițiilor verzi și albastre, a economiei circulare, a adaptării la schimbările climatice", cu obiectivul specific b (viii) Promovarea mobilității urbane multimodale sustenabile. În viziunea ADR-NV (prin Strategia sa pe POR), acesta înseamnă următoarele priorități de finanțare (pagina 7):

1. Investițiile în stații de transport public dotate cu acces la informații în ceea ce privește orarul sau sosirea în stație a mijloacelor de transport public.
2. Investiții în transportul public rutier și feroviar cu afluență spre orașele mari. Infrastructura adaptată pentru a susține fluxul de transport din zonele periurbane către centrul orașelor mari. În cazul reședințelor de județ, este necesară dezvoltarea transportului public metropolitan, inclusiv pe cale ferată și conturarea de noi coridoare metropolitane de mobilitate urbană durabilă pentru a combate și controla efectele negative ale expansiunii urbane.
3. Investiții în infrastructura velo și pietonala. Lipsa facilităților care să permită o deplasare sigură a bicicliștilor în mediul urban este principalul motiv pentru care ponderea acestui mod de deplasare este încă redus (sub 5%). Astfel, se doreste „continuarea demersurilor pornite în cadrul planurilor de mobilitate accentuând necesitatea optimizării și modernizării sistemelor de transport public, extinderea și dezvoltarea infras-

tructurii pentru biciclete și a zonelor pietonale (sau cu prioritate pentru pietoni) și dezvoltarea rețelelor de stații de încărcare vehicule electrice."

4. Accesibilizarea infrastructurii de transport nu este accesibilizată. Foarte puține proiecte implementate în ultimii ani respectă măcar parțial Normativul pentru accesibilizarea spațiului urban NP-051.
5. Integrarea serviciilor de transport în baze de date și aplicații menite să ajute și încurajeze cetățenii să folosească modalități de deplasare cu un impact cât mai redus asupra mediului.
6. Dezvoltarea sistemelor de management al traficului pentru orașele mari, alături de sisteme TIC pentru optimizarea transportului public (mai ales pentru orașele mici care au implementat recent astfel de servicii).

În ERDF se specifică de asemenea următoarele priorități relevante acestui capitol (cu codurile de rigoare): 050 Protecția naturii și a biodiversității, infrastructura verde, 062 Alte drumuri reconstruite sau îmbunătățite (autostrăzi, drumuri naționale, regionale sau locale), 073 Infrastructuri de transporturi urbane curate, 074 Material rulant de transport urban curat, 075 Infrastructuri de ciclism, 076 Digitalizarea transportului urban, 077 Infrastructuri pentru combustibili alternativi

După obișnuitul demers descriptiv, mai jos vom creiona principalele priorități aliniate la această analiză a ADR NV.

6.5.3 Drumurile naționale în Bistrița-Năsăud

În economiile dezvoltate, transportul reflectă modalitatea prin care economiile produc schimburi de informații. Gradul de conexiune între diferitele entități administrative este direct proporțional cu nivelul de dezvoltare.

În cazul de față, județul Bistrița-Năsăud deținea, în anul 2019, 1604 km de drumuri naționale, județene și comunale. Comparativ cu anul 1990, aceasta reprezintă o creștere de cca. 23% a rețelei de transport la nivelul județului (INS). La o privire mai atentă asupra valorilor, se observă, comparativ cu anul 1990, o creștere de 4,5% la nivelul drumurilor naționale și de 28,7% (286 km) la nivelul drumurilor județene și comunale.

Aceste valori arată o lipsă de implicare de la nivel central, atât timp cât în aproximativ 30 de ani s-au construit 14 km de drum național nou. Într-o statistică mai amănunțită se observă faptul că la nivelul anului 2019, fiecărui locuitor al județului Bistrița-Năsăud i se atribuie 5 m de drum, dintre care doar 1 m de drum național. Cele mai importante drumuri sunt: drumul E58 care leagă Chișinău-Iași-Suceava de Baia Mare, acest drum reprezentând „coloana" fluxurilor de inovație a județului, și drumul E578 ce începe din apropierea Municipiului Bistrița și leagă orașele Reghin-Gheorgheni-Miercurea Ciuc-Sfântu Gheorghe de Brașov.

6.5.3.1 Drumurile județene și comunale

Deși opinia publică se apleacă în special către infrastructura de tip autostradă sau drumuri expres, totuși la nivel local și în special pentru mediul rural, infrastructura de nivel comunal și județean are un caracter important. Importanța poate fi determinată de mai multe circumstanțe. Prima, cea a siguranței pe care o au drumurile în raport cu pietonii, întrucât acestea nu dispun de trotuare, iar de pistă de bicicletă nici nu se poate discuta. Un alt aspect este reprezentat de către drumurile europene, ce sunt proiectate să treacă prin diferite localități. În acest context, pe fondul unor reduceri de viteză, participanții la trafic nu le respectă, iar, coroborat cu lipsa trotuarelor, aceste drumuri devin un pericol.

Un alt factor important este cel economic. În primul rând, acestea asigură dezvoltarea economică a afacerilor locale și, în special, a unui sector ce capătă amploare, cum este cel turistic. Prin intermediul unei infrastructuri adecvate, această resursă poate duce la dezvoltarea turismului rural, asigurând totodată un nivel ridicat al calității vieții. Un astfel de atu ar asigura, pe lângă componenta financiară, și accesul către servicii medicale sau tehnico-edilitare (canalizare, gaz, apă). O altă noțiune a îmbunătățirii infrastructurii locale o constituie schimbarea locurilor de muncă din domeniul exploatațiilor forestiere către cel turistic.

Din acest punct de vedere Consiliul Județean Bistrița-Năsăud a performant extrem de bine. În perioada 2013-2021, din 698 km de drumuri județene, 596 km erau fie modernizate fie în curs de modernizare. Au fost de asemenea asfaltate 1.041 km drumuri comunale și 846 km de drumuri forestiere și agricole, adesea cu lucrări de artă (tuneluri, poduri) dificile, așa cum este cazul drumului de pe Valea Budacului sau cele din zona Colibița. Unul din punctele de stres este reprezentat de infrastructura rutieră (și de utilități) ce leagă Bistrița de satele aparținătoare, capitol la care Primăria Municipiului Bistrița s-a angajat să lucreze mai mult. Este necesară însă o mai bună coordonare cu consiliul județean pentru a integra aceste drumuri și infrastructura velo și de transport public în rețelele județene[9].

Figura 1: Lucrări de artă pe drumul de pe Valea Budacului

CJ estimează că 85% din drumurile județene vor fi asfaltate până la finele lui 2021, o performanță remarcabilă în Regiunea de dezvoltare Nord-Vest, lucru evident încă din anul 2019, când ponderea drumurilor județene modernizate era de patru ori mai mare ca în Mureș, de pildă, și sensibil mai mare ca în județul Cluj, zona cea mai dezvoltată din regiunea de dezvoltare (figura 3).

Sursa: INS (Datele la nivelul județului Bistrița-Năsăud privind drumurile județene modernizate sunt de la nivelul anului 2021) Prin Programul Operațional Regional 2014-2020, regiunea din care face parte județul Bistrița-Năsăud a contractat 60 de proiecte de la Agenția

[9]Mulțumiri lui Ioan Petras pentru remarca legata de aceste drumuri ce leagă Bistrița de satele aparținătoare.

Figura 2: Reabilitarea drumului DJ 172 D „Poarta Transilvaniei", la Colibița

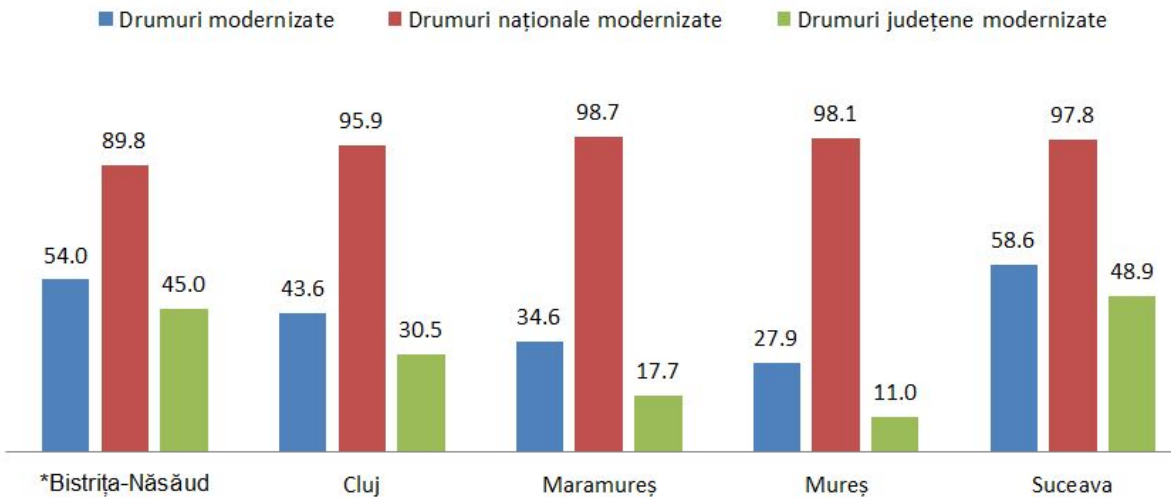

Figura 3: Ponderea rețelei rutiere modernizate la nivel local (2019)

de Dezvoltare Regională Nord-Vest. Din cei peste 500 mil. Euro alocați, județul Bistrița-Năsăud a obținut 13 proiecte, la egalitate cu Sălaj și cu 10 proiecte mai puține față de Cluj. Dintr-un buget eligibil de aproximativ 155 mil de euro, destinat Consiliului Județean, doar aproximativ 3 mil. Euro sunt rambursabili. În această situație, județul Bistrița-Năsăud beneficiază de aproximativ 30% din totalul resurselor disponibile la nivelul regiunii, un record în regiune. Din banii alocați, 93,8% au fost destinați infrastructurii drumurilor Județene, constituind modul prin care administrația locală dorește să atragă și să asigure locuitorilor și mediului de afaceri accesibilitate crescută.

Un proiect de importanță majoră l-a constituit reabilitarea drumului DJ 172 „Poarta Transilvaniei", întrucât conectează localitatea Colibița, important centru turistic. Municipiul Bistrița a contractat 32 de proiecte cu o valoare de 85 mil. de Euro, din care sunt finalizate 12 proiecte. Mobilitatea Urbană a reprezentat domeniul de interes care a atras cel mai mare buget eligibil în Bistrița-Năsăud (32 mil. euro), urmat de învățământ (19,6 mil. euro) și de eficiență energetică (17,3 mil. euro). Celelalte orașe din județ, au contractat 21 de proiecte, din care orașul Beclean a beneficiat de 31 mil. euro, fiind lider regional, urmat de Sîngeorz-Băi (25,2 mil. euro) și de Târgu Lăpuș (10 mil. euro) (timponline.ro).

Infrastructura rutieră locală beneficiază de un proiect adresat „Măsurii de îmbunătățire a siguranței traficului prin amenajarea trecerilor la nivelul drumurilor cu calea ferată". Scopul acestui proiect este de a reduce accidentele rutiere grave produse pe drumurile naționale la nivel cu calea ferată. Proiectul este finanțat prin fonduri nerambursabile din cadrul Programului Operațional Infrastructură Mare 2014-2020 și cuprinde 246 de treceri în valoare de 34,3 mil. lei pe o durată de doi ani. Termenul de implementare a proiectului este sfârșitul anului 2021. Sistemul de amenajare a traficului cuprinde montarea unor stâlpi de iluminat cu încărcare solară, montarea de stâlpi pentru delimitarea sensurilor de circulație, semnalizarea rutieră orizontală și marcaj tip covor antiderapant (timponline.ro).

Un alt proiect este cel al lucrărilor la centura Becleanului (1,2 km.), scos la licitație de către administrația locală pentru drumul național DC 17 D. Drumul va traversa Someșul Mare astfel încât la final, se va racorda la E85. Alte detalii ale drumului sunt date de faptul că acesta va avea două benzi și va fi finanțat de prin POIM, în urma unui parteneriat dintre CNAIR și Primăria Beclean. Proiectul este estimat la aproximativ 64 mil. Lei (timponline.ro).

Centura ocolitoare a Năsăudului beneficiază în 2020 de un buget al Studiului de Fezabilitate în valoare de 560 mii lei. Proiectul include realizarea unei expertize tehnice, un studiu de trafic, realizarea PUZ-ului și documentele emergente realizării lui și SF-ul. Centura face parte din drumul trans-regional Beclean-Bistrița-Salva-Moisei-Cârlibaba (bistritabusiness.ro).

În ceea ce privește planurile de modernizare a rețelei naționale, conform CNAIR, este propusă „Autostrada Nordului", de la Municipiul Suceava până la Baia Mare (figura 4). Cu o lungime de 335 km., autostrada este în stadiul de pregătire a fazei de proiectare (studiului de fezabilitate-POIM 2014-2020) ce va dura doi ani și se estimează terminarea acestuia în anul 2022. Autostrada este împărțită în trei loturi: Lot 1 Baia Mare – Bistrița, Lot 2 Bistrița-Vatra Dornei și Lot 3 Vatra Dornei-Suceava. În data de 27 octombrie 2020, Camera Deputaților a aprobat legea privind realizarea Autostrăzii Nordului, pe traseul Vama Oar-Satu Mare-Dej-Bistrița-Vatra Dornei-Suceava, cu termen de execuție 4 ani de la intrarea în vigoare a legii la 1 ianuarie 2021, legea fiind promulgată la 20 noiembrie 2020 (timponline.ro).

6.5.3.2 Proiecte în infrastructura de transport conform Masterplan General de Transport

Masterplanul General de Transport evidențiază o serie de proiecte ce urmează să fie implementate la nivelul județului Bistrița-Năsăud. Printre acestea se numără proiectele Trans Re-

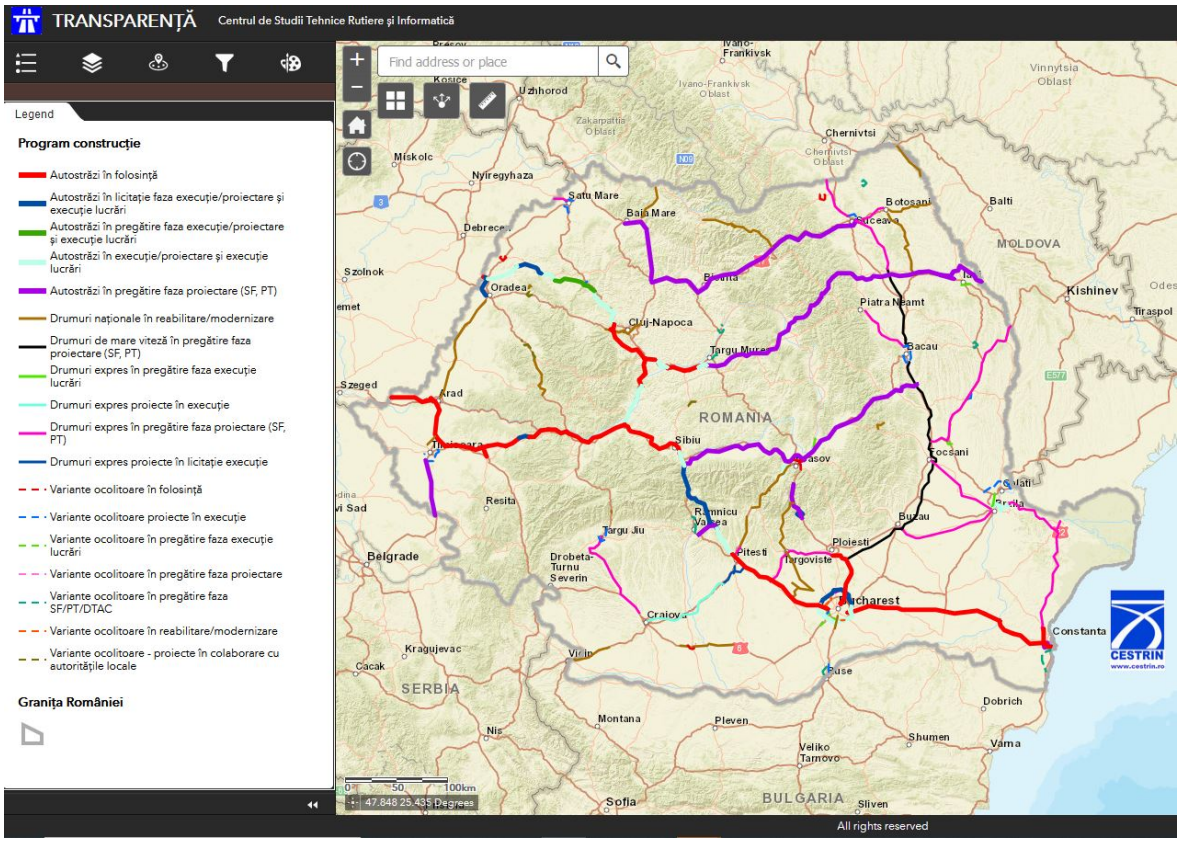

Figura 4: Proiectele ce fac parte din programul de construcție

gio cum sunt variantele E578 de la Teaca la Sărățel; E58 de la Bistrița spre Vatra Dornei; 17C de la Bistrița la Moisei; și 17D de la Beclean la Cârlibaba. Rolul acestor proiecte este acela de a asigura o mai bună fluidizare/conectivitate a traficului dintre regiunea istorică Molodva și Transilvania. Din perspectiva variantelor ocolitoare, în Masterplan este cuprinsă centura ocolitoare Bistrița.

Din perspectiva infrastructurii feroviare, calea ferată Suceava-Ilva Mică-Cluj Napoca este prevăzută spre a fi modernizată. Aceasta face parte din Coridorul Feroviar TEN-T, alături de ruta Gheorgheni-Beclean-Jibou. La capitolul de modernizare a stațiilor feroviare este cuprinsă în proiect Beclean pe Someș. De asemenea, pe teritoriul județului este prinsă în vederea exploatării turistice, calea ferată ce leagă Măgheruș Șieu-Luduș.

Prin „Autostrada Nordului" pare că se vor acoperi necesitățile de transport pentru județele pe care le deservesc, iar partea de nord a regiunii istorice Moldova nu va trebui să utilizeze autostrada Iași-Ungheni. Într-un calcul simplu, cele trei județe, Maramureș, Bistrița-Năsăud și Suceava, au o populație de aproximativ 1,5 mil. de locuitori, de aici, în urma studiului de fezabilitate va rezulta dacă investiția va fi acoperită din punct de vedere financiar. Există însă multă incertitudine politica și tehnică legată de execuția acestui proiect.

Măsura: *O mai bună coordonare între autoritățile județene pentru a determina autoritățile centrale să reduca decalajele de investiții în drumurile naționale din județ.*

6.5.4 Problemele infrastructurii rutiere și soluțiile la acestea

1. *Insuficiența centurilor ocolitoare.* Transportul rutier de marfa a crescut spectaculos și face nevivabilă viața în multe zone urbane și rurale, îngreunând și traficul cu automobile

ușoare. În acest sens autoritățile trebuie să tina cont de sugestia ADR NV ca „este necesar ca deplasările să se realizeze de-a lungul unor rute special marcate, îndeosebi în ceea ce privește tranzitul în cadrul localităților." Aceasta înseamnă prioritizarea centurilor ocolitoare în planurile de dezvoltare rutieră nu doar în orașe (există astfel de proiecte în desfășurare în Bistrița, Beclean, Năsăud) ci și în comunele mai mari. Totuși aceste centuri și variante ocolitoare nu sunt complete și deservesc doar o parte din principalele direcții pe care circulă traficul greu. Astfel, ADR arată că la Bistrița este nevoie de o ocolitoare care să suplimenteze centura din nord.

2. *Inexistența unei conexiuni de drum rapid pe relațiile cele mai aglomerate*: Bistrița-Dej și Bistrița-Târgu-Mureș. Din păcate finanțarea drumul expres Bistrița-Dej prin Planul Național de Redresare și Reziliență (PNRR) exista doar la categoria reziduală de „proiect în rezerva" (Anexa 4 – Proiecte de rezervă propuse, poziția a 16-a).
3. *Inexistența unei strategii de dezvoltare a infrastructurii cicliste rurale și interurbane.* Acest aspect este esențial nu doar pentru decongestionarea traficului local și creșterea atractivității locuirii în zona rurală (valorificând tendințele din post-pandemie și bunele practice din Danemarca)[10] dar și pentru dezvoltarea turismului sustenabil, precum vedem în zona din sudul Transilvaniei,[11] unde pistele de bicicleta amenajate și semi-amenajate leagă marile obiective turistice din rural, atrăgând o clientelă turistică cu putere mare de cumpărare.[12]

Dar poate și mai important este faptul ca dacă județul ar promova înlocuirea mașinii cu bicicleta ar reuși să reducă costurile cu îngrijirea medicală și să atragă populație tânără descurajată de blocajele în trafic și de poluarea extrema din marile orașe ale țării. Beneficiile sunt evidente: schimbarea mașinii cu bicicleta în naveta zilnică scade riscul de deces prematur cu 41% față de deplasarea inactivă. La cancer scade cu 45%, iar la boli cardiovasculare cu 46%. Persoanele care pedalează sau merg pe jos sunt mai sociabile decât cele cu mașina, navetele mai scurte, preferabil active măresc atractivitatea locuirii[13] în zona pentru persoanele dinamice și instruite.[14] Faptul ca 63 la sută din navetele spre școală și muncă în capitala daneză sunt pe bicicletă a făcut din acest oraș unul dintre cele mai atractive din lume pentru rezidenți noi, și în general cu putere de cumpărare ridicată.[15]

4. *Subdezvoltarea rețelei de trotuare de pe lângă drumurile naționale și județene.* Consecința acestui fapt sunt numeroasele accidente, unele tragice, stresul conducătorilor auto, calitatea scăzută a vieții locuitorilor din rural în zonele cu trafic greu îndeosebi.[16] Satele fără trotuare au un potențial turistic redus, turiștii venind la țară tocmai pentru ca vor să scape de trafic, printre altele. Există riscul ca de-a lungul rețelei de drumuri cu trafic greu să apară procesul ireversibil de depopulare și creșterea bolilor cauzate de poluare fonica și cu gaze de eșapament. Pentru a fi atractivă, infrastructura pietonală trebuie să

[10]Elesawy, Esraa. "The Bicycle Strategy 2011–2025, Copenhagen." *Urban Planning for Transitions* (2021): 121-137.
[11]https://freerider.ro/traseu-de-bicicleta/traseu-viscri-bunesti-mesendorf-73495
[12]www.ft.com/content/229e31f4-3c24-11e9-9988-28303f70fcff
[13]Goodyear, Sarah. "Why the streets of Copenhagen and Amsterdam look so different from ours." *Brooklyn: The Atlantic Cities. Retrieved November* 21 (2012): 2013.
[14]Oja, Pekka, et al. "Health benefits of cycling: a systematic review." *Scandinavian journal of medicine & science în sports* 21.4 (2011): 496-509; de Kruijf, Joost, et al. "Evaluation of an incentive program to stimulate the shift from car commuting to e-cycling în the Netherlands." *Journal of Transport & Health* 10 (2018): 74-83; Deenihan, Gerard, and Brian Caulfield. "Estimating the health economic benefits of cycling." *Journal of Transport & Health* 1.2 (2014): 141-149. Pucher, John, and Lewis Dijkstra. "Promoting safe walking and cycling to improve public health: lessons from the Netherlands and Germany." *American journal of public health* 93.9 (2003): 1509-1516.
[15]Gemzøe, Architect MAA Lars, and Copenhagen Gehl Architects. "Cities for People-Copenhagen studies în urban life." *Cyclists & Cycling Around the World* (2013): 101.
[16]Gehl, Jan, Birgitte Bundesen Svarre, and Jeff Risom. "Cities for people." *Planning News* 37.4 (2011): 6.

Figura 5: Autostrada velo în Danemarca

Figura 6: Traseul cicloturistic Viscri-Mesendorf

se facă în cadrul unor concepte de arhitectură peisagistică, care să integreze trotuarele cu spațial verde existent, nu în vechea paradigmă a betonării uniforme.[17]

Figura 7: Exemplu amenajare. Sursa: https://landezine-award.com/sla/

5. *Trafic îngreunat de treceri la nivel de cale ferată lipsite de sisteme de semnalizare.*

Traficul dens dinspre Bistrița spre Bucovina, Târgu Mureș precum și spre Năsăud sunt îngreunate de treceri la nivel de cale ferată nesemnalizate. Mai mult decât atât, la ani de zile după accidente tragice implicând tren și mașina, aceste sisteme sunt în întârziere.

6. Inexistența unei strategii de dezvoltare a infrastructurii de incarcare a autovehiculelor electrice aflate pe drumurile județului. Conform Comisiei, aceasta este o prioritate extrem de finanțabilă prin PNRR:

„NextGenerationEU prevede, de asemenea, investiții masive în puncte de încărcare private și publice și în noi stații de alimentare cu combustibili ecologici. Această investiție se regăsește în planurile naționale de redresare ale tuturor statelor membre. Am convingerea că România va gestiona tranziția către autoturisme mai ecologice – cu sprijinul UE. Acest lucru este foarte important pentru îndeplinirea obiectivelor Pactului verde european. Și, după

[17] Furchtlehner, Jürgen, and Lilli Lička. "Back on the Street: Vienna, Copenhagen, Munich, and Rotterdam în focus." *Journal of Landscape Architecture* 14.1 (2019): 72-83.

cum se constată analizând problemele legate de calitatea aerului, acest lucru este esențial pentru sănătatea oamenilor."[18]

Figura 8: Plimbare cu bicicleta în rural

Figura 9: Plimbare cu bicicleta în oraș

Până în 2030 planurile Comisiei europene includ creșterea infrastructurii speciale în și între orașe, dedicate utilizării bicicletelor. Acest transport va beneficia de aproximativ 2.300 km. de pistă dedicată bicicletelor. Prin intermediul acestor programe se vor rezolva probleme precum cea a congestionării traficului rutier, reducerea factorului poluant, îmbunătățirea nivelului de trai etc. La nivel regional, POR Nord-Vest 2021-2027 este principalul instrument de finanțare din fonduri europene pe infrastructura clasica și sustenabilă. La nivel de ADR Nord-Vest există o alocare financiară de **1,44 miliarde de euro. Liniile de finanțare relevante sunt:**

Prioritatea 3: **O regiune cu orașe prietenoase cu mediul** – 230,666 mil euro.

[18] www.caleaeuropeană.ro/exclusiv-interviu-ursula-von-der-leyen-pnrr-ul-romaniei-trebuie-sa-aloce-cel-putin-37-din-finanțare-combaterii-schimbărilor-climatice-sper-ca-vom-fi-in-măsura-sa-aprobam-planul-cat-mai-curand/?fbclid=IwAR2FCMJyC-YZ_vwPKm7fBXMCimVo-R9CA2DwINiHnrJ3yBO80eAmo2Gb204

Prioritatea 4: **O regiune cu mobilitate urbană multimodală sustenabilă** – 320,155 mil euro

Prioritatea 5: **O regiune accesibilă** – 194,979 mil euro

6.6 Infrastructura feroviară

6.6.1 Abandonarea transportului feroviar: în contratimp cu prioritățile europene

Să ne imaginam în 2027 un tren care merge cu viteza medie de 90 la oră între Bistrița și zonele de navetă care se întind până la Beclean spre Vest și Valea Bârgaielor spre Nord Est. Sau o legătură feroviară rapidă cu aeroportul Cluj-Napoca. Vestea bună este ca acesta proiecție este aliniată la prioritățile europene.

Marele contributor la emisiile climatice este transportul rutier, care și-a mărit emisiile în Europa cu 170 Mt CO2 din 90 încoace. Prin contrast, emisiile din feroviar au scăzut cu 66 la sută din cauza electrificării rețelelor (CE 2021). Or, chiar dacă Europa e încă plină de trenuri Diesel, per total emisiile din feroviar reprezintă un nesemnificativ... 0,5 la sută din emisiile întregului sector de transport european!

Redăm în continuare câteva pasaje (dintr-o analiză amplă) care caracterizează problema transportului feroviar: [19]

> Este cât se poate de evident că un sistem feroviar reformat radical, extins și electrificat este marele as din mâneca unei Europe care a luat foarte în serios criza climatică. România nu face excepție, sectorul transporturi fiind singurul capitol la care țara noastră și-a mărit considerabil emisiile (cu 59% față de 1990), restul sectoarelor reducându-și-l.
>
> Din păcate, această reducere în România a avut loc din motive care țin nu de performanță, ci de crize (dezindustrializarea a redus emisiile direct și depopularea indirect, prin scăderea consumului agregat față de nivelurile la care acesta ar fi putut fi cu 22 de milioane de oameni). Feroviarul este unul din pârghiile majore de reducere a emisiilor în transport anunțate de Comisie și 2021 este Anul European al feroviarului (European Year of Rail), un plan de acțiune de mutare a transportului rutier pe feroviar urmând a fi publicat de Comisie, existând astfel mari ocazii de renaștere a sistemelor feroviare naționale cu finanțare europeană. Viitorul finanțabil e cel în care ai trenuri frecvente și la viteză medie de peste 100 km pe oră. Viitorul navetei zilnice văzute de managerii acestor fonduri este o combinație de tren, autobuz, bicicleta și mașina electrica. Mai mult decât atât, marile fluxuri de navetă care blochează toate orașele mediu-dinamice ale României cereau alocări majore în PNRR pentru expansiunea feroviarului urban și urban-rural, care să fie legat intermodal și inteligent de marile zone de aglomerație de fabrici și birouri.
>
> Conform recentei Strategii a CFR S.A., statul român a renunțat practic să mai cheltuiască fonduri naționale pe întreținerea rețelei feroviare, bazându-se pe fonduri europene în mod exclusiv, dar și acolo cerând prea puțin și realizând mai puțin decât și-a propus cu banii acordați. Pentru a pune această retragere în context, media finanțărilor europene din toate resursele aflate în perimetrul UE (Fondul de Coeziune, Fondul European de Dezvoltare regională, Banca Europeană de

[19] Extras din PNRR și căile ferate: O ocazie istorică pentru a acoperi deficitul de transport durabil în România. Cornel Ban, Sorin Gog. https://research.cbs.dk/en/publications/pnrr-%C5%9Fi-c%C4%83ile-ferate-o-ocazie-istoric%C4%83-pentru-a-acoperi-deficitul

Dezvoltare) sunt responsabile de doar 12 la sută din investiția totală în feroviar, restul fiind suportat din surse naționale (EUAR 2020: 33). Prin contrast, statul a fost mult mai harnic cu infrastructura rutieră, la fiecare 11,5 euro cheltuiți pe rutier statul alocând doar 1 euro la feroviar, de departe cel mai mare dezechilibru din Europa (raportul fiind de 1:1 aproximativ în Austria, Suedia și Italia și de 2,5:1 în Cehia). Nu este așadar surprinzător ca în anul 2016, în România, doar 4,2% din transportul modal se desfășura pe cale feroviară, față de o medie de 7,7% în Uniunea Europeană. Insatisfacția condițiilor de transport feroviar arată faptul că România ocupă locul 5, cu o proporție de 27% dintre pasageri, mai nemulțumiți fiind pasagerii din Bulgaria, Italia, Polonia și Letonia.

Conform datelor OECD, la nivel european România alocă de departe cele mai puține resurse pentru investiții în sectorul feroviar, fiind semnificativ depășită de țări precum Croația, Cehia, Polonia, Ungaria, pentru a da doar câteva exemple relevante regional. Acest lucru are impact major asupra calității transportului feroviar din România. Un raport realizat de BGC în 2017 care măsura performanța transportului feroviar european ca un index al gradului de utilizare, siguranței și calității serviciilor situa România pe penultimul loc în Europa, cu un declin evident pentru măsurătorile similare din anii 2015 și 2012. Aceste date sunt conforme cu cele prezentate de Comisia Europeană și Forumul Economic Mondial, care situa România pe ultimul loc din Europa în privința eficienței transportului feroviar.

Această stare deplorabilă de lucruri a fost repetat criticată de Comisia Europeană în rapoartele de țară pe România, rapoarte care au devenit și mai critice în ultimul timp, pe fundalul intensificării componentei ecologice în strategiile europene de dezvoltare. În aceste strategii, mobilitate durabilă înseamnă în primul rând dezvoltarea infrastructurii feroviare. Expresia „renaștere feroviară" este des utilizată în rapoartele Comisiei și are în vedere următoarele obiective: conectarea feroviară eficientă a marilor aglomerări urbane, conectarea feroviară a celor mai mari 30 de aeroporturi, o rețea europeană de trenuri de noapte, eliminarea blocajelor de infrastructură feroviară, politică industrială pe feroviar, o agenție centrală de Eurocontrol pe feroviar și finanțarea cu precădere a proiectelor feroviare.

O parte a acestor puncte de agendă se pot găsi în rapoartele din Semestrul European, documentul care reflectă evaluarea reformelor necesare în toate țările membre. La capitolul feroviar, ultimul raport pe România este tranșant, solicitându-se explicit următoarele o serie de măsuri din care relevante pentru județ sunt:

1. Digitalizare extinsă
2. Proiecte concrete de mutare a transportului de persoane și marfa de pe rutier pe feroviar („Deși Guvernul României dorește să crească ponderea transportului feroviar comparativ cu cea a transportului rutier(...), planurile pentru realizarea acestui obiectiv și punerea lor în aplicare sunt încă într-un stadiu incipient" p. 61)

6.6.2 Starea transportului feroviar în județ

Magistrala feroviară pe care o întâlnim la nivelul județului Bistrița este calea ferată 400 și leagă Brașovul de Satu Mare. În acest conext, cea mai aglomerată rută de transport feroviar, atât în transportul de marfă cât și în cel de călători, este pe direcția Bistrița-Cluj. Din păcate, aceasta rută are numeroase limitări de viteza, atractivitatea calatoriei cu trenul pe direcția

Cluj scazând dramatic în ciuda îmbunătățirii materialului rulant și a execelentei modernizări a gării din Bistrița în cursul mandatului actualei conduceri a Consiliului județean.

Principalele probleme sunt comune întregii regiuni de Nord-Vest: legăturile interjudețene deficitare, lipsa de inter-modalitate cu rețeaua rutieră și în special cu transportul public, și existența a numeroase zone cu restricții de viteză datorate stării precare a căilor de rulare. Conform Master Planului General de Transport (MPGL), intervențiile pe sectorul feroviar în Regiunea Nord-vest vizează următoarele trasee: Cluj-Napoca – Episcopia Bihor (reabilitare la nivelul vitezei proiectate, dublare linie și electrificare), Câmpia Turzii – Cluj-Napoca, Cluj-Napoca – Ilva Mică, Oradea – Salonta – Arad, Oradea – Carei – Satu Mare – Baia Mare – Jibou – Dej (reabilitare).

Deși toate județele analizate au pe teritoriul lor forme montane de relief, se observă discrepanțe majore în ceea ce privește ponderea rețelei electrificate din totalul rețelei feroviare. Județul Bistrița-Năsăud are 57,2% din rețea electrificată, urmată de Cluj, cu 53,6%, și de Suceava, cu 47,7%. Județul Maramureș este singurul județ din cadrul analizei care nu are electrificată calea ferată (figura 10). La nivel național, în anul 2019, doar 37,5% din totalul rețelei feroviare din România era electrificată. Din anul 1990, până în 2019, România a adăugat 349 de km. de cale ferată electrificată. Așa cum se vede mai jos, județul Bistrița-Năsăud stă comparativ bine.

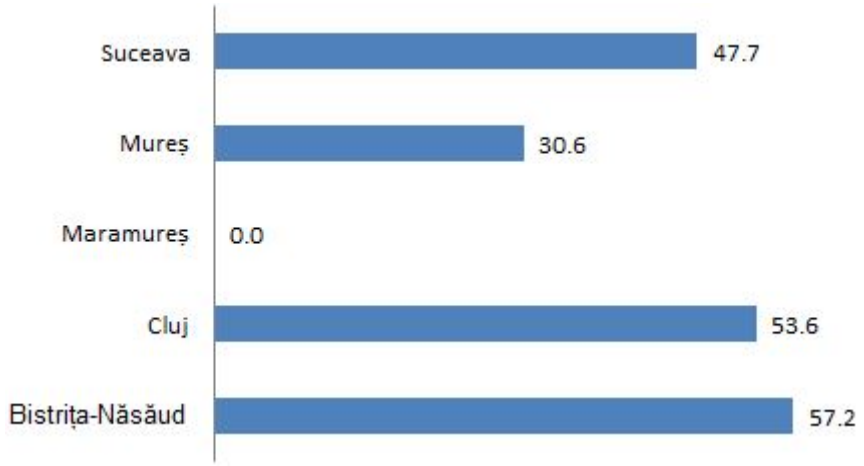

Figura 10: Ponderea rețelei feroviare electrificate la nivel județean (2019). Sursa: INS

Ruta feroviară Adjud-Beclean pe Someș ar urma să fie reablilitată și modernizată ca urmare a faptului că reprezintă o rută aferentă a rețelei TEN-T Globale (Ministerul Transporturilor Infrastructurii și Conmunicațiilor, 2021-2025).

În anul 2021, Compania Națională de Căi Ferate „CFR" a scos la licitație realizarea studiului de fezabilitate între Apahida și Ilva Mică, reprezentând secțiunea I (119 km) din tronsonul Apahida-Suceava. Proiectul vizează o circulație maximă de 160 km/h pentru trenurile de călători și 120 km/h pentru trenurile de marfă. Valoarea estimată a proiectului este de 26 mil. Lei, din care 85% reprezintă proiecte europene nerambursabile și 15% provin din fonduri naționale. Prin implementarea acestui proiect, CFR, își propune îmbunătățirea condițiilor de călătorie, creșterea gradului de siguranță, gestionarea impactului asupra mediului, reducerea duratei de circulație și implicit creșterea vitezei privind transportul feroviar (timponline.ro).

În anul 2014, infrastructura feroviară de la nivelul județului a beneficiat de modernizarea gării Bistrița Nord. Reabilitarea s-a bazat pe o investiție de 10 mil. de euro, fiind finanțat prin POS Transport și include peroane înalte, copertină, infrastructură și suprastructură feroviară, instalații, informatică a călătorilor și piațeta publică din fața gării (timponline.ro).

6.6.3 Feroviarul: prioritate absolută în noua direcție a fondurilor europene

Conform Strategiei pentru o mobilitate sustenabilă și inteligentă-înscrierea transporturilor europene pe calea viitorului, magistralele feroviare și în special cele electrificate ocupă un rol central în viziunea Comisiei Europene. Principalele argumente ale investițiilor în calea ferată se răsfrânge asupra mobilității ca factor favorizant al vieții economice cât și a beneficiilor utilizării din perspectiva emisiilor de gaze cu efect de seră, poluarea atmosferică, a apei, prevenirea accidentelor rutiere și a aglomerației, sau protejarea biodiversității. Toate aceste beneficii duc la îmbunătățirea calității vieții, fiind modul asumat de către UE ca în anul 2050 să atingă neutralitatea climatică prin reducerea poluării la 0. Premisele unei mobilități verzi au în centrul lor o creștere a sectorului transporturilor, prin promovarea unui transport multimodal eficient și interconectat atât pentru mărfuri cât și pentru călători.

Până în 2050, traficul trebuie să cuprindă următoarele caracteristici:

- Aproape toate autoturismele, camionetele, autobuzele, precum și vehiculele grele noi vor avea emisii zero;
- Traficul feroviar de marfă se va dubla;
- Traficul de mare viteză se va tripla;
- Rețeaua transeuropeană de transport (TEN-T) multimodală, echipată pentru un transport sustenabil și inteligent cu conectivitatea de mare viteză, va fi operațională pentru rețeaua globală.

De asemenea, pentru a avea o transformare sistemică, trebuie să avem toate modurile de transport mai sustenabile. Strategia are la bază creșterea numărului de pasageri care călătoresc cu trenul, care fac naveta zilnică, cât și reorientarea transportului de mărfuri către rețeaua feroviară. O altă țintă a Comisiei Europene include electrificarea transportului feroviar, iar acolo unde nu este viabil, se va utiliza pe cât posibil hidrogenul. Planul verde prevede ca 75% din transportul mărfurilor interne să fie mutat din transportul rutier către cel feroviar sau navigabil. În acest context, distanța față de cea mai apropiată autostradă, A3 este cca. 130 de km, ceea ce, pentru capacitatea de expediere a mărfurilor din județul Bistrița-Năsăud reprezintă o durată de peste 3 ore pentru camioane. Pe lângă domeniul rutier, cel feroviar nu beneficiază de rampe moderne de încărcare a mărfurilor. Acest aspect face din domeniul feroviar să nu își poată utiliza întregul potențial economic.

Un aspect de luat în seamă este reprezentat de către sustenabilitatea costurilor. Un astfel de proiect ar trebui să aibă ca reper următoarele caracteristici: comoditatea, viteza, costul, fiabilitatea, previzibilitatea.

În anul 2021 se va pune în aplicare cel de-al patrulea pachet feroviar prin deschiderea piețelor feroviare către concurență, astfel vor deveni mai receptivi la nevoile pieței. Un astfel de proiect reprezintă o provocare pentru toți factorii implicați, de la Comisia Europeană, la guverne, administrații locale, până la cetățeanul de rând. Pentru ca alternativa feroviară să fie una care să răspundă nevoilor cetățenilor se va avea în vedere promovarea serviciilor, inclusiv pe timp de noapte, dar și promovarea unor bilete combinate, care să includă transportul pe diferite rute sau mijloace de transport locale.

Transportul feroviar de marfă are nevoie de un impuls puternic, prin mărirea capacității, cooperarea transfrontalieră, un management ridicat și digitalizare. În acest sens, Comisia va propune revizuirea coridoarelor de transport feroviar de marfă din proiectul TEN-T. În acest context se dorește implementarea Sistemului european de management al traficului feroviar (ERTMS) care include tehnologizarea digitală.

6.6.4 Priorități

Proiectele ce țin de reabilitarea infrastructurii feroviare, ca și în cazul proiectelor de infrastructură rutieră majoră (autostrăzi), necesită o implicare de la nivel central, în special cea a CFR-ului. În acest caz, autoritățile locale trebuie să ofere suportul operațional privind actele necesare demarării unor astfel de proiecte (rețea feroviară de mare viteză, electrificarea rețelei, modernizarea gărilor sau dezvoltarea punctelor intermodale ale mărfurilor). Din acest punct de vedere CJ ar putea depune demersuri pentru următoarele priorități finanțabile european:[20]

Figura 11: Imagine: Parcare de biciclete în dreptul haltei trenului de navetiști S-TOG din Copenhaga

Figura 12: Foto: Sistemul Cargo-Beamer din Koeln[21]

[20] PNRR și căile ferate: O ocazie istorică pentru a acoperi deficitul de transport durabil în România. Cornel Ban, Sorin Gog. http://library.fes.de/pdf-files/bueros/bukarest/17528-20210309.pdf

Linii de finanțare:

A. OP 3 „O Europă mai conectată", Propunerea Logică intervenției – Transporturi. Obiectivul de Politică (3), include dezvoltarea unei rețele TEN-T durabilă, reziliență în fața schimbărilor climatice, inteligentă, sigură și intermodală (3.2).

- 064/065/067/068 Căi ferate nou construite, reconstruite sau îmbunătățite-rețeaua centrală și globală TEN-T;
- 066/069 construirea de noi căi ferate și reconstruirea sau îmbunătățirea lor. Chiar dacă pe arealul județului Bistrița-Năsăud nu există proiecte alocate TEN-T, în cadrul comunicării Comisiei Europene către Parlamentul European în Strategia de mobilitate sustenabilă și inteligentă din anul 2020, „Comisia va propune revizuirea regulamentelor privind coridoarele de transport feroviar de marfă și coridoarele rețelei centrale TEN-T. În acest sens, administrația națională poate face lobby în privința includerii legăturii feroviare Bistrița-Cluj, Bistrița-Brașov, sau Bistrița-Suceava în acest proiect.

B. OP 1 UE „O Europă mai inteligentă", se abordează în cadrul priorităților de investiții naționale și regionale, digitalizarea pentru creșterea siguranței și îmbunătățirea serviciilor de mobilitatea de transport (6). Aceste intervenții includ:

- Dezvoltarea de instrumente de digitalizare pentru îmbunătățirea siguranței și securității pentru toate modurile de transport.
- Finanțarea instrumentelor de digitalizare, precum sisteme de ERTMS/ETCS, RIS/VTMIS pentru toate tipurile de transport.

C. P 5 include obiectivul de politică CLLD (dezvoltarea locală plasată sub responsabilitatea comunității). Acest obiectiv, are ca priorități de investiții dezvoltarea rețelelor regionale și locale de transport pe calea ferată; reducerea emisiilor de carbon în municipiile reședință de județ și zona lor funcțională prin investiții bazate pe planurile de mobilitate urbană durabilă; reducerea emisiilor de carbon în municipiile și orașele în zona lor funcțională prin investiții bazate pe planurile de mobilitatea urbană durabilă, prin:

- 073 Infrastructuri de transport urban curat
- 074 Facilitarea transportul în comun

6.7 Transportul aerian

Județul nu dispune de un aeroport pentru traficul național și internațional. Există doar aerodromuri pentru avioane de dimensiuni foarte mici. Din păcate legătura feroviară cu Aeroportul Cluj-Napoca este extrem de înceată.

Din septembrie 2021 SJU Bistrița dispune de un heliport (vezi capitolul pe sănătate).

Recomandăm înființarea unui aeroport pentru transportul de pasageri.

6.8 Infrastructura edilitară

6.8.1 Rețeaua publică de distribuție și alimentare cu apă potabilă

Din cele 62 de unități administrativ teritoriale de la nivelul județului Bistrița-Năsăud, în anul 1990 doar 14 unități dispuneau de distribuția apei potabile. În 2007, această valoare a crescut exponențial, cu aproximativ 150%, datorită fondurilor europene utilizate în perioada de preaderare a României la Uniunea Europeană. Acest trend s-a menținut și a ajuns ca la nivelul

[21] www.box-intermodal-containers.com/wp-content/uploads/2015/05/INTL_2016_09.pdf

anului 2020 rata de acces la apă potabilă să fie de 88,7% din totalul unităților administrative.

Când discutăm despre lungimea conductelor de apă, și aceasta se caracterizează printr-un progres cantitativ. Dacă lungimea acestora era la nivelul anului 1990 de 319 km, în 2020 a crescut cu 372%, ajungând la o lungime de 1.507 km. Din analiza datelor de pe Institutul Național de Statistică reiese faptul că doar o unitate administrativ teritorială a înregistrat un regres din perspectiva lungimii conductei de alimentare cu apă potabilă și anume comuna Dumitra (-21%).

Capacitatea instalațiilor de producere a apei potabile a înregistrat în 2020 o creștere de aproximativ 14,6% față de 2007 la nivel județean (183.608 mc/zi). Cu toate că la nivel general se observă un progres al capacității de producere a apei potabile, totuși, unele așezări administrative precum Sângeorz-Băi (-0,1 %), Livezile (-73,3%), Șieuț (-5%) și Parva (-12,5%) înregistrează o dinamică negativă a valorilor.

Un alt aspect sesizat este cel al consumului de apă pentru uz casnic, acolo unde la nivel județean se înregistrează o creștere de 23,5% în anul 2020 față de 2007. Deși se observă un trend pozitiv al acestor indicatori, totuși, așezările din mediul urban înregistrează un declin al consumului de apă, cu excepția orașului Sângeorz-Băi. Aceste valori pot fi puse pe seama scăderii demografice ale respectivelor așezări, sau, în cazul unei creșteri, pe seama extinderii rețelei cu apă. La nivel rural, se menține trendul pozitiv al comunelor ce au acces la acest serviciu, cu un plus de 27 de comune. În aceste condiții, consumul de apă pentru uz casnic reprezintă un atu în creșterea calității vieții a comunităților de la nivelul județului Bistrița-Năsăud.

6.8.2 Rețeaua de evacuare a apei reziduale menajere și industriale

Pe lângă rețeaua de gaz, canalizarea reprezintă unul dintre cei mai importanți factori în creșterea calității vieții de la nivelul României, mai ales în mediul rural. Dacă până în anii '90, principalele așezări ce beneficiau de acest serviciu erau cele din mediul urban sau peri-urban, odată cu intrarea în Uniunea Europeană situația s-a schimbat. În anul 1990, în județ erau 114,5 km de rețea de canalizare, ajungând ca după 30 de ani, această rețea să fie de 363 de km, iar prezența acesteia să crească de la 9 unități teritoriale la 37. De reținut faptul că, spre deosebire de alți indicatori tehnico-edilitari, în cazul de față s-a înregistrat o creștere la nivelul tuturor așezărilor administrative. Acest aspect arată importanța acestui serviciu, cât și baza scăzută a extinderii rețelei de la nivelul anului 1990.

6.8.3 Rețeaua de distribuție/alimentare cu gaze naturale

La capitolul gaze naturale situația este una interesantă. Dacă în 1990 doar 4 unități dispuneau de o rețea de gaze, în 2007, numărul acestora a crescut de patru ori. Din păcate acest ritm nu s-a păstrat, ajungând ca în 2020 rețeaua să mai cuprindă doar o așezare administrativă în plus. Pe de altă parte, din perspectiva lungimii conductelor de distribuție a gazelor, în anul 1990, județul Bistrița-Năsăud dispunea de o rețea de 98,5 km, ajungând la 571,8 km în 2007 și la 805,8 în 2020. Din aceste date se poate trage concluzia că localitățile ce au acces la gaz au reușit să-și extindă rețeaua, deservind o proporție mare a populației băștinașe. Totuși, alături de rețeaua de canalizare prezintă mari lacune în comparație cu accesul populației la energie electrică sau apă potabilă.

Consumul total de gaze (inclusiv industria), a scăzut la 64.953 mii/mc în 2020, față de 78.232 mii/mc în 2007. Acest aspect arată fie o scădere a industriei, fie o eficientizare a acesteia. La nivel de uz casnic, trendul este unul ascendent, datorat în special extinderii

rețelei de gaze. De remarcat este faptul că în 2020 ponderea consumului de gaze pentru uz casnic din totalul de consum de la nivelul județului este de 60%, în timp ce în 2007 era de 47%.

6.8.4 Infrastructura de telecomunicații

Din cele 48 de zone ce dețin spații în care nu există rețea fixă de internet în bandă largă sau planificată, în următorii trei ani se numără două categorii: cele cu rețele 3G (8 sate) și cele fără rețea 3G (40 de sate). Ele predomină în special în zonele rurale marginalizate din partea de sud și nord-vest a județului.

Obiectiv specific: Consolidarea măsurilor de adaptare la criza climatică

Măsura: *Expansiunea infrastructurii de gaz și apă construind pe avansul existent.*

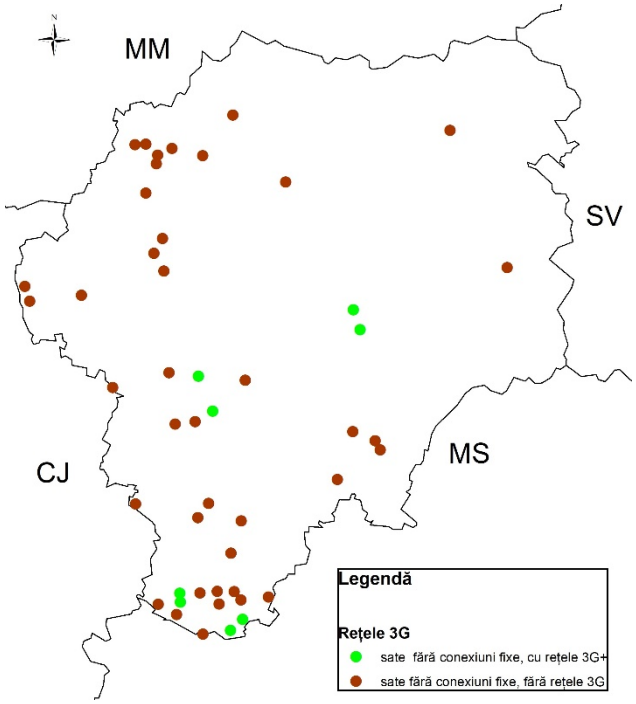

Figura 13: Dispunerea infrastructurii de potențial a sectorul IT pentru o creștere economică.

Obiectiv specific: Planurile de dezvoltare a infrastructurii energetice a CJ ar trebui să țintească proiecte de dezvoltare a energiei durabile care să înlocuiască gazul și alți combustibili fosili (eoliene, panouri solare, pompe de căldură).

Gazul este un combustibil fosil de tranziție cu o amprenta de carbon mai mare ca lemnul de foc sau cărbunele. Este în desfășurare în proiect de extindere a rețelelor cu gaz în tot județul. CJ și primăriile membre ADI Gaz au identificat sursa de finanțare pentru lucrările la infrastructura de distribuție a gazelor, a realizat studiile de fezabilitate și s-a lucrat la cererile de finanțare din fonduri europene. Sunt vizate 26 comune: Budacu de Jos, Cetate, Dumitrița, Mărișelu, Șieu, Șieuț, Monor, Salva, Coșbuc, Telciu, Romuli, Teaca, Galații Bistriței, Micești de Câmpie, Sânmihaiu de Câmpie, Nușeni, Șintereag, Braniștea, Petru Rareș, Ciceu Giurgești, Negrilești, Chiuza, Nimigea, Zagra, Șieu-Odorhei, Dumitra. În faza a 2-a se vor conecta satele de pe Valea Bârgăului, Valea Someșului, Valea Ilvelor și Valea Țibleșului.

Infrastructura de gaz este importantă, dar în 10-15 ani ar putea deveni deja vetustă în contextul în care UE are planuri concrete de a atinge emisii nete 0 în 2050 și în care criza climatică vine la pachet cu o criza a resurselor de apă atât de importante în mix-ul energetic al județului (barajul de la Colibița). Ca atare:

Zone rurale extinse din județ nu au acces la apă curată. Conform Direcției de Sănătate Publică Bistrița-Năsăud, la nivelul anului 2019 s-au identificat parametri pentru care sistemul a fost declarat neconform, la nivelul localităților: Arșița (Bacterii coliforme), Colibița,

Leșu, Șanț, Rebra, (E.coli, Enterococci, Clostridium Perfringens, Bacterii coliforme, Turbiditate, Clor rezidual liber rețea), Ilva Mare, Liviu Rebreanu (E.coli, Bacterii coliforme, Clor rezidual liber rețea), Măgura Ilvei, Târlișua (Clor rezidual liber rețea), Ilva Mică (E.coli, Enterococci, Bacterii coliforme, Clor rezidual liber rețea (E.coli, Enterococci, Bacterii coliforme, Clor rezidual liber rețea), Milaș, Parva, Lunca Ilvei (E.coli, Enterococci, Clostridium Perfringens, Bacterii coliforme, Clor rezidual liber rețea), Romuli (Bacterii coliforme, Clor rezidual liber rețea), Lunca Ilvei (E.coli, Enterococci, Clostridium Perfringens, Bacterii coliforme, Turbiditate, Clor rezidual liber în rețea).

Alte probleme:

- Grad de uzură ridicat la unele conducte de aducțiune
- Fosele septice din rural reprezintă un risc de sănătate și cer sisteme de canalizare modern
- Unele stații de tratare sunt au motoare cu eficiență energetică redusă;
- Pierderi de apă în sistemele de alimentare cu apă
- Întreruperea frecventă a furnizării apei potabile în unele zone datorită unor avarii în rețele de alimentare;
- Calitate necorespunzătoare a apei potabile în zonele rurale.
- Grad redus de contorizare a consumului de apă;
- în localitățile din mediul rural nu există stații de epurare, deversarea apelor uzate făcându-se direct în cursul unor ape;
- Nu toate sistemele de colectare a apei uzate au în punctul terminal o stație de tratare,
- Disparități între zone urbane și rurale în ceea ce privește accesul egal la alimentarea cu apă a locuitorilor

Măsuri propuse:

- Îndiguirea apelor în zonele cu risc de inundații folosind soluții neagresive cu biodiversitatea

- Întărirea cadrului punitiv cu poluatorii, dar și a sistemelor de reciclare a deșeurilor

- Continuarea investițiilor în infrastructura de asigurare a apei potabile.

- Promovarea managementului durabil al apei

- Unele stații de tratare cu motoare cu eficiență energetică redusă trebuie modernizate și securizate corespunzător

- Asigurarea potabilității apei potabile în toate zonele rurale

- Mărirea contorizării consumului de apa

- Stații de epurare în toată zona rurală pentru a opri deversarea apelor uzate direct în cursul unor ape

- Toate sistemele de colectare a apei uzate să aibă punctul terminal o stație de tratare

- Realizarea de noi surse de captare, depozitare și aducțiuni, inclusive prin realizarea de rețele de captare pentru ape pluviale și canalizarea lor spre sisteme de irigații și apă menajeră.

În exercițiul financiar 2021-2027, hidrografia beneficiază de fonduri prin intermediul unor **obiective de politică** (OP). OP 2 „O Europă mai verde" are în vedere Propunerea Logică intervenției-Mediu. Obiectivul specific este dat de adaptarea la schimbările climatice, a prevenirii riscurilor și a rezilienței în urma dezastrelor (b (iv)). Prioritatea investițiilor sunt date de managementul inundațiilor și reducerea impactului acestora și ale celorlalte fenomene naturale. Un astfel de mecanism include dezvoltarea unei infrastructuri de monitorizare și avertizare a fenomenelor severe prin următoarele tipuri de intervenții:

- 035 măsuri de adaptare la schimbările climatice, prevenirea și managementul riscurilor legate de climă (**inundații și alunecări de teren**);
- 040 managementul apei și conservarea resurselor apei (reutilizarea apei, reducerea scurgerilor);
- 050 protecția naturii, a biodiversității și infrastructurii albastre și verzi.

Un obiectiv specific din același OP, include promovarea managementului (v) durabil al apei. Intervențiile pentru realizarea acestui scop cuprind:

- 039 Furnizarea de apă destinată consumului uman (extracție, tratare, distribuție, aprovizionare, etc);
- 040 Gospodărirea și conservarea apelor;
- 041 Colectarea și tratarea apelor uzate.

Inserarea acestor obiective ale politicii de coeziune se implementează prin Programele Operaționale: Programul Operațional Sănătate (POS), Programul Operațional Educație și Ocupare (POEO), Programul Operațional Incluziune și Demnitate Socială (POIDS), Programul Operațional Creștere Inteligentă, Digitalizare și Instrumente Financiare (POCIDIF), Programul Național Sectorial al Politicii Agricole Comune (PNS PAC) (Ministerul Fondurilor Europene, Planul de dezvoltare regională Nord-Vest 2021-2027).

6.8.5 Infrastructura digitală

Pentru obiectivul specific ce vizează promovarea și dezvoltarea tehnologiilor digitale, măsurile orientative vizează:

(i) securitatea cibernetică la pachet cu inițierea de start-up-uri/spin-off-uri în domeniul securității cibernetice. Tot în cadrul acestui obiectiv se va urmări

(ii) sprijinirea digitalizării în mediul universitar și dezvoltării universitare, universitatea fiind văzută ca pol de competență în domeniul digital, inclusiv prin crearea și dezvoltarea unor platforme digitale, e.g. baze de date și biblioteci virtuale, laboratoare, dotare tehnică și echipamente (live streaming).

(iii) Investițiile pentru servicii și echipamente necesare pentru transformarea digitală a microîntreprinderilor și IMM-urilor reprezintă un alt punct important, respectiv adopta-rea acelor tehnologii și a instrumente digitale care conduc la inovarea modelului de afaceri, inclusiv Hub-urilor Inovative Digitale.

În fine, dezvoltarea infrastructurii de tip 5G, mai ales în instituțiile publice, precum și dezvoltarea și extinderea infrastructurii de tip broad band, mai ales în mediul rural, reprezintă și ele acțiuni menite să ajute la dezvoltarea digitală.

7 Mediul și infrastructura de mediu

Autori: Andrei Herța și Cornel Ban

7.1 Contextualizare

Presiunea pe care o punem asupra planetei a devenit atât de mare încât oamenii de știință discută posibilitatea ca pământul să fi intrat într-o nouă eră geologică, Antropocen sau epoca oamenilor. Aceasta înseamnă că generațiile noastre sunt primii oameni care trăiesc într-o eră definită de acțiunea umană, în care principalul risc pentru supraviețuirea noastră suntem noi înșine.[1]

Scăderea presiunii pe care o punem asupra planetei implică înțelegerea a cum toată viața de pe planetă – biosfera – susține atât de mult din ceea ce luăm de la sine înțeles, precum aerul pe care îl respirăm. Aceasta scoate puternic în evidență importanța unei biosfere care se regenerează, nu se epuizează. Implică, de asemenea, înțelegerea modului în care societățile folosesc energia și materialele. În ce măsură sursele de energie se regenerează constant? În ce măsură materialele sunt reciclate, mai degrabă decât eliminate ca deșeuri și poluatori?

Efortul de a combate schimbările climatice și a crește reziliența ecosistemelor la aceste schimbări este o responsabilitatea globală și în același timp locală, la fiecare nivel, precum și fenomenele climatice globale se manifestă local. Dar chiar dacă nu ne-ar pasa deloc de mediu, dar am cauta să valorificam oportunitățile cerate de fondurile europene, vom vedea ca acestea s-au reorientat drastic către tranziția verde.[2] Până acum, autoritățile române au arătat că nu sunt pe deplin pregătite să răspundă acestor priorități europene de finanțare.[3]

Politicile și măsurile instituționale trebuie să se regăsească în efortul coordonat al structurilor la nivel global, național, regional și local. Strategia de dezvoltare a județului Bistrița-Năsăud pentru perioada 2020-2027 se aliniază la nivel global la Agenda 2030 pentru Dezvoltare Sustenabilă, la nivel comunitar la Pactul Verde European, la nivel național la Strategia Națională pentru Dezvoltarea Durabilă a României 2030 și la nivel regional la Planul de dezvoltare regională Nord-Vest 2021-2027.

7.2 Principalele contribuții ale capitolului

Ocuparea terenurilor, agricultura bazată pe fertilizatori sintetici și produse pentru protecția plantelor, exploatarea nerațională a resurselor, erodarea terenurilor și depozitarea neigienică a reziduurilor pun o presiune ridicată asupra mediului. Județul Bistrița-Năsăud are o rețea de arii naturale protejate, din care se disting ca suprafață Munții Rodnei și situl Natura 2000 Cușma, precum și cele câteva arii protejate din rețeaua Natura 2000 de-a lungul văilor Someșului și Șieului. În total, aproximativ 18% din suprafața județului este acoperită de arii naturale protejate, un procent scăzut comparativ cu cel național (24%) și al UE (26%).

[1] www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2019/05/SR15_Chapter1_Low_Res.pdf
[2] https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en;
https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/recovery-coronavirus/recovery-and-resilience-facility_en
[3] www.ft.com/content/680dc07f-1d0a-4e9d-a41f-1c7ff4b1c9b6

Pădurile ocupă o suprafață importantă, dar acestea sunt concentrate în nordul și estul județului, sudul județului înregistrând un deficit ridicat de vegetație forestieră. Pădurile existente sunt afectate de doborâturi de vânt și incendii de pădure tot mai dese și exploatare nerațională. Tăierile ilegale, exploatarea pădurilor cu tehnologii agresive față de mediu și reziliența scăzută a acestora la schimbările climatice pun presiuni asupra ecosistemelor sănătoase și biodiversității. Concentrarea activității economice din sectorul forestier pe etapele primare din lanțul de producție, cartelizarea pieței lemnului și lipsa unor activități de reutilizare a lemnului și utilizare a lemnului în produse finite cu valoare adăugată ridicată nu permit o dezvoltare sustenabilă a județului pe măsura potențialului.

Recomandările din acest capitol vizează:

a) măsuri de protejare și îmbogățire a patrimoniului natural prin împăduriri, promovarea pădurilor mixte și a metodelor de exploatare neagresive, soluții de reutilizare și reciclare a deșeurilor și extinderea ariilor naturale protejate;

b) măsuri de sprijinire a comunităților locale prin mecanisme de compensare juste în schimbul limitării accesului la drepturi și angajamentelor voluntare pentru consolidarea și menținerea serviciilor ecosistemice, sprijinirea meșteșugarilor și producătorilor locali;

c) măsuri de dezvoltare sustenabilă prin înființarea de sisteme agro-forestiere, valorificarea locală a resurselor în produse finite cu valoare adăugată ridicată și atragerea unor proiecte de cercetare științifică cu aplicabilitate în județul Bistrița-Năsăud.

7.3 Structura capitolului

Următoarele patru secțiuni tratează diferite componente de mediu din cadrul strategiei de dezvoltare a județului, respectiv solurile, terenurile și schimbările climatice (1); biodiversitatea și protecția naturii (2); eficiența utilizării resurselor și deșeurile (3); și pădurile (4). Fiecare secțiune începe cu plasarea temei într-un context general, urmată de o analiză a situației existente la nivelul județului Bistrița-Năsăud.

În urma analizei, fiecare secțiune se încheie cu un set de politici și măsuri recomandate pentru îmbunătățirea calității mediului și protejarea cetățenilor de presiunile legate de mediu și riscurile la adresa sănătății și bunăstării. Secțiunea dedicată pădurilor este cea mai extinsă și detaliată, pădurile (și împăduririle) fiind considerate pilonul principal al strategiei de mediu. Ultimele trei secțiuni reprezintă analiza SWOT pe tema mediului în județul Bistrița-Năsăud, o centralizare a politicilor și măsurilor propuse cu indicarea posibilelor surse de finanțare din fonduri europene și două studii de caz care ilustrează exemple de bune practici în domeniul forestier și agricol.

7.3.1 Cadru financiar, analitic, metodologie, date

în elaborarea strategiei s-a urmărit racordarea acesteia la politicile Uniunii Europene și fundamentarea să pe ultimele cercetări științifice. S-a plecat astfel de la recenzia documentelor europene și a literaturii de specialitate, precum și a acțiunilor specific recomandate de strategia ADR NV pe perioada 2021-2027. Astfel, am avut în vedere:

1. *Obiective politice europene*

OP2. O Europă mai ecologică, cu emisii scăzute de carbon prin promovarea tranziției către o energie nepoluantă și echitabilă, a investițiilor verzi și albastre, a economiei circulare, a adaptării la schimbările climatice și a prevenirii și gestionării riscurilor

OP5. O Europă mai aproape de cetățeni prin promovarea dezvoltării durabile și integrate a zonelor urbane, rurale și de coastă și a inițiativelor locale

2. *Corelarea cu Programele Operaționale*:

PODD – P2. Dezvoltarea infrastructurii de apă și apă uzată și tranziția la o economie circulară;.

PNS PAC – P4. Contribuția la atenuarea și adaptarea la schimbările climatice, precum și la energia durabilă

3. *Obiective specifice relevante ale ADR Nord-Vest*
4. *Protejarea și valorificarea patrimoniului natural, a biodiversității și dezvoltarea infrastructurii verzi*

- Realizare / actualizarea planurilor de management pentru siturile naturale protejate
- Dezvoltarea și revitalizarea sistemelor de spații verzi
- împădurirea terenurilor degradate, versanților instabili și a zonelor care necesită vegetație înaltă
- Realizare de perdele de vegetație în lungul circulațiilor rutiere
- Valorificarea durabilă și conservarea zonelor naturale protejate
- Regenerarea și valorificarea terenurilor abandonate / degradate
- Decontaminarea siturilor contaminate și introducerea lor în rețeaua de spații verzi
- Revitalizarea și valorificarea cursurilor de apă, inclusiv dezvoltarea coridoarelor verzi-albastre
- Organizarea de campanii de informare privind protecția mediului / educație de mediu
- Dezvoltarea sistemelor de monitorizare a biodiversității

4.2. Creșterea rezilienței la hazarduri naturale și schimbări climatice

- Dezvoltarea sistemelor de management și prevenire a inundațiilor (ex. zone intenționat inundabile)
- Dezvoltarea sistemelor de monitorizare și prevenție a fenomenelor meteorologice extreme
- Dezvoltarea mecanismelor de cooperare intra-regională și transfrontalieră pentru prevenirea inundațiilor, poluării accidentale și a altor evenimente cu impact negativ major asupra localităților din regiune (inclusiv sistem de protecție antigrindină)
- Stabilizarea versanților cu risc ridicat în ceea ce privește alunecările de teren
- Reducerea și prevenirea geo-hazardurilor, implicit a riscului seismic
- Elaborarea de strategii de reziliență urbană și cartarea factorilor de risc și a zonelor vulnerabile

4.3. Reducerea poluării, ameliorarea și monitorizarea calității factorilor de mediu

- Dezvoltarea sistemelor de monitorizare în timp real a calității factorilor de mediu
- Identificarea și cartarea surselor de poluare și a zonelor de impact

4.4 Promovarea utilizării sustenabile a resurselor energetice și valorificarea surselor de energie regenerabilă

- Modernizarea și extinderea sistemelor de încălzire centralizată
- Retehnologizarea sistemelor de încălzire a locuințelor colective
- Dezvoltarea sistemelor de producție de energie verde (mai ales energie geotermală, eoliană, solară sau din biomasă)
- Conștientizarea și educarea populației în ceea ce privește reducerea consumului de energie (mai ales prin sisteme de monitorizare în timp real al consumului)
- Dezvoltarea sistemelor de tip „smart grid”
- Reducerea consumului de energie la nivelul fondului construit (eficientizare energetică)

- Modernizarea (extinderea) sistemului de iluminat public pentru a reduce consumul de energie
- Promovarea sistemelor de producție de energie la nivel de gospodărie

4.5. Modernizarea și dezvoltarea sistemelor de management al apelor, apelor uzate și deșeurilor

- Extinderea sistemelor de canalizare (mai ales în mediul rural și în zonele noi dezvoltate)
- Asigurarea rezervelor de apă necesare alimentării localităților
- Dezvoltarea sistemelor de colectare, purificare și stocare a apelor
- Extinderea și refacerea sistemelor de irigație
- Dezvoltarea sistemelor integrate de gestiune a deșeurilor
- Sprijinirea colectării selective a deșeurilor

4.6. Sprijinirea economiei circulare în vederea eliminării deșeurilor și (re)utilizării continue a resurselor

- Susținerea întreprinderilor care funcționează pe principiul „zero deșeuri"
- Sprijin pentru întreprinderile actuale în tranziția către un model de afaceri orientat către economia circulară
- Reducerea risipei alimentare.

În analiza situației existente la nivelul județului Bistrița-Năsăud s-au folosit date ale Institutului Național de Statistică din baza de date Tempo pentru subcapitolele „Solurile, terenurile și schimbările climatice" (AGR101A, AGR102C, AGR104A, AGR106A), și „Strategia forestieră" (POP108D, AGR306A). Pentru subcapitolul „Solurile, terenurile și schimbările climatice" s-au folosit, de asemenea, seturile de date CORINE Land Cover și datele Oficiului pentru Studii Pedologice și Agrochimice Cluj privind calitatea solurilor și ale Direcției Județene pentru Agricultură Bistrița-Năsăud privind agricultura ecologică. Pentru subcapitolul „Biodiversitatea și protecția naturii" s-au folosit date ale Agenției Naționale pentru Arii Naturale protejate privind ariile protejate și planurile de management ale acestora, materialul lui Andrei Crișan publicat de Societatea Lepidopterologică Română „Suprafața ariilor naturale protejate din UAT-urile României iunie 2018)" și prelucrări personale ale datelor privind suprafața și localizarea spațială a ariilor natural protejate în raport cu limitele U.A.T.-urilor.

Pentru subcapitolul „Strategia forestieră", în secțiunea de analiză a fondului forestier s-au folosit date oficiale ale Gărzii Forestiere Județene Bistrița-Năsăud și ale Institutului Național de Statistică. Secțiunea de analiză a întregii vegetații forestiere, inclusiv din afara fondului forestier, s-a bazat pe date ale Global Forest Watch bazate pe imagini Landsat.

7.4 Apele

Județul Bistrița-Năsăud este grav afectat de către inundații. În acest context, în 2019 s-au propus lucrări hidrotehnice la nivelul acestuia. În total 38,7 km de râuri au fost propuși pentru recalibrarea albiei, 36,8 km de mal consolidate; 58 de praguri de fund; 3 căderi din beton. Zonele ce urmează să beneficieze de aceste lucrări sunt: Valea Teaca, Dipșa, Budac, Budușel și râul Șieu. Este important însă ca aceste lucrări să se facă cu soluții prietenoase cu biodiversitatea, altfel existând riscul respingerii lor la finanțări europene (pe lângă cel evident al pierderii biodiversității).

Poluarea rețelei hidrografice reprezintă o problemă majoră a societății actuale (a se vedea capitolul pe mediu). Creșterea consumului modern, împreună cu avansul industrial, face pentru râurile locale să fie într-un pericol constant. Astfel, în ceea ce privește calitatea

apelor se identifică o stare moderată (2017): Ilva și afluenții fără Leșu, Șieu, Budac, Someșul Mare, Dipșa și afluenții, Roșua și afluenții, Pârâul Băilor cu afluentul Pârâul Roșu, Pârâul Pietrelor.

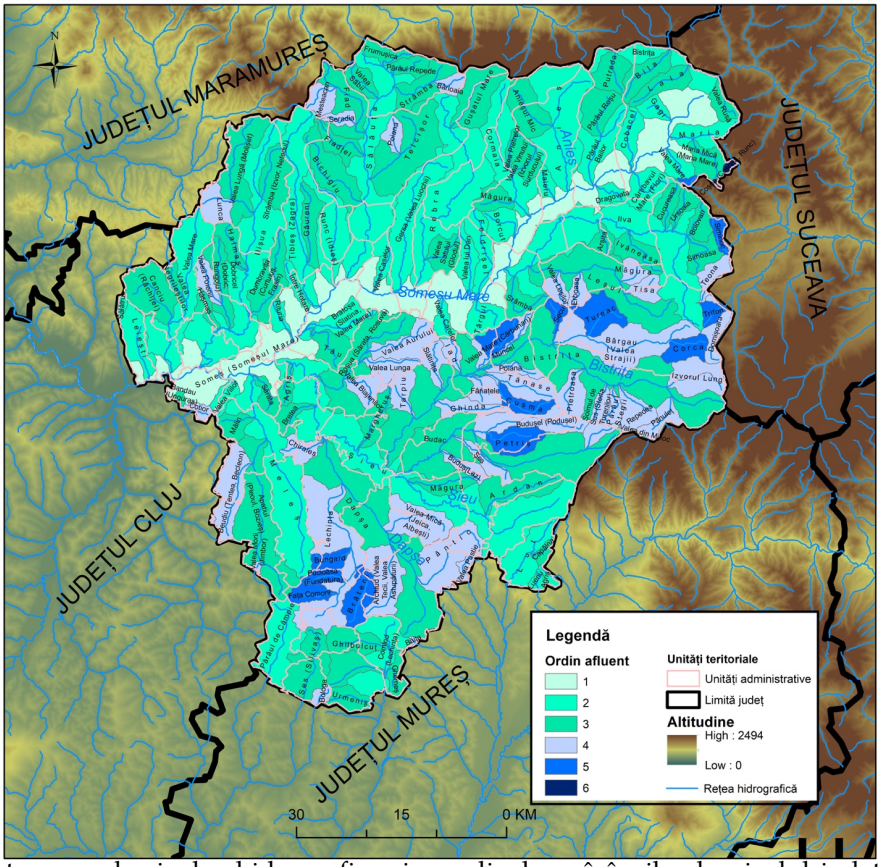

Figura 1: Cartograma bazinelor hidrografice și a ordinelor pârâurilor la nivelul județului Bistrița-Năsăud

7.5 Solurile, terenurile și schimbările climatice

Terenurile și solurile sunt resurse finite, neregenerabile, aflate într-o continuă degradare, ceea ce le afectează capacitatea de a funcționa și de a furniza servicii. Cultivarea hranei, producția de biomasă și de biocombustibil, stocarea dioxidului de carbon, gestionarea biodiversității solului, filtrarea apei și circulația substanțelor nutritive, precum și asigurarea materiilor prime se află sub presiune crescândă. Patrimoniul natural și arheologic al solului este și el în pericol.

Solurile conțin cantități semnificative de carbon și azot, care pot fi eliberate în atmosferă în funcție de folosirea terenurilor. Defrișările sau plantarea de păduri pot înclina balanța emisiilor de gaze cu efect de seră într-o parte sau alta. De asemenea, schimbările climatice pot afecta în mod substanțial producția agricolă și locul de producție.

Zonele urbane sunt în creștere, adesea în detrimentul pământului agricol fertil. Suprafețele de beton și asfalt impermeabilizează solul, împiedicând astfel funcțiile sale de stocare a apei, producere de hrană și biomasă, reglare a climei, amortizare a chimicalelor dăunătoare și susținere a habitatelor. Drumurile, căile ferate, canalele și așezările umane fragmentează peisajul și circumscriu speciile în zone tot mai mici, afectând astfel biodiversitatea.

Urbanizarea, în combinație cu abandonarea terenurilor și intensificarea producției agricole duce la un declin al habitatelor naturale și semi-naturale. Acestea sunt înlocuite cu

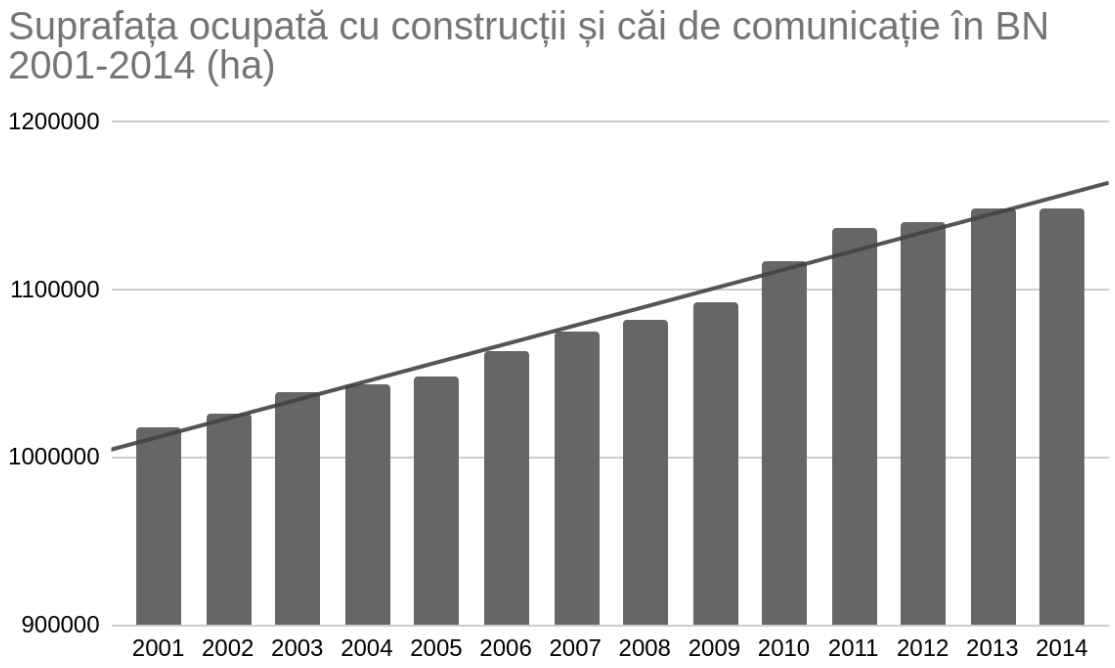

Figura 2: Suprafața ocupată în construcții (Sursa: INS, Tempo AGR101A)

unități comerciale, industriale, instalații de minerit, balastiere sau șantiere de construcții, o schimbare cunoscută sub denumirea de ocupare a terenurilor. Ocuparea terenurilor s-a intensificat în ultimii ani în județul Bistrița-Năsăud. Dacă între 2000 și 2006 fenomenul înregistrat de ocupare a terenurilor a fost de 0,7 km², între 2006 și 2012 a crescut la 2,01 km², iar între 2012 și 2018 a crescut la 4,16 km².[4] Această tendință vine în contradicție puternică cu obiectivul UE de a atinge până în 2050 zero ocupări nete de teren.

Multe sectoare – industria, agricultura, gospodăriile și chiar stațiile de epurare a apei – elimină substanțe poluante în sol. Aceste substanțe poluante se acumulează în sol și intră în pânza freatică și apele de suprafață. Chiar și poluanții eliminați în atmosferă se pot depozita ulterior pe suprafața terestră.

Pe lângă folosirea în practica agricolă a substanțelor chimice și exploatarea nerațională a resurselor (lemn, balast, minereu), degradarea solului în județul Bistrița-Năsăud este și o consecință a eroziunii și alunecărilor de teren și a depozitării neigienice a reziduurilor lichide și solide rezultate din activitățile menajere și industriale. În anul 2018 suprafața afectată de eroziune era de 19895 ha, din care 72% eroziune moderată și 17% eroziune puternică. Alunecările de teren afectau 13476,7 ha.[5] în anul 2019 suprafața terenurilor amenajate cu lucrări de ameliorare și combatere a eroziunii solului era de 51969 ha, din care 49442 ha erau terenuri agricole.[6] Calea de urmat este clară: este nevoie de o schimbare urgentă a modului în care folosim și gestionăm terenurile și resursele solului.[7]

Măsuri propuse:

1. Împădurirea și reîmpădurirea terenurilor degradate;
2. Înființarea de grădini forestiere și sisteme agrosilvice și silvopastorale; încurajarea,

[4]CORINE land cover data series. www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/land-take-statistics
[5]Oficiul pentru Studii Pedologice și Agrochimice Cluj
[6]INS Tempo, AGR102C
[7]EEA SIGNALS 2019 - Land and soil în Europe - European Environment Agency

sprijinirea și promovarea serviciilor de agroturism și micilor producători, individuali și asociați, care dezvoltă astfel de sisteme mixte

3. Plantarea unor perdele forestiere de protecție pentru culturile agricole și elementele de infrastructură;

4. Noile construcții și căi de comunicații nu ar trebui să presupună acoperirea zonelor din jur cu beton și asfalt, ci ar trebui să se bazeze pe reutilizarea și redirecționarea terenurilor deja ocupate și asigurarea de generoase spații verzi și vegetație forestieră;

5. Conservarea terenurilor și resurselor solului. Aceasta este mai ieftină decât restaurarea și remedierea lor.[8] Ecosistemele sănătoase și reziliente sunt esențiale pentru ameliorarea și adaptarea la schimbările climatice;

6. Continuarea măsurilor legate de sporirea nivelul de trai și calitatea vieții în comunitățile rurale prin investiții în infrastructura, învățământ, sănătate și mediu. Fermierii și lucrătorii forestieri sunt esențiali în sustenabilitatea și protejarea biodiversității rurale.

Finanțare: PNS PAC – P4. Contribuția la atenuarea și adaptarea la schimbările climatice, precum și la energia durabilă.

7.6 Deșeurile

Bistrița-Năsăud are elaborat un Plan Județean de gestionare a Deșeurilor pentru perioada 2018-2025 și un sistem de management integrat al deșeurilor care funcționează printr-o structură asociativă denumită „Asociația de Dezvoltare Intercomunitară pentru Gestionarea Integrată a Deșeurilor Municipale din județul Bistrița-Năsăud", formată din UAT-urile componente ale județului. Indicatorii de performanță stabiliți în Strategia de dezvoltare a serviciului public de salubrizare sunt în măsură să crească gradul de colectare separată a deșeurilor prin implementarea instrumentului „plătește cât arunci".

Din planul de gestionare a deșeurilor și sistemul de management al acestora lipsește componenta de reutilizare, deși aceasta este o etapă precedentă reciclării în ierarhia gestionării deșeurilor agreată la nivelul UE. În planul de gestionare al deșeurilor, la evaluarea opțiunilor tehnice pentru gestionarea deșeurilor de echipamente electrice și electronice, sunt identificate trei opțiuni, de colectare în puncte fixe, în puncte mobile și campanii periodice de colectare în care populația scoate deșeurile în fața casei pentru a fi colectate. Ultima variantă este eliminată motivându-se că „calitatea deșeurilor poate fi precară" și „poate fi încurajat furtul acestor deșeuri". Ori, deșeul unei persoane poate fi material utilizabil unei alte persoane, iar această sortare suplimentară la nivelul comunității, anterioară colectării, nu poate fi considerat „furt", ci un mecanism de utilizare comunitară sustenabilă a resurselor și prelungire a duratei de viață a produselor. Acest mecanism ar trebui implementat nu doar pentru echipamentele electrice și electronice, dar și pentru alte produse și obiecte cu potențial de reutilizare și reparare. Acesta ar trebui să fie compus din campanii periodice de colectare a deșeurilor reutilizabile, pe categorii, precum și un centru permanent de debarasare și preluare, gratuite pentru populație – nu se plătește pentru debarasarea și preluarea deșeurilor reutilizabile conforme, indiferent de calitatea acestora.

O problemă mai puțin accentuată în ultimii ani, dar care încă persistă la nivelul județului o reprezintă aruncarea gunoaielor în albiile râurilor, la marginea drumurilor, a pădurilor, etc. Este vorba atât de deșeuri provenite din gospodării aruncate de localnici, cât și resturi și ambalaje aruncate de trecători în zonele cu flux turistic. În această situație este nevoie de igienizarea zonelor contaminate, precum și o conștientizare mai eficientă a populației pentru a preveni continuarea acestui fenomen. În urma discuțiilor purtate cu reprezentanți ai

autorităților locale s-a putut observa că o metodă eficientă de ecologizare și în același timp prevenire a fost organizarea de către primării a campaniilor voluntare în rândul elevilor și profesorilor școlilor generale de igienizare a râurilor și zonelor afectate. Aceste campanii au avut un impact pozitiv în privința conștientizării în rândul comunității locale și s-a putut observa reticența localnicilor în a continua aceste practici. Pe de altă parte, există „gropi" de gunoaie informale în care se depozitează în mod ilegal cantități mari de deșeuri. Uneori deșeurile din aceste gropi ilegale se incinerează, ceea ce denotă o acțiune organizată. În aceste situații măsurile propuse sunt mai degrabă de ordin constrângător și punitiv, respectiv întărirea controlului, identificarea acestor locații și monitorizarea lor cu camere de supraveghere, identificarea făptașilor și aplicarea amenzilor drastice.

7.6.1 Politici și măsuri

1. Realizarea unei instalații de tratare mecano-biologică a deșeurilor;
2. O mai bună informare/conștientizare a cetățenilor privind colectarea selectivă a deșeurilor și mecanisme de cointeresare a acestora;
3. Implementarea soluțiilor digitale în colectarea deșeurilor (sisteme RFID-tag);
4. Condiționarea autorizațiilor de construcție/demolare de existența unui contract de preluare a deșeurilor;
5. Campanii periodice de colectare a deșeurilor reutilizabile, pe categorii, în mod gratuit;
6. Înființarea unui centru permanent de debarasare și preluare în mod gratuit a deșeurilor cu potențial de reutilizare;
7. Încurajarea unităților de producție locale care reutilizează și reciclează materii lemnoase sau recondiționează produse din lemn;
8. Sprijin pentru înființarea unei rețele de automate de colectare a ambalajelor reutilizabile;
9. Campanii de igienizare a râurilor și zonelor afectate de aruncarea gunoaielor, cu voluntari, organizate la nivel de UAT-uri;
10. Întărirea acțiunilor de pedepsire a celor care depun deșeuri în afara spațiilor și sistemelor prevăzute.

7.7 Clima

Pentru detalii vezi Capitolul Prezentare Generală

> **Măsura:** *Dată fiind experiența altor țări, autoritățile județului ar trebui să planifice de pe acum măsuri care să conducă la adaptarea condițiilor de locuit și muncă. Recomandăm în acest sens cooperare cu autoritățile locale pentru efectuarea de PUG-uri și proiecte care să privilegieze plantarea de arbori în zonele urbane, sa descurajeze extinderea excesivă pe orizontală și să promoveze transportul sustenabil. Concret, CJ ar trebui să insiste ca proiectele primăriilor să se facă urmând îndeaproape [Strategia Regională de Mobilitate Urbană Durabilă și Orașe Inteligente a Regiunii de Dezvoltare Nord-Vest 2021-2027](www.nord-vest.ro/strategia-regionala-de-mobilitate-urbana-durabila-si-orase-inteligente-a-regiunii-de-dezvoltare-nord-vest-2021-2027-3/)*

Măsuri:

Pentru atenuarea efectelor secetei și furtunilor, propunem conceperea de proiecte axate pe

1. Sisteme de irigații;
2. Amenajări hidrotehnice în paradigma sustenabilă a cursurilor de apă;
3. Strămutarea comunităților expuse riscului mari de inundații.

În cadrul OP 2 „O Europă mai verde" din Propunerea Logică a intervenției – Mediu abordează în prioritatea investițiilor managementul reducerii manifestării secetei și furtunilor asupra populației proprietății și mediului. Un astfel de mecanism include ca tip de intervenții:

- 037 Măsuri de adaptare la schimbările climatice și prevenirea managementului riscurilor (precum seceta). Acestea includ (RO 26) infrastructuri verzi construite pentru adaptarea la schimbările climatice.

Inserarea acestor obiective ale politicii de coeziune se implementează prin Programele Operaționale: Programul Operațional Sănătate (POS), Programul Operațional Educație și Ocupare (POEO), Programul Operațional Incluziune și Demnitate Socială (POIDS), Programul Operațional Creștere Inteligentă, Digitalizare și Instrumente Financiare (POCIDIF), Programul Național Sectorial al Politicii Agricole Comune (PNS PAC).

7.8 Biodiversitatea și protecția naturii

Strategia UE pentru Biodiversitate 2030 prevede ca până în 2030 cel puțin 30% din suprafața terestră a Uniunii Europene să fie protejată, iar o treime din aceasta să fie strict protejată. Se prevede ca ariile protejate să fie integrate în coridoare ecologice, ca parte a unei rețele transeuropene și toate ariile protejate să fie administrate eficient, să aibă obiective și măsuri clare și să fie monitorizate adecvat.

În 2020, ariile protejate acopereau 26% din suprafața terestră a Uniunii Europene, 18% fiind incluse în Rețeaua Natura 2000, iar 8% desemnate la niveluri naționale. În Bistrița-Năsăud suprafața totală a ariilor naturale protejate este de 93955 ha, reprezentând 17,53% din suprafața UAT-urilor din BN și aflându-se sub media națională de 23,65%.

Arii naturale protejate de interes național:

Denumire	Localizare	Suprafața (ha)
Munții Rodnei	Bistrița-Năsăud (Șanț, Maieru, Parva, Rebrișoara, Rodna, Romuli, Sângeorz-Băi, Telciu), Maramureș, Suceava	47202
Călimani	Bistrița-Năsăud (Bistrița Bârgăului), Suceava, Mureș, Harghita	24435
Piatra Corbului	Dumitrița	2.925
Masivul de sare de la Sărățel	Șieu-Măgheruș, Mărișelu, Bistrița	5
Vulcanii Noroioși La Gloduri	Monor	1,6
Râpa cu păpuși	Mărișelu	2,79
Zăvoaiele Borcutului	Romuli	1,4
Peștera Tăușoare	Rebrișoara	116,4
Poiana cu narcise de pe șesul Mogoșenilor	Nimigea, Șintereag	3,9
La Sărătură	Șintereag	18

Denumire	Localizare	Suprafața (ha)
Poiana cu narcise de pe Masivul Saca	Rodna	8,77
Poiana cu narcise de pe șesul Văii Budacului	Cetate	78.789
Piatra Fântânele	Tiha Bârgăului	3,79
Piatra Cușmei	Livezile	5.321
Pădurea Posmuș	Șieu	1,2
Valea Repedea	Bistrița Bârgăului	278
Tăul Zânelor	Bistrița Bârgăului	3,08
Lacul Zagra	Zagra	1,89
Locul fosilifer Râpa Mare	Dumitrița	3,4
Cheile Bistriței Ardelene	Bistrița Bârgăului	259
Peștera din Valea Cobășelului	Șanț	5,62
Râpa Verde	Dumitrița	3.599
Peștera Comarnic	Livezile	5.505
Crovul de la Larion	Lunca Ilvei, Poiana Stampei (SV)	175
Izvoarele Mihăiesei	Maieru	415,72
Stâncile Tătarului	Bistrița Bârgăului	136,71
Ineu-Lala	Șanț	352,5
Pietrosul Mare	Rebrișoara, Telciu (BN), Borșa, Moisei (MM)	1173,16 (2,02 BN)
Arcer-Țibleș-Bran	Zagra (BN), Dragomirești, Grosii Țiblesului (MM)	440,37 (5,93 BN)
Piatra Rea	Maieru, Borșa (MM)	645,08 (0,4 BN)
Tînovul Poiana Stampei	Tiha Bârgăului, Poiana Stampei (SV)	695,94 (0,03 BN)

Arii naturale protejate de interes comunitar

- Siturile Natura 2000 de tip SCI:

Denumire	Județ	Total suprafață (ha)	Suprafață BN (ha)
Călimani-Gurghiu	BN, HR, MS, SV	135257	11,32
Cușma	BN	44084,22	44056,64
La Sărătură	BN	17,96	17,96
Larion	BN, SV	3023	2201,92
Munții Rodnei	BN, MM	47939	38238,93
Peștera Tăușoare	BN	131,29	131,29
Someșul Mare Superior	BN	152,04	152,04
Tînovul Mare Poiana Stampei	BN, SV	695,94	0,03
Valea Izei și Dealul Solovan	BN, MM	46937,9	30,61
Pajiștile Sărmășel-Milaș-Urmeniș	BN, CJ, MS	1127	289,76
Someșul Mare	BN	526,26	526,26
Dealul Pădurea Murei-Sângeorzu Nou	BN	278,18	278,18
Șieu-Budac	BN	857,49	857,49
Someșul Mare între Mica și Beclean	BN, CJ	323	200,69

Denumire	Județ	Total suprafață (ha)	Suprafață BN (ha)
Viile Tecii	BN	264,45	264,45

Total Bistrița-Năsăud: 87257,58

- Siturile Natura 2000 de tip SPA:

Denumire	**Localizare (județ)**	**Suprafață totală (ha)**	**Suprafață BN (ha)**
Munții Rodnei	BN, MM, SV	54819	44820,98
Munții Călimani	BN, HR, MS, SV	29160	249,86
Valea Izei și Dealul Solovan	BN, MM	46938	30,61

Total Bistrița-Năsăud: 45101,45

Desemnarea ariilor protejate nu garantează în sine protecția biodiversității. Managementul zonelor este un factor decisiv în atingerea obiectivelor de conservare. Acestea nu pot fi înțelese și administrate ca unități izolate, ci trebuie înțelese ca părți ale unei rețele mai largi cu coridoare ecologice ce previn izolarea genetică, permit migrarea speciilor și mențin și consolidează ecosisteme sănătoase. O rețea coerentă ecologic necesită o conectivitate spațială și funcțională care traversează granițele administrative, întărită, printre altele, de investiții în infrastructură verde.

În anul 2016 au fost aprobate prin ordin de ministru planurile de management pentru siturile Natura 2000 (împreună cu ariile naturale de interes național incluse în acestea) Larion (cu Crovul de la Larion), Peștera Tăușoare (cu Peștera Tăușoare) și Cușma (cu Stâncile Tătarului, Comarnic, Râpa Verde, Cheile Bistriței Ardelene, Locul Fosilifer Râpa Mare, Tăul Zânelor, Valea Repedea, Piatra Cușmei, Piatra Corbului). În 2019 s-a aprobat planul de management al Parcului Național Munții Rodnei, împreună cu siturile Natura 2000 și celelalte arii naturale de interes național incluse. Tot în 2019, Agenția pentru Protecția Mediului Bistrița-Năsăud a demarat un proiect de elaborare a planurilor de management pentru siturile Natura 2000 Someșul Mare, Someșul Mare Superior, Șieu-Budac, Someșul Mare între Mica și Beclean, La Sărătură, Dealul Pădurea Murei-Sângeorzu Nou și Viile Tecii, împreună cu ariile protejate de interes național Masivul de sare de la Sărățel și La Sărătură, finanțat prin POIM 2014-2020, având dată de finalizare 30.11.2022. Parcul Național Călimani are un plan de management revizuit și aflat în curs de aprobare.

Politica/măsura:

1. Extinderea suprafeței ariilor protejate din județ până la 30% din suprafața totală;

2. Identificarea și atragerea resurselor pentru implementarea unor mecanisme de compensare juste pentru proprietari, comunitățile locale și consumatori locali în schimbul limitării accesului la drepturi și angajamentelor voluntare pentru consolidarea și menținerea serviciilor ecosistemice;

3. Promovarea pădurilor mixte și diversificării speciilor; promovarea speciilor reziliente și adaptabile la schimbările climatice;

4. Lansarea și sprijinirea în parteneriat cu specialiști și institute de cercetare a unor proiecte de știință participativă (citizen science) în domeniul mediului;

5. Monitorizarea apelor de munte și construirea unor cascade pentru oxigenarea apei, estomparea viiturilor și favorizarea biodiversității.

7.8.1 Regenerabilele

7.8.1.1 Energia solara, eoliana și biomasa

Panourile solare contribuie la o scădere majoră a costurilor energiei electrice, reduc riscul întreruperii activității și contribute la decarbonizarea mixului energetic. În 2012, se anunța că în „Bistrița-Năsăud, se vor construi 20 de parcuri fotovoltaice și 35 de microhidrocentrale, dar și cinci centrale pe biomasa în acest sens fiind emise acorduri de către Agentia de Protectie a Mediului (APM) Bistrița-Năsăud."[9] În ultimii ani au apărut primele proiecte cu energei solara. În 2012 Egnația a inaugurat un proiect în Lechința Proiectul, care este conectat la rețeaua națională de electricitate. Au urmat proiecte mai mici în Sinterag, Beclean și Branistea.[10] Acesta are 6.762 de panouri solare fixe și 54 de invertoare. În 2021, potrivit Agenției pentru Protecția Mediului Bistrița-Năsăud, a fost depusă o solicitare de panouri fotovoltaice *pe acoperișul halei de producție al Comelf.*[11] Cu o investiție de 1,9 mil. euro, în 2020 E.ON Energie România a finalizat construcția centralei fotovoltaice din cadrul parcului industrial al TeraPlast.[12] Din păcate însă, valul anunțat pe zona parcurilor fotovoltaice în 2012 nu s-a concretizat.

Situația este asemănătoare la capitolul eoliene. După un demaraj în trombă la începutul deceniului trecut, județul a intrat într-o etapa de stagnare. După ce SC Ileximp SRL din Bistrița a instalat eoliana de la Piatra Fântânele și un număr redus de eoliene au apărut în Chiochiș, tabloul general este de stagnare. Dimensiunea capacității eoliene este redusă: microhidrocentrala pe râul Budac a produs energie cât toate eolienele bistrițenilor la un loc, beneficiind de 1228 certificate verzi.

Cât privește biomasa, aici județul are doar proiecte care, deși avansate, nu îndepărtează criticile legate de întârzierile pe acest palier. Astfel, Rodna a efectuat deja un studiu de piață privind realizarea unui sistem de producere a energiei din biomasă folosind Programul Operațional Infrastructura Mare. Câteva comune și orașul Sângeorz-Băi au depus proiecte de centrale cu biomasa.[13] Cel mai promițător proiect este cel legat de Tarpiu. În 2020 Agenția pentru Protecția Mediului Bistrița-Năsăud anunța luarea deciziei etapei de încadrare fără evaluarea impactului asupra mediului, în cadrul procedurii de evaluare a impactului asupra mediului, pentru proiectul de construire a unei celule în cadrul Centrului de management integrat al deșeurilor Tărpiu. Suprafața va avea 23.439 metri pătrați și capacitatea totală de depozitare: 1.165.842 m[14].

Având în vedere studiile care arată efectul negativ al microhidrocentraleor pe pârâuri montane,[15] nu se susține științific propunerea din strategia anterioară (2014-2018). Mai mult decât atât, Comisia europeană are pe rol procese de infringement împotriva României din

[9] www.ecomagazin.ro/in-Bistrița-Năsăud-se-vor-construi-20-de-parcuri-fotovoltaice-si-35-de-microhidrocentrale/

[10] http://apmbn-old.anpm.ro/anunt_si_06_decizie_nr_incadrare_deer_sa_sucursala_Bistrița_proiect_28_06_-2021_docx-143313

[11] https://timponline.ro/o-firma-din-zona-industriala-a-Bistriței-trece-pe-energie-verde/

[12] https://Bistrițabusiness.ro/centrala-electrica-fotovoltaica-din-parcul-industrial-teraplast-a-fost-finalizata/

[13] https://bn.prefectura.mai.gov.ro/wp-content/uploads/sites/23/2020/04/Plan-priorități-2020.pdf

[14] https://longurl.in/PCfq (www.anpm.ro/)

[15] Ha, Huong, and Yogesh Raghunathrao Jadhao. "Vulnerability and damage to the mountain ecosystem of Uttarakhand by shortcomings of development projects." *International Journal of Environment, Workplace and Employment* 5.1 (2019): 70-89. Crnobrnja-Isailović, Jelka, et al. "Small Hydropower Plants' Proliferation Would Negatively Affect Local Herpetofauna." *Frontiers în Ecology and Evolution* 9 (2021): 21; Kurdoglu, Oguz. "Expert-based evaluation of the impacts of hydropower plant construction on natural systems în Turkey." *Energy & Environment* 27.6-7 (2016): 690-703.

cauza unor microhidrocentrale de acest gen.[16] Există un pericol clar de încălcare sistemice a Directivei 2000/60/CE a Parlamentului European și a Consiliului de stabilire a unui cadru de politică comunitară în domeniul apei (denumită în continuare „Directiva 2000/60/CE" sau „Directiva-cadru privind apa"), a Articolului 4(3) din Tratatul privind Uniunea Europeană și a Directivei 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună floră sălbatică (denumită în continuare „Directiva 92/43/CEE" sau „Directiva Habitate").[17]

Măsura: *Accelerarea proiectelor legate de biomasa (focus pe Tarpiu), energie eoliană (focus pe Bârgău-Călimani) și energie solară (zona de câmpie), având CJ și GAL-urile ca lideri.*

7.8.2 Resursele forestiere regenerabile

Strategia forestieră a județului se integrează la **nivel comunitar** în *Strategia forestieră europeană* (care are ca termen de lansare 2021) și la **nivel național** în *Strategia Forestieră Națională 2018-2027*. 38% din suprafața județului reprezintă terenuri forestiere (204118 ha), din care 192576 ha[18] se află în fondul forestier. Măsurile de sprijinire a domeniului forestier și a comunităților locale din zonele împădurite, precum și din zonele deficitare, dar cu potențial de împădurire trebuie să facă parte dintr-o strategie pe termen lung la nivel local și să țină seama de particularitățile, nevoile și potențialul local.

Suprafața fondului forestier în județul Bistrița-Năsăud a crescut din 2013 până în 2018 cu aproximativ 200 ha și se află pe un trend ușor ascendent. Fondul forestier reprezintă totalitatea pădurilor, a terenurilor destinate împăduririi, a celor care servesc nevoilor de cultură, producție sau administrație silvică, a iazurilor, a albiilor pârâielor, a altor terenuri cu destinație forestieră și neproductive, cuprinse în amenajamente silvice, indiferent de natura dreptului de proprietate.[19]

Toate terenurile incluse în fondul forestier național sunt terenuri cu destinație forestieră. Dintre acestea, sunt considerate păduri terenurile cu o suprafață de cel puțin 0,25 ha, acoperite cu arbori; arborii trebuie să atingă o înălțime minimă de 5 m la maturitate în condiții normale de vegetație. Din suprafața totală a pădurilor aflate în fondul forestier la nivelul județului (188046 ha), 109382 ha se află în grupa II funcțională (păduri cu funcții de producție și protecție), iar 78664 ha în grupa I funcțională (păduri cu funcții speciale de protecție).

După structura fondului forestier, județul Bistrița-Năsăud se particularizează la nivel național prin proporția ridicată a proprietății publice a UAT-urilor (79,42%), 12,77% aflându-se în proprietatea privată a persoanelor fizice și juridice, 7,68% în proprietatea publică a statului și 0,13% în proprietatea privată a UAT-urilor. Aproximativ 85% din suprafața fondului forestier este administrată prin ocoale silvice private și 14% prin Regia Națională a Pădurilor – Romsilva. Din volumul total al masei lemnoase recoltate în 2018, 83,42% a fost din păduri ale UAT-urilor.

În ultimii șapte ani s-au recoltat anual, în medie, 570 mii metri cubi de lemn. După volumul de lemn recoltat pe specii, se poate observa un trend ușor descendent la lemnul

[16] wwf.panda.org/wwf_news/?247995/Comisia-European-demareaz-procedura-de-infringement-mpotriva-Romniei-din-cauza-unor-proiecte-de-microhidrocentrale-din-Munii-Fgra

[17] https://newsmaker.ro/wp-content/uploads/2021/02/Scrisoare-Comisie-europeana-catre-Guvernul-RoMANIEI.pdf

[18] Conform datelor INS pentru anul 2018. Conform datelor furnizate de Garda Forestieră Județeană Bistrița-Năsăud pentru Agenția Națională pentru Protecția Mediului Bistrița-Năsăud suprafața fondului forestier național la nivelul județului în 2018 era de 192578 ha.

[19] Legea nr. 46 din 19.03.2008 - Codul Silvic.

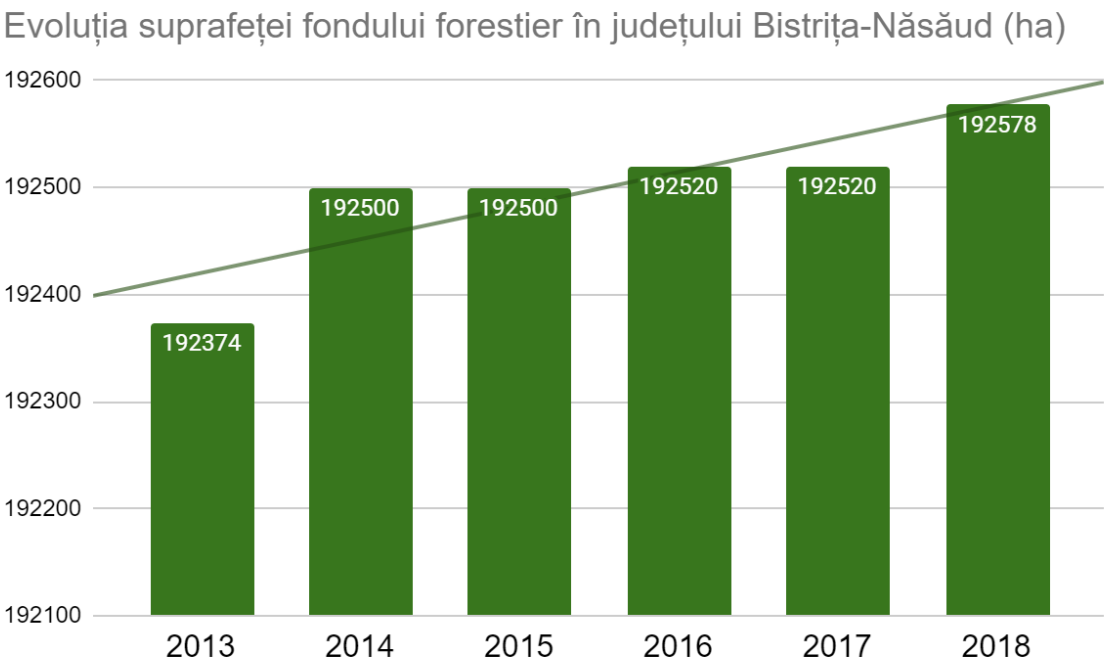

Figura 3: Evoluția fondului forestier

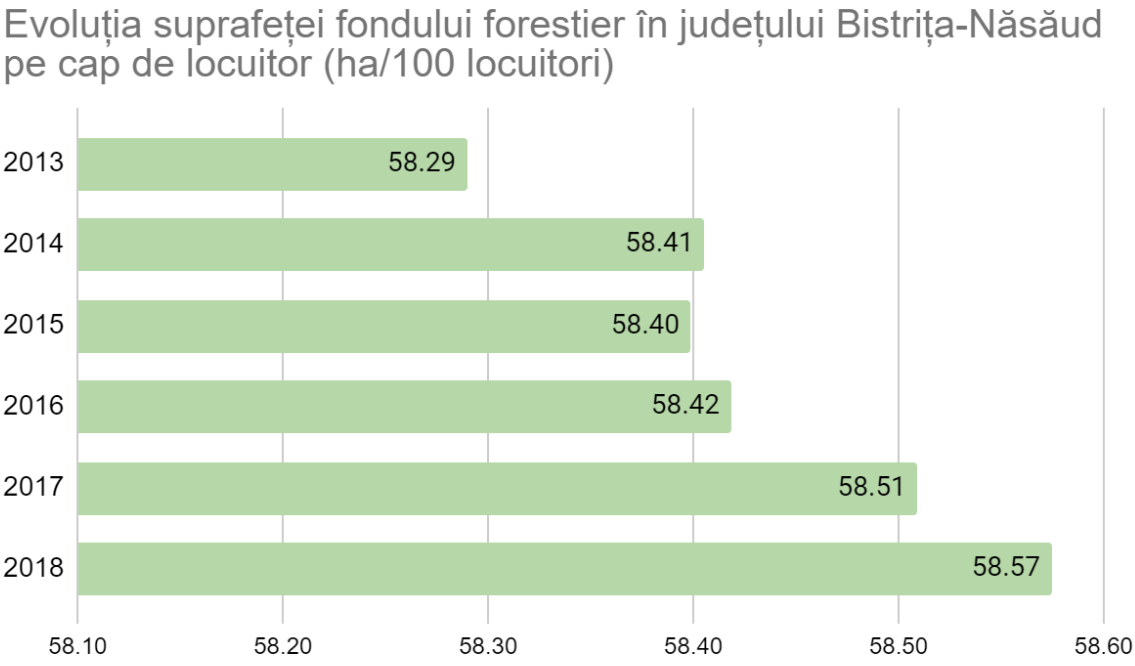

Figura 4: Evoluția fondului forestier pe cap de locuitor

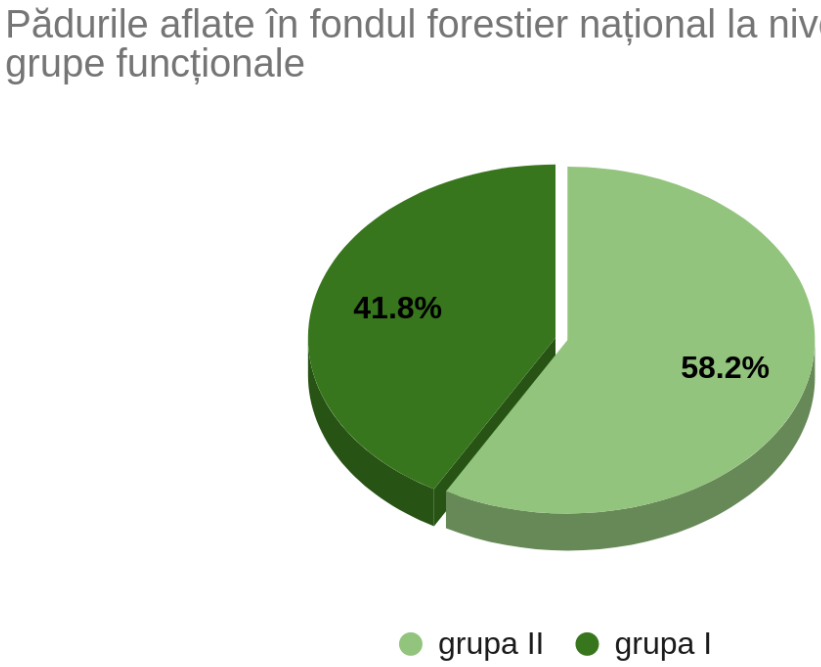

Figura 5: Păduri pe grupe funcționale

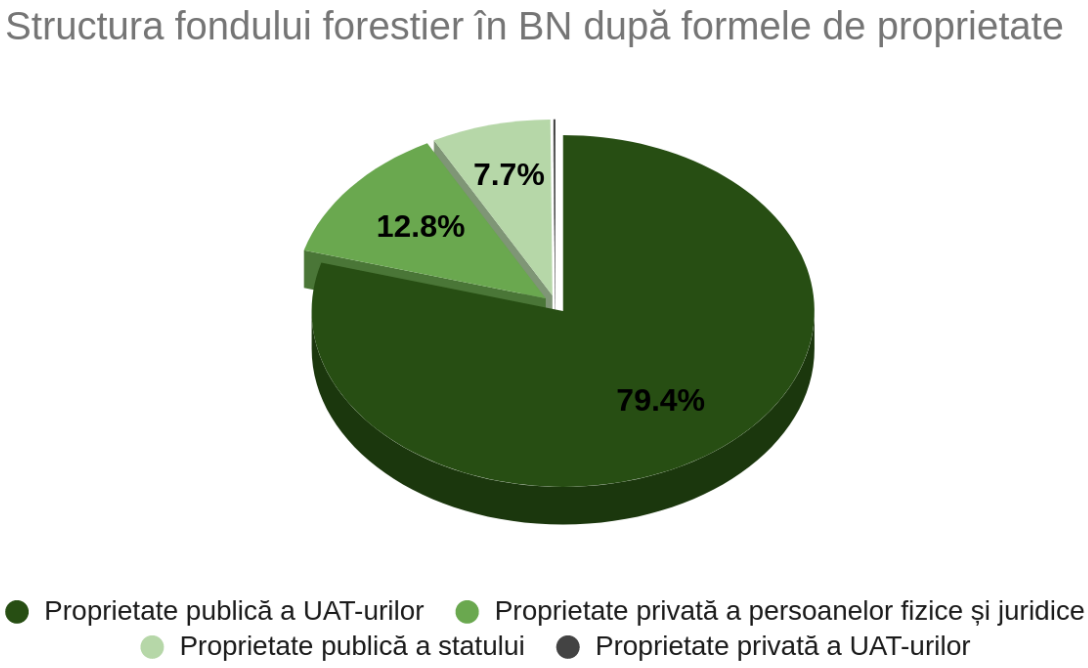

Figura 6: Fondul forestier după proprietate

recoltat din speciile de rășinoase (în special lemn de lucru) cu un volum maxim de 317 mii mc în 2014 și un minim de 260,1 mii mc în anul 2016. În schimb, se poate observa un trend ascendent la lemnul de fag (în mare parte lemn de foc, dar și de lucru), cu un minim în 2013 de 190,1 mii mc și un volum maxim de 231,2 mii mc în 2018.

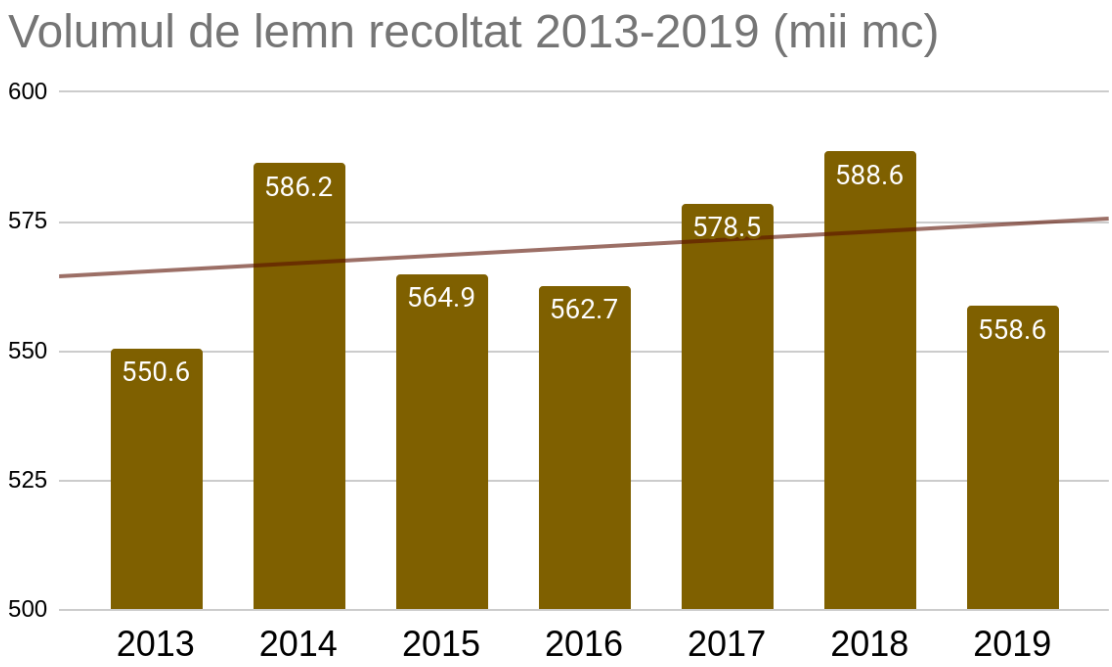

Figura 7: Volumul de lemn recoltat

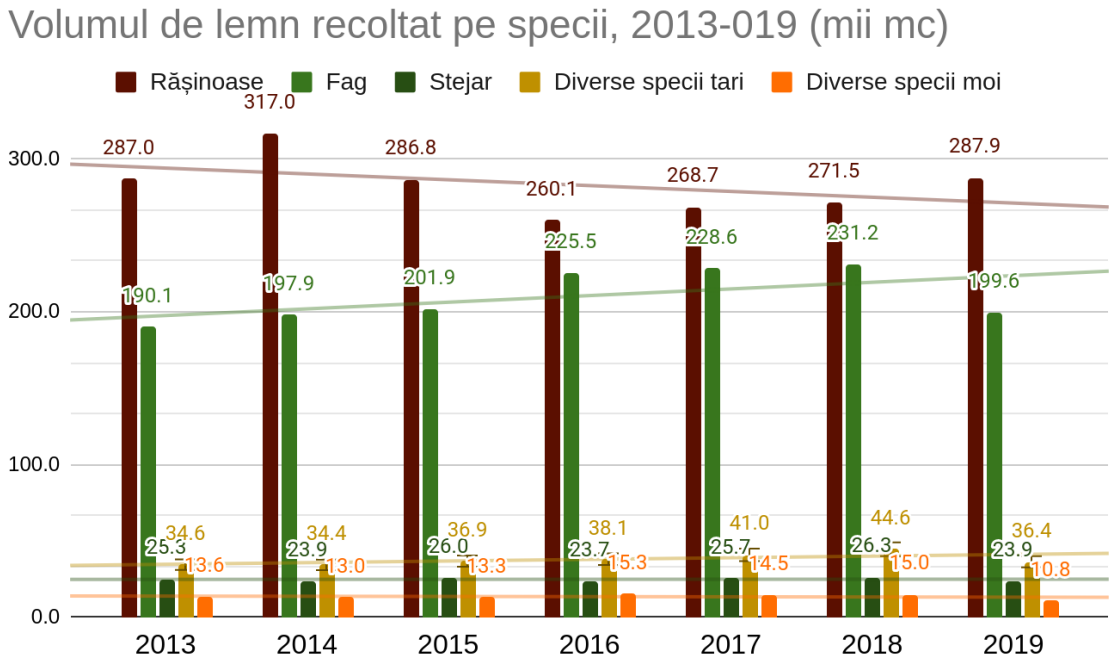

Figura 8: Volumul de lemn recoltat pe specii

Rata de utilizare a pădurilor (raportul dintre volumul de lemn tăiat și creșterea netă

anuală, estimată la 5 mc/ha în județul Bistrița-Năsăud) a crescut în ultimii ani, de la 58% în 2013 și 2016, la 65% în 2018. Comparativ, rata medie de utilizare a pădurilor de aproximativ 60% în județul Bistrița-Năsăud este aproximativ egală cu rata de utilizare a pădurilor la nivel național și puțin sub rata medie la nivelul UE (aprox. 65%), fiind cu mult sub rata unor țări ca Suedia (peste 100%), Austria (peste 90%), Cehia sau Germania (peste 80%) și cu mult peste rata unor țări ca Bulgaria (sub 50%), Italia sau Slovenia (sub 40%).[20]

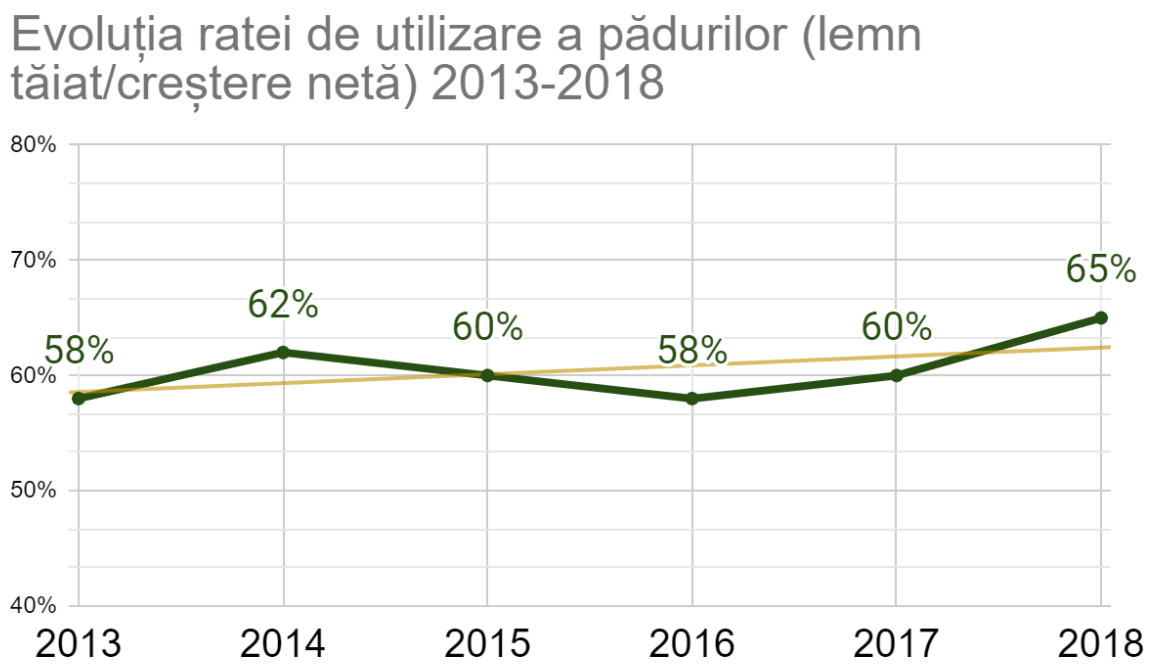

Figura 9: Rata de utilizare a pădurilor

În general, o rată de utilizare a pădurilor sub 100% este considerată sustenabilă. În același timp, suprafața pădurilor în Bistrița-Năsăud, atât ca pondere din suprafața totală, cât și ca suprafață de pădure pe cap de locuitor este una foarte scăzută, atât relativ la media europeană, cât și la procentul optim de împădurire. Prognozele arată o creștere în următorul timp a ratei de utilizare a pădurilor la nivel european[21] ca urmare a eforturilor UE de tranziție spre o economie cu emisii scăzute de carbon ce vor genera o cerere mai ridicată de biomasă.

Au apărut astfel îngrijorări legate de recoltarea lemnului ca resursă energetică (regenerabilă), unele studii arătând că o astfel de utilizare ar putea să nu fie nici neutră din punct de vedere al emisiilor de carbon, nici eficientă. Pe de altă parte, lemnul poate fi o resursă mult mai eficientă în cadrul unei economii circulare în care nimic nu se pierde. Astfel, încercarea UE de a trece la o economie circulară va duce cel mai probabil la o scădere a recoltării lemnului în vederea valorificării ca produs cu durată scurtă de viață și o creștere a recoltării lemnului înalt calitativ, pentru construcții, și un nivel ridicat de inovare în reutilizarea și reciclarea lemnului în noi produse în bioeconomie.[22]

[20] FOREST EUROPE, 2015: State of Europe's Forests 2015. Date la nivelul anului 2010.

[21] Forest biomass, carbon neutrality and climate change mitigation - Göran Berndes, Bob Abt, Antti Asikainen, Annette Cowie, Virginia Dale, Gustaf Egnell, Marcus Lindner, Luisa Marelli, David Paré, Kim Pingoud and Sonia Yeh, *From Science to Policy* 3, European Forest Institute, 2016

[22] Richard Sikkema, Jean Francois Dallemand, Cristina T. Matos, Marijn van der Velde & Jesus San-Miguel-Ayanz (2017) How can the ambitious goals for the EU's future bioeconomy be supported by sustainable and efficient wood sourcing practices?, *Scandinavian Journal of Forest Research*, 32:7, 551-558.

7.8.2.1 Vegetația forestieră

Pe lângă pădurile din cadrul fondului forestier mai există și alte categorii de vegetație forestieră, precum:

- Arbori din afara pădurii
- Plantații cu specii forestiere de pe terenuri agricole
- Vegetație forestieră de pe pășuni cu consistența mai mică de 0,4
- Fânețe împădurite
- Plantații cu specii forestiere și arbori din zonele de protecție a lucrărilor hidrotehnice și de îmbunătățiri funciare
- Arbori situați de-a lungul cursurilor de apă și canalelor
- Zone verzi din intravilan
- Parcuri dendrologice și arboreturi
- Aliniamente de arbori situate de-a lungul căilor de transport și comunicație.

Conform Global Forest Watch, în 2010 județul Bistrița-Năsăud avea o suprafață împădurită de 234 mii ha[23]. **Între 2011 și 2019 în județul Bistrița-Năsăud s-au pierdut în total suprafețe împădurite relative de 5,55 mii ha[24], înregistrând o pierdere netă a suprafeței împădurite (diferența dintre pierdere și creștere) de 372 ha.**

Primele 6 UAT-uri cu cele mai mari pierderi de suprafață împădurită (Șanț, Tiha Bârgăului, Bistrița Bârgăului, Romuli, Cetate, Lunca Ilvei) însumează 54% din totalul pierderilor în județ. Pierderile de suprafețe împădurite au mai multe cauze, precum recoltarea lemnului pe picior, doborâturile de vânt, incendiile de pădure, defrișările pentru agricultură și construcții publice.

În anul 2000 Bistrița-Năsăud avea o densitate a biomasei lemnoase vii la suprafață de 152 tone la hectar și o biomasă totală la suprafață de 36,5 megatone.

7.8.3 Direcții

La nivel global, sectorul forestier contribuie în economie dincolo de el și se extinde în alte sectoare prin efecte indirecte și induse. Sub-sectorul exploatării forestiere are un efect multiplicator mai scăzut în economie comparativ cu alte sub-sectoare manufacturiere bazate pe lemn. Locurile de muncă generate în sectoarele domestice de sectorul forestier depășesc numărul de locuri de muncă directe din sectorul forestier. De asemenea, valoarea adăugată generată indirect în alte sectoare de sectorul forestier depășește valoarea adăugată directă produsă de sectorul forestier. Astfel, cercetările[25] arată că industriile manufacturiere domestice bazate pe lemn nu doar cresc valoarea adăugată și creează locuri de muncă în sectorul forestier, dar generează de asemenea mai multă valoare adăugată și locuri de muncă în alte sectoare ale economiei prin efecte indirecte și induse. Este nevoie, așadar, de un accent mai mare pe activitățile cele mai înaintate în lanțul de producție. În prezent, la nivelul județului Bistrița-Năsăud, activitatea economică în jurul sectorului forestier este concentrată în cea mai mare parte pe activitățile din primele etape ale lanțului de producție (exploatare, transport și prelucrare primară a lemnului). Mai mult, legislația la nivel național, infrastructura și tehnologia actuale la nivel local nu permit sau nu încurajează valorificarea lemnului la întregul potențial de calitate, iar uneori tehnologiile utilizate în exploatarea lemnului sunt

[23] Terenuri acoperite cu arbori, cu o densitate de peste 30%.

[24] Pierderea suprafeței împădurite nu reprezintă schimbarea netă a suprafeței împădurite în întreg județul pentru că nu se ia în calcul împădurirea unor noi suprafețe.

[25] Li, Y., Mei, B., & Linhares-Juvenal, T. (2019). The economic contribution of the world's forest sector. *Forest Policy and Economics*, 100, 236-253.

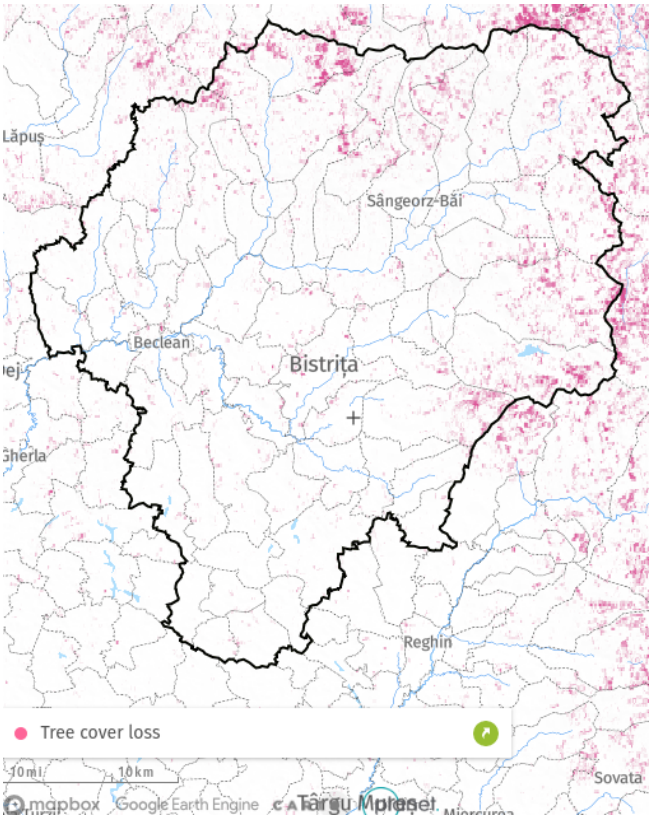

Figura 10: Pierderi suprafețe împădurite

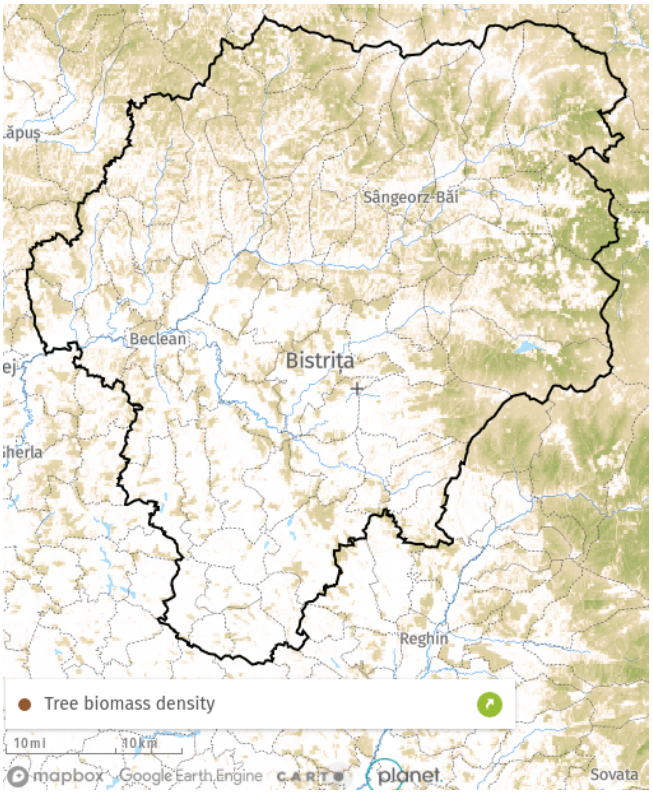

Figura 11: Densitatea biomasei

agresive față de mediu (erodează solul, afectează arbuști și arbori neprevăzuți în planul de exploatare, poluează).

Pe de altă parte, există nevoia sprijinului instituțional pentru afaceri creative și inovative bazate pe produse forestiere nelemnoase (fructe de pădure, ciuperci, plante medicinale, vânat etc.) care conectează cunoștințe și valori tradiționale cu o nouă cerere de consum.[26] Totuși, acest sprijin ar trebui să încurajeze consumul local și desfacerea unor produse cu valoare ridicată în beneficiul comunităților locale și (1) să împiedice capitalizarea resurselor locale de către intermediari și entități externe; (2) să limiteze capacitatea de exploatare a produselor forestiere nelemnoase, astfel încât să rămână sustenabilă și să nu producă un dezechilibru în ecosistem. De exemplu, produsele nelemnoase ar putea fi exploatate în regim public, sub administrare instituțională în fondul forestier și în regim privat în sisteme agro-forestiere din afara fondului forestier.

Politica/măsura

1. Împădurirea și reîmpădurirea terenurilor degradate;

2. Promovarea pădurilor mixte și diversificării speciilor; promovarea speciilor reziliente și adaptabile la schimbările climatice;

3. Promovarea metodelor de exploatare și tehnologiilor neagresive; sistem de valorificare a lemnului după sortiment și calitate;

4. Identificarea, sprijinirea și extinderea unei rețele de meșteșugari și artiști tradiționali și non-tradiționali în lemn;

5. Încurajarea unităților de cercetare, design și producție locale specializate pe produse finite din lemn (mobilă, construcții);

6. Încurajarea unităților de cercetare, design și producție locale care reutilizează și reciclează materii lemnoase sau recondiționează produse din lemn;

7. Înființarea de grădini forestiere și sisteme agrosilvice și silvo-pastorale; încurajarea, sprijinirea și promovarea serviciilor de agroturism și micilor producători, individuali și asociați, care dezvoltă astfel de sisteme mixte;

8. Plantarea unor perdele forestiere de protecție pentru culturile agricole și elementele de infrastructură, mai ales în partea de sud a județului;

9. Crearea unui cadru favorabil pentru colaborări între diverse instituții și specialiști în proiecte de cercetare și experimentare în domeniul biologiei, silviculturii și științelor mediului cu aplicabilitate în județul Bistrița-Năsăud;

10. Lansarea și sprijinirea în parteneriat cu specialiști și institute de cercetare a unor proiecte de știință participativă (citizen science) în domeniul mediului;

11. Identificarea și atragerea resurselor pentru implementarea unor mecanisme de compensare juste pentru proprietari, comunitățile locale și consumatori locali în schimbul limitării accesului la drepturi și angajamentelor voluntare pentru consolidarea și menținerea serviciilor ecosistemice;

12. Desemnarea la nivel de ocoale silvice de unități de producție în care exploatarea se face exclusiv cu utilaje ușoare și tracțiune animală (zone restricționate pentru utilaje grele); etichetare în concordanță a lemnului astfel recoltat.

7.8.4 Completarea și centralizarea politicilor și măsurilor propuse

[26] Živojinović, I., Weiss, G., Wilding, M., Wong, J. L. G., & Ludvig, A. (2020). Experiencing forest products – An innovation trend by rural entrepreneurs. *Land Use Policy*, 94.

Nr.	Politica/măsura	Responsabil	Posibile surse de finanțare
1	Împădurirea și reîmpădurirea terenurilor degradate	Consiliul Județean (CJ)	PODD OP2
2	Înființarea de grădini forestiere și sisteme agrosilvice și silvopastorale; încurajarea, sprijinirea și promovarea serviciilor de agroturism și micilor producători, individuali și asociați, care dezvoltă astfel de sisteme mixte	CJ	FEADR / PNRR / PODD / PNS PAC OP2
3	Plantarea unor perdele forestiere de protecție pentru culturile agricole și elementele de infrastructură	CJ	FEADR / PNRR
4	Extinderea suprafeței ariilor protejate la nivelul județului până la 30% din suprafața totală	CJ Agenția pentru protecția Mediului BN (APMBN)	PODD / POR NORD-VEST
5	Identificarea și atragerea resurselor pentru implementarea unor mecanisme de compensare juste pentru proprietari, comunitățile locale și consumatori locali în schimbul limitării accesului la drepturi și angajamentelor voluntare pentru consolidarea și menținerea serviciilor ecosistemice	CJ	
6	Promovarea pădurilor mixte și diversificării speciilor; promovarea speciilor reziliente și adaptabile la schimbările climatice	CJ APMBN Romsilva Ocoalele silvice	PODD
7	Lansarea și sprijinirea în parteneriat cu specialiști și institute de cercetare a unor proiecte de știință participativă (citizen science) în domeniul mediului	CJ APMBN	
8	Monitorizarea apelor de munte și construirea unor cascade pentru oxigenarea apei, estomparea viiturilor și favorizarea biodiversității	APMBN Romsilva Ocoalele silvice private	PODD
9	Realizarea unei instalații de tratare mecano-biologică a deșeurilor	Asociația de Dezvoltare Intercomunitară pentru Gestionarea Integrată a Deșeurilor Municipale din județul Bistrița-Năsăud (ADIGIDM)	PODD / POR NORD-VEST
10	O mai bună informare/conștientizare a cetățenilor privind colectarea selectivă a deșeurilor și mecanisme de cointeresare a acestora	ADIGIDM	POR NORD-VEST

Nr.	Politica/măsura	Responsabil	Posibile surse de finanțare
11	Implementarea soluțiilor digitale în colectarea deșeurilor (sisteme RFID-tag)	ADIGIDM	POCIDIF / POR NORD-VEST
12	Condiționarea autorizațiilor de construcție/demolare de existența unui contract de preluare a deșeurilor	CJ, Consilii locale	
13	Campanii periodice de colectare a deșeurilor reutilizabile, pe categorii, în mod gratuit	ADIGIDM	
14	Înființarea unui centru permanent de debarasare și preluare în mod gratuit a deșeurilor cu potențial de reutilizare	ADIGIDM	POR NORD-VEST
15	Încurajarea unităților de producție locale care reutilizează și reciclează materii lemnoase sau recondiționează produse din lemn	CJ	PNS PAC
16	Sprijin pentru înființarea unei rețele de automate de colectare a sticlelor reutilizabile	CJ, agenți economici	
17	Campanii de igienizare a râurilor și zonelor afectate de aruncarea gunoaielor, cu voluntari, organizate la nivel de UAT-uri	Primării	
18	Promovarea metodelor de exploatare și tehnologiilor neagresive; sistem de valorificare a lemnului după sortiment și calitate	CJ Romsilva Ocoale silvice private	PNS PAC
19	Identificarea, sprijinirea și extinderea unei rețele de meșteșugari și artiști tradiționali și non-tradiționali în lemn	CJ	POR NORD-VEST
20	Încurajarea unităților de producție locale specializate pe produse finite din lemn (mobilă, construcții)	CJ	POR NORD-VEST
21	Crearea unui cadru favorabil pentru colaborări între diverse instituții și specialiști în proiecte de cercetare și experimentare în domeniul biologiei, silviculturii și științelor mediului cu aplicabilitate în județul Bistrița-Năsăud	CJ	POR NORD-VEST
22	Lansarea și sprijinirea în parteneriat cu specialiști și institute de cercetare a unor proiecte de știință participativă (citizen science) în domeniul mediului	CJ APMBN	POR NORD-VEST
23	Desemnarea la nivel de ocoale silvice de unități de producție în care exploatarea se face exclusiv cu utilaje ușoare și tracțiune animală (zone restricționate pentru utilaje grele); etichetare în concordanță a lemnului recoltat astfel	APMBN Romsilva Ocoale silvice private	PODD / PNS PAC

7.9 Studii de caz

7.9.1 Sistemele agro-forestiere

Agrosilvicultura este practica de a integra în mod deliberat vegetația lemnoasă (arborii și arbuștii) în sistemele de agricultură (inclusiv cele pastorale) pentru a beneficia din interacțiunile ecologice care rezultă din acestea din punct de vedere economic. Cercetările existente arată că aplicarea corespunzătoare a principiilor și practicilor agroforestiere este de o importanță crucială pentru a ajuta Uniunea Europeană în realizarea metodelor de producție sustenabilă a alimentelor și fibrelor cu beneficii atât pentru fermieri cât și pentru mediu. Asociații naționale agroforestiere există în Marea Britanie, Portugalia, Spania, Franța, Belgia, Țările de Jos, Germania, Suedia, Polonia, Cehia, Ungaria, Italia, Grecia, Bulgaria și Ucraina. Începând cu anul 2014 UE a finanțat 40 de proiecte de cercetare și inovare în agrosilvicultură, dintre care 28 prin Programele de Dezvoltare Rurală pentru Grupuri Operaționale.[27] În cadrul programului AGFORWARD (AGroFORestry that Will Advance Rural Development) au fost cartate sistemele agroforestiere existente la nivelul UE, au fost identificate, dezvoltate și testate pe teren inovații pentru a îmbunătăți beneficiile și viabilitatea acestora și s-au evaluat modelele și practicile agroforestiere inovatoare pentru locațiile în care agrosilvicultura nu este practicată în acest moment sau este în declin și pentru a cuantifica posibilitățile pentru a fi aplicate.

În cadrul proiectului AGFORWARD s-au avut în vedere patru tipuri de sisteme agroforestiere: (1) sisteme agroforestire existente cu valoare naturală și culturală ridicată; (2) pășunat și culturi intercalate integrate în sisteme de arbori cu valoare ridicată; (3) arbori integrați în sisteme arabile; (4) arbori integrați în sisteme de creștere a animalelor. În România au fost identificate (în Transilvania) sisteme silvopastorale (arbori integrați în pășuni) incluse după criteriile folosite în cadrul acestui proiect în primul tip de sisteme agroforestiere. Condițiile de mediu și climă permit în județul Bistrița-Năsăud sisteme agroforestiere din toate cele patru tipuri. În continuare sunt prezentate trei forme de sisteme agroforestiere.

7.9.2 Grădinile forestiere

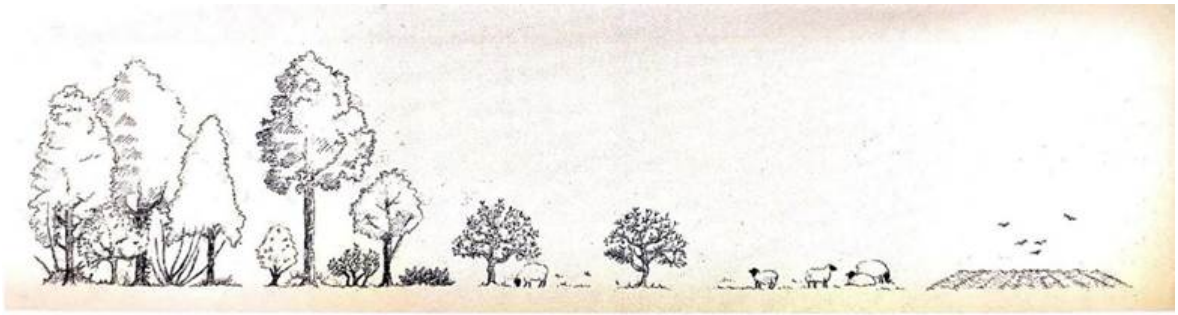
Grădinile forestiere sunt grădini modelate pe structura pădurilor naturale tinere. Pot să conțină arbori mari, arbori mici, tufișuri, plante perene și anuale, rădăcinoase, plante agățătoare, toate plantate în așa fel încât să maximizeze interacțiunile pozitive și să minimizeze interacțiunile negative, fertilitatea fiind în cea mai mare măsură sau în totalitate de către plantele însele.

În climatul temperat continental starea de echilibru a vegetației este pădurea, adică dacă asupra unui teren nu se intervine deloc, în cele din urmă va deveni pădure. Cu cât un sistem agricol sau horticol este mai îndepărtat de structura unui teren împădurit, cu atât consumă mai multă energie pentru a fi menținut astfel. Terenurile arabile consumă așadar cea mai mare energie umană, iar pădurile naturale nu consumă deloc. Grădinile forestiere sunt alcătuite în cea mai mare parte de plante perene, necesită o energie de întreținere minimă și sunt cele mai apropiate sisteme de producție agricolă de pădurile naturale.

Grădinile forestiere se pretează la orice suprafață de teren, fiind astfel potrivite pentru mici proprietari de teren, mici producători locali, agroturism sau utilizarea terenurilor și spațiilor verzi din interiorul orașelor.[28] Pentru exploatarea comercială la o scară mai mare a grădinilor forestiere este nevoie de o limitare a diversității speciilor și o organizare mai

[27] Proiecte agricultură
[28] Aici se poate vedea un model de grădină forestieră comunitară în mijlocul orașului Seattle

complexă care să permită parcele care pot fi exploatate mai eficient (mecanizat). Din această cauză, pentru producția comercială la scară mare sunt recomandate alte forme de sisteme agroforestiere, precum sistemele silvoarabile.

NATURĂ SĂLBATICĂ	GRĂDINĂ FORESTIERĂ	LIVADĂ	PĂȘUNE	CULTURĂ ANUALĂ/ ARABILĂ
Mai puţină energie pentru întreţinere			Mai multă energie pentru întreţinere	
Mai rezilientă			Mai puţin rezilientă	
Diversitate mare			Diversitate scăzută	
Interconectare ridicată			Interconectare scăzută	
Mentenanţă scăzută/zero			Mentenanţă ridicată	
Emisie de gaze cu efect de seră scăzută/ negativă			Emisie de gaze cu efect de seră medie spre ridicată	

Figura 12: Sursa: Crawford M (2010). Creating a Forest Garden

Figura 13: Sistemul agroforestier pentru producția de porci și păsări din Danemar

Velfærdsdelikatesser® Aceasta este o inițiativă a Asociației Daneze pentru Protecția Animalelor care promovează producția de carne, combinată cu fructe și legume, în ferme mici organice.

În prezent există ferme organice care combină cu succes producția de păsări cu pomi fructiferi și producția de porci cu culturile de plop și salcie și culturile de plop, molid și prun. Arborii oferă umbră în sezonul cald (din 2018 legislația daneză obligă fermele organice de porci să asigure umbră în lunile de vară) și adăpost în sezonul umed și rece și menține nutrienții și apă în sol, nefiind la fel de afectați precum iarba de comportamentul de râmat al porcilor.

7.9.3 Sistemele silvo-arabile

Figura 14: Exemplu de sistem silvoarabil

Culturi de arbori aliniați pe rânduri intercalate cu culturi arabilă se practică cu succes în mai multe țări din Europa precum Franța, Germania, Elveția, Marea Britanie. S-au experimentat cu succes rânduri de pomi fructiferi (măr, păr, prun), nucifere, arbuști cu perioadă scurtă de rotație și arbori de cherestea intercalate cu culturi de cereale și legume în rotație.

Arborii oferă adăpost pentru culturi (reduc viteza vântului, eroziunea solului, evapotranspirația), stochează carbonul, accesează nutrienții aflați sub rădăcinile culturilor și oferă nutrienți pe sol. De asemenea, ajută la biodiversitatea funcțională care reglează polenizarea, combaterea dăunătorilor și descompunerea.

7.9.3.1 Asociațiile de Gestionare a Pădurilor din Finlanda

62% din pădurile finlandeze sunt deținute de familii și indivizi privați, fiind proprietăți cu o suprafață medie de 23 hectare. 78% din comerțul cu lemn provine din pădurile private. Asociațiile de Gestionare a Pădurilor (AGP) au un rol crucial în promovarea gestionării durabile a pădurilor și comunicarea informațiilor între proprietarii familiali de păduri. Acestea sunt ONG-uri specializate în gestionarea pădurilor private, având aproximativ 1.000 de specialiști silvici ce oferă servicii și ghidare proprietarilor și 650 de lucrători forestieri. AGP lucrează în strânsă cooperare cu proprietarii în toate chestiunile legate de pădure.

Servicii forestiere oferite de AGP:

- Servicii forestiere:
  - Intermedierea achiziției de material de însămânțare și regenerare a pădurilor

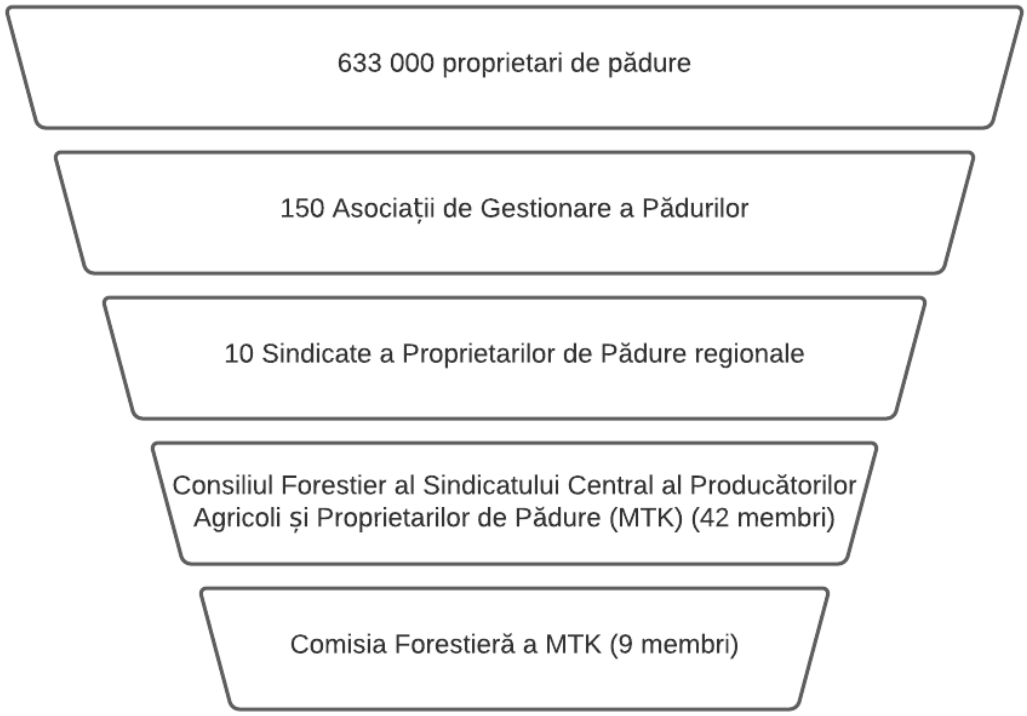

Figura 15: Organizarea proprietarilor privați de pădure în Finlanda. (Sursa: Jylhä L (2007). Forest Management Associations – value from cooperation for forest owners. Unasylva 228(58)

  - Administrarea pepinierelor și pădurilor tinere
  - Gestionarea pădurilor
  - Certificări forestiere
- Servicii comerciale:
  - Elaborarea unui plan de vânzare a lemnului
  - Împuterniciri pentru vânzarea lemnului
  - Supervizarea exploatării și măsurării lemnului
  - Servicii de exploatare și achiziționare a lemnului
- Servicii de consultanță și evaluare:
  - Formare și consiliere
  - Administrarea obligațiilor fiscale
  - Evaluarea proprietăților forestiere
  - Estimarea pagubelor forestiere
  - Elaborarea și actualizarea planurilor forestiere

Proprietarii care nu au timpul sau oportunitatea de a participa activ în gestionarea pădurilor sau vânzarea lemnului au opțiunea de a împuternici asociațiile. În prezent, 45% din vânzările de lemn din pădurile private au loc prin asociațiile împuternicite.

Pădurile fiind deținute de familii și moștenite de la o generație la alta, nevoile generațiilor viitoare sunt mereu avute în vedere și proprietățile forestiere sunt predate următoarei generații în condiții îmbunătățite. Pădurile private în Finlanda încorporează multiple funcții și valori, printre care unele sociale, precum „Drepturile tuturor" (Jokamiehen Oikeudeț)

care înseamnă că orice om este liber să viziteze în scop recreativ orice loc din Finlanda, să culeagă în scop personal produse nelemnoase și să pescuiască cu undița.

8 Analiza SWOT – ansamblu

8.1 Elemente conceptuale și metodologice

În anii '80, administrațiile publice au îmbrățișat analiza SWOT dezvoltată în mediul de business pentru a realiza planificare strategică la nivel regional și municipal. Ideea de bază este de a construi pe puncte forte (strengths), de a elimina punctele slabe (weaknesses), exploata oportunități (opportunities) și reduce efectul amenințărilor (weaknesses). Pe scurt, acest tip de analiză reduce gradul de incertitudine și crește nivelul de informare al autorității publice.[1]

Elaborarea unor analize relevante pentru viitor implică analizarea informației, punerea în balanță a opțiunilor alternative și efectuarea unei analize SWOT. Analiza SWOT este un instrument devenit deja banal în elaborarea strategiilor județene așa că este superfluă prezentarea pedagogică a componentelor sale (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats). În acest sens trimitem cititorul la metodologia folosită de Karppi, Ilari, Merja Kokkonen și Kaisa Lähteenmäki-Smith în „SWOT – analysis as a basis for regional strategies" (Nordregio, 2001).

Analiza SWOT este parte a efortului de identificare a nevoilor județului. Încercând să caute „un de portofoliu de proiecte mature care ar putea fi propuse spre finanțare în următoarea perioada de programare (2021-2027)" (conform caietului de sarcini). În acest spirit, abordarea metodologică cu care am atacat analiza SWOT a fost una bazată în mod strict pe extragerea de legături cauzale din analizele făcute pe baza analizei literaturii de specialitate relevante, a unor studii de caz, a bunelor practici și a contextului cartografiat rezultat din analize de teren și de date cantitative. Ca atare fiecare membru al echipei a primit o mare marjă de libertate analitică în a-și folosi competențele și expertiza în acest spirit rațional, dar sensibil la context.

Am considerat în acest sens ca în analiza SWOT nu au ce caută elemente care nu pot fi apărate explicit în analiză. Ca atare analiza SWOT survine la sfârșitul capitolelor și secțiunilor, tocmai pentru a se facilita o lectură analitică a elementelor de SWOT în imediata proximitate a analizei din care ele se nasc. Analiza SWOT de aici nu este altceva decât însumarea acestor mini-analize SWOT din capitolele Strategiei.

Odată încheiată, analiza SWOT devine parte a instrumentarului coerent de planificare a investițiilor publice pentru următoarea perioadă de programare europeană, cu țintirea sinergiilor cu instrumentele de planificare la nivel regional. Ca atare, ea constituie una din bazele corelării între documentele programatice elaborate la nivelul județului Bistrița-Năsăud, de către diferiți actori instituționali, element de asemenea specificat în caietul de sarcini.

8.2 Principii

Pe baza analizei propuse de Karppi, Ilari, Merja Kokkonen și Kaisa Lähteenmäki-Smith în investigarea analizelor SWOT făcute de ei în cazul planificării regionale din țările nordice, și

[1] Karppi, Ilari, Merja Kokkonen și Kaisa Lähteenmäki-Smith în *SWOT-analysis as a basis for regional strategies* (Nordregio, 2001), pagina 16.

corelând principiile lor cu cele din caietul de sarcini, prezenta analiză SWOT s-a efectuat cu următoarele principii analitice în minte:

1. Coerență analitică
2. Echilibru între analiza externă și internă
3. Identificarea de parteneriate între actorii vizați din interiorul administrației publice și din afara acesteia
4. Sensibilitate la contextul de planificare regional
5. Concentrarea analizei pe factorii care pot fi afectați de actorii vizați
6. Maximizarea oportunităților de analiză cantitativă sau cel puțin bazată pe baze de date
7. Realism cu privire la ce obiective au șanse să fie acceptate de actorii vizați
8. Accent pe factorii care pot înlesni tranziția verde și adaptarea la schimbări climatice
9. Accent pe coeziunea social-economică și teritorială
10. Accent pe competitivitatea regională

8.3 Analiza SWOT pe categorii specifice

8.3.1 Prezentare generală

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
• Poziție geografică favorabilă dezvoltării localităților, la intersecția dintre coridoarele terestre de transport pe direcția est-vest-sud (Iași-Cluj) și Nord-Sud (Baia Mare – București); • Existența unei rețele urbane pe coridorul râului Someș, compusă din trei orașe (Năsăud, Sângeorz-Băi și Beclean) și un municipiu (Bistrița) cu rol polarizator în dezvoltarea economică regională; • Constituirea de asocieri între unități administrative urbane și rurale (ADI), pentru asigurarea de servicii publice de interes general; • Constituirea de asocieri între comune (Grupuri de Acțiune Locală) pentru realizarea de proiecte de dezvoltare rurală • Spor migratoriu pozitiv cu statut de oraș-magnet în Bistrița • Diversitatea reliefului • Potențial agricol, viticol și zootehnic. • Resurse forestiere semnificative. • Diversitate în utilizarea terenurilor. • Un cadru natural specific susținerii zootehniei, cu fânețe și pășuni în partea de est a județului. • Valori ridicate ale ponderii suprafețelor agricole din cadrul UAT-urilor din zona de deal. Valori ridicate ale ponderii suprafețelor forestiere din cadrul UAT-urilor din zona montană. • Existența suprafețelor pomicole și viticole deja cunoscute • Fond floristic și faunistic ce ar putea ajuta la dezvoltarea turismului. • Existența solurilor de tip cernoziom și brune, extrem de valoroase pentru potențialul lor agricol ridicat. • Rețea hidrografică variată • Existența sării. • Existența parcurilor naționale și a rezervațiilor • Fond construit modernizat cu precădere în zona periurbană a municipiului Bistrița.	• Existența unei zone preponderent rurale în partea de sud și nord cu orașe (Năsăud, Beclean, Sângeorz) cu potențial redus de expansiune datorită migrației masive • Disparități semnificative între calitatea vieții urbane și rurale identificate prin analiza dezvoltării teritoriale • Scăderea populației stabile, în ultimii 30 de ani, pe fondul scăderii natalității, cât și a migrației interne și externe a forței de muncă; • Multe terenuri degradate și neproductive. • Existența alunecărilor de teren. • Suprafețe irigate reduse • Prezența alunecărilor de teren. • Defrișări ridicate. • Existența arealelor erodate în proporție de peste 50%. • Lipsa unui pol urban major. • Lipsa apei suficiente în sudul județului • Zone de locuire ale populației sărace în perimetre inundabile

OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
• Existența polilor de consum din interior (Bistrița) și exteriorul proxim precum Cluj-Napoca și Târgu-Mureș • Existența polilor de consum din interior (Bistrița) și exteriorul proxim precum Cluj-Napoca și Târgu-Mureș • Cererea mare de produse Agricole și în special de cele produse în zone nepoluate, cum sunt cele din zona montană a județului • Creșterea cererii de turism în zonele rurale. • Crearea de branduri locale în agricultură. • Resurse financiare sporite la nivel UE pentru proiecte legate de ecologie, agricultură regenerabilă, reîmpăduriri și dezvoltare urbana și rurală în paradigma sustenabilității. • Creșterea interesului firmelor străine de localizare în România, ca urmare a Brexit-ului. • Creșterea migrației forței de muncă spre România, din afara spațiului european • Via Transilvanica devine brand național în urma PNRR	• Schimbările climatice. • Eroziunea generala, excesul de umiditate, eroziunea generată de rețeaua hidrografică, alunecările de teren și aciditatea solurilor. • Cererea în creștere de produse din masă lemnoasă de pe piața internă și externă poate duce la defrișări masive • Distrugerea patrimoniului natural prin turism și a celui arhitectonic prin dezvoltări imobiliare necontrolate și haos urbanistic • Accentuarea secetei. Fenomene de furtuna asupra zonelor împădurite îndeosebi. • Creșterea folosirii în mod excesiv a îngrășămintelor distruge potențialul de agricultura sustenabilă. • Degradarea solurilor din cauza agriculturii extensive. • Desțelenirea pajiștilor prin pășunat excesiv Apariția incendiilor de pădure. • Starea de conflict din interiorul Ucrainei.

8.3.2 Economia

8.3.2.1 Industria, serviciile și forța de muncă

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
• Un accentuat proces de reindustrializare. • Industria prelucrătoare ocupă un segment important din cadrul sectorului industriei locale. • Industrie prelucrătoare cu puternică dinamică de export și capacitate de cercetare peste județe din regiune care sunt mai dezvoltate per total. • O concentrare robustă de activități pe specializarea componente auto cu posibilitate bună de tranziție spre prioritatea europeană a electromobilității dar și pe construcții de mașini și mase plastice, aceasta din urma făcând tranziția verde spre economia circulară • Instituții publice județene deschise la ideea de politică sectorială și care au dovedit performanță la atragerea de fonduri europene, prin parteneriate cu sectorul privat. • Dezvoltarea unor poli de excelență în construcții, sisteme de răcire, prelucrarea lemnului și industrie alimentara în zona rurală • Poziționare geografica relative favorabilă față de piețele vestice • Extinderea bazei materiale pentru extensia UTCN • Emergența unor parteneriate UTCN-sectorul privat • Emergența economiei circulare la firme din industria maselor plastice • Dezvoltarea serviciilor de transport marfa și persoane • O CCI activa și cu profil regional puternic mai ales pe partea de difuzie tehnologica, inovare, educație și formare sau fonduri europene	• Salarii medii nete printre cele mai mici din țară, mai ales în zona industriei prelucrătoare. • Întârzierea tranziției digitale • Întârzierea tranziției verzi • Criza forței de muncă calificate este relaționată parțial la lipsa de investiții ale firmelor în formarea angajaților și elevilor din învățământul etnic Instituții slabe de dialog social în industrie. • Lipsa unui campus universitar tehnic suficient de mare și a unei mase critică de cercetători pe STEM ale căror abilități sa fie utilizabile și în sectorul privat • Lipsa unei mase critice de absolvenți de învățământ dual pe meserii cerute de industria prelucrătoare. • Presiunea demografică. • Limitarea continua a forței de muncă navetabile prin emigrație și îmbătrânire • Vulnerabilitatea industriei auto cauzată de dependența de motorul termic. • Niveluri medii (în context regional) ale activității în zona cercetare-dezvoltare atât la firmele mari cât și la IMM-uri. • Ecart imens față de regiuni comparabile dințările competitoare pe zona CDI • Valori scăzute ale locurilor de muncă în sectoare cu valoare adăugată ridicată. • Legăturile rutiere slabe cu infrastructura națională cu viteză sporită pe relația Vest. • O dinamica modestă a sectorului privat în zona serviciilor, și mai ales a celor cu valoare adăugată ridicată • Nu există nici un cluster industrial în județ

OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
• Finanțarea de către UE și marile firme multinaționale a imperativelor tranziției verzi. • Accentul pus pe inovare industrială și verde în POR și strategia de dezvoltare inteligentă a ADR NV • Presiunea salarială și demografia slabă împing către activități cu valoarea adăugată ridicată. • Condițiile mai bune pe piața de capital pentru firmele cu ESG	• Sfârșitul planificat al motorului termic de care depinde o mare parte a industriei bistrițene. • Atractivitatea Republicii Moldova pentru industria de cablaje • Tensiunile din interiorul UE reduc/fac mai dificil de accesat fondurile europene nerambursabile și creditele ieftine • Perpetuarea abordării extractiviste din domeniul forestier și industria lemnului. • Perpetuarea rezervelor sectorului privat față de formarea angajaților • Continuarea declinului demografic • Riscul unei extensii UTCN de dimensiuni minore, cu o bază restrânsă de cercetători și nefocalizate pe domeniile relevante tranziției spre elctromobilitate sau economie circulară • Automatizarea pe scara larga a locurilor de muncă. • Recrudescența extremismului politic iliberal introduce volatilitate în relațiile comerciale ale României

OPORTUNITĂȚI	JUSTIFICARE
• Finanțarea de către UE și marile firme multinaționale a imperativelor tranziției verzi. • Presiunea salarială și demografia slabă împing către activități cu valoarea adăugată ridicată. • Finanțări europene sporite pe transportul sustenabil de mărfuri și persoane. • Existența unei capacități de cercetare-dezvoltare peste nivelul mediei regionale, cu concentrare în zona capitalului industrial în proprietatea rezidenților din zona. • Extinderea bazei materiale pentru extensia UT.	• Firmele locale au o apetență redusă sa inițieze proiecte de acest gen, motivarea principală a tranziției urmând a veni din afară. • Promovarea unor ramuri economice din sectorul secundar și terțiar sau prin promovarea serviciilor de afaceri intensive bazate pe cunoaștere. • Aceste finanțări ar debloca traficul în zona metropolitană Bistrița în special și ar aduce câștiguri importante de productivitate și reduceri de costuri pentru firme și angajați. • Investițiile în CDI sunt predictorul cel mai robust al capacității de a mări complexitatea economică, productivitatea, competitivitatea și probabilitatea de adaptare la schimbări tehnologice în piață. • Universitățile tehnice sunt un pilon al dezvoltării industriale locale dacă sunt dotate corespunzător în așa fel încât studenții și cercetătorii să aplice cunoștințele dobândite în laborator/ateliere.

AMENINȚĂRI	JUSTIFICARE
• Conflicte de muncă majore între angajat și angajator. • Rigiditatea abordării extractivistă din domeniul forestier și industria lemnului. • Sfârșitul planificat al motorului termic de care depinde o mare parte a industriei bistrițene. • Riscul eșecului reformelor educaționale în zona învățământului dual și profesional. • Riscul unei extensii UT de dimensiuni minore, cu o bază restrânsă de cercetători și nefocalizate pe domeniile relevante tranziției spre electromobilitate. • Imposibilitatea de a menține ritmul de dezvoltare cu noile tehnologii. • Automatizarea pe scara larga a locurilor de muncă.	• Discrepanțele între volumul de muncă, remunerare și relațiile industriale marcate de sindicate slabe sunt de obicei asociate cu riscul unor relații tensionate între patronate și munca. • Dinamica sectorului forestier presupune costuri ecologice mari și în județ se consumă fără încercări semnificative de a muta firmele din acest domeniu dincolo de orizontul prelucrării primare. • Tranziția spre motorul electric va fi un șoc nu doar pentru județ, ci și pentru Germania; zonele care vor rezista vor fi cele care își vor concentra expertiza pentru a face tranziția spre electromobilitate. • Salariile mai atractive pentru angajați nu pot veni în lipsa creșterilor de productivitate aduse de creșterea competențelor. • Fără includerea unei capacități de cercetare universitară robuste, șansele unui cluster de cercetare sunt modeste. • Ritmul de dezvoltare a noilor tehnologii ar putea amenința productivitatea forței de muncă actuale. • Un astfel de proces la scară largă ar duce la desființarea unor ocupații și creșterea șomajului.

8.3.2.2 Agricultura

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
• Culoarul viticol din sudul județului a devenit un succes comercial național și internațional. • Apariția punctelor gastronomice locale și a comercializării directe a produselor locale (Produs în BN). • Apariția sinergiilor între gastronomia locală, vinul local și turismul de nișă (via Transilvanica, castelul Posmuș, patrimonial construit de interferența culturală româno-maghiaro-săsească) la Crama Jelna. • Succesul comercial al unor inițiative din zona montană. • Existența unor branduri de industrie alimentară care operează la volum și cu expunere națională (Monor).	• Între 1-1,5 tractoare la 100 ha. (1,04/100 ha.), județul fiind pe locul 31 la nivelul României. • Mărimea medie a exploatațiilor la nivelul județului e cuprinsă între 3-4 ha. • Procent de persoane sunt ocupate în agricultură peste media națională • Scădere progresivă a numărului de fermieri și suprafețe angrenate în agricultura ecologică. • Inexistența unui brandul agricol principal în județ. • Liceele tehnologice cu profil agricol nereformate. • Folosirea pe scara largă a pesticidelor și îngrășămintelor chimice risca neeligibilitatea suprafețelor pentru agricultura bio • Lipsa apei suficiente în sudul județului • Puținătatea sistemelor de irigații • Slaba integrare agriculturii, zootehniei și viticulturii în lanțuri alimentare scurte și inițiativele de turism sustenabil • Formalismul punitiv și neînsoțit de o componentă pedagogică al APIA și DSP a dus la închiderea multor inițiative antreprenoriale în agricultura și zootehnie • Inexistența unor clustere agricole • Inexistența unor structuri de consilierea publică gratuită pentru fermierii vulnerabili și a locuitorilor din mediul rural cu venituri mici și contra-cost pentru asociațiile, organizațiile și fermierii cu dimensiuni mari • Inexistența unei arhitecturi de informații integrată în instituțiile publice relevante sectorului agricol • Lipsa de ajutor pentru intabularea în ritm alert a terenurilor, lipsa clarității juridice blocând investițiile. • Neangajarea în Direcția Agricolă de consultant specializați pe consilierea tinerilor fermieri. • Eșecul agroculturii bio în județ • Liceele Agricole și instituțiile care se ocupa cu educația și formarea nu pregătesc profesionist în agricultura și în special profilul cel mai căutat în mod real de fermele medii și mari: mecanizatorii

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
	• Lipsa spațiilor de depozitare modern de fructe și legume în zonele de tradiție, spații cu temperaturi controlate și capabile sa asigure serviciilor de planificare digitalizată a ofertei pentru asigura cantitate, calitate, ritmicitate și termene de livrare scurte, cu respectarea principiilor de trasabilitate. • Punerea în pericol al fondului genetic local în agricultura prin inexistența unei „arhive genetice" pentru speciile locale de fructe și legume aflate în risc de dispariție și care să fie folosite în eventualele inițiative gastronomice de nișă indicate la capitolul pe turism • Blocarea în zootehnia intensivă și „murdara"; inexistența unor clustere zootehnice bazate pe pășunat tradițional, tratamente antimetan, reducerea amprentei de amoniu în fermele mari prin sisteme de distribuție a gunoiului de grajd în loc de îngrășăminte chimice sau pentru producția de energie bio, captarea apei de ploaie pentru a reduce consumul de apă în ferme, îmbunătățirea pășunilor pentru a mări productivitatea per animal, optimizarea consumului de proteine pentru reducerea excrementelor și emisiilor, și evitarea proiectelor axate pe producția intensive de carne de vită. • Slăbiciunea agroturismului pe calea unei „pânze" puternice care să lege, castele restaurate, crame cu vinuri excepționale, cazare la aceste crame sau în pensiuni premium, povestea acestor zone, a oamenilor, natura care este nativ sustenabilă în Județul Bistrița-Năsăud, bogăția culinară a zonelor noastre. • Inexistența unui laborator de analiză și cercetare a vinului, care să integreze și să deservească toți producătorii de vin, laborator care să aibă în plus și o funcție enoturistică și de laborator universitar pentru USAMV, funcții care vor dinamiza economic zona afectată de stagnare de pe culoarul Teaca-Milas. • Lipsa programelor de educare a fermierilor despre ce opțiuni au legate de (i) scheme de asigurare împotriva dezastrelor naturale și împotriva dăunătorilor și îmbolnăvirilor animalelor și culturilor și (ii) crearea de fonduri agricole mutuale pentru stabilizarea veniturilor în cazul volatilității prețurilor sau pierderilor suferite în urma dezastrelor naturale sau a îmbolnăvirii animalelor/culturilor.

OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
• Agricultura ecologică, lanțurile alimentare scurte și reducerea amprentei de carbon în zootehnie sunt finanțate mai bine ca oricând de UE. • Acolo unde factorii externi o permit s-ar putea extinde culturile cu valoare adăugată mare precum cele viticole, pomicole, sau agricultură de nișă. • Datorită diferențelor altitudinale, pot fi promovate extensiv culturi precum cea a cartofului, sfeclei sau hameiului. În acest context, pe baza resurselor locale, pot fi întreprinse afaceri locale cu potențial major în dezvoltarea zonei (fabrici de zahăr, bere). • Sunt eligibile proiecte de irigații în zona de sud unde se pot identifica cu bazine hidrografice suficiente. Năsăudul, Teaca și Lechința pot fi capitale de clustere agricole • Posibilități de constituire a clusterelor agricole pe calea parteneriatului între firmele din agricultură și zootehnie, USAMV Cluj și liceele cu profil agricol.	• Îmbătrânirea accentuată a forței de muncă din rural • Continuarea emigrației de masa • Continuarea abordării necooperante între producătorii agricoli. • Lipsa de reforme în educație duce la colapsul învățământului tehnic cu profil agricol. • Accentuarea crizei climatice va reduce subvenționarea creșterii de bovine la nivelul UE. Perpetuarea poziției strict punitive a DSP și APIA

8.3.3 Dezvoltarea teritorială

8.3.3.1 Prezentare generală

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
• Infrastructura tehnico-edilitara tot mai îmbunătățită. • Servicii sociale tot mai bine structurate și dotate • Avans spectaculos în rețeaua de drumuri județene, agricole și forestiere. • Extinderea semnificativă a rețelei de apă curentă la sate. • Programe extinse de eficientizare termică a locuințelor.	• Slaba dezvoltare a rețelelor de canalizare la sate. • Spații urbane poluate și contaminate. • Puncte de congestie a traficului urban și interurbane nerezolvate • Planificare urbană confuză, fără viziune sustenabilă și adesea inexistentă. • Periurbanizare haotică. • Capacitate administrativă redusă la aplicarea regulilor de urbanism și protecție a patrimoniului construit. • Patrimoniu natural extrem de afectat, mai ales în zona de munte și periurbană. • Inegalități mari între urban și rural pe partea de acces la servicii publice. • Colaborarea slabă între autoritățile locale și Direcția Județeană de Cultură pe tema protecției patrimoniului construit. • Proliferarea spațiilor rurale neatractive.

OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
• Finanțări europene sporite pe partea de dotări tehnico-utilitare sustenabile. • Creșterea cererii de turism sustenabil și cultural poate conștientiza valoarea patrimoniului natural și construit. • Bistrița are potențialul de a deveni o localitate competitivă cu specializare teritorială pe plan național (nișa auto). • Creșterea capacității societății civile de a proteja patrimoniul	• Cultivarea de către autorități a unei viziuni de dezvoltare teritorială bazată pe mărirea consumului de combustibili fosili. • Relocalizarea de industrii poluante în zonele rurale cu patrimoniu natural bogat. • Mărirea decalajelor între nivelul de dezvoltare teritorială între Bistrița și celelalte orașe. • Niveluri de instabilitate și conflict politic care afectează coerența planificării teritoriale.

8.3.4 Potențialul turistic

8.3.4.1 Turismul de masă

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
• Patrimoniu natural, imaterial și arhitectural impresionant. • Resurse pentru turism rural slow (eno-gastro) și ecoturism impresionante, mai ales în zona de sud și centru a județului, mult timp ignorată. • Creștere a frecventării turistice în județ și în special în municipiul Bistrița. • Infrastructura de cazare în curs de modernizare, în special cea hotelieră dar și în pensiunile eco și premium din zona de Nord (Rodna, Parva, Sângeorz) • Inițiative pozitive care trebuie continuate ca cele de la Băile Figa. • Apariția unor spații de cazare private care pun în valoare arhitectura istorica și cadrul natural deosebit • Dezvoltarea capacităților de turism sportiv în complexul Wonderland	• Capacitate de cazare nouă cu o rată de ocupare scăzută. • Sezonalitate puternic dezechilibrată. • Calitate problematică a majorității covârșitoare a noilor structuri de cazare din punct de vedere al arhitecturii tradiționale. • Intensitate turistică slabă a județului comparat cu vecinii. • Un turism de agrement slab. • O zonă de sud a județului slab dezvoltată turistic. • Un turism balnear în scădere și o infrastructură învechită. • Slaba protejare a patrimoniului peisagistic și architectural din zona rurală • Internet sau acoperire de celular inexistentă în multe zone cu potențial turistic (e.g. Comlod)

AMENINȚĂRI	OPORTUNITĂȚI
• Dezvoltare urbanistică haotică, în special în zonele naturale valoroase ale județului (Piatra Fântânele, Colibița, valea Someșului). • Poziționarea turistică a BN e similară cu cea a vecinilor și județul nu reușește să se demarce, mai ales în ce privește clientela pentru turism patrimonial și eco, care nu este atât de numeros. • Un impact negativ major al schimbărilor climatice asupra frecventării (veri cu ploi torențiale, epuizarea resurselor suficiente de apă în sudul județului).	• Utilizarea fondurilor europene disponibile pentru reabilitarea inteligentă a patrimoniului, în special în zona rurală și conectarea lui la fluxurile culturale și economice. • Dezvoltarea turismului rural pe bază de resurse autentice care să fie adaptate cererii (ex. turism ecvestru) și utilizând fondurile pentru dezvoltarea rurală. • Dezvoltarea unor produse de turism de natură bazate pe forme mai active de produs turistic (camping, cabane în zone mai puțin accesibile, etc.). • Utilizarea fondurilor europene pentru crearea unor produse de turism de wellness la Sângeorz-Băi cu reabilitarea corectă a patrimoniului arhitectural. • Dezvoltarea recentă a domeniului viticol de calitate (Lechința, Jelna, etc.) care pot reprezenta un potențial de utilizare turistică și cuplare cu o ofertă gastronomică și patrimonială și legare de oferta similară din județele limitrofe. • Utilizarea unor inițiative ca Via Transilvanica pentru conectarea noilor produse turistice la fluxurile de turiști. • Schimbările climatice pot crește cererea pentru turism slow în zona rurală și pentru sejururi prelungite la care o ofertă nouă a județului poate răspunde.

8.3.4.2 Turismul cultural

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
• Patrimoniu cultural bogat. număr mare de clădiri istorice valoroase. • Peisaje naturale spectaculoase în zone rurale. • Zone cu peisaje culturale conservate. • Potențial ridicat pentru turism cultural. • Patrimoniu feroviar valoros. zone cu patrimoniu rural construit, cadru natural relativ bine conservat și nepoluat, în special în sudul și sud-estul județului. • Zone cu peisaje culturale conservate. potențial ridicat pentru turism cultural. • Trasee turistice existente valoroase (Via Transilvanica, Mocănița Transilvaniei, Drumul Vinului). • Patrimoniu feroviar valoros și spectaculos din punct de vedere natural (Năsăud-Vatra Dornei, Bistrița-Valea Bârgăului; Mocăniță Transilvaniei). • Zone naturală deosebit de frumoase, cu o floră deosebită și densitate locativă mică; • Există deja o linie de tren cu ecartament îngust revitalizată de un ONG local (Asociația Mocănița Transilvaniei) care leagă marile biserici, castele și crame. • Sate cu arhitectură pretabilă la restaurări sustenabile și cu cadre ambiente încă neafectate de modernizări nepotrivite, trafic sau industrie (Comlod, Jeica, Dorolea). • Gastronomie locală disponibilă la restaurantele de cramă și punctele gastronomice de pe parcurs dezvoltate la inițiative CJ și Produs în BN. • Șase podgorii, din care trei (Lechința, Teaca și Jelna) sunt recunoscute cu premii internaționale și exporturi robuste. Crama Jelna practică viticultura sustenabilă și Rețea în creștere de produse gastronomice locale certificate și inserate în exportul de produse bio. • 14 castele nobiliare de valoare arhitecturală deosebită. Unul dintre ele (Posmuș) este în curs de restaurare și va intra în circuitul cultural în 2022 cu o componentă educațională pe partea de arhitectură și restaurări sustenabile. Județul are o nișă națională pe patrimoniu textil (la Salva)	• Starea precară de conservare a patrimoniului imobil, în special a celui rural. • Promovarea slabă a patrimoniului și ignorarea patrimoniului săsesc în zona rurală sudică. Puținătatea lecțiilor învățate din patrimonial săsesc în zona săsească din sudul Transilvaniei • Degradarea fondului construit de valoare din localități rurale prin demolări și intervenții neconforme • Construcții nespecifice mediului rural, care distrug imaginea satelor cu specific tradițional, situație ce reflecta slăbiciune instituțională (în special stane și grajduri încropite inestetic în extravilan, adesea lângă monumente istorice) • Subdezvoltarea unor zone rurale. • Neimplicarea administrațiilor locale în protejarea patrimoniului. • Numărul scăzut de proiecte civice de protejare a patrimoniului • Proiecte și abordări învechite în urbanism, dotări publice, dotări culturale, în special în mediul rural • Distrugerea cvasi-completă a patrimoniului construit din partea de nord a județului. • Sate cu comunități marginalizate trăind în condiții de sărăcie extremă • Lipsa pârghiilor de intervenție robustă a Direcției Județene de Cultură împotriva acțiunilor de distrugere a patrimoniului construit și lipsa de cooperare robustă între autorități și DJC

OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
• Reabilitarea clădirilor de patrimoniu. • Refuncționalizarea clădirilor de patrimoniu abandonate în scop cultural. • Existența unor ONG-uri active în domeniul cultural și cel al patrimoniului (Centrul pentru Studierea Modernității și a Lumii Rurale din Telciu, Asociația Locus, Mocănița Transilvaniei etc.). • Caracterul rural și peisajele naturale ale unor zone din județ, atractive pentru sectorul turismului cultural. • Implementarea unor proiecte sustenabile de reabilitare. • Colaborări cu mediul universitar și sectorul industriei pentru proiecte de cercetare și experimentale. • Reorienterea fondurilor europene pe sustenabilitate și conservare. • Existența unui proiect axat pe sustenabilitate la nivelul municipiului Bistrița, proiectul „Intelligent Cities Challenge”	• Degradarea continuă a fondului construit istoric. • Lipsa pârghiilor de intervenție pentru stoparea construirii ilegale și neconforme și demolărilor de clădiri istorice. • Reabilitarea neadecvată a clădirilor de patrimoniu, reconstruiri și pastișe istorice. • Nealinierea la standardele europene de sustenabilitate în restaurare. • Distrugerea peisajelor culturale prin intervenții în nepotrivite mediului rural. neintegrarea comunităților locale în proiectele de reactivare a clădirilor de patrimoniu. • Nevalorificarea potențialului de turism cultural și gastro-viticol al patrimoniului imobil rural.

8.3.5 Capitalul uman

8.3.5.1 Demografie

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
• Dinamica demografică peste media națională în anumite zone ale județului • Persistența multiculturalității în peisajul etnic. • Lipsa unor tensiuni etnice semnificative care să ducă la migrație motivată politic • Investițiile în dotarea grădinițelor și școlilor	• Ponderea numărului tinerilor este într-o continua scădere. Ponderea numărului persoanelor îmbătrânite este în creștere. Rețea slabă de centre pentru vârstnici.
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
• Creșterea calității vieții, cadrul natural excepțional, urbanismul sustenabil, o ofertă culturală mai sofisticată, revitalizarea centrelor istorice/patrimoniului istoric și fenomenul de downshifting poate atrage populație nouă în județ și reduce exodul tinerilor educați. • Politicile migratorii severe din mute țări occidentale pot fi o ocazie pentru atragerea de noi locuitori în zonele care se depopulează sau în cele cu deficit de forță de muncă.	• Regimul de creștere bazat de salarii modeste, accesul dificil la sănătate, creșe și after school pentru multe zone și categorii sociale din județ menține scăzută natalitatea în deceniile care vin, ceea ce plafonează consumul și investițiile. • Ascensiunea naționalismului etnic poate compromite conviețuirea etnica și duce la emigrație motivată politic/inhibarea imigrației în zonele care se depopulează sau în cele cu deficit de forță de muncă. • Perpetuarea unei culturi a emigrației

8.3.5.2 Educație

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
• Licee de prestigiu național Număr relativ redus de elevi per profesor • Extensia UTCN este bine conectată la nevoile industriei locale • Investiții în reablilitarea de clădiri istorice prestigioase pentru a fi folosite de UTCN • Investiții remarcabile în infrastructura școlară urbana și rurală, mai ales în clădiri • Rolul activ al Camerei de Comerț și Industrie dar și a Agenției Județene pentru Ocuparea Forței de Muncă Bistrița-Năsăud în formarea profesionala, inclusiv în cea continua pentru adulți Interculturalitatea de tradiție • Proiecte numeroase privind educația formală și non-formală (necorelate însă) • Strădania colectivelor școlare și locale • Colaborare bună cu ADR NV la nivel județean • Accentul pe pregătirea continuă cu relevanță în practică și mai ales în tranziția verde • Deschiderea administrației față de abordarea critică a proiectelor și politicilor ce urmează a fi implementate	• Reacții întârziate în cazul unităților școlare cu probleme • Precaritatea infrastructurii specifice învățământului antepreșcolar, mai ales în zona rurală • Rata mare de abandon școlar, mai ales în ciclul gimnazial și liceal • Limitări și inegalități urban-rural la dotarea materială (ICT, laboratoare, săli de gimnastică, terenuri de sport, bazine de înot, cabinete medicale pentru elevi) • Dependența de universitățile clujene, ceea ce presupune lipsa unei mase critice de personal universitar rezident • Navetism școlar extins pe fondul insuficientelor rețelei de internate adecvate în urban, mai ales în Năsăud • Sincope în transportul în zonele rurale cu acces dificil și inexistența unei rețele de transport public de elevi din zonele periurbane ale Bistriței spre școlile orașului • Declinul bazei materiale a taberelor școlare și neconstruirea de tabere școlare noi în zona montană, pe Via Transilvanica și a zonelor cu patrimoniu turistic bogat (a se vedea capitolul pe turism) astfel urmând a se obține efecte de sinergie cu măsurile sugerate pe turism. • Subdezvoltarea învățământului profesional în raport cu nevoile industriei prelucrătoare și agriculturii mai ales • O reticență a părinților, elevilor și angajatorilor față de învățământul dual care pare mai mare ca în alte județe, unde aceste forme de învățământ sunt mai răspândite. • Lipsa de centre de formare integrativă specializate pe profesii cerute în piața care să țintească tinerii din rural care au căzut victimă abandonului școlar • Învechirea fondului de carte disponibil în biblioteci Număr ridicat de copii în clase sau clase compuse din copii de la ani diferiți (situație specifica în unele zone ale mediului rural) • Fluctuația cadrelor didactice Emacierea educației sanitare în școli, aspect cu costuri pe termen lung legate de sensibilitatea publicului la campanii sanitare existențiale, gen vaccinare • Lipsa unor programe de formare pentru adulții cu diplome universitare care nu sunt atractive pe piața muncii

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
	• Lipsa de programe de formare pentru personal cu abilități tehnice avansate în zona tranziției verzi • Limitări în înțelegerea direcțiilor de dezvoltare globală din sectorul IT&C și aplicarea acestuia în procesul de educație și formare • Salarizarea modestă a personalului debutant implicat în sistemul de educație • Digitalizare redusă în școli și extensii de universități Efectele neanticipate ale învățării în contextul crizei COVID-19 • Lipsa programelor anti-bullying • Lipsa programelor de well-being pentru elevi • Costurile ridicate ale programelor de after school pentru un județ cu printre cele mai mici salarii din țară • Periurbanizarea Bistriței s-a făcut fără expansiunea sistemelor de educație în aceste zone periurbane • Precaritatea transportului public pentru elevi în zonele periurbane și izolate mai ales • Lipsa bazinelor școlare de înot

OPORTUNITĂȚI

- POR 2021-2027 și Strategia ADR NV 2021-2027 pune mare accent pe angajabilitatea absolventilor, inclusive prin învățământul profesional, cu precădere dual
- Apariția practicilor de pilotare a implementării modelelor și nu preluarea lor ad-litteram
- Schimburi internaționale frecvente
- Atractivitatea materială tot mai mare a educației centrată pe IT&C și specializări tehnice (privind spre un orizont în care se sugerează importanța robotizării, mobilității și lucrului cu sisteme de operare de calculator și telefon)
- Extinderea dotării UTCN
  Mobilitatea crescândă a elevilor
- Există personalități formate în județ, dar care lucrează în unități economice sau educație de renume și care ar putea fi atrase în consilii consultative de educație și formare
- Finanțarea crescândă la nivel european a centrelor de dezvoltare a adulților
- Existența finanțărilor pentru un Centrul Județean de Tineret și Educație Integrativă dar și pentru Centre Comunitare de Învățare Permanentă în zonele rurale
- Deschiderea administrației față de abordarea critică a proiectelor și politicilor ce urmează a fi implementate
  Colaborare bună cu ADR NV la nivel județean.

AMENINȚĂRI

- Scăderea în continuare a numărului de elevi generate de factori demografici și mai ales de migrație
- Continuarea subfinațării educației și formării de către bugetele publice și investițiile private
- Perpetuarea lipsei de implicare suficientă a sectorului privat în programele de formare
- Programa școlară necorelată cu nevoile tranziției industriale spre o economie sustenabilă și mai ales a celei spre servicii digitalizate/sau cu valoare adăugată mare
- Școlile vor fi nepregătire pentru integrarea copiilor de imigranți și/sau emigranți repatriați.

8.3.5.3 Sănătate

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
• Peste media națională la ambulatorii de specialitate; Investițiile în ambulatorii noi în Bistrița și Beclean • Creștere robustă a numărului de asistenți medicali • Există azi la Spitalul Județean Bistrița al treilea heliport din România destinat pacienților în stare gravă care necesită transport către marile centre universitare. • Un nivel de angajament extrem de robust a CJ cu privire la investițiile în reabilitarea și dotarea sistemului medical județean. • Investiții în capacitate de primiri urgente la ultimele standard • Atractivitatea crescândă a SJU Bistrița-Năsăud pentru medici tineri din centrele medicale universitare • Demersurile de dezvoltare în Bistrița de capacitate de pregătire a medicilor rezidenți în parteneriat cu UMF Târgu-Mureș • Dezvoltarea centrelor de medicina privată cu capital local, mai ales pe nișe puțin acoperite în sistemul public, cum ar fi recuperarea (cazul Sanovil) • Emergența solidarității comunitare în jurul dotării și aprovizionării spitalelor în momente de criză • Construirea de unități locative pentru medici pentru a-i fideliza județului • Construirea de centre SMURD în zone aflate la distanță apreciabilă față de spitalele dotate cu cameră de urgență	• 248,000 de oameni (76% din populația județului) trăiesc în localități cu acces deficitar la servicii de medicină primară • Criza a personalului medical mai accentuată ca în județele din regiune fără centre universitare de medicina Un deficit de personal și infrastructură deosebit de accentuat la medicina de familie • Numărul scăzut de cabinete medicale de specialitate Cel mai mic număr al paturilor de spital din întreaga regiune de NV • Un singur centru de dializă • Accesibilitatea la servicii medicale pentru persoanele vulnerabile, în zona montană de Nord-Est și din medii defavorizate este foarte precară • Lipsa aproape totală a accesului la îngrijire stomatologică gratuită este extrem de gravă în special pentru copii, adolescenți și mediile sărace • Mortalitatea infantilă a crescut în intervalul 2017-2019 • O lipsă a eficienței programelor de prevenție în domeniul sănătății femeilor, a sănătății sexuale și a planificării familiale • Inegalitate semnificativă între zonele din interiorul județului cu privire la accesibilitatea spațială a serviciilor medicale • Digitalizarea sistemului medical este extrem de inegală • Insuficiența programelor de asistență sanitară pentru mediile foarte sărace • Insuficiență și dotarea inegală a centrelor pentru vârstnici și persoane cu dizabilități • Puținătatea inițiativelor civice legate de sistemul de sănătate Precaritatea inițiativelor de educație sanitara în sistemul de educație și formare

OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
• Oportunități de finanțare în vederea diversificării asistenței medicale ambulatorii. • Cooperare cu UMF Tîrgu-Mureș pentru un program de rezidențiat și cercetare în medicină de urgență tip Medevac • O prevenție mai eficientă, ceea ce ar conduce la evitarea multor decese. • Diminuarea utilizării serviciilor spitalicești va spori eficiența și sustenabilitatea. • Posibilitatea aplicării la fonduri pentru: consolidarea securității sanitare și capacitatea de reacție la situații de criză. • Prevenirea și supravegherea pe termen lung a bolilor, accesul la sănătate, diagnosticare și tratament, colaborarea transfrontalieră în domeniul sănătății (a se vedea programul „Next Generation EU”). • Dezvoltarea rețelei de medicină publică primară. • Dezvoltarea rețelei de medicină paliativă la domiciliu. • Medici de familie la nivelul tuturor comunelor, proporțional cu populația. • Centre Comunitare Integrate în loc de Case Comunitare Integrate (pentru acestea din urmă neexistând cadru legislativ). Programe de medicina preventivă ajustate la marile cauze ale morbidității din județ. • Inserarea tabelului cu evoluția numărului de asistente și moașe din județ. • Proiect-pilot de tutori de practică pentru elevii și elevele de la școala sanitară postliceală. • Integrarea învățământului superior de specialitate pentru asistenți în cadrul parteneriatului CJ B-N-UMF Târgu-Mureș.	• Sistem de sănătate ineficient, cu o dependență excesivă de serviciile spitalicești – este insuficient dezvoltată asistența medicală primară. • Chirurgia ambulatorie și medicina de prevenție nu reprezintă practici comune în sistemul medical. • Procesul de îmbătrânire a populației, ceea ce va pune presiune pe sistemul medical.

8.3.5.4 Cultura

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
• Patrimoniu cultural bogat Reabilitarea extensiva a marilor instituții de cultură ale județului • Număr mare de clădiri istorice valoroase care pot fi restaurate și convertite în spații care să găzduiască activități și evenimente culturale precum și artiști, oameni de cultura, antreprenori culturali, "creativi" cu portofoliu care pot veni în rezidență și/sau să se mute în județ (refuncționalizarea castelului din Posmuș și a Sinagogii sunt mai degrabă excepții) • Existența unor evenimente de anvergură națională sau internațională (Poezia e la Bistrița, Școala de vară de la Telciu, Filmul de Piatră • Potențial ridicat pentru turism cultural • Existența unui teatru de proiecte care poate fi transformat în teatru de repertoriu, cu echipe artistică, tehnică și managerială • Interferențe culturale puternice între grupurile etnice- patrimoniu construit variat coordonare integrată a proiectelor culturale prin Centrul Județean pentru Cultură și Muzeul Județean • Existența unor personalități culturale de mare vizibilitate națională și internațională care sunt legate de Bistrița patrimoniu construit variat coordonare integrată a proiectelor culturale prin Centrul Județean pentru Cultură și Muzeul Județean • Existența unor personalități culturale de mare vizibilitate naționale și internaționale care sunt legate de Bistrița. potențial ridicat pentru turism cultural • Existența unui teatru de proiecte care poate fi transformat în teatru de repertoriu, cu echipe artistică, tehnică și managerială • Interferențe culturale puternice între grupurile etnice • Patrimoniu construit variat • Coordonare integrată a proiectelor culturale prin Centrul Județean pentru Cultură și Muzeul Județean -existența unor personalități culturale de mare vizibilitate naționale și internaționale care sunt legate de Bistrița • Patrimoniu textil exceptional de bine conservat și reprodus (Salva, Muzeul Județean).	• Starea precară de conservare a patrimoniului imobil mai ales absența unui teatru de repertoriu cu o echipă artistică permanentă • Absența unei tradiții în domeniul artelor performative (teatru, dans contemporan) degradarea infrastructurii culturale din localități rurale (cămine cultural, cinematografe) • Lipsa spațiilor de co-working pentru persoanele active în sectorul cultural absența unui teatru de păpuși case de cultură cu activități extrem de restrânse/neambițioase prin aspirații în afara Bistriței • Renovări/construcția unor cămine culturale care nu permit organizarea unor spectacole de teatru în condiții optime, fie pentru că lipsesc dotările, fie pentru că sunt deficitare ca acustică din cauza materialelor de construcție și a finisajelor • Subdezvoltarea zonelor rurale • Neimplicarea administrațiilor locale în protejarea patrimoniului și în susținerea unor programe culturale variate puține ONG-uri active în domeniul cultural

OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
• Reabilitarea clădirilor de patrimoniu și refuncționalizarea lor în scop cultural și educațional • Existența unor ONG-uri active în domeniul cultural și cel al patrimoniului (Centrul pentru • Studierea Modernității și a Lumii Rurale din Telciu, Școala de vară de la Telciu, Asociația Locus, Mocănița Transilvaniei, Asociația Puntea etc.) • Din cauza costurilor ridicate cu chiria și cu traiul în Cluj-Napoca, mulți artiști și asociații din sectorul cultural independent sunt atrași de ideea relocării în orașe precum Bistrița • Caracterul rural și peisajele naturale ale unor zone din județ, atractive deopotrivă pentru sectorul turismului cultural, cât și pentru proiecte artistice care au includ și o componentă documentară semnificativă • Colaborări cu mediul universitar și sectorul cultural independent din orașe precum Cluj-Napoca sau București, unde sunt numeroși artiști și asociații în căutare de parteneriate și acces la spații pentru expoziții, reprezentații de spectacole sau ateliere adresate diferitelor categorii de public.	• Degradarea continuă a fondului construit istoric • Reabilitarea neadecvată a clădirilor de patrimoniu, reconstruiri și pastișe istorice, folosirea unor materiale inadecvate pentru a prezerva acustica sau alte calități ale spațiului, dotări inadecvate • Perpetuarea concepției potrivit căreia cultura este un cost, cel mult o sursa de distracție, nu o potențială sursa de venituri pentru comunitate subfinanțarea proiectelor culturale complexe și viabile • Viziune managerială limitată și resursă umană insuficient conectată la viața culturală națională și internațională • Cantonarea într-un registru festivist și folclorist • Neintegrarea comunităților locale în proiectele de reactivare a clădirilor de patrimoniu și în alte activități cultural-educaționale decât cele cu caracter festiv și folcloric • Recrudescența naționalismul etnic majoritar poate pune în umbra, distrugând, moștenirea materială și imaterială săsească și maghiară.

8.3.5.5 Infrastructura socială

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
• Inexistența zonelor de sărăcie locativă extrema în Municipiul Bistrița • Prezență constantă a proiectelor de ameliorare a sărăciei. • Numărul și calitatea locuințelor sociale noi date în folosință în ultimii ani este mai mare decât într-un județ mult mai bogat, cum este Clujul • Modele de bune practice în arhitectura de locuințe sociale de densitate mică și integrare socială robustă în zona rurală (Jelna)	• Concentrare a sărăciei în zona de sud a județului • Caracterul dominant al localizării teritoriale a sărăciei este mai degrabă unul diseminat, cu mici zone de sărăcie severă și largi zone de sărăcie relativă în zone rurale care gravitează în jurul centrelor urbane în care se produce bunăstarea. • Sărăcie severă cu o vizibilă dimensiune locativă și etnică • Capacitatea administrativă și tehnică de a implementa proiecte este încă redusă, neexistând încă nici suficient personal la nivel administrativ, nici suficienți actori ai societății civile pentru a dezvolta proiecte noi. • Existența segregării rezidențiale pe calea expunerii la condiții de risc de mediu (mai ales inundații), expunere la condiții improprii de locuit, îngrădirea accesului la utilități, refuzul la închiriere sau vânzare, evacuare fără asigurarea de alternative locative. • Inexistența structurilor de monitorizare a situației sărăciei locative la nivel județean • Inexistența unor elite rome specializate în locuire • Lipsa sistemelor de planificare urbană în rural • Puținătatea centrelor comunitare medico-sociale; • Programe de educare și formare pentru persoanele în sărăcie extrema care nu sunt suficient adaptate la cerințele de pe piața muncii pentru persoanele cu educație formală redusa • Lipsa programelor de sănătate de baza în comunitățile sărace • Lipsa studiilor și programelor cu rezultate transparente despre abandonul școlar ridicat din comunitățile sărace • Nefolosirea cadrului legal și instituțional pentru a preveni formarea de zone de locuire informală pe calea acordării de locuințe de urgență.

OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
• Deși sărăcia la nivel de județ este destul de mare, situându-se la nivelul mediei naționale, atitudinea față de problemele generate de sărăcie și excluziune poate fi un motiv de mândrie locală • Finanțări europene pentru combaterea sărăciei, planificări spațial-teritoriale inclusive, • Apariția unei societăți civile interesate de programe de eliminare a stigmatului asociat unor zone locuite de romi • Programe UE pentru prevenirea segregării rezidențiale prin măsuri active de politici sociale și de planificare urbană, construcția/ • Reabilitarea/ modernizarea/ dotarea centrelor comunitare integrate medico-sociale; • Programe UE pentru investiții în infrastructura de educație în zonele vulnerabile • Programe UE pentru investiții în amenajări ale spațiului urban degradat al comunității defavorizate, • Programe UE pentru construirea/ dotarea cu echipamente a infrastructurii întreprinderilor de economie socială de inserție și creșterea eficienței energetice.	• Pe măsură ce orașul Bistrița se va dezvolta, dominanța economică a acestuia în teritoriul învecinat va produce inegalități din ce în ce mai vizibile între localitățile din aria de influență • Perpetuarea reticentei administrației la legalizarea așezărilor informale • Perpetuarea scepticismului față de eradicarea locuirii în condiții nedemne și construcția de ansambluri de case la o scară care să prevină segregarea.

8.3.6 Infrastructura și echiparea teritoriului

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
• Ritm record al modernizării drumurilor județene și comunale Tranziția rezonabil de bună către zone importante din punct de vedere economic (Transilvani și Moldova). • Capacitatea administrativă de absorbție a fondurilor europene în domeniul infrastructurii. Proiectarea Autostrăzii Nordului • Procent ridicat al rețelei feroviare electrificate a județului Bistrița-Năsăud față de județele limitrofe. Investiții majore în proiecte-fanion ale rețelei de transport local.	• Un sistem de transport public intra-județean vetust și ineficient • Insuficiența centurilor ocolitoare • Inexistența unei conexiuni de drum rapid pe relațiile cele mai aglomerate • Inexistența unei strategii de dezvoltare a infrastructurii cicliste rurale și interurbane • Subdezvoltarea rețelei de trotuare de pe lângă drumurile naționale și județene • Transport feroviar aflat la marginea colapsului ca urmare a deprioritizării acestuia de către autorități: legăturile interjudețene deficitare, lipsa de inter-modalitate cu rețeaua rutieră și în special cu transportul public, numeroase zone cu restricții de viteză cauzate de infrastructura precară • Inexistența unor strategii de decongestionare a traficului la orele de vârf pe calea unui transport feroviar competitiv pentru navetiștii zonelor industriale • Capacitatea de expediere a mărfurilor scăzută prin intermediul sistemului feroviar • Poluarea determinată de trafic în creștere • Digitalizarea scăzută a infrastructurii de transport • Trafic îngreunat de treceri la nivel de cale ferată lipsite de sisteme de semnalizare • Lipsa unui aeroport de importanță națională Insuficiența amenajărilor hidrotehnice în caz de inundații • Calitatea slabă a aprovizionării cu apă curentă curată în unele zone rurale
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
• Orientarea tot mai accentuată a fondurilor europene către transportul sustenabil (feroviar, public, velo) • Redesenarea proiectului TEN-T și implicit crearea unei rețele transeuropene de transport. • Creșterea ponderii finanțărilor europene pentru decongestionarea traficului și infrastructura de logistica în transporturi • Dezvoltarea turismului rural ca tendință post-pandemie • Facilitarea transportului multimodal prin emiterea unor bilete comune pe diferite tipuri de transport • Promovarea pistelor de ciclism în scopul mobilității zilnice și turistice • Încurajarea infrastructurii pentru combustibilii alternativi și electromobilitate în special.	• Implementarea unor proiecte excesiv de costisitoare în raport cu nevoile („drumuri spre nicăieri”) • Capacitatea de cooperare între vectorii implicați în absorbția fondurilor europene. • Creșterea discrepanțelor între mediul urban și cel rural.

8.3.7 Mediul și infrastructura de mediu

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
• Legislație care promovează buna conservare a biodiversității și pădurile reziliente natural • Rețea de ONG-uri și asociații de mediu bine dezvoltata • Experți calificați și recunoscuți la nivel de direcție silvică și ocoale silvice • Biodiversitate bogată. Cadru natural, climă și cunoaștere locală/tradițională favorabile pentru dezvoltarea sistemelor agroforestiere și agroturismului bazat pe acestea • Experiență în mediul public și privat în producția sustenabilă și ecologică a bunurilor cu valoare ridicată	• Lipsa unor mecanisme de compensare juste pentru proprietari, comunități locale și consumatori locali în schimbul limitării accesului la anumite drepturi în ariile protejate • Neimplicarea autorităților locale în managementul ariilor protejate • Activitatea economică în jurul sectorului forestier este concentrată în cea mai mare parte pe activitățile din primele etape ale lanțului de producție (exploatare, transport și prelucrare primară a lemnului) • Deficit mare de pădure în sudul județului • Subdezvoltarea energiei regenerabile
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
• Fonduri europene și sprijin instituțional disponibile prin PNRR, Fondului European pentru Bioeconomie Circulară, PAC, Mecanismul de Tranziție Justă • Liceele cu profil silvic și agricol pot fi cointeresate în parteneriate în implementarea proiectelor de educație de mediu, cercetare și experimentare • Fonduri europene sporite pe tranziția energetica, agicultura regenerativă și sustenabilă • Cererea internațională de certificate verzi este în creștere își poate găsi debușeu în inițiativele de sechestrare a carbonului prin activitățile de reîmpădurire sau conservare care au făcut cunoscut județul pe acest palier (Tășuleasa Social etc)	• Tăieri ilegale de pădure • Predispoziție în ultimii ani la incendii de pădure • Presiune asupra sectorului forestier din partea organizațiilor activiste de mediu pentru stoparea exploatării forestiere • Dezvoltarea turismului de masă în ariile protejate Risc ridicat și foarte ridicat de doborâturi de vânt în NE județului • Activități de off-road dăunătoare mediului în zonele protejate și în fondul forestier • Perpetuarea lipsei de interes față de energia regenerabilă atât în sectorul public cât și în cel privat.

Semnătura:

Partea II

STRATEGIA DE DEZVOLTARE A JUDEȚULUI

8.4 A. Viziunea de Dezvoltare a Județului Bistrița-Năsăud

8.4.1 Tranziția spre industrie și servicii bazate pe cunoaștere și tranziția verde

Viziunea noastră pentru 2027 este cea a unui județ în care dezvoltarea industrială începe să facă joncțiunea cu economia cunoașterii pe calea stimulării interferentelor între cercetare universitară și sectorul privat din zona IMM-urilor și a companiilor mari deopotrivă.

Dar cum specializarea regională este în termeni obiectivi un imperativ economic determinant, abordarea noastră își asuma explicit un proiect aferent acestui obiectiv: un hub de cercetare-dezvoltare axat pe două elemente subsumate imperativului european al tranziției spre net 0: electromobilitate în industria auto și economie circulară în industria maselor plastice (Bistrița Electromobility and Circular Economy Hub sau BECEH), nișă în care analiza noastră vede principalul potențial de specializare inteligentă a județului.

Acest hub va putea centraliza și potența prin efecte de proximitate și rețea proiectele de inovație existente, va servi ca platforma de consultanță financiară și digitalizare a proceselor de producție pentru firmele din rețea, va atrage antreprenorii din branșă oferind co-working space pentru start-up-uri și spin-off-uri, va amplifica inițiativele de educație și formare din sistemul public și privat, în special cele structurate în jurul CCIBN și va fi un *one stop shop* de prezentare pentru partenerii comerciali ai județului în zona industriei și serviciilor aferente electromobilității. La maturizare, BECEH va avea potențialul să devina un proiect-magnet pentru toate firmele mari și IMM-urile cu activități relevante în această zonă a electromobilității, de departe cel mai mare proiect industrial recent al Uniunii Europene.

Acest proiect-fanion completează prin specializarea să și accentual pus pe natura alianței incipiente între mari jucători (UTCN, marii exportatori) nou-aprobatul proiect al Primăriei Municipiului Bistrița numit Inova@2027, un proiect care va genera, odată implementat, un impact pozitiv asupra unei nișe definită diferit de BECEH: IMM-urile.

Județul are, evident, și alte surse de specializare, de la transport de marfă la mase plastice, și strategia apreciază acest lucru, făcând propuneri relevante pentru ele, de la reforma învățământului județean (atât universitar cat și profesional) la digitalizare și debirocratizare. Însă de departe electromobilitatea se aliniază cel mai bine priorităților de finanțare ale UE, potențialului existent deja în Bistrița și tranziției mobilității de la motorul termic la cel electric. Pe baza analizei noastre îndrăznim chiar să spunem că de acest proiect depinde viitorul pe termen mediu al industriei de subansamble auto în care este ancorată economia județului.

8.4.2 Tranziția spre agricultura de cluster, viticultura medie-premium și zootehnia cu amprentă minima de carbon

Dată fiind dispunerea predominant rurală a județului am creionat o viziune aprofundată pe agricultura. Vedem acolo un județ care iese din blestemul agriculturii fărâmițate și începe să aibă primele aglomerări organizate (clustere) agricole și viticole dotate cu hub-uri de logistica, procesare și consultanță de specialitate atât de necesare profilului agricultorilor medii din județ: talentați la agricultura și zootehnie tradițională dar nepregătiți să facă față birocrației, coordonării pentru a livra cantități mari în extrasezon și fără abilități de identificare a oportunităților din piață.

Vedem în acest sens măsuri ale autorităților județene care să ducă la o specializare crescândă pe hrana bio și gourmet cu certificare DOC, agricultura și silvicultura de tip regenerativ, și folosirea terenurilor lăsate pârloagă în scopul captării carbonului prin programele de reîmpădurire susținute de finanțări europene dar și private (piața de certificate verzi). În

paralel cu ancorarea sectorului în proiecte enoturistice, viticultura trebuie să facă tranziția spre nișa medie-premium și biodinamica în care intra azi vinurile din Europa de Est.

În fine, dat fiind ca direcția de reglementare europeană în era încălzirii globale este forțarea zootehniei să își reducă amprenta de carbon, sunt necesare măsuri de asistență pentru fermele zootehnice care să facă tranziția spre gradul maxim de decarbonizare permis de natura acestui sector.

8.4.3 Un județ-magnet pentru calitatea vieții

În 2027 județul nu va fi probabil în topurile naționale de venituri nete pe cap de locuitor. Însă are deja multe atuuri pe acest palier (costuri reduse, biodiversitate, investiții în sănătate, infrastructura și învățământ) și, beneficiind de reorientarea preferințelor de viață în context pandemic, cu resursele europene care se întrevăd în 2021 județul poate avea zone-magnet pentru cei care caută o viața cu suficiente oportunități dar cu un aport suplimentar de mediu sănătos, servicii de sănătate, cultura și învățământ accesibile și pe care se poate conta, toate acestea în condiții de proximitate față de poluri dinamice dar scumpe cum ar fi Cluj-Napoca.

În acest sens vedem în județ un centru de cercetare și pregătire medicală aferentă medicinei de urgență aeropurtate (tip medevac) dar și altor zone de specialitate prin programe de rezidențiat în parteneriat cu UMF Cluj sau Târgu-Mureș. Vedem un sector turistic care face din Bistrița-Năsăud o sursă de bune practici pe sustenabilitate și turism cultural, cu un patrimoniu urban și rural cuprins în mari programe de restaurare și revitalizare. Cu un sector HORECA care va începe să iasă din paradigma hotelurilor și pensiunilor fără caracter și concurând ineficient pe cost, spre spații de cazare și eno-gastronomie în clădiri de patrimoniu și/sau noi dar sustenabile și estetic construite și decorate.

Nu în ultimul rând propunem viziunea unui județ care crește incluziv și sofisticat cultural, atacând frontal problemele sărăciei, accesului precar la servicii de sănătate, poluării, dezvoltării sub potențial a sectorului cultural și a persistenței eșecului școlar în jurul mediei naționale.

8.4.4 Un județ mai pregătit pentru acutizarea crizei climatice

Criză climatica deja declanșată cere la rândul ei nu doar perfectarea rețelei de apă potabilă și pentru irigații sau mărirea capacității de a interveni la inundații, incendii de pădure, ci și atragerea de fonduri masive pentru reîmpădurire, economia circulară, sisteme de sănătate pregătite pentru cataclisme climatice, accentul pus pe mobilitatea pietonală și velo și creșterea ponderii transportului sustenabil de mărfuri și persoane pe calea ferată electrificată. Într-o lume în care consecințele crizei climatice combinate cu urbanismul eșuat, congestia și poluarea din marile orașe românești vor mări atractivitatea zonelor relativ dinamice însă mai verzi și mai vivabile, Bistrița-Năsăud are potențialul de a deveni un loc care atrage în primul rând prin structuri de rezistență și reziliență la provocările extreme ce vor veni.

8.5 B. Cadrul european, național și regional

8.6 1. Cadrul natural al județului

8.6.1 Cadrul european

În exercițiul financiar 2021-2027, hidrografia beneficiază de fonduri prin intermediul unor **obiective de politică** (OP). OP 2 „O Europă mai verde" are în vedere Propunerea Logică intervenției-Mediu. Obiectivul specific este dat de adaptarea la schimbările climatice, a prevenirii riscurilor și a rezilienței în urma dezastrelor (b (iv)). Prioritatea investițiilor sunt date de managementul inundațiilor și reducerea impactului acestora și ale celorlalte fenomene naturale. Un astfel de mecanism include dezvoltarea unei infrastructuri de monitorizare și avertizare a fenomenelor severe prin următoarele tipuri de intervenții:

- 035 măsuri de adaptare la schimbările climatice, prevenirea și managementul riscurilor legate de climă (**inundații și alunecări de teren**);
- 040 managementul apei și conservarea resurselor apei (reutilizarea apei, reducerea scurgerilor);
- 050 protecția naturii, a biodiversității și infrastructurii albastre și verzi.

Un obiectiv specific din același OP, include promovarea managementului (v) durabil al apei. Intervențiile pentru realizarea acestui scop cuprind:

- 039 furnizarea de apă destinată consumului uman (extracție, tratare, distribuție, aprovizionare, etc);
- 040- gospodărirea și conservarea apelor;
- 041- colectarea și tratarea apelor uzate.

Este notabil ca în cadrul OP 2 „O Europă mai verde" din Propunerea Logică a intervenției-Mediu abordează în prioritatea investițiilor managementul reducerii manifestării secetei și furtunilor asupra populației proprietății și mediului. Un astfel de mecanism include ca tip de intervenții:

- 037 măsuri de adaptare la schimbările climatice și prevenirea managementului riscurilor (precum seceta). Acestea includ (RO 26) infrastructuri verzi construite pentru adaptarea la schimbările climatice.

De asemenea în OP 2 „O Europă mai verde" din Propunerea Logica intervenției-Mediu (b (vii)) are ca prioritate investițiile în rețeaua Natura 2000, ce cuprinde elaborarea și revizuirea planurilor de management al siturilor Natura 2000, planuri de acțiune pentru specii, refacerea siturilor Natura 2000, cât și a ecosistemelor degradate din afara ariilor protejate. Prioritatea include acțiuni de completare a nivelului de cunoaștere a biodiversității prin realizarea de studii științifice. Intervențiile de la nivelul acestui obiectiv specific sunt:

- 049 protejarea, restaurarea și utilizarea sustenabilă a siturilor Natura 2000;
- 050 protecția naturii și a biodiversității, infrastructura verde;

Protejarea, promovarea și dezvoltarea patrimoniului natural și a ecoturismului este inclusa în cadrul OP 5 „O Europă mai apropiată de cetățenii săi" prin logica intervenției-Dezvoltarea regională și locală. Promovarea, dezvoltarea durabilă și integrarea zonelor urbane sau rurale poate fi integrată prin intermediul următoarelor tipuri de intervenții.

- 130 protejarea, dezvoltarea și promovarea patrimoniului natural și a ecoturismului.

8.6.2 Cadrul național și regional

Inserarea acestor obiective ale politicii de coeziune în context național se implementează prin Programele Operaționale: Programul Operațional Sănătate (POS), Programul Operațional Educație și Ocupare (POEO), Programul Operațional Incluziune și Demnitate Socială (POIDS), Programul Operațional Creștere Inteligentă, Digitalizare și Instrumente Financiare (POCIDIF), Programul Național Sectorial al Politicii Agricole Comune (PNS PAC) (Ministerul Fondurilor Europene, PLANUL DE DEZVOLTARE REGIONALĂ NORD-VEST 2021-2027). La nivel regional se aplica Strategia Regională de Mobilitate Urbană Durabilă și Orașe Inteligente a Regiunii de Dezvoltare Nord-Vest 2021-2027

8.7 2. Economia

8.7.1 Cadrul european

Criza climatica aduce transformări de paradigmă în economia și societatea europeană. În 2021, 70 la sută dintre consumatorii europeni erau în favoarea unor măsuri de reglementare mai stricte în ce privește mediul. Pactul Ecologic European este un proiect cu mare legitimitate și epoca post-pandemie, una marcată de turbulențe climatice și mai mari ce va accentua această tendință. Marile corporații din industrie anticipează creșteri medii de productivitate de 1 la sută pe an în urma declanșării tranziției verzi, dublu față de perioada de după Marea Recesiune. Pentru ca UE să-și atingă obiectivele de decarbonare, se consideră că până în 2030 trebuie investiți 330 de miliarde de euro pe an (!),[2] lucru care probabil se va realiza prin „înverzirea" piețelor financiare, un proces aflat deja în desfășurare.[3] Aceasta înseamnă că tranziția verde vine atât ca urmare a presiunilor din partea statelor din centrul economiei europene și a UE cât și din interiorul clasei acționariatului din marile companii care nu sunt blocate în extragerea și procesarea combustibililor fosili. Ideea, adesea comună în România, că tranziția verde este o marotă activistă nu merită să fie luată în serios.

De asemenea, în timpul pandemiei, marile corporații și-au digitalizat activitățile de 25 de ori mai repede decât plănuiau, iar unul din cinci angajați va lucra de acasă după terminarea pandemiei prin comparație cu unul din 20 înainte.[4] BCE estimează că s-ar putea cheltui 125 de miliarde de euro anual ca să se facă tranziția digitală în Europa.[5] NGEU a canalizat mare parte a resurselor sale spre tranziția verde și digitală, schimbând direcția de intervenție a fondurilor comunitare, lucru care a luat prin surprindere multe guverne din Est, mai ales pe cele din România și Polonia.

Industria județului Bistrița-Năsăud are în față o dilemă simplă: (1) continuă cu dezvoltarea industrială centrată pe producție competitivă situată la nivelul mediu și jos a complexității industriale (măsurate conform standardului MIT Atlas of Economic Complexity)[6] și care, culmea, nu beneficiază de asistență financiară europeană concentrată pe verde și digital sau (2) începe să facă tranziția spre producție infuzată de mai multă inovație tehnologică

[2] https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2021/html/ecb.sp210629~e6458f8392.bg.html
[3] Schoenmaker, Dirk. "Greening monetary policy." Climate Policy 21.4 (2021): 581-592; Kim, Jeong Won, and Jae-Seung Lee. "Greening Energy Finance of Multilateral Development Banks: Review of the World Bank's Energy Project Investment (1985–2019)." Energies 14.9 (2021): 2648; Vaze, Prashant, Alan Meng, and Diletta Giuliani. "Greening the financial system." Climate Bonds Initiative: London, UK (2019); Weber, Olaf, and Amr ElAlfy. "The development of green finance by sector." The Rise of Green Finance in Europe. Palgrave Macmillan, Cham, 2019. 53-78.
[4] https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2021/html/ecb.sp210629~e6458f8392.bg.html
[5] https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2021/html/ecb.sp210629~e6458f8392.bg.html
[6] https://oec.world/en/profile/country/rou

obținută în cooperare finanțabilă european.[7] Prea puțin din ceea ce se vede în industria județului arată că există un efort concertat de a se merge pe opțiunea 2.

Acest capitol sugerează că pentru a trece peste obstacolele specifice problemei acțiunii colective care previn deocamdată opțiunea 2, Consiliul Județean trebuie să acceseze fondurile europene pe cercetare-dezvoltare atât de prioritizate de ADR Nord-Vest pentru a face politică de inovație industrială pe nișa unde industria bistrițeană are deja un potențial demonstrat (piesele auto) în sensul tranziției spre nișa cea mai dinamica și mai susținută de UE în următorii ani: electromobilitatea.[8] Dat fiind că marii producători se pregătesc de moartea motorului termic în 2030-2035,[9] motor în jurul căruia este axată viața industriei auto bistrițene, opțiunea 2, articulată în jurul nevoilor mobilității electrice, este singura viabilă și trebuie pregătită imediat. Această opțiune este necesară nu doar din punct de vedere al sectorului de afaceri, ci, în primul rând, din punct de vedere al angajaților. Modelul de creștere industrială bistrițean este dependent de un nivel salarial care este în medie printre cele mai mici din țară, lucru ce reflectă de obicei specializarea în produse și servicii cu valoare adăugată mică. Ori, produsele și serviciile cerute de tranziția verde vin la pachet cu o presiune de a inova, crește productivitatea, genera valoare adăugată acasă și o poziție mai bună în lanțurile de valoare ale industriei europene.[10]

Momentul este unul dramatic pentru toate țările care depind de industria auto germană și franceză, cum sunt țările din Europa Centrală și de Est. Conform unui raport de cercetare al NPM aprobat de guvernul federal german, peste 400.000 de slujbe se vor pierde în industria auto germană în următorii 10 ani ca urmare a tranziției de la motorul termic la cel electric (care are de șase ori mai puține piese componente la motor). Sugestia raportului este concentrarea de expertiză în electromobilitate sub forma unor hub-uri regionale de inovare tehnologică. Argumentul implicit este că economiile locale care vor rata startul în această cursă se vor confrunta probabil cu un șoc de dezindustrializare similar cu cel din anii '90.[11]

Pregatindu-se de acest scenariu foarte probabil,[12] județul va obține astfel un dublu dividend: supraviețuirea (și chiar avansul industriei de piese auto locale) și inserarea în lanțuri de valoare cu valoare adăugată superioară celei de azi. Căci potrivit aceluiași studiu, industria germană va reuși să amelioreze problemele doar reducând importurile de componente pentru mașini auto fabricate în Asia, de unde presiunea apariției European Battery Alliance. Bistrița are șansa de a prinde acest tren al electromobilității dacă CJ folosește fondurile europene și capacitățile locale pentru a crea un hub pe electromobilitate la Bistrița.

Semestrul European a surprins în fiecare an necesitatea investițiilor în cercetare-dezvoltare industrială (CDI) la nivel regional pentru a integra economiile regionale în logica competi-

[7]Pichler, Melanie, et al. "EU industrial policy: Between modernization and transformation of the automotive industry." Environmental Innovation and Societal Transitions 38 (2021): 140-152.

[8]Gillet, Guillaume. "European Battery Alliance: A European Industrial Policy Case." *EEJ* 9 (2020): 27; Faure-Schuyer, Aurélie. "The European Battery Alliance: Ambitions and requirements. CEPS Commentary 27 April 2018." (2018).

[9]Haas, Tobias. "From Green Energy to the Green Car State? The Political Economy of Ecological Modernisation în Germany." *New political economy* (2020): 1-14; Shigeta, Naoya, and Seyed Ehsan Hosseini. "Sustainable Development of the Automobile Industry în the United States, Europe, and Japan with Special Focus on the Vehicles' Power Sources." *Energies* 14.1 (2021): 78; Pardi, Tommaso. "Searching for Industrial Policy: The Long Decline of the French Automotive Industry." *New Frontiers of the Automobile Industry*. Palgrave Macmillan, Cham, 2020. 113-135; Nieuwenhuis, Paul, Liana Cipcigan, and Hasan Berkem Sonder. "The electric vehicle revolution." *Future Energy*. Elsevier, 2020. 227-243.

[10]Tury, Gabor. "Electromobility în the Automotive Industry. What Role Does Technology Change Play în the Geographic Pattern of Production?." *Global Economic Observer* 7.2 (2019): 112-120.

[11]https://www.ft.com/content/c80707b2-361d-11ea-a6d3-9a26f8c3cba4

[12]Beuse, Martin, Tobias S. Schmidt, and Vanessa Wood. "A "technology-smart" battery policy strategy for Europe." Science 361.6407 (2018): 1075-1077.

tivității globale. Mai concret însă, în cadrul POR, avem OP1 „O Europă mai inteligentă, prin promovarea unei transformări economice" și obiectivele specific relevante a (i) Dezvoltarea capacităților de cercetare și inovare și adoptarea tehnologiilor avansate și a (iii) Impulsionarea creșterii și competitivității IMM-urilor.

Linii europene de finanțare pentru tranziția verde (altele decât POR) eligibile pentru industria bistrițeana.

8.7.2 InvestEU

Acesta este un fond administrat de Banca Europeană de Investiții care furnizează o garanție UE pentru mobilizarea finanțării publice și private prin împrumuturi, garanții, capital propriu sau alte instrumente bazate pe piață, destinate investițiilor strategice menite să sprijine cercetarea și inovarea printr-o componentă de investiții dedicată. Cu o contribuție de la bugetul UE în valoare de 15,2 miliarde EUR, InvestEU va mobiliza investiții suplimentare de peste 650 de miliarde EUR în UE.

8.7.3 Orizont Europa

Pilonul „Provocări globale" sprijină direct proiectele de cercetare legate de provocări societale, stabilind misiuni la nivelul UE, cu obiective ambițioase, pe teme care ne îngrijorează zilnic, cum ar fi mobilitatea ecologică. În contextul acestui pilon, precum și la nivelul întregului program, asumarea unei poziții de frunte în sectorul industrial pentru lanțurile europene de valoare este esențială.

Pilonul „Inovare deschisă" țintește să transforme Europa în lider în domeniul inovării tehnologice. Accentul este pus pe tehnologiile revoluționare și cu potențial ridicat, cât și pentru companiile inovatoare care au capacitatea de a se extinde.

8.7.4 Programul Europa Digitală

Cu un buget de 9,2 miliarde EUR, PED își propune să ajute cetățenii și întreprinderile din UE să beneficieze de avantajele transformării digitale. Programul va stimula investițiile de primă linie în *date și calcule de înaltă performanță, inteligență artificială, securitate cibernetică și competențe digitale avansate*. Va promova dezvoltarea pe scară largă a tehnologiilor digitale în toate sectoarele economiei și va sprijini transformarea digitală la nivelul serviciilor publice și al întreprinderilor.

În fine, pe agricultura, obiectivele UE au înregistrat o robustă turnura verde. Ele sunt: să garanteze securității alimentare în contextul schimbărilor climatice și al declinului biodiversității, să reducă amprenta sistemului alimentar asupra mediului și a climei;să consolideze reziliența sistemului alimentar; să determine o tranziție globală către o sustenabilitate competitivă, de la fermă la consumator. Pentru Bistrița-Năsăud, notăm în special relevanța programului „De la fermă la consumator" care țintește favorizarea sustenabilității lanțului de aprovizionare cu alimente din UE. De asemenea prioritățile europene includ utilizarea redusa a pesticidelor, agricultura ecologică și regenerativă, bunăstarea animalelor în ferme și compatibilitatea între subvențiile din PAC și țintele Pactului Verde European.[13]

[13]https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/food-farming-fisheries/sustainability_and_natural_resources/documents/analysis-of-links-between-cap-and-green-deal_en.pdf

8.7.5 Cadrul european, național și regional

Strategia Națională de Cercetare, Dezvoltare și Inovare 2014 – 2020 a țintit în 2020 o România mai competitivă la nivel regional și global prin inovare alimentată de cercetare-dezvoltare. Nu există o versiune actualizată a acesteia pe următorul exercițiu bugetar însă agențiile de dezvoltare sunt la zi pe acest palier. Ori ADR-NV spune în Strategia de Specializare Inteligentă a Regiunii Nord-Vest 2021-2027 că „urmărește creșterea numărului de întreprinderi inovative inclusiv prin asigurarea accesului la tehnologii noi, alinierea la standardele Industriei 4.0 și standardele economiei sustenabile, respectiv mobilizarea capitalului privat și dezvoltarea resurselor umane"(pagina 11).

Strategia ADR NV pe POR identifică două mari probleme care trebuie atacate cu finanțările pe noul POR:

1. Lipsa acută a finanțării domeniul CDI și a resurselor umane, precum și de rezultatele slabe ale colaborării dintre mediul de afaceri și cel de cercetare, inclusiv în ceea ce privește inadecvarea infrastructurii de transfer tehnologic. Rezultatele activității de cercetare sunt modeste și nu sunt valorificate economic, atât din cauza infrastructurii insuficient dezvoltate, cât și a fragmentării lanțului de inovare la nivel regional (...) legăturile din sistemul de cercetare, academic și mediul de afaceri nu sunt consolidate, iar rezultatele activității de cercetare sunt afectate negativ, doar o mică parte a acestora reușind să fie comercializate
2. În cazul IMM-urilor, prevalența activităților cu intensitate tehnologică scăzută și slab intensive în cunoaștere, care determină riscuri ridicate în ceea ce privește reziliența și capacitatea de adaptare pe termen mediu și lung. Acestea sunt accentuate de accesul dificil la resurse, în special forță de muncă, care îngreunează eforturile de creștere a competitivității și valorificare a potențialului existent. Lipsa de resurse împiedică accesul la noi tehnologii. Totodată, lanțurile de valoare sunt insuficient consolidate, fiind necesară creșterea numărului de verigi în economia națională, susținerea dezvoltării de clustere inovative cu rol integrator și de stimulare a inovării bazată pe cerere (business driven innovation), prin canalizarea investițiilor către sectoare cu intensitate tehnologică ridicată." (pagina 11).

Dar care sunt tipul de activități concrete pe care, în viziunea ADR NV, sunt șanse să fie finanțate prioritar pe POR 2021-2027?

a. Dezvoltarea structurilor CDI în folosul întreprinderilor din sectoarele de specializare inteligentă (proiecte CDI de impact regional).

1. Activități de cercetare-inovare atât pentru organizații de cercetare cât și pentru întreprinderi realizate prin cooperare intra-regională în domenii RIS3 (informare, promovare, parteneriate și proiecte promovate de acestea), inclusiv intervenții aliniate KIC).
2. Activități de cercetare industrială și/sau dezvoltare experimentală, derulate individual sau în colaborare.
3. Activități CDI în întreprinderi, aferente specializării inteligente la nivel regional (abordare pe lanțul valoric al inovării – activități CDI, valorizare produse/servicii);
4. Activități de cercetare și inovare în centre publice de cercetare, de învățământ superior și de competență, inclusiv colaborarea în rețea;
5. Activități de inovare, inclusiv inovare de proces și organizațională, destinate IMM-urilor.
6. Sprijinirea transferului tehnologic.
    1. Crearea și dezvoltarea infrastructurilor de inovare și transfer tehnologic (ITT) în scopul comercializării rezultatelor cercetării-dezvoltării (teste, prototipare, etc.),

inclusiv dezvoltarea unor noi tipuri de infrastructuri care facilitează transferul tehnologic (de ex. demo-lab, living lab, fab lab, makers-space etc.) și a serviciilor aferente.
2. Dezvoltare de infrastructuri (fizice și digitale) care facilitează interacțiunea între CDI și mediul de afaceri în scopul transferului tehnologic.
3. Sprijin acordat pentru desfășurarea serviciilor de TT.
4. Dezvoltarea unor noi tipuri de servicii de transfer tehnologic corelate cu nevoile mediului de afaceri, inclusiv consultanță specializată în afaceri.
5. Investiții pentru implementarea unui rezultat al cercetării – inovării în parteneriat între IMM-uri și ITT.
6. Sprijinirea ecosistemului de inovare. Sunt avute în vedere intervenții pentru susținerea sectoarelor economice prioritare la nivel regional, conform RIS3 2021-2027, cum ar fi: sprijin pentru trecerea de la concept până la produs dezvoltarea unui prototip minim viabil (MVP); sprijin pentru trecerea de la stadiul de start-up cu potențial mare de creștere la scale-up.
7. Dezvoltarea și susținerea activității unor structuri colaborative de management a inovării, pepinieră de inițiative colaborative între CDI și întreprinderi, de tipul Rețele/Observatoare, Consorții regionale de inovare/Huburi de inovare /DIH/-Centre de resurse/clustere.

Vor fi de asemenea sinergii clare la nivel de priorități județ-regiune dacă recomandările strategiei vor fi adoptate.

A. Prioritatea 1 a Strategiei pe inovare a ADR NV „O regiune competitivă prin inovare, digitalizare și întreprinderi dinamice" în POR 2021-2027. Buget total al ADR NV pe această prioritate: – 284,251 mil euro.

Obiectivul priorității: crearea de parcuri științifice și tehnologice – prin construcție, modernizare, extindere și dotare cu echipamente și software necesare –, care facilitează crearea de legături între mediul de afaceri și mediul academic, respectiv cooperarea între reprezentanții mediului de afaceri. dezvoltarea unei palete de servicii care combină oferta de infrastructură (spațiu, echipamente) de cercetare cu servicii de sprijinire a mediului de afaceri în scopul facilitării inovării, dezvoltarea resurselor umane în scopul furnizării serviciilor specifice, și generarea (nu doar achiziționarea) de servicii specifice, inclusiv consultanță specializată în afaceri.

B. Prioritatea 2 a acestei strategii prin alinierea la standardele Industriei 4.0 și standardele economiei sustenabile, mobilizarea capitalului privat și dezvoltarea resurselor umane; sprijinirea lansării pe piață a unor produse (bunuri și servicii) noi, respectiv a comercializării acestora, servicii suport pentru mediul de afaceri: sprijinirea internaționalizării, matchmaking, încurajarea activităților de CDI în cadrul firmelor, promovarea achiziției de tehnologii noi, inclusiv pentru eficientizare energetică, utilizarea sustenabilă a resurselor, măsuri de eco-inovare și alinierea la principiile economiei circulare, mobilizarea capitalului privat pentru sprijinirea CDI; digitalizarea mediului de afaceri în domenii de specializare inteligentă; dezvoltarea resurselor umane în domenii de specializare inteligentă; sprijinirea întreprinderilor noi, inovatoare; creșterea cooperării între firmele din diferite sectoare, în special al firmelor din domenii de specializare inteligentă cu cele care pot avea un rol transversal, ca de exemplu sectorul TIC sau industrii culturale și creative, creșterea capacității de a utiliza instrumentele financiare și fondurile publice disponibile, cu accent pe cele din cadrul programului Horizon Europe, sprijinirea accesului la piețe europene și internaționale; utilizarea mai eficientă a instrumentelor financiare disponibile la nivel național și european de către mediul de afaceri, impulsionarea investițiilor private autohtone în start-up-uri și spin-off-uri

atragerea investițiilor străine directe în domenii de specializare inteligentă, promovarea utilizării tehnologiilor digitale de către întreprinderi în scopul creșterii vizibilității (pagini web, comercializare on-line), facilitarea utilizării tehnologiilor digitale în scopul creșterii productivității (linii de producție, automatizări, robotică) automatizare, robotică, inteligență artificială, industria 4.0, printare 3D, metode avansate de producție.

C. Prioritatea 6 „O regiune educată" Partea de pregătire profesională care va fi integrată BEC este integrabilă sub această prioritate. Buget regional de 138,284 mil euro

Elaborarea POR Nord-Vest 2021-2027 a urmărit corelarea cu documentele de planificare existente la nivel regional (Planul de Dezvoltare Regională Nord-Vest 2021-2027, Strategia de Specializare Inteligentă Nord-Vest RIS3, Strategia Regională de Mobilitate Urbană și Orașe Inteligente 2021-2027). De asemenea, s-au urmat liniile strategice ale politicii de coeziune europene, acțiunile propuse prin POR Nord-Vest 2021-2027. Aici BEC se încadrează la trei din cinci obiective de politică (OP) ale Comisiei Europene:

- **OP 1: O Europă mai inteligentă și mai competitivă, prin promovarea unei transformări economice inovatoare și inteligente și a conectivității regionale TIC.**
- **OP2: O Europă mai ecologică, care realizează tranziția către o economie fără emisii de carbon și mai reziliente, prin promovarea unei tranziții energetice curate și corecte, investiții verzi și albastre, economia circulară, atenuarea și adaptarea la schimbările climatice, prevenirea și gestionarea riscurilor și mobilitatea urbană durabilă.**

  Mai mult decât atât, electromobilitatea este un domeniu de nișă extrem de prioritar la nivel de UE și care va juca un rol sistemic în tranziția verde, obiectiv strategic al UE și al marilor concerne auto mondiale. Astfel, BEC se integrează la Nișele Materiale Avansate, Micro și Nanotehnologii, prioritatea II.2 tehnologii de producție avansate și Transformare digitală, prioritatea III.1 Tehnologia informației și comunicațiilor. În ultimele studii elaborate de DG Cercetare și Inovare a UE se insistă pe tehnologii robotică, esențiale pentru a îmbunătăți productivitatea în industria prelucrătoare.

Cât privește mixul de politici, BEC propus mai devreme se încadrează la prioritatea 1: „Trepiedul" cercetare-dezvoltare-inovare adaptat nevoilor pieței prin *dezvoltarea infrastructurii de cercetare și a resurselor umane implicate în activitatea de cercetare, cu accent pe* promovarea cooperării între entități de cercetare-dezvoltare-inovare în scopul utilizării în comun a infrastructurilor de cercetare, asigurarea accesului cercetătorilor la cele mai noi informații privind dezvoltările tehnologice, orientarea către noi domenii de cercetare și promovarea cercetării multidisciplinare, sprijinirea adaptării și utilizării în activitatea de cercetare a tehnologiilor emergente, în special a tehnologiilor generice esențiale, dar și a tehnologiilor digitale, și dezvoltarea resurselor umane implicate în activitatea de cercetare dezvoltare pe calea Academiei BEC.

8.7.6 Sinergii cu clustere de specializare inteligentă existente în regiunea Nord-Vest:

- Inițiativa *Green ICT Development* (*GIVE*) este un parteneriat în domeniul tehnologiilor inteligente verzi între 3 industrii: automotive, energii regenerabile și ICT. Alături de clusterul Cluj IT din Regiunea Nord-Vest în cadrul parteneriatului regăsim 7 alte organizații din 7 țări europene.

8.8 3. Turismul

8.8.1 Cadrul european

România a fost criticată în Semestrul European pentru întârzieri legate de proiecte care să țintească reducerea amprentei sale de carbon precum și pentru carențe legate de situația comunităților marginalizate. În acest sens trebuie înțeles turismul este o activitate poluantă și este un sector în creștere în România, el făcându-se preponderent cu automobilul, ceea ce înseamnă consum mare de resurse energetice. Politicile publice de stimulare a turismului sustenabil sunt extrem de nedezvoltate în România și pe măsură ce țara noastră devine o destinație, este important să demareze inițiative care să îl „înverzească", țara noastră urmând a se conforma astfel principiului enunțat de Comisie potrivit căruia „dezvoltarea autonomă a destinațiilor și protejarea mediului în care se găsesc acestea, pe de o parte, și dezvoltarea unei activități economice competitive, pe de altă parte" trebuie să fie la baza strategiilor pe turism (COM/2007/0621).

Pe cadrul european, trebuie redusă la minimum utilizarea resurselor și a poluării în cadrul destinațiilor turistice, crearea unui turism accesibil tuturor fără discriminare și îmbunătățirea calității locurilor de muncă din sectorul turismului, trei obiective listate în Agenda Comisiei pentru un turism european durabil și competitiv (COM/2007/0621). Aceste restaurări ar afirma performanța țării noastre pe Noul Bauhaus al Comisiei, care promovează sustenabilitatea, estetica și incluziunea.

În fine, un alt cadru european principal atractiv este POR 2021-2027, prioritatea P6 „O regiune atractiva" și OP5 „O Europă mai aproape de cetățeni prin promovarea dezvoltării durabile și integrate a zonelor urbane, rurale și de coastă și a inițiativelor locale" via e (i) Favorizarea dezvoltării integrate sociale, economice și de mediu la nivel local și a patrimoniului cultural, turismului și securității în zonele urbane.

Cât privește cadrul financiar, în cadrul priorității 6 a POR 2021-2027 (O regiune atractivă) se specifică două obiective specific extrem de aplicabile: e (i) Favorizarea dezvoltării integrate sociale, economice și de mediu la nivel local și a patrimoniului cultural, turismului și securității în zonele urbane e (ii) Favorizarea dezvoltării integrate sociale, economice și de mediu la nivel local și a patrimoniului cultural, turismului și securității în afara zonelor urbane.

Programul „Europa Creativă"

Acest program urmărește protejarea, dezvoltarea și promovarea diversității și a patrimoniului european în domeniul cultural, precum și creșterea competitivității sectoarelor culturale și creative, în special competitivitatea sectorului audiovizual.

Proiectul european LEVEL(s) reprezintă Cadrul european pentru clădiri sustenabile. LEVEL(s) este o nouă abordare europeană de evaluare și raportare a performanței sustenabilității clădirilor, pe parcursul întregului ciclu de viață al clădirilor. Folosind standardele existente, cadrul LEVEL(s) cu indicatorii săi oferă un limbaj comun pentru sustenabilitatea clădirilor, care poate fi utilizat direct pe proiecte de construcții și portofolii sau ca bază pentru alte inițiative, politici, scheme și acțiuni, pentru a include o gândirea pentru comportamentul pe toată durata de viață a clădirii și circularitate. LEVEL(s) aduce un număr minim de indicatori, cu pârghie maximă pentru a oferi sustenabilitate. Acest proiect urmărește performanța pe parcursul diferitelor etape ale unui proiect de construcție, pentru a oferi o imagine completă pe tot parcursul ciclului de viață și pentru a implementa economia circular. Cadrul LEVEL(s) oferă ghiduri și resurse pentru implementarea proiectelor sustenabile. Pentru a se îndepărta de modelul economiei liniar de „a lua, a fabrica și a risipi" către un model circular eficient din punct de vedere al utilizării resurselor, Europa are nevoie de un mediu constru-

it sustenabil."[14] Acest proiect se adresează autorităților publice, stakeholderilor în politici publice, arhitecților și urbaniștilor, economiștilor și firmelor de construcții.

Beneficiile participării la acest proiect European sunt: identificarea punctele de interes, construirea unui viitor sustenabil, alinierea la politicile europene și cadrul European dezvoltat, conectarea la o rețea de profesioniști în domeniul construcțiilor din Europa.

Sectorul construcțiilor este responsabil pentru 36% din emisiile de CO2 din Europa.[15] „Clădirile istorice sunt considerate, în general, de o performanță energetică redusă, deși sistemele empirice de construcție sunt capabile să ofere condiții de confort interior foarte ridicate, datorită materialelor tradiționale utilizate, a inerției termice ridicate și a cavităților de aer din sistemele de anvelopantă. Utilizarea tehnologiei energiilor regenerabile în reabilitarea acestora reprezintă o provocare ce a fost abordată și studiată în numeroase exemple la nivel mondial.[16]

Proiectele de reabilitare care își propun o abordare sustenabilă trebuie să țină cont, totuși, de **valoarea culturală și arhitecturală a clădirii**. Studiile și unele exemple negative din mediul construit, în special în România, arată că o abordare strict din punct de vedere a eficienței energetice poate compromite o clădire istorică, modificându-i aspectul și volumetria originală. Metodele de izolare termică specifice construcțiilor noi, cum ar fi izolația termică exterioară, înlocuirea tâmplăriei originale din lemn cu tâmplărie PVC și geam termopan, înlocuirea învelitorilor tradiționale etc. nu pot fi adoptate ca atare în cazul reabilitărilor monumentelor istorice.

Direcția europeană în domeniul construcțiilor este clară, însă aceasta nu se rezumă doar la construcțiile noi.

1. **Utilizarea** la capacitate maximă a fondului construit existent, implicit și a clădirilor de patrimoniu, reprezintă primul pas spre sustenabilitate în acest domeniu. Demolarea clădirilor istorice, indiferent de clasarea ca monument istoric sau nu, trebuie evitată iar potențialul clădirilor recuperat prin proiecte de reabilitare sustenabile și inovative, care pun în valoare materialul istoric.
2. **Eficientizarea energetică** a clădirilor este o metodă de a reduce impactul clădirii asupra mediului natural, atât în etapa de construcție cât și pe toată durata de viață a clădirii.

În cadrul acestui proiect a fost creată baza de date **HiBERATLAS** care cuprinde exemple de bune practici pentru reabilitări eficiente din punct de vedere energetic ale unor clădiri istorice din Europa. Proiectul este finanțat de Uniunea Europeană. Fiecare exemplu descrie obiectivele de sustenabilitate care au fost atinse, metodele adoptate pentru conservarea sau restaurarea elementelor arhitecturale istorice valoroase, intervențiile și echipamentele tehnice utilizate și, după caz, metodele de finanțare a lucrărilor, în special la clădiri publice.[17]

Proiectul REBRICK își propune o manipulare mai rațională a deșeurilor de la demolări prin curățarea automată a cărămizilor de lut. Deoarece arderea cărămizilor noi consumă foarte multă energie și resurse, reutilizarea cărămizilor economisește mediului înconjurător 0,5 kg CO2 per cărămidă. Eficiența resurselor se află pe agenda europeană; trebuie să ne gestionăm resursele într-un mod inteligent pentru a le face să dureze cât mai mult posibil. Simultan, ne confruntăm cu schimbări climatice considerabile. O modalitate de a gestiona eficient resursele din deșeurile de construcții și demolări și, prin urmare, de a reduce impac-

[14] https://ec.europa.eu/environment/topics/circular-economy/levels_en

[15] Agenția Internațională pentru Energie https://www.iea.org/reports/global-status-report-for-buildings-and-construction-2019

[16] Cabeza, Luisa F., Alvaro de Gracia, and Anna Laura Pisello. "Integration of renewable technologies în historical and heritage buildings: A review." Energy and Buildings 177 (2018): 109

[17] https://www.hiberatlas.com/en/welcome-1.html

tul asupra mediului, este prelungirea ciclului de viață al cărămizilor de lut prin curățarea cărămizilor și refolosirea acestora.

O metodă de creștere a standardului de calitate în domeniul reabilitării clădirilor istorice este obținerea unei certificări pentru clădiri sustenabile. Acestea sunt standarde internaționale, recunoscute de numeroase instituții de prestigiu, printre care și Uniunea Europeană. Deși sunt mai frecvente pentru construcțiilor noi, există o cerere tot mai mare pentru certificarea proiectelor de reabilitare a clădirilor istorice. În România există numeroase clădiri cu certificare de sustenabilitate, însă doar una dintre acestea este un monument istoric (clădirea Crisma Offices, Timișoara).

Recomandăm obținerea acestor certificări pentru proiectele de reabilitare, acolo unde este posibil deoarece acestea reprezintă și un avantaj pentru finanțarea din proiectele Europene, prin programele de dezvoltare sustenabilă și energii verzi.

Câteva exemple de certificări:

- **BREEAM** – standard britanic
  - recunoscut de UE
  - activ în 86 de țări
  - 81% din certificări la nivel mondial
  - asigură standardul de calitate a reabilitării
  - studiază activ problema reabilitării monumentelor istorice
  - partener National Trust (organizație prestigioasă pentru protecția patrimoniului în Marea Britanie)
- **PASSIVHAUS** -standard german pentru case pasive
- **LEED** – standard folosit în Statele Unite ale Americii

Pentru aprofundarea argumentelor pentru reabilitări sustenabile recomandăm studiul realizat de BREEAM (anexa 2). Acesta prezintă comportamentul clădirilor istorice după implementarea tehnologiilor pentru eficientizare energetică, comparat cu cel al construcțiilor noi. Concluziile studiului arată că aceste tehnologii sunt perfect compatibile cu clădirile de patrimoniu și pot fi implementate fără a afecta negativ monumentul.

8.8.2 Cadrul național și regional

Pentru a reuși dezvoltarea turistică durabilă a județului și a evita supra-turismul și problemele de utilizare dezechilibrată a infrastructurilor și serviciilor publice (cum e salubrizarea sau epurarea apelor) cu care se confruntă alte zone din țară, este necesar ca Organizația de management a destinației să se implice în certificarea eco-turistică a unor destinații județene, pe baza criteriilor oficiale de ecoturism din Strategia națională de dezvoltare a ecoturismului aprobată prin H.G. 358/2019.[18]

În lectura ADR-NV, obiectivele europene arată astfel:

> „O regiune atractivă urmărește reducerea dezechilibrelor teritoriale cauzate de dezvoltarea urbană necontrolată, printr-o abordare bazată pe teritoriu, la nivelul cartierelor urbane, zonelor metropolitane, ariilor funcționale. Intervențiile vor avea un caracter integrat, multi-sector, vizând în special mobilitatea urbană sustenabilă, asigurarea accesului la servicii publice pentru cetățeni și protecția mediului. De asemenea, intervențiile au în vedere valorificarea potențialului economic al turismului, în special în zonele mai puțin dezvoltate și în mediul rural,

[18] http://economie.gov.ro/images/transparenta-decizionala/Anexa_2_HG_Strategie_ECO.pdf.

prin: asigurarea conectivității, reabilitarea și modernizarea siturilor și obiectivelor. Aceste intervenții vor susține dezvoltarea economică a zonelor rămase în urmă" (p. 7)[19]

Concret, ADR NV propune în POR 2021-2027:

1. Intervenții asupra infrastructurii edilitare a stațiunilor (căile de circulație, parcările, spațiile verzi și recreative, fațadele clădirilor),
2. Investiții pentru promovarea patrimoniului cultural și natural și pentru integrarea potențialului turistic al regiunii în rețelele de trasee turistice de mai mare anvergura.
3. Susținerea diversificării activității economice și a oportunităților în zonele rurale, în special prin susținerea turismului și valorificarea patrimoniului cultural și natural. Se arată ca „din cauza accesibilității și conectivității reduse, numeroase obiective cu potențial turistic din mediul rural nu sunt valorificate economic. Un număr însemnat de resurse turistice au potențial ridicat în a fi (mai bine) valorificate, însă rămân în umbră în lipsa unor amenajări minime care să permită vizitarea lor în condiții optime. În ciuda potențialului ridicat, activitatea turistică este concentrată în câteva centre, restul obiectivelor rămânând în mare măsură nevalorificate."

ADR NV mai amintește că Master Planul pentru Dezvoltarea Turismului Balnear susține dezvoltarea "turismului balnear verde", respectiv dezvoltarea sectorului balnear împreună cu cea a ecoturismului, prin crearea de produse comune care să utilizeze elementul natural pentru cură și relaxare și elementele de cură și terapiile asociate pentru a potența oferta ecoturistică.

În Planul de dezvoltare Regională al ADR Nord-Vest (2021-2027) se accentuează următoarele:

- Restaurarea și valorificarea monumentelor istorice (inclusiv schimbarea funcțiunii dacă este oportun)
- Promovarea obiectivelor propuse pentru înscrierea în patrimoniul mondial UNESCO
- Promovarea și păstrarea tradițiilor și obiceiurilor locale
- Integrarea obiectivelor de patrimoniu antropic în circuite turistice
- Realizarea evenimentelor culturale care să pună în valoare specificul și identitatea regiunii

8.9 4. Învățământul

8.9.1 Cadrul european

La nivel european, calitatea educației școlare era privită prin prisma tuturor statelor membre (România nu era parte în 2000) ca obiectiv cu cea mai mare prioritate politică (Commision 2001). 16 indicatori au fost grupați în patru arii tematice referitoare la realizarea școlară (attainment), succes și tranziție, monitorizarea educației, resurse și structuri. Acești indicatori au avut rolul de a impulsiona Uniunea Europeană spre dezideratul de a fi cea mai competitivă economie. Ulterior această abordare a fost înlocuită de concentrarea atenției pe educație continuă (Commision 2018), unde numărul de indicatori a fost restrâns la opt competențe, dar având numeroase comunalități cu indicatorii precedenți. Cele opt competențe ale cadrului de referință sunt:

- competențe de alfabetizare

[19]https://mfe.gov.ro/wp-content/uploads/2020/07/1fed4bfeaae713df1ade0bc20959023e.pdf

- competențe multilingvistice
- competențe în domeniul științei, tehnologiei, ingineriei și matematicii
- competențe digitale
- competențe personale, sociale și de a învăța să înveți
- competențe cetățenești
- competențe antreprenoriale
- competențe de sensibilizare și expresie culturală.

Aceste competențe sunt monitorizate de 35 de indicatori cuprinși în șase arii tematice dedicate specific eduației ("Structural Indicators for Monitoring Education and Training Systems în Europe – 2018. Eurydice Report" 2018). Cele șase arii tematice sunt:

- grija și educația încă din faza antepreșcolară (ECEC)
- realizarea competențelor de bază
- evitarea renunțării timpurii la educație și pregătire
- educația superioară
- angajabilitatea absolvenților
- mobilitatea învățării (learning mobility)

Mai recent, trecând prin aceste repere parte a strategiei europene 2020, politicele centrate pe educație sunt conectate cu obiectivele de dezvoltare durabilă (SDG4) care la rândul lor necesită orientare și translare pe specificul regional.

Perioada 2021-2027 are la bază cinci obiective politice. Acestea trebuie neapărat conectate la discursul legat de educație. Astfel, fiecare dintre cele cinci obiective politice (o Europă mai inteligentă, mai ecologică, mai conectată, mai socială, mai aproape de cetățeni) sugerează direcții de dezvoltare a cadrului educativ. Mai ales în obiectivul specificat de incluziune și accente sociale, educație este clar delimitată. Astfel trebuie să se țină cont de Programul Operațional Educație și Ocupare.

Pe de altă parte, obiectivele sunt susținute prin șapte inițiative: Uniunea inovării, Tineretul în mișcare, Agenda digitală pentru Europa, o Europă eficientă din punctul de vedere al utilizării resurselor, o politică industrială adaptată erei globalizării, strategia pentru noi competențe și noi locuri de muncă și Platforma europeană de combatere a sărăciei.

- O Uniune Europeană mai conectată cu tinerii (Connecting EU with Youth)
- Egalitate pentru toate genurile (Equality of All Genders)
- Societăți incluzive (Inclusive Societies)
- Informare și dialog constructiv (Information and Constructive Dialogue)
- Sănătate mintală și bunăstare (Mental Health and Wellbeing)
- Dezvoltarea tinerilor în mediul rural (Moving Rural Youth Forward)
- Locuri de muncă de calitate pentru toți (Quality Employment for All)
- Învățământ de calitate (Quality Learning)
- Spații ale tinerilor și participare pentru toți (Space and Participation for All)
- O Europă verde și durabilă (Sustainable Green Europe)
- Organizații de/pentru tineret și programe europene (Youth Organisations and European Programmes)

La acestea se contextualizează reperele stabilite la nivel național. În acest sens, documentul „Strategia de dezvoltare a României în următorii 20 ani, 2016-2035" are ca prim punct proiectul „Școala și educația în viziunea Academiei Române", iar „Strategia națională pentru îmbunătățirea infrastructurii educaționale 2018-2023" accentuează rolul infrastructurii ca factor esențial al procesului educațional (https://www.edu.ro/sites/default/files/Strategie SMIE 23.04.2018.pdf).

Pe baza Fondurilor Europene din perioada 2021-2027, în cadrul Obiectivului de Politică 4 „O Europă mai socială", include Propunerea Logică a intervenției – Ocupare. Acest obiectiv include obiective specifice care ar putea duce la (i) îmbunătățirea accesului pe piața muncii pentru toate persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă prin dezvoltarea mecanismului de integrare multidisciplinară a politicilor de ocupare prin armonizarea cadrului legal între serviciile oferite forței de muncă; valorificarea potențialului economic al tinerilor; asigurarea forței de muncă necesare în zonele care înregistrează deficite; promovarea spiritului anteprenorial, prin sprijinirea inițiativelor, prin:

- 1.1 Armonizarea cadrului legal;
- 1.2 Mecanism multidisciplinar de implementare a politicilor;
- 1.3 Pilotare servicii integrate;
- 2.1 Identificarea persoanelor din grupurile țintă;
- 2.2 Furnizarea de pachete de măsuri de ocupare în vederea ocupării și integrării pe piața muncii;
- 2.3 Îmbunătățirea și adaptarea serviciilor de planificare personalizată a activităților;
- 3.1 Realizare de rețele de lucrători tineri;
- 3.3 Încurajarea formelor flexibile de angajare a tinerilor;
- 4.1 Inițierea de studii;
- 5.1 Dezvoltarea de scheme de ajutor financiar pentru afaceri pe cont p ropriu;
- 5.4 Asistență și consultanță în afaceri.

Alte obiective specifice cuprind modernizarea instituțiilor și a serviciilor pieței muncii pentru a evalua și anticipa necesarul de competențe; promovarea participării echilibrate după gen; promovarea adaptării la schimbarea lucrătorilor, întreprinzătorilor și antreprenorilor; îmbunătățirea calității, eficacității și a relevanței sistemului și promovarea învățăturii pe tot parcursul vieții. Printre cele mai importante tipuri de intervenție se identifică:

- 6.1 Dezvoltarea de sisteme funcționale pentru identificare și anticipare a nevoilor de competențe;
- 6.2 Creșterea capabilității instituțiilor relevante;
- 6.3 Consolidarea cadrului de monitorizare și evaluare a politicilor;
- 7.1 Consolidarea parteneriatelor pentru formarea profesională;
- 8.1 Dezvoltarea unor programe de promovare a femeilor;
- 8.2 Sprijin acordat angajatorilor pentru sprijinirea copiilor angajaților;
- 8.3 Stimularea angajatorilor în acceptarea unor forme de muncă flexibile;
- 9.2 Dezvoltarea capacității Comisiilor județene pentru autorizarea furnizorilor de formare profesională;
- 9.4 Actualizarea și dezvoltarea de noi standarde ocupaționale conform noilor cerințe ale pieței muncii;
- 10.1 Corelarea nevoilor cu competențele angajatorilor;
- 10.5 Stimularea participării adulților la programe de învățare (Ministerul Fondurilor Europene).

Cât privește prioritatea învățământului profesional și dual, pentru a face mai atractive aceste forme de învățământ, Consiliul European a susținut "creșterea substanțială a numărului de locuri de ucenici și stagiari" asociate cu aceste programe.[20] La fel a făcut și Comisia

[20]European Council. 2012. "Statement of the Members of the European Council 30 January 2012." http://europa.eu/rapid/press-release_DOC-12-1_en.htm on 23 March 2021

Europeană,[21] sindicatele și patronatele europene (European Federation of Education Employers [EFEE] & the European Trade Union Committee for Education [ETUCE]).[22]

Susținerea pentru învățământul profesional este bazată pe conceptul de „plasă de siguranță" asigurată de competențele dobândite („profesia ca brățară de aur"). Studiile arată că procentul de NEETs (tineri care nu sunt nici angajați, dar nici în școală/Neither în employment nor în education or training) sunt mult mai puțin vulnerabili la șomaj[23]. Riscul automatizării este serios,[24] însă într-o economie județeană bazată pe alternativa dura între industrie cu valoare adăugată în general redusă și munca necalificată în agricultură/îngrijire, aceasta problemă pare un mai puțin presantă ca în economiile mai avansate.

Trebuie ținut cont că cu orice formă de învățământ profesional asigură aceste rezultate. Un studiu recent, ce compară Cehia, Austria și Germania, arată ca în Cehia, unde învățământul dual este redus (ca în România), pregătirea profesională având loc mai mult în sala de clasa (75 la sută), efectele pozitive pe piața muncii pentru angajat, nemaivorbind de cele legate de creșterile de productivitate aduse firmei de competențele obținute în sistemul austro-german în care elevul își petrece 60-80 la sută din timp ca ucenic în firmă, sunt mult mai modeste și, pe termen lung, chiar negative.[25] Ori, în județul Bistrița-Năsăud, situația înscrierii în aceste forme de învățământ oricum nepopulare arată așa: profesional 44,4% și dual 29,16%. Este exact invers față de sistemele austriece, germane și elvețiene care fac performanță.

- Finanțare: FEDR, prioritatea 5, „O regiune educată", 088 Infrastructuri pentru învățământul profesional și tehnic și educația adulților

În general, există un consens că sistemul educațional cel mai bun este în Germania și Elveția. Ceea ce caracterizează aceste sisteme este (1) lipsa stigmei sociale atașată elevilor din sistem și (2) implicarea masivă a patronatului din IMM-uri.[26] Adică exact opusul situației din județ, unde stigma socială este cel mai des invocată de părinți pentru a-și justifica insistența de a evita învățământul dual și unde implicarea IMM-urilor este minimală.

Practic IMM-urile germane cu până la 249 de angajați asigură majoritatea posturilor de ucenic.[27] Rata de angajare a absolvenților este de 88 la sută, egală cu cea a absolvenților de universitate și mult peste cea a absolvenților de liceu teoretic (68 la sută), avantajul consolidându-se pe parcursul vieții. Practic, unul din doi absolvenți de gimnaziu alege învățământul profesional general care oferă 327 de specializări și din aceștia 89 la sută aleg învățământul dual propriu-zis (cu ucenicie), mult peste media OCDE de 34 la sută, și nu-

[21] European Commission. 2016. "Investing în Europe's Youth." Brussels: Publications office of the European Union. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0940&from=EN on 23 March 2021; European Commission. 2018. "Opinion on the Future of Vocational Education and Training Post 2020." https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=20479&langId=en on 15 March 2021

[22] European Federation of Education Employers [EFEE] & the European Trade Union Committee for Education [ETUCE]. 2017. "Joint ETUCE and EFEE Statement on Improving Vocational Education and Training în Europe." https://www.csee-etuce.org/images/attachments/ST_ETUCE-and-EFEE-on-VET_20171123.pdf on 23 March 2021.

[23] Bol, T., and H. G. Van De Werfhorst. 2013. "Educational Systems and the Trade-Off between Labor Market Allocation and Equality of Educational Opportunity." Comparative Education Review 57 (2): 285–308. doi:10.1086/669122.

[24] Arntz, M., T. Gregory, and U. Zierahn 2016. "The Risk of Automation for Jobs în OECD Countries: A Comparative Analysis." OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 189. Paris: OECD Publishing

[25] https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13636820.2021.1931946

[26] Šćepanović, Vera. "Skills on wheels: Raising industry involvement în vocational training în the Czech Republic, Slovakia and Hungary." New Frontiers of the Automobile Industry. Palgrave Macmillan, Cham, 2020. 401-428.

[27] Hippach-Schneider, U., and A. Huismann 2019. "Vocational Education and Training în Europe: Germany." Cedefop ReferNet VET in Europe Reports 2018. Retrieved from https://-cumulus.cedefop.europa.eu/files/vetelib/2019/Vocational_Education_Training_Europe_Germany_2018_Cedefop_-ReferNet.pdf on 30 March 202

mai 21 la sută aleg învățământul profesional care are loc preponderent în școala. 92 la sută din elevii de profesională aleg parcursuri care le țin deschisă calea spre universitate (față de media OCDE de 70 la sută).

Legat de cele spuse despre turismul patrimonial în strategie, Comisia Europeană a aprobat în noiembrie 2017 un raport în privința politicilor în domeniul patrimoniului și a meșteșugurilor tradiționale și emergente care să stea pe viitor la baza acțiunilor tuturor stakeholderilor implicați în domeniul patrimoniului (public, elaboratori de politici, mediatori și specialiști). La elaborarea acestui document a participat inclusiv un membru al Grupului de lucru RURAL al OAR. România este prima țară care implementează acest proiect prioritar în baza raportului Comisiei Europene."

Potrivit acestui raport, „s-a constatat o lipsă a cunoștințelor practice din partea specialiștilor în soluțiilor pe care le propun prin proiect ceea ce se răsfrânge direct asupra calității obiectului de arhitectură și că în general școlile de vară de arhitectură care își propun revitalizarea meșteșugurilor tradiționale sau a celor emergente din domeniul construcțiilor sunt coordonate sau au fost înființate tot de către arhitecți sau organizații cu activitate de profil. Acest fapt se constată cu precădere în România, ca urmare, maparea și promovarea lor ar duce invariabil la creșterea calității în arhitectură.

Atelierele și școlile de vară de arhitectură care se desfășoară în 90% dintre cazuri în mediul rural joacă recent un rol major pentru educația non-formală și informală a arhitecților și a viitorilor arhitecți având ca scop dezvoltarea unor competențe transversale și abilități soft și practice complementare formării clasice din universitățile de profil. Numai în ultimii patru ani s-a dublat numărul inițiativelor care oferă activități în domeniul arhitecturii prin promovarea și utilizarea materialelor locale ecologice, a meșteșugurilor tradiționale și emergente, a unor tehnici și principii de conservare a clădirilor istorice și a cercetării și documentării fondului construit existent."[28]

Pe măsura ce dezastrul climatic se întețește va fi nevoie de oameni calificați care să se ocupa de măsurile de adaptare. Studiile arată ca este nevoie de specialiști pregătiți să monitorizeze sistematic impacturile crizei, să identifice soluții care să minimizeze aceste riscuri și să planifice răspunsuri clare și eficiente. Ele susțin introducerea de calificări în adaptare climatica și gestiunea situațiilor de dezastru. Modelul poate fi găsit în European Union Pacific Technical Vocational Education and Training în Sustainable Energy and Climate Change Adaptation Project (EU PacTVET) și presupune cursuri intensive în instituții existente.[29] Cursurile pot viza pregătirea fermierilor, silvicultorilor, a autorităților locale,[30] a elevilor din liceele agricole/silvice,[31] precum și a studenților de la UT.[32] Aceste cursuri ar trebuie oferite și în cadrul educației continue.[33]

[28] https://hartamesterilorconstructii.ro/

[29] Hemstock, Sarah Louise, et al. "A case for formal education în the Technical, Vocational Education and Training (TVET) sector for climate change adaptation and disaster risk reduction în the Pacific Islands region." Climate Change Adaptation în Pacific Countries. Springer, Cham, 2017. 309-324.

[30] Nguyen, Thi Phuoc Lai, Giovanna Seddaiu, and Pier Paolo Roggero. "Declarative or procedural knowledge? Knowledge for enhancing farmers' mitigation and adaptation behaviour to climate change." Journal of Rural Studies 67 (2019): 46-56.

[31] Migliorini, Paola, et al. "Agroecology în mediterranean Europe: Genesis, state and perspectives." Sustainability 10.8 (2018): 2724.

[32] Molthan-Hill, Petra, et al. "Climate change education for universities: A conceptual framework from an internațional study." Journal of Cleaner Production 226 (2019): 1092-1101.

[33] Becker, Gerhard. "Climate Change Education for Sustainable Development în Urban Educational Landscapes and Learning Cities. Experiences Perspectives from Osnabrück." Lifelong Learning and Education în Healthy and Sustainable Cities. Springer, Cham, 2018. 439-469.

8.9.2 Cadrul național și regional

Inserarea acestor obiective ale politicii de coeziune se implementează prin Programele Operaționale: Programul Operațional Dezvoltare Durabilă (PODD), Programul Operațional Regional NORD-VEST (POR NORD-VEST) (Ministerul Fondurilor Europene, PLANUL DE DEZVOLTARE REGIONALĂ NORD-VEST 2021-2027).

Deși regiunea de Nord-Vest este înțesată de școli și universități de elită la nivel național și deși în ultimul deceniu s-a reabilitat o mare parte a infrastructurii școlare, sistemul regional de învățământ are probleme majore. Strategia ADR Nord-Vest legată de POR 2021-2027 evidențiază:

„Creșterea numărului de elevi în ciclul primar (cu aprox. 30%), solicită din plin infrastructura școlară, astfel încât aprox. 200 (10%) dintre unitățile școlare din regiune sunt supra-aglomerate sau nu pot răspunde cererilor. Pe de altă parte, estimările arată diferențe majore de utilizare a infrastructurii existente, peste jumătate dintre elevi învățând fie în școli supraaglomerate, fie în unele subutilizate. Clasele pregătitoare amenajate conform standardelor reprezintă excepții. De asemenea, accesul elevilor cu dizabilități fizice este limitat în 247 de școli (aprox. 12%), în timp ce peste 1.000 (aprox. 52%) au nevoie de dotări, 637 au nevoie de reabilitare, modernizare sau extindere, iar alte aproape 800 de unități școlare nu au autorizație ISU sau sanitară. Un număr de 134 de școli sunt situate în ZUM-uri, calitatea infrastructurii în acest caz fiind esențială pentru atragerea și menținerea copiilor în sistemul de educație. Accesul la transport școlar este, de asemenea Întârzierea optimizării rețelei școlare nu a permis investiții durabile în infrastructura educațională, aspect identificat și în Raportul de țară 2020" (pagina 6).

Acest raport arată ca județul Bistrița-Năsăud are multe atuuri dar și mult de recuperat pentru a reduce ecartul față de nevoile educaționale ale tranziției spre economia verde, reforma industrială pe care o presupune sau deficitul social acumulat în comunități rurale sărace.

8.10 5. Sănătate

8.10.1 Cadrul european

În documentul Comisiei Europene intitulat *Principalele instrumente care sprijină planul de redresare al UE* (instrumentul „Next Generation EU") se stipulează că programul în domeniul sănătății este „menit menit să contribuie la pregătirea Europei împotriva viitoarelor amenințări la adresa sănătății". Iată de ce, investițiile vor pune accent pe:

- securitatea sanitară și capacitatea de reacție la situații de criză;
- prevenirea și supravegherea pe termen lung a bolilor, accesul la sănătate, diagnosticare și tratament, colaborarea transfrontalieră în domeniul sănătății.

Prin programul „UE pentru sănătate" 2021-2027 – O viziune pentru o Uniune Europeană mai sănătoasă", Uniunea Europeană încearcă să răspundă situației generate de pandemia COVID-19, una ce are un impact major asupra sistemelor medicale, personalului medical și pacienților în Europa. Cu investiții în valoare de 9,4 miliarde de euro, prin programul „UE pentru sănătate" se vor furniza fonduri țărilor membre UE, organizațiilor și ONG-urilor din domeniul sănătății. Solicitările de finanțare vor putea fi depuse începând cu 2021[34].

[34] „UE pentru sănătate" 2021-2027 – O viziune pentru o Uniune Europeană mai sănătoasă". Disponibil online la https://ec.europa.eu/health/funding/eu4health_ro.

Sunt câteva domenii de acțiune, de la (i) prevenirea bolilor și promovarea sănătății în condițiile îmbătrânirii populației, (ii) transformarea digitală a sistemelor de sănătate și (iii) accesul grupurilor vulnerabile la asistență medicală. Prioritățile Comisiei în materie de sănătate includ (i) lupta împotriva cancerului, (ii) reducerea numărului de infecții rezistente la antimicrobiene și (iii) îmbunătățirea ratelor de vaccinare.

8.10.2 Cadrul național și regional

În România, „Programul Operațional Sănătate 2021 –2027" este un program multifond, finanțarea fiind asigurată prin Fondul European de Dezvoltare Regională (FEDR), Fondul Social European+ (FSE+) și Cofinanțare Națională – Buget de Stat (CN-BS). Raportul de țară din 2019 al României identifică câteva probleme cu care se confruntă sistemul de sănătate:

1. Asistență medicală primară slab consolidată.
2. Transferul îngrijirilor medicale de la nivelul spitalelor în regim ambulatoriu este încă într-un stadiu incipient.
3. Capacitate redusă a sistemului de sănătate publică de a oferi acces egal și echitabil la servicii preventive, atât în domeniul bolilor transmisibile, cât și al bolilor cronice, inclusiv educație pentru sănătate și promovarea eficace a unui stil de viață sănătos.
4. Slaba dotare cu echipamente medicale necesare.
5. Absența unui sistem informatic integrat de sănătate care să furnizeze suportul științific pentru elaborarea politicilor de sănătate[35].

După cum programul menționează, a remedia presupune a avea o abordare integrată care să conducă la: (1)Îmbunătățirea serviciilor de diagnostic și tratament la pachet cu nevoia de a investi în programe preventive de sănătate publică (2) Evitarea competiției pentru resurse între sectorul curativ al sistemului de sănătate și cel preventiv (3) Un sistem integrat în intervențiile de sănătate de tip FSE (instruire resurse umane, dezvoltare de metodologii și proceduri, elaborare criterii de asigurare și control al calității serviciilor medicale etc.), coordonat cu intervenții de tip FEDER (investiții în infrastructura fizică a unităților sanitare, aparatură etc.).În acest context, programul operațional promovează trei tipuri de măsuri:

Măsuri cu impact asupra stării de sănătate:

1. Reducerea morbidității și mortalității prin boli netransmisibile (reducerea factorilor de risc, dezvoltarea de criterii și mecanisme de asigurare și control al calității serviciilor preventive, curative și de recuperare și reabilitare, elaborarea de metodologii/ghiduri-/protocoale/recomandări de furnizare a serviciilor de sănătate în condiții de siguranță și eficacitate, dezvoltarea serviciilor de diagnostic de precizie și a tratamentelor personalizate).
2. Reducerea morbidității și mortalității generate de bolile transmisibile prin creșterea capacității de diagnostic și supraveghere a acestor bolilor și creșterea capacității de răspuns la epidemii.
3. Îmbunătățirea stării de sănătate a mamei și copilului: creșterea capacității de monitorizare pre și postnatală.

Măsuri asupra serviciilor de sănătate:

1. Creșterea accesului egal și echitabil la servicii de sănătate preventive și curative de calitate, în special pentru populații dezavantajate.

[35] „Programul Operațional Sănătate 2021-2027". Disponibil online la https://mfe.gov.ro/wp-content/-uploads/2020/07/5e0bdcbddccca4d66d74ba8c1cee1a68.pdf.

2. Dezvoltarea serviciilor de asistență medicală primară: creșterea și consolidarea capacității cabinetelor de medicină de familie, dezvoltarea și consolidarea asistenței medicale comunitare, creșterea capacității de prevenire a serviciilor de medicină școlară.
3. Dezvoltarea și consolidarea serviciilor de medicină de urgență și de îngrijire a pacientului critic.

Măsuri transversale:

1. Asigurarea sustenabilității și creșterea predictibilității în sistemul de sănătate: dezvoltarea capacității de elaborare a politicilor de sănătate bazate pe evidențe științifice.
2. Creșterea gradului de informatizare a sistemului de sănătate, utilizarea tehnologiilor moderne de comunicare și e-sănătate.
3. Creșterea investițiilor dedicate cercetării în domeniul medical și îmbunătățirea utilizării efective a rezultatelor cercetării în practica medicală.
4. Dezvoltarea și modernizarea infrastructurii de sănătate[36].

La nivel de regiune, Planul Regional Privind Serviciile De Sănătate al Regiunii Nord-Vest propune următoarele obiective (cu respectarea obiectivelor Strategiei Naționale de Sănătate 2016-2020):

- Îmbunătățirea accesului populației la serviciile medicale și creșterea, în același timp, a nivelului de echitate în prestarea serviciilor;
- Reducerea discrepanțelor regionale și județene în ceea ce privește îngrijirea primară și serviciile din spitale existente;
- Creșterea nivelului de eficacitate, eficiență, productivitate și eficiență a costurilor în prestarea serviciilor;
- Asigurarea calității și a siguranței în acordarea serviciilor medicale;
- Dezvoltarea coordonării și a complementarității la nivelul diferiților furnizori de servicii medicale și cu sectorul social;
- Promovarea modelelor alternative pentru prestarea serviciilor din spitale (clinică cu practică de zi, îngrijire în regim ambulatoriu, chirurgie de zi și servicii ambulatorii).
- Soluții de Telemedicină e-health/m health (Sisteme Informatice Medicale Distribuite formate din aplicații medicale autonome conectate la baze de date medicale distribuite; Acces bazat pe Internet la serviciile medical medicale – interacțiune pacient-doctor prin intermediul serviciilor web: off web: off-line sau on-line; Portaluri medicale rețele de tip „medical social networks"; Supervizare continuă a pacienților prin intermediul unor dispozitive portabile medicale și non-medicale;
- Soluții de stocare a datelor medicale pe termen lung – arhivarea și procesarea datelor medicale - Vendor Neutral Archiving;
- Soluții inovative de telemedicină bazate pe procesarea imaginilor medicale etc.

Principalul pilon de finanțare pentru cele propuse mai jos:

Programul Operațional Sănătate (POS) 2021-2027: finanțări legate de Obiectivul de politică 4 „O Europă mai socială, prin implementarea Pilonului european al drepturilor sociale" (OP4), dar și de Obiectivul de politică 1 „O Europă mai inteligentă, prin promovarea unei transformări economice inovatoare și inteligente" (OP1).

Axe dedicate OP1:

- Axa prioritară 5 – Abordări inovative în cercetarea din domeniul medical
- Axa prioritară 6 – Informatizarea sistemului medical

[36]Ibidem, p. 2.

- Axa prioritară 7 – Măsuri FSE care susțin cercetarea, informatizarea și utilizarea de metode de investigare, intervenție, tratament

8.11 6. Infrastructura

8.11.1 Cadrul european

Studiile ne arată ca transporturile sunt vectorul economic ce facilitează creșterea capacității unei regiuni de expediere, al timpilor de livrare, al deplasărilor publice. Uniunea Europeană, prin tratatul de la Maastricht din 1992, a propus ca obiectiv crearea unei rețele transeuropene de transport, astfel încât regiunile să comunice mai ușor între ele, și, indirect, care să ajute la scăderea inechităților economice (Benassi et all, 2015). Mai nou, prin Pactul Verde European își propune tranziția spre transportul sustenabil: dinspre motorul termic spre cel electric sau pe hidrogen, de la rutier spre feroviar și velo.[37]

Rapoartele de țară emise în contextul Semestrului European subliniază faptul că regiunile din România sunt sub-performante din punct de vedere al infrastructurii, iar lipsa dotării de transport suficiente și moderne este un obstacol în calea integrării teritoriale.[38]

Finanțările europene pe transport se fac în funcție de politicile de coeziune a U.E., find de cinci feluri: Fondul European de Dezvoltare Regională (FEADR), Fondul Social European (FSE), Fondul de Coeziune (FC), Fondul Agricol European pentru Dezvoltare Rurală (FEADR) și Fondul pentru Pescuit (FEPAM). La sfârșitul anilor '90, Uniunea Europeană a ales o rețea prioritară cheie a rețelei transeuropene (TEN-T), care să asigure două obiective cheie: reducerea costurilor comerciale și dezvoltarea socio-economică a regiunilor subdezvoltate. (Melecký, 2018).

Dacă privim problemele actuale determinate de pandemia actuală, dublată de efectele schimbărilor climatice, observăm probleme structurale majore, pe care economiile Uniunii Europene nu le pot face față singure. De aceea Comisia Europeană a aprobat mecanisme de susținere comună în acest sens (programul SURE). De asemenea, programul este cel al Fondului de Recuperare, care urmărește acoperirea decalajelor financiare determinate de impactul pandemic (2.000 mld. Euro-2021-2030). Pactul Verde European, așa cum sugerează numele, are în vedere susținerea laturilor economice cu impact climatic. Garanția pentru aceste proiecte este de 750 mld. Euro, ce urmează a fi rambursat după 2028, pe o perioadă de 30 de ani.

Un alt fond propus, este cel de redresare națională, care include proiecte de 1.500, mld Euro în sănătate, trenuri rapide, autostrăzi și schimbări climatice (Creel et all, 2019). Din acești bani, România are alocat un buget de aproximativ 80 de mld. de euro. În acest context, investițiile în infrastructură sunt un factor important în creșterea atractivității față de potențialii investitori, forță de muncă.

Uniunea Europeană a acordat prin OP 3 „O Europă mai conectată", Propunerea Logică intervenției – Transporturi. Obiectivul de Politică (3), include dezvoltarea unei rețele TEN-T durabilă, reziliență în fața schimbărilor climatice, inteligentă, sigură și intermodală (3.2). Acest obiectiv specific asigură dezvoltarea rețelelor TEN-T centrală și globală de transport rutier (3.2.1), pe calea ferată (3.2.2), îmbunătățirea serviciilor de transport pe cale ferată

[37] Brewer, Thomas. "Transportation Emissions on the Evolving European Agenda." *Transportation Air Pollutants*. Springer, Cham, 2021. 71-85; Hainsch, Karlo, et al. *Make the European Green Deal real: Combining climate neutrality and economic recovery*. No. 153. DIW Berlin: Politikberatung kompakt, 2020; Lancaster, Ed, and Fabian Küster. "Combining bikes and trains to improve intermodality. Regulation on Rail passengers' rights and obligations (recast)." (2020).

[38] https://mfe.gov.ro/wp-content/uploads/2020/07/1fed4bfeaae713df1ade0bc20959023e.pdf

(3.2.3), îmbunătățirea siguranței pentru reducerea deceselor și impactului asupra mediului (3.2.5), prin:

- 056/057/060/061 – Autostrăzi și drumuri nou construite, îmbunătățite sau reconstruite-Rețeaua centrală TEN-T;
- 077 - Infrastructuri pentru combustibilii alternativi;
- 064/065/067/068 – Căi ferate nou construite, reconstruite sau îmbunătățite-rețeaua centrală și globală TEN-T;
- 072 – Active feroviare mobile.

Un alt obiectiv specific este reprezentat de către dezvoltarea unei mobilități naționale, regionale și locale durabile (3.3), ce include dezvoltarea rețelelor rutiere naționale (3.3.1) și dezvoltarea rețelelor feroviare (3.3.2), prin:

- 058/059/62 - Legături rutiere secundare nou construite, alte drumuri de acces naționale nou construite sau reconstruite și îmbunătățite;
- 066/069 – construirea de noi căi ferate și reconstruirea sau îmbunătățirea lor.

În cadrul obiectivului de politică (OP 1) UE „O Europă mai inteligentă", se abordează în cadrul priorităților de investiții naționale și regionale, digitalizarea pentru creșterea siguranței și îmbunătățirea serviciilor de mobilitatea de transport (6). Aceste intervenții includ:

- 6.1 – Dezvoltarea de instrumente de digitalizare pentru îmbunătățirea siguranței și securității pentru toate modurile de transport.
- 6.2 - Finanțarea instrumentelor de digitalizare, precum sisteme de ERTMS/ETCS, RIS/-VTMIS pentru toate tipurile de transport.

OP 5 include obiectivul de politică CLLD (dezvoltarea locală plasată sub responsabilitatea comunității). Acest obiectiv, are ca priorități de investiții dezvoltarea rețelelor regionale și locale de transport pe calea ferată; reducerea emisiilor de carbon în municipiile reședință de județ și zona lor funcțională prin investiții bazate pe planurile de mobilitate urbană durabilă; reducerea emisiilor de carbon în municipiile și orașele în zona lor funcțională prin investiții bazate pe planurile de mobilitatea urbană durabilă, prin:

- 073 – infrastructuri de transport urban curat; Modernizarea șinelor de tramvai din Municipiul Iași, pe o distanță de 5,7 km., prin Programul Operațional Regional Axa 4.1, semnat în 2019 reprezintă un program important în modernizarea infrastructurii urbane. Valoarea proiectului este de 24,2 mil. euro, și are termen de finalizare 36 de luni.
- 074 – Material rulant de transport urban curat; Un program reprezentativ este cel contractat de către Primăria București în anul 2020, ce include cumpărarea a 100 de tramvaie de la Astra Vagoane Călători, în valoare de 180 mil. euro. Acest proiect este finanțat de către Uniunea Europeană și are rolul de a facilita transportul în comun (economica.net).

Tot același constructor a câștigat în anul 2020 un contract de livrare a 8 tramvaie cu Municipiul Galați. Contractul a fost finanțat de către U.E, în valoare de 11 mil. euro, termenul de livrare fiind de 18 luni (adevărul.ro).

- 075 – Infrastructură de ciclism; Un proiect interesant finanțat de către U.E este o inițiativă ce se numește "Tour de Banat". Aceasta are în vedere construirea unei piste de biciclete între satul Srpska Crnja și din Districtul Banatul Central și orașul Jimbolia. Scopul acestui proiect este cel de a atrage turiști în acea regiune și de a facilitata noi moduri de deplasare nepoluante. Proiectul include un centru regional care să ofere indicații cu privire la traseele locale. Turul are o lungime de 290 de km., este marcat și face parte din coridorul EuroVelo 13 ce leagă Norvegia de Bulgaria (europa.eu)

- 077 – Infrastructuri pentru combustibilii alternativi (Ministerul Fondurilor Europene). Rețeaua Ten-T central, prevede ca până în 2032, zona centrală din România să beneficieze de stații de combustibili alternativi. Distanța amplasării unor astfel de stații trebuie să fie de 70 de km pentru a asigura deplasarea autovehiculelor,. Stațiile sunt prevăzute cu pompe de încărcare precum energie electrică, GPL, GNC. Proiectul include un număr de 70 de puncte de încărcare (mmediu.ro).

În POR 2021-2027 există OP2 „O Europă mai ecologică, cu emisii scăzute de carbon prin promovarea tranziției către o energie nepoluantă și echitabilă, a investițiilor verzi și albastre, a economiei circulare, a adaptării la schimbările climatice", cu obiectivul specific b (viii) Promovarea mobilității urbane multimodale sustenabile.

În ERDF se specifică de asemenea următoarele priorități relevanța acestui capitol (cu codurile de rigoare): 050 Protecția naturii și a biodiversității, infrastructura verde, 062 Alte drumuri reconstruite sau îmbunătățite (autostrăzi, drumuri naționale, regionale sau locale), 073 Infrastructuri de transporturi urbane curate, 074 Material rulant de transport urban curat, 075 Infrastructuri de ciclism 076 Digitalizarea transportului urban, 077 Infrastructuri pentru combustibili alternative.

Feroviarul este unul din pârghiile majore de reducere a emisiilor în transport anunțate de Comisie și 2021 este Anul European al feroviarului (European Year of Rail), un plan de acțiune de mutare a transportului rutier pe feroviar urmând a fi publicat de Comisie, existând astfel mari ocazii de renaștere a sistemelor feroviare naționale cu finanțare europeană. Viitorul finanțabil e cel în care ai trenuri frecvente și la viteză medie de peste 100 km pe oră. Viitorul navetei zilnice văzute de managerii acestor fonduri este o combinație de tren, autobuz, bicicleta și mașina electrica. Mai mult decât atât, marile fluxuri de navetă care blochează toate orașele mediu-dinamice ale României cereau alocări majore în PNRR pentru expansiunea feroviarului urban și urban-rural, care să fie legat intermodal și inteligent de marile zone de aglomerație de fabrici și birouri.

Media finanțărilor europene din toate resursele aflate în perimetrul UE (Fondul de Coeziune, Fondul European de Dezvoltare regională, Banca Europeană de Dezvoltare) sunt responsabile de doar 12 la sută din investiția totală în feroviar, restul fiind suportat din surse naționale (EUAR 2020: 33). Prin contrast, statul a fost mult mai harnic cu infrastructura rutieră, la fiecare 11,5 euro cheltuiți pe rutier statul alocând doar 1 euro la feroviar, de departe cel mai mare dezechilibru din Europa (raportul fiind de 1:1 aproximativ în Austria, Suedia și Italia și de 2,5:1 în Cehia).

O parte a acestor puncte de agendă se pot găsi în rapoartele din Semestrul European, documentul care reflectă evaluarea reformelor necesare în toate țările membre. La capitolul feroviar, ultimul raport pe România este tranșant, solicitându-se explicit următoarele o serie de măsuri din care relevante pentru județ sunt:

1. Digitalizare extinsă
2. Proiecte concrete de mutare a transportului de persoane și marfa de pe rutier pe feroviar ("Deși Guvernul României dorește să crească ponderea transportului feroviar comparativ cu cea a transportului rutier(...), planurile pentru realizarea acestui obiectiv și punerea lor în aplicare sunt încă într-un stadiu incipient" p. 61)[39]

Linii de finanțare:

A. *OP 3 „O Europă mai conectată"*, Propunerea Logică intervenției - Transporturi. Obiec-

[39]Extras din PNRR și căile ferate: O ocazie istorică pentru a acoperi deficitul de transport durabil în România. **Cornel Ban**, Sorin Gog. https://research.cbs.dk/en/publications/pnrr-%C5%9Fi-c%C4%83ile-ferate-o-ocazie-istoric%C4%83-pentru-a-acoperi-deficitul

tivul de Politică (3), include dezvoltarea unei rețele TEN-T durabilă, reziliență în fața schimbărilor climatice, inteligentă, sigură și intermodală (3.2).

- 064/065/067/068 – Căi ferate nou construite, reconstruite sau îmbunătățite-rețeaua centrală și globală TEN-T;
- 066/069 – construirea de noi căi ferate și reconstruirea sau îmbunătățirea lor. Chiar dacă pe arealul județului Bistrița-Năsăud nu există proiecte alocate TEN-T, în cadrul comunicării Comisiei Europene către Parlamentul European în Strategia de mobilitate sustenabilă și inteligentă din anul 2020, "Comisia va propune revizuirea regulamentelor privind coridoarele de transport feroviar de marfă și coridoarele rețelei centrale TEN-T. În acest sens, administrația națională poate face lobby în privința includerii legăturii feroviare Bistrița-Cluj, Bistrița-Brașov, sau Bistrița-Suceava în acest proiect.

B. (*OP 1*) *UE „O Europă mai inteligentă"*, se abordează în cadrul priorităților de investiții naționale și regionale, digitalizarea pentru creșterea siguranței și îmbunătățirea serviciilor de mobilitatea de transport (6). Aceste intervenții includ:

- Dezvoltarea de instrumente de digitalizare pentru îmbunătățirea siguranței și securiății pentru toate modurile de transport.
- Finanțarea instrumentelor de digitalizare, precum sisteme de ERTMS/ETCS, RIS/VTMIS pentru toate tipurile de transport.

C. *OP 5 include obiectivul de politică CLLD* (dezvoltarea locală plasată sub responsabilitatea comunității). Acest obiectiv, are ca priorități de investiții dezvoltarea rețelelor regionale și locale de transport pe calea ferată; reducerea emisiilor de carbon în municipiile reședință de județ și zona lor funcțională prin investiții bazate pe planurile de mobilitate urbană durabilă; reducerea emisiilor de carbon în municipiile și orașele în zona lor funcțională prin investiții bazate pe planurile de mobilitatea urbană durabilă, prin:

- 073 – Infrastructuri de transport urban curat
- 074 – Facilitarea transportul în comun

8.11.2 Cadrul național și regional

Inserarea acestor obiective ale politicii de coeziune se implementează prin Programele Operaționale: Programul Operațional Regional NORD-VEST (POR NORD-VEST), Programul Național Sectorial al Politicii Agricole Comune (PNS PAC), Programul Operațional Creștere Inteligentă, Digitalizare și Instrumente Financiare (POCIDIF), Programul Operațional Transport (POT), Programul Operațional Regional NORD-VEST (POR NORD-VEST) (Ministerul Fondurilor Europene, PLANUL DE DEZVOLTARE REGIONALĂ NORD-VEST 2021-2027).

În viziunea ADR-NV (prin Strategia să pe POR), acesta înseamnă următoarele priorități de finanțare (pagina 7):

1. Investițiile în stații de transport public dotate cu acces la informații în ceea ce privește orarul sau sosirea în stație a mijloacelor de transport public.
2. Investiții în transportul public rutier și feroviar cu afluență spre orașele mari. Infrastructura adaptată pentru a susține fluxul de transport din zonele periurbane către centrul orașelor mari. În cazul reședințelor de județ, este necesară dezvoltarea transportului public metropolitan, inclusiv pe cale ferată și conturarea de noi coridoare metropolitane de mobilitate urbană durabilă pentru a combate și controla efectele negative ale expansiunii urbane.
3. Investiții în infrastructura velo și pietonala. Lipsa facilităților care să permită o deplasare sigură a bicicliștilor în mediul urban este principalul motiv pentru care ponderea

acestui mod de deplasare este încă redus (sub 5%). Astfel, se dorește "continuarea demersurilor pornite în cadrul planurilor de mobilitate accentuând necesitatea optimizării și modernizării sistemelor de transport public, extinderea și dezvoltarea infrastructurii pentru biciclete și a zonelor pietonale (sau cu prioritate pentru pietoni) și dezvoltarea rețelelor de stații de încărcare vehicule electrice."

4. Accesibilizarea infrastructurii de transport nu este accesibilizată. Foarte puține proiecte implementate în ultimii ani respectă măcar parțial Normativul pentru accesibilizarea spațiului urban NP-051.
5. Integrarea serviciilor de transport în baze de date și aplicații menite să ajute și încurajeze cetățenii să folosească modalități de deplasare cu un impact cât mai redus asupra mediului.
6. Dezvoltarea sistemelor de management al traficului pentru orașele mari, alături de sisteme TIC pentru optimizarea transportului public (mai ales pentru orașele mici care au implementat recent astfel de servicii)

În analizele ADR NV în strategia să pe POR 2021-2027 se arată că:

"Traficul rutier este afectat de un grad ridicat de congestie. În lipsa dotărilor, obiectivelor de interes și a locurilor de muncă, noile zone rezidențiale din periurban generează deplasări frecvente către centrele urbane. Infrastructura de transport nu este adaptată pentru a susține acest număr ridicat de deplasări, ceea ce duce la aglomerarea traficului. Trama stradală în dezvoltările rezidențiale din periurban este neierarhizată și nemodernizată, iar legăturile cu polii de creștere sau orașele mari sunt puține și deja suprasolicitate. Numărul orașelor care beneficiază de sisteme de management al traficului este încă foarte redus. Excepțiile sunt reprezentate de orașe precum Cluj Napoca, Zalău, care au implementat sisteme de management al traficului în perioada 2007-2013, și Oradea, care deține un sistem de management al traficului dedicat prioritizării tramvaiului.

Transportul public reușește cu greu să deservească aceste zone; fie circulă doar pe principalele artere, fie poate asigura doar o frecvență scăzută, de regulă peste 20 min. În ciuda faptului că regiunea are un sistem de transport public bine dezvoltat, din perspectiva liniilor de transport public și al pasagerilor transportați, congestia legăturilor principale are un impact negativ și asupra mijloacelor de transport public care nu își pot respecta programul. Acest aspect face ca o mare parte din rezidenții noilor dezvoltări să fie dependentă de autovehiculul personal, ceea ce suprasolicită legăturile rutiere cu centrul urban. Calitatea transportului public local este afectată și de vechimea mijloacelor de transport" (pagina 4).[40]

„Progresul în ceea ce privește infrastructura pentru biciclete este încă lent. Pistele realizate în numeroase localități au avut greșeli serioase de proiectare, ceea ce a dus la o slabă utilizare. Lipsa facilităților care să permită o deplasare sigură a bicicliștilor în mediul urban este principalul motiv pentru care ponderea acestui mod de deplasare este încă redus (sub 5%). În orașele mai mici, principala constrângere în calea dezvoltării de piste pentru biciclete este legată de străzile cu un profil prea îngust și de dificultatea de a interveni pe drumurile naționale (practic principala axă de transport), administrate de CNAIR. De asemenea, lipsa unor centuri sau variante ocolitoare face foarte dificilă dezvoltarea infrastructurii

[40] https://mfe.gov.ro/wp-content/uploads/2020/07/1fed4bfeaae713df1ade0bc20959023e.pdf

pentru biciclete care să permită o deplasare în siguranță a bicicliștilor" (pagina 5).[41]

8.12 7. Mediul și infrastructura de mediu

8.12.1 Cadrul european

Strategia UE pentru Dezvoltare Durabilă, ce reprezintă fundamentul Strategiei Naționale a României în domeniu, completează Strategia de la Lisabona și se dorește a fi un catalizator pentru cei ce elaborează politici publice și pentru opinia publică. Responsabilitatea pentru implementarea Strategiei revine Uniunii Europene și statelor sale membre. În ea sunt identificate patru obiective-cheie. Printre cele patru obiective cheie pe primul loc se afla protecția mediului.

În 2021 ceea ce contează cel mai mult la nivel de detalii este Programul Acțiune pe Mediu No. 8 care va ghida acțiunea UE până în 2030. Corelat cu Pactul Verde European acest are următoarele obiective:

- Emisii nete zero până în 2050
- Reziliența și vulnerabilitate redusă la schimbările climatice
- Un model de creștere regenerativa care să decupleze creșterea de la consumul de resurse naturale și să accentueze tranziția către economia circulară
- Poluare zero în ape, sol, aer, păduri, mlaștini și ecosisteme marine
- Protejarea biodiversității și mărirea capitalului natural
- Reducerea presiunilor de mediu ce derivă din producție și consum, mai ales din zona energiei, dezvoltării industriale, construcțiilor, transportului și sistemului alimentar

Detaliile legate de fiecare prioritate sunt masive și pot fi consultate online.[42]

Tratatele nu menționează pădurile în mod expres și, deci, Uniunea nu dispune de o politică forestieră comună, acesta rămânând în primul rând o competență națională. Cu toate acestea, UE a instituit o strategie europeană pentru păduri și sprijină numeroase acțiuni care au un impact semnificativ asupra pădurilor din UE și din țările terțe.

Astfel din 2013 avem comunicarea Comisiei intitulată „O nouă strategie a UE pentru păduri și sectorul forestier" (COM(2013)0659).[43] Acesta este practic cadrul european de referință pentru elaborarea politicilor sectoriale care au impact asupra pădurilor și care are ca obiective:

(1) gestionare durabilă a pădurilor, cu criterii de gestionare durabilă clare

(2) combaterea defrișărilor la nivel mondial. Acest document conține, de asemenea, orientări strategice pentru acțiunile Comisiei Europene și ale statelor membre.

Apoi în 2015 Comisia a adoptat planul multianual de punere în aplicare a Strategiei UE pentru păduri (SWD(2013)0343), așa-numitul „Plan multianual pentru păduri„ (Forest MAP).[44] Acesta întocmește o listă a acțiunilor care trebuie întreprinse pentru a răspunde provocărilor din sectorul european al lemnului.

Cu privire la microhidrocentrale, Comisia europeană are pe rol procese de infringement împotriva României din cauza unor microhidrocentrale de acest gen.[45] Există un pericol clar

[41] https://mfe.gov.ro/wp-content/uploads/2020/07/1fed4bfeaae713df1ade0bc20959023e.pdf
[42] https://ec.europa.eu/environment/strategy/environment-action-programme-2030_en
[43] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52013DC0659
[44] https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/forest-map-of-europe
[45] https://wwf.panda.org/wwf_news/?247995/Comisia-European-demareaz-procedura-de-infringement-mpotriva-Romniei-din-cauza-unor-proiecte-de-microhidrocentrale-din-Munii-Fgra

de încălcare sistemică a Directivei 2000/60/CE a Parlamentului European și a Consiliului de stabilire a unui cadru de politică comunitară în domeniul apei1 (denumită în continuare „Directiva 2000/60/CE" sau „Directiva-cadru privind apa"), a Articolului 4(3) din Tratatul privind Uniunea Europeană și a Directivei 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună floră sălbatică (denumită în continuare „Directiva 92/43/CEE" sau „Directiva Habitate").[46]

8.12.2 Cadrul național și regional

Strategia Națională a României cuprinde ca obiective anticiparea efectelor schimbărilor climatice și elaborarea din timp a unor planuri de măsuri pentru situații de criză generate de fenomene naturale sau antropice, securitate alimentara prin menținerea fertilității solului, conservarea biodiversității și protejarea mediului; proiecte și programe de anvergură, în domeniul protecției mediului, precum și protecția și punerea în valoare a patrimoniului cultural și natural.[47]

În vigoare se află și Strategia Forestieră Națională 2018-2027[48] *având ca obiective strategice* eficientizarea cadrului instituțional și de reglementare a activităților din domeniul forestier, gestionarea durabilă a fondului forestier național, creșterea competitivității și a sustenabilității industriilor forestiere, a bioenergiei și bioeconomiei în ansamblul ei, dezvoltarea unui sistem eficient de conștientizare și comunicare publică și dezvoltarea cercetării științifice și a învățământului forestier.

8.13 8. Cultura

8.13.1 Cadrul european

La nivel european există un cadru de referință – Rețeaua sistemului statistic european vizând cultura (European Commision 2018a, 2018b) – în care sunt stabilite 10 domenii culturale.[49] Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, la capitolul (titlul XIII) de cultură prevede un context favorabil culturii. Contextul însă nu este sprijinit de programe concrete de finanțare, ci doar indirect sau cel puțin la parametri cu mult sub potențialul de acțiune al Uniunii (Ottavio Reho and Larue 2020).

Finanțarea culturii implică un cadru diversificat de resurse, legi și interacțiuni, dar care sunt particulare la nivel de țară, regiune și program de dezvoltare. De aceea nu există un model optim de pentru finanțarea culturii. Astfel, aplicațiile nu trebuie să fie bazate doar pe fondurile europene. Pentru a putea ajunge la acestea important în primele faze este esențial să se apeleze intens la soluțiile de finanțare publică. Motivul este dat de costurile de operare

[46] https://newsmaker.ro/wp-content/uploads/2021/02/Scrisoare-Comisie-europeană-catre-Guvernul-RoMANIEI.pdf

[47] http://www.mmediu.ro/beta/wp-content/uploads/2012/06/2012-06-12_dezvoltare_durabila_snddfinalromana2008.pdf

[48] http://www.mmediu.ro/app/webroot/uploads/files/2017-10-27_Strategia_forestiera_2017.pdf

[49] 1. Patrimoniu cultural (muzee, monumente istorice,situri arheologice, patrimoniu intangibil); 2. Arhive; 3. Biblioteci; 4. Carte și Presă; 5. Arte vizuale (Arte plastice, fotografie, design); 6. Arte interpretative (muzica, dans, teatru, arte combinate și alte spectacole „live"); 7. Audiovizual și media (Film, radio, televiziune, video, fonograme, opere multimedia, videograme); 8. Arhitectură; 9. Publicitate; 10. Artizanat și meșteșuguri. La acestea se adaugă sectoarele culturale și creative care cuprind: arte vizuale, artele spectacolului, patrimoniu, film și video, televiziune și radio, software (inclusiv jocuri video), muzică, carte și mass-media, design, arhitectură, publicitate, toate însoțite de industrii suport. Așadar în funcție de aceste două cadre europene trebuie să se realizeze raportarea la cultură, însă ținând cont și de celelalte ținte ale planului de redresare al UE (instrumentul „Next Generation EU").

și mentenanță care în timp revin spectrului local. Ele sunt baza de acțiune pe termen lung privită dintr-o perspectivă sustenabilă. Este critic deci ca proiectele să poată să își dezvolte propriul circuit de finanțare pentru operare și mentenanță (Dimitriyadis, Akyuz, and Basturk 2012).

În plus, perioada 2021-2027 are la bază cinci obiective de politică. Deși aceste cinci obiective politice sunt indirect legate de cultură, ele trebuie neapărat conectate la discursul cultural. Astfel, fiecare dintre cele cinci obiective politice (o Europă mai inteligentă, mai ecologică, mai conectată, mai socială, mai aproape de cetățeni) sugerează reorientarea cadrului cultural. Obiectivele sunt susținute prin șapte inițiative: Uniunea inovării, Tineretul în mișcare, Agenda digitală pentru Europa, o Europă eficientă din punctul de vedere al utilizării resurselor, o politică industrială adaptată erei globalizării, strategia pentru noi competențe și noi locuri de muncă și Platforma europeană de combatere a sărăciei.

În acord cu reperele europene strategia culturală implica și câteva obiective derivate din acestea la nivel național. Astfel, axele prioritare derivate din ultima strategie ce vizează în analiză perioda 2016-2022 (Ministerul culturii 2016) evidențiază: cultura ca factor de dezvoltare durabilă, economia creativă, accesul la cultură și diversitatea expresiilor culturale, cultura română în circuitul cultural internațional și capacitatea sectoarelor culturale și creative de susținere a restului axelor prioritare. Observăm deci o răsfrângere a cadrelor europene în raportare sinergică la țintele de ansamblu ale Uniunii cu accent pe dezvoltare durabilă (Agenda 2030) și creativitate. Pe de altă parte, situația de raportare națională poate fi conectată și de proiectul 9 al strategiei de dezvoltare a României elaborat de Academia Română (Vlad, Surdu, and Spinei 2017).

Fondurile europene nu implică doar atragerea finanțării din partea structurilor Uniunii Europene. Trebuie avute în vedere și granturile cu state europene din afara uniunii precum și împrumuturi de la Banca Europeană de Investiții sau din acordurile bilaterale (Europanostra 2013).

Cadrul european de finanțare a dezvoltării Next Generation EU propune fonduri substanțiale de redresare. În ceea ce privește cultura însă, direcțiile de acțiune sunt de obicei lăsate mai la urmă. Totuși este important de văzut ansamblul direcțiilor care permit aplicarea la proiecte cu valențe sinergice. Astfel, succesul aplicațiilor depinde de caracteristicile de eligibilitate și de contribuția așteptată prin multiple direcții (dezvoltare regională, turism, competitivitate, etc.) (Europanostra 2013). În plus racordarea la cadrul de dezvoltare durabilă este vitală (Ministerul culturii 2016). Aceste considerente indică faptul că în cadrul dezvoltării locale 2021-2027 centrate pe cultură trebuie să se țină cont de contextul strategic european (vezi detalii Agenția de Dezvoltare Regională (ADR) Nord-Vest (2020)) și de instrumentele specifice sectorului în discuție.

Pentru cultură deci se remarcă câteva posibile instrumente în cadrul cărora se pot realiza aplicații:

- Recovery and Resilience Facility €560 miliarde
  - având în vedere obiectivele programului de a crea locuri de munca în construcți, renovare și industrii bazate pe lucrul fizic intensiv se pot realiza proiecte de renovare culturală în care construcțiile vechi să fie reabilitate și aduse la standarde de locuire corespunzătoare, păstrând în același timp caracteristicile istorice și pe cele specifice patrimoniului local.
- REACT-EU €55 miliarde
  - deși nu vizează direct sectorul cultural, instrumentul de finanțare poate fi folosit indirect în corelație cu alte sectoare pentru „investiții destinate remedierii consecințelor crizei asupra piețelor forței de muncă, inclusiv prin subvenții pentru

angajare, scheme de șomaj tehnic și măsuri de ocupare a forței de muncă în rândul tinerilor, sprijinirea sistemelor de sănătate și furnizarea de capital circulant pentru întreprinderile mici și mijlocii" (Agenția de Dezvoltare Regională (ADR) Nord-Vest 2020, 11).

- Just Transition Fund €32,5 miliarde
  - este un alt instrument indirect ce vizează ameliorarea impacturilor socio-economice prin susținerea recalificării și ajutarea IMMurilor să creeze oportunități de dezvoltare.
- European Agricultural Fund for Rural Development €15 miliarde
  - poate permite finanțarea indirectă a culturii locale în condițiile formulării aplicațiilor prin prisma accentului pe alimentație cu valențe nutritive, sigură și sustenabilă, capabilă să fie integrată în lanțuri de furnizare durabile.

Aceste linii generale sunt pot fi însă particularizate de direcții noi posibil să apară în perioada 2021-2027 în funcție de schimbările regionale și globale. Astfel este util a se vedea regulat pagina portalului de finanțare Funding & tender opportunities din cadrul Single Electronic Data Interchange Area și oportunitățile generale vizând cultura și creativitatea

Pe lângă instrumentele generale expuse ca fiind esențiale în următoare perioadă este recomandat să fie realizate proiecte în proiectele deja existente. În acest sens se poate apela la:

- **Programul Erasmus+** prin care să se încerce dezvoltarea de programe centrate pe subprogramul „Erasmus for young entrepreneurs" care poate fi folosit în cultură. În cadrul perioadei anterioare, proiectele de succes prin prisma sinergiei dintre cultură și educație au vizat în special: educație și pregătire vocațională (VET). În acest sens e necesar să fie pus accentul pe capitalul cultural și conectarea acestuia la capitalul identitar.
- **Programul Improving Guidance and Knowledge Sharing Between Land Managers, Conservationists and Local Communities to Preserve Cultural Heritage Landscapes under and Outside Natura 2000** este o altă oportunitate de a învăța din experiența altor regiuni și consilii locale pentru a le aplica în cadrul dezvoltării culturale din județ.
- **Programul Europa Creativă** pune accentul pe „protejarea, dezvoltarea și promovarea diversității și a patrimoniului european în domeniul cultural și lingvistic, precum și creșterea competitivității sectoarelor culturale și creative, în special competitivitatea sectorului audiovizual." (Agenția de Dezvoltare Regională (ADR) Nord-Vest 2020, 10) Este deci important să se încerce punerea în valoare a patrimoniului multicultural și conectarea culturiii cu sectoarele creative. Se pot folosi coordonatele de la Alianța Industriilor Creative Regional și reperele date de proiectele cîștigate anterior în cadrul: proiectelor de traducere literară, platforme, pregătire și educație artistică (de film).
- **Programul Europa Digitală** vizează consolidare dezvoltării referitoare la „calculul de înaltă performanță, inteligența artificială, securitatea cibernetică și competențele digitale avansate și asupra asigurării utilizării acestora pe scară largă în întreaga economie și societate." (Agenția de Dezvoltare Regională (ADR) Nord-Vest 2020, 11) Repere importante de aplicare sunt la https://digiculture.eu/en/).

8.13.2 Cadrul național și regional

În cadrul acestui exercițiu bugetar, ADR NV arată că investițiile prevăzute „continuă intervențiile finanțate în perioadele anterioare de programare" și vizează nu numai conservarea, protecția și valorificarea durabilă a patrimoniului cultural și natural, ci și „dezvoltarea serviciilor culturale" (p. 54)

În afară de cadrul specific european, lecțiile din proiecte precedente au arătat că este nevoie de o combinare de instrumente de finanțare prin granturi, donații, venituri proprii și diferite modalități de finanțare nerambursabilă (Europanostra 2013). Accentul trebuie deci să fie pe un mix optim de soluții de finanțare în funcție de proiectul cultural la care se aplică. Mai mult, condițiile recente de mutare a multor activități în mediul online pot să conducă la atragerea de fonduri prin platforme de donații și sau beneficii ulterioare în urma platei în avans. În plus, trebuie să se aibă în vedere faptul că aplicația poate fi constrânsă de reglementările referitoare la mediul înconjurător, standarde sociale, surse de finanțare, costuri de operare și menținere (Europanostra 2013).

La nivel național instrumentele de finanțare pot fi racordate la programele deja existente și la cele noi introduse. Ministerul culturii (2016) prevedere posibilitatea de a finanța proiecte prin:

- programul național de finanțare a cercetării arheologice.
- proiecte consolidate, proiecte ale uniunilor de creație și proiecte ale minorităților pe baza criteriilor și normelor din OMC 2116 din 26.02.2016.
- fondul de urgență care implică „cerința de produse sau servicii culturale... a cărei nesatisfacere poate prejudicia interesele imediate ale unei comunități" (p. 132).
- programul Cultural Național pentru susținerea financiară a taberelor de creație plastică
- proiecte culturale organizate cu prilejul Zilei Culturii Naționale.
- programul Acces în baza OG 51/1998.
- programul CultIN.
- finanțările puse la dispoziție anual prin Administrația Fondului Cultural Național (AFCN)
- sprijinirea revistelor și publicațiilor culturale în baza Legii 136/2015.
- programul național pentru achiziția de cărți.
- programul Tezaure Umane Vii
- programul de mobilitate al Ministerului Culturii (posibil a fi relansat).
- programul de asigurare a confinanțării nerambursabile pentru participarea operatorilor culturali la Programul Cultural (posibil a fi relansat).
- programul pentru acoperirea costurilor lucrărilor de protejare și de intervenție asupra monumentelor istorice în baza HG 1430/2003 și HG 610/2003.
- programul PA16/RO12 Conservarea și revitalizarea patrimoniului cultural și natural (încheiat)
- programul PA17/R013 Promovarea diversității în cultură și artă în cadrul patrimoniului cultural european.
- programul Antreprenoriat cultural, patrimoniu cultural și schimburi culturale.
- programul România Creativă
- fonduri gestionate de Ministerul Culturii pentru reabilitarea monumentelor istorice și finalizarea construcției, renovarea sau reabilitarea clădirilor culturale de interes public din România.
- instituțiile subordonate Ministerul Culturii care acordă finanțări nerambursabile pentru programe și proiecte culturale, precum și fonduri provenite din alte surse și alocate pentru acțiuni culturale.
- programe de finanțare alimentate din fonduri structurale și de coeziune pentru România gestionate la nivel național de alte instituții decât MC și instituțiile subordonate.
- programe de finanțare alimentate din fonduri publice de la bugetul de stat gestionate la nivel național de alte instituții decât MC și instituțiile subordonate.

8.14 9. Sărăcie rurală

8.14.1 Cadrul european

Potrivit Planului de Dezvoltare Regională Nord Est 2021-2027, zonele urbane marginalizate (ZUM), au fost sprijinite prin intervențiile prevăzute de POR 2014-2020, în cadrul Axei 9 – Sprijinirea regenerării economice și sociale a comunităților defavorizate din mediul urban, Prioritatea de investiții 9.1 - Dezvoltare locală plasată sub responsabilitatea comunității (DLRC)[50]. Prioritatea a fost reluată în noul exercițiu bugetar. Este de asemenea de adăugat că FEDR și Fondul de coeziune sunt de asemenea centrate pe combaterea sărăciei și mai ales a celei urbane. Astfel, unul din obiectivele FEDR atinge explicit problema locuirii decente ca factor de dezvoltare atunci când țintește „o Europă mai socială prin implementarea Pilonului european al drepturilor sociale" („OP 4") prin câteva instrumente printre care se află (i) sporirea eficienței piețelor forței de muncă și facilitarea accesului la locuri de muncă de calitate prin dezvoltarea infrastructurii sociale și (ii)îmbunătățirea integrării socioeconomice a comunităților marginalizate, a migranților și a grupurilor dezavantajate prin măsuri integrate care să includă asigurarea de locuințe și servicii sociale.

Intervențiile din cadrul acestei priorități de investiții pot include diverse tipuri de investiții, în funcție de nevoile specifice identificate la nivel local în cadrul SDL, elaborate de către Grupurile de Acțiune Locală (GAL), și se referă la investițiile în infrastructura de locuire, investiții în infrastructura de sănătate, servicii sociale – construcția/ reabilitarea/ modernizarea/ dotarea centrelor comunitare integrate medico-sociale; investiții în infrastructura de educație); investiții în amenajări ale spațiului urban degradat al comunității defavorizate, construirea/ dotarea cu echipamente a infrastructurii întreprinderilor de economie socială de inserție.

De asemenea, comunitățile marginalizate sunt susținute și din POCU 2014-2020 - AP 5 – Dezvoltare locală plasată sub responsabilitatea comunității). Acțiunile care se finanțează prin Axa Prioritară 5 din POCU 2014-2020 (OS 5.1) cuprind măsuri integrate destinate comunității marginalizate vizate de SDL, în următoarele domenii: educație, ocupare, dezvoltare/furnizare de servicii (sociale/ medicale/ medico-sociale); asistență socială; combaterea discriminării sau segregării.

În ceea ce privește marginalizarea se pot continua programele destinate incluziunii populației de etnie romă cum au fost: POCU 2014-2020 care s-a adresat persoanelor dezavantajate prin axa 4 (Incluziune socială și combaterea sărăciei), sau axa 5 (Dezvoltare locală), continuate în noul exercițiu financiar în scopul de a atinge obiectivele Pilonului european al drepturilor sociale[51] prin Obiectivul 4 al politicii de coeziune 2021-2027.

Ne aflăm de asemenea în perioada inițială a programului Roma Integration 2020, care urmează primei Decade a Integrării Romilor, program european[52] la care au aderat douăsprezece țări, printre care și România, și care a fost susținută de Banca Mondială, UNDP, OSCE, OSI și de către Consiliul Europei. Politicile de incluziune implementate în diferite state au avut rezultate pozitive[53], promovând soluții punctuale de rezolvare a problemelor de

[50] https://www.nord-vest.ro/wp-content/uploads/2021/02/PDR-NV-2021-2027-versiunea-feb-2021.pdf?fbclid=IwAR0m4gB4MO2R0aNCvWwWu9X0OTNfA4NunxvWyv-8G_Ccy_t0XRpSAC-F-ms, pag. 55-62

[51] https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-action-plan_en

[52] https://www.un.org/en/chronicle/article/decade-roma-inclusion-addressing-racial-discrimination-through-development#:~:text=The%20Decade%20of%20Roma%20Inclusion%20is%20an%20unprecedented%20pan%-2DEuropean,world's%20most%20populous%20marginalized%20community.

[53] https://www.econstor.eu/bitstream/10419/141816/1/786167602.pdf

sănătate, educație sau locuire, dar au fost insuficiente pentru „reducerea decalajelor", obiectiv principal al programului[54]. Continuarea acestor politici este mai diversă astăzi, cu mai mulți actori instituționali care sprijină aceste programe, cum ar fi AMPOCU, Granturile Norvegiene, FRDS, FDSC, etc. În România se desfășoară din ce în ce mai multe astfel de proiecte, unele fiind foarte vizibile, cum ar fi cel de la Cluj-Napoca, dedicat comunității de la Pata Rât[55], sau altele mai mari,

8.14.2 Cadrul național și regional

Recent adoptata Strategie Națională a Locuirii 2017-2030 afirmă că locuințele dețin cea mai mare parte din utilizarea energiei din România. Pentru creșterea eficienței energetice, legislația națională s-a aliniat politicilor europene de îmbunătățire a eficienței energetice prin alinierea la standardul NZEB (Near Zero Energy Building), statuat prin Directiva UE privind performanța energetică a clădirilor (DPEC). Programul de eficiență energetică spre zero (nZEB) are mai multe direcții, cererea de finanțare depășește ofertele existente, iar documentațiile aferente devin din ce în ce mai sofisticate. În aceste condiții este imperios necesară întărirea capacității tehnice a administrației de a elabora proiecte de reabilitare termică la standardele curente.

Fondul Român de Dezvoltare Socială (FRDS) are în mod constant apeluri pentru programe de susținere a incluziunii sociale (cu accent pe comunitățile de romi), dezvoltare socioeconomică, egalitate de șanse, combaterea sărăciei, sau dezvoltare comunitară și educație. La acestea se adaugă posibilitățile deschise prin PNRR, conjugate cu noua Strategie de incluziune a romilor din 2020[56], aflate, altfel, în deplină continuitate cu cele enunțate în 2009 în cadrul Decadei de incluziune a romilor.

[54] https://www.opendemocracy.net/en/can-europe-make-it/end-of-decade-what-happened-to-roma-inclusion/

[55] https://adizmc.ro/pata-2/

[56] https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combatting-discrimination/roma-eu/roma-equality-inclusion-and-participation-eu_en

9 C. Obiective strategice, obiective specifice, priorități, măsuri, direcții de acțiune

9.1 *Considerații terminologice*

Obiectivele generale/strategice sunt exprimate la nivelul entității publice, iar obiectivele specifice, derivate din obiectivele generale, se stabilesc la nivelul fiecărui compartiment din cadrul entității publice. Obiectivele specific trebuie să arate clar ce anume trebuie realizat; să indice în ce fel va fi măsurat rezultatul, să poată fi îndeplinite în limitele impuse de condiții în termenul 2021-2027. La rândul lor, obiectivele specific sunt transpuse în priorități (în baza unor criterii de ierarhizare), măsuri (decizii practice) și direcții de acțiune (decizii de orientare).

9.2 Analiza-cadru

„Cadrul de referință" a detaliat fiecare pas și l-a justificat empiric. Mai jos vom sistematiza acești pași într-un mod accesibil, pe fiecare temă în parte:

9.2.1 Obiectiv strategic 1: Un judet mai competitiv și mai inteligent

Obiectiv general 1.1. Tranziția industriei județene spre nișele industriale specifice tranziției verzi, digitalizate și spre Industria 4.0

1.1.1. *Obiectiv specific. Dezvoltarea și susținerea activității unei pepiniere de inițiative colaborative între CDI și întreprinderi de tipul unui consorțiu județean de inovare* (*„hub de inovare"*)

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Înființarea Bistrița Electromobility and Circular Economy Hub (BECEH);
- Cercetarea industrială aplicată care să lege UTCN de firmele din domeniu;
- Business intelligence pe electromobilitate și economie circulară;
- Formare profesională continuă prin BECEH Academy;
- Asigurarea joncțiunii dintre industria IT clujeană și industria auto și a plasticului bistrițeană;
- Intermedierea între firmele specializate pe electromobilitate și mediul învățământului tehnic universitar;
- Promovarea achiziției de tehnologii noi pentru măsuri de eco-inovare și alinierea la principiile economiei circulare;
- Creșterea capacității de a utiliza instrumentele financiare și fondurile publice disponibile, cu accent pe cele din cadrul programului Horizon Europe;
- Crearea în BECEH de spații specializate pe transferul tehnologic de tip demo-lab, living lab, fab lab, makers-space, alături de serviciile aferente.
- Sprijinirea întreprinderilor noi, inovatoare;
- Creșterea capacității de a utiliza instrumentele financiare și fondurile publice disponibile, cu accent pe cele din cadrul programului Horizon Europe

- Autorizarea BCEH ca centru de transfer tehnologic pe electromobilitate și economie circulară vizând facilitarea folosirii tehnologiilor digitale în scopul creșterii productivității (linii de producție, automatizări, robotică) automatizare, robotică, inteligență artificială, industria 4.0, printare 3D, metode avansate de producție pe aceste zone;
- Consiliul Județean să se asigure că cel puțin două nume mari de pe platforma industrială bistrițeană ancorează BECEH în economia industrială a orașului.

1.1.2. *Obiectiv specific. Impulsionarea tranziției spre activități economice de avangardă care sunt promovate de UE.*

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Înlesnirea accesului la expertiză internațională care să identifice modul în care industria maselor plastice care activează deja în economia circulară să își dezvolte capacitatea în zona bioeconomiei, eventual înspre înlocuitori sustenabili ai plasticului (domeniu de specializare inteligentă pentru perioada 2014-2020 conform Strategiei Naționale de Cercetare, Dezvoltare și Inovare 2014-2016 și prioritatea UE „Innovating for Sustainable Growth: A bioeconomy for Europe" (COM(2012) 060 final).

1.1.3. *Obiectiv specific. Impulsionarea investițiilor private autohtone în IMM-uri, start-up-uri și spin-off-uri inovatoare.*

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Spatii de co-working pentru start-up-uri și spin-off-uri din zona electromobilitate și economie circulară care lucrează pe proiecte mici;
- Consultanță tehnică și antreprenorială pentru întreprinderile noi, inovatoare, cu accent pe inovarea de produs, de proces, organizațională și de marketing;
- Coordonare cu programele pentru micul și mediul capital dezvoltate de iNOVAre@Bistrita2030, proiect avansat de Primăria municipiului Bistrița, Camera de Comerț și Industrie Bistrița-Năsăud, Universitatea Tehnică din Cluj.
- Partenereriat între autorități și CCIBN pentru o abordare mai proactivă a retehnologizarii, digitalizării și dezvoltarea inovatoare, noile motoare ale unui sector IMM dinamic.

1.1.4. *Obiectiv specific. Tranziția digitală a industriei județene.*

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Facilitarea de către BCEH a folosirii tehnologiilor digitale în scopul creșterii productivității (linii de producție, automatizări, robotică) automatizare, robotică, inteligență artificială, industria 4.0, printare 3D, metode avansate de producție;
- Autorizarea BCEH ca CIT specializat pe electromobilitate și economie circulară vizând facilitarea folosirii tehnologiilor digitale în scopul creșterii productivității (linii de producție, automatizări, robotică) automatizare, robotică, inteligență artificială, industria 4.0, printare 3D, metode avansate de producție pe aceste zone.

1.1.5. *Obiectiv specific. Promovarea accesului la piețe europene și internaționale și atragerea investițiilor străine directe în domenii de specializare inteligentă.*

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Asumarea unei funcții de diplomație comercială la BECEH.

1.2. Obiectiv general – Tranziția serviciilor din județ spre activități verzi si/sau cu valoare adăugată mare

1.1.6. *Obiectiv specific. Promovarea digitalizării în servicii*

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Promovarea sectorului digital și business services, cu aplecare deosebita pe e-commerce și e-logistics (dat fiind avantajul comparativ existent pe comerț și logistică) pe calea reformelor educaționale și de învățare continuă.

Obiectiv general 1.2. Tranziția de la agricultura fărâmițata la agricultura de dimensiuni medii, cu infrastructuri de aglomerare/clusterizare pregătite pentru tranziția verde în sector

1.2.1. *Obiectiv specific. Consolidarea capacitații publice de consultanță agricolă la nivel județean.*

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Crearea de către Consiliul Județean în parteneriat cu un „miez" de producători de legume de spații de depozitare modern de fructe și legume în zonele de tradiție, spații cu temperaturi controlate și capabile să asigure serviciilor de plani care digitalizată a ofertei pentru asigura cantitate, calitate, ritmicitate și termene de livrare scurte, cu respectarea principiilor de trasabilitate.
- Coordonare între consiliul județean și alte instituții publice și ONG-uri (gen Produs în Bistrița-Năsăud) pentru a-i informa pe fermieri despre avantajele agriculturii sustenabile și de a-i susține cu asistenta tehnică de durată pentru a îi ajuta să facă față rigorilor certificării;
- Înființarea unei structuri de consiliere publică gratuită pentru fermierii vulnerabili și a locuitorilor din mediul rural cu venituri mici și contracost pentru asociațiile, organizațiile și fermierii cu dimensiuni mari; în cadrul structurii trebuie atinsă ținta europeană propusă de Strategia Agroalimentară a României 2020-2030 de un consultant la 100 de ferme;
- Asistentă pentru intabularea în ritm alert a terenurilor, lipsa clarității juridice blocând investițiile;
- Angajarea în Direcția Agricolă de consultanți specializați pe consilierea tinerilor fermieri;
- Asociația Comunelor din județul Bistrița-Năsăud să angajeze specialist în agricultură și consultanță agricolă pe modelul județelor Iași și Dâmbovița.

1.2.2. *Obiectiv specific. Tranziția spre forme competitive de agricultură, zootehnie și viticultură* (*clustere, cooperative*)

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Înființarea de clustere agricole specializate pe agricultura sustenabilă;
- Constituirea de clustere zootehnice bazate pe pășunat tradițional, tratamente antimetan, reducerea amprentei de amoniu în fermele mari prin sisteme de distribuție a gunoiului de grajd în loc de îngrășăminte chimice sau pentru producția de energie bio, captarea apei de ploaie pentru a reduce consumul de apă în ferme, îmbunătățirea pășunilor pentru a mări productivitatea per animal, optimizarea consumului de proteine pentru reducerea excrementelor și emisiilor,a și evitarea proiectelor axate pe producția de carne de vită.
- Educarea fermierilor despre ce opțiuni au legate de (i) scheme de asigurare împotriva dezastrelor naturale și împotriva dăunătorilor și îmbolnăvirilor animalelor și culturilor și (ii) crearea de fonduri agricole mutuale pentru stabilizarea veniturilor în cazul volatilității prețurilor sau pierderilor suferite în urma dezastrelor naturale sau a îmbolnăvirii animalelor/culturilor.
- Reevaluarea spațiului de manevra al DSP și APIA care să dea timp de ajustare a fermierilor la cerințele legale atunci când acestea nu sunt respectate la litera. Funcția peda-

gogică a autorității pe calea calibrării măsurilor și a unor întâlniri regulate cu reprezentanții fermierilor este mai importantă ca cea represiva.
- Promovarea formelor cooperatiste de asociere în agricultură pentru a mări eficiența mecanizată a exploatațiilor medii, actualmente situate la nivelul precar de 3-4 ha.

1.2.3. *Obiectiv specific. Repornirea pomiculturii și legumiculturii la volume mari*

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Mandatarea Direcției pentru Agricultură Bistrița-Năsăud pentru a colabora cu Stațiunea de Cercetare-Dezvoltare pentru Pomicultură Bistrița în vederea oferirii de servicii de asistență tehnică producătorilor eligibili pentru astfel de programe, urmând ca Stațiunea să fie partenerul de cercetare în aceste programe;
- Crearea de către consiliul județean în parteneriat cu un "miez" de producători de legume, de spații de depozitare moderne de fructe și legume în zonele de tradiție, spații cu temperaturi controlate și capabile să asigure serviciilor de planificare digitalizată a ofertei pentru a asigura cantitate, calitate, ritmicitate și termene de livrare scurte, cu respectarea principiilor de trasabilitate;
- Înființarea, pe modelul de bune practici ENSCONET, a fondurilor POR și cu susținerea programului de cercetare pomicolă a MADR, a unei "arhive genetice" pentru speciile locale de fructe și legume aflate în risc de dispariție si care să fie folosite în eventualele inițiative gastronomice de nișă indicate la capitolul pe turism.

1.2.4. *Obiectiv specific. O regiune specializată în vinuri pe segmentul mediu și premium*

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Înființarea Regiunii Viticole și Enoturistice Nosnerland care să lege, castele restaurate, crame cu vinuri excepționale, cazare la aceste crame sau în pensiuni premium, povestea acestor zone, a oamenilor, natura care este nativ sustenabilă în Județul Bistrița-Năsăud, bogăția culinară a zonelor noastre;
- NWL (Nosnerland Wine Lab) va fi un laborator de analiză și cercetare a vinului, care să integreze și să deservească toți producătorii de vin, laborator care să aibă în plus și o funcție enoturistică și de laborator universitar pentru USAMV, funcții care vor dinamiza economic zona afectată de stagnare de pe culoarul Teaca-Milaș.

1.2.5. *Obiectiv specific. Creșterea gradului de profesionalism în ferme*

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Învățământ dual în liceele cu profil agricol prin care fermierii susțin costurile și pregătirea de mecanizatori;
- Cursuri de mecanizatori prin CCIBN pe specializarea mecanizator.

Obiectiv general 1.3. -Digitalizarea economiei județene

Obiectiv specific 1.3.1. Digitalizarea administrației

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Digitalizarea întregii administrații publice județene și locale;
- Securitatea cibernetică la pachet cu inițierea de start-up-uri/spin-off-uri în domeniul securității cibernetice;
- Sprijinirea digitalizării în mediul universitar și dezvoltării universitare, universitatea fiind văzută ca pol de competență în domeniul digital, inclusiv prin crearea și dezvoltarea unor platforme digitale, e.g. baze de date și biblioteci virtuale, laboratoare, dotare tehnică și echipamente (live streaming);

Obiectiv specific 1.3.2. Stimularea digitalizarii sectorului privat

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Sprijinirea de investiții pentru servicii și echipamente necesare pentru transformarea digitală a micro-întreprinderilor și IMM-urilor pe calea centrelor de transfer tehnologic.

Obiectiv general 1.4. Educația și formarea unei forțe de muncă competitive și pregătite pentru economia inteligentă

Obiectiv specific 1.4.1. Grija sporita fata de adevarul ca formarea unei forte de munca competitive incepe încă din faza ante preșcolară (ECEC)

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Construirea de programe ante preșcolare în toate comunitățile urbane și rurale ale județului

Obiectiv specific 1.4.2. Dezvoltarea competențelor de bază

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Construirea de școli și grădinițe în zonele periurbane ale Bistriței în proporție cu densitatea locuirii;
- Grădinițe cu program prelungit în zona rurală pentru a facilita accesul părinților la locuri de muncă, mai ales la cele navetabile;
- Dotarea tuturor școlilor din județ pentru a acomoda elevii cu dizabilități;
- Efectuarea unei analize sociologice și antropologice riguroase care să stabilească în ce măsura ecartul urban-rural la bacalaureat pe care îl vedem în județ, poate fi ameliorat de măsuri ale autorităților județene și locale;
- Programe de acces la tehnologia numerică a școlilor rurale și subvenționarea programelor de after-school din acestea, pentru a reduce deficiențele de dotare tehnicț și acces la suport educațional.

Obiectiv specific 1.4.2. Evitarea renunțării timpurii la educație și pregătire

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Baze de date multianuale pe sănătatea mentală a copiilor și adolescenților în scopul prevenirii cauzelor psihologice ale abandonului școlar;
- Programe legate de bullying și cyler-bullying;
- Adoptarea de fiecare instituție de educație și formare a unor protocoale de combatere a abandonului școlar.

Obiectiv specific 1.4.3. –Dezvoltarea educației superioare

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Achiziția de spații în centrul istoric bistrițean și reabilitarea lor ca locuințe de serviciu pentru profesorii universitari, atractive, decorate profesionist prin concurs de proiecte pentru studenții de la arhitectură din marile centre universitare, în vederea stabilirii lor în Bistrița;
- Elaborarea unui studiu de oportunitate legat de înființarea unei universități tehnice în orizontul de timp 2030-2040;
- Achiziția clădirii Poștei Vechi și a altor spații subtilizate din centrul vechi și transformarea lor în rezidențe studențești în care jumătate din locuri să fie oferite studenților cu o situație materială dificilă.

Obiectiv specific 1.4.4. -Cresterea angajabilitatii absolvenților

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Efectuarea de către Inspectoratul Școlar Județean, în parteneriat cu Camera de Comerț și Industrie și reprezentanți ai angajatorilor și salariaților a unei analize riguroase legate de tranziția liceelor tehnologice cu promovabilitate extrem de mică în mod repetat la bacalaureat la învățământul dual (a se vedea mai jos);

- Efectuarea de către autorități (Inspectorat Școlar) în parteneriat cu CCIBN și o echipă de sociologi universitari, specializați, a unui studiu de sociologia educației și muncii care să explice rezistenta la învățământul dual;
- Un curriculum adaptat nevoilor exprimate de către operatorii din turism si autoritățile publice, nevoi descoperite pe calea unor chestionare efectuate de Camera de Comerț;
- Adoptarea de protocoale de anticipare a nevoilor pieței muncii pe calea sondării anuale a nevoilor de competențe profesionale în firme;
- Formarea de personal cu abilități tehnice avansate în zona tranziției verzi, cum ar fi tehnicieni pe implementarea programelor de sisteme energetice alternative, la clădiri vechi sau noi (solar, pompe de căldură);
- Acordarea de burse județene studenților de la Geografia Turismului care efectuează stagii de vară specializate în unități turistice, ONG-uri de turism și/sau elemente ale administrației publice specializate pe turism unde, stagiul trebuind să presupună activități de traducere în practică a cunoștințelor dobândite;
- Înființarea de Centre Comunitare de Învățare Permanentă, cu precădere în zonele rurale unde oportunitățile educaționale sunt mai reduse;
- Programe de învățare continuă țintind cultivarea de abilități digitale/antreprenoriale/manageriale pentru adulții cu diplome universitare care nu sunt atractive pe piața muncii.

Obiectiv specific 1.4.5. Dezvoltarea activităților medicale universitare la Bistrița

- Încheierea de parteneriate cu universitățile de medicină pentru a poziționa Bistrița în nișe neacoperite pe piața cercetării și pregătirii medicale universitare
- Înființarea la Bistrița, în parteneriat cu o universitate de medicină a unui program de rezidențiat pentru medici și de specializare pentru asistente medicale pe medicina de urgentă aeropurtată;
- Burse pentru studenți din universitățile de medicină, din școlile de asistenți medicali și din facultățile de asistență socială, urmând modelul burselor oferite de Poliția Română, cu condiția rămânerii lor pentru a practica în județ.

Obiectiv general 1.5. Un județ mai competitiv pe piața turistică

1.5.1. Obiectiv specific. Dezvoltarea unui sistem de guvernanță a turismului durabil la nivel județean – „guvernanța turistică"

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Elaborarea unei strategii de dezvoltare turistică a județului – cu participarea tuturor actorilor din sector (turism, produse locale, alte servicii conexe), cu obiective și măsuri concrete, măsurabile, pornind de la concluziile Strategiei de față și bazată pe o analiză ulterioară, riguroasă a clientelei turistice (tip de clientele, motivații de vizită, circulații turistice efective, obiective vizitate, pattern-uri de comportament turistic, etc.);
- Realizarea unei analize riguroase a clientelelor turistice ale județului (tip de clientele, motivații de vizită, circulații turistice efective, obiective vizitate, pattern-uri de comportament turistic, etc.). Ea trebuie apoi să informeze o strategie cu obiective și măsuri concrete, măsurabile, în ce privește dezvoltarea turistică.
- Înființarea Organizației de management a destinației Bistrița-Năsăud care să se ocupe cotidian și continuu de dezvoltarea produselor turistice, coordonarea tuturor celor implicați în furnizarea lor (cazare, servicii turistice, comunicare etc.) și a contribui la rezolvarea numeroaselor probleme care pot apărea;
- O strategie de marketing-comunicare turistică și de brand teritorial și a o pilota, modifica astfel încât măsurile din teritoriu pentru produsele turistice să fie cunoscute de

publicul cărora le sunt adresate. Conceptul "Poarta Transilvaniei' este interesant dar nu a devenit încă un brand național recognoscibil;
- Dezvoltarea platformelor de promovare turistică și interacțiune cu turiștii;
- Dezvoltarea unor circuite turistice transfrontaliere / transnaționale.

1.5.2. Obiectiv specific – Așezarea patrimoniului arhitectural în centrul „propunerii" turistice a județului Bistrița-Năsăud.

- Stoparea distrugerii sistematice a patrimoniului construit prin intervenții ilegale sau neadecvate asupra clădirilor istorice;
- Monitorizarea în timp a stării de conservare a monumentelor istorice din județ;
- Abordarea sustenabilă a mediului construit prin restaurarea inteligentă și reutilizarea adaptativă a clădirilor de patrimoniu;
- Susținerea cercetării și inovării în domeniul protecției patrimoniului cultural;
- Dezvoltarea infrastructurii care să susțină turismul cultural în zone cu elemente cheie pentru patrimoniul cultural al județului;
- Dezvoltarea unei infrastructuri culturale în mediul rural prin crearea unor spații adecvate pentru activitățile culturale și artistice.
- City-break la Bistrița
- Spa-break la Figa
- Ghidurile OAR se vor atașa dosarelor necesare elaborării de autorizații de construcție pentru a nu se mai distruge arhitectura tradițională;
- Punerea în siguranță a patrimoniului arhitectural;
- Reabilitarea sustenabilă a clădirilor de patrimoniu;
- Restaurarea și refuncționalizarea unor obiective cheie (Posmuș, Comlod, bisericile evanghelice din Teaca, Vermeș, Chiraleș);
- Înscrierea obiectivelor reabilitate în trasee turistice existente;
- Organizarea unor școli de vară trans disciplinare în domeniul patrimoniului;
- Sprijinirea asociațiilor și ONG-uri în domeniul protecției patrimoniului;
- Sprijinirea specializării și certificării meșterilor în domeniul construcțiilor;
- Elaborarea unui ghid zonal pentru protejarea peisajelor culturale;
- Structurile enoturistice moderne (crame și restaurant de crame) pun corect în valoare peisajele istorice (incluzând aici atât cele agricol-naturale cât și cele arhitectural-rurale) și obiectele de patrimoniu și că oferta de cazare respectă pe cât posibil principiile ecoturismului (între ele menționăm în special impactul scăzut asupra mediului, intensitatea redusă a fluxurilor turistice, implicarea comunităților locale prin produse și servicii obținute la maxim la nivel local, interpretarea și explicarea condițiilor reale locale);
- Castelul de la Posmuș poate fi un punct nodal în acest demers cu o școală de ghizi ai patrimoniului local, inclusiv vernacular sau rural, care să se formeze în paralel cu școala de restaurare și materiale tradiționale, cu inspirație din inițiativele Mihai Eminescu Trust în zona Sibiu-Brașov;
- Pe turismul balnear, reabilitarea „urbană" a patrimoniului construit prin concurs de soluții și reabilitări pentru vile turistice cum sunt cele de la Sângeorz-Băi, pe modelul încercărilor de la Băile Herculane, Govora;
- Promovarea profesionistă a patrimoniului textil de pe Valea Someșului ca brand internațional și punct de interes al turismului cultural.

1.5.3. Obiectiv specific – Promovarea turismului de nișă

- Promovarea eco-turismului
- Promovarea eno-gastro-turismului cuplat cu city-break și cu turism patrimonial
- Dezvoltarea turismului de business

- Atragerea de branduri turistice internaționale din nișa hotel boutique care să accepte restaurarea unor complex-uri arhitecturale în centrul istoric al Bistriței;
- Organizarea de tururi speciale de eco- și eno-turism dar și turism ecvestru pentru turiștii de afaceri
- Tururi de o noapte pentru peisajele agricole și naturale din sudul județului, folosind Mocănița Transilvaniei și castelul de la Posmuș/Comlod pentru cazare și interpretare a istoriei zonei, se poate organiza un tur de o zi în care să se combine eno-gastronomia locală cu descoperirea patrimoniului săsesc de la Teaca, Jelna, Lechința, etc.
- O ofertă de turism ecvestru pe via Transilvania și via Nosnerlandia.
- Calendar multianual de evenimente recurente bazate pe specificul și oferta cultural-patrimonială a județului;
- Identificate acele tipuri de evenimente de calitate care pot atrage tineretul și care pot întări poziționarea patrimonială și de cultură contemporană care folosește inteligent patrimoniul arhitectural, ecleziastic și urban al județului;
- Festivaluri de jazz, festivaluri de fotografie, festival de artă contemporană axată pe reutilizarea patrimoniului, școli de vară de restaurare, festivaluri de reenactment istoric, festival gastronomic în natură pentru redescoperirea gastronomiei tradiționale în conexiune cu ce poate oferi natura și teritoriul;
- Invitarea de persoane resursă sau specialiști recunoscuți în domeniu care pot patrona-/superviza zile dedicate botanicii culinare sau reînvierii vechilor meniuri din secolele trecute tocmai în cadrul lor istoric-arhitectural.
- Festivaluri de film tematic la Comlod și Posmuș
- Exploatarea reflexivă, nu în kitsch, a legendei Dracula.
- Via Nosnerlandia ca traseu turistic integrat: patrimonial, cicloturistic, eno-gastronomic, eno-turistic și ecologic. Proiectul presupune restaurarea si functionalizarea bisericilor evanghelice din Teaca, Vermes si Chirales, a gării Teaca și a funcționalizării adecvate a castelelor Posmus si Comlod.
- Un curriculum la secția turism a extensiei UBB adaptat nevoilor exprimate de către operatorii din turism și autoritățile publice, nevoi descoperite pe calea unor chestionare efectuate de Camera de Comerț.
- Acordarea de burse județene studenților de la Geografia Turismului care efectuează stagii de vară specializate în unități turistice, ONG-uri de turism și/sau elemente ale administrației publice specializate pe turism unde, stagiul trebuind să presupună activități de traducere în practică a cunoștințelor dobândite.

9.2.2 Obiectiv strategic 2: Un județ mai verde, care face tranziția spre emisii nete 0 de carbon

Obiectiv general 2.1. O industrie mai verde

Obiectiv specific 2.1.1. Dezvoltarea industriei și cercetării axata pe industriile sustenabile (*in special electromobilitate și economie circulara*)

- Înființarea Bistrița Electromobility and Circular Economy Hub (BECEH);
- Cercetarea industrială aplicată care să lege UTCN de firmele din domeniu;
- Înființarea de centre de transfer tehnologic cu aplecare spre promovarea achiziției de tehnologii relevante pentru eco-inovare.

2.1.2. Obiectiv specific. Încurajarea folosirii in servicii a sistemelor de economie circulară și a sistemelor energetice și de mobilitate sustenabile.

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Încurajarea participării firmelor de servicii la activități de educație și formare a forței de muncă necesare pentru activități de economie circulara.
- Folosirea autobuzelor si microbuzelor electrice in serviciile de transport;
- Asistență pentru IMM-urile din servicii de a-și reduce amprenta de carbon prin instalarea de pompe de caldură și panouri fotovoltaice.

Obiectiv general 2.2 O agricultura mai verde

2.2.1. Obiectiv specific. Integrarea agriculturii, zootehniei și viticulturii în lanțuri alimentare scurte, precum si in inițiativele de turism sustenabil propuse în Strategie.

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Dezvoltarea punctelor de gastronomie locală – ca modalitate de valorificare superioară a produselor locale, de aport de venituri pentru fermieri/ producători/ gospodării și de susținere a turismului județului – sub patronajul și monitorizarea „Produs în Bistrița-Năsăud".

2.2.2. Obiectiv specific. Reducerea emisiilor de carbon in sectorul zootehnic

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Constituirea de clustere zootehnice bazate pe pășunat tradițional, tratamente anti metan, reducerea amprentei de amoniu în fermele mari prin sisteme de distribuție a gunoiului de grajd în loc de îngrășăminte chimice sau pentru producția de energie bio, captarea apei de ploaie pentru a reduce consumul de apă în ferme, îmbunătățirea pășunilor pentru a mări productivitatea per animal, optimizarea consumului de proteine pentru reducerea excrementelor și emisiilor, și evitarea proiectelor axate pe producția de carne de vită.

Obiectiv general 2.3. O mai bună gestiune a relației dintre mediu și comunități

2.3.1. Obiectiv specific. Folosirea cadrului natural pentru a obține mai multă adaptare la schimbările climatice

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Plantarea unor perdele forestiere de protecție pentru culturile agricole și elementele de infrastructură;
- Promovarea pădurilor mixte și diversificării speciilor; promovarea speciilor reziliente și adaptabile la schimbările climatice.
- Măsuri de dezvoltare sustenabilă prin înființarea de sisteme agro-forestiere, valorificarea locală a resurselor în produse nite cu valoare adăugată ridicată și atragerea unor proiecte de cercetare științi că cu aplicabilitate în județul Bistrița-Năsăud.
- Noile construcții și căi de comunicații nu ar trebui să presupună acoperirea zonelor din jur cu beton și asfalt, ci ar trebui să se bazeze pe reutilizarea și redirecționarea terenurilor deja ocupate și asigurarea de generoase spații verzi și vegetație forestieră;
- Conservarea terenurilor și resurselor solului. Aceasta este mai ieftină decât restaurarea și remedierea lor. Ecosistemele sănătoase și reziliente sunt esențiale pentru ameliorarea și adaptarea la schimbările climatice;
- Continuarea măsurilor legate de sporirea nivelul de trai și calitatea vieții în comunitățile rurale prin investiții în infrastructura, învățământ, sănătate și mediu. Fermierii și lucrătorii forestieri sunt esențiali în sustenabilitatea și protejarea biodiversității rurale.

2.3.2. Obiectiv specific. Susținerea prelucrării inovative a produselor forestiere

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Sprijin pentru afaceri creative și inovative bazate pe produse forestiere nelemnoase (fructe de pădure, ciuperci, plante medicinale, vânat etc.) care conectează cunoștințe și valori tradiționale cu o nouă cerere de consum dar

(1) să împiedice capitalizarea resurselor locale de către intermediari și entități externe; (2) să limiteze capacitatea de exploatare a produselor forestiere nelemnoase, astfel încât să rămână sustenabilă și să nu producă un dezechilibru în ecosistem.

2.3.3. Obiectiv specific. Protejarea, conservarea, restaurarea biodiversității și consolidarea și menținerea serviciilor ecosistemice; dezvoltarea infrastructurii verzi-albastre

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Împădurirea și reîmpădurirea terenurilor degradate;
- Înființarea de grădini forestiere și sisteme agrosilvice și silvopastorale; încurajarea, sprijinirea și promovarea serviciilor de agroturism și micilor producători, individuali și asociați, care dezvoltă astfel de sisteme mixte;
- Extinderea suprafeței ariilor protejate la nivelul județului până la 30% din suprafața totală;
- Monitorizarea apelor de munte și construirea unor cascade pentru oxigenarea apei, estomparea viiturilor și favorizarea biodiversității.
- Măsuri de sprijinire a comunităților locale prin mecanisme de compensare juste în schimbul limitării accesului la drepturi și angajamentelor voluntare pentru consolidarea și menținerea serviciilor ecosistemice, sprijinirea meșteșugarilor și producătorilor locali;

2.3.4 Obiectiv specific. Extinderea spațiilor verzi și de agrement

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Modernizarea parcurilor existente și crearea de noi spații verzi/zone de agrement

2.3.4. Obiectiv specific. Implicarea și sprijinirea comunităților locale în îndeplinirea obiectivelor de mediu;

Măsuri, direcții de acțiune, priorități - Identificarea și atragerea resurselor pentru implementarea unor mecanisme de compensare juste pentru proprietari, comunitățile locale și consumatori locali în schimbul limitării accesului la drepturi și angajamentelor voluntare pentru consolidarea și menținerea serviciilor ecosistemice.

2.3.5. Obiectiv specific. Gestiunea sustenabila a deșeurilor

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Realizarea unei instalații de tratare mecano-biologică a deșeurilor;
- Campanii periodice de colectare a deșeurilor reutilizabile, pe categorii.
- Un centru permanent de debarasare și preluare, gratuit, pentru populație – nu se plătește pentru debarasarea și preluarea deșeurilor reutilizabile conforme, indiferent de calitatea acestora;
- Încurajarea în continuare a campaniilor voluntare în rândul elevilor și profesorilor școlilor generale de igienizare a râurilor și zonelor afectate;
- Întărirea controlului, identificarea locațiilor de depozitari neconforme și monitorizarea lor cu camere de supraveghere, identificarea făptașilor și aplicarea amenzilor drastice;
- Realizarea unei instalații de tratare mecano-biologică a deșeurilor;
- Investiții în instalații de valorificare a deșeurilor
- Investiții în instalații de tratare a deșeurilor în amestec
- O mai bună informare/conștientizare a cetățenilor privind colectarea selectivă a deșeurilor și mecanisme de cointeresare a acestora;
- Implementarea soluțiilor digitale în colectarea deșeurilor (sisteme RFID-tag);
- Condiționarea autorizațiilor de construcție/demolare de existența unui contract de preluare a deșeurilor;
- Campanii periodice de colectare a deșeurilor reutilizabile, pe categorii, în mod gratuit.

2.3.6. Obiectiv specific. Modernizarea protecției cursurilor de apă

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Monitorizarea cursurilor de apă cu drone și camere de supraveghere, identificarea făptașilor și aplicarea amenzilor drastice

2.3.7. Obiectiv specific. Pregătirea teritoriului pentru tranziția climatică;

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Îndiguirea apelor în zonele cu risc de inundații folosind soluții neagresive cu biodiversitatea;
- Întărirea cadrului punitiv cu poluatorii dar și a sistemelor de reciclare a deșeurilor;
- Continuarea investițiilor în infrastructura de asigurare a apei potabile;
- PUG-uri și proiecte care să privilegieze plantarea de arbori în zonele urbane, să descurajeze extinderea excesiva pe orizontala si să promoveze transportul sustenabil. Concret, consiliul județean ar trebui să insiste ca proiectele primăriilor să se facă urmând îndeaproape Strategia Regională de Mobilitate Urbană Durabilă și Orașe Inteligente a Regiunii de Dezvoltare Nord-Vest 2021-2027;
- Sisteme de irigații în sudul județului, unde este criza de apă acută pentru agricultura și zootehnie.
- Corelativ, se pot face îndiguiri și sisteme de stocare a apei în lunca Someșului, unde există un risc de inundații, apă care apoi să e canalizată spre sud.
- Amenajări hidrotehnice în paradigma sustenabilă a cursurilor de apă;
- Strămutarea comunităților expuse riscului mare de inundații.
- Proiecte care să combată eroziunea solului, fenomen care se va accentua cu criza climatică. Aceste proiecte ar trebui să țintească localitățile unde regăsim suprafețe ale solului extrem de afectate, toate în partea de sud a județului;
- Prevenirea contaminării solului prin depozite de deșeuri neconforme (fără ecran protector, situate în apropierea zonelor locuite; fără control al calității și cantității de deșeuri care intră în depozite; neacoperite cu material inert la acțiunea focului sau împotriva acțiunii vântului) (Strategia Regiunii ADR Nord Vest);
- Ecologizarea siturilor industriale contaminate, din fostele platforme industriale sau terenuri poluate în urma producției pentru industria grea ((Strategia Regiunii ADR Nord Vest);
- Finanțarea elaborării hărților regionale (interactive și actualizabile electronic) care să ofere informațiile referitoare la poluarea mediului cu radon, arsen și azbest, elemente asociate cu boli grave precum cancerul. Odată disponibile, aceste informații ar trebui integrate în PUG-uri și sistemele de acordare de autorizații de construcții;
- Stații de epurare în toată zona rurală pentru a opri deversarea apelor uzate direct în cursul unor ape;
- Toate sistemele de colectare a apei uzate să aibă în punctul terminal o stație de tratare, Motoarele stațiilor de tratare să opereze cu emisii reduse de carbon
- Lucrări de stopare a alunecărilor de teren, cu prioritate pe arealul comunelor Târlișua, Ciceu-Giurgești, Feldru și Ilva Mică.

2.3.8. Obiectiv specific. Îmbunătățirea protecției naturii și a biodiversității.

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Restaurarea ecosistemelor afectate;
- Măsuri de protejare și îmbogățire a patrimoniului natural prin împăduriri, promovarea pădurilor mixte și a metodelor de exploatare neagresive, soluții de reutilizare și reciclare a deșeurilor și extinderea ariilor naturale protejate;
- Întărirea cadrului punitiv aplicat defrișărilor ilegale;

- Intervenții asupra tăierilor „gri" de pădure;
- Sistarea sporturilor auto în zonele cu mare biodiversitate;
- Aplicarea bunelor practici pe ecoturism din zonele unde acesta asigură traiul comunităților, având în același timp o amprentă minimală asupra naturii (a se vedea capitolul pe turism).
- Promovarea metodelor de exploatare și tehnologiilor neagresive; sistem de valorificare a lemnului după sortiment și calitate;
- Identificarea, sprijinirea și extinderea unei rețele de meșteșugari și artiști tradiționali și non-tradiționali în lemn;
- Încurajarea unităților de cercetare, design și producție locale specializate pe produse finite din lemn (mobilă, construcții);
- Încurajarea unităților de cercetare, design și producție locale care reutilizează și reciclează materii lemnoase sau recondiționează produse din lemn;
- Înființarea de grădini forestiere și sisteme agrosilvice și silvo-pastorale; încurajarea, sprijinirea și promovarea serviciilor de agroturism și micilor producători, individuali și asociați, care dezvoltă astfel de sisteme mixte;
- Plantarea unor perdele forestiere de protecție pentru culturile agricole și elementele de infrastructură, mai ales în partea de sud a județului;
- Crearea unui cadru favorabil pentru colaborări între diverse instituții și specialiști în proiecte de cercetare și experimentare în domeniul biologiei, silviculturii și științelor mediului cu aplicabilitate în județul Bistrița-Năsăud;
- Lansarea și sprijinirea în parteneriat cu specialiști și institute de cercetare a unor proiecte de știință participativă (citizen science) în domeniul mediului;
- Identificarea și atragerea resurselor pentru implementarea unor mecanisme de compensare juste pentru proprietari, comunitățile locale și consumatori locali în schimbul limitării accesului la drepturi și angajamentelor voluntare pentru consolidarea și menținerea serviciilor ecosistemice;
- Desemnarea la nivel de ocoale silvice de unități de producție în care exploatarea se face exclusiv cu utilaje ușoare și tracțiune animală (zone restricționate pentru utilaje grele); etichetare în concordanță a lemnului astfel recoltat.

2.3.9. Obiectiv specific. Sprijinirea turismului ecologic

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Promovarea eco-turismului activ în zona montană prin centralizarea locurilor de cazare și experiențelor oferite pe toate platformele, promovarea punctelor de gastronomie locală și arhitecturii tradiționale modernizate pe baza ghidurilor OAR;
- Apărarea patrimoniului peisagistic și subvenționarea serviciilor de certificare ecologică prin granturi;
- Aplicarea principiilor eco-turismului cu oferte pachet de cazare cât mai autentice în zona rurală (cu evitarea la maxim a kitschului și a modernizării exagerate) cu enogastronomie specific locală (realizată cu produse efectiv locale care să aducă un venit localnicilor și să îi motiveze să se implice în turism) pe principiul slow tourism, cu descoperirea tradițiilor și folclorului local dar și cu o componentă de turism activ în natură;
- Asistența oferită asociațiilor și PGL-urilor care pot oferi produse și mâncăruri cu adevărat locale, eliberate de clișeele „produselor românești" generice și care pot aduce venituri suplimentare micilor producători locali;
- Conectarea diferitelor rute locale la rețele ca Via Transilvanica sau Eurovelo și va trebui să se gândească alături de parteneri locali din destinații, inserarea lor pe aceste rețele

și dezvoltarea de servicii dedicate: camping ecologic, servicii pentru bicicliști (ex. posibilitatea de reparații minime, infrastructură de indicatoare și soluții de infrastructură specifice circulației velo);
- Deschiderea punctelor gastronomice locale trebuie atent monitorizată la natura locală a produselor și conciliate profesionist, să nu se afunde în kitsch-ul care descurajează clientela. Din păcate, în zona rurală din județul Bistrița-Năsăud nu există încă niciun restaurant sau punct gastronomic local care să fie decorat profesionist, decorul fiind esențial pentru asigurarea de venituri consistente din această afacere;
- Amenajarea de puncte de belvedere pe baza de criterii de peisagistică pentru punerea în valoare a naturii și patrimoniului județului1;Un exemplu ar fi cel de a pune în legătură infrastructura pentru biciclete sau cea de promenadă publică cu pontoane cu acces public în zona lacului Colibița;
- Crearea de zone de promenadă în jurul lacurilor, pentru a deschide către public întreaga zonă naturală a unor atracții atât de importante ca lacul Colibița și a crea o atmosferă de imersiune calmă și fără opreliști în natura bistrițeană.
- Rețea de velo-rute care să conecteze marile puncte de acces în județ (municipiul Bistrița) și infrastructura feroviară cu Via Transilvanica și cu principalele atracții naturale ale județului (munții Rodnei, zona Colibița, zona dealurilor din sudul județului), astfel încât turiștii velo care vor ajunge fie pe cale ferată, fie legat de marea axă care va deveni Via Transilvanica să poată accesa atracțiile județene prin acest mod de transport;
- Licitații pentru ca operatori de eco-camping europeni să dezvolte campinguri de calitate pentru copii, tineret sau clientele mai în vârstă.

Obiectiv general 2.4. Dezvoltarea transportului sustenabil

2.4.1. Obiectiv specific. Dezvoltarea transportului public feroviar

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Reabilitarea rețelei feroviare Beclean-Bistrița și Bistrița-Bistrița-Bârgăului dat fiind afluxul masiv al navetiștilor din aceste zone spre platformele industriale ale Municipiului Bistrița. Reabilitarea ar mări viteza medie la 80 de kmh ceea ce ar reduce masiv afluxul rutier care aglomerează orașul la orele în care oamenii intră la schimb și ar îmbunătăți calitatea vieții celor care astfel nu ar mai petrece mult timp în trafic. Cu un transport feroviar rapid, ideea unei zone metropolitane în Bistrița, care să nu fie sufocata de trafic ar putea prinde contur;
- Intervenții pe lângă autoritățile centrale pentru reabilitarea căii ferate, cu potențial turistic Salva-Vișeu și sprijin financiar pentru trenul turistic cu ecartament îngust Teaca-Lechința, actualmente conservat de Asociația Mocănița Transilvaniei (a se vedea capitolul pe patrimoniu industrial);
- Digitalizarea infrastructurii feroviare pentru a maximiza mobilitatea si atractivitatea transportului feroviar, mai ales în ceea ce privește transportul de marfă și mutarea lui din camion în tren;
- Dotarea cu platouri de încărcare de containere de pe marile platforme industriale din județ pentru a le pune ușor pe trenurile de marfă, care apoi să le distribuie spre lanțurile de aprovizionare (predominant intra-firmă) care constituie mare parte a exporturilor județului;
- O mai bună coordonare între autoritățile județene pentru a determina autoritățile centrale să reducă decalajele de investiții în drumurile naționale din județ.

2.4.2. Obiectiv specific. Dezvoltarea transportului rutier sustenabil

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Încurajarea instalării de prize pentru automobilele electrice în benzinarii și parcări;

- Licitațiile pentru autobuze să țintească motoarele electrice sau cu hidrogen;
- Piste de bicicletă între localitățile cu relief plan;
- Trotuare de-a lungul tuturor drumurilor comunale și județene acolo unde spațiul permite.
- Creșterea capacității de parcare, corelată cu adoptarea de politici de parcare, în vederea reducerii atractivității transportului privat
- În cadrul gestiunii delegate, CJBN să ceară în viitor ca operatorii autorizați pe transport public să opereze cu flota sub 8 ani vechime, cu prioritizarea celor care au motorizare sustenabilă, să aibă facilități sau adaptări pentru accesul și transportul persoanelor cu dizabilități, sisteme de taxare a biletelor.
- Amenajarea corespunzătoare a stațiilor de autobuze din întregul județ, inclusive dotarea lor cu monitoare securizate care să indice ora și minutul sosirii autobuzului, monitoare legate la un server județean centralizat al tuturor operatorilor de transport public rutier din județ.
- Aplicarea de către CJ a anunțului de implementare a unui sistem integrat de e-ticketing, urmând ca autobuzele utilizate de operatori pe durata contractelor de delegare să e echipate cu terminale/cablaje care să permită instalarea componentelor sistemului de e-ticketing".

Obiectiv general 2.5. Consolidarea măsurilor de adaptare la criza climatică in politicile de dezvoltare teritoriala

Obiectiv specific 2.5.1.-Reducerea amprentei de carbon a sistemului energetic

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Unele stații de tratare cu motoare cu eficiență energetică redusă trebuie modernizate și securizate corespunzător;
- Accelerarea proiectelor legate de biomasa (focus pe Tarpiu), energie eoliană (focus pe Bârgău-Călimani) și energie solară (zona de câmpie), având CJ și GAL-urile ca lideri.

Obiectiv specific 2.5.2.- Reducerea consumului de energie

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Reducerea consumului de energie la nivelul fondului construit prin eficientizarea energetică a clădirilor publice și private
- Modernizarea (extinderea) sistemului de iluminat public pentru a reduce consumul de energie

Obiectiv specific 2.5.3. Gestiunea sustenabila a resurselor de apa

- Îndiguirea apelor în zonele cu risc de inundații, folosind soluții neagresive cu biodiversitatea;
- Întărirea cadrului punitiv cu poluatorii dar și a sistemelor de reciclare a deșeurilor;
- Continuarea investițiilor în infrastructura de asigurare a apei potabile;
- Promovarea managementului durabil al apei;
- Mărirea contorizării consumului de apă;
- Toate sistemele de colectare a apei uzate să aibă în punctul terminal o stație de tratare;
- Realizarea de noi surse de captare, depozitare și aducțiuni, inclusiv prin realizarea de rețele de captare pentru ape pluviale și canalizarea lor spre sisteme de irigații și apă menajeră;
- Expansiunea infrastructurii de apă în rural, construind pe avansul existent;
- Program masiv de canalizare în rural;
- Asigurarea potabilității apei potabile în toate zonele rurale;

- Stații de epurare în toată zona rurală pentru a opri deversarea apelor uzate direct în cursul unor ape.

9.2.3 Obiectiv strategic 3: Un județ mai bine conectat prin creșterea mobilitățiii

3.1. Obiectiv general: Decongestionarea traficului

3.1.1. Obiectiv specific. Extinderea strategica a infrastructurii rutiere

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Centuri ocolitoare complete;
- Drumuri expres pe destinațiile aglomerate;
- Piste de biciclete pentru asigurarea mobilității locale, care să fie separate de carosabil;
- Trotuare de-a lungul tuturor drumurilor comunale și județene acolo unde spațiul permite, pe modelul abordat în Slovenia, Olanda sau Danemarca. Instalarea de parcări securizate pentru biciclete în stațiile pentru transportul în comun;

3.1.2. Obiectiv specific. Fluidizarea digitală a traficului

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Intervenții la autoritățile centrale pentru a se asigura semnalizarea inteligentă a tuturor trecerilor la nivel de cale ferată;
- Integrarea serviciilor de transport public în baze de date și aplicații menite să ajute și încurajeze cetățenii să folosească modalități de deplasare cu un impact cât mai redus asupra mediului;
- Dezvoltarea sistemelor de management al traficului pentru orașele mari, alături de sisteme TIC pentru optimizarea transportului public
- Dezvoltarea sistemelor de management al traficului pentru orașele mari, alături de sisteme TIC pentru optimizarea transportului public

3.2. Obiectiv general: Creșterea accesibilității și a mobilității rutiere în județ

3.2.1 Obiectiv specific. Dezvoltarea, reabilitarea și modernizarea infrastructurii de transport rutier

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Reabilitarea și modernizarea infrastructurii rutiere;
- Extinderea rețelei județene și comunale în vederea creșterii accesibilității și mobilității în județ;
- Construirea/ modernizarea/ reabilitarea de poduri/pasaje/noduri rutiere pe drumri județene și comunale care traversează județul.

3.3. Obiectiv general: : Dezvoltarea infrastructurii digitale

1.2.1 Obiectiv specific. Condiții stricte pentru companiile ce asigura servicii de internet pentru a se asigura o calitate mai uniformă a internetului la standardele ultimilor generații de rețele

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Rescrierea conditiilor de livrare de servicii de internet pentru a accentual ultima generatie de tehnologie;
- Asigurarea concurenței intre furnizori.
- Se va asigura securitatea cibernetică la pachet cu inițierea de start-up-uri/spin-o -uri în domeniul securității cibernetice.
- Sprijinirea digitalizării în mediul universitar și dezvoltării universitare, universitatea fiind văzută ca pol de competență în domeniul digital, inclusiv prin crearea și dezvoltarea unor platforme digitale, e.g. baze de date și biblioteci virtuale, laboratoare, dotare tehnică și echipamente (live streaming).

- Investițiile pentru servicii și echipamente necesare pentru transformarea digitală a micro-întreprinderilor și IMM-urilor reprezintă un alt punct important, respectiv adoptarea acelor tehnologii și a instrumente digitale care conduc la inovarea modelului de afaceri, inclusiv Hub-urilor Inovative Digitale.

9.2.4 Obiectiv strategic 4: Un judet mai social si mai incluziv

Obiectiv general 4.1. – Reducerea sărăciei extreme

4.1.1. Obiectiv specific. Mărirea capacității administrative și tehnice de a implementa proiecte legate de prezența sărăciei extreme.

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Elaborarea unui plan județean de combatere a sărăciei extreme care să fie bazat pe o hartă detaliată a sărăciei la nivel de localitate;
- Monitorizarea zonelor de locuire defavorizată de către consiliul județean;
- Formarea unei rețele de experți cu pregătire antropologică, sociologică, economică și arhitectonică specializați

4.1.2. Obiectiv specific. Legalizarea așezărilor informale și prevenirea formării de zone informale noi de sărăcie extremă

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Legalizarea tuturor situațiilor de locuire ilegală în următorii patru ani, prin includerea obiectivului în planurile și strategiile guvernamentale, alocarea de fonduri pentru studiile de urbanism și amenajarea teritoriului, cadastru și pentru compensații financiare dar și prevederea de sancțiuni pentru autoritățile locale care nu ating obiectivul;
- Folosirea cadrului legal și instituțional pentru a preveni formarea de zone de locuire informală pe calea acordării de locuințe de urgență.

4.1.3. Obiectiv specific. Eradicarea locuirii în condiții nedemne și construcția de ansambluri de case la o scală care să prevină segregarea

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Eliminarea segregării rezidențiale pe calea expunerii la condiții de risc de mediu, expunere la condiții improprii de locuit, îngrădirea accesului la utilități, refuzul la închiriere sau vânzare, evacuare fără asigurarea de alternative locative;
- Relansarea programelor de locuințe sociale și definirea regulilor de folosire a acestora;
- Lansarea de programe de construcții de locuințe în sisteme asistate parțial: auto construire, parteneriat public-privat, subvenții;
- Îmbunătățirea infrastructurii, a echipării edilitare și a locuințelor;
- Realizarea unei planificări spațial-teritoriale inclusive;
- Crearea de programe de eliminare a stigmatului asociat unor zone locuite de romi;
- Prevenirea segregării rezidențiale prin măsuri active de politici sociale și de planificare urbană.

4.2. Obiectiv general: Îmbunătățirea accesului populației la serviciile medicale

Obiectiv specific 4.2.1. Dezvoltarea bazei materiale a sistemului medical si a capitalului uman în sistemul medical.

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Construcția/reabilitarea/extinderea infrastructurii de sănatate
- Mărirea numărului de paturi de spital, măcar pana la media regiunii Nord-Vest;
- Stimularea apariției punctelor de lucru ale centrelor de dializă la distanțe rezonabile și digitalizarea acestora;

- Continuarea programelor de atragere de personal medical nou în județ pentru a atinge media națională ajustată la numărul de locuitori. Județul Bistrița-Năsăud ar avea nevoie de un număr dublu de medici pe teritoriul său pentru a ajunge la media națională și chiar mai mulți pentru a se putea compara cu județul Bihor;
- Stimulente pentru atragerea a minimum 46 medici de familie;
- Măsuri de atragere a cabinetelor medicale de specialitate private în paralel cu edificarea unora publice.

Obiectiv specific 4.2.2. – Reducerea discrepanțelor regionale și județene în ceea ce privește îngrijirea primară și serviciile din spitale existente

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Înființarea de cabinete publice de obstetrică, ginecologie și pediatrie în mediul rural;
- Programe care să asigure accesibilitatea serviciilor stomatologice medicale pentru persoanele vulnerabile și din medii defavorizate sau sărace. O primă intervenție ar trebui să fie reînființarea cabinetelor stomatologice școlare;
- Cabinete medicale școlare la 1000 de elevi dotate cu personal calificat;
- Construcția unui centru multifuncțional cu componenta medicala în Rodna. Conform analizei noastre, cea mai mare ameliorare a inegalității de acces apare în urma implementării scenariului cu comuna Rodna.
- Centre Comunitare Integrate pentru creșterea accesului la servicii medicale primare și de specialitate și cu obiective ambițioase pe latura cercetării, informatizării proceselor și metodelor noi de investigație și tratament.
- Reducerea inegalității teritoriale în accesarea serviciilor medicale prin (1) înființarea de centre medicale de bază în zonele situate la peste 60 de minute de cel mai apropiat centru medical (2) achiziționarea de ambulanțe ultra-performante care să preia dinamic sarcini ale centrelor de urgență.
- Dezvoltarea rețelei de medicina publica primara.
- Dezvoltarea rețelei de medicina paliativa la domiciliu.
- Medici de familie la nivelul tuturor comunelor, proporțional cu populația.
- Programe de medicina preventiva ajustate la marile cauze ale morbidității din județ.
- Proiect-pilot de tutori de practica pentru elevii și elevele de la școala sanitară postliceală.
- Integrarea învățământului superior de specialitate pentru asistenți în cadrul parteneriatului CJ B-N cu UMF Târgu-Mureș.

Obiectiv general 4.3. Promovarea modelelor alternative pentru prestarea serviciilor medicale publice

Obiectiv specific 4.3.1. Degrevarea SJU de cazurile simple prin descentralizarea infrastructurii medicale publice și întărirea medicinei preventive.

- Înființarea de ambulatorii în afara Bistriței și Becleanului;
- Înființarea de centre medicale de bază în zonele situate la peste 60 de minute de cel mai apropiat centru medical;
- Achiziționarea de ambulante ultra-performante care să preia dinamic sarcini ale centrelor de urgență;
- Asigurarea efectivă a prevenției prin stimularea vizitelor medicale la domiciliu pentru persoanele în vârstă și cu handicap;
- Stabilirea unui parteneriat cu școlile de asistenți medicali din județ pentru crearea unei duble specializări de asistent medical-asistent social.
- Înființarea de case sigure pentru persoanele vulnerabile care se confruntă cu un risc

ridicat de nu apela (din diferite cauze) la ajutor în caz de urgență (medicală, de violență domestică etc.);
- Sistem de transport non-urgent pentru pacienții aflați în situații sociale vulnerabile;
- Programe de igienă și prevenție prin înființarea de băi publice, mașini de spălat comunitare și distribuitoare de produse de igienă personală, alimentare și pachete de urgență pentru îngrijirea nou-născuților în cadrul infrastructurii caselor de sănătate și caselor de siguranță;
- Înființarea a 20 de centre medico-sociale distribuite uniform în cadrul județului, după modelul belgian, în scopul reducerii decalajelor socio-economice. Acestea vor fi echipate cu suficient personal sanitar și resurse pentru a deservi între 5.000 și 20.000 de persoane. În acest scop au fost alese locații pentru aceste centre astfel încât accesibilitatea populației arondate către aceste centre să fie relativ uniformă.

Obiectiv general 4.4. Digitalizarea sistemului medical prin soluții E-Health

Obiectiv specific 4.4.1. Tranziția sistemului medical spre soluții digitale de tip E-Health

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Crearea unei baze de date integrate a pacientului (și cu o variantă anonimizată pentru cercetare);
- Publicarea unei variante anonimizate a tuturor acestor date sau încheierea unei colaborări cu universitățile sau institutele de cercetare din țară prin care acestea să aibă acces la aceste date anonimizate;
- Soluții de stocare a datelor medicale pe termen lung – arhivarea și procesarea datelor medicale – Vendor Neutral Archiving;
- Soluții inovative de telemedicină bazate pe procesarea imaginilor medicale și obținerea unei a doua opinii medicale în centre medicale universitare.

Obiectiv general 4.5. – Cultivarea sănătății mentale și stării de bine

Obiectiv specific: Construirea de sisteme dedicate sanatatii mentale in scoli

- Pregătirea cadrelor didactice în tematica sănătății mentale și stării de bine (well-being);
- Construirea de bazine de înot școlare;
- Investiții în baza materială a taberelor școlare și construirea de tabere școlare noi în zona montană, a Via Transilvanica și a zonelor cu patrimoniu turistic bogat (a se vedea capitolul pe turism), astfel urmând a se obține efecte de sinergie cu măsurile sugerate pe turism;
- O mai mare densitate a cabinetelor psihologice în școli.

Obiectiv general 4.6. Dezvoltarea infrastructurii și serviciilor sociale

Obiectiv specific 4.6.1. Creșterea gradului de acoperire a populației cu servicii sociale

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Construcția, reabilitarea și extinderea infrastructurii sociale
- Consolidarea serviciilor adresate persoanelor cu dizabilități
- Dezvoltarea abilităților profesionale ale personalului din domeniul serviciilor sociale
- Dezvoltarea serviciilor în domeniul protecției copilului
- Programe de igienă și prevenție prin în înființarea de băi publice, mașini de spălat comunitare și distribuitoare de produse de igiena personală, alimentare și pachete de urgență pentru îngrijirea nou-născuților în cadrul infrastructurii caselor de sănătate și caselor de siguranță.

Obiectiv specific 4.6.2. Creșterea gradului de implicare a comunității în viața socială

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Campanii de conștientizare cu privire la problemele existente în domeniul social, inclusiv campanii împotriva discriminării

Obiectiv specific: 4.6.2. Dezvoltarea resursei umane in sistemul medical

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Asigurarea de condiții de viață ridicate pentru personalul medical și social în zonele rurale prin construcția unor locuințe noi după criteriile impuse de tranziția ecologică, renovarea unor case cu valoare arhitectonică după aceleași criterii, ce pot închiriate la sume modice sau date spre folosință personalului medical și social.
- Dezvoltarea infrastructurii sociale, de exemplu înființarea de creșe, și oferirea consilierii de carieră pentru familiile și partenerii personalului medical și social.
- Burse școlare (plătite de consorțiul de finanțare) pentru studenți din universitățile de medicină, din școlile de asistenți medicali și din facultățile de asistență socială, urmând modelul burselor oferite de Poliția Română. În cazul nerespectării angajamentului, studentul să e obligat să returneze întreaga bursă.
- Adoptarea unor proceduri de îngrijire a personalului medical.
- Înființarea de case sigure pentru persoanele vulnerabile se confruntă cu un risc ridicat de nu apela (din diferite cauze) la ajutor în caz de urgență (medicală, de violență domestică

Obiectiv general 4.7. Dezvoltarea infrastructurii și serviciilor de educație

Obiectiv specific 4.7.1. Construcția,extinderea, reabilitarea,modernizarea infrastructurii educaționale și îmbunătățirea condițiilor de desfășurare a activităților educaționale

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Construcția, reabilitarea și extinderea unităților educaționale din sistemul public de învățământ-inclusiv săli și terenuri de sport ;
- Dotarea claselor din școli/licee cu echipamente IT pentru modernizarea procesului educațional și infrastructura rețelistică de internet;
- Prevenirea și combaterea cazurilor de discriminare a elevilor care provin din medii defavorizate;
- Efectuarea unei analize sociologice și antropologice riguroase care să stabilească în ce măsura ecartul urban-rural la bacalaureat pe care îl vedem în județ poate ameliorat de măsuri ale autorităților județene și locale.
- Programe de acces la tehnologia numerică a școlilor rurale și subvenționarea programelor de after-school din acestea pentru a reduce de cerințele de dotare tehnică și acces la suport educațional.

Obiectiv specific 4.7.2. Dezvoltarea calității resursei umane în domeniul educațional și de formare

Măsuri, direcții de acțiune, priorități - Facilitarea accesului profesorilor la programe de pregătire și instruire care să le permită dezvoltarea continuă a metodelor și tehnicilor de predare.

Obiectiv general 4.8. Activități de dezvoltare a activităților medicale universitare la Bistrița

Obiectiv specific 4.8.1.: Promovarea legăturilor cu universitățile de medicină pentru a poziționa Bistrița în nișe neacoperite pe piața cercetării și pregătirii medicale universitare

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Acorduri-cadru pentru rezidențiate și cursuri specializate;
- Punerea la dispoziție a bazei materiale a SJU la dispoziția unor programe internaționale de cercetare medicala.

- Înființarea la Bistrița în parteneriat cu o universitate de medicină a unui program de rezidențiat pentru medici și de specializare pentru asistente medicale pe medicina de urgență aeropurtată.

9.2.5 Obiectiv strategic 5. Un județ marcat de dezvoltare integrată și sustenabilă

Obiectiv general 5.1. Bistrița-Năsăud ca pol regional de dezvoltare culturală cu o definită dimensiune economică, socială și europeană

Obiectiv specific 5.1.1. Diversificarea actului cultural și consolidarea legăturii dintre politicile culturale și politicile pentru tineret

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Evaluarea cu mai multă rigoare de către finanțatori (consiliul județean, consilii locale, primării) a decalajului dintre finanțarea acestora și a altor forme de cultură, finanțată public, atât sub aspectul alocărilor bugetare, cât mai ales al posturilor și resursei umane recrutate din instituțiile de cultură;
- Turneu anual de spectacole de teatru în rural;
- Atragerea tinerilor spre activități cultural-educaționale în parteneriat cu instituțiile de învățământ și centrele pentru tineret.

5.1.2. Obiectiv specific. Transformarea Bistriței în pol cultural de importanță regională

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Restaurarea centrului istoric al Bistriței ca obiectiv cultural prioritar până în 2027 pe modelul Oradea;
- Refuncționalizarea acestui patrimoniu și aplicarea riguroasă a prevederilor legale legate de intervenții neconforme;
- Facilități oferite organizațiilor care organizează școli de vară cu finanțare proprie, granturi etc.

5.1.3. Obiectiv specific. Îmbunătățirea finanțării pentru cultură

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Mărirea bugetului de finanțări pentru institutiile judetene de cultura precum si pentru ONG-urile active pe palierul culturii și patrimoniului;

5.1.4. Obiectiv specific. Atragerea de talent din orașele care dau tonul în cultură

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Rezidențe și burse pentru artiști nerezidenți;
- Teatru de repertoriu la Bistrița;
- Susținerea actului de creație artistică prin accesul la spații adecvate pentru artiști (săli de repetiții cu dotări adecvate tipului de activitate, ateliere de lucru, materiale etc.) și prin burse de creație pentru artiștii din județ ; podurile centrului istoric pot fi convertite în studiouri atractive la nivel internațional pe modelul Clujului sau Sibiului;
- Politici de dezvoltare a festivalurilor și școlilor de vară cu vizibilitate națională și internațională;
- O caravană cinematografică pe timp de vară.

5.1.4. Obiectiv specific. Promovarea și stimularea culturii scrise și lecturii

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Organizarea unui târg de carte anual la Bistrița.
- Dezvoltare a unor parteneriate economice public-privat în domeniul culturii.

5.1.5. Obiectiv specific. Promovarea și stimularea programelor culturale dedicate minorităților etnice și religioase din județul Bistrița-Năsăud

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Evenimente culturale punctuale dedicate minorităților;
- Organizarea unui eveniment anual multicultural la Bistrița care să recupereze academic și performativ bogăția patrimoniului multicultural al județului.

5.1.6. Obiectiv specific. Promovarea integrării culturii și vieții universitare

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Organizarea de evenimente culturale de popularizare a științelor (naturii sau sociale) care să abordeze în același timp valoarea și provocările etice ale științei și tehnologiei pentru societatea contemporană

5.1.7. Obiectiv specific. Conectarea programelor culturale la calitatea vieții persoanelor vârstnice

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Grupuri de creație care să dinamizeze cultural viața bunicuțelor și bunicilor noștri

5.1.8. Obiectiv specific. Promovarea formelor de artă aflate în simbioză cu tehnica

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Centru de arta Kinetică care să realizeze interfață între artă, UTCN și centrele de tineret existente care déjà fac performanță în robotică, tehnologie de nișă etc.
- Obiectiv specific 5.1.9: Dezvoltarea infrastructurii culturale
- Măsuri, direcții de acțiune, priorități
- Modernizarea, revitalizarea și extinderea dotărilor culturale.

5.1.9. Dezvoltarea infrastructurii culturale

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Modernizarea, revitalizarea și extinderea dotărilor culturale.

Obiectiv general 5.2. Bistrița-Năsăud: cel mai bun județ pentru familiile cu copii

Obiectiv specific 5.2.1. Asigurarea unei infrastructuri de îngrijire de top pentru a atrage populație tânără în județ

Măsuri, direcții de acțiune, priorități

- Construirea de școli și grădinițe în zonele periurbane ale Bistriței în proporție cu densitatea locuirii.
- Grădinițe cu program prelungit în zona rurală pentru a facilita accesul părinților la locuri de muncă, mai ales la cele navetabile.
- Dotarea tuturor școlilor din județ pentru a acomoda elevii cu dizabilități.

9.3 D. Coerența și conformitatea cu politicile naționale și europene

Această variabilă a fost discutată în dreptul propunerilor făcute în fiecare din capitolele cadrului de referință, specificându-se inclusiv liniile de finanțare. Ar fi de aceea un simplu exercițiu pro forma să le reatașăm aici cu Copy/Paste.

Partea III

PORTOFOLIUL DE PROIECTE PRIORITIZATE la nivelul Județului Bistrița-Năsăud

10 Top 50 proiecte

În abordarea noastră o listă de peste 50 de propuneri fără o ierarhizare clară ar slabi mult din utilitatea strategiei. În urma analizelor din capitolele precedente am ierarhizat proiectele de priorități folosind următoarea procedură:

(1) **Proiecte-fanion.** Acestea sunt cele 12 proiecte de anvergură cu nivel ridicat de coordonare a acțiunilor specifice și aliniere la prioritățile europene, naționale și regionale. Ele au fost identificate folosind analiza empirică aplicată la realitatea județului și prioritățile marilor programe europene de finanțare. Dată fiind complexitatea lor, fiecare din aceste proiecte a primit un grad mai mare de detaliere la nivelul acțiunilor specifice.

(2) **Proiecte ordinare** ierarhizate în funcție de intensitatea punctelor slabe și amenințărilor formulate de experții care au contribuit le elaborarea capitolelor specifice.

Au rezultat așadar:

10.1 12 proiecte-fanion

1. **Bistrița Electromobility Hub and Circular Economy Hub (BECEH).** Acest centru de cercetare-dezvoltare industrial va fi inițiat de CJ împreună cu cel puțin două firme mari de pe platforma industrială bistrițeană și extensia Universității Tehnice Cluj Napoca, urmând ca în timp sa atragă alte firme mari și IMM-urile din județ și alte județe care nu oportunități de dezvoltare pe acest palier. BECEH va mări productivitatea și valoare adăugată a exporturilor județene (și, pe cale de consecință, veniturile în industrie) livrând (a) cercetare industrială aplicată, (b) business intelligence pe electromobilitate, (c) educație profesională continuă prin Bistrița Electromobility Academy (BEA), (d) asistența de finanțare cu fonduri europene, venture capital și credite BEI/FEI, (e) spațiu de co-working pentru start-upuri și spin-off-uri din zona electromobilitate,
   (f) asigurarea joncțiunii dintre industria IT clujeană, (g) intermediere între firmele specializate pe electromobilitate și mediul învățământului tehnic universitar, (i) diplomație comercială de la distanță și în situ.
2. **Bistrița universitară.** Bistrița are un viitor în învățământul tehnic și medical. Propunem (a) înființarea la Bistrița în parteneriat cu o universitate de medicină a unui program de rezidențiat pentru medici și de specializare pentru asistente medicale pe medicina de urgență aeropurtată
   (2) transformarea extensiei UTCN într-un veritabil campus urban atractiv pentru cercetător, profesor și student. Ca măsuri specifice propunem achiziționarea/comodatul și restaurarea de către CJ de imobile valoroase patrimonial situate în centrul istoric pentru a le oferi ca spații de cazare universitarilor și cercetătorilor UT care acceptă să se mute în Bistrița. Concret, se poate începe cu achiziționarea/comodatul clădirii Poștei (vechi) de pe Gheorghe Șincai și a clădirilor deteriorate din curțile centrului istoric pentru a crea spații de cazare și masă atractive pentru studenții din afara Bistriței.

3. **Județul muncitorimii calificate.** Rezolvarea crizei de forță de muncă calificate la nivel mediu în industrie și servicii prin transformarea școlilor profesionale în școli de învățământ dual în care elevul își petrece 60-80 la sută din timp ca ucenic ai adoptarea la nivel județean a proiectului Școala fără Șomeri (www.scoalafarasomeri.ro) care operează deja în București și care țintește integrarea tinerilor NEETs în sistemul de învățământ dual. Nivelul de calificare este un factor crucial în creșterea productivității și salariilor reale.
4. **Via Nösnerlandia.** Edificarea în centrul și sud-estul județului a culoarului turistic prioritar Via Nösnerlandia, traseu de turism sustenabil, patrimonial, cicloturistic și enogastronomic din cadrul Porții Transilvaniei ca va integra Bistrița, Via Trasilvanica, traseul mocăniței, castelele Posmuș și Comlod, bisericile de patrimoniu, punctele gastronomice și podgoriile cu spații de degustare și servire a mesei. CJ va asigura (co)finanțarea necesara pentru (a) restaurarea și funcționalizarea marilor monumente istorice de pe ruta Nosnerald: bisericile evanghelice din Teaca, Jelna, Chiraleș, Vermeș, Corvinești, (b) piste de MTB care să lege aceste obiective de crame, puncte gastronomice, pensiuni, castele, muzee și va ajuta la clasarea clădirilor de patrimoniu și peisajelor naturale deosebite pentru a nu se construi pe ele; (c) Co-finanțarea unor școli de vară transdisciplinare în domeniul patrimoniului (d) sprijinirea specializării și certificării meșterilor în domeniul construcțiilor tradiționale și de patrimoniu în parteneriat cu ONG-uri de profil gen Monumenta sau Mihai Eminescu Trust (e.) alianța pentru patrimoniu CJ-Primării care să impună respectarea ghidurilor de arhitectură în mediul rural efectuate de Ordinul Arhitecților din România (f)concursuri de proiecte la universitățile de arhitectură pentru elaborarea unor standard minime de estetică a construcțiilor de crame și decorării acestora (g) program de promovare de puncte gastronomice decorate profesionist, dotate cu energie regenerabilă și construite pentru a face față temperaturilor inalte; (h) rețea de velo-rute și trasee pietonale ferite de trafic care să conecteze marile puncte de acces în județ (municipiul Bistrița) și infrastructura feroviară cu Via Transilvanica și Nösnerlandia și cu principalele atracții naturale ale județului (munții Rodnei, zona Colibița, zona dealurilor din sudul județului) (i) o colaborare mai strânsă cu experții Direcției Județene pentru Cultură și ONG-urilor care se ocupă cu conservarea și restaurarea patrimoniului construit.
5. **Agricultura și viticultura de nișă.** Propunem în acest sens: (a) inițierea de către Consiliul Județean a unui parteneriat între firmele și gospodăriile din agricultura USAMV Cluj și liceele cu profil agricol (reformate ca atare) în vederea constituirii de clustere agricole specializate pe agricultura de nișă (bio, conserve de legume premium), viticultura și enologia sustenabilă și pe nișa medie-premium; (b) înființarea Bistrița-Năsăud Wine Lab (eventual în castelul de la Comlod) pentru a impulsiona inovația; (c) tranziția liceelor tehnologice cu profil agricol spre instituții de învățământ dual formate în parteneriat cu actorii din clusterele agricole/viticole și mai ales cu marii angajatori;
   (d) redactarea unei strategii de dezvoltare viticolă sustenabilă în Bistrița-Năsăud cu specialiști cu competență internațională pe zonă de viticultură și enoturism; (e)promovarea eno-gastro-turismului cuplat cu city-break și cu turism patrimonial
6. **Performanță regională în sănătate publică.** Propunem îmbunătățirea accesului la sistemul public de sănătate prin (a) edificarea de sisteme de reziliență la situații de pandemie în sănătatea publică (b) continuarea programelor de atragere de personal medical nou în județ pentru a atinge media națională ajustată la numărul de locuitori, județul Bistrița-Năsăud având nevoie de un număr dublu de medici pe teritoriul său (c) asigu-

rarea de condiții de viață ridicate pentru personalul medical și social în zonele rurale prin construcția unor locuințe noi după criteriile impuse de tranziția ecologică, renovarea unor imobile cu valoare arhitectonică după aceleași criterii, ce pot închiriate la sume modice sau date spre folosință personalului medical (d) Burse pentru studenți din universitățile de medicină, din școlile de asistenți medicali și din facultățile de asistență socială, urmând modelul burselor oferite de Poliția Română. Aceste burse ar trebui să acopere cheltuielile de școlarizare și de trai a studenților pe toată durata studiilor, aceștia angajându-se ca după absolvire să lucreze cu normă întreagă pentru un număr de ani într-unul din centrele integrate din județ. În cazul nerespectării angajamentului, studentul să e obligat să returneze întreaga bursă. (3) reducerea inegalității teritoriale în accesarea serviciilor medicale prin (1) înființarea de centre medicale de baza în zonele situate la peste 60 de minute de cel mai apropiat centru medical (2) achiziționarea de ambulanțe ultra-performante care să preia dinamic sarcini ale centrelor de urgență și (3) construcția unui centru medical multi-functional în Rodna.

7. **Susținerea micului antreprenor.** Sugerăm îmbunătățirea coordonării între autoritățile județene, CCIBN și mediul privat pentru a susține mai coerent și cu mai multe resurse micul antreprenor din Bistrița-Năsăud. O intervenție urgența identificată de noi este echilibrarea funcțiilor „represive" și cele „pedagogice" ale reprezentanților statului prin (a) organizarea de întâlniri periodice de informare reciproca între mediul privat și ANAF, DSP, APIA pentru a mări șansele conformării voluntare etc și (b) digitalizarea comunicării acestor instituții și a bazelor lor de analiza pe baza de date și, cel mai important (c) calibrarea sancțiunilor date pentru devieri de la lege, escaladându-le de la informări obligatorii și alte măsuri pedagogice la sancțiunile mai aspre prevazute de lege în urma refuzului de conformare.
8. **Combaterea sărăciei extreme.** Propunem în acest sens accent pe: (a) creșe țintite la comunitățile vulnerabile; (b) locuințe sociale și de serviciu; (c) case sigure pentru persoanele vulnerabile se confruntă cu un risc ridicat de nu apela la ajutor în caz de urgență (medicală, de violență domestică etc.); (d) plan județean de combatere a sărăciei extreme bazat pe o hartă detaliată a sărăciei la nivel de localitate; (e) **construcția de ansambluri de case sociale la o scara care să prevină segregarea; (f) legalizarea tuturor situațiilor de locuire ilegală în următorii patru ani prin** includerea obiectivului în planurile și strategiile guvernamentale, alocarea de fonduri pentru studiile de urbanism și amenajarea teritoriului, cadastru și pentru compensații financiare dar și prevederea de sancțiuni pentru autoritățile locale care nu ating obiectivul; (g) reducerea expunerii la condiții de risc de mediu, expunere la condiții improprii de locuit, îngrădirea accesului la utilități, refuzul la închiriere sau vânzare, evacuare fără asigurarea de alternative locative
9. **Lideri regionali la transportul sustenabil** prin (a) incurajarea instalării de prize pentru automobilele electrice în benzinării și parcări;

   (b) investițiile în stații de transport public (atât în urban cât și în rural) care să e dotate cu acces la informații în ceea ce privește orarul sau sosirea în stație a mijloacelor de transport public; (c) integrarea serviciilor de transport public în baze de date și aplicații menite să ajute și încurajeze cetățenii să folosească modalități de deplasare cu un impact cât mai redus asupra mediului; (d) Reabilitarea rețelei feroviare Beclean – Bistrița și Bistrița – Bistrița Bârgăului dat fiind afluxul masiv al navetiștilor din aceste zone spre platformele industriale ale Municipiului Bistrița; (e) inter-modalitatea rețelei feroviare cu transportul în comun rutier și pistele de biciclete prin halte pentru navetiști legate de pistele de bicicletă și dotate cu stații de parcare a bicicletelor în dreptul marilor fabrici din Bistrița; (f) dotarea cu plato-

uri de încărcare de containere de pe marile platforme industriale din județ pentru a le pune ușor pe trenurile de marfă care apoi să le distribuie spre lanțurile de aprovizionare (predominant intra-firmă) care constituie mare parte a exporturilor județului.

10. **Avans în energia verde.** Proiecte de dezvoltare a energiei eoliene, solare, biomasa și cu pompe de căldură care să înlocuiască combustibilii fosili și lemnul. (a) CJ și autorităților locale să fie cele care să facă primul pas, aplicând aceste proiecte propriilor clădiri; (b) înființarea unui program de asistență tehnică la aplicații pentru familiile și firmele care doresc să instaleze panouri solare subvenționate pe case, fabrici, suri, depozite (c) programe de reconversie profesională care să țintească specializări adaptate nevoilor tranziției energetice verzi și gestiunea situațiilor de dezastru climatic. Susținem în acest context o **decarbonizare extinsa** prin incurajarea economiei circulare și programe de reîmpădurire, cu accent pe plantarea unor perdele forestiere de protecție pentru culturile agricole și elementele de infrastructură, mai ales în partea de sud a județului; înființarea unui depozit de refolosire a materialelor provenite din demolări, și cu precădere a cărămizii și lemnului în vederea refolosirii lor la construcții noi.
11. **Atractivitate prin cultura.** mărirea atractivității culturale a județului și stabilizarea tineretului prin (a) susținerea producției artistice locale, a festivalurilor racordate la producția artistică recentă, națională și internațională, cu efortul de racordare la tipuri noi de public, prin facilitarea accesului la cultură (atât la nivel de consum, cât și la nivel de acces la un traseu artistic) pentru tinerii din medii cu acces limitat și nevariat la cultură; (b) **program județean de rezidențe de cercetare și creație artistică pe domenii precum literatura, arte vizuale, teatru documentar, film și fotografie documentare**; (c) finanțare sporită și multianuală pentru CJC și Muzeul Județean; (e)înființarea unui teatru de repertoriu la Bistrița, eventual cu reabilitarea clădirii în stil Art Nouveau (fost) Cinema Omnia/23 August; (f) buget sporit pentru granturile date ONG-urile din bransa; (g) înființarea unui muzeu de artă contemporana la Bistrița și a unui atelier permanent de artă contemporana la Posmuș în parteneriat cu antreprenori culturali cu vizibilitate internațională precum colectivul Fabrica de Pensule din Cluj.
12. **Eliminarea problemei deșeurilor** prin (a) integrarea localităților din întregul județ în sistemul de gestiune a acestora' (b) un sistem digitalizat și cu suficient personal pentru aplicarea strictă a legii în raport cu cei care depozitează deșeuri în spații neautorizate în paralel cu

    (c) măsuri care să ducă la un grad de reciclare de 75 la sută a acestora

10.2 50 de proiecte ordinare

1. Digitalizarea integrală a CJ, primăriilor, sistemului școlar, medical și de asistență sociala.
2. Continuarea îmbunătățirii infrastructurii rutiere prin (a) centuri ocolitoare complete (b) drumuri expres pe destinațiile aglomerate (c) intervenții la autoritățile centrale pentru a se asigura semnalizarea inteligentă a tuturor trecerilor la nivel de cale ferată (d) sisteme de marcare și semnalizare moderne.
3. Demersuri legate de legături rapide cu aeroportul internațional Cluj-Napoca.
4. Trotuare de-a lungul tuturor drumurilor cu trafic din sate pentru reducerea accidentelor și reducerea traficului local.
5. Program generos de burse școlare.

6. Asigurarea efectiva a prevenției bolilor prin (a) stimularea vizitelor medicale la domiciliu pentru persoanele în vârstă și cu handicap (b) stabilirea unui parteneriat cu școlile de asistenți medicali din județ pentru crearea unei duble specializări de asistent medical-asistent social prin burse dedicate asistenților în special pentru urmarea acestei specializări (c) colaborarea cu aceste școli pentru dezvoltarea unui curriculum specializat în asistența medicală și socială în zonele rurale și defavorizate și adaptarea lui la situația particulară a județului Bistrița-Năsăud.
7. Promovarea serviciilor cu valoare adăugată mare și mai ales din sectorul digital și business services pe calea reformelor educaționale și de învățare continuă.
8. Mărirea capacității administrative și tehnice la nivel de CJ de a implementa proiecte legate de prezența sărăciei extreme.
9. Proiecte de irigații în zona de sud unde se pot identifica bazine hidrografice suficiente
10. Promovarea formelor cooperatiste de asociere în agricultura pentru a mări eficiența mecanizată a exploatațiilor medii, actualmente situate la nivelul precar de 3-4 hectare.
11. Centre de rechiziție a produselor agricole, depozitare, prelucrare și apoi distribuție în parteneriat cu servicii specializate pentru afaceri agricole și industrie alimentara din Bistrița.
12. Asistență administrativă pentru fermierii care practică agricultura biologică
13. Promovarea turismului de wellness la Sângeorz-Băi cuplat cu eco-turism (rural) și enogastro-turism
14. Promovarea sejurului de lungă durată pentru tinerii artiști, cercetători sau artizani în castelele restaurate.
15. Amenajarea zonelor de campare cu abordare pe bază de bune practici ecologice europene (ex. alimentare electrică sustenabilă, ape uzate gestionate durabil, etc.) și amplasare inteligentă în cadru natural curat, autentic, dar în proximitatea rețelelor de bicicletă sau a căilor ferate menționate mai sus.
16. Amenajarea de puncte de belvedere pontoane cu acces public, cu accent pe zona Colibița, pe bază de criterii de peisagistică pentru punerea în valoare a naturii și patrimoniului județului.
17. Bază de recuperare medicală în zona lacurilor/montană. Amenajarea, pe baza studiilor de caz din Strategia pentru dezvoltarea turismului balnear în România și a unei analize aplicate județului Bistrița a unor baze de recuperare medicală în zona lacurilor/montană care să pro te de existența unei clientele străine interesate de servicii de recuperare în cadru curat natural (pe baza Directivei 2011/24/UE privind aplicarea drepturilor pacienților în cadrul asistenței medicale transfrontaliere).
18. Stații de încărcare de automobile electrice în jurul obiectivelor de patrimoniu restaurate.
19. Caiete de sarcini la proiectele de restaurare care să stipuleze standarde de restaurare sustenabilă și corpuri energetice verzi (pompe de căldură, solar etc).
20. Construcția de internate școlare în proximitatea zonei industriale din Bistrița care să atragă elevii din rural spre învățământ dual, existând în acest sens precedentul din perioada comunistă.
21. Centre rurale de educație integrativa centrate pe pregătirea profesională a elevilor din medii vulnerabile în meșteșuguri căutate pe șantierele de restaurări de imobile tradiționale.
22. Stimularea apariției punctelor de lucru ale centrelor publice de dializă la distanțe rezonabile și digitalizarea acestora.

23. Adoptarea unor proceduri de îngrijire a personalului medical. Pandemia COVID-19 ne-a arătat că un sistem medical este la fel de sănătos și rezilient ca personalul medical din interiorul său. Astfel, considerăm că medicii, asistenții, psihologii trebuie să e ei în primul rând sănătoși zic și psihic pentru a îi putea îngriji pe ceilalți.
24. Înființarea de ambulatorii digitalizate în afara Bistriței
25. Programe care să asigure accesibilitatea serviciilor stomatologice medicale pentru persoanele vulnerabile și din medii defavorizate sau sărace. O primă intervenție ar trebui să fie reînființarea cabinetelor stomatologice școlare.
26. Înființarea de cabinete publice de obstetrică, ginecologie și pediatrie în mediul rural.
27. Extinderea îngrijirii de specialitate ginecologice, pediatrice și de planificare familială în mediul rural.
28. Proiecte care să combată eroziune solului, fenomen care se va accentua cu criza climatica. Aceste proiecte ar trebui să țintească localitățile unde regăsim suprafețe ale solului extrem de afectate, toate în partea de sud a județului
29. Prevenirea contaminării solului prin depozite de deșeuri neconforme (fără ecran protector, situate în apropierea zonelor locuite; fără control al calității și cantității de deșeuri care intră în depozite; neacoperite cu material inert la acțiunea focului sau împotriva acțiunii vântului).
30. Ecologizarea siturilor industriale contaminate, din fostele platforme industriale sau terenuri poluate în urma producției pentru industria grea.
31. Finanțarea elaborării hărților regionale (interactive și actualizabile electronic) care să ofere informațiile referitoare la poluarea mediului cu radon, arsen și azbest, elemente asociate cu boli grave precum cancerul. Odată disponibile, aceste informații ar trebui integrate în PUG-uri și sistemele de acordare de autorizații de construcții.
32. Lucrări de stopare a alunecărilor de teren, cu prioritate pe arealul comunelor Târlișua, Ciceu-Giurgești, Feldru și Ilva Mică.
33. Pentru tranziția climatica, recomandăm cooperarea CJ cu autoritățile locale pentru efectuarea de PUG-uri și proiecte care să privilegieze plantarea de arbori în zonele urbane, să descurajeze extinderea excesiva pe orizontală și să promoveze transportul sustenabil. Concret, CJ ar trebui să insiste ca proiectele primăriilor să se facă urmând îndeaproape Strategia Regională de Mobilitate Urbană Durabilă și Orașe Inteligente a Regiunii de Dezvoltare Nord-Vest 2021-2027.
34. Pentru atenuarea efectelor secetei și furtunilor, propunem conceperea de proiecte axate pe sisteme de irigații., amenajări hidrotehnice în paradigma sustenabilă a cursurilor de apă, strămutarea comunităților expuse riscului mari de inundații.
35. Îmbunătățirea protecției naturii și a biodiversității, crearea de infrastructura verde (mobilitate electrica, poteci cu minima intruziune, restaurarea ecosistemelor afectate, întărirea cadrului punitiv aplicat defrișărilor ilegale, intervenții asupra tăierilor „gri" de pădure, managementul riguros al deșeurilor), sistarea sporturilor auto în zonele cu biodiversitate și aplicarea bunelor practici pe ecoturism din zonele unde acesta asigură traiul comunităților având în același timp o amprentă minimală asupra naturii (a se vedea capitolul pe turism).
36. Programe de igienă și prevenție prin instalarea de băi publice, mașini de spălat comunitare și distribuitoare de produse de igienă personală, alimentare și pachete de urgență pentru îngrijirea nou-născuților în cadrul infrastructurii caselor de sănătate și caselor de siguranță.
37. Intervenții pe lângă autoritățile centrale pentru reabilitarea căii ferate cu potențial tu-

ristic Salva-Vișeu și sprijin financiar pentru trenul turistic cu ecartament îngust Teaca-Lechința, actualmente conservat de Asociația Mocănița Transilvaniei

38. Înființarea de grădini forestiere și sisteme agrosilvice și silvo-pastorale în paralel cu încurajarea, sprijinirea și promovarea serviciilor de agroturism și micilor producători, individuali și asociați, care dezvoltă astfel de sisteme mixte
39. Plantarea unor perdele forestiere de protecție pentru culturile agricole și elementele de infrastructură;
40. Adoptarea de regulamente în așa fel încât noile construcții și căi de comunicații nu ar trebui să presupună acoperirea zonelor din jur cu beton și asfalt, ci ar trebui să se bazeze pe reutilizarea și redirecționarea terenurilor deja ocupate și asigurarea de generoase spații verzi și vegetație forestieră;
41. Continuarea măsurilor legate de sporirea nivelul de trai și calitatea vieții în comunitățile rurale prin investiții în infrastructura, învățământ, sănătate și mediu. Fermierii și lucrătorii forestieri sunt esențiali în sustenabilitatea și protejarea biodiversității rurale.
42. Măsuri care să conducă la adaptarea condițiilor de locuit și muncă din urban la schimbările climatice. Recomandăm în acest sens cooperare cu autoritățile locale pentru efectuarea de PUG-uri și proiecte care să privilegieze plantarea de arbori în zonele urbane, să descurajeze extinderea excesivă pe orizontală și să promoveze transportul sustenabil.
43. Extinderea suprafeței ariilor protejate la nivelul județului până la 30 la sută din suprafața totală;
44. Identificarea și atragerea resurselor pentru implementarea unor mecanisme de compensare juste pentru proprietari, comunitățile locale și consumatori locali în schimbul limitării accesului la drepturi și angajamentelor voluntare pentru consolidarea și menținerea serviciilor ecosistemice;
45. Promovarea pădurilor mixte și diversificării speciilor; promovarea speciilor reziliente și adaptabile la schimbările climatice;
46. Monitorizarea apelor de munte și construirea unor cascade pentru oxigenarea apei, estomparea viiturilor și favorizarea biodiversității.
47. Promovarea metodelor de exploatare și tehnologiilor neagresive și sistemelor de valorificare a lemnului după sortiment și calitate;
48. Încurajarea unităților de cercetare, design și producție locale specializate pe produse finite din lemn (mobilă, construcții);
49. Incurajarea unităților de cercetare, design și producție locale care reutilizează și reciclează materii lemnoase sau recondiționează produse din lemn;
50. Desemnarea la nivel de ocoale silvice de unități de producție în care exploatarea se face exclusiv cu utilaje ușoare și tracțiune animală (zone restricționate pentru utilaje grele); etichetare în concordanță a lemnului astfel recoltat.

Partea IV

CRITERII DE EVALUARE, IMPLEMENTARE ȘI MONITORIZARE A STRATEGIEI

11 Repere criterii de evaluare

1. *Conformitate cu nevoile cetățenilor județului Bistrița-Năsăud*, asa cum vor fi ele evaluate prin metode științifice (sondaje, studii sociologice și de economie țintite pe zonele sensibile identificate în prezenta Strategie).
2. *Conformitate cu nevoile sectorului privat din județul Bistrița-Năsăud*, așa cum sunt ele evaluate prin sondarea IMM-urilor și firmelor mari din județ, sondare urmată de interviuri semi-structurate cu eșantioane selectate din acestea.
3. *Conformitate cu imperativele tranziției la emisii nete zero* până în 2050 pe calea estimării emisiilor de carbon ale măsurilor adoptate („bugetarea verde" a OCDE).[1]
4. *Aliniere la obiectivele în mișcare de la diferite niveluri guvernamentale* și din diferite sectoare, pentru a reduce suprapunerile, redundanțele și ineficiențele și pentru a consolida rezultatele pentru cetățeni.
5. *Calculabilitatea riscului*. Efectuarea analizelor de risc la fiecare acțiune sau proiect specific pe baza formulării de ipoteze despre factori ce depășesc sfera de control a celor care se ocupă cu planificarea sau implementarea (contextul politic, economic, schimbările climatice, etc.). Dacă riscurile sunt ridicate, intervenția trebuie reanalizată, sau trebuie aplicate măsuri de diminuare a riscurilor, pentru a le gestiona mai bine. În acele cazuri în care se constată că ipoteza are un risc semnificativ, strategia se va ajusta.
6. *Abordare cantitativă și calitativă* în estimarea rezultatelor intermediare și finale aferente fiecărei acțiuni subordonate obiectivelor strategice asumate, cu specificarea fiecăruia pe termen lung, mediu și scurt. Scopul acestei abordări metodologice mixte este introducerea în județ a unei abordări bazate pe dovezi pentru monitorizare, implementare și evaluare. Practic, pentru a măsura obiectiv distanța dintre punctul de plecare sic el final fiecare obiectiv și și măsura trebuie să aibă indicatori specifici de impact și rezultat final. Mai jos ilustram cu exemplu concret:

Indicatori cheie de performanță	Valori reale la momentul adoptării strategiei			Țintă
	2011	2012	2013	2020
Nr. IMMuri active conform CAEN rev.2 B-J, L-N	435778	437126	474416	670000
Numărul IMMuri active/1.000 locuitori	21,57	21,57	23,70	36,54
Numărul angajaților din IMMuri active	2519954	2522128	2623448	3233000
Valoarea adăugată brută a IMMurilor (milioane EURO)	24983	24849	26792	38000
Productivitatea muncii (EUR/angajat)	9906	9852	10212	11754

[1] https://www.oecd.org/environment/green-budgeting/

7. *Uniformitate în cadrul formal de evaluare*. Iată mai jos un exemplu de cadru de evaluare propus de Banca Mondială pentru SGG.

Obiective strategice	Probleme/ obstacole/ ipoteze critice	Rezultate finale
Obiectiv: Creșterea absorbției fondurilor UE în România, prin îmbunătățirea sistemului de achiziții publice.	Insuficienta implicare a principalelor instituții în realizarea activităților asumate, ca urmare a: • lacunelor din procesul de coordonare verticală și orizontală, din cadrul sistemului, dar și de la nivelul fiecărei instituții; • capacității reduse de planificare și alocare a resurselor; • nivelului scăzut de răspundere în raport cu **acțiunile planificate.**	– Reducerea timpului necesar pentru finalizarea procedurilor de achiziții. – Creșterea eficienței și a transparenței. – Îmbunătățirea managementului procesului de achiziții.
Indicator de impact: Rata de absorbție a fondurilor UE (%)		***Indicator de Rezultat final 1: Durata medie a procedurilor de achiziție***
Valoare inițială 34% (2013)		Valoare inițială 196 zile (dec 2013)
Țintă: 80% (2015)		Țintă: 130 zile (dec 2015)
		Indicator de Rezultat final 2: Procent din valoarea totală a procedurilor derulate online
		Valoare inițială 13% (dec 2013)
		Țintă: 40% (dec 2015)
		Indicator de Rezultat final 3: % contestații soluționate în defavoarea Autorității Contractante, din numărul total al procedurilor
		Valoare inițială 45% (dec 2013)
		Țintă: 25% (dec 2015)

Sursa: Adaptat din Proiectul Unitatea de Implementare a Priorităților – Delivery Unit, Banca Mondială, 2014

Figura 1: Exemplu cadru rezultate, Sursa: Banca Mondială, Ghid de Evaluare p. 17

Autoevaluarea nivelul de pregătire a structurilor de monitorizare, implementare și evaluare (secțiunea V a Strategiei). Îndeplinirea acestui criteriu trebuie să fie asigurată prin 3 sesiuni de pregătire a personalului Comitetului Județean de Implementare, Monitorizare și Evaluare (CJUME-elaborat în secțiunea V) în baza recomandărilor Ghidului de monitorizare a strategiilor elaborate de Banca Mondială la Componenta D a serviciilor de asistență pentru Guvernul României. Ghidul este disponibil la Secretariatul General al Guvernului.

Partea V

SISTEMUL DE MONITORIZARE ȘI IMPLEMENTARE A STRATEGIEI DE DEZVOLTARE a Județului Bistrița-Năsăud

11.1 Termeni

Implementarea înseamna acțiunile, activitățile, măsurile și procesele concrete de implementare a strategiei prezente. Fiecare proiect trebuie sa conțină obiective stricte, planul măsurilor necesare, perioada de desfășurare, persoanele responsabile în proiect și partenerii implicați în realizarea proiectului, sursele de finanțare.

Monitorizarea presupune colectarea periodică și analiză a informațiilor, cu scopul de a fundamenta procesul de luare transparenta a deciziei cu asigurarea de baze de date pentru viitoarele acțiuni de evaluare. Departe de a fi o activitate secundara, monitorizarea cere resurse considerabile și persoane pregătite.

În fine, *evaluarea* înseamnă măsurarea măsurii îndeplinirii obiectivelor propuse în termeni de eficiență, calitate și cantitate.

11.2 Organizare

Toate aceste trei activități cer dezvoltarea unei structuri organizaționale eficiente, pregătirea bugetului și a programelor care să sprijine execuția strategiei prin acțiunile de realizare a proiectelor, programelor și politicilor prevăzute în strategie și de colectare și raportare a informațiilor asupra desfășurării proiectelor și asupra succesului și impactului acestora asupra dezvoltării comunității. Succesul realizării strategie depinde în mare măsură de participarea tuturor locuitorilor la aceste activități prin evenimente de consultare publică prin presă, adunări și mai ales sondaje regulate.

Consiliul Județean va elabora un Tablou de bord pentru Monitorizare, Implementare și Evaluare ce va fi folosit pentru raportarea și monitorizarea progresului în implementarea strategiilor. Acest tablou de bord este construit pe baza tabloului de bord folosit la monitorizarea Planurilor Strategice Instituționale ale Secretariatului General al Guvernului.

Implementarea, monitorizarea și evaluarea strategiei de dezvoltare a județului pe perioada 2021-2027 revine Consiliului Județean prin intermediul aparatului tehnic de specialitate, prin colaborare cu primăriile din județ, și cu alți actori publici și privați. Propunem în acest sens constituirea unui Comitet Județean de Implementare, Monitorizare și Evaluare (CJIME) format din reprezentanți ai Consiliului Județean și ai partenerilor de proiect/beneficiari direcți, agenții de finanțare, corpuri de experți, societate civilă etc. CJIME va coordona anual rapoartele de monitorizare, implementare și evaluare. Proiectele comunităților locale vor fi monitorizate și de Consiliile locale prin unitățile de implementare de la nivelul primăriilor, în coordonare cu Consiliul Județean. În baza recomandărilor SGG, sugerăm ca CJIME să aibă pe lângă experții locali încă un expert internațional care să aibă studii superioare de lungă durată în domeniul economic sau juridic sau științe politice și sau sau administrative, finalizate prin diplomă de licență sau echivalent. Realist este ca acesta să aibă un profil Google Academic semnificativ și să dețină experiență profesională în domeniu în domeniul proiectelor sau programelor de politici publice.[2]

Prin intermediul analizelor calitative și cantitative, a managementului performanței, al analizării tendințelor și al implicării cetățenilor, CJIME va raporta CJ, stakeholderilor instituționali din afara CJ și publicului larg evoluția obiectivelor și măsurilor, făcând în acest sens recomandări pentru îmbunătățirea/modificarea cursului acestora, dacă este necesar.

În ce privește evaluarea strategiei, sugerăm ca ea să aibă loc în trei momente cheie:

1. Evaluarea anterioară începerii acțiunii prin analize de risc specifice

[2] http://sgg.gov.ro/docs/File/UPP/doc/proiecte_finale/Grant-BM-ro.pdf

2. Evaluarea intermediară a acțiunii la jumătatea perioadei de implementare. Aceasta este cea mai importantă bază a calibrării strategiei în caz de schimbare a contextului, rezistenței unor actori etc.
3. Evaluarea finală de la sfârșitul proiectului.

În spiritul transparenței actului de guvernare, propunem ca rapoartele de monitorizare, implementare și evaluare să fie expuse unei consultări publice prin intermediul presei, cu hyperlink-uri la rapoartele anuale de monitorizare. Acolo unde am considerat necesar, capitolele tematice conțin detalii legate de ce alți actori publici și privați au competența de a fi parte a procesului de monitorizare.

Pentru a fi eficient, Comitetul Județean de Implementare, Monitorizare și Evaluare trebuie să efectueze împărțirea secvențială a fiecărei activități planificate pentru anul în curs, în mai multe acțiuni; specificarea rezultatului așteptat, precizarea indicatorilor pentru îndeplinirea acțiunii; și desemnarea compartimentului/serviciului pentru aducerea la îndeplinire a fiecărei acțiuni, cu estimarea aferentă a timpului necesar pentru îndeplinirea acțiunii.

În baza modelului folosit de Banca Mondială la strategiile județene,[3] propunem următoarele etape de implementare și monitorizare a strategiei:

[3]https://documents1.worldbank.org/curated/en/161731603184443507/pdf/Ilfov-County-Development-Strategy-2020-2030-Summary.pdf

Etapa 1 2021	Etapa 2: 2022-2023	Etapa 3: 2023-2024	Etapa 4: 2024-2027
Aprobarea Strategiei	• Constituirea CJIME • Program de training modular pentru membrii CJIME • pregătirea proiectelor/ cererilor de finanțare • Evaluarea anterioară	• Semnarea contractelor de finanțare • Achiziții publice pentru lucrări și servicii • Evaluarea intermediară	• Lucrări de execuție a proiectelor prioritare • Finalizarea serviciilor contractate • Recepție de lucrări • Evaluarea finală
	Lista indicatorilor de monitorizare: • 4 sesiuni de instruire pentru membrii CJIME x 10 persoane / sesiune x 2 zile / sesiune • Număr de proiecte cu documentații tehnice aprobate • Valoarea totală LEI / Euro a proiectelor cu documentații tehnice aprobate • Numărul total de cereri de finanțare depuse; • Valoarea totală LEI / Euro a cererilor de finanțare depuse; • Numărul de cereri de finanțare aprobate în urma procesului de verificare; • Valoare LEI / Euro a cererilor de finanțare aprobate per sursă de finanțare.	*Lista indicatorilor de monitorizare:* • Număr de contracte de finanțare semnate; • Valoare contracte semnate per sursă de finanțare; • Număr de contracte de achiziții de lucrări și servicii semnate • Valoare contracte de achiziții de lucrări și servicii semnate • Durata medie a procedurilor de achiziție (în zile) • Număr de proceduri anulate /contestate.	*Lista indicatorilor de monitorizare:* • Număr de contracte de lucrări /servicii finalizate • Valoarea în LEI/Euro a lucrărilor și serviciilor recepționate; • Număr/valoare de acte adiționale semnate; • Număr/valoare contracte reziliate; • Valoare penalități per contract.

ANEXĂ LA
STRATEGIA DE DEZVOLTARE A JUDETULUI BISTRIȚA-NĂSĂUD PENTRU PERIOADA 2021-2027
PROIECTE DE INVESTIȚII PROPUSE

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
JUDEȚUL BISTRIȚA-NĂSĂUD	1. Modernizare DJ 173B, km 2+728 – 10+000, Bistrița – Tărpiu Titlul proiectului: Conectarea la rețeaua TEN-T a comunităților rurale ale județului Bistrița-Năsăud, limitrofe DJ 172 ȘI DJ 173
	2. Modernizare DJ 173, km 15+245-22+000, Budacu de Sus-Șoimuș Titlul proiectului: Conectarea la rețeaua TEN-T a comunităților rurale și locuitorilor din Sudul județului Bistrița-Năsăud"
	3. Modernizare DJ 172G, km 0+000-10+000, Nușeni-Feleac-Chiraleș Titlul proiectului: Conectarea la rețeaua TEN-T a comunităților rurale din Centrul județului Bistrița- Năsăud, văile Șieului, Budacului și Meleșului"
	4. Modernizare DJ 172G, km 43+298 - 50+000, Satu Nou – Cușma Titlul proiectului: Conectarea la rețeaua TEN-T a comunităților rurale din Centrul județului Bistrița-Năsăud, văile Șieului, Budacului și Meleșului"
	5. Modernizare DJ 173, km 25+309-39+842 Şieu-Teaca, km 42+968-54+100 (DN 15A) Teaca-Ocniţa Titlul proiectului: Conectarea la rețeaua TEN-T a comunităților rurale și locuitorilor din Sudul județului Bistrița-Năsăud"
	6. Modernizare drum județean 154D, km 16+120 – 20+000, Budurleni – Brăteni, județul Bistrița-Năsăud, Tronson 1, km 16+120 – 17+515
	7. Modernizare DJ 162, km 38+839-45+439, Silivașu de Câmpie (DN16)-Șopteriu
	8. Reabilitare DJ 151 km 45+810-126+736, limită jud. Mureș - Bistrița", județul Bistrița-Năsăud, în cadrul proiectului „Sprijin la nivelul regiunii de dezvoltare Nord - Vest pentru pregătirea de proiecte finanțate din perioada de programare 2021-2027 pe domeniile mobilitate urbană (reședințe de județ), regenerare urbană (reședințe de județ) și infrastructura rutieră de interes județean, inclusiv variante ocolitoare și/sau drumuri de legătură (3D) - cod SMIS 143478
	9. Construire pod pe DJ 154C, km 1+086, Șieuț, județul Bistrița-Năsăud

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	10. Modernizare drum județean 154D, km 16+120-20+295, Budurleni-Brăteni, județul Bistrița-Năsăud, Tronson 2- km 17+515-20+295
	11. Construire pod DJ 172G Sărățel, județul Bistrița-Năsăud
	12. Modernizare DJ 172G Sărățel – DJ 154, județul Bistrița-Năsăud
	13. Construire pod pe DJ 162, km 1+520, Teaca, județul Bistrița-Năsăud
	14. Construire pod pe DJ 172G, km 44+453, Satu Nou, județul Bistrița-Năsăud
	15. Construire pod pe DJ 172K, km 4+365, Reteag, județul Bistrița-Năsăud
	16. Construire pod pe DJ 154C, km 2+810 loc. Rustior, județul Bistrița-Năsăud
	17. Construire pod pe DJ 154C, km 3+050 loc. Rustior, județul Bistrița-Năsăud
	18. Construire pod pe DJ 154C, km 4+259, Sebiș, județul Bistrița-Năsăud
	19. Construire pod pe DJ 173, km 25+951 Șieu, județul Bistrița-Năsăud
	20. Construire pod pe DJ 173, km 49+038 Ocnița, județul Bistrița-Năsăud
	21. Reabilitare pod pe DJ 173, km 27+609 Posmuș, județul Bistrița-Năsăud
	22. Construire pod pe DJ 172G, km 56+406 – Dorolea, județul Bistrița-Năsăud
	23. Construire pod pe DJ 154D, km 0+155 - Domnești, județul Bistrița-Năsăud
	24. Modernizare DJ 154, km 17+000-51+720, Limita judet Mureș- Sărata- DN 17, județul Bistrița-Năsăud
	25. Modernizare DJ 172A, km 26+000 - 33+000 Chiochiș-Limită jud. Cluj, județul Bistrița-Năsăud
	26. Modernizare DJ 172B, km 21+129 - 38+629 DN 17D-Parva, județul Bistrița-Năsăud
	27. Modernizare DJ 172I, km 0+000-13+220, Beudiu-Vița-Țentea-Limită jud. Cluj (DJ 172A), județul Bistrița-Năsăud
	28. Reabilitare DJ 172K, km 6+110 – 10+600, Branistea-Ciresoaia, județul Bistrița-Năsăud
	29. Modernizare DJ 173B, km 10+000 - 16+500, Bistrița (Varianta ocolitoare)-Tărpiu-Nimigea de Jos (DJ172), județul Bistrița-Năsăud
	30. Modernizare DJ 173C, km 6+185-9+125, Budacu de Jos-Buduș, județul Bistrița-Năsăud
	31. Reabilitare pod pe DJ 171, km 7+249, Dobric, județul Bistrița-Năsăud
	32. Construire pod pe DJ 171, km 16+833 - Spermezeu, județul Bistrița-Năsăud

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	33. Construire pod pe DJ 172, km 31+664 - Zagra, județul Bistrița-Năsăud
	34. Lucrări consolidare/stabilizare versanți și refacere platformă drum județean 173, Budacu de Sus-Șoimuș
	35. Modernizare drumuri judetene DJ 154D Domnesti-Neteni-Albestii Bistritei, DJ 162 Sanmihaiu De Campie-Visuia și DJ 172A Beclean-Chiochis
	36. Modernizare DJ 173C, km 9+125-19+860, Buduș-Șieu - rest de executat
	37. Creșterea eficienței energetice la Spitalul Județean de Urgență Bistrița – sediul central, Bd. G-ral Grigore Bălan nr. 43
	38. Creșterea eficienței energetice la Serviciul de Ambulanță Județean Bistrița-Năsăud,Municipiul Bistrița, str.Ghinzii, nr.26A"
	39. Extindere pavilion spital prin construirea unui corp de clădire 2S+P+4E cu pasarelă de trecere între clădirea existentă și cea propusă" la Spitalul Județean de Urgență Bistrița
	40. Reabilitarea Castelului Teleki Comlod
	41. Imobil cu destinaţia parcare, str. Bistricioarei din municipiul Bistriţa
	42. Realizare Casa Colecțiilor și a Documentelor de Patrimoniu, B-dul Independenței, nr.24-municipiul Bistrița, județul Bistrița-Năsăud
	43. Amenajare centru Județean de Agrement Colibița
	44. Extindere și etajare clădire existentă, Piața Petru Rares, municipiul Bistriţa, judeţul Bistrița-Năsăud
	45. Spațiu de învățământ superior prin reabilitare, modernizare și schimbare destinație a imobilului situat în Bistrița, str.Toamnei, nr.1A
	46. Digitalizarea serviciilor publice și interconectarea sistemelor informatice de la nivelul Unităților Administrativ-Teritoriale ale județului Bistrița-Năsăud și a instituțiilor subordonate Consiliului Județean Bistrița-Năsăud
	47. CENTRUL JUDEȚEAN DE TINERET ȘI EDUCAȚIE INTEGRATIVĂ BISTRIȚA-NĂSĂUD, situat în Municipiul Bistrița, str. Nicolae Bălcescu, nr.9, județul Bistrița-Năsăud
	48. Elaborare de planuri strategice și/sau sectoriale (PATJ Bistrița-Năsăud, Managementul deșeurilor, Calitatea aerului, strategii sectoriale etc)

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	49. Dezvoltare bănci/ baze de date urbane și teritoriale (ex. GIS)
	50. Dezvoltarea și Modernizarea Sistemului de Management Integrat al Deșeurilor din Județul Bistrița-Năsăud
	51. Dezvoltarea de puncte /centre de colectare pentru fluxurile speciale de deșeuri la nivelul UAT-urilor din județul Bistrița-Năsăud
	52. Modernizarea Serviciului public de transport județean de persoane prin curse regulate, în județul Bistrița-Năsăud prin dezvoltarea unui sistem pilot de transport public ecologic/verde cu autobuze electrice
	53. Achiziționarea unui sistem de management al monitorizării serviciului de transport județean care să cuprindă componente de captare și prelucrare a informațiilor furnizate de sistemul e-ticketing, sistemul de numărare a călătorilor și sistemul de monitorizare şi localizare prin GPS.
ASOCIAȚIA DE DEZVOLTARE TURISM BISTRIȚA-NĂSĂUD	1. Realizarea Proiect Ciclabil partea II a, implementare
	2. Dezvoltarea Rutelor Cultural Turistice ,,Poarta Transilvaniei", ,,Ruta Bisericilor de Lemn", ,,Ruta Vinului Colonial''
	3. Parc Statuar Piatra Fântânele
	4. Parc Tematic Dracula
CENTRUL JUDEȚEAN DE RESURSE ȘI ASISTENȚĂ EDUCAȚIONALĂ BISTRIȚA-NĂSĂUD	1. DECIDE (Determinarea Caracteristicilor și Intereselor prin Descoperire și Explorare)
COMPLEXUL MUZEAL BISTRIȚA-NĂSĂUD	1. Reabilitarea și punerea în valoare a Bisericii Evanghelice din Jelna – proiect derulat în colaborare cu Fundația TELEKI LASZLO din Budapesta
	2. Reorganizarea Muzeului Casa Săsească Livezile și transformarea acestuia în Muzeul patrimoniului Preindustrial din Transilvania
	3. Proiect – Revitalizarea și punerea în valoare din punct de vedere turistic a unor spații din cadrul complexului subteran Peștera Tăușoare – Sistem de management eficient al sitului de importanșă comunitară și ariei de interes național Peștera Tăușoare

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	4. Consolidarea antreprenoriatului cultural și dezvoltarea audienței și a publicului (Program RO-CULTURA)
	5. Susținerea expozițiilor inovative cu bunuri culturale restaurate (Program RO-CULTURA)
	6. Sprijinirea inițiativelor culturale despre minoritatea romă (Program RO-CULTURA)
	7. Proiecte/programe culturale și editorale finanțate de AFCN
	8. Proiecte finanțate prin Horizon Europe – program Marie Sklodowska-Curie
	9. Proiecte de Digitalizare și conservare digitală – Granturi SEE și Norvegiene
	10. Sporirea protecției, consolidarea, conservarea și restaurarea mai eficientă a patrimoniului cultural european – Program Horizon Europe – cluster 2 din pilonul 2 Cultură, creativitate și societatea favorabilă incluziunii
CENTRUL ȘCOLAR DE EDUCAȚIE INCLUZIVĂ NR.2	1. Amenajare teren de sport cu gazon sintetic
	2. Construire sală de sport
	3. Modernizare centrală termică și instalații de încălzire
	4. Asfaltare curte și amnejare spațiu verde
PROTECȚIE ȘI PAZĂ BISTRIȚA-NĂSĂUD S.R.L.	1. Înființarea unui dispecerat de monitorizare și interventie rapidă în mediul rural
ASOCIAȚIA „PRODUS ÎN BISTRIȚA-NĂSĂUD”	1. Centrul EUROPE DIRECT Bistrița- Năsăud
	2. Porți Medievale Deschise
	3. @homeCook
	4. Implicarea și participarea cetățenilor
	5. Susținerea și promovarea punctelor de gastronomie locală
	6. Promovarea produselor tradiționale românești pe piața internă și europeană
	7. Sprijinirea și promovarea meșteșugurilor și ocupațiilor tradiționale
	8. Crearea unui centru Multifuncțional ”Made în Bistrița- Năsăud”, în municipiul Bistrița, administrat de Asociația Produs în Bistrița- Năsăud.
CENTRUL ȘCOLAR DE EDUCAȚIE INCLUZIVĂ	1. Lucrare de mansardare
	2. Construirea unui lift exterior

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
BECLEAN JUDEȚUL BISTRIȚA-NĂSĂUD	3. Montarea de panouri fotovoltaice
	4. Amenajarea unui spațiu cu aparatura fitness de exterior, pentru elevi
SPITALUL JUDEȚEAN DE URGENȚĂ BISTRIȚA	1. Extindere Pavilion spital prin construirea unui corp de clădire 2S+P+4E cu pasarelă de trecere între clădirea existentă și cea propusă
	2. Reabilitare Spitalul Județean de Urgență Bistrița, extindere clădire psihiatrie
	3. Creșterea eficienței energetice la Spitalul Județean de Urgență Bistrița- sediul central, Bd. G-ral Grigore Bălan nr. 43
	4. Amenajări Secția Recuperare Medicală, locația Str. Grănicerilor, nr. 5
	5. Dotare ambulatoriu integrat al Spitalului Județean de Urgență Bistrița, strada Gării 9-11
	6. Digitalizarea Spitalului Județean de Urgență Bistrița
DIRECȚIA GENERALĂ DE ASISTENȚĂ SOCIALĂ ȘI PROTECȚIA COPILULUI BISTRIȚA-NĂSĂUD	1. Înființarea de servicii sociale în vederea dezinstituționalizării persoanelor cu dizabilități aflate în instituții de tip vechi
	2. Proiect privind alternative de protecție pentru tinerii încadrați în grad de handicap de la Centrul de Recuperare și Reabilitare Neuropsihiatrică pentru Tineri cu Handicap Beclean (un număr estimativ de 15 tineri)
CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CULTURĂ BISTRIȚA-NĂSĂUD	1. Proiect - realizarea ,,Muzeului satului bistrițean și năsăudean” și a unui amfiteatru în aer liber pentru evenimente culturale prin amplasarea a 12 case tradiționale din subzonele județului Bistrița-Năsăud și a unei biserici de lemn astfel încât să realizăm imaginea satului tradițional de altădată. Proiect realizat împreună cu Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud
	2. Proiect – punerea în valoare a celor mai importante și reprezentative datini și obiceiuri din ținutul Bistriței și Năsăudului prin reconstituirea lor și realizarea unor filme-document care să păstreze peste veacuri aceste valori de patrimoniu zămislite de lumea satului românesc de altă dată;
	3. Proiect ,,Îndeletniciri de altă dată” – realizarea albumului cuprinzând cei mai importanți meșteri populari din județul Bistrița-Năsăud și a unor acțiuni prin care aceștia să transmită meșteșugurile lor generației viitoare;
	4. Proiecte/programe culturale și editoriale finanțate de AFCN;

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	5. Consolidarea antreprenoriatului cultural și dezvoltarea audienței și a publicului (Program RO-CULTURA) ;
	6. Proiect – realizarea taberei internațională de artă plastic de la Colibița cu participarea celor mai valoroși artiști plastici din țară și străinătate.
BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ „GEORGE COȘBUC" BISTRIȚA-NĂSĂUD	1. Restaurarea, reabilitarea și punerea în valoare a Casei Colecțiilor și a Documentelor de Patrimoniu. Sistem biblioteconomic, multimedia, integrat și digitalizat;
	2. Restaurarea și conservarea fondului de carte veche, de Patrimoniu, manuscrise și alte documente de bibliotecă, din colecția Bibliotecii Județene „George Coșbuc" Bistrița-Năsăud;
	3. Integrare culturală pentru comunități defavorizate;
	4. Programe / proiecte editoriale și cultural-educaționale;
	5. Proiecte de digitalizare și digitizare. Diversificarea și actualizarea sistemelor integrate și online de bibliotecă;
	6. Program de integrare social-cultural-educațională în mediul rural;
	7. Programe culturale intracomunitare;
	8. Stație tipografică. Presă digitală Xerox Iridesse Production Press (include Xerox EX-P 6 PrintServer, Xerox Squarefold Trimmer Module și componente conexe), plotter Canon imagePROGRAF PRO-6100S și componente conexe.
MUNICIPIUL BISTRIȚA	1. Realizarea unui Centru de artă, design și creativitate tehnică
	2. ExpoBis – Centru multifuncțional pentru expoziții și conferințe
	3. iNOVAre@Bistrita2030- Incubator inovativ de afaceri
	4. Extindere Parc industrial Bistrița Sud și schema de granturi pentru IMM-uri
	5. Digitalizarea serviciilor publice în municipiul Bistrița
	6. Sistem integrat de monitorizare a traficului și mobilitate inteligentă
	7. Sistem integrat de management inteligent al iluminatului public
	8. Sistem integrat monitorizare cu inteligență artificială a zonelor de risc infracțional și contravențional
	9. Sistem integrat de gestionare și monitorizare a parcărilor publice și rezidențiale
	10.Bistrit@SmartCity – Bistrița oraș intelligent

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	11.Digitalizare unități de învățământ
	12.Îmbunătățirea eficienței energetice a blocurilor de locuințe în municipiul Bistrița
	13.Îmbunătățirea eficienței energetice a clădirilor publice
	14.Creșterea eficienței energetice a clădirilor în care funcționează gradinițe
	15.Îmbunătățirea eficienței energetice a locuințelor din centrul istoric
	16.Reabilitare și modernizare școli gimnaziale: 3, 6, CNAM
	17.Reabilitare și extindere sală mare sport - Colegiul Național Andrei Mureşanu
	18.Reabilitare și modernizare liceu tehnologic Agricol-Bistrița
	19.Reabilitare și modernizare Liceu cu program sportiv-Bistrița
	20.Reabilitare și modernizare Grădiniță Dumbrava, Grădinița cu program prelungit nr.12, Grădinița cu Program Prelungit "Căsuța cu povești"
	21.Construirea, echiparea și operaționalizarea de creșe pentru a îmbunătăți accesul și participarea la servicii standard de educați și îngrijire timpurie
	22.Modernizare piață agroalimentară Decebal
	23.Centre de zi pentru persoane vârstnice
	24.Centru de tip respiro pentru persoane cu dizabilități
	25.Managementul deșeurilor
	26.Decontaminare Sit Direcția de Termoficare Bistrița
	27.Dezvoltarea infrastructurii edilitare, de tip apă și apă uzată în zonele urbane funcționale
	28.Coridor verde de mobilitate urbana în centrul istoric al municipiului Bistrița
	29.Coridor de mobilitate durabilă aferent Râului Bistrița (Linia Albastră)
	30.Parc & Ride Viișoara și Unirea
	31.Tren Urban periurban
	32.Autobuze electrice pentru transportul elevilor
	33.Amenajare pasaj subteran Gării- Tărpiului, în vederea creșterii siguranței circulației.
	34.Centura ocolitoare - municipiul Bistrița
	35.Coridor de mobilitate Calea Clujului - Drumul Cetății

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	36.Amenajare pasaje subterane, în vederea creșterii siguranței circulației
	37.Achiziție material rulant electric pentru traseele de mobilitate urbană
	38.Centru cultural multifuncțional ”OMNIA”
	39.Cetatea medievală Bistrița, inclusiv Turnul Dogarilor
	40.Consolidare și restaurare monument istoric, str.Mihail Kogălniceanu, nr. 23 Bistrița
	41.Coridor ecologic - Valea Căstăilor
	42.Regenerare urbană în zona MHC
	43.Regenerarea urbană a spațiilor publice degradate din cartierele de locuințe: Independenței Nord, Andrei Muresanu, Decebal, etc.
	44.Perdele verzi aferente DN 17 în Unirea și Viișoara
	45.Pădure urbană ”Codrișor”
	46.Regenerare urbană clădiri în Centrul Istoric
	47.Alpine Coaster în Complexul Wonderland
	48.Realizare bază sportivă și de agrement multifuncțională
ORAȘUL BECLEAN	1. Digitalizare activități Spital
	2. Fluxuri interne spital
	3. Educație virtuală la școli (despre sănătate)
	4. Centru de educaţie pe Robotică
	5. Liceul Agricol, eficienţă energetică, monumente istorice
	6. Grigore Silași gimnazială (Școala generală veche)
	7. Centru educațional sportiv pentru tineret
	8. 30 de blocuri de reabilitat termic
	9. Zona industrială, parc tehnologic
	10. Mobilitate Urbană Faleza + Beclenuţ
	11. Mobilitate 3
	12. Adăugare activităţi la PMUD3
	13. Muzeul Sării

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	14. Centura Ocolitoare Beclean
	15. Regenerare Urbană
	16. Gradina Urbană Transilvania
	17. Piața Agroalimentară
	18. Regenerare Urbană Zona Centrală
	19. Spitalul Orăşenesc
	20. Transformare Stadion
	21. Zona de campare lângă Figa
	22. Bazin cu apă Sărată și una dulce P1
	23. Acces spre zona de statiune P2
	24. Locuri de joacă pentru copii
	25. Centru Comunitar pentru Tineret
	26. Restaurare Castel Baroc Bethlen
	27. Regenerarea spaţiilor din jurul parcărilor
	28. Parcare etajată
	29. Amenajări baze sportive
	30. Dezvoltarea şi extinderea Zonei Turistice Băile Figa
	31. Noi proiecte de modernizare a infrastructurii de sănătate din orașul Beclean
	32. Regenerarea iluminatului stradal
	33. Consolidarea şi restaurarea unor obiective istorice din oraşul Beclean
	34. Crearea unui Parc Industrial
ORAȘUL NĂSĂUD	1. Digitalizarea serviciilor publice ale UAT Oraș Năsăud (Certificate Urbanism, Autorizații, plata taxe și impozite online, etc)
	2. Crearea arhivei digitale a Primăriei Orașului Năsăud
	3. Crearea Sistemului GIS- actualizare PUG/PUZ în Orașul Năsăud, județul Bistrița Năsăud
	4. Creare platformă educațională online/ laboratoare virtuale- Colegiul Național George Coșbuc

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	5. Creare platformă educațională online/ laboratoare virtuale- Liceul Economic
	6. Creare platformă educațională online/ laboratoare virtuale- Liceul Silvic Transilvania
	7. Creare platformă educațională online/ laboratoare virtuale- Școala Gimnazială Mihai Eminescu Năsăud
	8. Servicii e-sanatate în cadrul Spitalului Orășenesc Dr. George Trifon , Năsăud.
	9. Eficientizarea energetică a blocurilor de locuințe din orașul Năsăud, județul Bistrița Năsăud, etapa II
	10. Eficientizarea energetică a blocurilor de locuințe din orașul Năsăud, județul Bistrița Năsăud, etapa III
	11. Eficientizarea energetică a blocurilor de locuințe din orașul Năsăud, județul Bistrița Năsăud, etapa IV
	12. Eficientizarea energetică a blocurilor de locuințe din orașul Năsăud, județul Bistrița Năsăud, etapa V
	13. Reconversia spațiilor degradate și a terenurilor neutilizate din orașul Năsăud în spații verzi.
	14. Extinderea planului de mobilitate urbană a Orașului Năsăud, inclusiv în localitățile învecinate (Salva și Rebrișoara)
	15. Amenajarea unor trasee
	"Slow Motion", pe malul drept al Someșului Mare, realizând legătura Orașului Năsăud cu localitatea componentă Lușca, Județul Bistrița-Năsăud
	16. Reabilitarea, modernizarea, dotarea Spitalului Orășenesc Dr. George Trifon, Năsăud, Județul Bistrița-Năsăud
	17. Regenerarea urbană a cartierului de blocuri din orașul Năsăud, județul Bistrița Năsăud, etapa I
	18. Regenerarea urbană a cartierului de blocuri din orașul Năsăud, județul Bistrița Năsăud, etapa II
	19. Reabilitarea, modernizarea, dotarea Colegiului Național George Coșbuc, Năsăud, Județul Bistrița-Năsăud
	20. Reabilitarea, modernizarea, dotarea Liceului Silvic Transilvania, Năsăud, județul Bistrița-Năsăud

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	21. Modernizarea și dotarea Liceului Economic Năsăud
	22. Centru cultural multifuncțional +HUB inițiative cetățenești
	23. Campus școlar în Orașul Năsăud, județul Bistrița Năsăud.
	24. Înființarea creșei ”Căsuța cu povești” în orasul Năsăud, județul Bistrița Năsăud.
	25. Înființarea parcului tematic "Cătanele negre” din orașul Năsăud, Județul Bistrița Năsăud.
ORAȘUL SÎNGEORZ-BĂI	1. Reabilitare, Extindere, Modernizare Și Dotare Creșă În Orașul Sângeorz-Băi
	2. Construire Centru De Recuperare Medicală În Orașul Sângeorz-Băi, Județul Bistrița-Năsăud
	3. Coridor De Mobilitate Pe Valea Borcutului – Modernizare Străzi Lot 3 În Orașul Sângeorz-Băi, Județul Bistrița-Năsăud
	4. Construire Și Dotare Centru De Tratament În Orașul Sângeorz-Băi, Județul Bistrița-Năsăud
	5. Construire Dispensar Uman, Inclusiv Cameră De Gardă În Orașul Sângeorz-Băi
	6. Modernizarea Infrastructurii De Mobilitate Urbană Prin Implementarea De Trasee De Legătură De Transport Rutier Și Piste De Biciclete Între Orașul Sângeorz-Băi Și Cormaia
	7. Amenajare Și Reabilitare Traseu Piste De Biciclete Și Promenadă Valea Borcutului
	8. Modernizarea Și Dotarea Primăriei Orașului Sângeorz-Băi În Vederea Îmbunătățirii Energetice, Județul Bistrița-Năsăud
	9. Renovarea Clădirilor Rezidențiale În Vederea Îmbunătățirii Eficienței Energetice În Orașul Sângeorz-Băi
	10. Regenerarea Spațiului Urban Delta 2 Al Orașului Sângeorz-Băi Și Reconversia Funcțională A Acestuia În Circuitul Economic
	11. Digitalizarea Serviciilor Publice La Nivel Local – Primăria Orașului Sângeorz-Băi, Platformă Generare Idei De Dezvoltare A Orașului Sângeorz-Băi
	12. Centru De Tineret Pentru Robotică Cu Scopul Dezvoltării Abilităților Tehnice – Liceul Teoretic Solomon Haliță, Orașul Sângeorz-Băi, Jud. Bistrița-Năsăud
	13. Dezvoltarea Programului De Tip Școală După Școală În Orașul Sângeorz-Băi
	14. Protejarea, Dezvoltarea Și Promovarea Patrimoniului Natural Și A Ecoturismului/Agroturismului În Stațiunea Balneoclimaterică Sângeorz-Băi

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	15. Construire Centru De Îmbuteliere Și Valorificare Apă Minerală Hebe Din Stațiunea Sângeorz-Băi
	16. Crearea Unei Platforme Digitale Prin Care Turiștii Să Poată Vizita Orașul Sângeorz-Băi, Cât Și Vecinătățile
	17. Construire Grădiniță Cu Program Prelungit Pe Strada Stejarului, Orașul Sângeorz-Băi, Jud. Bistrița-Năsăud
	18. Regenerare Urbană A Spațiilor Din Zona Blocurilor De Locatari De Pe Valea Borcutului Și Strada Stejarului În Orașul Sângeorz-Băi, Județul Bistrița-Năsăud
	19. Construire Centru Medical De Permanență În Orașul Sângeorz-Băi, Județul Bistrița-Năsăud
	20. Construire Piață Agroalimentară În Orașul Sângeorz-Băi, Județul Bistrița-Năsăud
	21. Înființare Ecosistem Antreprenorial În Orașul Sângeorz-Băi, Județul Bistrița-Năsăud
	22. Construire Centru Civic În Orașul Sângeorz-Băi, Județul Bistrița-Năsăud
	23. Reabilitare Și Modernizare Parc În Orașul Sângeorz-Băi, Județul Bistrița-Năsăud
	24. Reabilitarea, Modernizarea Și Dotarea Școlii Gimnaziale "Artemiu Publiu Alexi", Cartier Valea Borcutului, Orașul Sângeorz-Băi, Județul Bistrița-Năsăud
	25. Dezvoltare Turistică Prin Amenajare Domeniu Schiabil - Nedea Țăranului, Sângeorz-Băi, Județul Bistrița-Năsăud
COMUNA BISTRIȚA BÂRGĂULUI	1. Extindere rețele de Apă și canalizare în Comuna Bistrița Bârgăului
	2. Modernizarea infrastructurii rutiere locale în Comuna Bistrița Bârgăului -8,7 km
	3. Asfaltare 14,6 km de străzi în Comuna Bistrița Bârgăului
	4. Modernizare sală de sport Colibița
	5. Amenajare Zona Promenada Colibița
	6. Alei Pietonale Comuna Bistrița Bârgăului
	7. Construire Capela Comuna Bistrița Bârgăului
	8. Extindere Rețele Electrice în Comuna Bistrița Bârgăului
	9. Înființare rețea de gaz, în Comuna Bistrița Bârgăului
	10. Modernizarea și dezvoltarea de marcaje turistice pentru trasee existente și altele noi

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	11. Crearea, dezvoltarea, modernizarea infrastructurii de turism pentru valorificarea resurselor naturale și creșterea calității serviciilor turistice
COMUNA BRANIȘTEA	1. Extindere rețele de canalizare în localitățile Braniștea și Măluț, Comuna Braniștea, județul Bistrița Năsăud
	2. Modernizare infrastructură rutieră locală și amenajare spațiu pietonal în localitățile Braniștea și Măluț din comuna Braniștea, județul Bistrița Năsăud.
	3. Modernizare infrastructură rutieră locală localitatea Cireșoaia din comuna Braniștea, județul Bistrița Năsăud
	4. Înființare distribuție gaze naturale în com. Braniștea cu localitățile aparținătoare: Braniștea, Măluț și Cireșoaia, jud Bistrița Năsăud
	5. Realizarea unui spațiu de agrement și de joacă pentru copii în localitatea Braniștea.
	6. Construirea de capele mortuare în cele trei sate ale comunei.
COMUNA BUDACU DE JOS	1. Modernizarea infrastructurii rutiere agricole;
	2. Extindere rețea de alimentare cu apă și rețea de canalizare în localitatea Jelna;
	3. Modernizare Cămine culturale în localitatea Jelna și localitatea Simionești;
	4. Alimentare cu gaze naturale Comuna Budacu de Jos, localitățile Budacu de Jos, Jelna, Monariu, Buduș și Simionești;
	5. Edificare capele mortuare în localitățile Budacu de Jos, Monariu, Buduș și Simionești;
	6. Îmbunătățirea / Modernizarea sistemului de iluminat public stradal
	7. Asfaltare străzi în comuna Budacu de Jos (Programul Național Anghel Saligny)
	8. Construire Cămin cultural în localitatea Jelna
COMUNA BUDEȘTI	1. Extindere rețea de canalizare a apelor uzate menajere din Comuna Budești, județul Bistrita-Năsăud
	2. Capelă Țagu, Comuna Budești, județul Bistrița-Năsăud
	3. Modernizare drumuri de interes local în Comuna Budești, județul Bistrița-Năsăud
	4. Construire sediu Primărie în localitatea Budești, judetul Bistrita-Năsăud
	5. Amenajare zonă de agrement Chiliceu din localitatea Țăgșoru în Comuna Budești, județul Bistrița-Năsăud

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	6. Construire dispensar uman cu locuință de serviciu în localitatea Budești, comuna Budești, județul Bistrita-Năsăud
	7. Tabăra de acasă din localitatea Budești, judetul Bistrița-Năsăud
	8. Reabilitare scoală Țăgșoru, comuna Budești, județul Bistrița-Năsăud
	9. Alimentare cu apă în comuna Budesti, judetul Bistrita— Năsăud
	10. Sală de sport în localitatea Budești, județul Bistrița-Năsăud
	11. Drumuri de exploatare agricolă, în comuna Budesti, judetul Bistrita-Năsăud
	12. Capelă Țăgșoru, comuna Budesti, judetul Bistrita-Năsăud
	13. Cadastrul general al comunei Budești, județuI Bistrița-Năsăud
	14. Amenajarea târgului de animale și pieței de mărfuri din localitatea Budești, județul Bistrita-Năsăud
	15. Integrarea romilor în societate
	16. Manifestări culturale în Comuna Budesti
COMUNA CĂIANU MIC	1. Amenajare parc industrial în vederea creării de locuri de muncă în comuna Căianu Mic, județul Bistrița-Năsăud;
	2. Amenajare parc în localitatea Dobric, comuna Căianu Mic, județul Bistrița-Năsăud;
	3. Dezvoltarea infrastructurii turistice în comuna Căianu Mic (Tăul Căianului, izvorul salin din localitatea Căianu Mare, Valea Poienii);
	4. Amenajare capele funerare în comuna Căianu Mic (Căianu Mic, Căianu Mare, Dobric și Ciceu Poieni);
	5. Susținerea fermierilor și a antreprenorilor locali;
	6. Achiziție mașină de Pompieri pentru comuna Căianu Mic;
	7. Restaurarea Monumentelor Eroilor din localitățile Ciceu-Poieni și Căianu Mic;
	8. Extinderea rețelelor de distribuție a apei în comuna Căianu Mic;
	9. Realizare rețea de canalizare în comuna Căianu Mic;
	10. Achiziționare microbuz școlar pentru transportul elevilor de pe raza comunei Căianu Mic;
	11. Amenajare Centru Civic" prin schimbare de destinație din casă de locuit în centru Cultural și amenajare zone pentru activități recreaționale în localitatea Căianu Mic;

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	12. Extindere și etajare Cămin Cultural Căianu Mic;
	13. Amenajare sală de sport didactică în incinta liceului Tehnologic "lon Căian Românul” Căianu Mic;
	14. Amenajare sală de sport didactică în incinta Școlii Gimnaziale Dobric;
	15. Amenajare teren de sport în localitatea Ciceu-Poieni, comuna Căianu Mic, județul Bistrița - Năsăud;
	16. Restaurarea și modernizarea clădirii Școlii Gimnaziale din localitatea Căianu Mare;
	17. Restaurarea și modernizarea clădirii Școlii Gimnaziale din localitatea Ciceu-Poieni.
	18. Amenajare Zone Sportive și de Agrement pentru Comuna Căianu Mic;
	19. Modernizare drumuri de interes local în Comuna Căianu Mic, județul Bistrița-Năsăud;
	20. Înființarea distribuției de gaze naturale în Comuna Căianu Mic și localitățile aparținătoare;
	21. Consolidare drumuri în zonele adiacente Văii Dobricel și construire poduri de acces în localitatea Dobric, comuna Căianu Mic;
	22. Amenajare Centru Civic în localitatea Ciceu-Poieni;
	23. Amenajare trotuare în comuna Căianu Mic;
	24. Promovarea ocupațiilor locale (boștinărit în localitățile Căianu Mic și Căianu Mare și prelucrarea articolelor din piele în localitatea Dobric);
	25. Promovarea tradițiilor și obiceiurilor locale (portul popular și vechiul obicei agrar ' Înstrățatul Boului")
	26. Dezvoltarea și susținerea activităților sportive pe plan local;
	27. Dezvoltarea continuă a infrastructurii locale prioritare (școli, grădinițe, drum canal, iluminat public, electricitate);
	28. Amenajare centru medical permanent pentru comuna Căianu Mic;
	29. Efectuarea și susținerea unor campanii medicale cu privire la prevenirea și depistarea anumitor afecțiuni.
COMUNA CETATE	1. Modernizare și dotare cămin cultural în localitatea Satu Nou
	2. Construire unei baze sportive în loc Orheiu Bistriței

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	3. Conservare si restaurare a Bisericii Ortodoxe Romane cu Hramul „Sfântul Mare Mucenic Dimitrie Izvoratorul De Mir”-loc Petris
	4. Transformarea clădirii Școlii Bisericii Evanghelice Petriș în clădire pentru utilitate publică, devenind sediul Primăriei
	5. Amenajarea trotuarelor (9 km) în localitatea Petriș
	6. “Construire grădinița cu program normal în localitatea Petriș com Cetate, jud. Bistrița-Năsăud”
	7. Capela Petriș
	8. Teren sport sintetic Satu Nou
	9. Rețea alimentare gaze naturale Comuna Cetate
	10. Sală de sport școala Petriș
	11. Infrastructură -asfaltare Fito-DC7
	12. Reabilitare străzi principale localitatea Petriș
	13. Amenajare parc Orheiu Bistriței, Satu Nou
	14. Reabilitare Școală Generală Orheiu Bistriței
	15. Reabilitare și consolidare Clădire Bibliotecă Satu Nou
	16. Modernizarea infrastructurii rutiere agricole în comuna Cetate, județul Bistrița-Năsăud.
COMUNA CICEU-GIURGEȘTI	1. Modernizare drumuri si ulițe în comuna Ciceu-Giurgești și sat Dumbrăveni;
	2. Amenajare piste de biciclete în comuna;
	3. Amenajare rigole, podețe și trotuare în comuna Ciceu-Giurgești și sat Dumbrăveni;
	4. Extindere rețea canalizare și de alimentare cu apă în comuna Ciceu Giurgești;
	5. Realizarea rețelei de gaze în toată Comuna Ciceu-Giurgești și sat Dumbrăveni;
	6. Reabilitare drumuri de exploatație agricolă;
	7. Reabilitare drumuri forestiere;
	8. Modernizare și eficientizare iluminat public;
	9. Montarea de panouri fotovoltaice pe toate clădirile administrative (Scoală, Gradiniță, Cămin Cultural, Dispensar medical, Primărie);
	10. Construire creșă în comuna Ciceu-Giurgești;

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	11. Construire/Modernizare grădiniță de copii în comuna Ciceu-Giurgești;
	12. Dotarea cu echipamente IT (Calculatoare, tablete, table interactive,etc);
	13. Construire sală de sport;
	14. Realizare unui centru cultural multifunctional in comuna Ciceu-Giurgești;
	15. Realizarea unui Centru de zi multifuncțional în comuna;
	16. Inființare Parc industrial Comuna Ciceu-Giurgești;
	17. Sustinerea înființării de grupuri de producători locali, asociații ;
	18. Dezvoltarea infrastructurii turistice in comuna Ciceu-Giurgești;
	19. Realizarea de spații de agrement în zonele cu potențial turistic/înființare parc tematic;
	20. Susținerea meșteșugurilor tradiționale;
	21. Modernizarea sistemului de deszăpezire, prin achiziția de mijloace tehnice necesare pentru interventii, dotarea SVSU;
	22. Realizare/Extindere bază sportivă in comuna Ciceu-Giurgești;
	23. Reabilitare, modernizare si dotare dispensar uman in comuna Ciceu-Giurgești;
	24. Realizare camin cultural in localitatea Ciceu Giurgesti;
	25. Realizarea unui Centrul Social de zi pentru persoane în vârstă;
COMUNA CICEU-MIHĂIEȘTI	1. Rețea inteligentă de distribuție a gazelor naturale în comuna Ciceu-Mihăiești, jud. Bistrița-Năsăud
	2. Modernizare drumuri de interes local în comuna Ciceu Mihăiești
	3. Modernizare drumuri agricole locale în comuna Ciceu Mihăiești
	4. Amenajare Valea Leleștilor.
	5. Infrastructura de bandă largă în localitatea Lelești și Ciceu Corabia.
COMUNA CHIOCHIȘ	1. Reabilitare, modernizare și dotare cămin cultural amplasat în sat Chiochiș, jud. Bistrița-Năsăud
	2. Reabilitare, modernizare și dotare cămin cultural amplasat în sat Apatiu, comuna Chiochiș, jud. Bistrița-Năsăud
	3. Reabilitare, modernizare și dotare cămin cultural amplasat în sat Bozieș, comuna Chiochiș, jud. Bistrița-Năsăud

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	4. Modernizarea infrastructurii rutiere agricole în comuna Chiochiș, jud. Bistrița-Năsăud
	5. Construirea unei clădiri care oferă servicii funerare în localitatea Bozieș
	6. Modernizare drumuri de interes local în comuna Chiochiș, jud. Bistrița-Năsăud
	7. Rețea de alimentare cu apă potabilă în comuna Chiochiș
	8. Rețea de canalizare, ape uzate, stație de epurare în comuna Chiochiș, jud. Bistrița-Năsăud
	9. Înființare și extindere rețele de distribuție gaze naturale în comuna Chiochiș, jud. Bistrița-Năsăud
COMUNA CHIUZA	1. Construire Grădiniță cu program normal în comuna Chiuza, județul Bistrita-Năsăud
	2. Modernizarea infrastructurii rutiere agricole în comuna Chiuza
	3. Modernizare străzi în localitățile Săsarm, Chiuza și Piatra, comuna Chiuza, județul Bistrița-Năsăud
	4. Modernizarea și dotarea Dispensarului Medical din localitatea Chiuza, comuna Chiuza, județul Bistrita-Năsăud
	5. Modernizarea infrastructurii rutiere locale în comuna Chiuza, județul Bistrita-Năsăud
	6. Amenajarea Văii Rituria în localitatea Chiuza, comuna Chiuza, judetul Bistrita-Năsăud — etapa IV
	7. Modernizarea infrastructurii rutiere locale în comuna Chiuza, județul Bistrita-Năsăud
	8. Sală de educație fizică la Școala Gimnazială Liviu Rebreanu Chiuza
	9. Sistem de alimentare cu apă a localității Mireș, comuna Chiuza, județul Bistrița-Năsăud
	10. Extinderea rețelei electrice de distribuție pe strada ”Livadă-Valea Slatinii” — ”Sub Horgoș”, în localitatea Săsarm , comuna Chiuza, județul Bistrița-Năsăud
	11. Extinderea rețelei electrice de distribuție pe strada "Hrube”, în localitatea Chiuza , comuna Chiuza, județul Bistrița-Năsăud
	12. Extinderea rețelei electrice de distribuție pe partea stângă a DN 17 D între km 13+251 -13+826 din localitatea Piatra, comuna Chiuza, județul Bistrița-Năsăud
	13. Inființare distribuție gaze naturale în comuna Chiuza cu satele aparținătoare : Săsarm, Chiuza și Piatra, județul Bistrița-Năsăud — Sisteme inteligente de alimentare cu gaze naturale
	14. Amenajare trotuare în localitatea Chiuza, comuna Chiuza, județul Bistrița-Năsăud

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	15. Amenajare trotuare în localitățile Săsarm și Piatra, comuna Chiuza, județul Bistrița-Năsăud
	16. Amenajarea Văii Căianului și Văii Slatinii în localitatea Săsarm, comuna Chiuza, județul Bistrița-Năsăud
	17. Amenajarea Văii Pietrii în localitatea Piatra, comuna Chiuza, județul Bistrița-Năsăud
	18. Amenajare drum de acces la Situl Arheologic Valea Slatinii Săsarm, în localitatea Săsarm, comuna Chiuza, județul Bistrița-Năsăud
	19. Imbunătățirea eficienței energetice a clădirilor publice din comuna Chiuza, județul Bistrița-Năsăud
	20. Modernizare străzi în localitatea Mireș, comuna Chiuza, județul Bistrița-Năsăud
COMUNA COȘBUC	1. Modernizare Drum Și Tramă Stradală În Comuna Coșbuc , Județul Bistrița-Năsăud (8.491.563,82 Lei)
	2. Construire Poduri Rutiere Și O Pasarelă Pietonală În Comuna Coșbuc , Județul Bistrița-Năsăud (5.309.436,20 Lei)
	3. Modernizare Străzi În Comuna Coșbuc, Județul Bistrița-Năsăud (14.474.414,01 Lei)
	4. Podul De Lemn Peste Râul Sălăuța, Comuna Coșbuc, Județul Bistrița-Năsăud (5.019.591,24 Lei)
	5. Indiguire Râul Sălăuța, Comuna Coșbuc, Județul Bistrița-Năsăud (15.234.456,01 Lei)
	6. Modernizare Și Reabilitare Moara Lui Coșbuc, Comuna Coșbuc, Județul Bistrița-Năsăud.
COMUNA DUMITRA	1. Instalarea sistemelor de încălzire care utilizează energie regenerabilă-Casa Verde (Sală de Sport)
	2. Instalarea sistemelor care utilizează energia regenerabila –Casa Verde – pentru instituții publice.
	3. Modernizare , digitalizare –Școli Gimnaziale com .Dumitra
	4. Construire Școală Gimnazială Nouă- cl. V-VIII-zona Teren de Sport – Modernă digitalizată.
	5. Dezvoltare infrastructură Turistică- loc. Dumitra.
	6. Consolidare și Reabilitare ,, Turnul Clopotniței”(Turnu Slăninilor),loc. Dumitra.
	7. Construire Capelă,loc. Cepari.
	8. Construire Capela loc. Tărpiu.
	9. Rețele inteligente de alimentare cu gaze naturale ,Comuna Dumitra.
	10. Extindere Rețele de Energie Electrică și Modernizare Iluminat public, com .Dumitra

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	11. Extindere Rețele de Alimentare cu Apă potabilă, com. Dumitra
	12. Extindere rețele de canalizare-Comuna Dumitra –Satele Dumitra, Cepari și Tărpiu.
	13. Construire Grădiniță cu program prelungit localitatea Dumitra.
	14. Decolmatare și amenajare cursuri de apă-Roșua și afluenții.
	15. Construire Centru Rezidential –de zi – pentru copii, localitatea Dumitra
	16. Construire Teren de Sport Multifuncțional- gazon sintetic- localitatea Cepari.
	17. Construire ,,Piață Agro”- localitatea Dumitra.
	18. Modernizarea Infrastructurii Rutiere Agricole în Comuna Dumitra.
	19. Reabilitare , Modernizare drum comunal Tărpiu- Blăjenii de Jos.
	20. Modernizare Infrastructură de Interes local-Străzi și Drumuri, amenajare șanțuri și trotuare, Comuna Dumitra.
COMUNA DUMITRIȚA	1 .Modernizarea infrastructurii rutiere agricole în comuna.Dumitrița,jud.B-N.
	2.Modernizarea infrastructurii rutiere forestiere în comuna.Dumitrița,jud.B-N
	3.Construire și dotare dispensar uman în localitatea Dumitrița,jud.B-N .
	4.Construire poduri rutiere și modernizare straăi în comuna.Dumitrița,jud.B-N.
	5.Rețea publică de canalizare a apelor uzate menajere și stație de epurare în loc.Budacu de Sus ,com.Dumitrița,jud.B-N.
	6.Înființare distribuție rețea de gaz în comuna.Dumitrița,jud.B-N.
	7.Asfaltare drum comunal Dumitrița-Cătun Dumitrița,jud.B-N .
	8.Infiintare retea publica de alimentare cu apa potabila in localitatea Budacu de Sus,com.Dumitrita,jud.B-N.
	9.Construire locuințe de tip ANL în comuna Dumitrița,jud.B-N
	10.Achiziționare de mașini și utilaje pentru desfășurarea activităților de exploatare forestieră.
	11 .Construire creșă cu program prelungit în comuna.Dumitrița,jud.B-N.
	12. Construire centru civic în localitatea Budacu de Sus,com.Dumitrița,jud.B-N.
	13.Extindere rețea de distribuție a energiei electrice pentru grup de locuințe zona Budacu de Sus, com.Dumitrița, jud.B-N.

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	14.Reabilitare ,modernizare ,extindere și dotare cămin cultural în loc.Budacu de Sus ,com.Dumitrița,jud,B-N.
	15.Construire sală de sport în localitatea Dumitrița, com.Dumitrița,jud.B-N
	16.Achiziționare autospecială de primă intervenție pentru lucrul cu apă și spumă de înaltă presiune pentru stingerea incendiilor .
COMUNA FELDRU	1. Amenajare drum Nepos – Slătiniţa – Bistriţa
	2. Reabilitare și modernizare drumuri vicinale
	3. Reabilitarea infrastructurii de drumuri agricole
	4. Reabilitare și modernizare drumuri forestiere
	5. Construire trotuare noi și reabilitare trotuare existente
	6. Amenajare pasaje (puncte de trecere) de cale ferată din comună
	7. Amenajare puncte de oprire transport în comun pe raza comunei
	8. Amenajare căi de acces spre obiectivele socio – culturale și economice de interes local
	9. Modernizarea rețelei de străzi și drumuri la zonele intravilane izolate , inclusiv sporirea siguranței rutiere pe timp de noapte, prin semnalizarea sectoarelor de drum periculoase cu surse de lumină ce utilizează energie verde și realizarea de sisteme de telegestiune pentru optimizarea sistemelor de iluminat existente pe aceste drumuri
	10. Construire pod de acces peste râul Someșul Mare în zona Stârci – Săpături
	11. Reabilitare și modernizare poduri existente peste râul Someșul Mare și afluenți, podețe și punți de acces pietonale
	12. Construire infrastructură locală de suport pentru încărcarea mașinilor electrice și hibride
	13. Achiziția de utilaje necesare întreținerii drumurilor de interes local și amenajare parc auto
	14. Realizare piste de biciclete
	15. Realizare puncte de prim-ajutor și de întâlnire(pentru preluare pacienți)
	16. Extindere rețea electrică pentru electrificare locuințe fără electricitate în satele Feldru şi Nepos
	17. Rețea de canalizare nouă și extindere rețea de apă în localitatea Nepos
	18. Rețea de apă și canalizare – extindere în localitatea Feldru
	19. Realizare rețea de gaze naturale în comuna Feldru

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	20. Realizarea de canalizare prin fose septice pentru locuințele izolate
	21. Realizare parc panouri fotovoltaice
	22. Instalații fotovoltaice pentru gospodării izolate
	23. Construire și dotare clădire cu rol de dispensar medical uman în comuna Feldru
	24. Grădiniță cu program prelungit în comuna Feldru
	25. Modernizare și dotare școli și Liceu tehnologic Feldru
	26. Reabilitare și modernizare clădiri vechi pentru creare de noi spații administrative, sociale și culturale
	27. Bazin de înot în comuna Feldru
	28. Teren de sport cu gazon sintetic în comuna Feldru
	29. Construire capelă în comuna Feldru
	30. Amenajare spații piață în comuna Feldru
	31. Proiect de colaborare instituțională în domeniul educațional profilul tehnic și medical
	32. Îmbunătățire condiții de desfășurare a activităților culturale prin reabilitare spații existente și dotarea acestora
	33. Regularizarea albiei şi îndiguire pe văile comunale
	34. Amenajare spații verzi în comuna Feldru
	35. Completarea sistemului clasic de încălzire al instituțiilor publice şi locuințelor private cu sisteme care utilizează energia solară
	36. Reabilitare bloc de locuințe din comuna Feldru – izolare termică
	37. Izolare termică a clădirilor administrative din comuna Feldru
	38. Proiect de educație ecologică pentru populația comunei Feldru
	39. Amenajare locuri de popas în scop recreativ și turistic
	40. Amenajare pepiniere și realizarea de plantări arbori
	41. Îmbunătățirea condițiilor de comunicare internă și cu cetățenii prin dotarea cu echipamente performante, informatizare de performanță și digitizare a administrației publice locale inclusiv arhivarea electronică a documentelor

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	42. Dotarea Serviciului Voluntar pentru Situații de Urgență cu echipamente performante
	43. Amenajare spații arhivare documente letrice
	44. Cadastrare și intabulare imobile din domeniul public și privat
	45. Proiect pentru îmbunătățirea serviciilor sociale acordate cetățenilor din comuna Feldru
COMUNA GALAȚII BISTRIȚEI	1. Modernizare străzi în comuna Galații Bistriței-Proiect II
	2. Reabilitare termică și înlocuire șarpantă Biocul specialistului din localitatea Galații Bistriței
	3. Construire sală de sport în localitatea Galații Bistriței
	4. Extindere rețea de canalizare în comuna Galații Bistriței
	5. Modernizare drumuri agricole în comuna Galații Bistriței
	6. Construire cămin cultural în localitatea Dipșa
	7. Reabilitare termică și înlocuire șarpantă grădinița din localitatea Galații Bistriței
	8. Amenajare zonă de agrement în localitatea Dipșa
	9. Amenajare locuri de joacă pentru copii în comuna Galații Bistriței
	10. Construire capelă în localitatea Dipșa
	11. Construire capelă în localitatea Herina
COMUNA ILVA MARE	1. Extinderea rețelei de apă potabilă și canalizare pentru populație
	2. Construirea de poduri de beton peste Râul Ilva
	3. Amenajare străzi și șanțuri
	4. Construirea unui bloc de locuințe ANL
	5. Modernizare centru civic
	6. Modernizarea târgului de animale și a pieței agro-alimentare, la standarde europene
	7. Construirea unei săli de sport
	8. Digitalizare rurală în comuna Ilva Mare
COMUNA ILVA MICĂ	1. Modernizarea infrastructurii locale a drumurilor agricole și a celor forestiere
	2. Amenajarea, omologarea și întreținerea unui traseu turistic montan (catre vf Heniu,1611m)
	3. Valorificarea si conservarea unor obiective de interes local —buncărele nemțești din timpul celui de-al doilea Război mondial de pe dealul Ponce.

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	4. Mobilizarea întregii comunități într-un proiect solidar - închirierea în scop turistic de către persoane fizice obișnuite a unor camere situate în locuințele proprietate personală.
	5. Protejarea arhitecturii rurale unice și a portului popular specific ilvean
	6. Modernizare și amenajare acces pietonal acces rutier și spații de parcare
	7. Domeniul Schiabil Ilva Mică —județul Bistrița Năsăud
	8. Reabilitare dispensar în Comuna Ilva Mică județul Bistrița Năsăud
	9. Reabilitare trotuare în Comuna Ilva Mică — județul Bistrița Năsăud
	10. Digitalizarea serviciilor publice
	11. Reabilitare termică și energetică cladire P + 1 primărie și Casa Tineretului
	12. Înființare sistem inteligent de distribuție gaze naturale în comuna Ilva Mică , județul Bistrița - Năsăud
COMUNA JOSENII BÂRGĂULUI	1. Extinderea rețelelor de apă și canalizare
	2. Extinderea rețelelor de energie electrică
	3. Finalizarea înscrierii terenurilor în cartea funciară-cadastru sistematic
	4. Alimentarea cu gaze naturale în comună
	5. Construire capele în fiecare localitate componentă a comunei
	6. Modernizarea drumurilor agricole de hotar
	7. Construire bloc de locuințe A.N.L. pentru tinerii din comună
	8. Înființare drum agricol pe lângă calea ferată de Ia Rusu Bârgăului Ia gara Josenii Bârgăului
	9. Amenajare parcuri cu spații de joacă pentru copii în localitățile: Mijlocenii Bârgăului, Rusu Bârgăului și Strâmba
	10. Asfaltarea și modernizarea străzilor din comună
	11. Construire și amenajare teren tenis de câmp în comună
	12. Finalizarea lucrării de modernizare a iluminatului public
	13. Amenajarea unei piețe agroalimentare în comuna Josenii Bârgăului
	14. Modernizarea școlii generale „Vasile Bob Fabian” din localitatea Rusu Bârgăului
	15. Modernizarea și dotarea centrului medical de permanent din localitatea Josenii Bârgăului;

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	16. Construire magazii pentru depozitarea lemnului de foc Ia unitățile de învățământ de pe raza comunei
COMUNA LECHINȚA	1. Modernizare drumuri agricole în comuna Lechința, județul Bistrița-Năsăud
	2. Modernizare străzi în comuna Lechința, județul Bistrița-Năsăud
	3. Modernizare drum forestier „Poienile Lechinței", județul Bistrița-Năsăud
	4. Trotuare localitate Lechința
	5. Bloc cu 16 apartamente ANL - locuințe pentru tineri, destinate închirierii, situat în Sat Lechinta, nr. 191, cu regim de înălțime Cth+P+3E
	6. Construire grădinițe cu program normal-Grădinița Sîngeorzu Nou
	7. Construire grădinițe cu program normal-Grădinița Vermeș
	8. Construire sediu administrativ secție de poliție și post de poliție în localitatea Lechința, comuna Lechința, județul Bistrița-Năsăud
	9. Construire și dotare local școală 10 Săli de clasă și atelier școlar pentru instruire practică la Liceul Tehnologic Lechința, localitatea Lechința, comuna Lechința, județul Bistrița-Năsăud
	10. Sistem de canalizare și Stație de epurare în loc. Chiraleș,Țigău și Sâniacob com. Lechința, județul Bistrița-Năsăud
	11. Sistem de canalizare în loc. Vermeș , com. Lechința, județul Bistrița-Năsăud
	12. Rețea publică de alimentare cu apă potabilă în loc. Sângeorzu Nou, com. Lechința, județul Bistrița-Năsăud
	13. Extindere rețea canalizare în loc Lechința, județul Bistrița-Năsăud
	14. Extindere rețea de distribuție gaze naturale pentru alimentarea localității Chiraleș, com. Lechința, județul Bistrița-Năsăud
COMUNA LEȘU	1. Reabilitare drum județean 172 C
	2. Reabilitare termică sediu primărie — Comuna Leșu
	3. Reabilitare termică Școala Gimnazială Nr.1 din comuna Leșu
	4. Construire Centru Multifuncțional cu activități culturale în comuna Leșu, județul Bistrița-Năsăud
	5. Construire Centru Medical în comuna Leșu, județul Bistrița-Năsăud

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	6. Construire Școală clasele I-VIII în localitatea Lunca Leșului, comuna Leșu, județul Bistrița-Năsăud
	7. Construire Capelă Mortuară în localitatea Leșu, comuna Leșu, județul Bistrița-Năsăud
	8. Construire Capelă Mortuară în localitatea Lunca Leșului, comuna Leșu, județul Bistrița-Năsăud
	9. Modernizare sistem de iluminat public în comuna Leșu, județul Bistrița-Năsăud
	10. Consolidare, reabilitare și modernizare drumuri de interes local în comuna Leșu, județul Bistrița-Năsăud
	11. Construire poduri rutiere în comuna Leșu, județul Bistrița-Năsăud
	12. Modernizare străzi de interes local în comuna Leșu, județul Bistrița-Năsăud— Lot1
	13. Modernizare străzi de interes local în comuna Leșu, județul Bistrița-Năsăud- Lot2
	14. Modernizare străzi de interes local în comuna Leșu, județul Bistrița-Năsăud- Lot3
	15. Modernizare străzi de interes local în comuna Leșu județul Bistrița-Năsăud — Lot4
COMUNA LIVEZILE	1. Modernizare drumuri comunale și străzi în localitățile Livezile și Dumbrava, comuna Livezile, județul Bistrița Năsăud
	2. Construirea rețelei publice de apă uzată menajeră în localitatea Cușma, comuna Livezile, județul Bistrița Năsăud
	3. Construire poduri în comuna Livezile, județul Bistrița — Năsăud
COMUNA LUNCA ILVEI	1. Lucrări De Modernizare A Sistemului De Iluminat Public, În Comuna Lunca Ilvei, Jud. Bistrița-Năsăud
	2. Modernizare Străzi În Localitatea Lunca Ilvei
	3. Reabilitare Dc44 Lunca Ilvei-Șanț, Județul Bistrița-Năsăud
	4. Reabilitarea, Modernizarea Șl Dotarea Dispensar Uman, În Comuna Lunca Ilvei, Strada Grănicerilor, Nr. 246, Județul Bistrița-Năsăud
	5. Reabilitarea, Modernizarea Și Dotarea Grădiniței Nr. 1 Grănicerilor, Nr. 238, Comuna Lunca Ilvei, Județul Bistrița Năsăud
	6. Modernizarea Infrastructurii Rutiere De Drumuri Forestiere În Comuna Lunca Ilvei
	7. Modernizarea Unității De Producere A Energiei Termice Din Biomasă Și Realizarea Rețelei De Distribuție A Energiei Termice Din Comuna Lunca Ilvei, Jud. Bistrița-Năsăud

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
COMUNA MAIERU	1. Asfaltare capete de străzi
	2. Poduri în comuna Maieru (5 bucăți)
	3. Înființarea distribuției de gaze naturale în comuna Maieru
	4. Drumuri agricole
	5. Îndiguire Someș
	6. Parc fotovoltaic
	7. Amenajare pârâu Valea Caselor și Valea Anieșului
	8. Asfaltare străzi în urma calamităților
	9. Eficientizare energetică Liceul Liviu Rebreanu și Iustin Iliesiu Anies
	10. Construire complex sportive
	11. Extindere iluminat public Valea Caselor și Valea Anieșului.
COMUNA MATEI	1. Modernizarea infrastructurii rutiere agricole în comuna Matei
	2. Modernizare străzi de interes local în Comuna Matei
	3. Extindere rețea publică de apă uzată menajeră în Comuna Matei, satele Matei și Corvinești, județul Bistrița-Năsăud;
	4. Construire rețea publică de apă uzată menajeră în Comuna Matei, satele Moruț și Fîntînele, județul Bistrița-Năsăud
	5. Reabilitare Castel Haller din localitatea Matei, Comuna Matei, județul Bistrița-Năsăud
	6. Construire și refacere trotuare în localitățile comunei Matei
	7. Construire sală de sport în localitatea Matei, comuna Matei, județul Bistrița-Năsăud
COMUNA MĂGURA ILVEI	1. Incluziune Socială Sustenabilă În Comuna Măgura Ilvei , Județul Bistrița-Năsăud
	2. Dlrc Incluziv Lider Bistrița-Năsăud
	3. Reabilitare Infrastructură Rutieră Șl Torenți Pentru Eliminarea Efectelor Inundațiilor Din Comuna Măgura Ilvei, Județul Bistrița-Năsăud
	4. Reabilitarea Infrastructurii Rutiere Afectate De Inundații În Comuna Măgura Ilvei (Dealul Arșiței), Județul Bistrița-Năsăud

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	5. Modernizarea Infrastructurii Rutiere Forestiere În Comuna Măgura Ilvei, Județul Bistrița-Năsăud
COMUNA MĂRIȘELU	1. Construire Dispensar uman în localitatea Domnești, comuna Mărișelu
	2. Construcție pentru ceremonii funerare în localitățile Mărișelu, Sântioana și Bârla, comuna Mărișelu
	3. Construirea unui centru de zi pentru persoanele vârstnice și vulnerabile în comuna Mărișelu
	4. Reabilitare Cămin Cultural din localitatea Domnești, comuna Mărișelu
	5. Reabilitare curs de apă Valea Sântioanei, comuna Mărișelu
COMUNA MICEȘTII DE CÂMPIE	1. Cresterea eficienței energetice și gestionarea eficientă a energiei în clădirile publice- grădinița cu program normal Miceștii de Câmpie
	2. Cresterea eficienței energetice și gestionarea eficientă a energiei în clădirile publice - primăria comunei Miceștii de Câmpie
	3. Rețea publică de canalizare a apelor uzate menajere și stație de epurare în localitățile Miceștii de Cîmpie, Fântânița,Visuia în comuna Miceștii de Cîmpie, județul Bistrița-Năsăud
	4. Modernizare drum comunal DC21 și străzi în comuna Miceștii de Cîmpie, județul Bistrița-Năsăud
	5. Modernizare și dotare cămin cultural din localitatea Fântânița, comuna Miceștii de Cîmpie, județul Bistrița-Năsăud
	6. Modernizare infrastructura rutieră in în comuna Miceștii de Cîmpie, județul Bistrița-Năsăud – etapa I
	7. Modernizare infrastructura în comuna Miceștii de Cîmpie, județul Bistrița-Năsăud – etapa II
COMUNA MILAȘ	1. Modernizare drumuri de interes local în comuna Milaș, județul Bistrița-Năsăud
	2. Extindere rețea publică de alimentare cu apă potabilă în localitatea Comlod, comuna Milaș, județul Bistrița-Năsăud
	3. Reabilitare, modernizare și dotare Dispensar uman din localitatea Milaș, comuna Milaș, județul Bistrița-Năsăud
COMUNA MONOR	1. Amenajare Părăul Picuiul în localitatea Monor, comuna Monor, județul Bistrița-Năsăud

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	2. Construire punte pietonală, drum de acces și parcări, alee pietonală la Vulcanii Noroioși în localitatea Monor, județul Bistrița-Năsăud
	3. Construire casă de ceremonii funerare în localitatea Monor, județul Bistrița-Năsăud
	4. Construire casă de ceremonii funerare în localitatea Gledin, județul Bistrița-Năsăud
	5. Modernizare străzi în comuna Monor, satele: Monor, Gledin, județul Bistrița-Năsăud
COMUNA NEGRILEȘTI	1. Modernizare Infrastructură Rutieră În Comuna Negrilești
	2. Retea Publică De Alimentare Cu Gaze Naturale În Comuna Negrilești
	3. Alimentare Cu Apă Potabilă Localitățile Purcarete Și Breaza
	4. Rețea Publică De Apă Potabilă Și Apa Uzată În Localitățile Purcarete Și Breaza
	5. Reabilitare Școala Generală Negrilești
	6. Modernizare Drumuri Agricole În Comuna Negrilești
COMUNA NIMIGEA	1. Modernizarea infrastructurii rutiere agricole în comuna Nimigea, jud.Bistrița- Năsăud (lucrare în derulare)
	2. Modernizare străzi în comuna Nimigea, jud.Bistrița- Năsăud, în derulare
	3. Înființare sisteme inteligente distribuție gaze naturale în satele Nimigea de Jos, Florești, Mogoșeni, Mocod com. Nimigea, jud. Bistrița- Năsăud, stadiu PT
	4. Înființare sisteme inteligente distributie gaze naturale în satele Nimigea de Sus, Mititei, Tăure, Mintiu, stadiu SF
	5. Modernizare drumuri și poduri în com. Nimigea, jud. Bistrița-Năsăud
	6. Extindere rețea apă în satul Mititei, com. Nimigea
	7. Casa ceremonii funerare sat Mititei, com. Nimigea – faza SF
COMUNA NUȘENI	1. Construire grădiniță de copii în localitatea Nușeni
	2. Construire capelă mortuară în localitatea Nușeni
	3. Îmbunătățirea conținutului digital și al infrastructurii TIC în Școala Gimnazială Nușeni și școlile aparținătoare
	4. Modernizarea drumurilor de exploatație agricolă în comuna Nușeni
	5. Realizarea de parcuri și spații verzi în comuna Nușeni

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	6. Reabilitare și modernizare dispensar uman Nușeni
	7. Reabilitare și modernizare Școala Gimnazială Nușeni
	8. Reabilitare, modernizare și extindere clădire de interes public - sediul Primăriei comunei Nușeni din localitatea Nușeni, nr. 37, comuna Nușeni, județul Bistrița-Năsăud
	9. Modernizare drumuri de interes local în comuna Nușeni
	10.Modernizare și dotare cămine culturale în comuna Nușeni
	11.Pietruire străzi neasfaltate în comuna Nușeni
	12.Modernizarea școlilor în comuna Nușeni
	13.Întocmire documentații cadastrale extravilan, cadastru sporadic și întăbularea bunurilor din domeniul public și privat în comuna Nușeni
	14.Extindere rețea de gaze naturale în comuna Nușeni
	15.Extinderea rețelelor de canalizare în comuna Nușeni
	16.Amenajarea terenurilor de sport în comuna Nușeni
	17.Executarea și modernizarea trotuarelor din comuna Nușeni
	18.Înființarea unui ansamblu artistic de dansuri populare în comuna Nușeni
	19.Decolmatare văi comuna Nușeni
	20.Actualizare PUG comuna Nușeni
COMUNA PARVA	1. Modernizare drumuri și străzi
	2. Întreținere și reabilitare străzi
	3. Reabilitare și modernizare trotuare și alei pietonale
	4. Reabilitare —sistematizare rigole, șanturi și podețe
	5. Pietruire/amenajare drumuri agricole și de exploatare
	6. Construire și amenajare parcări auto și sisteme de încărcare electrică
	7. Dezvoltare rețea de drumuri locale în. zonele cu potențial economic și turistic
	8. Amenajare piste biciclete
	9. Amenajarea stațiilor de transport public
	10. Extindere rețea de canalizare

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	11. Extindere/modernizare sistem de alimentare cu apă
	12. Înființare rețea distribuție gaze naturale
	13. Extindere retea electrică. Electrificare grup case izolate
	14. Extindere și modernizare iluminat public: Sistem de iluminat cu LED
	15. Utilizarea complementară a surselor regenerabile de energie în instituțiile publice: -Panouri solare; -Pompe de căldură
	16. Racordarea la rețeaua de internet în bandă largă a localității: Internet gratuit în toate zonele comunei
	17. Dotarea unităților de învățământ cu echipamente IT performante
	18. Microintreprinderi pentru prelucrarea produselor agricole și nonagricole
	19. Dezvoltarea sectorului agricol prin sprijinirea micilor întreprinzatori în vederea înființării unor afaceri in domeniile: cultivarea plantelor, ciupercării, amenajare de sere, plantații pomicole
	20. Facilități fiscale pentru atragerea investitorilor privați
	21. Dezvoltarea incubatoarelor de afaceri
	22. Accesarea fonduri europene pentru dezvoltarea micilor afaceri: -Înființare start-up pentru persoanele care se intorc din diaspora; -Înființare start-up pentru tineri: promovarea culturii antrprenoriale prin măsuri profesioniste de formare profesională a grupului țintă, în vederea înființării de noi întreprinderi și creării de noi locuri de muncă, în domeniul non-agricol.
	23. Susținerea programelor de instruire privind dezvoltarea resurselor umane.
	24. Calificarea populației în domenii de interes local
	25. Informare cu privire la posibilitățile de accesare fonduri nerambunsabile prin programele AFIR
	26. Omologare și promovare pe piața internă și internațională a produselor agroalimentare cu specific local

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	27. Reabilitarea, modernizarea și extinderea /construirea clădirilor și spațiilor unităților de învățământ: preșcolar, primar și gimnazial: - Construire Grădiniță cu program prelungit -Modernizare clădire -Extindere clădiri
	28. Proiect de dotare a școlilor și grădinițelor cu echipamente didactice și tehnologie performantă
	29. Construire și amenajare sală de sport/teren de sport
	30. Modernizare bibliotecă
	31. Reabilitare și modernizare Cămin Cultural
	32. Achizitie/dotare cu microbuze școlare noi
	33. Susținerea copiilor și a tinerilor cu performanțe școlare deosebite prin acordarea de burse de merit și alte stimulente
	34. Proiecte de reconversie pentru calificare în diverse meserii practicate pe plan local
	35. Înființare program educațional afterschool
	36. Înființare program educațional tabară școlară și amenajare spațiu
	37. Înființare școală profesională: Secțiuni/calificați în meseriile: bucătar, cofetar, ospătar, servicii ospitaliere
	38. Susținerea activității clubului de elevi și studenți: -sport -cultură -arte (muzică, teatru) -agrement
	39. Reabilitare, modernizare și dotare dispensar medical
	40. Construire- amenajare Centru Social de zi pentru persoane vârstnice
	41. Înființare Clinică/Centru medical- cabinete medicale de specialitate, precum: Oncologie, Hematologie, Ginecologie și Chirurgie Generală, RMN, Imagistică, Pediatrie, Ortopedie, Reumatologie, ORL, Oftalmologie, Cardiologie, Diabet și Nutritive, Psihiatrie, Neurologie, Dermatologie, Urologie

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	42. Campanii de informare și sănătate publică. Educație sanitară în școli
	43. Dotarea cu tehnică și mijloace de lucru performante a structurii de asistență socială din cadru UAT
	44. Program de conștientizare asupra importanței patrimoniului cultural identitar
	45. Organizare de evenimente culturale, etnografice, gastronomice, care să revitalizeze tradițiile locale (inclusiv în parteneriat cu alte localități)
	46. Realizare broșura și alte materiale publicitare de promovare turistică a localității
	47. Realizare website și aplicație mobilă de promovare turistică a localității
	48. Program de adoptare a monumentelor naturii
	49. Program de curățare a tuturor zonelor naturale (în special de deșeuri de plastic) și organizarea de programe de educare a populației, precum și înăsprirea penalităților
	50. Participarea la evenimente și târguri de turism pentru promovarea zonei: Promovarea obiceiurilor și tradițiilor locale
	51. Dezvoltare zonă turistică infrastructura de agrement: - domeniul ski -parc aventură -circuit sanie/bob tip rollercoaster -punte suspendată -patinoar -trenuleț turistic
	52. Amenajare trasee tematice -Drumul lui Cosbuc
	53. Construire bazin de înot
	54. Amenajare trasee pentru cicloturism
	55. Amenajare locuri de joacă pentru copii și adolescent
	56. Amenajare zone picnic
	57. Zone fitness de tip exterior

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	58. Dezvoltarea structurii de agrement privind sporturile extreme: -amenajare pârtie zorbing -tiroleană -Paintball -airsoft -club parapantă -rafting râul Rebra -parc Aventură escaladări extreme, cățărări, bunjee jumping -sporturi extreme motorizare
	59. Realizare PUZ —Construire sat de vacanță
	60. Amenajare muzeu tematic
	61. Împădurirea terenurilor degradate, a celor nefolosite, defrișate etc.
	62. Reabilitare spații verzi în interiorul localității
	63. Utilizarea complementară a surselor regenerabile de energie în instituțiile publice și în mediul privat
	64. Reabilitarea termică a clădirilor publice: eficientizare energetică
	65. Conștientizarea utilizatorilor asupra poluării provenite de la autoturisme
	66. Reducerea taxelor/impozitelor pentru autoturismele mai puțin poluante
	67. Campanii de educare a cetățenilor privind responsabilitatea lor în ceea ce privește colectarea selectivă a deșeurilor
	68. Dotarea cu pubele a gospodăriilor pentru colectarea selectivă a deșeurilor
	69. Regularizare cursuri de apă
	70. Infrastructura de prevenire și protecție împotriva inundațiilor și alunecărilor de teren
	71.Construirea unor microhidrocentrale
	72.Amenajare tresee didactice silvice
	73.Valorificarea resurselor de ape minerale
	74. Reabilitare/modernizare /extindere sediu primărie
	75. Implementare și dezvoltare Sistem de Control Intern Managerial

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	76. Implementare politici și proceduri privind protecția datelor cu caracter personal
	77. Implementare Strategie Națională Anticorupție
	78. Implementare program de bugetare participativă
	79. Program anual propriu pentru acordarea de finanțări nerambursabile din bugetul local
	80. Achiziție și punere în funcțiune de echipamente performante de tehnică de calcul (calculatoare, imprimante multifuncționale etc)
	81. Achizitia și utilizarea de softuri preformante pentru furnizarea de servicii de calitate către cetățeni și reducerea timpului de soluționare a solicitărilor acestora
	82. Utilizarea sistemelor online de lucru implementate la nivel național
	83. Programe de instruire și perfecționare profesională anuală
	84. Organizare de schimburi de experiență cu alte autorități și instituții publice la nivel național și european
	85. Achiziție tractor
	86. Achiziție buldoexcavator
	87. Dotări SVSU: Alarmă localitate situații de urgență (sirene conectate cu sistemul ISU 112)
	88. Autospecială de pompieri
	89. Utilaje și echipamente de intervenție rapidă pentru locuri greu accesibile
	90. Achiziție autovitanjă
	91. Înființare sistem supraveghere video
	92. Achiziție amenajare cimitir nou
	93. Construire capelă mortuară
	94. Iluminat exterior/architectural al clădirilor
COMUNA PETRU RAREȘ	1. Alimentare cu gaze a comunei (proiect comun cu comunele Braniștea, Ciceu Giurgești, Ciceu Mihăiești și Negrilești)
	2. Extinderea rețelei de alimentare cu energie electrică, apă și canalizare în zonele în care acestea nu există
	3. Reabilitarea (asfaltarea) a 9,4 km de drumuri comunale

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	4. Asfaltarea a aproximativ 10 km de drumuri de câmp
	5. Construcția unui Complex sportiv în satul Reteag
	6. Realizarea unui teren de sport cu suprafață sintetică la Școala gimnazială Ioan Pop Reteganul
	7. Construcție capelă mortuară interconfesională la Reteag-Poieni
	8. Înființarea, amenajarea (acolo unde există) a 15 km de trotuar – pentru mărirea siguranței pietonilor
	9. Amenajarea șanțurilor din comună pentru a asigura curgerea normală a apelor pluviale din precipitații și prevenirea inundațiiilor în cazul ploilor abundente
	10. Reabilitarea dispensarului uman din localiatea Reteag
	11. Construirea unei creșe și grădinițe cu program prelungit în satul Reteag
	12. Realizarea unui PARC INDUSTRIAL pe o suprafață de aproximativ 15 ha care să atragă cât mai mulți investitori, pentru crearea de locuri de muncă, creșterea bunăstării populației din zonă și reducerea fenomenului de migrare a populației la muncă în străinătate
	13. Realizarea unui CÂMP VOLTAIC pentru reducerea dependenței energetice a instituțiilor din comună
	14. Construcția a patru stații de așteptare a mijloacelor de transport în comun, dotate cu internet, aer condiționat/încălzite (în funcție de sezon)
	15. Realizarea unei variante de ocolire a zonei rezidențiale a comunei de către autovehiculele de mare tonaj care transportă materiale de balastieră pentru reducerea poluării în zonele locuite ale comunei
	16. Dezvoltarea și amenajarea ca zonă de agrement pentru populație a Pădurii CĂRBUNAR – amenajare piste de biciclete în pădure dar și pe drumul de acces spre pădure
	17. Constituirea unui ansamblu folcloric interetnic la Căminul Cultural din comună și dotarea lui cu costume naționale specifice fiecărei etnii care trăiește pe raza comunei (români, maghiari, rromi) precum și dotarea Căminului Cultural cu recuzita necesară pentru organizarea de spectacole
	18. Punerea mai puternică în valoare a personalității folcloristului și povestitorului IOAN POP RETEGANUL prin constituirea ZILELOR IOAN POP-RETEGANUL – conferințe, comunicări

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	științifice, întâlniri cu scriitori, lansări de carte etc. precum și a Casei Memoriale Ioan Pop Reteganul
COMUNA POIANA ILVEI	1. Modernizare strada Valea Popii, Valea Schitului și amenajare vale în comuna Poiana Ilvei, județul Bistrița-Năsăud
	2. Modernizare străzi în Comuna Poiana Ilvei, județul Bistrița-Năsăud
	3. Modernizarea infrastructurii agricole Comuna Leșu-Poiana Ilvei, județul Bistrița-Năsăud
	4. Înfiintare centru educativ în Comuna Poiana Ilvei (Servicii de atualizare DALI)
	5. modernizare iluminat public stradal în comuna Poiana Ilvei, județul Bistrița-Năsăud
	6. înființare centru after school în comuna Poiana Ilvei, județul Bistrița-Năsăud
	7. modernizare cămin cultural în comuna Poiana Ilvei, județul Bistrița-Năsăud
	8. înființare centru de colectare plante medicinale și fructe de pădure
	9. dezvoltarea unui parc tematic și a unui sat de vacanță în vederea dezvoltării turismului și a agroturismului
	10. refacerea si amenajarea unui drum pentru accesului pe terenul numit Regna de la intrarea până la ieșirea din comuna Poiana Ilvei, județul Bistrița-Năsăud
	11. înființare distribuție gaze naturale în comuna Poiana Ilvei, județul Bistrița-Năsăud
COMUNA PRUNDU BÂRGĂULUI	1. Modernizare străzi și construire pod în comuna Prundu Bârgăului
	2. Supraetajare corpuri B si C, recompartimentări interioare, refacere împrejmuire și amenajare curte în com.Prundu Bârgăului, Unitatea Medico Socială, Susenii Bârgăului, jud. BN
	3. Amenajare Parking Auto în centrul comunei Prundu Bârgăului
	4. Modernizare și amenajare acces pietonal, acces rutier și spatii de parcaje în zona blocurilor LA BALTA în comuna Prundu Bârgăului , jud. Bistrita-Năsăud
	5. Modernizare străzi în comuna Prundu Bârgăului-22 străzi
	6. Echipare clădiri publice cu panouri fotovoltaice
	7. Achiziționare de echipamente de protecție medicală pentru liceul Radu Petrescu
	8. Domeniu Schiabil Valea Bârgăului
	9. Înființare distribuție gaze naturale în comuna Prundu Bârgăului
COMUNA REBRA	1. Modernizare străzi și drumuri în comuna Rebra

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	2. Modernizare sistem iluminat public în comuna Rebra
	3. Prelungire sistem de alimentare cu apă și canalizare
	4. Așezământ cultural în comuna Rebra
	5. Modernizare și reabilitare dotare: Școala Gimnazială Rebra, nr.1
	6. Sisteme fotovoltaice pentru gospodării izolate în comuna Rebra. (49 de bucăți)
COMUNA REBRIȘOARA	1. Modernizare drum comunal pe Gersa până la Peștera Izvorul Tăușoarei și până la granița cu comuna Parva pe lungime de 20 km
	2. Introducerea curentului electric pe Gersa pe o lungime de 20 km cu stâlpi de beton – transformator pentru rețeaua de medie tensiune
	3. Construirea unui cămin cultural în satul Gersa I
	4. Înființarea de trotuare în comuna Rebrișoara pe o lungime de 4 km
	5. Construire pod și pasarelă pietonală peste râul Someșul Mare în comuna Rebrșoara
	6. Construirea unei gradinițe cămin cu program prelungit
	7. Modernizare străzi și drumuri comunale în Rebrișoara în lungime totală de 12 km
	8. Construirea unui teren de fotbal și a unui vestiar în comuna Rebrișoara
	9. Introducerea gazului în comuna Rebrișoara
	10. Construire instalații de curent electric (energie verde)
	11. Modernizare drumuri de hotar
	12. Amenajare de paraie împotriva torenților
COMUNA RODNA	1. Dezvoltarea domeniului schiabil Valea Vinului, comuna Rodna, jud. Bistrița-Năsăud
	2. Reabilitare și modernizare clădire existentă pentru înființare centru de zi pentru persoane vârstnice și unitate de îngrijire la domiciliu pentru persoane vârstnice comuna Rodna, județul Bistrița-Năsăud
	3. Realizare rețele de apă și apă uzată în comuna Rodna, jud. Bistrița-Năsăud
	4. Realizarea unui sistem de producere a energiei din biomasă în comuna Rodna, jud. Bistrița-Năsăud
	5. Amenajare trotuare și dispozitive de scurgere a apelor pluviale în comuna Rodna, jud. Bistrița-Năsăud

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	6. Consolidarea, conservarea, restaurarea și punerea în valoare a monumentelor istorice de importanță națională Biserica Greco- Catolică Sf. M. Mc. Gheorghe și turnul clopotniță din localitatea Rodna
	7. Construcție Capelă în comuna Rodna, jud Bistrița-Năsăud
	8. Sala Agape + amenajare parcări în comuna Rodna, jud. Bistrița-Năsăud
	9. Centru de vizitare pentru proiectul Implementarea măsurilor de management pentru conservarea specilor și habitatelor de interes comunitar din Parcul Național și Siturile Natura 2000 Munții Rodnei (ROSCI0125,ROSPA0085)
	10. Amenajarea albiei pârâului Izvorul Roșu de la km 1,0 la km 1,20 și amenajarea albiei pârâului Izvorul Băilor de la km 1,150- 1,380, respectiv de la km 1,630- km 1,800
	11. Extinderea, modernizarea și echiparea infrastructurii educaționale pentru învățământul profesional și tehnic- Școala Profesionala Florian Porcius Rodna
	12. Construire pasarelă pietonală peste Râul Someșul Mare în Comuna Rodna, Jud. Bistrița-Năsăud
	13. Construire parc de aventură și agrement de 5 ha- zona Toacă
	14. Construire drum de acces pentru domeniul schiabil- 9 km
	15. Amenajare promenadă albie râuri Rodna-Valea Vinului și Someșul Mare”
	16. Reabilitare 10 poduri și construire 2 poduri
	17. Construire drumuri agricole
	18. Construire telegondolă acces Capul Beneș
	19. Achiziție linie verde pentru autobuze electrice și statie electrică
	20. Dezvoltare stațiune turistică Rodna, sat Valea Vinului
	21. Iluminat public inteligent în stațiunea Rodna, sat Valea Vinului
	22. Muzeul mineritului în galeria de la km 3
	23. Amenajare spații verzi/parcări și puncte de informare pe raza comunei Rodna și satul Valea Vinului
	24. Cercetarea, redeschiderea și amenajarea catacombelor
	25. Amenajare muzeul Gospodăria Țărănească Rodneană

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	26. Anvelopare blocuri, refacere acoperisuri și montarea de panouri solare în scopul eficientizării electrice pentru un număr de 14 blocuri
	27. Digitizare evenimentelor istorice ale Comunei Rodna, jud. Bistrița-Năsăud
	28. Înființarea asociației Cultural-Istorică Rodna-Veche
	29. Sanie de vara-roll-coaster
	30. Amenajare parcări în zona blocurilor
	31. Amenajare parc copii în zona blocurilor
	32. Traseul celor 5 guri de mină și legendele lor
	33. Construire sală de evenimente în satul Valea Vinului
	34. Amenajare traseu turistic pentru biciclete
	35. Amenajare traseu de downhill
	36. Înființarea unui centru de colectare și prelucrare deșeuri reciclabile
	37. Consolidare și conservarea ruinelor Bisericii Fortificare din Comuna Rodna
	38. Dotare centru SVSU
	39. Construire centru salvamont
	40. Construire tiroleană Benes-Poiana Rotunda
COMUNA ROMULI	1. Întocmire PUG și RLU în Comuna Romuli, Județul Bistrița-Năsăud
	2. Întocmire Cadastru general al Comunei Romuli, Județul Bistrița-Năsăud
	3. Modernizare Drumuri Forestiere în Comuna Romuli, Județul Bistrița-Năsăud
	4. Construire pod peste Râul Sălăuța și Râul Stâmba în Comuna Romuli, Județul Bistrița-Năsăud
	5. Construire drum comunal Frumușica, în Comuna Romuli, Județul Bistrița-Năsăud
	6. Construire drum comunal Șetref, în Comuna Romuli, Județul Bistrița-Năsăud
	7. Construire drum comunal Dosu Măgurii, în Comuna Romuli, Județul Bistrița-Năsăud
COMUNA RUNCU SALVEI	1. Modernizarea sistemului de iluminat stradal din Comuna Runcu Salvei, Județul Bistrița-Năsăud
	2. Modernizare drumuri în Comuna Runcu Salvei, Județul Bistrița-Năsăud
	3. Modernizarea infrastructurii rutiere forestiere în comuna Runcu Salvei, Județul Bistrița-Năsăud

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	4. Construirea rețelei de apa uzată menajeră și stație de epurare în comuna Runcu-Salvei, Județul Bistrița-Năsăud
COMUNA SALVA	1. Modernizare drumuri de interes local în comuna Salva.
	2. Extindere rețea de canalizare pe strada Năsăudului în comuna Salva.
	3. Înființare distribuție gaze naturale în comuna Salva.
	4. Construire sală de sport școlară
COMUNA SÂNMIHAIU DE CÂMPIE	1. Modernizare drumuri de interes local în comuna Sânmihaiu de Câmpie județul Bistrița-Năsăud
	2. Extindere rețea de canalizare a apelor uzate menajere din comuna Sânmihaiu de Câmpie, județul Bistrița - Năsăud
	3. Modernizare, extindere și dotare școală gimnazială în comuna Sânmihaiu de Câmpie, județul Bistrița - Năsăud
	4. Extindere rețea alimentare cu gaze în localitățile Sălcuța, Brăteni, Stupini și La Curte, comuna Sânmihaiu de Câmpie, județul Bistrița - Năsăud
	5. Drumuri agricole
	6. Amenajare spații publice
	7. Extindere iluminat public Aleea Gării
	8. Extindere iluminat public Piața Agroalimentară
	9. Spațiu agrement Glodul Sărat
	10. Modernizare infrastructuri agricole
COMUNA SILIVAȘU DE CÂMPIE	1. Extinderea rețelei de canalizare
	2. Modernizarea sistemului de iluminat public cu led
	3. Modernizare drum comunal DC-21B
	4. Asfaltare drumuri de interes local și regional
	5. Modernizare centru civic
COMUNA SPERMEZEU	1. Aducțiunea apei potabile
	2. Înființarea sistem de canalizare cu stație de epurare
	3. Modernizare infrastructură rutieră agricolă

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	4. Lucrări de cadastru general și actualizare PUG
	5. Dezvoltarea cicloturismului prin construirea unor piste de biciclete în comuna Spermezeu
	6. Extinderea rețelei de distribuție gaze în comuna Spermezeu
	7. Modernizare școala primară și scoală gimnazială în localitatea Spermezeu
	8. Modernizare dispensar medical în comuna Spermezeu.
COMUNA ȘANȚ	1. Construire sală de sport în comuna Șanț, județul Bistrița-Năsăud
	2. Amenajare loc de joacă și spații de recreere pentru copii și adulți în satul Valea Mare, comuna Șanț, județul Bistrița-Năsăud
	3. Consolidare, reabilitare și modernizare drumuri de interes local din zona centrală a comunei Șanț, județul Bistrița-Năsăud
	4. Consolidare, reabilitare și modernizare drumuri de interes local (Rogojan, peste pod, Buhnari, Taigăr, Cușnar) din comuna Șanț, județul Bistrița-Năsăud
	5. Consolidare, reabilitare și modernizare a 15 drumuri de interes local în comuna Șanț, județul Bistrița-Năsăud
	6. Consolidare, reabilitare și modernizare drumuri de interes local în comuna Șanț, județul Bistrița-Năsăud
	7. Consolidare mal pe râul Someș, în comuna Șanț, județul Bistrița-Năsăud
	8. Reabilitare, modernizare, extindere și doatre școală clasele V-VIII, în comuna Șanț
	9. Regularizare și consolidare de mal pe râurile Valea Cîrtibus, Cârtibavul Mare și Cobașel în comuna Șanț, județul Bistrița-Năsăud
	10. Construire școală I-IV și grădiniță în localitatea Valea Mare, comuna Șanț, județul Bistrița-Năsăud
	11. Dezvoltare rețea inteligentă de distribuție a gazelor naturale pe teritoriul comunelor Șanț, Rodna și Maieru, județul Bistrița-Năsăud
	12. Reabilitare și dotarea sediului primăriei comuna Șanț, județul Bistrița-Năsăud
	13. Reabilitare, modernizare și dotare dispensar uman în comuna Șanț, județul Bistrița-Năsăud
	14. Amenajare centru civic, refacere trotuare și accese auto, amenajare zonă pietonală în comuna Șanț, județul Bistrița-Năsăud

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	15. Anveloparea și modernizarea blocului de specialiști din comuna Șanț, jud. Bistrița-Năsăud
	16. Construire complex turistic pe Valea Măriilor, localitatea Valea Mare, comuna Șanț, județul Bistrița-Năsăud
COMUNA ȘIEU	1. Modernizarea infrastructurii rutiere agricole în comuna Șieu, județul Bistrița-Năsăud
	2. Înființare rețea canalizare în satele Ardan, Posmuș și Șoimuș
	3. Modernizare străzi în Ardan, Posmuș și Șoimuș
	4. Construire Sediu Administrativ Primărie în localitatea Șieu
	5. Înființare rețea de distribuție gaze naturale în comuna Șieu
	6. Înființare rețele de apă în satele Ardan și Posmuș
	7. Amenajare zonă de agrement-Ștrand comunal Șieu
	8. Amenajare trotuare în localitățile Șieu și Posmuș
	9. Modernizare Cămine culturale în localitățile Ardan și Posmuș
	10. Modernizare și extindere grădiniță cu program prelungit;
	11. Modernizarea târgului de animale din localitatea Șieu
	12. Modernizare și reabilitare fost sediu CAP în spațiu creșă pentru copii în localitatea Șieu
	13. Construire sală de sport în localitatea Șieu
COMUNA ȘIEU-MĂGHERUȘ	Extinderea rețelelor de apă în comuna Șieu Măgheruș
	Extinderea rețelelor canalizare în comuna Șieu Măgheruș
	Extinderea rețelelor de distribuție gaze naturale în comuna Șieu Măgheruș
	Construirea de noi stații de epurare în comuna Șieu Măgheruș
	Modernizarea și asfaltarea drumurilor comunale în comuna Șieu Măgheruș
	Modernizarea și asfaltarea drumurilor vicinale și străzilor în comuna Șieu Măgheruș
	Modernizarea infrastructurii rutiere agricole în comuna Șieu Măgheruș
	Modernizarea căminelor culturale în comuna Șieu Măgheruș
	Modernizarea școlilor, grădinițelor în comuna Șieu Măgheruș
	Modernizarea terenurilor de sport, construirea unei săli de sport în comuna Șieu Măgheruș
	Extinderea rețelelor electrice de joasă tensiune în comuna Șieu Măgheruș

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	Modernizarea iluminatului prin soluții energetice inteligente care reduc emisiile de carbon, în comuna Șieu Măgheruș
	Construirea de capele și unitate medicală cu 4 cabinete medicale, în comuna Șieu Măgheruș
	Întocmire documentații cadastrale extravilan, cadastru sporadic și întăbularea bunurilor din domeniul public și privat în comuna Șieu Măgheruș
	Intervenții de urgență și reabilitare la Biserica Evanghelică în localitatea Șieu Măgheruș
	Dezvoltarea cicloturismului prin construirea unor piste de biciclete în comuna Șieu Măgheruș
	Îmbunătățirea conținutului digital și al infrastructurii TIC în școala gimnazială Șieu Măgheruș și școlile aparținătoare
	Construirea de trotuare din pavele în comuna Șieu Măgheruș
	Coridor de mobilitate aferent râului Șieu în comuna Șieu Măgheruș
	Amenajare spații publice în localitatea Arcalia, comuna Șieu-Măgheruș
	Construire și modernizare spații de joacă pentru copii și petrecere a timpului liber pentru tineret în comuna Șieu Măgheruș
COMUNA ȘIEU-ODORHEI	1.Rețea Publică De Canalizare A Apelor Uzate, Menajere În Comuna Șieu-Odorhei, Județul Bistrița-Năsăud
	2.Modernizare Străzi În Comuna Șieu-Odorhei, Județul Bistrița-Năsăud
COMUNA ȘIEUȚ	1. Modernizare infrastructură rutieră forestieră și agricolă în comuna Șieuț Judetul Bistrita-Năsăud
	2. Modernizare infrastructură rutieră agricolă în comuna Șieuț, Județul Bistrița -Năsăud
	3. Modernizare infrastructură rutieră locală în comuna Șieuț, Județul Bistrița -Năsăud
	4. Dotare Dispensar Uman din comuna Șieuț, Județul Bistrița-Năsăud
	5. Extindere și modernizare rețele de apă potabilă în satul Lunca, comuna Șieuț, Județul Bistrița -Năsăud
	6. Amenajarea centru de agrement în comuna Șieuț
	7. Construire Monumentul Eroilor, în satele Sebiș, Ruștior și Lunca, comuna Șieuț
	8. Pietruire drumuri de exploatare agricolă în localitățile, Sebiș, Ruștior, Lunca, Șieuț
	9. Lucrări de amenajare a cursurilor de apă necadastrate în comuna Șieuț
	10. Construirea grădiniță cu 2 grupe în localitatea Șieuț, comuna Șieuț

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	11. Lucrări de cadastru general și Cartea funciară în comuna Șieuț
	12. Lucrări de îndigurire și apărare de maluri a Râului Șieu și afluienți acestuia, în comuna Șieuț
	13. Construirea și repararea de poduri în comuna Șieuț
	14. Construire și modernizare bază sportivă în localitatea Șieuț, comuna Șieuț
	15. Amenajare bază sportivă în localitatea Sebiș, comuna Șieuț, Județul Bistrița-Năsăud
	16. Amenajare în parteneriat public privat a unui câmp de panouri fotovoltaice la Sebiș, comuna Șieuț
	17. Reabilitare și modernizare Centru Civic la Sebiș, Lunca, Ruștior și Șieuț
	18. Extindere rețele iluminat public în comuna Șieuț
	19. Construire de Monumente ale Eroilor în satele Sebiș, Ruștior și Lunca
	20. Reabilitarea și modernizarea potecii de munte „Plaiul cătunesc Maria Tezreza" în parteneriat cu comunele Dumitrița, Bistrița-Bîrgăului, Tiha Bîrgăului, județul Bistrița-Năsăud și Poiana Stampei, Dorna Cândreni Saru Dornei Județul Suceava
	21. Construirea și amenajarea unei piețe agro alimentare în comuna Șieuț
	22. Achiziții echipamente și utilaje pentru întreținerea drumurilor
	23. Construire teren sport multifuncțional în comuna Șieuț
	24. Amenajare zonă picnic În comuna Șieuț
	25. Alei pietonale și spații verzi în comuna Șieuț
	26. Aducțiunea și retea de distribuție gaz în comuna Șieuț, Județul Bistrița-Năsăud
	27. Amenajare spații de joacă pentru copii la Sebiș, Ruștior, Lunca și Șieuț
	28. Amenajare trotuare si piste de biciclete în comuna Șieuț
	29. Dotări și mobilier scoli
	30. Îmbunătățirea conținutului digital și a infrastructurii TIC Ia Școlile din satele Șieuț, Rustior, Sebiș și Lunca din comuna Sieut
	31. Atragerea fondurilor prin GAL ‚Bîrgău Călimani' pentru dezvoltare turistică
	32. Instalarea Sisteme video de supraveghere în toate satele comunei Șieuț
	33. Construirea de Capele mortuare în satele Șieuț, Rustior și Lunca

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	34. Dotarea clădirilor de interes public aflate în proprietatea comunei cu instalații de producere a energiei din surse regenerabile (solară, geotermală) (clădirile administrative ale primăriei +unități de învățământ și cămine culturale)
	35. Încurajarea amenajării de pensiuni cu specific local în satul Sebiș, Lunca, Rustior și Șieuț
	36. Păstrarea și promovarea culturii tradiționale în comuna Șieuț
COMUNA ȘINTEREAG	1. Extindere Rețea Distribuție Gaze Naturale În Localitatea Șintereag, Șieu Sfântu, Blăjenii De Jos, Blăjenii De Sus, Caila, Șintereag Gară, Comuna Șintereag, Județul Bistrița -Năsăud
COMUNA TÂRLIȘUA	1. Modernizarea a 30 km de drumuri comunale din Târlișua și din satele care aparțin comunei Târlișua
	2. Investiții pentru dezvoltarea, modernizarea sau adaptarea infrastructurii agricole şi silvice - Infrastructura de acces agricolă -5 tronsoane de drumuri de exploatare agricolă din comuna Târlișua care deservesc agenți agricoli și non-agricoli
	3. Dotarea cu sursă de energie regenerabilă pentru 47 de gospodării izolate din comuna Târlișua.
	4. Amenajare teren de sport sintetic în localitatea Târlișua, comuna Târlișua
	5. Realizarea unității de producere a energiei termice din biomasă și realizarea rețelei de distribuție a energiei termice din comuna Târlișua, județul Bistrița-Năsăud
	6. Amenajare centru civic în localitatea Târlișua
	7. Cadastrarea gratuită pentru locuitorii comunei și pentru proprietarii de imobile de pe raza comunei
	8. Rețea de distribuție apă potabilă (nouă) - 21,791 km
	9. Rezervor înmagazinare (nou) - 2 buc
	10. Stație de pompare apă potabilă (nouă) - 2 buc
	11. Stație de tratare (reabilitată/modernizată) - 1 buc
	12. Captare (nouă + reabilitată) - 1 buc
	13. Amenajarea unui teren de sport sintetic în localitatea Agrieș
	14. Construirea unei rețele de alimentare cu gaze naturale, la nivelul comunei
	15. Edificarea unui cămin cultural în localitatea Molișet

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	16. Construirea unei săli de fitness pentru tinerii din comună
	18. Reabilitarea și modernizarea tutror drumurilor (comunale, forestiere și agricole), precum și a căilor de acces la toate locuințele și proprietățile cetățenilor din întreaga comună
	19. Achiziționarea unui autoturism (ambulanță) destinat transportului persoanelor vârstnice și cu probleme de sănătate din comuna Târlișua
	20. Edificare capelă mortuară în localitatea Târlișua
	21. Concesionarea de terenuri în vederea construirii unor cabane și pensiuni turistice, în zona Borcut și zona alpină a Munților Țibleș
	22. Construirea unei rețele de alimentare cu gaze naturale, la nivelul comunei Târlișua
	23. Edificarea unei capele mortuare în localitatea Agries
	24. Edificarea unui Cămin Cultural în localitatea Molișet;
	25. Construire unei Case Memoriale în cinstea marelui romancier Liviu Rebreanu
	26. Extinderea rețelelor electrice și sprijinirea cetățenilor, atât din zona Zâmbrița dar și din celelalte zone, care au locuințe izolate, în achiziționarea de panouri fotovoltaice
	27. Amenajarea unui parc și a unui loc de joacă în localitatea Borleasa, precum și a unui teren de sport sintetic
	28. Edificarea unei capele mortuare în localitatea Borleasa
	29. Realizarea de activități care să conducă la păstrarea tradițiilor, obiceiurilor și a meșteșugurilor specifice zonei, precum și efectuarea demersurilor necesare pentru certificarea produselor culinare, înregistrate ca brand „Produs în Târlișua”.
	30. Refacere trotuare, accese și amenajare zonă pietonala în comuna Târlișua
	31. Achiziționare două microbuze școlare
COMUNA TEACA	1. Construire și dotare Școală Generală cu clasele I-VIII, sat Viile-Tecii, nr.67, comuna Teaca, județul Bistrița-Năsăud
	2. Modernizare drumuri de interes local în comuna Teaca, județul Bistrița-Năsăud
	3. Rețea publică de canalizare a apelor uzate menajere și stații de epurare în localitățile Pinticu, Ocnița și Archiud, comuna Teaca, județul Bistrița-Năsăud
	4. Consolidare, modernizare și dotare cabinet stomatologic în localitatea Teaca

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	5. Construire și dotare centru multifuncțional, comuna Teaca, județul Bistrița-Năsăud
	6. Finalizare construcție campus școlar - școală si atelier și dotare în localitatea Teaca, nr.94, comuna Teaca, județul Bistrița-Năsăud
	7. Construire și dotare sală de sport în localitatea Ocnița, comuna Teaca, județul Bistrita-Năsăud
	8. Construire și dotare sală de sport în localitatea Archiud, comuna Teaca, județul Bistrita-Năsăud
	9. Construire și dotare sală de sport în localitatea Pinticu, comuna Teaca, județul Bistrita-Năsăud
	10. Construire și dotare sală de sport în localitatea Viile-Tecii, comuna Teaca, județul Bistrita-Năsăud
	11. Amenajare promenadă în zona centrală a localității Teaca, comuna Teaca, județul Bistrița-Năsăud
	12. Construire, amenajare și dotare piață agroalimentară în localitatea Teaca, comuna Teaca, județul Bistrița-Năsăud
	13. Reabilitare biserică evanghelică Teaca, localitatea Teaca, județul Bistrița-Năsăud
COMUNA TELCIU	1. Construire centrală de cogenerare, pe biomasă, rețea de termoficare, conexiune la rețeaua electrică de medie tensiune
	2. Digitalizare Primăria comunei Telciu
	3. Lucrări de reabilitare rețea de iluminat public în comuna Telciu, județul Bistrița-Năsăud
	4. Reabilitare și modernizare drumuri de interes local (drumuri comunale, drumuri agricole, drumuri forestiere) în comuna Telciu, județul Bistrița-Năsăud
	5. Extinderea infrastructurii de apă și canalizare în comuna Telciu
	6. Construire dispensar uman
	7. Modernizare bază sportivă — teren fotbal
	8. Construire parc de agrement în comuna Telciu
	9. Centru multifuncțional cu activități culturale în localitatea Telciu
COMUNA TIHA BÂRGĂULUI	1. Construire și dotare dispensar uman în localitatea Tureac, comuna Tiha Bârgăului, jud. Bistrița-Năsăud
	2. Reabilitare și dotare grădiniță cu program normal în localitatea Mureșenii Bârgăului, comuna Tiha Bârgăului, jud. Bistrița-Năsăud

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	3. Construire capelă mortuară în localitățile Tiha Bârgăului, Tureac, Mureșenii Bârgăului, comuna Tiha Bârgăului, județul Bistrița-Năsăud
	4. Parc tematic Piatra Fântânele, comuna Tiha Bârgăului, județul Bistrița Năsăud
	5. Amenajare pârtie de schi în localitatea Piatra Fântânele, comuna Tiha Bârgăului, județul Bistrița-Năsăud
	6. Construire rețea publică de apă în localitatea Piatra Fântânele, comuna Tiha Bârgăului, județul Bistrița-Năsăud
	7. Modernizare drumuri de interes local în localitățile Tiha Bârgăului, Tureac, Mureșenii Bârgăului, comuna Tiha Bârgăului, județul Bistrița-Năsăud
	8. Construire bază sportivă în localitatea Tiha Bârgăului, comuna Tiha Bârgăului, județul Bistrița-Năsăud
	9. Construire centru cultural în localitatea Piatra Fântânele, comuna Tiha Bârgăului, județul Bistrița-Năsăud
	10. Extindere rețea curent electric în localitățile Mureșenii Bârgăului, Piatra Fântânele și Ciosa
	11. Eficiență energetică pentru clădirile publice din comuna Tiha Bârgăului, județul Bistrița-Năsăud
	12. Amenajare trotuare DN 17 în localitățile Tiha Bârgăului, Tureac și Mureșenii Bârgăului, comuna Tiha Bârgăului, județul Bistrița-Năsăud
	13. Drumuri forestiere în comuna Tiha Bârgăului, județul Bistrița-Năsăud
	14. Construire camping în localitatea Mureșenii Bârgăului, zona Valea Străjii, comuna Tiha Bârgăului, județul Bistrița-Năsăud
	15. Parc de aventură în localitatea Mureșenii Bârgăului, în locul numit ”Valea Străjii”
	16. Construire patinoar în comuna Tiha Bârgăului, județul Bistrița-Năsăud
COMUNA URIU	1. Program multi-anual pentru modernizare și întreținere străzi, poduri și podețe, rigole
	2. Extindere și modernizare trotuare în comuna
	3. Alimentare cu apă potabilă sat. Hăsmașu-Ciceului
	4. Extindere alimentare cu apă sat. Uriu și Ilișua
	5. Extindere rețea de canalizare sat Uriu si Ilișua

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
	6. Extindere rețea de distribuție a gazelor naturale în sat Uriu și Cristeștii-Ciceului
	7. Introducere rețea de gaz în sat Iliția ți Hăsmașu-Ciceului
	8. Reabilitare școli și împrejurimi
	9. Amenajare terenuri de sport sintetice în satul Ilișua
	10. Modernizare locuri de joacă pentru copii în satele Cristești și Ilișua
	11. Extinderea sistemului de iluminat public stradal din comuna
	12. Construcție și dotare dispensar comunal
	13. Extindere și reabilitare sediu administrativ al Primăriei
	14. Construcția unei capele mortuare în satul Hăsmașu-Ciceului
	15. Înființare centru social de zi pentru tineri și persoane vârstnice în satul Uriu
	16. Reabilitare termică blocuri
	17. Modernizare centru Comuna Uriu și centre sate aparținătoare comunei
	18. Extindere rețea electrică în sat Uriu, Cristeștii-Ciceului
	19. Reabilitare Sala Sport în Uriu
	20. Reabilitare Conac Betegh
	21. Reabilitare teren sport școli
	22. Reabilitare Piață Agroalimentară
	23. Amenajare piață în Cristeștii Ciceului
	24. Amenajare teren tenis la Sala de sport Uriu
	25. Modernizare baza sportivă Uriu
	26. Modernizare Preventoriul de Copii TBC Ilișua
	27. Amenajare parauri Stiubei, Valea Hasmasului, Lazului (Ilișua)
	28. Construcție, modernizare trotuare și piste biciclete DJ 171
	29. Achiziție utilaje pentru deszăpezire
	30. Construire Cămin Cultural Uriu
	31. Reabilitare Cămin și scoala Hăsmașu-Ciceului

Proiecte propuse de:	Titlu proiect
COMUNA URMENIȘ	1. Modernizare drum comunal DC19E și strada principală, localitatea Șopteriu în comuna Urmeniș, județul Bistrița-Năsăud
	2. Modernizare drumuri comunale și stradă în comuna Urmeniș, județul Bistrița-Năsăud
	3. Modernizare străzi în localitățile Fânațe și Urmeniș din comuna Urmeniș, județul Bistrița-Năsăud
	4. Modernizare străzi în localitățile Urmeniș, Șopteriu și Delureni din comuna Urmeniș, județul Bistrița-Năsăud
	5. Modernizare drum comunal Scoabe și străzi în comuna Urmeniș, județul Bistrița-Năsăud
	6. Construire Complex Sportiv, sat Urmeniș, județul Bistrița-Năsăud
	7. Modemizarea sistemului de iluminat public în Comuna Urmenis, județul Bistrița-Năsăud
	8. Reabilitarea clădirii primăriei comunei Urmeniș pentru creșterea eficientei energetice.
COMUNA ZAGRA	1. REABILITARE DRUMURI AGRICOLE 2 PROIECTE
	2. REABILITARE DRUMURI COMUNALE 1 PROIECT
	3. CONSTRUCȚII PENTRU CEREMONII FUNERARE ÎN SATELE POIENILE ZAGREI ȘI SUPLAI
	4. CONSTRUIRE STAȚIE DE ÎNCĂRCARE MAȘINI ELECTRICE
	5. ACHIZIȚIA UNEI MASINI DE POMPIERI.